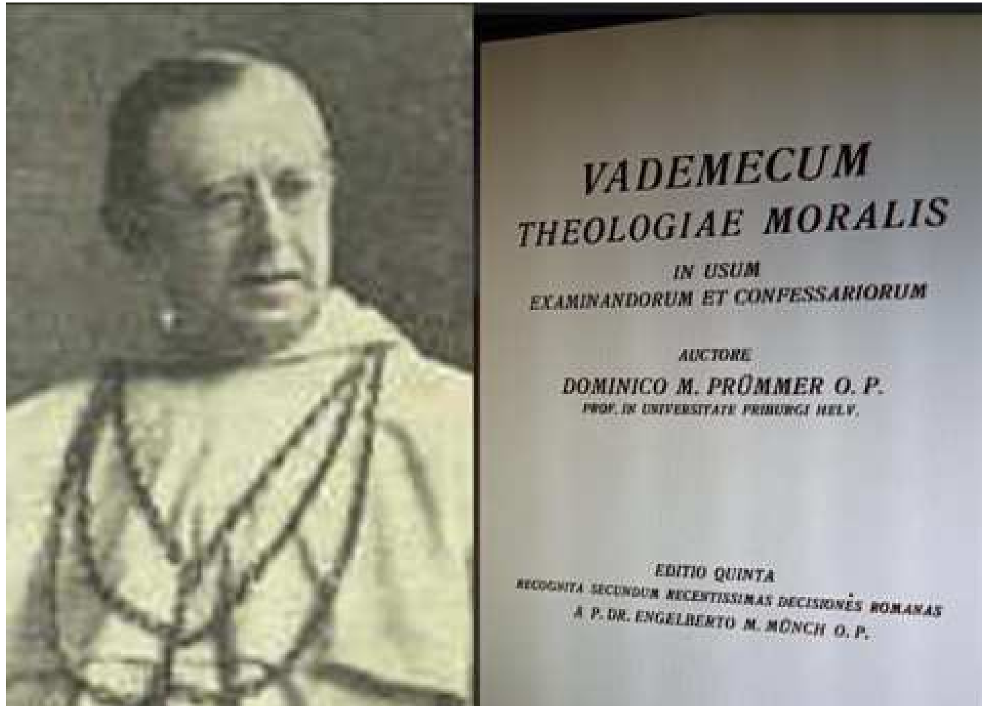
Murus inexpugnabilis

murusinexpugnabilis.blogspot.com

D. Prümmer OP - Vademecum theologiae moralis

U današnjem vremenu moralne pomutnje, potreban nam je siguran vodič kroz katolički moral. Danas smo napokon dobili jedno djelo koje na čvrstim tomističkim temeljima donosi jasan pregled katoličkog moralnog nauka. Naime, preveo sam jedan od klasičnih vodiča tradicionalne moralne teologije: Prümmerov *Vademecum theologiae moralis*, izvorno objavljen 1921. godine. Možete ga preuzeti na kraju ovog teksta. I odmah vas upozoravam da će ovaj uvodni tekst biti dosta opširan, jer moram objasniti neke stvari kako biste lakše razumjeli i koristili Prümmerovo djelo.

Recimo prvo nešto o autoru. Dominik Prümmer rođen je u okolici Aachena, 3. rujna 1866. Ušao je u dominikanski red 1884. godine. Zaređen je za svećenika 1890. godine. Nakon doktorata iz kanonskog prava (1908.), postaje profesor moralne teologije na sveučilištu u Fribourgu u Švicarskoj, gdje ostaje do smrti, 9. lipnja 1931.

Prümmer je bio stručnjak za život sv. Tome Akvinskog. Štoviše, bio je urednik *Fontes vitae S. Thomae Aquinatis* (*Izvori za život sv. Tome Akvinskog*) gdje su kritički objavljeni životopisi i drugi srednjovjekovni izvori o životu sv. Tome, a među njima i neki dotad nepoznati rukopisi.

No, Prümmer se najviše istaknuo na području moralne teologije i kanonskog prava. Njegova su glavna djela (i da tako kažemo, životna djela):

1) *Manuale theologiae moralis secundum principia S. Thomae Aquinatis* (Priručnik moralne teologije prema načelima sv. Tome Akvinskog), u tri sveska;

2) *Manuale iuris canonici* (Priručnik kanonskog prava).

Na ova dva djela Prümmer neprestano upućuje i u ovom manjem djelu, koje danas stavljam pred vas: *Vademecum theologiae moralis*. To je zapravo skraćena verzija spomenutog *Priručnika moralne teologije*, zgodno uređena za jednostavnu i praktičnu upotrebu ispovjednika i mladih klerika koji se pripremaju za polaganje ispita. Zato i nosi podnaslov: "ad usum examinandorum et confessariorum".

Veliki hrvatski teolog Josip Pazman napisao je recenziju Prümmerovog *Priručnika moralne teologije* u Bogoslovskoj smotri (Vol. 6. No 2, 1915. god.), gdje ističe:

> "Što se tiče same obradbe, to je pisac doista priredio vrsno djelo, koje on čedno naziva 'manuale', ne samo 'in usum scholarum', već također in usum professorum, confessariorum et praedicatorum. On je uistinu slijedio svoga učitelja sv. Tomu Akvinca, iz čije je 'Summa theol.' kao iz čistog vrela crpao solidna načela moralnog bogoslovlja. Načela sv. Tome su općenito prihvaćena u Crkvi katol., ali ovo djelo imade tu prednost, što su ta načela dosljedno provedena kroz cijelo gradivo. Za to i jesu piscu poglaviti auktoriteti oni znameniti bogoslovci starije dobe, koji su sv. Tomu dobro proučili i poznavali. Ali kraj svega toga pisac poznaje i sv. Alfonza i navodi ga kod svakog važnijeg pitanja...
> Pisac umije izvrsno latinski, pravilno slaže izreke, izrazuje se jasno, nijedna mu riječ nije suvišna. Bila bi doista šteta, da su ova predavanja učenoga profesora ostala u rukopisu. Preporučujem ovo djelo osobito onima, koji žele pobliže da se upoznaju s naukom sv. Tome Akvinca."

Kad je Prümmer umro 1931., prof. Andrija Živković u svojem je osvrtu u Bogoslovskoj smotri napisao:

> "Pored solidne tomističke nauke njegova su stručna djela protkana zdravim i korisnim pogledima iz savremenog praktičnog života, te su ne samo u teoretskom, nego i u praktičnom pogledu vrlo uporabiva."

Već po ovim riječima, vidite koliko je korisno da neko Prümmerovo djelo napokon ugleda i hrvatski prijevod, te da tako postane dostupno širim slojevima naše katoličke javnosti. Prvenstveno mislim na teologe, svećenike i angažirane laike. Možda će time ovaj tomistički teolog vratiti nešto od onog utjecaja koji je imao na (predkoncilske) hrvatske teologe.

Prümmerov utjecaj može se jasno primijetiti u djelima hrvatskih teologa još u 1940-ima. Primjerice, kod Dragutina Kniewalda, koji je najpoznatiji kao liturgičar, ali koji je bio i stručnjak za pastoralnu teologiju. Pogledajte drugi svezak Kniewaldova udžbenika "Pastirsko bogoslovlje" (Zagreb, 1944.), gdje govori o službi ispovjednika, i vidjet ćete da pojedina mjesta izgledaju kao da slijedi Prümmera doslovno od riječi do riječi.

Dakle, Prümmerovo djelo je bez dvojbe vrlo korisno, ali ono je i potrebno. Kako biste shvatili zašto je potrebno, trebat ćete uzeti malo vremena i strpljivosti da pročitate ovaj tekst do kraja. Kao što sam rekao na početku, ovaj uvod će biti dosta dugačak, pa ću ga podijeliti u nekoliko dijelova.

Zašto je bilo potrebno prevesti ovo djelo?

Bl. Ivan Merz napisao je sljedeće riječi u svojoj knjižici "Katolička akcija" (1927. god.):

> "Štogod radili, sva djela moraju ići za tim da se u svijetu čini što manje grijeha i što više zaslužnih djela."

Što manje grijeha, a što više zaslužnih djela... Kako to postići? Kako pronaći način da se to ostvari?

Prvo i osnovno, moramo točno znati koji su ljudski čini:
1. grijesi, tj. zli čini koji zaslužuju kaznu;
2. dobra djela, tj. dobri čini koji zaslužuju vječnu nagradu.

Moralna teologija bavi se upravo tim pitanjem. Ona stručno, na znanstveni način, istražuje moralno obilježje ljudskih čina na svim područjima ljudskog života i djelovanja - dakako, na temelju izvora objave: Svetog pisma i Tradicije Crkve.

Naglašavam da se tu ne govori samo o tome koji su ljudski čini grijesi, nego i o tome koji su ljudski čini dobra djela (zaslužna djela, djela zaslužna za nebo). Objašnjava se kakve osobine trebaju krasiti pojedine dobre ljudske čine kako bi bili zaslužni: od molitve, posta, zavjeta, slušanja sv. Mise, dijeljenja milostinje siromasima, pa sve do ispravnog primanja svetih sakramenata.

Ovdje se trebamo sjetiti riječi biskupa Antuna Mahnića (*Knjiga života*, str. 189.):

> "Lajici napokon u svećenstva treba da traže sredstva, kojima se uzdržava katolički život, a to je život posvećujuće milosti i za vječni spas zaslužnih dobrih djela."

I malo kasnije, Mahnić daje ključnu pouku:

> "Kao što smo dužni težiti za svrhunaravnim blaženstvom, jer nas je Bog za to odredio; tako smo dužni upotrijebiti i sredstva, bez kojih se ovaj cilj ne može postići."

Kako u praksi, u konkretnom životu, uspješno upotrijebiti ta sredstva, kako riješiti razne probleme koji se na tom putu pojavljuju - sve su to teme koje istražuje moralna teologija.

Nama je danas zaista potrebna solidna osnova za upoznavanje katoličke moralne teologije. Dakako, koja nije komplicirana i nerazumljiva, nego jednostavna, logična i lako shvatljiva.

Svakom katoliku potrebno je određeno poznavanje osnova moralne teologije... Ako ni zbog čega drugoga, onda zato što svatko mora ići na ispovijed. Čovjek treba prepoznati i razlikovati grijehe kako bi se mogao dobro i plodonosno ispovjediti.

Tradicionalne metode moralne teologije

Postoje dvije tradicionalne metode za izlaganje gradiva posebnog dijela moralne teologije.

Prva je metoda sv. Tome Akvinskog, koju je Anđeoski učitelj primijenio u svojoj *Sumi teologije*, gdje se moralne teme obrađuju prema krepostima. Cijela Tomina *Secunda Secundae* je remek-djelo o kršćanskim krepostima.

Druga je metoda sv. Alfonza Liguorija, koju je ovaj veliki svetac primijenio u svojim glavnim stručnim teološkim djelima: udžbeniku za moralnu teologiju *Theologia moralis*, pastoralnom priručniku *Homo Apostolicus* i priručniku za ispovjednike *Praxis confessarii*. U njima se spomenute teme obrađuju prema Deset Božjih zapovijedi.

Obje metode imaju svoje prednosti. Metoda sv. Tome uči nas kako da se vježbamo u kršćanskim krepostima, dok nas metoda sv. Alfonza uči kako da uspješno izbjegavamo grijehe.

U konačnici, obje metode daju iste rezultate. Kad malo dublje pogledate, uočit ćete da su vršenje kreposti i suzbijanje grijeha u praksi (često) vrlo slične ili iste stvari.

Naime, svaka krepost suzbija neki grijeh. Svaka se krepost suprotstavlja nekom grijehu. Tako se krepost vjere suprotstavlja grijesima nevjere i krivovjerja; krepost nade suprotstavlja se grijesima očaja i preuzetnosti; krepost poniznosti suprotstavlja se grijehu oholosti; krepost darežljivosti suprotstavlja se grijehu škrtosti; krepost istinoljubivosti suprotstavlja se grijehu laži; krepost čistoće suprotstavlja se grijehu bludnosti; krepost stidljivosti suprotstavlja se grijehu bestidnosti itd.

Ne može u istom čovjeku istovremeno postojati i krepost i onaj grijeh koji joj se izravno protivi. Na primjer, ne može netko istovremeno imati i krepost vjere i grijeh krivovjerja ili nevjere. Drugim riječima, ne može netko istovremeno biti i vjernik i nevjernik. Dakako, ovdje govorimo o grijehu kao trajnom raspoloženju (lat. *habitus*), tj. mani, poroku (lat. *vitium*)...

Ne može netko imati krepost umjerenosti, a istovremeno biti odan grijehu pijanstva. Ne može netko istovremeno imati i krepost poniznosti i grijeh oholosti. Ne može netko istovremeno imati krepost čistoće i grijeh bludnosti. Ne može netko imati krepost istinoljubivosti, a istovremeno pod prisegom davati lažno svjedočanstvo na sudu.

Dakle, kreposti ratuju protiv grijeha, a grijesi ratuju protiv kreposti.

Krepostan čovjek pouzdano suzbija napasti, izbjegava grešne prigode, odbija sve napade i zamamljive grešne ponude tijela, svijeta i đavla. Kako kreposti brane čovjeka od svih tih opasnosti, dobro opisuje sv. Pavao onim čuvenim riječima u Poslanici Efežanima: "Zbog toga posegnite za svom opremom Božjom da uzmognete odoljeti u dan zli i održati se kada

sve nadvladate. Držite se dakle! Opašite bedra istinom, obucite oklop pravednosti, potpašite noge spremnošću za evanđelje mira! U svemu imajte uza se štit vjere: njime ćete moći ugasiti ognjene strijele Zloga." (Ef 6, 13-16)
Dakle, vidimo da sv. Pavao naziva kreposti (istinoljubivost, pravednost, vjeru) opremom Božjom. To je oprema koja je nužna za duhovni boj.

Nasuprot tome, čovjek bez kreposti pada pod svakom napasti, rado ulazi u grešne prigode i nema nikakve obrane protiv opasnih napasti putenosti, svijeta i đavla. Padanje u grijeh prelazi mu u naviku.

Promatranje kreposti je također način za utvrđivanje je li netko u stanju posvetne milosti ili nije. Naime, prema nauku Tridentskog koncila, u čovjeka se u trenutku opravdanja zajedno s posvetnom milošću ulijevaju i sve (ulivene) kreposti i darovi Duha Svetoga. Prema tome, ako netko nema kreposti, to je očiti znak da nije u stanju posvetne milosti.

Dakako, pritom trebate uzeti u obzir promjenjivo stanje čovjeka u ovom životu. Netko je danas u stanju posvetne milosti, a sutra počini smrtni grijeh i izgubi posvetnu milost (a zajedno s njom gubi i ulivene kreposti i darove Duha Svetoga). S druge strane, netko je danas teški grešnik, a sutra obavi dobro i valjano sakrament ispovijedi, te vrati posvetnu milost (a s njom i kreposti i darove).

Mi ne možemo gledati u duše drugih ljudi, pa ne možemo sa stopostotnom sigurnošću reći za nekoga: "On je krepostan čovjek."
Ipak, po određenim vanjskim činima pojedinih ljudi može se vidjeti da nemaju kreposti, tj. po činima koji se izravno protive nekoj kreposti. Na primjer, žena koja uvijek nemoralno odjevena hoda po ulici, očito nema krepost čednosti. Muškarac koji se javno hvali svojim nemoralnim djelima ili koji javno živi u priležništvu, očito nema krepost čistoće. Mladić i djevojka, koji se u potpunosti neprimjereno ponašaju, očito nemaju krepost stidljivosti, nego, naprotiv, imaju manu ili porok bestidnosti. Formalni krivovjerac, koji javno i uporno iznosi krivovjerna stajališta, očito nema krepost vjere.

Dakle, po vanjskim činima može se izvesti zaključak o trajnim raspoloženjima pojedinih osoba. Kako kaže sv. Toma: "habitus cognoscuntur per actus, et actus per obiecta" - "habitualna stanja se poznaju po činima, a čini po objektima" (*De virtutibus*, q. 4., a. 1.).

To vrijedi ne samo za pojedince, nego i za čitave narode. Danas možete vidjeti praktički čitave narode bez ikakvih kreposti, kao pokazatelj oronule discipline i potpunog nestanka morala. U takvim narodima očito nema baš velikog broja kreposnih pojedinaca.

Možemo otvoreno reći da je to tragedija... Jer: samo kreposni ljudi mogu zasnovati prave katoličke obitelji. Samo kreposni ljudi mogu činiti prave redovničke zajednice. Samo kreposni ljudi na položajima biskupa mogu obnoviti kršćansku stegu u biskupijama. Ukratko: samo kreposni ljudi mogu obnoviti kršćansko društvo.

Čovjek mora imati kreposti kako bi se uopće mogao spasiti. Bez kreposti je nemoguća borba protiv grijeha.

Zato kažem: bez obzira koristite li metodu sv. Tome ili metodu sv. Alfonza, rezultati bi trebali biti isti - učvršćenje u krepostima i suzbijanje grijeha. A to je i jedan od glavnih ciljeva moralne teologije.

Prümmer, kao dominikanac i tomist, slijedi metodu sv. Tome. Zato izlaže u nauk o Deset Božjih zapovijedi unutar rasprava o pojedinim krepostima.

Prvu, drugu i treću Božju zapovijed objašnjava u poglavlju o kreposti bogoštovlja. Četvrtu Božju zapovijed u poglavlju o kreposti ljubavi i poštovanja prema roditeljima [pietas]. Ove kreposti su potencijalni dijelovi kreposti pravednosti.

U dijelu o samoj kreposti pravednosti, pronaći ćete predmet Pete, Sedme, Osme i Desete Božje zapovijedi.

Nauk o Šestoj i Devetoj Božjoj zapovijedi pronaći ćete u poglavlju o kreposti čistoće (koja je subjektivni dio kreposti umjerenosti).

Nauk o krepostima važan je za utvrđivanje vrste i broja grijeha

Sve je to izloženo kao pouka svećenicima koji ispovijedaju puk. Nauk o krepostima je značajan radi utvrđivanja vrsne i brojčane razlike grijeha, a to je ključno za dobru ispovijed.

Na primjer, ako netko ukrade mobitel, počinio je grijeh krađe. Krađa je grijeh protiv kreposti pravednosti. No, ako netko ukrade kalež iz crkve, osim grijeha krađe (grijeh protiv kreposti pravednosti), počinio je i svetogrđe (grijeh protiv kreposti bogoštovlja). Dakle, u tom je slučaju riječ o dva vrsno različita grijeha.

Ako laik počini bludni grijeh, učinio je jedan grijeh protiv kreposti čistoće. No, ako svećenik počini bludni grijeh, učinio je dva grijeha. Naime, osim grijeha protiv kreposti čistoće, učinio je i svetogrđe (grijeh protiv kreposti bogoštovlja). Svećenikovo je tijelo posebno posvećeno za bogoštovlje, a ako ga on zlorabi u nečasne svrhe, čini svetogrđe. Zato se i djeca, koja su rođena iz svetogrdne veze klerika (ili redovnika) i neke žene, nazivaju "svetogrdna djeca" ("proles sacrilega", "filii sacrilegi"). Za takvu djecu po tradicionalnom kanonskom pravu vrijede još stroža pravila nego za drugu nezakonitu djecu. To vam dovoljno govori koliko je bludni grijeh svećenika teži nego bludni grijeh laika.

Po navedenim primjerima, ponavljam, vidite da je važno razlikovati vrste grijeha. U ispovijedi to može biti i od ključne važnosti. Tridentski koncil izričito kaže da su vjernici dužni ispovjediti sve smrtne grijehe kojih se mogu sjetiti (nakon pažljivog ispita savjesti), kao i okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha.
Eto, zato i običan vjernik-laik mora znati barem u osnovnim crtama razlikovati vrste grijeha.

Sv. Toma izvodi vrsno razlikovanje grijeha iz formalno različitih objekata, a bl. Duns Škot iz protivnosti prema različnim krepostima. Vasquez ga izvodi iz protivnosti prema različitim zapovijedima.

Opet, sva tri načina daju iste rezultate. To priznaje i sam sv. Toma (Summ. theol. I-II, q. 72., a. 1., ad 2um):

> "Et ideo peccata magis distinguuntur specie secundum obiecta actuum, quam secundum opposita. Quamvis etiam si distinguantur secundum oppositas virtutes, in idem rediret, virtutes enim distinguuntur specie secundum obiecta, ut supra habitum est."
>
> ("I zato se grijesi vrsno razlikuju više prema objektima čina nego prema protivnostima. Premda, i kad bi se razlikovali prema protivnim krepostima, došlo bi na isto, jer se kreposti vrsno razlikuju prema objektima, kao što je gore istaknuto.")

Stoga, važan cilj cijelog nauka o krepostima u moralnoj teologiji nije samo to da čovjeka nauči kako se dobro ponašati, nego prvenstveno da svećenik zna u ispovijedi razlikovati vrstu, broj i težinu grijeha pokornika. Kao što je već naglašeno, grijesi protiv različitih kreposti imaju različitu težinu. Na primjer, grijesi protiv kreposti pravednosti imaju različitu težinu od grijeha protiv kreposti jakosti. Pa, i unutar subjektivnih dijelova pojedinih kreposti postoje velike razlike: grijesi protiv uzajamne pravednosti različiti su od grijeha protiv zakonske pravednosti. Primjerice, teži je grijeh ne platiti za kupljenu robu (obveza po uzajamnoj pravednosti) nego ne platiti porez državi (obveza po zakonskoj pravednosti).

Upoznati sustav sv. Tome Akvinskoga

Kad jednom naučite cijelu strukturu nauka o krepostima, to će vam omogućiti da se brzo i lako snalazite u *Sumi teologije* sv. Tome Akvinskog. Na primjer, ako želite saznati što sv. Toma govori o postu, a znate da je post čin kreposti uzdržljivosti (*abstinentia*), koja je subjektivni dio stožerne kreposti umjerenosti (*temperantia*) - onda znate da prvo trebate okrenuti knjigu na dio koji govori o kreposti umjerenosti, zatim otići na subjektivne dijelove umjerenosti, pa zatim pronaći krepost uzdržljivosti, i ovdje među njezinim činima nalazite raspravu o postu.

Ili, na primjer, jednoga dana dobijete želju da saznate što sv. Toma govori o mučeništvu. Kako ćete pronaći to mjesto u Sumi teologije? Vrlo jednostavno. Ako znate da je mučeništvo čin stožerne kreposti jakosti (*fortitudo*), onda znate da trebate okrenuti knjigu na stožerne kreposti, pronaći raspravu o kreposti jakosti i tu nalazite govor o činu kreposti jakosti: mučeništvu.

Ili, kako ćete pronaći što sv. Toma govori o molitvi? Ako znate da je molitva čin kreposti bogoštovlja (*religio*), koja je potencijalni dio stožerne kreposti pravednosti (*iustitia*); onda znate da trebate prvo okrenuti knjigu na raspravu o kreposti pravednosti, zatim otići na dio o potencijalnim dijelovima pravednosti i pronaći krepost bogoštovlja, i ovdje među činima bogoštovlja nalazite raspravu o molitvi. I u samo nekoliko sekundi pronašli ste što vas zanima.

Evo, po ovih nekoliko primjera vidite koliko je važno poznavati cijelu strukturu nauka o krepostima. To je jedan dobro uređeni sustav, koji je sv. Toma doveo do savršenstva. Do te razine, da mu se praktički više ništa novoga ne može dodati. Zato su pape (Leon XIII., sv. Pio X., Benedikt XV., Pio XI. i Pio XII.) uporno tražili da teološko obrazovanje slijedi sustav sv. Tome.
Prümmerov *Vademecum* je jedan od najlakših i najbržih načina da to naučite.

Naučiti definicije pojmova

Kad budete čitali Prümmerov *Vademecum*, posebnu pozornost obratite na definicije pojedinih pojmova. Važno je znati točnu definiciju pojma o kojem govorite. Tek onda možete prepoznati pojedine pojave u praksi.

Na primjer, koja je definicija pojma *hula* (blasfemija)? Što je hula?
Definicija: *Hula je pogrdan govor protiv Boga*.

Pod izrazom "pogrdan govor" ne misli se samo na pogrdu protiv Božjeg Veličanstva, nego i na pogrdu protiv Božjih osobina i savršenstava.

Prema tome, ako netko kaže: "Bog ne kažnjava grijehe", i to ozbiljno misli, izrekao je hulu. Naime, takvim riječima niječe jednu od Božjih osobina: Njegovu savršenu pravednost. Stari teolozi su takve hule nazivali "krivovjernim hulama" ("blasphemia haereticalis"), jer osim grijeha hule, sadrže i grijeh krivovjerja. I to su dva vrsno različita grijeha. Krivovjerje je grijeh protiv kreposti vjere (*fides*), a hula je grijeh protiv kreposti bogoštovlja (*religio*).

Kako biste sve to mogli prepoznati, (opet ponavljam) važno je znati točne definicije pojedinih pojmova. Neke stvari su vam već zasigurno poznate iz vašeg dosadašnjeg obrazovanja i opće kulture.

Teologija i pravo

Oni od vas koji su pravnici, iznenadit će se kad u ovom vodiču za moralnu teologiju ugledaju gradivo iz rimskog i građanskog prava. Ono što ste u rimskom pravu (i građanskom pravu) učili o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, o naknadi štete, o ugovorima... ponavlja se u moralnoj teologiji.

Koliko je važno poznavanje pravne teorije za razumijevanje pojedinih dijelova moralne teologije, dobro se vidi na primjeru vlasništva. Iako rasprava o vlasništvu u moralnoj teologiji uvelike nalikuje na raspravu o vlasništvu u građanskom pravu, pojam vlasništva proteže se i na predmete o kojima građanski zakoni šute... na primjer, na ljudsko tijelo i dušu.

U kojem je smislu čovjek vlasnik svojeg tijela i duše?

Moderni bezbožnici imaju parolu: "Moje tijelo, moj izbor." Koriste je potpuno bespredmetno u promicanju pobačaja.
No, čak i izvan tog konteksta, teza "moje tijelo, moj izbor" potpuno je kriva.

Katolička moralna teologija uči nas da čovjek nad svojim tijelom ima samo koristovno vlasništvo (*dominium utile*), dok jedino Bogu pripada vrhovno ili više vlasništvo (*dominium altum*) nad svakim tijelom i dušom.
Zato čovjek ne može činiti sa svojim tijelom što god želi.

Kao rasprava o vlasništvu, tako i rasprava o naknadi štete nije samo traktat iz građanskog prava, nego se cijela ta tema promatra iz nadnaravne perspektive. Naknada štete jest potrebna za spasenje. Dakle, čovjek koji je nepravedno nanio imovinsku štetu drugom čovjeku, mora tu štetu popraviti - ako se želi spasiti. Tko nema ozbiljnu odluku da popravi štetu koju je (nepravedno) uzrokovao, ne može uopće dobiti oproštenje grijeha. Stara izreka kaže: "Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum." ("Ne otpušta se grijeh, ako se ne vrati oduzeto.")

Isto tako, i rasprava o ugovorima ima puno šire značenje od puke građanskopravne sfere. Štoviše, rasprava o ugovorima (*De contractibus*) jedna je od najopširnijih rasprava u starim knjigama iz moralne teologije. Tu se izlaže teorija o ugovorima na temelju rimske i kontinentalno-europske pravne tradicije.

Moralna teologija promatra ugovore u okviru šire rasprave o stožernoj kreposti pravednosti. Naime, moral traži da pri sklapanju ugovora i izvršenju ugovornih obveza postupamo prema uzajamnoj pravednosti, tj. da svakomu damo njegovo "usque ad aequalitatem".

Znatnije kršenje ugovornih obveza nije samo civilni delikt, nego i grijeh protiv kreposti pravednosti. Zato svećenik-ispovjednik treba barem u osnovnim crtama poznavati ovu materiju.

Osim toga, pravnu teoriju o ugovorima potrebno je dobro poznavati, jer postoje grijesi koji se čine samim sklapanjem ugovora, npr. simonija. Simonija nije samo kupovanje i prodavanje crkvenih službi, kako to površno navode svjetovni izvori. Simonija se može počiniti i mnogim drugim vrstama ugovora (npr. najam, zakup, zamjena, ugovor o djelu itd.), pa i puno suptilnijim metodama, npr. uslugama: Netko nekom crkvenom poglavaru učini neku uslugu, a ovaj ga zauzvrat postavi na neki crkveni položaj. U biti, simonija se može počiniti svakim naplatnim ugovorom kojim se duhovna stvar izjednačuje sa svjetovnom ili kojim se duhovna stvar procjenjuje svjetovnom cijenom. Teološke rasprave o simoniji ne možete shvatiti ako prvo ne svladate pravnu teoriju o razlici između naplatnih i besplatnih ugovora. Dakle, u ovim slučajevima, kao i u mnogim drugim situacijama, teologu je potrebno poznavanje građanskog prava.

Nije slučajnost da su pojedini istaknuti moralni teolozi ujedno bili i izvrsni pravnici. I sam sv. Alfonz Liguori bio je vrlo uspješan odvjetnik, prije nego što je pošao za svećenika.

No, još više od svjetovnog prava, moralna teologija je neraskidivo povezana s crkvenim pravom. Moglo bi se reći da moralna teologija govori o tome kako ispravno primijeniti odredbe kanonskog prava u praksi.

Tradicionalno kanonsko pravo

Prümmer tako iscrpno, tako detaljno, navodi odredbe Zakonika kanonskog prava iz 1917., da bi vam njegov *Vademecum* mogao biti jednako vodič kroz tradicionalno kanonsko pravo, kao i vodič kroz moralnu teologiju.

Vidjet ćete na jednom mjestu kako prvo navodi učenje sv. Tome Akvinskog, pa zatim odredbe Zakonika kanonskog prava. U tome možete dobro vidjeti kako je Zakonik iz 1917. zaista u skladu s učenjem sv. Tome; odnosno učenje sv. Tome jest u skladu s tradicionalnim kanonskim pravom.

Možda se to danas premalo ističe. Ako govorimo o tradicionalnoj liturgiji i tradicionalnoj teologiji, onda moramo govoriti i o tradicionalnom kanonskom pravu.

Naime, kanonsko pravo sadrži mnoge odredbe koje se odnose na liturgiju, sakramente i blagoslovine. Možda to nije toliko vidljivo u Rimskom misalu, ali se vrlo dobro vidi u Rimskom obredniku. Na primjer, odredbe Rimskog obrednika o sakramentu pokore ne možete u cijelosti shvatiti ako ne poznajete odredbe Zakonika kanonskog prava o sakramentu pokore.

Sigurno ste vidjeli u Rimskom obredniku iz 1929. da u tradicionalnom obredu ispovijedi, svećenik na nekim mjestima govori ove riječi: "odrješujem te od svake veze izopćenja, suspenzije i interdikta", ili u skraćenoj verziji: "odrješujem te od svih cenzura i grijeha". Smisao ovih riječi možete shvatiti jedino ako znate kako su u tradicionalnom kanonskom pravu uređene crkvene kazne izopćenja, suspenzije i interdikta.

Slično se može reći i za pojedine obrede u Rimskom pontifikalu. Na primjer, obred svečanog izopćenja ne možete shvatiti ako ne znate kako Zakonik kanonskog prava uređuje kaznu izopćenja.

Dakako, kanonsko pravo ne ulazi u detalje kako se obavlja pojedini obred (jer to pitanje uređuju liturgijske knjige), ali određuje pravni okvir u kojem se obavljaju obredi.
Svaki tradicionalni svećenik trebao bi imati izvrsno poznavanje Zakonika kanonskog prava iz 1917. godine.

Dobro znate da je novi Zakonik kanonskog prava iz 1983. pisan za novi obred, kao i općenito za implementaciju "novih smjerova": ekumenizma, kolegijalizma, "novih pogleda" na disciplinu, kažnjavanje, propovijedanje, "novu ulogu" biskupa, svećenika i laika, pa sve do moderne umjetnosti i arhitekture. Dakle, sve ovo treba gledati kao jednu cjelinu. Novi obred, novo kanonsko pravo. Drugačija teologija, drugačiji obred, drugačije kanonsko pravo.

Razlike između tradicionalnog kanonskog prava i novog Zakonika iz 1983. vrlo su duboke, a temelje se na teološkim razlikama. To se dobro vidi na pitanju ženidbe. Katolička teologija još od sv. Augustina naučava da je prva svrha ženidbe "bonum prolis" ("dobro djece", "dobro potomstva"), i to je jasno upisano u Zakoniku kanonskog prava iz 1917., kan. 1013., § 1.: "Matrimonii finis primarius est procreatio atque educatio prolis" ("primarna je svrha ženidbe rađanje i odgajanje djece").

S druge strane, novi Zakonik iz 1983. u kan. 1055., § 1. na prvo mjesto u ženidbi stavlja "bonum coniugum" ("dobro supružnika"), a ne više dobro djece. To je rezultat zaokreta Drugoga vatikanskog koncila. Zar je onda čudno da danas supružnici misle da mogu tražiti "svoje dobro" nauštrb dobra djece? Zar je čudno da mnogi supružnici misle da "imaju pravo" provoditi bijelu kugu, koja već polako europske narode dovodi do ruba izumiranja, dok muslimani masovno naseljavaju Europu (uz svesrdnu podršku modernista)? Zar je čudno da ćete danas rijetko kad naići na svećenika koji otvoreno propovijeda protiv bijele kuge i moderne poplave bračnog nemorala?

No, sve nam to pokazuje usku povezanost teologije, kanonskog prava i liturgije.

Nije problem u tome što je novi Zakonik "nov". Pa, i Zakonik iz 1917. bio je nov u Prümmerovo vrijeme. Zato ga Prümmer često i naziva "novi Zakonik", te navodi mjesta gdje je Zakonik iz 1917. donio izmjene pojedinih dotadašnjih kanonskih odredbi. No, općenito govoreći, Zakonik iz 1917. jest u potpunom skladu tradicionalnim kanonskim pravom. Štoviše, Zakonik iz 1917. jest upravo kodifikacija tradicionalnog kanonskog prava, koje je dotada bilo razasuto u mnogo različitih izvora, a koje je trebalo povezati u jednu cjelinu.

S druge strane, Zakonik iz 1983. je toliko različit od tradicionalnog kanonskog prava, koliko je novi obred mise različit od tradicionalnog obreda mise.

Za razumijevanje tradicionalne teologije potrebno je poznavanje tradicionalnog kanonskog prava: Zakonika iz 1917., ali i starijih izvora kanonskog prava, na koje se klasični teolozi pozivaju i koje u svojim djelima često tumače.

Kao što je poznavanje kanonskog prava potrebno za razumijevanje moralne teologije, tako je i s druge strane: poznavanje moralne teologije potrebno za razumijevanje kanonskog prava.
Naime, u kanonskom pravu se vjerniku nalažu određeni čini... A što je čin, koje su karakteristike čina, koje uvjete čin mora ispunjavati da bi se uopće smatrao ljudskim činom - to nas uči moralna teologija.

Isto tako, nauk o krepostima, koji izlaže moralna teologija, potreban je za razumijevanje određenih kanonskopravnih odredbi. U pojedinim kanonima Zakonika iz 1917. možete vidjeti kako se obveze povezuju s određenim krepostima. Na primjer, kan. 892. kaže da su župnici i drugi dušobrižnici dužni **po teškoj obvezi pravednosti** slušati ispovijedi podređenih vjernika, a ostali svećenici dužni su isto **iz ljubavi**. Slično tome, kan. 939. kaže da je redoviti djelitelj sakramenta posljednjeg pomazanja (župnik, redovnički poglavar...) dužan **po pravednosti** podijeliti posljednje pomazanje bolesnim vjernicima koji su povjereni

njihovoj brizi, a ostali svećenici dužni su isto **iz ljubavi**.
A koja je razlika između obveze po pravednosti i obveze po ljubavi saznat ćete u moralnoj teologiji.

Povezanost moralne teologije i kanonskog prava možete vidjeti i na primjeru pravednog rata. Učenje moralne teologije o razlici između pravednog rata i nepravednog rata ima izravne posljedice na položaj pojedinca u tradicionalnom kanonskom pravu. Naime, sudjelovanje u nepravednom ratu je jedan od razloga za ređenikovu nepravilnost iz kaznenog djela (*irregularitas ex delicto*). Dakle, muškarac koji je dragovoljno sudjelovao u nepravednom ratu, upao bi u nepravilnost (iregularnost) jednako kao da je počinio ubojstvo ili sudjelovao u pobačaju, te takav čovjek ne bi smio biti zaređen za svećenika. S druge strane, sudjelovanje u pravednom ratu nije nikakav grijeh, ni kazneno djelo (po kanonskom pravu), te takav muškarac smije biti zaređen za svećenika. Zato je i bl. Alojzije Stepinac mogao biti zaređen za svećenika, iako je sudjelovao u Prvom svjetskom ratu.

Iz navedenih razloga, korisno je zajedno proučavati moralnu teologiju i kanonsko pravo. U tome je Prümmerov *Vademecum* izvrsna pomoć.

Napomene o prijevodu

U prevođenju *Vademecuma*, nastojao sam se držati tradicionalne hrvatske terminologije, koju su koristili naši stariji moralni teolozi (Živković, Selec...) i kanonski pravnici (Herman, Crnica, Belaj...). Zato sam koristio neke termine koji danas zvuče pomalo arhaično.

Inače, velika teškoća je značajna neusklađenost u terminima među pojedinim autorima, osobito u terminima iz kanonskog prava. Praktički, koliko ima starih hrvatskih teologa, toliko ima i različitih teoloških terminologija. Razni autori često za isti pojam koriste potpuno različite nazive.

Na primjer, za pojam "tonzura", Herman koristi izraz "postrig", dok Crnica koristi izraz "ćelika". U tim je situacijama trebalo izabrati naziv koji bolje opisuje dotični pojam, a često je najbolje da se jednostavno držimo latinskog naziva. Tako je i u ovom slučaju najbolje jednostavno koristiti latinski termin "tonzura" (lat. *tonsura*), nego da se prepiremo o tome je li bolji prijevod "postrig" ili "ćelika".

Ponegdje je trebalo uzeti i suvremenije termine, jer starija terminologija danas zvuči nezgodno.

Na primjer, za osobu koja drugomu nanosi štetu (lat. *damnificator*) koristim suvremeni hrvatski izraz "štetnik", koji se koristi i u današnjem hrvatskom zakonodavstvu (pogledaj Zakon o obveznim odnosima). Nisam uzeo Živkovićev izraz "štetočinac", jer danas zvuči neobično i neprikladno.

Ima situacija kad morate posegnuti i za starijim izvorima kako biste pronašli prikladnu hrvatsku riječ za neki latinski teološki pojam.

Takva je bila situacija s izrazom "delectatio morosa". Živković taj izraz prevodi jednostavno kao "nečiste misli" ili "nečisto uživanje u mišljenju". No, to je malo preširoko. To nije precizan prijevod latinskih riječi "delectatio morosa".
Doduše, Živković je pojam točno definirao: "čin volje, kojim se ona s dopadnošću zadržava na predočenom objektivno nečistom (zlom) predmetu". Međutim, nije pronašao točan hrvatski naziv za taj pojam.

Zato sam posegnuo za starijim piscima. Poznati dubrovački jezikoslovac fra Joakim Stulli (1730.-1817.), u svom velikom rječniku *Rječosložje* iz početka 19. stoljeća, prevodi pojam "delectatio morosa" kao "naslada zastajna".
Smatram da je to najprikladniji prijevod. Izrazom "zastajna naslada" točno se izražava bit tog pojma; naime, da čovjek "zastaje" na nečistom predmetu, koji je zamislio, i naslađuje se nad time, što je smrtni grijeh.

U ovom slučaju pronašli smo prikladan hrvatski izraz za latinski pojam.

Međutim, za mnoge latinske izraze uopće nemate riječ u hrvatskom jeziku, pa ih morate opisno izražavati.

Na primjer, riječ "pietas" kod sv. Tome i katoličkih moralnih teologa označava krepost ljubavi i poštovanja prema roditeljima, rođacima i domovini.
U tom su je smislu koristili i stari Rimljani. Tako Ciceron piše:

> "Pietas est per quam sanguine iunctis patriaeque benevolis officium et diligens tributur cultus."
>
> ("*Pietas* je ona po kojoj se onima s kojima smo krvlju povezani i dobročiniteljima domovine podaje služba i smjerno štovanje.")

U hrvatskom jeziku ne postoji riječ kojom bi se mogla prevesti latinska riječ "pietas" u gore navedenom smislu. Zato je moramo prevoditi opisno kao: "ljubav i poštovanje prema roditeljima, rođacima i domovini" ili "ljubav prema rodu i domu".

Osim toga, riječ "pietas" može imati i druga značenja. Ovisno o kontekstu, može značiti i "pobožnost", "blagost"... Zato treba dobro paziti da ne dođe do zabune.

Slična je situacija i kod riječi "religio". Taj izraz ima više različitih značenja (ovisno o kontekstu). Riječ "religio" može označavati vjersku pripadnost (religija), ali i redovništvo i redovničke zajednice.
Međutim, sv. Toma u *Sumi teologije* koristi naziv "religio" za krepost bogoštovlja, koja je potencijalni dio stožerne kreposti pravednosti. U tom ga značenju koriste tomistički moralni teolozi, pa tako i Prümmer.

S druge strane, imate situacije da se u hrvatskom jeziku koristi jedna riječ za više različitih latinskih riječi.

Na primjer, u hrvatskom jeziku riječ "oprost" koristi se za čitav niz različitih pojmova:
- *remissio* (otpuštenje grijeha)
- *indulgentio* (otpuštenje vremenite kazne)
- *dispensatio* (oprost od zakona)
- *condonatio* (oprost duga, oprost osobe u čiju je korist položena prisega itd.)

Hrvatski autori za sve te različite pojmove koriste samo jednu riječ: "oprost" ("oproštenje"). Zbog toga često dolazi do zabune kod neupućenih ljudi. A u svjetovnim medijima postoji prava zbrka pojmova.

Mislim da bismo to mogli izbjeći time da češće koristimo latinske izraze, npr. "dispenzacija" za oprost od zakona. Uostalom, tako je pisao već Kniewald (koji, inače, za većinu pojmova koristi latinizirane nazive, npr. "dispozicija" za pripravu, "imputabilitet" za ubrojivost itd.).

Imate i situacije da za jedan pojam i latinski i hrvatski jezik imaju više različitih riječi, ali ne u istom broju.

Na primjer, u hrvatskom jeziku za pojam ženidbe koristimo riječi "ženidba" i "brak". A ovima možemo dodati i izraze "vjenčanje" i "svadba" u smislu vanjskog slavljenja ženidbe.

No, u latinskom jeziku imamo pet različitih riječi kojima ze označava ženidba: *matrimonium*, *coniugium*, *connubium*, *consortium*, *nuptiae*.

Kako su te riječi nastale, ovako objašnjava Ferdinand Belaj (*Katoličko crkveno pravo*, Zagreb, 1901., str. 340.):

> "Ova sveza muža i žene označuje se u latinskom jeziku raznim riječima. Tako se zove *matrimonium*, jer se žena udaje, da postane mati, ona ragja i odgaja dijete; *conjugium*, jer muž i žena nose jedan te isti jaram; *consortium*, jer im je obojici isti udes; napokon *connubium* ili *nuptiae* od glagola *nubo*, jer si je u staro vrijeme zaručnica pokrila glavu plaštem, kada su ju predavali zaručniku (Gen. 24. 65.), akoprem se riječju *nuptiae* ne označuje sama ženidba, već razne svečanosti, uz koje se sklapa ženidba."

Veliki je problem to što u hrvatskim izvorima često nedostaje jasno razlikovanje pojmova kandidata za primanje nekog sakramenta i osobe koja je već primila sakrament.

Naime, u latinskim izvorima jasno se razlikuju pojmovi:
a) *baptizandus* - čovjek koji tek treba biti kršten, kandidat za krštenje;
b) *baptizatus* - čovjek koji je već kršten.

U hrvatskim se izvorima i za jedan i za drugi pojam koristi izraz "krštenik".

U latinskim izvorima jasno se razlikuju pojmovi:
a) *confirmandus* - čovjek koji tek treba primiti sakrament sv. potvrde;
b) *confirmatus* - čovjek koji je već primio sakrament sv. potvrde.

U hrvatskim se izvorima i za jedan i za drugi pojam koristi izraz "potvrđenik".

U latinskim izvorima jasno se razlikuju pojmovi:
a) *ordinandus* - čovjek koji tek treba biti zaređen, kandidat za ređenje;
b) *ordinatus* - čovjek koji je već zaređen.

U hrvatskim se izvorima i za jedan i za drugi pojam koristi izraz "ređenik".

Treba jednostavno priznati da hrvatski jezik nije pogodan za teološke rasprave. A nisu ni drugi narodni jezici, koji nemaju adekvatnu terminologiju za uvriježene i stoljećima stare teološke izraze.

Po mojem mišljenju, trebalo bi vratiti latinski jezik na teološke fakultete kao primarni jezik u nastavi. Sve - i predavanja, i udžbenici, i ispiti - trebali bi biti na latinskom jeziku.

Prijevodi teološke, i općenito vjerske literature, na narodne jezike, korisni su za pouku puka. Ali, jedno je "pučka razina", a drugo je znanje koje je potrebno svećeniku.

Svećenik ipak treba biti na jednoj višoj razini. Ali, ne zato kako bi se uzdizao nad drugima, nego kako bi znao pomoći i sebi i drugima. Nije dovoljno htjeti pomoći drugima; trebaš znati kako pomoći drugima. A sva klasična teološka literatura, koja o tome govori, pisana je latinskim jezikom... Dakle, treba ti to znanje da pronađeš tu pomoć.

Kvaliteta teološkog obrazovanja

Nakon Drugog vatikanskog koncila došlo je velikog pada kvalitete teološkog obrazovanja. Ovaj je pad bio posebno izražen na području moralne teologije.

Možda se sjećate kako se kardinal Müller prije par godina žalio da je nakon II. vatikanskog koncila došlo kolapsa moralne teologije.

No, zašto je došlo do tog kolapsa? Zato što su uklonjeni noseći stupovi.

Može se reći da su stupovi tradicionalne moralne teologije: sv. Toma Akvinski i sv. Alfonz Liguori. Njihova je važnost tolika da se i njihova imena ističu u samim naslovima velikih dijela moralne teologije u zadnja dva stoljeća.

Na primjer, talijanski teolog i isusovac Januarije Bucceroni dao je svom klasičnom djelu o moralnoj teologiji naziv *Institutiones theologiae moralis secundum doctrinam s. Thomae et s. Alphonsi* (Ustanove moralne teologije prema nauku sv. Tome i sv. Alfonza).

Ili, primjerice, istaknuti francuski teolog i duhovni pisac Adolphe Tanquerey, svojoj je velikoj sintezi moralne teologije dao naslov: *Synopsis theologiae moralis et pastoralis ad mentem s. Thome et s. Alphonsi hodiernis moribus accomodata* (Pregled moralne i pastoralne teologije prema stajalištu sv. Tome i sv. Alfonza, prilagođen današnjim običajima).

Svi klasični moralni teolozi uvijek traže oslonac u nauku sv. Tome i sv. Alfonza.
Dakako, to ne znači da svi ovi teolozi u svakom pojedinom pitanju slijede mišljenje sv. Tome i sv. Alfonza, nego da općenito slijede njihov sustav. Ali, ako ti u nekom pojedinačnom pitanju odlučuješ zauzeti posebno mišljenje, onda ga moraš potkrijepiti solidnim argumentima iz izvora objave (tj. iz Svetog pisma i Tradicije Crkve), a ne nekim slabim argumentima ili svjetovnim razlozima poput želje za dodvoravanjem svijetu, ili pak samo zato što ti se tako sviđa.

Iz svega toga nameće se jasan zaključak: Tko ne poznaje nauk sv. Tome i sv. Alfonza, taj nema što govoriti o moralnoj teologiji.

Međutim, postkoncilski revolucionari su svjesno odbacili te stupove i odlučili izmisliti neke svoje nauke (različite od katoličkog nauka). Odbacili su stoljetno iskustvo Crkve u moralnim pitanjima, a zamijenili ga svojim hirovima i fiks-idejama. Zar je onda čudo da je došlo do potpunog moralnog rasula u modernom kleru?

U odbacivanju tradicionalne moralne teologije, modernisti su se koristili istim pseudo-argumentom kao i njihov preteča Luther: "Treba odbaciti Tradiciju radi povratka Svetom pismu."

No, to je obična prijevara.
Pa, zar je Tradicija suprotna Svetom pismu?
Zar su sv. Toma i sv. Alfonz naučavali suprotno Svetom pismu?
Ne! Baš naprotiv, oni su daleko čišće i dosljednije slijedili Sveto pismo nego modernistički pseudoteolozi koji - usput budi rečeno - uopće ne vjeruju u istinitost Svetoga pisma.

Cijelo postkoncilsko razdoblje obilježeno je padom na svim razinama, a poglavito u pouci teologije.

U cijelom postkoncilskom razdoblju (do danas) nije napisano nijedno veliko teološko djelo. Nijedno djelo koje bi se moglo makar izdaleka uspoređivati s onim velikim teološkim djelima iz katoličke prošlosti.

Kad kažem veliko djelo, ne mislim na broj stranica knjige, nego na vrijednost sadržaja. U cijelom postkoncilskom razdoblju nema nijednog teologa koji bi se mogao usprediti, primjerice, s jednim Suarezom, de Lugom, Billuartom... a kamoli sa sv. Tomom i sv. Alfonzom.

Postkoncilsko doba je besplodno, jer su korijeni presječeni. Nijedno stablo ne može rasti ako su mu presječeni korijeni.

Kad razmišljate o tome zašto je danas toliko manje svećeničkih i redovničkih zvanja, možda je jedan od razloga u teologiji.

Tradicionalna katolička teologija je lijepa i skladna, kao naše stare katedrale, a zato i privlačna svakom iskrenom srcu.

Tradicionalnu teologiju možete usporediti s tradicionalnom liturgijom i tradicionalnom crkvenom umjetnošću i arhitekturom, u kojima je sve skladno, uredno i lijepo. S druge strane, modernističku "teologiju" možete usporediti s modernističkom arhitekturom: s onim građevinama u kojima je sve prazno i hladno, zbunjujuće, nejasno... gdje nema sklada, ljepote i dosljednosti.

Tradicionalna katolička teologija privukla je tisuće duša kroz mnoga stoljeća. Mnogi su je s radošću učili i svladavali sve napore, koji prate svako učenje.

Tradicionalna moralna teologija nije ni prestroga ni preblaga, nego je baš onakva kakva treba biti. Točno onakva kakva treba biti.

Pouka o sakramentima u moralnoj teologiji

Prümmerov *Vademecum* je vrlo koristan, jer sažeto izlaže sve najvažnije pojmove moralne teologije, koje bi trebalo znati.

Naime, čovjeku se lako može dogoditi da u knjigama moralne teologije ne može prepoznati što je najvažnije, zbog velikog broja informacija i primjera, koji idu do najsitnijih detalja. Knjige moralne teologije su obično vrlo velike i opširne. Dovoljno je pogledati Živkovićevo *Katoličko moralno bogoslovlje*, koje je izdano u tri opširna sveska.

Pa, i uz sve to, Živković je u potpunosti izostavio jedan vrlo važan dio moralne teologije: raspravu o sakramentima. U svim klasičnim knjigama moralne teologije rasprava o sakramentima zauzima istaknuto mjesto.

Moralna teologija promatra sakramente s gledišta morala. Bavi se pitanjima: kada je obvezno primiti neki sakrament, kako dostojno primati sakramente, kakvi se grijesi mogu počiniti pri podjeli ili primanju sakramenata, kako obvezuju rubrike liturgijskih knjiga... To su vrlo važna pitanja, naročito u današnje vrijeme kad su, nažalost, improvizacije i svetogrđa svakodnevna pojava.

I gore od toga, neki se modernisti igraju čak i sa samom valjanošću sakramenata. Evo, nedavno je izašla vijest da su dva svećenika nadbiskupije Kansas City u SAD-u niz godina koristili nevaljanu materiju u misi. Procjenjuje se da su u tom razdoblju služili i do tisuću nevaljanih misa... A pritom su uredno primali novac vjernika za misne nakane (koje zbog nevaljanih misa nisu izvršene).

Stvarno, da se zapitate: Kako je to moguće? Kakva to formacija proizvodi ljude koji bi se usudili činiti takve stvari. Loša, liberalna formacija dolazi na vidjelo kod onih koji su formirani u modernizmu, koji ne poznaju ništa osim modernizma i koji o pravoj katoličkoj teologiji u biti ne znaju ništa.

Međutim, njihovo ih neznanje ne opravdava. Naime, to je u većini slučajeva skrivljeno neznanje, koje bi oni mogli otkloniti kada bi se barem malo potrudili da upoznaju katolički nauk. Zato ih neznanje ne ekskulpira od njihovih grijeha. Drugim riječima: modernisti su

moralno ubrojivi i potpuno odgovorni za grijehe koje čine.

Tko se želi trgnuti iz takvog stanja, mora se prvo potruditi da upozna pravi katolički nauk iz čistih i neokaljanih izvora.

Studij katolicizma

Bl. Ivan Merz je u svojem prvom tiskanom radu "Novo doba" (1919.) napisao ove riječi:

> "Moramo zato svu pažnju posvetiti odgoju samih sebe i studiju katolicizma; koji mi, na žalost, ne poznajemo ni malo bolje od kakvog pučkoškolca."

Blaženik nam poručuje da se moramo posvetiti "studiju katolicizma".
Ako ćete pak prigovoriti da za taj studij nemate vremena, pogledajte što je Kniewald napisao u životopisu bl. Ivana Merza (Zagreb, 1932., str. 138.):

> "Dr. Merz je imao svoj dnevni red, trostruko razdijeljen, naime na pobožnost, studij i akciju. I tog njegovog reda nitko i ništa nije moglo narušiti. Kad je hrvatsko Orlovstvo proživljavalo najteže dane gradeći temelje svoje organizacije, nije bilo dosta sila za svladavanje svega posla i tadanji su orlovski radnici morali da iscrpljuju svoje sile i svoje vrijeme do skrajnih granica ljudske mogućnosti. A pokojni Merz je i u takovim časovima zadržao svoj mir i posve hladnokrvno znao reći: 'Ja moram 4 sata na dan studirati', i izvršio svoj dnevni red vjerujući, da u tome leži preduvjet svakog praktičnog rada.' No uza sve to dospio je Ivan da izvanredno mnogo radi za Orlovstvo i uopće za Katoličku Akciju."

A kako je izgledao taj Ivanov "studij katolicizma"?
Ivanov ispovjednik Josip Vrbanek ovako ga opisuje (*Vitez Kristov*, Zagreb, 1943., str. 99.):

> "I dok su drugi mislili, da je svašta drugo preče, Ivan se odazvao glasu Pija XI. i biskupa, da upravo dušobrižnički pomaže svećenstvu i sam i okupljajući druge. 'Kako se svega prihvaćao samo neobičnom ozbiljnošću' — veli Dr. Gračanin —List 12. VII. 1942. — tako se i sada dao i na njegov poticaj najprije na sustavno proučavanje kršćanske filozofije, koju je u dvije godine pod vodstvom O. Alfirevića prošao po Donatu. Zatim je nastavio učenjem dogmatike po Peschu i moralke po Noldinu, te napokon enciklika, poslanica Papa od Grgura XVI. dalje t. j. skoro kroz 100 godina."

Ovaj zadnji dio Kniewald opisuje još konkretnije (*Dr. Ivan Merz život i djelovanje*, str. 137.):

> "...marljivo je proučavao osnovno bogoslovlje i dogmatiku prema poznatom priručniku P. Pescha D. I. 'Compendium Theologiae Dogmaticae' u 4 sveska. Katoličku je moralku studirao prema Noldinu i Bucceroniu."

Svi spomenuti teolozi (Pesch, Noldin, Bucceroni) pisali su latinskim jezikom. I bl. Ivan Merz ih je proučavao na latinskom jeziku. To bismo i mi trebali činiti.
No, kako biste ih mogli plodonosno čitati, morate upoznati njihovu terminologiju. Ovdje imate jedinstvenu priliku, jer Prümmer *Vademecum* donosim dvojezično - usporedno na latinskom i hrvatskom jeziku.

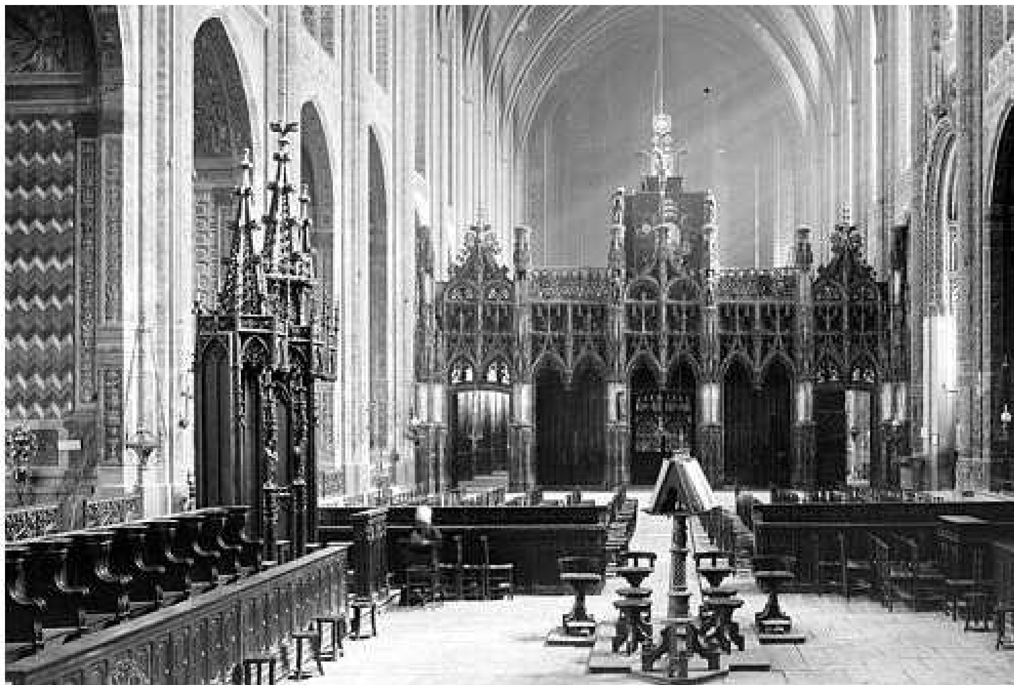
U latinski tekst sam minimalno intervenirao: jedino u tome što sam za neke riječi, koje Prümmer piše skraćenicom, stavio cijelu riječ. To je bilo potrebno, jer mnogi danas ne znaju što znače pojedine latinske skraćenice... Time će se olakšati ljudima čitanje latinskog teksta.

Djelo možda nije estetski najljepše dizajnirano, ali to nije važno. Ovo nije umjetničko djelo, nego materijal za učenje. Materijal za studij. Za ono što bl. Ivan Merz zove **studij katolicizma**.

Možete ga preuzeti ovdje: **D. Prümmer - *Vademecum theologiae moralis***

.

Usporedba objašnjenja Dušnog dana u tradicionalnom i novom Martirologiju

Novi Martirologij iz 2001. posljednja je liturgijska knjiga pokoncilske reforme. Objavljen je 36 godina nakon završetka Drugoga vatikanskog koncila i time je zaokružena liturgijska reforma, koja je obuhvatila obred mise, sve obrede sakramenata, sve blagoslove, časoslov,

pravila discipline itd.

Kao i druge liturgijske knjige novog obreda, novi Martirologij uvelike je pisan u skladu s novom teologijom, duboko različitom od tradicionalne teologije.

To se može dobro vidjeti kad usporedite objašnjenje Dušnog dana u tradicionalnom Martirologiju i u novom Martirologiju.

U tradicionalnom se Martirologiju na Dušni dan čitaju ove riječi:

> "Hac die Commemorátio ómnium Fidélium Defunctórum; in qua commúnis pia Mater Ecclésia, postquam univérsos fílios suos iam in cælo lætántes cóngruis stúduit celebráre præcóniis, mox et omnes adhuc in Purgatório geméntes válidis apud Dóminum et Sponsum Christum satágit suffrágiis adiuváre, ut quam cítius váleant ad societátem supernórum cívium perveníre."
>
> ("Ovoga je dana spomen svih vjernih mrtvih, u kome zajednička blaga Majka Crkva - nakon što se pobrinula da sve svoje sinove, koji se već raduju na nebu, proslavi prikladnim pohvalama - ubrzo i svima onima koji još trpe u čistilištu, nastoji pomoći smjernim molitvama kod Gospodina i Zaručnika, kako bi uspjeli što prije doći u društvo nebeskih građana.")

U novom Martirologiju to mjesto glasi ovako:

> "Commemorátio ómnium fidélium defunctórum, qua pia Mater Ecclésia, iam de univérsis filiis suis in cælo lætántibus cóngruis celebrándis præcóniis sollícita, intercédere studet apud Deum pro ómnium animábus, qui nos cum signo fídei præcessérunt et in spe resurrectiónis dormiérunt, necnon pro ómnibus ab inítio mundi, quorum fides soli Dómino cógnita est, ut de contagióne peccáti purgáti, in societátem supernórum cívium ingréssi, beatitúdinis ætérnæ visióne gaudére váleant."
>
> ("Spomen svih vjernih mrtvih, kojim blaga Majka Crkva, nakon što se već pobrinula da sve svoje sinove, koji se već raduju na nebu, proslavi prikladnim pohvalama; nastoji posredovati kod Boga za duše svih, koji su nas pretekli sa znamenom vjere i usnuli u nadi uskrsnuća, a također za sve od početka svijeta, čija je vjera poznata samo Gospodinu, da se očišćeni od ljage grijeha, uzmognu radovati gledanjem vječnog blaženstva, ušavši u društvo nebeskih građana.")

Razlika nije mala. Tradicionalni Martirologij zorno predočuje muke u čistilištu, govoreći o dušama koje "uzdišu", "jecaju" u čistilištu – "in Purgatorio gementes".

Autori novog Martirologija uklonili su taj dio, a dodali su riječi o osobinama pokojnika, koje opisuju kao one "koji su nas pretekli sa znamenom vjere i usnuli u nadi uskrsnuća, a također za sve od početka svijeta, čija je vjera poznata samo Gospodinu".

Mislim da je ovdje očit pokušaj da se u pojam vjernih mrtvih uključe i nekatolici.

Iako i autori novog Martirologija govore o "čišćenju od ljage grijeha", ne spominju samu riječ Čistilište.

Poznato je da pobornici nove teologije nevoljko govore o čistilištu, ali i općenito o posljednjim stvarima: smrti, sudu, raju i paklu. Ta nevoljkost prelazi na nove svećenike, koji su formirani u modernim sjemeništima. A to se potom prenosi na obične ljude u modernim župama.

Tako ovih dana možete vidjeti kako novinari zovu svećenike da im govore o blagdanu svih svetih i o Dušnom danu. I glavna tema tih razgovora je pitanje: "Kako prebroditi smrt najmilijih?" – Kao da je to smisao Dušnog dana!

Dakako, takve su stavove usvojili u modernoj formaciji, a ne iz samog novog Martirologija, koji velika većina svećenika ionako nikada nije čitala.

Treba reći da novi Martirologij nije zaživio u praksi. Nije još ni preveden na većinu narodnih jezika – što dobro govori o odnosu biskupskih konferencija prema toj posljednjoj liturgijskoj knjizi novog obreda.

Budući da klerici novog obreda nisu koristili nikakav martirologij gotovo 40 godina (posljedica ukidanja prvog časa u reformi časoslova), bilo je teško očekivati da će prihvatiti novi Martirologij.
Uostalom, mnogi moderni klerici ne drže mnogo ni do svoje dužnosti dnevnog moljenja časoslova, a kamoli da bi si još uzeli i obvezu čitanja martirologija.

Na kraju krajeva, novi Martirologij ne obvezuje pod teški grijeh. U modernoj formaciji uopće ne postoji nikakav poticaj da se koristi. Stoga, nije ni čudo da je zaboravljen.

Za razliku od toga, tradicionalni Martirologij još živi u praksi Crkve. Sve tradicionalne svećeničke i redovničke zajednice svakodnevno ga koriste, čitaju i razmatraju. A i neki ga laici koriste u svojim privatnim molitvama.

Zahvalnost za oslobođenje iz zarobljeništva

Francuska vojska uhićuje papu Pija VII.

Prošla nedjelja, treća nedjelja u rujnu, podsjeća nas na prvotni dan određen za blagdan Sedam žalosti Blažene Djevice Marije (kao i petak nakon I. nedjelje Muke). Jedan aspekt toga blagdana se danas često zaboravlja, a to je motiv njegova proširenja na cijelu Crkvu: zahvalnost za oslobođenje pape Pija VII. iz Napoleonovog zarobljeništva.

Nevolje uvijek kroz povijest prate vojujuću Crkvu. Te nevolje nerijetko služe kao iskušenje da se vidi tko će ostati vjeran katoličkoj istini, a tko će kukavički pobjeći ili zanijekati istinu kako bi stekao neku sitnu korist.

S druge strane, stoljetno nadvladavanje nevolja i pobjede nad neprijateljima ostavile su dubok trag u katoličkoj liturgiji. Velik broj naših blagdana obilježava te velike pobjede. Prisjetite se samo nedavnog blagdana Uzvišenja svetog Križa.

I mnogi blagdani Blažene Djevice Marije uvedeni su ili prošireni u znak zahvalnosti za Gospinu pomoć u teškim bitkama kršćanstva protiv njegovih neprijatelja. Tako je blagdan Gospe od sv. Krunice (Gospe od Pobjede) uveden u zahvalu za pobjedu nad Turcima kod Lepanta 1571. godine, a blagdan Presvetoga Imena Marijina proširen je u spomen na pobjedu nad Turcima kod Beča 1683. godine.

Isto tako, dva Gospina blagdana na poseban su način vezana uz oslobođenje pape Pija VII. iz Napoleonovog zarobljeništva: blagdan Sedam žalosti Blažene Djevice Marije i blagdan Marije Pomoćnice.

Nakon povratka iz zarobljeništva, papa Pio VII. unio je u Rimski misal blagdan Sedam žalosti Blažene Djevice Marije, koji se prije toga slavio u Redu slugu Blažene Djevice Marije (serviti) i u pojedinim biskupijama.

Motiv se izričito spominje u dekretu *Urbis et orbis* od 18. rujna 1814., kojim je uveden blagdan:

> "Cum in publicis Ecclesiae calamitatibus aucta plurimum fuerit devotio erga BEATISSIMAM VIRGINEM, iuxta Simeonis prophetiam in anima gladio transfixam, cuius commemoratio fit dumtaxat Feria VI. post Dominicam Passionis, dum Ecclesia ob sublimia Redemptionis mysteria, quae eo tempore celebrantur, in tristitia versatur, et luctu; cumque propterea Apostolica Sedes iampridem indulserit, ut in Ordine Servorum B. MARIAE VIRGINIS iterato idem festum solemniter perageretur in Dominica III. Septembris, quod postmodum extendit ad plurimas Provincias, et Dioeceses: hinc Sanctissimus Dominus Noster PIUS VII. Pont. Max. pia devotione motus erga BEATISSIMAM VIRGINEM MARIAM dolore transfixam, accedentibus etiam precibus Sermi Caroli Emmanuelis Sardiniae Regis, ac voto Emi, et Rmi Domini Cardinalis Iulii Mariae de Somalia uti Sacr. Rit. Congregationi Praefecti, suae vocis oraculo in Audientia mihi infrascripto Sub-Promotori Fidei sub hac die benigne impertita, praecepit, ut in posterum in universa Ecclesia ubique terrarum quotannis, recurrente Dominica III. Septembris celebretur festum DOLORUM B. M. V., extendendo ad omnes tam Saeculares, quam Regulares, qui ad horas Canonicas tenentur Officium, et Missam iam concess. Ordini Servor. eiusdem B. M. V. sub ritu dup. mai."
>
> ("Budući da je tijekom javnih nevolja Crkve mnogostruko porasla pobožnost prema Preblaženoj Djevici, kojoj je prema Šimunovu proročanstvu mač probo dušu, a čiji se spomen čini samo u petak nakon Nedjelje Muke, dok se Crkva zbog uzvišenih otajstava Otkupljenja, koja se slave u to vrijeme, kreće u žalosti i plaču, i budući da je zbog toga Apostolska Stolica dopustila da se u Redu slugu Blažene Djevice Marije ponovno isti blagdan svečano obilježava na III. nedjelju u rujnu, što je kasnije proširila na mnoge pokrajine i biskupije. Zato je presveti naš gospodin Pio VII., vrhovni svećenik, potaknut velikom pobožnošću prema Preblaženoj Djevici Mariji probodenoj bolima, a također i po molbama prejasnoga Karla Emanuela, kralja Sardinije, i dobrohotno izraženoj želji uzoritog i prečasnog kardinala Julija Marije della Somaglia, prefekta Svete kongregacije za obrede, koju je izrazio svojim vlastitim glasom meni dolje potpisanom zamjeniku promicatelja vjere, odredio da se ubuduće u cijeloj Crkvi svake godine, kad dođe III. nedjelja rujna, slavi blagdan žalosti Blažene Djevice Marije, proširujući ga na sve kako svjetovne [svećenike], tako i redovničke, koji su obvezni na kanonske časove: oficij i misu već dopuštene Redu slugu Blažene Djevice Marije, po većem dvostrukom obredu...")

Papa Pio VII. je odredio da se blagdan Sedam žalosti Blažene Djevice Marije slavi na treću nedjelju u rujnu. Papa sv. Pio X. premjestit će taj blagdan na 15. rujna, kako se i danas slavi.

Nakon što se vratio iz drugog izbjeglištva, papa Pio VII. ustanovio je blagdan Marije Pomoćnice.

Dekret od 16. rujna 1815., kojim se ustanovljuje taj blagdan, ističe:

> "Cum Sanctissimus Dominus NOSTER PIUS VII. Pontifex Maximus validissimum BEATAE MARIAE VIRGINIS auxilium expertus fuerit in multis tribulationibus, aerumnis, angustiis, quas in diutina quinque, et ultra annorum captivitate passus est; Eius intercessioni tribuens felicem suum reditum in Urbem Sanctam, a qua fuerat nefarie avulsus; accito Rmo Cardinali Iulio Maria de Somalia Episcopo Tusculano, suo in Urbe Vicario Generali, et Sacrorum Rituum Congregationi Praefecto, mentem suam esse significavit, ut ad grati animi reddendum perenne testimonium gloriosissimae Virgini, quae insperato Sibi, et populo fideli in auxilium venit, peculiare Festum in eiusdem honorem instituatur peragendum die 24. Maii in aevum memoranda, felici Ipsius ad Petri Sedem signata regressu; et aemulatus Decessorem Suum S. Pium huius nominis V., qui ob insignem Victoriam anno MDLXXI. a Christiana Classe contra Turcas ad Echinadas insulsas Dei Genitricis ope relatam, Litaniis Lauretanis alterum elogium inseri iussit AUXILIUM CHRISTIANORUM; ita et Ipse hoc titulo decorare novum hoc Festum constituit cum Officio, et Missa..."
>
> ("Budući da je naš presveti gospodin Pio VII., vrhovni svećenik, iskusio najmoćniju pomoć Blažene Djevice Marije u mnogim nevoljama, mukama, tjeskobama, koje je podnio u dugotrajnom zarobljeništvu od pet i više godina; pripisujući Njezinom zagovoru svoj sretan povratak u sveti grad, iz kojeg je bio sramotno otet. Pozvavši prečasnog kardinala Julija Mariju della Somaglia, biskupa biskupije Frascati, svoga generalnog vikara u Gradu i prefekta Kongregacije za svete obrede, naznačio je da je njegova nakana kako bi se u vječno svjedočanstvo svoje zahvalnosti preslavnoj Djevici, koja je njemu i vjernom puku nenadano došla u pomoć, ustanovio poseban blagdan u njezinu čast, koji se ima dovijeka slaviti 24. svibnja u spomen na njegov sretan povratak na Petrovu Stolicu. I slijedeći svoga prethodnika sv. Pija ovoga imena V., koji je zbog istaknute pobjede kršćanske mornarice protiv Turaka kod Lepantskog otočja 1571. godine, postignutoj pomoću Bogorodice, naredio da se u Lauretanske litanije unese drugi naslov POMOĆNICE KRŠĆANA; tako je i on s tim naslovom ustanovio ovaj novi blagdan s oficijem i misom...")

Nevolje i muke koje je prošao papa Pio VII. doista su bile velike. Čim je izabran za papu, Pio VII. je znao da ga čekaju velike patnje, gledajući kako je završio njegov prethodnik Pio VI., koji je umro u zarobljeništvu u Francuskoj.

Štoviše, Pio VII. otvoreno je govorio o tim tjeskobama već u svojoj prvoj alokuciji kardinalima 28. ožujka 1800.:

> "Quae autem nostra sunt tempora? Exhorrescimus animo, cum officia Supremi Pontificatus perpendimus, et simul temporum nostrorum difficultatem consideramus. Quae praestare debeat Pontifex ad Catholici Gregis custodiam salutemque videmus; qua ratione autem praestare ea possit in tanta hominum licentia, in tanta jurium omnium cum humanorum, tum divinorum conculcatione, in tanto Sacerdotii contemptu, atque in hac Ecclesiae captivitate non videmus. Haec animum nostrum perturbant, haec agitant, haec nos diu noctuque defixos in tanti muneris cogitatione quietos esse non sinunt."
>
> ("A kakva su naša vremena? Strahujemo u duši kad pomislimo na službu vrhovnog svećeništva i istovremeno promislimo o teškoćama naših vremena. Vidimo što je dužan pružiti prvosvećenik za zaštitu i spasenje katoličkog stada, ali ne vidimo kako to može pružiti kod tolike razuzdanosti ljudi, kod tolikog gaženja svih prava, kako ljudskih, tako i Božjih, kod tolikog prezira prema svećenstvu, te u ovom zarobljeništvu Crkve. Ove stvari uznemiruju našu dušu, ovo je muči, ovo nam ni danju, ni noću, ne daje mira kod pomisli o tolikoj službi.")

Tjeskobna vremena... Ipak, papa Pio VII. znao se čvrsto suprotstaviti Napoleonu i zahtijevati poštivanje Božjeg i crkvenog zakona. Dobar primjer su događaji prije i nakon Napoleonovog krunjenja za francuskog cara. Napoleon je sam htio da papa sudjeluje u obredu krunjenja. Papa Pio VII. je nevoljko pristao, ali je Napoleonu postavio i uvjet: da se crkveno vjenča sa svojom ženom Jozefinom (s kojom je bio samo civilno oženjen).

Nakon krunidbe, Pio VII. je preko svojih poslanika obznanio Napoleonu svojevrsni memorandum u kojem se tražilo da se katolička vjera uvede kao vladajuća u Francuskoj, te ukidanje zakona o razvodu braka, ponovnu uspostavu redovničkih zajednica itd. Međutim, Napoleon je jedino prihvatio povratak gregorijanskog kalendara (koji je za vrijeme Francuske revolucije zamijenjen "revolucionarnim kalendarom"). Sve je ostalo odbio.

No, sukob između pape i Napoleona dosegao je vrhunac 1809. godine Napoleonovim otimanjem teritorija Papinske Države i papinim zarobljeništvom.

Ovdje imamo primjer kako se suprotstaviti svjetovnim vladarima, koji su skrenuli s pravog puta. Treba se čvrsto držati svetih načela, bez obzira kolika bila cijena.

Nasuprot tome, danas posvuda vidimo kukavičko podilaženje vlastima i usvajanje svjetovnog duha: od bezrezervnog prihvaćanja epidemioloških mjera, pa sve do savijanja vrata pred protuprirodnim ideologijama.

Nestaje smisao za žrtvu, spremnost za žrtvovanje vlastite udobnosti radi viših načela. Jasno je da je takav stav nespremnosti na žrtvu u potpunosti suprotan kršćanskom duhu.

Papa Pio VII. kaže u alokuciji od 23. rujna 1816. (govoreći o misionarima-mučenicima u Kini):

> "Inter tot, ac tanta, quae caelestem Christianae religionis originem luculenter ostendunt argumenta, merito, ut exploratum, Venerabiles Fratres, Vobis est, recensetur singularis illa, et ineluctabilis animi fortitudo, qua Christiani evangelica non modi praecepta, sed etiam consilia sequuti, humana omnia despiciunt, inflammatique zelo Fidei propagandae barbaras oras longissimo terrarum, ac marium intervallo dissitas petunt, incredibiles labores exantlant, nullis se periculis terreri sinunt, acerrimorum denique tormentorum vim, mortemque ipsam imperturbato animo patiuntur, quod separari a charitate Christi, et a confitendo, promulgandoque ejus Nomine abduci recusent."
>
> ("Između tolikih i takvih argumenata, koji izvrsno pokazuju nebesko podrijetlo kršćanske vjere, zasluženo se, kao što vam je poznato, časna braćo, ubraja i ona posebna i nepobjediva jakost duše, kojom kršćani slijedeći ne samo evanđeoske zapovijedi, nego i savjete, preziru sve što je ljudsko, i zapaljeni gorljivošću za širenje vjere, traže barbarske obale najudaljenijih zemalja i one koje odvaja daleko more, poduzimaju nevjerojatne napore, ne daju se uplašiti nikakvim opasnostima, napokon, mirne duše podnose silu najokrutnijih mučenja i samu smrt, jer se odbijaju odvojiti od ljubavi Kristove, i od ispovijedanja i širenja njegova Imena.")

Kad čitate te riječi velikoga pape, počinjete shvaćati da su kršćani prošlih stoljeća znali ne samo trpjeti za vjeru i Božji zakon, nego trpjeti s oduševljenjem, zanosom, gorljivošću. To je možda i ono što najviše razlikuje te kršćane od današnje slabe i beskrvne generacije, koja se lomi pod najmanjim pritiskom.

Sv. Petar od Arbuesa - hrabri inkvizitor i mučenik

17. rujna, Crkva slavi spomendan mučenika sv. Petra Arbuesa, regularnog kanonika i inkvizitora u španjolskoj kraljevini Aragon, koga su ubili Židovi dok je molio matutin u katedrali u Zaragozi (17. rujna 1485.). Blaženim ga je proglasio papa Aleksandar VII. 1664., a svetim papa bl. Pio IX. 1867. godine.

Rimski martirologij za 17. rujna ovako bilježi mučeništvo sv. Petra:

> "Caesaraugustae, in Hispania, sancti Petri de Arbues, primi in Aragoniae regno Quaesitoris fidei; quem, a relapsis Iudaeis ob eandem, quam pro munere suo strenue tuebatur, catholicam fidem, immaniter trucidatum, sanctorum Martyrum catalogo Pius Papa Nonus adiunxit.
>
> ("U Zaragozi, u Španjolskoj, [mučeništvo] svetoga Petra od Arbuesa, prvog istražitelja vjere u kraljevini Aragon, okrutno ubijenoga od otpalih Židova, jer je po svojoj službi čvrsto branio katoličku vjeru; njega je papa Pio Deveti pridružio katalogu svetih mučenika.")

Papa Pio IX. u apostolskom pismu *Maiorem caritatem* (29. lipnja 1867.), izdanom u povodu kanonizacije sv. Petra, ovako opisuje njegove kreposti:

> "Modestia, temperantia, corporis afflictatione, rerum terrenarum contemptu, psalmodia in choro persolvenda, singularique in Deum et proximum caritate, in sana doctrina clericis tradenda mirabiliter eluxit; omnia omnibus factus."
>
> ("Čednošću, umjerenošću, mrtvljenjem tijela, prezirom zemaljskih stvari, obavljanjem dužnosti molitve psalmodije u koru, i osobitom ljubavlju prema Bogu i bližnjemu, u prenošenju zdravog nauka klericima čudesno se isticao; postavši sve svima.")

Zatim papa opisuje okolnosti u kojima je sv. Petar postao glavni inkvizitor Aragona nakon oslobođenja južnih krajeva Španjolske od arapsko-islamske vlasti:

> "Interea Ferdinandus rex Catholicus, formidabili exercitu paullo ante ad granatense bellum coacto, cum totam fere Hispaniam Maurorum tyrannide diu oppressam liberasset, illamque catholicae fidei restituisset, Xysto IV atque Innocentio VIII antecessoribus Nostris petiit, ut sacrae Inquisitionis tribunal ad orthodoxam fidem in posterum melius tutandam, atque hebraeorum perfidiam et mahometicam superstitionem penitus ex Hispaniis eradicandas institueretur."
>
> ("U međuvremenu je Ferdinand, katolički kralj, koji je nedugo prije toga strašnom vojskom prisiljen na Granadski rat, oslobodivši gotovo cijelu Španjolsku od maurske tiranije, pod kojom je dugo bila pritisnuta, i vratio je katoličkoj vjeri, zatražio od Siksta IV. i Inocenta VIII., naših prethodnika, da se uspostavi sud svete Inkvizicije kako bi se ubuduće bolje štitila prava vjera i iz Španjolske u potpunosti iskorijenila hebrejska nevjera i muhamedansko praznovjerje.")

Sv. Petar je službeno imenovan glavnim inkvizitorom u Aragonu 4. svibnja 1484.

Pio IX. hvali način kojim je sv. Petar obavljao tu službu:

> "Maximo animi ardore hic demandatam provinciam suscepit. Totus enim erat, ne ovile Christi ab haereticis atque acatholicis ullo modo impeteretur. In hoc munere eius diligentia, studium, et caritas semper eluxere; monitis enim, hortationibus, ac suasionibus solerter utebatur. Amice cum ipsis loquebatur, patienter eos audiebat, docebat, eorum difficultates enucleabat, eosque non veluti iudex, sed tamquam amantissimus pater excipiebat. Sin autem incassum haec omnia cesissent, ne muneri suo deesset, commisosque sibi christifideles ab haereticis atque heterodoxis tueretur, pervicaces tandem reos puniebat, Deo magis quam hominibus placere studens."
>
> ("S najvećim žarom duše prihvatio je povjerenu provinciju. Naime, sav je bio u tome kako ovčinjak Kristov ne bi ugrozili krivovjerci i nekatolici. U toj se službi uvijek isticala njegova pažljivost, trud i ljubav: naime, mudro se često koristio opomenama, poticajima i uvjeravanjima. Prijateljski je s njima razgovarao, strpljivo ih je slušao, poučavao i razjašnjavao njihove poteškoće, i primao ih ne kao sudac, nego kao preljubljeni otac. No, ako bi sve ovo bilo neuspješno, a kako ne bi zakazao u svojoj službi i kako bi obranio povjerene Kristove vjernike od heretika i heterodoksnih, kažnjavao je tvrdokorne kao krivce, nestojeći više ugoditi Bogu, nego ljudima.")

Kao i mnogi drugi sveci, sv. Petar je molio za dar mučeništva. Nije trebao dugo čekati da se to ostvari.

Židovi su skovali urotu kako bi ga ubili:

> "Cum enim Iudaei, ceterique catholicae religionis osores perspicerent, inquisitorio tribunali manente tutos esse non posse, in Arbuesium uti rei inopportunae auctorem et scelerum vindicem ira exarserunt, prudentemque virum sibi infensissimum e medio tollere conspirarunt."
>
> ("Kad su, naime, Židovi i ostali mrzitelji katoličke vjere opazili da pokraj inkvizicijskog suda ne mogu biti sigurni, planuli su gnjevom protiv Arbuesa kao začetnika ove nevolje i osvetnika zločina, i urotili se da pogube tog razboritog muža, koji ih toliko uznemiruje.")

Židovi su ubili sv. Petra u katedrali u Zaragozi dok su kanonici pjevali invitatorijalni Psalam 94. (koji se moli svakoga dana na početku matutina), što je vrlo znakovito.

Ovdje trebam dati jednu napomenu. U tradicionalnom časoslovu se koristi latinski prijevod psalama sv. Jeronima, koji je priredio na poziv pape sv. Damaza 383. godine (poznat kao *Psalterium Gallicanum*, jer je najprije uveden u Galiji).

Jedini izuzetak je upravo Psalam 94., za koji se koristi stariji prijevod, tj. prvi prijevod psalama sv. Jeronima (*Psalterium Romanum* – koji se, inače, u cijelosti koristio u časoslovu samo u crkvi sv. Petra u Rimu).

U tom starijem prijevodu, posljednji stih Psalma 94. glasi ovako:

> "Quadraginta annis proximus fui generationi huic, et dixi: Semper hi errant corde, ipsi vero non cognoverunt vias meas: quibus iuravi in ira mea; Si introibunt in requiem meam."
>
> ("Četrdest sam godina bio blizu ovom naraštaju i rekoh: Oni uvijek lutaju u srcu, jer oni nisu spoznali moje puteve; kojima sam se zakleo u svojom gnjevu da oni neće ući u moj pokoj.")

To mjesto govori o okorjelosti Židova, koji uvijek lutaju u srcu i ne poznaju pravi smisao i svrhu Staroga zavjeta.
I upravo dok se pjevao taj stih u pozivnom psalmu u matutinu, Židovi su ubili sv. Petra.

Papa Pio IX. ovako opisuje mučeništvo sv. Petra:

> "Itaque iudaei, contra illum, uti olim in Christum, consilio inito, magno pretio conduxerunt, ut Arbuesium dolo tenerent, eumque occiderent. Cum frustra Petrum in eius cubiculo necare tentassent, detecti illico sunt; mox metropolitanam ecclesiam tanti facinoris theatrum elegerunt; singulis enim noctibus Vir Dei assurgens una cum canonicis fratribus matutinas horas persolvebat. Omnibus antea bene perspectis, sicarii in templo se abdunt, ac Petrum opperiebantur qui canonicali habitu indutus aliquantulum ante altare orare solebat. Clam sequuntur, et vix ante marmoreum arae maximae septum genua flectit, eo ipso temporis momento, quo canebatur: quadraginta annis proximus fui generationi huic: quibus verbis Iudaeorum pertinacia a Davide arguebatur; Hebraei multos inter ictus lethifero gladio guttur beatissimo viro confodiunt, qui in terram procumbens exclamat: laudatus sit Iesus Christus quia morior propter eius sanctam fidem."
>
> ("I tako su Židovi održali vijeće protiv njega, kao nekoć protiv Krista, potkupili su neke velikom cijenom kako bi Arbuesa na prijevaru uhvatili i ubili. Kad su uzalud Petra pokušali ubiti u njegovoj sobi, odmah su otkriveni, pa su ubrzo odabrali metropolitansku crkvu za pozornicu tolikoga zločina. Naime, svake je noći Božji čovjek ustajao kako bi s braćom kanonicima molio jutarnje časove. Prethodno sve dobro pregledavši, razbojnici su pošli u hram i čekali Petra, koji je običavao u kanonskoj odjeći neko vrijeme moliti ispred oltara. Potajno su ga slijedili i tek što je prignuo koljena na mramornu ogradu glavnoga žrtvenika, baš u onom trenutku kad se pjevalo: *Četrdeset godina bio sam blizu ovom naraštaju*; kojim riječima David prekorava židovsku okorjelost, Hebreji su, među mnogim udarcima, smrtonosnim mačem prerezali grlo preblaženom mužu, koji je pavši na zemlju uzviknuo: *Neka je hvaljen Isus Krist, jer umirem za njegovu vjeru*.")

Mučeništvo sv. Petra je opomena za sve nas:

> "Sancti Petri fortitudo, nostra redarguatio est. Ipse ut Christum coram omnibus confiteretur mortem ipsam oppetiit, ac sanguinem fudit. Quidquid habuit dedit, nihil sibi reliquit, cum vita praelio tam acri cessit. Si corporeis oculis intueamur, victus cecidit, sed aliter coram Deo pensanda res est. Non ista quam vivimus, sed futura, vera vita est, atque ad illam omnes cogitationes oculosque convertere debemus."
>
> ("Hrabrost svetog Petra naša je opomena. On je podnio smrt i prolio krv, kako bi ispovjedio Krista pred svima. Dao je sve što je imao, ništa nije ostavio sebi, kad je prepustio život u tako teškom boju. Kad bismo gledali tjelesnim očima, pao je poražen, ali kod Boga se stvari drugačije procjenjuju. Nije ovaj život, kojim živimo, pravi život, nego onaj budući, i trebamo prema njemu okrenuti sve misli i oči.")

Ove riječi pape Pija IX. svojevrsni su zaključak cijelog apostolskog pisma:

> "Beatissimus itaque martyr Petrus non minor sed maior fuit in certamine. Athleta Christi forti clypeo armatus insidias, blandimenta superavit, acerrimum hostem vicit. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Fremat mundus, populi meditentur inania, principes adversus nos conveniunt in unum, falsis arguant criminibus, custodiis intolerabilibus includant, urant, bestiis subiiciant, si Deus pro nobis, quis contra nos?"
>
> ("Preblaženi, dakle, mučenik Petar nije bio manji, nego veći u boju. Borac Kristov naoružan čvrstim štitom, nadvladao je zasjede i laskanja, pobijedio je ogorčenog neprijatelja. Ako je Bog za nas, tko će protiv nas? Neka urla svijet, neka narodi smišljaju ispraznosti, neka se zajedno vladari skupljaju protiv nas, optužuju nas za lažne zločine, zatvaraju u nepodnošljive tamnice, spaljuju, bacaju zvijerima; ako je Bog za nas, tko će protiv nas?")

A ja bih dodao da ovo mučeništvo ima posebnu pouku baš za ovo današnje vrijeme, kad su modernisti postavili slugansko dodvoravanje židovima na prvo mjesto svoje ljestvice vrijednosti (na drugom mjestu je dodvoravanje protestantima, a na trećem dodvoravanje muhamedancima).

Dodvoravanje svijetu je protivno svim načelima kojima su se vodili sveti mučenici. Smrt svetih mučenika je sama po sebi najveća osuda modernističkog konformizma i puzanja pred nevjernicima, kao i međureligijskog sinkretizma i indiferentizma.

Instrukcija Svete Stolice o nečednom odijevanju žena

Papa Pio XI. nazvao je nečedno žensko odijevanje "profanacijom ljudskog tijela". Sveta Stolica je 1930. izdala posebnu *Instrukciju o nečednom odijevanju žena*, koja govori o dužnostima biskupa, svećenika, roditelja i učitelja u suzbijanju te globalne sablazni.

Ne trebam vam posebno naglašavati da se s problemom sablažnjivog ženskog odijevanja današnji čovjek susreće svaki dan: na ulici, u školi, na fakultetu, na radnom mjestu, a nažalost, i u crkvi.

Zašto je to problem? Zato što to ugrožava spasenje duša. Kako kaže bl. Ivan Merz: "jer radi nećudorednih plesova, knjiga, kazališta, kupališta, odjeće mnoge duše propadaju."

A možemo se pitati zajedno s bl. Alojzijem Stepincem:

> "Zar da čovjek, koji je stvoren na sliku i priliku besmrtnoga Boga, zar da taj čovjek bude rob pijanstva? Zar da taj čovjek bude rob besramne mode, koja, nažalost, često priređuje, napose kod ženskoga svijeta, izložbu ženskoga mesa, a ne ljudske osobe? Zar da taj čovjek bude rob nedopuštenih seksualnih užitaka? Zar da se dade od njih sniziti ispod životinje?"

Ne bih se upuštao u detalje o pitanju što se sve smatra nečednom ženskom odjećom. No, neke osnove su valjda jasne: preuska, prozirna i izazovna odjeća, gole noge, gola leđa, gola ramena – sve je to apsolutno neprihvatljivo, i ne može se nikada opravdati, bez obzira koje je doba godine i kolika je temperatura zraka.

Dakako, u ocjeni nečednosti odjeće veliku ulogu ima i nakana žene prilikom izbora odjeće. Kako kaže prof. Andrija Živković: "Teško griješe žene... kad se kite s namjerom da izazovu strast" (*Katoličko moralno bogoslovlje*, sv. II., str. 335.).

Tema zadire duboko u područje moralne teologije, a i šire. Ipak, nešto o tome trebaju znati i svećenici i laici. Laici – kako bi znali izbjeći sablazan, a svećenici – kako bi znali u ispovijedi procijeniti što je grijeh i koju pokoru odrediti za nj.

Uostalom, svi zajedno trebaju raditi na iskorijenju kuge sablažnjivog odijevanja, a posebno na uklanjanju pojava nečednosti iz naših crkvi.

Ovu temu trebaju dobro poznavati i katolički aktivisti, koji se bora za obranu i promicanje javnog morala.

Zbog svih tih razloga, odlučio sam prevesti instrukciju Svete Stolice o nečednom odijevanju žena iz 1930. godine, koju prenosim u cijelosti zajedno s latinskim izvornikom.

Acta Apostolicae Sedis, **22 (1930), p. 26.-28.**

SACRA CONGREGATIO CONCILII

INSTRUCTIO AD ORDINARIOS DIOECESANOS: DE INHONESTO FEMINARUM VESTIENDI MORE

Vi supremi apostolatus, quo in universa Ecclesia divinitus fungitur, Ssmus Dominus Noster Pius Papa XI verbis et scriptis nunquam destitit illud S. Pauli (I ad Tim., II, 9, 10) inculcare, videlicet: «mulieres in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, et... quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona».

Ac saepenumero, occasione data, idem Summus Pontifex improbavit acerrimeque damnavit inhonestum vestiendi morem in catholicarum quoque mulierum ac puellarum usum hodie passim inductum, qui non modo femineum decus atque ornamentum graviter offendit, sed nedum in temporalem earumdem feminarum perniciem verum etiam, quod peius est, in sempiternam, itemque in aliorum ruinam miserrime vertit.

SVETA KONGREGACIJA KONCILA

INSTRUKCIJA BISKUPSKIM ORDINARIJIMA: O OBIČAJU NEČEDNOG ODIJEVANJA ŽENA

Snagom vrhovnog apostolstva, koje u čitavoj Crkvi božanski obavlja, presveti naš gospodin Pio Papa XI., nikada nije prestajao riječima i pismima isticati onu Pavlovu (1 Tim 2, 9-10), da se, naime, »žene u doličnu držanju rese stidljivošću i trijeznošću, i... što dolikuje ženama, koje ispovijedaju bogoljubnost po dobrim djelima«.

I mnogo je puta, kad se za to pružila prilika, isti vrhovni svećenik prekorio i najoštrije osudio običaj nečednog odijevanja, koji se uvukao posvuda, također kod katoličkih žena i djevojaka, a koji ne samo da teško vrijeđa žensku čast i ures, već se okreće ne samo na vremenitu, nego što je još gore, na vječnu propast tih žena, kao i na propast drugih.

Nihil igitur mirum, si Episcopi ceterique locorum Ordinarii, sicut decet ministros Christi, in sua quisque dioecesi pravae huiusmodi licentiae ac procacitati modis omnibus unaque voce obstiterunt, derisiones nonnumquam ac ludibria ob hanc causam sibi a malevolis illata aequo fortique animo tolerantes.

Nije, stoga, čudno da su se biskupi i ostali mjesni ordinariji, kako dolikuje službenicima Kristovim, svatko u svojoj biskupiji, svim sredstvima i jednim glasom suprotstavili ovoj opakoj razuzdanosti i drskosti, nerijetko postojano i čvrsto podnoseći ismijavanja i izrugivanja, koja su im zbog te stvari nanosili zlonamjerni ljudi.

Itaque hoc Sacrum Consilium cleri populique disciplinae provehendae cum eiusmodi Sacrorum Antistitum vigilantiam et actionem merita probatione ac laude prosequatur, tum eosdem vehementer hortatur ut consilia atque incepta opportune inita insistant et alacrius pro viribus urgeant, quoadusque hic pestiferas morbus ex honesta hominum consortione penitus extirpetur.

I stoga ovo Sveto Vijeće, u promicanju discipline svećenstva i puka, s odobrenjem i pohvalom prati budnost i zaslužna djela ovih svetih nadstojnika, kao što ih žarko potiče da ustraju u odlukama i pothvatima, koje su prikladno započeli, i da još življe navale, koliko mogu, sve dok se ova kužna bolest u potpunosti ne iskorijeni iz čestitog ljudskog društva.

Quod ut facilius ac tutius ad effectum deducatur, haec Sacra Congregatio, de mandato Sanctissimi Domini, ea quae sequuntur ad rem statuere decrevit:

Kako bi se to lakše i sigurnije postiglo, ova Sveta Kongregacija, po nalogu presvetoga gospodina, odlučila je odrediti ono što slijedi:

I. Parochi praesertim et concionatores, data occasione, secundum illud Apostoli Pauli (II ad Tim., IV, 2) instent, arguant, obsecrent, increpent ut feminae vestes gestent, quae verecundiam sapiant quaeque sint ornamentum et praesidium virtutis; moneantque parentes ne filiae indecoras vestes gestare sinant.

I. Neka naročito župnici i propovjednici, kad budu u prigodi, prema onoj Apostola Pavla (2 Tim 4, 2) uvjeravaju, prijete, mole, opominju: da žene nose odjeću koja odiše sramežljivošću, te koja je ures i obrana kreposti; i neka opominju roditelje da ne dopuštaju kćerima da nose nepristojnu odjeću.

II. Parentes, memores gravissimae obligationis qua tenentur prolis educationem in primis religiosam et moralem curandi, peculiarem adhibeant diligentiam, ut puellae a primis annis in doctrina christiana solide instituantur atque in earum animo ipsi, verbis et exemplo, amorem virtutum modestiae et castitatis impense foveant; familiam vero, Sacrae Familiae exempla imitati, ita constituere atque gubernare satagant, ut singuli verecundiae amandae atque servandae inter domesticos parietes habeant causam et invitamentum.

II. Roditelji, sjećajući se svoje vrlo teške obveze, kojom su se dužni prije svega brinuti za vjerski i moralni odgoj djece, neka posvete posebnu pažnju tome da se djevojke od ranih godina solidno pouče u kršćanskom nauku; i neka sami riječima i primjerom brižljivo njeguju u njihovim dušama ljubav prema krepostima čednosti i čistoće; a neka nastoje tako urediti i upravljati obitelji, slijedeći primjere Svete Obitelji, da svi unutar kućnih zidova imaju povod za ljubav i čuvanje sramežljivosti.

III. Parentes iidem filias a publicis exercitationibus et concursibus gymnicis arceant; si vero eisdem filiae interesse cogantur, curent ut vestes adhibeant quae honestatem plene praeseferant; inhonestas vero vestes illas gestare nunquam sinant.

III. Neka roditelji isto tako zabrane kćerima pohađanje javnih vježbi i gimnastičkih susreta; a ako su te kćeri prisiljene da u njima sudjeluju, neka se pobrinu da nose odjeću koja se u potpunosti ističe čestitošću; a neka nikada ne dopuste da nose nečednu odjeću.

IV. Collegiorum moderatrices et scholarum magistrae modestiae amore puellarum animos ita imbuere enitantur, ut eaedem ad honeste vestiendum efficaciter inducantur.

IV. Upraviteljice zavoda i učiteljice u školama neka tako nastoje ispuniti duše djevojaka ljubavlju prema čednosti, da ih učinkovito priviknu čednom odijevanju.

V. Eaedem moderatrices ac magistrae puellas, ne ipsarum quidem matribus exceptis, quae vestes minus honestas gestent, in collegia et scholas ne admittant, admissasque, nisi resipiscant dimittant.

V. Neka iste upraviteljice i učiteljice, ne primaju u zavode i škole djevojke koje nose nečednu odjeću, ne izuzevši ni njihove majke, a one koje su već primljene, neka otpuste, ako se ne pokaju.

VI. Religiosae, iuxta litteras die XXIII. mensis Augusti, a. MDCCCCXXVIII, datas a Sacra Congregatione de Religiosis, in sua collegia, scholas, oratoria, recreatoria puellas ne admittant, admissas ne tolerent, quae christianum vestiendi morem non servent: ipsae vero in alumnis educandis peculiare adhibeant studium, ut in earum animo sancti pudoris et verecundiae christianae amor altas radices agat.

VI. Neka redovnice, prema pismu izdanom od Svete kongregacije za redovnike 23. kolovoza 1928., u svoje kolegije, škole, oratorije, rekreatorije ne primaju djevojke koje se ne drže kršćanskog običaja odijevanja, a one koje su već primljene, neka ne toleriraju. A neka same posvete posebnu pozornost da se prilikom odgajanja učenica u njihove duše duboko ukorijeni ljubav prema svetoj stidljivosti i kršćanskoj sramežljivosti.

VII. Piae instituantur et foveantur feminarum Associationes, quae consilio, exemplo et opere finem sibi praestituant cohibendi abusus in vestibus gestandis christianae modestiae haud congruentibus et promovendi morum puritatem ac vestiendi honestatem.

VII. Neka se ustanove i podupiru pobožna ženska udruženja, koja neka si uzmu za cilj da savjetom, primjerom i djelom suzbijaju zloupotrebe u odijevanju, koje nisu u skladu s kršćanskom čednošću, te da promiču čistoću običaja i čestitost u odijevanju.

VIII. In pias Associationes feminarum ne illae admittantur, quae inhonestas vestes induant; admissae vero, si quid postea hac in re peccent et monitae non resipiscant, expellantur.

VIII. Neka se u pobožna ženska udruženja ne primaju one koje nose nečednu odjeću; a one koje su već primljene, ako kasnije štogod u ovoj stvari sagriješe i ne pokaju se nakon opomene, neka se izbace.

IX. Puellae et mulieres, quae inhonestas vestes induunt, a Sancta Communione et a munere matrinae in sacramentis Baptismi et Confirmationis arceantur, atque, si casus ferat, ab ipso ecclesiae ingressu prohibeantur.

IX. Djevojkama i ženama, koje nose nečednu odjeću, neka se uskrati sveta pričest i služba kume u sakramentima krštenja i potvrde, a ako je u nekom slučaju potrebno, neka im se zabrani i sam ulazak u crkvu.

X. Cum incidunt per annum festa, quae modestiae christianae inculcandam peculiarem exhibeant opportunitatem, praesertim, vero festa B. M. Virginis, parochi et sacerdotes piarum Unionum et Catholicarum Consociationum moderatores feminas ad christianum vestiendi morem, opportuno sermone revocare atque excitare ne praetermittant. In festo autem Beatae Mariae Virginis sine labe conceptae peculiares preces in omnibus cathedralibus et paroecialibus ecclesiis quovis anno peragantur, habitis, ubi fieri potest, opportunis cohortationibus in sollemni ad populum concione.

X. Kad tijekom godine dolaze blagdani, koji pružaju posebnu prigodu za pouku o kršćanskoj čednosti, a naročito blagdani Blažene Djevice Marije, neka župnici i svećenici, koji su upravitelji pobožnih saveza i katoličkih udruženja, ne propuste u prigodnoj propovijedi pozvati i potaknuti žene na kršćanski običaj odijevanja. A na blagdan Blažene Djevice Marije bez grijeha začete, neka se u svim katedralnim i župnim crkvama svake godine mole posebne molitve, održavši, gdje je to moguće, prigodne poticaje u svečanoj propovijedi puku.

XI. Consilium dioecesanum a vigilantia, de quo in declaratione Sancti Officii die XXII mensis Martii, a. MDCCCCXVIII data, semel saltem in anno de aptioribus modis ac rationibus ad feminarum modestiae efficaciter consulendum ex professo agat.

XI. Biskupijsko vijeće za budnost, o kome se govori u deklaraciji Svetog Oficija izdanoj 22. ožujka 1918., neka barem jednom godišnje po službenoj dužnosti raspravlja o prigodnijim načinima i razlozima za učinkovito rješavanje pitanja ženske čednosti.

Quo vero haec salutaris actio efficaciter et tutior succedat, Episcopi aliique locorum Ordinarii, tertio quoque anno, una simul cum relatione de religiosa institutione, de qua in Litteris Orbem catholicum die XXIX mensis Iunii, a. MDCCCCXXIII Motu proprio datis, etiam de rerum conditione ac statu circa feminarum vestiendi morem deque operibus ad normam huius Instructionis praestitis, hanc Sacram Congregationem certiorem reddant.

A da ova spasonosna akcija učinkovitije i sigurnije uspije, neka biskupi i drugi mjesni ordinariji također treće godine podnesu izvješće ovoj Svetoj Kongregaciji, zajedno s izvješćem o vjerskoj pouci o kome se govori u pismu *Orbem catholicum* danom u obliku motuproprija 29. lipnja 1923., također o stanju stvari i situaciji glede običaja odijevanja žena i o djelima koja su poduzeli prema normama ove Instrukcije.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis Concilii, die XII mensis Ianuarii in festo Sacrae Familiae, anno MDCCCCXXX.

Dano u Rimu, u dvoru Svete Kongregacije Koncila, dana 12. mjeseca siječnja, na blagdan Svete Obitelji, godine 1930.

D. CARD. SBARRETTI, Episc. Sabinen, et Mandelen., Praefectus.

D. kard. SBARRETTI, bisk. biskupije Sabina-Poggio Mirteto, prefekt.

Iulius, Ep. Lampsacen., Secretarius.

Julije, biskup lampsački, tajnik.

.

DOMINICUS M. PRÜMMER O. P.

VADEMECUM

THEOLOGIAE MORALIS

IN USUM
EXAMINANDORUM ET CONFESSARIORUM

Praefatio ad primam editionem.

In omnibus scientiis practicis brevia compendia valde utilia sunt usui quasi cotidiano. Haec enim est humana indoles, ut post studia, quamvis sint summa cum industria perfecta, paulatim e memoria labatur scientia cum labore acquisita.

Quam ob causam repetitio semper est tam necessaria, ut recte nuncupetur mater studiorum. Quae quidem repetitio non ita expedite perficitur Manualibus vel satis amplis; evadit autem multo facilior iis compendiis, quae et claritate sunt lucida et brevitate concisa. Quo fit, ut eiusmodi compendia a nonnullis scriptoribus de Theologia morali edita soleant cupide conquiri.

Saepe atque instanter a me petitum est, ut ederem Manualis mei Theologiae moralis compendium. Quibus precibus obtemperans hoc opusculum iam pridem conscriptum nunc publici iuris facio.

Sequor omnino methodum in Manuali meo adhibitam, ita ut doctrina illic tradita hic comprehendatur quasi in nuce. Mutationes novo iure introductas diligenter exhibeo universas.

Predgovor prvom izdanju.

U svim praktičnim znanostima vrlo su korisni kratki priručnici za svakodnevnu upotrebu. Takvo je, naime, ljudsko stanje: da se nakon studija, pa makar dovršenih s najvećim trudom, malo pomalo gubi iz sjećanja znanje koje je naporom stečeno.

Zbog tog razloga, ponavljanje je uvijek toliko potrebno, da se s pravom naziva majkom učenja. A to se ponavljanje ne postiže brzo opširnijim priručnicima, nego je mnogo lakše pomoću onih kompendija, koji se ističu i jasnoćom i kratkoćom. Zato se događa da su veoma traženi takvi kompendiji o moralnoj teologiji, koje su izdali neki pisci.

Dobivao sam česte i uporne molbe da uredim kompendij svojeg Priručnika moralne teologije. Popuštajući tim molbama, ovo djelce, koje je već prije napisano, sada predajem javnosti.

U potpunosti slijedim metodu koju sam primijenio u svojem Priručniku, tako da je nauk, koji je tamo izložen, ovdje skraćeno sadržan. Pažljivo sam izložio sve promjene koje su uvedene novim pravom.

Non est cur expressis verbis notem, quod luce est clarius: clericum non sufficienter callere Theologiam moralem, si nullum alium librum nisi hunc libellum evolverit. Doctrinam enim quamvis amplam hic traditurus sim, eam tamen brevitati studens non possum satis explicare rationibus, argumentis, exemplis.

Nil aliud intendi nisi ut praeberem gratum Vademecum, quod quasi fidelis servus comitans clericum iuvenem adiuvet ad facile praeparanda examina praescripta, provectioris aetatis sacerdotem (maximeque) confessarium subsequatur ad redintegrandam doctrinam in scholis olim haustam, quae ipsi ad cotidianum usum necessaria sit.

Hoc opusculum, qualecumque id est, filiali obsequio dedico S. Dominico Patriarchae, qui abhinc septem saecula transivit in caelestem gloriam ex vita vere apostolica.

Friburgi Helvetiorum, die 4 Aug.,
in festo S. Dominici, 1921.
AUCTOR.

Nema razloga da izričito ne napomenem ono što je jasnije od svjetla: teolog ne bi dostatno upoznao moralnu teologiju ako ne pregleda nijednu drugu knjigu osim ove. Naime, premda je nauk, koji ću ovdje izložiti, opširan, ipak ga zbog nastojanja oko kratkoće ne mogu dovoljno detaljno objasniti razlozima, argumentima, primjerima.

Ništa drugo nisam namjeravao nego da pružim zgodan *Vademecum*, koji će prateći mladog klerika kao vjeran sluga, pomoći oko što lakše pripreme za propisane ispite, a svećeniku starije dobi (i najviše ispovjedniku) pomoći da se prisjeti nauka, koji je nekada usvojio u školi, a koji mu je nužan za svakodnevnu upotrebu.

Ovo djelce, kakvo god ono bilo, uz sinovsku poslušnost posvećujem sv. Dominiku patrijarhu, koji je prije sedam stoljeća prešao u nebesku slavu iz zaista apostolskog života.*

U Fribourgu u Švicarskoj,
dana 4. kolovoza, na blagdan
sv. Dominika, 1921.
PISAC.

* Latinski izvornik i hrvatski prijevod priređeni su prema izdanju iz 1923. godine.

INTRODUCTIO IN THEOLOGIAM MORALEM.

1. Notio Theologiae moralis. Theologia moralis, si ipsum nomen inspicitur, nihil aliud est nisi theologica consideratio morum; in quantum vero est scientia, definiri potest; *scientiae theologicae illa pars, quae iudicio practico dirigit actus humanos in ordine ad finem supernaturalem iuxta principia revelata*.

Theologia moralis est
a) vera *scientia*, quia ex principiis tum fidei tum rationis deducit conclusiones;
b) est *directiva* et non solum descriptiva actuum humanorum. Quae quidem directio non fit modo subiectivo, sicut facit conscientia, sed modo obiectivo per veritates practicas manifestatas.
Tota autem haec directio tendit eo, ut homo assequatur finem suum supernaturalem.

2. Methodus adhibenda in Theologia morali distinguitur triplex:

1. scholastica seu speculativa, quae veritates morales accuratius considerat, probat atque defendit contra adversarios, quin tamen praxim neglegat;

2. casuistica, quae principaliter insudat ad iudicandum de singulis casibus moralibus;

UVOD U MORALNU TEOLOGIJU.

1. Pojam moralne teologije. Moralna teologija, ako se gleda sam naziv, nije ništa drugo nego teološko promatranje načina življenja [lat. mores = običaji, navade]. No, ukoliko je znanost, može se definirati kao: *onaj dio teološke znanosti, koji praktičnim sudom usmjerava ljudske čine u redu prema nadnaravnoj svrsi, sukladno objavljenim načelima.*

Moralna teologija je:
a) prava *znanost*, jer iz načela kako vjere, tako i razuma, izvodi zaključke;
b) *direktivna* [usmjerna], a ne samo *deskriptivna* [opisna] glede ljudskih čina. A to se usmjeravanje ne odvija subjektivnim načinom, kao što to čini savjest, nego objektivnim načinom po očitovanim praktičnim istinama.
Naime, cijelo ovo ravnanje cilja na to da čovjek postigne svoju nadnaravnu svrhu.

2. Metoda koju treba primijeniti u moralnoj teologiji razlikuje se na tri načina:

1. skolastička ili spekulativna, koja točnije razmatra, dokazuje i brani moralne istine protiv protivnika, ali pritom ne zanemaruje praksu;

2. kazuistička, koja prvenstveno nastoji oko prosuđivanja pojedinih moralnih slučajeva;

3. ascetica, quae imprimis considerat exercitium virtutum ad perfectionem christianam adipiscendam.

3. asketska, koja prije svega razmatra vršenje kreposti kako bi se postiglo kršćansko savršenstvo.

Optima videtur esse illa methodus, quae simul est scholastica, casuistica, ascetica, et tamen perspicua brevitate claret.

Čini se da je najbolja ona metoda, koja je istovremeno skolastička, kazuistička, asketska, a ipak se ističe jasnom kratkoćom.

3. Divisio totius Theologiae moralis.

3. Podjela cijele moralne teologije.

Officium Theologiae moralis est:

1. ferre iudicium practicum de omnibus actibus humanis in ordine ad finem supernaturalem;

2. disserere de mediis externis, necessariis ad hunc finem. Quae quidem media sunt gratiae divinae nobis praesertim in sacramentis largiter exhibitae.

Zadaća je moralne teologije:

1. pružiti praktični sud o svim ljudskim činima u odnosu prema nadnaravnoj svrsi;

2. raspravljati o vanjskim sredstvima, koja su nužna za tu svrhu. A ta su sredstva božanske milosti, koje nam se obilno daju prvenstveno u sakramentima.

Proinde duas partes in scientia morali distinguere convenit:

1. De omnibus quae influunt in moralitatem actus humani.

2. De sacramentis.

Stoga je prikladno u moralnoj znanosti razlikovati dva dijela:

1. O svemu što utječe na moralnost ljudskog čina.

2. O sakramentima.

Totius igitur Theologiae moralis divisio sequenti conspectu brevi comprehenditur:

PARS I.

1. De ultimo fine et beatitudine.
2. De actibus humanis et passionibus.
3. De legibus.
4. De conscientia.
5. De peccatis in genere.
6. De virtutibus in genere.
7. De fide et vitiis oppositis.
8. De spe et vitiis oppositis.
9. De caritate et vitiis oppositis.
10. De prudentia et vitiis oppositis.
11. De iustitia et vitiis oppositis. Adicitur tractatus de contractibus.
12. De fortitudine et vitiis oppositis.
13. De temperantia et vitiis oppositis.

PARS II.

1. De sacramentis in genere et de sacramentalibus.
2. De baptismo.
3. De confirmatione.

Dakle, podjela čitave moralne teologije, ukratko je obuhvaćena sljedećim pregledom:

I. DIO

1. O konačnoj svrsi i blaženstvu.
2. O ljudskim činima i strastima.
3. O zakonima.
4. O savjesti.
5. Općenito o grijesima.
6. Općenito o krepostima.
7. O vjeri i protivnim manama.
8. O nadi i protivnim manama.
9. O ljubavi i protivnim manama.
10. O razboritosti i protivnim manama.
11. O pravednosti i protivnim manama. Dodaje se traktat o ugovorima.
12. O jakosti i protivnim manama.
13. O umjerenosti i protivnim manama.

II. DIO

1. Općenito o sakramentima i blagoslovinama.
2. O krštenju.
3. O potvrdi.

4. De eucharistia.	4. O euharistiji.
5. De paenitentia, ubi adicitur tractatus de censuris et indulgentiis.	5. O pokori, gdje se dodaje traktat o cenzurama i oprostima.
6. De extrema unctione.	6. O posljednjem pomazanju.
7. De ordine.	7. O svetom redu.
8. De matrimonio.	8. O ženidbi.

PARS I.

TRACTATUS I.

De fine ultimo hominis.

4. Notio et divisio finis. *Finis est «id cuius gratia aliquid fit»* (Aristoteles), vel *id propter quod agens operatur*.

Principaliores divisiones videntur esse:

1. Finis *operis* (seu intrinsecus et obiectivus), ad quem actio directe et immediate tendit ex natura sua, e. g. largitio eleemosynae tendit ex natura sua ad sublevandam necessitatem proximi.

Finis *operantis* (seu extrinsecus et subiectivus) est id quod operans intendit sive principaliter sive secundario. Qui quidem finis potest, sed non necessario debet coincidere cum fine operis. Sic e. g. si largitor eleemosynae ipse intendit sublevamen pauperis, finis operis et operantis coincidunt; sin autem ipse intendit vanam gloriam vel seductionem pauperis, finis operis et operantis discordant.

— Finis operis vocatur quoque obiectum morale actionis; finis vero operantis dicitur motivum morale actionis.

I. DIO

TRAKTAT I.

O konačnoj svrsi čovjeka.

4. Pojam i podjela svrhe. *Svrha je »ono radi čega se nešto čini«* (Aristotel), ili *ono zbog čega onaj tko djeluje nešto radi.*

Izgleda da su glavnije podjele:

1. Svrha *čina* (ili unutarnja i objektivna), prema kojoj čin izravno i neposredno teži po svojoj naravi, npr. udijeliti milostinju teži po svojoj naravi prema pomaganju potrebi bližnjega.

Svrha *činitelja* (ili vanjska i subjektivna) jest ona koju činitelj namjerava bilo prvenstveno bilo drugotno. A ta se svrha može, ali ne treba nužno, slagati sa svrhom djela. Tako npr. ako djelitelj milostinje i sam namjerava pomoći siromahu, slažu se svrha čina i svrha činitelja; ali ako mu je namjera isprazna slava ili zavođenje siromaha, svrha čina i svrha činitelja se ne slažu.

— Svrha čina naziva se također moralni objekt čina, a svrha činitelja naziva se moralni motiv čina.

2. Finis *principalis* (vel primarius), qui maxime intenditur et prae ceteris agentem impellit ad agendum; finis *secundarius* (vel minus principalis), qui non ratione sui solius intenditur neque per se movet agentem, sed propter coniunctionem cum alio fine principali.

2. *Glavna* svrha (ili prvotna), koja se najviše namjerava i prije svih drugih potiče činitelja na djelovanje; *drugotna* svrha (ili manje važna), koja ne potiče činitelja na djelovanje sama po sebi, nego zbog povezanosti s drugom glavnom svrhom.

3. Finis *ultimus*, qui ita appetitur, ut in nullum alium referatur; finis *medius* (vel proximus), qui ratione sui quidem appetitur, sed tamen cum relatione et dependentia a fine altiore.

3. *Konačna* svrha, kojoj se toliko teži, da se nijedna druga svrha ne smatra važnijom; *posredna* svrha (ili bližnja), kojoj se teži zbog sebe, ali u odnosu i ovisnosti prema višoj svrsi.

Nonnulli theologi affirmant finem medium non esse vere et proprie finem, sed aliquod solum medium ad obtinendum verum finem. Videtur esse lis de verbis.

Neki teolozi smatraju da posredna svrha nije uistinu i u pravom smislu svrha, nego tek određeno sredstvo za postizanje prave svrhe. Čini se da je to prepirka o riječima.

Nihil obstat, ne finis intermedius veram habeat rationem finis, dummodo ratione sui et non ut merum instrumentum intendatur.

Ništa ne sprječava da posredna svrha zaista ima značaj svrhe, dok god se namjerava zbog sebe, a ne samo kao puki instrument.

5. Nota. a) Finis principalis *potest* esse simul finis ultimus, sed non semper necesse est sic esse; e. g. finis ultimus omnium actionum hominis iusti est Deus, finis autem principalis alicuius actionis potest esse res creata.

5. Napomena. a) Prvotna svrha *može* istovremeno biti i konačna svrha, ali nije uvijek nužno da bude tako; npr. konačna je svrha svih čina čovjeka pravednika: Bog, ali prvotna svrha nekog pojedinog čina može biti stvorena stvar.

b) Finis et bonum *materialiter* quidem sunt idem, sed *formaliter* differunt, in quantum bonum formaliter est appetibile seu conveniens appetitui, finis vero formaliter est id quod per media est assequendum.

b) Pojmovi svrha i dobro su *materijalno*, doduše, isto, ali se razlikuju *formalno*, ukoliko je dobro formalno vrijedno težnje ili prikladno da mu se teži, a svrha je formalno ono što se postiže sredstvima.

6. Propositio I.
Deus est finis ultimus hominis eiusque actuum, ita ut homo debeat omnibus suis actibus tendere ad Deum eumque glorificare.

6. Propozicija I.
Bog je konačna svrha čovjeka i njegovih čina, tako da je čovjek dužan svim svojim činima težiti Bogu i slaviti ga.

Praesupposita exsistentia Dei personalis et creatoris facile probatur principium: Homo omnisque creatura debet in illum finem ultimum tendere, quem Deus creando voluit obtinere.

Pretpostavivši postojanje osobnoga Boga i Stvoritelja lako se dokazuje načelo: Čovjek i svako stvorenje dužan je težiti prema onoj konačnoj svrsi, koju je Bog stvaranjem želio postići.

Iamvero finis, quem Deus creando sibi proposuit, non potest esse aliquid extra ipsum, sed ipse est suus finis. Secus enim Deus iam non esset infinite perfectus.

Zaista, svrha koju je Bog odredio kod stvaranja ne može biti ništa izvan njega, nego je on sam svoja svrha. U suprotom, naime, Bog ne bi bio beskrajno savršen.

Ergo Deus est finis totius creationis, atque omnes creaturae debent in hunc finem tendere, seu debent glorificare Deum.

Dakle, Bog je svrha cjelokupnoga stvaranja, i sva su stvorenja dužna težiti toj svrsi, ili dužna su proslaviti Boga.

Hanc Dei gloriam *necessario* intendunt creaturae irrationales, *libere* autem creaturae rationales.

Ovu Božju slavu *nužno* namjeravaju nerazumna stvorenja, a *slobodno* razumna stvorenja.

Homo tenetur Deum glorificare *omnibus* actibus suis, serviendo et oboediendo, amando atque venerando. Quare S. Paulus monet: «Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite» (I Cor. 10, 31).

Čovjek je dužan slaviti Boga *svim* svojim činima, služeći i slušajući, ljubeći i štujući ga. Zato sv. Pavao opominje: »Dakle, ili jeli, ili pili, ili što drugo činili, sve na slavu Božju činite« (1 Kor 10, 31).

Non requiritur autem, ut homo in omnibus actibus *explicite* et *expresse* intendat gloriam Dei, sed sufficit, ut aliquando eliciat actum caritatis et sic virtualiter referat actus suos in Deum.

Međutim, ne traži se da čovjek u svim svojim činima *eksplicitno* i *ekspresno* namjerava slavu Božju, nego je dovoljno da ponekad pobudi čin ljubavi i tako virtualno upravi svoje čine prema Bogu.

7. Propositio 2.

a) *In assecutione huius finis ultimi consistit beatitudo humana;*

b) *et quo perfectior est haec assecutio, eo maior est beatitudo;*

c) *in nulla autem alia re hominis vera beatitudo exsistit aut etiam potest exsistere.*

7. Propozicija 2.

a) *U postignuću ove konačne svrhe stoji ljudsko blaženstvo;*

b) *i što je savršenije ovo postignuće, to je veće blaženstvo;*

c) *ni u jednoj drugoj ljudskoj stvari ne stoji pravo blaženstvo, niti uopće može stajati.*

Prob. a) Beatitudo convenienter definitur: *stabilis i. e. interminabilis possessio boni perfecti, quod totaliter quietat desiderium nostrum*.

Atqui haec possessio obtinetur in assecutione ultimi finis, nempe Dei. Ergo in assecutione ultimi finis consistit beatitudo humana.

Dokaz. a) Blaženstvo se prikadno definira kao: *stalno, tj. beskonačno posjedovanje savršenoga dobra, koje u potpunosti smiruje našu želju*.

Ovo se pak posjedovanje zadobiva u postignuću konačne svrhe, naime, Boga. Dakle, u postignuću konačne svrhe stoji ljudsko blaženstvo.

Declaratur maior: Ad perfectam beatitudinem requiritur:

α) stabilis seu *interminabilis* possessio boni; nam, si bonum possessum amittitur vel etiam amitti potest, iam deficit beatitudo;

β) possessio boni *perfecti*, quod totaliter quietat desiderium nostrum; etenim bonum imperfectum nequit totaliter quietare desiderium nostrum, quippe cuius obiectum sit bonum universale.

Minor syllogismi patet ex eo, quod Deus est revera ultimus finis noster, ut probatum est supra, et quod est infinite perfectus, et quod unio cum Deo semel obtenta numquam disrumpitur. Haec autem unio cum Deo, fine ultimo, fit per cognitionem et amorem.

b) Altera pars propositionis facile probatur. Etenim quo perfectius homo unitur cum Deo infinite perfecto et beato, eo perfectior et beatior fit ipse. Quo proprius enim quis accedit ad ignem calefacientem et illuminantem, eo maiorem calorem et illuminationem accipit.

Ex quibus sequitur, ut singulis sanctis non aequalis beatitudo tribuatur. «In domo Patris mei mansiones multae sunt» (Io. 14, 2), dixit Christus.

Naznačujemo major: Za savršeno blaženstvo traži se:

α) stalno ili *beskonačno* posjedovanje dobra; naime, ako se posjedovano dobro izgubi ili također ako se može izgubiti, već se gubi blaženstvo;

β) posjedovanje *savršenog* dobra, koje potpuno smiruje našu želju; naime, nesavršeno dobro ne može potpuno smiriti našu želju, jer je njezin objekt opće dobro.

Minor silogizma očit je iz toga što je Bog uistinu naša konačna svrha, kao što je gore dokazano, i što je beskrajno savršen, i što se zajedništvo s Bogom, koje je jednom zadobiveno, nikada ne može raskinuti. A to zajedništvo s Bogom, konačnom svrhom, događa se po spoznaji i ljubavi.

b) Drugi dio propozicije lako se dokazuje. Naime, što se savršenije čovjek sjedinjuje s Bogom, beskrajno savršenim i blaženim, to i sam postaje savršenijim i blaženijim. Što se bliže netko približi ognju koji grije i prosvjetljuje, to prima veću toplinu i prosvjetljenje.

Iz toga slijedi da se pojedinim svecima ne daje jednako blaženstvo. »U kući Oca mojega mnogo je stanova« (Iv 14, 2), kaže Krist.

Omnes igitur sancti in coelo vident Deum, sed non eodem perfectionis gradu.

Dakle, svi sveci na nebu gledaju Boga, ali ne istim stupnjem savršenstva.

c) Tertia pars propositionis cum ab antiquis tum a modernis rationalistis negatur, qui putant hominis beatitudinem consistere in voluptate (Epicuraei), in virtute et in aequanima tolerantia dolorum (Stoici), vel in aliis diversis rebus creatis. Non vacat enumerare omnes sententias de summa beatitudine, quippe quae omnes sint falsae.

c) Treći dio propozicije niječu kako stari, tako i moderni racionalisti, koji smatraju da čovjekovo blaženstvo stoji u uživanju (epikurejci), u kreposti i u ravnodušnom podnošenju boli (stoici), ili u ostalim raznovrsnim stvorenim stvarima. Nije potrebno nabrajati sva mišljenja o vrhovnom blaženstvu, jer su sva kriva.

Nullum enim prorsus bonum creatum est omnibus modis perfectum neque durat perpetuo. Ideoque nequit constituere veram beatitudinem hominis, ut ex supra data definitione beatitudinis apparet. Hinc rectissime dixit S. Bernardus: «Anima rationalis ceteris omnibus occupari potest, repleri non potest.»

Nijedno, naime, stvoreno dobro nije na svaki način savršeno, niti traje zauvijek. I stoga ne može činiti pravo čovjekovo blaženstvo, kao što je očito iz gore dane definicije blaženstva. Zato je najtočnije rekao sv. Bernard: »Razumna duša može se baviti svim drugim stvarima, ali se ne može ispuniti.«

8. Propositio 3.
Finis ultimus hominis (i. e. beatitudo perfecta) obtineri nequit sine gratia supernaturali, quae quidem omnibus sufficienter datur propter Christi redemptionem.

8. Propozicija 3.
Konačna svrha čovjeka (tj. savršeno blaženstvo) ne može se postići bez nadnaravne milosti, a ona se daje svima u dovoljnoj mjeri radi Kristovog otkupljenja.

Prob. Finis ultimus hominis consistit in intima unione cum Deo, nempe in visione divinae essentiae. Iamvero nullus intellectus creatus propriis viribus et sine gratia supernaturali potest videre Dei essentiam.

Dokaz. Konačna svrha čovjeka stoji u najbližem sjedinjenju s Bogom; naime, u gledanju božanske biti. A zaista, nijedan stvoreni razum ne može gledati Božju bit vlastitim snagama i bez nadnaravne milosti.

Altera pars propositionis enuntiatae ex eo apparet, quod Deus indidit animae ineluctabile desiderium beatitudinis verae et perfectae. Ergo esset inconveniens, si idem Deus non dedisset sufficientia media ad istud desiderium satiandum et ad beatitudinem consequendam. Accedit quod Christus pro omnibus mortuus est et omnibus meruit gratias, ut salvi fieri possint.

Drugi dio navedene propozicije očit je iz toga što je Bog stavio u dušu neutaživu želju za pravim i savršenim blaženstvom. Dakle, bilo bi neprikladno da isti Bog nije dao sredstva, koja su dovoljna da utaže tu želju i postignu blaženstvo. Dodajmo tome da je Krist umro za sve i svima zaslužio milosti, kako bi mogli biti spašeni.

TRACTATUS II.

De actibus humanis.

CAPUT I. **De natura et divisionibus actus humani.**

9. Notio.
Tres definitiones (inter se non dissimiles) actus humani dari solent: actus, qui procedit ex deliberata hominis voluntate, seu: qui procedit a ratione cognoscente et voluntate movente, seu: cuius homo est dominus.

Hinc actus humani non sunt:

1. actus *vegetativae potentiae* in homine, e. g. nutritio, motus cordis etc. Homo enim non est dominus istorum actuum, quippe qui non procedant a ratione et voluntate.

2. actus eliciti a *perfecte amentibus, ebriis, infantibus usu rationis carentibus, personis sub influxu hypnotismi agentibus*. Ratio est, quia hi omnes non diriguntur a voluntate deliberata.

3. actus *primo-primi*, qui tam subito fiunt, ut antecedant usum rationis et voluntatis, e. g. repentini motus irae ex offensione inopinata. Motus autem *secundo-primi*, qui fiunt cum semiplena advertentia, sunt actus humani, licet imperfecti. Actus *secundo-secundi* sunt actus humani perfecti.

TRAKTAT II.

O ljudskim činima.

POGLAVLJE I. **O naravi i podjelama ljudskog čina.**

9. Pojam.
Tri definicije (međusobno ne baš različite) običavaju se dati o ljudskom činu: *čin koji potječe iz promišljene ljudske volje*, ili: *koji potječe od razuma koji spoznaje i volje koja pokreće*, ili: *čin kojem je čovjek gospodar*.

Stoga, ljudski čini nisu:

1. čini *vegetativne moći* u čovjeku, npr. hranjenje, kucanje srca itd. Naime, čovjek nije gospodar tih čina, jer oni ne potječu iz razuma i volje.

2. čini izvedeni od strane *potpuno umobolnih, pijanih osoba, djece koja nemaju upotrebu razuma, osoba koje djeluju pod utjecajem hipnotizma*. Razlog je to što svima njima ne ravna promišljena volja.

3. *nepromišljeni prvotni čini* [actus primo-primi], koji se događaju tako brzo, da pretječu upotrebu razuma i volje, npr. brzi pokreti srdžbe zbog nenadane uvrede. No, *drugotni pokreti* [*motus secundo-primi*], koji se događaju s djelomičnom pažnjom, ljudski su čini, premda nepotpuni. Svjesno pripušteni čini [*actus secundo-secundi*] potpuni su ljudski čini.

4. actus *coacti*, i. e. qui fiunt sub influxu externae violentiae. Ratio est, quia homo non est dominus horum actuum.

4. *prisilni* čini, tj. oni koji se događaju pod utjecajem vanjske prisile. Razlog je to što čovjek nije gospodar tih čina.

10. Nota: Idem sunt actus morales et actus humani materialiter, sed non formaliter. Actus enim dicitur humanus ex eo quod procedit a deliberata hominis voluntate; dicitur autem moralis ex eo quod est conformis vel difformis regulis morum.

10. Napomena: Moralni čini i ljudski čini su materijalno isto, ali nisu formalno. Naime, čin se naziva ljudskim po tome što proistječe iz promišljene ljudske volje, a naziva se moralnim po tome je li u suglasju ili protivnosti s pravilima morala.

11. Divisiones. Distinguitur:

11. Podjele. Razlikuju se:

1. actus *elicitus* et *imperatus*, prout formaliter et immediate ab aliqua potentia producitur, vel prout producitur quidem ab aliqua potentia, sed ex imperio alterius potentiae seu habitus. Hinc omnis actus humanus est quidem elicitus, sed non imperatus.

1. *izvedeni* čin i *naređeni* čin, prema tome izvodi li se formalno i neposredno od neke duševne moći, ili se izvodi od neke duševne moći, ali po naredbi druge moći ili trajnog raspoloženja [habitus]. Zato je svaki ljudski čin, doduše, izveden, ali nije svaki naređen.

— Credere est actus elicitus ab habitu fidei; credere autem propter amorem Dei est actus imperatus a caritate.

— Vjerovati je čin izveden od trajnog raspoloženja vjere [habitus fidei]; a vjerovati radi ljubavi prema Bogu jest čin naređen od ljubavi.

Non eodem modo explicant diversi auctores notiones actus eliciti et imperati. Quare confusio est vitanda.

Ne objašnjavaju svi autori na isti način pojmove izvedenog i naređenog čina. Zato treba izbjegavati zabunu.

2. actus *internus* et *externus*, prout totaliter intra animam hominis concluditur vel exterius manifestatur. Credere est actus internus; fidem profiteri vocibus vel gestibus est actus externus.

Iuxta alios actus interni sunt soli actus eliciti a voluntate, actus vero externi omnes actus imperati a voluntate.

2. *unutarnji* i *vanjski* čin, prema tome dovršava li se u potpunosti u ljudskoj duši ili se očituje izvana. Vjerovati je unutarnji čin, a ispovijedati vjeru glasom ili gestama vanjski je čin.

Prema drugima, unutarnji čini su samo čini izvedeni od volje, a vanjski čini su svi čini naređeni od volje.

3. actus *bonus*, *malus*, *indifferens*, prout est rectae rationi vel conformis, vel difformis, vel indifferens. Exsistunt quidem in abstracto actus indifferentes, sed non in concreto, ut infra n. 55 latius dicetur.

3. *dobar*, *zao* ili *neodređen* čin, prema tome je li u skladu s ispravnim razumom, ili u suprotnosti, ili neodređen. Neodređeni čini postoje, doduše, općenito govoreći [in abstracto], ali ne u konkretnim slučajevima, o čemu će se opširnije govoriti kasnije n. 55.

4. actus *naturalis* et *supernaturalis*, prout elicitur solis viribus naturalibus (e. g. cogitare, loqui) vel auxilio gratiae supernaturalis (e. g. elicere actum contritionis).

4. *naravni* i *nadnaravni* čin, prema tome izvodi li se samo naravnim snagama (npr. misliti, govoriti) ili pomoću nadnaravne milosti (npr. izvesti čin kajanja).

5. actus *validus* et *invalidus*, prout omnibus condicionibus a lege positiva praescriptis ad aliquem certum effectum producendum gaudet vel caret. Baptizare cum aqua potest esse actus validus; baptizare autem cum vino semper est actus invalidus.

5. *valjani* i *nevaljani* čin, prema tome ispunjava li ili ne ispunjava sve uvjete propisane pozitivnim zakonom za postizanje nekog određenog učinka. Krstiti vodom može biti valjan čin, ali krstiti vinom uvijek je nevaljan čin.

CAPUT II. **De principiis intrinsecis actus humani.**

Principia intrinseca actus humani seu eius causae efficientes sunt cognitio et voluntas vel potius cognoscere et velle. De singulis separatim oportet agere.

POGLAVLJE II. **O unutarnjim principima ljudskoga čina.**

Unutarnji principi ljudskoga čina ili njegovi tvorni uzroci jesu spoznaja i volja, ili, bolje rečeno, spoznavanje i htijenje. O svakom od njih treba odvojeno raspravljati.

Art. 1. **De cognitione ad actum humanum requisita.**

12. Cognitio, quae est primum fundamentum actus humani, versatur
1. circa actum ipsum et
2. circa moralitatem eius.

Requiritur cognitio *actualis* seu advertentia.

Claritatis causa tractabitur
1. de advertentia;
2. de opposito seu de ignorantia;
3. de influxu ignorantiae vel inadvertentiae in actus humanos.

Art. 1. **O spoznaji koja je potrebna za ljudski čin.**

12. Spoznaja, koja je prvi temelj ljudskoga čina, odnosi se:
1. na sam čin i
2. na njegovu moralnost.

Potrebna je aktualna *spoznaja* ili pažnja.

Radi jasnoće raspravljat će se:
1. o pažnji;
2. o suprotnome ili o neznanju;
3. o utjecaju neznanja ili nepažnje na ljudske čine.

§ 1. **De advertentia ad actum humanum requisita.**

13. Divisiones.
Advertentia distinguitur:

1. *plena* et *semiplena*, prout homo perfecte vel imperfecte attendit ad ea, quae agit. Cum semiplena advertentia solent fieri actiones durante somnolentia.

§ 1. **O pažnji koja je potrebna za ljudski čin.**

13. Podjele.
Pažnja se razlikuje:

1. *potpuna* i *nepotpuna*, prema tome pazi li čovjek potpuno ili nepotpuno na ono što čini. S nepotpunom pažnjom obično se događaju čini tijekom polusna.

2. *distincta* et *confusa*, prout homo clare et distincte percipit actum eiusque moralitatem, vel superficiali solum modo advertit se quidem male vel bene agere, sed non clare distinguit moralitatem actus.

2. *jasna* i *nejasna*, prema tome opaža li čovjek jasno i razgovijetno čin i njegovu moralnost ili samo na površan način opaža da čini dobro ili zlo, ali ne razlikuje jasno moralnost čina.

3. *actualis* et *virtualis*, prout homo actu attendit cum ad actionem tum ad eius moralitatem; vel prout potuit et moraliter debuit quidem attendere, sed de facto mens non plene advertit ad actum.

3. *izričita* [aktualna] i *uključena* [virtualna], prema tome pazi li čovjek pozorno kako na čin, tako i na njegovu moralnost; ili ako je mogao i moralno je bio dužan paziti, ali stvarno um nije potpuno pazio na čin.

Advertentia igitur virtualis est revera *physica* inadvertentia, cum homo reapse non advertat, tamen moraliter vi advertentiae et intentionis actualis praehabitae revera influit in actum eumque causat.

Dakle, virtualna pažnja je uistinu *fizička* nepažnja, jer čovjek ustvari ne pazi, ali u moralnom smislu, snagom prethodne aktualne pažnje i nakane, zapravo utječe na čin i uzrokuje ga.

Hinc haec advertentia virtualis sufficit:

a) ad constituendum peccatum saltem veniale;

b) ad validam administrationem sacramentorum;

c) ad veram orationem et notanter ad Officium divinum recitandum.

Stoga, ova je virtualna pažnja dovoljna:

a) da se učini grijeh, barem laki;

b) za valjanu podjelu sakramenata;

c) za pravu molitvu i, očevidno, za recitiranje božanskog oficija.

De singulis istis materiis sermo redibit alibi.

O pojedinim ovim materijama bit će govora drugdje.

§ 2. **De ignorantiae notione et divisionibus.**

14. Notiones.
Cognitioni opponitur ignorantia, quae definiri potest: *carentia cognitionis debitae*.

Distingui solet ignorantia:

1. a *nescientia*, quae est carentia cuiuslibet cognitionis sive debitae sive non;

2. ab *errore*, qui est actus seu iudicium procedens ex habitu ignorantiae.

15. Divisiones.
Ignorantia distinguitur:

1. Ratione *obiecti*: ignorantia *facti* et *iuris*, prout quis ignorat aliquod factum (e. g. aliquem hominem esse haereticum), vel aliquod ius (e. g. communicationem in sacris cum haereticis esse illicitam).

Ad ignorantiam iuris reducitur ignorantia quoque *poenae* infligendae transgressoribus legis. Etenim talis poena est sanctio legis eiusque pars integralis, ac proinde ignorantia poenae est partialis ignorantia legis seu iuris.

§ 2. **O pojmu neznanja i njegovim podjelama.**

14. Pojmovi.
Spoznaji se suprotstavlja neznanje, koje se može definirati kao: *nedostatak dužne spoznaje*.

Neznanje se obično razlikuje:

1. od *nepoznavanja*, koje je nedostatak svake spoznaje, bilo dužne, bilo nedužne;

2. od *zablude*, koja je čin ili sud, koji proistječe iz neznanja kao trajnog raspoloženja [habitus ignorantiae].

15. Podjele.
Neznanje se razlikuje:

1. S obzirom na *objekt*: *činjenično* neznanje [ignorantia facti] i *pravno* neznanje [ignorantia iuris], prema tome, ako netko ne zna neku činjenicu (npr. da je neki čovjek krivovjerac), ili neku pravnu odredbu (npr. da je zabranjeno sudjelovanje u obredima s krivovjercima).

Na pravno neznanje svodi se i nepoznavanje *kazne* određene za prekršitelje zakona. Naime, ta kazna je sankcija zakona i njegov integralni dio, i zato je nepoznavanje kazne djelomično neznanje zakona ili prava.

2. Ratione *subiecti* distinguitur: ignorantia *vincibilis* et *invincibilis*, prout morali adhibita diligentia depelli potest aut nequit. Moralis diligentia censetur illa, quae ab hominibus prudentibus et timoratis in talibus circumstantiis adhiberi solet.

2. S obzirom na *subjekt* razlikuju se: *savladivo* i *nesavladivo* neznanje, prema tome može li se ukloniti primjenom moralne pažnje ili ne može. Moralnom pažnjom smatra se ona koju običavaju u takvim okolnostima primijeniti razboriti i ozbiljni ljudi.

Ignorantia vincibilis subdividitur secundum tres diversos gradus neglegentiae in:

Savladivo neznanje dijeli se dalje prema tri različita stupnja nemarnosti na:

a) *simpliciter vincibilem*, quando adfuit levis neglegentia;

a) *jednostavno savladivo*, kad je pridošla laka nemarnost;

b) *crassam* seu *supinam*, quando adfuit gravis neglegentia et nulla fere adhibita est diligentia ad depellendam ignorantiam oppositam.

b) *grubo* ili *posve nemarno*, kad je pridošla teška nemarnost i nije primijenjena gotovo nikakva pažnja kako bi se uklonilo protivno neznanje.

Haec ignorantia crassa est graviter vel leviter culpabilis, prout versatur circa gravem vel levem materiam; ac proinde ignorantia crassa et ignorantia graviter culpabilis non semper identificantur;

Ovo grubo neznanje je teže ili lakše grešno u odnosu prema težoj ili lakšoj materiji, i zato se grubo neznanje ne poistovjećuje uvijek s neznanjem koje je teško grešno;

c) *affectatam*, quae est ignorantia studiose volita ab eo, qui vult vel habere excusationem aliqualem a peccato, vel non retrahi a peccando.

c) *afektirano* [traženo], koje je namjerno željeno neznanje od strane onoga tko želi ili imati nekakav izgovor za grijeh, ili da ne bude odvraćen od grijeha.

3. Ratione *voluntatis* ignorantia dividitur in:

3. S obzirom na *volju*, neznanje se dijeli na:

a) *antecedentem*, quae praecedit omnem actum voluntatis, ita ut nulla ratione sit voluntaria;

a) *prethodno*, koje pretječe svaki čin volje, tako da ni na koji način nije voljno;

b) *consequentem*, quae sequitur ex aliquo actu voluntatis volentis directe vel indirecte illam.
Ignorantia consequens et ignorantia vincibilis idem sunt realiter, sed differunt secundum conceptum. Ignorantia enim vocatur consequens, quia sequitur actum voluntatis; vocatur vero vincibilis, quia voluntas eam vincere potest.

b) *susljedno*, koje slijedi iz nekog čina volje, koji ga izravno ili neizravno želi.
Susljedno neznanje i savladivo neznanje stvarno su isto, ali se razlikuju po konceptu. Naime, neznanje se naziva susljednim, jer slijedi čin volje; a naziva se savladivim, jer ga volja može svladati.

Solet insuper distingui ignorantia *concomitans*, quae praecedit quidem omnem actum voluntatis neque est volita, ac proinde est invincibilis sicut antecedens ignorantia; attamen non est causa operis, sicut antecedens. Versatur in illo, qui ita dispositus est, ut actionem poneret, etiamsi sciret id, quod revera hic et nunc nescit; e. g. aliquis, qui est dispositus ad occidendum inimicum, vult in venatione occidere cervum. Attamen casu inopinato occidit revera inimicum.

Osim toga, obično se razlikuje i *popratno* neznanje, koje doduše pretječe svaki čin volje i nije željeno, te je stoga nesavladivo kao i prethodno neznanje, ali ipak nije uzrok djela kao što je prethodno neznanje. Nalazi se u onomu tko je tako raspoložen da bi učinio djelo, pa i kad bi znao ono što sada i ovdje stvarno ne zna; npr. netko tko je raspoložen da ubije neprijatelja, želi u lovu ubiti jelena. No, nenadanim slučajem stvarno ubije neprijatelja.

§ 3. **De ignorantiae et inadvertentiae influxu in actus humanos.**

Praenotamen.
Ad ignorantiam referendae quoque sunt inadvertentia et oblivio; quae, si sunt perfectae, aequivalent ignorantiae invincibili; sin vero sunt imperfectae, eundem influxum in moralitatem actus exercent ac ignorantia vincibilis. Duo igitur sequentia principia eodem modo valent de ignorantia et inadvertentia.

§ 3. **O utjecaju neznanja i nepažnje na ljudske čine.**

Prethodna napomena.
Na neznaje se svode također nepažnja i zaborav; koje se, ako su potpune, poistovječuju s nesavladivim neznanjem; ali ako su nepotpune, vrše isti utjecaj na moralnost čina kao i savladivo neznanje. Stoga, sljedeća dva načela na isti način vrijede i za neznanje i za nepažnju.

16. Principium 1. *Ignorantia invincibilis (antecedens) tollit voluntarium ac proinde etiam imputabilitatem actus, qui ex illa productus est.*

Ratio est, quia nihil volitum nisi praecognitum. Alexander VIII damnavit propositionem (2): «Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali» (cf. c. 2202).

16. Načelo 1. *Nesavladivo neznanje (prethodno) uklanja voljnost, pa prema tome, i ubrojivost čina, koji je iz njega izveden.*

Razlog je tomu što nitko ne teži za onim što ne poznaje [Načelo: *Nihil volitum nisi praecognitum*]. Aleksandar VIII. osudio je propoziciju: »Kad bi i bilo nesavladivog neznanja naravnog zakona, ono čovjeka, koji djeluje u stanju pale naravi, samo po sebi ne ispričava od formalnog grijeha« (usp. kan. 2202.).

17. Principium 2.
Ignorantia vincibilis
a) *non tollit voluntarium;*
b) *minuit tamen, nisi*
c) *sit affectata.*

Ratio primi est, quia, cum ipsa ignorantia vincibilis sit voluntaria, effectus quoque ex illa sequentes sunt voluntarii.

Ratio secundi est, quia hic et nunc deest perfecta cognitio et proinde etiam perfectum voluntarium. Hinc e. g. confessarius, qui ex ignorantia vincibili falsum consilium dedit, peccat minus, quam si idem fecisset cum plena scientia.

Ratio tertii est, quia ignorantia affectata solet oriri ex mala voluntate causante illam ad liberius peccandum.

17. Načelo 2.
Savladivo neznanje:
a) *ne oduzima voljnost čina;*
b) *ali ga umanjuje, osim*
c) *ako je afektirano.*

Razlog je prve tvrdnje to što je samo savladivo neznanje voljno, pa su tako voljni i učinci koji iz njega slijede.

Razlog je druge tvrdnje to što ovdje i sada nedostaje potpuna spoznaja, pa zato i potpuna voljnost. Stoga, npr. ispovjednik, koji je iz savladivog neznanja dao krivi savjet, manje griješi, nego da je isto učinio s punim znanjem.

Razlog je treće tvrdnje to što afektirano neznanje obično potječe iz zle volje, koja ga uzrokuje kako bi se moglo slobodnije griješiti.

18. Scholion 1. De inadvertentia peccatoris consuetudinarii.

Habitus nonnulli, e. g. blasphemandi, mentiendi, possunt evadere quasi altera natura hominis, ita ut tales actus pravi fiant sine ulla advertentia.

Quibus in casibus distinctione opus est: si pravus habitus est sincere retractatus per contritionem, tunc actus sine advertentia producti sunt involuntarii ac proinde inculpabiles; si habitus pravus non est retractatus, tunc singuli actus non carent culpa, quia debuerunt praevideri et praecaveri; immo tales actus sunt graviora peccata, cum procedant ex habitu inveterato libere admisso.

Nihilominus in confessionali huiusmodi peccatores consuetudinarii non sunt nimis torquendi, ut numerum singulorum actuum indicent. Sufficit, si confessarius quaerit, per quodnam tempus paenitens vixerit in tali habitu, et quot actus circiter quolibet die commiserit.

18. Scholion. 1. O nepažnji običajnog grešnika [peccator consuetudinarius].

Neka trajna raspoloženja, npr. huljenja, laganja, mogu postati kao druga narav čovjeka, tako da se takvi opaki čini događaju bez ikakve pažnje.

U ovim slučajevima treba razlikovati: ako je opaki habitus iskreno povučen po pokajanju, tada su čini izvršeni bez pažnje nevoljni i stoga bez krivnje. Ako opaki habitus nije povučen, tada svaki čin nije bez krivnje, jer ih je trebalo predvidjeti i čuvati ih se. Štoviše, takvi su čini još teži grijesi, jer potječu iz ostarjelog trajnog raspoloženja, koje je slobodno primljeno.

Ipak, u ispovjedaonici ne treba previše mučiti takve grešnike iz običaja u tome da pojedinačno navedu broj svih čina. Dovoljno je da ispovjednik pita koliko je vremena pokornik živio u takvom stanju i koliko je otprilike takvih čina učinio svakoga dana.

19. Scholion 2. De ignorantia respectu legum et poenarum ecclesiasticarum.

Quamvis nulla ignorantia excuset a legibus irritantibus et inhabilitantibus (e. g. ab impedimentis matrimonialibus,irregularitatibus), nisi aliud expresse dicatur (c. 16, § 1), tamen violatio legis *inculpabiliter* ignoratae non imputatur.

Violatio legis plus minusve imputatur pro ignorantiae ipsius culpabilitate (c. 2202). Quotiescumque autem propter ignorantiam transgressio legis non fuit *graviter culpabilis*, nulla poena ecclesiastica incurritur (c. 2218, § 2).

— Quantum ad ignorantiam poenarum ecclesiasticarum haec sunt statuta:

a) ignorantia solius poenae imputabilitatem delicti non tollit, sed aliquantum minuit (c. 2202, § 2);

b) ignorantia affectata non excusat ab ulla poena, ignorantia vero crassa et supina excusat a solis poenis, si lex habet verba: praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit, aliave similia;

19. Scholion 2. O neznanju crkvenih zakona i kazna.

Iako nikakvo neznanje ne ispričava od zakona koji proglašavaju čin ništetnim ili osobu nesposobnom (npr. od ženidbenih zapreka, neregularnosti), osim ako je drugačije izričito određeno (kan. 16., § 1.), ipak ako se zakon ne poznaje *bez krivnje*, ne ubraja se njegovo kršenje.

Kršenje zakona ubraja se manje ili više prema skrivljenosti samog neznanja (kan. 2202.). No, kad god kršenje zakona zbog neznanja nije bilo uzrokovano *teškom krivnjom*, počinitelja ne pogađa nikakva crkvena kazna (kan. 2218., § 2.).

— Što se tiče nepoznavanja crkvenih kazna, ovo je određeno:

a) neznanje o samoj kazni ne oduzima ubrojivost kaznenog djela, ali ga ponešto umanjuje (kan. 2202., § 2.);

b) afektirano neznanje ne ispričava ni od koje kazne, a grubo i nemarno neznanje ispričava samo od kazna, ako zakon sadrži riječi: *tko bi se drznuo, usudio, hotimično, namjerno, lakomisleno, promišljeno učinio*, i druge slične riječi;

c) ignorantia alia excusat quidem a poenis medicinalibus (a censuris), non autem a vindicativis (c. 2229).

c) drugo neznanje ispričava, doduše, od popravnih kazna (od cenzura), ali ne od odmazdnih kazna (kan. 2229.).

Art. 2. **De voluntario.**

Art. 2. **O voljnosti.**

Tractabitur
1. de quidditate et divisione voluntarii;
2. de voluntario indirecto;
3. de hostibus voluntarii.

Raspravljat će se:
1. o biti i podjeli voljnosti;
2. o neizravnoj voljnosti;
3. o neprijateljima voljnosti.

§ 1. **De quidditate et divisione voluntarii.**

§ 1. **O biti i podjeli voljnosti.**

20. Notio. *Voluntarium (i. e. voluntarius actus vel effectus) est id quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis.* (Ita S. Thomas.)

20. Pojam. *Voljno (tj. voljni čin ili učinak) je ono što proistječe iz unutarnjeg principa sa spoznajom svrhe.* (Tako kaže sv. Toma).

Explicatur: Voluntarium procedit a principio intrinseco, nempe a facultate appetitiva.
Hinc voluntarium distinguitur:

Objašnjenje: Voljnost proistječe iz unutarnjeg principa, naime, iz moći teženja.
Zato se voljno razlikuje:

1 a *violento*, quippe quod producatur a causa extrinseca;

1. od *nasilnoga*, jer se ono proizvodi od vanjskog uzroka;

2. a *volito*, quod est quidem obiectum, sed non effectus facultatis appetitivae. Sic e. g. pluvia potest esse quid volitum pro agricola, sed non voluntarium.

2. od *željenoga*, koje je, doduše, objekt moći teženja, ali ne i učinak. Tako npr. kiša može biti nešto željeno za poljoprivrednika, ali mu ne može biti voljno.

Voluntarium procedit cum finis cognitione, quae, si est intellectualis, causat voluntarium perfectum; sin autem est tantummodo sensitiva, producit voluntarium imperfectum.

Voljno proizlazi sa spoznajom svrhe, koja ako je razumska, uzrokuje potpuno voljni čin; a ako je samo osjetilna, izvodi nepotpuno voljni čin.

Propter defectum cognitionis actus *naturales* (dormire, digerere cibos) et *spontanei* (actus primo-primi) non sunt actus voluntarii.

Zbog nedostatka spoznaje, *naravni* čini (spavati, probavljati hranu) i *spontani* (actus primo-primi) nisu voljni čini.

21. Divisiones.
Voluntarium distinguitur:

21. Podjele.
Voljno se razlikuje kao:

1 *necessarium* et *liberum*, prout necessario vel libere producitur a voluntate.
Voluntarium necessarium est amor beatitudinis et visio beatifica.

1 *nužno* i *slobodano*, prema tome izvodi li ga volja nužno ili slobodno.
Nužno je voljna ljubav prema blaženstvu i blaženo gledanje.

2. *perfectum* et *imperfectum*, prout voluntarium procedit ex perfecta et intellectuali cognitione vel ex cognitione sensitiva. Voluntarium imperfectum in brutis quoque invenitur. E. g. facere nidum est voluntarium imperfectum pro hirundine.

2. *potpuno* i *nepotpuno*, prema tome proizlazi li voljni čin iz potpune i razumske spoznaje ili iz osjetilne spoznaje. Nepotpuno voljno nalazi se i u životinjama. Npr. načiniti gnijezdo je nepotpuno voljno za lastavicu.

3. voluntarium *simpliciter* et *secundum quid*, prout voluntas in aliquod obiectum fertur sine vel cum quadam reluctantia. Sic e. g. sumere medicinam amaram est voluntarium secundum quid.

3. *posve* voljno i *djelomično* voljno, prema tome teži li volja prema nekom objektu bez ikakva oklijevanja ili s određenim oklijevanjem. Tako npr. uzeti gorki lijek je djelomično voljno.

Nota. Etiam voluntarium secundum quid est verum voluntarium in casu particulari ac proinde perfectus actus moralis. Quare si tale voluntarium comparatur cum involuntario adiuncto, solet vocari voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid. Ideo in exemplo allato sumere medicinam amaram est pro aegroto voluntarium simpliciter et involuntarium secundum quid.

Napomena. I djelomično voljni čin je voljan u pojedinom slučaju i zato je potpuni moralni čin. Stoga, ako se takav voljni čin usporedi s pridruženim nevoljnim činom, obično se naziva posve voljnim činom i djelomično nevoljnim. Zato, u navedenom primjeru, uzeti gorki lijek za bolesnika je posve voljno, a djelomično nevoljno.

4. *directum* (in se) et *indirectum* (in causa), prout aliquid *in se* et immediate intenditur (e. g. furtum a fure), vel ratione alterius, quocum est inseparabiliter coniunctum. Sic e. g. proiectio mercium in mare ad vitandum naufragium est voluntarium indirectum; non enim in se intenditur, sed potius abhorretur; cum autem vita aliter salvari nequeat, nihilominus fit. [1]

4. *izravno* (u sebi) i *neizravno* (u uzroku), prema tome namjerava li se nešto *u sebi* i neposredno (npr. krađa od strane kradljivca) ili zbog *drugog razloga* s kojim je neodvojivo povezano. Tako je npr. neizravno voljno bacanje robe u more kako bi se izbjegao brodolom, jer se to ne namjerava u sebi, nego se čovjek prije grozi toga; ali to ipak čini, jer se drugačije ne mogu spasiti životi. [1]

5. *positivum* et *negativum*, prout est actus positivus vel omissio actus debiti.

5. *pozitivno* i *negativno*, prema tome je li riječ o pozitivnom činu ili o propustu dužnoga čina.

22. *Scholion*.
De involuntario.

Oportet distinguere *involuntarium*, quod accidit *contra* voluntatem, a *non voluntario*, quod fit tantummodo sine voluntate agentis. Ea, quae fiunt ex ignorantia concomitante, sunt non voluntaria, sed non involuntaria.

22. *Scholion.*
O protuvoljnom činu.

Treba razlikovati *protuvoljno*, koje se događa protiv volje, od *nevoljnog* [nehotičnog], koje se događa samo bez volje činitelja. Čini koji se izvode se iz popratnog neznanja, nevoljni su, ali nisu protuvoljni.

[1] Divisiones voluntarii sub nis 2, 3, 4 indicatae non ab omnibus eodem modo explicantur. Quare confusiones sedulo sunt vitandae.

[1] Podjele voljnoga naznačene pod brojevima 2, 3, 4 ne objašnjavaju svi na jednak način. Zato treba pomno izbjegavati zabune.

§ 2. **De voluntario indirecto seu in causa.**

23. Principium. *Licet ponere actionem, cuius duplex aut multiplex est effectus, sc. unus alterve bonus, et unus alterve malus, si:*
1. *actio est in se bona aut indifferens;*
2. *bonus effectus est immediatus;*
3. *finis agentis est honestus;*
4. *adest causa proportionate gravis.*

Idem principium hoc quoque modo enuntiari potest: *Quattuor condiciones requiruntur, ut voluntarium indirectum malum sit licitum:*
1. *actio in se bona aut indifferens;*
2. *effectus immediatus bonus;*
3. *finis honestus;*
4. *causa proportionate gravis.*

Explicatur:
1. Ante omnia requiritur, ut actio posita sit in se bona aut saltem indifferens. Quapropter numquam licet facere actiones in se malas (mentiri, blasphemare, fornicari etc.), quamvis optimus effectus inde speretur. Ad iudicandum in praxi, num aliqua actio sit in se bona aut indifferens, iuvat inspicere, *num agens habeat (absolute loquendo) ius ponendi hanc actionem*.

§ 2. **O neizravno voljnom ili o voljnom u uzroku.**

23. Načelo. *Dopušteno je izvesti čin, koji ima dvostruki ili višestruki učinak, tj. jedan ili drugi dobar, i jedan ili drugi zao, ako je:*
1. *čin u sebi dobar ili neodređen;*
2. *dobar učinak je neposredan;*
3. *cilj činitelja je pošten;*
4. *postoji razlog koji je razmjerno važan.*

Isto načelo može se objasniti i na ovaj način: *Potrebna su četiri uvjeta da neizravno voljno zlo bude dopušteno:*
1. *čin u sebi dobar ili neodređen;*
2. *dobar neposredni učinak;*
3. *pošten cilj;*
4. *razmjerno važan razlog.*

Objašnjenje:
1. Prije svega, potrebno je da navedeni čin bude u sebi dobar ili barem neodređen. Zbog toga, nikada nije dopušteno izvesti čine koji su u sebi zli (lagati, huliti, bludničiti itd.), makar se od njih očekivao najbolji učinak. Za prosuđivanje u praksi je li neki čin u sebi dobar ili neodređen, pomaže pogledati, *ima li činitelj pravo (općenito govoreći) da izvede taj čin*.

Sic e. g. caupo habet (absolute loquendo) ius propinandi vinum, proinde haec actio est bona vel indifferens, licet per accidens sit coniuncta cum peccato ebrietatis; econtra prorsus nemo habet ius directe occidendi innocentem, ideo actio medici directe procurans abortum est intrinsecus mala.

Tako npr. gostioničar (općenito govoreći) ima pravo pružiti vino, pa je zato ovo dobar ili neodređen čin, iako je pripadno [*per accidens*] združen s grijehom pijanstva. S druge strane, nitko nikada nema pravo izravno ubiti nevinog čovjeka; zato je čin liječnika, koji izravno izvodi pobačaj, u sebi zao.

2. Deinde requiritur, ut *bonus effectus sit immediatus*, i. e. ut malus effectus non praecedat, sed sequatur illum. Non enim faciamus mala, ut veniant bona (Rom. 3, 8). Ceterum haec condicio non ita multum differt a prima. Nam si primus effectus actionis est malus, et ipsa actio sit in se mala oportet.

2. Zatim, potrebno je da *dobar učinak bude neposredan*, tj. da ga zli učinak ne pretječe, nego slijedi. Naime, ne činimo zlo, da dođe dobro (Rim 3, 8). Uostalom, ovaj se uvjet ne razlikuje baš mnogo od prvog. Naime, ako je prvi učinak čina zao, nužno je i cijeli čin zao.

3. Praeterea requiritur ut *finis agentis sit honestus*. Quamvis enim bonus finis non cohonestet mala media, tamen malus finis deturpat omnia, quaecumque demum media adhibita sunt.

3. Osim toga, traži se da *cilj činitelja bude pošten.* Naime, iako dobar cilj ne posvećuje zla sredstva, ipak zao cilj obeščašćuje sva sredstva, bez obzira koja su primijenjena.

4. Ultimo requiritur, ut *adsit causa proportionate gravis* agendi et permittendi malum effectum. Malus enim effectus, licet sit praeter intentionem agentis, semper remanet peccatum *materiale*; immo haud raro inducit grave periculum peccati formalis. Porro non licet permittere peccatum materiale aut periculum peccati formalis sine causa proportionate gravi.

4. Naposljetku, potrebno je postojanje razmjerno važnog razloga da se učini i dopusti zao učinak. Naime, zao učinak, premda se događa mimo volje činitelja, uvijek ostaje *materijalni* grijeh. Štoviše, nerijetko dovodi do teške opasnosti od formalnoga grijeha. Nadalje, nije dopušteno pripustiti materijalni grijeh ili opasnost formalnog grijeha bez razmjerno važnog razloga.

Tamquam regula generalis sit:

24. Eo maior requiritur causa, quo:
1. gravius est malum indirecte volitum;
2. propinquius actio influit in hoc malum;
3. certius malum revera sequetur;
4. maior est obligatio ex officio impediendi hoc malum sequens.

Neka kao općenito pravilo bude:

24. Potreban je to veći razlog, što je:
1. teže zlo, koje se neizravno želi;
2. čin bliže utječe na to zlo;
3. sigurnije da će zlo doista uslijediti;
4. veća obveza po službenoj dužnosti da se spriječi to zlo koje slijedi.

§ 3. **De hostibus voluntarii.**

25. Praenotamen. Ut ex supra dictis patet, ad actum voluntarium duo principia requiruntur: cognitio intellectus et inclinatio voluntatis. Quare quidquid alterutrum aut tollit aut minuit, tollit aut minuit quoque voluntarium et solet vocari hostis voluntarii.

Tales hostes enumerantur sex:
1. ignorantia,
2. violentia,
3. metus,
4. passio,
5. habitus,
6. quidam morbidi status corporis.

— Tractabitur de singulis, excepta ignorantia, de qua iam supra satis dictum est.

§ 3. **O neprijateljima voljnosti.**

25. Prethodna napomena. Kao što je očito iz gore rečenoga, za voljni čin traže se dva principa: spoznaja razuma i nagnuće volje. Zbog toga, sve što ili uklanja ili umanjuje to dvoje, uklanja ili umanjuje i voljnost: i obično se naziva neprijateljem voljnosti.

Nabraja se šest takvih neprijatelja:
1. neznanje,
2. sila,
3. strah,
4. strast,
5. trajno raspoloženje [habitus],
6. neka bolesna stanja u tijelu.

— Raspravljat će se o svakom od njih, osim o neznanju o kome je već dovoljno rečeno.

1. De violentia.

26. Notio. *Violentia (coactio, vis) seu violentum est id, quod procedit a principio extrinseco, repugnante omnino eo qui vim patitur*.

Quare ad violentum duo requiruntur:
1. principium extrinsecum,
2. repugnantia ex parte vim passi; ideoque nemo sibi ipsi violentiam inferre potest, cum sibi non sit principium extrinsecum.

27. Principium. *Solus actus externus, non autem actus internus voluntatis per violentiam extorqueri potest.*

Actus internus voluntatis, qui per violentiam externam extorqueretur, esset simul actus voluntatis et non voluntatis; quod profecto repugnat. Esset enim actus voluntatis, quia a voluntate elicitur; non esset actus voluntatis, quia voluntas totis viribus repugnat.

Actus externus, e. g. ambulare, tangere etc., cum per organa externa producantur, possunt etiam per violentiam externam extorqueri.

Corollarium. Actus interni moraliter imputantur, quantumvis homo sit violentiam passus; actus vero externi per violentiam extorti non imputantur, dummodo homo internum consensum cohibuerit (c. 2205).

1. O sili.

26. Pojam. *Sila (prinuda, prisila) ili nasilje je ono što potječe od vanjskog principa* [počela, uzroka], *dok se onaj tko trpi silu odupire koliko može.*

Zato se za silu traži dvoje:
1. vanjski princip,
2. odupiranje od strane onoga tko trpi silu; i zato nitko ne može sam sebi nanijeti silu, jer sam sebi nije vanjski princip.

27. Načelo. *Silom se može iznuditi samo vanjski čin, ali ne i unutarnji čin volje.*

Unutarnji čin volje, koji bi se iznudio vanjskom silom, bio bi istovremeno čin volje i ne bi bio čin volje, koja se, svakako, odupire. Naime, bio bi čin volje, jer je izveden od volje; a ne bi bio čin volje, jer se volja svim silama odupire.

Vanjski čini, npr. hodati, doticati itd., kako se izvode vanjskim organima, mogu se također iznuditi vanjskom silom.

Korolarij. Unutarnji čini moralno se ubrajaju, bez obzira na to što je čovjek pretrpio silu; a vanjski čini, koji su iznuđeni silom, ne ubrajaju se, dok god im čovjek nije pružio unutarnji pristanak (kan. 2205.).

2. De metu.

28. Notio.
Metus definiri solet: «*mentis trepidatio instantis vel futuri periculi causa*».

Malum, quod causat metum in mente, nondum est praesens, sed instans aut futurum et arduum, quoniam malum praesens causat tristitiam et non metum.

20. Divisiones. Inter multiplices divisiones metus sequentes videntur esse principaliores:

1. metus *ab intrinseco* et *ab extrinseco*, prout causatur a causa homini intrinseca aut a causa naturali, e. g. morbo, contagione, tempestate etc., vel a causa extrinseca libera, e. g. ab homine, daemone. Nonnulli auctores vocant extrinsecum omnem metum, etiam a causa naturali causatum, e. g. metum causatum ex tempestate.

2. metus *gravis* et *levis*, prout homini imminet grave vel leve periculum.
Periculum grave adest, si timetur malum
a) grave,
b) proxime imminens,
c) difficulter declinabile.

Si vel una ex istis tribus condicionibus deest, periculum est leve.

2. O strahu.

28. Pojam.
Strah se obično definira kao: »*duševna uznemirenost zbog prijeteće ili buduće opasnosti*«.

Zlo koje izaziva strah u duši, još nije sadašnje, nego prijeteće ili buduće i tegotno, jer sadašnje zlo izaziva žalost, a ne strah.

20. Podjele. Među brojnim podjelama straha, čini se da su glavne sljedeće:

1. strah *od unutarnjeg uzroka* i *od vanjskog uzroka*, prema tome izaziva li ga uzrok unutar čovjeka ili naravni uzrok, npr. bolest, zaraza, oluja itd., ili dolazi od slobodnog vanjskog uzroka, npr. od čovjeka, demona. Neki autori nazivaju vanjskim svaki strah, pa i onaj uzrokovan naravnim uzrokom, npr. strah izazvan olujom.

2. teški i laki strah, prema tome prijeti li čovjeku teška ili laka opasnost.
Teška opasnost postoji ako se strahuje od zla koje je:
a) teško;
b) koje blisko prijeti,
c) kojem se teško može izbjeći.

Ako nedostaje samo jedan od ova tri uvjeta, opasnost je laka.

Metus gravis est vel absolute gravis, i. e. pro omni homine; vel tantum relative, i. e. pro tali homine gravis.

Teški strah je ili apsolutno težak, tj. za svakog čovjeka; ili samo relativno, tj. težak za tog čovjeka.

Ad metum levem reducitur metus *reverentialis*, quo subditus timet offensam et indignationem superioris. Si tamen ex hac indignatione superioris gravia sequuntur mala pro subdito, tunc metus reverentialis potest esse gravis.

Na laki se strah svodi i strah *iz poštovanja*, kojim se podložnik boji povrede ili gnjeva nadređenoga. Ali, ako bi iz tog gnjeva nadređenoga slijedila teška zla za podložnika, tada strah iz poštovanja može biti težak.

3. metus *iuste* et *iniuste* incussus, prout causatur a persona legitima et modo debito vel non.

3. strah zadan *opravdano* ili *neopravdano*, prema tome uzrokuje li ga osoba koja na to ima pravo i na ispravan način ili ne.

4. metus *antecedens* et *concomitans*, prout actionem antecedit illamque causat, vel actionem comitatur illamque nedum non causat, sed potius impediret, si esset possibile. Viator movetur ex metu antecedente ad dandam pecuniam latroni; latro cum metu concomitante accipit pecuniam; timet enim, ne capiatur et puniatur.

4. *prethodni* i *popratni* strah, prema tome prethodi li činu i uzrokuje ga, ili prati čin i ne samo da ga ne uzrokuje, nego bi ga i spriječio da je to moguće. Putnika je prethodni strah potaknuo da prepusti novac razbojniku; a razbojnik je primio novac s popratnim strahom: boji se, naime, da ga ne uhvate i kazne.

Influxus metus in actus humanos.

Utjecaj straha na ljudske čine.

30. Principium I. *Metus, qui non est tam vehemens, ut impediat usum rationis, non aufert sed minuit voluntarium.*

30. Načelo I. *Strah, koji nije tako intenzivan da zaprječuje upotrebu razuma, ne oduzima, ali umanjuje voljnost.*

Metus, qui totaliter impedit usum rationis, tollit voluntarium, ut per se patet; omnis autem alius metus non tollit voluntarium, quia integra manent duo principia voluntarii: cognitio et libera voluntas. Minuitur tamen voluntarium, quia actio non fieret, si metus non adesset.

Strah koji u potpunosti zaprječuje upotrebu razuma, oduzima voljnost, kao što je očito samo po sebi. No, svaki drugi strah ne oduzima voljnost, jer ostaju netaknuta dva principa voljnosti: spoznaja i slobodna volja. Ali, voljnost se umanjuje, jer čina ne bi bilo, da nije bilo straha.

31. Principium 2. *Leges positivae (sive divinae sive humanae) non solent obligare sub gravi metu, vel, ut dicitur, non obligant cum gravi incommodo.*

Ratio est, quia legislatores non censentur habuisse intentionem obligandi subditos ad observandas leges in tantis angustiis. — Aliquando tamen leges positivae obligant etiam cum magno incommodo, si nempe secus bonum commune aut bonum religionis periclitaretur, e. g. miles debet remanere in excubiis, quamvis timeat mortem.

31. Načelo 2. *Pozitivni zakoni (bilo božanski bilo ljudski) obično ne obvezuju pod teški strah ili, kako se kaže, ne obvezuju uz tešku nepriliku.*

Razlog je tomu što se smatra da zakonodavci nisu imali namjeru da obvežu podložnike na obdržavanje zakona u takvim tjeskobama. — No, ponekad pozitivni zakoni obvezuju i s velikom neprilikom: ako bi, naime, u suprotnom bilo ugroženo opće dobro ili dobro vjere, npr. vojnik je dužan ostati na straži, premda se boji smrti.

32. Principium 3.
a) *Contractus initi ex gravi metu iniuste incusso sunt quidem per se validi;*
b) *possunt tamen postea rescindi;*
c) *immo nonnulli contractus (et actus) ex gravi metu facti declarantur a lege positiva per se invalidi* (cf. c. 103, § 2).

32. Načelo 3.
a) *Ugovori sklopljeni iz teškoga straha, koji je nepravedno nanesen, po sebi su, doduše, valjani;*
b) *ali se kasnije mogu poništiti;*
c) *štoviše, nemali broj ugovora (i čina), koji su učinjeni iz teškog straha, pozitivnim su zakonom proglašeni nevaljanima sami po sebi* (usp. kan. 103., § 2.).

Ratio primi est, quia metus non tollit voluntarium ac proinde ne consensum quidem necessarium ad validitatem contractus.

Razlog je prve tvrdnje to što strah ne oduzima voljnost čina, te zato ni suglasnost koja je nužna za valjanost ugovora.

Ratio secundi est, quia ille, qui ex gravi metu iniusto contractum init, passus est iniuriam, a qua potest se liberare per rescissionem contractus (c. 1684).

Razlog je druge tvrdnje to što je onaj, koji je iz teškog nepravednog straha sklopio ugovor, pretrpio nepravdu, od koje se može osloboditi poništenjem ugovora (kan. 1684.).

Ex causis sane sufficientibus nonnulli contractus vel actus sub metu gravi iniusto facti invalidantur a lege positiva, e. g. ingressus vel admissio in novitiatum, professio religiosa, sponsalia, matrimonium, vota, electio praelati, absolutio a censuris, renuntiatio beneficiorum et officiorum ecclesiasticorum.

Zbog zaista dostatnih razloga, neki ugovori ili čini, koji su izvedeni pod nepravednim teškim strahom, nevaljani su po pozitivnom zakonu, npr. ulazak ili primanje u novicijat, redovnički zavjet, zaruke, ženidba, zavjeti, izbor prelata, odrješenje od cenzura, odricanje od crkvenih nadarbina i služba.

3. De passione seu concupiscentia.

3. O strasti ili požudi.

33. Notio et divisiones.
Inter diversas acceptiones verbi passionis eminent acceptio Aristotelica et Platonica.

33. Pojam i podjele.
Među raznim shvaćanjima riječi strasti, ističe se Aristotelovo i Platonovo shvaćanje.

Iuxta Aristotelem *passio est motus appetitus sensitivi ex imaginatione boni vel mali proveniens et causans transmutationem corporalem*.

Prema Aristotelu *strast je pokret osjetilne težnje, koji proistječe iz imaginacije dobra ili zla i uzrokuje tjelesnu promjenu*.

Dicitur: *motus*, i. e. actio seu operatio.
Dicitur: *appetitus sensitivi*, quia neque intellectus neque voluntas, sed appetitus sensitivus (concupiscibilis vel irascibilis) has actiones elicit.
Dicitur: *ex imaginatione boni vel mali*, quia passiones oriuntur per vividam imaginationem alicuius boni vel mali.
Dicitur: *causans transmutationem corporalem*, quia passiones vehementer afficiunt organismum corporalem, excitando e. g. palpitationes cordis, ruborem paloremve faciei etc.

Kaže se: *pokret*, tj. činjenje ili djelovanje.
Kaže se: *osjetilne težnje*, jer niti razum niti volja, nego osjetilna težnja (požudna ili gnjevna) pobuđuje to djelovanje.
Kaže se: *iz imaginacije dobra ili zla*, jer strasti niču po živoj imaginaciji nekog dobra ili zla.
Kaže se: *uzrokuje tjelesnu promjenu*, jer strasti žestoko utječu na tjelesni organizam, potičući npr. brže kucanje srca, crvenilo ili bljedilo lica itd.

Passiones in sensu Aristotelico acceptae sunt actus pure sensitivi, neque boni neque mali, exsistentes in quolibet homine (etiam in Christo).

Strasti uzete u aristotelovskom smislu jesu čisto osjetilni čini, niti dobri niti zli, koji postoje u svakom čovjeku (također u Kristu).

Iuxta Platonem, stoicos, complures modernos *passiones sunt actus aut habitus inordinati appetitus sensitivi*. Quare vocantur quoque morbi animi et alliciunt hominem ad multa peccata. Tales passiones melius appellarentur vitia.

Prema Platonu, stoicima i mnogim suvremenim autorima, *strasti su neuredni čini ili stanja osjetilne težnje*. Zato se nazivaju također bolestima duše i navode čovjeka na mnoge grijehe. Takve bi strasti bilo bolje nazvati *manama*.

34. *Concupiscentia* sumitur in triplici sensu:
1. prout est idem ac passio in genere;
2. prout est passio specialis, nempe *desiderium*;
3. prout est prava inclinatio appetitus (inferioris et superioris) vitiati per peccatum originale.

34. *Požuda* se shvaća u trostrukom značenju:
1. isto kao i strast općenito;
2. kao posebna strast, naime, *želja*;
3. kao opaka sklonost osjetilne težnje (niže i više) pogoršane istočnim grijehom.

Praeeunte Aristotele S. Thomas distinguit undecim passiones, quarum sex ad appetitum concupiscibilem et quinque ad appetitum irascibilem pertinent:

Pod Aristotelovim utjecajem, sv. Toma razlikuje jedanaest strasti, od kojih šest spada na požudnu osjetilnu težnju [*appetitus concupiscibilis*] i pet na gnjevnu osjetilnu težnju [*appetitus irascibilis*]:

in appetitu concupiscibili

- *circa bonum:*
amor
desiderium
delectatio

- *circa malum:*
odium
fuga
tristitia

u požudnoj osjetilnoj težnji

- *u odnosu na dobro:*
ljubav
želja
naslada

- *u odnosu na zlo:*
mržnja
bijeg
žalost

in appetitu irascibili

- *circa bonum:*
spes
desperatio

- *circa malum:*
audacia
timor
ira

u gnjevnoj osjetilnoj težnji

- *u odnosu na dobro:*
nada
očaj

- *u odnosu na zlo:*
smjelost
strah
srdžba

Influxus passionum in voluntarium.

35. Praenotamen. Passiones possunt dupliciter se habere ad voluntatem et rationem: *antecedenter* et *consequenter*.

Passio antecedens oritur ex causis a voluntate independentibus, e. g. ex dispositione corporali, ex subitanea et improvisa commotione.

Passio vero consequens oritur vel per modum *redundantiae*, quando enim voluntas vehementer appetit aliquid, oriuntur ilico motus in appetitu sensitivo; vel per modum *electionis*, quando homo deliberate eligit affici aliqua passione, ut promptius et vividius operari valeat, cooperante ipsa passione.

36. Principium I. *Passio antecedens minuit voluntarium; immo si est tam vehemens, ut tollat usum rationis, tollit etiam voluntarium.*

Ratio primi est, quia talis passio aliqualiter obnubilat rationem et vehementer impellit ad actionem, ut patet e. g. in peccatis commissis ex inordinatis passionibus irae, amoris etc. Peccata ex passione antecedente facta vocantur *peccata infirmitatis*.

Ratio secundi per se patet.

Utjecaj strasti na voljnost.

35. Prethodna napomena. Strasti se mogu na dva načina odnositi prema volji i razumu: *prethodno* i *susljedno*.

Prethodna strast nastaje iz uzroka koji su neovisni o volji, npr. iz tjelesnog stanja, iz iznenadnog i nepripravnog pokreta.

Susljedna pak strast nastaje ili na način *redundancije*, naime, kad volja žarko teži za nečim, odmah se javljaju pokreti u osjetilnoj težnji; ili na način *izbora*, kad čovjek namjerno izabere da ga zahvati neka strast, kako bi mogao hitrije i življe djelovati, uz suradnju same strasti.

36. Načelo I. *Prethodna strast umanjuje voljnost čina; štoviše, ako je tako intenzivna da oduzima upotrebu razuma, oduzima i voljnost čina.*

Razlog je prve tvrdnje to što takva strast ponešto zamagljuje razum i žestoko potiče na čin, kao što je očito npr. u grijesima počinjenima iz neurednih strasti srdžbe, ljubavi itd. Grijesi počinjeni iz prethodne strasti nazivaju se *grijesima iz slabosti*.

Razlog druge tvrdnje očit je sam po sebi.

37. Principium 2.
Passio consequens
a) per modum electionis auget voluntarium;
b) per modum redundantiae non quidem auget voluntarium, sed est signum intensioris voluntatis.

Ratio primi est, quia homo ex tali passione agens non solum perfecte vult actum, sed etiam imperat appetitui sensitivo, ut mediante passione adiuvet in agendo.

Ratio secundi est, quia, si actus voluntatis est tam vehemens, ut non solum commoveat animam, sed etiam redundet in appetitum sensitivum, profecto est intensissimus.

37. Načelo 2.
Susljedna strast:
a) na način izbora, uvećava voljnost;
b) na način redundancije, doduše, ne uvećava voljnost, ali je znak intenzivnije volje.

Razlog je prve tvrdnje to što čovjek, koji djeluje iz takve strasti, ne samo da u potpunosti želi čin, nego još zapovijeda osjetilnoj težnji da mu posredstvom strasti pomogne u djelovanju.

Razlog je druge tvrdnje: ako je čin volje tako žestok da pokreće ne samo dušu, nego se prelijeva i u osjetilnu težnju, zasigurno je vrlo intenzivan.

38. Scholion.
De influxu habituum in voluntarium.

Quae dicta sunt de influxu passionum in voluntarium, valent fere etiam de influxu habituum. Est autem habitus constans inclinatio iteratis actibus comparata ad similes actus producendos.

Habitus *voluntarius*, i. e. non efficaciter retractatus, auget voluntarium; est enim valde efficax adiutorium ad agendum; eodem modo influit in voluntarium, sicut passio consequens per modum electionis.

38. Scholion.
O utjecaju habitualnih stanja na voljnost.

Što je rečeno o utjecaju strasti na voljnost, vrijedi gotovo u cijelosti i za utjecaj habitualnih stanja. Naime, habitus je stalna sklonost, koja je stečena ponavljanjem čina u odnosu na vršenje sličnih čina.

Svojevoljni habitus, tj. onaj koji nije učinkovito povučen [kajanjem], uvećava voljnost čina, jer je vrlo učinkovita pomoć za činjenje; na isti način utječe na voljnost čina kao susljedna strast po načinu izbora.

Habitus involuntarius minuit vel tollit voluntarium; eodem enim modo influit sicut passio antecedens.

Protuvoljan habitus umanjuje ili oduzima voljnost; naime, utječe na isti način kao prethodna strast.

4. De quibusdam statibus pathologicis corporalibus.

4. O nekim patološkim tjelesnim stanjima.

Praenotamen. Nonnulli morbidi status corporales cognitionem et voluntatem minuunt aut etiam tollunt. De perfecta amentia hic sermo non est, sed tantum de sic dictis «ideis fixis» et de hysteria, quae magnum exercent influxum in voluntarium.

Prethodna napomena. Neka bolesna tjelesna stanja umanjuju ili čak oduzimaju spoznaju i volju. Ovdje nije riječ o potpunoj bezumnosti, nego samo o takozvanim »fiksnim idejama« i o histeriji, koje vrše velik utjecaj na voljnost čina.

39. Ideae fixae (phobiae) multos homines valde cruciant et versantur circa infinitas fere materias. Origo earum adhuc est prorsus ignota.

39. Fiksne ideje (fobije) veoma muče mnoge ljude i odnose se na gotovo beskrajne materije. Njihov je izvor do sada sasvim nepoznat.

Ideae fixae valde minuunt voluntarium, ita ut vix in illis possit esse peccatum mortale. Ad summum est peccatum veniale, et saepe est nullum peccatum.

Fiksne ideje podosta umanjuju voljnost čina, tako da bi u njima jedva moglo biti smrtnog grijeha. Najviše bi bio laki grijeh, a često nije nikakav grijeh.

Contra ideas fixas non datur efficacius remedium quam (praeter sapientem curam sanitatis corporalis) stricta oboedientia erga confessarium seu directorem prudentem, strenuum, praesertim patientem.

Protiv fiksnih ideja ne daje se učinkovitiji lijek (osim mudre brige za zdravlje tijela), nego stroga poslušnost prema ispovjedniku ili razboritom duhovnom vođi, čvrstom, a napose strpljivom.

40. Hysteria significat morbum nervorum specialem, qui invenitur saepius in mulieribus, aliquando etiam in viris. In quo consistat accurate iste morbus, hodieque nos latet. Videtur esse *autosuggestio morbida*. Imprimis omnino oportet advertere istum morbum nequaquam esse quid probrosum neque oriri semper ex luxuria. Ideo interdum inveniuntur etiam homines piissimi, qui laborant hoc morbo. *Confessarius maxima prudentia et cautione agat* cum hominibus hysteria laborantibus, quia secus et ipse et illi facile habebunt magna damna.

40. Histerija označava posebnu bolest živaca, koja se nalazi češće kod žena, a ponekad i kod muškaraca. U čemu točno stoji ova bolest, do danas nije jasno. Čini se da je to *bolesna autosugestija*. Prije svega, treba primijetiti da ova bolest nipošto nije nešto sramotno, niti uvijek potječe iz bludnosti. Zato se ponekad nailazi i na vrlo pobožne ljude, koji se muče s tom boleščću. *Neka ispovjednik postupa uz najveću razboritost i oprez* s ljudima koje opterećuje histerija, jer će u suprotnom i on i oni lako imati velike štete.

41. Signa characteristica seu symptomata hysteriae sunt:
a) *egoismus* prorsus exaggeratus et morbosus;
b) *inconstantia enormis* in affectibus (laetitiae et tristitiae, amoris et odii);
c) *defectus veritatis et veracitatis* (pseudologia phantastica). Hysterici sunt mendaces, quin tamen aliquando percipiant sua mendacia.
d) *peccata contra temperantiam* (excessus in Venere et Baccho).

41. Karakteristični znakovi ili simptomi histerije jesu:
a) *egoizam*, izrazito pretjeran i bolestan;
b) *velika nestalnost* u osjećajima (radosti i žalosti, ljubavi i mržnje);
c) *manjak istinoljubivosti i vjerodostojnosti* (fantastična pseudologija). Histerici su lažljivci, a da pritom ne primjećuju svoje laži.
d) *grijesi protiv umjerenosti* (pretjerivanje u piću i putenosti).

42. Moralitas actuum in hysteria commissorum.
Quamvis hysteria valde minuat voluntarium, tamen ordinarie illud non tollit. Proinde actus pravi commissi ab hystericis non carent omni culpa; aliquando autem non sunt peccata mortalia, etiamsi sunt contra VI praeceptum.

42. Moralnost čina počinjenih u histeriji.
Iako histerija podosta umanjuje voljnost čina, ipak ga redovito ne oduzima. Stoga, opaki čini izvršeni od strane histerika nisu bez svake krivnje; ali ponekad nisu smrtni grijesi, premda su učinjeni protiv VI. zapovijedi.

Quare confessarius sit valde prudens et cautus iudicans de actibus hystericae personae.

Zato, neka ispovjednik bude vrlo razborit i oprezan dok sudi o činima histerične osobe.

Cura morbi hysterici.
Praeter medicinam corporalem adhibendam hysterici debent exercere:

Lijek bolesti histerije.
Osim što trebaju upotrijebiti tjelesni lijek, histerici se trebaju vježbati:

1. perfectam oboedientiam erga confessarium vel directorem;

1. u potpunoj poslušnosti prema ispovjedniku ili upravitelju;

2. totis viribus impugnare egoismum abnormem, exercendo opera caritatis neque nimis cogitando de semetipso.

2. svim se silama boriti protiv abnormalnog egoizma, vršeći djela ljubavi i kloneći se pretjeranog razmišljanja o samima sebi.

CAPUT III. **De moralitate actuum humanorum.**

In hoc capite distinguuntur tres articuli:
1. de natura et divisione moralitatis;
2. de principiis et fontibus moralitatis;
3. de extensione moralitatis.

POGLAVLJE III. **O moralnosti ljudskih čina.**

U ovom se poglavlju razlikuju tri članka:
1. o naravi i podjeli moralnosti;
2. o principima i izvorima moralnosti;
3. o dosegu moralnosti.

Art. 1. **De natura et divisione moralitatis.**

43. Natura moralitatis est relatio realis actus humani ad normam moralitatis.
Quaenam autem sit haec norma moralitatis, valde controvertitur.

Acatholici nonnulli putaverunt normam moralitatis esse utilitatem. Hinc utilitarismus individualis (Epicurus, Diderot, Feuerbach) aut socialis (Fr. Baco, A. Comte, Stuart Mill). Alii opinati sunt normam moralitatis esse rectam rationem, ita ut homo debeat vivere secundum rectam rationem sine ullo respectu ad felicitatem (Stoici, Kant). Alii demum asserunt non exsistere normam moralitatis obiectivam et constantem, sed subiectivum iudicium esse unicam normam moralitatis. (Subiectivismus, scepticismus, nihilismus moralis.)

Art. 1. **O naravi i podjeli moralnosti.**

43. Narav moralnosti je stvarni odnos ljudskoga čina prema normi moralnosti.
No, u pitanju što je ta norma moralnosti, mnogo je prijepora.

Neki nekatolici smatrali su da je norma moralnosti: korist. Odatle dolazi individualni utilitarizam (Epikur, Diderot, Feuerbach) ili socijalni utilitarizam (Fr. Baco, A. Comte, Stuart Mill). Drugi su mislili da je norma moralnosti ispravan razum, bez ikakva obzira prema sreći (stoici, Kant).
Napokon, treći su tvrdili da ne postoji objektivna i stalna norma moralnosti, nego da je subjektivni sud jedina norma moralnosti. (Subjektivizam, skepticizam, moralni nihilizam).

Inter catholicos nonnulli putabant normam moralitatis esse liberam voluntatem divinam, quae potuit et potest statuere moralem prorsus diversam a nostra morali (Occam, Gerson); alii autumabant moralitatem esse meram denominationem externam, aut libertatem, aut advertentiam rationis ad obiecti honestatem.

Među katolicima, neki su smatrali da je norma moralnosti slobodna Božja volja, koje je mogla i može ustanoviti moral potpuno različit od našeg morala (Occam, Gerson); drugi su tvrdili da je moralnost puki vanjski naziv, ili sloboda, ili pažnja razuma na poštenost objekta.

Quibus omnibus omissis tenendum est moralitatem actus consistere in eius relatione ad normam moralitatis; normam autem moralitatis obiectivam *supremam* esse *legem aeternam*; normam *proximam* obiectivam esse *rationem humanam*; normam *subiectivam* esse conscientiam uniuscuiusque hominis.

Okanivši se svega ovoga, treba držati da moralnost čina stoji u njegovu odnosu prema normi moralnosti; a da je *vrhovna* objektivna norma moralnosti: *vječni zakon*; *bliža* objektivna norma moralnosti je *ljudski razum*; subjektivna norma je savjest svakog čovjeka.

44. Species moralitatis. Tres species moralitatis assignantur: bonitas, malitia, indifferentia moralis.

44. Vrste moralnosti. Ističu se tri vrste moralnosti: dobrota, zloća i moralna neodređenost.

Bonitas est conformitas, malitia autem est difformitas cum lege aeterna.

Dobrota je usklađenost, a zloća neusklađenost s vječnim zakonom.

Indifferentia moralis competit illis actibus, qui abstracte et ex se neque conformes neque difformes sunt legi aeternae (e. g. deambulare). In concreto non exsistunt tales actus indifferentes, cum ex circumstantiis et fine semper evadant vel mali vel boni, ut infra n. 55 latius dicetur.

Moralna neodređenost pripada onim činima, koji apstraktno i sami po sebi nisu ni u skladu ni u neskladu s vječnim zakonom (npr. šetati). U konkretnim slučajevima, ne postoje takvi indiferentni čini, jer po okolnostima i svrsi uvijek izlaze ili kao zli ili kao dobri, kao što će biti opširnije obrazloženo kasnije n. 55.

Art. 2. **De principiis seu fontibus moralitatis.**

45. Praenotamen. Postquam in art. praec. dictum est de natura moralitatis in communi, nunc oportet tractare de moralitate actuum in particulari seu in concreto. Aliis verbis: nunc quaeritur, quaenam sint elementa, quae in quolibet actu humano causant determinatam moralitatem. Quae quidem elementa vocantur principia seu fontes moralitatis; realiter enim efficiunt, ut actus sit moraliter bonus vel malus vel indifferens.

A S. Thoma assignantur principia seu fontes moralitatis:
1. obiectum,
2. circumstantiae,
3. finis.

§ 1. **De obiecto.**

46. Notio. Non est sermo de physico, sed de morali obiecto. Obiectum autem morale alicuius actionis est id, in quod actio ex natura sua *primo et per se* tendit.

E. g. fur aufert in ecclesia 100 marcas ad luxuriose vivendum ex hac pecunia. Obiectum morale huius actus est res aliena iniuste ablata; circumstantia istius actus est furtum commissum in loco sacro; finis vero est luxuria satianda.

Art. 2. **O principima ili izvorima moralnosti.**

45. Prethodna napomena. Nakon što se u prethodnom članku govorilo općenito o naravi moralnosti, sada treba raspravljati o moralnosti čina u pojedinačnim ili konkretnim slučajevima. Drugim riječima: sada se pita koji su elementi, koji u svakom ljudskom činu uzrokuju određenu moralnost. A ti se elementi nazivaju principima ili izvorima moralnosti; naime, stvarno uzrokuju da čin bude moralno dobar, ili zao, ili neodređen.

Sv. Toma naznačuje ove principe ili izvore moralnosti:
1. objekt,
2. okolnosti,
3. svrha [cilj].

§ 1. **O objektu.**

46. Pojam. Ne govori se ovdje o fizičkom, nego o moralnom objektu. Naime, moralni je objekt nekog čina ono čemu je čin po svojoj naravi *prvo i sam po sebi* usmjeren.

Npr. kradljivac je u crkvi uzeo 100 maraka kako bi s tim novcem živio razbludno. Moralni objekt ovog čina je nepravedno oduzeta tuđa stvar; okolnost ovog čina je krađa počinjena na svetom mjestu; a svrha je naslađivanje u bludnosti.

Obiectum morale in se consideratum est triplex: *bonum*, si rationi et legi aeternae est consentaneum; *malum*, si est dissentaneum istis regulis; *indifferens*, si in se et abstracte consideratum neque concordat neque discordat cum istis regulis, e. g. induere vestem albam aut nigram.

Moralni je objekt, promatran u sebi, trostruk: *dobar*, ako je u skladu s razumom i vječnim zakonom; *zao*, ako nije u skladu s ovim pravilima; *neodređen*, ako u sebi i apstraktno gledano, niti je u skladu, niti u neskladu s tim pravilima, npr. odjenuti bijelo ili crno odijelo.

Obiectum morale dupliciter spectari potest: *materialiter*, quatenus consideratur in se cum sola relatione ad legem aeternam; *formaliter*, quatenus eius moralitas percipitur a conscientia agentis.

Moralni objekt može se promatrati u dva smisla: *materijalno*, kad se gleda sam po sebi jedino u odnosu prema vječnom zakonu; *formalno*, prema tome kako njegovu moralnost percipira savjest činitelja.

Obiectum materialiter malum constituit materiale peccatum, obiectum vero formaliter malum facit peccatum formale.

Materijalno zao objekt čini materijalni grijeh, a formalno zao objekt čini formalni grijeh.

47. Principium.
Prima et essentialis moralitas actus humani desumitur ab obiecto moraliter considerato.

47. Načelo.
Prva i bitna moralnost ljudskoga čina uzima se iz moralno promatranog objekta.

Ratio est, quia prima et essentialis moralitas actus humani ea est, quae est fundamentum immutabile omnis alterius moralitatis supervenientis. Iamvero ex obiecto morali habetur fundamentum immutabile moralitatis. Res magis clarescit exemplo. Obiectum morale adulterii est violatio thori alieni. Porro istud obiectum morale remanet fundamentum immutabile, quaecumque demum circumstantiae et fines adulterii superveniant.

Razlog je tomu što je prva i bitna moralnost ljudskoga čina ona koja je nepromjenjivi temelj svake druge moralnosti, koja naknadno dođe. A iz moralnog objekta dobiva se nepromjenjivi temelj moralnosti. Stvar će biti jasnija na primjeru. Moralni objekt preljuba je okaljanje tuđe postelje. Nadalje, ovaj će moralni objekt ostati nepromjenjivi temelj, bez obzira koje okolnosti i svrhe preljuba naknadno dođu.

— Neque quis dicat in actibus moralibus priorem esse respectum ad finem quam ad obiectum actus. Nam finis est vel obiectivus seu finis operis, et tunc est idem atque obiectum morale; vel est finis subiectivus seu finis operantis, et tunc iam praesupnonit moralitatem ex obiecto.

— I neka nitko ne kaže da u ljudskim činima prije dolazi pogled na svrhu, nego na objekt čina. Naime, svrha je ili objektivna odnosno svrha djela, a tada je isto što i moralni objekt; ili je subjektivna svrha odnosno svrha činitelja, a tada već pretpostavlja moralnost iz objekta.

§ 2. **De circumstantiis.**

§ 2. **O okolnostima.**

48. Notio.
Circumstantiae morales sunt condiciones morales, quae ad substantiam moralem actus iam constitutam accedunt eamque modificant, e. g. circumstantia personae consanguineae in fornicatione.

48. Podjela.
Moralne okolnosti su moralne prilike, koje pridolaze već ustanovljenoj moralnoj supstanciji čina i mijenjaju je, npr. okolnost osobe u krvnom srodstvu kod izvanbračnog prilega.

— Iam ab antiquis temporibus solebant enumerari septem circumstantiae, quae hoc versiculo exprimuntur: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

— Još od starih vremena obično se nabraja sedam okolnosti, koje se izražavaju ovim stihom: Tko, što, gdje, čime, zašto, kako, kada.

49. Principium I. *Actus humanus desumit quoque aliquam moralitatem ex circumstantiis moralibus.*

49. Načelo I. *Ljudski čin prima određenu moralnost i iz moralnih okolnosti.*

Ita omnes. Ratio est, quia, sicuti valor rei physicae augetur vel minuitur ex eius circumstantiis, ita moralitas actus humani mutatur ex circumstantiis moralibus.

Tako govore svi. Ovo je razlog: kao što vrijednost fizičke stvari raste ili pada zbog njezinih okolnosti, tako se moralnost ljudskog čina mijenja zbog moralnih okolnosti.

Praeterea Concilium Tridentinum praecipiens in confessione declarandas esse circumstantias speciem peccati mutantes manifeste supponit, circumstantias mutare moralitatem actus.

Osim toga, Tridentski koncil određivanjem da se u ispovijedi trebaju reći okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha, očito tvrdi da okolnosti mijenjaju moralnost čina.

Ut autem circumstantiae influant in moralitatem, requiritur:

a) ut sint revera *morales*, i. e. ut habeant specialem conformitatem vel difformitatem cum ratione;

b) ut haec moralitas ab agente aliqualiter cognoscatur et intendatur.

No, kako bi okolnosti utjecale na moralnost, potrebno je:

a) da su stvarno *moralne*, tj. da imaju posebnu sukladnost ili nesukladnost s razumom;

b) da je ta moralnost nekako spoznata i namjeravana od strane činitelja.

50. Principium 2. *Circumstantiae quaedam totaliter mutant speciem moralitatis, quaedam autem solummodo mutant gradum moralitatis.*

50. Načelo 2. *Neke okolnosti u potpunosti mijenjaju vrstu moralnosti, a neke mijenjaju samo stupanj moralnosti.*

Ratio primi est, quia quaedam circumstantiae habent omnino specialem et specificam conformitatem vel difformitatem cum ratione. E. g. circumstantia rei sacrae habet in furto omnino specialem et specificam difformitatem; graviter enim laedit virtutem religionis, dum econtra simplex furtum non laedit nisi virtutem iustitiae.

Razlog je prve tvrdnje to što neke okolnosti imaju u cijelosti posebnu ili specifičnu sukladnost ili nesukladnost s razumom. Npr. u krađi okolnost svete stvari ima posve posebnu i specifičnu nesukladnost; naime, povrjeđuje krepost bogoštovlja, dok s druge strane, obična krađa ne povrjeđuje nijednu drugu krepost osim pravednosti.

Ratio secundi est, quia nonnullae circumstantiae non habent conformitatem vel difformitatem diversam a moralitate obiecti, e. g.

Drugi je razlog to što neke okolnosti nemaju sukladnost ili nesukladnost različitu od moralnosti objekta, npr. oduzeti tuđu

auferre rem alienam est furtum habens moralitatem pravam determinatam; auferre autem rem alienam in magna quantitate est circumstantia, quae auget quidem malitiam, sed non laedit aliam virtutem nisi iustitiam.

stvar jest krađa koja ima određenu opaku moralnost; ali oduzeti tuđu stvar u velikoj količini okolnost je koja doduše uvećava zloću, ali ne povrjeđuje nijednu drugu krepost osim pravednosti.

52. Divisio circumstantiarum moralium.

1. Distinguuntur circumstantiae speciem mutantes et non mutantes.

2. Circumstantiae speciem mutantes solent subdividi in speciem *moralem* mutantes, quae laedunt diversas virtutes; et speciem *theologicam* mutantes, quae faciunt ex peccato veniali peccatum mortale; e. g. furtum parvae materiae est peccatum leve, furtum vero magnae materiae est peccatum mortale.

3. Circumstantiae speciem (moralem) non mutantes subdividi solent in *aggravantes* et *minuentes*, prout malitiam alicuius actus augent vel minuunt.

Circumstantiae autem aggravantes iterum subdividuntur
a) in *leviter*,
b) in *notabiliter*,
c) in *infinitum* aggravantes.

52. Podjela moralnih okolnosti.

1. Razlikuju se okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha i one koje ne mijenjaju.

2. Okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha obično se dalje dijele na one koje mijenjaju vrstu *moralnosti*, tj. koje povrjeđuju različite kreposti; te na one koje mijenjaju *teološku* vrstu, tj. koje iz lakoga grijeha čine smrtni grijeh, npr. krađa male materije laki je grijeh, a krađa velike materije smrtni je grijeh.

3. Okolnosti koje ne mijenjaju (moralnu) vrstu obično se dalje dijele na *otegotne* i *olakotne* okolnosti, prema tome uvećavaju li ili umanjuju zloću nekog čina.

Otegotne okolnosti opet se dalje dijele:
a) na *lako*,
b) na *znatno*,
b) na *beskrajno* otegotne.

Circumstantiae in infinitum aggravantes sunt illae, quae ex peccato levi faciunt peccatum grave; sunt proinde eaedem, quae speciem theologicam mutant.

Beskrajno otegotne okolnosti su one koje iz lakoga grijeha čine teški grijeh; dakle, one su iste kao okolnosti koje mijenjaju teološku vrstu.

§ 3. **De fine.**

§ 3. **O svrsi.**

De solo fine subiectivo seu de fine operantis hic sermo est; non autem de fine operis, quippe qui sit idem ac obiectum morale, de quo iam dictum est supra § 1.

Ovdje je riječ samo o subjektivnoj svrsi ili o svrsi činitelja, a ne o svrsi djela, jer je ona isto što i moralni objekt, o kojem smo već govorili gore § 1.

52. Principium 1.
Finis quoque operantis (subiectivus) est fons moralitatis.

Ratio est, quia finis seu motivum operantis potest habere specialem conformitatem vel difformitatem cum lege aeterna et recta ratione.

52. Načelo 1.
Svrha činitelja (subjektivni cilj) također je izvor moralnosti.

Razlog je tomu što cilj ili motiv činitelja može imati posebnu sukladnost ili nesukladnost s vječnim zakonom i ispravnim razumom.

53. Principium 2.
Finis operantis potest

a) *actum ex obiecto indifferentem reddere bonum vel malum;*

b) *actum ex obiecto bonum reddere magis vel minus bonum, immo et malum;*

c) *actum ex obiecto malum reddere magis vel minus malum;*

d) *numquam vero efficere bonum.*

53. Načelo 2.
Svrha činitelja može:

a) *čin po objektu neodređen učiniti dobrim ili zlim;*

b) *čin po objektu dobar učiniti više ili manje dobrim; štoviše, i zlim;*

c) *čin po objektu zao učiniti više ili manje zlim;*

d) *ali ga nikada ne može učiniti dobrim.*

Ad a) Deambulatio est actus ex obiecto indifferens, qui tamen redditur moraliter bonus, si exercetur ex bono fine, e. g. ex oboedientia; fit autem malus, si exercetur ex malo fine, e. g. propter culpabilem curiositatem. Ratio est doctrina primi principii.

Ad a) Šetanje je čin po objektu neodređen, koji pak postaje moralno dobar ako se čini iz dobre svrhe, npr. iz poslušnosti; ali postaje zao ako se čini iz zle svrhe, npr. zbog grešne radoznalosti. Razlog je nauk prvog načela.

Ad b) Eleemosynam dare est actus ex obiecto bonus, qui, si fit ex voto, evadit magis bonus; si fit ex vana gloria, quae tamen non est nisi finis partialis, est minus bonus; si fit ex vana gloria, quae est finis principalis, est malus.

Ad b) Davanje milostinje je čin po objektu dobar; ako ga se izvrši iz zavjeta, postaje još bolji; no ako ga se izvrši radi isprazne slave, ali koja je samo djelomični cilj, postaje manje dobar; ako ga se pak izvrši radi isprazne slave kao prvenstvenog cilja, postaje zao čin.

Fuerunt theologi docentes finem pravum semper deturpare *totum* opus bonum, sed hodie communissime admittitur, finem pravum partialem et inadaequatum esse quidem in se malum, sed nihilominus remanere aliquid boni in opere ceteroquin ex obiecto bono. Nam si levis inordinatio finis totam bonitatem actus aliunde boni destrueret, vix ullus bonus actus perficeretur a nobis. Quare admitti oportet, unum actum posse esse bonum et malum ex diverso capite, nempe bonum ex obiecto, malum ex circumstantia aut fine, dummodo tamen finis malus ne sit adaequata causa actionis.

Bilo je teologa koji su učili da opaka svrha uvijek *u cijelosti* nagrđuje dobro djelo. No, danas se općenito priznaje da je djelomična i neadekvatna opaka svrha, doduše, zla u sebi, ali ipak ostaje nešto dobra u djelu, koje je inače dobro po objektu. Naime, kada bi i lakša neurednost cilja uništavala cijelu dobrotu čina, koji je inače dobar, onda bi jedva ijedan naš čin bio dobar. Zato treba priznati da jedan čin može biti dobar i zao po različitim osnovama: naime, dobar po objektu, zao po okolnostima ili svrsi, ali samo ako zla svrha nije adekvatni uzrok čina.

Ad c) Qui furatur ad habendam pecuniam pro ebrietate, facit maius peccatum, quam si solum furtum committit; qui vero furatur ad habendam pecuniam pro eleemosyna, minus quidem peccat, sed revera peccat, quia malitia actus provenientis ex malo obiecto morali remanet.

Ad c) Tko krade kako bi imao novaca za pijančevanje, čini teži grijeh nego da izvrši samo krađu. No, tko krade kako bi imao novaca za milostinju, lakše griješi, doduše, ali zaista griješi, jer ostaje zloća čina koja proistječe iz zlog moralnog objekta.

Ad d) Finis bonus numquam potest iustificare mala media. Ideoque S. Paulus monet: «Non faciamus mala, ut veniant bona» (Rom 3, 8). Ratio autem intrinseca est, quia moralitas mala ex obiecto proveniens ita repugnat rectae rationi, ut per nullum finem extrinsecum mutari queat.

Ad d) Dobar cilj nikada ne može opravdati zla sredstva. I zato sv. Pavao opominje: »Ne činimo zla, da dođu dobra« (Rim 3, 8). Unutarnji je razlog tomu što se zla moralnost, koja proistječe iz objekta, toliko protivi ispravnom razumu, da je nikakav vanjski cilj ne može promijeniti.

54. Principium 3. *Homo tenetur sibi praefigere in omnibus suis actionibus finem honestum, qui saltem implicite refertur in Deum; non autem licet agere ob solam voluptatem.*

54. Načelo 3. *Čovjek si je dužan u svim svojim činima postaviti pošten cilj, koji je barem implicitno upravljen prema Bogu; a nije dopušteno činiti samo radi uživanja.*

Hoc principio respondetur ad quaestionem: quaenam intentio in agente sit necessaria, ut eius opera sint bona.
Doctrina autem proposita medium locum tenet inter duas alias extremas, quarum altera exigit in omnibus actibus actualem vel saltem virtualem relationem in Deum (Baius, Iansenius); altera econtra asserit, ad honestatem actus sufficere, ut nihil fiat contra rectam rationem, quin ulla intentio alia sit necessaria.

Ovo načelo odgovara na pitanje: Kakva je nakana potrebna kod činitelja, kako bi njegova djela bila dobra?
Predloženi nauk, naime, drži se sredine između dvije krajnosti: od kojih jedna traži u svim činima aktualan ili barem virtualan odnos prema Bogu (Bay, Jansenije); a druga, naprotiv, tvrdi da je za poštenje čina dovoljno da se ne učini ništa protivno ispravnom razumu, te da nije potrebna nikakva druga nakana.

Saltem implicitam relationem actus in Deum esse necessariam sequitur ex propositionibus damnatis, in quibus asseritur solam voluptatem esse licitum motivum agendi: «Licet comedere et bibere usque ad satietatem absque necessitate ob solam voluptatem, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui» (Innocentius XI, prop. 8; cf. prop. 9).

Da je potreban barem implicitni odnos čina prema Bogu, slijedi iz osuđenih propozicija u kojima se tvrdi da je samo uživanje dopušteni motiv djelovanja: »Dopušteno je jesti i piti do sitosti, bez ikakve nužde, samo radi uživanja, dok god to ne šteti zdravlju, jer je dopušteno da naravna težnja uživa u svojim činima« (Inocent XI., prop. 8.; usp. prop. 9.)

Iam S. Thomas (Contra Gent. 3, 26) docuit: «Delectatio est propter operationem, et non e converso.» Licet quidem agere *cum* delectatione, sed numquam licet agere *propter* solam voluptatem.

Već je sv. Toma (Contra Gent. 3, 26) učio: »Užitak je ovdje zbog djela, a ne obratno.« Dopušteno je, doduše, činiti *sa* uživanjem, ali nikada nije dopušteno činiti samo *radi* uživanja.

— Non stricte requiri actualem vel virtualem relationem actuum in Deum, sequitur ex eo, quia nullibi tale strictum praeceptum invenitur.

— Da nije strogo potreban aktualni ili virtualni odnos čina prema Bogu, slijedi iz toga što se nigdje ne nalazi takva stroga zapovijed.

In praxi consulendum est, ut homo frequenter se suosque actus devoveat Deo, attamen homo sequens rectam rationem in omnibus actibus censetur habere etiam rectam intentionem.

U praksi treba savjetovati da čovjek često sebe i svoje čine preporučuje Bogu, ali ipak, smatra se da čovjek, koji slijedi ispravan razum u svim svojim činima, ima također ispravnu nakanu.

Art. 3. **De extensione moralitatis.**

Tractabitur
1. de actuum indifferentia;
2. de moralitate actus et eventus externi.

Art. 3. **O dosegu moralnosti.**

Raspravljat će se:
1. o neodređenosti čina;
2. o moralnosti vanjskih čina i učinaka.

§ 1. **De actuum indifferentia.**

Praenotamen.
Non est sermo de actibus hominis, sed de actibus humanis et quidem secundum eorum moralitatem, non secundum eorum meritum supernaturale.

§ 1. **O neodređenosti čina.**

Prethodna napomena.
Ovdje nije riječ o činima čovjeka, nego o ljudskim činima, i to prema njihovoj moralnosti, a ne prema njihovoj nadnaravnoj zasluzi.

55. Principium.
In abstracto, non autem in concreto exsistunt actus moraliter indifferentes.

Ratio primi est, quia actus humani abstracte considerati desumunt moralitatem ex solo obiecto. Iam vero sunt obiecta moraliter prorsus indifferentia, e. g. ambulare, pingere, comedere.

Ratio secundi est, quia actus humani in concreto semper procedunt ex aliquo fine subiectivo. Qui finis si est bonus (praesupposita bonitate obiectiva actus), etiam actus est bonus; si vero est malus, etiam actus est malus.

55. Načelo.
Općenito govoreći [in abstracto], *ali ne i u zbilji* [in concreto] *postoje moralno neodređeni čini.*

Razlog je prve tvrdnje to što ljudski čini, gledani apstraktno, primaju moralnost samo od objekta. A postoje potpuno neodređeni objekti, npr. hodati, slikati, jesti.

Razlog je druge tvrdnje to što ljudski čini u zbilji [*in concreto*] uvijek potječu od nekog subjektivnog cilja. Ako je taj cilj dobar (pretpostavivši objektivnu dobrotu čina), i čin je dobar; a ako je zao, i čin je zao.

56. ***Scholion.***
De influxu doctrinae propositae in ascesim.

Doctrina de moralitate bona vel mala cuiuslibet actus deliberati simul consolatoria et excitatoria est pro hominibus bonae voluntatis. Etenim si nullus est actus moraliter indifferens, tunc homo sequens rectam rationem etiam in minimis actiones bonas peragit; immo et meritorias, si est in statu gratiae sanctificantis. Quod sane est valde consolatorium.

Deinde excluduntur sic dictae «imperfectiones», quae sunt actus neque boni neque mali. Praesertim tales imperfectiones vocari solent voluntariae omissiones operis boni, quod est de mero consilio, e. g. omittere auditionem Missae diebus ferialibus. Quae quidem omissiones, si fiunt ex ratione sufficienti, sunt actus boni, secus sunt actus mali. Per se igitur talis omissio Missae sine ulla sufficienti ratione facta esset materia sufficiens confessionis; cum autem in praxi satis difficulter distinguatur, utrum adfuerit causa sufficiens necne, hinc communiter et recte docent moderni theologi, sic dictas «imperfectiones» non esse materiam sufficientem absolutionis.

— Valde excitatorium est ad bonum, si istae «imperfectiones» saepe considerantur ut vera peccata, licet venialia.

56. ***Scholion.***
O utjecaju izloženog nauka na asketiku.

Nauk o dobroj ili zloj moralnosti svakog promišljenog čina istovremeno je utješan i poticajan ljudima dobre volje. Naime, ako nijedan čin nije moralno neodređen, tada čovjek slijedeći ispravan razum, čak i u najmanjim stvarima izvršava dobre čine - štoviše, i zaslužne čine - ako je u stanju posvetne milosti. To je, svakako, vrlo utješno.

Nadalje, isključuju se takozvane »nesavršenosti«, koje su čini koji nisu ni dobri ni zli. Naročito se takvim nesavršenostima običavaju nazivati dobrovoljna propuštanja dobrih djela, koja spadaju na puki savjet, npr. propustiti slušanje Mise na obične dane u tjednu. Naime, ovakvi propusti, ako se događaju iz dostatnog razloga, dobri su čini; u suprotnom su zli čini. Sam po sebi, dakle, takav propust mise, učinjen bez ikakvog dostatnog razloga, bio bi dovoljna materija ispovijedi.
No, kako je u praksi dosta teško razlikovati je li bilo dostatnog razloga ili nije, suvremeni teolozi općenito i točno uče da takozvane »nesavršenosti« nisu dovoljna materija za odrješenje.

— Veoma je poticajno za dobro djelovanje, ako se ove »nesavršenosti« češće gledaju kao pravi grijesi, premda laki.

§ 2. **De moralitate actus externi et eventus sequentis.**

57. Principium. *Non per se, sed aliquando per accidens auget actus externus moralitatem actus interni*.

Ratio primi est, quia actus externus non habet propriam et distinctam libertatem, sed totam, quantam habet, habet ex interno voluntatis actu, cuius est complementum. Ergo actus externus, si seiunctus consideratur, nec etiam habet aliquam moralitatem propriam; ac proinde per se neque augere neque minuere valet moralitatem actus interni. Hinc in S. Scriptura passim non minus laudatur aut redarguitur perfecta volitio, ac si illa opere fuisset completa, e. g. Abraham aeque remuneratur pro volito sacrificio, ac si revera filium immolasset.

Ratio secundi sunt complures circumstantiae, quae propter actum externum accedunt ad actum internum. Sic e. g. propter actum externum voluntas fertur in obiectum cum maiore *intensitate*, *duratione*. Ex actu externo oriuntur scandala, pronitas ad peccandum, excommunicatio, obligatio restitutionis etc.

§ 2. **O moralnosti vanjskog čina i učinku koji slijedi.**

57. Načelo. *Ne sam po sebi, ali ponekad pripadno* [per accidens] *vanjski čin uvećava moralnost unutarnjeg čina.*

Razlog je prve tvrdnje to što vanjski čin nema vlastitu i različitu slobodu, nego je u cijelosti - koliko je god ima - ima od unutarnjeg čina volje, čiji je dopunjak [complementum]. Dakle, vanjski čin, ako se gleda odvojeno, nema nikakvu vlastitu moralnost, te prema tome, ne može sam po sebi ni uvećati ni umanjiti moralnost unutarnjeg čina. Zato se u Svetom pismu bez razlike hvali ili kori potpuna unutarnja želja, ništa manje nego kao da je bila djelom dovršena, npr. Abraham se jednako nagrađuje za željenu žrtvu, kao da je sina zaista žrtvovao.

Razlog druge tvrdnje jesu mnoge okolnosti, koje zbog vanjskog čina pridolaze unutarnjem činu. Tako se npr. zbog vanjskog čina, volja odnosi prema objektu s većim *intenzitetom*, *trajanjem*. Iz vanjskog čina potječu sablazni, sklonost griješenju, izopćenje, obveza vraćanja itd.

Quae cum ita sint, actus externus peccati omnino est declarandus in confessione; nam quamvis per se non augeat malitiam peccati, tamen confessarius nequit sufficienter iudicare de condicione et obligatione paenitentis, si nescit, utrum peccatum sit solummodo internum an etiam externum.

Budući da stvari tako stoje, vanjski čin grijeha treba reći u ispovijedi. Naime, iako sam po sebi ne uvećava zloću grijeha, ipak ispovjednik ne može dovoljno prosuditi o stanju i obvezi pokornika, ako ne zna je li grijeh samo unutarnji ili je također vanjski.

58. Eventus praevisus et aliquo modo intentus auget bonitatem et malitiam actus (sive per se sive per accidens sequatur).

58. Učinak [posljedica] koji je predviđen i na neki način namjeravan uvećava dobrotu ili zloću čina (bilo da slijedi sam po sebi, bilo pripadno).

Etenim eo melior vel peior est actus, quo melior aut peior est voluntas hunc actum producens. Iamvero melior vel peior est voluntas illius, qui praevidens et intendens bonos aut malos eventus ex suo opere secuturos id facit, quam si nihil horum praevideret et intenderet. — Minime requiritur ad augendam moralitatem, ut eventus sit directe intentus, sed sufficit, ut sit indirecte intentus, i. e. ut potuerit et debuerit praevideri. Ceterum hic oportet attendere ad ea, quae supra n. 23 dicta sunt de voluntario indirecto.

Naime, čin je to bolji ili gori, što je bolja ili gora volja koja ga proizvodi. A zaista je bolja ili gora volja onoga tko je predvidio i namjeravao da će dobri ili zli učinci slijediti iz njegova djela, nego da ništa od toga nije predvidio i namjeravao. — Za uvećanje moralnosti nipošto se ne traži to da je učinak bio izravno namjeravan, nego je dovoljno da je neizravno namjeravan, tj. da se mogao i trebao predvidjeti. Uostalom, ovdje treba paziti na ono što je rečeno gore n. 23. o neizravnom voljnom činu.

CAPUT IV. **De merito actuum humanorum.**

59. Notio.
Meritum stricte sumptum *est poprietas boni actus, qui dignus est praemio*, vel in concreto: *est ipse actus bonus, prout est praemio dignus.*

Divisiones.
1. Distinguitur meritum *de condigno* et *de congruo*, prout operi bono debetur ex iustitia aut saltem ex promissione facta, vel tantum ex quadam congruitate aut decentia. E. g. fidelis servus meretur de condigno salarium stipulatum, de congruo autem quaedam dona heri.

2. Meritum cum de condigno tum de congruo subdividitur in stricte et minus stricte dictum.

Meritum de condigno *strictum* seu de stricta iustitia est actus, qui aequivalet praemio obtento, quod proinde recusari nequit sine manifesta laesione iustitiae. Tale meritum est iustum salarium stipulatum pro servo fideli. In ordine supernaturali solius Christi Dei actus habuerunt meritum de condigno stricte dictum.

POGLAVLJE IV. **O zasluzi ljudskih čina.**

59. Pojam.
Zasluga u strogom smislu riječi *jest svojstvo dobrog čina koji je dostojan nagrade,* ili konkretno: *to je sam dobar čin ukoliko je dostojan nagrade.*

Podjele.
1. Razlikuju se zasluga *po pravici* [meritum de condigno] i zasluga *po prikladnosti* [meritum de congruo], prema tome duguje li se nagrada dobrom djelu po pravdi ili barem po učinjenom obećanju, ili pak samo po nekoj prikladnosti ili obziru. Npr. vjerni sluga zaslužuje *de condigno* ugovorenu plaću, a *de congruo* neke darove od gazde.

2. I zasluga po pravičnosti, i zasluga po prikladnosti, dijele se dalje na onu u strogom smislu i onu u manje strožem smislu.

Zasluga po pravičnosti u *strogom smislu*, ili po strogoj pravednosti, čin je koji je jednako vrijedan kao zaprimljena nagrada; prema tome, ona se ne može odbiti bez očite povrede pravednosti. Takva je zaluga pravedna plaća ugovorena za vjernog slugu. U nadnaravnom redu, jedino su čini Krista Boga imali zaslugu po pravičnosti u strogom smislu.

Meritum de condigno *latius dictum* est actus, qui aliqualiter, non autem perfecte aequivalet praemio. Hoc modo homo iustus meretur vitam aeternam, quia est quaedam condignitas inter opera ex gratia supernaturali facta et vitam aeternam.

Zasluga po pravičnosti u *širem smislu* jest čin koji je u nekom omjeru, ali ne savršeno, jednake vrijednosti kao nagrada.
Na taj način čovjek pravednik zaslužuje vječni život, jer postoji određena jednakost dostojnosti [condignitas] između djela učinjenog iz nadnaravne milosti i vječnog života.

— Meritum de congruo *stricte dictum* includit veram congruitatem inter opus et praemium, e. g. hoc modo homo iustus et amicus Dei potest mereri alteri conversionem.

— Zasluga iz prikladnosti u *strogom smislu* uključuje pravu prikladnost između djela i nagrade, npr. na taj način čovjek, koji pravednik i prijatelj Božji, može drugomu zaslužiti obraćenje.

Meritum de congruo *late dictum* est potius impetratio quaedam quam meritum. Sic homo potest mereri vel potius impetrare perseverantiam finalem.

Zasluga iz prikladnosti u *širem smislu* je prije neko uslišanje molitve [impetratio], nego zasluga. Tako čovjek može zaslužiti, ili bolje rečeno izmoliti, konačnu ustrajnost.

60. Condiciones requisitae ad meritum supernaturale solent enumerari sex:
1. ut opus sit liberum,
2. ut opus sit bonum,
3. ut opus fiat in obsequium praemiantis, i. e. Dei, seu adsit saltem aliquis influxus caritatis,
4. status viatoris,
5. status gratiae sanctificantis,
6. promissio Dei.

60. Uvjeti koji su potrebni za nadnaravnu zaslugu - obično ih se nabraja šest:
1. da je djelo slobodno,
2. da je djelo dobro,
3. da se djelo čini iz podložnosti prema nagraditelju, tj. Bogu, ili da postoji barem neki utjecaj ljubavi,
4. stanje putnika [da je čovjek još na ovom svijetu],
5. stanje posvetne milosti,
6. Božje obećanje.

61. Obiectum meriti est id, quod homo actibus suis mereri potest apud Deum.

1. *De condigno* homo iustus mereri potest:
a) vitam aeternam,
b) augmentum gratiae et gloriae. (Conc. Trid. sess. 6, c. 32 de iustif.)

Homo in statu peccati mortalis exsistens nihil mereri potest neque de condigno neque de congruo stricte dicto.

2. *De congruo late dicto* homo *iustus* mereri potest:
a) perseverantiam finalem;
b) reparationem post peccatum mortale forte futurum.

De congruo stricte dicto homo mereri potest:
a) bona temporalia;
b) gratias actuales immo et conversionem pro aliis hominibus.

3. Adagium: «Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam» intellegendum est cum limitatione, sc. facienti cum gratia actuali.

61. Objekt zasluge je ono što čovjek može svojim činima zaslužiti kod Boga.

1. *Po pravici*, čovjek pravednik može zaslužiti:
a) vječni život,
b) povećanje milosti i slave. (Tridentski koncil, sess. 6., c. 32., Dekret o opravdanju).

Čovjek u stanju smrtnog grijeha ništa ne može zaslužiti, ni po pravici, ni po prikladnosti u strogom smislu riječi.

2. *Po prikladnosti u širem smislu*, čovjek *pravednik* može zaslužiti:
a) konačnu ustrajnost;
b) obraćenje nakon smrtnog grijeha u koji će možda pasti u budućnosti.

Po prikladnosti u strogom smislu, čovjek može zaslužiti:
a) vremenita dobra;
b) djelatne milosti; štoviše, i obraćenje za druge ljude.

3. Izreku: »Onomu tko čini što može, Bog ne uskraćuje milost« treba shvatiti s ograničenjem, tj. onomu tko čini s djelatnom milošću.

TRACTATUS III.

De legibus.

Praenotamen.
Consideratis actibus humanis oportet tractare de normis moralitatis eorum. Norma autem moralitatis sunt lex aeterna aliaeque leges iustae et applicatio earum, nempe conscientia. Proinde prius agendum est de legibus et deinde de conscientia.

Totum tractatum de legibus, qui aeque necessarius est in Theologia morali ac in Iure ecclesiastico et civili, dividimus in tria capita:
1. de notione et divisionibus legis in genere;
2. de lege a Deo lata seu de lege divina;
3. de lege humana.

TRAKTAT III.

O zakonima.

Prethodna napomena.
Razmotrivši ljudske čine, treba raspravljati o normi njihove moralnosti. Norma pak moralnosti jesu vječni zakon i drugi pravedni zakoni, te njihova primjena, to jest, savjest. Stoga, prvo treba raspravljati o zakonima i potom o savjesti.

Cijeli traktat o zakonima, koji je jednako potreban u moralnoj teologiji kao i u crkvenom i građanskom pravu, podijelili smo na tri poglavlja:
1. općenito o pojmu i podjelama zakona;
2. o zakonu koji je Bog ustanovio ili o božanskom zakonu;
3. o ljudskom zakonu.

CAPUT I. **De notione et divisionibus legis.**

62. Notio.

Lex est quaedam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui communitatis curam habet, promulgata.

Dicitur: *ordinatio rationis* (Verordnung der Vernunft, ordonnance de la raison) ad significandam propriam causam legis, nempe rationem practicam.

Dicitur: *quaedam ordinatio*, quoniam non omnis ordinatio rationis est lex; praeceptum [1] enim et consilium quoque sunt ordinationes rationis.

Ad hoc ut ordinatio rationis sit lex, praeter alia (infra dicenda) requiritur, ut sit ordinatio
a) efficax et praeceptiva;
b) firma, stabilis, perpetua.

[1] Praeceptum, licet aeque gravem obligationem imponere valeat ac lex, tamen multipliciter differt a lege.
Etenim a) ad legem ferendam requiritur potestas iurisdictionis, ad praeceptum imponendum sufficit potestas dominativa;
b) lex intendit bonum commune, praeceptum autem saepe bonum privatum;
c) lex per se est perpetua, praeceptum autem per se temporaneum.

POGLAVLJE I. **O pojmu i podjelama zakona.**

62. Pojam.

Zakon je neka odredba razuma proglašena za zajedničko dobro od strane onoga komu je povjerena briga za zajednicu.

Kaže se: *odredba razuma* (Verordnung der Vernunft, ordonnance de la raison) kako bi se naznačio pravi uzrok zakona, naime, praktični razum.

Kaže se: *neka odredba*, jer nije zakon svaka odredba razuma; naime, zapovijed [1] i savjet su također odredbe razuma.

Kako bi odredba razuma bila zakon, osim drugih uvjeta (o kojima ćemo kasnije govoriti) potrebno je da odredba bude:
a) učinkovita i zapovjedna;
b) čvrsta, stabilna, trajna.

[1] Zapovijed [propis], iako može nametnuti jednako tešku obvezu kao i zakon, ipak se umnogome razlikuje od zakona.
Naime: a) za donošenje zakona traži se poglavarska vlast [jurisdikcija], a za davanje zapovijedi dovoljna je privatna vlast [*potestas dominativa*].
b) zakon gleda na zajedničko dobro, a zapovijed često gleda privatno dobro;
c) zakon je po sebi trajan, a zapovijed je po sebi privremena.

Dicitur: *ad bonum commune*; quibus verbis designatur finis necessarius cuiuslibet legis. Hinc tyrannorum praecepta, quae non vergunt in bonum communitatis, non sunt verae leges. Bonum autem communitatis a legibus procuratur vel *directe* (pacifica cohabitatio civium) vel *indirecte*, in quantum nonnullae leges (privilegia) prius causant bonum privatum et mediante hoc bono privato conducunt ad bonum commune.

Kaže se: *za zajedničko dobro*; tim se riječima naznačuje nužna svrha svakog zakona. Zato zapovijedi tirana, koje ne traže dobro zajednice, nisu pravi zakoni. Zakoni se pak brinu za dobro zajednice ili *izravno* (mirni suživot građana) ili neizravno, ako neki zakoni (povlastice) prvo uzrokuju privatno dobro, te posredstvom tog privatnog dobra, dovode do zajedničkog dobra.

Dicitur: *ab eo, qui communitatis curam habet*; quibus verbis significatur auctor legis seu legislator, qui non est alius nisi ille, qui habet curam communitatis idque *perfectae*. Ergo e. g. paterfamilias nequit ferre leges proprie dictas.

Kaže se: *od onoga komu je povjerena briga za zajednicu*; tim se riječima naznačuje donositelj zakona ili zakonodavac, a on nije nitko drugi, nego onaj komu pripada briga za zajednicu, i to za *savršenu* zajednicu [savršeno društvo]. Stoga, npr. otac obitelji ne može donositi zakone u pravom smislu riječi.

Dicitur: *promulgata*. Nulla enim ordinatio superioris potest *actu* obligare subditos, nisi sit sufficienter manifestata. Probabilius promulgatio ad integritatem legis quidem pertinet, sed non ad eius essentiam.

Kaže se: *proglašena*. Naime, nijedna odredba nadređenoga ne može *aktualno* obvezivati podložnike, ako nije dovoljno očitovana. Vjerojatnije je da proglašenje zakona spada, doduše, na cjelovitost zakona, ali ne i na njegovu bit.

63. Divisiones.
Non vacat afferre omnes divisiones legis; principaliores videntur esse sequentes:

1. Ratione *auctoris* distinguitur lex *divina* et *humana*, prout ab ipso Deo vel ab homine lata est. Lex autem divina subdividitur in aeternam, naturalem, positivam, prout est ratio divinae sapientiae aeternae, vel indita creaturis rationalibus, vel positive lata in V. et N. Testamento.

2. Ratione *obiecti* distinguitur lex *affirmativa* et *negativa*, prout praecipit positionem aut omissionem alicuius actus; e. g. «honora parentes» est lex affirmativa; «furtum ne facias» est lex negativa.

Notandum est adagium: *Lex affirmativa obligat semper, sed non pro semper*, i. e. non obligat, ut quolibet momento actus praescripti ponantur; *Lex negativa obligat semper et pro semper*, i. e. obligat, ut quolibet momento omittatur actus prohibitus.

63. Podjele.
Nije potrebno iznositi sve podjele zakona. Čini se da su glavne podjele sljedeće:

1. S obzirom na *donositelja*, razlikuju se *božanski* i *ljudski* zakon, prema tome donosi li ga sam Bog ili čovjek. Božanski zakon dijeli se dalje na *vječni* zakon, *naravni* zakon i *pozitivni* zakon, prema tome je li uredba vječne božanske mudrosti, ili je položen u razumna stvorenja, ili pozitivno dan u Starom i Novom zavjetu.

2. S obzirom na *objekt*, razlikuju se *afirmativni* i *negativni* zakon, prema tome nalažu li činjenje ili propuštanje nekog čina; npr. »poštuj roditelje« afirmativni je zakon; »ne ukradi« negativni je zakon.

Treba paziti na izreku: *Afirmativni zakon obvezuje uvijek, ali ne u svakom trenutku* [*Lex affirmativa obligat semper, sed non pro semper*], tj. ne obvezuje na način da se u svakom trenutku trebaju izvoditi propisani čini. *Negativni zakon obvezuje uvijek i u svakom trenutku* [*Lex negativa obligat semper et pro semper*], tj. obvezuje na način da se u svakom trenutku trebaju propuštati zabranjeni čini.

CAPUT II. **De lege divina.**

Lex divina est triplex, ut iam dictum est, sc. aeterna, naturalis, positivo-divina.
De singulis singulatim agendum est.

Art. 1. **De lege aeterna.**

64. Notio.
Communiter adducuntur duae definitiones legis aeternae: altera S. Augustini, altera S. Thomae.

Definitio augustiniana: «*Lex aeterna est ratio divina vel (et) voluntas Dei ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.*»

Definitio thomistica: «*Lex aeterna est ratio divinae sapientiae, secundum quod est directiva omnium actuum et motuum.*» (Vulgo: Weltregierungsplan.)

Lex aeterna comprehendit ordinem cum physicum tum moralem mundi; principalius autem attingit ordinem moralem.

Ab hac lege aeterna omnes aliae leges derivantur, et in tantum sunt leges, in quantum saltem non repugnant illi.

POGLAVLJE II. **O božanskom zakonu.**

Božanski zakon je trostruk, kao što je već rečeno, tj. vječni, naravni, pozitivno-božanski.
O svakom od njih treba pojedinačno raspravljati.

Art. 1. **O vječnom zakonu.**

64. Pojam.
Općenito se iznose dvije definicije vječnog zakona: jedna sv. Augustina, druga sv. Tome.

Augustinovska definicija: »*Vječni zakon je božanska odredba ili (i) volja Božja, koja nalaže da se čuva naravni red, a zabranjuje da ga se krši.*«

Tomistička definicija: »*Vječni zakon je odredba božanske mudrosti, prema kojoj se ravnaju svi čini i pokreti*«. (Pučki: Weltregierungsplan.)

Vječni zakon obuhvaća kako fizički, tako i moralni red u svijetu; ali se poglavitije tiče moralnog reda.

Iz tog se vječnog zakona izvode svi drugi zakoni; i utoliko su zakoni, ukoliko mu se barem ne protive.

Art. 2. **De lege naturali.**

65. Notio. Inter diversas explicationes datas de lege naturali (morali) videtur melior definitio data a S. Thoma dicente: «*Lex naturalis nihil aliud est quam participatio legis aeternae in creatura rationali.*»

Quae quidem participatio, quatenus producitur a Deo, est lex naturalis *obiective* considerata; quatenus autem cognoscitur ab homine, est lex naturalis *subiective* accepta.

Dicitur haec lex naturalis, quia,
a) ubi primum homo nascitur, subditur illi;
b) quia non complectitur nisi praecepta, quae ex *ipsa natura hominis* deducuntur;
c) quia cognosci potest ex solo lumine naturali rationis humanae, quin requiratur magisterium divinum aut humanum.

66. Exsistentia legis naturalis negatur non tantum ab omnibus atheistis, sed etiam ab iis, qui non admittunt supremam normam obiectivam moralitatis; immo etiam a compluribus iuristis modernis, qui non admittunt aliam legem proprie dictam nisi positivam.

Art. 2. **O naravnom zakonu.**

65. Pojam. Među raznim objašnjenjima iznesenima o naravnom (moralnom) zakonu, čini se da je najbolja definicija dana od sv. Tome, koji govori: »*Naravni zakon nije ništa drugo nego udio vječnoga zakona u razumnom stvorenju.*«

A taj udio [sudjelovanje], ukoliko se izvodi od Boga, naravni je zakon gledan *objektivno*; a ukoliko ga spoznaje čovjek, naravni je zakon *subjektivno* primljen.

Ovaj se zakon naziva naravnim, jer:
a) čim se čovjek rodi, podložan mu je;
b) jer ne sadrži nikakve druge zapovijedi osim onih koje se izvode iz *same ljudske naravi*;
c) jer se može spoznati samim naravnim svjetlom ljudskog razuma, bez potrebe za božanskim ili ljudskim učiteljstvom.

66. Postojanje naravnog zakona negiraju ne samo svi ateisti, nego i oni koji ne priznaju vrhovnu objektivnu normu moralnosti; štoviše, i mnogi moderni pravnici, koji ne priznaju drugi zakon u pravom smislu, osim pozitivnog zakona.

Nihilominus absolute certa est exsistentia legis naturalis

Ipak, apsolutno je sigurno postojanje naravnog zakona:

1. ex S. Scriptura, «cum gentes, quae legem (Mosaicam) non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt; eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.»

1. iz Svetoga pisma, »kad narodi, koji nemaju (Mojsijev) zakon, po naravi čine ono što spada na zakon; oni nemajući zakon, sami su sebi zakon; pokazuju da je ono što zakon nalaže upisano u njihovim srcima.« [Rim 2, 14-15]

2. ex Leone XIII (Encycl. *Praestantissimum* d. 20. Iunii 1888): «Talis est princeps omnium lex naturalis, quae scripta est et insculpta in hominum animis singulorum.»

2. iz nauka Leona XIII. (enciklika *Libertas praestantissimum*, 20. lipnja 1888.): »Takav je poglavar svih: naravni zakon, koji je upisan i urezan u duše svih ljudi.«

3. ex testimonio intimo cuiusque conscientiae.

3. iz dubokog svjedočanstva svake savjesti.

4. ex testimonio omnium populorum.

4. iz svjedočanstva svih naroda.

67. Subiectum legis naturalis est omnis homo omnium temporum et locorum. Quare etiam infantes et amentes subditi sunt legi naturali, ac proinde non licet eos inducere ad transgrediendam eam, e. g. ad mentiendum, quamvis ipsi non peccent formaliter transgrediendo, quia carent usu rationis.

67. Subjekt naravnog zakona jest svaki čovjek svih vremena i svakog mjesta. Zato su također djeca i umobolni podložni naravnom zakonu, te ih zato nije dopušteno navoditi da ga krše, npr. da lažu, iako oni ne bi formalno sagriješili kršeći ga, jer nemaju upotrebu razuma.

68. Obiectum legis naturalis est *ordo moralis necessario observandus et naturali ratione cognitus*; praecepta autem legis naturalis distinguuntur tripliciter:

68. Objekt naravnog zakona je *moralni red, koji nužno treba obdržavati i koji je spoznat naravnim razumom*. Zapovijedi pak naravnog zakona razlikuju se trostruko:

a) praecepta prima et universalissima, e. g. bonum est faciendum;

a) prve i najopćenitije zapovijedi, npr. dobro treba činiti;

b) praecepta secundaria, quae facile cognoscuntur ab omni homine, e. g. praecepta Decalogi;

c) drugotne zapovijedi, koje lako spoznaje svaki čovjek, npr. zapovijedi Dekaloga;

c) conclusiones remotae, quae per ratiocinium plus minusve difficulter deducuntur ex praeceptis primariis et secundariis, e. g. abortus directus est semper illicitus.

c) daljnji zaključci, koji se umovanjem izvode uz veću ili manju teškoću iz prvotnih i drugotnih zapovijedi, npr. izravni pobačaj je uvijek nedopušten.

69. Proprietates legis naturalis sunt:
a) *universalitas*, quatenus omnes omnino homines s obligat;
b) *immutabilitas*, quatenus non potest mutari ab intrinseco;
c) *indispensabilitas*, quatenus non admittit neque dispensationem proprie dictam neque epikeiam.

69. Svojstva su naravnog zakona:
a) *općenitost*, jer obvezuje baš sve ljude;
b) *nepromjenjivost*, jer se ne može iznutra mijenjati;
c) *neoprostivost*, jer ne dopušta ni dispenzaciju u pravom smislu riječi, ni epikeju.

Legem naturalem esse dispensabilem, Scotus nonnullique alii docuerunt, sed haec sententia est relinquenda, cum lex naturalis fundetur in ipsa essentiali condicione naturae humanae, quae est immutabilis.

Da je naravni zakon oprostiv, naučavali su Škot i neki drugi, ali to mišljenje treba napustiti, jer se naravni zakon temelji na samom esencijalnom stanju ljudske naravi, koja je nepromjenjiva.

Facta autem, quae afferuntur de dispensationibus concessis in lege naturali, non sunt dispensationes *proprie dictae*. Sic e. g. quando Deus iussit Abraham occidere filium Isaac, non dispensavit in quinto praecepto Decalogi, sed ipse supremus vitae Dominus, cuius nutu cotidie

Događaji pak, koji se navode o dispenzacijama podijeljenima u naravnom zakonu, nisu dispenzacije *u pravom smislu.* Tako npr. kad je Bog zapovjedio Abrahamu da ubije sina Izaka, nije ga dispenzirao od pete zapovijedi Dekaloga, nego je on sam vrhovni Gospodar života, po

multa milia hominum moriuntur, disposuit de vita Isaac auferenda. A fortiori nulla potestas creata, neque Summus Pontifex neque princeps civilis, potest dispensare in lege naturali [1].

čijoj naredbi svakodnevno umiru mnoge tisuće ljudi, odlučio o oduzimanju Izakovog života. Tim više, nijedna stvorena vlast, ni vrhovni svećenik, ni građanski poglavar, ne može dispenzirati od naravnog zakona [1].

Item *epikeia* proprie dicta non est possibilis in lege naturali. Etenim epikeia est benigna interpretatio mentis legislatoris, ubi deficit lex. Iamvero lex naturalis utpote lata a providentissimo legislatore numquam deficit.

Isto tako, *epikeja* u vlastitom smislu riječi nije moguća u naravnom zakonu. Naime, epikeja je blago tumačenje namjere zakonodavca, gdje manjka zakon. Ali, naravni zakon - kao podan od najmudrijeg zakonodavca - nikad ne manjka.

70. Ignorantia legis naturalis

a) quoad *primaria praecepta* non est possibilis in homine, qui habet perfectum usum rationis. Ista enim principia sunt omnino evidentia.

b) quoad *remotas conclusiones* certo est possibilis in hominibus non solum rudibus, sed etiam doctis, e. g. omne verum matrimonium esse ex iure naturali indissolubile;

c) quoad *secundaria praecepta* est possibilis quantum ad tempus.

70. Neznanje o naravnom zakonu:

a) što se tiče *prvotnih zapovijedi*, nije moguće u čovjeku, koji ima potpunu upotrebu razuma. Naime, ta su načela u potpunosti očigledna.

b) što se tiče *daljnjih zaključaka*, sigurno je moguće ne samo kod neukih ljudi, nego i kod učenih, npr. da je svaka prava ženidba po naravnom zakonu nerazrješiva;

c) što se tiče *drugotnih zapovijedi*, moguće je neznanje na neko vrijeme.

[1] Quomodo intellegendae sint dispensationes pontificiae in matrimonio rato, quod ex lege naturali insolubile est, videsis in nostro Man. Theol. mor. I, n. 155.

[1] Kako treba shvatiti papinske dispenzacije u tvrdoj [sklopljenoj] ženidbi, koja je po naravnom zakonu nerazrješiva, pogledaj u našem Priručniku moralne teologije I., n. 155.

Ipse S. Augustinus putat aliquam mulierem Antiochenam potuisse credere adulterium sibi esse faciendum ad liberandum a morte proprium maritum. Experientia etiam constat nonnullos pueros ignorare ad tempus malitiam pollutionis.

I sam je sv. Augustin mislio da je neka žena iz Antiohije mogla vjerovati da treba učiniti preljub kako bi oslobodila od smrti vlastitog muža. Iskustvo također uči da neki dječaci mogu neko vrijeme neznati za zloću samozadovoljavanja.

Ignorantia autem talis non potest perpetuo durare, quia legis naturalis praecepta secundaria (et notanter praecepta Decalogi) sunt tam facilia cognitu, ut in eorum transgressione ratio mox incipiat rebellare vel saltem dubitare. Quod quidem experientia iterum comprobat.

No, takvo neznanje ne može zauvijek trajati, jer su drugotna načela naravnog zakona (i poglavito zapovijedi Dekaloga) tako laka za spoznaju, da se kod njihova kršenja razum ubrzo počne buniti ili barem sumnjati. I to opet dokazuje iskustvo.

Art. 3. **De lege divina positiva.**

Art. 3. **O pozitivnom božanskom zakonu.**

71. Necessitas. Praeter legem divinam naturalem necessaria est lex divina positiva,

71. Nužnost. Osim naravnog božanskog zakona, nužan je i pozitivan božanski zakon,

1. quia principia legis naturalis (secundaria) obnubilantur pravis passionibus, moribus et exemplis, ut abunde constat ex historia paganorum;

1. jer se (drugotna) načela naravnog zakona često zamagljuju opakim strastima, običajima i primjerima, kao što je uvelike očito iz povijesti pogana;

2. quia genus humanum ad beatitudinem non solum naturalem, sed etiam supernaturalem destinatum est. Impossibile autem est pervenire ad beatitudinem supernaturalem nisi observando leges supernaturales, quae a Deo datae sunt.

2. jer je ljudski rod određen ne samo za naravno blaženstvo, nego i za nadnaravno blaženstvo. A nemoguće je doći do nadnaravnog blaženstva bez obdržavanja nadnaravnih zakona, koje je Bog dao.

Praecepta positivo-divina
V. Testamenti fuerunt
a) moralia,
b) iudicialia,
c) caerimonialia;

Novi autem Testamenti sunt moralia (de virtutibus exercendis), et praesertim ordinantia oblationem sacrificii et susceptionem sacramentorum.

Pozitivno-božanske zapovijedi
Starog zavjeta bile su:
a) moralne;
b) sudbene,
c) obredne [ceremonijalne];

Zapovijedi su pak Novoga zavjeta moralne (o vršenju kreposti), i naročito one koje određuju prinos Žrtve i primanje sakramenata.

72. Subiectum legis divinae in V. Testamento fuerunt Iudaei eorumque proselytae; in N. Testamento sunt omnes homines sive baptizati sive non baptizati.

Dispensatio legis divinae tunc solummodo a Summo Pontifice concedi valet, quando aliqua lex fundatur super aliquo actu humano libero. Sic e. g. matrimonium ratum est dispensabile, quia fundatur super libero consensu coniugum.

72. Subjekt božanskog zakona u Starom zavjetu bili su Židovi i njihovi obraćenici; u Novom zavjetu subjekt su svi ljudi, bilo kršteni bilo nekršteni.

Dispenzacija od božanskog zakona može se podijeliti od strane vrhovnog svećenika kada je neki zakon utemeljen na nekom slobodnom ljudskom činu. Tako je npr. tvrda [a neizvršena] ženidba dispenzabilna, jer se temelji na slobodnoj privoli supružnika.

CAPUT III. **De lege humana.**

Caput istud longum dividitur in novem articulos:
1. de auctore legis humanae;
2. de eius obiecto;
3. de eius subiecto;
4. de eius promulgatione et acceptatione;
5. de eius obligatione;
6. de modo implendi hanc obligationem;
7. de eius interpretatione;
8. de eius cessatione, ubi sermo erit de dispensatione, privilegio, consuetudine;
9. de lege civili eiusque obligatione morali.

Art. 1. **De auctore legis humanae.**

73. 1. Summus Pontifex potestatem legislativam exercere potest in universa Ecclesia et qualibet parte eius ac quidem independenter ab episcopis aut oecumenico concilio.

Nostris temporibus hanc potestatem legislativam Summus Pontifex exercere solet mediantibus S. Congregationibus Romanis, quae hodie exsistunt undecim:
1) S. Officium,
2) Consistorialis,
3) de disciplina Sacramentorum,
4) Concilii,
5) negotiis Religiosorum sodalium praeposita,
6) de Propaganda Fide,

POGLAVLJE III. **O ljudskom zakonu.**

Ovo dugačko poglavlje dijeli se na devet članaka:
1. o donositelju ljudskog zakona;
2. o njegovu objektu;
3. o njegovu subjektu;
4. o njegovu proglašenju i prihvaćanju;
5. o njegovoj obvezi;
6. o načinu izvršenja te obveze;
7. o njegovu tumačenju;
8. o njegovu prestanku, gdje je govor o dispenzaciji, povlastici, običaju;
9. o građanskom zakonu i njegovoj moralnoj obvezi.

Art. 1. **O donositelju ljudskog zakona.**

73. 1. Vrhovni svećenik može vršiti zakonodavnu vlast u čitavoj Crkvi i svakom njezinom dijelu, i to neovisno o biskupima ili ekumenskom koncilu.

U naše vrijeme vrhovni svećenik obično vrši zakonodavnu vlast preko svetih rimskih kongregacija, kojih danas ima jedanaest:

1) Sv. Oficij;
2) Konzistorijalna;
3) za disciplinu sakramenata;
4) Koncila;
5) nadležna za poslove redovničkih zajednica;
6) za širenje vjere;

7) Sacrorum Rituum,
8) caerimonialis,
9) pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis,
10) de seminariis et de studiorum Universitatibus,
11) pro Ecclesia Orientali.

7) za svete obrede;
8) Ceremonijalna;
9) za izvanredne crkvene poslove;
10) za sjemeništa i sveučilišta;
11) za Istočnu Crkvu.

74. 2. Concilia oecumenica habent amplissimam facultatem ferendi leges. Episcopi in concilio oecumenico congregati non sunt meri consiliarii Papae, sed veri legislatores; quapropter etiam quilibet solet subscribere actis concilii: «Definiens subscripsi.»

74. 2. Ekumenski koncili imaju najširu sposobnost za donošenje zakona. Biskupi okupljeni na ekumenskom koncilu nisu puki savjetnici pape, nego pravi zakonodavci. Zbog toga, svaki biskup običava također potpisati dokumente koncila riječima: »Definiens subscripsi.«

Decreta concilii oecumenici non sunt verae leges, nisi sunt confirmatae a S. Pontifice, qui, cum sit supra omne concilium, potest mutare decreta approbata concilii oecumenici cuiusque.
Sic Pius X mutavit decretum «Tametsi» a Concilio Tridentino latum.

Dekreti ekumenskog koncila nisu pravi zakoni ako nisu potvrđeni od vrhovnog svećenika, koji - jer je iznad svakog koncila - može mijenjati odobrene dekrete bilo kojeg koncila. Tako je Pio X. izmijenio dekret »Tametsi«, koji je donio Tridentski koncil.

75. 3. Episcopi [1] leges ferre possunt pro sua dioecesi et quidem vel per seipsos, vel per concilia plenaria provincialiave, vel per synodos dioecesanas. Episcopi enim positi sunt a Spiritu Sancto «regere Ecclesiam Dei» (Act. 20, 28).

75. 3. Biskupi [1] mogu donositi zakone za svoju biskupiju, i to ili sami, ili po plenarnim i pokrajinskim koncilima, ili po dijecezanskim sinodama. Naime, biskupi su postavljeni od Duha Svetoga »da upravljaju Crkvom Božjom« (Dj 20, 28).

[1] Eandem facultatem legislativam, qua pollent episcopi, pollent Administrator Apostolicus permanenter institutus (c. 315, § 1), Vicarius et Praefectus Apostolicus (c. 294, § 1), Abbates et Praelati nullius, qui saltem tribus paroeciis praesunt (c. 323, § 1; c. 319).

[1] Istu zakonodavnu vlast, kakvu imaju biskupi, imaju i apostolski administrator koji je trajno postavljen (kan. 315, § 1.), apostolski vikar i prefekt (kan. 294, § 1.), samosvojni opati i prelati, koji nadstoje barem trima župama (kan. 323., § 1; kan. 319.).

In synodo dioecesana potestas legifera competit soli episcopo, non autem parochis aliisque membris synodi; in concilio provinciali vel plenario potestas legifera residet apud episcopos coadunatos.

U dijecezanskoj sinodi zakonodavna vlast pripada samo biskupu, ali ne i župnicima i drugim sudionicima sinode. Na pokrajinskom ili plenarnom koncilu, zakonodavna vlast pripada združenim biskupima.

Super decreta synodi dioecesanae episcopus potest propria auctoritate dispensare; non autem super decreta concilii provincialis aut plenarii nisi in casibus particularibus et iusta de causa (c. 291, § 2).

Biskup može vlastitom vlašću dispenzirati od dekreta dijecezanske sinode, ali ne i od dekreta pokrajinskog ili plenarnog koncila, osim u pojedinim slučajevima i iz opravdanog razloga (kan. 291, § 2).

4. De aliis legislatoribus ecclesiasticis hic non vacat tractare, cum haec materia pertineat potius ad ius ecclesiasticum quam ad Theologiam moralem. Solummodo iuvat notare abbatissas aliaque superiorissas religiosas non posse ferre leges proprie dictas, quoniam carent iurisdictione ecclesiastica; possunt tamen praecepta et statuta emittere.

4. Nije potrebno ovdje raspravljati o drugim crkvenim zakonodavcima, jer ta materija više spada u crkveno pravo, nego u moralnu teologiju. Pomaže samo napomenuti da opatice ne mogu donositi zakone u pravom smislu, jer nemaju crkvenu jurisdikciju; ali mogu izdavati zapovijedi i statute.

76. De potestate legifera civili. Cum societas civilis sit societas perfecta et in suo ordine independens, habeat potestatem legiferam oportet. Quae quidem potestas solet hodie exerceri a sic dictis «Parlamentis», saltem in illis regnis, quae sunt aut res publicae aut monarchiae constitutivae.

76. O građanskoj zakonodavnoj vlasti. Budući da je građansko društvo savršeno društvo, i neovisno u svom redu, potrebno je da ima zakonodavnu vlast. A tu vlast danas obično obavljaju takozvani »parlamenti«, barem u onim državama koje su republike ili ustavne monarhije.

Art. 2. **De obiecto legis humanae.**

77. Obiectum legis humanae necessario habet iuxta S. Thomam tres condiciones:

1. quod *religioni congruat*, i. e. quod nihil contineat contrarium legi divinae;

2. quod *disciplinae conveniat*, i. e. quod sit conforme legi naturali,

3. quod *saluti proficiat*, i. e. quod conducat ad bonum communitatis.

Ad has condiciones facile reducuntur omnes aliae, quae solent enumerari ab aliis auctoribus, e. g. quod obiectum legis debeat esse honestum, iustum, possibile, utile communitati, loco temporique conveniens etc. —

Specialis est difficultas, num obiectum legis humanae possint esse
a) actus interni;
b) actus heroici.

78. Actus interni aut sunt
a) *mere interni*, qui sistunt in intellectu et voluntate, ita ut aut nullo modo aut tantum per accidens cum actu externo coniungantur, e. g. meditatio, applicatio Missae;

Art. 2. **O objektu ljudskog zakona.**

77. Objekt ljudskog zakona, prema sv. Tomi, nužno ima tri uvjeta:

1. da je u *skladu s vjerom*, tj. da ne sadrži ništa što je protivno božanskom zakonu;

2. da se *slaže s disciplinom*, tj. da je u skladu s naravnim zakonom,

3. da *koristi spasenju*, tj. da vodi dobru zajednice.

Na ove se uvjete lako svode svi drugi uvjeti, koje obično navode drugi autori, npr. da objekt zakona treba biti pošten, pravedan, moguć, koristan zajednici, prikladan mjestu i vremenu itd. —

Posebna je teškoća pitanje mogu li objekt ljudskog zakona biti:
a) unutarnji čini;
b) herojski čini.

78. Unutarnji čini su ili:
a) *čisto unutarnji*, koji se nalaze u razumu i volji, tako da se ni na koji način ili samo pripadno združuju s vanjskim činom, npr. razmatranje, namjena Mise;

aut sunt
b) *mixte interni*, qui quidem ab intellectu et voluntate producuntur, sed ad actum externum referuntur sive ex natura sua sive ex certa lege morali, e. g. advertentia in oratione mentali, contritio in confessione, dispositio interna ad digne suscipiendam communionem paschalem.

ili su:
b) *mješovito unutarnji*, koji se, doduše, izvode razumom i voljom, ali se odnose na vanjski čin: bilo po svojoj naravi, bilo po sigurnom moralnom zakonu, npr. pozornost kod mislene molitve, pokajanje u ispovijedi, unutarnje raspoloženje za dostojno primanje uskrsne pričesti.

De istis actibus internis duo constant apud omnes, et unum controvertitur:

Glede ovih unutarnjih čina, svi se slažu u dvije stvari, a jedna je prijeporna.

1. Constat actus *mixte internos* posse praescribi a lege humana tam ecclesiastica quam civili. Ratio est, quia lex humana potest praescribere, ut actus fiant humano modo et sine deceptione proximi. Iamvero nonnulli actus externi praescripti a lege, nisi accederet interna intentio agentis, non fierent humano sed mechanico modo atque deciperent alios. E. g. si testis, qui ex lege tenetur iurare, interius cohiberet intentionem iurandi, ageret mechanico modo et deciperet alios.

1. Slažu se da *mješovito unutarnji* čini mogu biti propisani ljudskim zakonom, kako crkvenim, tako i građanskim. Razlog je tomu što ljudski zakon može propisati da se čin izvrši na ljudski način i bez obmanjivanja bližnjega. A doista, kad ne bi bilo unutarnje nakane činitelja, neki vanjski čini, koji su zakonom propisani, ne bi bili izvršeni ljudskim, nego mehaničkim načinom i obmanjivali bi druge. Npr. ako svjedok, koji je po zakonu dužan prisegnuti, iznutra suspregne nakanu da položi prisegu, postupao bi na mehanički način i obmanjivao druge.

2. Constat potestatem *civilem* non posse praecipere actus *mere internos*, quippe qui ad finem societatis civilis sc. ad salutem terrenam directe parum conferant.

2. Slažu se da *građanska vlast* ne može naložiti *čisto unutarnje* čine, jer oni malo izravno doprinose svrsi građanskog društva, tj. zemaljskom blagostanju.

Acerrime disputatur, num Ecclesia possit praecipere actus *mere internos*. Negare videtur S. Thomas, expresse negant Suarez, Schmalzgrueber, Billuart, Benedictus XIV; et S. Alphonsus vocat probabiliorem hanc sententiam negantem. Affirmant Sylvius, Elbel, Concina, Noldin, Bouquillon, complures alii moderni.

Žustro se raspravlja o pitanju može li Crkva naložiti *čisto unutarnje* čine. Izgleda da to niječe sv. Toma, a izričito niječu Suarez, Schmalzgrueber, Billuart, Benedikt XIV.; i sv. Alfonz naziva vjerojatnijim to negativno mišljenje. Potvrdno pak odgovaraju Sylvius, Elbel, Concina, Noldin, Bouquillon i mnogi suvremeni autori.

Sententia negativa fulcitur hoc argumento: Ecclesia potest praecipere, quod potest iudicare et punire. Atqui Ecclesia nequit iudicare et punire actus mere internos, quoniam illos non cognoscit. Ergo...

Negativno mišljenje temelji se na ovom argumentu: Crkva može zapovjediti ono što može suditi i kazniti. Ali, Crkva ne može suditi i kazniti čisto unutarnje čine, jer ih ne prepoznaje. Dakle...

Sententia affirmativa nititur duobus argumentis:

a) Ecclesia ea omnia praecipere valet, quae necessaria sunt ad proprium finem spiritualem obtinendum. Iamvero etiam actus mere interni necessarii sunt ad istum finem. Ergo...

Deinde
b) Ecclesia revera praecipit nonnullos actus mere internos, e. g. parochis applicationem Missae pro populo, actum contritionis ad lucrandam indulgentiam. Nefas autem est dicere, Ecclesiam praecipere aliquid, quod eius competentiam excedit.

Afirmativno mišljenje upire se na dva argumenta:

a) Crkva može zapovijedati sve ono što je nužno za postizanje vlastitog duhovnog cilja. A zaista su i čisto unutarnji čini nužni za tu svrhu. Dakle...

Zatim:
b) Crkva doista zapovijeda neke čisto unutarnje čine, npr. da župnici namjene misu za narod, čin kajanja za dobivanje oprosta. A bilo bi pogrešno reći da Crkva zapovijeda nešto što izlazi izvan njezine nadležnosti.

In praxi hodie sat communiter admittunt theologi, actus mere internos posse praecipi:

1. in foro conscientiae a confessario;

2. quando Ecclesia determinat vel explicat ius divinum, e. g. susceptionem communionis paschalis;

3. quando superiores regulares legitima praecepta dant subditis vi voti oboedientiae ligatis. Quare e. g. superior religiosus potest subdito suo sacerdoti praecipere, ut Missam celebret iuxta intentionem statutam. Ita S. C. de rel. d. 3. Maii 1914.

Danas u praksi dosta općenito teolozi priznaju da se čisto unutarnji čini mogu naložiti:

1. na području savjesti od strane ispovjednika;

2. kada Crkva određuje ili objašnjava božansko pravo, npr. primanje uskrsne pričesti;

3. kada redovnički poglavari daju zakonite zapovijedi podređenima, koji su vezani zavjetom poslušnosti. Zato npr. redovnički poglavar može svojem podređenom svećeniku naložiti da slavi Misu prema određenoj nakani. Tako je izjavila Sveta kongregacija za redovnike, 3. svibnja 1914.

79. Actus heroici ordinarie nequeunt praecipi a lege humana, quia sunt nimis difficiles, immo pro maiore parte populi impossibiles. Lex autem, quae ordinarie praecipit nimis difficilia aut etiam impossibilia, non est lex utilis ac proinde cessat.

79. Herojski čini ne mogu se redovito naložiti ljudskim zakonom, jer su suviše teški; štoviše, za većinu ljudi i nemogući. Zakon pak, koji redovito nalaže suviše teške stvari ili čak nemoguće, nije koristan zakon i zato prestaje.

Nihilominus actus heroici possunt praecipi in duobus casibus:

1. si id stricte exigit bonum commune, e. g. bellare pro patria;

2. si quis libere se obligavit etiam ad actus heroicos, e. g. sorores, quae libere inserviunt etiam cum periculo vitae aegrotis.

Ipak, herojski se čini mogu naložiti u dva slučaja:

1. ako to strogo traži opće dobro, npr. ratovati za domovinu;

2. ako se tko slobodno obvezao i na herojske čine, npr. sestre koje slobodno poslužuju bolesnima i uz opasnost po život.

Art. 3. **De subiecto legis humanae.**

Praenotamen. Supra iam dictum est, subiectum legis divinae naturalis et positivae esse omnem hominem. Subiectum legis civilis sunt omnes illi, qui a respectivo legislatore legitime designantur. Remanet igitur sola quaestio quodnam sit subiectum legis ecclesiasticae.

80. Principium.
Legibus mere ecclesiasticis subiciuntur omnes et soli homines baptizati, habitualiter usu rationis gaudentes, idque post septimum aetatis annum.

Dicitur 1: ***omnes*** homines baptizati... quod constat ex Concilio Tridentino sess. 7, can. 8 de bapt. definiente: «Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus S. Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.»

Idem constat ex Codice iur. can., c. 12.

Ergo etiam omnes haeretici et schismatici, dummodo sint valide baptizati, subiacent legibus Ecclesiae catholicae, e. g. impedimentis matrimonialibus iuris ecclesiastici.

Art. 3. **O subjektu ljudskog zakona.**

Prethodna napomena. Gore je već rečeno da je subjekt božanskog zakona, naravnog i pozitivnog, svaki čovjek. Subjekt građanskog zakona su svi oni koje je dotični zakonodavac zakonito naznačio. Ostaje, dakle, samo pitanje tko je subjekt crkvenog zakona.

80. Načelo.
Čisto crkvenim zakonima podložni su svi kršteni ljudi i samo kršteni ljudi, koji imaju trajnu upotrebu razuma, i to nakon sedme godine života.

Kaže se 1: ***svi*** kršteni ljudi... što je očito iz Tridentskog koncila koji definira na 7. sjednici, kan. 8. *O krštenju*: »Ako netko kaže da su krštenici slobodni od svih zapovijedi sv. Crkve, koje su ili pisane ili predane, tako da ih ne bi bili dužni obdržavati, osim ako bi im se htjeli dobrovoljno podvrgnuti, neka bude proklet.«

Isto je očito iz Zakonika kanonskog prava, kan. 12.

Dakle, i svi krivovjerci i raskolnici, dok god su valjano kršteni, podložni su zakonima Katoličke Crkve; na primjer, ženidbenim smetnjama crkvenoga prava.

Aliquando tamen explicite aut tacite ab earum observatione eximuntur. Sic e. g. Pius X in decreto «Ne temere» haereticos expresse exemit ab obligatione contrahendi matrimonium coram parocho quantum ad validitatem sacramenti.

No, ponekad se izričito ili prešutno izuzimaju od njihova obdržavanja. Tako je npr. Pio X. u dekretu »Ne temere« izričito izuzeo krivovjerce od obveze da sklapaju ženidbu pred župnikom, što se tiče valjanosti sakramenta.

Iuxta complures theologos Ecclesia tacite eximit haereticos et schismaticos, dummodo extra Ecclesiam catholicam nati et educati sint, ab observatione ieiunii, ab assistentia Missae etc. aliisque praeceptis ad individualem sanctificationem spectantibus.

Prema mnogim teolozima, Crkva prešutno izuzima krivovjerce i raskolnike, dok god su rođeni i odgojeni izvan Katoličke Crkve, od obveze obdržavanja posta, od obveze slušanja Mise itd. i drugih zapovijedi koje se tiču individualnog posvećenja.

Dicitur 2: *soli* homines baptizati... quia non-baptizati utpote non-membra Ecclesiae non subiacent legibus mere ecclesiasticis. Ita saltem per se; nam *per accidens*, quando sc. non-baptizati relationem ineunt cum baptizatis, obligantur legibus ecclesiasticis. Ideo e. g. paganus contrahens matrimonium cum muliere catholica debet observare legem ecclesiasticam circa impedimentum disparis cultus.

Kaže se 2: *samo* kršteni ljudi... jer nekršteni, kako nisu udovi Crkve, nisu podložni čisto crkvenim zakonima. Tako je barem po sebi; naime, pripadno [per accidens], tj. kada nekršteni ulaze u odnos s krštenima, vezani su crkvenim zakonima. Stoga, npr. poganin koji sklapa ženidbu sa ženom katolkinjom dužan je obdržavati crkveni zakon glede zapreke različite vjere.

Dicitur 3: *habitualiter usu rationis gaudentes*. Quare amentes, infantes non subiacent legibus ecclesiasticis, ac proinde licite possunt e. g. manducare carnes feria VIa. Pro subiectione aliquarum legum non sufficit simplex usus rationis, sed requiritur aetas provectior, e. g. pro lege ieiunii.

Kaže se 3: *koji imaju trajnu upotrebu razuma*. Zato umobolni i djeca nisu podložni crkvenim zakonima, te stoga, slobodno mogu npr. jesti meso u petak. Za podložnost nekim zakonima nije dovoljna jednostavna upotreba razuma, nego se traži starija dob, npr. za zakon posta.

Dicitur 4: *idque post septimum aetatis annum*. Quare si infans iam ante primum septennium gaudet habituali usu rationis, nihilominus non tenetur legibus mere ecclesiasticis, ut infra dicetur.

Kaže se 4: *i to nakon sedme godine života*. Stoga, ako dijete već prije sedme godine stekne habitualnu upotrebu razuma, ipak nije vezano čisto crkvenim zakonima, kao što će kasnije biti rečeno.

Propter specialia dubia etiam specialiter tractandum est de subiectione:
1. infantium et impuberum;
2. ipsius legislatoris;
3. peregrinorum et vagorum.

Zbog posebnih dvojbi treba također posebno raspravljati o podložnosti:
1. djece i nedoraslih;
2. samoga zakonodavca;
3. stranaca i beskućnika.

§ 1. **De infantibus et impuberibus ut legi subditis.**

Notiones.
Ante primum septennium completum homo vocatur *infans* seu puer vel parvulus; a septennio usque ad pubertatem legalem adeptam (sc. ad annum aetatis decimum quartum completum pro pueris, ad annum autem duodecimum completum pro puellis) appellatur impuber; usque ad annum vigesimum primum completum vocatur *minor* et deinde *maior*.

§ 1. **O djeci i nedoraslima kao podložnicima zakona.**

Pojmovi.
Prije sedme godine života čovjek se naziva *djetetom* ili dječakom ili mališanom; od sedme godine do navršenja zakonske doraslosti (tj. od navršene četrnaeste godine života za dječake, a od navršene dvanaeste godine za djevojčice) naziva se doraslim; sve do navršene dvadeset i prve godine naziva se *maloljetnikom*, a zatim *punoljetnikom*.

81. Principium 1.
Infantes non tenentur legibus mere humanis, etiamsi usum rationis reapse iam adepti sunt.

81. Načelo 1.
Djeca nisu obvezana čisto ljudskim zakonima, pa i kad su već dosegla upotrebu razuma.

Ita sententia hodie certa et statuta a Codice iur. can., c. 12: «Legibus mere ecclesiasticis non tenentur... qui, licet rationis usum assecuti, septimum aetatis annum nondum expleverunt, nisi aliud iure expresse caveatur.»

To je mišljenje danas sigurno i određeno u Zakoniku kanonskog prava, kan. 12: »Čisto crkveni zakoni ne obvezuju... one koji, premda imaju upotrebu razuma, još nisu navršili sedmu godinu životu, osim kada je u zakonu izrijekom drukčije određeno.«

Ratio est, quia «legislator attendit id, quod communiter habetur et in pluribus accidit» (S. Thomas). Proinde si in aliquo casu iam adest usus rationis in infante ante septennium, nihilominus legislator (ordinarie) non vult ligare suis legibus talem infantem.

Razlog je tomu što »zakonodavac gleda stanje koje je općenito i zbiva se kod većine ljudi« (sv. Toma). Stoga, ako u nekom slučaju dijete dođe do upotrebe razuma još prije sedme godine, ipak zakonodavac (redovito) ne želi takvo dijete vezati svojim zakonima.

Nota. Praecepta confitendi peccatum mortale et suscipiendi s. communionem non sunt praecepta mere ecclesiastica, sed etiam divina. Quapropter infans, qui e. g. est certo sibi conscius peccati mortalis, tenetur confiteri etiam ante primum septennium aetatis.

Napomena. Zapovijedi o obvezi ispovijedanja smrtnog grijeha i primanja sv. pričesti nisu samo crkvene zapovijedi, nego također božanske zapovijedi. Zato je dijete, koje je npr. sigurno svjesno smrtnog grijeha, dužno ispovjediti se i prije sedme godine.

82. Principium 2. *Impuberes tenentur legibus humanis suo statui convenientibus, dummodo tamen specialis exemptio ne sit illis concessa ex iure scripto aut consuetudinario.*

82. Načelo 2. *Nedorasli su vezani ljudskim zakonima, koji su prikladni njihovu stanju, dok god im se ne udijeli posebno izuzeće pisanim ili običajnim pravom.*

Ratio est, quia impuberes censentur habere sufficientem usum habitualem rationis. Sunt tamen nonnullae leges, cum ecclesiasticae tum civiles, quibus impuberes non subiacent, e. g. lex ieiunii.

Razlog je tomu što se smatra da nedorasli imaju dostatnu trajnu upotrebu razuma. Međutim, ima nekih zakona, kako crkvenih, tako i građanskih, kojima nedorasli nisu podložni, npr. zakon o postu.

Immo generaliter statutum est a Codice iur. can., c. 2230: «Impuberes excusantur a poenis latae sententiae et potius punitionibus educativis, quam censuris aliisve poenis gravioribus vindicativis corrigantur.»

Štoviše, općenito je određeno u Zakoniku kanonskog prava, kan. 2230.: »Nedorasli su oslobođeni od unaprijed izrečenih kazna, pa neka se radije poprave odgojnim kaznama nego cenzurama i drugim težim odmazdnim kaznama.«

§ 2. **De ipso legislatore ut subiecto propriis legibus.**

§ 2. **O samom zakonodavcu kao subjektu vlastitih zakona.**

83. Praenotamen.
Distinctio duplex est praemittenda

83. Prethodna napomena.
Treba naglasiti dvostruku *razliku*:

1. Vis legis est altera praeceptiva, altera coactiva, prout inducit ad observantiam legis aut punit transgressorem legis.

1. Sila zakona jest u jednom vidu zapovjedna, a u drugom prisilna, kao što navodi na obdržavanje zakona ili kažnjava prekršitelja zakona.

2. Legislator aut est persona singularis, e. g. Papa, episcopus, aut aliquod collegium legislativum, e. g. concilium provinciale, parlamentum.

2. Zakonodavac je ili pojedinačna osoba, npr. Papa, biskup, ili neko zakonodavno tijelo, npr. pokrajinski sabor, parlament.

Principium 1. *Singula membra alicuius collegii legislativi tenentur legibus ab hoc collegio latis, sicut ceteri subditi.*

Načelo 1. *Svi članovi nekog zakonodavnog tijela vezani su zakonima, koje je to tijelo donijelo, poput ostalih podložnika.*

Sic e. g. membra parlamenti tenentur legibus a parlamento latis, episcopi tenentur legibus in concilio provinciali latis, quamvis hi possint dispensare in casu particulari.

Tako su npr. članovi parlamenta vezani zakonima, koje je parlament donio; biskupi su vezani zakonima donesenima na pokrajinskom saboru, iako oni mogu dispenzirati u pojedinačnom slučaju.

Principium 2. *Legislator, qui tamqam persona singularis leges tulit, tenetur suis legibus non quoad vim coactivam, sed quoad vim praeceptivam tantum, idque modo indirecto.*

Načelo 2. *Zakonodavac koji kao pojedinačna osoba donosi zakone, vezan je svojim zakonima: ne glede prisilnog značaja zakona* [vis coactiva]*, nego samo glede zapovjedne sile zakona* [vis praeceptiva]*, i to na neizravan način.*

S. Thomas de hac re dicit: «Princeps dicitur solutus a lege quantum ad vim coactivam legis; nullus enim proprie cogitur a seipso, lex autem non habet vim coactivam nisi ex principis potestate. ... Sed quantum ad vim directivam legis princeps subditur legi propria voluntate. ... Unde quantum ad Dei iudicium (i. e. in foro conscientiae) princeps non est solutus a lege quantum ad vim directivam eius» (S. theol. 1, 2, q. 96, a. 5, ad 3).

Sv. Toma kaže o toj stvari: »Za vladara se kaže da je oslobođen od zakona što se tiče prisilnog značaja zakona. Naime, nitko ne sili samoga sebe u pravom smislu riječi, a zakon nema prisilni značaj osim po vlasti vladara. ... No, što se tiče direktivne sile zakona, vladar je podložan zakonu vlastitom voljom. ... Stoga, što se tiče Božjega suda (tj. na području savjesti) vladar nije oslobođen od zakona glede njegove direktivne sile« (S. theol. 1, 2, q. 96, a. 5, ad 3).

Si enim princeps ipse non observat leges, facile scandalum oritur et nervus disciplinae rumpitur.

Naime, ako se ni sam vladar ne pridržava zakona, lako nastaje sablazan i prekida se nit discipline.

§ 3. De peregrinis et vagis, prout subiciuntur legibus localibus.

§ 3. O strancima i beskućnicima, kako se podlažu mjesnim zakonima.

84. Notiones.

Domicilium in loco aliquis acquirit
a) simulac in illo habitat cum animo perpetuo vel saltem indefinito tempore ibi permanendi;
b) per decennalem commorationem in aliquo loco, quamvis defuerit animus ibi perpetuo manendi (c. 92).

84. Pojmovi.

Prebivalište u mjestu netko stječe:
a) čim boravi u njemu s nakanom da ondje zauvijek ostane ili barem neodređeno vrijeme;
b) desetogodišnjim boravkom u nekom mjestu, iako nema nakanu ondje zauvijek ostati (kan. 92.).

Quasi-domicilium in loco aliquis acquirit
a) quando in illo habitat cum animo ibi permanendi per maiorem partem anni, si nihil inde avocet,
b) quando revera per maiorem partem anni (i. e. saltem per semestre et unum diem) in aliquo loco commoratus est.

Nepravo prebivalište u mjestu netko stječe:
a) kad u njemu boravi s nakanom da ondje ostane veći dio godine, ako zbog čega ne bi bio primoran odande otići;
b) kad je zaista kroz veći dio godine (tj. barem šest mjeseci i jedan dan) boravio u nekom mjestu.

Incola vocatur, qui habitat in suo domicilio.

Stanovnikom se naziva tko boravi u svom prebivalištu.

Advena vocatur, qui in suo quasi-domicilio adest.

Došljakom se naziva tko se nalazi u svojem nepravom prebivalištu.

Peregrinus ille est, qui versatur extra locum proprii domicilii aut quasi-domicilii.

Stranac je onaj tko se nalazi izvan mjesta vlastitog prebivališta ili nepravog prebivališta.

Vagus seu vagabundus, qui nullibi habet domicilium aut quasi-domicilium.

Beskućnik ili lutalica je onaj tko nigdje nema prebivalište ili nepravo prebivalište.

85. Principium I.
Peregrinus non tenetur legibus stricte territorialibus:
1. *sui domicilii aut quast-domicilii;*
2. *loci peregrinationis, nisi in tribus casibus:*
a) *si secus scandalum aliudve detrimentum oriretur incolis;*
b) *in contractibus ineundis;*
c) *in poenis inflictis propter delictum commissum.* (Cf. c. 14 et c. 1566.)

85. Načelo I.
Stranac nije vezan strogo teritorijalnim zakonima:
1. *svoga prebivališta ili nepravog prebivališta;*
2. *mjesta gdje je stranac, osim u tri slučaja:*
a) *ako bi inače izazvao sablazan ili drugu štetu stanovnicima;*
b) *u sklapanju ugovora;*
c) *u izricanju kazna zbog počinjenog kaznenog djela.* (Usp. kan. 14. i kan. 1566.)

Ratio primi est, quia leges stricte territoriales non obligant nisi incolas aut advenas territorii. Aliud est de legibus *personalibus*.

Razlog je prve tvrdnje to što strogo teritorijalni zakoni ne obvezuju nikoga osim stanovnika i došljaka na nekom području. Drugačije je kod *osobnih* zakona.

Ratio secundi est, quia peregrinus non est subditus legislatori istius loci. Excipiuntur autem tres casus recensiti, in quibus non iam lex positiva territorialis, sed potius ipsa lex naturalis obligationem inducit. Etenim ipsa lex naturalis prohibet, ne peregrinus praebeat scandalum aut detrimentum, quod praecipue accideret, si non observaret leges de contractibus ineundis et de poenis subeundis propter delicta commissa.

Razlog je druge tvrdnje to što stranac nije podložnik zakonodavca toga mjesta. Izuzetak su tri spomenuta slučaja u kojima obvezu stvara ne više pozitivni teritorijalni zakon, nego prije sam naravni zakon. Naime, sam naravni zakon zabranjuje da stranac izaziva sablazan ili štetu, a to bi se naročito dogodilo kad se ne bi pridržavao zakona o sklapanju ugovora i o podvrgavanju kazni zbog počinjenih kaznenih djela.

86. Principium 2. *Peregrinus tenetur legibus communibus, quae in loco suae actualis commorationis observantur, quamvis in loco sui domicilii aut quasi-domicilii istae leges legitime sint abolitae aut suspensae* (c. 14, § 1, n. 3).

86. Načelo 2. *Stranac je vezan općim zakonima, koji se obdržavaju u mjestu gdje se trenutno nalazi, premda su u mjestu njegova prebivališta ili nepravog prebivališta ti zakoni ukinuti ili odgođeni* (kan. 14., § 1., n. 3.).

Ratio est, quia dispensatio concessa pro aliquo determinato territorio non valet extra hoc territorium. Hinc Germanus peregrinus Romae in Parasceve nequit uti dispensationibus concessis pro Germania.

Razlog je tomu što dispenzacija podijeljena za neko određeno područje, ne vrijedi izvan tog područja. Zato Nijemac kao stranac u Rimu ne može na Veliki petak koristiti dispenzaciju podijeljenu za Njemačku.

87. Principium 3. *Peregrinus potest uti privilegiis et indultis territorii, ubi versatur.*

87. Načelo 3. *Stranac može koristiti povlastice i indulte područja gdje se nalazi.*

Ratio est, quia talia privilegia et indulta censentur concessa pro omnibus, non solum incolis sed etiam peregrinantibus (cf. c. 881, § 1; c. 927).

Razlog je tomu što se smatra da su takve povlastice i indulti podijeljeni za sve; ne samo za stanovnike, nego i za strance (usp. kan. 881., § 1; kan. 927.).

88. Principium 4. *Vagi tenentur omnibus legibus loci, ubi hic et nunc versantur* (c. 14, § 2).

88. Načelo 4. *Beskućnici su vezani svim zakonima mjesta gdje se trenutno nalaze* (kan. 14., § 2.).

Ratio est, quia vagi secus essent melioris condicionis quam omnes alii, quod est incongruum. In nonnullis materiis, et praesertim quoad celebrationem matrimonii, latae sunt speciales leges pro vagis.

Razlog je tomu što bi u suprotom beskućnici bili u boljem položaju nego svi drugi, a to je neprikladno. U nekim materijama, a posebno što se tiče sklapanja ženidbe, doneseni su posebni zakoni za beskućnike.

Art. 4. **De promulgatione et acceptatione legis.**

Art. 4. **O proglašenju i prihvaćanju zakona.**

89. Notio. Promulgatio legis est eius authentica manifestatio facta a legislatore. Ideoque promulgatio differt tam a legis divulgatione quam a notitia; quippe quae sint aliquid privatum et non authenticum.

89. Pojam. Proglašenje zakona je njegova autentična obznana učinjena od strane zakonodavca. I stoga, proglašenje se razlikuje kako od raširenja zakona, tako i od poznavanja zakona; jer su ove posljednje nešto privatno i neautentično.

Necessitas promulgationis.
Quamvis promulgatio verius non pertineat ad ipsam essentiam legis, tamen nulla lex humana obligat subditos, antequam sit authentice promulgata. Quare Codex iur. can. c. 8, § 1 simpliciter statuit: «Leges instituuntur, cum promulgantur.»

Nužnost proglašenja.
Iako je istina da proglašenje ne spada na samu bit zakona, ipak nijedan ljudski zakon ne obvezuje podložnike sve dok nije autentično proglašen. Zato Zakonik kanonskog prava u kan. 8., § 1. jednostavno određuje: »Zakoni se ustanovljuju, kada se proglase.«

Non quidem necesse est ut lex unicuique manifestetur aut actu sit nota, sed requiritur et sufficit, ut unusquisque subditus *possit notitiam legis habere*.

Međutim, nije nužno da se zakon obznani svakomu ili da je svakomu aktualno poznat, nego je potrebno i dovoljno da svaki podložnik *ima mogućnost spoznati zakon*.

Leges Summi Pontificis solent iuxta disciplinam vigentem promulgari in Periodico «Acta Apostolicae Sedis», neque obligare nisi expletis tribus mensibus a die, qui Actorum numero appositus est (c. 9).

Zakoni vrhovnog svećenika prema važećoj se disciplini obično objavljuju u listu »Acta Apostolicae Sedis«, a ne obvezuju prije nego što prođe tri mjeseca od dana koji nosi dotični broj *Acta* (kan. 9.).

Acceptatio legis ex parte populi non est necessaria, ut leges humanae inducant obligationem.

Hinc Alexander VII damnavit propositionem (28): «Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.»

Ratio est, quia potestas legifera legitimi principis non pendet a populo.

Prihvaćanje zakona od strane puka nije nužno da ljudski zakoni stvore obvezu.

Zato je Aleksandar VII. osudio propoziciju (28): »Puk ne griješi, pa i kad bez ikakvog razloga ne prihvati zakon koji je vladar proglasio.«

Razlog je tomu što zakonodavna vlast zakonitog poglavara ne ovisi o puku.

Nullae leges ecclesiasticae indigent acceptatione ex parte *gubernii civilis*. Ecclesia enim est societas perfecta, autonoma, a gubernio civili prorsus independens. Ideoque sic dictum «Regium Placet» neque pro promulgatione neque pro acceptatione legis ecclesiasticae requiritur. Nonnumquam autem in Concordatis Ecclesia libere concessit gubernio civili aliquod ius interveniendi in rebus ecclesiasticis.

Nijedan crkveni zakon ne treba prihvat od strane *građanske vlasti*. Naime, Crkva je savršeno društvo, autonomno, u potpunosti neovisno o civilnom društvu. I zato takozvani »Regium Placet« nije potreban ni za proglašenje ni za prihvat crkvenog zakona. No, Crkva nerijetko u konkordatima slobodno prepušta građanskoj vlasti neko pravo interveniranja u crkvene stvari.

Art. 5. **De obligatione legis humanae.**

90. Exsistentia obligationis.
Legem humanam iustam (sive ecclesiasticam sive civilem) aliquam inducere obligationem in conscientia certum est. Dicit enim S. Paulus: «Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam» (Rom 13, 1 sqq.).

91. Qualitas obligationis.
Obligatio legis est
1. gravis vel levis;
2. directa vel indirecta, i. e. vi ipsius legis vel vi adiunctorum eius.

Quaenam obligatio in singulis legibus sit gravis vel levis, hoc pendet cum ex adiunctis materiae et finis, tum etiam aliqualiter ex intentione legislatoris, quippe qui materiam ex se gravem praecipere possit sub levi.

Legislator autem non valet materiam undequaque levem sub gravi praecipere, quia id imponeret onus intolerabile subditis, et talis lex non esset in veram utilitatem communitatis.

Art. 5. **O obvezi ljudskog zakona.**

90. Postojanje obveze.
Sigurno je da pravedni ljudski zakon (bilo crkveni bilo građanski) stvara određenu obvezu u savjesti. Kaže, naime, sv. Pavao: »Tko se suprotstavlja vlasti, Božjoj se odredbi protivi. Koji se pak protive, sami će na se navući osudu... Stoga, budite podložni po nužnosti, ne samo zbog gnjeva, nego i zbog savjesti.« (Rim 13, 1 sl.)

91. Svojstvo obveze.
Obveza zakona je:
1. teška ili laka;
2. izravna ili neizravna, tj. snagom samoga zakona ili njegovih pripadaka.

Koja je obveza u pojedinim zakonima teška ili laka ovisi kako o osobinama materije i svrhe, tako u određenoj mjeri i o nakani zakonodavca, jer on može materiju, koja je po sebi teška, naložiti pod laku obvezu.

No, zakonodavac ne može posve laku materiju naložiti pod tešku obvezu, jer bi to nametnulo nepodnošljivi teret podložnicima, i takav zakon ne bi bio na pravu korist zajednici.

— In praxi licet perspicere gravitatem obligationis:
a) ex ipsis verbis legis;
b) ex gravitate poenae, quam legislator minatur transgressoribus;
c) ex interpretatione doctorum atque ex praxi subditorum.

— U praksi, može se gledati težina obveze:
a) iz samih riječi zakona;
b) iz težine kazne, kojom zakonodavac prijeti prekršiteljima;
c) iz tumačenja učenih i iz prakse podložnika.

92. Scholion. De contemptu formali legis.

Si quis transgreditur quamcumque legem (etiam per se solummodo sub levi obligantem) ex contemptu formali, graviter peccat, quia talis contemptus includit gravem rebellionem contra ipsam legitimam auctoritatem.

— Contemptus formalis non adest in transgressione legis:

a) si quis ex passione, infirmitate, tentatione legem non observat;

b) si quis contemnit aut parvi facit rem quidem praeceptam, sed non praecise quia est praecepta;

c) si quis contemnit superiorem non ut superiorem, sed ut personam privatam, e. g. propter eius vilitatem aliasve imperfectiones.

In praxi satis raro accidit contemptus vere formalis.

92. Scholion. O formalnom preziru zakona.

Ako netko prekrši bilo koji zakon (pa i onaj koji po sebi samo lako obvezuje) iz formalnog prezira, teško griješi, jer takav prezir uključuje tešku pobunu protiv same zakonite vlasti.

— Formalni prezir zakona nije prisutan u prekršaju zakona:

a) ako netko ne obdržava zakon iz strasti, slabosti, napasti;

b) ako netko prezire ili omalovažava stvar koja je, doduše, zapovjeđena, ali ne baš zato što je zapovjeđena;

c) ako netko prezire poglavara ne kao poglavara, nego kao privatnu osobu, npr. zbog njegove nemarnosti ili drugih nesavršenosti.

U praksi dosta se rijetko pojavljuje prezir koji je zaista formalan.

93. Extensio obligationis.

93. Doseg obveze.

Lex obligat:

Zakon obvezuje:

1. *ad sui cognitionem*. Quapropter quilibet subditus pro sua capacitate et munere debet sibi comparare sufficientem cognitionem legum positivarum.

1. *da ga se upozna*. Zbog toga, svaki je podložnik dužan pribaviti si dostatno znanje o pozitivnim zakonima prema svojim mogu-ćnostima i sposobnostima.

2. *ad adhibenda media ordinaria*, quae ad eius observationem proxime sunt necessaria.

2. *da se primijene redovna sredstva*, koja su bliže potrebna za njegovo obdržavanje.

Dicitur: ad adhibenda media *ordinaria* et *proxime* necessaria, non autem extraordinaria et remote necessaria.

Kaže se: da se primijene *redovna* i *bliže* potrebna sredstva, a ne izvanredna i dalje potrebna.

Obligatio adhibendi ista media includit obligationem vitandi *impedimenta proxima* obligationis. Ideoque non licet sine proportionata causa facere aliquid, quod *proximam* impletionem legis impediat; e. g. non licet sine causa proportionata die ieiunii suscipere laborem extraordinarium, qui reddat impossibile ieiunium.

Obveza primjenjivanja tih sredstava uključuje obvezu izbjegavanja *bližih zapreka* obveze. I stoga, nije dopušteno bez razmjerno potrebnog razloga učiniti nešto što bi zapriječilo bližu *primjenu* zakona; npr. nije dopušteno bez razmjernog razloga na dan posta poduzeti izvanredan napor, koji bi učinio post nemogućim.

Lex non semper directe, sed aliquando indirecte obligat in conscientia; quod locum habet
a) in lege poenali;
b) in lege irritante;
c) in lege fundata in falsa praesumptione.

Zakon ne obvezuje uvijek izravno u savjesti, nego ponekad izvanredno; što ima mjesta:
a) u kaznenom zakonu;
b) u zakonu koji poništava;
c) u zakonu utemeljenom na krivoj pretpostavci.

De singulis singulatim agendum est.

O svakome od njih treba pojedinačno raspravljati.

§ 1. **De lege poenali.**

94. Notio et divisio. *Lex poenalis ea est, quae directe et immediate non obligat sub aliqua culpa morali, sed sub poena tantum.*

Tales leges censentur statuta complurium institutorum religiosorum, quae directe non obligant sub culpa neque mortali neque veniali; item multae ordinationes gubernii civilis (e. g. Polizeiverordnungen).

Distingui solent leges *pure* et *mixte* poenales.
Quid sit lex *pure poenalis*, non eodem modo a diversis auctoribus explicatur. Iuxta D'Annibale aliosque lex pure poenalis ea est, quae disiunctive praeceptum aut poenam imponit, ita ut in arbitrio nostro sit positum aut rem praeceptam peragere aut poenam subire; e. g. modernae leges circa vectigalia statuunt: nemo introducat tabacum in Galliam; quodsi autem facit, debet solvere talem summam. Est igitur in arbitrio hominis positum aut non introducere tabacum aut solvere taxam impositam.

— Billuart, Koch aliique rectius docent, legem pure poenalem esse illam, quae quidem vere praecipit aliquid faciendum omittendumve, sed transgressoribus imponit quidem poenam sed non culpam theologicam. Sola *culpa iuridica* statuitur et punitur.

§ 1. **O kaznenom zakonu.**

94. Pojam i podjela. *Kazneni zakon je onaj* [zakon] *koji izravno i neposredno ne obvezuje pod koju moralnu krivnju, nego samo pod kaznu.*

Takvim se zakonima smatraju statuti mnogih redovničkih ustanova, koji izravno ne obvezuju ni pod smrtni ni pod laki grijeh; isto tako, mnoge odredbe građanske vlasti (npr. policijski propisi).

Obično se razlikuju *čisti* i *mješoviti* kazneni zakoni.

Što je *čisti kazneni* zakon, ne objašnjavaju različiti autori na isti način. Prema D'Annibaleu i drugima, čisti kazneni zakon je onaj koji disjunktivno nameće zapovijed ili kaznu, tako da je prepušteno našem izboru: ili učiniti zapovjeđenu stvar ili podnijeti kaznu; npr. suvremeni zakoni o carinama određuju: neka nitko ne uvozi duhan u Francusku; ako to ipak učini, dužan je platiti toliku svotu. Dakle, čovjeku je ostavljeno da izabere: ili ne uvoziti duhan ili platiti određenu carinu.

— Billuart, Koch i drugi točnije uče da je čisti kazneni zakon onaj koji, doduše, zaista nalaže da se nešto učini ili propusti, ali prekršiteljima nameće kaznu, a ne i teološku krivnju [grijeh]. Određuje se i kažnjava samo *pravna krivica*.

Lex *mixte poenalis* imponit simul obligationem vere et directe moralem et poenam temporalem transgressoribus: e. g. clerici beneficiati debent dicere Officium divinum; quod si neglegunt, non solum peccant, sed etiam amittunt fructus beneficiales.

Mješoviti kazneni zakon nameće istovremeno pravu i izravno moralnu kaznu, kao i vremenitu kaznu prekršiteljima: npr. klerici nadarbenici dužni su moliti božanski oficij; a ako to zanemare, ne samo da griješe, nego gube i plodove nadarbine.

— Praeter leges poenales exsistunt insuper humanae leges *simpliciter praeceptivae*, quae imponunt obligationem moralem, quin ullam poenam temporalem statuant, e. g. lex audiendi Missam diebus dominicis et festivis.

— Osim kaznenih zakona, postoje i ljudski zakoni koji su *samo preceptivni*: oni nameću moralnu obvezu, a da pritom ne određuju nikakvu vremenitu kaznu, npr. zakon o slušanju Mise u nedjelje i blagdane.

95. Exsistentia legum pure poenalium a nonnullis auctoribus negatur, communissime autem admittitur cum a theologis tum a communi aestimatione populi, qui habet nonnullas leges civiles non ut directe obligantes in conscientia. Ratio autem est, quia legislator per solas leges poenales sufficienter obtinet bonum commune, quin sit necessarium directe ligare conscientias subditorum.

95. Postojanje čistih kaznenih zakona niječu neki autori, ali ga općenito priznaju kako teolozi, tako i opće mišljenje naroda, koji drži da neki građanski zakoni ne obvezuju izravno u savjesti. A razlog je tomu što zakonodavac dostatno postiže opće dobro samim kaznenim zakonima, a da pritom nije potrebno izravno vezati savjesti podložnika.

Transgressio legis poenalis indirecte causat culpam moralem,

Prekršaj kaznenog zakona neizravno uzrokuje moralnu krivnju:

a) si orta est ex culpabili neglegentia aut inordinata passione aut formali contemptu;

a) ako potječe iz skrivljene nepažnje [nemarnosti] ili iz neuredne strasti ili iz formalnog prezira;

b) si transgressor renuit acceptare poenam iuste impositam.

— Poenae *ferendae sententiae* non incurruntur ante specialem sententiam iudicis competentis; poenae autem *latae sententiae*, si sunt negativae vel privativae, ordinarie subeundae sunt sine ulla sententia ulteriore declaratoria iudicis; sin vero sunt *positivae*, non sunt subeundae, nisi prius iudex id expresse declaravit.

Nota. Codex iur. can., c. 2218, § 2 statuit: «Non solum quae ab omni imputabilitate excusant, sed etiam quae a gravi, excusant pariter a qualibet poena tum latae tum ferendae sententiae etiam in foro externo, si pro foro externo excusatio evincatur.»

Quotiescumque igitur delinquens non commisit grave peccatum, e. g. propter ignorantiam inculpabilem, metum, aestum passionis, non incurrit poenas ecclesiasticas in tale delictum latas. Nihil autem obstat, ne leviter delinquenti imponantur paenitentiae.

b) ako prekršitelj odbija prihvatiti pravedno određenu kaznu.

— Kazne koje su prepuštene pravorijeku [*ferendae sententiae*] ne primjenjuju se prije posebne odluke nadležnoga suca; a kazne *unaprijed izrečene* [*latae sententiae*], ako su negativne ili privativne, redovito nastupaju bez ikakve daljnje deklaratorne odluke suca; a ako su pozitivne, ne nastupaju osim ako to sudac prethodno izričito ne deklarira.

Napomena. Zakonik kanonskog prava, kan. 2218., § 2. određuje: »Ne samo ono što ispričava od svake ubrojivosti, nego i ono što ispričava od teškog grijeha, jednako tako ispričava od svake kazne, kako unaprijed izrečene kazne, tako i od izreci prepuštene kazne, pa i u vanjskom sudu, ako je oslobođenje utvrđeno za vanjski sud.«

Dakle, dok god prekršitelj nije počinio teški grijeh, npr. zbog neskrivljenog neznanja, straha, žara strasti, ne pogađaju ga crkvene kazne određene za to kazneno djelo. No, ništa ne sprječava da se onomu tko lako griješi nametnu pokore.

§ 2. **De lege irritante.**

Praenotamen. Non est sermo nisi de lege irritante humana; nam leges irritantes iuris naturalis et divini, e. g. impedimenta dirimentia consanguinitatis lineae rectae, ligaminis suum effectum irritantem semper producunt, quin ullus homo dispensare valeat.

96. Notio. *Lex irritans ea dicitur, quae irritat aut saltem rescindibilem statuit (expresse vel aequivalenter) aliquem actum propter defectum determinatum* (c. 11).

Differt ergo lex irritans a lege prohibente. Lex enim prohibens reddit actus oppositos illicitos, lex vero irritans istos actus reddit invalidos aut invalidandos.

— Lex irritans potest actum annullare dupliciter:
1. *ipso iure*, et tunc actus est irritus inde ab initio;
2. *post sententiam iudicis*, et tunc actus est validus, donec iudex eum irritaverit.

97. *Effectus legis irritantis in foro externo* minime impediuntur per ignorantiam, bonam fidem, metum agentis (cf. c. 16). Hinc e. g. impedimenta dirimentia reapse exsistentia irritant matrimonium etiam eorum, qui in bona fide illud contraxerunt.

§ 2. **O zakonu koji poništava.**

Prethodna napomena. Ovdje je riječ samo o ljudskim zakonima koji poništavaju. Naime, zakoni naravnog i božanskog prava koji proglašavaju čin ništetnim, npr. ženidbene zapreke srodstva u ravnoj lozi, uvijek čine nevaljanim vez, te od toga nijedan čovjek ne može oprostiti.

96. Pojam. *Zakonom koji poništava naziva se onaj zakon koji proglašava ništetnim ili barem razrješivim (izrijekom ili istoznačno) neki čin zbog određenog nedostatka* (kan. 11.).

Razlikuje se, dakle, zakon koji poništava od zakona koji zabranjuje. Naime, zakon koji zabranjuje proglašava protivne čine nedopuštenima, a zakon koji poništava te čine proglašava ništetnima ili poništivima.

— Zakon koji poništava može poništiti čin na dva načina:
1. *po samom pravu*, i tada je čin ništetan od početka;
2. *nakon pravorijeka suda*, a tada je čin valjan, dok ga sudac ne poništi.

97. *Učinke zakona koji poništava na vanjskom području* nimalo ne zaprječuje neznanje, dobra vjera, strah činitelja (usp. kan. 16.). Zato npr. ženidbene zapreke, koje zaista postoje, čine ništetnom ženidbu i kod onih koji su je sklopili u dobroj vjeri.

Effectus legis irritantis in foro interno non videntur oriri ante sententiam iudicis, si agitur de lege civili mere irritante. Ratio est, quia, quamvis legislator civilis certe habeat potestatem irritandi aliquos subditorum actus etiam in foro interno, attamen recte praesumitur non imponere talem obligationem, quoniam finem legis potest obtinere per solam irritationem civilem in foro externo. Post sententiam autem iudicis leges civiles irritantes obligant etiam in foro interno.

Učinci zakona koji poništava na unutarnjem području izgleda da ne nastaju prije pravorijeka suca, ako je riječ samo o čisto građanskom zakonu koji poništava. Razlog je tomu što premda građanski zakonodavac sigurno ima vlast poništiti neke čine podložnika i na unutarnjem području, ipak se s pravom pretpostavlja da ne nameće takvu obvezu, jer cilj zakona može postići samim građanskim poništenjem na vanjskom području. No, nakon pravorijeka suca, građanski zakoni koji poništavaju obvezuju i na unutarnjem području.

Leges irritantes *ecclesiasticae* etiam ante sententiam iudicis reddunt actum vel irritum vel rescindibilem in foro interno. Quapropter breviter dici potest: Lex ecclesiastica, quae irritat ipso iure aliquem actum, ili omnem valorem et obligationem subtrahit in foro tam externo quam interno. Hinc e. g. sponsalia, quae non sunt inita iuxta formam a lege praescriptam, neque in foro externo neque in foro interno ullam obligationem pariunt (c. 1017, § 1).

Crkveni zakoni koji poništavaju i prije pravorijeka suca čine djelo ili ništetnim ili razrješivim na unutarnjem području. Zato se ukratko može reći: Crkveni zakon, koji po samom pravu poništava neki čin, oduzima mu svaku vrijednost i obvezu, kako u vanjskom, tako i u unutarnjem području. Zato npr. zaruke koje nisu sklopljene u skladu sa zakonom propisanim oblikom, ne stvaraju nikakvu obvezu ni u vanjskom području, ni u unutarnjem području (kan. 1017., § 1.).

§ 3. **De lege fundata in falsa praesumptione.**

98. Notio et divisio.
Praesumptio, prout nunc de ea loquimur, *est coniecturatio ex rationabilibus signis collecta*. (Rechtsvermutung, présomption.)

Distinguitur praesumptio *communis periculi* et *particularis facti*.

Prima adest, quando legislator praesumit in quibusdam circumstantiis adesse commune periculum: e. g. legislator praesumit ex lectione librorum prohibitorum oriri periculum perversionis ideoque prohibet lectionem huiusmodi librorum.

Altera praesumptio locum habet, quando legislator vel iudex praesumit ex indiciis aliquod factum particulare, licet id stricte probari nequeat.

— De alia divisione praesumptionis, sc. in praesumptionem iuris et hominis, vide nostrum Man. Theol. mor.

99. Principium 1.
Lex fundata in praesumptione communis periculi obligat, quamvis periculum praesumptum in casu particulari revera non adsit (c. 21).

§ 3. **O zakonu utemeljenom na krivoj pretpostavci.**

98. Pojam i podjela.
Pretpostavka, kako sada o njoj govorimo, *nagađanje je zaključeno iz razumnih naznaka.* (Rechtsvermutung, présomption.)

Razlikuju se pretpostavka *opće opasnosti* i *posebne činjenice*.

Prva se javlja kad zakonodavac pretpostavlja da u nekim okolnostima postoji opća opasnost: npr. zakonodavac pretpostavlja da iz čitanja zabranjenih knjiga nastaje opasnost izopačenosti i zato zabranjuje čitanje takvih knjiga.

Druga pretpostavka ima mjesta kada zakonodavac ili sudac iz indicija pretpostavlja neku posebnu činjenicu, iako se to ne može strogo dokazati.

— O drugoj podjeli pretpostavke, tj. na pretpostavku prava i čovjeka, pogledaj naš Priručnik moralne teologije.

99. Načelo 1.
Zakon koji se temelji na pretpostavci o općoj opasnosti obvezuje iako pretpostavljena opasnost u pojedinačnom slučaju zaista ne postoji (kan. 21.).

Ratio est

a) quia lex nondum cessat, etsi eius finis in aliquo casu particulari cessat, ut infra latius dicetur;

b) quia secus multis perniciosis illusionibus daretur ansa.

Razlog je:

a) jer zakon još ne prestaje iako je prestao njegov cilj u nekom pojedinačnom slučaju, kako će dolje biti opširnije objašnjeno;

b) jer bi se u suprotnom dao povod mnogim opasnim obmanama.

Hinc lex ecclesiastica prohibitionis pravorum librorum obligat etiam illum, qui putat sibi non imminere ex lectione periculum perversionis.

Zato crkveni zakon o zabrani opakih knjiga obvezuje i onoga tko misli da mu iz čitanja ne prijeti opasnost izopačenosti.

Principium 2.
a) *Lex fundata in praesumptione facti obligat in foro externo, donec falsitas facti probata sit;*
b) *in foro autem interno huiusmodi lex non obligat.*

Načelo 2.
a) *Zakon utemeljen na pretpostavci o činjenici obvezuje u vanjskom sudu, dok se ne dokaže neistinitost činjenice;*
b) *ali u unutarnjem sudu takav zakon ne obvezuje.*

Ratio primi est, quia praesumptio tam diu in foro externo pro veritate haberi debet, quamdiu eius falsitas non est probata.

Razlog je prve tvrdnje to što se pretpostavka treba držati istinom u vanjskom sudu, sve dok se ne dokaže njezina neistinitost.

Ratio secundi est commune adagium: Praesumptio debet cedere veritati.

Razlog je druge tvrdnje opća izreka: Pretpostavka se treba ukloniti istini.

Art. 6. **De modo adimplendi legem.**

Sufficit adducere sequentes propositiones, quae facile intelleguntur.

100. 1. *Plus requiritur ad legis impletionem quam ad non-transgressionem.*
Ratio est, quia ad non-transgressionem sufficit nihil agere contra legem, dum pro impletione legis semper requiritur verus actus humanus et moralis.

2. Ad legis impletionem non requiritur, ut opus praeceptum fiat ex habitu virtutis aut ex caritate, seu aliis verbis: *sufficit substantia actus, non autem requiritur modus virtuosus*.

3. Ad legis impletionem non requiritur intentio satisfaciendi praecepto, dummodo adsit intentio saltem implicita perficiendi opus praeceptum, vel brevius: *Ad impletionem legis non requiritur oboedientia formalis, sed sufficit materialis.*

4. *Eodem actu pluribus praeceptis non formaliter sed tantum materialiter diversis satisfieri potest.* Praecepta de eadem materia sunt formaliter diversa, quando lata sunt propter motivum prorsus speciale; secus habentur materialiter diversa.

Art. 6. **O načinu ispunjenja zakona.**

Dovoljno je navesti sljedeće propozicije, koje je lako razumjeti.

100. 1. *Više se traži za ispunjenje zakona, nego za nekršenje*.
Razlog je tomu što je za nekršenje zakona dovoljno ne učiniti ništa protiv zakona, dok se za ispunjenje zakona uvijek traži pravi ljudski i moralni čin.

2. Za ispunjenje zakona nije potrebno da se naloženo djelo učini iz kreposnog stanja ili iz ljubavi, ili drugim riječima: *dovoljna je bit čina, a ne traži se kreposni način*.

3. Za ispunjenje zakona nije potrebna nakana da se udovolji zapovijedi, dok god postoji barem implicitna nakana da se izvrši naloženo djelo, ili kraće: *Za ispunjenje zakona ne traži se formalna poslušnost, nego je dovoljna materijalna poslušnost.*

4. *Istim činom može se udovoljiti više zapovijedi, koje nisu formalno različite, nego samo materijalno različite.* Zapovijedi o istoj materiji su formalno različite kad su dane zbog posve specijalnog motiva; u suprotnom bi se držale materijalno različitima.

5. *Eodem tempore pluribus praeceptis de diversis materiis satisfieri potest:*
a) *si opera praecepta sunt compossibilia;*
b) *si legislator id non prohibuerit.*

5. *U isto vrijeme može se udovoljiti većem broju zapovijedi o različitim materijama:*
a) *ako se naložena djela mogu izvršiti u isto vrijeme*;
b) *ako to zakonodavac nije zabranio.*

101. Scholion. De tempore obligationis implendae.

Cum leges soleant determinare non solum ipsum opus praestandum, sed etiam tempus praestationis, hae regulae sunt attendendae:

1. Si tempus determinatum est *ad finiendam obligationem*, extra hoc tempus (i. e. neque ante neque post) lex neque debet neque potest impleri. Hinc e. g. obligatio Missae dominicalis nequit impleri neque sabbato neque feria II.

2. Si tempus determinatum est *ad urgendam obligationem*, elapso hoc tempore nihilominus urget obligatio, quae quantocius est implenda. Hinc e. g. is, qui tempore paschali non sumpsit communionem (sive culpabiliter sive inculpabiliter), debet postea quantocius communionem recipere.

3. Si tempus obligationis legis *iam coepit*, et si tunc aliquis praevidet se postea fore impeditum, tenetur legem implere, antequam impedimentum occurrerit.

101. Scholion. O vremenu ispunjenja obveze.

Budući da zakoni obično određuju ne samo djelo koje treba izvršiti, nego i vrijeme izvršenja, treba paziti na ova pravila:

1. Ako je vrijeme označeno *za prestanak obveze*, izvan tog vremena (tj. ni prije ni poslije) zakon se ne treba i ne može ispuniti. Zato se npr. obveza nedjeljne Mise ne može ispuniti ni u subotu ni u ponedjeljak.

2. Ako je vrijeme određeno *da požuri obvezu*, protekom tog vremena obveza i dalje sili, bez obzira na protek roka, te je treba što prije ispuniti. Zato npr. onaj tko u uskrsno vrijeme nije primio pričest (bilo svojom krivnjom, bilo bez krivnje), dužan je nakon toga što prije primiti pričest.

3. Ako je vrijeme obveze zakona *već počelo*, i ako tada netko predvidi da će kasnije biti spriječen u izvršenju, dužan je ispuniti zakon prije nego što dođe zapreka.

Hinc e. g. si sacerdos praevidet mane, se post meridiem non posse recitare Officium, debet mane recitare totum Officium. Tempus obligationis enim iam coepit. Econtra sacerdos, quamvis praevideat se crastina die non posse recitare Matutinum et Laudes, hodie non stricte tenetur hanc recitationem anticipare. Tempus enim obligationis nondum coepit, et sacerdos non stricte tenetur uti privilegio anticipationis.

Stoga, npr. ako svećenik ujutro predvidi da poslijepodne neće moći moliti oficij, dužan je ujutro izmoliti cijeli oficij. S druge strane, ako svećenik i predvidi da tijekom sutrašnjega dana neće moći izmoliti matutin i hvale, danas nije strogo dužan anticipirati tu molitvu. Naime, vrijeme obveze još nije počelo, i svećenik nije strogo dužan koristiti povlasticu anticipacije.

Art. 7. **De interpretatione legis.**

Interpretatio legis necessaria est ob duplicem causam
1. quia lex aliquando obscura est;
2. quia dubium oritur, num lex se extendat ad casum extraordinarium occurrentem.

In primo casu habetur interpretatio simplex, in altero usuvenit epikeia.

Art. 7. **O tumačenju zakona.**

Tumačenje zakona potrebno je zbog dva razloga:
1. jer je zakon ponekad nejasan;
2. jer se javlja dvojba proteže li se zakon na izvanredni slučaj koji se pojavio.

U prvom slučaju koristi se obično tumačenje, a u drugom se uobičajila epikeja.

§ 1. **De simplici interpretatione.**

102. Notio et divisio. *Interpretato est genuina legis explicatio.*

Distinguitur ratione *auctoris*:
Interpretatio *authentica*, *usualis*, *doctrinalis*, prout data est vel a competenti auctoritate iuridica (c. 17, § 1), vel a consuetudine legitime in populo introducta, vel ab hominibus doctis et timoratis.

§ 1. **O običnom tumačenju.**

102. Pojam i podjela. *Tumačenje je izvorno objašnjenje zakona.*

Razlikuju se s obzirom na donositelja:
Vjerodostojno, *običajno* i *doktrinarno* tumačenje, prema tome daje li ga nadležna pravna vlast (kan. 17., § 1.), ili zakoniti običaj uveden u puku, ili učeni i bogobojazni ljudi.

Interpretationi usuali similis est interpretatio *iudicialis*, seu iurisprudentia, seu auctoritas rerum similiter iudicatarum, quae in iudiciis obtinet.

Običajnom tumačenju slično je *sudsko* tumačenje ili pravna znanost, ili autoritet slično presuđenih stvari, koji se dobiva u presudama.

Distinguitur ratione *indolis*: Interpretatio *comprehensiva*, *extensiva*, *restrictiva*, prout declarat ea quae revera in lege lata continentur, vel extendit legem latam ultra limites hucusque exsistentes, vel restringit legem arctius, quam hucusque vigebat.

Razlikuju se s obzirom na *učinak*:

Komprehenzivno, *ekstenzivno* i *restriktivno* tumačenje, prema tome iznosi li tumačenje ono što se nalazi u zakonu kakav on zaista jest, ili proširuje zakon preko njegovih dosadašnjih granica, ili sužava zakon na uže područje nego što je dotad djelovao.

103. Principium.

a) *Interpretatio authentica per modum legis data vim legis habet ac proinde obligat sicut ipsa lex;*
b) *interpretatio usualis et doctrinalis, quae tacente ipso legislatore (qui facile reclamare posset) in praxim deducitur, admittenda et observanda est.*

Ratio primi est, quia interpretatio authentica provenit a competenti auctoritate, quae valet etiam novam obligationem imponere [1].

[1] De hac re statuit Codex iur. can. c. 17, § 2 et 3: «Interpretatio authentica per modum legis exhibita eandem vim habet ac lex ipsa; et si verba legis in se certa declaret tantum, promulgatione non eget et valet retrorsum; si legem coarctet vel extendat aut dubiam explicet, non retrotrahitur et debet promulgari. Data autem per modum sententiae iudicialis aut rescripti in re peculiari vim legis non habet et ligat tantum personas atque afficit res, pro quibus data est.»

103. Načelo.

a) *Vjerodostojno tumačenje dano na način zakona: ima snagu zakona i stoga obvezuje kao i sam zakon;* b) *običajno i doktrinarno tumačenje, koje se javlja u praksi, dok šuti sam zakonodavac (koji se lako može usprotiviti), treba prihvatiti i obdržavati.*

Razlog je prve tvrdnje to što vjerodostojno tumačenje dolazi od nadležne vlasti, koja može nametati i nove obveze [1].

[1] O toj stvari određuje Zakonik kan. prava, kan. 17., § 2. i 3.: »Vjerodostojno tumačenje, koje je izdano u obliku zakona, ima istu snagu kao i sam zakon; pa ako samo izlaže riječi zakona, koje su jasne same po sebi, ne treba biti proglašeno i vrijedi unatrag; ako sužava ili proširuje ili objašnjava dvojbeni zakon, ne vrijedi unatrag i treba biti proglašeno. Kad je pak dano u obliku sudske presude ili otpisa u pojedinačnoj stvari, nema snagu zakona i obvezuje samo osobe i odnosi se samo na stvari za koje je dano.«

Ratio secundi est, quia iuxta commune adagium consuetudo est optima legum interpres (c. 29), et quia homines docti et timorati apprime valent percipere sensum legis.

Razlog je druge tvrdnje to što je prema općoj izreci: običaj najbolji tumač zakona (kan. 29.), i što učeni i bogobojazni ljudi mogu dobro shvatiti smisao zakona.

104. Regulae observandae in interpretatione doctrinali:

104. Pravila kojih se treba držati u doktrinarnom tumačenju:

1. Imprimis attendendum est ad finem proximum legis et ad mentem legislatoris.

1. Prije svega treba paziti na bližu svrhu zakona i nakanu zakonodavca.

2. Verba legis in sensu proprio sunt explicanda secundum significationem in textu et contextu consideratam (c. 18), nisi sequatur aliquod inconveniens, quod iure merito praesumitur esse contra intentionem legislatoris.

2. Riječi zakona treba objašnjavati u njihovom vlastitom smislu prema značenju razmotrenog teksta i konteksta (kan. 18.), osim ako bi iz toga slijedilo nešto neprikladno, a što bi se s pravom smatralo protivnim nakani zakonodavca.

3. Odia restringi et favores convenit ampliari.

3. Tegotne stvari prikladno je usko tumačiti, a povlastice široko.

4. In obscuris minimum est sequendum.

4. U dvojbenim stvarima treba slijediti ono što je najmanje [tj. najmanje teško].

5. Lex specialis posterior legi generali anteriori derogat; non autem vice versa lex generalis posterior derogat legi speciali anteriori, nisi tamen hoc specialiter et clare statuatur.

5. Kasniji posebni zakon dokida prethodni opći zakon; ali ne obratno: da kasniji opći zakon dokida raniji posebni zakon, osim ako je to posebno i jasno određeno.

§ 2. **De epikeia.**

105. Notio. *Epikeia* (ἐπιείκεια = aequitas) *est benigna et aequa interpretatio non ipsius legis sed mentis legislatoris*, qui praesumitur in aliquo casu particulari extraordinario suspendere legem, ex cuius stricta observatione aliquid nocivum vel nimis onerosum sequeretur.

Epikeia (quae est actus iustitiae legalis et reducitur ad partem prudentiae, quae vocatur gnome) in hoc differt a simplici interpretatione,

a) quod haec recte illustrat legem obscuram, epikeia autem legem manifestam praetermittit ex praesupposita intentione legislatoris;

b) quod interpretatio comprehendit omnes casus alicuius legis, epikeia autem nonnisi casum singularem.

106. Regulae pro usu epikeiae.

1. Epikeia locum habere potest, «quoties lex redderetur nociva aut valde onerosa et observatu difficilis» (S. Alphonsus).

§ 2. **O epikeji.**

105. Pojam. *Epikeja* (ἐπιείκεια = pravičnost) *je blago i pravično tumačenje ne samog zakona, nego nakane zakonodavca*, za kojeg se predmnijeva da u nekom izvanredom pojedinačnom slučaju odgađa zakon iz čijeg bi strogog obdržavanja slijedilo nešto štetno ili suviše tegotno.

Epikeja (koja je čin zakonske pravednosti i svodi se na onaj dio razboritosti koji se zove gnome) u ovome se razlikuje od običnog tumačenja:

a) jer ono ispravno rasvjetljuje nejasni zakon, a epikeja očiti zakon stavlja na stranu zbog pretpostavljene nakane zakonodavca;

b) jer tumačenje obuhvaća sve slučajeve nekog zakona, a epikeja samo jedan pojedinačni slučaj.

106. Pravila za upotrebu epikeje.

1. Epikeja može imati mjesta, »kad god bi zakon mogao biti štetan ili vrlo tegotan i težak za obdržavanje« (sv. Alfonz).

2. Epikeia nequit licite adhiberi:

a) si superior, qui dispensationem legis concedere valet, facile adiri potest;

b) si agitur de clara *lege naturali*, et probabilius etiam si agitur de lege irritante (ecclesiastica).

2. Epikeja se ne može dopušteno primijeniti:

a) ako se netko može lako obratiti poglavaru, koji može dati oprost od zakona;

b) ako je riječ o jasnom *naravnom zakonu*, i vjerojatnije također ako je riječ o (crkvenom) zakonu koji poništava [lax irritans].

Art. 8. **De cessatione legis.**

107. Praenotamen.
Lex cessare potest vel totaliter vel secundum solam obligationem temporalem. De utroque modo singulatim agendum est.

Obligatio temporaliter cessare potest:
a) propter impotentiam subditi;
b) propter dispensationem superioris;
c) propter privilegium oppositum.
De his tribus oportet tractare.

Lex ipsa totaliter cessat:
a) per revocationem;
b) per cessationem finis totalis;
c) per consuetudinem contrariam.
Etiam de his dicendum erit.

Art. 8. **O prestanku zakona.**

107. Prethodna napomena.
Zakon može prestati ili u cijelosti ili samo u odnosu na vremenitu obvezu. O oba načina treba pojedinačno govoriti.

Obveza može vremenito prestati:
a) zbog nemogućnosti podložnika;
b) zbog oprosta poglavara;
c) zbog protivne povlastice.
O ovo troje treba raspravljati.

Sam zakon u cijelosti prestaje:
a) po opozivu;
b) po prestanku čitave svrhe;
c) po protivnom običaju.
I o ovome će biti govora.

§ 1. **De cessatione obligationis legis propter impotentiam.**

108. Notiones. Impotentia est vel *absoluta* vel *moralis*, prout homo omnino non vel tantum difficillime valet observare legem.

§ 1. **O prestanku obveze zakona zbog nemogućnosti.**

108. Pojmovi. Nemogućnost je ili *apsolutna* ili *moralna*, prema tome može li čovjek uopće obdržavati zakon ili može samo s teškoćom.

Principium.
a) *Impotentia absoluta excusat ab omni lege;*
b) *impotentia autem moralis non excusat quidem a lege naturali;*
c) *solet autem excusare ab omni lege positiva (excepta irritante).*

Ratio primi est, quia iuxta commune adagium «Ad impossibile nemo tenetur.»

Ratio secundi est, quia laesio legis naturalis est intrinsecus mala. Iamvero omnibus viribus est vitandum id, quod est intrinsecus malum. Hinc e. g. numquam nec etiam in extrema necessitate licitum est mentiri, directe procurare abortum. Sin autem in casu particulari oritur conflictus inter duas leges naturales, e. g. inter praeceptum non sumendi rem alienam et obligationem tuendi seipsum in extrema necessitate, tunc observanda est lex potior, relicta lege minore.

Ratio tertii est, quia impotentia moralis reddit actum ita difficilem, ut maior pars hominum talem actum (ceteroquin ex ipsa natura non necessarium) numquam aut saltem rarissime sit praestitura.
Si igitur legislator, praevidens tantas praevaricationes legis, nihilominus obligaret homines versantes in impotentia morali, lex esset bono communi nociva ac proinde non esset vera lex.

Načelo.
a) *Apsolutna nemogućnost ispričava od svakog zakona;*
b) *moralna pak nemogućnost ne ispričava od naravnog zakona;*
c) *ali obično ispričava od svakog pozitivnog zakona (osim zakona koji poništava).*

Razlog je prve tvrdnje to što prema općenitoj izreci: »Nitko nije dužan na nemoguće.«

Razlog je druge tvrdnje to što je povreda naravnog zakona intrinzično zla. A zaista treba svim silama izbjegavati ono što je intrinzično zlo. Zato npr. nikada, pa ni u krajnjoj nuždi, nije dopušteno lagati, izravno počiniti pobačaj. No, ako se u nekom pojedinačnom slučaju javi sukob između dva naravna zakona, npr. između zapovijedi da se ne oduzima tuđa stvar i obveze održanja svojeg života u krajnjoj nuždi, tada treba obdržavati važniji zakon, ostavivši manji zakon.

Razlog je treće tvrdnje to što moralna nemogućnost čini djelo toliko teškim, da većina ljudi nikada ne bi mogla izvesti takav čin (koji, inače, po svojoj naravi nije nužan) ili bi ga mogla vrlo rijetko izvesti. Dakle, ako bi zakonodavac, predvidjevši tolike prekršaje zakona, ipak obvezao ljude koji se nalaze u moralnoj nemogućnosti, zakon bi bio štetan za opće dobro i, stoga, ne bi bio pravi zakon.

Quamobrem commune adagium dicit: «*Nulla lex positiva obligat cum magno incommodo.*» Hoc adagium valet etiam de lege divina positiva. Hinc e. g. paenitens excusatur a divina lege integritatis in confessione, si adest grave incommodum externum.

Zbog toga, općenita izreka kaže: »*Nijedan pozitivni zakon ne obvezuje uz veliku nepriliku.*« Ova izreka vrijedi i za pozitivni božanski zakon. Zato se npr. pokornik ispričava od božanskog zakona o cjelovitosti ispovijedi, ako postoji velika vanjska neprilika.

Per accidens (praecipue propter adiunctam legem naturalem) aliquando lex positiva obligat etiam cum gravissimo inco-mmodo, si sc. eius violatio cederet
a) in odium religionis,
b) in magnum detrimentum communitatis, sicut ostendit exemplar Eleazaris non manducantis carnem.

Pripadno (osobito zbog pridruženog naravnog zakona) ponekad pozitivni zakon obvezuje i uz najtežu nepriliku, tj. ako bi njegovo kršenje išlo:
a) na mržnju prema vjeri,
b) na veliku štetu zajednici, kako je pokazao primjer Eleazara koji nije jeo meso.

109. Quaeres. *Licetne voluntarie producere impotentiam observandi legem?*

Resp. Applicandae sunt regulae de voluntario indirecto. Ordinarie autem licet apponere causas sic dictas eximentes a lege, i. e. licet se subtrahere iurisdictioni legis humanae.
Sic e. g. licet egredi e territorio ad evitandas leges particulares istius territorii, e. g. licet ire in aliam dioecesim ad confitendum peccatum reservatum.

109. Pitaš. *Je li dopušteno svojevoljno izazvati nemogućnost obdržavanja zakona?*

Odg. Treba primijeniti pravila o neizravnom voljnom činu. Redovito pak dopušteno je postaviti uzroke koji, kako se kaže, *izuzimaju* od zakona, tj. dopušteno je ukloniti se jurisdikciji ljudskog zakona.
Tako je npr. dopušteno otići iz nekog područja kako bi se izbjegli posebni zakoni tog područja, npr. dopušteno je otići u drugu biskupiju kako bi se ispovjedio pridržani grijeh.

§ 2. **De cessatione obligationis legis per dispensationem.**

110. Notio et divisio.
Dispensatio est relaxatio legis vel solius eius obligationis in casibus particularibus facta a competenti auctoritate ex causa speciali et sufficienti (cf. c. 80).

Distinguitur:
1. dispensatio *valida* et *invalida*, prout effectum intentum revera producit vel non.

2. dispensatio *licita* et *illicita*, prout est vestita omnibus etiam accide-ntalibus condicionibus a iure requisitis, vel prout illi desunt quaedam accidentalia.

3. dispensatio *subrepticia* et *obrepticia*, prout in petitione dispensationis aliquid *verum manifestandum* celatum aut aliquid *falsum* declaratum fuit. A nonnullis autem auctoribus dispe-nsatio subrepticia et obrepticia promiscue sumuntur.

111. Auctor dispensationis est ipse legislator vel eius delegatus vel eius successor vel eius superior (c. 80).

§ 2. **O prestanku zakona oprostom - dispenzacija.**

110. Pojam i podjela.
Oprost [dispenzacija] *je ublažavanje zakona ili samo njegove obveze u pojedinačnim slučajevima učinjeno od strane nadležne vlasti zbog posebnog i dostatnog razloga* (usp. kan. 80).

Razlikuje se:
1. *valjani* i *nevaljani* oprost, prema tome stvara li uistinu namjeravani učinak ili ne.

2. *dopušteni* i *nedopušteni* oprost, prema tome sadrži li sve, pa i pripadne uvjete, koje traži zakon, ili mu pak nedostaju neki pripadni uvjeti.

3. oprost utemeljen na *obmani* [dispensatio subrepticia] i oprost utemeljen na *neistini* [dispensatio obrepticia], prema tome je li u molbi za oprost prikriveno nešto *istinito što je trebalo otkriti* ili je navedeno nešto *krivo*. Neki pak autori izmiješano koriste izraze *dispensatio subrepticia* i *obre-pticia*.

111. Djelitelj oprosta je sam zakonodavac ili njegov delegat, ili njegov sljednik, ili njegov poglavar (kan. 80.).

1. *Summus Pontifex* dispensare potest:
a) in omnibus legibus ecclesiasticis;
b) in lege divina, in qua ius divinum quasi oritur a voluntate humana, ut sunt vota, iuramentum promissorium, matrimonium ratum.

1. *Vrhovni svećenik* može oprostiti:
a) od svih crkvenih zakona;
b) od božanskog zakona, tamo gdje božanski zakon kao da potječe iz ljudske volje, kao što su zavjeti, obećajna prisega, tvrda ženidba [ali neizvršena].

2. *Episcopus* dispensare potest:

a) in omnibus legibus et statutis particularibus suae dioecesis, nisi tamen sint in *forma prorsus specifica* approbata a Summo Pontifice. Episcopus potest in casu particulari ex iusta causa dispensare etiam in decretis latis a concilio provinciali (c. 291, § 2);

b) etiam in legibus communibus Ecclesiae, dummodo agatur
α) de casu urgentis necessitatis,
β) de casibus frequenter occurrentibus in materiis non ita gravibus, e. g. in lege abstinentiae,
γ) de lege dubia, si agitur de dubio facti et de legibus, in quibus Rom. Pontifex dispensare solet (c. 15), e. g. de dubio defectu corporis pro ordinationibus;

c) in nonnullis legibus communibus, quarum dispensatio episcopo ex iure competit, e. g. in quibusdam irregularitatibus, in proclamationibus matrimonialibus (c. 82).

2. *Biskup* može oprostiti:

a) od svih partikularnih zakona i statuta svoje biskupije, osim ako su u *potpuno specifičnoj formi* odobrenoj od vrhovnog svećenika. Biskup može u pojedinačnom slučaju zbog pravednog razloga oprostiti i od dekreta donesenih u pokrajinskom saboru (kan. 291., § 2.);

b) također od općih zakona Crkve, dok god je riječ:
α) o slučaju hitne nužde;
β) o slučajevima koji se često događaju u materijama ne toliko teškima, npr. u zakonu o nemrsu;
γ) o dvojbenom zakonu, ako je riječ o dvojbi o činjenici i o zakonima od kojih rimski prvosvećenik običava oprostiti (kan. 15.), npr. o dvojbi tjelesnog manjka za ređenike;

c) od nekih općih zakona u kojima biskupu po pravu pripada dispenzacija, npr. u nekim neregularnostima, u ženidbenim navještajima (kan. 82.).

— *Auctoritate delegata* solent episcopi habere amplas facultates dispensandi.

— *Delegiranom vlašću* biskupi obično imaju široke ovlasti dispenziranja.

3. *Superior religiosus* auctoritate ordinaria dispensare potest:

a) in legibus et statutis proprii instituti, nisi tamen id sit circa aliqua statuta specialiter prohibitum;

b) in legibus communibus pro subditis suis sicut episcopi; gaudent enim superiores religiosi (institutorum clericalium exemptorum) iurisdictione quasi episcopali in proprios subditos (cf. c. 990 1245).

3. *Redovnički poglavar* redovitom vlašću može opraštati:

a) od zakona i statuta vlastite ustanove, osim ako je to kod nekih statuta posebno zabranjeno;

b) od općih zakona za svoje podložnike kao biskupi. Naime, redovnički poglavari (izuzetih kleričkih ustanova) imaju jurisdikciju poput biskupske nad vlastitim podložnicima (usp. kan. 990., 1245.).

4. *Parochus* generatim nequit auctoritate ordinaria dispensare in lege ecclesiastica (c. 83), valet autem dispensare in nonnullis casibus singularibus, e. g. de observantia festorum, abstinentiae, ieiunii (c. 1245, § 1).

4. *Župnik* općenito ne može redovnom vlašću opraštati od crkvenih zakona (kan. 83.), ali može opraštati u nekim pojedinačnim slučajevima, npr. od obdržavanja blagdana, nemrsa, posta (kan. 1245., § 1.).

5. *Confessarii religiosi*, qui habent privilegia Mendicantium, possunt dispensare:
a) in omnibus votis, exceptis
α) votis publicis,
β) votis in favorem tertii emissis,
γ) duobus votis privatis reservatis, sc. castitatis perfectae et ingrediendi in religionem votorum sollemnium, si ista vota emissa fuerant absolute et post completum annum 18 aetatis (c. 1309);

5. *Redovnički ispovjednici*, koji imaju povlastice prosjačkih redova, mogu opraštati:
a) od svih zavjeta, izuzev:
α) javnih zavjeta;
β) zavjeta u korist trećih;
γ) dva pridržana privatna zavjeta, tj. savršene čistoće i ulaska u red sa svečanim zavjetima, ako su ti zavjeti dani bezuvjetno i nakon navršene 18. godine života (kan. 1309.);

b) in iuramento promissorio;
c) in omnibus irregularitatibus, in quibus episcopi iure ordinario dispensare possunt;
d) in voto privato castitatis, quando immediate ante matrimonium unus alterve sponsorum istud votum in confessione declarat, neque tempus suppetit petendi dispensationem a competenti auctoritate.

b) od obećajne prisege;
c) od svih nepravilnosti, od kojih biskupi mogu oprostiti po *redovnom pravu*;
d) od privatnog zavjeta čistoće, kada neposredno prije ženidbe jedan od zaručnika otkrije taj zavjet u ispovijedi, a nema vremena tražiti oprost od nadležne vlasti.

112. 6. *Confessarii omnes* ex iure communi dispensare possunt in casibus occultis urgentioribus, in quibus Ordinarius adiri nequit et periculum imminet gravis damni vel infamiae:

a) super omnibus irregularitatibus ex delicto provenientibus, excepta
α) irregularitate orta ex voluntario homicidio aut ex procuratione abortus;
β) irregularitate deducta ad forum iudiciale.
— Haec autem dispensatio limitatur ad exercitium ordinis iam suscepti, non autem se extendit ad suscipiendos ordines (c. 990);

b) super observatione poenae vindicativae (c. 2290), cum onere tamen intra mensem recurrendi ad competentem superiorem; sin autem iste recursus est moraliter impossibilis, confessarius potest absolute dispensare;

112. 6. *Svi ispovjednici* po općem pravu mogu dispenzirati u hitnim tajnim slučajevima, u kojima se ne može pristupiti ordinariju i prijeti opasnost od teške štete ili ozloglašenosti:

a) od svih nepravilnosti koje potječu iz kaznenog djela, izuzev:
α) nepravilnosti koja potječe iz hotimičnog ubojstva ili izazivanja pobačaja;
β) nepravilnosti koja je iznesena pred sudski forum.
— Ta se pak dispenzacija ograničava na vršenje svetog reda koji je već primljen, a ne proteže se na redove koje tek treba primiti (kan. 990.);

b) od obdržavanja odmazdne kazne (kan. 2290.), ali uz obvezu da se unutar mjesec dana obrati nadležnom poglavaru; ali ako je to obraćanje moralno nemoguće, ispovjednik može bezuvjetno dispenzirati;

c) super omnibus impedimentis matrimonialibus ex iure ecclesiastico introductis, exceptis duobus, sc. eo quod oritur ex presbyteratus ordine et ex affinitate in linea recta, si ista affinitas orta est ex matrimonio consummato (c. 1045).

c) od svih ženidbenih smetnji koje su uvedene crkvenim pravom, osim dvije, tj. one koja potječe iz reda prezbiterata i iz tazbine u ravnoj lozi, ako ta tazbina potječe iz izvršene ženidbe (kan. 1045.).

113. Subiectum dispensationis sunt ii, qui saltem aliquo modo subduntur iurisdictioni dispensantis; dispensatio enim est actus iurisdictionis, qui nequit exerceri in non subditos. Dico autem: *aliquo modo* subditi. Hinc iuxta praesentem disciplinam Ecclesiae aliquando dispensari possunt peregrini, religiosi exempti ab episcopo dioecesano vel a confessario.

113. Subjekt dispenzacije su oni koji se barem na neki način nalaze pod jurisdikcijom djelitelja oprosta. Naime, dispenzacija je čin jurisdikcije, koji se ne može vršiti nad onima koji nisu podložnici. No, kažem: *na neki način* podložnici. Stoga, prema sadašnjoj disciplini Crkve, dijecezanski biskupi ili ispovjednici ponekad mogu dispenzirati strance i izuzete redovnike.

114. Condiciones ad dispensationem enumerantur tres a Concilio Tridentino (sess. 25, c. 18 de reform.):
1. causa sufficiens;
2. cognitio istius causae;
3. gratuita concessio dispensationis.

114. Uvjeti za dispenzaciju: Tridentski koncil ih nabraja tri (sess. 25, c. 18 *de reform.*):
1. dostatan razlog [uzrok];
2. spoznaja tog razloga;
3. besplatna podjela dispenzacije.

1. *Causa sufficiens.* Solent distingui dispensationis causae

a) *internae* (difficultas observandi legem) et *externae* (bonum commune);

1. *Dostatan razlog*. Obično se razlikuju ovi razlozi dispenzacije:

a) *unutarnji* (teškoća u obdržavanju zakona) i *vanjski* (opće dobro);

b) *motivae seu canonicae* quae per se solas sufficiunt ad obtinendam dispensationem, et *impulsivae* quae per se solas non sufficiunt, sed alias causas corroborant.

b) *glavni ili kanonski*, koji su sami po sebi dovoljni za dobivanje oprosta, i *sporedni* [*causa impulsiva - poticajni uzrok*] koji sami po sebi nisu dovoljni, nego utvrđuju druge razloge.

115. Principium:
Dispensatio concessa sine sufficienti causa est
a) *semper illicita, a quocumque demum data est;*
est autem b) *invalida, si data est ab auctoritate delegata* (c. 84, § 1).

115. Načelo:
Dispenzacija podijeljena bez dostatnog razloga je:
a) *uvijek nedopuštena, bez obzira tko ju je dao;*
a također b) *nevaljana, ako je dana po delegiranoj vlasti* (kan. 84., § 1.).

Ratio primi est, quia dispensatio est vulnus legis, quod non licet infligere sine sufficienti causa.

Razlog je prve tvrdnje to što je dispenzacija rana zakona, koju nije dopušteno nanijeti bez dostatnog uzroka.

Ratio secundi est, quia auctoritas delegata excedit limites suae delegationis, si sine sufficienti causa dispensat in lege superioris.

Razlog je druge tvrdnje to što delegirana vlast prelazi granice svoje delegacije, ako bez dostatnog razloga dispenzira od zakona više vlasti.

Dispensatio in dubio de sufficientia causae licite petitur atque licite et valide conceditur (ib. § 2).

U dvojbi o dostatnosti uzroka, dopušteno je tražiti dispenzaciju i dopušteno se i valjano dijeli (ibid., § 2.).

2. *Cognitio causae dispensationis* requiritur ad licite dispensandum. Non solum adsit oportet sufficiens causa, sed etiam cognosci debet a dispensante, quippe qui secus irrationabiliter ageret. Modus huius cognitionis habendae solet praescribi pro foro externo, non item pro foro interno.

2. *Spoznaja uzroka dispenzacije* traži se za dopuštenost dijeljenja oprosta. Ne samo da je potreban dostatan uzrok, nego ga treba poznavati onaj tko dijeli oprost, jer bi u suprotnom postupao nerazumno. Način te spoznaje obično se propisuje za vanjski sud, ali ne i za unutarnji sud.

3. *Gratuitas dispensationis* requiritur ad vitandos simoniacos abusus. Nihilominus licet exigere aliquam remunerationem pro expensis Cancellariae. Sin autem Ordinarii eorumve Officiales occasione concessae dispensationis emolumentum ulum exigunt, debent restituere (c. 1056).

3. *Besplatnost dispenzacije* traži se radi izbjegavanja simonijskih zloupotreba. Ipak, dopušteno je tražiti neku naknadu za troškove kancelarije. No, ako ordinariji i njihovi službenici traže bilo kakvu nagradu radi dijeljenja oprosta, dužni su vratiti primljeno (kan. 1056.).

116. Vitia dispensationis possunt ad tres species reduci, nempe ad defectum
1. *iurisdictionis* (deest auctoritas competens),
2. *iustitiae* (deest iusta causa),
3. *voluntatis* (deest libertas in dispensante, qui laborat errore vel metu).

116. Mane dispenzacije mogu se svesti na tri vrste; naime, prema nedostatku:
1. *jurisdikcije* (nedostaje nadležna vlast),
2. *pravde* (nedostaje pravedan razlog),
3. *volje* (nedostaje sloboda u onomu tko dijeli oprost, a koji se nalazi u zabludi ili strahu).

De duabus prioribus speciebus iam dictum est; restat dicendum de errore vel metu.

Već je bilo govora o prve dvije vrste; preostaje govoriti o zabludi ili strahu.

1. *Error* seu deceptio oritur in dispensante vel ex eo quod aliquid falsi ipsi narratur (dispensatio obrepticia) vel ex eo quod aliquid veri manifestandum ipsi occultatur (dispensatio subrepticia).

1. *Zabluda* ili obmana javlja se u onomu tko dijeli oprost: bilo zbog toga što mu je priopćeno nešto krivo (dispensatio obrepticia), bilo zbog toga što mu je skriveno nešto istinito što je trebalo otkriti (dispensatio subrepticia).

— Error dispensantis vitiat dispensationem datam, nisi
a) dispensatio concessa sit «Motu proprio»,
b) error versetur circa mere accidentales circumstantias.

— Zabluda onoga tko dijeli oprost čini nevaljanom dispenzaciju, osim:
a) ako je dispenzacija podijeljena po vlastitoj inicijativi [»Motu proprio«],
b) ako se zabluda odnosi samo na akcidentalne okolnosti.

2. *Metus* non invalidat dispensationem, nisi sit gravis et iniuste incussus.
Aliqui auctores rectius docent, nullum omnino metum invalidare dispensationem, cum omnis actus positus ex gravi metu, etiam iniuste incusso; sit validus, nisi iure aliud caveatur (c. 103, § 2).

2. *Strah* ne čini dispenzaciju nevaljanom, osim ako je težak i nepravedno nanesen.
Neki autori točnije naučavaju da baš nikakav strah ne čini dispenzaciju nevaljanom, jer je svaki čin izveden iz teškog straha, pa i nepravedno nanesenog, valjan, osim ako pravo drugačije određuje (kan. 103., § 2.).

117. Cessatio dispensationis (habentis tractum successivum) accidere potest
a) ex parte dispensantis,
b) ex parte dispensati,
c) ex parte causae finalis.

117. Prestanak oprosta (koji sukcesivno traje) može se dogoditi:
a) sa strane djelitelja oprosta;
b) sa strane primatelja oprosta;
c) sa strane krajnje svrhe [odlučnog razloga].

1. *Ex parte dispensantis* dispensatio cessat
a) per legitimam revocationem,
b) per mortem (sive physicam sive moralem) dispensantis, sed solummodo si data fuerit cum clausula: «ad beneplacitum nostrum» vel alia aequipollenti (c. 86 et 73).

1. *Sa strane djelitelja oprosta*, oprost prestaje:
a) zakonitim opozivom;
b) smrću (bilo tjelesnom bilo moralnom) djelitelja oprosta, ali samo ako je dan s klauzulom »do naše dobre volje« ili drugom istoga značenja (kan. 86. i 73.).

2. *Ex parte dispensati* dispensatio cessat per renuntiationem legitimam. Ad hoc ut renuntiatio sit legitima, requiritur,
a) ut inde non laedatur ius communitatis aut tertiae personae;
b) ut superior acceptaverit renuntiationem.

2. *Sa strane primatelja oprosta*, oprost prestaje zakonitim odreknućem. Kako bi odreknuće bilo zakonito, traži se:
a) da se time ne povrjeđuje pravo zajednice ili treće osobe.
b) da poglavar primi odreknuće.

— Per simplicem *non-usum* dispensatio (quae aliis non est onerosa) non cessat. Sin autem est aliis onerosa, eam destruere potest legitima praescriptio.

— Običnim *nekorištenjem* oprosta (koji nije teret drugima), oprost ne prestaje. No, ako je teret drugima, može utrnuti zakonitom zastarom.

3. *Ex parte causae finalis* tunc solummodo cessat dispensatio, si causa vere *finalis et unica* totaliter cessavit. Ceterum difficulter statui potest regula generalis de hac cessatione. Etenim in dispensa-tione voti, ieiunii, impedimentorum matrimonii etc. non eodem modo cessat dispensatio, si cessavit causa finalis; quare e. g. si Berta dispensata fuerit a voto castitatis ad matrimonium ineundum unice propter prolem susceptam legitimandam, dispensatio cessat, si proles mortua fuerit ante matrimonium.

3. *Sa strane krajnje svrhe*, oprost prestaje samo onda ako uistinu *krajnja i jedina* svrha u potpunosti prestane. Uostalom, teško se može postaviti opće pravilo o ovom prestanku. Naime, u oprostu od zavjeta, posta, ženidbenih smetnji itd. ne prestaje oprost na isti način. Zato npr. ako je Berta dobila oprost od zavjeta čistoće kako bi sklopila ženidbu samo radi pozakonjenja djeteta, oprost prestaje ako dijete umre prije ženidbe.

118. Interpretatio dispensationis.

1. Ipsa facultas dispensandi, si est generalis, *late* est interpretanda, quia est res favorabilis. Facultas dispensandi autem in *casu particulari* stricte est interpretanda (c. 85).

2. Ipsa dispensatio ordinarie est *stricte* interpretanda, quia censetur esse vulnus legis (c. 85).

118. Tumačenje dispenzacije.

1. Samu ovlast dijeljenja oprosta, ako je opća, treba *široko* tumačiti, jer je pogodna stvar. No, ovlast davanja oprosta u *pojedinačnom slučaju* treba strogo tumačiti (kan. 85.).

2. Sam oprost redovito treba *strogo* tumačiti, jer se smatra ranom zakona (c. 85).

Late interpretanda est dispensatio, quae concessa est
a) «motu proprio»;
b) ad bonum publicum;
c) toti communitati et non singulari personae;
d) ab ipsa lege et inserta est in Codice iuris can.

Treba široko tumačiti oprost koji je podijeljen:
a) na vlastitu inicijativu [»motu proprio«];
b) za javno dobro;
c) cijeloj zajednici, a ne pojedinačnoj osobi;
d) samim zakonom i unesen u Zakonik kanonskog prava.

§ 3. **De cessatione obligationis legis per privilegium.**

§ 3. **O prestanku obveze zakona povlasticom.**

119. Notio. Privilegium sumitur vel *obiective* vel *subiective*, et iterum utroque modo vel late vel stricte.

119. Pojam. Povlastica se uzima ili *objektivno* ili *subjektivno*, i opet u oba načina ili šire ili uže.

Privilegium *obiective et late sumptum* est quaelibet lex particularis. In hoc sensu iura episcoporum, parochorum etc. vocantur privilegia.

Povlastica u *objektivnom i širem* smislu jest svaki partikularni zakon. U tom smislu, prava biskupa, župnika itd. nazivaju se povlasticama.

Privilegium obiective et stricte sumptum est lex privata specialem favorem contra vel praeter ius commune concedens, vel brevius: *privata lex favorabilis*.

Povlastica u objektivnom i strožem smislu, privatni je zakon koji udjeljuje posebnu pogodnost protiv ili mimo općeg zakona, ili kraće: *privatni pogodbeni zakon*.

Privilegium *subiective sumptum* nihil aliud est nisi facultas ipsa agendi iuxta privilegium obiective (late vel stricte) consideratum.

Povlastica u *subjektivnom smislu* nije ništa drugo nego sama ovlast djelovanja prema povlastici gledanoj u objektivnom smislu (šire ili uže).

120. Divisio. Inter multas divisiones privilegiorum solae sequentes indicantur tamquam principaliores:

1. *ex parte subiecti:* privilegium *personale* et *reale*, prout primario coniungitur cum aliqua persona vel cum aliqua re (e. g. loco, officio, confraternitate etc.). Ad instar privilegiorum realium habentur illae facultates, quae solent habitualiter delegari episcopis, superioribus regularibus etc. Proinde istae facultates non cessant morte aut amotione indultarii (c. 66, § 2).

2. *ex parte obiecti:* privilegium *favorabile* et *odiosum*, prout solum favorem vel etiam praeiudicium (aliis) causat. Privilegium odiosum est e. g. exemptio a tributis concessa alicui nam ex eo, quod iste est exemptus, alii cives maiora tributa solvere debent.

3. *ex parte motivi:* privilegium *gratiosum* et *remuneratorium*, prout conceditur ex mera liberalitate superioris aut tamquam merces pro meritis.

4. *ex parte modi concessionis:* privilegium concessum «*motu proprio*» vel «*ad instantiam*», prout conceditur tamquam favor specialissimus et late interpretandus vel ad petitionem prius porrectam.

120. Podjela. Među brojnim podjelama povlastica samo se sljedeće označuju kao glavnije:

1. *sa strane subjekta: osobna* i *stvarna* povlastica, preme tome je li prvenstveno povezana s nekom osobom ili s nekom stvari (npr. mjestom, službom, bratovštinom itd.). Poput stvarnih povlastica smatraju se ovlasti koje se obično trajno delegiraju biskupima, redovničkim poglavarima itd. Stoga, ove ovlasti ne prestaju smrću ili smjenom ovlaštenika (kan. 66., § 2.).

2. *sa strane objekta*: *pogodovne* i *nepogodovne* povlastice, preme tome izazivaju li samo pogodnost ili također teret (drugima). Nepogodovna povlastica je npr. izuzeće od poreza koje je nekomu udijeljeno, jer zbog toga što je ovaj izuzet, drugi građani trebaju plaćati veće poreze.

3. *sa strane motiva: milosne* i *nagradne* povlastice, prema tome udijeljuju li se samo iz darežljivosti poglavara ili kao plaća za zasluge.

4. *sa strane načina dijeljenja*: povlastica dana »*vlastitom pobudom*« ili »*na zamolbu*«, prema tome daju li se kao posebna usluga i koju treba široko tumačiti ili na molbu koja je prethodno pružena.

121. Acquisitio privilegiorum fieri potest tripliciter:
1. directa concessione;
2. communicatione;
3. praescriptione seu consuetudine (c. 63).

Directe concedere privilegium non valet nisi ille, qui habet potestatem ferendi leges; privilegium enim est privata lex, ut dictum est.

Communicatione privilegia acquiruntur illa, quae sunt concessa alicui personae morali, quacum alia persona moralis habet sic dictam communicationem privilegiorum vi alicuius indulti pontificii. Inter diversos ordines religiosos exsistebat privilegiorum communicatio, quae tamen in posterum sublata est (c. 613, § 1).

Praescriptione vel *consuetudine* privilegium acquiritur, sicuti isto medio etiam aliqua lex abrogatur. Cf. infra n. 127.

122. Interpretatio privilegiorum est res ardua. Eadem fere valent, quae dicta sunt de interpretatione legum. Generatim autem privilegia favorabilia sunt late interpretanda, stricte autem privilegia odiosa (cf. c. 68).

121. Stjecanje povlastica može se zbiti na tri načina:
1. izravnom podjelom;
2. prijelazom;
3. dosjelošću ili običajem (kan. 63.).

Izravno podijeliti povlasticu ne može nitko osim onoga tko ima vlast donošenja zakona; naime, povlastica je privatni zakon, kako je rečeno.

Prijelazom se stječu one povlastice koje su podijeljene nekoj moralnoj osobi s kojom druga moralna osoba ima takozvano sudioništvo u povlasticama snagom nekog papinskog indulta. Između raznih redovničkih zajednica postojalo je sudioništvo u povlasticama, ali ono je ukinuto za ubuduće (kan. 613., § 1.).

Dosjelošću ili *običajem* stječe se povlastica na isti način kao što se tim putem ukida neki zakon. Usp. naprijed n. 127.

122. Tumačenje povlastica je tegotna stvar. Vrijedi gotovo isto ono što je rečeno o tumačenju zakona. No, općenito govoreći, pogodne povlastice treba široko tumačiti, a nepogodne povlastice strogo (usp. kan. 68.).

Non-usus privilegiorum.
Privilegia *pure personalia et favorabilia* possunt libere renuntiari et non adhiberi in praxi; favores enim non sunt obtrudendi. Privilegia vero, quae vergunt in utilitatem totius communitatis vel alicuius status, nequeunt renuntiari aut non adhiberi in casu particulari. Hinc e. g. clericus nequit renuntiare privilegio canonis.

Nekorištenje povlastica.
Netko se može slobodno odreći *čisto osobnih i pogodnih* povlastica i ne primjenjivati ih u praksi. Naime, povlastice ne treba nametati. Ali, što se tiče povlastica koje idu na korist cijele zajednice ili nekog staleža, ne može ih se odreći ili ne primijeniti ih u pojedinačnom slučaju. Zato se npr. klerik ne može odreći povlastice kanona.

§ 4. **De cessatione ipsius legis.**

§ 4. **O prestanku samog zakona.**

123. Lex ipsa tripliciter cessare potest:
1. per revocationem a legitimo superiore factam;
2. per cessationem finis totalis;
3. per consuetudinem contrariam.

De consuetudine in paragrapho sequenti specialiter tractabitur.

123. Sam zakon može prestati na tri načina:
1. opozivom od strane zakonitog poglavara;
2. potpunim prestankom svrhe;
3. protivnim običajem.

O običaju će se posebno raspravljati u sljedećem paragrafu.

Revocatio legis fieri potest vel totaliter vel partialiter. Namque potest adhiberi:
1. *abrogatio*, quae est totalis abolitio;
2. *derogatio*, quae est partialis abolitio legis facta per competentem auctoritatem;
3. *subrogatio*, quae est additio ad legem iam exsistentem;
4. *obrogatio*, quae est abolitio legis per legem contrariam posteriorem.

Opoziv zakona može se izvršiti ili potpuno ili djelomično. Naime, može se primijeniti:
1. *abrogacija*, to jest, potpuno ukidanje;
2. *derogacija*, to jest, djelomično ukidanje zakona učinjeno od strane nadležne vlasti;
3. *subrogacija*, to jest, dodatak zakonu koji već postoji;
4. *obrogacija*, to jest, ukidanje zakona uvođenjem kasnijeg protivnog zakona.

Iidem possunt totaliter vel partialiter revocare legem, qui potuerunt illam condere.
Regula generalis hac in re est:

Lex generalis posterior derogat aut abrogat quidem anteriorem oppositam legem generalem, non autem particularem, nisi id sit clare statutum.

Ratio primi est, quia opposita se excludunt. Ratio secundi est, quia lex particularis, utpote inde ab initio tamquam aliqua exceptio legis generalis lata, censetur tam diu durare, quamdiu non est clare et certo revocata. (Cf. c. 6, n. 1; c. 22).

Zakon mogu potpuno ili djelomično opozvati isti oni koji su ga mogli donijeti.
Opće je pravilo u ovoj stvari:

Kasniji opći zakon ukida djelomično ili potpuno raniji opći zakon, koji mu je protivan, ali ne i partikularni zakon, osim ako je to jasno određeno.

Razlog je prve tvrdnje to što se suprotnosti međusobno isključuju. Razlog je druge tvrdnje to što se za partikularni zakon, samim time što je od početka bio dan kao određeni izuzetak od općeg zakona, smatra da traje toliko dugo dok nije jasno i sigurno opozvan. (Usp. kan. 6., n. 1.; kan. 22.).

124. Cessatio finis totalis seu causae motivae adaequatae, ob quam lex lata est, producit cessationem ipsius legis. Sic e. g. quando episcopus praescripsit orationem pro recuperanda Papae sanitate, mortuo Papa, oratio cessat. Sin autem finis legis non cessat nisi in casu particulari aut pro particulari persona, lex nondum totaliter cessat, nisi ex observatione legis oriretur magnum incommodum.

124. Potpuni prestanak svrhe ili adekvatnog glavnog razloga zbog kojeg je zakon donesen, izaziva prestanak samog zakona. Tako npr. ako biskup propiše molitvu za ozdravljenje pape, kad papa umre, molitva prestaje. No, ako svrha zakona prestaje samo u pojedinačnom slučaju ili za pojedinu osobu, zakon još ne prestaje u cijelosti, osim ako bi iz obdržavanja zakona nastala velika neprilika.

§ 5. **De consuetudine.**

125. Notio. *Consuetudo* (prout hic sumitur) *est ius quoddam seu lex introducta moribus populi cum consensu legislatoris.*

In tractatu de paenitentia tractatur de consuetudine materiali, i. e. de habitu acquisito ex iteratis actibus. Hic agitur de consuetudine, in quantum legem aliquam aut condit aut abrogat aut interpretatur. Non est confundenda haec consuetudo cum praescriptione. Videsis differentias in nostro Manuali.

Divisiones:

1. Ex parte *finis* seu effectus distinguitur consuetudo *secundum legem*, *praeter legem*, *contra legem*, prout legem exsistentem vel confirmat et explicat, vel extendit, vel abolet.

2. Ex parte *extensionis* distinguitur consuetudo generalissima, generalis, specialis, specialissima, prout viget vel in tota Ecclesia, vel in quadam provincia, vel in aliqua urbe, vel in aliqua communitate privata. Consuetudo specialissima abusive vocatur consuetudo, cum sit potius aliquod indultum vel statutum.

3. Ex parte *modi* distinguitur consuetudo *iudicialis* (usus forensis, iurisprudentia) et *extraiudicialis*, prout in iudicio vel extra iudiciale tribunal viget.

§ 5. **O običaju.**

125. Pojam. *Običaj* (kako se ovdje uzima) *je određeno pravo ili zakon uveden dugotrajnim postupanjem puka uz privolu zakonodavca.*

U traktatu o pokori raspravlja se o materijalnom običaju, tj. o navici [stanju] stečenom ponavljanjem čina. Ovdje je riječ o običaju utoliko što neki zakon ili stvara, ili ukida, ili tumači. Ovaj običaj ne treba miješati s dosjelošću. Pogledaj razlike u našem Priručniku.

Podjele:

1. Sa strane *svrhe* ili učinka, razlikuju se običaj *prema zakonu*, *mimo zakona i protiv zakona*, prema tome potvrđuje li i tumači, ili proširuje, ili ukida postojeći zakon.

2. Sa strane *opsega*, razlikuju se najopćenitiji, općeniti, posebni i najposebniji običaj, prema tome je li na snazi u cijeloj Crkvi, ili u nekoj pokrajini, ili u nekom gradu, ili u nekoj privatnoj zajednici. Najposebniji običaj neprikladno se naziva običajem, jer je prije indult ili statut.

3. Sa strane *načina*, razlikuju se sudski običaj (sudski uzus, jurisprudencija) i izvansudski običaj, prema tome je li na snazi na sudu ili izvan suda.

126. Requisita ad legitimam consuetudinem sunt:
1. materia apta;
2. subiectum capax;
3. consensus legislatoris.

1. ***Materia apta*** consuetudinis est mos rationabilis et stabilitus legitima praescriptione. Quare quae sunt contra legem naturalem vel divinam aut contra rectam rationem, numquam possunt obtinere vim legis per consuetudinem.
Pariter consuetudo exsistens, quae in iure expresse reprobatur, iam non est rationabilis (c. 27, § 2). Huiusmodi consuetudines reprobatae sunt in novo Codice viginti una.
— Legitima praescriptio, i. e. duratio per 40 integros annos, accedat oportet ad rem aptam.

2. ***Subiectum capax*** consuetudinis introducendae est sola communitas, cui lex proprie dicta imponi potest.

Quapropter e. g. dioecesis, ordo religiosus etc. consuetudinem introducere valent, non autem privatae familiae.

Insuper requiritur, ut consuetudo introducatur
a) a maiore parte communitatis;
b) actibus iteratis et spontaneis;
c) cum animo vel se obligandi vel aliquam obligationem respuendi.

126. Potrebni uvjeti za zakoniti običaj jesu:
1. prikladna materija;
2. sposoban subjekt;
3. suglasnost zakonodavca.

1. ***Prikladna materija*** običaja jest razumno djelovanje, te ustaljeno zakonitom dosjelošću. Zbog toga, ono što je protivno naravnom ili božanskom zakonu, ili pak što je protivno ispravnom razumu, nikada ne može zadobiti snagu zakona putem običaja.
Isto tako, postojeći običaj, koji je pravom izrijekom odbačen, više nije razuman (kan. 27., § 2.). U novom Zakoniku odbačen je dvadeset i jedan takav običaj.
— Zakonita dosjelost, tj. trajanje punih 40 godina, potrebna je za prikladnu stvar.

2. ***Subjekt sposoban*** za uvođenje običaja jest samo zajednica kojoj se može nametnuti zakon u pravom smislu riječi.

Zbog toga, npr. biskupija, redovnička zajednica itd. mogu uvesti običaj, ali ne i privatna obitelj.

Osim toga, traži se da je običaj uveden:
a) od većeg dijela zajednice;
b) opetovanim i dobrovoljnim činima;
c) s namjerom ili se obvezati ili odbaciti neku obvezu.

Probabilius ad consuetudinem legitimam initio non requiritur *bona fides*, dummodo cetera requisita adsint (cf. S. Alphonsus, Theol. mor. I 107).

Vjerojatnije je da za zakoniti običaj nije potrebna *dobra volja* na početku, dok god postoje ostali uvjeti (usp. sv. Alfonz, *Theologia moralis*, I., 107.).

3. *Consensus legislatoris* omnino necessarius est, ut vim legis obtineant mores communitatis (cf. c. 25).

Qui quidem consensus est vel *expressus*, si sc. superior competens consuetudinem disertis verbis approbat; vel *legalis* seu *iuridicus*, si sc. datur per ipsam legem, quae permittit consuetudines oriri; vel *tacitus*, si sc. superior tacet, etsi facile reclamare potest contra consuetudinem orientem. Unusquisque ex his tribus consensibus sufficit.

3. *Suglasnost zakonodavca* u potpunosti je nužna da običaji zajednice zadobiju snagu zakona (usp. kan. 25.).

Ta je pak suglasnost ili *izričita*, tj. ako nadležni poglavar jasnim riječima odobrava običaj; ili *zakonska* ili *pravna*, tj. ako se daje samim zakonom, koji dopušta da se javljaju običaji; ili *prešutna*, tj. ako poglavar šuti iako se lako može suprotstaviti običaju koji se javlja. Dovoljna je bilo koja od te tri suglasnosti.

127. Effectus consuetudinis legitimae sunt tres iuxta S. Thomam dicentem: «Consuetudo et habet vim legis et legem abolet et est legum interpretatrix.»

De consuetudine interpretante legem nihil dicendum superest; valent enim ea, quae supra n. 103 sq. dicta sunt de interpretatione usuali legis.

1. Consuetudo *obligatoria* seu condens novam legem hodie valde rara est; anterioribus autem temporibus haec consuetudo videtur introduxisse obligationem clericorum privatim recitandi Officium divinum et impedimentum matrimoniale disparis cultus.

127. Učinci zakonitog običaja: ima ih tri prema sv. Tomi, koji govori: »Običaj ima i snagu zakona, i ukida zakon, i tumač je zakona.«

O običaju kao tumaču zakona ne preostaje ništa reći, jer vrijedi ono što je gore rečeno n. 103. sl. o običajnom tumačenju zakona.

1. *Obvezni* običaj ili običaj koji stvara novi zakon danas je vrlo rijedak. No, u prošlim vremenima izgleda da je taj običaj uveo obvezu klerika da privatno recitiraju božanski oficij i ženidbenu zapreku različite vjere.

2. Consuetudo *abrogatoria*, debitis condicionibus vestita, valet abrogare *quamcumque* legem humanam, ut patet ex Decretalibus (c. 11, X. 1, 4). Ideo etiam nonnulla decreta disciplinaria Concilii Tridentini per consuetudinem abrogata sunt.

2. Običaj koji *ukida* zakon, ako ispuni sve potrebne uvjete, može ukinuti *svaki* ljudski zakon, kao što je očito iz Dekretala (c. 11, X. 1, 4). Tako su i neki disciplinski dekreti Tridentskog koncila ukinuti običajem.

128. Cessatio consuetudinis vim legis habentis eodem modo fieri potest ac cessatio legis; quapropter recolenda sunt ea, quae supra n. 123 dicta sunt de cessatione legis.

128. Prestanak običaja koji ima snagu zakona može se dogoditi na isti način kao i prestanak zakona; zato se treba prisjetiti onoga što je rečeno gore n. 123. o prestanku zakona.

Sed animadvertendum est ordinarie, i. e. nisi expresse aliud caveatur:

a) legem non revocare consuetudines centenarias aut immemorabiles;

b) legem generalem non revocare consuetudines particulares (c. 30).

No, redovito treba primijetiti, tj. ako drugačije nije izrijekom određeno:

a) zakon ne ukida stoljetne običaje ili običaje od pamtivijeka;

b) opći zakon ne ukida partikularne običaje (kan. 30.).

Art. 9. **De lege civili eiusque obligatione.**

129. I. Obligatio legum civilium.

«Christianos teneri ad observantiam civilium legum, etiamsi latae fuerint a principibus infidelibus, dummodo istae christianae religioni et morali evangelicae non opponantur, nullus est dubitandi locus nullumque dubitationi locum relinquit Apostolus, qui, nulla facta inter sublimiores potestates distinctione, inquit: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non enim est potestas nisi a Deo. Ex hoc apertissimo testimonio manifestum est, summos in civili gubernio imperantes suis subditis ferre leges posse, quae eos etiam in conscientia obligent. Quod ratio etiam suadet boni publici, arcendi sc. a civilibus societatibus anarchiae monstrum, cane peius et angue; et praeclara commendant exempla primorum christifidelium, qui civilibus gentilium principum legibus obtemperarunt, quousque sine fidei bonorumque morum dispendio id facere potuerunt.»

Ita Instructio S. C. de Prop. Fide ad Vicarium Apost. Siami quaerentem, num lex civilis vetans sub poena mortis commercium opii obliget in conscientia (Collect. de Prop. Fid. n. 815).

Art. 9. **O građanskom zakonu i njegovoj obvezi.**

129. I. Obveza građanskih zakona.

»Da su kršćani dužni obdržavati građanske zakone, pa i kad su doneseni od strane poglavara nevjernika, dok god ti zakoni nisu protivni kršćanskoj vjeri i evanđeoskom moralu, ne ostaje nikakvo mjesto za dvojbu i nikakvo mjesto za dvojbu ne ostavlja Apostol, koji ne čineći nikakvu razliku među višim vlastima, kaže: *Svaka duša neka se podlaže vlastima nad sobom: jer nema vlasti doli od Boga* [Rim 13, 1].

Iz ovog najočitijeg svjedočanstva jasno je da vrhovni poglavari građanske vlasti mogu donositi zakone za svoje podložnike, koji ih obvezuju i u savjesti. Taj razlog potiče opće dobro, tj. da se u građanskom društvu suzbije nakaza anarhije, gora od psa i zmije; i da se preporučuju divni primjeri prvih Kristovih vjernika, koji su se pokoravali građanskim zakonima poganskih vladara, dok god su to mogli činiti bez štete za vjeru i dobre običaje.«

Tako kaže instrukcija Svete Kongregacije za širenje vjere upućena apostolskom vikaru u Sijamu [Tajland], koji je pitao obvezuje li u savjesti građanski zakon koji zabranjuje trgovinu opijumom pod prijetnjom smrtne kazne (Collect. de Prop. Fid. n. 815).

Quare prorsus falsa est sententia asserens omnes leges civiles modernas esse leges pure poenales.

Zato je u potpunosti krivo stajalište koje tvrdi da su svi suvremeni građanski zakoni tek čisti kazneni zakoni.

Ad discernendam qualitatem obligationis sequentes regulae possunt servire:

Radi razlikovanja svojstva obveze, mogu poslužiti sljedeća pravila:

130. *Regula 1.* Leges civiles iura statuentes seu *dominium transferentes* ordinarie obligant in conscientia ex vera iustitia commutativa.

130. *Pravilo 1.* Građanski zakoni koji ustanovljuju prava ili *prenose vlasništvo* redovito obvezuju u savjesti po pravoj uzajamnoj pravednosti.

Ratio est, quia tales leges sunt iustae determinationes legis naturalis et sine earum observatione bonum publicum laederetur et pacifica civium cohabitatio esset impossibilis. Hinc e. g. leges civiles, quae concedunt usumfructum in bonis filiorumfamilias, quae filiis partem legitimam hereditatis assignant, obligant in conscientia.

Razlog je tomu što su takvi zakoni pravedne uredbe naravnog zakona i bez njihova bi se obdržavanja povrijedilo opće dobro, a miran suživot građana bio bi nemoguć. Zato npr. građanski zakoni koji daju pravo plodouživanja na dobrima sinova obitelji, koji sinovima pripisuju zakonski dio nasljedstva, obvezuju u savjesti.

Regula 2. Leges irritantes civiles obligant in conscientia post sententiam iudicis.

Pravilo 2. Građanski zakoni koji proglašavaju čin ništetnim obvezuju u savjesti nakon pravorijeka suca.

Ita sententia longe probabilior. Hinc si iudex declaravit invalidum aliquod testamentum informe, id etiam in foro conscientiae est habendum tamquam invalidum. (Cf. c. 1513.)

Tako govori daleko vjerojatnije mišljenje. Stoga, ako sudac proglasi nevaljanom neku neformalnu oporuku, treba je držati nevaljanom i u sudu savjesti. (Usp. kan. 1513.)

Regula 3. In dubio de obligatione morali alicuius legis civilis subditi directe non peccant transgredientes huiusmodi legem.

Pravilo 3. U dvojbi o moralnoj obvezi nekog građanskog zakona, podložnici izravno ne griješe kršeći takav zakon.

Regula 4. Nisi adsit manifesta laesio iuris naturalis, divini aut ecclesiastici, subditi semper *possunt* sequi etiam in conscientia ordinationes legum civilium.
Patet per se.

Pravilo 4. Ako ne postoji očita povreda naravnog, božanskog ili crkvenog prava, podložnici uvijek *mogu* slijediti, pa i u savjesti, odredbe građanskih zakona.
To je očito samo po sebi.

131. II. Leges civiles de tributis solvendis.
Tributum est pecunia, quam cives praestare debent ex lege civili eo praecise fine, ut publicis sumptibus reipublicae satisfiat.

131. II. Građanski zakoni o plaćanju poreza.
Porez je novčani iznos, koji građani trebaju isplatiti po građanskom zakonu, upravo s tim ciljem da podmire javne troškove države.

Quamvis vectigal non raro sumatur in eodem sensu ac tributum, tamen melius sumitur pro pecunia, quae est solvenda propter merces in aliquod regnum vel oppidum introductas, vulgo: Zoll, douane, custom.

Iako se carina nerijetko uzima u istom smislu kao i porez, ipak se točnije smatra novčanim iznosom koji se plaća za uvoz robe u neko kraljevstvo ili mjesto, pučki: Zoll, douane, custom.

Hodie innumerae fere species tributorum exsistunt, quae tamen satis convenienter ad duas categorias reduci possunt, sc. ad tributa *directa*, quae post determinata intervalla a persona nominatim designata solvi debent, seu quae immediate *personae* imponuntur sive ratione bonorum sive ratione artis vel negotii.

Danas postoje gotovo nebrojene vrste poreza, koje se ipak mogu dosta prikladno svesti na dvije kategorije, tj. *izravne* poreze, koje je određena osoba dužna platiti nakon određenog razdoblja, ili poreze koji se neposredno nameću *osobi* bilo po osnovi imovine, bilo po osnovi obrta ili posla.

Tributa *indirecta* ea sunt, quae directe imponuntur *rebus*, e. g. ratione mutationis iurium per contractus emptionis-venditionis vel per successionem vel per transvectionem etc.
Ad tributa indirecta reducuntur vectigalia.

Neizravni porezi su oni koji se izravno nameću *stvarima*, tj. po osnovi promjene prava kupoprodajnim ugovorima, ili nasljedstvom, ili prijevozom itd.
Carine se svode na neizravne poreze.

Obligatio tributorum *iustorum est vera obligatio etiam in foro conscientiae.*

Obveza pravednih poreza *je prava obveza i u sudu savjesti.*

Ita docent omnes theologi catholici, et manifeste eruitur ex S. Scriptura: «Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo.»
Sic respondit Christus quaerenti: «Licet censum dare Caesari, annon?» «Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal» (Rom. 13, 5-7).

Tako naučavaju svi katolički teolozi, i to se jasno izvodi iz Svetog pisma: »Podajte, dakle, caru ono što je carevo, a Bogu ono što je Božje.«
Tako je Krist odgovorio onomu tko je pitao: »Je li dopušteno platiti porez caru ili nije?«
»Podajte, dakle, svima što ste dužni: komu porez, porez; komu carinu, carinu« (Rim 13, 5-7).

Non autem exsistit vera obligatio in conscientia solvendi tributa, nisi sunt iusta.

Ali, ne postoji u savjesti prava obveza plaćanja poreza, ako oni nisu pravedni.

Ad iustitiam tributorum requiruntur tria:

1. *auctoritas legitima*, sc. impositio ab iis, qui habent legitimam curam communitatis;

2. *iusta causa*, i. e. verum bonum publicum procurandum;

3. *debita proportio* in imponendis tributis iuxta facultatem singulorum civium.

Za pravednost poreza traži se troje:

1. *zakonita vlast*, tj. da su nametnuti od strane onih koji imaju zakonitu brigu o zajednici;

2. *pravedan razlog*, tj. istinska briga za javno dobro;

3. *dužan razmjer* u nametanju poreza prema mogućnostima pojedinih građana.

Diversae sententiae de qualitate obligationis tributorum.

132. *Sententia 1.* Omnia tributa iusta obligant *ex iustitia commutativa*.

S. Alphonsus vocat hanc sententiam communissimam et probabiliorem citans 23 auctores.

Ratio est,
a) quia cives vi contractus impliciti tenentur expensas ferre, quae necessariae sunt pro bono communi; quod quidem fit solvendo iusta tributa;
b) quia tributa iusta civilia eodem modo obligant ac iusta tributa ecclesiastica, e. g. decimae. Jamvero communissime docent theologi, iusta tributa ecclesiastica obligare ex iustitia commutativa.

Sententia 2. Omnia tributa iusta obligant ex sola *iustitia legali*.
Ita complures moderni, putantes tributa non magis obligare quam ceteras leges civiles, quae profecto non obligant nisi ex iustitia legali.

Sententia 3. Omnia tributa iusta non obligant aliter quam *leges mere poenales*.

Različita mišljenja o svojstvu obveze poreza.

132. *Mišljenje 1.* Svi pravedni porezi obvezuju *po uzajamnoj pravednosti*.

Sv. Alfonz naziva ovo mišljenje najopćenitijim i vjerojatnijim, citirajući 23 autora.

Razlog je:
a) jer su građani silom implicitnog ugovora dužni snositi troškove, koji su nužni za opće dobro; a to se postiže plaćanjem pravednih poreza;
b) jer pravedni građanski porezi obvezuju na isti način kao i pravedni crkveni porezi, npr. desetine. I zaista, najopćenitije naučavaju teolozi da pravedni crkveni porezi obvezuju po uzajamnoj pravednosti.

Mišljenje 2. Svi pravedni porezi obvezuju samo po *zakonskoj pravednosti*.
Tako govore mnogi suvremeni autori, smatrajući da porezi ništa više ne obvezuju nego ostali građanski zakoni, koji zaista ne obvezuju drugačije nego po zakonskoj pravednosti.

Mišljenje 3. Svi pravedni porezi ne obvezuju drugačije nego kao *čisti kazneni zakoni*.

Ita pauci moderni, quorum rationes sunt:
a) communis aestimatio populi habet leges tributarias pro mere poenalibus;
b) moderni legislatores civiles non curant de obligatione morali in conscientia;
c) secus essent peioris condicionis homines timorati, qui solvunt tributa, quam mali, qui conantur totis viribus defraudare tributa.

Tako govore malobrojni suvremeni autori, čiji su razlozi:
a) opće javno mnijenje puka porezne zakone drži čistim kaznenim zakonima;
b) suvremeni zakonodavci ne brinu o moralnoj obvezi u savjesti;
c) u suprotnom bi bogobojazni ljudi, koji plaćaju poreze, bili u gorem položaju, nego zli ljudi koji svim silama nastoje izbjeći poreze.

Sententia 4. Tributa directa obligant in conscientia, tributa vero indirecta sunt leges pure poenales.

Mišljenje 4. Izravni porezi obvezuju u savjesti, a neizravni su čisti kazneni zakoni.

Ita post Ballerini magna pars theologorum modernorum, quorum ratio principalis fundatur in communi aestimatione populi.

Tako nakon Ballerinija drži velik dio suvremenih teologa, čiji se glavni razlog temelji na općem mnijenju puka.

133. Resolutio practica.

1. Cum in modernis civitatibus haud parva pars tributorum sit certe iniusta, non sunt inquietandi fideles, qui modicas defraudationes tributorum fecerunt; generatim autem monendi sunt, ut solvant tributa iusta.

2. Fraudatores tributorum *indirectorum* ordinarie mitius tractari possunt quam fraudatores tributorum directorum.

133. Praktično razrješenje.

1. Budući da je u suvremenim državama nemali dio poreza sigurno nepravedan, ne treba uznemiravati vjernike koji se učinili skromne uskrate poreza; ali ih treba općenito poticati da plate pravedne poreze.

2. S varalicama u *neizravnim* porezima treba općenito blaže postupati, nego s varalicama u izravnim porezima.

Ratio est, quia sat communis aestimatio moderna populi tamquam mere poenales habet leges de tributis indirectis, saltem si ex tali defraudatione non instituitur verum commercium lucrativum.

Razlog je tomu što dosta općenito suvremeno mišljenje puka drži zakone o neizravnim porezima kao čiste kaznene zakone, barem ako se iz takvog varanja nije razvio lukrativni posao.

3. Tributorum *exactores ex officio* graviter peccant, immo ad restitutionem tenentur, si fraudatoribus scienter favent. Laedunt enim graviter contractum initum fideliter implendi officium susceptum.

3. *Službeni ubiratelji* poreza teško griješe, štoviše, obvezni su na vraćanje, ako svjesno pogoduju varalicama. Naime, teško krše sklopljeni ugovor da će vjerno obavljati primljenu službu.

4. Qui data opera et per modum commercii defraudant tributa indirecta, solent peccare graviter, quia
a) se exponunt maximis periculis et
b) solent adhibere media valde illicita.

4. Oni koji namjerno i poslovnim načinom uskraćuju neizravne poreze, obično teško griješe, jer:
a) izlažu se najvećim opasnostima i
b) obično primjenjuju izrazito nedopuštena sredstva.

Etiam videntur teneri ad restitutionem, si per defraudationes continuatas aliis mercatoribus notabile damnum causaverunt.

Također, čini se da su dužni na vraćanje ako su kontinuiranim prijevarama izazvali znatnu štetu drugim trgovcima.

134. III. Lex civilis de militia peragenda per se obligat in conscientia, quia militia est necessaria ad defensionem patriae. Militia non est aliud nisi tributum *personale*.

Per accidens talis lex non obligat, si sc.:
a) est iniusta, e. g. si clerici exempti coguntur militare armis;
b) si milites adiguntur ad militiam in bello manifeste iniusto.

Satis communiter docent theologi moderni legem de militia peragenda obligare ex iustitia legali.

In tribus autem casibus haec lex obligat ex iustitia commutativa:

1. si quis libere et ex contractu se militiae adscripsit;

2. si quis ex sua dolosa subtractione causavit, ut alius determinatus civis cogatur militare;

3. si medicos vel alios officiales largitionibus corrupit, ita ut ad militiam inhabilis declaretur.

134. III. Građanski zakon o vojnoj obvezi sam po sebi obvezuje u savjesti, jer je vojna obveza potrebna za obranu domovine. Vojna obveza nije drugo nego *osobni* porez.

No, pripadno takav zakon ne obvezuje, tj. ako:
a) je nepravedan, npr. ako izuzete klerike prisiljava da ratuju oružjem;
b) ako se vojnike prisiljava da ratuju u očito nepravednom ratu.

Dosta općenito naučavaju suvremeni teolozi da zakon o vojnoj obvezi obvezuje po zakonskoj pravednosti.

No, u tri slučaja ovaj zakon obvezuje po uzajamnoj pravednosti:
1. ako se netko slobodno i sklapanjem ugovora upisao u vojsku;

2. ako je netko prijevarnim izbjegavanjem vojne obveze izazvao da je određeni drugi građanin prisiljen ratovati;

3. ako podmiti liječnike ili druge službenike, kako bi bio proglašen nesposobnim za vojsku.

TRACTATUS IV.

De conscientia.

Sequenti ordine agemus:
1. de notione et divisione conscientiae;
2. de conscientia vera et erronea;
3. de conscientia laxa;
4. de conscientia perplexa et scrupulosa;
5. de conscientia certa et dubia;
6. de variis systematis moralibus;
7. de educatione conscientiae.

TRAKTAT IV.

O savjesti.

Raspravljat ćemo sljedećim redom:
1. o pojmu i podjeli savjesti;
2. o istinitoj i neistinitoj savjesti;
3. o popustljivoj savjesti;
4. o spletenoj i bojažljivoj savjesti;
5. o izvjesnoj i dvoumnoj savjesti;
6. o raznim moralnim sistemima;
7. o odgoju savjesti.

CAPUT I. **De notione et divisione conscientiae.**

135. Notio. Omissis aliis significationibus conscientia hic sumitur, prout est *iudicium seu dictamen intellectus practici ex principiis communibus, dictans de bonitate vel malitia alicuius actus hic et nunc faciendi (vel facti)*.

Dicitur 1: *iudicium seu dictamen intellectus practici*, quia conscientia non est potentia neque habitus, sed actus; nempe applicatio scientiae ad aliquod particulare factum. Quae quidem applicatio est iudicium seu dictamen intellectus practici. Ergo conscientia non est actus neque intellectus speculativi neque voluntatis.

POGLAVLJE I. **O pojmu i podjeli savjesti.**

135. Pojam. Izostavivši druga značenja, savjest se ovdje uzima kao: *sud ili odluka praktičnog razuma iz općih načela, izrečen o dobroti ili zloći nekog čina koji ovdje i sada treba učiniti (ili je učinjen)*.

Kaže se 1.: *sud ili odluka praktičnog razuma*, jer savjest nije ni duševna moć ni stanje [habitus], nego čin; naime, primjena znanja na neki pojedinačni čin. A ta je primjena sud ili odluka praktičnog razuma. Dakle, savjest nije čin spekulativnog razuma ni čin volje.

Dicitur 2: *ex principiis communibus dictans*.
Conscientia enim principia communia sive fidei sive rationis naturalis supponit ut vera, illa autem applicat ad casum particularem. Ergo conscientia minime iudicat de veritatibus fidei et rationis, sed determinat, num actus faciendus (vel factus) sit conformis iustis legibus exsistentibus.

Kaže se 2.: *izričući iz općih načela*.
Naime, savjest podrazumijeva da su istinita opća načela bilo vjere bilo naravnog razuma, a primjenjuje ih na pojedinačni slučaj. Dakle, savjest uopće ne sudi o istinama vjere i razuma, nego odlučuje je li čin, koji čovjek treba učiniti (ili je već učinjen), u skladu s postojećim pravednim zakonima.

Dicitur 3: *de bonitate vel malitia alicuius actus hic et nunc faciendi (vel facti)*. Etenim conscientia est regula subiectiva morum; ac proinde actus est subiective bonus vel malus iuxta iudicium conscientiae. Proprium et primarium officium conscientiae est iudicare de actu *faciendo*; ex consequenti autem conscientia iudicat quoque de actu iam facto.

Kaže se 3.: *o dobroti ili zloći nekog čina koji ovdje i sada treba učiniti (ili je učinjen)*. Naime, savjest je subjektivno pravilo morala; i stoga, čin je subjektivno dobar ili zao prema sudu savjesti. Vlastita i prvenstvena služba savjesti jest suditi o činu *koji treba učiniti*; ali posljedično savjest sudi i o činu koji je već učinjen.

136. *Scholion*. De differentia inter conscientiam, synderesim, scientiam moralem, prudentiam, legem naturalem.

136. *Scholion*. O razlici između savjesti, sindereze, moralnog znanja, razboritosti, naravnog zakona.

1. *Synderesis* est habitus primorum principiorum moralium, cuius actus est dictare *in genere*: bonum esse faciendum, malum esse omittendum; conscientia autem *in casu particulari* dictat, quid sit faciendum omittendumve. Synderesis numquam errat, conscientia potest errare.

1. *Sindereza* je stanje spoznaje osnovnih moralnih načela, čiji je čin govoriti općenito: dobro treba činiti, zlo treba izbjegavati; a savjest *u pojedinačnom slučaju* govori što treba činiti ili propustiti. Sindereza nikada ne griješi, a savjest može pogriješiti.

2. *Scientia moralis* deducit ex principiis conclusiones *obiectivas*; conscientia autem est aliquid prorsus *subiectivum*, quod potest concordare vel discordare cum scientia morali.

2. *Moralno znanje* izvodi iz načela *objektivne* zaključke; dok je savjest nešto posve *subjektivno*, što može biti u skladu ili neskladu s moralnim znanjem.

3. *Prudentia* est virtus ac proinde habitus; conscientia est actus, ut dictum est. Prudentiae autem actus aliquando coincidit cum conscientia.

3. *Razboritost* je krepost i, prema tome, trajno raspoloženje; a savjest je čin, kao što je rečeno. No, čin razboritosti ponekad se preklapa sa savješću.

4. *Lex naturalis* includit principia *obiectiva* moralitatis, conscientia autem haec principia applicat ad iudicandum de actu faciendo vel omittendo.

4. *Naravni zakon* uključuje *objektivna* načela moralnosti, a savjest primjenjuje ta načela za suđenje o činu koji treba učiniti ili propustiti.

137. Divisiones.

137. Podjele.

1. *Ratione actus* distinguitur conscientia *antecedens*, quae iudicat de actu faciendo; et *consequens*, quae iudicat de actu facto.

1. *S obzirom na čin* razlikuju se *prethodna* savjest, koja sudi o činu koji tek treba učiniti; i *naknadna* savjest, koja sudi o već izvršenom činu.

Conscientia antecedens actum faciendum vel
a) praecipit, vel
b) prohibet, vel
c) consulit, vel
d) permittit.

Prethodna savjest čin koji treba učiniti ili:
a) naređuje, ili
b) zabranjuje, ili
c) savjetuje, ili
d) dopušta.

Conscientia consequens actum factum vel approbat causans spiritualem laetitiam, vel reprobat causans sic dictos remorsus conscientiae.

Naknadna savjest izvršeni čin ili odobrava uzrokujući duhovnu radost, ili osuđuje uzrokujući takozvane grižnje savjesti.

2. *Ratione conformitatis cum lege aeterna* distinguitur conscientia *vera* seu recta, quae ex principiis veris recte deducit aliquem actum esse licitum; et *falsa* seu erronea, quae ex principiis falsis, *reputatis tamen veris*, dictat aliquid esse licitum, quod reapse est illicitum.

2. *S obzirom na sukladnost s vječnim zakonom* razlikuju se *istinita* ili ispravna savjest, koja iz istinitih načela ispravno izvodi da je neki čin dopušten; i *pogrešna* ili neistinita savjest, koja iz pogrešnih načela, *ali koja smatra istinitima*, govori da je nešto dopušteno što je uistinu nedopušteno.

Conscientia erronea subdividitur in:

Neistinita savjest dalje se dijeli na:

a) *scrupulosam*, quae ex futilibus et prorsus spernendis rationibus iudicat aut potius timet, ne mala sit actio, quae revera non est talis;

a) *bojažljivu* [skrupuloznu], koja iz nevažnih i potpuno bezvrijednih razloga sudi ili, bolje rečeno, strahuje da je čin zao, koji uistinu nije takav;

b) *perplexam*, quae ex utraque parte peccatum apprehendit, sive omittatur sive committatur actio;

b) *spletenu*, koja na obje strane opaža grijeh, bilo da propusti čin, bilo da izvrši čin;

c) *laxam*, quae ex leviore ratione iudicat, aut omnino non adesse peccatum aut non adesse tam magnum peccatum, sicuti revera est. Quae quidem conscientia laxa supremum gradum attingit in conscientia *cauterizata*, quae ex diuturno habitu peccandi omnia vel saltem quaedam peccata parvi pendet;

c) *popustljivu*, koja olako sudi ili da uopće nema grijeha, ili da grijeh nije tako velik, kao što uistinu jest. A ta popustljiva savjest najviši stupanj doseže u *uspavanoj* [tupoj] savjesti, koja zbog dugotrajne navike griješenja sve ili barem neke grijehe smatra malima;

d) *pharisaicam*, quae magna peccata parvi facit, econtra quasdam res minoris momenti magni facit; sicut fecerunt pharisaei.

d) *farizejsku*, koja velike grijehe smatra malima; a s druge strane, neke manje važne stvari smatra velikima, kao što su činili farizeji.

3. *Ratione assensus* distinguitur: conscientia *certa*, quae sine prudenti formidine errandi firmiter iudicat aliquem actum esse licitum vel illicitum; *probabilis*, quae iudicat aliquem actum esse probabiliter licitum vel illicitum; *dubia*, quae anceps haeret de liceitate vel illiceitate actus.

3. *S obzirom na pristanak* [odlučnost] razlikuju se: *izvjesna* savjest, koja bez razboritog straha od zablude čvrsto sudi da je neki čin dopušten ili nedopušten; *vjerojatna* savjest, koja sudi da je neki čin vjerojatno dopušten ili nedopušten; *dvoumna* savjest, koja se neodlučno oklijeva izjasniti o dopuštenosti ili nedopuštenosti čina.

Conscientia dubia in hoc sensu accepta revera est contradictio in terminis. Etenim conscientia, est essentialiter dictamen vel iudicium, dubium autem est suspensio seu negatio iudicii. Multo igitur melius esset, si iam nemo loqueretur de conscientia dubia, sed solummodo de dubio morali solvendo. Nonnulli autem moderni promiscue sumunt conscientiam dubiam et probabilem.

Dvoumna savjest uzeta u ovom smislu zapravo je *contradictio in terminis*. Naime, savjest je u biti odluka ili sud, a dvojba je suzdržavanje ili uskraćivanje suda. Bilo bi, stoga, mnogo bolje da nitko više ne govori o dvoumnoj savjesti, nego samo o rješavanju moralne dvojbe. No, mnogi suvremeni autori izmiješano uzimaju izraze dvoumna i vjerojatna savjest.

CAPUT II. **De conscientia vera et erronea.**

138. Principium 1: *Homo tenetur adhibere seriam sollicitudinem ad semper habendam conscientiam rectam.*

Ratio est obvia; etenim conscientia est moralitatis norma proxima, quae dirigere debet totam nostram vitam moralem. Maxime autem interest habere normam rectam et non falsam vitae nostrae moralis.

— Media ad obtinendam conscientiam rectam sunt:
a) diligens cognitio legum, quae vitam moralem regunt;
b) consilii exquisitio apud peritos facta;
c) oratio ad patrem luminis;
d) remotio impedimentorum, quae sunt praecipue tenebrae peccatorum nondum remissorum.

139. Principium 2: *Homo tenetur sequi conscientiam praecipientem aut prohibentem, non solum quando est recta, sed etiam quando est invincibiliter erronea.*

Consulto dicitur: *praecipientem* aut *prohibentem*; nam, si conscientia aliquem actum permittit aut tantum consulit, tunc non adest stricta obligatio sequendi eam.

POGLAVLJE II. **O istinitoj i neistinitoj savjesti.**

138. Načelo 1.: *Čovjek je dužan ozbiljno nastojati da uvijek ima ispravnu savjest.*

Razlog je očit: naime, savjest je bliža norma moralnosti, koja treba usmjeravati čitav naš moralni život. A najviše je potrebno imati ispravnu normu, a ne pogrešnu, u našem moralnom životu.

— Sredstva za dobivanje ispravne savjesti su:
a) pažljivo poznavanje zakona, koji ravnaju moralnim životom,
b) traženje savjeta kod učenih ljudi;
c) molitva Ocu svjetlosti;
d) uklanjanje zapreka, a to su osobito tmine grijeha, koji još nisu otpušteni.

139. Načelo 2.: *Čovjek je dužan slijediti savjest koja naređuje ili zabranjuje, ne samo kada je ispravna, nego i kada je nesavladivo neistinita.*

Namjerno se kaže: *koja naređuje* ili *zabranjuje*. Naime, ako savjest dopušta ili samo savjetuje neki čin, tada ne postoji stroga obveza slijediti je.

Quod sequenda sit conscientia *recta*, per se patet; quod autem etiam conscientia invincibiliter erronea sequenda sit, apparet ex eo, quod ille, qui agit contra conscientiam, agit contra normam subiectivam moralitatis ac proinde peccat. Hinc e. g. qui invincibiliter errando putat se debere mentiri pro amico salvando, tenetur mentiri et mentiendo non committit peccatum formale; qui certo putat hodie esse ieiunium praeceptum, quod tamen revera non est, et non obstante tali convictione non ieiunat, committit peccatum formale.

Da treba slijediti *ispravnu* savjest, očito je samo po sebi. No, da treba slijediti i savjest koja je nesavladivo neistinita, očito je iz toga što onaj tko postupa suprotno savjesti, postupa protiv subjektivne norme moralnosti i zato griješi. Stoga, npr. onaj tko nesavladivo zabludjevši, smatra da treba lagati kako bi spasio prijatelja, dužan je lagati i lažući ne čini formalni grijeh. Tko sigurno misli da je danas zapovijedani post, ali kojega zapravo nema, i bez obzira na takvo uvjerenje ne posti, čini formalni grijeh.

140. Principium 3: *Non licet sequi conscientiam vincibiliter erroneam, sive praecipiat sive permittat; nec tamen etiam licet agere contra talem conscientiam; sed error deponendus est ante actionem*.

140. Načelo 3.: *Nije dopušteno slijediti savladivo neistinitu savjest, bez obzira na to naređuje li ili dopušta čin; a nije dopušteno ni postupati protiv takve savjesti; nego treba ukloniti zabludu prije čina.*

Ratio est, quia, ut infra probabitur, sola conscientia certa est licita regula morum. Iamvero conscientia vincibiliter erronea non est conscientia certa, et qui cum tali conscientia ageret, se exponeret periculo peccandi.

Razlog je tomu što je samo izvjesna savjest dopušteno pravilo morala, kao što će kasnije biti dokazano. A zaista, savladivo neistinita savjest nije izvjesna savjest, pa onaj tko postupa s takvom savješću izlaže se opasnosti da sagriješi.

— Qui laborat conscientia vincibiliter erronea, debet eam deponere quaerendo veritatem per media opportuna; quodsi nequit deponere eam, supersedeat ab actione; quodsi nec etiam supersedere potest ab actione, eligat id quod securius est.

— Tko je opterećen savladivo neistinitom savješću, treba je ukloniti tražeći istinu prikladnim sredstvima; ako je ne može ukloniti, neka odgodi čin; a ako ne može odgoditi čin, neka izabere ono što je sigurnije.

CAPUT III. **De conscientia laxa.**

141. Causae conscientiae laxae sunt complures:
1. *prava educatio et conversatio*. Patet eheu nimis ex cotidiana experientia;
2. *passiones vehementes inordinatae*, quae solent obnubilare intellectum eiusque rectum iudicium impedire;
3. *vita diu in vitiis immersa*, quae solet producere obnubilationem immo et caecitatem spiritualem.

142. Remedia conscientiae laxae sunt:
1. *oratio* devota et assidua ad Deum, patrem luminis;
2. *confessio sacramentalis*, in qua confertur gratia et instructio recta;
3. *amotio causarum*.

POGLAVLJE III. **O popustljivoj savjesti.**

141. Uzroci popustljive savjesti mnogobrojni su:
1. *opak odgoj i društvo*. Vrlo je očito, jao, iz svakodnevnog iskustva.
2. *žestoke neuredne strasti*, koje običavaju zamagliti razum i zapriječiti njegov ispravan sud;
3. *život dugotrajno proveden u porocima*, koji obično proizvede zamagljenje, štoviše, i duhovnu sljepoću.

142. Lijekovi za popustljivu savjest jesu:
1. pobožna i ustrajna *molitva* Bogu, Ocu svjetlosti;
2. *sakramentalna ispovijed*, u kojoj se podaje milost i ispravna pouka;
3. *uklanjanje uzroka*.

CAPUT IV. **De conscientia perplexa et scrupulosa.**

143. 1. Conscientia perplexa ea est, quae ex utraque parte timet peccatum, sive faciat sive omittat actum. E. g. aliquis meticulosus, cui incumbit cura infirmi, putat ex una parte se peccatum committere, si die festo non assistat Missae, ex altera vero parte timet, ne peccet contra caritatem, si infirmum domi relinquit solum.

POGLAVLJE IV. **O spletenoj i bojažljivoj savjesti.**

143. 1. Spletena savjest je ona koja se boji grijeha na obje strane, bilo da izvrši čin, bilo da ga propusti. Npr. neka plašljiva osoba, kojoj je nadošla briga za bolesnika, smatra da će s jedne strane počiniti grijeh ako na blagdan ne dođe na Misu, a s druge strane, da će sagriješiti protiv ljubavi ako bolesnika ostavi sama u kući.

Regula observanda. Si ille, qui laborat conscientia perplexa, actionem suspendere et interim consilium capessere potest, profecto ad hoc tenetur; sin autem hoc moraliter est impossibile tunc eligat id quod sibi minus malum videtur; sin autem nec valet discernere, quid sit minus malum, libere potest eligere alterutram partem; nam nemo tenetur ad impossibile et nemo necessario peccat.

Pravilo kojeg se treba pridržavati. Ako onaj tko je opterećen spletenom savješću, može u međuvremenu odgoditi čin i potražiti savjet, svakako je to dužan učiniti. No, ako je to moralno nemoguće, neka onda izabere ono što mu se čini kao manje zlo. Ali, ako ne može razabrati koje je manje zlo, može slobodno izabrati bilo koju stranu. Naime, nitko nije dužan učiniti nemoguće i nitko ne griješi s nužnošću.

Si perplexitas orta est ex culpa praecedente, e. g. si confessarius ex culpabili defectu scientiae nescit, utrum debeat absolvere paenitentem necne, tunc valent ea, quae supra n. 17 dicta sunt de ignorantia vincibili et culpabili.

Ako spletenost potječe iz prethodnog grijeha, npr. ako ispovjednik, zbog skrivljenog manjka znanja, ne zna treba li odriješiti pokornika ili ne, tada vrijedi ono što je rečeno gore n. 17. o savladivom i skrivljenom neznanju.

144. 2. Conscientia scrupulosa est potius timor inanis quam iudicium sanae mentis. Talis conscientia est vera tortura aeque fere pro paenitente ac pro confessario. Minime autem confundenda est cum *conscientia tenera*, quae refugit omnia etiam parva peccata. Quare oportet animadvertere ad signa conscientiae scrupulosae.

144. 2. Bojažljiva [skrupulozna] savjest je prije isprazni strah, nego sud zdravog uma. Takva je savjest pravo mučenje, gotovo jednako za pokornika, kao i za ispovjednika. Ali, ne treba je miješati s *nježnom savješću*, koja izbjegava svaki, pa i mali grijeh. Zato treba obratiti pozornost na znakove skrupulozne savjesti.

Signa:
a) nimia anxietas circa praeteritas confessiones;
b) prolixae accusationes circumstantiarum, quae ad rem non pertinent;

Znakovi:
a) prevelika tjeskoba glede prošlih ispovijedi;
b) dugačke optužbe o okolnostima koje se ne tiču same stvari;

c) pertinacia iudicii, quae confessarii decisionibus acquiescere recusat.

c) tvrdoglavost suda, koji se odbija zadovoljiti odlukama ispovjednika.

Causae conscientiae scrupulosae interdum (licet satis raro) sunt *supernaturales*, sc. Deus, diabolus; multo saepius sunt *naturales*, et quidem vel morales, e. g. nimia fuga humanae conversationis, conversatio cum hominibus meticulosis, occulta superbia etc.; vel *physicae*, nempe dispositio pathologica cerebri, cordis, nervorum, intestinorum.

Uzroci skrupulozne savjesti su ponekad (iako dosta rijetko) *nadnaravni*, tj. Bog, đavao. Mnogo češće su *naravni*, i to ili *moralni*, npr. pretjerano izbjegavanje ljudskog društva, druženje s plašljivim ljudima, tajna oholost itd.; ili *tjelesni*, naime, patološko stanje mozga, srca, živaca, utrobe.

Remedia scrupulorum sunt:

a) *remotio causarum*, ideoque non raro oportet invocare auxilium periti medici;

b) *perfecta oboedientia* sapienti directori praestanda;

c) *labor corporalis aut spiritualis distrahens mentem a scrupulosis cogitationibus ac honesta recreatio*;

d) *fervens et assidua oratio* ad Deum, patrem luminis et auctorem pacis.

Lijekovi za skrupule su:

a) *uklanjanje uzroka*, i zato je nerijetko potrebno zatražiti pomoć vještog liječnika;

b) *potpuna poslušnost* koju treba iskazati mudrom vođi;

c) *tjelesni ili duhovni rad, koji skreće pozornost uma sa skrupuloznih misli, te poštena rekreacija*;

d) *žarka i ustrajna molitva* Bogu, Ocu svjetlosti i početniku mira.

CAPUT V. **De conscientia certa et dubia.**

Agemus:
1. de conscientia certa;
2. de conscientia dubia, vel: potius de modo agendi in dubio morali.

Art. 1. **De conscientia certa.**

145. Notiones. Ut iam dictum est, conscientia certa absque prudenti formidine errandi iudicat aliquem actum esse licitum vel illicitum.

Certitudo moralis (de qua sola hic sermo est) dividitur sub triplici respectu, sc. est:

a) *stricta* seu *perfecta*, quae prorsus excludit omne rationabile dubium; vel *lata* seu *imperfecta*, quae nititur quidem gravi motivo, sed contra quam quaedam leviores rationes militant;

b) *speculativa*, quae respicit rei veritatem obiective spectatam sine relatione directa ad casum practicum; vel *practica*, quae respicit actum hic et nunc ponendum;

c) *directa*, quae oritur ex principiis internis claris manifeste demonstrantibus moralitatem alicuius actus; vel *indirecta*, quae obtinetur ex principiis quae dicuntur reflexa, ad quae infra sermo redibit.

POGLAVLJE V. **O izvjesnoj i dvoumnoj savjesti.**

Raspravljat ćemo:
1. o izvjesnoj savjesti;
2. o dvoumnoj savjesti, ili: prije o načinu postupanja u moralnoj dvojbi.

Art. 1. **O izvjesnoj savjesti.**

145. Pojmovi. Kao što je već rečeno, izvjesna savjest sudi bez razboritog straha od zablude da je neki čin dopušten ili nedopušten.

Moralna sigurnost (o kojoj je jedinoj ovdje riječ) dijeli se u tri pogleda, to jest:

a) *stroga* ili *potpuna*, koja u cijelosti isključuje svaku razumnu dvojbu; ili *široka* ili *nepotpuna,* koja se, doduše, temelji na snažnom motivu, ali protiv koje vojuju neki lakši razlozi;

b) *spekulativna*, koja promatra istinitost stvari gledanu objektivno bez izravnog odnosa prema praktičnom slučaju; ili *praktična*, koja promatra čin koji ovdje i sada treba izvršiti;

c) *izravna*, koja potječe iz jasnih unutarnjih načela, koja očigledno pokazuju moralnost nekog čina; ili *neizravna*, koja se dobiva iz načela koja se nazivaju refleksnima, a na koja će se rasprava kasnije vratiti.

146. Principium.
a) *Sola conscientia certa (sive directe sive indirecte) est recta regula morum;*
b) *ad licite autem agendum ordinarie sufficit certitudo late dicta.*

Ratio primi est, quia ille, qui absque morali certitudine de liceitate sui actus agit, peccat se exponendo indebite periculo proximo formaliter offendendi Deum.

Ratio secundi est, quia aliquando non potest obtineri nisi certitudo *lata* in nostris actionibus. Ad impossibile autem nemo tenetur. Idem constat ex propositione (3) damnata ab Alexandro VIII: «Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.»

Etenim etiam probabilissima opinio non est absolute certa, sed gaudet sola certitudine late dicta. Sin igitur licet sequi opinionem probabilissimam, non semper requiritur certitudo absoluta, sed sufficit certitudo late dicta.

146. Načelo.
a) *Samo je izvjesna savjest (bilo izravno bilo neizravno) ispravno pravilo morala;*
c) *ali je za dopušteno djelovanje redovito dovoljna izvjesnost u širem smislu.*

Razlog je prve tvrdnje to što onaj tko djeluje bez moralne izvjesnosti o dopuštenosti svojeg čina, griješi nepotrebno se izlažući bližoj opasnosti da uvrijedi Boga.

Razlog je druge tvrdnje to što se ponekad može postići samo *šira* izvjesnost u našim činima. A nitko nije dužan na nemoguće. Isto je očito iz propozicije (3) osuđene od Aleksandra VIII.: »Nije dopušteno slijediti mišljenje, pa i najvjerojatnije među vjerojatnima.«

Naime, i najvjerojatnije mišljenje nije apsolutno izvjesno, nego ima samo izvjesnost u širem smislu. Ako je, dakle, dopušteno slijediti najvjerojatnije mišljenje, ne traži se uvijek apsolutna izvjesnost, nego je dovoljna izvjesnost u širem smislu.

Art. 2. **De conscientia dubia, i. e. de dubio morali.**

147. Notiones.
Dubium stricte dictum est suspensio assensus et iudicii circa aliquam propositionem; ideoque opponitur non solum certitudini, sed etiam suspicioni et opinioni, in quibus habetur verus assensus, licet imperfectus et cum formidine errandi. In dubio mens est quasi staterae lingula, quae in aequilibrio posita neque in unam neque in alteram partem declinat.

— Veteres auctores distinguebant cum S. Thoma relate ad assensum tres gradus:

1. dubium, in quo deest assensus;

2. opinio et suspicio, in quibus adest assensus imperfectus;

3. scientia et fides, in quibus adest firmus assensus sine errandi formidine.

— Moderni auctores non solent distinguere nisi duos gradus, sc. assensum certum sine errandi formidine seu certitudinem, et assensum incertum cum fortitudine errandi seu dubium.

Divisiones dubii.

1. Dubium *iuris* et *facti*, prout non certo constat de exsistentia vel alicuius iuris (seu legis) vel alicuius facti particularis.

Art. 2. **O dvoumnoj savjesti, tj. o moralnoj dvojbi.**

147. Pojmovi.
Dvojba u strogom smislu riječi jest uskrata pristanka i suda glede neke tvrdnje; i zato je protivna ne samo izvjesnosti, nego i slutnji i mišljenju, u kojima postoji pravi pristanak, premda nepotpun i uz strah od zablude. U dvojbi je um kao jezičac na vagi, koji je postavljen u ekvilibrij, i ne priklanja se ni na jednu ni na drugu stranu.

— Stari su autori sa sv. Tomom razlikovali tri stupnja u odnosu na pristanak:

1. dvojba, u kojoj nema pristanka;

2. mišljenje i slutnja, u kojima postoji nepotpun pristanak;

3. znanje i vjera, u kojima postoji čvrsti pristanak bez straha od zablude.

— Suvremeni autori obično razlikuju samo dva stupnja, tj. sigurni pristanak bez straha od zablude ili izvjesnost, i nesigurni pristanak sa strahom od zablude ili dvojbu.

Podjele dvojbe.

1. Dvojba o *pravu* i o *činjenici*, prema tome je li neizvjesno postojanje nekog prava (ili zakona) ili neke pojedinačne činjenice.

2. Dubium *positivum* et *negativum*, prout errandi formido nititur gravibus vel insufficientibus motivis.

3. *Pozitivna* i *negativna* dvojba, prema tome temelji li se strah od zablude na ozbiljnim ili nedostatnim motivima.

3. Dubium *speculativum* et *practicum*. Primum spectat obiectivam moralitatem alicuius actus humani sine directa tamen relatione ad eum hic et nunc ponendum. Tale dubium speculativum exsistit circa omnes quaestiones controversas, in quibus moralistae in utramque partem disputant, e. g. num testamentum informe valeat in conscientia. Alterum dubium, nempe practicum, versatur circa moralitatem actus hic et nunc ponendi, e. g. num liceat istum librum periculosum legere.

3. *Spekulativna* i *praktična* dvojba. Prva promatra objektivnu moralnost nekog ljudskog čina, ali bez izravnog odnosa prema činu koji ovdje i sada treba izvršiti. Takva spekulativna dvojba postoji glede svih kontroverznih pitanja, kod kojih moralisti raspravljaju s obje strane, npr. obvezuje li neformalna oporuka u savjesti. Druga dvojba, naime, praktična: odnosi se na moralnost čina koji ovdje i sada treba izvršiti, npr. je li dopušteno čitati ovu pogubnu knjigu.

148. Principium.
Numquam licet agere cum positivo dubio practico.

Ratio sequitur ex dictis. Etenim si requiritur ad licite agendum certitudo late dicta, non licet agere cum positivo dubio practico, quia secus homo se exponeret proximo periculo formaliter peccandi. Si igitur oritur positivum dubium practicum de liceitate alicuius actionis, oportet aut supersedere ab actione aut deponere dubium practicum.

148. Načelo.
Nikada nije dopušteno činiti s pozitivnom praktičnom dvojbom.

Razlog slijedi iz onoga što je rečeno. Naime, ako je za dopušteno djelovanje potrebna izvjesnost u širem smislu, nije dopušteno djelovati s pozitivnom praktičnom dvojbom, jer bi se u suprotnom čovjek izložio bližoj opasnosti da formalno sagriješi. Dakle, ako se javi pozitivna praktična dvojba o dopuštenosti nekog čina, potrebno je ili suzdržati se od čina ili ukloniti praktičnu dvojbu.

Duplex autem exstat via deponendi tale dubium: altera directa, altera indirecta. *Directe* deponitur dubium, si per seriam investigationem veritatis tandem certitudo obtinetur. Quodsi haec directa depositio impossibilis est, *indirecte* deponitur dubium per sic dicta principia reflexa.

Postoje pak dva puta za uklanjanje takve dvojbe: jedan izravan, drugi neizravan. *Izravno* se uklanja dvojba ako se ozbiljnim istraživanjem istine postigne izvjesnost. A ako je to izravno uklanjanje nemoguće, *neizravno* se uklanja dvojba takozvanim refleksnim načelima.

149. Principia reflexa seu indirecta sunt quaedam normae generales, quae quidem directe et per se rem, de cuius veritate investigatur, non probant, sed tamen quasi reflectunt proprium lumen super obscurum dubium practicum illiusque tenebras pro momento actionis disiciunt.

149. Refleksna načela ili neizravna načela su određene opće norme, koje, doduše, izravno i same po sebi ne dokazuju stvar o čijoj se istini istražuje, nego one kao da reflektiraju vlastitu svjetlost na zatamnjenu praktičnu dvojbu i rastjeruju njezine tmine za trenutak čina.

Principaliora principia reflexa sunt:
1. Lex dubia non obligat.
2. In dubio standum est, pro quo stat praesumptio.
3. In dubio melior est condicio possidentis.

Glavnija refleksna načela su:
1. Dvojbeni zakon ne obvezuje.
2. U dvojbi treba pogodovati onome na čijoj je strani predmnjeva.
3. U dvojbi bolji je položaj posjednika.

1. *Lex dubia non obligat*, quoties agitur de sola liceitate et non de valore actus.

1. *Dvojbeni zakon ne obvezuje*, dok god je riječ samo o dopuštenosti, a ne o valjanosti čina.

Quidquid est de veritate huius principii, quod a nonnullis theologis acerrime impugnatur, tamen, consentientibus omnibus modernis theologis, nequit applicari in sequentibus casibus:
a) si agitur de valore sacramentorum;

Što god mislili o istinitosti ovog načela, koje neki teolozi oštro napadaju, ipak svi su suvremeni teolozi suglasni da se ne može primijeniti u ovim slučajevima:

a) ako je riječ o valjanosti sakramenata;

b) si agitur de absolute necessariis ad salutem, e. g. in periculo vitae aeternae pars tutior est eligenda;

c) si agitur de certo iure tertii.
Hinc e. g. iudex nequit iudicium ferre secundum opinionem probabilem, relicta opinione certo probabiliore.

b) ako je riječ o onome što je apsolutno nužno za spasenje, tj. u opasnosti za vječni život treba izabrati sigurniju stranu;

c) ako je riječ o sigurnom pravu trećega.
Zato npr. sudac ne može donijeti presudu prema vjerojatnom mišljenju, napustivši mišljenje koje je sigurno vjerojatnije.

2. *In dubio standum est, pro quo stat praesumptio.* Quod quidem principium videtur esse optimum et iam fuit admissum in Decretalibus Gregorii IX. Super hoc principio fundantur omnia alia principia reflexa, illudque videtur recte applicatum plene sufficere ad solvenda omnia dubia practica.

2. *U dvojbi treba pogodovati onome na čijoj je strani predmnjeva.* Ovo se načelo zaista čini najboljim i bilo je uneseno već u Dekretale Grgura IX. Na ovom se načelu temelje sva ostala refleksna načela, i čini se da bi, ako je ispravno primijenjeno, bilo sasvim dovoljno za rješavanje svih praktičnih dvojbi.

3. *In dubio melior est condicio possidentis.* Hoc principium est fundamentum aequiprobabilismi et vocatur breviter principium possessionis. Quantum ad materiam *iustitiae commutativae*, est verissimum et iam habetur in Decretalibus Gregorii IX, merito autem extenditur etiam ad alias materias; attamen eius applicatio in praxi non caret difficultatibus, et non semper recte fit.

3. *U dvojbi bolji je položaj posjednika.* Ovo je načelo temelj ekviprobabilizma i naziva se ukratko: načelo posjednika. Kod materije *uzajamne pravednosti*, vrlo je istinito i sadržano je već u Dekretalima Grgura IX., a s pravom se proširuje i na druge materije. Međutim, njegova primjena u praksi nije bez poteškoća i ne izvodi se uvijek pravilno.

CAPUT VI. **De variis systematis moralibus.**

POGLAVLJE VI. **O raznim moralnim sistemima.**

150. Notio.
Nomine systematis moralis intellegitur *methodus obtinendi in dubio practico certitudinem moralem*.

Enumerantur septem systemata moralia:

1. **Rigorismus** seu Tutiorismus rigidus docet semper esse eligendam partem tutiorem, licet opinio favens libertati sit probabilissima. Ita Ioan. Sinnichius, doctor Lovaniensis († 1666), et Iansenistae. Hoc systema est damnatum ab Alexandro VIII, qui d. 7. Dec. 1690 damnavit propositionem: «Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.»

150. Pojam.
Pod imenom moralnog sistema razumije se *metoda za dobivanje moralne izvjesnosti u praktičnoj dvojbi*.

Nabraja se sedam moralnih sistema:

1. **Rigorizam** ili rigidni tuciorizam naučava da uvijek treba izabrati sigurniju stranu, pa i kad je mišljenje koje pogoduje slobodi najvjerojatnije. Tako je učio Ivan Sinnigh, profesor u Louvainu († 1666) i jansenisti. Ovaj je sistem osuđen od Aleksandra VIII., koji je dana 7. prosinca 1690. osudio propoziciju: »Nije dopušteno slijediti mišljenje čak i kad je ono najvjerojatnije mišljenje među vjerojatnima.«

151. 2. Tutiorismus mitigatus docet licitum esse sequi opinionem minus tutam, faventem libertati, dummodo sit probabilissima. Ita nonnulli doctores Lovanienses (Steyart, Opstraet) et quidam alii, e. g. Henricus a S. Ignatio, Gerdil.
Hoc systema, licet non sit condemnatum ab Ecclesia, tamen hodie merito reicitur ab omnibus ut nimis durum et impossibile in praxi.

151. 2. Umjereni **tuciorizam** naučava da je dopušteno slijediti manje sigurno mišljenje, koje pogoduje slobodi, jedino ako je najvjerojatnije. Tako su naučavali neki luvenski učitelji (Steyart, Opstraet) i neki drugi, npr. Henricus a S. Ignatio, Gerdil.
Ovaj sistem, iako nije osuđen od Crkve, danas s pravom svi odbacuju kao prestrog i nemoguć u praksi.

153. 3. Probabiliorismus docet licitum esse sequi opinionem faventem libertati, dummodo sit manifeste probabilior quam opinio favens legi. Hoc systema communissime admissum fuit ante Medinam, hodie autem paucas asseclas habet propter magnas difficultates, quas patitur in praxi.

153. 3. Probabiliorizam naučava da je dopušteno slijediti mišljenje koje pogoduje slobodi, jedino ako je očigledno vjerojatnije nego mišljenje koje pogoduje zakonu. Ovaj je sistem bio najšire prihvaćen prije Medine, ali danas ima malo sljedbenika zbog velikih poteškoća, koje trpi u praksi.

153. 4. Aequiprobabilismus hac propositione continetur: «In concursu oppositarum opinionum aeque vel fere aeque probabilium licet sequi opinionem faventem libertati, quandocumque dubium est de legis *existentia*; in dubio vero facti de legis *cessatione* pergit lex obligare.» (Ita Aertnys C. SS. R.).
Concordat igitur hoc systema aliqualiter cum Probabiliorismo, in quantum docet hominem posse sequi opinionem certo probabiliorem faventem libertati, *debere* autem sequi opinionem legi faventem, si haec est certo probabilior. Principalis defensor huius systematis est S. Alphonsus, quem praeiverunt Eusebius Amort, Rassler aliique; quem sequuntur omnes Redemptoristae et complures alii.

153. 4. Ekviprobabilizam je sadržan u ovoj tvrdnji: »U sukobu suprotnih mišljenja, koja su jednako ili gotovo jednako vjerojatna, dopušteno je slijediti mišljenje koje pogoduje slobodi, samo ako je riječ o dvojbi o *postojanju* zakona; a u dvojbi o činjenici *prestanka* zakona, zakon nastavlja obvezivati.« (Tako Aertnys C. SS. R.).
Dakle, ovaj se sistem slaže s probabiliorizmom u tome što uči da čovjek može slijediti sigurno vjerojatnije mišljenje, koje pogoduje slobodi, ali da je *dužan* slijediti mišljenje koje pogoduje zakonu ako je ono sigurno vjerojatnije. Poglaviti je branitelj ovog sistema sv. Alfonz, kojem su prethodili Eusebius Amort, Rassler i drugi; njega slijede svi redemptoristi i mnogi drugi.

154. 5. Probabilismus purus docet: quando agitur non de valore sed de liceitate actus, semper esse licitum sequi opinionem certo probabilem libertati faventem, quamvis opinio favens legi sit multo probabilior.

154. 5. Čisti probabilizam naučava: kada je riječ ne o valjanosti, nego o dopuštenosti čina, uvijek je dopušteno slijediti sigurno vjerojatno mišljenje koje pogoduje slobodi, iako je mnogo vjerojatnije mišljenje koje pogoduje zakonu.

Distinguitur alicuius sententiae probabilitas diverso modo, nempe

1) *interna*, quae fundatur super rationes ex natura rei desumptas ad probandam eius veritatem; *externa*, quae fundatur super auctoritates doctorum. Iam censetur aliqua opinio externe probabilis, si illam tenent quinque vel sex graves auctores, vel saltem unus prorsus eximius doctor, ut S. Thomas, S. Alphonsus.

2) *solide*, *dubie*, *tenuiter* probabilis, prout sententia nititur solidis et firmis aut dubiis aut tenuibus argumentis.

3) *absolute* et *comparative* probabilis, prout eius argumenta seorsum et in se spectata, i. e. independenter ab opinione opposita, apparent gravia, vel prout eius argumenta etiam comparata cum argumentis oppositae sententiae retinent suam gravitatem.

Systemati Probabilismi primus omnium favit Bartholomaeus Medina O. P., quem secuti sunt innumeri fere theologi usque ad nostros dies.

155. 6. Probabilismus laxus seu simpliciter Laxismus docet, licitum esse sequi opinionem non solum certo probabilem, sicut vult Probabilismus, sed etiam probabiliter aut tenuiter probabilem.

Razlikuje se vjerojatnost nekog mišljenja na razne načine, naime:

1) *unutarnja*, koja se temelji na razlozima uzetima iz naravi stvari kako bi se dokazala njezina istinitost; te *vanjska* vjerojatnost, koja se temelji na autoritetu naučitelja. Neko se mišljenje smatra vanjski vjerojatnim već ako ga drži pet ili šest ozbiljnih autora ili barem jedan posve izuzetni naučitelj, kao sv. Toma, sv. Alfonz.

2) *solidno*, *dvojbeno* i *slabo* vjerojatno, prema tome temelji li se mišljenje na solidnim i čvrstim argumentima ili na dvojbenim ili slabim argumentima.

3) *apsolutno* i *komparativno* vjerojatno, prema tome izgledaju li argumenti tog mišljenja ozbiljnima ako se promatraju posebno i sami po sebi, tj. neovisno o suprotnom mišljenju, ili pak njegovi argumenti zadržavaju svoju ozbiljnost i kad se usporede s argumentima suprotnog mišljenja.

Sistem probabilizma prvi je od svih autora promicao Bartolomej Medina OP, koga su slijedili gotovo nebrojeni teolozi sve do naših dana.

155. 6. Laksni probabilizam, ili jednostavno laksizam, naučava da je dopušteno slijediti ne samo sigurno vjerojatno mišljenje, kako to želi probabilizam, nego i vjerojatno ili slabo vjerojatno mišljenje.

Ita Thomas Tamburinus, Caramuel, Bauny, Moya aliique. Hoc systema hodie obsoletum est et videtur esse damnatum ab Innocentio XI proscribente propositionem (3): «Generatim, dum probabilitate intrinseca seu extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.»

Tako su učili Toma Tamburini, Caramuel, Bauny, Moya i drugi. Ovaj je sistem danas zastario i čini se da je osuđen od Inocenta XI., koji je zabranio propoziciju: »Općenito, ako s pouzdanjem nešto činimo, bez obzira na slabost unutarnje ili vanjske vjerojatnosti, dok god ne izlazimo iz granica vjerojatnosti, uvijek razborito činimo.«

156.7. Systema compensationis seu rationis sufficientis docet licitum quidem esse sequi opinionem certo probabilem libertati faventem, relicta opinione probabiliore legi favente, sed cum tunc adsit periculum peccati, requiri compensationem seu causam sufficientem ad sic agendum. Qua deficiente oportet sequi opinionem probabiliorem. Ita Potton, Manier, Laloux aliique recentiores.

156. 7. Sistem kompenzacije ili dostatnog razloga naučava da je, doduše, dopušteno slijediti sigurno vjerojatno mišljenje koje pogoduje slobodi, ostavivši vjerojatnije mišljenje koje pogoduje zakonu, ali ako tada postoji opasnost od grijeha, traži se naknada [kompenzacija] ili dostatan razlog za takvo postupanje. Ako to nedostaje, treba slijediti vjerojatnije mišljenje. Tako uče Potton, Manier, Laloux i drugi suvremeniji autori.

Conclusio practica.

Si praescindas a Rigorismo et Laxismo, unumquodque systema ex declaratis toleratur ab Ecclesia, ideoque confessarius nullum ius habet obtrudendi suum systema paenitenti, vel stricte exigendi aliquid a paenitente, ad quod non tenetur iuxta aliud systema. Quare confessarius potest quidem prudenter consulere opiniones tutiores et probabiliores, sed nequit eas stricte imponere.

Praktični zaključak.

Ako isključiš rigorizam i laksizam, Crkva tolerira svaki od navedenih sistema, i zato ispovjednik nema nikakvo pravo nametati svoj sistem pokorniku ili strogo zahtijevati nešto od pokornika, na što ne bi bio obvezan prema drugom sistemu. Stoga, ispovjednik može, doduše, razborito savjetovati sigurnija i vjerojatnija mišljenja, ali ih ne može strogo nametati.

In praxi eligat eas opiniones, quae, consideratis omnibus circumstantiis, praevidentur meliorem fructum producere pro spirituali salute paenitentis.

U praksi, neka izabere ona mišljenja za koja se može predvidjeti, uzevši u obzir sve okolnosti, da će proizvesti bolji plod za duhovno spasenje pokornika.

CAPUT VII. **De educatione conscientiae.**

157. Maxime interest, ut conscientia hominis sit recta, non autem falsa. Ex recta enim conscientia uberrimi fructus, ex falsa vero conscientia lugenda damna oriuntur. Ad obtinendam conscientiam rectam multum inservit eius educatio, quae fit mediis cum naturalibus tum supernaturalibus.

Media *naturalia* sunt:
a) bona educatio inde ab infantia praestanda;
b) perfecta sinceritas hominis cum seipso, quae obtinetur fideli, continua, candida perscrutatione propriae conscientiae.

Media *supernaturalia* sunt:
a) fervens oratio ad Deum, patrem luminis;
b) pugna strenua contra inordinatas passiones cum adiutorio divinae gratiae;
c) sacramentalis confessio et oboedientia praestita directori spirituali.

POGLAVLJE VII. **O odgoju savjesti.**

157. U najvećem je interesu čovjeka da mu savjest uvijek bude ispravna, a ne pogrešna. Naime, iz ispravne savjesti rađaju se najobilniji plodovi, a iz pogrešne savjesti žalosne štete. Za dobivanje ispravne savjesti izrazito je potreban njezin odgoj, koji se postiže kako naravnim, tako i nadnaravnim sredstvima.

Naravna sredstva su:
a) dobar odgoj, koji treba pružiti već od djetinjstva;
b) potpuna iskrenost čovjeka sama sa sobom, koja se postiže vjernim, stalnim, iskrenim ispitivanjem vlastite savjesti.

Nadnaravna sredstva su:
a) žarka molitva Bogu, Ocu svjetlosti;
b) čvrsta borba protiv neurednih strasti uz pomoć Božje milosti;
c) sakramentalna ispovijed i poslušnost prema duhovnom vođi.

TRACTATUS V.

De peccatis in genere.

Agemus:
1. de natura peccati;
2. de divisione peccatorum;
3. de peccatorum distinctione specifica;
4. de peccatorum distinctione numerica;
5. de peccatorum causis;
6. de peccatorum effectibus;
7. de peccatis internis;
8. de peccatis sic dicis capitalibus.

CAPUT I. **De natura peccati.**

Diversa nomina peccato imponi solent in S. Scriptura, e. g. inoboedientia, contemptus Dei, iniquitas, impietas, praevaricatio, insipientia, offensa Dei. Haec ultima denominatio apprime explicat malitiam peccati.

158. Definitio realis. *Peccatum est praevaricatio legis divinae* (S. Ambrosius), vel: *Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei aeternam* (S. Augustinus).

Cum omne peccatum sit actus humanus et moralis, requiritur advertentia ex parte intellectus et consensus ex parte voluntatis. Si alterutrum deest, desit peccatum (formale) oportet.

TRAKTAT V.

Općenito o grijesima.

Raspravljat ćemo:
1. o naravi grijeha;
2. o podjeli grijeha;
3. o vrsnom razlikovanju grijeha;
4. o brojčanom razlikovanju grijeha;
5. o uzrocima grijeha;
6. o učincima grijeha;
7. o unutarnjim grijesima;
8. o takozvanim glavnim grijesima.

POGLAVLJE I. **O naravi grijeha.**

Razna se imena daju grijehu u Svetom pismu, npr. neposluh, prezir prema Bogu, bezakonje, prijestup, bezumlje, uvreda prema Bogu. Ovaj posljednji naziv najbolje objašnjava zloću grijeha.

158. Stvarna definicija. *Grijeh je prestupak božanskog zakona* (sv. Ambrozije), ili: *Grijeh je riječ ili djelo ili želja protiv vječnoga Božjeg zakona* (sv. Augustin).

Budući da je svaki grijeh ljudski i moralni čin, potrebna je pažnja sa strane razuma i pristanak sa strane volje. Ako nedostaje bilo jedno bilo drugo, nužno je da nema ni (formalnog) grijeha.

Omne peccatum est vera offensa Dei, neque invenitur peccatum mere *philosophicum*, quod quidem esset contra rectam rationem, non autem culpam theologicam induceret.

Svaki je grijeh prava uvreda prema Bogu, i ne postoji čisto *filozofski* grijeh, koji bi, naime, bio protiv ispravnog razuma, a ne bi izazivao teološku krivnju.

CAPUT II. **De divisione peccatorum.**

POGLAVLJE II. **O podjeli grijeha.**

159. Peccatum *originale* et *personale*, prout est originalis iustitiae privatio nobis transmissa per nativitatem, vel prout est a nostra voluntate personali commi-ssum.

159. *Istočni* grijeh i *osobni* grijeh, prema tome je li lišenje početne pravednosti koja se rađanjem prenosi na nas, ili je pak počinjen našom osobnom voljom.

Peccatum personale subdividitur in: peccatum *actuale* et *habituale*, prout est actus (omissio) transiens vel habitus (macula) remanens.

Osobni grijeh dalje se dijeli na: *aktualni* i *habitualni* grijeh, prema tome je li prolazni čin (propust) ili trajno raspoloženje (ljaga) koja ostaje.

Peccatum actuale subdividitur in:

Aktualni grijeh dalje se dijeli na:

1. peccatum *commissionis* et *omissionis*, prout est actus contra praeceptum negativum (e. g. furtum) vel omissio contra praeceptum affirmativum (e. g. omissio Missae).

1. grijeh *činjenjem* i *propustom*, prema tome je li čin protiv negativne zapovijedi (npr. krađa) ili propust protiv afirmativne zapovijedi (npr. propuštanje Mise)

2. peccatum *cordis*, *oris*, *operis*, prout committitur vel sola mente vel verbis vel externo opere.

2. grijeh *srca*, *usta*, *djela*, prema tome izvodi li se samo umom ili riječima ili vanjskim djelom.

3. peccatum *ignorantiae*, *infirmi-tatis*, *malitiae*, prout causatur aut ex ignorantia aut ex passione minuente voluntarium aut ex sola mala voluntate.

3. grijeh *neznanja*, *slabosti*, *pakosti*, prema tome je li mu uzrok u neznanju, ili u strasti koja umanjuje voljnost, ili u samoj zloj volji.

4. peccatum *in Spiritum Sanctum*, *in caelum clamans*, *capitale*. Haec divisio est disparata.

4. grijeh *protiv Duha Svetoga*, *grijeh koji vapije do neba*, *glavni grijeh*. Ova je podjela nejednaka.

Peccatum in Spiritum Sanctum est peccatum commissum ex formali contemptu alicuius gratiae nos retrahentis a peccando. Solent enumerari sex peccata in Spiritum Sanctum: praesumptio, desperatio, impugnatio agnitae veritatis christianae, invidentia fraternae gratiae, obstinatio, impaenitentia.

Grijeh protiv Duha Svetoga je grijeh počinjen iz formalnog prezira prema nekoj milosti koja nas odvraća od grijeha. Obično se nabraja šest grijeha protiv Duha Svetoga: preuzetnost, očaj, protivljenje priznatoj kršćanskoj istini, zavist prema bratu zbog milosti, tvrdokornost, nepokora.

— *Peccata in caelum clamantia*, quorum malitia praesertim propter enormem laesionem ordinis socialis quasi in caelum clamat, sunt quattuor: homicidium, sodomia, oppressio orphanorum et viduarum, retentio mercedis operariis debitae.

— *Grijesi koji vapiju do neba*, čija zloća kao da viče do neba, osobito zbog ogromne povrede društvenog poretka; ima ih četiri: ubojstvo, sodomija, tlačenje siročadi i udovica, uskrata radniku zaslužene plaće.

— *Peccata capitalia*, ex quibus tamquam ex radicibus alia peccata pullulant, sunt septem: inanis gloria, invidia, avaritia, ira, luxuria, gula, acedia.

— *Glavni grijesi*, iz kojih kao iz korijenja niču drugi grijesi; ima ih sedam: isprazna slava, zavist, škrtost, lakomost, srditost, bludnost, proždrljivost, lijenost.

5. Peccatum *formale* et *materiale*, prout est transgressio legis voluntaria et libera, vel prorsus involuntaria.

5. *Formalni* i *materijalni* grijeh, prema tome je li dobrovoljni i slobodni prestupak zakona ili posve nevoljni.

6. Peccatum *mortale* et *veniale*, prout destruendo gratiam sanctificantem causat mortem animae vel solummodo minuit fervorem caritatis.

6. *Smrtni* i *laki* grijeh, prema tome uzrokuje li smrt duše uništivši posvetnu milost ili samo umanjuje žar ljubavi.

Haec divisio est maximi momenti, ideoque plenius explicandum est, quid sit peccatum mortale et veniale.

Ova je podjela od najveće važnosti, i zato treba opširnije objasniti što je smrtni i laki grijeh.

160. Essentia peccati mortalis importat:
1. aversionem a Deo;
2. conversionem graviter inordinatam ad creaturas;
3. laesionem gravem naturae rationalis et ordinis socialis.

160. Bit smrtnog grijeha uključuje:
1. odvraćanje od Boga;
2. teško neuredno priklanjanje stvorenjima;
3. teška povreda razumne naravi i društvenog reda.

Condiciones requisitae ad peccatum mortale sunt tres:

Potrebni uvjeti za smrtni grijeh; ima ih tri:

1. *materia gravis*, quae pensanda est ex obiecto et circumstantiis, et quae a nobis cognoscitur imprimis per magisterium Ecclesiae aut theologorum. In nonnullis peccatis quaelibet materia censetur gravis, ideoque ista peccata vocantur gravia *ex toto genere suo* (e. g. luxuria, blasphemia etc.); in aliis autem peccatis potest exsistere levis materia (e. g. furtum, ieiunium), ac proinde etiam levis culpa. Vocantur ista peccata gravia *ex genere suo*.

1. *teška materija*, koju treba procjenjivati iz objekta i okolnosti, a koju spoznajemo prvenstveno po učiteljstvu Crkve ili teologa. U nekim se grijesima svaka materija naziva teškom, i zato se ti grijesi nazivaju teškima *po cijeloj svojoj vrsti* (npr. bludnost, hula itd.). Kod drugih pak grijeha može postojati laka materija (npr. krađa, post), pa zato i laka krivnja. Ti se grijesi nazivaju teškima *po svojoj vrsti*.

2. *advertentia plena* ad mortalitatem actus. Quare deficiente hac advertentia peccata semper sunt levia (vel nulla) ex imperfectione actus, uti solet dici.

2. *potpuna pažnja* na moralnost čina. Zato su kod pomanjkanja ove pažnje grijesi uvijek laki (ili nikakvi) zbog nesavršenosti čina, kako se obično kaže.

3. *plenus consensus*, qui semper censetur adesse, si exsistit plena advertentia sine violentia externa.

3. *potpuni pristanak*, za koji se uvijek smatra da postoji ako postoji potpuna pažnja bez vanjske prisile.

Ergo metus et passio consensum quidem minuunt, sed non tollunt, neque tollunt peccatum mortale, dummodo advertentia plena adfuerit.

Dakle, strah i strast umanjuju, doduše, pristanak, ali ga ne uklanjaju, niti uklanjaju smrtni grijeh, dok god postoji potpuna pažnja.

In praxi saepe grave dubium occurrit, utrum tria requisita ad peccatum mortale revera adfuerint in casu particulari, necne. Tunc confessarius, investigatione inefficaciter facta, relinquat id iudicio Dei; praecaveat autem futura pericula peccandi.

U praksi se često javlja teška dvojba jesu li u pojedinačnom slučaju zaista postojala tri potrebna uvjeta za smrtni grijeh ili nisu. Neka tada ispovjednik, u slučaju ako je istraživanje bilo bezuspješno, prepusti sud Bogu; ali neka pazi na buduće opasnosti od grijeha.

Paenitens, qui dubitat de uno ex tribus requisitis, rem candide exponat confessario eiusque iudicio sese submittat.

Pokornik koji je u dvojbi o jednom od tri potrebna uvjeta, neka iskreno izloži stvar ispovjedniku i podloži se njegovu sudu.

Signa imperfectae advertentiae et consensus:

1. si quis semidormiens vel semiebrius actum commisit;
2. si quis sui fere impos fuit, e. g. ex vehementissima passione subitanea;
3. si quis laborat statibus vel affectibus pathologicis, e. g. hysteria, mania, phobia;
4. si quis vere et firmiter asserit, se numquam id facturum fuisse, si antea serio cogitasset;
5. si quis percipiens tentationes statim agitur et tristatur propter suam timoratam conscientiam.

Znakovi nepotpune pažnje i pristanka:

1. ako je netko izvršio čin u polusnu ili polupijan;
2. ako se netko gotovo da nije mogao svladati, npr. iz nagle vrlo žestoke strasti;
3. ako je netko opterećen patološkim stanjima ili afektima, npr. histerija, manija, fobija;
4. ako netko istinito i čvrsto tvrdi da to nikada ne bi učinio, da je prije ozbiljno promislio;
5. ako se netko, opazivši napasti, odmah uznemirio i rastužio zbog svoje nježne savjesti.

161. Essentia peccati venialis consistit in quadam deordinatione, non autem in totali aversione ab ultimo fine; est igitur quasi morbus, non autem mors animae.

Distinguuntur peccata venialia triplicis generis:

1. *ex genere suo*, nempe ea peccata, quorum obiectum morale non constituit nisi levem deordinationem, e. g. mendacium iocosum;

2. *ex parvitate materiae*, nempe ea peccata, quae quidem ex se sunt gravia, tamen ob levem eorum materiam sunt leves deordinationes, e. g. furtum oboli;

3. *ex imperfectione actus*, quando deest plena advertentia aut plenus consensus, e. g. cogitationes obscenae semideliberatae.

Quamvis ex sola multiplicatione peccata venialia numquam possint fieri mortalia, tamen nihilominus aliquando ex peccato veniali fit mortale, e. g. ex conscientia erronea, ex fine graviter malo operantis, ex multiplicata materia coalescente (e. g. in furto).

Ad discernenda peccata venialia a mortalibus consulenda est auctoritas
a) S. Scripturae,
b) Ecclesiae,
c) Doctorum.

161. Bit lakog grijeha stoji u određenoj neurednosti, ali ne u potpunom odvraćanju od konačne svrhe. To je, dakle, kao bolest, a ne smrt duše.

Razlikuju se laki grijesi prema trovrsnoj podjeli:

1. *po svojoj vrsti*, naime, oni grijesi čiji moralni objekt ne sadrži više od lake neurednosti, npr. laž iz šale;

2. *po neznatnosti materije*, naime, oni grijesi koji su, doduše, sami po sebi teški, ali zbog svoje lake materije čine samo laku neurednost, npr. krađa jednog novčića;

3. *po nepotpunosti čina*, kada nedostaje potpuna pažnja ili potpuni pristanak, npr. polupromišljene nepristojne misli.

Iako samim množenjem lakih grijeha, oni nikada ne mogu postati smrtnima, ipak ponekad iz lakog grijeha nastaje smrtni grijeh, npr. zbog neistinite savjesti, zbog izrazito zlog cilja počinitelja, zbog gomilanja materije koja s vremenom poraste (npr. u krađi).

Za razlikovanje lakih od smrtnih grijeha treba se savjetovati s autoritetom:
a) Svetoga pisma,
b) Crkve,
c) naučitelja.

CAPUT III. **De distinctione specifica peccatorum.**

162. Cum Concilium Trid. sess. 14, c. 7 doceat, in confessione esse manifestanda peccata mortalia iuxta speciem et numerum, confessarius debet cognoscere regulas distinctionis cum specificae tum numericae peccatorum.

S. Thomas desumit distinctionem specificam peccatorum ex *obiectis formaliter diversis*.
Scotus ex oppositione ad diversas virtutes.
Vazquez ex oppositione ad diversa praecepta.

Specie non re istae tres regulae differunt, quae solent exprimi his versiculis:
Obiectum, virtus, diversa praecepta modusque
Dant speciem peccatis diversumque reatum.

In praxi cognoscuntur peccata tamquam specifice distincta, si:

1. opponuntur *diversis virtutibus*. Aliud est peccatum e. g. contra virtutem iustitiae et aliud contra virtutem temperantiae;

2. opponuntur eidem virtuti sed *diverso modo*, e. g. per excessum, per defectum etc. Quare furtum specifice distinguitur a calumnia, quamvis utrumque peccatum opponatur eidem virtuti, nempe iustitiae;

POGLAVLJE III. **O vrsnoj [specifičnoj] razlici grijeha.**

162. Budući da Tridentski koncil, sess. 14., c. 7., naučava da u ispovijedi treba očitovati smrtne grijehe prema vrsti i broju, ispovjednik je dužan poznavati pravila razlikovanja grijeha, kako vrsnog, tako i brojčanoga.

Sv.Toma izvodi vrsno razlikovanje grijeha iz *formalno različitih objekata*.
Škot iz protivnosti prema različnim krepostima.
Vasquez iz protivnosti prema različitim zapovijedima.

Ova se tri pravila razlikuju vrsno, a ne stvarno, a obično se izražavaju ovim stihovima:
Objekt, krepost, različite zapovijedi i način
Daju vrstu grijesima i različitu krivnju.

U praksi prepoznaju se grijesi kao vrsno različiti, ako:

1. protive se *različitim krepostima*. Jedno je grijeh npr. protiv kreposti pravednosti, a drugo protiv kreposti umjerenosti.

2. protive se istoj kreposti, ali na *različit način*, npr. po pretjeranosti, po manjku itd. Zato se krađa vrsno razlikuje od klevete, iako se oba grijeha protive istoj kreposti, naime, pravednosti;

3. opponuntur praeceptis non materialiter sed *formaliter diversis*. Censentur autem praecepta formaliter diversa, si lata sunt ex motivo intrinseco diverso. Sic e. g. furtum, quod prohibetur praecepto cum naturali tum divino tum civili, nihilominus non est nisi unum peccatum, quia haec tria praecepta prohibent furtum ob idem motivum internum; econtra sacerdos, qui laedit castitatem, committit duplex peccatum specifice distinctum, quia transgreditur duo praecepta formaliter diversa, quippe quae habeant diversa motiva interna, nempe motivum temperantiae et religionis.

3. protive se zapovijedima, koje nisu materijalno, nego *formalno različite*. Zapovijedi se pak smatraju formalno različitima, ako su donesene iz različitog unutarnjeg motiva. Tako npr. krađa, koja je zabranjena kako naravnom, tako i božanskom, tako i građanskom zapovijeđu, a ipak nije više od jednog grijeha, jer te tri zapovijedi zabranjuju krađu zbog istog unutarnjeg motiva. S druge strane, svećenik koji povrijedi čistoću, čini dva vrsno različita grijeha, jer je prekršio dvije formalno različite zapovijedi, to jest, one koje imaju različite unutarnje motive, naime, motiv umjerenosti i motiv bogoštovlja.

CAPUT IV. **De distinctione numerica peccatorum.**

POGLAVLJE IV. **O brojčanoj razlici grijeha.**

163. In hac re attendere oportet ad prudentem hominum aestimationem, cum saepe sit moraliter impossibile invenire accuratum numerum peccatorum.

163. U ovoj stvari treba paziti na razboritu procjenu ljudi, jer je često moralno nemoguće utvrditi točan broj grijeha.

Tamquam regulae generales haberi possunt:

Kao opća pravila mogu se držati:

1. *Quoties adest specifica distinctio, toties a fortiori est numerica distinctio peccatorum.*

1. *Koliko postoji vrsnih razlika, tolika je* a fortiori *brojčana razlika grijeha.*

Hinc e. g. homo, qui committit adulterium, non solum duo specifice sed etiam duo numerice distincta peccata committit.

Zato npr. čovjek koji je počinio preljub, nije počinio samo vrsno dva grijeha, nego i brojem dva različita grijeha.

2. *Tot sunt peccata, quot sunt voluntatis actus moraliter interrupti.*

Interrumpi autem censentur actus humani
a) per revocationem,
b) per voluntariam cessationem ab actu; cessatio enim voluntaria est implicita revocatio. Sin autem cessatio non est voluntaria sed coacta per alias occupationes necessarias, tunc distinguere oportet inter actus mere internos, mixte internos, externos.

Actus *mere interni*, ut e. g. cogitationes obscenae (sine desiderio) interrumpuntur per interruptionem physicam. Cum autem in praxi sit saepe impossibile indicare accuratum numerum talium cogitationum, sufficit confiteri: habui obscenas cogitationes, quae per tantum circiter tempus duraverunt.

Actus *mixte interni* seu desideria prava non videntur interrumpi per involuntariam cessationem, saltem si feruntur in unum obiectum obtinendum. Hinc e. g. qui desiderat furari 100 marcas, sed, timens ne capiatur, aufert hanc summam per partes et multis intervallis interpositis, non videtur nisi unum peccatum committere.

Actus *externi* non videntur interrumpi per cessationem involuntariam, dummodo
a) cessatio ne diu duret;

2. *Toliko je grijeha, koliko je moralno prekinutih voljnih čina.*

Smatra se da su ljudski čini prekinuti:
a) opozivom,
b) svojevoljnim prestankom čina; naime, voljni prestanak je implicitni opoziv. No, ako prestanak nije svojevoljan, nego prinuđen zbog drugih nužnih poslova, tada treba razlikovati čisto unutarnje čine, mješovite unutarnje čine i vanjske čine.

Čisto unutarnji čini, kao npr. nepristojne misli (bez želje) prekidaju se fizičkim prekidom. Budući da je u praksi često nemoguće naznačiti točan broj takvih misli, dovoljno je ispovjediti: *Imao sam nepristojne misli, koje su trajale otprilike toliko vremena.*

Mješoviti unutarnji čini ili opake želje izgleda da se ne prekidaju prestankom koji nije svojevoljan, barem ako se odnose na postizanje jednog objekta. Zato npr. onaj tko želi ukrasti 100 maraka, ali iz straha da ga ne uhvate, uzima taj iznos dio po dio, i u mnogo vremenskih razmaka, čini se da nije počinio više od jednog grijeha.

Vanjski čini izgleda da se ne prekidaju nesvojevoljnim prestankom, dok god:
a) prestanak ne traje dugo;

b) actus ne sint in se moraliter totales (cf. sequentem regulam).

Hinc iuvenes miscentes obscena verba non committunt nisi unum peccatum, etiamsi per interventum heri debent per dimidiam horam cessare a locutione obscena; econtra iuvenis, qui se polluit et post dimidiam horam idem facit, committit duo peccata, quia perfecit duos actus in se moraliter completos et totales.

3. *Tot sunt peccata, quot sunt obiecta moraliter totalia, quamvis attingantur eodem actu voluntatis, immo et eodem actu externo.*

Censentur obiecta moraliter totalia, quae sunt completa in se neque ad invicem ordinantur sicut media ad finem. Haec regula, etsi non ab omnibus admittitur, videtur tamen vera, cum obiectum moraliter totale et completum attingatur etiam ab actu voluntatis moraliter completo et circumscripto.

Hinc qui unica explosione vult occidere decem homines, committit decem homicidia; qui unico impudico sermone vult seducere quinque pueros, committit quinque peccata. Econtra qui intendens copulam cum muliere immediate ante vel post copulam turpia loquitur, aspicit, tangit etc., non committit nisi unum peccatum, quia omnes isti actus non sunt nisi partes unius obiecti totalis.

b) čini nisu u sebi moralno potpuni (usp. sljedeće pravilo).

Zato mladići koji razmjenjuju nepristojne riječi, ne čine više od jednog grijeha, pa i kad zbog dolaska gazde moraju prestati s nepristojnim razgovorom na pola sata. S druge strane, mladić koji se samozadovoljava i nakon pola sata isto učini, počinio je dva grijeha, jer je izvršio dva čina u sebi moralno dovršena i potpuna.

3. *Toliko je grijeha, koliko je potpunih moralnih objekata, iako ih obuhvaća isti čin volje, štoviše, i isti vanjski čin.*

Smatraju se moralno potpunima oni objekti, koji su dovršeni u sebi, i ne odnose se jedni na druge kao sredstva prema cilju. Ovo pravilo, iako ga svi ne prihvaćaju, čini se istinitim, kad moralno potpun i dovršen objekt obuhvaća također moralno potpun i zaokružen čin volje.

Stoga, onaj tko želi jednom eksplozijom ubiti deset ljudi, čini deset ubojstava; onaj tko želi jednim nečistim govorom zavesti pet dječaka, čini pet grijeha. S druge strane, onaj tko želi spolni odnos sa ženom, pa prije i poslije spolnog odnosa nečisto govori, gleda, dotiče itd., jer svi ti čini nisu drugo, nego dijelovi jednoga potpunog objekta.

CAPUT V. **De causis peccatorum.**

164. Principium.
Causa adaequata efficiens peccati neque est Deus neque diabolus neque quid aliud, sed sola perversa voluntas peccantis.

Quod Deus non sit causa peccati, est de fide, definitum in Concilio Trid. sess 6, c. 6 de iustif.

Quod neque diabolus neque alia causa possit infallibiliter movere ad peccatum, patet ex eo, quod libertas hominis interna a nemine potest auferri. Ergo homo semper potest resistere tentationibus ad peccatum.

Tentationes autem ad peccatum, licet non producant infallibiliter peccatum, tamen vehementer incitant.

Tentationes proveniunt
1. a prava concupiscentia,
2. a mundo,
3. a diabolo.

Consentire tentationi est peccatum, ut per se patet; oportet igitur tentationi dissentire aut saltem non consentire.

Remedia tentationum sunt vigilantia, humilitas, fiducia in Deum, fervens oratio, frequens usus sacramentorum etc.

POGLAVLJE V. **O uzrocima grijeha.**

164. Načelo.
Adekvatni tvorni uzrok grijeha nije ni Bog, ni đavao, ni bilo što drugo, nego samo opaka volja grešnika.

Da Bog nije uzrok grijeha: nauk je vjere [*de fide*], definiran na Tridentskom koncilu, sess. 6., c. 6. *O opravdanju*.

Da ni đavao, ni drugi uzrok, ne mogu nepokolebljivo nagnati čovjeka na grijeh, očito je iz toga što unutarnju slobodu čovjeka nitko ne može oduzeti. Dakle, čovjek se uvijek može oduprijeti napastima na grijeh.

Napasti na grijeh, iako ne izazivaju neizbježno grijeh, ipak ga žestoko potiču.

Napasti dolaze:
1. od opake požude,
2. od svijeta,
3. od đavla.

Pristati na napast jest grijeh, kao što je očito samo po sebi. Potrebno je, stoga, oduprijeti se ili barem ne pristati.

Lijekovi za napasti su budnost, poniznost, pouzdanje u Boga, žarka molitva, često primanje sakramenata itd.

CAPUT VI. **De effectibus peccatorum.**

165. 1. *Effectus peccati mortalis* sunt:
a) amissio gratiae sanctificantis;
b) amissio virtutum infusarum [1] necnon donorum Spiritus Sancti;
c) amissio omnium meritorum;
d) foedissima macula animae;
e) remorsus conscientiae;
f) reatus poenae aeternae.

166. 2. *Effectus peccati venialis* sunt:
a) privatio nitoris animae;
b) difficultas in exercitio virtutum;
c) subtractio multarum gratiarum;
d) dispositio ad peccatum mortale;
e) reatus poenae temporalis.

Ampliorem explicationem istorum effectuum vide in nostro Manuali Theol. mor. 392 sqq.

[1] Exceptis fide et spe.

POGLAVLJE VI. **O učincima grijeha.**

165. 1. *Učinci smrtnoga grijeha* jesu:
a) gubitak posvetne milosti;
b) gubitak ulivenih kreposti [1] kao i darova Duha Svetoga;
c) gubitak svih zasluga;
d) najružnija ljaga duše;
e) grižnja savjesti;
f) dug vječne kazne.

166. 2. *Učinci lakoga grijeha* jesu:
a) lišenje sjaja duše;
b) teškoća u vršenju kreposti;
c) uskraćenje mnogih milosti;
d) raspoloženje koje vodi u smrtni grijeh;
e) dug vremenite kazne.

Opširnije objašnjenje ovih učinaka pogledaj u našem Priručniku moralne teologije, 392. sl.

[1] Osim vjere i nade.

CAPUT VII. **De peccatis internis.**

167. Notio. Peccata interna vocantur ea, quae intra cor hominis perficiuntur et exterius non apparent. Sunt tria: delectatio morosa, gaudium peccaminosum, desiderium pravum.

168. Delectatio morosa *est peccaminosa complacentia de aliqua repraesentatione prava nobis ab imaginatione exhibita (sine desiderio)*.

Dicitur a) *morosa*, non a temporis mora, quasi requireretur tempus sat longum, sed quia voluntas in ista prava complacentia libere moratur, licet forte per pauca momenta.

Dicitur b) *de aliqua repraesentatione prava ab imaginatione nobis exhibita* ad designandum eius obiectum, quod non est opus externum, sed imago phantasiae.

Dicitur c) *sine desiderio*, quia, si desiderium pravum accedit, iam novam malitiam moralem accipit.

Delectatio versari potest circa quattuor obiecta:
1. circa *ipsum opus externum*, e. g. circa ipsam fornicationem;

POGLAVLJE VII. **O unutarnjim grijesima.**

167. Pojam. Unutarnjim se grijesima nazivaju oni koji se dovršavaju u srcu čovjeka i ne očituju se izvana. Ima ih tri: zastajna naslada, grešna radost, opaka želja.

168. Zastajna naslada *je grešno uživanje nad nekom opakom predodžbom, koju nam je predstavila mašta (bez želje).*

Kaže se: a) *zastajna*, ne zbog zastajanja vremena, kao da bi se tražilo dosta dugo vrijeme, nego zato što se volja slobodno zadržava u tom grešnom uživanju, pa makar i kroz malo trenutaka.

Kaže se b) *nad nekom opakom predodžbom, koju nam je predstavila mašta*, kako bi se naznačio njezin objekt, a to nije vanjsko djelo, nego slika fantazije.

Kaže se c) *bez želje*, jer ako pridođe opaka želja, čin već prima novu moralnu zloću.

Naslada se može odnositi na četiri objekta:
1. na *samo vanjsko djelo*, npr. na sami izvanbračni prileg;

2. circa *opus externum repraesentatum per imaginationem*, e. g. circa fornicationem neque factam neque faciendam, sed circa phantasticas imagines istius rei;
3. circa *modum* subtilem et ingeniosum, quo opus malum factum est (Gaunerstreich, filouterie);
4. circa *cognitionem operis mali*, e. g. moralista delectatur, quod valeat ostendere intrinsecam malitiam fornicationis.

2. na *vanjsko djelo koje predstavlja mašta*, npr. na izvanbračni prileg koji nije počinjen, niti će biti počinjen, nego na zamišljene slike te stvari;
3. na *način,* vješti i oštroumni, kojim je djelo izvršeno (Gaunerstreich, filouterie);
4. na *spoznaju zla djela*, npr. moralist uživa u tome što može pokazati intrinzičnu zloću izvanbračnog prilega.

Delectatio prima est ipsum peccatum operis externi.

Prva naslada je sam grijeh vanjskoga djela.

Delectatio altera est delectatio morosa, de qua nunc sermo est, et est eiusdem malitiae ac opus malum, ad quod refertur. Nemo enim delectaretur de istis repraesentationibus, nisi voluntarie inclinaretur ad ipsum opus malum, quamvis illud exterius nolit perficere.

Druga naslada je zastajna naslada, o kojoj je sada riječ, i iste je zloće kao i zlo djelo na koje se odnosi. Naime, nitko ne uživa nad tim predodžbama, ako se svojevoljno ne priklanja samom zlom djelu, pa makar ga ne želi izvana izvršiti.

Delectatio tertia per se quidem non est mala, saepe autem est periculosa.

Treća naslada sama po sebi nije zla, ali je često opasna.

Quarta delectatio licita est, immo laudabilis, si fit ex recta intentione.

Četvrta je naslada dopuštena, štoviše, pohvalna, ako se čini iz ispravne nakane.

Principium. *Delectatio morosa de obiecto graviter malo per imaginationem repraesentato est peccatum mortale et specificatur ex ipso obiecto eiusque circumstantiis.*

Načelo. *Zastajna naslada nad teško zlim objektom, koji je predstavila mašta, smrtni je grijeh, a njegovu vrstu određuje sam objekt i njegove okolnosti.*

Ratio est, quia illicita imaginatio et illicitum opus imaginatum moraliter habent eandem malitiam essentialem. Actus enim externus non auget moralitatem.

Razlog je tomu što nedopuštena maštanja i zamišljeno nedopušteno djelo imaju istu bitnu moralnost. Naime, vanjski čin ne uvećava moralnost.

Unde qui delectationem morosam habuit de adulterio, aliter peccat, quam si delectatus est de incestu. Attamen in praxi ordinarie sufficit, ut paenitens confiteatur se habuisse tot cogitationes contra castitatem, quin addat alias circumstantias. Etenim huiusmodi cogitationes (*quibus non coniungitur desiderium pravum*) non ita distincte cum omnibus circumstantiis exhibent obiectum; solent cito transire, et est moraliter impossibile praesertim post longum tempus omnes earum circumstantias in confessione declarare.

Stoga, tko je imao zastajnu nasladu o preljubu, drugačije griješi nego da je imao nasladu o incestu. Ipak, u praksi je redovito dovoljno da pokornik ispovjedi da je imao toliko misli protiv čistoće, bez da dodaje druge okolnosti. Naime, takve misli (*kojima nije pridružena opaka želja*) ne izražavaju toliko jasno objekt sa svim okolnostima. Obično brzu prođu i moralno je nemoguće, osobito nakon dužeg vremena, očitovati sve njihove okolnosti u ispovijedi.

169. Gaudium peccaminosum *est deliberata complacentia de re mala peracta sive a se sive ab aliis*.

169. Grešna radost *je promišljeno zadovoljstvo zbog neke zle stvari, koju je ili sam učinio ili su je drugi učinili.*

Est igitur quaedam approbatio peccati prius peracti, ideoque etiam eiusdem prorsus malitiae est ac peccatum prius peractum. — Ad istud gaudium revocantur iactantia de peccato commisso et tristia de opere malo non patrato.

Dakle, to je određeno odobravanje grijeha, koji je prije učinjen, i zato je gotovo jednake opakosti kao i taj prethodno počinjeni grijeh. — Na tu se radost svodi hvaljenje počinjenim grijehom i žalost zbog zlog djela koje nije učinjeno.

170. Desiderium pravum *est deliberata complacentia de aliquo peccato faciendo*, vel est optatio faciendi aliquid moraliter malum.

170. Opaka želja *je promišljeno zadovoljstvo zbog nekog grijeha koji će biti učinjen* [u budućnosti], ili želja da se učini nešto moralno zlo.

Hoc desiderium dividitur in *efficax*, quod est verum et firmum propositum faciendi peccatum; et *inefficax*, quod non est nisi quaedam velleitas sine firmo proposito.

Ta se želja dijeli na *učinkovitu* [apsolutnu], koja je prava i čvrsta odluka učiniti grijeh; i *neučinkovitu* [uvjetnu], koja nije više nego svojevrsno priželjkivanje bez čvrste odluke.

1. Desiderium *efficax* actionis malae est peccatum omnino eiusdem speciei et malitiae ac externus actus, in quem fertur.

1. *Učinkovita* želja za zlim činom jest grijeh posve iste vrste i zloće kao i vanjski čin na koji se odnosi.

Patet, quia tota malitia actus humani fundatur in perversa voluntate, neque ullam novam moralitatem addit actus externus. Quare Christus dixit: «Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo» (Mt 5, 28).

To je očito, jer se sva zloća ljudskog čina temelji na opakoj volji. Zato je Krist rekao: »Tko pogleda ženu s požudom, već je u svojem srcu počinio preljub s njom« (Mt 5, 28).

2. Desiderium *inefficax* seu condicionatum alicuius mali

2. *Neučinkovita* ili uvjetna želja za nekim zlom

a) semper est otiosum et subinde periculosum, quoniam per illud phantasia perturbatur et tempus teritur. Ad quid enim istae velleitates!

a) uvijek je neozbiljna i, stoga, opasna, jer se njome fantazija smućuje i troši se vrijeme. Čemu, naime, ta priželjkivanja!?

b) non est per se peccatum, si condicio apposita auferat malitiam actus, e. g. vellem comedere carnes, nisi esset feria VI;

b) nije sama po sebi grijeh, ako postavljeni uvjet uklanja zloću čina, npr. *želio bih jesti meso, kad ne bi bio petak*;

c) est autem per se peccatum, si in illo invenitur inordinatio, non obstante apposita condicione. Hinc e. g. est peccatum dicere: fornicarer, nisi esset infernus.

c) ali jest grijeh sama po sebi, ako se u njoj nalazi neurednost, bez obzira na postavljeni uvjet. Zato je npr. grijeh reći: *Počinio bih izvanbračni prileg kad ne bi bilo pakla.*

Notanda pro praxi. Si paenitens generaliter confitetur: habui pravas cogitationes, confessarius prius quaerat: fueruntne voluntariae vel involuntariae? A paenitente, qui respondit, cogitationes fuisse voluntarias, quaerat: fueruntne adiuncta prava desideria cogitationibus? Si paenitens respondet negative, solummodo indagandus est numerus approximative accuratus pravarum cogitationum, non autem istarum obiecta specie diversa, e. g. utrum cogitaverit de fornicatione, de adulterio etc., ut patet ex dictis n. 168. Sin autem paenitens respondit se habuisse prava desideria, utique declarare debet obiecta specie diversa talium desideriorum, e. g. utrum desideraverit fornicationem, adulterium etc. Aliquando tamen paenitentes rudes nequeunt distinguere delectationem morosam a desiderio pravo. Tunc confessarius non tenetur quaerere de obiectis talium actuum.

Napomene za praksu. Ako se pokornik općenito ispovijeda: *Imao sam opake misli*, neka ispovjednik prvo pita: *Jesu li bile svojevoljne ili protiv volje?* Pokornika, koji odgovori da su misli bile svojevoljne, neka pita: *Jesu li se mislima pridružile i opake želje?* Ako pokornik odgovori negativno, treba samo istražiti približno točan broj opakih misli, ali ne i različite vrste njihovih objekata, npr. je li mislio o izvanbračnom prilegu, o preljubu itd., kao što je očito iz onoga što je rečeno n. 168. Ali, ako pokornik odgovori da je imao opake želje, svakako je dužan očitovati različite vrste objekata u takvim željama, npr. je li želio izvanbračni prileg, preljub itd. No, ponekad neuki pokornici ne mogu razlikovati zastajnu nasladu od opake želje. Tada ispovjednik nije dužan ispitivati o objektima takvih čina.

CAPUT VIII. **De peccatis capitalibus.**

171. Notio. *Peccatum (vel melius vitium) capitale illud est, ex quo alia vitia et peccata tamquam ex fonte profluunt.*

Angelicus doctor potius adhibet verbum vitii quam peccati capitalis, ad significandum hic agi de *habitibus* seu propensionibus pravis, quae ex iteratis actibus ortae sunt. Ideo e. g. ille qui semel ebrius fuit, nondum proprie habet vitium ebrietatis.

Numerus. Secundum S. Gregorium Magnum solent enumerari septem vitia vel peccata capitalia:
1. inanis gloria;
2. avaritia;
3. luxuria;
4. invidia;
5. gula;
6. ira;
7. acedia.

Malitia peccatorum capitalium non semper excedit malitiam aliorum peccatorum; immo non quilibet actus vitii capitalis est peccatum mortale, e. g. actus invidiae, irae, acediae saepe non sunt nisi peccata levia.

Nihilominus paene semper est in statu peccati mortalis is, qui scienter et libenter vitia capitalia, i. e. propensiones vitiosas, fovet neque strenue repugnat.

POGLAVLJE VIII. **O glavnim grijesima.**

171. Pojam. *Glavni grijeh (ili bolje rečeno: mana) je onaj iz kojega druge mane i grijesi istječu kao iz izvora.*

Anđeoski učitelj radije koristi riječ *mana* nego glavni grijeh, kako bi naznačio da je ovdje riječ o *trajnim raspoloženjima* [habitus] ili opakim sklonostima [porocima], koji su nastali iz ponavljanja čina. Zato npr. onaj tko se jednom napio, još nema manu pijanstva u pravom smislu riječi.

Broj. Prema sv. Grguru Velikom, obično se nabraja sedam glavnih mana ili grijeha:
1. isprazna slava;
2. lakomost;
3. bludnost;
4. zavist;
5. proždrljivost;
6. srditost;
7. lijenost.

Zloća glavnih grijeha ne nadilazi uvijek zloću drugih grijeha; štoviše, nije svaki čin glavne mane smrtni grijeh, npr. čini zavisti, srditosti, lijenosti često nisu više od lakog grijeha.

Ipak, gotovo je uvijek u stanju smrtnog grijeha onaj tko svjesno i slobodno njeguje glavne mane, tj. opake sklonosti, i odlučno im se ne odupire.

S. Thomas non enumerat inter vitia capitalia superbiam, quam vocat reginam et initium omnium peccatorum. Quia tamen superbia et inanis gloria sunt affines, de iis simul tractamus.

Sv. Toma ne ubraja oholost među glavne mane, koju naziva kraljicom i početkom svakog grijeha. No, jer su oholost i isprazna slava bliske, zajedno ćemo o njima raspravljati.

172. 1. De superbia et inani gloria.

172. 1. O oholosti i ispraznoj slavi.

Superbia est inordinatus appetitus propriae excellentiae (S.Thomas).

Oholost je neuredna težnja za vlastitom uzvišenošću (sv. Toma).

Distinguitur superbia *completa*, quae ita se extollit, ut Deo eiusque legibus se subicere renuat, quasi talis subiectio esset laesiva suae excellentiae. Haec superbia est peccatum mortale, quia est contemptus Dei vel vices gerentium eius.

Razlikuje se *potpuna* oholost, koja se tako uzdiže da se odbija podložiti Bogu i njegovim zakonima, kao da takva podložnost ugrožava njezinu uzvišenost. Ova oholost je smrtni grijeh, jer je prezir prema Bogu ili onima koji upravljaju u njegovo ime.

Altera superbia est *incompleta*, qua quis salva subiectione Deo et superioribus debita se nimis extollit. Talis superbia per se est peccatum veniale, cum eius inordinatio non sit gravis.

Druga je oholost *nepotpuna*, kojom se netko previše uzdiže, ali ne gubi podložnost dužnu Bogu i poglavarima. Takva je oholost po sebi laki grijeh, jer njezina neurednost nije teška.

Omnis superbia est vitium valde periculosum,
a) quia etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant;
b) quia nihil vivit in nobis prius et moritur tardius;
c) quia non ita facile detegitur.

Svaka je oholost vrlo opasna mana:
a) jer ugrožava i dobra djela, tako da propadaju;
b) jer ništa ne živi u nama prije i umire kasnije;
c) jer se ne uočava tako lako.

Filiae superbiae sunt: praesumptio, ambitio, inanis gloria, iactantia, hypocrisis, contentio, inoboedientia.

Kćeri oholosti su: utvaranje, častoljublje, isprazna slava, hvalisavost, licemjerje, prepiranje, neposluh.

Remedia sunt: sincera cognitio sui ipsius, consideratio humilitatis Christi, exercitium humilitatis.

Lijekovi su: iskreno poznavanje samoga sebe, razmišljanje o Kristovoj poniznosti, vježbanje poniznosti.

Inanis gloria est appetitus inordinatus manifestationis propriae excellentiae.

Isprazna slava [taština] *je neuredna težnja za pokazivanjem vlastite uzvišenosti.*

Dum igitur superbia generaliter appetit inordinate propriam excellentiam, inanis gloria imprimis quaerit *manifestationem* seu inordinate appetit gloriam apud homines.

Dakle, dok oholost općenito neuredno teži za vlastitom uzvišenošću, isprazna slava prvenstveno traži *pokazivanje* ili neuredno traži slavu pred ljudima.

173. 2. De avaritia.

173. 2. O lakomosti.

Avaritia est immoderatus amor habendi possessiones seu divitias.

Lakomost je neuredna ljubav prema posjedovanju ili bogatstvu.

Avaritia, quae laedit *iustitiam*, est peccatum mortale ex genere suo; quae autem opponitur soli virtuti liberalitatis, est per se peccatum veniale.

Lakomost koja povrjeđuje *pravednost*, smrtni je grijeh po svojoj vrsti; a ona koja se protivi samo kreposti darežljivosti, po sebi je laki grijeh.

Filiae avaritiae sunt: obduratio cordis, inquietudo seu inordinata sollicitudo erga bona terrena, violentia in acquirendis bonis, fallacia et fraus.

Kćeri lakomosti su: tvrdoća srca, nemir ili neuredna briga oko zemaljskih dobara, nasilnost u stjecanju dobara, spletke i prijevara.

Remedia: consideratio vanitatis omnium bonorum terrestrium, meditatio exempli Christi.

Lijekovi: promatranje ispraznosti svih zemaljskih dobara, razmatranje o Kristovom primjeru.

174. 3. De luxuria.

Luxuria est inordinatus appetitus delectationis venereae.

Est peccatum mortale ex toto genere suo.

Filiae sunt: caecitas mentis, inconsideratio, inconstantia, amor sui et odium Dei, affectus praesentis saeculi et horror futuri.

Remedia sunt: humilis et frequens oratio, sacramentorum freque-ntatio, otii fuga, temperantiae exercitium, fuga occasionum.

De luxuria infra in tractatu de vitiis contra temperantiam sermo redibit.

174. 3. O bludnosti.

Bludnost je neuredna težnja za spolnim uživanjem.

To je smrtni grijeh po cijeloj svojoj vrsti.

Kćeri su: sljepoća uma, nepro-mišljenost, nepostojanost, ljubav prema sebi i mržnja prema Bogu, težnja prema ovom svijetu i strah od budućeg svijeta.

Lijekovi su: ponizna i česta molitva, često primanje sakramenata, bježanje od besposlice, vježbanje u umjerenosti, bježanje od grešnih prigoda.

Vratit ćemo se kasnije na govor o bludnosti u raspravi o manama protiv umjerenosti.

175. 4. De invidia.

Invidia est tristitia de bono alterius, quod aestimatur pro-prium malum eo, quod minuit nostram excellentiam vel gloriam.

Invidia est ex genere suo peccatum mortale, quia directe opponitur caritati.

Filiae sunt: odium, susurratio, detractio, afflictio in prosperis proximi et exsultatio in eius rebus adversis.

175. 4. O zavisti.

Zavist je žalost zbog dobra drugoga, koje se smatra vlastitim zlom, jer umanjuje našu uzviše-nost ili slavu.

Zavist je smrtni grijeh po svojoj vrsti, jer se izravno protivi ljubavi.

Kćeri su: mržnja, došaptavanje, ogovaranje, žalost zbog uspjeha bližnjega i radost zbog njegovih nevolja.

Remedia sunt: exercitium fraternae caritatis; exercitium humilitatis; consideratio malorum, quae ex invidia oriri solent.

Lijekovi su: vježbanje u bratskoj ljubavi; vježbanje poniznosti; promatranje zala koja obično niču iz zavisti.

176. 5. De gula.

176. 5. O proždrljivosti.

Gula est inordinatus appetitus edendi et bibendi.

Proždrljivost je neuredna težnja za jelom i pićem.

Est ex genere suo peccatum veniale, quia non continet tam gravem inordinationem moralem; haud raro autem evadit peccatum mortale ratione pessimorum eius effectuum.

Po svojoj je vrsti laki grijeh, jer ne sadrži tako tešku moralnu neurednost. Ipak, nerijetko može postati smrtni grijeh, zbog svojih pogubnih učinaka.

Filiae sunt: hebetudo mentis, multiloquium et scurrilitas, inepta laetitia, immunditia cuiuslibet generis.

Kćeri su: tupost uma, brbljavost i lakrdija, neprimjereno veselje, nečistoća svake vrste.

Remedia sunt: consideratio pravorum effectuum, exercitium temperantiae, fuga occasionis, praesertim si agitur de potu inebriante.

Lijekovi su: razmišljenje o opakim učincima, vježbanje umjerenosti, bježanje od prigoda, osobito ako je riječ o opojnim pićima.

De gula et specialiter de ebrietate sermo redibit infra.

O proždrljivosti i osobito o pijanstvu bit će kasnije još govora.

177. 6. De ira.

177. 6. O srditosti.

Ira est inordinatus appetitus vindictae.

Srditost je neuredna težnja za osvetom.

Ira secundum se spectata, prout est passio inordinata, est peccatum veniale; est autem grave peccatum ex genere suo, prout est inordinatus appetitus vindictae.

Srdžba gledana sama po sebi, kao neuredna strast, laki je grijeh. No, gledana kao neuredna težnja za osvetom, smrtni je grijeh po svojoj vrsti.

Ratio primi est, quia in tali ira non invenitur nisi levis inordinatio; ratio secundi est, quia inordinate appetere vindictam laedit caritatem et quandoque iustitiam.

Razlog je prve tvrdnje to što se u takvoj srdžbi nalazi samo laka neurednost. Razlog je druge tvrdnje to što neuredna težnja za osvetom povrjeđuje ljubav, a ponekad i pravednost.

Ira spectata in suis effectibus est grave vel leve peccatum, prout isti effectus debuerunt praevideri et graviter leviterve repugnant rectae rationi.

Srditost gledana u svojim učincima, teški je ili laki grijeh, prema tome kako su se ti učinci trebali predvidjeti i protive li se teško ili lako ispravnom razumu.

Filiae irae enumerantur a S. Thoma sex: indignatio, tumor mentis, clamorosa locutio, blasphemia, contumelia, rixa.

Sv. Toma nabraja šest *kćeri* srditosti: negodovanje, uzrujanost duše, vikanje, hule, vrijeđanje, svađa.

Remedia sunt:
1. praecavere causas;
2. statim et strenue resistere motibus irae;
3. considerare exemplum Christi.

Lijekovi su:
1. čuvati se uzroka;
2. odmah i čvrsto oduprijeti se pokretima srdžbe;
3. promatrati Kristov primjer.

178. 7. De acedia.

178. 7. O duhovnoj lijenosti.

Acedia est tristitia de bono spirituali, in quantum est bonum divinum (S. Thomas), *vel est tristitia de mediis salutis a Deo nobis collatis et praescriptis.*

Duhovna lijenost je žalost zbog duhovnog dobra, ukoliko je božansko dobro (sv. Toma) *ili žalost zbog sredstava koja nam je Bog dao i propisao.*

Acedia est ex genere suo peccatum mortale, quia adversatur caritati erga Deum.

Duhovna lijenost je smrtni grijeh po svojoj vrsti, jer se protivi ljubavi prema Bogu.

Filiae sunt: torpor circa praecepta, evagatio circa illicita, pusillanimitas, desperatio de salute.

Kćeri su: tromost u vršenju zapovijedi, lutanje misli prema nedopuštenim stvarima, malodušnost, očajavanje o spasenju.

Remedia sunt: considerare pessimos effectus, qui ex acedia sequuntur; meditari de praemio aeterno.

Lijekovi su: razmišljanje o vrlo lošim posljedicama koje slijede iz duhovne lijenosti; razmatranje o vječnoj nagradi.

TRACTATUS VII.

De virtutibus in genere.

Dividitur iste tractatus in tria capita:
1. de natura virtutum;
2. de virtutibus moralibus acquisitis;
3. de virtutibus infusis.

TRAKTAT VII.

Općenito o krepostima.

Ovaj se traktat dijeli na tri poglavlja:
1. o naravi kreposti;
2. o stečenim moralnim krepostima;
3. o ulivenim krepostima.

CAPUT I. **De natura et distinctione virtutum.**

179. Notio. *Virtus est, quae bonum facit habentem et opus eius bonum reddit* (Aristoteles). Haec definitio valet imprimis de virtute morali, quae reddit bonum et ipsum hominem et eius opus.

Altera definitio data a S. Augustino est de virtutibus infusis: *Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur et nemo male utitur, et quam Deus in nobis sine nobis operatur.*

Essentia virtutis clarius cognoscitur, si comparatur cum donis fructibusque Spiritus Sancti et cum beatitudinibus.

POGLAVLJE I. **O naravi i podjeli kreposti.**

179. Pojam. *Krepost je ona koja dobrim čini onoga tko je ima i njegovo djelo čini dobrim* (Aristotel). Ova definicija vrijedi prvenstveno kod moralne kreposti, koja čini dobrim i samog čovjeka i njegovo djelo.

Druga definicija, dana od sv. Augustina, govori o ulivenim krepostima: *Krepost je dobro svojstvo duše, po kojem se čestito živi i kojim se nitko loše ne koristi, i koje Bog djeluje u nama, bez nas.*

Bit kreposti jasnije će se spoznati, ako se usporedi s darovima i plodovima Duha Svetoga i s blaženstvima.

180. Dona Spiritus Sancti *sunt habitus concomitantes gratiam sanctificantem, quibus homo bene disponitur ad recipiendas illustrationes et motiones Spiritus Sancti.*

In donis igitur est ipse Spiritus Sanctus, qui movet hominem ad bonum; in virtutibus autem homo movetur a recta ratione cum adiutorio gratiae.

Enumerantur septem dona Spiritus Sancti, nempe: donum sapientiae, intellectus, scientiae, consilii, pietatis, fortitudinis, timoris.

Donum *sapientiae* (quod respondet virtuti caritatis) est habitus divinitus infusus, quo mens redditur facile mobilis a Spiritu Sancto ad contemplanda divina et ad iudica-ndum cum de illis tum de humanis secundum *rationes divinas*.

— Sapientiae primus effectus est filialis timor Dei; supremus autem effectus est dulcis pax in hominis corde.

Donum *intellectus* est lumen supernaturale homini habitualiter datum, quo facile et intime apprehendit veritates fidei.

Donum *scientiae* (quod vocatur quoque scientia sanctorum) reddit hominem aptum, ut ex quodam spirituali gustu et affectu caritatis iudicet per causas inferiores de omnibus in ordine ad finem supernaturalem.

180. Darovi Duha Svetoga *su trajna raspoloženja* [habitus]*, koja prate posvetnu milost, a kojima se čovjek dobro pripravlja za primanje prosvjetljenja i poticaja Duha Svetoga.*

Dakle, u darovima je sam Duh Sveti, koji pokreće čovjeka na dobro; a u krepostima čovjeka pokreće ispravni razum uz pomoć milosti.

Nabraja se sedam darova Duha Svetoga, naime: dar mudrosti, razuma, znanja, savjeta, pobožnosti, jakosti, straha.

Dar *mudrosti* (koji odgovara kreposti ljubavi) je božanski uliveno trajno raspoloženje kojim um postaje lako pokretan od Duha Svetoga za razmatranje božanskih stvari i za prosuđivanje kako o njima, tako i o ljudskim stvarima, prema *božanskim razlozima*.

— Prvi učinak mudrosti je sinovski strah Božji; a najviši učinak je slatki mir u ljudskom srcu.

Dar *razuma* je nadnaravno svjetlo, čovjeku habitualno dano, kojim lako i duboko shvaća istine vjere.

Dar *znanja* (koji se naziva također znanjem svetih) čini čovjeka sposobnim da iz svojevrsnog duhovnog okusa i čuvstva ljubavi sudi o svemu po nižim uzrocima u odnosu prema nadnaravnoj svrsi.

— Dona intellectus et scientiae adiuvant et perficiunt virtutem *fidei*.

Donum *consilii* (quod adiuvat et perficit virtutem *prudentiae*) reddit hominem aptum ad iudicandum et praecipiendum singulares actiones.

Donum *pietatis* (quod adiuvat et perficit virtutem *iustitiae*) reddit hominem aptum ad venerandum Deum ut *patrem* benignissimum et homines ut *filios Dei*.

Donum *fortitudinis* (quod adiuvat et perficit virtutem *fortitudinis*) roborat animum singulari fiducia evadendi quaecumque mala et perveniendi ad vitam aeternam.

Donum *timoris* (quod adiuvat et perficit virtutem *spei*) impellit hominem ad profundissime reverendum Dei maiestatem.

— Darovi razuma i znanja pomažu i usavršavaju krepost *vjere*.

Dar *savjeta* (koji pomaže i usavršava krepost *razboritosti*) čini čovjeka sposobnim za prosuđivanje i nalaganje pojedinačnih čina.

Dar pobožnosti (koji pomaže i usavršava krepost *pravednosti*) čini čovjeka sposobnim da štuje Boga kao predobrostivog *Oca* i ljude kao *djecu Božju*.

Dar *jakosti* (koji pomaže i usavršava krepost *jakosti*) učvršćuje dušu posebnim pouzdanjem da će izbjeći sva zla i doći do vječnog života.

Dar *straha* (koji pomaže i usavršava krepost *nade*) potiče čovjeka na najdublje štovanje Božjeg veličanstva.

181. Fructus Spiritus Sancti, qui enumerantur duodecim a S. Paulo (caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas), sunt *actus humani, qui ex donis Spiritus Sancti eliciuntur et quadam sancta et sincera delectatione nos reficiunt*.

Beatitudines (quae a S. Matthaeo enumerantur octo, a S. Luca autem quattuor) sunt *actus eximii virtutum et donorum, quatenus peculiari quadam ratione ducunt ad beatitudinem cum terrestrem tum imprimis coelestem*.

181. Plodovi Duha Svetoga, kojih sv. Pavao nabraja dvanaest (ljubav, radost, mir, strpljivost, blagost, dobrota, dobrodušnost, krotkost, vjernost, čednost, uzdržljivost, čistoća) jesu *ljudski čini, koji se izvode iz darova Duha Svetoga, i okrepljuju nas određenim svetim i iskrenim užitkom*.

Blaženstva (kojih sv. Matej nabraja osam, a sv. Luka četiri) *su izuzetni čini kreposti i darova, utoliko što nekim posebnim razlogom vode do blaženstva, kako zemaljskoga, tako i prvenstveno nebeskoga.*

182. Distinctiones virtutum sunt:

1. ratione *originis*:
virtutes *acquisitae* et *infusae*, prout propriis actibus ab homine acquiruntur vel a Deo simul cum gratia sanctificante infunduntur.

2. ratione *obiecti*:
virtutes *intellectuales*, *morales*, *theologicae*.
Virtutes intellectuales perficiunt hominem quantum ad cognitionem veri (sive speculativi sive practici); enumerantur quinque: intellectus, scientia, sapientia, prudentia, ars.

— Virtutes morales perficiunt potentias hominis ad bene et recte agendum circa media ad finem ultimum. Omnes istae virtutes reducuntur ad quattuor principaliores, quae proinde vocantur virtutes cardinales, nempe: prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia.

— Virtutes theologicae illae sunt, quae habent Deum ut obiectum directum et quae a solo Deo nobis infunduntur et revelantur. Sunt tres virtutes theologicae: fides, spes, caritas.

182. Podjele kreposti su:

1. s obzirom na *podrijetlo*:
stečene i *ulivene* kreposti, prema tome stječe li ih čovjek vlastitim činima ili ih Bog ulijeva zajedno s posvetnom milošću.

2. s obzirom na *objekt*:
intelektualne, *moralne* i *bogoslovne* kreposti.
Intelektualne kreposti usavršavaju čovjeka u spoznaji onoga što je istinito (bilo spekulativno bilo praktično); nabraja ih se pet: razum [razumijevanje], znanje, mudrost, razboritost, vještina.

— Moralne kreposti usavršavaju duševne moći čovjeka kako bi dobro i ispravno djelovao u odnosu na sredstva za postizanje konačne svrhe. Sve se ove kreposti svode na četiri poglavite kreposti, koje se zato nazivaju stožernim krepostima, naime: razboritost, pravednost, jakost, umjerenost.

— Bogoslovne kreposti su one koje imaju Boga kao izravni objekt i koje nam samo Bog ulijeva i objavljuje. Postoje tri bogoslovne kreposti: vjera, nada, ljubav.

CAPUT II. **De virtutibus moralibus acquisitis.**

183. Exsistentia virtutum moralium acquisitarum est certa, cum certum sit, hominem posse viribus suis naturalibus bonos actus elicere. Porro ex iteratis bonis actibus oriuntur boni habitus seu virtutes. Virtutes morales acquisitae absque gratia et caritate sunt quidem verae sed imperfectae virtutes, quia hominem non reddunt perfecte bonum.

184. Proprietates virtutum acquisitarum enumerantur quattuor:
1. consistunt in medio;
2. sunt connexae;
3. sunt inaequales;
4. durant post hanc vitam.

1. *Virtus moralis consistit in medio*, i. e. neque per excessum neque per defectum declinat a recta ratione. Distinguitur duplex medium, nempe *rationis*, quod observat debitam proportionem; *rei*, quod insuper observat omnimodam aequalitatem inter rem et debitum. Medium rei non observatur nisi a virtute iustitiae.

2. *Virtutes morales sunt connexae*, i. e. si una virtus moralis *perfecta* adest, adesse omnes alias oportet; et si una deest, omnes desint necesse est.

POGLAVLJE II. **O stečenim moralnim krepostima.**

183. Postojanje stečenih moralnih kreposti jest sigurno, jer je sigurno da čovjek može svojim naravnim snagama izvesti dobre čine. Nadalje, iz ponavljanja dobrih čina nastaju dobra trajna raspoloženja ili kreposti. Moralne kreposti stečene bez milosti i ljubavi jesu, doduše, prave kreposti, ali nesavršene, jer ne čine čovjeka savršeno dobrim.

184. Vlastitosti [svojstva] stečenih kreposti; nabraja ih se četiri:
1. stoje u srednjoj mjeri;
2. povezane su;
3. nejednake su;
4. traju i nakon ovog života.

1. *Moralna krepost stoji u srednjoj mjeri*, tj. ne odstupa od ispravnog razuma ni pretjerivanjem [per excessum] ni manjkom [per defectum]. Razlikuje se dvostruka sredina, to jest: *medium rationis*, gdje se pazi na potreban razmjer; i *medium rei*, gdje se povrh toga pazi na potpunu jednakost između stvari i duga. *Medium rei* obdržava se samo kod kreposti pravednosti.

2. *Moralne kreposti su povezane*, tj. ako netko ima jednu *savršenu* moralnu krepost, nužno ima i sve ostale; a ako jedna nedostaje, nužno nema ni svih drugih.

Vinculum, quod omnes virtutes *supernaturales* concatenat, est caritas; *prudentia* vero connectit virtutes omnes morales.

Vez koji povezuje sve *nadnaravne* kreposti jest ljubav; a *razboritost* povezuje sve moralne kreposti.

Virtutes intellectuales inter se et theologicae inter se non sunt connexae; potest enim una exsistere sine alia; immo etiam quaedam dispositiones ad virtutes morales possunt in homine exsistere, licet una virtus moralis penitus desit.

Intelektualne kreposti nisu međusobno povezane i bogoslovne kreposti nisu međusobno povezane. Naime, jedna može postojati bez druge. Štoviše, mogu u čovjeku postojati i određena raspoloženja prema moralnim krepostima, iako jedna moralna krepost u potpunosti nedostaje.

3. *Virtutes morales sunt inaequales*, cum obiective inter se consideratae tum etiam subiective in homine. In diversis hominibus posse esse virtutes diversi gradus, per se patet. Inaequalitas exsistit quoque inter virtutes intellectuales et theologicas.

3. *Moralne kreposti su nejednake*, kako objektivno gledane među sobom, tako i subjektivno u čovjeku. Da u jednom čovjeku mogu postojati kreposti različitog stupnja, očito je samo po sebi. Nejednakost postoji i između intelektualnih i bogoslovnih kreposti.

4. *Virtutes morales durant post hanc vitam* saltem quantum ad earum *formale*, i. e. quantum ad rectum ordinem rationis in iis exsistentem. Quantum vero ad actus materiales, illae virtutes, quae cohibent inordinatas passiones, non erunt in caelo, ubi iam non erunt tales inordinatae passiones.

4. *Moralne kreposti traju nakon ovog života*, barem što se tiče njihove *formalne* strane, tj. što se tiče ispravnog odnosa razuma koji u njima postoji. No, što se tiče materijalnih čina, one kreposti koje suzbijaju neuredne strasti, neće postojati na nebu, gdje više neće biti takvih neurednih strasti.

CAPUT III. **De virtutibus infusis.**

185. Exsistentia virtutum infusarum, quae sc. omnes simul cum gratia sanctificante infunduntur, hodie communissime admittitur. Ergo etiam infantes baptizati habent omnes virtutes infusas (Conc. Viennense). Virtutes morales infusae specifice distinguuntur a respectivis virtutibus moralibus acquisitis, quia in illis fides est regula moderans, in his vero sola ratio naturalis.

Proprietates virtutum infusarum speciales sunt tres:

a) intrinsece augentur, quoties gratia sanctificans augetur e. g. per opera meritoria;

b) omnes (exceptis virtutibus fidei et spei) amittuntur per peccatum mortale;

c) non directe possunt diminui, sed solum indirecte.

POGLAVLJE III. **O ulivenim krepostima.**

185. Postojanje ulivenih kreposti, tj. onih koje se ulijevaju zajedno s posvetnom milošću, danas se najopćenitije priznaje. Stoga, i krštena djeca imaju sve ulivene kreposti (Koncil u Vienni). Ulivene moralne kreposti specifično se razlikuju od odgovarajućih stečenih moralnih kreposti, jer je u njima vjera pravilo koje upravlja, a kod ovih samo naravni razum.

Vlastitosti ulivenih kreposti ima napose tri:

a) uvećavaju se iznutra, kad god se uvećava posvetna milost, npr. zaslužnim djelima;

b) sve se (osim kreposti vjere i nade) gube smrtnim grijehom;

c) ne mogu se izravno umanjiti, nego samo neizravno.

TRACTATUS VII.

De fide theologica et vitiis oppositis.

Dividitur iste tractatus in tria capita:
1. de natura fidei;
2. de necessitate fidei;
3. de vitiis fidei oppositis.

CAPUT I. **De natura fidei theologicae.**

186. Notio.
A S. Paulo definitur: «*Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*.»

A Concilio Vaticano definitur: «*Fides est virtus supernaturalis, qua, Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest.*»

Ad istas duas definitiones magis explicandas separatim agendum est de actu et de habitu fidei.

TRAKTAT VII.

O bogoslovnoj vjeri i manama koje joj se protive.

Ovaj se traktat dijeli na tri poglavlja:
1. o naravi vjere;
2. o nužnosti vjere;
3. o manama koje se protive vjeri.

POGLAVLJE I. **O naravi bogoslovne vjere.**

186. Pojam.
Sv. Pavao je definira: »*Vjera je temelj onoga čemu se nadamo, dokaz za one stvari koje ne vidimo*« [Hebr 11, 1].

Vatikanski koncil je definira: »*Vjera je nadnaravna krepost kojom, po nadahnuću i pomoći Božje milosti, vjerujemo da je istinito ono što je on objavio, ne radi toga što bismo svjetlom naravnog razuma opazili unutarnju istinu stvari, nego radi ugleda samoga Boga koji objavljuje i koji ne može ni pogriješiti ni prevariti*.«

Radi jasnijeg obrazloženja ovih dviju definicija, treba odvojeno raspravljati o činu vjere [actus fidei] i o trajnom raspoloženju vjere [habitus fidei].

Art. 1. **De actu fidei theologicae.**

187. Subiectum *proximum* actus fidei est intellectus, quia actus fidei est assensus et non mera fiducia divinae misericordiae, ut docent Protestantes.

Quamvis autem actus fidei sit formaliter et immediate actus intellectus, tamen voluntas quoque magnam partem in illo habet, quia debet imperare ipsum assensum in actu fidei. Namque obiectum fidei seu res credendae, cum non sint evidentes in se sed obscurae, non cogunt intellectum ad assensum, sicuti veritates naturales. Ideo voluntas mota a gratia divina imperat assensum in actu fidei.

Subiectum remotum fidei, i. e. personae, quae actum fidei elicere possunt, sunt:
a) omnes homines viventes in hac terra exceptis infidelibus formalibus;
b) animae in purgatorio, quippe quae adhuc carent visione beatifica.

Neque angeli et beati in coelo videntes essentiam divinam neque damnati in gehenna carentes gratia habent fidem proprie dictam.

Art. 1. **O činu bogoslovne vjere.**

187. *Bliži* **subjekt** čina vjere je razum, jer je čin vjere pristanak, a ne puko pouzdanje u božansko milosrđe kako uče protestanti.

No, iako je čin vjere formalno i neposredno čin razuma, ipak i volja ima veliku ulogu u njemu, jer treba naložiti sam pristanak u činu vjere. Naime, kako objekt vjere ili stvari koje treba vjerovati nisu očevidne same po sebi, nego nejasne [skrivene], one ne sile razum na pristanak poput naravnih istina. Zato volja, potaknuta od božanske milosti, nalaže pristanak u činu vjere.

Dalji subjekt vjere, tj. osobe koje mogu izvršiti čin vjere, jesu:

a) svi živi ljudi na ovoj zemlji, osim formalnih nevjernika;

b) duše u čistilištu, jer one još uvijek nemaju blaženo gledanje.

Ni anđeli i blaženici na nebu, koji gledaju božansku bit, ni osuđenici u paklu, kojima nedostaje milost, nemaju vjeru u vlastitom smislu riječi.

188. Obiectum *formale quod* (obiectum attributionis) fidei est prima Veritas in essendo seu essentia divina, quippe quae primo et principaliter a fide attingatur; omnia autem alia creduntur in ordine ad essentiam divinam.

Obiectum *formale quo* seu motivum internum credendi est auctoritas Dei revelantis (prima Veritas in dicendo).

Unusquisque enim christianus interrogatus, quare crederet, statim responderet, quia articuli fidei sunt a Deo revelati.

Obiectum *materiale* fidei est id, quod vere et formaliter est revelatum a Deo. Quare Concilium Vaticanum dicit: «Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur.»

188. Objekt *formale quod* (objekt atribucije) vjere jest prva Istina u bivstvovanju [prima Veritas in essendo] ili božanska bit, jer ga vjera prvo i poglavito dotiče; a sve se ostalo vjeruje u odnosu na božansku bit.

Objekt *formale quo* ili unutarnji motiv vjerovanja jest ugled Boga koji objavljuje (prima Veritas in dicendo).

Naime, svaki kršćanin kojega pitaju zašto vjeruje, odmah će odgovoriti: Zato što su članci vjere objavljeni od Boga.

Materijalni predmet vjere je ono što je uistinu i formalno objavljeno od Boga. Zato Vatikanski koncil kaže: »Božanskom i katoličkom vjerom treba vjerovati sve ono što je sadržano u Božjoj riječi, pisanoj ili predanoj, i što je predloženo od Crkve kao božanski objavljeno, bilo svečanom odlukom, bilo redovnim i općim učiteljstvom.«

189. Proprietates fidei sunt:
1. supernaturalitas,
2. libertas,
3. infallibilitas,
4. firmitas.

1. Actus fidei est *supernaturalis* ex parte
a) obiecti (veritatum credendarum);
b) motivi (revelationis divinae);
c) principii, i. e. gratiae supernaturalis.

Nemo enim potest actum fidei elicere nisi adiutus a gratia divina. Quare definivit Concilium Trid. (sess. 6, c. 3 de iustif.): «Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque eius adiuturio hominem credere... posse, sicut oportet... anathema sit.»

2. Actus fidei est *liber*, quia in fide praestatur assensus veritatibus non in se evidentibus, sed obscuris.
Quare definit Concilium Vaticanum: «Si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci, anathema sit.»

3. Actus fidei est *infallibilis*; nititur enim super infallibili revelatione divina et infallibili magisterio Ecclesiae.

189. Vlastitosti vjere su:
1. nadnaravnost,
2. sloboda,
3. nepogrešivost,
4. čvrstoća.

1. Čin vjere je *nadnaravan* sa strane:
a) objekta (istina koje treba vjerovati);
b) motiva (božanske objave);
c) počela, tj. nadnaravne milosti.

Naime, nitko ne može izvršiti čin vjere bez pomoći božanske milosti. Zato je definirao Tridentski koncil (sess. 6, c. 3. *O opravdanju*): »Ako netko kaže da čovjek može vjerovati, kako bi trebao, bez prethodnog nadahnuća Duha Svetoga i njegove pomoći... neka bude proklet.«

2. Čin vjere je *slobodan*, jer se u vjeri pruža pristanak istinama koje nisu u sebi očevidne, nego nevidljive [lat. *obscurae* = tamne, skrivene].
Zato Vatikanski koncil definira: »Ako netko kaže da pristanak kršćanske vjere nije slobodan, nego da se nužno proizvodi argumentima ljudskog razuma, neka bude proklet.«

3. Čin vjere je *nepogrešiv*; naime, oslanja se na nepogrešivu božansku objavu i nepogrešivo učiteljstvo Crkve.

4. Actus fidei est *firmus* et constans, i. e. ex nullo omnino motivo licet dubitare de fide illamque negare.

4. Čin vjere je *čvrst* i postojan, tj. nikada nije dopušteno sumnjati o vjeri ili je zanijekati, ni iz kojeg motiva.

Art. 2. **De virtute fidei theologicae.**

Art. 2. **O bogoslovnoj kreposti vjere.**

190. Exsistentia. Virtus fidei exsistit
a) in omnibus hominibus, qui habent gratiam sanctificantem;
b) in christiano peccatore, dummodo tamen iste ne commiserit grave peccatum infidelitatis.

190. Postojanje. Krepost vjere postoji:
a) u svim ljudima koji imaju posvetnu milost;
b) u kršćaninu grešniku, dok god taj ne počini teški grijeh nevjere.

De peccato infidelitatis postea sermo erit.

Kasnije će biti riječi grijehu nevjere.

Fidem remanere in peccatore definivit Concilium Trid. (sess. 6, c. 28 de iustif.): «Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul et fidem semper amitti; aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse christianum, anathema sit.»

Da vjera ostaje u grešniku, definirao je Tridentski koncil (sess. 6, c. 28. *O opravdanju*): »Ako netko kaže da se nakon gubitka milosti po grijehu, istodobno uvijek gubi i vjera; ili da vjera koja ostaje nije prava vjera, iako nije živa; ili da onaj nije kršćanin tko ima vjeru bez ljubavi, neka bude proklet.«

Fides, quae remanet in peccatore, vocatur *fides informis*.

Vjera koja ostaje u grešniku naziva se *neoblikovanom vjerom* [*fides informis*].

191. Augmentum et amissio. Fides augetur simul cum gratia sanctificante, et non aliter; amittitur autem fides solum per actum infidelitatis seu haereseos formalis.

Ratio est, quia, qui vel unum articulum fidei pertinaciter negat, negat etiam infallibilem revelationem divinam infallibileque magisterium Ecclesiae, ac proinde destruit in se ipsum fundamentum fidei.

191. Povećanje i gubitak. Vjera se povećava zajedno s posvetnom milošću, i nikako drugačije; a vjera se gubi samo činom nevjere ili formalnog krivovjerja.

Razlog je tomu što onaj tko tvrdokorno negira makar jedan članak vjere, negira i nepogrešivu božansku objavu i nepogrešivo učiteljstvo Crkve, te stoga uništava u sebi i sam temelj vjere.

CAPUT II. **De necessitate fidei theologicae.**

192. Notiones. Fides cum habitualis tum actualis necessaria est, et quidem necessitate medii et praecepti.

Necessitas *medii* est absoluta condicio, sine qua non potest obtineri salus aeterna.

Necessitas autem *praecepti* sequitur ex speciali praecepto legitimi superioris et est condicio quidem imposita, sed non ita absolute, ut salus aliter obtineri nequeat.

Quare in necessariis necessitate medii nulla conceditur excusatio; in necessariis vero necessitate praecepti solet excusare quaelibet moralis impotentia.

POGLAVLJE II. **O nužnosti bogoslovne vjere.**

192. Pojmovi. Vjera, kako habitualna, tako i aktualna, nužna je, i to nužnošću sredstva i zapovijedi.

Nužnost *sredstva* je apsolutni uvjet, bez kojega se ne može postići vječno spasenje.

Nužnost *zapovijedi* pak slijedi iz posebne zapovijedi zakonitog poglavara, i jest, doduše, postavljeni uvjet, ali ne tako apsolutno da se spasenje ne bi moglo drugačije postići.

Zato se u onome što je nužno nužnošću sredstva ne daje nikakva isprika; dok u onome što je nužno nužnošću zapovijedi obično ispričava svaka moralna nemogućnost.

Subdividimus hoc caput in duos articulos:
1. de fide necessaria necessitate medii;
2. de fide necessaria necessitate praecepti.

Dijelimo dalje ovo poglavlje na dva članka:
1. o vjeri koja je nužna nužnošću sredstva;
2. o vjeri koja je nužna nužnošću zapovijedi.

Art. 1. **De fide necessaria necessitate medii.**

Principium. *Fides habitualis necessaria est necessitate medii omnibus omnino hominibus; hominibus autem adultis eadem necessitate necessaria est fides quoque actualis.*

Ratio primi est, quia fides a Deo constituta est substantia, i. e. primum fundamentum rerum sperandarum, i. e. beatitudinis aeternae.
Concilium Vaticanum definivit: «Quoniam sine fide impossibile est placere Deo et ad filiorum eius consortium pervenire, ideo nemini umquam sine illa contigit iustificatio; nec ullus, nisi in ea perseveraverit, vitam aeternam assequetur.»

Ratio secundi est, quia Christus dixit: «Qui non crediderit, condemnabitur» (Marc. 16, 15).

Deinde quomodo homo adultus posset mereri vitam aeternam, nisi crederet prius eius exsistentiam et media adhibenda?

Art. 1. **O vjeri koja je nužna nužnošću sredstva.**

Načelo. *Habitualna vjera je nužna baš svim ljudima nužnošću sredstva; a odraslim je ljudima istom nužnošću nužna i aktualna vjera.*

Razlog je prve tvrdnje to što je Bog postavio vjeru kao osnovu, tj. prvi temelj stvari kojima se nadamo, tj. vječnog blaženstva.
Vatikanski je koncil definirao: »Kako je bez vjere nemoguće ugoditi Bogu i doći do zajedništva njegove djece, zato nikada nitko nije bez nje postigao opravdanje; niti će itko postići vječni život ako u njoj ne ustraje.«

Razlog je druge tvrdnje to što je Krist rekao: »Tko ne uzvjeruje, osudit će se« (Mk 16, 15).

Nadalje, kako bi odrasli čovjek mogao zaslužiti vječni život, ako prvo ne vjeruje u njegovo postojanje i sredstva koja treba primijeniti?

In homine adulto non sufficit neque votum fidei neque fides late dicta, ut nonnulli theologi opinati sunt, sed requiritur fides explicita et stricte dicta.

U odraslom čovjeku nije dovoljna ni želja za vjerom, ni vjera u širem smislu, kako su neki teolozi mislili, nego se traži eksplicitna vjera i u strogom smislu riječi.

193. Veritates necessario credendae:

193. Istine koje nužno treba vjerovati:

1. Fide saltem *implicita* credenda sunt ea omnia, quae Deus nobis revelavit et per Ecclesiam proposuit.

1. Vjerom barem *implicitnom* treba vjerovati sve ono što nam je Bog objavio i po Crkvi predložio.

2. Fide *explicita* credendum est Deum exsistere et esse remuneratorem boni et mali. Dicit enim S. Paulus: «Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit» (Hebr. 11, 6).

2. *Eksplicitnom* vjerom treba vjerovati da Bog postoji i da je uzvratitelj dobra i zla. Kaže, naime, sv. Pavao: »Tko pristupa Bogu, treba vjerovati da postoji i da je nagraditelj onima koji ga traže« (Heb 11, 6).

Num praeter istas duas veritates etiam aliae explicite credendae sint necessitate medii, non concordant theologi.

Je li osim ove dvije istine potrebno nužnošću sredstva eksplicitno vjerovati i u druge istine, ne slažu se teolozi.

Fidem explicitam Christi Redemptoris et SS. Trinitatis hoc modo esse necessariam, docet probabilior sententia, quae in praxi sequenda est. Ideo non licet neque baptizare neque absolvere eum, qui istas quattuor veritates explicite non credit. (Cf. S. Off., d. 25 Ian. 1703.). Sufficit autem, ut rudes haec mysteria modo valde imperfecto apprehensa credant fide divina.

Vjerojatnije mišljenje naučava da je tim načinom nužna eksplicitna vjera u Krista Otkupitelja i Presveto Trojstvo, a to treba slijediti u praksi. Zato nije dopušteno ni krstiti ni odriješiti [u ispovijedi] onoga tko eksplicitno ne vjeruje u ove četiri istine. (Usp. Sv. Oficij, 25. siječnja 1703.). No, dovoljno je da neuki ljudi vjeruju božanskom vjerom ova otajstva, shvaćena jednim dosta nesavršenim načinom.

Art. 2. **De fide necessaria necessitate praecepti.**

Circa fidem duo praecipiuntur:
1. actus fidei internus;
2. externa fidei manifestatio seu professio.

Art. 2. **O vjeri nužnoj nužnošću zapovijedi.**

Glede vjere, zapovjeđeno je dvoje:
1. unutarnji čin vjere;
2. vanjsko očitovanje ili ispovijest vjere.

§ 1. **De interno actu fidei praecepto.**

194. Principium. Exsistit divinum praeceptum internos actus fidei (et quidem explicitos) eliciendi circa praecipuos saltem articulos fidei.

Exsistentia huius praecepti iam a S. Ioanne supponitur scribente: «Et hoc est mandatum eius: ut credamus in nomine Filii eius Iesu Christi» (1 Io. 3, 23).
Damnata est propositio ab Innocentio XI: «Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se.»

Extensio huius praecepti est ad omnes homines et saltem ad quattuor sequentes res: symbolum apostolicum, orationem dominicam, praecepta decalogi, sacramenta omnibus necessaria.

Complures theologi exigunt, ut fideles memoriter sciant symbolum apostolicum, orationem dominicam et decalogum, sed non constat de tali stricta obligatione.

§ 1. **O zapovjeđenom unutarnjem činu vjere.**

194. Načelo. Postoji božanska zapovijed pobuditi unutarnje čine vjere (i to eksplicitne) barem glede poglavitih članaka vjere.

Postojanje ove zapovijedi napominje već sv. Ivan, koji piše: »I ovo je njegova zapovijed: da vjerujemo u ime Sina njegova Isusa Krista« (1 Iv 3, 23).
Inocent XI. osudio je propoziciju: »Ne smatra se da vjera potpada pod posebnu i vlastitu zapovijed.«

Opseg ove zapovijedi obuhvaća sve ljude, i to barem glede sljedeće četiri stvari: Apostolsko vjerovanje, Gospodnja molitva, zapovijedi Dekaloga, sakramenti koji su svima nužni.

Mnogi teolozi traže da vjernici znaju napamet Apostolsko vjerovanje, Molitvu Gospodnju i Dekalog, ali nije sigurna takva stroga obveza.

— Fideles satagant habere bonam cognitionem rerum ad religionem catholicam pertinentium, et parochi tenentur fideles diligenter instruere in rebus fidei et morum.

— Neka vjernici nastoje imati dobro poznavanje stvari koje se tiču katoličke vjere, i župnici su dužni vjernike pažljivo poučavati u stvarima vjere i morala.

195. *Tempus obligationis.*
Praeceptum eliciendi actum fidei obligat per se, i. e. independenter ab omni alia obligatione:

1. *quando homini sufficienter proposita est revelatio divina.* Hoc autem accidit pro catholicis, quando perfectum usum rationis acquisiverunt; pro haereticis autem et infidelibus, quando cognoscunt religionem catholicam esse veram. Ergo tales haeretici et infideles tenentur tunc in corde *statim* converti ad veram religionem, licet *publica* conversio possit ex iustis causis differri in tempus opportunum;

2. *quando nova definitio dogmatica ab Ecclesia proponitur*;

3. *saepius in vita*.
Quare Innocentius XI. damnavit propositionem: «Satis est actum fidei semel in vita elicere.»
Quoties accurate actus fidei sit eliciendus in vita, nequit determinari; ceterum homines christiane viventes abunde satisfaciunt huic praecepto per diversa religionis exercitia, quae solent perficere;

195. *Vrijeme obveze*.
Obveza pobuditi čin vjere obvezuje sama po sebi, tj. neovisno o svakoj drugoj obvezi:

1. *kada je čovjeku dovoljno predložena božanska objava*. To se pak događa kod katolika kad steknu potpunu upotrebu razuma; a kod krivovjeraca i nevjernika kad spoznaju da je katolička vjera istinita. Stoga, takvi su se krivovjerci i nevjernici tada dužni u srcu *odmah* obratiti na pravu vjeru, iako se *javno* obraćenje može iz pravednih razloga odgoditi za prigodno vrijeme.

2. *kada Crkva predloži novu dogmatsku definiciju*;

3. *češće u životu*.
Zato je Inocent XI. osudio propoziciju: »Dovoljno je jednom u životu pobuditi čin vjere.«
Koliko točno puta u životu treba pobuditi čin vjere, ne može se odrediti. Uostalom, ljudi koji kršćanski žive obilno udovoljavaju ovoj zapovijedi raznim pobožnim vježbama, koje običavaju obavljati;

4. *probabilius in articulo mortis*, quia tunc homo maxime tenetur credere, Deum esse misericordem et iustum remuneratorem.

Per accidens praeceptum fidei obligat:
a) quando oportet implere aliud praeceptum, quod requirit actum fidei, e. g. in susceptione sacramentorum;
b) in gravi tentatione contra aliquam virtutem aliter non vincenda.

4. *vjerojatnije na času smrti*, jer je tada čovjek najviše dužan vjerovati da je Bog milosrdan i pravedan nagraditelj.

Pripadno, zapovijed vjere obvezuje:
a) kada treba ispuniti drugu zapovijed koja traži čin vjere, npr. u primanju sakramenata;
b) prilikom teške napasti protiv neke kreposti, koja se ne može drugačije svladati.

§ 2. **De externa professione fidei praecepta.**

Praeceptum fidem profitendi est vel divinum vel ecclesiasticum.

196. I. Praeceptum divinum externe profitendi fidem
a) manifeste eruitur ex verbis S. Pauli dicentis: «corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem» (Rom. 10, 9),
et b) sequitur ex ipsa natura hominis, qui non solum mente, sed etiam corpore debet colere Deum.

Praeceptum hoc est negativum simul et affirmativum. In quantum est *negativum*, vetat, ne fides exterius negetur; quod quidem fieri potest vel *directe*, i. e. per *formalem* infidelitatem, vel *indirecte*, i. e. per actionem, quae exterius clare apparet negatio fidei, in mente autem agentis minime coniunctam habet negationem fidei.

§ 2. **O zapovjeđenoj vanjskoj ispovijesti vjere.**

Zapovijed ispovijedanja vjere jest ili božanska ili crkvena.

196. I. Božanska zapovijed vanjskog ispovijedanja vjere:
a) očigledno se izvodi iz riječi sv. Pavla, koji govori: »srcem vjerovati opravdava, a ustima ispovijedati spašava« (Rim 10, 9)
i b) slijedi iz same naravi čovjeka, koji treba štovati Boga ne samo dušom, nego i tijelom.

Ova je zapovijed istodobno negativna i afirmativna. Ukoliko je *negativna*, zabranjuje vanjsko nijekanje vjere; a ono može biti ili *izravno*, tj. *formalnom* nevjerom, ili *neizravno*, tj. činom koji se izvana jasno pokazuje kao nijekanje vjere, ali u umu činitelja nema pridruženu negaciju vjere.

Sic e. g. indirecte negat fidem, qui sumit coenam protestanticam, quamvis in mente nullo modo credat Christum esse praesentem in tali coena.

Tako npr. neizravno niječe vjeru onaj tko primi protestantsku večeru, iako u duši nikako ne vjeruje da je Krist prisutan u takvoj večeri.

Numquam licet negare fidem neque directe neque indirecte; quia omnis negatio fidei grave infert dedecus Deo, quia detrectat auctoritatem et reverentiam Dei. Quare Christus minatur: «Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est» (Matth. 10, 32).

Nikada nije dopušteno nijekati vjeru ni izravno ni neizravno; jer svako nijekanje vjere nanosi tešku uvredu Bogu, jer uskraćuje ugled i poštovanje Bogu. Zato Krist prijeti: »Tko mene zaniječe pred ljudima, zanijekat ću i ja njega pred Ocem svojim, koji je na nebesima« (Mt 10, 32).

Quamvis autem numquam liceat fidem negare, licet tamen aliquando fidem occultare vel dissimulare, ut infra dicetur.

Iako nikada nije dopušteno nijekati vjeru, dopušteno je, ipak, ponekad prikriti ili prešutjeti vjeru, kao što će naprijed biti objašnjeno.

Iuxta Angelicum Doctorem praeceptum divinum externe profitendi fidem obligat, quando ex omissione

1. Deo debitus honor subtrahitur,

2. spirituale bonum proximi laeditur [1].

Prema Anđeoskom učitelju, božanska zapovijed vanjskog ispovijedanja vjere obvezuje kada bi zbog propusta:

1. Bogu bila uskraćena dužna čast;

2. povrijedilo se duhovno dobro bližnjega [1].

[1] Codex iur. can. c. 1325, § 1 hoc praeceptum exprimit his verbis: «Fideles Christi fidem aperte profiteri tenentur, quoties eorum silentium, tergiversatio aut ratio agendi secum ferrent implicitam fidei negationem, contemptum religionis, iniuriam Dei vel scandalum proximi.»

[1] Zakonik kanonskog prava u kan. 1325., § 1., izražava tu zapovijed ovim riječima: »Kristovi vjernici dužni su vjeru otvoreno ispovjediti kad god bi njihova šutnja, izbjegavanje ili ponašanje uključivalo prešutno nijekanje vjere, prezir prema religiji, uvredu Boga ili sablazan bližnjega.«

1. *Honor Dei servandus* exigit professionem fidei:
a) quando quis interrogatur a *publica auctoritate* (non a privato homine) de sua fide;
b) quando quis etiam a privatis personis in odium religionis promovetur ad fidem verbo aut opere negandam.

1. *Čuvanje Božje časti* traži ispovijest vjere:
a) kada nekoga upita *javna vlast* (ne privatni čovjek) o njegovoj vjeri;
b) kada nekoga i privatne osobe iz mržnje prema vjeri navode da riječju ili djelom zaniječe vjeru.

2. *Spiritualis utilitas proximi* exigit, ut fidem externe profiteamur, si secus grave scandalum oriretur. (Libellatici inter primos christianos.)

2. *Duhovna korist bližnjega* traži da vjeru izvana ispovijedamo, ako bi u suprotnom nastala teška sablazan. (Libellatici kod prvih kršćana.)

197. II.
Praeceptum ecclesiasticum emittendi professionem fidei obligat sequentes personas iuxta vigentem disciplinam (c. 1406):
1. baptizandos,
2. redeuntes in gremium Ecclesiae,
3. ordinandos ad ordinem subdiaconatus,
4. omnes, qui ex iure debent interesse concilio provinciali vel synodo dioecesanae,
5. confessarios et concionatores, antequam officia sua exercendi facultate donantur,
6. omnes beneficiatos, e. g. parochos, canonicos,
7. officiales in curiis episcopalibus et ecclesiasticis tribunalibus,
8. officiales in Romanis Congregationibus et Tribunalibus,
9. omnes professores in seminariis et institutis religiosis; item, qui academicis gradibus donantur,

197. II.
Crkvena zapovijed polaganja ispovijesti vjere obvezuje sljedeće osobe prema važećoj disciplini (kan. 1406.):
1. krštenike;
2. one koji se vraćaju u krilo Crkve;
3. ređenike za red podđakonata;
4. sve koji po pravu trebaju sudjelovati u pokrajinskom saboru ili dijecezanskoj sinodi;
5. ispovjednike i propovjednike, prije nego što im se podijeli ovlast da obavljaju svoju službu;
6. sve nadarbenike, npr. župnike, kanonike;
7. službenike u biskupskim kurijama i crkvenim sudovima;
8. službenike u rimskim kongregacijama i sudovima;
9. sve profesore u sjemeništima i redovničkim ustanovama; isto tako, i one kojima se dijele akademski stupnjevi;

10. omnes superiores religiosos in religione clericali.

10. sve redovničke poglavare u kleričkoj redovničkoj družbi.

198. De fidei occultatione seu dissimulatione.

Licet fidem occultare vel dissimulare, dummodo adsit sufficiens causa et inde ne committatur fidei negatio neque directa neque indirecta. Hinc e. g. haereticus (vel paganus), qui non potest publice redire in gremium Ecclesiae sine maximo incommodo temporali, potest clam id facere; sacerdos transiens per loca periculosa infidelium potest vestem laicalem induere. Vide multa alia exempla in nostro Man. Theol. mor. I 507.

198. O prikrivanju ili prešućivanju vjere.

Dopušteno je prikriti ili prešutjeti vjeru samo ako postoji dostatan razlog, te ako se time ne čini ni izravno ni neizravno nijekanje vjere. Zato npr. krivovjerac (ili poganin), koji se ne može javno vratiti u krilo Crkve bez teških vremenitih neprilika, može ovo potajno učiniti. Svećenik, koji prolazi kroz opasna mjesta nevjernika, može nositi laičko odijelo. Pogledaj mnoge druge primjere u našem Priručniku moralne teologije I. 507.

CAPUT III. **De vitiis fidei oppositis.**

199. Contra fidem aliquis peccare potest: omissione et commissione.

1. **Omissione** contra fidem aliquis peccat:
a) per omissionem praecepti actus fidei internae vel externae (cf. supra n. 194 sqq.);
b) per ignorantiam voluntariam fidei veritatum scitu necessariarum.

2. Commissione aliquis peccat contra fidem dupliciter:
a) per excessum;
b) per defectum.

POGLAVLJE III. **O manama koje se protive vjeri.**

199. Protiv vjere netko može sagriješiti: propustom i činom.

1. Propustom griješi netko protiv vjere:
a) propustom zapovjeđenog čina vjere: unutarnje ili vanjske (usp. gore n. 194. sl.);
b) svojevoljnim neznanjem o vjerskim istinama koje je nužno znati.

2. Činom netko griješi protiv vjere na dva načina:
a) pretjerivanjem [per excessum];
b) manjkom [per defectum].

Per excessum peccatur contra fidem
α) temeraria credulitate,
β) superstitione.

Pretjerivanjem se griješi protiv vjere:
α) lakovjernošću;
β) praznovjerjem.

Temeraria credulitate ille peccat, qui admittit res tamquam ad fidem spectantes, quae tales revera non sunt, e. g. qui leviter credit privatas revelationes.

Lakovjernošću griješi onaj tko prihvaća stvari kao da spadaju u vjeru, koje uistinu nisu takve, npr. tko olako vjeruje u privatne objave.

— Superstitio, quae est quaedam infidelitatis protestatio per exteriorem actum, adversatur non solum fidei sed etiam religioni (cf. infra n. 430).

— Praznovjerje je svojevrsno priznanje nevjere vanjskim činom; ono se protivi ne samo vjeri, nego i bogoštovlju (usp. dolje n. 430.).

Per *defectum* peccatur contra fidem *infidelitate*, quae est vel negativa vel positiva.

Manjkom se griješi protiv vjere *nevjerom*, koja je ili negativna ili pozitivna.

Infidelitas *negativa* (materialis, involuntaria) est carentia fidei in eo, cui numquam fides est sufficienter annuntiata.

Negativna nevjera (materijalna, nesvojevoljna) jest nedostatak vjere kod onoga komu vjera nikada nije bila dostatno naviještena.

Infidelitas *positiva* (formalis) est culpabilis carentia fidei in eo, qui non vult credere.

Pozitivna nevjera (formalna) je skrivljeni nedostatak vjere kod onoga tko ne želi vjerovati.

Huius infidelitatis species sunt: paganismus, iudaismus, haeresis.

Vrste ove nevjere su: poganstvo, židovstvo, krivovjerje.

Ad haeresim revocatur *apostasia*, quae est totalis defectio a fide in eo, qui veram fidem antea habuit.

Na krivovjerje svodi se i *apostazija* [otpadništvo], koja je potpuno odstupanje od vjere kod onoga tko je prethodno imao pravu vjeru.

Ab haeresi distinguitur *schisma*, quod est subtractio pertinax oboedientiae Summo Pontifici debitae.

Od krivovjerja se razlikuje *raskol*, koji je tvrdokorno uskraćivanje dužne poslušnosti vrhovnom svećeniku.

Schisma igitur, licet directe non opponatur fidei, tamen semper fere coniunctum est cum haeresi, quoniam schismatici non solum oboedientiam recusant, sed etiam primatum Summi Pontificis negant.

Dakle, iako se raskol ne protivi izravno vjeri, gotovo je uvijek združen s krivovjerjem, jer raskolnici ne samo da odbijaju poslušnost, nego niječu i prvenstvo vrhovnog svećenika.

In hoc capite singillatim tractabitur:
1. de paganismo et iudaismo;
2. de haeresi et apostasia a fide;
3. de periculis fidei.

U ovom će se poglavlju pojedinačno raspravljati:
1. o poganstvu i židovstvu;
2. o krivovjerju i otpadništvu od vjere;
3. o opasnostima za vjeru.

Art. 1. **De paganismo et iudaismo.**

Art. 1. **O poganstvu i židovstvu.**

200. Propositio I. *Infidelitas negativa nullo modo est peccatum, infidelitas vero positiva est valde grave peccatum.*

200. Propozicija I. *Negativna nevjera nikako nije grijeh, ali pozitivna je nevjera vrlo težak grijeh.*

Ratio primi est, quia infidelitas negativa causatur ex ignorantia invincibili. Hinc damnata est propositio (68) Baii: «Infidelitas pure negativa in his, quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.»

Razlog je prve tvrdnje to što negativnu nevjeru uzrokuje nesavladivo neznanje. Zato je osuđena Bayeva propozicija (68): »Čisto negativna nevjera, kod onih kojima Krist nije bio propovijedan, grijeh je.«

Ratio secundi est, quia infidelitas positiva est
a) gravis contemptus auctoritatis divinae revelantis;
b) reicit medium prorsus necessarium ad salutem. Hinc Christus severe dicit: «Qui vero non crediderit, condemnabitur.»

Razlog je druge tvrdnje to što je pozitivna nevjera:
a) teški prezir prema božanskom autoritetu koji objavljuje;
b) odbija sredstvo koje je posve nužno za spasenje. Zato Krist strogo govori: »Tko ne uzvjeruje, osudit će se.«

Propositio 2.
a) *Pagani et Iudaei, licet non sint violenter impellendi ad amplectendam fidem catholicam, cogendi tamen sunt, ne cultum catholicum impediant aut opprobriis afficiant;*
b) *eorum ritus et cultus possunt ex gravi causa tolerari a principibus christianis.*

Ratio primi est, quia nemo potest quidem cogi ad credendum, quod est actus liberae voluntatis; nemo tamen etiam licite impugnat fidem catholicam.

Ratio secundi est, quia vel ipse Deus tolerat multa peccata ad evitanda maiora mala.

Propozicija 2.
a) *Iako pogane i Židove ne treba nasilno tjerati da prihvate katoličku vjeru, treba ih ipak siliti da ne zaprječuju ili vrijeđaju katoličko štovanje.*
b) *kršćanski vladari mogu iz važnog razloga tolerirati njihove obrede i štovanja.*

Razlog je prve tvrdnje to što se nikoga, doduše, ne može prisiliti da vjeruje, jer je to čin slobodne volje; ali nikomu nije dopušteno da napada katoličku vjeru.

Razlog je druge tvrdnje to što i sam Bog tolerira mnoge grijehe kako bi se izbjegla veća zla.

Art. 2. **De apostasia a fide et de haeresi.**

201. Apostasia *est totalis defectio a fide christiana libere olim recepta* (c. 1325, § 2).

Ergo apostasia consistit in eo, quod aliquis voluntarie reicit fidem catholicam, quam antea habuit. Non hic loquimur de apostasia ab ordine et a religione. Apostasia ad sectam massonicam haud raro aequivalet apostasiae a fide.

Art. 2. **O otpadništvu od vjere i o krivovjerju.**

201. Otpadništvo *je potpuno odstupanje od kršćanske vjere, koja je nekoć slobodno primljena* (kan. 1325., § 2.).

Dakle, otpadništvo stoji u tome da netko svojevoljno odbaci katoličku vjeru, koju je prije imao. Ne govorimo ovdje o otpadništvu od reda ili redovničke zajednice. Otpadništvo na masonsku sektu nerijetko je jednako otpadništvu od vjere.

202. Haeresis obiective considerata est propositio, quae contradicit articulo fidei; subiective vero et formaliter accepta est *error pertinax hominis christiani contra aliquam veritatem fidei catholicae*.

Quare ad haeresim formalem requiritur in intellectu error et in voluntate pertinacia, atque haereticus formalis non est:
a) qui ex metu aliove motivo exterius solummodo fidem negat, interius autem conservat;
b) qui ex ignorantia etiam vincibili errat in fide; deest enim pertinacia;
c) qui negat aliquam veritatem, quae a compluribus quidem habetur ut revelata, quam tamen Ecclesia ut revelatam nondum proposuit.

Illi, qui sine pertinacia errant in fide, sunt *haeretici materiales*, e. g. haud pauci protestantes, qui in haeresi sunt enutriti ab infantia.

Malitia apostasiae et haereseos. Haeresis *materialis* non est peccatum, quia non est voluntaria; haeresis autem *formalis* est peccatum mortale ex toto genere suo, quia continet formalem contemptum veracitatis et auctoritatis Dei.

Apostasia non differt specifice ab haeresi, sed est circumstantia valde aggravans.

202. Krivovjerje je gledano objektivno tvrdnja koja se protivi članku vjere; a uzeto subjektivno i formalno: *uporna je zabluda čovjeka kršćanina protiv neke istine katoličke vjere*.

Zato se za formalno krivovjerje traži zabluda u razumu i upornost u volji, te formalni krivovjerac nije:
a) tko iz straha ili drugog motiva samo izvana zaniječe vjeru, ali je iznutra čuva;
b) tko je iz neznanja, pa i savladivog, zabludio u vjeri; jer ovdje nedostaje upornost;
c) tko niječe neku istinu, koju mnogi, doduše, drže objavljenom, ali koju Crkva još nije predložila kao objavljenu.

Oni koji su bez upornosti zabludjeli u vjeri, *materijalni* su *krivovjerci*, npr. nemali broj protestanata, koji su od djetinjstva odgojeni u krivovjerju.

Zloća otpadništva i krivovjerja. *Materijalno* krivovjerje nije grijeh, jer nije svojevoljno; a *formalno* krivovjerje jest smrtni grijeh po cijeloj svojoj vrsti, jer sadrži formalni prezir prema istinitosti i ugledu Božjem.

Otpadništvo se vrsno ne razlikuje od krivovjerja, nego je vrlo otegotna okolnost.

Poenae ecclesiasticae.
Haeretici formales et apostatae, qui haeresim externe manifestaverunt, incurrunt:

1. *excommunicationem* latae sententiae speciali modo S. Sedi reservatam in foro interno. Si tamen delictum haeresis vel apostasiae deductum est ad forum externum, absolutio dari potest ab Ordinario loci (c. 2314, § 1 et 2).

2. *irregularitatem* cum ex delicto (c. 985, n. 1) tum ex defectu, si sectae acatholicae publice adhaeserint propter infamiam iuris (c. 984, n. 5); filii autem acatholicorum sunt impediti ab ordinibus suscipiendis, quamdiu parentes in suo errore manent (c. 987, n. 1), non autem (probabilius) post mortem ipsorum.

3. nisi moniti resipuerint, priventur beneficio, dignitate, pensione, officio aliove munere, si quod in Ecclesia habeant; infames declarentur; clerici, iterata monitione, deponantur.

4. *privationem sepulturae ecclesiasticae* (c. 1240, § 1, n. 1) et *infamiam* (c. 2314, n. 3), si publice sectae acatholicae adhaeserint.

Crkvene kazne.
Formalni krivovjerci i otpadnici, koji su izvana očitovali krivovjerje, upadaju u:

1. *izopćenje* unaprijed izrečeno, na poseban način pridržano Svetoj Stolici za unutarnje područje. No, ako je kazneno djelo krivovjerja i otpadništva izvedeno pred vanjski forum, odrješenje može dati mjesni ordinarij (kan. 2314., § 1. i 2.).

2. *neregularnost* kako iz kaznenog djela (kan. 985., n. 1.), tako i iz nedostatka, ako se javno pridruže nekatoličkoj sekti, zbog pravne beščasnosti (kan. 984., n. 5.); a sinovi nekatolika zapriječeni su u primanju svetog reda, dok god roditelji ostaju u svojoj zabludi (kan. 987., n. 1.), ali (vjerojatno) nisu nakon njihove smrti.

3. ako se nakon opomene ne poprave, trebaju se lišiti nadarbine, položaja, mirovine, službe ili druge dužnosti, ako koju imaju u Crkvi; trebaju se proglasiti beščasnima; a klerici, nakon ponovljene opomene, imaju se svrgnuti.

4. *uskraćenje crkvenog pogreba* (kan. 1240., § 1., n. 1.) i *beščasnost* (kan. 2314., n. 3.), ako su se javno pridružili nekatoličkoj sekti.

203. *Scholion*. De dubio in fide.

Cum fides nostra sit certissima, omne voluntarium dubium de ea est graviter peccaminosum.

Attamen sequentia attendenda sunt:

a) catholicus, qui *positive* dubitat de aliquo articulo fidei est haereticus; destruit enim infallibilitatem Dei revelantis. Hinc illud adagium: Dubius in fide infidelis est;

b) catholicus, qui *negative* dubitat (i. e. qui assensum suspendit) de aliquo articulo fidei, tenetur huiusmodi dubia strenue eludere, secus peccat;

c) acatholicus, qui *positive* dubitat de veritate suae sectae, tenetur serio investigare veritatem; secus peccat quidem, sed non est haereticus formalis, cum desit pertinacia in suo errore.

203. *Scholion*. O sumnji u vjeri.

Budući da je naša vjera najsigurnija, svaka svojevoljna sumnja o njoj jest teško grešna.

Ipak, treba paziti na sljedeće:

a) katolik koji *pozitivno* sumnja o nekom članku vjere jest krivovjerac, jer uništava nepogrešivost Boga koji objavljuje. Odatle ona izreka: *Sumnjivac u vjeri nevjernik je*;

b) katolik, koji *negativno* sumnja (tj. koji suzdržava pristanak) o nekom članku vjere, dužan je odlučno ukloniti takve sumnje: u suprotnom griješi;

c) nekatolik, koji *pozitivno* sumnja o istinitosti svoje sekte, dužan je ozbiljno istražiti istinu; u suprotnom griješi, ali nije formalni krivovjerac, jer nedostaje upornost u njegovoj zabludi.

Art. 3. **De periculis fidei.**

204. Pericula fidei proveniunt aut *ab intra*, e. g. ex superbia, cupiditate, vita immorigera etc., aut *ab extra*, e. g. ex communicatione cum haereticis, ex matrimoniis mixtis. De solis periculis externis fidei tractabitur.

§ 1. **De communicatione cum infidelibus et haereticis.**

205. Notiones.
1. Communicatio cum haereticis et infidelibus est vel *civilis*, vel *religiosa* aut *in sacris*. Prima habetur in rebus ad vitam civilem pertinentibus; altera in rebus ad cultum et religionem spectantibus.

2. Communicatio religiosa est vel *activa* vel *passiva*, prout catholicus participat in cultu heterodoxo vel acatholicus in cultu nostro.

Communicatio religiosa activa iterum duplex est: nempe vel *formalis*, quando catholicus participat in cultu heterodoxo cum vera intentione Deum colendi; vel *materialis*, quando catholicus solum *externe* assistit cultui heterodoxo, quin velit interne participare.

Art. 3. **O opasnostima za vjeru.**

204. Opasnosti za vjeru dolaze *iznutra*, tj. iz oholosti, požude, neurednog života itd., ili *izvana*, tj. iz druženja s krivovjercima, iz mješovitih brakova. Ovdje će se raspravljati samo o vanjskim opasnostima za vjeru.

§ 1. **O druženju s nevjernicima i krivovjercima.**

205. Pojmovi.
1. Druženje s krivovjercima i nevjernicima jest ili *građansko*, ili *vjersko* ili *u obredima*. Prvo dolazi u stvarima koje se tiču građanskog života; a drugo u stvarima koje se tiču kulta i vjere.

2. Vjerski dodir je ili *aktivan* ili *pasivan*, prema tome sudjeluje li katolik u krivovjernom kultu ili nekatolik u našem kultu.

Aktivni vjerski dodir dijeli se opet na dvoje: naime, ili je *formalan*, kad katolik sudjeluje u krivovjernom kultu sa stvarnom nakanom da štuje Boga; ili *materijalan*, kad katolik samo izvana sudjeluje u krivovjernom kultu, bez želje da iznutra sudjeluje.

Regula 1. Communicatio civilis inter catholicos et acatholicos iam non est prohibita a iure ecclesiastico, plerumque tamen non expedit, utpote periculis plena. Ex ea enim oriri solent dubitationes in fide, indifferentismus et aliquando totalis defectio a fide.

Pravilo 1. Građansko druženje između katolika i nekatolika nije više zabranjeno crkvenim pravom, ali često nije uputno, jer je puno opasnosti. Naime, iz toga obično niču sumnje u vjeri, indiferentizam, a ponekad i potpuni otpad od vjere.

Regula 2. Communicatio religiosa *passiva* cum haereticis (exceptis excommunicatis vitandis) generatim licita est.

Possunt igitur acatholici interesse caerimoniis catholicis, non autem publice participare in sacramentis, sacramentalibus, indulgentiis etc.

Pravilo 2. *Pasivni* vjerski dodir s krivovjercima (osim s izopćenicima koje treba izbjegavati) općenito je dopušten.

Dakle, nekatolici mogu nazočiti katoličkim ceremonijama, ali ne mogu javno sudjelovati u sakramentima, blagoslovinama, oprostima itd.

Regula 3. Communicatio religiosa *activa* et *formalis* numquam licita est (c. 1258, § 1).

Nihil enim aliud est quam negatio fidei catholicae et agnitio cultus heterodoxi. Hinc e. g. catholicus nequit esse patrinus in baptismo protestantico.

Pravilo 3. *Aktivno* i *formalno* vjersko sudjelovanje nikada nije dopušteno (kan. 1258., § 1.).

Naime, to nije ništa drugo nego nijekanje katoličke vjere i priznanje krivovjernog kulta. Zato npr. katolik ne može biti kum na protestantskom krštenju.

Regula 4. Communicatio religiosa *activa* sed materialis aliquando licita est, dummodo adsit sufficiens causa (ib. § 2).

Ratio est, quia talis communicatio ex se est actio non intrinsecus mala, dummodo tamen vitetur scandalum et periculum perversionis.
Hinc e. g. licet interesse funeribus heterodoxorum urbanitatis causa, adire templa haereticorum ad audiendam musicam etc.

Pravilo 4. *Aktivno*, ali materijalno, vjersko sudjelovanje ponekad je dopušteno, dok god postoji dostatan razlog (ibid. § 2.).

Razlog je tomu što takvo sudjelovanje nije samo po sebi intrinzično zao čin, ali samo ako se izbjegava sablazan i opasnost od izopačenja.

Zato je npr. dopušteno prisustvovati sprovodima krivovjeraca radi pristojnosti, poći u krivovjerske hramove radi slušanja glazbe itd.

§ 2. **De frequentatione scholarum acatholicarum.**

206. Scholae acatholicae aut sunt *positive* acatholicae, in quibus nempe aperte et data opera docetur infidelitas; aut sunt *neutrales* (simultaneae, paritae-ticae, mixtae) quae ab omni positiva religione praescindunt et non praebent nisi instructionem profanam.

Principium. *Numquam licet frequentare scholas acatholicas, in quibus proximum periculum perversionis removeri non potest.*

Ratio est obvia; non enim licet se exponere proximo periculo perve-rsionis.

Media, quibus proximum pericu-lum perversionis removeri potest, sunt:
1. diligenter invigilare, ne discipuli catholici ex pravis libris, condiscipulis, magistris damnum capiant;
2. discipulos catholicos aliunde sufficienter instruere in religione et bonis moribus;
3. inducere discipulos catholicos ad vitam piam et religiosam.

Optime statuit Codex iur. can. c. 1374: «Pueri catholici scholas acatholicas, neutras, mixtas, quae nempe etiam acatholicis patent, ne frequentent. Solius autem Ordinarii loci est decernere, ad normam instructionum S. Sedis, in quibus rerum adiunctis et qui-

§ 2. **O pohađanju nekatoličkih škola.**

206. Nekatoličke škole su ili *pozitivno* nekatoličke, u kojima se, naime, otvoreno i namjerno naučava nevjera; ili su *neutralne* (simultane, zajedničke, mješovite), koje se odvajaju od svake pozitivne religije i ne pružaju ništa osim profane pouke.

Načelo. *Nikada nije dopušteno pohađati nekatoličke škole, u kojima se ne može ukloniti bliža opasnost izopačenja.*

Razlog je očit: naime, nije dopušteno izložiti se bližoj opasnosti izopačenja.

Sredstva, kojima se može ukloniti bliža opasnost izopačenja, jesu:
1. pažljivo bdjeti da katoličke učenike ne zahvate štetni utjecaji od opakih knjiga, drugih učenika, učitelja;
2. katoličke učenike drugdje dostatno poučiti o vjeri i dobrim običajima;
3. privoditi katoličke učenike pobožnom i religioznom životu.

Izvrsno određuje Zakonik kanon-skog prava, kan. 1374: »Neka katolička djeca ne pohađaju ško-le, koje su nekatoličke, neutralne, mješovite; naime, koje su otvo-rene i nekatolicima. Isključivo mjesnom ordinariju pripada ovlast da odluči, u skladu s napucima

bus adhibitis cautelis, ut periculum perversionis vitetur, tolerari possit, ut eae scholae celebrentur.»

Svete Stolice, može li se tolerirati polazak takvih škola, te u kojim prilikama i poslije kojih mjera opreza, da se ukloni opasnost od izopačenja.«

§ 3. **De lectione librorum haereticorum.**

207. Nihil fere tam nefastum influxum exercet in vitam religiosam hominis, quam lectio pravorum librorum. Quapropter iam a saeculis invigilavit Ecclesia, ne ex lectione et impressione pravorum librorum detrimentum capiant fideles.

Disciplina hodie vigens statuta est a Leone XIII. in constitutione «Officiorum et munerum» d. 25. Ian. 1897 et magis adhuc evoluta fuit a Codice iur. can. lib. III, tit. XXIII. Cf. nostrum Man. iur. can. q. 414 Sqq.

§ 3. **O čitanju krivovjernih knjiga.**

207. Gotovo ništa drugo ne vrši tako poguban utjecaj na vjerski život čovjeka, kao čitanje opakih knjiga. Zbog toga, Crkva već stoljećima bdije kako vjernici ne bi pretrpjeli štetu zbog čitanja i tiskanja opakih knjiga.

Danas važeću disciplinu uredio je Leon XIII. u konstituciji »Officiorum et munerum« od 25. siječnja 1897., i dodatno je razvijena u Zakoniku kanonskog prava, lib. III, tit. XXIII. Usp. naš Priručnik kanonskog prava, q. 414. sl.

§ 4. **De matrimoniis initis cum incredulis et haereticis.**

208. Aliud idque perniciosum periculum perversionis in fide sunt matrimonia mixta, quae Ecclesia semper improbavit et quae non tolerat nisi adhibitis cautionibus specialibus, de quibus sermo erit in tractatu de matrimonio. Itaque qui matrimonium mixtum contrahit sine his cautionibus, graviter peccat, immo excommunicationem incurrit, si coram ministro acatholico id facit.

§ 4. **O ženidbama sklopljenima s nevjernicima i krivovjercima.**

208. Druga, i to vrlo pogubna, opasnost izopačenja u vjeri jesu mješovite ženidbe, koje je Crkva uvijek zabranjivala i koje ne tolerira bez pružanja posebnih jamstava, o kojima će biti riječi u raspravi o ženidbi. Stoga, tko sklopi mješovitu ženidbu bez ovih jamstava, teško griješi; štoviše, upada u izopćenje, ako to učini pred nekatoličkim službenikom.

TRACTATUS VIII.

De spe theologica et de vitiis oppositis.

Tractatum hunc dividimus in tria capita:
1. de natura spei theologicae;
2. de eius necessitate;
3. de vitiis et peccatis contra spem.

CAPUT I. **De natura spei theologicae.**

209. Definitio. *Spes theologica est voluntatis habitus divinitus infusus, per quem certa cum fiducia propter omnipotentiam Dei auxiliantem exspectamus et consectamur cum aeternam beatitudinem tum media ad eam consequendam necessaria.*

Ad maiorem explicationem huius definitionis assignanda sunt:
a) obiectum,
b) subiectum,
c) proprietates spei.

Obiectum materiale spei primarium est beatitudo aeterna; secundarium sunt omnia media conducentia ad beatitudinem.

TRAKTAT VIII.

O bogoslovnoj nadi i o manama koje su joj protivne.

Ovaj traktat dijelimo na tri poglavlja:
1. o naravi bogoslovne nade;
2. o njezinoj nužnosti;
3. o manama i grijesima protiv nade.

POGLAVLJE I. **O naravi bogoslovne nade.**

209. Definicija. *Bogoslovna nada je božanski uliveno trajno raspoloženje volje, po kojem sigurnim pouzdanjem, radi djelotvorne Božje svemogućnosti, očekujemo i težimo: kako za vječnim blaženstvom, tako i sredstvima koja su nužna za njegovo postizanje.*

Radi boljeg objašnjenja ove definicije, treba naznačiti:
a) objekt,
b) subjekt,
c) vlastitosti nade.

Materijalni objekt nade prvenstveno je vječno blaženstvo; drugotni objekt su sva sredstva koja vode do blaženstva.

Obiectum *formale quod* spei est ipse Deus supernaturali beatitudine possidendus. Spes enim utpote virtus theologica habet directe pro obiecto ipsum Deum.

Objekt *formale quod* nade je sam Bog posjedovan nadnaravnim blaženstvom. Naime, nada kao bogoslovna krepost ima izravno za objekt samoga Boga.

Obiectum *formale quo* spei seu motivum sperandi est Dei omnipotentia auxilians, i. e. praebens auxilia. Ita S. Thomas. Alii (Scotistae, Suarez) docent motivum sperandi esse bonitatem divinam; alii volunt id esse fidelitatem Dei; alii demum putant id esse cum omnipotentiam, tum bonitatem, tum fidelitatem divinam.

Objekt *formale quo* nade ili motiv nadanja jest djelotvorna Božja svemogućnost, tj. ona koja pruža pomoć. Tako govori sv. Toma. Drugi (skotisti, Suarez) naučavaju da je motiv nadanja Božja dobrota; drugi smatraju da je to vjernost Božja; drugi napokon smatraju da je to kako Božja svemogućnost, tako i dobrota, tako i vjernost.

Subiectum *proximum* spei est voluntas hominis; *remotum* vero sunt:
a) omnes fideles etiam peccatores (exceptis solis illis, qui in haeresim formalem vel in praesumptionem vel in desperationem inciderunt);
b) animae in purgatorio.

Bliži subjekt nade je volja čovjeka; a *dalji* subjekt su:

a) svi vjernici, pa i grešnici (izuzev samo onih koji su pali u formalno krivovjerje ili u preuzetnost ili očaj);

b) duše u čistilištu.

Virtus spei, quae in peccatore remanet, est vera sed *informis* spes.

Krepost nade, koja ostaje u grešniku, prava je nada, ali *neoblikovana* [*spes informis*].

Spes autem destruitur

1. per haeresim formalem, quippe quae fidem, i. e. ipsum fundamentum spei, destruat;

2. per praesumptionem et desperationem, utpote vitia directe opposita spei.

Nada se pak uništava:

1. formalnim krivovjerjem, jer ono uništava vjeru, tj. sam temelj nade;

2. preuzetnošću i očajem, kao manama koje su izravno suprotstavljene nadi.

210. Proprietates spei sunt: supernaturalitas et firmitas.

210. Vlastitosti nade su: nadnaravnost i čvrstoća.

a) Spes est *supernaturalis*, quia est virtus theologica habens pro obiecto materiali, formali quod, formali quo aliquid supernaturale.

a) Nada je *nadnaravna*, jer je bogoslovna krepost, koja ima kao materijalni, formalni *quod* i formalni *quo* objekt nešto nadnaravno.

b) Spes est *firma*, in quantum respicit Dei auxilium; est autem aliqualiter timida et incerta, in quantum supponit nostram cooperationem.

b) Nada je *čvrsta* u tome što gleda na Božju pomoć; ali je ipak ponešto bojažljiva i nesigurna u tome što uključuje našu suradnju.

Spem esse omnino firmam, patet ex Concilio Tridentino dicente: «In Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent» (sess. 6, c. 13 de iustif.).

Da je nada posve čvrsta, očito je iz Tridentskog koncila, koji govori: »Svi su dužni staviti i položiti najčvršću nadu u Božju pomoć« (sess. 6, c. 13. *O opravdanju*).

Spem autem non esse omnino certam et expertem timoris, si attenditur nostra cooperatio, sequitur ex S. Scriptura dicente: «Nescit homo, utrum amore an odio dignus sit (Eccle 9, 1).

Ali, da nada nije u potpunosti sigurna i lišena straha, ako gledamo na našu suradnju, slijedi iz Svetog pisma, koje govori: »Ne zna čovjek je li dostojan ljubavi ili mržnje« (Crkv 9, 1).

CAPUT II. **De necessitate spei theologicae.**

POGLAVLJE II. **O nužnosti bogoslovne nade.**

211. Principium.
a) *Necessitate medii spes habitualis omnibus necessaria est;*
b) *necessitate medii et praecepti divini spes actualis necessaria est omnibus usum rationis habentibus.*

211. Načelo.
a) *Nužnošću sredstva svima je nužna habitualna nada;*
b) *nužnošću sredstva i božanske zapovijedi nužna je aktualna nada svima koji imaju upotrebu razuma.*

Ratio primi est, quia nemo salvatur sine gratia sanctificante, quacum necessario infunditur virtus spei.

Razlog je prve tvrdnje to što se nitko ne spašava bez posvetne milosti, a s njom se nužno ulijeva krepost nade.

Ratio secundi est, quia omnes, qui habent usum rationis, debent vitam aeternam obtinere operibus suis. Iamvero nemo serio tendit ad aliquid obtinendum, nisi ipsi affulgeat spes revera assequendi rem desideratam. Hinc iubemur in S. Scriptura: «Sperate in eo, omnis congregatio populi» (Ps. 61, 9).

Razlog je druge tvrdnje to što svi, koji imaju upotrebu razuma, trebaju postići [zaslužiti] vječni život svojim djelima. A zaista, nitko se ozbiljno ne trudi da nešto postigne, ako mu ne zasvijetli nada da će uistinu postići željenu stvar. Zato nam zapovijeda Sveto pismo: »Ufajte se u nj sve skupštine naroda« (Ps 61, 9).

Praeceptum divinum spei obligat *per se*:
1. in initio vitae moralis;
2. in articulo mortis;
3. saepius in vita.

Božanska zapovijed nade obvezuje *po sebi*:
1. na početku moralnog života;
2. na času smrti;
3. češće u životu.

Idem praeceptum obligat *per accidens*:

1. quando urget gravis tentatio, quae aliter quam eliciendo actum spei vinci nequit;

2. quando oportet implere aliud praeceptum, quod sine spe impleri nequit, e. g. praeceptum suscipiendi sacramentum paenitentiae.

Ista zapovijed obvezuje *pripadno*:

1. kada nekoga muči teška napast, koja se ne može drugačije svladati nego pobuđivanjem čina nade;

2. kada treba ispuniti neku drugu zapovijed, koja se ne može ispuniti bez nade, npr. zapovijed o primanju sakramenta pokore.

CAPUT III. **De vitiis et peccatis contra spem theologicam.**

Contra spem peccatur
1. omissione actus spei,
2. desperatione,
3. praesumptione.

212. 1. Omissio actus debiti spei est peccatum, ut patet ex cap. praec. Ad hanc omissionem reducitur quoque *nimia adhaesio bonis terrenis* praebita, qua temporalia aeternis praeferuntur, ita ut quis in hac vita perpetuo manere exoptet.

213. 2. Desperatio peccat contra spem per defectum. Desperatio autem est vel *privativa* et imperfecta vel *positiva* et perfecta.

Prima est quaedam animi pusillanimitas, qua quis vel ex tentatione diabolica vel ex melancholica aliave morbida dispositione animum despondet et nimio torquetur timore perdendi salutem aeternam.

Altera est voluntaria diffidentia consequendi beatitudinem, vel melius: est voluntarius recessus a beatitudine aeterna, quae iudicatur adeptu impossibilis.

Desperatio privativa (ut plurimum) nullum est peccatum, sed mera tentatio aut scrupulositas: desperatio vero positiva est peccatum mortale ex toto genere suo.

POGLAVLJE III. **O manama i grijesima protiv bogoslovne nade.**

Protiv nade griješi se:
1. propustom čina nade,
2. očajem,
3. preuzetnošću.

212. 1. Propust dužnog čina nade jest grijeh, kao što je očito iz prethodnog poglavlja. Na ovaj se propust svodi i *pretjerano prianjanje uz zemaljska dobra*, kojim se vremenito stavlja ispred vječnoga, kao kad bi netko želio zauvijek ostati u ovom životu.

213. Očaj griješi protiv nade manjkom [per defectum]. Taj je očaj ili *privativan* i nepotpun, ili *pozitivan* i potpun.

Prvi je određeno malodušje, kojim netko zbog đavolske napasti ili melankoličnog ili drugog bolesnog raspoloženja, opterećuje dušu i suviše se muči strahom da će izgubiti vječno spasenje.

Drugi je svojevoljno nepouzdanje u postignuće blaženstva, ili bolje rečeno: to je svojevoljno odstupanje od vječnog blaženstva, kad se prosuđuje kao da ga je nemoguće postići.

Privativni očaj (najčešće) nije nikakav grijeh, nego obična napast ili skrupuloznost; ali pozitivni očaj jest smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti.

Ratio primi patet, cum desit voluntarium.
Ratio secundi est, quia desperatio positiva maximam infert iniuriam Deo, cuius misericordiam negat aut in dubium vocat.

Razlog je prve tvrdnje očigledan, jer nedostaje voljnost.
Razlog je druge tvrdnje to što pozitivni očaj nanosi najveću uvredu Bogu, čije milosrđe niječe ili dovodi u sumnju.

Causae desperationis solent esse:
a) luxuria aliaeque libidines inveteratae;
b) acedia;
c) fidei defectus,
d) melancholia.

Uzroci očaja su obično:
a) bludnost i druge ukorijenjene požude;
b) duhovna lijenost;
c) manjak vjere,
d) melankolija.

Remedium desperationis est remotio causarum eius.

Lijek za očaj je uklanjanje njegovih uzroka.

214. 3. Praesumptio peccat contra spem per excessum. Praesumptio enim nihil aliud est nisi *temeraria fiducia obtinendi beatitudinem mediis a Deo non ordinatis*.

214. 3. Preuzetnost griješi protiv nade pretjerivanjem [per excessum]. Naime, preuzetnost nije ništa drugo nego *neosnovano pouzdanje u postizanje blaženstva sredstvima koja Bog nije odredio*.

Saepe coniuncta est cum tentatione Dei, immo etiam cum haeresi.

Često je združena s iskušavanjem Boga, štoviše, i s krivovjerjem.

Praesumptio *haereticalis* est peccatum mortale ex toto genere suo, quia non solum opponitur fidei et spei, sed etiam divinae iustitiae maximam iniuriam infert.

Krivovjerna preuzetnost je smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti, jer se protivi ne samo vjeri i nadi, nego također nanosi najveću uvredu božanskoj pravednosti.

Praesumptio *simplex* est peccatum mortale ex genere suo, quia etiam haec praesumptio laedit virtutem spei et homini causat magna damna.

Jednostavna preuzetnost je smrtni grijeh po svojoj vrsti, jer i takva preuzetnost povrjeđuje krepost nade i čovjeku uzrokuje velike štete.

Causae praesumptionis sunt praeter errores in fide: superbia et inanis gloria.

Uzroci su preuzetnosti, osim zabluda u vjeri: oholost i taština.

Remedia praesumptionis sunt ea omnia, quae supra n. 172 allata sunt tamquam remedia superbiae.

Lijekovi za preuzetnost su svi oni koji su gore navedeni n. 172., kao lijekovi protiv oholosti.

TRACTATUS IX.

TRAKTAT IX.

De caritate theologica et de vitiis oppositis.

O bogoslovnoj ljubavi i manama koje joj se protive.

Dividitur iste tractatus in tria capita:
1. de caritate erga Deum;
2. de caritate erga nosmetipsos;
3. de caritate erga proximum.

Ovaj se traktat dijeli na tri poglavlja:
1. o ljubavi prema Bogu;
2. o ljubavi prema nama samima;
3. o ljubavi prema bližnjemu.

CAPUT I. **De caritate erga Deum.**

POGLAVLJE I. **O ljubavi prema Bogu.**

In hoc capite agemus:
1. de natura et proprietatibus caritatis;
2. de necessitate caritatis;
3. de vitiis caritati erga Deum oppositis.

U ovom ćemo poglavlju raspravljati:
1. o naravi i vlastitostima ljubavi;
2. o nužnosti ljubavi;
3. o manama koje se protive ljubavi prema Bogu.

Art. 1. **De natura et proprietatibus caritatis.**

Art. 1. **O naravi i vlastitostima ljubavi.**

215. Definitio. *Caritas est virtus divinitus infusa, qua Deum tamquam summum bonum diligimus propter seipsum, nosque et proximum propter Deum.*

215. Definicija. *Ljubav je božanski ulivena krepost kojom ljubimo Boga kao vrhovno dobro radi njega samoga, a sebe i bližnjega radi Boga.*

Obiectum *formale quod* caritatis est Deus, ut ipse bonus.

Objekt *formale quod* ljubavi jest Bog, u tome što je on sam dobar.

Obiectum *materiale* caritatis sunt omnes homines et angeli, non autem damnati et daemones, utpote amicitiae Dei incapaces.

Materijalni objekt ljubavi su svi ljudi i anđeli, ali ne i osuđenici [u paklu] i demoni, jer su oni nesposobni Božjeg prijateljstva.

Obiectum *formale quo* seu motivum caritatis est Deus in se et propter se amabilis.

Objekt *formale quo* ili motiv ljubavi jest Bog, koji je u sebi i radi sebe dostojan ljubavi.

Caritas theologica est perfectus amor benevolentiae, immo et *amicitiae* erga Deum.

Bogoslovna ljubav je savršena ljubav dobrohotnosti, štoviše, i *prijateljstva* prema Bogu.

Efficacia caritatis sequitur ex ipsa eius natura, quae est amicitia cum Deo. Caritas igitur destruit peccatum mortale et iustificat peccatorem. Ex voluntate autem Christi instituentis sacramenta mortuorum ad remissionem peccatorum requiritur, ut peccator eliciens cum adiutorio actualis gratiae actum perfectae caritatis habeat votum saltem implicitum suscipiendi haec sacramenta.

Učinkovitost ljubavi slijedi iz same njezine naravi, a to je prijateljstvo s Bogom. Ljubav stoga uništava smrtni grijeh i opravdava grešnika. No, po volji Kristovoj, koji je ustanovio sakramente mrtvih za otpuštanje grijeha, traži se da grešnik pobuđujući čin savršene ljubavi, uz pomoć djelatne milosti, ima barem implicitnu želju da primi te sakramente.

216. Proprietates caritatis.
Caritas debet esse:
1. supernaturalis,
2. efficax,
3. appretiative summa.

216. Vlastitosti ljubavi.
Ljubav treba biti:
1. nadnaravna,
2. djelotvorna,
3. aprecijativno najviša.

1. Caritas est *supernaturalis* ex omni parte, nempe ex eius obiecto et ex eius causa, quae est gratia supernaturalis.

1. Ljubav je *nadnaravna* sa svih strana, naime, po svojem objektu i po svojem uzroku, a taj je uzrok nadnaravna milost.

2. Caritas debet esse *efficax*, ideoque non sufficit merus affectus caritatis seu caritas affectiva. Quapropter monemur: «Non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate» (1 Io. 3, 18).

2. Ljubav treba biti *djelotvorna*, i zato nije dovoljno samo čuvstvo ljubavi ili afektivna ljubav. Zbog toga smo opomenuti: »Ne ljubimo riječju ni jezikom, nego djelom i istinom« (1 Iv 3, 18).

3. Caritas debet esse *apretiative summa* (non intensive summa), i. e. debemus Deum pluris aestimare quam omnem creaturam, ita ut parati simus potius universum mundum quam Dei amicitiam amittere.

3. Ljubav treba biti *aprecijativno najviša* (ne osjetilno najviša), tj. trebamo više cijeniti Boga nego bilo koje stvorenje, tako da budemo spremni radije izgubiti čitav svijet nego Božje prijateljstvo.

217. Scholion. De praestantia caritatis.
Caritas excellit omnibus virtutibus et donis; namque
1. sola caritas remittit omnia peccata mortalia;
2. sola caritas constituit veram amicitiam inter Deum et hominem;
3. sola caritas est forma omnium virtutum, quibus imperat, et quarum actus evadunt meritorii quia ex caritate procedunt.

217. Scholion. O izvrsnosti ljubavi.
Ljubav nadilazi sve kreposti i darove, jer:
1. samo ljubav otpušta sve smrtne grijehe;
2. samo ljubav uspostavlja pravo prijateljstvo između Boga i čovjeka;
3. samo je ljubav forma svih kreposti, kojima zapovijeda i čiji čini postaju zaslužni, jer proizlaze iz ljubavi.

Art. 2. **De necessitate caritatis.**

Art. 2. **O nužnosti ljubavi.**

218. Principium 1.
Necessitate medii necessaria est:
a) *caritas habitualis omnino omnibus hominibus;*
b) *caritas actualis omnibus usu rationis capacibus.*

218. Načelo 1.
Nužnošću sredstva nužna je:
a) *habitualna ljubav baš svim ljudima;*
b) *aktualna ljubav svima koji imaju upotrebu razuma.*

Ratio primi est, quia nemo salvatur sine gratia sanctificante et amicitia cum Deo. Iamvero caritas cum gratia sanctificante et amicitia Dei indissolubiliter coniuncta est.

Razlog je prve tvrdnje to što se nitko ne spašava bez posvetne milosti i prijateljstva s Bogom. A zaista, ljubav je nerazdruživo povezana s posvetnom milošću i prijateljstvom s Bogom.

Ratio secundi est, quia omnes usu rationis capaces debent tendere in unionem cum Deo, quod fit per caritatem.

Razlog je druge tvrdnje to što su svi, koji imaju upotrebu razuma, dužni težiti sjedinjenju s Bogom, a to se zbiva po ljubavi.

Principium 2.
Necessitate praecepti divini caritas actualis necessaria est omnibus usu rationis capacibus et quidem per se et per accidens.

Praeceptum divinum caritatis vocatur a Christo: «maximum et primum mandatum» (Matth. 22, 38). Damnata est ab Innocentio XI a. 1679 propositio: «Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.»

Per se obligat praeceptum caritatis:
1. in initio vitae moralis;
2. in articulo mortis;
3. saepius in vita (saltem saepius quam quolibet quinquennio).

Per accidens obligat praeceptum caritatis:

1. quoties aliquis versatur in peccandi periculo, quod removeri nequit sine actu caritatis;

2. quoties aliquis in statu peccati mortalis exsistens et carens confessario tenetur recuperare statum gratiae sanctificantis.

Načelo 2.
Nužnošću božanske zapovijedi, aktualna ljubav nužna je svima koji imaju upotrebu razuma, i to sama po sebi i pripadno.

Krist naziva božansku zapovijed ljubavi: »največom i prvom zapovijedi« (Mt 22, 38).
Inocent XI. je 1679. g. osudio propoziciju: »Vjerojatno je da ni svake pete godine u strogom smislu ne obvezuje po sebi zapovijed ljubavi prema Bogu.«

Po sebi obvezuje zapovijed ljubavi:
1. na početku moralnog života;
2. na smrtnom času;
3. češće u životu (barem češće nego svake pete godine).

Pripadno obvezuje zapovijed ljubavi:

1. kad god se netko nalazi u opasnosti da će sagriješiti, koja se ne može ukloniti bez čina ljubavi;

2. kad god se netko, tko se nalazi u stanju smrtnog grijeha i nema ispovjednika, treba vratiti u stanje posvetne milosti.

Art. 3. **De vitiis caritati erga Deum oppositis.**

219. Caritati erga Deum generaliter opponitur omne peccatum mortale, quippe quod destruat amicitiam Dei; specialiter autem opponuntur caritati
a) per *omissionem*: omissio actus caritatis debiti (de quo art. praec.);
b) per *commissionem*: odium Dei et acedia.

220. Odium Dei est peccatum mortale; immo si est odium inimicitiae, est ex genere suo peccatum gravissimum inter omnia.

Distinguitur odium *abominationis*, quo abominamur Deum tamquam ultorem peccatorum. Istud odium est peccatum mortale ex genere suo, quia impugnat iustitiam divinam.

— Alterum odium est *inimicitiae*, quo Deo malum volumus. Istud odium est vere diabolicum et omnium peccatorum gravissimum, quia nullum aliud peccatum ita graviter offendit Deum.

221. Acedia est fastidium et tristitia de mediis salutis aeternae ob difficultatem in iis acquirendis et adhibendis expertam. Ex quo patet acediam caritati, quippe quae gaudeat de mediis perveniendi ad unionem Dei, esse contrariam. Cf. quae supra n. 178 de acedia dicta sunt.

Art. 3. **O manama protivnima ljubavi prema Bogu.**

219. Ljubavi prema Bogu općenito se protivi svaki smrtni grijeh, jer uništava prijateljstvo s Bogom; ali se posebno ljubavi protive:
a) *propustom*: propust dužnog čina ljubavi (o kojem smo govorili u prethodnom članku);
b) *činom*: mržnja prema Bogu i duhovna lijenost.

220. Mržnja prema Boga smrtni je grijeh; štoviše, ako je mržnja iz neprijateljstva, po svojoj je vrsti najteži od svih grijeha.

Razlikuje se mržnja iz *bojazni*, kojom se boji Boga kao osvetnika grijeha. Ova je mržnja smrtni grijeh po svojoj vrsti, jer se bori protiv božanske pravednosti.

— Druga je mržnja iz *neprijateljstva*, kojim se Bogu želi zlo. Ova je mržnja uistinu đavolska i najteži od svih grijeha, jer nijedan drugi grijeh ne vrijeđa Boga tako teško.

221. Duhovna lijenost je odbojnost i žalost radi sredstava za vječno spasenje zbog doživljenih teškoća u njihovu dobivanju i primjeni. Iz toga je očito da se duhovna lijenost protivi ljubavi, jer se ona raduje sredstvima za prilaženje i sjedinjenje s Bogom. Usp. što je prije n. 178. rečeno o lijenosti.

CAPUT II. **De caritate erga nosmetipsos.**

222. Obligatio diligendi nosmetipsos vera caritate iam supponitur, quando iubemur diligere proximum *sicut nosmetpsos*. Ratio autem est, quia caritas debet se extendere ad omnes, qui sunt aeternae gloriae capaces, inter quos sumus et nos et quidem secundum animam et corpus.

Peccata opposita caritati erga nosmetipsos sunt omnia detrimenta, quae culpabiliter causamus et animae et corpori, e. g. peccatum mortale causans mortem animae, pericula animae et corporis, suicidium etc. — Egoismus quoque inordinatus, cum sit radix multorum peccatorum, adversatur huic caritati.

POGLAVLJE II. **O ljubavi prema nama samima.**

222. Obveza ljubiti samoga sebe pravom ljubavlju naznačuje se već u tome što nam je zapovjeđeno da ljubimo bližnjega kao *nas same*. Razlog je pak tomu što ljubav treba obuhvatiti sve koji su sposobni vječne slave, među kojima smo i mi sami, i to prema duši i tijelu.

Grijesi protiv ljubavi prema nama samima jesu sve pogibelji koje vlastitom krivicom nanosimo i duši i tijelu, npr. smrtni grijeh koji uzrokuje smrt duše, opasnosti za dušu i tijelo, samoubojstvo itd. — I neuredni egoizam, kao korijen mnogih grijeha, protivi se ovoj ljubavi.

CAPUT III. **De caritate erga proximum.**

Dividitur istud caput in tres articulos:
1. de exsistentia, extensione, ordine praecepti caritatis erga proximum;
2. de operibus caritatis;
3. de peccatis huic caritati oppositis.

POGLAVLJE III. **O ljubavi prema bližnjemu.**

Ovo se poglavlje dijeli na tri članka:
1. o postojanju, opsegu, redu zapovijedi ljubavi prema bližnjemu;
2. o djelima ljubavi;
3. o grijesima protivnima ovoj ljubavi.

Art. 1. **De exsistentia, extensione, ordine praecepti caritatis erga proximum.**

Dividitur iste articulus in duas paragraphos:
1. de exsistentia et extensione praecepti caritatis erga proximum;
2. de ordine caritatis.

§ 1. **De exsistentia et extensione praecepti caritatis.**

223. 1. Exsistentia specialis praecepti diligendi proximum amore supernaturali, cum affectivo tum effectivo, apparet:

a) *ex S. Scriptura:* «Secundum autem (mandatum) simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum» (Matth. 22, 39);

b) *ex propositionibus damnatis* ab Innocentio XI: «Non tenemur proximum diligere actu interno et formali»
«Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos»;

c) *ex ratione;* namque etiam proximus est capax aeternae gloriae.

Actus *interni* caritatis erga proximum sunt:
1. congaudere in eius rebus secundis, contristari in eius rebus adversis;
2. sincere desiderare eius bonum.

Art. 1. **O postojanju, opsegu, redu ljubavi prema bližnjemu.**

Ovaj se članak dijeli na dva paragrafa:
1. o postojanju i opsegu ljubavi prema bližnjemu;
2. o redu ljubavi.

§ 1. **O postojanju i opsegu ljubavi prema bližnjemu.**

223. 1. Postojanje posebne zapovijedi o ljubljenju bližnjega nadnaravnom ljubavlju, kako afektivnom, tako i efektivnom [djelotvornom], očita je:

a) *iz Svetoga pisma:* »Druga pak zapovijed slična je ovoj: Ljubi svoga bližnjega kao samoga sebe« (Mt 22, 39)

b) *iz propozicija osuđenih* od Inocenta XI: »Nismo dužni ljubiti bližnjega unutarnjim i formalnim činom.«
»Zapovijedi o ljubavi prema bližnjemu možemo udovoljiti samim vanjskim činima.«

c) *iz razuma*; jer je i bližnji sposoban vječne slave.

Unutarnji čini ljubavi prema bližnjemu jesu:
1. radovati se njegovim uspjesima, žalostiti se u njegovim nevoljama;
2. iskreno željeti njegovo dobro.

Actus *externi* caritatis erga proximum sunt: ei benefacere praebendo illi septem quae dicuntur opera misericordiae spiritualis et corporalis.

Vanjski su čini ljubavi prema bližnjemu: činiti mu dobro, pružajući mu sedam djela, koja se nazivaju djelima duhovnog i tjelesnog milosrđa.

2. Extensio. Praeceptum caritatis se extendit ad omnes homines (capaces aeternae beatitudinis) et etiam ad *inimicos*.

2. Opseg. Zapovijed ljubavi proteže se na sve ljude (sposobne vječnoga blaženstva) i također na *neprijatelje*.

Inimici enim sunt amandi ex caritate, non quidem qua inimici, sed qua homines. Ita ex praecepto divino positivo, quod fundatur super ipso iure naturali. Christus iubet: «Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos» (Matth. 5, 44).

Naime, treba ljubiti neprijatelje iz ljubavi, ali ne zato što su neprijatelji, nego zato što su ljudi. Tako slijedi iz pozitivne Božje zapovijedi, koja se temelji na naravnom pravu. Krist zapovijeda: »Ljubite svoje neprijatelje, činite dobro onima koji vas mrze, i molite za one koji vas progone i kleveću« (Mt 5, 44).

Non autem iubemur diligere inimicos, *quia* sunt inimici, sed *quamvis* sint inimici.
Quapropter debemus:
1. deponere odium inimicitiae omneque desiderium vindictae;
2. exhibere inimico saltem communia signa dilectionis [1];
3. quaerere reconciliationem, quantum in nobis est.

Naime, nije nam zapovjeđeno da ljubimo neprijatelje, *jer* su neprijatelji, nego *unatoč tome* što su neprijatelji.
Zato smo dužni:
1. ukloniti mržnju neprijateljstva i svaku želju za osvetom;
2. iskazivati neprijatelju barem opće znakove ljubavi [1];
3. tražiti pomirenje, koliko je do nas.

[1] Signa communia sunt ea, quae omnibus hominibus in similibus adiunctis solemus exhibere.

1 Opći su znakovi oni koje običavamo iskazivati svim ljudima u sličnim prigodama.

§ 2. **De ordine caritatis.**

224. Ordo in caritate servandus est:
1. inter personas diligendas;
2. inter bona diligenda.

1. *Inter personas diligendas* sequens ordo est observandus:

a) ante omnia Deus, deinde egometipse, tum proximus diligendus est.

Quod Deus sit diligendus super omnia, patet ex eo, quod caritas Dei necessario est appretiative summa; quod homo seipsum debeat magis diligere quam proximum, sequitur ex praecepto Christi statuentis hominem debere diligere proximum *sicut seipsum*. Ergo amor sui est regula et norma amoris proximi.

b) Proximi non aequaliter a nobis diligendi sunt, sed secundum propinquitatem ad Deum vel ad nos.

Ratio est, quia in caritate duplex est principium, sc. Deus et nos ipsi. Quod autem propinquius est alterutri principio, hoc magis diligendum est. Hinc meliores et perfectiores homines, utpote Deo similiores et perfectiores, magis diligendi sunt quam minus perfecti. Ita quantum ad *reverentiam* et *appretiationem*, non autem necessario quantum ad affectum.

§ 2. **O redu ljubavi.**

224. Treba čuvati red u ljubavi:
1. među osobama koje treba ljubiti;
2. među dobrima koje treba ljubiti.

1. *Među osobama koje treba ljubiti*, treba se držati sljedećeg reda:

a) prije svega treba ljubiti Boga, zatim sebe samoga, potom bližnjega.

Da Boga treba ljubiti iznad svega, očito je iz toga što je ljubav prema Bogu nužno aprecijativno najveća. A da čovjek treba ljubiti samoga sebe više nego bližnjega, slijedi iz Kristove zapovijedi, koja određuje da čovjek treba ljubiti bližnjega kao *samoga sebe*. Dakle, ljubav prema sebi jest pravilo i norma ljubavi prema bližnjemu.

b) Bližnje ne trebamo sve jednako ljubiti, nego prema njihovoj blizini Bogu ili nama.

Razlog je tomu što je u ljubavi dvostruko počelo, tj. Bog i mi sami. A ono što je bliže jednom od ta dva počela, treba više ljubiti. Stoga, bolje i savršenije ljude – jer su sličniji Bogu i savršeniji – treba više ljubiti nego one koji su manje savršeni. To vrijedi za *poštovanje* i *cijenjenje*, ali ne nužno za afekt.

Hinc filius debet quidem magis appretiare hominem alium sanctum quam patrem improbum, sed non maiore affectu amoris prosequi.

Zato sin treba, doduše, više cijeniti nekog drugog svetog čovjeka nego opakog oca, ali ga ne treba ljubiti većim afektom.

Inter ipsos coniunctos et propinquos sequens ordo caritatis est communiter servandus:
1. coniux;
2. filii;
3. parentes;
4. fratres et sorores;
5. alii cognati;
6. amici et benefactores.

Među samim rođacima i najbližima treba se općenito držati sljedećeg reda ljubavi:
1. supružnik;
2. djeca;
3. roditelji;
4. braća i sestre;
5. drugi rođaci;
6. prijatelji i dobročinitelji.

Inversio istius ordinis licita est, dummodo adsit sufficiens causa.

Dopušteno je okretanje ovog reda, dok god postoji dostatan razlog.

2. *Inter bona diligenda* sequens ordo exsistit:
a) bona spiritualia propria;
b) bona spiritualia proximi;
c) bona corporis proprii;
d) bona corporis alieni;
e) bona externa.

2. *Među dobrima koje treba ljubiti* postoji sljedeći red:
a) vlastita duhovna dobra;
b) duhovna dobra bližnjega;
c) vlastita tjelesna dobra;
d) tjelesna dobra bližnjega;
e) vanjska dobra.

Regula 1. Proximo *in extrema necessitate spirituali* [1] constituto debemus succurrere etiam cum periculo vitae nostrae corporalis, si tamen
a) est fundata spes salvandi proximum,
neque b) bonum commune obstat.

Ratio est, quia vita aeterna proximi est bonum longe excellentius quam sola vita nostra corporalis.

Regula 2. Extra casum extremae necessitatis spiritualis proximi (etiam exsistente eius necessitate extrema *corporali*) per se non urget obligatio subveniendi illi cum maximo damno proprio etiam corporali.

Ratio est, quia ne vitam propriam quidem debemus protegere cum maximo damno.

[1] Triplex solet distingui necessitas: extrema, gravis, levis.

Extrema necessitas censetur adesse, quando homo versatur in proximo periculo mortis corporalis aut spiritualis. In primo casu, e. g. in periculo submersionis in aqua, habetur extrema necessitas corporalis; in altero casu, e. g. in periculo damnationis gehennae, adest extrema necessitas spiritualis.

Gravis necessitas adest, cum quis grave damnum corporis vel spiritus sine alterius auxilio vitare nequit.

Levis vel communis necessitas exsistit, si quis in angustiis quidem versatur, sed sibi ipsi providere potest.

Pravilo 1. Bližnjemu *u krajnjoj duhovnoj nuždi* [1] trebamo pomoći i uz opasnost za naš tjelesni život, i to ako:
a) je utemeljena nada u spasenje bližnjega,
b) ako se tome ne protivi opće dobro.

Razlog je tomu što je vječni život bližnjega uzvišenije dobro od samog našeg tjelesnog života.

Pravilo 2. Izvan slučaja krajnje duhovne nužde bližnjega (čak i kad postoji njegova krajnja *tjelesna* nužda) ne postoji sama po sebi obveza da mu pomognemo uz veliku vlastitu štetu, pa i tjelesnu.

Razlog je tomu što ni vlastiti život nismo dužni braniti uz najveću štetu.

[1] Obično se razlikuju tri vrste nužde: krajnja, teška i laka.

Smatra se da postoji *krajnja* nužda kad se čovjek nalazi u bližoj opasnosti od tjelesne ili duhovne smrti. U prvom slučaju, npr. u opasnosti od utapanja u vodi, postoji krajnja tjelesna nužda; a u drugom slučaju, npr. u opasnosti od osude na pakao, postoji krajnja duhovna nužda.

Teška nužda postoji kad netko ne može izbjeći tešku tjelesnu ili duhovnu štetu bez pomoći drugoga.

Laka ili općenita nužda postoji ako se netko, doduše, nalazi u poteškoćama, ali može sam sebi pomoći.

Regula 3. Proximo constituto *in gravi necessitate* (sive spirituali sive corporali) succurrendum est cum mediocri tantum incommodo, nisi tamen iustitia, pietas aut officium susceptum ampliorem obligationem imponat.

Pravilo 3. Bližnjemu koji se nalazi *u teškoj nuždi* (bilo duhovnoj bilo tjelesnoj) dužni smo pomoći samo uz umjerenu nepriliku, osim ako pravednost, poštovanje prema starijima ili prihvaćena služba nameće veću obvezu.

Regula 4. Cum levi tantum incommodo succurrendum est proximo versanti in communi vel levi necessitate.

Pravilo 4. Samo uz laku nepriliku dužni smo pomoći bližnjemu koji se nalazi u općenitoj ili lakoj nuždi.

Art. 2. **De operibus caritatis erga proximum.**

Art. 2. **O djelima ljubavi prema bližnjemu.**

225. Opera caritatis solent distingui septem *spiritualia*: corrigere peccantem, docere ignorantem, consulere dubitanti, consolari afflictum, ferre onerosos, remittere offendenti, pro omnibus orare; et septem *corporalia*: pascere esurientes, potare sitientes, colligere hospites, vestire nudos, visitare infirmos, redimere captivos, sepelire mortuos.

225. Djela ljubavi obično se razlikuju u sedam *duhovnih*: opomenuti grešnika, poučiti neuka, savjetovati dvoumna, utješiti žalosna, podnositi teške ljude, oprostiti onomu tko te vrijeđa, moliti za sve; i sedam *tjelesnih*: nahraniti gladne, napojiti žedne, primiti goste, odjenuti gole, pohoditi bolesne, otkupiti sužnje, pokopati mrtve.

Brevitatis causa tractabitur de solis duobus principalibus operibus caritatis: de eleemosyna et de correctione fraterna.

Radi kratkoće, raspravljat će se samo o dva poglavita djela ljubavi: o milostinji i o bratskoj opomeni.

§ 1. **De eleemosyna.**

§ 1. **O milostinji.**

226. Notio. *Eleemosyna est opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum.*

226. Pojam. *Milostinja je djelo, kojim se nešto daje potrebitomu iz sažaljenja, poradi Boga.*

Eleemosyna igitur proprie non significat ipsam rem datam, *sed actionem dandi*, quae elicitur a misericordia et imperatur a caritate.

Milostinja u pravom smislu, dakle, ne označava samu darovanu stvar, *nego čin davanja*, koji izvodi milosrdnost, a nalaže ljubav.

Principium I. *Iuris cum naturalis tum divini positivi exstat praeceptum dandi eleemosynas pauperibus.*

Načelo I. *Kako po naravnom, tako i po pozitivnom božanskom pravu, postoji zapovijed o davanju milostinje siromasima.*

Ius naturale praecipit caritatem non solum affectivam sed etiam effectivam proximi. Caritas autem non est effectiva erga pauperem, nisi illi det eleemosynam. Insuper ius naturale praecipit pacem servandam in societate. Quae quidem pax perturbaretur, si pauperibus denegaretur eleemosyna.

Naravno pravo nalaže ne samo afektivnu ljubav, nego i djelotvornu ljubav prema bližnjemu. A ljubav prema siromahu nije djelotvorna, ako mu ne daje milostinju. Osim toga, naravno pravo nalaže očuvanje mira u društvu. A taj bi se mir potresao, kad bi se siromasima uskraćivala milostinja.

Ergo eleemosyna exigitur a caritate et a iustitia legali, non autem a iustitia *commutativa*, ac proinde pauper, cui denegata est eleemọsyna, non potest se occulte compensare.

Dakle, milostinju traži ljubav i zakonska pravednost, ali ne i *uzajamna* pravednost, te se zato siromah, kojemu je uskraćena milostinja, ne može potajno namiriti.

Principium 2. *In casu particulari obligatio dandae eleemosynae dimetienda est:*
a) *ex necessitate proximi,*
b) *ex facultate propria dantis.*

Načelo 2. *U pojedinačnom slučaju, obvezu davanja milostinje treba mjeriti:*
a) *po nuždi bližnjega;*
b) *po vlastitim mogućnostima davatelja.*

Proinde quo maior est necessitas proximi et quo abundantiores sunt facultates dantis, eo maior est obligatio elargiendi eleemosynam.

Stoga, što je veća nužda bližnjega i što su obilnije mogućnosti davatelja, to je veća obveza udijeliti milostinju.

Econtra quo minor est necessitas et quo tenuiores sunt facultates dantis, eo minor est obligatio. Hinc in communi necessitate, in qua degunt ordinarii pauperes, adest quidem gravis obligatio dandi aliquando eleemosynam ex superfluis status, non autem est obligatio dandi eleemosynam tali pauperi determinato.

Naprotiv, što je manja nužda i što su skromnije mogućnosti davatelja, to je manja obveza. Zato kod općenite nužde, u kojoj se nalaze obični siromasi, postoji, doduše, teška obveza ponekad udijeliti milostinju iz suviška svojih staleških potreba [superflua status], ali ne postoji obveza davanja milostinje nekom točno određenom siromahu.

Quantitas eleemosynae nequit accurate determinari. Iuxta S. Alphonsum sufficit dare quotannis 2% ex superfluis status.

Količina milostinje ne može se točno odrediti. Prema sv. Alfonzu, dovoljno je svake godine dati 2% od suviška staleških potreba.

227. Scholion.
De pauperibus fictis.
Pauperes ficti, i. e. illi, qui vera egestate non pressi fingendo magnam miseriam eleemosynas obtinent, peccant tripliciter:

227. Scholion.
O lažnim siromasima.
Lažni siromasi, tj. oni koje ne pogađa prava neimaština, a dobivaju milostinje pretvarajući se da su u velikoj bijedi, trostruko griješe:

a) contra *veritatem*, quia eorum agendi modus est putidum mendacium;

a) protiv *istinoljubivosti*, jer je njihov način postupanja prljava laž;

b) contra *caritatem*, quia aliis pauperibus subtrahunt eleemosynas secus accipiendas;

b) protiv *ljubavi*, jer drugim siromasima uskraćuju milostinje, koje bi inače dobili;

c) contra *iustitiam commutativam*, quia dolo decipiunt alios, qui rationabiliter sunt inviti de eleemosyna sic extorta. Quapropter ficti pauperes tenentur restituere eleemosynas fraudulenter obtentas.

c) protiv *uzajamne pravednosti*, jer obmanom varaju druge, koji razumno ne pristaju na tako iznuđenu milostinju. Zbog toga su lažni siromasi dužni vratiti milostinje, koje su obmanom primili.

In praxi autem huiusmodi restitutio est saepe impossibilis, quia tales pauperes falsi solent eleemosynas obtentas cito dilapidare et iam nihil habent ad restituendum.

No, u praksi je takvo vraćanje često nemoguće, jer takvi lažni siromasi obično brzo potroše dobivene milostinje i više nemaju ništa za vraćanje.

§ 2. **De correctione fraterna.**

§ 2. **O bratskoj opomeni.**

228. Notio. *Correctio (correptio) fraterna est admonitio privatim facta, ex fraterna caritate procedens, qua quis proximum a peccato vel a peccati periculo avertere conatur.*

228. Pojam. *Bratska opomena (ukor) je privatno upozorenje, koje proizlazi iz bratske ljubavi, kojim netko pokušava bližnjega odvratiti od grijeha ili opasnosti od grijeha.*

Obligatio correctionis fraternae oritur ex iure cum positivo divino tum naturali:

Obveza bratske opomene proistječe kako iz pozitivnog božanskog prava, tako i iz naravnog prava:

a) *ex iure positivo divino*: «Corripe amicum, ne forte non intellexerit et dicat: non feci; aut si fecerit, ne iterum addat facere» (Eccli. 19, 13);

a) *iz pozitivnog božanskog prava:* »Ukori prijatelja, da ne bi možda slabo razumio i rekao: *Nisam učinio*; ili ako je učinio, da ne bi ponovno učinio.« (Crkv 19, 13);

b) *ex iure naturali*: quia correctio fraterna non est nisi eleemosyna spiritualis: Iamvero eleemosyna obligat ex iure naturali, ut supra dictum est.

b) *iz naravnog prava*: jer bratska opomena nije ništa drugo nego duhovna milostinja, a milostinja zaista obvezuje po naravnom pravu, kao što je gore rečeno.

Condiciones, sub quibus praeceptum correctionis fraternae obligat, sunt duae, nempe nemo tenetur sub gravi corrigere proximum, nisi

Postoje dva **uvjeta** pod kojima obvezuje zapovijed bratske opomene; naime, nitko nije obvezan pod teški grijeh opomenuti bližnjega, osim:

a) constat de eius gravi necessitate spirituali, ex qua non aliter quam per correctionem liberari praevidetur;

a) ako je očito da se nalazi u teškoj duhovnoj nuždi, te se predviđa da se neće moći izbaviti iz te nužde na drugačiji način nego opomenom;

b) correctio fieri potest sine magno incommodo corrigentis.

b) ako se opomena može izvršiti bez velike neprilike za opominjatelja.

Modus servandus est in correctione fraterna; quae sc. fieri debet cum benignitate et amore; immo, si facienda est personis in dignitate constitutis, cum reverentia et humilitate.

U bratskoj opomeni treba se **pridržavati načina**, koji traži da se izvrši s blagošću i ljubavlju; štoviše, ako se opominje osobe koje drže visoki položaj, treba to činiti s poštovanjem i poniznošću.

Insuper ex praecepto Christi debet prius fieri *secreto*: «Vade et corripe eum inter te et ipsum solum.» Sin autem secreta correctio nihil profuerit, adhibendi sunt duo vel tres testes, et demum, si corrigendus necdum vult converti, denuntiandus est legitimo superiori.

Osim toga, po Kristovoj zapovijedi, opomena se prvo treba učiniti *potajno*: »Pođi i ukori ga nasamo između tebe i njega« [Mt 18, 15]. No, ako tajna opomena ništa ne pomogne, treba uzeti dva ili tri svjedoka, i naposljetku, ako se opomenuti ni tada ne želi obratiti, treba ga prijaviti zakonitom poglavaru.

Aliquando tamen potest, immo et debet denuntiatio corrigendi statim fieri, omissa secreta correctione, si nempe:
a) peccatum commissum est publicum;
b) si peccatum vergit in aliorum detrimentum, quod nequit sufficienter averti sine denuntiatione;

c) si delinquens cessit iuri suo ad privatam correctionem.

No, ponekad se može, štoviše, i treba odmah prijaviti opomenutoga i bez tajne opomene; naime:

a) ako je počinjeni grijeh javan;

b) ako grijeh ide na štetu drugih ljudi, a to se ne može dostatno ukloniti bez prijave;

c) ako je prekršitelj ustupio svoje pravo na privatnu opomenu.

Art. 3. **De peccatis contra caritatem proximi.**

229. Praenotamen.
Cum praeceptum caritatis erga proximum sit simul et positivum (i. e. praecipiens nonnullos actus) et negativum (i. e. prohibens nonnullos alios actus), peccari contra illud potest et omittendo actus praescriptos (de quibus sermo fuit art. praec.) et committendo alios actus, e. g. odii, inimicitiae, invidiae, discordiae, rixae, scandali, cooperationis ad malum. Cum iam sit sufficienter dictum de plerisque illis actibus, restat dicendum de scandalo et de cooperatione ad malum.

Art. 3. **O grijesima protiv ljubavi prema bližnjemu.**

229. Prethodna napomena.
Budući da je zapovijed ljubavi prema bližnjemu istodobno i pozitivna (tj. nalaže neke čine) i negativna (tj. zabranjuje neke druge čine), protiv nje se može sagriješiti i propuštanjem propisanih čina (o kojima je bila riječ u prethodnom članku) i počinjenjem drugih čina, npr. mržnje, neprijateljstva, zavisti, razdora, svađe, sablazni, sudjelovanja u zlu. Kako smo već dovoljno govorili o mnogima od tih čina, preostaje da progovorimo o sablazni i sudjelovanju u zlu.

§ 1. **De scandalo.**

230. Notio.
Scandalum est dictum vel factum minus rectum, praebens alteri occasionem ruinae spiritualis.

Dicitur: dictum vel factum minus rectum, quibus verbis non solum actio sed etiam omissio debitae actionis intellegitur.

Dicitur: minus rectum, ad significandum scandalum posse causari non solum ex actione reapse mala, sed etiam ex actione apparentiam mali habente.

§ 1. **O sablazni.**

230. Pojam.
Sablazan je neispravna riječ ili čin, koji drugomu daje prigodu da duhovno strada [padne u grijeh].

Kaže se: *neispravna riječ ili čin*, pod čime se razumije ne samo čin, nego i propust dužnog čina.

Kaže se: *neispravan* ["manje ispravan" - lat. "minus rectum"], kako bi se naznačilo da sablazan može izazvati ne samo stvarno zao čin, nego i čin koji je samo prividno zao.

Divisiones.
1. Scandalum distinguitur: *activum*, i. e. ipsa actio, quae est alteri occasio ruinae; et *passivum*, i. e. ipsa ruina spiritualis secuta ex actione alterius.

2. *Scandalum activum* subdividitur in: *directum*, quod intendit peccatum proximi; et *indirectum*, quod non quidem intendit, sed *praevidet* peccatum proximi.

3. Scandalum directum iterum subdividitur, nempe in: *directum formale* seu *diabolicum*, quod ex odio Dei vel proximi intendit peccatum proximi, ut est peccatum; et *directum simpliciter*, quod intendit peccatum proximi, ut est conducens ad aliquid aliud, e. g. ad voluptatem, vindictam etc.

4. *Scandalum passivum* subdividitur in: *datum*, quod revera datur et producitur ex actione mala alterius; et *acceptum*, quod non producitur ex actione mala, sed bona, quae tamen accipitur ab altero sive ex ignorantia (scandalum pusillorum) sive ex malitia (scandalum pharisaicum) ut ansa peccandi.

Podjele.
1. Sablazan se dijeli na: *aktivnu*, tj. sam čin koji je drugomu prigoda da padne; i *pasivnu*, tj. sam duhovni pad, koji je uslijedio nakon čina drugoga.

2. *Aktivna sablazan* dalje se dijeli na: *izravnu*, koja namjerava grijeh bližnjega; i *neizravnu*, koja, doduše, ne namjerava, ali *predviđa* grijeh bližnjega.

3. Izravna sablazan opet se, naime, dijeli na: *formalno izravnu* ili *đavolsku*, koja iz mržnje prema Bogu ili bližnjemu namjerava grijeh bližnjega kao grijeh; i *jednostavno izravnu*, koja namjerava grijeh bližnjega, jer dovodi do nečega drugoga, npr. do uživanja, osvete itd.

4. *Pasivna sablazan* dalje se dijeli na: *danu*, koju doista daje i izaziva zao čin drugoga; i *primljenu*, koju ne izaziva zao čin, nego dobar čin, ali koji drugi prima kao povod za grijeh bilo iz neznanja (sablazan malenih) bilo iz zlobe (farizejska sablazan).

231. Malitia scandali:
a) *scandalum directum est peccatum mortale ex genere suo cum contra caritatem tum contra illam virtutem, ad quam laedendam proximus inducitur;*
b) *scandalum autem indirectum probabilius non laedit nisi solam caritatem.*

232. Zloća sablazni:
a) *izravna sablazan je smrtni grijeh po svojoj vrsti, kako protiv ljubavi, tako i protiv one kreposti na čiju se povredu navodi bližnjega;*
b) *ali neizravna sablazan vjerojatnije ne povrjeđuje druge kreposti, nego samo ljubav.*

a) Scandalum omne esse ex genere suo peccatum mortale, apparet ex severis verbis Christi minantis: «vae homini illi, per quem scandalum venit» (Matth. 18, 7).

a) Da je svaka sablazan smrtni grijeh po svojoj vrsti, očito je iz strogih riječi Kristovih, koji prijeti: »Jao onomu čovjeku po kome dolazi sablazan« (Mt 18, 7).

Scandalum directum laedere cum caritatem tum virtutem illam, ad quam laedendam proximus inducitur, patet ex eo, quod intenditur proximi damnum et laesio virtutis determinatae. Quare e. g. ille, qui coram puella impudice loquitur ad eam seducendam, committit tria peccata mortalia, si puella consensit; etenim
α) ipse graviter peccavit contra castitatem;
β) intendit laesionem castitatis a puella faciendam;
γ) intendit damnum puellae.

Da izravna sablazan povrjeđuje kako ljubav, tako i onu krepost na čiju se povredu navodi bližnjega, očito je iz toga što se namjerava šteta bližnjega i povreda određene kreposti. Zato npr. onaj tko pred djevojkom nečisto govori kako bi je zaveo, čini tri smrtna grijeha, ako djevojka pristane; naime:
α) sam je teško sagriješio protiv čistoće;
β) namjerava povredu čistoće koju bi počinila djevojka;
γ) namjerava štetu djevojke.

— Scandalum directum fit peccatum leve cum ex imperfectione actus tum ex parvitate materiae.

— Izravna sablazan postaje lakim grijehom, kako zbog nepotpunosti čina, tako i zbog neznatnosti materije.

b) Quia in scandalo indirecto praevidetur quidem, sed non intenditur laesio virtutis a scandalizato facienda, hinc probabilius scandalizans peccat quidem contra caritatem, sed non contra illam specialem virtutem, cuius laesionem minime intendit. Sunt tamen qui contrarium doceant, inter quos S. Alphonsus.

b) Budući da se u neizravnoj sablazni, doduše, predviđa povreda kreposti koju bi počinio sablažnjeni, ali se ne namjerava, vjerojatnije je da sablaznitelj griješi samo protiv ljubavi, ali ne i protiv one posebne kreposti čiju povredu nikako nije namjeravao. No, ima i onih koji suprotno naučavaju, među kojima je sv. Alfonz.

Regula practica: *Eo gravior* est culpa scandali, quo
a) peccatum proximi est magis volitum;
b) actio magis influit in peccatum proximi;
c) gravius est peccatum a proximo commissum.

Eo levior est culpa scandali, quo:
a) maior est defectus sufficientis deliberationis;
b) actio ipsa levius influit in proximi peccatum;
c) levior est materia peccaminosa, ad quam proximus inducitur.

Praktično pravilo: Toliko je teža krivica sablazni, koliko:
a) je grijeh bližnjega više priželjkivan;
b) čin više utječe na grijeh bližnjega;
c) je teži grijeh koji je bližnji počinio.

Toliko je lakša krivica sablazni, koliko:
a) je veći manjak dostatne namjere;
b) sam čin lakše utječe na grijeh bližnjega;
c) je lakša grešna materija, na koju se bližnjega navodi.

232. Obligatio vitandi scandalum.

1. Scandalum *pharisaicum* non est necessario vitandum, si subsit aliqua causa rationabilis agendi.
Ratio est, quia tale scandalum oritur ex sola malitia scandalizati.

2. Scandalum *pusillorum* vitandum est, quoties fieri potest absque gravi incommodo.

Ratio est, quia caritas obligat, ut malum proximi innocentis impediamus, in quantum hoc est moraliter possibile. Sic e. g. parochus, qui ex inadvertentia sumpsit cibum aut potum, potest nihilominus Missam dicere, si secus oriatur magnum scandalum populi.

232. Obveza izbjegavanja sablazni.

1. *Farizejsku* sablazan ne treba nužno izbjegavati, ako postoji neki razumni razlog za djelovanje.
Razlog je tomu što takva sablazan proizlazi samo iz pakosti sablažnjenoga.

2. Sablazan *malenih* treba izbjegavati, dok god se to može izvršiti bez teške neprilike.

Razlog je tomu što nas ljubav obvezuje da spriječimo zlo nevinog bližnjega, ako je to moralno moguće. Tako npr. župnik, koji iz nepažnje uzme hranu ili piće, može ipak služiti Misu, ako bi u suprotnom nastala sablazan za puk.

3. Ex iusta causa licet alterius *occasionem peccati* permittere vel etiam ponere.

Ratio est, quia tunc peccatum proximi minime intenditur, et vel ipse Deus permittit occasiones peccandi.

Reparatio scandali necessaria est, quia per scandalum non solum laesa est caritas, sed saepe etiam bonum publicum; immo et iustitia commutativa, si nempe proximus seductus fuerit minis, coactione, dolo etc.

— Scandalum publicum publice, scandalum vero secretum secrete est reparandum.

3. Iz pravednog razloga dopušteno je pripustiti *grešnu prigodu* drugoga ili je čak postaviti.

Razlog je tomu što se tada nipošto ne namjerava grijeh bližnjega, a i sam Bog dopušta grešne prigode.

Popravljanje sablazni je nužno, jer se po sablazni ne povrjeđuje samo ljubav, nego često i javno dobro; štoviše, i uzajamna pravednost, ako je, naime, bližnji zaveden prijetnjama, prisilom, obmanom itd.

— Javnu sablazan treba popraviti javno, a tajnu sablazan potajno.

§ 2. **De cooperatione ad malum.**

233. Notio et divisio.
Cooperatio ad malum est concursus praestitus actioni pravae alterius.

Quare cooperatio in hoc differt a scandalo, quod scandalum *causat* malam voluntatem peccantis, e. g. consilio, mandato, exemplo; cooperatio autem *supponit* malam voluntatem peccantis et inservit tamquam instrumentum ad istam malam voluntatem opere externo complendam.

§ 2. **O sudjelovanju u zlu.**

233. Pojam i podjela.
Sudjelovanje u zlu je potpomaganje opakom činu drugoga.

Zato se sudjelovanje razlikuje od sablazni u tome što sablazan *uzrokuje* zlu volju grešnika, npr. savjetom, nalogom, primjerom; a sudjelovanje *podupire* zlu volju grešnika i koristi kao sredstvo za izvršenje te zle volje vanjskim djelom.

Distunguitur:
1. cooperatio *immediata* et *mediata*, prout cooperans agit cum peccante in ipso actu peccati (onanismus coniugalis) vel prout praebet alias actiones vel res non ita arcte coniunctas cum peccato agentis.

Cooperatio mediata est vel *proxima* vel *remota*, prout materia aut facultas praestita proxime adiuvat actionem pravam alterius (vendere venenum occisuro) vel solummodo remote (vendere agrum Iudaeo, qui forte in eo construet synagogam).

2. cooperatio *formalis* et *materialis*, prout est adiutorium ad peccatum alterius, in quantum est peccatum, vel prout est actio mere physica. Cooperatio igitur formalis est actio in se mala sive ex obiecto sive ex intentione operantis; materials autem cooperatio est actio in se honesta, qua tamen alius abutitur ad peccatum.

Razlikuje se:
1. *neposredno* i *posredno* sudjelovanje, prema tome djeluje li sudionik s grešnikom u samom činu grijeha (bračni onanizam) ili pruža druge čine ili stvari koje nisu toliko usko povezane sa samim grijehom činitelja.

Posredno sudjelovanje je ili *bliže* ili *dalje*, prema tome pomaže li pružena materija ili ovlaštenje blisko opakom činu drugoga (prodati otrov ubojici) ili samo daleko (prodati zemljište Židovu, koji će možda na njemu izgraditi sinagogu).

2. *formalno* i *materijalno* sudjelovanje, prema tome je li riječ o pomaganju u grijehu drugoga ukoliko je grijeh, ili je riječ o pukom fizičkom djelovanju. Dakle, formalno sudjelovanje je u sebi zlo djelovanje, bilo po objektu, bilo po nakani činitelja; dok je materijalno sudjelovanje u sebi pošteno djelovanje, ali koje drugi zlorabi za grijeh.

234. Principium.
Cooperatio formalis ad peccatum alterius numquam, cooperatio autem materialis aliquando licita est.

Ratio primi est, quia cooperatio formalis includit consensum ad peccatum alterius; ideoque laedit non solum caritatem, sed etiam virtutem eam, cui opponitur peccatum cooperatione perfectum.

234. Načelo.
Formalno sudjelovanje u grijehu drugoga nikada nije dopušteno, ali je materijalno sudjelovanje ponekad dopušteno.

Razlog je prve tvrdnje to što formalno sudjelovanje uključuje pristanak na grijeh drugoga, i zato povrjeđuje ne samo ljubav, nego i onu krepost kojoj se protivi izvršeni grijeh.

Ratio secundi est, quia cooperatio materialis est actio in se honesta, qua tamen abutitur alius ex propria malitia. Omnia igitur, quae supra n. 23 dicta sunt de voluntario indirecto, hic valent et applicanda sunt in solutione casuum, qui saepe occurrunt in diversis materiis, e. g. in cooperatione famulorum, operariorum, caupo-num, mercatorum. Cf. nostrum Man. Theol, mor. I 620 sqq.

Razlog je druge tvrdnje to što je materijalno sudjelovanje u sebi pošteno djelovanje, ali koje drugi zlorabi iz vlastite pakosti. Stoga, sve ono što je prije rečeno n. 23 o neizravnim voljnim činima, vrijedi i ovdje za rješavanje pojedinačnih slučajeva, koji se često javljaju u raznim materijama, npr. kod sudjelovanja slugu, radnika, ugostitelja, trgovaca. Usp. naš Priručnik moralne teologije I. 620 sl.

TRACTATUS X.

De virtute prudentiae et de vitiis oppositis.

Brevissime tractamus:
1. de virtute prudentiae;
2. de vitiis oppositis.

CAPUT I. **De virtute prudentiae.**

235. Notio. *Prudentia est recta ratio agibilium.* Ita secundum Aristotelem S. Thomas.

Alii definiunt prudentiam cognitionem rerum appetendarum et fugiendarum; vel virtutem intellectivam, qua in quovis negotio occurrente novimus, quid honestum sit, quid turpe.

Prudentia residet in intellectu practico et est vel acquisita propriis actibus, vel infusa simul cum gratia sanctificante.

Obiectum materiale prudentiae sunt omnes actiones humanae et morales (quae ab Aristotele vocantur «agibilia»).

Obiectum autem *formale quo* seu motivum est ratio veri practici et boni, quae invenitur in actionibus humanis.

TRAKTAT X.

O kreposti razboritosti i o manama koje joj se protive.

Raspravljat ćemo vrlo kratko:
1. o kreposti razboritosti;
2. o manama koje joj se protive.

POGLAVLJE I. **O kreposti razboritosti.**

235. Pojam. *Razboritost je ispravna namisao o činidbama*. Tako prema Aristotelu govori sv. Toma.

Drugi definiraju razboritost kao spoznaju o stvarima kojima treba težiti i koje treba izbjegavati; ili kao intelektualnu krepost kojom u svakom nadošlom poslu znamo što je časno, a što nečasno.

Razboritost se nalazi u praktičnom razumu, te je ili stečena vlastitim činima, ili ulivena zajedno s posvetnom milošću.

Materijalni objekt razboritosti su svi ljudski i moralni čini (koje Aristotel naziva »činidbama«).

Objekt *formale quo* ili motiv jest uviđena praktična istinitost i dobrota, koja se nalazi u ljudskim činima.

Actus virtutis prudentiae enumerantur tres: bene capessere consilium, recte iudicare, imperare seu praecipere. Actus imperandi est principalis et proprius actus prudentiae.

Navode se tri **čina** kreposti razboritosti: dobro primiti savjet, ispravno suditi, te nalagati ili zapovijedati. Čin nalaganja jest poglaviti i vlastiti čin razboritosti.

236. Partes prudentiae, sicut et cuiusvis alterius virtutis cardinalis, sunt triplicis generis:
a) integrales,
b) subiectivae,
c) potentiales.

236. Dijelovi razboritosti, kao i svake druge stožerne kreposti, razvrstavaju se u tri skupine:
a) bitni (integralni),
b) vrsni (subjektivni),
c) srodni (potencijalni).

a) *Partes integrales* alicuius virtutis cardinalis sunt ea, quae praerequiruntur ad perfectum actum virtutis.

a) *Integralni dijelovi* neke stožerne kreposti jesu oni koji su potrebni kao preduvjet za potpuni čin kreposti.

Pro prudentia talia praerequisita enumerantur a S. Thoma octo, nempe:
1. memoria, i. e. recordatio praeteritorum;
2. intellectus, i. e. clara cognitio praesentium;
3. docilitas, i. e. promptitudo ad discendum;
4. sollertia, i. e. prompta coniectura circa media adhibenda;
5. ratio, i. e. promptitudo ratiocinandi seu unum ex alio colligendi;
6. providentia, i. e. consideratio futurorum eventuum;
7. circumspectio, i. e. attenta consideratio circumstantiarum;
8. cautio, i. e. cura vitandi mala et impedimenta.

Sv. Toma nabraja osam takvih preduvjeta za razboritost, naime:

1. pamćenje, tj. sjećanje o prošlim događajima;
2. shvaćanje, tj. jasna spoznaja o sadašnjim događajima;
3. poučljivost, tj. pripravnost za učenje;
4. pronicavost, tj. brzo snalaženje glede sredstava koja treba primijeniti;
5. razumijevanje, tj. pripravnost na izvođenje ili zaključivanje na osnovi činjenica;
6. predviđanje, tj. razmatranje o budućim događajima;
7. obzirnost, tj. pažljivo razmišljanje o okolnostima;
8. oprez, tj. briga da se izbjegnu zla i zapreke.

b) *Partes subiectivae* alicuius virtutis cardinalis sunt species, in quas dividitur.

Praecipuae species prudentiae sunt prudentia *personalis*, qua quis dirigit semetipsum, et prudentia *politica*, qua quis regit multitudinem. Quae quidem prudentia politica a veteribus subdividebatur in militarem, oeconomicam, legislativam etc.

c) *Partes potentiales* alicuius virtutis cardinalis sunt virtutes adiunctae, quae versantur circa aliquos actus secundarios vel materias secundarias.

Pro prudentia enumerantur:

1. eubulia, quae est habitus recte consultandi;

2. synesis, quae est virtus bene iudicativa secundum regulas ordinarias;

3. gnome, quae est virtus bene iudicativa secundum altiora principia. Eius actus est epikeia in interpretatione legum.

b) *Subjektivni dijelovi* neke stožerne kreposti jesu vrste na koje se dijeli.

Posebne su vrste razboritosti: *pojedinačna* [osobna] razboritost, kojom netko upravlja samim sobom, i *društvena* [politička] razboritost, kojom netko vlada nad mnoštvom. Stari su pak dalje dijelili tu političku razboritost na vojnu, ekonomsku, zakonodavnu itd.

c) *Potencijalni dijelovi* neke stožerne kreposti su pridružene kreposti, koje se odnose na neke drugotne čine ili drugotne materije.

Za razboritost nabrajaju se:

1. eubulija, koja je trajno raspoloženje za ispravno savjetovanje;

2. sineza, koja je krepost za dobro prosuđivanje prema redovitim pravilima [zakonskim propisima];

3. gnome, koja krepost za dobro prosuđivanje prema višim načelima. Njezin je čin epikeja u tumačenju zakona.

CAPUT II. **De vitiis prudentiae oppositis.**

237. *Per defectum* opponuntur prudentiae:
1. praecipitatio, quae prius agit, quam consideravit;
2. inconsideratio, quae neglegit considerationem debitam circumstantiarum;
3. inconstantia, quae nimis cito mutat propositum;
4. neglegentia, quae non satis curat operationem intellectus.

Per excessum opponuntur prudentiae:

1. prudentia carnis, quae callide excogitat media ad vivendum secundum carnem, i.e. secundum corruptam naturam humanam;

2. astutia, dolus, fraus, quae excogitant et adhibent prava media ad finem obtinendum;

3. nimia sollicitudo de temporalibus et futuris, quae impedit, ne homo verum finem vitae suae obtineat.

S. Thomas scite animadvertit: vitia, quae per defectum opponuntur prudentiae, solent oriri ex luxuria; quae vero ei opponuntur per excessum, ortum ducunt ex avaritia.

POGLAVLJE II. **O manama koje se protive razboritosti.**

237. *Po manjku* [*per defectum*] razboritosti se protive:
1. naglost, koja prije djeluje nego što razmotri djelo;
2. nepromišljenost, koja zanemaruje potrebno promišljanje o okolnostima;
3. nestalnost, koja prebrzo mijenja odluku;
4. nemarnost, koja nedovoljno brine za djelovanje razuma.

Po pretjerivanju [*per excessum*] razboritosti se protive:

1. tjelesna razboritost, koja lukavo smišlja sredstva za življenje prema tijelu, tj. prema pokvarenoj ljudskoj naravi;

2. podmuklost, lukavstvo, prijevara, koje smišljaju i primjenjuju opaka sredstva za postizanje cilja;

3. pretjerana briga o vremenitim i budućim stvarima, koja sprječava da čovjek postigne pravu svrhu svojega života.

Sv. Toma mudro primjećuje da mane, koje se po manjku protive razboritosti, obično potječu iz bludnosti, a one koje joj se protive po pretjeranosti, vuku svoje podrijetlo iz lakomosti.

TRACTATUS XI.

De virtute iustitiae et de vitiis oppositis.

Cum iste tractatus sit longissimus, claritatis causa dividitur in duas sectiones:
1. De iure et de ipsa virtute iustitiae.
2. De partibus potentialibus virtutis iustitiae.

TRAKTAT XI.

O kreposti pravednosti i o manama koje joj se protive.

Budući da je ovaj traktat najduži, radi jasnoće dijeli se na dva odjeljka:
1. O pravu i o samoj kreposti pravednosti.
2. O potencijalnim dijelovima kreposti pravednosti.

SECTIO I.
De iure et de ipsa virtute iustitiae.

Haec sectio subdividitur in quattuor quaestiones:
1. De iure ipso.
2. De virtute iustitiae in se consideratae.
3. De laesione iustitiae ac de reparatione iustitiae laesae.
4. De contractibus.

ODJELJAK I.
O pravu i o samoj kreposti pravednosti.

Ovaj se odjeljak dalje dijeli na četiri pitanja:
1. O samom pravu.
2. O kreposti pravednosti gledanoj u sebi.
3. O povredi pravednosti i o popravljanju povrijeđene pravednosti.
4. O ugovorima.

QUAESTIO I.
De iure ipso.

Subdividitur haec quaestio in quattuor capita:
1. De notione iuris eiusque divisione.
2. De obiecto iuris.
3. De subiecto iuris.
4. De modis acquirendi ius.

PITANJE I.
O samom pravu.

Ovo se pitanje dalje dijeli na četiri poglavlja:
1. O pojmu prava i o njegovoj podjeli.
2. O objektu prava.
3. O subjektu prava.
4. O načinima stjecanja prava.

CAPUT I. **De notione et divisione iuris.**

238. Notio. Nomine iuris diversa solent significari:
1. sententia iudicis (ius dicere);
2. lex seu ius obiectivum (ius canonicum);
3. iustum alteri debitum (ius passivum);
4. moralis facultas aliquid faciendi, omittendi, exigendi etc. (ius activum).

Ius activum simul cum iure passivo constituit ius subiectivum.

POGLAVLJE I. **O pojmu i podjeli prava.**

238. Pojam. Pod imenom prava obično se misli na različite stvari:
1. pravorijek suca (izreći pravo);
2. zakon ili objektivno pravo (kanonsko pravo);
3. pravedna stvar koja se drugomu duguje (pasivno pravo);
4. moralno ovlaštenje nešto činiti, propustiti, tražiti itd. (aktivno pravo).

Aktivno pravo zajedno s pasivnim pravom čini subjektivno pravo.

Hinc: Ius obiectivum = leges

causat

ius subiectivum, quod est vel:

vel: *ius passivum*, i. e. iustum, quod alicui debetur	vel: *ius activum*, i. e. moralis facultas aliquid exigendi etc.

Prema tome: Objektivno pravo = zakoni

uzrokuje

subjektivno pravo, koje je ili:

ili: *pasivno pravo*, tj. pravedna stvar, koja se drugomu duguje	ili: *aktivno pravo*, tj. moralno ovlaštenje nešto tražiti itd.

239. Divisiones principaliores sunt:

1. Ratione originis ius dividitur in: *naturale*, quod ex ipsis principiis naturae oritur (ius se defendendi); *positivo-divinum*, quod oritur ex positivo decreto divino (ius sacramenta suscipiendi); *humanum*, quod ortum ducit ex lege humana, nempe aut ecclesiastica (ius ecclesiasticum) aut civili (ius civile).

2. Ratione *effectus* distinguitur ius *strictum*, cuius laesio est iniustitia proprie dicta (ius proprietatis); et ius *non strictum*, cuius laesio non constituit nisi inconvenientiam plus minus gravem (ius recipiendi nonnullos honores).

Ius strictum solet subdividi in ius *in re* seu dominium et ius *ad rem* (ius quaesitum), quod quis habet, ut aliqua res nondum possessa fiat sua.

239. Poglavite su podjele:

1. S obzirom na postanak [podrijetlo], dijeli se na: *naravno pravo*, koje potječe iz samih načela naravi (pravo na samoobranu); *pozitivno-božansko pravo*, koje potječe iz pozitivne božanske odredbe (pravo na primanje sakramenata); *ljudsko pravo*, koje vuče podrijetlo iz ljudskog zakona, naime, ili iz crkvenog zakona (crkveno pravo) ili iz građanskog zakona (građansko pravo).

2. S obzirom na *učinak*, razlikuje se *strogo* pravo, čija je povreda nepravda u vlastitom smislu riječi (pravo vlasništva); i pravo koje *nije strogo*, čija povreda ne čini više od određene neprilike, više ili manje teške (pravo na primanje nekih časti).

Strogo se pravo obično dalje dijeli na pravo *na stvari* [ius in re] ili vlasništvo i pravo *na stvar* [ius ad rem, ius quaesitum], koje netko ima kako bi neka stvar, koju još ne posjeduje, postala njegova.

240. Dominium, quod est facultas legitima disponendi de aliqua re tamquam sua dividitur in:

a) *plenum* et *semiplenum*.
Primum est facultas perfecta disponendi cum de re ipsa tum de eius fructibus. Alterum est facultas disponendi aut de sola re (dominium radicale seu directum), aut de solis fructibus rei (dominium utile seu indirectum). Quae quidem dispositio de fructibus est aut illimitata (ususfructus) aut limitata ad propriam consummationem (usus);

b) *altum* et *humile*.
Primum est illud, quod habet suprema potestas civilis aut ecclesiastica disponendi ex gravi causa de bonis privatorum in bonum communitatis (ius expropriandi). Alterum est dominium privatorum, cui definitio superius data convenit.

240. Vlasništvo, to jest, zakonsko ovlaštenje raspolaganja s nekom stvari kao vlastitom, dijeli se na:

a) *puno* i *nepotpuno*.
Prvo je potpuno ovlaštenje za raspolaganje kako sa samom stvari, tako i s njezinim plodovima. Drugo je ovlaštenje za raspolaganje bilo samom stvari (*dominium radicale* ili *izravno vlasništvo*), bilo samo plodovima stvari (*dominium utile* - *koristovno vlasništvo* ili neizravno vlasništvo). A ovo raspolaganje plodovima jest ili neograničeno (plodouživanje) ili ograničeno na vlastitu konzumaciju (pravo upotrebe stvari);

b) *više vlasništvo* [dominium altum] i *niže vlasništvo* [dominium humile].
Prvo je ono koje ima vrhovna građanska ili crkvena vlast da iz ozbiljnog razloga raspolaže privatnim dobrima radi dobra zajednice (pravo izvlaštenja). Drugo je vlasništvo privatnih osoba, kojem pristoji gore dana definicija.

241. De origine atque liceitate dominii privati.

Auctores non concordant de prima origine dominii privati. Alii (Grotius, Pufendorf) volunt illud ortum esse ex pacto sociali; alii (Hobbes, Montesquieu, Bentham) ex lege civili; alii (moderni Socialistae) ex violenta occupatione.

241. O podrijetlu i dopuštenosti privatnog vlasništva.

Pisci se ne slažu u pitanju prvotnog podrijetla privatnog vlasništva. Jedni (Grotius, Pufendorf) smatraju da je ono nastalo iz društvenog ugovora; drugi (Hobbes, Montesquieu, Bentham) iz građanskog zakona; treći (socijalisti) iz nasilnog prisvajanja.

Sententia vera docet, dominium privatum esse quandam conclusionem ex iure naturali deductam. Dominium enim privatum valde utile est cum pro pace tum pro ordinata administratione bonorum.

Istinito mišljenje uči da je privatno vlasništvo svojevrsni zaključak izveden iz naravnog prava. Naime, privatno je vlasništvo vrlo korisno, kako za mir, tako i za uređeno upravljanje dobrima.

Hostes dominii privati sunt: Apostolici, Manichaei, Waldenses, Socialistae, Communistae.

Neprijatelji su privatnog vlasništva: apostolici, manihejci, valdenzi, socijalisti, komunisti.

CAPUT II. **De obiecto iuris seu dominii.**

POGLAVLJE II. **O objektu prava ili vlasništva.**

242. 1. Homo habet solum dominium utile de bonis intrinsecis animae et corporis. Est enim villicus Dei in hac re.

242. 1. Čovjek ima samo koristovno vlasništvo na unutarnjim dobrima duše i tijela. Naime, u ovoj je stvari Božji upravitelj.

2. Homo habet strictum dominium (licet limitatum) famae suae.

2. Čovjek ima strogo vlasništvo (premda ograničeno) nad svojim dobrim glasom.

3. Homo habet perfectum dominium in foetus ingenii et industriae suae, prout tamen a singulis legibus civilibus est determinatum.

3. Čovjek ima potpuno vlasništvo nad plodom svoje dosjetljivosti i vještine, ali na način kako je određeno pojedinim građanskim zakonima.

Quare ad restitutionem tenetur ille, qui ius auctorum a legibus civilibus determinatum damnose laedit.

Zato je obvezan na vraćanje onaj tko štetno povrijedi autorsko pravo određeno građanskim zakonima.

4. Homo potest habere dominium utile in alium hominem. Quare servitus non est prohibita ex iure naturali; est autem hodie prohibita a lege positiva.

4. Čovjek može imati koristovno vlasništvo nad drugim čovjekom. Zato ropstvo nije zabranjeno naravnim zakonom, ali je danas zabranjeno pozitivnim zakonom.

243. Scholion.
De variis bonorum generibus.
Solent distingui:

a) bona *mobilia* et *immobilia*. Quaenam sint ista bona, determinatur a singulis legibus.

b) bona *fungibilia* et *non fungibilia*. Prima sunt ea, quae vice aliorum fungi possunt in solutione debiti et solent primo usu consumi (e. g. pecunia). Altera sunt ea, quae non solent in commercio substitui per alia, sed, si sunt ablata, identice restitui debent.

c) bona *consumptibilia* et *non consumptibilia*, prout primo usu consumuntur (cibus, pecunia) aut non (vestis, liber).

243. Scholion.
O raznim vrstama dobara.
Obično se razlikuju:

a) *pokretna* i *nepokretna* dobra. Koja su to dobra, određuju pojedini zakoni.

b) *zamjenjiva* i *nezamjenjiva* dobra. Prva su ona koja se mogu zamijeniti drugima u ispunjenju duga i obično se potroše prvom upotrebom (npr. novac). Druga su ona koja se obično ne mijenjaju drugima u trgovini, nego ako su oduzeta, trebaju se identična vratiti.

c) *potrošna* i *nepotrošna* dobra, prema tome potroše li se prvom upotrebom (hrana, novac) ili se ne potroše (odijelo, knjiga).

CAPUT III. **De subiecto iuris seu dominii.**

244. Principium. *Neque irrationalis neque inanimata, sed sola rationalis creatura potest esse subiectum dominii.* Ratio est, quia dominium est facultas moralis, cuius capax est sola creatura rationalis.

Resolves.

1. Animalia, cum non sint subiectum dominii, non possunt pati iniuriam stricte dictam. Nihilominus crudelis tractatio animalium (sine gravi ratione facta) est peccaminosa, utpote contra rectam rationem.

2. Subiectum dominii sunt etiam amentes, pueri ante usum rationis, immo homo statim post conceptionem. Ratio est quia isti sunt creaturae rationales.

3. Subiectum dominii sunt personae non solum physicae sed etiam morales seu iuridicae.

Art. 1. **De dominio coniugum.**

Pro ampliore doctrina vide nostrum Manuale. Hic non afferuntur nisi principia generalia iuris naturalis et statuta antiqui iuris Romani.

245. Principia generalia. Vir et mulier matrimonium contrahentes ineunt individuam vitae consuetudinem, cuius vir est caput.

POGLAVLJE III. **O subjektu prava ili vlasništva.**

244. Načelo. *Subjekt vlasništva ne mogu biti ni nerazumna ni bezdušna stvorenja, nego samo razumna stvorenja.* Razlog je tomu što je vlasništvo moralna moć, koje je sposobno samo razumno stvorenje.

Zaključit ćeš:

1. Budući da životinje nisu subjekt vlasništva, ne mogu pretrpjeti nepravdu u strogom smislu riječi. Unatoč tome, okrutno postupanje sa životinjama (učinjeno bez ozbiljnog razloga) jest grešno, jer je protivno ispravnom razumu.

2. Subjekt vlasništva su i umobolni ljudi, djeca prije upotrebe razuma, štoviše, čovjek odmah nakon začeća. Razlog je tomu što su oni razumna stvorenja.

3. Subjekt su vlasništva ne samo fizičke osobe, nego i moralne ili pravne osobe.

Art. 1. **O vlasništvu supružnika.**

Za opširniju pouku pogledaj naš Priručnik [*Manuale theologiae moralis*]. Ovdje se iznose samo opća načela naravnog prava i ustanove starog rimskog prava.

245. Opća načela. Muž i žena sklapajući ženidbu, ulaze u nerazdjeljivu zajednicu života, kojoj je muž glava.

Uterque coniux debet satagere pro convenienti sustentatione
1. prolis,
2. alterius coniugis.

Oba supružnika trebaju nastojati oko prikladnog uzdržavanja:
1. djece,
2. drugog supružnika.

Honesta et conveniens sustentatio coniugis complectitur victum, vestitum, facultatem impendendi quaedam ad eleemosynas, ad honestam recreationem, ad munera elargienda statui convenientia. Hinc uxor non peccat contra *iustitiam*, si haec omnia facit etiam inconsulto, immo et invito marito. Aliquando tamen laeditur virtus prudentiae.

Pošteno i prikladno uzdržavanje supružnika obuhvaća hranu, odjeću, sredstva da ponešto udijele za milostinje, za poštenu razonodu, za dijeljenje darova primjerenih staležu itd. Zato žena ne griješi protiv *pravednosti*, ako sve to čini i bez savjetovanja s mužem, pa i protiv njegove volje. Ipak, ponekad se time povrjeđuje krepost razboritosti.

Administratio bonorum communium (et aliquando etiam bonorum privatorum uxoris) pertinet ad maritum, quippe qui sit caput familiae.

Upravljanje zajedničkim dobrima (a ponekad i privatnim dobrima žene) pripada mužu, jer je on glava obitelji.

Ius antiquum Romanum distinguit uxoris:

Staro rimsko pravo razlikovalo je u imetku žene:

a) bona *paraphernalia*, quorum perfectum dominium et administratio pertinent ad uxorem. (In modernis codicibus huiusmodi bona vocantur libera.)

a) *parafrenalna* dobra, čije potpuno vlasništvo i uprava pripada ženi. (U suvremenim se zakonicima takva dobra nazivaju slobodnima.)

b) bona *dotalia*, quae ab uxore traduntur marito pro sustentatione familiae. Horum bonorum dominium radicale remanet apud uxorem, sed administratio et dominium utile transeunt ad maritum.

b) *mirazna* dobra, koja se od žene prenose mužu za uzdržavanje obitelji. Izravno vlasništvo nad tim dobrima ostaje kod žene, ali uprava i koristovno vlasništvo prelaze mužu.

c) bona *communia* sunt ea, quae utriusque coniugis labore durante matrimonio acquiruntur, et quorum cum administratio tum dominium utile tum dominium radicale medietatis pertinent ad maritum. Altera medietas horum bonorum cadit sub dominio radicali uxoris.

c) *zajednička* dobra jesu ona koja se stječu radom oba supružnika tijekom trajanja braka, i čija uprava, kao i koristovno vlasništvo, te izravno vlasništvo polovice pripada mužu. Druga polovica ovih dobara pripada izravnom vlasništvu žene.

De furtulis uxorum infra sermo erit.

O malim krađama žena bit će kasnije riječi.

Art. 2. **De dominio filiorumfamilias.**

Art. 2. **O vlasništvu sinova obitelji.**

240. Notiones.
Distingui solet: *infans*, qui nondum primum septennium complevit; *impuber*, qui nondum pervenit ad pubertatem legalem (12 annos pro puellis et 14 annos pro pueris); *minor* seu *minorennis*, qui nondum attigit aetatem maiorennitatis a legibus civilibus statutam (ordinarie est aetas 21 annorum); *maior* seu *maiorennis*, qui hanc aetatem attigit; *emancipatus*, qui, licet aetatem maiorennitatis nondum attigerit, tamen ex privilegio gaudet iuribus maiorennitatis.

240. Pojmovi.
Obično se razlikuju: *dijete*, koje još nije navršilo sedam godina; *nedorastao*, koji još nije dosegao zakonsku doraslost (12 godina za djevojčice i 14 godina za dječake); *maloljetnik* ili *malodobnik*, koji još nije dosegao dob punoljetnosti određenu građanskim zakonima (redovito je to dob od 21 godine); *punoljetnik* ili *punodobnik*, koji je dosegao ovu dob; *emancipiran*, koji premda još nije dosegao dob punoljetnosti, ipak po povlastici uživa prava punoljetnosti.

Nota. Quae dicentur, valent de filiis legitimis et legitimatis, non autem de filiis illegitimis.

Napomena. Ono što će biti rečeno odnosi se na zakonitu i pozakonjenu djecu, ali ne i na nezakonitu djecu.

Distinctio bonorum.
Vetus ius Romanum distinxit filiorumfamilias bona:
a) castrensia;
b) quasi castrensia,
c) adventitia,
d) profectitia; quae quidem distinctio hodie obsoleta locum dedit distinctioni in bona *libera* et *non libera*.

Razdioba dobara.
Staro je rimsko pravo razlikovalo sljedeća dobra sinova obitelji:
a) dobra stečena u vojnoj službi [*bona castrensia*];
b) dobra stečena u javnoj službi [*bona quasi castrensia*]
c) darovana ili dobivena dobra [*bona adventitia*]
d) dobra stečena uz očevu pomoć [*bona profectitia*].
No, ovo je razlikovanje danas zastarjelo, pa je ustupilo mjesto razlikovanju *slobodnih* i *neslobodnih* dobara.

247. Regulae generales.

1. Contra *iustitiam* non peccat filius *maiorennis* (vel emancipatus) qui sibi retinet omne recte acquisitum, deductis iis, quae pro ipsius sustentatione parentes expendunt. Ita sententia communis.

2. Contra *iustitiam* non peccat filius *minorennis* degens extra domum paternam, si proprium salarium retinet. Ita etiam statuere solent codices moderni.

3. Contra *iustitiam* non peccat filius minorennis degens *in* domo paterna, sed salarium recipiens pro labore extra domum praestito, qui solvit expensas pro propria sustentatione, cetera autem sibi retinet. Ita saltem, nisi Codices civiles tale salarium ad parentes pertinere declarant.

247. Opća pravila.

1. Protiv *pravednosti* ne griješi *punoljetni* (ili emancipirani) sin, koji sebi zadrži sve što je stekao, uz odbitak onoga što su roditelji potrošili za njegovo uzdržavanje. Tako kaže općenito stajalište.

2. Protiv *pravednosti* ne griješi *maloljetni* sin, koji boravi izvan očinskog doma, ako zadrži vlastitu plaću. Tako obično određuju i suvremeni zakonici.

3. Protiv *pravednosti* ne griješi maloljetni sin, koji boravi u očinskom domu, ali prima plaću za rad obavljen izvan očinskog doma, te koji podmiruje troškove vlastitog uzdržavanja, a ostalo sebi zadržava. Tako je barem ako građanski zakonici ne određuju da takva plaća pripada roditeljima.

4. Contra *iustitiam* videtur peccare filius minorennis degens et laborans *in* domo paterna, si surripit aliquid ex bonis familiae, quod non est necessarium ad propriam convenientem sustentationem.

4. Izgleda da griješi protiv *pravednosti* maloljetni sin, koji boravi i radi *u* očinskom domu, ako uzme nešto od dobara obitelji što nije potrebno za njegovo prikladno uzdržavanje.

5. Contra *pietatem* omnes filiifamilias peccant, quoties ex retentione bonorum causant indebitum gravamen suis parentibus.

5. Svi sinovi obitelji griješe protiv *poštovanja prema roditeljima*, koliko god puta zadržavajući dobra izazivaju nepotrebno opterećenje svojim roditeljima.

Art. 3. **De dominio clericorum saecularium.**

Art. 3. **O vlasništvu svjetovnih klerika.**

248. Divisiones. Distinguitur quadruplex dominium seu peculium clericorum saecularium: patrimoniale, quasi-patrimoniale, beneficiale, parsimoniale.

248. Podjele. Razlikuju se četiri vrste vlasništva ili imetka svjetovnih klerika: očevina, službena zarada, nadarbina, ušteda.

1. Peculium *patrimoniale* complectitur ea omnia bona, quae clerico obveniunt extra omne ecclesiasticum cum beneficium tum ministerium (hereditates, dona, salarium ex ministerio laicali receptum), vel uno verbo: quae clerico obveniunt tamquam *homini*.

1. *Očevina* obuhvaća sva ona dobra, koja je klerik stekao izvan svake crkvene nadarbine, kao i službe (nasljedstvo, darovi, plaća primljena iz laičke djelatnosti), ili jednom riječju: ono što je klerik stekao kao *čovjek*.

2. Peculium *quasi-patrimoniale* (seu quasi-ecclesiasticum) sunt ea bona, quae clerico proveniunt ex titulo quidem spirituali, sed non ex beneficio ecclesiastico (stipendia Missarum manualium etc.), vel uno verbo: quae clerico obveniunt tamquam *clerico*.

2. Službena zarada (ili kvazi-crkvena) obuhvaća sva ona dobra, koja kleriku pridolaze, doduše, iz duhovnog naslova, ali ne iz crkvene nadarbine (manualni misni stipendij itd.), ili jednom riječju: ono što klerik stječe kao *klerik*.

3. Peculium *beneficiale* sunt reditus *beneficii ecclesiastici* destinati in congruam sustentationem clerici beneficiarii, seu quae clerico obveniunt tamquam beneficiario.

3. *Nadarbinski imetak* čine prihodi crkvene nadarbine, namijenjeni prikladnom uzdržavanju klerika nadarbenika, ili koje klerik dobiva kao nadarbenik.

Ad peculium beneficiale pertinent iuxta modernam disciplinam etiam

U nadarbinski imetak pripadaju prema suvremenoj disciplini također:

1) pensiones seu salaria, quae a gubernio solvuntur clericis beneficiariis;

1) isplate ili plaće, koje vlast isplaćuje obdarenim klericima;

2) contributiones fidelium per modum taxae impositae. Istae contributiones sunt idem ac decimae antiquitus exsistentes;

2) doprinosi vjernika u vidu određenog poreza. Ovi su doprinosi isto što i desetine koje su postojale u starini.

3) stipendia Missarum fundatarum, quae sunt cum beneficio coniuncta;

3) dohodak od zakladnih misa, koje su združene s nadarbinom;

4) iura stolae perceptae a clericis beneficiariis;

4) nagrada za vršenje funkcija [*iura stolae*], koju primaju nadarbenici;

5) distributiones chorales canonicorum (cf. c. 140).

5) koralni diobeni dio (usp. kan. 140.).

4. Peculium *parsimoniale* sunt illa bona, quae clericus ex reditibus *beneficialibus* comparcit, parcius vivendo.

4. Imetak od *uštede* čine ona dobra, koja klerik uštedi od nadarbinskih prihoda, živeći štedljivo.

249. Principium.
Clericus saecularis habet liberam dispositionem de omni peculio suo, exceptis reditibus beneficialibus superfluis; quos quidem sub gravi praecepto, non autem sub obligatione restitutionis impendere debet pro pauperibus piisve causis (cf. c. 1473).

249. Načelo.
Svjetovni klerik može slobodno raspolagati cijelom svojom imovinom, osim suviškom nadarbinskih prihoda; koje je dužan pod tešku zapovijed, ali ne i uz obvezu vraćanja, namijeniti za siromahe i pobožne svrhe (usp. kan. 1473.).

Nonnulli auctores opinantur clericum debere ex iustitia *restituere* reditus superfluos beneficiales, quos non expendit pro pauperibus vel causis piis, sed de tali obligatione iustitiae omnino non constat, ac proinde non est urgenda (cf. S. Thomas, S. theol. 2, 2, q. 185, a. 7; S. Alphonsus, Theol. mor. lib. 3, n. 492).

Neki autori smatraju da je klerik dužan po pravednosti *vratiti* suvišak nadarbinskih prihoda, koje nije potrošio na siromahe i pobožne svrhe, ali takva obveza pravednosti uopće nije sigurna, pa je zato ne treba urgirati (usp. Sv. Toma, S. theol. 2, 2, q. 185, a. 7; Sv. Alfonz, Theol. mor. lib. 3., n. 492.).

— Quamvis autem apud omnes constet, clericum beneficiarium debere sub gravi impendere reditus beneficiarios, qui supersunt eius honestae sustentationi, pro pauperibus aut piis causis, tamen difficulter determinatur, quaenam materia sit gravis in laesione huius praecepti. Profecto autem videtur requiri maior quantitas quam in furto graviter illicito. Clericus enim non aufert aliena bona, sed sua male expendit. Considerandae sunt diversae circumstantiae cum clerici donantis tum donationis.

— Iako se svi slažu da je nadarbenik dužan pod teški grijeh namijeniti nadarbinske prihode, koji mu ostanu nakon podmirenja poštenog uzdržavanja, za siromahe i pobožne svrhe, ipak, teško je utvrditi što je teška materija u povredi ove zapovijedi. Svakako, izgleda da je potrebna veća količina nego u teškoj krađi. Naime, klerik ne oduzima tuđa dobra, nego svoja loše koristi. Treba paziti na različite okolnosti, kako klerika koji daruje, tako i darovanja.

Cardinales habent specialia privilegia circa reditus beneficiales (c. 239, § 1, n. 19).

Kardinali imaju posebne povlastice glede nadarbinskih prihoda (kan. 239., § 1., n. 19.).

CAPUT IV. **De modis acquirendi dominii.**

250. Praenotamen.
Modi acquirendi dominium fundantur aut in lege (naturali vel positiva), et tunc solent vocari modi *legales*, aut super conventione libere inter homines inita, et tunc vocantur modi *conventionales.*

Modi legales sunt quattuor:
1. occupatio,
2. inventio,
3. accessio,
4. praescriptio.

Modi conventionales sunt diversi contractus, ad quos aliqualiter reduci potest successio hereditaria [1].

[1] Nonnulli auctores inter modos acquirendi dominium enumerant quoque laborem; sed labor melius reducitur ad contractum locationis, si versatur circa rem alienam; vel ad accessionem, si versatur circa rem propriam.

POGLAVLJE IV. **O načinima stjecanja vlasništva.**

250. Prethodna napomena.
Načini stjecanja vlasništva temelje se ili na zakonu (naravnom ili pozitivnom), i tada se obično nazivaju *zakonskim* načinima stjecanja, ili na slobodnom sporazumu među ljudima, i tada se nazivaju *sporazumnim* načinima stjecanja.

Postoje četiri zakonska načina stjecanja:
1. prisvojenje,
2. nalaz,
3. priraštaj,
4. dosjelost.

Sporazumni su načini stjecanja vlasništva razni ugovori, na koje se ponekad može svesti i nasljeđivanje [1].

[1] Neki autori među načine stjecanja vlasništva ubrajaju i rad. No, rad je bolje svesti na ugovor o najmu, ako se tiče tuđe stvari, ili na priraštaj ako se tiče vlastite stvari.

Art. 1. **De occupatione.**

Agemus
1. de occupatione in genere;
2. de occupatione animalium;
3. de occupatione thesauri;
4. de praeda capessenda in bello.

251. 1. Occupatio in genere est apprehensio rei, quae nullius est, cum animo eam sibi acquirendi [1].

Ut occupatio sit legitimus modus acquirendi dominii, requiritur:
a) ut res occupata sit revera nullius (i. e. vacans seu derelicta);
b) ut adsit vera et realis apprehensio. Ideo non sufficit sola intentio;
c) ut adsit animus faciendi rem suam. Ergo non sufficit animus rem custodiendi in utilitatem veri proprietarii.

252. 2. Occupatio animalium locum habet in venatione, piscatione, aucupio.

Solent distingui:

a) animalia *fera*, quae ab humano consortio naturaliter abhorrent, e. g. lepores, cervi, pisces;

[1] Germanice: Aneignung herrenloser Sachen.

Art. 1. **O prisvojenju.**

Raspravljat ćemo:
1. općenito o prisvojenju;
2. o prisvojenju životinja;
3. o prisvojenju blaga;
4. o plijenu zarobljenom u ratu.

251. 1. Prisvojenje je općenito uzimanje stvari, koja je ničija, s namjerom da se stekne [1].

Kako bi prisvojenje bilo zakoniti način stjecanja vlasništva, traži se:
a) da je prisvojena stvar zaista ničija (tj. bez vlasnika ili napuštena);
b) da postoji pravo i stvarno uzimanje. Zato nije dovoljna sama nakana;
c) da postoji namjera učiniti stvar svojom. Stoga, nije dovoljna namjera čuvati stvar u korist pravog vlasnika.

252. 2. Prisvojenje životinja dolazi do izražaja u lovu, ribolovu i hvatanju ptica.

Obično se razlikuju:

a) *divlje* životinje, koje prirodno izbjegavaju ljudsko društvo, npr. zečevi, jeleni, ribe;

[1] Njemački: Aneignung herrenloser Sachen.

b) animalia *mansuefacta* seu cicurata, quae ordinarie quidem abhorrent consortium humanum, tamen arte et industria sub perfectum dominium hominis sunt redacta (columbae in columbario, pisces inclusi in parvo stagno);

b) *pripitomljene* ili udomaćene životinje, koje redovito izbjegavaju ljudsko društvo, ali su vještinom i nastojanjem ljudi dovedene pod potpunu vlast čovjeka (golubovi u golubinjaku, ribe zatvorene u malom ribnjaku);

c) animalia *mansueta* seu domestica, quae natura sua hominum societati assuefacta sunt (oves, gallinae, canes).

c) *pitome* ili domaće životinje, koje su po svojoj naravi naviknute na ljudsko društvo (ovce, kokoši, psi).

Quidam auctores insuper distinguunt animalia *efferata*, quae sc. fuerunt mansuefacta, sed postea libertatem adepta iam fugiunt societatem humanam. Ista animalia aequiperantur feris.

Neki autori, osim toga, razlikuju *podivljale* životinje, to jest, životinje koje su bile pripitomljene, ali su kasnije došle na slobodu, pa sada izbjegavaju ljudsko društvo. Ove se životinje izjednačavaju s divljim životinjama.

Principium. Ex iure naturali animalia fera et efferata sunt primi occupantis; animalia autem mansueta et mansuefacta manent proprietas domini sui, nisi tamen mansuefacta animalia evaserint efferata.

Načelo. Po naravnom pravu, divlje i podivljale životinje pripadaju prvom čovjeku koji ih prisvoji; a pitome i pripitomljene životinje ostaju vlasništvo svojeg gospodara, osim ako pripitomljene životinje kasnije podivljaju.

De iure venandi et piscandi.

O pravu lova i ribolova.

253. Principium.
Princeps vel respublica potest lege prohibere venationem, piscationem, aucupium eaque sibi reservare, non solum in propriis fundis, sed etiam in aliis locis apertis.

253. Načelo.
Vladar ili država mogu zakonom zabraniti lov, ribolov, hvatanje ptica i pridržati ih sebi, ne samo na vlastitom zemljištu, nego i na drugim otvorenim prostorima.

Cum tales leges sint iustae et valde conducant ad bonum commune, nequeunt generatim vocari *poenales*. Proinde transgressores earum peccant, nisi adsit causa excusans.

Budući da su takvi zakoni pravedni i uvelike pridonose općem dobru, ne mogu se općenito nazvati *kaznenim* zakonima. Stoga, njihovi prekršitelji griješe, osim ako postoji razlog koji ispričava.

Peccatum grave videntur committere

Izgleda da teški grijeh čine:

1. illi, qui huiusmodi venationem illicitam cum armis *letalibus* peragunt ex consuetudine (vulgo Wilddiebe, braconniers, poachers). Etenim causant sibi grave periculum vel ipsius vitae, fovent vehementes passiones, inferunt grave damnum aliis.

1. oni koji iz navike izvode takav lov sa *smrtonosnim* oružjem (pučki: Wilddiebe, braconniers, poachers - krivolovci). Naime, izazivaju tešku opasnost, pa i za vlastiti život, izrazito jačaju strasti, nanose tešku štetu drugima.

2. illi, qui legitimo domino venationis causant grave damnum; quod tamen non est mensurandum ex animalibus illicite captis, sed potius ex *spe capturae*, qua privatur dominus.

2. oni koji zakonitom vlasniku lovišta nanose tešku štetu; a nju ne treba mjeriti po broju nedopušteno ulovljenih životinja, nego prije po *očekivanom ulovu*, kojega se lišava vlasnika.

Nota pro praxi.

1. Antiqui theologi agentes de re venatoria caute legendi sunt, cum hodie ista res sit valde mutata.

2. Aestimatio communis circa venationes illicitas imprimis attendenda est, quae in diversis locis est mitis vel severa.

3. Raro adest gravis obligatio restituendi ob venationem illicite factam, quoniam:

a) raro oritur grave damnum pro legitimo domino, et quia

Napomena za praksu.

1. Treba oprezno čitati stare teologe kad raspravljaju o lovu, jer se danas ta stvar uvelike promijenila.

2. Prije svega, treba paziti na opće mišljenje o nedopuštenom lovu, koje je na različitim mjestima blaže ili strože.

3. Rijetko postoji teška obveza vraćanja zbog nedopuštenog lova, jer:

a) rijetko nastaje teška šteta zakonitom vlasniku, i jer

b) hodie nonnulli theologi leges prohibentes venationem pro pure poenalibus habent.

b) danas neki teolozi smatraju zakone, koji zabranjuju lov, čistim kaznenim zakonima.

254. 3. De occupatione thesauri.
Notio. «Thesaurus est vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non exstat memoria, ut tam dominum non habeat.» Ita ius Romanum.

254. 3. O prisvajanju blaga.
Pojam. »Blago je određena pohrana novca iz starijeg vremena, koje se ne pamti, tako da nema vlasnika.« Tako kaže rimsko pravo.

Sub nomine pecuniae comprehe-nduntur omnes res *artefactae*, non autem naturales. Unde carbones, metalla, lapides pretiosi naturales exstantes in sinu terrae non censentur thesauri, sed fructus terrae.

Pod imenom novca obuhvaćene su sve *umjetno načinjene stvari*, a ne prirodne stvari. Zato se ugljen, metali, prirodno drago kamenje, koje se nalazi u krilu zemlje, ne smatra blagom, nego plodom zemlje.

Dominium thesauri.
a) Si solum ius naturale attenditur, thesaurus inventus pertinet totaliter ad occupantem. Thesaurus enim, utpote res nullius, fit primi occupantis.

Vlasništvo blaga.
a) Ako se gleda samo naravno pravo, pronađeno blago u cijelosti pripada onomu koji ga prisvoji. Naime, blago kao ničija stvar, pripada prvomu koji ga prisvoji.

b) Codices civiles solent determinare, ut thesaurus inventus in proprio fundo pertineat ad inventorem; inventus autem in alieno fundo debeat dividi inter inventorem et proprietarium fundi. Quae quidem determinatio videtur obligare in conscientia.

b) Građanski zakonici obično određuju da blago pronađeno na vlastitom zemljištu pripada nalazniku, a da se blago pronađeno na tuđem zemljištu treba podijeliti između nalaznika i vlasnika zemljišta. Izgleda pak da ta odredba obvezuje u savjesti.

255. 4. De praeda capessenda in bello.

Vetus ius Romanum considerabat bona hostium tamquam res nullius, quae proinde occupatione acquiri poterant. Quam quidem doctrinam adoptavit quoque ius canonicum, sed ad bellum iustum merito limitavit.

Ex iure gentium internationali moderno, quod videtur obligare in conscientia, sequentia valent:

a) bona privatorum sunt inviolabilia, nisi adsit urgens necessitas;

b) ea omnia possunt ex bonis hostium arripi, quae necessaria sunt pro bello iusto gerendo, e. g. arma, vestes, nutrimentum;

c) milites, qui fame aut egestate laborantes nutrimenta sibi necessaria et vestes necessarias ab hostibus rapiunt sine expressa auctoritate officialis superioris, non sunt obligati ad restitutionem, quia agunt quidem contra disciplinam militarem, sed non contra iustitiam commutativam. Econtra milites sine legitima auctoritate rapientes ab hostibus alia bona notabilis valoris tenentur ad restitutionem.

255. 4. O plijenu zarobljenom u ratu.

Staro rimsko pravo smatralo je dobra neprijatelja kao ničiju stvar, koja se zato mogla steći prisvojenjem. Ovu je doktrinu preuzelo i kanonsko pravo, ali ju je s pravom ograničilo na pravedan rat.

Prema suvremenom međunarodnom pravu, koje, izgleda, obvezuje u savjesti, vrijedi sljedeće:

a) dobra privatnih osoba su nepovrediva, osim ako postoji hitna potreba;

b) iz dobara neprijatelja može se uzeti sve ono što je potrebno za vođenje pravednog rata, npr. oružje, odjeća, hrana;

c) vojnici, koji zbog gladi ili neimaštine otimaju neprijateljima potrebnu hranu ili potrebnu odjeću bez izričitog dopuštenja višeg časnika, nisu obvezni na vraćanje, jer premda djeluju protiv vojne discipline, ne djeluju protiv uzajamne pravednosti. Naprotiv, vojnici koji bez zakonitog dopuštenja otimaju druga dobra znatnije vrijednosti, obvezni su na vraćanje.

Art. 2. **De inventione rei amissae.**

256. Notio. Inventio non est propria species occupationis, cum obiectum occupationis sit res nullius, obiectum autem inventionis sit res amissa, quae verum habet dominum, licet ignotum.

Principia iuris naturalis.

1. Ex stricta iustitia homo privatus non tenetur rem alienam forte inventam secum asportare et conservare; ordinarie tamen ad id (saltem sub levi) obligatur ex caritate.

2. Qui rem inventam assumpserit, tenetur ex iustitia
a) eam custodire
b) eiusque legitimum dominum inquirere.

Ratio est, quia ex assumptione inventor tacite init contractum, qui vocatur rerum gestio (cf. infra n. 338).

3. Si adhibita diligenti inquisitione iam non est fundata spes, fore ut dominus rei detegatur, inventor potest rem retinere; laudabilius tamen in usus pios aut in pauperes distribuit. Ita sententia communior, probabilior, tuta in praxi.

Art. 2. **O nalazu izgubljene stvari.**

256. Pojam. Nalaz nije posebna vrsta prisvajanja, jer je objekt prisvajanja ničija stvar, a objekt je nalaza izgubljena stvar, koja ima pravog vlasnika, iako je nepoznat.

Načela naravnog prava.

1. Iz stroge pravednosti privatni čovjek nije dužan tuđu stvar, koju je slučajno pronašao, ponijeti sa sobom i čuvati; ali je redovito na to obvezan (barem pod laki grijeh) iz ljubavi.

2. Tko uzme pronađenu stvar, dužan je iz pravednosti:
a) čuvati je;
b) potražiti njezina pravog vlasnika.

Razlog je tomu što nalaznik uzimanjem stvari prešutno sklapa ugovor, koji se naziva poslovodstvom bez naloga (usp. naprijed n. 338.).

3. Ako nakon brižljive potrage više nema osnovane nade da će se možda pronaći vlasnik stvari, nalaznik može zadržati stvar, ali je pohvalnije da je upotrijebi za pobožne svrhe ili podijeli siromasima. Tako kaže mišljenje, koje je općenitije, vjerojatnije i sigurno u praksi.

4. Etsi autem inventor potest sibi retinere rem inventam, postquam prudens spes reperiendi verum dominum cessavit, tamen sola inventio non videtur esse sufficiens titulus proprietatis, sed oportet accedat *titulus praescriptionis* iuxta leges uniuscuiusque regionis. Ita sententia probabilis, cui contradicunt nonnulli putantes inventorem non praescriptione sed occupatione acquirere dominium rei inventae.

4. Iako nalaznik može sebi zadržati pronađenu stvar, nakon što je iščezla razborita nada da će se pronaći vlasnik, ipak izgleda da sam pronalazak nije dostatan naslov za stjecanje vlasništva stvari, nego je potrebno da pridođe *naslov dosjelosti* prema zakonima pojedinih zemalja. Tako kaže vjerojatno mišljenje, kojem se protive neki koji smatraju da nalaznik stječe vlasništvo nad pronađenom stvari prisvajanjem, a ne dosjelošću.

Art. 3. **De accessione.**

Art. 3. **O priraštaju.**

257. Notio. *Accessio est legitimus modus acquirendi dominium alicuius rei accedentis ad rem legitime possessam*.

257. Pojam. *Priraštaj je zakonski način stjecanja vlasništva neke stvari, koja se spaja* [prirasta] *sa zakonito posjedovanom stvari.*

Distingui solent tres species accessionis, nempe accessio naturalis, industrialis, mixta, prout aut solis viribus naturalibus (nativitate, fructificatione, alluvione) aut sola industria humana (adiunctione, aedificatione etc.) aut ex utriusque influxu accedit rei propriae aliquid aliud.

Obično se razlikuju tri vrste priraštaja, naime: prirodni priraštaj, umjetni priraštaj i mješoviti priraštaj; prema tome pridolazi li vlastitoj stvari nešto drugo samim prirodnim silama (koćenjem životinja, donošenjem plodova, riječnim nanosima) ili samim ljudskim nastojanjem (spajanjem, građenjem itd.) ili iz oba utjecaja.

Principia iuris naturalis.
1. Si res unitae possunt absque gravi detrimento separari, singulae sunt restituendae legitimis dominis.

Načela naravnog prava.
1. Ako se sjedinjene stvari mogu odvojiti bez velike štete, svaka se treba vratiti zakonitom vlasniku.

2. Quodsi id fieri nequit, «accessorium sequi congruit naturam principalis» (Reg. iur. 28 in VI°), sed pro re accessoria sic acquisita pretium congruum solvendum est.

2. Ako se to ne može učiniti, »prikladno je da pripadak slijedi glavnu stvar« (Reg. iur. 28 in VI°), ali za pripadak, koji je tako stečen, treba platiti primjerenu cijenu.

Nota. In praxi confessionis statuta iuris civilis de accessione lata oportet observari.

Napomena. U praksi ispovijedi treba se pridržavati odredaba građanskog prava o priraštaju.

Art. 4. **De praescriptione.**

Art. 4. **O dosjelosti.**

258. Notio.
Praescriptio est adeptio dominii per continuatam possessionem certo tempore a lege definito.

258. Pojam.
Dosjelost je stjecanje vlasništva kontinuiranim posjedovanjem kroz određeno vrijeme koje je zakonom propisano.

Dividitur in *acquisitivam* seu usucapionem, quae est modus acquirendi novum ius, e. g. transeundi per alium agrum, et *liberativam*, quae est modus se vel suam rem liberandi ab aliquo onere vel servitute, e. g. ab onere solvendi debitum.

Dijeli se na *akvizitivnu* dosjelost ili uzukapiju, koja je način stjecanja novog prava, npr. pravo prolaza preko tuđeg zemljišta, i *liberativnu* dosjelost, koja je način oslobođenja od nekog tereta ili služnosti za sebe ili svoju stvar, npr. od tereta podmirenja duga.

Praescriptionis valor se extendit ad forum cum internum tum externum. Secus enim
a) possessiones saepe manerent incertae et litibus expositae;
b) nonnulli proprietarii essent nimis segnes in vindicandis iuribus propriis (cf. c. 1508).

Vrijednost dosjelosti proteže se i na unutarnji forum, kao i na vanjski forum. Naime, u suprotnom bi:
a) posjedi često ostajali nesigurni i izloženi parnicama;
b) nemali broj vlasnika bio odviše lijen u zaštiti vlastitih prava (usp. kan. 1508.).

Praescriptio semel legitime peracta transfert dominium rei eiusque fructuum inde ab *initio possessionis*.

Dosjelost koja je jednom zakonito izvršena prenosi vlasništvo stvari i njezinih plodova još od *početka posjedovanja*.

259. Condiciones requisitae ad legitimam praescriptionem solent enumerari quinque his versiculis expressae:
Non usu capies, nisi sint tibi talia quinque:
Sit res apta, fides, titulus, possessio, tempus.

1. **Res apta** seu praescriptibilis generatim ea est, quae sub perfectum dominium praescribentis cadere potest. Impraescriptibilia sunt iura legis naturalis et divinae, insuper nonnulla bona a lege civili vel ecclesiastica ut talia declarata, e. g. res sacrae.

2. **Fides bona** est iudicium, quo quis prudenter existimat, rem quam possidet esse suam. Debet exsistere toto tempore praescriptionis (c. 1512). In praescriptione *liberativa* videtur sufficere bona fides *negativa*, i. e. absentia fraudis, seu aliis verbis: praesciptio valet, si debitor nihil illicitum egit, ne alius suum ius vindicare possit.

3. **Titulus** est causa, propter quam aliquis rem possidet; seu est ratio, propter quam possessor putat rem esse suam.

Sufficiunt ad praescriptionem titulus:
a) coloratus,
b) existimatus,
c) praesumptus.

259. Potrebni uvjeti za zakonitu dosjelost izraženi su u sljedećim stihovima, a obično ih se navodi pet:
Nećeš steći upotrebom, osim ako ne budeš imao ovih pet:
Da je stvar sposobna, vjera, naslov, posjed, vrijeme.

1. **Sposobna stvar** ili stvar podložna dosjelosti općenito je ona koja može doći pod potpunu vlast onoga tko stječe dosjelošću. Ne mogu se steći dosjelošću prava naravnog i božanskog zakona, te neka dobra koja su takvima proglašena građanskim ili crkvenim zakonom, npr. svete stvari.

2. **Dobra vjera** je sud kojim netko razborito prosuđuje da je stvar koju posjeduje njegova. Treba postojati tijekom cijelog vremena dosjelosti (kan. 1512.). U *liberativnoj* dosjelosti izgleda da je dovoljna *negativna* dobra vjera, tj. odsutnost prijevare ili drugim riječima: dosjelost vrijedi ako dužnik ne čini ništa nedopušteno da drugi ne može obraniti svoje pravo.

3. **Naslov** je uzrok zbog kojeg netko posjeduje stvar ili razlog zbog kojeg posjednik smatra da je stvar njegova.

Za dosjelost je dovoljan naslov:
a) pravilan,
b) pretpostavljen,
c) predmnijevan.

Titulus *coloratus* est actio, quae revera transferret dominium, nisi laboraret occulto defectu, e. g. emptio bona fide facta alicuius rei furto ablatae.

Pravilan naslov je čin koji bi uistinu prenio vlasništvo, kad ne bi postojao skriveni nedostatak, npr. kupnja u dobroj vjeri neke ukradene stvari.

Titulus *existimatus* (putativus) tunc habetur, si quis ob culpam alienam revera non assequitur dominium.

Pretpostavljeni (putativni) naslov postoji kad netko zbog tuđe krivnje stvarno ne stekne vlasništvo.

Titulus *praesumptus* est is, quem lex ex possessione longissimi temporis intervenisse supponit.

Predmnijevani naslov je onaj čije postojanje zakon predmnijeva zbog dugogodišnjeg posjedovanja.

4. **Possessio** est actualis detentio rei vel exercitium iuris.
Ad legitimam praescriptionem requiritur possessio:
a) continua,
b) publica (non occulta),
c) pacifica (non impugnata),
d) certa.

4. **Posjed** je aktualno držanje stvari ili vršenje prava.
Za zakonitu dosjelost traži se posjed koji je:
a) trajan [neprekinut],
b) javan (ne tajan),
c) miran (nesmetan),
d) siguran.

5. **Tempus** ad praescribendum sufficiens determinatur a legibus ecclesiasticis et civilibus. Ius ecclesiasticum ordinarie statuit tempus 30 annorum pro rebus ecclesiasticis non ad Sedem Apostolicam pertinentibus (c. 1511).

5. **Vrijeme**, koje je dovoljno za dosjelost, određuje se crkvenim i građanskim zakonima. Crkveno pravo redovito određuje vrijeme od 30 godina za crkvene stvari, koje ne pripadaju Apostolskoj Stolici (kan. 1511.).

QUAESTIO II. De virtute iustitiae in se considerata.

Dividitur haec quaestio in duo capita:
1. de notione iustitiae;
2. de partibus iustitiae.

PITANJE II. O kreposti pravednosti gledanoj u sebi.

Ovo se pitanje dijeli na dva poglavlja:
1. o pojmu pravednosti;
2. o dijelovima pravednosti.

CAPUT I. **De notione virtutis iustitiae.**

260. Definitio.
Virtus iustitiae est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi.

Ita Ulpianus, S. Thomas, omnes fere. Iustitia in S. Scriptura aliquando sumitur in aliis sensibus, e. g. pro omni virtute (Matth. 5, 6), pro iustificatione (Rom. 4, 3) etc.; stricte autem sumpta, prout est virtus cardinalis, distinguitur a ceteris omnibus virtutibus ratione tam subiecti quam obiecti.

Subiectum iustitiae est voluntas; subiectum autem prudentiae est intellectus; temperantiae et fortitudinis est appetitus sensitivus.

Obiectum iustitiae est bonum et iustum alteri debitum; obiectum autem prudentiae est verum practicum; obiectum temperantiae et fortitudinis sunt passiones moderandae.

POGLAVLJE I. **O pojmu kreposti pravednosti.**

260. Definicija.
Krepost pravednosti je stalna i nepokolebljiva volja dati svakomu njegovo pravo.

Tako kaže Ulpijan, sv. Toma i gotovo svi drugi. Pravednost se u Svetom pismu ponekad uzima u drugom smislu, npr. za svaku krepost (Mt 5, 6), za opravdanje (Rim 4, 3) itd. No, uzeta u strogom smislu, kao stožerna krepost, razlikuje se od svih drugih kreposti, kako po subjektu, tako i po objektu.

Subjekt pravednosti je volja; dok je subjekt razboritosti razum, a umjerenosti i jakosti osjetilna težnja.

Objekt pravednosti je dobro i pravedno koje se drugomu duguje, dok je objekt razboritosti praktično istinito; a objekt umjerenosti i jakosti su strasti koje treba ukrotiti.

Specialiter notanda est differentia inter iustitiam et caritatem proximi. Utraque sane virtus est ad proximum, sed aliter et aliter. Caritas enim nititur *coniunctione* inter amantem et amatum atque considerat proximum ut alterum ego. Iustitia vero nititur *distinctione* unius hominis ab altero.

Treba posebno naglasiti razliku između pravednosti i ljubavi prema bližnjemu. Dakako, i jedna i druga krepost odnosi se na bližnjega, ali na drugačiji način. Naime, ljubav se temelji na *povezanosti* onoga koji ljubi i onoga koji je ljubljen, te gleda bližnjega kao drugo ja. Pravednost se pak temelji na *razlici* između jednoga i drugoga čovjeka.

Quare homo potest quidem habere erga se ipsum caritatem, non autem iustitiam proprie dictam; potest item laedere caritatem erga se ipsum, non autem committere iniustitiam proprie dictam in se ipsum.

Zato čovjek može imati ljubav prema samome sebi, ali ne može imati pravednost u pravom smislu riječi. Isto tako, može povrijediti ljubav prema samom sebi, ali ne može učiniti nepravdu u pravom smislu riječi prema samom sebi.

Cum obiectum iustitiae sit tribuere unicuique strictum ius suum, scholastici recte docebant in iustitia esse observandum *medium rei* seu strictam aequalitatem rei ad rem.

Budući da je objekt pravednosti dati svakomu njegovo strogo pravo, skolastici su ispravno naučavali da u pravednosti treba gledati *sredinu stvari* ili strogu jednakost stvari za stvar [lat. *aequalitas rei ad rem*].

CAPUT II. **De partibus iustitiae.**

261. 1. Partes subiectivae seu species iustitiae assignantur a nonnullis auctoribus tres, nempe:
iustitia legalis,
distributiva,
commutativa, prout iustitia ordinat partes ad totum, totum ad partes, partes ad partes; sed virtutes non distinguuntur proprie iuxta subiecta, quae ordinant, sed iuxta *obiecta formalia*, in quae primo et per se tendunt.

Iamvero non triplex sed duplex est obiectum formale iustitiae, nempe aut bonum *commune* immediate intentum (iustitia legalis) aut bonum *privatum* (iustitia commutativa et distributiva).

Proinde melius distinguitur cum S. Thoma iustitia in *legalem* seu generalem, quae est constans et perpetua voluntas reddendi communitati ius suum; et *particularem*, quae est constans et perpetua voluntas reddendi singulis personis (physicis aut moralibus) ius suum.

POGLAVLJE II. **O dijelovima pravednosti.**

261. 1. Subjektivne dijelove ili vrste pravednosti označuju neki autori kao ove tri:
zakonska pravednost,
razdiobna pravednost
i uzajamna pravednost;
prema tome kako pravednost uređuje dijelove prema cjelini, cjelinu prema dijelovima i dijelove prema dijelovima. No, kreposti se ne razlikuju u vlastitom smislu riječi prema subjektima, koji uređuju, nego prema *formalnim objektima*, kojima prvenstveno i po sebi teže.

A zaista, formalni objekt pravednosti nije trostruk, nego dvostruk, naime: ili *opće* dobro, koje je neposredno namjeravano (zakonska pravednost), ili *privatno* dobro (uzajamna i razdiobna pravednost).

Stoga, pravednost bolje razlikujemo sa sv. Tomom na *zakonsku* ili opću, koja je stalna i nepokolebljiva volja dati zajednici njezino pravo; i *posebnu*, koja je stalna i nepokolebljiva volja dati pojedinim osobama (fizičkim ili moralnim) njihovo pravo.

Haec iustitia particularis subdividitur in *commutativam*, quae in commutationibus locum habet servans absolutam aequalitatem rei reddendae ad rem acceptam; et *distributivam*, quae inclinat principem communitatis, ut praemia, honores, onera distribuat in subditos iuxta meritorum facultatumve proportionem.

Ova posebna pravednost dalje se dijeli na *uzajamnu* pravednost, koja dolazi do izražaja kod razmjena, čuvajući apsolutnu jednakost između stvari koju treba dati [ili vratiti] i stvari koja je primljena; te *razdiobnu* pravednost, koja potiče poglavara zajednice da nagrade, časti i terete razdjeljuje među podložnicima razmjerno njihovim zaslugama i mogućnostima.

— Insuper solet distingui iustitia *vindicativa*, quae inclinat principem communitatis ad condignas poenas infligendas subditis reis. Quae quidem iustitia vindicativa a nonnullis reducitur ad iustitiam legalem, ab aliis ad iustitiam distributivam, ab aliis ad iustitiam commutativam.

— Osim toga, obično se razlikuje i *osvetnička* pravednost [odmazdna pravednost - iustitia vindicativa], koja potiče poglavara zajednice da određuje dostojne kazne podložnim krivcima. No, ovu osvetničku pravednost neki svode na zakonsku pravednost, drugi na razdiobnu pravednost, a treći na uzajamnu pravednost.

2. Partes integrales iustitiae enumerantur a S. Thoma duae: facere bonum et declinare a malo, non quidem sub generali conspectu, sed sub ratione *debiti erga alium*.

2. Integralne dijelove pravednosti broji sv. Toma kao dvoje: činiti dobro i izbjegavati zlo, ali ne u općem pogledu, nego s obzirom na *dužnost prema drugomu*.

3. Partes potentiales iustitiae enumerantur a S. Thoma novem:
1) religio;
2) pietas;
3) observantia;
4) veracitas;
5) gratitudo;
6) vindicatio;
7) liberalitas;
8) affabilitas;
9) aequitas.

3. Potencijalne dijelove pravednosti navodi sv. Toma kao ovih devet:
1) bogoštovlje;
2) ljubav prema roditeljima;
3) poštovanje [prema starijima];
4) istinoljubivost;
5) zahvalnost;
6) zadovoljenje pravdi (osveta);
7) darežljivost;
8) ljubaznost;
9) pravičnost.

Tres priores virtutes dicuntur partes potentiales seu annexae virtutes iustitiae, quia non ita perfecte sicut iustitia attingunt *aequalitatem rei ad rem*, sex aliae virtutes deficiunt a perfecta iustitia, quia in illis non invenitur ita strictum debitum sicut in iustitia. De omnibus istis virtutibus infra specialiter tractabitur.

Prve tri kreposti nazivaju se potencijalnim dijelovima ili krepostima pridruženima pravednosti, jer ne dostižu *jednakost stvari za stvar* tako savršeno kao pravednost, a ostalih šest kreposti odstupaju od savršene pravednosti, jer se u njima ne nalazi tako stroga dužnost kao u pravednosti. O svim ovim krepostima kasnije će se posebno raspravljati.

QUAESTIO III. De laesione iustitiae et de reparatione iustitiae laesae.

Dividitur ista quaestio in quattuor capita:
1. de iniustitia in genere;
2. de iniustitia commissa per ablationem rei alienae;
3. de iniustitia commissa per damnificationem proximi;
4. de reparatione iustitiae laesae per restitutionem.

PITANJE III. O povredi pravednosti i o popravljanju povrijeđene pravednosti.

Ovo se pitanje dijeli na četiri poglavlja:
1. općenito o nepravednosti;
2. o nepravednosti počinjenoj oduzimanjem tuđe stvari;
3. o nepravednosti počinjenoj nanošenjem štete bližnjemu;
4. o popravljanju povrijeđene pravednosti naknadom štete.

CAPUT I. **De iniustitia in genere.**

262. Principium 1. *Iniustitia seu iniuria est peccatum mortale ex genere suo, fit autem peccatum veniale vel ex imperfectione actus vel ex parvitate materiae.*

Patet hoc principium ex S. Scriptura, quae fures aliosque laesores iustitiae excludit a regno caelorum.

Regula ad discernendam gravitatem iniustitiae: Iniustitia est grave peccatum, quoties ille qui damnum patitur vel gubernator communitatis rationabiliter est graviter invitus.

POGLAVLJE I. **Općenito o nepravednosti.**

262. Načelo 1. *Nepravednost ili nepravda* [povreda] *jest smrtni grijeh po svojoj vrsti, ali može postati lakim grijehom bilo zbog nepotpunosti čina bilo zbog neznatnosti materije.*

Ovo načelo očigledno je iz Svetog pisma, koje kradljivce i druge povreditelje pravednosti isključuje iz kraljevstva nebeskoga [1 Kor 6, 9-10].

Pravilo za razlučivanje težine nepravde: Nepravednost je teški grijeh, kad god je onaj tko trpi štetu ili upravitelj zajednice teško pogođen.

Principium 2. *Licet omnes iniuriae adversentur eidem virtuti iustitiae, tamen non sunt peccata eiusdem speciei, sed distinguuntur secundum obiecta formaliter diversa.*

Načelo 2. *Iako se sve nepravde protive istoj kreposti pravednosti, ipak nisu sve grijesi iste vrste, nego se razlikuju prema formalno različitim objektima.*

Quare e. g. specifice distinguitur calumnia a furto, quamvis utrumque opponatur iustitiae.

Zato se npr. vrsno razlikuje kleveta od krađe, iako se obje protive pravednosti.

Ratio est, quia eidem virtuti possunt opponi diversa vitia.

Razlog je tomu što se istoj kreposti mogu protiviti različite mane.

CAPUT II. **De iniusta ablatione rei.**

POGLAVLJE II. **O nepravednom oduzimanju stvari.**

Praenotamen.
Iniusta ablatio rei est vel *simplex* vel *qualificata*. In primo sensu est simplex furtum; in secundo sensu adiungitur aliqua qualitas speciem mutans, e. g. sanctitas rei (sacrilegium) et vis adhibita in ablatione (rapina).

Prethodna napomena.
Nepravedno oduzimanje stvari je ili *obično* ili *kvalificirano*. U prvom je smislu obična krađa; a u drugom se smislu pridružuje neko svojstvo, koje mijenja vrstu grijeha, npr. svetost stvari (svetogrđe) i sila upotrijebljena u oduzimanju (otimačina).

Hic non loquimur de simplici ablatione rei alienae, nisi in quantum laedit iustitiam, et dividimus hoc caput in tres articulos:
1. de natura et gravitate furti in genere;
2. de quibusdam furtis in particulari;
3. de causis ablationem rei alienae excusantibus.

Ovdje ne govorimo o običnom uzimanju tuđe stvari, osim ukoliko povrjeđuje pravednost, a dijelimo ovo poglavlje na tri članka:
1. općenito o naravi i težini krađe;
2. pojedinačno o nekim krađama;
3. o razlozima koji ispričavaju oduzimanje tuđe stvari.

Art. 1. **De natura et gravitate furti in genere.**

Notio. *Furtum est occulta ablatio rei alienae domino rationabiliter invito.*

263. Gravitas materiae in furto distinguitur altera *absoluta*, altera *relativa*.

Gravitas absoluta desumitur ex solo valore rei ablatae, quin ratio habeatur ad condicionem personae, cui res ablata est. Censetur esse valor circiter 50 francorum.

Gravitas relativa attenditur ex condicione eius, cui damnum illatum est. Forte censetur 1 frc. relate ad pauperes miseros; 5 vel 6 frcs. relate ad homines mediocris fortunae; 20 frcs. relate ad divites; 50 frcs. relate ad ditissimos.

In gravitate relativa mensuranda oportet etiam attendere ad damnum, quod *per accidens* nascitur homini laeso. Sic censetur esse peccatum grave, si quis e. g. acum aufert pauperi sartori, qui exinde nequit laborare per plures horas. Patitur enim iste sartor notabile damnum.

Art. 1. **Općenito o naravi i težini krađe.**

Pojam. *Krađa je potajno uzimanje tuđe stvari protiv opravdane volje vlasnika.*

263. Težina materije u krađi razlikuje se kao *apsolutna* i *relativna*.

Apsolutna težina uzima se iz same vrijednosti oduzete stvari, a ne uzima se u obzir stanje čovjeka, kojem je stvar oduzeta. Procjenjuje se da je to vrijednost od otprilike 50 franaka.

Relativna težina gleda se prema stanju onoga kojemu je nanesena šteta. Procjenjuje se otprilike kao 1 franak za bijedne siromahe; 5 ili 6 franaka za ljude osrednjeg imetka; 20 franaka za bogate; 50 franaka za najbogatije.

U mjerenju relativne težine treba gledati i štetu koja *pripadno* nastaje oštećenom čovjeku. Tako se procjenjuje da je teški grijeh ako netko uzme iglu siromašnom krojaču, koji zato ne može raditi više sati. Naime, taj krojač trpi znatnu štetu.

Art. 2. **De quibusdam furtis in particulari.**

Regulae art. praec. datae de gravitate materiae in furto aliqualiter temperandae sunt, si inter res parvas ablatas fuerunt multa intervalla, vel si dominus non censetur totaliter invitus, vel si res non est omnino aliena.

Art. 2. **Pojedinačno o nekim krađama.**

Pravila iz prethodnog članka o težini materije u krađi ponekad treba ublažiti, ako je između oduzimanja neznatnih stvari prošlo više vremenskih razmaka, ili ako se ne smatra da se vlasnik u potpunosti protivi oduzimanju, ili ako stvar nije posve tuđa.

264. 1. De furtis minutis in genere.
Furta minuta vocantur levioris materiae furta saepius repetita. In se quidem ista furta sunt peccata venialia, sed evadunt graviter mala

a) *ex prava intentione* parvis furtis tandem aliquando obtinendi materiam gravem,

b) *ex frequenti repetitione*, si nempe inter singula furtula non exsistit neque notabile intervallum (unius mensis) neque revocatio, et materia totalis omnium furtulorum unitorum sit gravis.

Communiter autem docent theologi, furtula minuta in detrimentum *unius* domini facta requirere *dimidio* maiorem, facta autem in detrimentum plurium dominorum exigere *duplo* maiorem materiam, ad peccatum mortale, quam furta simul facta.

264. 1. Općenito o opetovanim krađama.
Opetovanim krađama nazivaju se krađe lakše materije, koje se češće ponavljaju. Te su krađe po sebi laki grijesi, ali postaju teško zle:

a) *iz zle namjere* da malim krađama jednom dosegne tešku materiju,

b) *iz čestog ponavljanja*, naime, ako između svake male krađe nema ni znatnog vremenskog razmaka (jednog mjeseca), ni opoziva, i ukupna je materija svih malih krađa zajedno teška.

No, teolozi općenito naučavaju da je za smrtni grijeh kod opetovanih krađa na štetu *jednog* vlasnika potrebna *upola* veća materija, a na štetu više vlasnika *dvostruko* veća materija, nego kod istodobno učinjenih krađa.

265. 2. De furtis minutis domesticorum valent sequentes regulae:

a) *In esculentis et poculentis ordinariis ad proprium usum sumptis furtula a personis domesticis facta numquam attingunt materiam gravem.*

Ratio est, quia paterfamilias debens nutrire omnes domesticos suos non est ita invitus de ipsa ablatione esculentorum et poculentorum ordinariorum quam de furtivo modo ablationis.

— Regula non valet neque de cibo et potu *extraordinariis* neque de istis rebus traditis *extraneis personis*.

265. 2. Glede opetovanih krađa ukućana vrijede sljedeća pravila:

a) *U redovnoj hrani i piću, koja je uzeta za vlastitu upotrebu, male krađe domaćih osoba nikada ne dosežu tešku materiju.*

Razlog je tomu što se otac obitelji, koji je dužan hraniti sve svoje ukućane, ne protivi toliko samom uzimanju redovite hrane i pića, koliko kradljivom načinu uzimanja.

— Pravilo ne vrijedi ni za *izvanrednu* hranu i piće ni za davanje ovih stvari *stranim osobama*.

266. b) *Uxores raro tenentur ad restitutionem ob furtula commissa.*

Ratio est, quia uxor non est serva sed socia viri, ac proinde aliqualem habet liberam dispositionem de parvis bonis communibus. Insuper maritus non censetur esse ita invitus de ipsa ablatione quam de modo occulto agendi.

c) *Filiifamilias furtula domestica perpetrantes obligantur ad restitutionem, si consideratis omnibus circumstantiis parentes censentur graviter inviti non solum quoad modum sed etiam quoad substantiam ablationis.*

266. b) *Žene* [supruge] *su rijetko kad dužne na naknadu zbog počinjenih malih krađa.*

Razlog je tomu što žena nije sluškinja, nego suradnica muža, pa zato ima određenu slobodu u raspolaganju malim zajedničkim dobrima. Osim toga, smatra se da se muž ne protivi toliko samom uzimanju stvari, koliko potajnom načinu uzimanja.

c) *Djeca obitelji, koja čine male domaće krađe dužna su na naknadu, ako se, uzevši u obzir sve okolnosti, smatra da se roditelji izrazito protive ne samo zbog načina, nego zbog stvari koja se uzima.*

Cum in praxi filiifamilias, qui furtula domestica commiserunt, rarissime restituere valeant, confessarius prudenter inducat eos paenitentes, ut a parentibus condonationem petant.

Budući da u praksi djeca obitelji, koja su počinila domaće krađe, vrlo rijetko mogu naknaditi štetu, neka ispovjednik razborito potakne takve pokornike da traže oproštenje od roditelja.

d) *Famuli furtula domestica perpetrantes severius iudicandi sunt quam uxores et filiifamilias.*

Ratio est, quia multo rarius praesumi potest consensus legitimi domini.

d) *Sluge, koji čine male domaće krađe, treba strože prosuđivati nego žene i djecu obitelji.*

Razlog je tomu što se mnogo rijeđe može pretpostaviti suglasnost zakonitog vlasnika.

267. 3. De furto in rebus publicis (lignis, herbis, fructibus) imprimis attendenda est communis aestimatio populi. Hinc si in aliqua regione huiusmodi furta communiter non reputantur nisi transgressiones alicuius legis mere *poenalis*, tunc non oritur ex illis obligatio restituendi; secus valent ea, quae supra n. 1. dicta sunt de furtis minutis in genere.

267. 3. Glede krađe javnih stvari (drva, trave, plodova) prije svega treba gledati općenito mišljenje naroda. Stoga, ako se u nekom kraju takve krađe općenito smatraju tek prijestupom nekog čisto *kaznenog* zakona, tada iz njih ne nastaje obveza naknade štete; u suprotnom, vrijedi ono što je gore n. 1. rečeno općenito o opetovanim krađama.

Art. 3. **De causis ablationem rei alienae excusantibus.**

Duae exsistunt huiusmodi causae, nempe extrema necessitas et recta compensatio occulta.

268. 1. *In extrema necessitate licet ex bonis alienis assumere tantum, quantum satis est ad se liberandum ex tali necessitate*. Ita omnes.

Ratio est, quia in extrema necessitate omnia bona terrestria fiunt communia.

— In gravi aut communi necessitate non licet aliena bona aufferre. Extrema necessitas est proximum periculum mortis; gravis necessitas est gravis indigentia.

269. 2. *Occulta compensatio vestita debitis condicionibus est quidem* a) *licita, sed* b) *raro exercenda et* c) *adhuc rarius consulenda a confessario.*

a) Si occulta compensatio est vestita debitis condicionibus [nempe si debitum:
1) est strictum, neque
2) potest aliter recuperari sine notabili damno, et
3) damnum debitoris aut tertiae personae pro viribus praecavetur], licita est.

Art. 3. **O razlozima koji ispričavaju oduzimanje tuđe stvari.**

Postoje dva takva razloga, naime: krajnja nužda i ispravna potajna naknada.

268. 1. *U krajnjoj je nuždi dopušteno uzeti iz tuđih dobara onoliko koliko je dovoljno da se oslobodi takve nužde.* Tako govore svi.

Razlog je tomu što u krajnjoj nuždi sva zemaljska dobra postaju zajednička.

— U teškoj ili običnoj nuždi nije dopušteno uzeti tuđa dobra. Krajnja nužda je bliža opasnost smrti; a teška nužda je teška potreba.

269. 2. *Potajna naknada uz potrebne uvjete jest, doduše,* a) *dopuštena, ali* b) *rijetko primjenjiva i* c) *još bi je rijeđe trebao ispovjednik savjetovati.*

a) Ako je potajna naknada ogrnuta potrebnim uvjetima [naime, ako je dug:
1) strog, a
2) ne može se na drugačiji način podmiriti, bez znatne štete, i
3) pazi se, koliko je moguće, da ne nastane šteta dužniku ili trećoj osobi], dopuštena je.

Etenim tunc non laeditur neque ius tertii neque ordo socialis. Uno verbo: talis compensatio nihil aliud est nisi iusta defensio contra iniuriam alterius.

Naime, tada se ne nanosi šteta ni pravu trećega ni društvenom redu. Jednom riječju: takva naknada nije ništa drugo nego pravedna obrana protiv nepravde drugoga.

b) Occulta compensatio raro est exercenda, quia periculorum illusionis et perturbationis plena est.

b) Potajnu naknadu treba rijetko primjenjivati, jer je puna opasnosti iluzije i nereda.

c) Adhuc rarius est consulenda a confessario, quippe cui possint imminere sinistrae oblocutiones, immo et punitiones tribunalis civilis.

c) Još bi je rijeđe trebao savjetovati ispovjednik, jer mogu prijetiti opasnosti zlobnih prigovora, štoviše, i kazne građanskog suda.

CAPUT III. **De iniusta damnificatione.**

POGLAVLJE III. **O nepravednom nanošenju štete.**

Dividitur hoc caput in quattuor articulos:
1. de iniusta damnificatione in genere;
2. de iniusta damnificatione cooperativa;
3. de iniusta damnificatione per facta corporalia;
4. de iniusta damnificatione per verba.

Ovo se poglavlje dijeli na četiri članka:
1. općenito o nepravednom nanošenju štete;
2. o nepravednom sudjelovanju u šteti;
3. o nepravednom nanošenju štete tjelesnim činima;
4. o nepravednom nanošenju štete riječima.

Art. 1. **De iniusta damnificatione in genere.**

270. Notio et divisio.
Iniusta damnificatio (stricte sumpta) *est actio, qua quis alteri damnum causat, quin ipse emolumentum materiale inde capiat*, e. g. combustio domus inimici.

Dividitur:
1. in *solitariam* et *cooperativam*, prout damnificator causat damnum aut per se solum aut adiuvantibus aliis;

2. in *materialem* et *formalem*, prout damnificatio facta est aut *sine* aut *cum* culpa theologica.

Culpa *theologica* est transgressio legis divinae, et in hac materia est formale peccatum contra iustitiam commutativam; culpa autem *iuridica* est transgressio legis humanae sed sine culpa theologica facta (propter ignorantiam aut defectum consensus).

Raro exsistit culpa mere iuridica, saltem si actus fuit vere humanus, quia ne lex quidem positiva solet supponere culpam iuridicam, si prorsus deest omnis culpa moralis.

Art. 1. **Općenito o nepravednom nanošenju štete.**

270. Pojam i podjela.
Nepravedno nanošenje štete (u strogom smislu) *jest čin kojim netko drugomu uzrokuje štetu, a da pritom sam ne stječe nikakvu materijalnu korist*, npr. zapaliti kuću neprijatelja.

Dijeli se:
1. na *pojedinačno* nanošenje štete i *sudjelovanje* u nanošenju štete, prema tome nanosi li štetu sam štetnik ili uz pomoć drugih;

2. na *materijalno* i *formalno* nanošenje štete, prema tome je li šteta nanesena *bez* teološke krivnje ili *uz* teološku krivnju.

Teološka krivnja je prekršaj božanskog zakona, i u ovoj je materiji formalni grijeh protiv uzajamne pravednosti; dok je *pravna* krivnja prekršaj ljudskog zakona, ali bez počinjenja teološke krivice (zbog neznanja ili manjka pristanka).

Rijetko kad postoji čisto pravna krivnja, barem kad je riječ o pravom ljudskom činu, jer ni pozitivni zakon ne običava nametati pravnu krivnju ako u potpunosti nedostaje svaka moralna krivnja.

271. Principium 1. *Damnificatio iniusta non solum est ex genere suo peccatum grave, sed etiam inducit obligationem restitutionis, si est* a) *vere,* b) *efficaciter,* c) *formaliter iniusta.*

Damnificationem iniustam esse ex genere suo peccatum grave patet, quia est iniustitia. Tamvero iniustitia est ex genere suo peccatum grave, ut supra probatum est.

Damnificatio dicitur iniusta:
a) *vere*, si laedit strictum ius alterius;
b) *efficaciter*, si est vera causa damni realiter secuti, non autem sola occasio, aut condicio sine qua non, aut etiam causa solummodo per accidens;
c) *formaliter*, si est coniuncta cum culpa theologica et non cum sola iuridica.

Quando damnificatio est vestita istis tribus condicionibus, laedit formaliter iustitiam commutativam. Iamvero ex laesione formali iustitiae commutativae oritur obligatio restitutionis, ut infra latius dicetur.

Resolves:
1. Qui precibus vel suasionibus inducit avunculum, ut excludat ab hereditate aliquem extraneum, non tenetur restituere; non enim laesit strictum ius extranei; aliud esset, si adhibuisset calumniam.

271. Načelo 1. *Ne samo da je nepravedno nanošenje štete teški grijeh po svojoj vrsti, nego također povlači obvezu naknade štete, ako je* a) *uistinu,* b) *učinkovito,* c) *formalno nepravedno.*

Da je nepravedno nanošenje štete teški grijeh po svojoj vrsti očito je iz toga što je to nepravda. A nepravda je teški grijeh po svojoj vrsti, kao što je gore dokazano.

Za nanošenje štete kaže se da je nepravedno:
a) *uistinu*, ako povrjeđuje tuđe strogo pravo;
b) *učinkovito*, ako je pravi uzrok štete, koja je stvarno uslijedila, a ne samo prigoda, ili uvjet bez kojega se ne bi dogodila, ili samo akcidentalni uzrok;
c) *formalno*, ako je povezano s teološkom krivnjom, a ne samo s pravnom krivnjom.

Kad je šteta ogrnuta ovim trima uvjetima, formalno povrjeđuje uzajamnu pravednost. A iz formalne povrede uzajamne pravednosti nastaje obveza naknade štete, kao što će kasnije biti opširnije objašnjeno.

Zaključit ćeš:
1. Tko molbama ili uvjeravanjima navede ujaka da isključi iz nasljedstva neku stranu osobu, nije dužan naknaditi štetu, jer nije povrijedio strogo pravo te strane osobe; drugačije bi bilo da je koristio klevetu.

2. Caupo propinans vinum ebrioso praevidens inde damnum secuturum, non tenetur restituere; non enim est causa efficax, sed occasio damni.

3. Medicus, qui ex errore inculpabili causavit grave damnum, non tenetur restituere; non enim commisit culpam theologicam.

2. Krčmar koji pruži vino pijancu, predvidjevši da će iz toga uslijediti šteta, nije dužan naknaditi štetu, jer nije djelotvorni uzrok, nego prigoda za štetu.

3. Liječnik, koji iz neskrivljene zablude prouzroči tešku štetu, nije dužan naknaditi štetu, jer nije počinio teološku krivicu.

De gravitate obligationis restituendi. Damnificatio gravis coniuncta cum culpa theologica *gravi* causat gravem obligationem restitutionis. Ita omnes.

Coniuncta autem cum culpa theologica *levi* videtur etiam levem obligationem restitutionis producere. Ita docet sententia communissima, si materia solummodo *levis* est restituenda; sin autem agitur de materia *gravi* reparanda (propter damnificationem leviter culpabilem), tunc complures theologi eximunt damnificatorem ab omni obligatione restituendi, cum inter levem culpam et gravem materiam restituendam non sit proportio, sed probabilius adest vera quamvis levis obligatio restituendi totum damnum causatum.

Ratio est, quia secus damnificatus immerito oneraretur, damnificator autem immerito exoneraretur.

O težini obveze naknade štete. Teško nanošenje štete združeno s *teškom* teološkom krivnjom uzrokuje tešku obvezu naknade štete. Tako govore svi.

No, združeno s *lakom* teološkom krivnjom izgleda da uzrokuje i laku obvezu naknade štete. Tako uči najopćenitije mišljenje, kada treba naknaditi samo *laku* materiju, ali ako je riječ o naknadi *teške* materije (radi nanošenja štete, koja ima laku krivnju), tada mnogi teolozi izuzimaju nanošenje štete od svake obveze naknade, jer između lake krivnje i teške materije, koju treba naknaditi, nema razmjera. No, vjerojatnije je da postoji prava, ali laka obveza naknade cijele prouzročene štete.

Razlog je tomu što bi se u suprotnom oštećenik nezasluženo opteretio, a štetnik nezasluženo oslobodio od odgovornosti.

272. Principium 2.
Ex damnificatione materiali non oritur obligatio restitutionis nisi:
1. *post sententiam iudicis,*
2. *ita sit libere stipulatum.*

272. Načelo 2.
Iz materijalnog nanošenja štete ne nastaje obveza naknade štete, osim:
1. *nakon pravorijeka suda;*
2. *ako je tako slobodno ugovoreno.*

Ratio primae partis est, quia talis sententia est iusta et observanda. Ratio secundae partis est, quia tales stipulationes possunt licite iniri ideoque obligant in conscientia.

Razlog je prvog dijela to što je takav pravorijek pravedan i treba ga se držati. Razlog je drugog dijela to što se takvi uglavci mogu slobodno ugovoriti i zato obvezuju u savjesti.

Art. 2. **De damnificatione cooperativa.**

Art. 2. **O sudjelovanju u nanošenju štete.**

273. Cooperatio ad damnificationem fieri potest novem modis iuxta illos tritos versiculos:
Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

273. Sudjelovanje u nanošenju štete može se dogoditi na devet načina, prema onim stihovima:
Zapovijed, savjet, pristanak, hvaljenje, zaštita,
Sudionik, šutljivac, promatrač, utajivač.

Tres posteriores modi dicuntur cooperatio *negativa*; sex vero priores vocantur cooperatio *positiva*.

Tri posljednja načina nazivaju se *negativno* sudjelovanje, a šest prvih načina naziva se *pozitivno* sudjelovanje.

Regula generalis. Eadem duo principia valent, quae in art. praec. de damnificatione soltaria allata sunt.

Opće pravilo. Vrijede ista dva načela, koja su iznesena u prethodnom članku o pojedinačnom nanošenju štete.

— Cum autem aliqualis exsistat difficultas in practica applicatione istorum principiorum, sequentia breviter notantur:

— Budući da postoji određena teškoća u praktičnoj primjeni tih načela, ukratko se naglašava sljedeće:

1. Iubens seu mandans[1] qui efficaciter et formaliter iustitiam commutativam laesit, tenetur ad restitutionem cum a) erga damnificatum tum b) aliquando etiam erga mandatarium.

Ratio primae partis per se patet, cum per talem iussionem strictum ius damnificati laesum sit. — Restituere autem debet iubens etiam mandatario seu exsecutori mandati damna forte habita in exsecutione mandati, si ipse vi, fraude vel abusu suae auctoritatis mandatarium induxerit ad damnificandum.

2. Consulens, qui suasione alterum moraliter movet ad damnum inferendum tertiae personae, tenetur ad restitutionem illius damni, quod praevidit ex suo pravo consilio secuturum.

Consilium praesertim duplex distinguitur: *doctrinale*, quo convincitur ratio, actionem aliquam esse licitam vel omnibus circumstantiis ponderatis esse faciendam vel istis aptis mediis esse perficiendam; *impulsivam*, quo fit influxus in voluntatem precibus, hortatu, promissis etc.

[1] Iussio et mandatum hic promiscue sumuntur, licet stricte loquendo inter se aliqualiter differant.

1. Zapovjedatelj ili nalogodavac[1] koji je učinkovito i formalno povrijedio uzajamnu pravednost, dužan je na naknadu štete kako a) prema oštećeniku, tako b) ponekad i prema nalogoprimcu.

Razlog je prvog dijela očit sam po sebi, jer je takvom zapoviјeđu povrijeđeno strogo pravo oštećenika. — Ali, zapovjedatelj je dužan i nalogoprimcu ili izvršitelju naloga naknaditi štete, koje je možda pretrpio u izvršenju naloga, ako je silom, prijevarom ili zloupotrebom svoje vlasti naveo nalogoprimca da nanese štetu.

2. Savjetnik, koji nagovaranjem moralno pokreće drugoga da nanese štetu trećoj osobi, dužan je na naknadu one štete za koju je predvidio da će uslijediti iz njegova opakog savjeta.

Razlikuju se osobito dvije vrste savjeta: *doktrinalni* [teorijski], kojim se uvjerava razum da je neki čin dopušten ili da ga, odmjerivši sve okolnosti, treba učiniti ili izvršiti ovim prikladnim sredstvima; te *impulzivni*, kojim se utječe na volju molbama, poticajima, obećanjima itd.

[1] Zapovijed i nalog uzimaju se ovdje pomiješano, iako se, strogo govoreći, ponešto međusobno razlikuju.

— Qui pravum consilium datum strenue revocat, antequam damnum illatum est, iam ad nihil tenetur, si consilium fuit nudum impulsivum; sin autem fuit consilium doctrinale, tunc non sufficit mera revocatio, sed consulens tenetur omnibus viribus damnum tertiae personae praecavere.

— Tko nakon davanja opakog savjeta, a prije nego što je šteta nanesena, odlučno opozove savjet, više nije dužan ni na kakvu naknadu, ako je savjet bio čisto impulzivni. No, ako je to bio doktrinalni savjet, tada nije dovoljan puki opoziv, nego je savjetnik dužan svim silama otkloniti štetu za treću osobu.

— Consulens pravam actionem ordinarie ad nihil tenetur erga damnificantem, nisi tamen
a) dolo, fraude, mendaciis usus fuerit;
b) ex officio suo debuit dare rectum consilium.

— Savjetnik opakog čina redovito nije ništa dužan štetniku, osim ako:
a) je koristio obmanu, prijevaru, laži;
b) ako je po svojoj službi dužan dati ispravan savjet.

3. Consentiens, qui approbatione externe manifestata, suffragio vel sententia efficaciter et iniuste cooperatur ad damnum proximi, tenetur ad restitutionem.

3. Pristalica, koji izvana pokazanim odobravanjem, glasovanjem ili odlukom djelotvorno i nepravedno sudjeluje u šteti bližnjega, dužan je na naknadu štete.

Huiusmodi prave consentientes praesertim sunt deputati, qui suis suffragiis iniustas leges condunt.

Ovakvi pristalice opakosti naročito su zastupnici, koji svojim glasovima donose nepravedne zakone.

Quodsi deputati vel a) ex condicto vel b) suffragiis secretis vel c) aliis modis efficaciter iniustam legem condiderunt, e. g. usurpationis bonorum ecclesiasticorum, tenentur ad restitutionem. Cum autem talis restitutio saepe sit impossibilis, attendenda sunt statuta S. Paenitentiariae hac in re specialiter lata.

Ako zastupnici bilo a) prema dogovoru, bilo b) tajnim glasovima, bilo c) drugim načinima djelotvorno donesu nepravedan zakon, npr. o otimanju crkvenih dobara, dužni su na naknadu štete. No, kako je takva naknada često nemoguća, treba paziti na odredbe Sv. Pokorničarne, koje se posebno donose u ovoj stvari.

4. Palpo, qui laudando, vituperando, adulando movet alium ad damnificandum, consulenti pravo aequiperandus est.

4. Hvalitelj, koji hvaljenjem, korenjem, dodvoravanjem potiče drugoga da nanese štetu, treba se izjednačiti s opakim savjetnikom.

5. Recursum praebens seu receptans (Hehler, receleur), qui malefactori aut furi *ut tali* (non ut amico) refugium praebet, quo securius evadat contra insequentes vel quo bona furto ablata deponere possit, tenetur ad restitutionem, si efficaciter cooperatus est ad damnum alterius.

5. Pružatelj utočišta ili primatelj (Hehler, receleur), koji zločincu ili kradljivcu *kao takvom* (ne kao prijatelju) pruža utočište, kako bi sigurnije izbjegao istražitelje ili kako bi mogao skloniti dobra oduzeta krađom; dužan je na naknadu štete, ako je djelotvorno sudjelovao u šteti drugoga.

6. Participans duplex est:
a) in *praeda*, si partem rei iniuste ablatae accipit;
b) in *actione*, si alium damnificatorem adiuvat in actione iniusta.

6. Sudionik je dvostruk:
a) u *plijenu*, ako primi dio nepravedno oduzete stvari;
b) u *činu*, ako drugom štetniku pomaže u nepravednom činu.

Participans in praeda restituere debet ea omnia, quae iniuste ablata accepit; participans autem in actione iniusta reparare debet damna, quorum ipsa sua actio est causa efficax et theologice culpabilis: Quandonam haec restitutio debeat fieri *in solidum* et quandonam *pro rata*, dicetur infra.

Sudionik u plijenu dužan je vratiti sve ono nepravedno oduzeto što je primio; a sudionik u nepravednom činu dužan je popraviti štete, kojima je sam njegov čin djelotvorni uzrok i uzrok podložan teološkoj krivnji. Kada pak ova naknada štete treba biti *solidarna*, a kada *razmjerna*, govorit će se kasnije.

274. 7. Cooperatores negativi, nempe **mutus**, qui ante damnificationem non loquitur neque praemonet damnificandum, quamvis ad id ex officio teneatur; **non obstans**, qui, dum infertur damnum, non obstat, etsi ad hoc ex iustitia tenetur;

274. 7. Negativni sudionici, naime, **šutljivac**, koji ne govori prije nanošenja štete i ne upozorava oštećenika, premda je to obvezan po službenoj dužnosti; **promatrač**, koji se ne protivi dok se [drugomu] nanosi šteta, premda je to obvezan po praved-

non manifestans, qui *post* damnum illatum non denuntiat damnificatorem domino laeso aut superiori, quamvis ex officio ad hoc teneatur; omnes isti tenentur restituere damnum illatum, quando illud impedire potuerunt sine gravi incommodo.

nosti; **utajivač**, koji *nakon* nanošenja štete ne prijavi štetnika oštećenom vlasniku ili nadređenom [poglavaru], premda je to obvezan po službenoj dužnosti; svi su ovi dužni naknaditi nanesenu štetu, kad su je mogli spriječiti bez teške neprilike.

Art. 3. **De iniusta damnificatione per facta in bonis corporis humani.**

Ordo dicendorum:
1. de iniuria contra proprium corpus;
2. de iniuria contra corpus proximi;
3. de iniuria ex stupro et adulterio orta.

Art. 3. **O nepravednom nanošenju štete na dobrima ljudskog tijela.**

Red raspravljanja:
1. o nepravdi protiv vlastitog tijela;
2. o nepravdi protiv tijela bližnjega;
3. o nepravdi koja potječe iz silovanja i preljuba.

§ 1. **De iniuria contra proprium corpus.**

Praenotamen.
Homo habet quidem utile sed non absolutum dominium in suum corpus. Est enim quasi villicus Dei, ac proinde iniuriam committit erga Deum, si abutitur proprio corpore idque pessumdat; non autem (proprie loquendo) committit iniuriam erga se ipsum, cum iniuria semper spectat ad alterum.

§ 1. **O nepravdi protiv vlastitog tijela.**

Prethodna napomena.
Čovjek ima, doduše, koristovno vlasništvo, ali nema apsolutno vlasništvo nad svojim tijelom. Naime, on je kao upravitelj Božji, te stoga čini nepravdu prema Bogu, ako zlorabi vlastito tijelo i uništi ga. Ali, ne čini (u pravom smislu riječi) nepravdu prema samom sebi, jer je nepravda uvijek usmjerena prema drugome.

275. Principium 1.
Suicidium directum et privata auctoritate factum est gravissimum peccatum contra legem divinam, naturalem, ecclesiasticam:

a) contra legem divinam: «non occides»,

b) contra legem naturalem: laedit enim bonum communitatis et caritatem sui ipsius,

c) contra legem ecclesiasticam, quae privat suicidam sepultura ecclesiastica et suffragiis, nisi tamen suicidium vel commissum fuerit in amentia, vel fuerit prorsus occultum aut dubium, vel suicida ante mortem dederit signa paenitentiae (c. 1240).

275. Načelo 1.
Izravno samoubojstvo i učinjeno po vlastitom nahođenju: preteški je grijeh protiv božanskog, naravnog i crkvenog zakona:

a) protiv božanskog zakona: »ne ubij«,

b) protiv naravnog zakona: jer povrjeđuje dobro zajednice i ljubav prema samom sebi;

c) protiv crkvenog zakona, koji uskraćuje samoubojici crkveni sprovod i zadušnice, osim ako je samoubojstvo učinjeno u bezumlju [neubrojivosti], ili je bilo u potpunosti tajno ili dvojbeno, ili je samoubojica dao znakove kajanja prije smrti (kan. 1240.).

Principium 2.
Suicidium indirectum non est licitum, nisi adsit causa proportionate gravis.

Suicidium dicitur *directum*, quod directe intenditur et sequitur ex actione libere posita et directe mortem causante; dicitur *indirectum*, quod non intenditur sed praevidetur secuturum ex actione physica, quae tamen non directe causat mortem, sed solummodo inducit gravissimum periculum mortis.

Inter causas permittentes suicidium indirectum praecipue enumerantur bonum publicum (milites pugnantes pro patria) et bonum spirituale (parochus administrans sacramenta infectis morbo contagioso).

Načelo 2.
Neizravno samoubojstvo nije dopušteno, osim ako postoji razmjerno težak razlog.

Samoubojstvo se naziva *izravnim*, ako se izravno namjerava i slijedi iz slobodnog čina, te izravno uzrokuje smrt. Naziva se *neizravnim*, ako se ne namjerava, ali se predviđa da će uslijediti iz fizičkog čina, koji ipak izravno ne uzrokuje smrt, nego samo dovodi do vrlo teške opasnosti od smrti.

Među razlozima, koji dopuštaju neizravno samoubojstvo, broje se osobito javno dobro (vojnici koji se bore za domovinu) i duhovno dobro (župnik koji dijeli sakramente oboljelima od zarazne bolesti).

Illi, qui ex futili causa vitam suam periculo gravi exponunt aut abbreviant, graviter peccant.

Oni koji iz neznatnog razloga izlažu svoj život teškoj opasnosti ili ga skraćuju, teško griješe.

***Scholion.* Desiderium mortis propriae** est vel
a) licitum, vel
b) illicitum, vel
c) aliquid imperfectum:

***Scholion.* Želja za vlastitom smrću** je ili:
a) dopuštena, ili
b) nedopuštena, ili
c) određena nesavršenost:

a) est *licitum*, si oritur ex motivo bono, quia sc. aliquis desiderat coniungi cum Deo in caelo.

a) *dopuštena* je, ako potječe iz dobrog motiva, tj. jer se netko želi združiti s Bogom na nebu.

b) est *illicitum*, si oritur ex pravo motivo, e. g. ex taedio vitae. Raro autem tale desiderium est graviter illicitum.

b) *nedopuštena* je, ako potječe iz opakog motiva, npr. gađenja nad životom. No, rijetko je takva želja teško nedopuštena.

c) est aliquid *imperfectum*, si quis ex impatientia mavult amissionem vitae corporalis quam tolerare durissimam vitam.

c) određena je *nesavršenost*, ako netko iz nestrpljivosti radije želi izgubiti tjelesni život, nego podnositi izrazito mukotrpan život.

276. De sui mutilatione. Non licet se mutilare neque membrum sibi abscindere, nisi ad vitam corporalem salvandam.

276. O samosakaćenju. Nije dopušteno osakatiti se, niti odrezati si ud, osim radi spašavanja tjelesnog života.

Ratio est, quia homo etiam de membris suis non habet nisi dominium utile, quod adhibere debet iuxta voluntatem Dei. Hinc non licet se mutilare, e. g. ad effugiendum servitium militare, aut ad castitatem servandam.

Razlog je tomu što čovjek također ima samo koristovno vlasništvo nad svojim udovima, koje treba koristiti prema Božjoj volji. Stoga, nije se dopušteno osakatiti, npr. radi izbjegavanja vojne obveze ili radi očuvanja čistoće.

§ 2. **De iniuria contra corpus proximi.**

Tractabimus
1. de occisione malefactoris;
2. de occisione iniusti aggressoris;
3. de duello;
4. de bello;
5. de occisione innocentis;
6. de craniotomia;
7. de abortu.

§ 2. **O nepravdi protiv tijela bližnjega.**

Raspravljat ćemo:
1. o ubojstvu zločinca;
2. o ubojstvu nepravednog napadača;
3. o dvoboju;
4. o ratu;
5. o ubojstvu nedužnoga čovjeka;
6. o kraniotomiji;
7. o pobačaju.

1. De occisione malefactoris.

277. Principium. *Auctoritas publica eaque sola ius habet occidendi eos, qui commiserunt gravissima crimina.*

Ratio est, quia poena mortis est aliquando necessarium medium ad bonum commune salvandum. Nemini autem nisi auctoritati publicae incumbit cura communitatis conservandae.

Poena capitalis nequit infligi nisi propter crimina vere gravissima et plene probata.

1. O ubojstvu zločinca.

277. Načelo. *Javna vlast, i samo ona, ima pravo usmrtiti one koji su počinili najteže zločine.*

Razlog je tomu što je smrtna kazna ponekad nužno sredstvo za očuvanje općeg dobra. Naime, nikomu osim javnoj vlasti ne pripada briga za očuvanje zajednice.

Smrtna kazna ne može se upotrijebiti za druge prijestupe, nego samo za doista najteže zločine, i to one koji su potpuno dokazani.

Scholion.
De malefactoris punitione cruenta et de verberatione.
Auctoritas publica, quae legitime potest malefactorem occidere, eum potest ex sufficienti causa quoque punire mutilatione (e. g. abscisione manus) vel verberare. Sed utrumque hodie iam non usuvenit.

Scholion.
O krvnom kažnjavanju zločinca i o bičevanju.
Javna vlast, koja može zakonito usmrtiti zločinca, može ga iz dostatnog razloga također kazniti sakaćenjem (npr. odsjecanjem ruke) ili bičevati. Ali, ni jedno ni drugo danas više nije u običaju.

Nemo autem alius potest mutilare proximum sine eius legitimo consensu. Quare ne medicus quidem licite potest operationem chirurgicam peragere sine consensu aegroti explicito et licito; qui quidem consensus in pueris usu rationis carentibus suppleri potest a legitimo superiore.

No, nitko drugi ne može osakatiti bližnjega bez njegova zakonitog pristanka. Stoga, ni liječnik ne može dopušteno izvršiti kiruršku operaciju bez izričitog i dopuštenog pristanka bolesnika. Ali, kod djece koja nemaju upotrebu razuma, taj pristanak može nadomjestiti zakoniti skrbnik.

— **Verberatio** iusta proximi fieri potest a legitimo superiore, non autem ab alio privato homine, nisi ad defendendum se suaque.

— Pravedno **bičevanje** bližnjega može izvršiti zakoniti poglavar, ali ne može drugi privatni čovjek, osim radi obrane sebe i svojega.

2. De occisione iniusti aggressoris.

2. O ubojstvu nepravednog napadača.

278. Principium. *Licet se defendere usque ad occisionem iniusti aggressoris, dummodo servetur moderamen inculpatae tutelae.*

278. Načelo. *Dopušteno je braniti se sve do usmrćenja nepravednog napadača, dok god se napadnuti pridržava mjere umjerene obrane.*

Ratio est, quia homo habet strictum ius se suaque defendendi contra iniustum aggressorem. Non requiritur ex parte aggressoris iniustitia formalis, sed sufficit materialis. Hinc licet occidere etiam hominem amentem, qui conatur nos graviter vulnerare.

Razlog je tomu što čovjek ima strogo pravo da brani sebe i svoje protiv nepravednog napadača. Ne traži se na strani napadača formalna nepravednost, već je dovoljna materijalna nepravednost. Stoga, dopušteno je ubiti i umobolnog čovjeka, koji nas pokušava teško raniti.

— In tali occisione aggressoris servandum est *moderamen inculpatae tutelae*, i. e. non licet occidere aggressorem, nisi hoc est omnino necessarium ad servandam nostram vitam vel tuenda magna bona nostra.

— U takvom usmrćenju napadača, treba se držati *mjerila umjerene obrane*, tj. nije dopušteno ubiti napadača ako to nije u potpunosti nužno za očuvanje našeg života ili obranu naših važnih dobara.

Hinc non licet occidere hominem,

Stoga, nije dopušteno ubiti čovjeka:

a) si aggressio non proxime sed remote imminet (prop. 18 damn. ab Alexandro VII),

a) ako napad ne prijeti blisko [neposredno], nego daleko (propozicija 18. osuđena od Aleksandra VII.),

b) si agitur de bonis nondum possessis (prop. 32 damn. ab Innocentio XI) aut minoris momenti (prop. 31 damn. ab Innocentio XI),

b) ako je riječ o dobrima koja se još ne posjeduju (propozicija 32. osuđena od Inocenta XI.) ili koja su manje važna (propozicija 31. osuđena od Inocenta XI.),

c) si agitur de laesione honoris vel famae (prop. 30 damn. ab Innocentio XI); econtra licet occidere hominem, qui vult nos occidere aut mutilare aut violare quantum ad castitatem (sententia probabilis), vel quantum ad magna bona fortunae.

c) ako je riječ o povredi časti ili dobrog glasa (propozicija 30. osuđena od Inocenta XI.). S druge strane, dopušteno je ubiti čovjeka koji nas želi ubiti ili nasilno obeščastiti u pitanju čistoće (vjerojatno mišljenje), ili u važnim imovinskim dobrima.

3. De duello.

3. O dvoboju.

279. Notio. *Duellum est certamen inter duos vel paucos, factum ex condicto de loco, tempore et armis letalibus (vel saltem graviter vulnerantibus).*

279. Pojam. *Dvoboj je borba između dvojice ili nekolicine ljudi, izvedena po dogovoru o mjestu, vremenu i smrtonosnom oružju (ili oružju koje može barem teško raniti).*

Principium. *Duellum privata auctoritate factum est graviter illicitum gravesque poenas ecclesiasticas inducit.*

Načelo. *Dvoboj izvršen na privatnu pobudu teško je nedopušten i izaziva teške crkvene kazne.*

Duellum est graviter illicitum, quia duellantes se exponunt gravi periculo mortis aut vulnerationis sine sufficienti motivo.

Dvoboj je teško nedopušten, jer se sudionici dvoboja izlažu teškoj opasnosti smrti ili ozljede bez dostatnog motiva.

Motivum duellantium ordinarie est honor salvandus; iamvero honor minime salvatur per duellum.

Motiv je sudionika dvoboja redovito obrana časti. Ali, čast se nipošto ne spašava dvobojem.

Poenae ecclesiasticae contra duellantes sunt:

Crkvene kazne protiv sudionika dvoboja jesu:

1. *excommunicatio* Rom. Pontifici simpliciter reservata, quam incurrunt non solum ipsi duellantes sed etiam (serio) provocantes, acceptantes, quilibet complices et de industria spectantes (c. 2351, § 1).

1. *izopćenje* pridržano na običan način rimskom prvosvećeniku, u koje padaju ne samo sudionici dvoboja, nego i oni koji (ozbiljno) izazivaju na dvoboj, prihvaćaju ga, te svi koji ga dozvoljavaju i namjerno gledaju (kan. 2351., § 1.).

2. *privatio sepulturae ecclesiasticae* pro illis, qui moriuntur ex vulnere accepto in duello, nisi tamen dederint signa paenitentiae (c. 1240, § 1).

2. *uskrata crkvenog pogreba* za one koji umru od ozljede zadobivene u dvoboju, osim ako su dali znakove kajanja (kan. 1240., § 1.).

3. *infamia iuris*, pro duellantibus eorumque patrinis (c. 2351, § 2),

3. *pravna beščasnost* za sudionike dvoboja i njihove svjedoke (kan. 2351., § 2.),

4. *irregularitas*, quae est duplex (ex infamia iuris et ex delicto homicidii) pro illo, qui alium vulneravit aut occidit, pro aliis autem est simplex, sc. ex infamia iuris (Conc. Trid. sess. 25, c. 9; c. 2351, § 2).

4. *neregularnost*, koja je dvostruka (iz pravne beščasnosti i iz kaznenog djela ubojstva) za onoga tko je ranio ili ubio drugoga (Tridentski koncil, sess. 25, c. 9; kan. 2351., § 2.).

Nota. Ille, qui alium invitum moraliter coegit ad duellum acceptandum illique grave damnum materiale causavit, tenetur ad restitutionem. Est enim iniustus damnificator.

Napomena. Onaj tko je drugoga moralno prisilio na prihvaćanje dvoboja protiv njegove volje i uzrokovao mu tešku materijalnu štetu, dužan je naknaditi štetu. Naime, on je nepravedni štetnik.

4. De bello.

280. Notiones. *Bellum est congressio vi et armis inter duos exercitus contrarios.* Differt igitur bellum a duello, a rixa, a seditione.

Bellum distinguitur: *offensivum*, quod instituitur ad satisfactionem obtinendam pro iniuria accepta; et *defensivum*, quod est repressio iniustae aggressionis ab altero principe vel regno factae. Aliquando valde difficile est distinguere inter bellum offensivum et defensivum, quia minime semper ille gerit bellum offensivum, qui primus incipit bellare.

Principium. *Ad licite incohandum bellum requiritur triplex condicio, sc. auctoritas suprema, causa iusta, intentio recta. Ad licite vero gerendum bellum servanda sunt vigentia statuta iuris gentium.*

Prima condicio per se patet.

Secunda condicio potest his verbis Francisci de Victoria explicari: «Unica et sola causa iusta inferendi bellum est *iniuria illata*.»
Ergo non est causa iusta bellandi ampliatio territorii vel gloriae, immo nec etiam conversio infidelium.

Tertia condicio etiam per se patet.

4. O ratu.

280. Pojmovi. *Rat je sraz sile i oružja između dvije protivničke vojske.* Dakle, rat se razlikuje od dvoboja, prepirke, pobune.

Razlikuju se: *napadački* rat, koji se vodi za dobivanje zadovoljštine radi primljene nepravde; i *obrambeni* rat, to jest, suzbijanje nepravedne agresije od strane drugog vladara ili kraljevstva. Ponekad je vrlo teško razlikovati napadački i obrambeni rat, jer nipošto ne vodi uvijek napadački rat onaj tko je prvi počeo ratovati.

Načelo. *Za dopušteno počinjanje rata potrebna su tri uvjeta, tj. vrhovna vlast, pravedan razlog i ispravna nakana. No, za dopušteno vođenje rata treba se pridržavati važećih odredaba međunarodnog prava.*

Prvi je uvjet očit sam po sebi.

Drugi se uvjet može objasniti ovim riječima Francisca de Vitorije: »Jedini i sami pravedni razlog za pokretanje rata jest *nanesena nepravda*.«
Dakle, nije pravedan razlog za ratovanje: povećanje teritorija ili slave, štoviše, ni obraćenje nevjernika.

Treći je uvjet također očit sam po sebi.

Bello semel incohato oportet observare iuris gentium statuta, quorum praecipuum est: Bellum non geritur contra privatos cives, sed contra gentem qua personam publicam. Generatim autem fas est adhibere ea omnia, quae revera sunt necessaria ad frangendas hostium vires.

U jednom započetom ratu treba se držati odredaba međunarodnog prava, od kojih je poglavita: Rat se ne vodi protiv privatnih građana, nego protiv naroda kao javne osobe. No, općenito je dopušteno koristiti sve ono što je doista nužno za slamanje neprijateljskih snaga.

Milites graviter peccant, si in bello iusto deserunt servitium militare aut si ad hostes transfugiunt.

Vojnici teško griješe ako u pravednom ratu napuste vojnu službu [dezertiraju] ili ako prebjegnu k neprijateljima.

5. De occisione innocentis in genere.

5. Općenito o ubojstvu nedužnog čovjeka.

281. Principium.
a) *Directe occidere innocentem numquam et nemini licitum est;*
b) *indirecte autem occidere innocentem aliquando licet, i. e. non est peccatum, ex causa proportionate gravi aliquid in se indiferens facere aut omittere, ex quo praeter intentionem sequitur mors innocentis.*

281. Načelo.
a) *Izravno ubiti nedužnog čovjeka nikada i nikomu nije dopušteno;*
b) *ali neizravno ubiti nedužnog čovjeka ponekad je dopušteno, tj. nije grijeh iz razmjerno teškog razloga učiniti ili propustiti nešto po sebi indiferentno iz čega mimo namjere slijedi smrt nedužnog čovjeka.*

Prima pars huius principii patet ex verbis S. Scripturae: «insontem et iustum non occides» (Ex. 23, 7). Occisio hominis innocentis est peccatum in coelum clamans (Gen. 4, 10).

Prvi dio ovog načela očit je iz riječi Svetog pisma: »ne ubij nedužnoga i pravednoga« (Izl 23, 7). Ubojstvo nedužnog čovjeka jest grijeh koji vapije do neba (Post 4, 10).

Secunda pars principii patet ex dictis n. 23 de voluntario indirecto. Haec occisio indirecta saepe locum habet in procuratione indirecta abortus.

Drugi dio načela očit je iz onoga što je rečeno n. 23. o neizravnim voljnim činima. Ovo neizravno ubojstvo često se događa u neizravnom počinjenju pobačaja.

6. De craniotomia.

282. Notio. *Craniotomia est operatio chirurgica, qua infans maturus in utero materno conciditur et concisus per partes extrahitur.*

Principium.
Craniotomia aliaeque operationes chirurgicae directe causantes mortem infantis sunt prorsus illicitae.

Ratio est, quia craniotomia est directa occisio innocentis, quae nemini et numquam licita est, ut patet ex supra dictis. Hinc S. Officium d. 24. Maii 1884 et 19 Aug. 1889 respondit: Liceitatem craniotomiae *tuto doceri non posse*. Craniotomia autem non solum tuto doceri non potest, sed etiam est prorsus illicita, ut patet ex responso S. Officii d. 24 Iulii 1895.

In praxi aliquando possunt in bona fide relinqui medici adhibentes craniotomiam, si putant aliter se non posse salvare vitam matris. Difficulter enim convinci possunt de illiceitate istius operationis in talibus circumstantiis.

— Modi liciti ad salvandam matrem et prolem in istis angustiis sunt: sectio caesarea et symphyseotomia seu pubiotomia.

6. O kraniotomiji.

282. Pojam. *Kraniotomija je kirurška operacija, kojom se razvijeno dijete u majčinoj utrobi rasijeca i rasječeno izvlači dio po dio.*

Načelo.
Kraniotomija i druge kirurške operacije, koje izravno uzrokuju smrt djeteta, u potpunosti su nedopuštene.

Razlog je tomu što je kraniotomija izravno ubojstvo nedužnog čovjeka, koje nikomu i nikada nije dopušteno, kao što je očito iz gore rečenoga. Zato je Sveti Oficij 24. svibnja 1884. i 19. kolovoza 1889. odgovorio: Dopuštenost kraniotomije *ne može se sigurno naučavati*. Kraniotomija pak ne samo da se ne može sigurno učiti, nego je i u potpunosti nedopuštena, kao što je očito iz odgovora Svetog Oficija od 24. srpnja 1895.

U praksi se ponekad mogu ostaviti u dobroj vjeri liječnici, koji primjenjuju kraniotomiju, ako smatraju da drugačije ne mogu spasiti život majke. Naime, u takvim ih se okolnostima teško može uvjeriti o nedopuštenosti ove operacije.

— U ovim tjeskobnim situacijama dopušteni načini za spašavanje majke i djeteta su: carski rez i simfiziotomija ili pubiotomija.

7. De procuratione abortus.

283. Notio. *Abortus est eiectio immaturi foetus viventis ex utero materno.*

Abortus distinguendus est
1. a craniotomia, quae est occisio infantis maturi in utero materno; abortus autem est occisio immaturi foetus;

2. a partus acceleratione, qua infans viabilis (i. e. 7 menses post conceptionem) modo artificiali ex utero materno extrahitur vivus.

Duplex distinguitur abortus, nempe: *casualis*, qui casu accidit sine ulla intentione; *artificialis*, qui de industria procuratur. Qui quidem artificialis abortus aut procuratur *directe*, si media adhibita per se et immediate occidunt expelluntve foetum, aut *indirecte*, si media adhibita directe et immediate ordinantur ad sanitatem matris, licet praevideantur postea expellere foetum.

Principium 1. *Ob graves rationes licet*
1. *accelerare partum foetus viabilis;*
2. *indirecte procurare abortum.*

Prima pars patet:
a) ex responso expresso S. Officii d. 4 Maii 1898;

7. O počinjenju pobačaja.

283. Pojam. *Pobačaj je izbacivanje nerazvijenog živog fetusa iz majčine utrobe.*

Pobačaj treba razlikovati:
1. od kraniotomije, koja je ubojstvo razvijenog djeteta u majčinoj utrobi; a pobačaj je ubojstvo nerazvijenog fetusa;

2. od ubrzanja porođaja, kojim se vijabilno dijete (tj. 7 mjeseci nakon začeća) umjetnim načinom izvlači živo iz majčine utrobe.

Razlikuju se dvije vrste pobačaja, naime: *spontani*, koji se spontano događa bez ikakve namjere; te *umjetni*, koji se izaziva ljudskim nastojanjem. A taj se umjetni pobačaj ili *izravno* izvršava, ako primijenjena sredstva sama po sebi i neposredno ubijaju i izbacuju fetus, ili *neizravno*, ako su primijenjena sredstva izravno i neposredno usmjerena na zdravlje majke, premda se predviđa da će kasnije izbaciti fetus.

Načelo 1. *Zbog teških razloga dopušteno je:*
1. *ubrzati porođaj vijabilnog fetusa;*
2. *neizravno izazvati pobačaj.*

Prvi je dio očit:
a) iz izričitog odgovora Sv. Oficija od 4. svibnja 1898.;

b) ex eo, quod talis acceleratio est quidem periculosa pro matre et infante, sed non intrinsecus mala.

b) iz toga što je takvo ubrzanje, doduše, opasno za majku i dijete, ali nije intrinzično zlo.

Altera pars patet ex dictis de voluntario indirecto et ex supra dictis de indirecta occisione innocentis.

Drugi je dio očit iz onoga što je rečeno o neizravnim voljnim činima i iz gore rečenoga o ubojstvu nedužnog čovjeka.

Principium 2. *Directa procuratio abortus foetus viventis est graviter illicita et punitur a legibus positivis.*

Načelo 2. *Izravno počinjenje pobačaja živog fetusa jest strogo nedopušteno i kažnjava se pozitivnim zakonima.*

Probatur.
a) Directa procuratio abortus foetus viventis est directa occisio hominis innocentis, quae numquam licita est.

Dokazuje se:
a) Izravno počinjenje pobačaja živog fetusa jest izravno ubojstvo nedužnog čovjeka, koje nikada nije dopušteno.

b) Non solum corporis sed etiam animae vita per vim aufertur foetui, quippe qui saepe non baptizetur.

b) Ne samo da se fetusu nasilno oduzima život tijela, nego i život duše, jer se često ne krste.

c) S. Officium d. 14 Aug. 1889 damnavit quamcumque chirurgicam operationem directe occisivam foetus.

c) Sv. Oficij je dana 14. kolovoza 1889. osudio svaku kiruršku operaciju koja izravno ubija fetus.

284. Poenae contra procurantes abortum sunt:

284. Kazne protiv onih koji izvršavaju pobačaj jesu:

1. *excommunicatio reservata Ordinario* (c. 2350, § 1). Ab hac censura non excusatur ipsa mater sibi abortum procurans; excusantur vero cooperatores, non autem mandantes.

1. *izopćenje pridržano ordinariju* (kan. 2350., § 1.). Od ove se cenzure ne ispričava ni sama majka, koja sama počini pobačaj; ispričavaju se pak suradnici, ali ne i nalogodavci.

2. *irregularitas ex delicto* (c. 985, n. 4).
Dispensatio huius irregularitatis est reservata Rom. Pontifici; in casu tamen urgentiore quilibet confessarius potest epikeiam adhibere, cum onere tamen infra mensem recurrendi ad S. Paenitentiariam (S. Off. 28 Mart. 1906 et 6 Sept. 1909; c. 2290).

2. *neregularnost iz kaznenog djela* (kan. 985., n. 4.).
Dispenzacija od ove neregularnosti pridržana je rimskom prvosvećeniku. No, u hitnom slučaju svaki ispovjednik može primijeniti epikeju, ali uz obvezu da se unutar mjesec dana obrati Sv. Pokorničarni (Sv. Oficij. 28. ožujka 1906. i 6. rujna 1909.; kan. 2290.).

3. *depositio pro clericis*. Haec poena est ferendae sententiae (c. 2350, § 1).

3. *svrgnuće za klerike*. Ova kazna je prepuštena izreci suda (kan. 2350., § 1.).

Ex iure *particulari* ecclesiastico adhuc aliae poenae infliguntur. Lex quoque civilis graviter solet punire procurationem abortus.

Po *partikularnom* crkvenom pravu, određuju se i druge kazne. Građanski zakon također običava teško kažnjavati počinjenje pobačaja.

§ 3. **De iniuria ex stupro et adulterio.**

§ 3. **O nepravdi iz silovanja i preljuba.**

285. Principium 1. *Ob solum actum physicum luxuriosum etiam vi patratum nulla oritur obligatio reparationis nisi*
a) *post condemnationem iudiciariam, aut nisi*
b) *inde aliquod damnum materiale ortum sit.*

285. Načelo. 1. *Zbog samog fizičkog bludnog čina, pa i silom učinjenog, ne nastaje nikakva obveza naknade štete, osim:*
a) *nakon osuđujuće sudske presude, ili osim:*
b) *ako je odatle nastala neka materijalna šteta.*

Ratio est, quia impossibile est auctoritate privata talem actum physicum taxare pecunia. Iudex autem legitimus potest iustam compensationem pro tali actu imponere.

Razlog je tomu što je nemoguće privatnim autoritetom odrediti novčani iznos za takav fizički čin. Zakoniti sudac pak može nametnuti pravednu naknadu za takav čin.

Si ex tali actu damnum materiale ortum est, aliquando istud damnum reparandum est, ut dicetur in principiis sequentibus.

Ako je iz takvog čina nastala materijalna šteta, ponekad tu štetu treba popraviti, kako će biti objašnjeno u sljedećim načelima.

Principium 2. *Qui vi, gravi metu, dolo mulierem (sive nuptam sive innuptam) induxit ad copulam carnalem, tenetur reparare omnia damna, quae exinde oriuntur mulieri, proli, parentibus, marito.*

Ratio est, quia talis homo est iniustus damnificator.

Načelo 2. *Tko silom, teškim strahom, prijevarom navede ženu (bilo udanu bilo neudanu) na spolni odnos, dužan je popraviti sve štete, koje iz toga nastanu ženi, djetetu, roditeljima, mužu.*

Razlog je tomu što je takav čovjek nepravedni štetnik.

Principium 3. *Qui copulam carnalem habuit cum muliere (sive nupta sive innupta) sponte consentiente, ad nihil quidem tenetur respectu mulieris complicis, sed in solidum cum ea tenetur portare omnes sequelas materiales actus luxuriosi.*

Ratio primae partis est, quia scienti et volenti non fit iniuria; ratio alterius partis est, quia ambo complices sunt aeque culpabiles.

— Sequela copulae potest esse
a) *proles*; hinc ambo complices debent portare in solidum expensas, quae ex nativitate et educatione prolis oriuntur;
b) *diminutio hereditatis* obvenientis aliis legitimis prolibus.

Načelo 3. *Tko je imao spolni odnos sa ženom (bilo udanom bilo neudanom), koja je dobrovoljno pristala, ni na što nije dužan prema ženi sudionici, nego je dužan solidarno s njom snositi sve materijalne posljedice bludnog čina.*

Razlog je prvog dijela to što se onomu tko zna i pristaje ne čini nepravda. Razlog je drugog dijela to što su oboje sudionika jednako krivi.

— Posljedice spolnog odnosa mogu biti:
a) *dijete*; zato su oboje sudionika dužni solidarno snositi troškove, koji nastanu iz rođenja i odgoja djeteta;
b) *umanjenje nasljedstva* koje pogađa drugu zakonitu djecu.

Quoad modum et quantitatem reparationis istorum damnorum magna prudentia opus est. Vide nostrum Manuale Theol. mor. II, n. 152.

Što se tiče načina i kvantiteta naknade ovih šteta, potrebna je velika razboritost. Pogledaj naš Priručnik moralne teologije II., n. 152.

Art. 4. **De iniusta damnificatione per verba.**

Praenotamen.
Sequendo vestigia Angelici Doctoris agemus
1. de iniuriis verborum in iudicio;
2. de iniuriis verborum extra iudicium.

In prima parte brevissime tractabuntur obligationes et defectus: iudicis, accusatoris et actoris, testium, advocati, accusati seu rei; in altera parte sermo erit de mendacio, restrictione mentali, violatione secreti, laesione honoris, laesione famae, iudicio temerario.

Art. 4. **O nepravednom nanošenju štete riječima.**

Prethodna napomena.
Slijedeći stope Anđeoskog učitelja raspravljat ćemo:
1. o nepravdama nanesenima riječima na sudu;
2. o nepravdama nanesenima riječima izvan suda.

U prvom dijelu raspravljat će se vrlo kratko o obvezama i porocima: suca, javnog tužitelja i privatnog tužitelja, svjedoka, odvjetnika, tuženika ili okrivljenika. U drugom dijelu bit će riječi o laži, mentalnoj restrikciji, povredi tajne, povredi časti, povredi dobrog glasa, nepromišljenom sudu.

I. De iniuriis verborum in iudicio.

§ 1. **De obligationibus et peccatis iudicis.**

286. Principium 1. *Ad licite exercendum officium suum iudex debet*
a) *esse praeditus sufficienti scientia,*
b) *ferre sententiam iuxta iustas leges.*

Hinc iudex peccat, qui non sufficienter callet scientiam iuridicam, vel qui non sufficienter indagat casum iudicandum, vel qui sententiam fert contra iustas leges.

I. O nepravdama nanesenima riječima na sudu.

§ 1. **O obvezama i grijesima suca.**

286. Načelo 1. *Za dopušteno obavljanje svoje službe, sudac je dužan:*
a) *biti osposobljen dostatnim znanjem;*
b) *donijeti presudu prema pravednim zakonima.*

Stoga, griješi sudac: koji nema dostatno pravno znanje, ili koji nije dovoljno proučio slučaj o kojem treba suditi, ili koji donosi presudu protiv pravednih zakona.

Ex alia parte iudex nequit iudicare iuxta leges positivas, quae manifeste adversantur legi naturali aut divinae.

S druge strane, sudac ne može suditi prema pozitivnim zakonima koji se očito protive naravnom ili božanskom zakonu.

Num autem iudex possit ex gravissima necessitate pronuntiare divortium matrimonii christiani validi, dicetur in tractatu de matrimonio.

Može li pak sudac iz vrlo teške nužde proglasiti razvod valjanog kršćanskog braka, govorit će se u raspravi o ženidbi.

Principium 2. *Sententia iudicis certo iniusta non obligat im conscientia nisi per accidens, sc. ad scandalum vel publicam perturbationem vitanda.*

Načelo 2. *Presuda suca, koja je sigurno nepravedna, ne obvezuje u savjesti, osim pripadno, tj. radi izbjegavanja sablazni ili javnog nereda.*

Iniusta sententia iudicis est quasi lex iniusta positiva, quae non obligat, si adversatur legi naturali aut divinae, quae tamen aliquando observanda est ad maius malum vitandum.

Nepravedna je sudska presuda kao nepravedni pozitivni zakon, koji ne obvezuje ako se protivi naravnom ili božanskom zakonu, ali koji ponekad treba obdržavati radi izbjegavanja većeg zla.

Principium 3. *In dubiis rebus iudex debet iudicare iuxta maiorem probabilitatem; in dubia culpa iudex debet favere reo, sc. illum absolvere.*

Načelo 3. *U dvojbenim stvarima, sudac treba suditi prema većoj vjerojatnosti; u slučaju dvojbene krivnje, sudac treba presuditi u korist okrivljenika, tj. osloboditi ga.*

Prima pars patet ex propositione 2. damn. ab Innocentio XI: «Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem» (Denz. n. 1152).

Prvi je dio očit iz propozicije 2. osuđene od Inocenta XI.: »Procjenjujem vjerojatnim da sudac može suditi i prema manje vjerojatnom mišljenju« (Denz. n. 1152.).

Altera pars patet ex Regula iur. 49: «In poenis benignior est interpretatio facienda.» Nemo enim praesumitur malus, nisi probatur.

Drugi je dio očit iz *Regulae iuris* 49.: »U kaznama treba se držati blažeg tumačenja.« Naime, nitko se ne smatra zlim, osim ako se to dokaže.

§ 2. **De obligationibus et peccatis accusatoris et actoris.**

287. Notiones. In causa civili ille, qui contra alterum in tribunali iudicem adit, vocatur *actor*, in causa vero criminali *accusator*.

Accusatio proinde est delatio accusati de crimine ad vindictam publicam facta per eum, qui spondet se probaturum crimen. Accusator tenetur stricte probare crimen, secus graviter punitur.

Ab accusatione stricte dicta differt *denuntiatio*, quae est delatio criminis ad superiorem, ut iste investigare et punire possit, at non inducit strictam obligationem probandi crimen. Distinguitur denuntiatio *iudicialis*, quae tendit in punitionem delicti; et *evangelica*, quae crimen notificat superiori tamquam benigno patri et non tamquam severo iudici.

Principium. Officiales vi muneris sui debent crimina detecta denuntiare superiori legitimo; homines autem privati ad denuntiationem non stricte tenentur, nisi hoc exigat

a) positiva lex (denuntiatio sollicitantis in confessione);

b) bonum publicum (denuntiatio falsificatorum monetae);

c) grave damnum proximi avertendum.

§ 2. **O obvezama i grijesima javnog tužitelja i privatnog tužitelja.**

287. Pojmovi. U građanskoj parnici onaj tko protiv drugoga pokreće postupak pred sudom, naziva se *tužitelj* [lat. *actor*], a u kaznenom postupku *javni tužitelj* [lat. *accusator*].

Optužba je, stoga, prokazivanje optuženika za zločin radi javne odmazde, učinjena od strane onoga tko obećava da će dokazati zločin. Tužitelj je strogo dužan dokazati zločin; u suprotnom se teško kažnjava.

Od optužbe u strogom smislu riječi razlikuje se *prijava*, koja je prokazivanje zločina poglavaru, kako bi ga on mogao istražiti i kazniti, te ne nosi strogu obvezu dokazivanja zločina. Razlikuju se *sudska* prijava, koja smjera na kažnjavanje zločina, i *evanđeoska* prijava, koja zločin očituje poglavaru kao blagom ocu, a ne kao strogom sucu.

Načelo. Službenici su dužni po službenoj dužnosti opažene zločine prijaviti zakonitom poglavaru; privatne osobe nisu strogo obvezne prijaviti, osim ako to ne traži:

a) pozitivni zakon (prijava zavođenja na bludnost u ispovijedi);

b) javno dobro (prijava krivotvoritelja novca);

c) izbjegavanje teške štete za bližnjega.

Omnes partes istius principii sunt clarae neque indigent probatione.

Svi su dijelovi ovog načela jasni i ne trebaju dokazivanje.

§ 3. **De obligationibus et peccatis testium.**

§ 3. **O obvezama i grijesima svjedoka.**

288. Obligatio testimonium ferendi oriri potest:
a) ex *caritate* (e. g. ad evitandum damnum proximi);
b) ex *iustitia commutativa*, si quis ex officio suo debet testificari;
c) ex *iustitia legali* seu ex oboedientia, quando quis a iudice legitime iubetur testificari.

288. Obveza davanja svjedočanstva može nastati:
a) iz *ljubavi* (npr. radi izbjegavanja štete za bližnjega);
b) iz *uzajamne pravednosti*, ako je netko po svojoj službi dužan svjedočiti;
c) iz *zakonske pravednosti* ili iz poslušnosti, kada je sudac nekomu zakonito naložio da svjedoči.

Excusationes a testimonio ferendo sunt
a) *secretum confessionale*,
b) *secretum professionale*, ita saltem ut plurimum;
c) *grave damnum*, quod ex testimonio oriretur pro teste eiusve propinquis (c. 1755);
d) *si iudex non legitime interrogat*;
e) *si testis per iniuriam venit in notitiam rei* (cf. nostrum Man. iur. can. q. 496).

Razlozi koji ispričavaju od davanja svjedočanstva su:
a) *ispovjedna tajna*,
b) *profesionalna tajna*, tako je barem u većini slučajeva;
c) *teška šteta*, koja bi zbog svjedočanstva nastala za svjedoka i njegovu rodbinu (kan. 1755.);
d) *ako sudac ne ispituje zakonito*;
e) *ako je svjedok nepravdom došao do spoznaje o stvari* (usp. naš Priručnik kanonskog prava, q. 496.)

Culpa et obligationes falsi testis. Falsum testimonium habet triplicem deformitatem (ex periurio, ex violatione iustitiae, ex mendacio) et inducit obligationem gravem reparandi omnia damna materialia inde iniuste secuta.

Krivnja i obveze lažnog svjedoka. Lažno svjedočanstvo ima trostruku rugobu (iz krivokletstva, iz povrede pravednosti i iz laži) i donosi tešku obvezu naknade svih materijalnih šteta, koje su odatle nepravedno uslijedile.

Raro autem tenetur falsus testis suum periurium cum maximo suo incommodo fateri, quia nemo tenetur se ipsum diffamare.

No, rijetko je lažni svjedok dužan priznati svoje krivokletstvo uz svoju veliku nepriliku, jer nitko nije dužan sam sebi narušiti dobar glas.

§ 4. **De obligationibus et peccatis advocati.**

289. Obligationes advocati sunt praesertim:
a) habere sufficientem scientiam iuris et casus tractandi;
b) defendere iustis mediis causas iustas;
c) non exigere salarium exorbitans.

Peccata advocati sunt: violationes obligationum supradictarum et insuper tractare neglegenter causas susceptas, clienti non fideliter manifestare pericula litigii.

§ 4. **O obvezama i grijesima odvjetnika.**

289. Obveze odvjetnika su osobito:
a) imati dostatno znanje o pravu i o slučaju koji vodi;
b) braniti pravednim sredstvima pravedne slučajeve;
c) ne tražiti nerazmjerno veliku plaću.

Grijesi odvjetnika su: povrede gore spomenutih obveza i, osim toga, nemarno vođenje prihvaćenih postupaka, propust vjernog očitovanja klijentu o opasnostima parnice.

§ 5. **De obligationibus et peccatis accusati seu rei.**

290. Claritatis causa distinguuntur istae obligationes ante et post sententiam iudicis:

Ante sententiam iudicis reus
a) non tenetur fateri crimen a se commissum;
b) potest se defendere omnibus mediis iustis.

— Disciplina moderna iudiciaria mutata est quantum ad confessionem rei.

§ 5. **O obvezama i grijesima optuženika ili okrivljenika.**

290. Radi jasnoće, razlikuju se ove obveze prije i poslije presude suca.

Prije presude suca okrivljenik:
a) nije dužan priznati zločin koji je počinio;
b) može se braniti svim pravednim sredstvima.

— Suvremena sudska disciplina promijenjena je što se tiče priznanja okrivljenika.

Illud principium ab omnibus veteribus theologis propugnatum: «Reus legitime et servato iuris ordine interrogatus a iudice tenetur fateri veritatem», est quidem hodie quoque verum, sed iam nequit iudex legitime cogere reum ad confitendum delictum (c. 1743 sq.).

Ono načelo, koje su branili svi stari teolozi: »Okrivljenik, zakonito upitan od strane suca i uz obdržavanje pravnog reda, dužan je priznati istinu«, i danas je, doduše, istinito, ali sudac više ne može prisiliti okrivljenika da prizna zločin (kan. 1743. sl.).

Post sententiam iudicis reus iuste condemnatus nequit positive resistere satellitibus, ne poena infligatur; potest autem e carcere fugere. Per se patet poenam iniustam posse declinari.

Nakon presude suca, okrivljenik koji je pravedno osuđen, ne može se pozitivno odupirati čuvarima, kako bi spriječio izvršenje kazne; ali može pobjeći iz zatvora. Samo je po sebi očito da može izbjegavati nepravednu kaznu.

II. De iniuriis verborum extra iudicium.

II. O nepravdama nanesenima riječima izvan suda.

§ 1. **De mendacio.**

§ 1. **O laži.**

291. Definitio et divisio.
Mendacium est locutio voluntaria contra mentem.

291. Definicija i podjela.
Laž je hotimičan govor protiv vlastitog uvjerenja.

Distingui solet mendacium:
1. *officiosum*, quod profertur, ut prosit, quin noceat;
2. *damnosum* (seu perniciosum), quod causat proximo damnum speciale;
3. *iocosum*, quod praecipue fit nugandi et delectandi causa.

Obično se među lažima razlikuju:
1. *uslužna* laž, koja se iznosi kako bi nekomu koristila, a ne naškodila;
2. *štetna* (ili *pogubna*) laž, koja nanosi bližnjemu posebnu štetu;
3. *šaljiva* laž, koja se napose izvodi radi šale i veselja.

Ad mendacium reducuntur: *iactantia*, qua quis se effert supra id, quod in ipso est; *ironia*, qua quis se indebite deprimit; *simulatio*, qua quis non verbis, sed factis falsum prae se fert; *hypocrisis*, qua quis sanctitatem vel virtutes simulat.

Na laž svodi se: *hvalisavost*, kojom se netko uzdiže iznad onoga što doista jest; *pretvaranje*, kojim se netko nepotrebno prikazuje nižim; *simulacija*, kojom netko iznosi krivu tvrdnju ne riječima, nego djelima; *licemjerje*, kojim netko simulira svetost ili kreposti.

292. Malitia mendacii.

1. *Omne verum mendacium est intrinsecus malum, ita ut nulla prorsus ratione cohonestari possit.* Etenim S. Scriptura indiscriminatim omne mendacium prohibet: «mendacium fugies» (Ex. 23, 7), «Nolite mentiri invicem» (Col. 3, 9).

Ratio autem intrinseca est, quia mendacium repugnat

a) fini naturali loquelae, quae homini data est ad manifestandos internos conceptus;

b) naturali commercio hominum, quippe quod mendaciis perturbetur;

c) bono proximi audientis, qui per mendacium decipitur;

d) bono ipsius loquentis, qui, quamvis ex suo mendacio percipiat transitoriam utilitatem, tamen inde maiora mala patietur.

2. *Mendacium, ut opponitur soli veracitati, est peccatum veniale; ut opponitur etiam aliis virtutibus, e. g. iustitiae, religioni, potest esse peccatum mortale.*

292. Zloća laži.

1. *Svaka prava laž je intrinzično zla, tako da baš ni na kakav način ne može postati časna.* Naime, Sveto pismo zabranjuje svaku laž bez iznimke: »Bježi od laži« (Izl 23, 7), »Ne lažite jedan drugomu« (Kol 3, 9).

Unutarnji je pak razlog to što se laž protivi:

a) naravnoj svrsi govora, koji je čovjeku dan za očitovanje unutarnjih stajališta;

b) naravnoj razmjeni među ljudima, jer bi se lažima poremetila;

c) dobru bližnjega koji sluša, a koga bi laž obmanula;

d) dobru samog govornika, koji premda iz svoje laži dobiva prolaznu korist, ipak će odatle pretrpjeti veća zla.

2. *Ako se laž protivi samo istinoljubivosti, laki je grijeh; ako se protivi i drugim krepostima, npr. pravednosti, bogoštovlju, može biti smrtni grijeh.*

Ratio primae partis est, quia mendacium, ut opponitur soli veracitati, nihil est nisi loquelae abusus, qui non videtur esse gravis inordinatio.

Razlog je prvog dijela to što laž, ako se protivi samo istinoljubivosti, nije ništa drugo nego zloupotreba govora, koja ne izgleda kao teška neurednost.

Ratio alterius partis est, quia laesiones istarum virtutum sunt ex genere suo peccata mortalia.

Razlog je drugog dijela to što su povrede ovih kreposti po svojoj vrsti smrtni grijesi.

§ 2. **De restrictione mentali et amphibologia.**

§ 2. **O mislenom ograničenju i dvosmislenosti.**

293. Notiones.
Restrictio mentalis est actus mentis, quo, dum loquimur, verba restringimus ad alium ac ad obvium sensum. Si iste sensus verborum a prudenti homine propter circumstantias concomitantes subintellegi potest, restrictio vocatur *late* mentalis, secus est *stricte* mentalis.

293. Pojmovi.
Misleno ograničenje je duševni čin kojim u razgovoru ograničujemo riječi prema nekom drugom smislu, umjesto prema očitom smislu riječi. Ako taj smisao može shvatiti razborit čovjek zbog popratnih okolnosti, ograničenje se naziva *širim* mislenim ograničenjem, a u suprotnom je *strogo* misleno ograničenje.

Amphibologia est propositio habens plures sensus (Petrus est domi = adest vel edit domi).

Dvosmislenost je postavka koja ima više smislova (Petar je kući = nalazi se u kući ili jede u kući).

Principium. *Numquam licita est restrictio pure mentalis; exsistente autem necessitate aut rationabili causa licet uti restrictione late mentali vel amphibologia.*

Načelo. *Nikada nije dopušteno čisto misleno ograničenje; ali u slučaju nužde ili razumnog razloga dopušteno je koristiti šire misleno ograničenje ili dvosmislenost.*

Ratio est, quia restrictio pure mentalis est purum et putidum mendacium; restrictio autem late mentalis et amphibologia non sunt nisi occultatio veritatis, quae aliquando non solum licita, sed

Razlog je tomu što je čisto misleno ograničenje čista i odvratna laž; a šire misleno ograničenje i dvosmislenost nisu ništa drugo nego prikrivanje istine, što je ponekad ne samo dopušt-

etiam necessaria est, atque vel ab ipso Christo adhibita fuit (Io. 7, 8. Marc. 13, 22).

eno, nego i nužno, pa ih je primijenio i sam Krist (Iv 7, 8; Mk 13, 22).

— Generatim autem loquendo omnes restrictiones sunt pro viribus vitandae.

— No, općenito govoreći, sva mislena ograničenja treba izbjegavati koliko je moguće.

§ 3. **De violatione secreti.**

§ 3. **O povredi tajne.**

294. Notio et divisio secreti. Secretum obiective sumptum est res occulta; subiective acceptum est cognitio rei occultae atque obligatio non prodendi cogniti-onem acceptam. Loquimur de secreto subiective accepto, quod triplex distinguitur:

294. Pojam i podjela tajne. Tajna je u objektivnom smislu skrivena stvar; a u subjektivnom je smislu spoznaja skrivene stvari i obveza ne odati primljenu spoznaju. Govorimo o tajni u subjektivnom smislu, kod koje se razlikuju tri vrste:

1. *naturale*, quod est obligatio aliquid occultandi ex ipsa natura rei, e. g. si quis cognoscit occultum peccatum probrosum alterius.

1. *naravna*, to jest obveza nešto prikriti po samoj naravi stvari, npr. ako netko zna za sramotni grijeh drugoga.

2. *promissum*, cuius occultationem aliquis alteri expresse promisit post iam acceptam notitiam rei.

2. *obećana*, čije je skrivanje netko izričito obećao drugomu nakon već primljene spoznaje stvari.

3. *commissum* (seu rigorosum), quod non fuit communicatum nisi *praehabito pacto* (explicito vel implicito) servandi secretum. Ad secretum commissum reducuntur: secretum officiosum seu professi-onale (e. g. medici, obstetricis) et secretum sacramentale seu sigillum confessionale, quod est strictissimum inter omnia secreta.

3. *povjerena* (ili rigorozna), koja nije bila priopćena bez *prethodne pogodbe* (eksplicitne ili implicitne) da će čuvati tajnu. Na povjerenu tajnu svode se: službena ili profesionalna tajna (npr. liječnici, primalje) i sakramentalna tajna ili ispovjedni pečat, koja je najstroža od svih tajni.

Principium. *Secretum naturale obligat per se sub gravi; item secretum commissum; secretum autem promissum ordinarie per se non inducit nisi obligationem levem.*

Načelo. *Naravna tajna obvezuje sama po sebi pod teški grijeh; isto tako, i povjerena tajna; obećana pak tajna redovito po sebi ne izaziva više od lake obveze.*

Ratio est, quia per violationem secreti cum naturalis tum commissi laeditur stricta iustitia sive ex ipsa natura rei sive ex pacto inito; quod profecto est peccatum mortale ex genere suo.

Razlog je tomu što se povredom tajne, kako naravne, tako i povjerene, povrjeđuje stroga pravednost bilo po samoj naravi, bilo po sklopljenoj pogodbi; što je, svakako, smrtni grijeh po svojoj vrsti.

Per laesionem autem secreti promissi non laeditur nisi virtus *fidelitatis*, quae per se et ordinarie non obligat nisi sub levi, cum talis laesio nihil sit nisi purum mendacium. In praxi autem etiam secreti promissi laesio est saepe peccatum mortale, quia inde causatur grave damnum proximo, vel quia tale secretum promissum est simul secretum naturale.

Povredom pak obećane tajne ne povrjeđuje se više od kreposti *vjernosti*, koja po sebi i redovito ne obvezuje više nego pod laki grijeh, jer takva povreda nije ništa drugo nego čista laž. No, u praksi je i povreda obećane tajne često smrtni grijeh, jer se odatle uzrokuje bližnjemu teška šteta, ili zato što je takva obećana tajna ujedno i naravna tajna.

295. Causa iusta manifestandi secretum est urgens necessitas boni publici aut privati.

295. Pravedan razlog za otkrivanje tajne jest hitna potreba javnog ili privatnog dobra.

In tali enim necessitate proximus est irrationabiliter invitus, quod secretum reveletur, seu recte censetur renuntiare iuri suo de custodia secreti.

Naime, u takvoj nuždi bližnji nerazumno postupa ako odbija da se tajna objavi, ili ispravno se smatra da se odriče svojega prava na čuvanje tajne.

— Cum bonum publicum anteponi debeat bono privato, manifestum est secretum privatum esse prodendum, si id exigit bonum publicum.

— Budući da javno dobro treba staviti ispred privatnog dobra, očito je da privatnu tajnu treba odati ako to traži javno dobro.

Bonum privatum respicit vel
a) ipsum qui scit secretum, vel
b) illum cuius interest servari secretum, vel
c) tertiam personam.
Necessitate postulante licet propter unumquodque ex istis tribus bonis secretum prodere (excepto secreto sacramentali).

Privatno dobro gleda ili
a) onoga tko zna tajnu, ili
b) onoga komu je u interesu da se čuva tajna, ili
c) treću osobu.
Kad tako traži nužda, dopušteno je zbog bilo kojeg od ta tri dobra odati tajnu (osim sakramentalne tajne).

296. De lectione litterarum alienarum.
Qui litteras aut scripturas alienas *secretas* legit absque consensu mittentis vel recipientis aut absque legitima auctoritate seu iusta causa, peccat per se graviter.

296. O čitanju tuđih pisama.
Tko čita tuđa *tajna* pisma ili spise bez suglasnosti pošiljatelja ili primatelja, ili bez zakonite ovlasti ili pravednog razloga: griješi po sebi teško.

Ratio est, quia alteri rapit secretum, ad quod ille strictum ius habet. Sicut enim est furtum alterius bona clam auferre, ita est furtum illicitum alterius secreta in litteris contenta investigare.

Razlog je tomu što drugomu otima tajnu, na koju onaj ima strogo pravo. Naime, kao što je krađa potajno uzeti tuđa dobra, tako je nedopuštena krađa istraživati tajne drugoga sadržane u pismima.

— Lectio litterarum alienarum saepe non est peccatum mortale in praxi, quia tales litterae vel nullum secretum continent; vel quia legentes agunt ex conscientia erronea. Multi enim putant, non esse grave peccatum, legere litteras alienas.

— Čitanje tuđih pisama često nije smrtni grijeh u praksi, jer takva pisma ne sadrže nikakvu tajnu ili zato što čitatelji postupaju po neistinitoj savjesti. Naime, mnogi misle da nije teški grijeh čitati tuđa pisma.

§ 4. **De laesione honoris.**

297. Notiones.
Honor est testificatio de excellentia alicuius. Quae quidem testificatio fieri potest triplici modo: verbis (e. g. laude), factis (e. g. inclinatione reverentiosa), exterioribus rebus, (e. g. collatione dignitatis).

Honor laeditur praecipue per *contumeliam*, quae definiri potest: *iniusta dehonoratio personae praesentis*.

Malitia contumeliae.
Contumelia est ex genere suo peccatum grave contra iustitiam.

Etenim laedit honorem, qui est magnum bonum, et ad quod homo strictum ius habet.
— Contumeliae adiunguntur saepe alia peccata, e. g. irreligiositatis, laesae pietatis, blasphemiae, scandali.

— Contumelia est leve peccatum, si fit
a) ex imperfectione actus, aut
b) cum intentione non graviter laedendi honorem, aut
c) si propter condicionem loquentis et audientis laesio honoris est revera parva.

Restitutio honoris laesi est necessaria sicuti restitutio boni materialis iniuste ablati. — *Modus* restituendi honorem attendendus est iuxta condicionem personae laedentis et laesae.

§ 4. **O povredi časti.**

297. Pojmovi.
Čast je vanjsko priznanje nečije vrijednosti [*odličnosti*]. A to se priznanje može izvesti na tri načina: riječima (npr. pohvalom), djelima (npr. naklonom poštovanja), vanjskim stvarima (npr. podjelom dostojanstva).

Čast se povrjeđuje poglavito *uvredom*, koja se može definirati kao: *nepravedna povreda časti nanesena prisutnoj osobi*.

Zloća uvrede.
Uvreda je po svojoj vrsti teški grijeh protiv pravednosti.

Naime, povrjeđuje čast, koja je veliko dobro, i na koje čovjek ima strogo pravo.
— Uvredi se često pridružuju drugi grijesi, npr. nereligioznosti, povrede poštovanja, blasfemije, sablazni.

— Uvreda je laki grijeh, ako se dogodi:
a) iz nepotpunosti čina, ili
b) s namjerom da se čast ne povrijedi teško, ili
c) ako je zbog stanja govornika i slušatelja povreda časti uistinu mala.

Vraćanje povrijeđene časti nužno je kao i vraćanje nepravedno oduzetog materijalnog dobra. — Način vraćanja časti treba gledati prema stanju osobe koja vrijeđa i osobe koja je povrijeđena.

§ 5. **De laesione famae.**

298. Notiones. *Fama bona est communis aestimatio sermone prolata de alicuius excellentia.*

Fama laeditur diffamatione, quae est *occulta denigratio famae alienae*. Quae quidem diffamatio a modernis theologis solet distingui in *detractionem*, quae est narratio indebita veri sed occulti criminis, et *calumniam*, quae est narratio mendax alicuius criminis revera non commissi. Veteres theologi solebant promiscue loqui de calumnia, detractione, diffamatione quantum ad earum moralitatem.

Ad detractionem reducitur quoque *susurratio*, quae est detractio, qua seminatur discordia inter amicos.

299. Malitia diffamationis. *Difamatio iniusta (sive sit detractio simplex sive sit calumnia) est ex genere suo peccatum mortale cum contra iustitiam tum contra caritatem.*

Patet ex verbis S. Thomae (S. theol. 2, 2, q. 73, a. 2) dicentis: «Auferre alicui famam valde grave est, quia inter res temporales videtur fama esse pretiosior, per cuius defectum impeditur homo a multis bene agendis. Propter quod dicitur: Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi quam mille

§ 5. **O povredi dobrog glasa.**

298. Pojmovi. *Dobar glas je društveno mišljenje, izraženo govorom, o nečijoj vrijednosti.*

Dobar glas povrjeđuje se difamacijom, koja je *tajno ocrnjivanje tuđeg dobrog glasa*. Ovu pak difamaciju suvremeni teolozi obično dijele na *ogovaranje*, to jest, bezrazložno pripovijedanje pravog, ali tajnog zlodjela, i *klevetu*, to jest, lažljivo pripovijedanje nekog zlodjela koje stvarno nije počinjeno. Stari su teolozi običavali izmiješano govoriti o kleveti, ogovaranju, difamaciji što se tiče njihove moralnosti.

Na ogovaranje se svodi i *došaptavanje*, koje je ogovaranje kojim se sije nesloga među prijateljima.

299. Zloća difamacije. *Nepravedna difamacija (bilo obično ogovaranje, bilo kleveta) po svojoj je vrsti smrtni grijeh kako protiv pravednosti, tako i protiv ljubavi.*

To je očito iz riječi sv. Tome (S. theol. 2, 2, q. 73, a. 2) koji govori: »Oduzeti nekomu dobar glas vrlo je teško, jer se među vremenitim stvarima dobar glas čini jednom od dragocjenijih stvari, a njegovim se nedostatkom čovjek sprječava u činjenju mnogo toga dobroga. Zbog toga se kaže: *Brini se za dobro ime, jer će ti to duže ostati,*

thesauri magni et pretiosi. Et ideo detractio, per se loquendo, est peccatum mortale.»

nego tisuće velikih i dragocjenih blaga. I zato je ogovaranje, govoreći po sebi, smrtni grijeh.«

Diffamationem calumniosam laedere strictam iustitiam patet ex eo, quod est mendacium damnosum. Diffamationem vero etiam pure detractivam laedere iustitiam eo eruitur, quia peccator occultus possidet adhuc bonam famam, a qua possessione non potest expelli nisi *ex titulo iusto*. Porro detractor non habet titulum iustum revelandi crimen occultum; secus enim iam non esset detractio, sed licita manifestatio criminis occulti.

Da klevetnička difamacija povrjeđuje strogu pravednost očito je iz toga što je to štetna laž. A da čisto ogovarateljska difamacija povrjeđuje pravednost zaključuje se iz toga što i tajni grešnik još uvijek posjeduje dobar glas, a iz ovog se posjedovanja ne može izbaciti, osim *iz pravednog naslova*. Nadalje, ogovaratelj nema pravedan naslov da otkrije skriveni zločin, jer to inače ne bi bilo ogovaranje, nego dopušteno otkrivanje skrivenog zločina.

— Insuper ex detractione damnificatur *bonum sociale*, quia inde oriri solent contentiones, rixae, odia maxima, quae quidem sunt contra caritatem, ac proinde detractio (et a fortiori calumnia) laedit non solum iustitiam sed etiam caritatem.

— Osim toga, ogovaranjem se nanosi šteta *društvenom dobru*, jer odatle obično niču prepirke, svađe, najveće mržnje, koje su protiv ljubavi, te stoga ogovaranje (a tim više, kleveta) povrjeđuje ne samo pravednost, nego i ljubav.

Diffamatio non videtur nancisci diversam malitiam *specificam*,
a) ex eo quod est calumnia aut detractio, effectus enim utriusque est idem;
b) ex eo quod hoc vel illud crimen proximi indebite narratur;
c) ex eo quod fit coram paucis vel multis.

Izgleda da difamacija ne doseže *vrsno* različitu zloću:
a) po tome je li u pitanju kleveta ili ogovaranje, jer je učinak i jednog i drugog isti;
b) po tome pripovijeda li se bezrazložno ovaj ili onaj grijeh bližnjega;
c) po tome zbiva li se pred malo ili mnogo ljudi.

— In his tamen omnibus inveniuntur circumstantiae aggravantes, immo diffamatio calumniosa specialiter in confessione declara-

— No, u svemu tome nalaze se otegotne okolnosti; štoviše, klevetničku difamaciju treba posebno navesti u ispovijedi, jer u

nda est, quia secus confessarius nequit sufficienter iudicare de gravitate peccati et reparatione famae imponenda.

suprotnom ispovjednik ne može dostatno suditi o težini grijeha i o određivanju vraćanja dobrog glasa.

Gravitas diffamationis.
Ad iudicandum in praxi de gravitate diffamationis oportet attendere:

Težina difamacije.
Za prosuđivanje o težini difamacije u praksi treba gledati:

1. ad personam *loquentem*, quae, si est gravis et prudens, magis nocet, quam si est levis et garrula;

1. na osobu *koja govori*; ako je ona ozbiljna i razborita, više šteti, nego ako je neozbiljna i brbljava;

2. ad personas *audientes*, quae si sunt numerosae, loquaces vel etiam potentes, facilius aderit grave damnum, quam si sunt paucae, discretae, impotentes;

2. na osobe *koje slušaju*; ako su one mnogobrojne, pričljive ili čak moćne, lakše će doći do teže štete, nego ako su malobrojne, diskretne, nemoćne;

3. ad personam *laesam*, quae, si est integrae famae et magnae dignitatis, facilius grave detrimentum patitur, quam si est vilis;

3. na *povrijeđenu* osobu; ako ona ima neporočan glas i veliko dostojanstvo, lakše će pretrpjeti tešku štetu, nego ako je neugledna;

4. ad *motivum*, propter quod defectus aliorum manifestantur. Nullum motivum est sufficiens calumniandi alium; possunt autem adesse motiva, quae manifestationem criminis alterius aut omnino iustificant (cf. supra n. 295 de revelatione secreti) aut saltem minus peccaminosam reddunt.

4. na *motiv* zbog kojeg se očituje nedostatak drugih. Nijedan motiv nije dostatan za klevetanje drugoga; ali mogu postojati motivi koji ili posve opravdavaju očitovanje zlodjela drugoga (usp. gore n. 295. o objavi tajne) ili ga barem čine manje grešnim.

Nota. Etiam defuncti retinent ius ad famam; unde non licet eorum vitia et crimina sine sufficienti ratione revelare et divulgare.

Napomena. Pokojnici također zadržavaju pravo na dobar glas; zato nije dopušteno objaviti i razglasiti njihove mane i zlodjela bez dostatnog razloga.

300. Reparatio famae laesae. Iniustus diffamator tenetur ex iustitia reparare:

1. famam laesam;

2. omnia damna materialia, quae saltem in confuso praevidit secutura ex diffamatione. Prior obligatio est *personalis*, altera est *realis*, ac proinde transit ad heredes; quos tamen aliquando expedit relinquere in bona fide, si monitio praevidetur potius obfutura quam profutura.

Modus reparandi famam laesam alius adhibendus est a calumniatore, alius a simplici detractore. Calumniator debet aperte fateri falsitatem assertionis factae; detractor autem debet excusare defectus illicite revelatos omnibus quibus potest modis licitis.

300. Popravljanje povrijeđenog dobrog glasa. Nepravedni difamator dužan je po pravednosti popraviti:

1. povrijeđeni dobri glas;

2. sve materijalne štete, za koje je barem nejasno predvidio da će uslijediti iz difamacije. Prva je obveza *osobna*, a druga je *stvarna*, te stoga prelazi na nasljednike. Ipak, njih je ponekad korisnije ostaviti u dobroj vjeri, ako se predviđa da bi opomena više štetila, nego koristila.

Način popravljanja povrijeđenog dobrog glasa treba biti drugačiji kod klevetnika, a drugačiji kod običnog ogovaratelja. Klevetnik treba otvoreno priznati neistinitost iznesene tvrdnje; a ogovaratelj treba ispričavati nedostatke, koje je nedopušteno objavio, na sve dozvoljene načine koje može upotrijebiti.

Causae excusantes a reparatione famae sunt:

1. si diffamatio lapsu temporis data est oblivioni;

2. si diffamatus reparationem legitime condonavit sive expresse sive tacite. Tamquam condonatio potest aliquando haberi compensatio, i. e. si diffamatus diffamaverit quoque diffamantem, et neuter vult famam laesam reparare.

Razlozi koji ispričavaju od popravljanja dobrog glasa jesu

1. ako je difamacija protekom vremena zaboravljena;

2. ako je difamirani zakonito oprostio, bilo izričito bilo prešutno. Kao oprost može se ponekad primijeniti prijeboj, tj. ako je difamirani također ozloglasio difamatora, a nijedan od njih ne želi popraviti povrijeđeni dobri glas.

— Si diffamatio nocuit non solum diffamato, sed etiam eius statui aliisque personis, condonatio reparationis nequit concedi;

— Ako je difamacija naštetila ne samo difamiranomu, nego i njegovu staležu, te drugim osobama, ne može se dopustiti oprost od popravljanja;

3. si reparatio est impossibilis, e. g. si auditores diffamationis sunt ignoti aut adiri nequeunt, vel si reparatio fieri non potest sine damno *longe graviore* diffamantis.

3. ako je popravljanje nemoguće, npr. ako su oni koji su čuli difamaciju nepoznati ili se ne može doći do njih, ili ako se popravljanje ne može izvršiti bez *daleko teže* štete za difamatora.

§ 6. **De iudicio temerario.**

§ 6. **O nepromišljenom sudu.**

301. Notio et malitia. *Iudicium temerarium est firmus mentis assensus de vitio alterius sine ratione sufficienti (conceptus vel etiam manifestatus).*

301. Pojam i zloća. *Nepromišljeni sud je čvrsto uvjerenje uma o opačini drugoga bez dostatnog razloga (u zamisli ili također očitavan).*

Iudicium temerarium proprie dictum est ex genere suo peccatum mortale contra iustitiam.

Nepromišljeni je sud u vlastitom smislu riječi po svojoj vrsti smrtni grijeh protiv pravednosti.

Ratio est, quia laedit strictum ius, quod proximus habet ad bonam aestimationem, donec contrarium sit vere probatum.

Razlog je tomu što povrjeđuje strogo pravo, koje bližnji ima na dobro mišljenje, sve dok protivno nije uistinu dokazano.

— Condiciones autem, ut iudicium temerarium sit realiter peccatum mortale, sunt:

1. ut sit perfecte deliberatum;

2. ut sit plene temerarium, i. e. ut cognoscatur indicia esse insufficientia ad probandam exsistentiam criminis;

3. ut sit de gravi vitio proximi.

— Uvjeti pak da bi nepromišljeni sud bio stvarno smrtni grijeh jesu:

1. da je potpuno svjestan;

2. da je potpuno neosnovan, tj. da se spoznaje da su naznake nedostatne kako bi se dokazalo postojanje zlodjela;

3. da je riječ o teškoj opačini bližnjega.

Satis raro adsunt omnes istae condiciones, ideoque satis raro quoque iudicium temerarium est peccatum mortale.

Dosta rijetko postoje svi ovi uvjeti, i zato je nepromišljeni sud dosta rijetko smrtni grijeh.

CAPUT IV. **De restitutione seu de reparatione iuris laesi.**

Ordo dicendorum:
1. de obligatione restitutionis in genere;
2. de radicibus restitutionis faciendae;
3. de modo et circumstantiis restitutionis;
4. de causis a restitutione excusantibus.

Art. 1. **De obligatione restitutionis in genere.**

302. Notio. Restitutio sumitur vel *late*, et tunc est quaelibet rei acceptae redditio, quo sensu locum habet etiam in contractu mutui vel depositi; vel *stricte*, et tunc est *damni illati compensatio*. Restitutio accidere potest ex damno vel culpabiliter vel inculpabiliter illato.

Principium.
Restitutionis obligatio oritur ex violatione solius iustitiae commutativae, non autem iustitiae legalis aut distributivae.

POGLAVLJE IV. **O vraćanju ili o popravljanju povrijeđenog prava.**

Red raspravljanja:
1. općenito o obvezi vraćanja;
2. o izvorima vraćanja koje treba izvršiti;
3. o načinu i okolnostima vraćanja;
4. o razlozima koji ispričavaju od vraćanja.

Art. 1. **Općenito o obvezi vraćanja.**

302. Pojam. Vraćanje se shvaća ili *šire*, i tada je to svaki povratak uzete stvari, a u tom smislu ima mjesta i kod ugovora o zajmu ili ostavi; ili strogo, i tada je to *naknada nanesene štete*. Vraćanje se može dogoditi iz skrivljeno ili neskrivljeno nanesene štete.

Načelo.
Obveza vraćanja nastaje samo iz povrede uzajamne pravednosti, ali ne i zakonske ili razdiobne pravednosti.

Ratio est, quia restitutio facit strictam aequalitatem rei ad rem. Iamvero in sola iustitia commutativa habetur stricta aequalitas rei ad rem, i. e. inter datum et acceptum, inter damnum et compensationem. In iustitia enim legali et distributiva habetur sola aequalitas *proportionis* (S. Thomas, S. theol. 2, 2, q. 61, a. 2). Saepe autem laesio iustitiae legalis aut distributivae includit laesam iustitiam commutativam, et tunc sane per accidens inducit obligationem restitutionis.

Razlog je tomu što vraćanje čini strogu jednakost stvari za stvar [rei ad rem]. A zaista, samo u uzajamnoj pravednosti postoji stroga jednakost stvari za stvar, tj. između danog i primljenog, između štete i naknade. Naime, u zakonskoj i razdiobnoj pravednosti postoji samo jednakost *razmjera* (S. Toma, S. theol. 2, 2, q. 61, a. 2). No, često povreda zakonske ili razdiobne pravednosti uključuje i povredu uzajamne pravednosti, i tada svakako pripadno uzrokuje obvezu vraćanja.

Nota. Laesio etiam iustitiae commutativae non inducit obligationem restitutionis, nisi damnum *materiale* reapse secutum est.

Napomena. Ni povreda uzajamne pravednosti ne izaziva obvezu vraćanja, ako nije stvarno uslijedila *materijalna* šteta.

Disputant theologi, num etiam ex causato damno mere personali, e. g. vulnere, doloribus, contumelia, stupro etc., oriatur obligatio restitutionis.

Teolozi raspravljaju o pitanju nastaje li obveza naknade štete i iz prouzročene čisto osobne štete, npr. rane, bolova, uvrede, silovanja itd.

Sententia affirmativa videtur esse theoretice verior, sed in praxi nequit imponi stricta obligatio restituendi, nisi intercedat sententia iudicis.

Čini se da je potvrdno mišljenje teoretski točnije, ali se u praksi ne može nametnuti stroga obveza vraćanja, ako nema sudskog pravorijeka.

303. Necessitas restitutionis. *Reparatio damni notabilis facta in re vel saltem in voto est de necessitate salutis.*

303. Nužnost vraćanja. *Popravljanje znatne štete učinjeno stvarno ili barem u želji jest nužno za spasenje.*

Ratio est, quia conservare iustitiam est de necessitate salutis. Iamvero qui non restituit (cum potest) a) iniuste ablatum, b) iniuste possessum, c) damnum iniuste illatum, non conservat sed violat iustitiam. Ergo talis restitutio est de necessitate salutis. Hinc Regula iur. 4 in VI° breviter dicit: «Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.»

Razlog je tomu što je očuvanje pravednosti nužno za spasenje. A doista, onaj tko ne vrati (kada može) a) nepravedno oduzeto, b) nepravedno posjedovano, c) nepravedno nanesenu štetu, ne čuva, nego krši pravednost. Dakle, takvo je vraćanje nužno za spasenje. Zato *Regula iuris* 4 in VI° ukratko kaže: »Ne otpušta se grijeh, ako se ne vrati oduzeto.«

Sin autem restitutio realis est impossibilis, requiritur et sufficit restitutio *in voto*, i. e. firmum propositum restituendi, quamprimum id erit possibile.

No, ako je stvarno vraćanje nemoguće, potrebno je i dovoljno je vraćanje *u želji* [*in voto*], tj. čvrsta odluka o vraćanju čim to bude moguće.

Art. 2. **De radicibus restitutionis faciendae.**

Art. 2. **O izvorima vraćanja koje treba učiniti.**

304. Praenotamen.
S. Thomas veteresque theologi, sumentes restitutionem in sensu lato, solent exprimere duas radices restitutionis hoc modo: homo tenetur restituere vel
1. ratione *rei acceptae*, vel
2. ratione *acceptionis rei*.

304. Prethodna napomena.
Sv. Toma i stari teolozi, shvaćajući vraćanje u širem smislu, obično izražavaju dva izvora vraćanja na ovaj način: čovjek je dužan vratiti ili
1. po naslovu *primljene stvari*, ili
2. po naslovu *primanja stvari*.

Propter rem acceptam debet restituere rei alienae possessor bonae et malae fidei; propter acceptionem rei oritur obligatio restitutionis

Zbog primljene stvari dužan je vratiti posjednik tuđe stvari u dobroj ili zloj vjeri; zbog primanja stvari nastaje obveza vraćanja:

a) ex omni delicto formali, quod reale damnum causat proximo, sive hoc sit furtum, sive iniusta damnificatio,

a) iz svakog formalnog delikta, koji uzrokuje stvarnu štetu bližnjemu, bilo da je to krađa, bilo da je nepravedno nanošenje štete,

b) ex nonnullis contractibus, e. g. ex mutuo, deposito.

— Moderniores theologi, sumentes restitutionem in strictiore sensu, solent assignare tamquam radices restitutionis:
1. rem alienam *possessam*,
2. rem alienam *damnificatam*.

Cum postea specialis sermo habendus sit de obligatione orta ex contractibus, nunc tractamus de duabus istis radicibus restitutionis stricte dictae.

— Cooperatio immerito a nonnullis theologis tamquam specialis radix restitutionis assignatur; reducitur enim ad alterutram ex iam assignatis radicibus, sc. vel ad iniustam ablationem vel ad iniustam damnificationem.

b) iz nekih ugovora, npr. iz zajma, ostave.

— Noviji teolozi, koji uzimaju vraćanje u strožem smislu, obično označavaju kao izvore vraćanja:
1. *posjedovanu* tuđu stvar,
2. *oštećenu* tuđu stvar.

Budući da će kasnije posebno biti riječi o obvezi koja nastaje iz ugovora, sada raspravljamo o ova dva izvora vraćanja u strogom smislu.

— Sudjelovanje neki teolozi nezasluženo označavaju kao poseban izvor vraćanja. Naime, ono se svodi na jedan od već naznačenih izvora, tj. ili na nepravedno oduzimanje ili na nepravedno nanošenje štete.

§ 1. **De prima radice restitutionis seu de possessione rei alienae.**

305. Notiones. Potest aliquis rem alienam possidere vel detinere triplici modo:
1. bona,
2. mala,
3. dubia fide.

Hinc de obligationibus possessoris bonae, malae, dubiae fidei agendum erit.

§ 1. **O prvom izvoru vraćanja ili o posjedovanju tuđe stvari.**

305. Pojmovi. Netko može posjedovati ili držati tuđu stvar na tri načina:
1. u dobroj vjeri,
2. u zloj vjeri,
3. u dvojbenoj vjeri [u sumnji].

Zato ćemo raspravljati o obvezama posjednika u dobroj, zloj i dvojbenoj vjeri.

Fructus rei distinguuntur:

1. *naturales*, qui a re sine ulla fere industria humana producuntur, e. g. herba in campis;

2. *industriales*, qui econtra praecipue ex industria humana acquiruntur, e. g. lucrum negotiationis;

3. *mixti*, qui aequaliter fere ex natura rei et ex industria humana effluunt, e. g. butyrum;

4. *civiles*, qui proveniunt ex locatione rei.

Expensae distinguuntur:
1. *necessariae* ad rei conservationem;
2. *utiles* ad rei incrementum;
3. *voluptuariae* ad solum rei ornamentum.

1. De possessore bonae fidei.

306. Principia generalia.

1. *Res clamat, perit, fructificat domino, neque quis cum alterius iniuria vel iactura locupletari debet.*

Ita conformiter ad antiquum ius Romanum docent omnes theologi. Iura tamen moderna hac in re introduxerunt nonnullas modificationes, quas adhibere licet etiam in foro conscientiae, e. g. quantum ad fructus perceptos ex re aliena.

Plodovi stvari razlikuju se kao:

1. *prirodni* plodovi, koje proizvodi stvar bez gotovo ikakvog ljudskog truda, npr. trava na poljima;

2. *umjetni* plodovi, koji se, naprotiv, stječu ljudskim trudom, npr. dobit od poslovanja;

3. *mješoviti* plodovi, koji gotovo jednako proistječu iz naravi stvari i ljudskog truda, npr. maslac;

4. *civilni* plodovi, koji proizlaze iz najma stvari.

Troškovi se razlikuju kao:
1. *nužni* za očuvanje stvari;
2. *korisni* za povećanje vrijednosti stvari;
3. *raskošni*, samo za uljepšavanje stvari.

1. O posjedniku u dobroj vjeri.

306. Opća načela.

1. *Stvar traži, propada, donosi plodove vlasniku, i nitko se ne smije bogatiti uz nepravdu ili štetu prema drugomu.*

Tako u skladu sa starim rimskim pravom naučavaju svi teolozi. No, suvremeni pravni sustavi uveli su u ovoj stvari neke modifikacije, koje je dopušteno primijeniti i u sudu savjesti, npr. što se tiče plodova ubranih iz tuđe stvari.

2. *In dubiis melior est condicio possidentis.*

Ita exigit bonum et reipublicae et civium. Secus enim ordo socialis perturbaretur.

2. *U dvojbama bolji je položaj posjednika.*

Tako traži dobro i države i građana. U suprotnom bi se, naime, poremetio društveni red.

Iura et obligationes.

Possessor bonae fidei
a) tenetur ubi primum certo cognoscit rem esse alienam, eam reddere legitimo domino;

b) liber est ab omni obligatione, si res possessa periit;

c) acquirit rei alienae possessae verum dominium post legitimam praescriptionem;

d) acquirere solet (iuxta iura moderna) omnes rei fructus perceptos in bona fide;

e) potest exigere compensationem omnium expensarum utilium et necessariarum, deductis tamen fructibus perceptis.

Prava i obveze.

Posjednik u dobroj vjeri:
a) dužan je čim izvjesno spozna da je stvar tuđa, vratiti je zakonitom vlasniku;

b) slobodan je od svake obveze ako je posjedovana stvar propala;

c) stječe pravo vlasništva nad tuđom stvari nakon zakonite dosjelosti;

d) obično stječe (prema suvremenim pravima) sve plodove stvari koje je ubrao u dobroj vjeri;

e) može tražiti naknadu za sve korisne i nužne troškove, ali uz obračun ubranih plodova.

Pro praxi in foro conscientiae attendendae sunt imprimis leges civiles uniuscuiusque regionis. Deinde cum melior sit condicio possidentis, in dubio favendum est possessori bonae fidei. Demum in unoquoque casu videndum est, num possessor habeat legitimum titulum acquirendi rem, eiusque aequivalens et fructus rei.

Za praksu u sudu savjesti treba prije svega paziti na građanske zakone svake zemlje. Zatim, kako je bolji položaj posjednika, u sumnji treba pogodovati posjedniku u dobroj vjeri. Napokon, u svakom slučaju treba gledati ima li posjednik zakoniti naslov za stjecanje stvari, te stvar jednake vrijednosti i plodove stvari.

2. De possessore malae fidei.

307. Principium. *Possessor malae fidei tenetur restituere totum damnum legitimo domino causatum et praevisum.*

Hinc
a) debet rem ipsam restituere, si adhuc exsistit, vel aequivalens pretium dare, si res periit;

b) debet restituere fructus rei tam naturales quam civiles, quos ipse percepit; vel etiam quos dominus percepisset, etsi ipse non percepit;

c) generatim debet resarcire domino omne damnum emergens et lucrum cessans, quod saltem in confuso praevidit;

d) potest deducere rei expensas utiles et necessarias, non autem mere voluptuarias.

2. O posjedniku u zloj vjeri.

307. Načelo. *Posjednik u zloj vjeri dužan je naknaditi čitavu štetu zakonitom vlasniku, koju je uzrokovao i predvidio.*

Stoga,
a) dužan je vratiti samu stvar, ako još uvijek postoji, ili dati cijenu jednake vrijednosti, ako je stvar propala;

b) dužan je vratiti plodove stvari, kako prirodne, tako i civilne, koje je sam ubrao; ili koje je bi i sam vlasnik ubrao, pa i kad ih sam nije ubrao;

c) općenito, dužan je naknaditi vlasniku čitavu nastalu štetu i izmaklu dobit, koju je barem nejasno predvidio;

d) može obračunati korisne i nužne troškove, koje je potrošio na stvar, ali ne i puke raskošne troškove.

3. De possessore dubiae fidei.

308. Possessor dubiae fidei est ille, qui ex gravi ratione positive dubitat, utrum res a se possessa sit sua an aliena. Dubia fides potest esse vel superveniens vel antecedens, secundum quod orta est vel post vel ante possessionem rei.

3. O posjedniku u sumnji.

308. Posjednik u sumnji [u dvojbenoj vjeri] jest onaj tko iz ozbiljnog razloga pozitivno sumnja o tome je li stvar, koju posjeduje, njegova ili tuđa. Dvojbena vjera može biti ili kasnije pridošla ili prethodna, prema tome je li nastala prije ili poslije posjedovanja stvari.

Obligationes.

1. In casu dubiae fidei *supervenientis* possessor sedulo investigare debet ad dubium solvendum; quodsi nihilominus dubium perseverat, potest rem retinere; melius est enim condicio possidentis. Sin autem moraliter constat, rem possessam esse alienam, possessori incumbunt omnia iura et obligationes *possessoris bonae fidei*, de quibus supra dictum est.

2. In casu dubiae fidei *antecedentis* possessor debet rem arreptam restituere pristino possessori. Sine titulo enim sufficienti arripuit rem. Sin vero titulo *legitimo* (emptione, hereditate etc.) accepit rem a possessore dubiae fidei, tenetur sedulam investigationem facere de legitimo domino illique detecto rem tradere. Quodsi dubium perseverat, debet *pro rata dubii* restituere, vel etiam rem dubiam erogare in pauperes aut in causas pias.

Obveze.

1. U slučaju *kasnije pridošle* sumnje, posjednik treba pažljivo istraživati kako bi razriješio sumnju; ali ako unatoč tome sumnja i dalje postoji, može zadržati stvar. Naime, bolji je položaj posjednika. No, ako je moralno izvjesno da je posjedovana stvar tuđa, posjedniku pripadaju sva prava i obveze *posjednika u dobroj vjeri*, o kojima je gore bilo riječi.

2. U slučaju *prethodne* sumnje, posjednik treba oduzetu stvar vratiti prijašnjem posjedniku. Naime, uzeo ju je bez dostatnog naslova. No, ako je primio stvar po *zakonitom* naslovu (kupnjom, nasljedstvom itd.) od posjednika u sumnji, treba obaviti pažljivo istraživanje o zakonitom vlasniku i predati mu stvar kad ga otkrije. Ako sumnja i dalje ostane, treba vratiti *prema razmjeru sumnje*, ili pak dvojbenu stvar udijeliti za siromahe ili pobožne svrhe.

§ 2. **De altera radice restitutionis seu de iniusta damnificatione.**

309. Praenotamen. Cum iam supra (n. 27 sq.) sufficienter dictum sit, quandonam ex iniusta damnificatione oriatur obligatio restitutionis, pauca dicenda remanent de restitutione facienda ab iniustis cooperatoribus. Difficultas enim oriri potest, qua mensura et quo ordine isti iniusti cooperatores restituere debeant. Triplex enim est huiusmodi mensura:

1. obligatio restituendi *in solidum absolute*, i. e. obligatio unius cooperatoris totum damnum reparandi, quin habeat recursum ad ceteros damnificatores;

2. obligatio restituendi *in solidum condicionate*, i. e. obligatio unius cooperatoris totum quidem damnum reparandi, sed cum condicione, si alii cooperatores neglegunt partem iis incumbentem restituere. Toto damno sic reparato, cooperans potest congruam compensationem exigere a ceteris cooperatoribus;

3. obligatio restituendi *pro rata*, i. e. obligatio reparandi illam solam partem damni, quae suae cooperationi respondet.

§ 2. **O drugom izvoru vraćanja ili o nepravednom nanošenju štete.**

309. Prethodna napomena. Budući da je gore već dovoljno rečeno (n. 27. sl.) o tome kada iz nepravednog nanošenja štete nastaje obveza vraćanja, preostaje da malo kažemo o vraćanju koje trebaju učiniti nepravedni sudionici. Naime, može nastati teškoća oko pitanja u kojoj bi mjeri i kojim redom sudionici trebali vratiti. Postoje, naime, tri vrste takve mjere:

1. *bezuvjetno solidarna* obveza vraćanja, tj. obveza jednog sudionika da popravi čitavu štetu, a da pritom ne može tražiti naknadu od drugih štetnika;

2. *uvjetno solidarna* obveza vraćanja, tj. obveza jednog sudionika da, doduše, popravi čitavu štetu, ali s uvjetom: ako drugi sudionici zanemare popraviti dio koji na njih spada. Popravivši tako čitavu štetu, sudionik može tražiti prikladnu naknadu od ostalih sudionika;

3. *podijeljena* obveza popravljanja [*pro rata*, razmjerna obveza], tj. obveza popravljanja samo onog dijela štete, koji odgovara njegovu sudjelovanju.

310. Principium I.
a) *Ille, qui (adiuvantibus aliis) est causa principalis totius damni, tenetur restituere in solidum absolute;*
b) *qui vero est causa aequalis totius damni, debet restituere in solidum condicionate;*
c) *qui demum est causa damni partialis, tenetur restituere pro rata influxus.*

Ratio primi est, quia ille, qui est causa principalis totius damni, ceteras concausas non adhibet nisi ut instrumenta. Iustum est autem, ut sola causa principalis (et non eius instrumenta) damnum causatum reparet.

Ratio secundi est, quia actio uniuscuiusque cooperatoris influxit in *totum* damnum, proindeque quilibet cooperator tenetur totum damnum reparare, si alii cooperatores partem damni nequeunt vel nolunt reparare.

Ratio tertii est, quia cooperator in isto casu non causavit nisi *partem* damni, quam proinde reparare debet.

310. Načelo I.
a) *Onaj tko je (uz pomoć drugih) prvotni uzročnik čitave štete, dužan ju je popraviti bezuvjetno solidarno;*
b) *tko je pak podjednaki uzročnik čitave štete, dužan ju je popraviti uvjetno solidarno;*
c) *tko je napokon djelomični uzročnik štete, dužan ju je popraviti prema razmjeru svojeg utjecaja.*

Razlog je prve tvrdnje to što onaj, koji je prvotni uzročnik čitave štete, ostale suuzročnike koristi samo kao sredstva. Pravedno je pak da samo prvotni uzročnik (a ne njegova sredstva) popravi prouzročenu štetu.

Razlog je druge tvrdnje to što djelovanje svakog sudionika utječe na *čitavu* štetu, i zato je svaki sudionik dužan popraviti čitavu štetu, ako ostali sudionici ne mogu ili ne žele popraviti dio štete.

Razlog je treće tvrdnje to što sudionik u ovom slučaju nije uzrokovao više od jednog *dijela* štete, koji je zato dužan popraviti.

Principium 2. *Si cooperatores eodem gradu et modo damnum intulerunt, singuli aequaliter restituere debent; secus tenentur sequenti ordine:*
1. *qui rem nunc detinet;*
2. *mandans;*
3. *exsequens;*
4. *ceteri cooperatores positivi;*
5. *cooperatores negativi.*

Hoc principium vix eget explicatione et probatione.

Načelo 2. *Ako su sudionici nanijeli štetu u istom stupnju i istim načinom, svaki od njih treba jednako vratiti; inače su dužni sljedećim redom:*
1. *onaj tko sada drži stvar;*
2. *nalogodavac;*
3. *izvršitelj;*
4. *ostali pozitivni sudionici;*
5. *negativni sudionici.*

Ovom je načelu jedva potrebno objašnjenje i dokazivanje.

Art. 3. **De modo et circumstantiis restitutionis.**

Expenditur:
1. cuinam,
2. quo tempore,
3. quo loco,
4. quo modo sit restituendum.

Art. 3. **O načinu i okolnostima vraćanja.**

Razmotrit ćemo:
1. komu,
2. u koje vrijeme,
3. na kojem mjestu,
4. kojim načinom treba vratiti.

311. 1. Cuinam est restituendum?
Respondetur cum distinctione:

a) Si dominus rei laesus est *certus et notus*, ordinarie facienda est restitutio ipsi vel eius successori.

Dixi: ordinarie, quia in aliquibus casibus licitum est restituendam summam dare pauperibus aut causis piis, e. g. quando restituendum esset societati prorsus pravae, vel reipublicae, vel nonnullis assecurationibus.

311. 1. Komu treba vratiti?
Odgovara se uz razlikovanje:

a) Ako je oštećeni vlasnik stvari *siguran i poznat*, redovito treba vratiti njemu ili njegovu nasljedniku.

Rekoh: redovito, jer je u nekim slučajevima dopušteno svotu, koju treba vratiti, dati siromasima ili za pobožne svrhe, npr. kad bi trebalo vratiti potpuno opakom društvu, ili državi, ili nekim osiguravateljima.

Latius egi de istis exceptionibus in Man. Theol. mor. II 229 sqq.

Raspravljao sam opširnije o ovim iznimkama u Priručniku moralne teologije, II., 229. sl.

b) Si dominus rei laesus, etiam diligenti inquisitione facta, remanet *ignotus*, tunc possessor bonae fidei potest rem sibi retinere; possessor vero malae fidei et iniustus damnificator debet rem dare aut pauperibus aut causis piis.

b) Ako oštećeni vlasnik stvari, pa i nakon pažljivog istraživanja, ostane *nepoznat*, tada posjednik u dobroj vjeri može zadržati stvar za sebe. Ali, posjednik u zloj vjeri i nepravedni štetnik dužni su stvar dati ili siromasima ili za pobožne svrhe.

c) Si dominus rei laesus, peracta diligenti inquisitione, remanet *dubius*, tunc res meliore quo fieri potest modo dividatur inter paucas personas, de quibus est dubium; vel, si dubium est inter multas personas, ita ut conveniens distributio moraliter sit impossibilis, res detur pauperibus aut causis piis.

c) Ako oštećeni vlasnik, nakon pažljivog istraživanja, ostane *dvojben*, tada stvar treba na najbolji mogući način podijeliti između malog broja osoba glede kojih postoji dvojba. Ili, ako postoji dvojba glede većeg broja osoba, tako da je prikladna raspodjela moralno nemoguća, neka se stvar preda siromasima ili za pobožne svrhe.

Hinc mercator, qui compluribus et nunc ignotis emptoribus damnum intulit, e. g. adulterando merces aut diminuendo pondus vel mensuram, potest restituere augendo pondus vel mensuram aut diminuendo pretium si *iidem fere emptores* solent adhuc redire ad emporium; secus debet restituere pauperibus vel causis piis.

Zato trgovac koji je većem broju sada nepoznatih kupaca nanio štetu, npr. namještanjem cijena ili smanjivanjem vage ili mjere, može vratiti povećavanjem vage ili mjere, ili smanjivanjem cijene, ako se i dalje *gotovo isti kupci* vraćaju u kupovinu; u suprotnom, treba vratiti siromasima ili za pobožne svrhe.

312. 2. Quo tempore seu quandonam est restituendum?

℞. Restitutio facienda est, quamprimum id fieri potest, moraliter loquendo. Hinc peccat graviter, qui sine sufficienti causa notabiliter differt restitutionem materiae gravis; et insuper debet damna reparare, quae ex culpabiliter dilata restitutione oriuntur legitimo domino.

312. 2. U koje vrijeme ili kada treba vratiti?

℞. Vraćanje treba izvršiti što je prije moguće, moralno govoreći. Zato teško griješi tko bez dostatnog razloga znatno odgađa vraćanje teške materije; i povrh toga, treba popraviti štete, koje nastaju zakonitom vlasniku zbog skrivljenog odgađanja vraćanja.

3. Quo loco seu ubi est restituendum?

℞. a) Possessor bonae fidei satisfacit obligationi restituendi rem ex errore possessam, si eam *in loco possessionis* tradit liberae dispositioni legitimi proprietarii.

b) Possessor malae fidei vel iniustus damnifcator debet suis sumptibus rem restituere in loco, ubi dominus eam habiturus esset, si ea non fuisset ablata. Quodsi hoc est moraliter impossibile, res potest dari pauperibus vel causis piis.

Si res restituenda casu vel culpa tertii perit in transmissione, possessor bonae fidei ad nihil tenetur, quia res perit domino; possessor vero malae fidei aut iniustus damnificator iterum curare debet, ut dominus reddatur indemnis; idque videtur valere, etiam si restitutio tentata fuit ope confessarii.

3. Na kojem mjestu ili gdje treba vratiti?

℞. a) Posjednik u dobroj vjeri ispunjava obvezu vraćanja stvari, koju posjeduje u zabludi, ako je preda na slobodno raspolaganje zakonitom vlasniku *u mjestu posjedovanja*.

b) Posjednik u zloj vjeri ili nepravedni štetnik dužan je na svoj trošak vratiti stvar u mjestu gdje bi je vlasnik imao da ona nije bila oduzeta. Ako je to moralno nemoguće, stvar se može dati za siromahe ili pobožne svrhe.

Ako stvar, koja se treba vratiti, slučajno ili krivnjom treće osobe propadne tijekom prijenosa, posjednik u dobroj vjeri nije ništa dužan, jer stvar propada vlasniku [NAČELO: *Res perit domino*]. No, posjednik u zloj vjeri ili nepravedni štetnik treba se opet pobrinuti da vlasnik ne bude oštećen; pa i kad je vraćanje pokušano nastojanjem ispovjednika.

4. Quomodo est restituendum?

℞. Id unum requiritur, ut restitutio eo modo fiat, quo iustitia violata reparatur ad aequalitatem. Potest igitur restitutio fieri secreto vel per modum donationis vel per alium hominem etc.

4. Kako treba vratiti?

℞. Traži se samo to da se vraćanje obavi na takav način kojim će se povrijeđena pravda popraviti do jednakosti [*ad aequalitatem*]. Dakle, vraćanje se može obaviti i potajno, ili na način darovanja, ili preko drugog čovjeka itd.

Art. 4. **De causis a restitutione excusantibus.**

Art. 4. **O razlozima koji ispričavaju od obveze vraćanja.**

Distinguuntur causae absolute eximentes ab omni restitutione et causae excusantes solummodo ad tempus.

Razlikuju se razlozi koji apsolutno izuzimaju od svake obveze vraćanja i razlozi koji ispričavaju samo na neko vrijeme.

§ 1. **De causis eximentibus.**

§ 1. **O razlozima koji izuzimaju od obveze vraćanja.**

313. Causae absolute eximentes ab omni restitutione enumerantur quinque: condonatio, compensatio, praescriptio, compositio, necessitas extrema.

313. Navodi se pet razloga koji apsolutno izuzimaju od svakog vraćanja: oprost, prijeboj, zastara, kompozicija, krajnja nužda.

1. Condonatio seu remissio debiti (sive expressa sive tacita sive rite praesumpta) obligationem restituendi exstinguit, dummodo

1. Oprost ili otpuštenje duga (bilo izričito, bilo prešutno, bilo ispravno predmnijevano) gasi obvezu vraćanja, samo ako je:

a) sit omnino *libera*, i. e. immunis ab omni errore, fraude, vi et metu,

a) posve slobodno, tj. bez ikakve zablude, prijevare, sile ili straha;

b) sit facta ab eo, qui habet potestatem condonandi iuxta ius tam naturale quam positivum. Generatim qui non prohibentur facere donationes, possunt etiam concedere condonationem.

b) učinjeno od strane onoga tko ima ovlaštenje da oprosti dug, kako prema naravnom pravu, tako i prema pozitivnom pravu. Općenito, oni kojima nije zabranjeno učiniti darovanja, mogu udijeliti i oprost duga.

2. Compensatio est reciproca exstinctio duorum debitorum aequalium et certorum, e. g. A debet B 100 marcas; B debet A rem valoris 100 marcarum. Potest reciprocum debitum exstingui per compensationem.

2. Prijeboj je uzajamno gašenje dva duga, koji su jednaki i sigurni, npr. A duguje B 100 maraka; B duguje A stvar vrijednosti 100 maraka. Može se uzajamni dug ugasiti prijebojem.

3. Praescriptio non exstinguit post legitimum tempus nisi debitum possessoris *bonae fidei*. Cf. quae supra n. 259 dicta sunt de requisitis ad legitimam praescriptionem.

3. Zastara ne gasi dug nakon proteka zakonskog roka, osim duga posjednika u *dobroj vjeri*. Usp. što je gore n. 259. rečeno o potrebnim uvjetima za zakonsku dosjelost.

4. Compositio, quae est debiti remissio a Summo Pontifice facta, non potest locum habere nisi
a) in bonis ecclesiasticis,
b) in bonis, quae debentur incertis dominis.
In Hispania et Lusitania habentur vi bullae «Cruzada» speciales facultates de hac compositione facienda.

4. Kompozicija, koja je otpust duga učinjen od strane vrhovnog svećenika, ne može se primijeniti, osim:
a) kod crkvenih dobara;
b) kod dobara koja se duguju neizvjesnim vlasnicima.
U Španjolskoj i Portugalu, snagom bule »Cruzada«, postoje posebne ovlasti o primjeni te kompozicije.

5. Extrema aut quasi-extrema necessitas non eximit absolute ab obligatione restituendi, nisi desit fundata spes hanc necessitatem pellendi. Secus inde oritur tantum excusatio temporalis.

5. Krajnja ili približno krajnja nužda ne izuzima apsolutno od obveze vraćanja, osim ako nema osnovane nade da će se ta nužda ukloniti. U suprotnom, odatle nastaje samo privremena isprika.

§ 2. **De causis excusantibus ad tempus.**

314. Causae ad tempus excusantes a restitutione praecipue sunt: impotentia temporanea, cessio bonorum.

1. Impotentia temporanea restituendi est vel *physica*, quando debitor nihil habet, ex quo restituere posset; vel *moralis*, quando debitori aut alii personae grave damnum oriretur ex restitutione. Durante alterutra impotentia obligatio restituendi non urget, cum nemo ad impossibile teneatur.

315. 2. Cessio bonorum dicitur ille actus, quo debitor impar solvendi bona sua cedit, ut creditores saltem secundum aliquam proportionem recipiant pecuniam illis debitam.

Talis cessio bonorum per se non exstinguit in conscientia obligationem plenae restitutionis, sed solum suspendit, quousque debitor iterum erit capax solvendi. In nonnullis regionibus codices civiles videntur tamen, cessione bonorum iuridice peracta, omnem obligationem restituendi exstinguere. Statuta iusta iurium civilium possunt, immo aliquando debent observari in conscientia, quando determinant iura et obligationes debitoris bona cedentis.

§ 2. **O razlozima koji privremeno ispričavaju od obveze vraćanja.**

314. Poglaviti razlozi koji privremeno ispričavaju od vraćanja jesu: privremena nemogućnost i ustupanje imovine [stečaj].

1. Nemogućnost vraćanja kroz neko vrijeme jest ili *fizička*, kad dužnik nema odakle bi mogao vratiti; ili *moralna*, kad bi dužniku ili drugoj osobi nastala teška šteta zbog vraćanja. U vrijeme bilo koje od tih nemogućnosti, obveza vraćanja nije hitna, jer nitko nije dužan učiniti nemoguće.

315. 2. Ustupanjem imovine [stečaj] naziva se onaj čin kojim dužnik, koji je nesposoban za plaćanje, ustupa svoju imovinu kako bi vjerovnici barem u određenom razmjeru primili novac koji im se duguje.

Takvo ustupanje dobara samo po sebi ne gasi u savjesti obvezu potpunog vraćanja, nego je samo odgađa do trenutka kada dužnik opet postane sposoban za plaćanje. No, čini se da u nekim zemljama građanski zakonici, nakon pravno izvršenog ustupanja imovine, gase svaku obvezu vraćanja. Pravedne uredbe građanskog prava mogu se, štoviše, ponekad i moraju, obdržavati u savjesti, kada određuju prava i obveze dužnika koji ustupa imovinu.

QUAESTIO IV.
De contractibus.

Tota haec quaestio dividitur in duo capita:
1. de contractibus in genere,
2. de praecipuis contractibus in specie.

PITANJE IV.
O ugovorima.

Cijelo ovo pitanje dijeli se na dva poglavlja:
1. općenito o ugovorima,
2. pojedinačno o glavnijim ugovorima.

CAPUT I. **De contractibus in genere.**

Tractamus:
1. de notione et divisione contractuum,
2. de requisitis ad contractum,
3. de effectu seu de obligatione contractus.

POGLAVLJE I. **Općenito o ugovorima.**

Raspravljat ćemo:
1. o pojmu i podjeli ugovora,
2. o potrebnim uvjetima za ugovor,
3. o učinku ili o obvezi ugovora.

Art. 1. **De notione et divisione contractuum.**

316. Notio. *Contractus est duorum pluriumve in idem placitum consensus.*

Ita ex iure Romano. Ad contractum igitur requiruntur actus intellectus, i. e. placitum, et actus voluntatis, i. e. consensus, qui quidem est propria causa cum efficiens tum formalis contractus.

Divisiones. Inter multiplices contractuum divisiones videntur sequentes pro usu confessarii magis necessariae:

Art. 1. **O pojmu i podjeli ugovora.**

316. Pojam. *Ugovor je suglasni pristanak dviju ili više osoba na isti sporazum.*

Tako je po rimskom pravu. Dakle, za ugovor se traži: čin razuma, tj. sporazum, i čin volje, tj. pristanak [privola, suglasnost], koji je vlastiti uzrok ugovora, kako tvorni, tako i formalni.

Podjele. Među brojnim podjelama ugovora, čini se da su sljedeće najviše potrebne ispovjedniku:

1. contractus *formalis* seu *expressus*, qui fit verbis aut scriptis formaliter exprimentibus consensum contrahentium; et *virtualis* seu *tacitus*, qui habetur implicite in susceptione alicuius muneris, e. g. medici. Contractus tacitus solet vocari quasi-contractas;

1. *formalni* ili *izričiti* ugovor, koji nastaje riječima ili pismenima koja formalno izražavaju suglasnost ugovaratelja; i *virtualni* ili *prešutni*, koji je implicitno sklopljen preuzimanjem određene zadaće, npr. liječnika. Prešutni se ugovor obično naziva *kvazikontrakt*;

2. contractus *unilateralis*, qui causat obligationem ex una tantum parte contrahentium, e. g. promissio gratuita; et *bilateralis*, qui producit pro utroque contrahente obligationem, e. g. emptio-venditio;

2. *jednostrani* ugovor, koji uzrokuje obvezu samo za jednu ugovornu stranu, npr. besplatno obećanje; te *dvostrani* ugovor, koji proizvodi obveze za obje ugvorne strane, npr. kupoprodaja;

3. contractus *commutatorius* seu *certi eventus*, qui versatur circa res omnino determinatas, e. g. emptio talis rei pro tali pretio; et contractus *aleatorius* seu *incerti eventus*, qui versatur circa res dependentes a futuro et fortuito eventu, e. g. assecuratio, sponsio;

3. *komutativni* ugovor ili ugovor *na izvjesno*, koji se odnosi na potpuno određene stvari, npr. kupnja te stvari za tu cijenu; i *aleatorni* ugovor ili ugovor *na neizvjesno*, koji se odnosi na stvari koje ovise o budućem i neizvjesnom događaju, npr. osiguranje, oklada.

4. contractus *gratuitus*, qui cedit in utilitatem unius contrahentis solum, e. g. donatio; et *onerosus*, qui imponit utrique contrahenti onus, e. g. locatio.
— Omnis contractus bilateralis est aliqualiter onerosus.

4. *besplatni* ugovor, koji ide u korist samo jedne ugovorne strane, npr. darovanje; i *naplatni* ugovor, koji nameće teret objema ugovornim stranama, npr. najam.
— Svaki je dvostranoobvezni ugovor u nekom smislu naplatan.

317. Scholion.
De legis civilis valore in contractibus.

Valent leges civiles irritare nonnullos contractus in foro non solum externo sed etiam interno. Huiusmodi enim potestas necessaria est ad efficacem societatis directionem. Num autem irritantes leges civiles de facto totaliter annullent aliquem contractum, an solum declarent rescindibilem, est quaestio facti, quae solvenda est in singulis materiis. Generatim, nisi contrarium est clarum, contractus, qui sunt irriti iuxta legem civilem, possunt etiam in foro conscientiae tamquam irriti considerari. Cf. infra n. 320.

Quae ius civile in unoquoque territorio de contractibus statuit, agnoscuntur quoque a iure canonico, nisi ex tali statuto laedatur ius naturale aut ecclesiasticum (c. 1529).

317. Scholion.
O važenju građanskog zakona u ugovorima.

Građanski zakoni mogu proglasiti ništetnim neke ugovore, ne samo za vanjski forum, nego i za unutarnji forum. Naime, takva je vlast nužna za učinkovito upravljanje društvom. Ali, poništavaju li građanski zakoni *de facto* u potpunosti neki ugovor ili ga samo proglašavaju razrješivim, činjenično je pitanje, koje treba rješavati u pojedinačnim slučajevima. Općenito, ako suprotno nije jasno, ugovori koji su ništetni po građanskom zakonu, mogu se smatrati ništetnima i u sudu savjesti. Usp. dolje n. 320.

Ono što je građansko pravo na pojedinom području odredilo o ugovorima, priznaje se i kanonskim pravom, osim ako se tom odredbom povrjeđuje naravno ili crkveno pravo (kan. 1529.).

Art. 2. **De requisitis ad contractum.**

318. Quattuor essentialiter requiruntur ad contractum:
1. materia apta,
2. persona capax,
3. consensus legitimus,
4. forma conveniens.

1. **Materia apta** contractus exigit complures qualitates, nempe ut sit:

a) *possibilis* cum physice tum moraliter,

b) *exsistens* in re aut saltem in spe,

c) *propria contrahentis*,

d) *pretio aestimabilis*,

e) *honesta et licita*.

Res spiritualis non est pretio temporali aestimabilis, ideoque si venditur, contractus est simoniacus et prorsus invalidus (c. 729).

Ex defectu honestatis *contractus turpis* potest, immo debet rescindi, *antequam* opus malum praestitum est. Sin autem opus malum iam praestitum est, non est inhonestum, solvere pretium stipulatum. Hinc probabilius est validus contractus turpis, *praestito opere malo*.

Art. 2. **O potrebnim uvjetima za ugovor.**

318. Traže se četiri bitna uvjeta za sklapanje ugovora:
1. prikladna materija,
2. sposobna osoba,
3. zakoniti pristanak,
4. propisani oblik.

1. **Prikladna materija** [predmet] ugovora traži više svojstava, naime, da je:

a) *moguća*, kako fizički, tako i moralno;

b) *postojeća*, stvarno [*in re*] ili barem vjerojatno [*in spe*],

c) *vlastita* ugovaratelju;

d) *procjenjiva*;

e) *poštena i dopuštena*.

Duhovna se stvar ne može procijeniti vremenitom cijenom; i zato, ako se prodaje, ugovor je simonijski i potpuno nevaljan (kan. 729.).

Zbog nedostatka poštenja, *nemoralni ugovor* može se, štoviše, i treba poništiti, *prije nego* što se izvrši zlo djelo. No, ako je zlo djelo već izvršeno, nije nepošteno isplatiti ugovorenu cijenu. Zato je vjerojatnije valjan nemoralan ugovor, *kad je zlo djelo izvršeno*.

Cum tamen complures theologi doceant omnimodam nullitatem contractus turpis, hinc in praxi melius est agere iuxta adagium: «Melius est condicio possidentis», i. e. pretium acceptum pro opere turpi patrato potest retineri, sed etiam potest recusari solutio istius pretii stipulati.

Budući da mnogi teolozi naučavaju potpunu ništetnost nemoralnog ugovora, u praksi se bolje držati izreke: »Bolji je položaj posjednika«, tj. može se zadržati cijena primljena za izvršeno nemoralno djelo, ali se također može odbiti plaćanje takve ugovorene cijene.

2. Persona capax ad contrahendum est omnis homo, dummodo

a) habeat usum rationis,

b) ne sit specialiter prohibitus a lege positiva.

Propter defectum usus rationis incapaces sunt ad contrahendum infantes, amentes, perfecte ebrii etc.

Propter prohibitionem legis positivae solent esse incapaces (saltem partialiter) ad contrahendum minorennes, uxores, civiliter mortui, religiosi sollemniter professi etc.

2. Osoba sposobna za sklapanje ugovora jest svaki čovjek, ako:

a) ima upotrebu razuma,

b) ako mu to nije posebno zabranjeno pozitivnim zakonom.

Zbog nedostatka upotrebe razuma, nesposobni su za sklapanje ugovora: djeca, umobolni, potpuno pijani itd.

Zbog zabrane pozitivnog zakona, obično su nesposobni za sklapanje ugovora (barem djelomično): maloljetnici, žene [supruge], građanski mrtvi, svečano zavjetovani redovnici itd.

319. 3. Consensus necessarius ad contrahendum nonnullis dotibus sit ornatus oportet et nonnullis vitiis pessumdatur.

Dotes consensus. Consensus debet esse:
a) verus seu internus,
b) liber et deliberatus,
c) externe manifestatus,
d) mutuus.

319. 3. Pristanak nužan za sklapanje ugovora treba biti obdaren nekim svojstvima, a nekim se manama oduzima.

Svojstva pristanka. Pristanak treba biti:
a) istinit ili unutarnji,
b) slobodan i promišljen,
c) izvana očitovan,
d) uzajaman.

Vitia consensus sunt:
a) error et dolus, quibus intellectus decipitur;
b) vis et metus, quibus voluntatis libertas laeditur.

Mane su pristanka:
a) zabluda i prijevara, kojima se obmanjuje razum;
b) sila i strah, kojima se povrjeđuje sloboda volje.

Error substantialis, qui sc. versatur circa ipsam substantiam contractus vel circa condicionem, sine qua non initus fuisset contractus, reddit illum prorsus invalidum. Deest enim tunc consensus necessarius.

Bitna zabluda, tj. zabluda koja se odnosi na samu bit ugovora ili na uvjet bez kojeg ugovor ne bi bio sklopljen, čini ugovor u potpunosti nevaljanim. Tada, naime, nedostaje nužni pristanak [suglasnost].

Error *accidentalis*, qui versatur circa sola accessoria, per se non reddit contractum invalidum, saepe tamen illum reddit rescindibilem. Ex errore enim accidentali non quidem tollitur, sed tamen minuitur consensus, ac propterea iura positiva recte statuunt rescindibilitatem nonnullorum talium contractuum, praesertim si error causatus fuit ex dolo.

Pripadna zabluda, koja se odnosi samo na pripadne elemente, po sebi ne čini ugovor nevaljanim, ali ga često čini razrješivim. Naime, pripadnom se zabludom, doduše, ne uklanja pristanak, ali se umanjuje, i zato pozitivna prava s razlogom određuju razrješivost nekih takvih ugovora, osobito ako je zabluda izazvana prijevarom.

Quae dicta sunt de errore, valent quoque de dolo, qui adest, si alter contrahens fraudibus et fallaciis alienis inducitur ad contrahendum.

Ono što je rečeno o zabludi, vrijedi i za prijevaru, koja postoji ako je jedna ugovorna strana navedena na sklapanje ugovora obmanama i varkama.

Vis reddit contractum invalidum, quia destruit libertatem.

Sila čini ugovor nevaljanim, jer uništava slobodu.

Metus, nisi perturbat usum rationis, non invalidat contractus. Ita ex iure naturali, et ratio est, quia etiam sub metu remanet libertas contrahendi.

Strah, ako ne poremeti upotrebu razuma, ne čini ugovor nevaljanim. Tako je po naravnom pravu, a razlog je tomu što i pod strahom ostaje sloboda ugovaranja.

Ex iure autem positivo nonnulli contractus, e. g. matrimonium, professio religiosa, propter gravem metum initi, declarantur invalidi. Omnes fere contractus sunt *rescindibiles*, si intercessit in iis metus. Cf. quae supra n. 32 hac de re dicta sunt.

No, po pozitivnom pravu, neki se ugovori, npr. ženidba i redovnički zavjet, sklopljeni zbog teškog straha, proglašavaju nevaljanima. Gotovo su svi ugovori *razrješivi*, ako je u njima prisutan strah. Usp. što je gore n. 32. rečeno o toj stvari.

320. 4. Forma externa determinata non praescribitur ulla in contractibus perficiendis. Sufficit, ut consensus contrahentium clare manifestetur. Ita ex iure naturali; ex iure autem positivo saepe sub poena nullitatis quaedam determinata forma exigitur, e. g. in venditione immobilium.

320. 4. Određeni **vanjski oblik** nije nikako propisan za sklapanje ugovora. Dovoljno je da pristanak [suglasnost] ugovornih strana bude jasno očitovan. Tako je po naravnom pravu. No, po pozitivnom se pravu često traži određeni oblik ugovora pod prijetnjom ništetnosti, npr. kod prodaje nekretnina.

Utrum sunt validi in conscientia contractus, qui sunt initi sine forma legali?

Jesu li u savjesti valjani ugovori, koji su sklopljeni bez zakonskog oblika?

a) Si deest forma essentialiter requisita a *iure ecclesiastico*, contractus est nullus in foro cum externo tum interno. Hinc contractus sponsalitius factus praetermissa forma legitime praescripta (cf. c. 1017) est omnino invalidus in utroque foro.

a) Ako nedostaje oblik, koji traži *crkveno pravo* kao bitan element ugovora, ugovor je ništetan kako za vanjski, tako i za unutarnji forum. Zato je zaručnički ugovor, sklopljen uz propuštanje zakonom propisanog oblika (usp. kan. 1017.) u potpunosti nevaljan za oba foruma.

b) Si deest forma requisita a *iure civili*, tunc non concordant theologi: alii volunt contractum esse in foro conscientiae validum; alii docent illum esse invalidum; alii demum affirmant praeferendum esse possessorem, donec per iudicis sententiam ad restitutionem obligetur.

b) Ako nedostaje oblik koji traži *građansko pravo*, u tom se slučaju ne slažu teolozi: jedni smatraju da je ugovor valjan u sudu savjesti; drugi naučavaju da je nevaljan; treći napokon potvrđuju da treba dati prednost posjedniku sve dok ga odluka suda ne obveže na vraćanje.

Haec ultima sententia videtur esse observanda in praxi.

Čini se da bi se ovog posljednjeg mišljenja trebalo držati u praksi.

Art. 3. **De effectu seu de obligatione contractuum.**

Art. 3. **O učinku ili o obvezi ugovora.**

321. Triplex distinguitur obligatio contractuum: *naturalis*, quae ligat ex ipsa natura contractus, sed in sola conscientia; *civilis*, quae oritur ex lege civili et obligat in solo foro civili; *mixta*, quae valet cum in foro conscientiae tum in foro civili.

321. Razlikuje se trostruka obveza ugovora: *naravna* obveza, koja veže po samoj naravi ugovora, ali samo u savjesti; *građanska* obveza, koja nastaje po građanskom zakonu i obvezuje samo pred građanskim sudom; te *mješovita* obveza, koja vrijedi kako u sudu savjesti, tako i u građanskom sudu.

Gravitas obligationis contractuum solet mensurari ex gravitate materiae; praesertim autem attendendae sunt clausulae, quae contractui adiciuntur et constituunt *contractum qualificatum*.

Težina obveze ugovora obično se mjeri po težini materije. Posebno pak treba paziti na klauzule, koje se dodaju ugovoru i čine *kvalificirani ugovor*.

Praecipui contractus qualificati sunt:

Poglaviti su kvalificirani ugovori:

a) *contractus sub condicione*. Omissis condicionibus de praeterito et praesenti, quae contractum reddunt validum vel invalidum, prout sunt verificatae vel non, *condicio de futuro* est vel suspensiva vel resolutoria. Prima suspendit obligationem futuram, altera resolvit obligationem exsistentem.

a) *ugovor pod uvjetom*. Izostavivši uvjete o prošlosti i sadašnjosti, koji ugovor čine valjanim ili nevaljanim, prema tome jesu li potvrđeni kao istiniti ili nisu, *uvjet o budućnosti* jest ili odgodni [suspenzivni] ili raskidni [rezolutivni]. Prvi odgađa buduću obvezu, a drugi raskida postojeću obvezu.

Condicio *turpis* contractui adiecta ordinarie illum reddit nullum, utpote de re inhonesta ac proinde moraliter impossibili. Aliquando autem talis condicio consideratur tamquam non adiecta, e. g. in contractu matrimoniali.

Nemoralan uvjet dodan ugovoru redovito ga čini ništetnim, kao da je sklopljen o nepoštenoj stvari i, prema tome, moralno nemoguć. No, ponekad se takav uvjet smatra kao da nije dodan, npr. u ženidbenom ugovoru.

b) *Contractus sub modo* ille est, in quo stipulatur usus seu finis materiae, de qua contrahitur, e. g. do tibi hanc summam, ut emas libros. Talis contractus non invalidatur, si modus non impletur. In praxi difficilis est aliquando distinctio inter contractum modalem et condicionatum.

b) *Ugovor pod nametom* jest onaj u kojem se uglavljuje upotreba ili svrha materije o kojoj se ugovara, npr. dajem ti ovu svotu da kupiš knjige. Takav ugovor ne postaje nevaljanim, ako se namet ne ispuni. U praksi je ponekad teško razlikovati ugovor pod nametom i ugovor pod uvjetom.

c) *Contractus sub die* ille est, cuius exsecutio ad determinatum diem procrastinatur. Talis contractus statim quidem obligat, sed non pro statim exsecutioni mandatur.

c) *Ugovor pod rokom* jest onaj čije se izvršenje odgađa do određenog dana. Takav ugovor, doduše, odmah obvezuje, ali se ne nalaže odmah izvršenje.

322. d) *Contractus, cui adiungitur iuramentum*.
Regula generalis: Contractus per iuramentum additum non mutatur in ratione contractus, qui proinde, si fuerit invalidus, non validatur per iuramentum. In contractu autem valido iurato est duplex obligatio: altera iustitiae, altera religionis.

322. d) *Ugovor kojem se pridodaje prisega*.
Opće pravilo: Ugovor po pridodanoj prisezi ne mijenja se kao ugovor; prema tome, ako je bio nevaljan, ne postaje valjan po prisezi. No, u valjanom ugovoru s prisegom postoji dvostruka obveza: jedna po pravednosti, druga po bogoštovlju.

— Iusiurandum (promissorium) per vim aut metum gravem extortum valet, sed a superiore ecclesiastico relaxari potest (c. 1317, § 2).

— Prisega (obećajna) iznuđena silom ili teškim strahom vrijedi, ali je crkveni poglavar može razriješiti (kan. 1317., § 2.).

CAPUT II. **De contractibus in specie.**

Caput istud dividitur in tres articulos:
1. de contractibus gratuitis,
2. de contractibus onerosis commutatoriis,
3. de contractibus aleatoriis.

POGLAVLJE II. **O pojedinim vrstama ugovora.**

Ovo se poglavlje dijeli na tri članka:
1. o besplatnim ugovorima,
2. o naplatnim komutativnim ugovorima,
3. o aleatornim ugovorima.

Art. 1. **De contractibus gratuitis.**

Praenotamen. Contractus gratuiti sunt vel unilaterales, ut promissio, donatio; vel bilaterales, ut commodatum, precarium, depositum, sequestrum, mandatum, negotiorum gestio, mutuum et usura.

Art. 1. **O besplatnim ugovorima.**

Prethodna napomena. Besplatni su ugovori: ili jednostrani, poput obećanja, darovanja; ili dvostrani, poput posudbe, prekarija, ostave, sekvestracije, naloga, poslovodstva bez naloga, zajma i kamata.

§ 1. **De promissione gratuita.**

323. Notio. *Promissio gratuita est contractus, quo quis liberaliter et spontanee se obligat ad aliquid alteri praestandum aut omittendum.*

Tria igitur ad promissionem gratuitam requiruntur:

1. animus vere se obligandi,

2. voluntas spontanea et libera ab omni vi, metu, errore,

3. manifestatio et acceptatio promissionis.

§ 1. **O besplatnom obećanju.**

323. Pojam. *Besplatno obećanje je ugovor kojim se netko slobodno i dobrovoljno obvezuje da će nešto drugomu dati ili propustiti.*

Dakle, za besplatno obećanje traži se troje:

1. namjera zaista se obvezati;

2. samoinicijativna volja i slobodna od svake sile, straha, zablude;

3. očitovanje i prihvat obećanja.

Obligatio promissionis gratuitae, cum ex sola veracitate et fidelitate oriatur, *per se* non videtur esse nisi levis. Ita sententia certo probabilis, cui contradicunt tamen nonnulli opinantes violationem promissionis acceptatae esse grave peccatum, dummodo adsit gravis materia, quae sc. est *quadruplo maior* quam in furto.

Obveza besplatnog obećanja, kad potječe iz same istinoljubivosti i vjernosti, izgleda da je *po sebi* samo laka. Tako govori izvjesno vjerojatno mišljenje, kojem se protive neki koji smatraju da je kršenje prihvaćenog obećanja teški grijeh, dok god je u pitanju teška materija, tj. koja je *četverostruko veća* nego u krađi.

Per accidens obligatio promissionis potest esse gravis, si nempe
1. ex laesa promissione alteri causatur grave damnum,
2. si promittens intendit se obligare graviter.

Pripadno, obveza obećanja može biti teška; naime, ako se:
1. prekršenim obećanjem drugomu nanosi teška šteta,
2. ako se obećavatelj namjerava teško obvezati.

Quae quidem intentio censetur adesse in promittente,
a) qui promissionem firmat iuramento,
b) qui promittit stipulando gravem materiam,
c) qui promittit coram notario,
d) qui dicit: obligo me, in quantum possum.

Smatra se pak da ta namjera postoji kod obećavatelja:
a) koji obećanje potvrdi prisegom,
b) koji obeća stipulirajući tešku materiju,
c) koji obeća pred bilježnikom,
d) koji kaže: obvezujem se koliko mogu.

Cessatio promissionis accidit iuxta S. Thomam (S. theol. 2, 2, q. 110, a. 3 ad 5),

1. quando res promissa est illicita,

2. quando res promissa vel circumstantiae rei aut personae notabiliter mutantur.

Prestanak obećanja događa se prema sv. Tomi (S. theol. 2, 2, q. 110, a. 3 ad 5):

1. kad je obećana stvar nedopuštena;

2. kad se obećana stvar ili okolnosti stvari ili osobe znatno promijene.

Praeter duas istas rationes afferuntur a modernis theologis duae aliae: si promissarius sponte condonat; si, promissione mutua facta, alter promissis non steterit.

Osim ova dva razloga, suvremeni teolozi navode još dva razloga: ako onaj komu je obećano dobrovoljno oprosti obvezu; te ako se u slučaju uzajamnog obećanja, jedna strana ne drži obećanja.

§ 2. **De donatione.**

§ 2. **O darovanju.**

324. Notio et divisiones. *Donatio est liberalis datio alicuius rei propriae alteri acceptanti.*

324. Pojam i podjele. *Darovanje je dobrovoljno davanje neke vlastite stvari drugomu koji je prihvaća.*

Solet distingui:
1. donatio *pure liberalis* et *antidoralis* seu remuneratoria. Prima, quae est sola donatio stricte dicta, non supponit ullam obligationem in donatore; altera econtra supponit obligationem gratitudinis;

2. donatio *inter vivos, mortis causa, per testamentum*. Prima transfert *actualiter et irrevocabiliter* dominium (saltem radicale) rei donatae in donatarium. Altera transfert quidem dominium rei, sed *revocabiliter* usque ad mortem donatoris, e. g. do tibi summam 1000 marc., sed habendam post mortem meam, nisi tamen ea aliter eguero. Tertia demum non transfert dominium nisi *futuro tempore*, sc. post mortem donatoris.

Obično se razlikuju:
1. *čisti darovni ugovor* i *uzajamno* ili *nagradno* darovanje. Prvo, koje je jedino darovanje u strogom smislu riječi, ne pretpostavlja nikakvu obvezu kod darovatelja; drugo, naprotiv, pretpostavlja obvezu iz zahvalnosti;

2. darovanje *među živima, za slučaj smrti, oporukom*. Prvo *aktualno i neopozivo* prenosi vlasništvo (barem izravno vlasništvo) darovane stvari na obdarenika. Drugo prenosi, doduše, vlasništvo stvari, ali *opozivo* sve do smrti darovatelja, npr. *dajem ti svotu od 1000 maraka, ali tako da je imaš nakon moje smrti, osim ako je ja inače budem trebao*. Treće napokon prenosi vlasništvo samo u *budućem vremenu*, tj. nakon smrti darovatelja.

1. De donatione in genere.

325. Condiciones requisitae.
Ad licitam donationem requiruntur:
a) donator habilis,
b) donatarius habilis,
c) res apta,
d) forma praescripta,
e) demum acceptatio ex parte donatarii.

a) *Donator habilis* est ille solus, qui habet et dominium et liberam administrationem rei donandae. Quinam in particulari sint inhabiles ad donandum, definitur a iure positivo ecclesiastico et civili. Communiter solent esse plus minusve inhabiles ad dona facienda: minorennes, amentes, prodigi, uxores, religiosi etc.

b) *Donatarius habilis* ad recipienda dona est omnis, qui est capax dominii. Hinc vel ipse homo conceptus (licet nondum natus) potest dona recipere. Ex iure civili in nonnullis circumstantiis aliquae personae excluduntur a donis recipiendis, e. g. iuxta ius Gallicum medici nequeunt accipere dona proprie dicta ab aegrotis (art. 909).

c) *Res apta* donationis sunt omnia bona, quorum habet donator liberam dispositionem.

1. Općenito o darovanju.

325. Potrebni uvjeti.
Za dopušteno darovanje traži se:
a) sposoban darovatelj,
b) sposoban obdarenik,
c) prikladna stvar,
d) propisani oblik,
e) napokon, prihvat od strane obdarenika.

a) *Sposoban darovatelj* je samo onaj tko ima i vlasništvo i slobodnu upravu nad stvari koja se daruje. Koji su ljudi posebno nesposobni za darovanje, definirano je pozitivnim crkvenim i građanskim pravom. Općenito je uobičajeno da su više-manje nesposobni za darovanje: maloljetnici, umobolni, rasipnici, žene [supruge], redovnici itd.

b) *Sposoban obdarenik* za primanje darova jest svatko tko je sposoban za vlasništvo. Zato već i sam začeti čovjek (iako još nije rođen) može primati darove. Po građanskom pravu, u nekim se okolnostima određene osobe isključuju od primanja darova, npr. prema francuskom pravu, liječnici ne mogu primati darove u pravom smislu riječi od bolesnika (čl. 909.).

c) *Prikladna stvar* za darovanje jesu sva dobra nad kojima darovatelj ima slobodno raspolaganje.

d) *Forma* donationis faciendae (e. g. coram notario) non raro praescribitur a lege positiva. Generatim donationes illegales, i. e. factae sine forma praescripta, possunt considerari ut validae in foro conscientiae, donec legitimus iudex eas resciderit.

d) *Oblik* darovanja, koje treba učiniti (npr. pred bilježnikom), nerijetko je propisan pozitivnim zakonom. Općenito, nezakonita darovanja, tj. učinjena bez propisanog oblika, mogu se smatrati kao valjana u sudu savjesti, sve dok ih zakoniti sudac ne poništi.

e) *Acceptatio* donatarii (saltem praesumpta) est necessaria ad omnem donationem.

e) *Prihvat* obdarenika (barem predmnijevan) nužan je za svako darovanje.

Revocationem donationis permittunt aliquando iura, e. g. si donatio sit inofficiosa, i. e. contra pietatem, laedens partem legitimam filiorum; si donatori nascatur proles insperata; si donatarius magnam ingratitudinem ostenderit donatori.

Opoziv darovanja ponekad dopuštaju prava, npr. ako je darovanje protivno dužnostima, npr. protiv poštovanja prema obitelji, jer povrjeđuje zakonski dio djece; ako se darovatelju nenadano rodilo dijete; ako obdarenik pokaže veliku nezahvalnost prema darovatelju.

2. De donatione inter vivos et mortis causa.

2. O darovanju među živima i za slučaj smrti.

326. 1. De donatione *inter vivos* valent ea omnia, quae supra de donatione in genere dicta sunt.

326. 1. O darovanju *među živima* vrijedi sve ono što je gore rečeno općenito o darovanju.

2. Donatio *mortis causa* confert ius in re, sed condicionatum; parum differt a legato testamentario. In compluribus regionibus donationes mortis causa, in quantum sunt distinctae a legatis testamentariis, iam suppressae sunt a legibus civilibus.

2. Darovanje *za slučaj smrti* daje pravo na stvari, ali pod uvjetom. Malo se razlikuje od oporučnog zapisa [legata]. U mnogim su zemljama darovanja za slučaj smrti, ukoliko se razlikuju od oporučnih zapisa, već ukinuta građanskim zakonima.

3. De donatione per testamentum.

327. Notiones praeviae.
Quamvis successio hereditaria non sit contractus, stricte loquendo, quoniam non simul exsistit consensus conferentis et acceptantis hereditatem, tamen merito reducitur ad contractum donationis. Etenim per illam et notanter per testamentum transfertur gratuito modo dominium in alios.

Successio hereditaria est vel *legalis seu ab intestato*, qua ius succedendi oritur ex dispositione legis sine expressa voluntate defuncti; vel *testamentaria*, qua ius succedendi oritur ex ultima voluntate testatoris.

Hereditas est universitas bonorum ad defunctum pertinentium.

Heres seu recipiens bona defuncti est vel universalis (ex asse), si recipit omnia bona defuncti; vel *ex parte*, si non recipit nisi partem istorum bonorum. Insuper distinguitur heres necessarius, qui vi legis positivae nequit excludi a successione hereditaria nisi in casibus determinatis; et heres *arbitrarius*, qui a testatore libere vocatur ad hereditatem.

3. O darovanju oporukom.

327. Prethodne napomene.
Iako nasljeđivanje nije ugovor u strogom smislu riječi, jer ne postoji istovremeno suglasnost onoga tko prenosi i onoga tko prima nasljedstvo, ipak se s pravom svodi na ugovor o darovanju. Naime, po njemu se, a napose po oporuci, besplatno prenosi vlasništvo na druge.

Nasljeđivanje je *zakonsko ili intestatno*, kojim nasljedno pravo nastaje odredbom zakona bez izričite volje pokojnoga; ili *oporučno*, kojim nasljedno pravo potječe iz posljednje volje oporučitelja.

Ostavina je ukupnost dobara koja su pripadala pokojniku.

Nasljednik ili primatelj dobara pokojnika jest ili sveopći (ex asse), ako prima sva dobra pokojnika, ili *djelomični*, ako prima samo dio tih dobara. Osim toga, razlikuje se nužni nasljednik, koji se po sili pozitivnog zakona ne može isključiti od nasljedstva, osim u određenim slučajevima; i *izabrani* nasljednik, kojega oporučitelj slobodno poziva na nasljedstvo.

Pars seu *portio legitima* est illa hereditatis pars, quae heredibus necessariis relinqui debet ex statuto legis positivae.

Zakonski dio ili udio je onaj dio ostavine koji se mora ostaviti nužnim nasljednicima po odredbi pozitivnog zakona.

Testamentum est totalis dispositio ultima de bonis propriis.

Oporuka je posljednje potpuno raspolaganje vlastitim dobrima.

Codicillus est additio explicativa vel mutativa adiuncta ad testamentum iam factum.

Kodicil je dodatak, koji objašnjava ili mijenja oporuku, pridodan već načinjenoj oporuci.

Legatum est res determinata, quae iuxta voluntatem testatoris tradi debet ex massa hereditaria alicui personae.

Zapis je određena stvar, koja se prema volji oporučitelja treba iz ostavinske mase predati nekoj osobi.

328. Forma testamenti sub poena nullitatis solet determinari a legibus positivis.

328. Oblik oporuke obično određuju pozitivni zakoni pod prijetnjom ništetnosti.

Principaliores formae sunt:

Glavniji su oblici:

a) testamentum *ordinarium*, quod in ordinariis circumstantiis legaliter perficitur; et *extraordinarium*, quod ex privilegio (ideoque vocatur quoque testamentum privilegiatum) in extraordinariis circumstantiis agnoscitur ut legale, e. g. testamentum factum a militibus in bello;

a) *redovita* oporuka, koja se u redovnim okolnostima zakonito sastavlja; te *izvanredna*, koja se po povlastici (zato se naziva također privilegirana oporuka) u izvanrednim okolnostima priznaje kao zakonita, npr. oporuka koju je načinio vojnik u ratu;

b) testamentum *scriptum*, quod fit a notario iuxta formas legales; *nuncupativum*, quod oraliter fit a testatore coram testibus; *holographum*, quod totum propria manu testatoris est conscriptum et subscriptum.

b) *pisana* oporuka, koju sastavlja bilježnik prema zakonskim oblicima; *usmena*, koju oporučitelj usmeno čini pred svjedocima; te *vlastoručna* [holografska], koja je u cijelosti napisana i potpisana vlastitom rukom oporučitelja.

329. Valor testamenti informis seu carentis forma a lege stabilita non potest negari, dummodo constet de vera voluntate testatoris. Ita ex iure naturali et ante sententiam iudicis declarantis nullitatem huiusmodi testamenti. *Post sententiam* vero iudicis istud testamentum est nullum etiam in foro conscientiae, si agitur de *causis profanis*. Ratio est, quia talis sententia iudicis est iusta et in conscientia observanda.

329. Vrijednost neformalne oporuke ili one kojoj nedostaje zakonom propisani oblik, ne može se nijekati, dok je god jasno što je prava volja oporučitelja. Tako je po naravnom pravu, a prije odluke suda koja proglašava ništetnost takve oporuke. Ali, *nakon odluke* suda takva je oporuka ništetna i za sud savjesti, ako je riječ o *svjetovnim stvarima*. Razlog je tomu što je takva odluka suda pravedna i treba je obdržavati u savjesti.

Sin autem agitur de testamento ad *causas pias*, tunc etiam post sententiam iudicis irritantem tale testamentum probabiliter remanet validum, quia istae causae piae non debent detrimentum sumere ex sententia iudicis.

No, ako je riječ o oporuci za *pobožne svrhe*, tada i nakon odluke suda, koja proglašava takvu oporuku ništetnom, ona vjerojatno ostaje valjanom, jer te pobožne svrhe ne trebaju pretrpjeti štetu zbog odluke suda.

Verumtamen in praxi saepe expedit aut compositionem petere a Romano Pontifice, aut heredes relinquere in bona fide, idque vel eo magis, cum Codex iur. can. c. 1513 § 2 statuit: «In ultimis voluntatibus in bonum Ecclesiae serventur, si fieri possit, sollemnitates iuris civilis; hae si omissae fuerint, heredes *moneantur*, ut testatoris voluntatem adimpleant.»

No, u praksi je često prikladno ili tražiti kompoziciju od rimskog prvosvećenika ili ostaviti nasljednike u dobroj vjeri; tim više što Zakonik kanonskog prava, kan. 1513. § 2. određuje: »Kod odredaba posljednje volje u korist Crkve, treba se, ako je to moguće, pridržavati svečanih oblika propisanih građanskim zakonom; a ako to bude propušteno, *neka se opomenu* nasljednici da ispune volju oporučitelja.« *

* Napominjemo da je pontifikalna komisija 17. veljače 1930. pojasnila da riječi "heredes moneantur" ("neka se opomenu nasljednici") u kan. 1513. § 2. imaju zapovjedno, a ne samo poticajno značenje (Act. Ap. Sed. XX., 196.).

Acceptatio testamenti in proprium commodum facti non potest ab aliquo stricte exigi. Testamentum enim est species donationis, quae recusari potest. Licet acceptare testamentum et hereditatem «sub beneficio inventarii», ita ut heres non teneatur solvere debita testatoris ultra valorem hereditatis.

Prihvat oporuke, koja je učinjena u nečiju korist, ne može se ni od koga strogo tražiti. Naime, oporuka je vrsta darovanja, koje se može odbiti. Dopušteno je prihvatiti oporuku i nasljedstvo »sub beneficio inventarii«, tako da nasljednik nije dužan platiti dugove oporučitelja preko vrijednosti ostavine.

330. Revocatio testamenti eiusque mutatio semper licite fieri potest a testatore, nisi tamen factum est inter duas personas sic dictum «pactum hereditarium».

Post mortem testatoris commutari potest testamentum a supremo principe, qui habet dominium altum in bona subditorum.

Testamenta ad causas pias facta aequiperantur votis et iuramentis, ac proinde a Rom. Pontifice commutari possunt. Talia autem testamenta interpretari possunt etiam Ordinarii, qui iuxta statutum Codicis iur. can. (c. 1515 1517) sunt exsecutores eorum.

330. Opoziv oporuke i njezina izmjena uvijek su dopušteni oporučitelju, osim ako su dvije osobe sklopile takozvani »ugovor o nasljeđivanju«.

Nakon smrti oporučitelja, oporuku može izmijeniti vrhovni poglavar, koji ima više vlasništvo nad dobrima podložnika.

Oporuke za pobožne svrhe izjednačuju se sa zavjetima i prisegama, te ih stoga može mijenjati rimski prvosvećenik. Takve pak oporuke mogu tumačiti i ordinariji, koji su prema odredbi Zakonika kanonskog prava (kan. 1515.-1517.) njihovi izvršitelji.

4. De donatione praesumpta seu de successione ab intestato.

331. Obligationes testatoris.
a) Ex ipso iure naturali testator tenetur filiis, coniugi aliisque propinquis versantibus *in egestate* convenientem partem fortunae relinquere. Id enim exigit virtus cum pietatis tum caritatis.

b) Sufficientes rationes subtrahendi portionem legitimam heredibus necessariis non tantum sunt illae, quae in diversis codicibus civilibus determinantur, sed etiam quaelibet alia causa iusta, e. g. vita immorigera heredis.

c) Testator probabilius non tenetur ad restitutionem, si portionem legitimam heredum necessariorum donationibus, dilapidationibus etc. subtraxerit. Ratio est, quia non laesit iustitiam commutativam, cum heredes non habeant strictum ius ad hereditatem.

332. Obligationes heredum.
a) Heredes necessarii non possunt se occulte compensare, si eorum portio legitima a testatore diminuta est; possunt autem adire iudicem ad obtinendam portionem debitam.

b) Heredes necessarii tenentur conferre in acervum hereditatis ea bona (non prorsus gratuita), quae iam durante vita testatoris acceperunt.

4. O predmnijevanom darovanju ili o neoporučnom nasljeđivanju.

331. Obveze oporučitelja.
a) Po samom naravnom pravu, oporučitelj je dužan djeci, supruzi i drugim rođacima, koji se nalaze *u neimaštini*, ostaviti prikladan dio imetka. Naime, ovo traži kako krepost poštovanja obitelji, tako i ljubav.

b) Dostatni razlozi za uskratu zakonskog dijela nužnim nasljednicima nisu samo oni koji su određeni raznim građanskim zakonicima, nego također svaki drugi pravedan razlog, npr. razuzdan život nasljednika.

c) Oporučitelj vjerojatnije nije dužan na vraćanje, ako je uskratio zakonski dio nužnih nasljednika darovanjima, rastrošnošću itd. Razlog je tomu što nije povrijedio uzajamnu pravednost, jer nasljednici nemaju strogo pravo na nasljedstvo.

332. Obveze nasljednika.
a) Nužni nasljednici ne mogu se potajno namiriti, ako je oporučitelj umanjio njihov zakonski dio; ali se mogu obratiti sudu radi dobivanja dužnog dijela.

b) Nužni nasljednici dužni su unijeti u ostavinsku masu ona dobra (ne posve besplatna), koja su primili još za vrijeme života oporučitelja.

§ 3. **De commodato, precario, deposito, sequestro, mandato, negotiorum gestione.**

333. 1. Commodatum (Leihvertrag, prêt à usage, loan) est gratuita concessio alicuius rei non fungibilis ad solum et determinatum usum certumque tempus. Si pro hac concessione exigitur pretium, iam est contractus onerosus, nempe locatio.

334. 2. Precarium (Bittleihe) est idem ac commodatum, cum hac sola differentia, ut res commodata quolibet momento ad libitum possit repeti (L. 1 Dig. 43, 26).

335. 3. Depositum (Aufbewahrungsvertrag) est custodia alicuius rei mobilis alteri concredita sub ea condicione, ut ad arbitrium depositoris reddatur.

336. 4. Sequestrum (Hinterlegung einer strittigen Sache) est species depositi; deponitur enim res *litigiosa* apud tertiam personam (quae vocatur sequester) ea condicione, ut lite dirempta victori tradatur.

§ 3. **O posudbi, prekariju, ostavi, sekvestraciji, nalogu, poslovodstvu bez naloga.**

333. 1. Posudba (Leihvertrag, prêt à usage, loan) je besplatno prepuštanje neke nezamjenjive stvari na samu i određenu upotrebu, te kroz određeno vrijeme. Ako se za to prepuštanje traži cijena, više nije besplatan ugovor, nego postaje najam.

334. 2. Prekarij (Bittleihe) je isto što i posudba, samo s tom razlikom da se posuđena stvar može u svakom trenutku i svojevoljno opozvati (L. 1. Dig. 43, 26).

335. 3. Ostava (Aufbewahrungsvertrag) je čuvanje neke pokretne stvari, koje je povjereno drugomu pod uvjetom da se vrati po volji ostavodavca.

336. 4. Sekvestracija (Hinterlegung einer strittigen Sache) je vrsta ostave. Pohranjuje se, naime, stvar o kojoj se vodi parnica [*res litigiosa*] kod treće osobe (koja se naziva sekvestar), pod tim uvjetom da se nakon završetka parnice preda pobjedniku.

Codex iur. can. c. 1675, § 2 et 3 statuit: «Sequester in re custodienda, curanda et servanda non minorem diligentiam adhibere debet quam suis adhibet rebus, eamque postea, cui iudex decreverit, reddere tenetur cum omni causa. — Iudex congruam decernat mercedem sequestri, si eam petat.»

Zakonik kanonskog prava u kan. 1675., § 2. i 3., određuje: »Sekvestar u čuvanju, brizi i održavanju stvari ne smije imati manju brigu, nego što bi je imao kod svojih stvari; i stvar je kasnije dužan predati sa svim pripacima onomu koga sudac odredi. — Neka sudac odredi sekvestru primjerenu plaću, ako je zatraži.«

337. 5. Mandatum est contractus, quo suscipitur negotium nomine alterius gerendum.

337. 5. Nalog je ugovor kojim se prima posao, koji treba obaviti u ime drugoga.

338. 6. Negotiorum gestio (Vertretung ohne Vollmacht) est mandatum praesumptum, sc. quasi-contractus, quo quis alterius negotium ex praesumpta eius voluntate, non autem ex mandato expresso suscipit, e. g. qui assumpsit rem inventam, debet interim gerere negotium proprietarii.

338. 6. Poslovodstvo bez naloga (Vertretung ohne Vollmacht) je predmnijevani nalog, tj. kvazikontrakt kojim netko prima posao drugoga po njegovoj predmnijevanoj volji, a ne po izričitom nalogu, npr. tko uzme pronađenu stvar, treba u međuvremenu obavljati posao vlasnika.

Nota. In omnibus recensitis contractibus oportet attendere ad leges positivas, quae illos iam non ut gratuitos sed ut onerosos solent habere.

Napomena. U svim navedenim ugovorima treba paziti na pozitivne zakone, koji ih obično više ne smatraju besplatnim, nego naplatnim ugovorima.

§ 4. **De mutuo et usura.**

339. Notiones.
Mutuum (Darlehensvertrag) est contractus, quo dominium rei primo usu consumptibilis et fungibilis alteri traditur cum obligatione, ut res eiusdem valoris suo tempore reddatur.

Obiectum mutui est igitur res primo usu consumptibilis et fungibilis, et hodiernis temporibus praesertim pecunia.

Usura «est acceptio pretii pro usu rei mutuatae» (S. Thomas).

Foenus, quamvis secundum vim nominis non differat ab usura, tamen nunc solet sumi pro lucro licite percepto ex mutuo propter causas cohonestantes.

Principium. *Usura proprie dicta est contra ius positivo-divinum, ecclesiasticum, naturale.*

a) Ius *divinum* praecipit: «Mutuum date, nihil inde sperantes» (Luc. 6, 35; cf. Ex. 22, 25; Lev. 25, 35—37; Ez. 18, 8 13).

b) Ius ecclesiasticum in quinque Conciliis oecumenicis (Lat. III IV V, Lugdun. II, Vien.) et in compluribus propositionibus damnatis severe prohibuit usuram (cf. c. 1543).

§ 4. **O zajmu i kamati.**

339. Pojmovi.
Zajam (Darlehensvertrag) je ugovor kojim se vlasništvo stvari, koja je potrošna prvom upotrebom i zamjenjiva, predaje drugomu s obvezom da se stvar iste vrijednosti vrati u svoje vrijeme.

Objekt je zajma, dakle, stvar koja je potrošna prvom upotrebom i zamjenjiva, a u današnje vrijeme poglavito novac.

Kamata »je primanje cijene za upotrebu pozajmljene stvari« (sv. Toma).

Kamatnjak, iako se po samom imenu ne razlikuje od kamate, danas se obično uzima za dobit, koju je dopušteno primiti iz zajma radi razloga koji ga čine poštenim.

Načelo. *Kamata u vlastitom smislu riječi* [lihva, kamatarenje] *jest protivna pozitivno-božanskom, crkvenom i naravnom pravu.*

a) *Božansko* pravo zapovijeda: »Dajte zajam ne nadajući se odatle ničemu« (Lk 6, 35; usp. Izl 22, 25; Lev 25, 35—37; Ez 18, 8 13).

b) Crkveno pravo u pet ekumenskih koncila (III., IV. i V. lateranski, II. lionski, Viennski) i u mnogim osuđenim propozicijama oštro zabranjuje kamate (usp. kan. 1543.).

c) Ius *naturale* vetat idem bis vendi. Atqui in rebus fungibilibus et primo usu consumptibilibus res earumque usus sunt idem moraliter seu non habent diversum pretium. Ergo qui accipit pretium pro ipsa re mutuata et insuper pro usu istius rei, bis idem vendit et peccat contra ius naturale. Quare belle dicit S. Leo Magnus: «Foenus pecuniae funus est animae.»

c) *Naravno* pravo zabranjuje prodavati istu stvar dva puta. A kod zamjenjivih stvari i potrošnih prvom upotrebom, stvari i njihova upotreba moralno su isto; ili, nemaju različitu cijenu. Stoga, tko primi cijenu za samu pozajmljenu stvar i, povrh toga, za upotrebu te stvari, dva puta prodaje istu stvar i griješi protiv naravnog prava. Zato lijepo kaže sv. Leon Veliki: »Foenus pecuniae funus est animae.«

340. Causae extrinsecae foenus cohonestantes enumerari solent quinque:

1. *periculum sortis*, quod est rationabilis timor, ne mutuans non recuperet rem suam;

2. *poena conventionalis*, quae est pecunia solvenda in casu, quo mutuatarius ex culpabili mora redditionem sortis (rei mutuatae) ultra stipulatum tempus differat;

3. *lucrum cessans* est defectus alicuius lucri proxime sperati, quod mutuans certo habuisset, si pecuniam mutuatam aliis usibus deputasset;

4. *damnum emergens* est detrimentum, quod mutuans subire debet propter contractum mutui;

340. Vanjski razlozi koji kamatu čine poštenom obično se navode kao ovih pet:

1. *opasnost za glavnicu*, to jest, razuman strah da zajmodavac neće vratiti svoju stvar;

2. *ugovorna kazna*, koja je novčani iznos koji treba isplatiti u slučaju da zajmoprimac zbog skrivljenog zakašnjenja odgodi vraćanje glavnice (pozajmljene stvari) preko ugovorenog roka;

3. *izmakla dobit* je gubitak određene blisko očekivane koristi, koju bi zajmodavac sigurno imao da je pozajmljeni novac namijenio za druge svrhe;

4. *nastala šteta* jest oštećenje, koje zajmodavac mora podnositi zbog ugovora o zajmu;

5. *praemium legale* est titulus percipiendi foenus, quem instituit lex civilis ad mercaturam fovendam. Iste titulus agnoscitur etiam a iure ecclesiastico, si praemium seu lucrum legale non est immoderatum. Immo aliquando licet de lucro maiore quam legali pacisci, si iustus et proportionatus titulus suffragetur (c. 1543).

5. *zakonska nagrada* je naslov za primanje kamata, koji je ustanovio građanski zakon radi poticanja trgovine. Ovaj naslov priznaje i crkveno pravo, ako zakonska nagrada ili dobit nije neumjerena. Štoviše, ponekad je dopušteno ugovoriti veću zaradu od zakonske, ako postoji pravedan i razmjeran naslov (kan. 1543.).

In praesenti rerum condicione semper fere adsunt causae (praesertim lucrum cessans et damnum emergens), ob quas licet moderatum foenus percipere ex pecunia mutuata. Quodnam autem foenus sit moderatum, nequit mathematice determinari, sed debet iudicari ex periculo sortis, lucro cessante etc.

U sadašnjem stanju stvari, gotovo uvijek postoje razlozi (osobito izmakla dobit i nastala šteta) zbog kojih je dopušteno primiti umjerenu kamatu za pozajmljeni novac. No, koja je kamata umjerena, ne može se matematički odrediti, nego treba suditi po opasnosti za glavnicu, izmakloj dobiti itd.

341. Scholion.
De montibus pietatis, arcis parcimoniae, mensis nummulariis, quae sunt instituta ad percipiendum moderatum foenus, nihil speciale dicendum superest, sed iis applicanda sunt generalia principia iustitiae et contractuum (cf. nostrum Man. theol. mor. II 289).

341. Scholion.
O bankama milosrđa [mons pietatis], štedionicama, mjenjačnicama, koje su ustanovljene za primanje umjerenih kamata, ne preostaje ništa posebno reći, već na njih treba primijeniti opća načela pravednosti i ugovora (usp. naš Priručnik moralne teologije, II., 289.).

Art. 2. **De contractibus onerosis commutatoriis.**

§ 1. **De emptione et venditione in genere.**

342. Notio. Emptio et venditio sunt duo contractus correlativi unum integrum conficientes, qui solet dici: emptio-venditio, et definiri potest: *contractus onerosus dandi mercem pro pretio et pretium pro merce*.

1. De merce et de obligatione venditoris.

343. Merx seu obiectum venditionis potest esse quaecumque res pecunia aestimabilis et propria vendentis, nisi tamen specialis prohibitio iuris positivi adsit. Si res non aestimatur pecunia, non habetur venditio proprie dicta, sed permutatio, e. g. dare decem oves pro vacca, aut cambium, e. g. dare monetam helveticam pro moneta germanica. Nonnullae res vendi prohibentur a iure positivo nisi sub specialibus cautelis, e. g. venenum, arma.

Obligationes venditoris sunt:

a) non exigere pretium iniustum. Quodnam pretium sit iustum, infra dicetur;

Art. 2. **O naplatnim komutativnim ugovorima.**

§ 1. **Općenito o kupnji i prodaji.**

342. Pojam. Kupnja i prodaja su dva korelativna ugovora, koji čine jednu cjelinu, koja se obično naziva: *kupoprodaja*, i može se definirati kao: *naplatni ugovor kojim se daje roba za cijenu i cijena za robu*.

1. O robi i o obvezi prodavatelja.

343. Roba ili objekt prodaje može biti svaka stvar procjenjiva u novcu i vlastita prodavatelju, osim ako postoji posebna zabrana pozitivnog prava. Ako se stvar ne procjenjuje u novcu, ne smatra se prodajom u pravom smislu riječi, nego zamjenom, npr. dati deset ovaca za kravu; ili mijenjanjem, npr. dati švicarski novac za njemački novac. Prodavanje nekih stvari zabranjeno je pozitivnim pravom, osim pod posebnim jamstvima, npr. otrov, oružje.

Obveze prodavatelja su:

a) ne tražiti nepravednu cijenu. Koja je cijena pravedna, kasnije će biti rečeno;

b) tenetur manifestare emptori *defectus substantiales* rei vendendae. Ratio est, quia, si emptor ignorat defectus substantiales rei, contractus emptionis est nullus ob errorem substantialem.

Defectus autem substantiales rei vendendae censentur ii, qui illam notabiliter inutilem reddunt ad finem *primarium* et notum emptoris.

Defectus quoque *accidentales* emptori interroganti manifestandi sunt. Potest tamen venditor declinare responsionem dicendo: vendo rem, sicuti est;

b) dužan je otkriti kupcu *bitne nedostatke* stvari koju prodaje. Razlog je tomu što ako kupac ne zna za bitne nedostatke stvari, ugovor o kupnji je ništetan zbog bitne zablude.

Bitnim pak nedostacima stvari za prodaju smatraju se oni koji je čine znatno beskorisnom za njezinu *prvotnu* svrhu i onu koja je poznata kupcu.

I *akcidentalne* nedostatke treba otkriti kupcu, koji za njih pita. Ipak, prodavatelj može izbjeći odgovor, govoreći: *prodajem stvar kakva jest*;

c) tenetur rem physice vel saltem moraliter eandem tradere, quam emptor intendit acquirere. Ergo venditor iniuste agit, si e. g. loco vini naturalis, quod intendit emptor emere, tradit vinum artificiale;

c) dužan je predati stvar koja je fizički ili barem moralno ista kao ona koju kupac namjerava steći. Dakle, prodavatelj nepravedno postupa ako npr. umjesto prirodnog vina, koje kupac namjerava kupiti, preda umjetno vino;

d) tenetur rem venditam emptori tradere in eo statu, in quo erat tempore venditionis. Oportet attendere ad statuta legis civilis hac in re lata.

d) dužan je prodanu stvar predati kupcu u onom stanju u kojem je bila u vrijeme prodaje. Treba paziti na odredbe građanskog zakona, koje su donesene o toj stvari.

2. De pretio et de obligatione emptoris.

344. Obligationes emptoris sunt ea omnia implere, quae in contractu emptionis iuste stipulata sunt, e. g. de modo et tempore accipiendi mercem, solvendi pretium etc.; praesertim autem debet emptor solvere pretium *iustum*.

Notio et qualitas pretii. *Pretium est valor rei pecunia expressus.*

Undenam autem valor rei sit mensurandus, non est facilis quaestio: utrum ex communi aestimatione an ex propria utilitate vendentis aut ementis.

S. Thomas et S. Alphonsus docent valorem ac proinde iustum pretium rei esse desumendum:
1. ex valore intrinseco rei;
2. ex damno emergente aut lucro cessante, quod ex venditione oritur venditori.

345. Distinctiones pretii. Solet distingui triplex pretium: legale, vulgare, conventionale.

1. *Pretium legale* est illud, quod auctoritate publica vel lege est statutum, e. g. in schedulis viae ferreae, in medicamentis pharmacopolae etc.

2. O cijeni i o obvezi kupca.

344. Obveze kupca su ispuniti sve ono što je pravedno ugovoreno u ugovoru o kupnji, npr. o načinu i vremenu primanja robe, isplati cijene itd. No, kupac je prvenstveno dužan isplatiti *pravednu* cijenu.

Pojam i svojstva cijene. *Cijena je vrijednost stvari izražena u novcu.*

Odakle bi pak trebalo mjeriti vrijednost stvari nije lako pitanje: da li iz opće procjene ili iz vlastite koristi prodavatelja ili kupca?

Sv. Toma i sv. Alfonz naučavaju da vrijednost, a prema tome, i pravednu cijenu stvari treba uzeti:
1. iz unutarnje vrijednosti stvari;
2. iz nastale štete ili izmakle dobiti koja zbog prodaje nastaje prodavatelju.

345. Razlikovanja cijena. Obično se razlikuju tri vrste cijena: zakonska, tržišna i ugovorna.

1. *Zakonska cijena* je ona koju je odredila javna vlast ili zakon, npr. kod željezničkih karata, lijekova u ljekarnama itd.

Pretium legale observandum est ex iustitia commutativa, nisi sit manifeste iniustum. Ratio est, quia istud pretium legitime statuitur propter bonum commune ab auctoritate publica, quae habet dominium altum in bona subditorum. Proinde istud pretium est vere iustum, et omne aliud discordans solet esse iniustum. Quare notabilis laesio pretii legalis ordinarie inducit obligationem restitutionis (paucis casibus exceptis).

Treba se pridržavati zakonske cijene po uzajamnoj pravednosti, osim ako je očito nepravedna. Razlog je tomu što je ova cijena zakonito određena od javne vlasti, koja ima više vlasništvo nad dobrima podložnika. Prema tome, ova je cijena uistinu pravedna, a sve što od nje odstupa, obično je nepravedno. Zato znatna povreda zakonske cijene redovito izaziva obvezu vraćanja (uz malobrojne iznimke).

2. *Pretium vulgare* dicitur illud, quod *communi* hominum aestimatione pro locorum et temporum varietate determinatur. Non consistit in indivisibili, quare tres eius gradus solent assignari: summum, medium, infimum.

2. *Tržišnom cijenom* naziva se ona koja se određuje *zajedničkom* procjenom ljudi prema raznolikosti mjesta i vremena. Nije nerazdjeljiva, jer se obično navode njezina tri stupnja: najviša cijena, srednja cijena, najniža cijena.

Deficiente pretio legali observandum est pretium vulgare, ita ut vendere ultra pretium summum et emere infra pretium infimum sit contra iustitiam commutativam.

Kad nema zakonske cijene, treba se držati tržišne cijene, tako da je prodavanje iznad najviše cijene i kupovanje ispod najniže cijene: protivno uzajamnoj pravednosti.

Ratio est, quia pretium vulgare determinatur communi aestimatione, quae debet praesumi iusta.

Razlog je tomu što se tržišna cijena određuje zajedničkom [općenitom] procjenom, za koju treba pretpostaviti da je pravedna.

Sunt plures tituli extrinseci, ob quos licet excedere limites pretii vulgaris.

Postoji više vanjskih naslova, zbog kojih je dopušteno prelaziti granice tržišne cijene.

Sic e. g. licet carius *vendere*:

Tako je npr. dopušteno skuplje *prodati*:

a) ob lucrum cessans aut damnum emergens, quod causatur venditori ex venditione;

b) ob specialem affectum venditoris ad rem vendendam; probabilius autem non licet rem carius vendere ob specialem emptoris affectum, quippe qui non sit proprietas venditoris;

c) ob modum vendendi, si e. g. res in parva quantitate minutatim vendi debet (Kleinverkauf).

a) zbog izmakle dobiti ili nastale štete, koja se nanosi prodavatelju iz prodaje;

b) zbog posebnih osjećaja prodavatelja prema stvari koju prodaje; vjerojatnije je pak da nije dopušteno stvar skuplje prodati zbog posebnih osjećaja kupca, jer to nije vlastito prodavatelju;

c) zbog načina prodavanja, ako se npr. stvar treba opetovano prodavati u maloj količini (Kleinverkauf).

— Similiter licet vilius emere ob plures causas externas, e. g.
a) ob lucrum cessans vel damnum emergens, quod oritur emptori;
b) ob ultroneam oblationem rei emendae;
c) ob modum specialem emendi, e. g. in magna quantitate.

— Slično, dopušteno je jeftinije kupiti stvar zbog mnogih vanjskih razloga, npr.
a) zbog izmakle dobiti ili nastale štete, koja nastaje kupcu;
b) zbog daljnje ponude stvari koju se ima kupiti;
c) zbog posebnog načina kupnje, npr. u velikoj količini.

3. *Pretium conventionale* est illud, quod libera conventione emptoris et venditoris determinatur.

Huiusmodi pretium est iustum, dummodo
a) desit rei emendae pretium legale aut vulgare,
b) desit fraus vel metus.

3. *Ugovorna cijena* je ona koja se određuje slobodnom pogodbom kupca i prodavatelja.

Takva je cijena pravedna, dok god:
a) nema zakonske ili tržišne cijene stvari koju treba kupiti;
b) nema prijevare ili straha.

346. Scholion.
De pecunia falsificata.

Ad restitutionem tenentur non solum ipse falsificator (eiusque cooperatores) pecuniae sive metallicae sive papyraceae, sed etiam omnes, qui scienter utuntur pecunia falsificata in pretio solvendo.

Ratio primi est per se obvia; ratio secundi est, quia pecunia falsificata non est *pretium iustum* rei emendae. Neque a restitutione est excusatus ille, qui expendit huiusmodi falsificatam pecuniam, eo quod ipse in bona fide illam recepit. Nam eo quod ipse cum proprio damno deceptus est, non habet ius decipiendi tertiam personam innocentem.

— Restitutio facienda est illi, cui data est falsificata pecunia. Qui si nullum damnum passus est eo, quod et ipse hanc pecuniam expendit, restitutio facienda est illi, qui revera damnum passus est; demum, si iste est ignotus, valor pecuniae dandus est pauperibus vel causis piis.

346. Scholion.
O krivotvorenom novcu.

Dužan je na vraćanje ne samo krivotvoritelj novca (i njegovi suradnici), bez obzira je li riječ o metalnom ili papirnatom novcu, nego i svi koji svjesno koriste krivotvoreni novac za plaćanje cijene.

Razlog je prve tvrdnje očit sam po sebi; razlog je druge tvrdnje to što krivotvoreni novac nije *pravedna cijena* za kupljenu stvar. Ni onaj tko je potrošio takav krivotvoreni novac, nije oslobođen od obveze vraćanja time što ga je sam primio u dobroj vjeri. Naime, to što je sam prevaren na vlastitu štetu, ne daje mu pravo da prevari treću nedužnu osobu.

— Vraćanje treba izvršiti onomu komu je dan krivotvoreni novac. Ako ovaj nije pretrpio nikakvu štetu, jer je i sam potrošio taj novac, vraćanje treba izvršiti onomu tko je stvarno pretrpio štetu. Napokon, ako je taj nepoznat, vrijednost novca treba dati siromasima ili za pobožne svrhe.

§ 2. **De quibusdam emptionis-venditionis speciebus.**

347. 1.
De venditione sub hasta. Haec venditio, quae etiam vocatur auctio vel licitatio, est vel *iudiciaria*, nempe a iudice imposita, vel *voluntaria*, nempe a proprietario sponte instituta.

Iustum pretium in hac venditione est omne id, quod absque fraude ab ultimo licitatore offertur et acceptatur a vendente. Ratio est, quia sic fert communis populi usus, cui consentit legislator.

348. 2.
De monopolio, quod est exclusiva potestas vendendi certas merces uni vel paucis venditoribus tributa, solent statuere leges civiles (monopolium legale). Quibus statutis non sufficientibus monopolia privata haud raro adhibentur ad extorquenda pretia exorbitantia et iniusta. In genere autem monopolium non est iniustum.

349. 3.
De venditione per proxenetas (Makler, commissionaire, agent) applicanda sunt principia generalia contractuum et damnificationis cooperativae.

§ 2. **O nekim vrstama kupoprodaje.**

347. 1.
O prodaji na dražbi. Ova prodaja, koja se također naziva *aukcija* ili *licitacija*, može biti ili *sudska* [prinudna dražba], to jest, koja je određena od suda; ili *dobrovoljna*, to jest, koju je vlasnik samoinicijativno odredio.

Pravedna je cijena u ovoj prodaji sve ono što bez prijevare ponudi posljednji ponuditelj i što prihvati prodavatelj. Razlog je tomu što tako određuje zajednički običaj naroda, uz suglasnost zakonodavca.

348. 2.
O monopolu, koji je isključivo pravo prodavanja određene robe, udijeljeno jednom ili manjem broju prodavatelja, obično se donose odredbe u građanskom zakonu (zakonski monopol). Zbog nedostatnih odredbi, nerijetko se primjenjuju privatni monopoli za iznuđivanje pretjeranih i nepravednih cijena. No, općenito monopol nije nepravedan.

349. 3.
Kod komisione prodaje (Makler, commissionaire, agent) treba primijeniti opća načela o ugovorima i sudjelovanju u šteti.

§ 3. **De locatione et conductione.**

Notio et divisio. Locatio est contractus onerosus, quo alteri pro certo pretio conceditur usus vel usus-fructus alicuius rei, aut promittuntur quaedam operae vel aliquod opus. Ille, qui concedit usum vel usum-fructum, vocatur locator; ille autem, qui solvit pretium, locatarius.

Solet triplex locatio distingui:

350. 1. Locatio rerum (Pacht- oder Mietvertrag), qua conceditur usus vel usus-fructus alicuius rei, e. g. domus, camerae, est similis contractui emptionis-venditionis, cuius principia supra indicata sunt applicanda.

2. Locatio operis faciendi (Werkvertrag) in stricto sensu nihil aliud est quam contractus emptionis venditionis. Pro determinato enim opere faciendo, e. g. pro domo aedificanda, pro veste conficienda, solvitur pretium stipulatum (vulgo: Akkordarbeiten, contrat d'entreprise).

Cum iste contractus sit quadamtenus aleatorius, susceptor operis tenetur omnes condiciones initas adimplere, etiam casu quo exinde damnum patiatur.

§ 3. **O najamnoj pogodbi.**

Pojam i podjela. Najam je naplatni ugovor kojim se drugom za određenu cijenu prepušta upotreba ili plodouživanje neke stvari, ili se obećavaju neki radovi ili neko djelo. Onaj tko prepušta upotrebu ili plodouživanje stvari naziva se najmodavac, a onaj tko plaća cijenu, najmoprimac [*].

Obično se razlikuju tri vrste najma:

350. 1. Najam stvari (Pacht- oder Mietvertrag), kojim se prepušta upotreba ili korištenje neke stvari, npr. kuće, sobe; sličan je ugovoru o kupoprodaji, čija gore izložena načela treba primijeniti.

2. Ugovor o izvršenju djela (Werkvertrag) u strogom smislu nije ništa drugo nego ugovor o kupoprodaji.
Naime, za izvršenje nekog djela, npr. za izgradnju kuće, za izradu odijela, isplaćuje se ugovorena cijena (pučki: Akkordarbeiten, contrat d'entreprise).

Budući da je ovaj ugovor donekle aleatoran, izvršitelj djela dužan je ispuniti sve ugovorene uvjete, pa i u slučaju da zbog toga pretrpi štetu.

[*] Napominjemo da je u starom rimskom pravu pojam *locatio-conductio* bio vrlo širok. Obuhvaćao je više vrsta ugovora: najam, zakup, ugovor o djelu, ugovor o radu itd.

Si tamen inopinate accidunt casus impraevisi, e. g. epidemia, fulgura, tunc stipulationes prius factae modificandae sunt iuxta statuta legis civilis.

No, ako se nenadano dogode nepredviđeni slučajevi, npr. epidemija, udar groma, tada se prethodno uglavljene ugovorne stavke trebaju modificirati prema odredbama građanskog zakona.

351. 3. Locatio operarum vel laboris (Arbeits- oder Lohnvertrag) vocatur etiam conductio seu contractus laboris. Obiectum huius contractus est labor personalis, seu potius vis operativa, quam alter alteri locat pro determinato tempore. Iste contractus praesertim initur inter dominum et operarios.

351. 3. Iznajmljivanje radne snage ili rada (Arbeits- oder Lohnvertrag) naziva se također kondukcija ili ugovor o radu. Objekt je ovog ugovora osobni rad ili, bolje rečeno, radna snaga, koju jedan drugomu iznajmljuje na određeno vrijeme. Ovaj ugovor sklapaju osobito poslodavac i radnici.

352. Obligationes dominorum aliae sunt ex iustitia, aliae ex caritate.

Ex iustitia domini obligantur:
a) aequum salarium statuto tempore solvere;
b) concedere sufficiens tempus ad implenda officia religiosa et domestica;
c) non plus imponere operis, quam vires operariorum ferre queant.

Ex caritate domini obligantur:

a) benigne tractare operarios illisque subvenire in necessitatibus;

b) favere institutis et decretis, quibus operariorum condicio iuste melioratur.

352. Obveze poslodavaca, jedne su iz pravednosti, druge iz ljubavi.

Iz pravednosti, poslodavci su obvezni:
a) isplatiti pravičnu plaću u ugovoreno vrijeme;
b) udijeliti radnicima dostatno vrijeme za ispunjenje vjerskih i kućanskih dužnosti;
c) ne nametati teži rad nego što ga mogu podnijeti snage radnika.

Iz ljubavi, poslodavci su obvezni:

a) dobrohotno se odnositi prema radnicima i pomagati im u potrebama;

b) podržavati ustanove i odredbe, kojima se položaj radnika pravedno poboljšava.

353. Obligationes operariorum breviter complectitur Leo XIII in Encyclica «Rerum novarum» d. 15 Maii 1891:

a) «quod libere et cum aequitate pactum operae est, id integre et fideliter reddere»;

b) «non rei ullo modo nocere»;

c) «non personam violare dominorum», e. g. opprobriis, calumniis etc.;

e) «in ipsis tuendis rationibus suis abstinere a vi, nec seditionem inducere umquam, nec commisceri cum hominibus flagitiosis». — Quibus verbis prohibetur operistitium *iniustum*, quod fit e. g. cessando ab operis, quando conductio iusta nondum finita est, vel exigendo salarium excessivum aliasve condiciones indebitas. Sed inde minime licet concludere, omne operistitium esse intrinsecus malum.

353. Obveze radnika kratko je sažeo Leon XIII. u enciklici »Rerum novarum« od 15. svibnja 1891.:

a) »ono što je slobodno i pravično ugovoreno kao predmet rada, to treba cjelovito i vjerno izvršiti«;

b) »nikako se ne smiju oštetiti stvar [sredstva za rad]«;

c) »ne povrijediti osobu poslodavca«, npr. pogrdama, klevetama itd.

e) »u zaštiti svojih interesa suzdržavati se od sile, nikada ne poticati na pobunu, i ne ulaziti u društvo buntovnih ljudi«. — Ovim se riječima zabranjuje *nepravedni* štrajk, koji se čini npr. napuštanjem posla dok pravedno ugovoreno radno vrijeme još nije završeno, ili traženjem prevelike plaće i drugih uvjeta, koji se ne duguju. Ali, odatle se nipošto ne može zaključiti da je svaki štrajk intrinzično zao.

354. De morali indole operistitii. Operistitium (vulgo: Streik, strike, grève, sciopero) est communis multorum operariorum secessio ex condicto ad quaedam emolumenta ab heris consequenda.

Solet distingui operistitium *defensivum*, quod instituitur ad iniustas oppressiones heri tollendas; et operistitium *meliorativum*,quod

354. O moralnom značaju štrajka. Štrajk (pučki: Streik, strike, grève, sciopero) je zajedničko odstupanje mnogih radnika od ugovorenog rada, kako bi postigli neke koristi od poslodavca.

Obično se razlikuje *obrambeni* štrajk, koji se pokreće radi uklanjanja nepravednih tlačenja od strane poslodavca, i štrajk za

fit ab operariis ad maius salarium vel ad breviorem facilioremve laborem obtinendum, licet salarium hucusque receptum non sit prorsus insufficiens neque labor excessivus.

unaprjeđenje, koji radnici pokreću za postizanje većih plaća ili kraćeg i lakšeg rada, premda dotadašnja plaća nije bila posve nedostatna, niti je rad bio pretjeran.

Operistitium defensivum est licitum, dummodo ne praesto sit aliud medium ad se licite defendendum contra iniustitias heri.

Obrambeni štrajk je dopušten, dok god nije pristupačno neko drugo sredstvo za dopuštenu obranu od nepravdi poslodavca.

Operistitium meliorativum ne intrinsecus quidem malum est, dummodo fiat
1. tempore conductionis finito,
2. adsit causa proportionate gravis,
3. ne adhibeantur media iniusta.

Štrajk za unaprjeđenje nije, doduše, intrinzično zao, dok god se obavlja:
1. nakon završetka radnog vremena;
2. postoji razmjerno težak razlog;
3. ne primjenjuju se nepravedna sredstva.

Nihilominus rarissime expedit facere operistitium, cum ex eo saepe oriantur enormia damna cum materialia tum moralia sive pro operariis sive pro heris sive pro communitate. Proinde totis viribus procuranda est pacifica compositio discordiarum inter herum et operarios ortarum.

Unatoč tome, pokretanje štrajka je vrlo rijetko korisno, jer iz toga često nastaju ogromne štete, kako materijalne, tako i moralne, bilo za radnike, bilo za poslodavce, bilo za zajednicu. Stoga, treba se svim snagama brinuti za mirno rješavanje sporova između poslodavca i radnika.

355. De iusto salario.

355. O pravednoj plaći.

Distinguitur salarium seu merces *individualis*, quae sufficit ad convenientem sustentationem ipsius operarii solius; et merces *familialis*, quae insuper sufficit ad sustentationem familiae proximae operarii.

Razlikuju se *individualna* plaća, koja je dovoljna za prikladno uzdržavanje samog radnika; i *obiteljska* plaća, koja je, povrh toga, dovoljna za uzdržavanje radnikove bliže obitelji.

Merces *individualis* debetur operario *ex iustitia commutativa*.

Individualna se plaća duguje radniku po *uzajamnoj pravednosti*.

Ratio est, quia operarius strictum ius habet ad convenientem victum iuxta illud: «dignus est operarius cibo suo», neque tenetur mendicare.

Razlog je tomu što radnik ima strogo pravo na prikladno uzdržavanje prema onoj: »dostojan je radnik svoje hrane«, i da ne treba prosjačiti.

Sunt tamen duae exceptiones:
1. si annona carior fuerit et labor parcior;
2. si operarius est infirmitate aut senio confectus.

Ipak, postoje dvije iznimke:
1. ako su prihodi oskudniji i rad skromniji;
2. ako je radnik pogođen boleščću ili starošću.

In quibus casibus herus non tenetur ex stricta *iustitia* (aliquando tamen ex caritate) dare perfectam mercedem individualem, quia hoc esset nimia aggravatio. Tunc autem respublica debet subvenire operariis.

U tim slučajevima poslodavac nije dužan po strogoj pravednosti (ponekad je, ipak, dužan po ljubavi) dati potpunu individualnu plaću, jer bi mu to bilo suviše tegotno. No, tada država treba pomoći radnicima.

Merces *familialis* concedenda quoque est in statu normali industriae operario valido.

Obiteljsku plaću treba također udijeliti zdravom radniku tijekom normalnog stanja industrije.

Dicitur: *in statu normali industriae*; nam, quando industria mercatoria est in statu angustiarum, tunc et operarii angustias tolerare debent. Deinde dicitur: *operario valido*; nam operario infirmo ne stricte quidem debetur merces individualis, ut dictum est.

Kaže se: *u normalnom stanju industrije*. Naime, kad je trgovačka industrija u teškom stanju, onda i radnici trebaju snositi teškoće. Zatim, kaže se: *zdravom radniku*, jer se bolesnom radniku ne duguje strogo individualna plaća, kao što je rečeno.

Ratio autem, quare operarius ordinarie habeat ius ad salarium familiale, est, quia habet ius ad matrimonium ineundum; quo inito debet membra familiae suae sustentare laboribus suis.

Razlog pak zašto radnik redovito ima pravo na obiteljsku plaću jest to što ima pravo na sklapanje ženidbe, a kad je sklopi, treba članove svoje obitelji uzdržavati svojim radom.

Art. 3. **De contractibus aleatoriis.**

356. Notio. Contractus aleatorii, sic dicti ab alea, i. e. ab incerto eventu, ii sunt, quibus incertum lucrum quaeritur aut damnum avertitur, pretio certo dato.

Principium generale. *Omnes contractus aleatorii liciti sunt, dummodo:*
1. *alea sit moraliter aequalis inter utrumque contrahentem;*
2. *nullae fraudes committantur;*
3. *nullum adsit scandalum nullaque iusta prohibito legis positivae.*

§ 1. **De assecurationibus.**

357. Notio. *Assecuratio est contractus, quo quis pro certo pretio se obligat ad compensanda damna, quae alter ex involuntario casu pati potest.*

Obiectum igitur huius contractus est periculum susceptum, quod in diversis rebus accidere potest, e. g. periculum incendii, grandinis, mortis. In nonnullis tamen speciebus sic dictae assecurationis vitae solvitur annuale pretium non propter periculum forte futurum, sed ad determinatam summam pecuniae habendam tempore fixo.

Art. 3. **O aleatornim ugovorima.**

356. Pojam. Aleatorni ugovori, tako prozvani po kocki [lat. alea], to jest, po neizvjesnom događaju, oni su po kojima se traži neizvjesni dobitak ili se izbjegava neizvjesna šteta, uz isplatu određene cijene.

Opće načelo. *Svi su aleatorni ugovori dopušteni, dok god:*
1. *kocka bude moralno jednaka između obje ugovorne strane;*
2. *ne počine se nikakve prijevare;*
3. *ne postoji sablazan i nikakva pravedna zabrana pozitivnog zakona.*

§ 1. **O osiguranjima.**

357. Pojam. *Osiguranje je ugovor kojim se netko obvezuje da će za određenu cijenu naknaditi štete, koje drugomu mogu nastati zbog nedobrovoljnog slučajnog događaja.*

Objekt, dakle, ovog ugovora jest preuzeta opasnost [nesreća], koja se može dogoditi u raznim stvarima, npr. opasnost požara, tuče, smrti. No, u nekim vrstama takozvanog osiguranja života, plaća se godišnja cijena ne zbog opasnosti, koja će možda nastati, nego za određeni iznos novca koji treba dobiti u određeno vrijeme.

Requisita ad iustam assecurationem. Contractus assecurationis est iustus:

1. si praemium (quotannis) persolvendum moraliter respondet gravitati periculi, in quo res assecurata versatur;

2. si assecuratus sincere declarat rei valorem et pericula, quibus res exponitur, neque ex graviter culpabili neglegentia rem in periculum inducit;

3. si fideliter observantur ea, quae a lege positiva aut a stipulationibus particularibus iuste initis statuta sunt.

Potrebni uvjeti za pravedno osiguranje. Ugovor o osiguranju je pravedan:

1. ako premija (godišnja uplata), koja se treba platiti, moralno odgovara težini opasnosti u kojoj se nalazi osigurana stvar;

2. ako osiguranik iskreno iznese vrijednost stvari i opasnosti, kojima je stvar izložena, i ne dovede stvar u opasnost teško skrivljenom nepažnjom;

3. ako se vjerno obdržava ono što je određeno pozitivnim zakonom ili pojedinim uglavcima ugovora.

358. Assecuratio vitae inter diversas species assecurationis praecipue notanda est cum propter eius frequentiam, tum propter difficultates, quae oriri possunt in conscientia.

Istae difficultates proveniunt ex eo, quod assecuratus fraudibus usus est in sic dictis «declarationibus», vel si medicus nimis benigne descripserit statum valetudinis hominis assecurandi.

In praxi autem, nisi fraus sit evidentissima et gravis, confessarius non facile debet obligare assecuratum ad restitutionem, quia

358. Osiguranje života treba među raznim vrstama osiguranja posebno istaknuti, kako zbog njegove učestalosti, tako i zbog poteškoća, koje se mogu javiti u savjesti.

Ove poteškoće proizlaze iz toga što se osiguranik koristi prijevarama u takozvanim »deklaracijama«, ili ako liječnik suviše popustljivo opiše zdravstveno stanje osiguranog čovjeka.

No, u praksi, ako prijevara nije vrlo očita i teška, ispovjednik ne treba olako obvezati osiguranika na vraćanje, jer:

a) societates assecuratrices sunt cautissimae, ita ut rarissime in gravem errorem inducantur;

a) osiguravajuća društva su izrazito oprezna, tako da se vrlo rijetko dovode u tešku zabludu;

b) quia leges civiles favent validitati contractus, nisi adfuerit fraus revera substantialis et manifesta;

b) jer građanski zakoni pogoduju valjanosti ugovora, ako nije u pitanju uistinu bitna i očita prijevara;

c) quia saepe difficillimum est determinare, ex quonam morbo mors acciderit.

c) jer je često teško utvrditi zbog koje je bolesti nastupila smrt.

Quomodo restituendum sit societatibus assecuratricibus damnificatis, dictum est supra n. 311.

Kako treba naknaditi štetu osiguravajućim društvima, rečeno je gore 311.

§ 2. **De sponsione.**

§ 2. **O okladi.**

359. Notio. *Sponsio* (Wette, pari, betting) *est contractus, quo duo vel plures de veritate alicuius rei contendentes ponunt praemium pro eo, qui veritatem fuerit assecutus.*

359. Pojam. *Oklada* (Wette, pari, betting) *je ugovor kojim dvije ili više osoba, koje se prepiru oko istinitosti neke stvari, odrede nagradu onomu tko pogodi istinu.*

Sponsio igitur ordinarie est contractus bilateralis onerosus; aliquando tamen unus solus spondens obligationem in se suscipit, e. g. spondeo me esse perfecturum cursum istum tempore unius horae, secus dabo 10 francos pauperibus.

Oklada je, stoga, redovito naplatni dvostrani ugovor. No, ponekad samo jedan kladitelj preuzima obvezu, npr. *kladim se da ću dovršiti ovu utrku u vremenu od jednog sata, a u suprotnom, dat ću 10 franaka siromasima*.

Liceitas sponsionis.
Sponsiones licitae sunt, dummodo
a) fiant ex honesto fine,
b) sint circa obiectum aptum, scil. rem licitam et utrimque dubiam.

Dopuštenost oklade. Oklade su dopuštene, samo ako:
a) se čine iz poštenog cilja,
b) ako se odnose na prikladan predmet, tj. dopuštene stvari i neizvjesne za obje strane.

Codices civiles moderni propter varios abusus, qui facillime oriuntur, totaliter aut partialiter prohibent aut etiam irritant sponsiones.
Statuunt enim,
a) ut ex sponsionibus nulla oriatur obligatio solvendi;
b) ut ille, qui ex sponsione aliquod lucrum percepit, non teneatur illud restituere.

Suvremeni građanski zakonici, radi raznih zloupotreba koje se lako događaju, potpuno ili djelomično zabranjuju oklade ili ih čak poništavaju.
Naime, određuju:
a) da iz oklada ne nastaje nikakva obveza isplate;
b) da onaj tko je primio iz oklade neku korist, nema dužnost da je vrati.

Quae quidem statuta videntur esse legitima atque etiam ordinarie possunt observari in conscientia.

Ove se pak odredbe čine zakonitima i mogu se redovito obdržavati u savjesti.

§ 3. **De ludo.**

§ 3. **O igri.**

360. Notio et divisio. *Ludus est contractus aleatorius, quo conceditur praemium illi, qui in aliquo certamine ob delectationem inito victoriam obtinuerit.*

360. Pojam i podjela. *Igra je aleatorni ugovor kojim se daje nagrada onomu tko u nekom nadmetanju, poduzetom zbog radosti, postigne pobjedu.*

Finis igitur omnis ludi debet esse honesta recreatio. Sin autem alius finis principaliter intenditur, ludus aut est illicitus, aut iam non est ludus, sed aliquod salarium pro opere.

Dakle, svrha svake igre treba biti poštena razonoda. No, ako se prvenstveno gleda na neku drugu svrhu, igra je ili nedopuštena, ili više nije igra, nego neka naplata za djelo.

Ludus dividitur in
a) *iudustrialem*, in quo eventus ludi potissimum dependet ab artificio ludentis, e. g. ludus pilae;

b) *aleatorium*, qui sola fortuna ac ne vix quidem industria innititur, e. g. ludus alearum;

Igra se dijeli na:
a) *industrijsku*, u kojoj ishod igre ovisi ponajviše o vještini igrača, npr. igra s loptom;

b) *aleatornu*, koja se oslanja samo na sreću i gdje gotovo ništa ne ovisi o ljudskom trudu, npr. kockanje;

c) *mixtum*, qui regitur partim fortuna partim industria, e. g. complures ludi chartarum.

c) *mješovitu*, koja se vodi djelomično srećom, a djelomično ljudskim trudom, npr. mnoge igre s kartama.

Principium.
Ludus cum pacto lucri factus est licitus, dummodo sequentes condiciones observentur:

Načelo.
Igra s nagodbom o stjecanju koristi, dopuštena je dok god se pridržava sljedećih uvjeta:

1. ut ludentes possint libere disponere de re, quam ludo exponunt;
2. ut ludus fiat cum plena libertate ac deliberatione;
3. ut spes lucri sit moraliter aequalis inter ludentes;
4. ut in ludo vitentur fraudes;
5. ut in ludo neque principaliter neque nimis avide quaeratur lucrum.

1. da igrači mogu slobodno raspolagati sa stvari, koju izlažu igri;
2. da se igra obavlja s punom slobodom i promišljenom odlukom;
3. da je nada za stjecanje koristi moralno jednaka među igračima;
4. da se u igri izbjegavaju prijevare;
5. da se u igri ne traži prvenstveno, niti odviše pohlepno, korist.

Nota. Cum ludi, in quibus exponitur lucrum, sint periculosissimi propter graves deordinationes inde saepe sequentes, confessarius eos prudenter impugnet.

Napomena. Budući da su igre u kojima se nudi korist izrazito opasne zbog teških neurednosti, koje odatle često slijede, neka ih ispovjednik razborito napada.

§ 4. **De loteria.**

361. Notio. *Loteria est contractus aleatorius, quo soluto certo pretio ius acquiritur obtinendi aliquod praemium, si sors faverit.*

De loteria, cum nihil aliud sit nisi ludus aleatorius, valent ea omnia, quae dicta sunt de ludo.

De speculationibus bursae, quae sunt contractus aleatorii freque-ntissimi nostris diebus, non potest brevius dici, quam ea quae habentur in nostro Manuali Theol. mor. II 321. Unde ibi videsis.

§ 4. **O lutriji.**

361. Pojam. *Lutrija je aleatorni ugovor kojim se, uz plaćanje određene cijene, stječe pravo na dobivanje neke nagrade, ako mu sreća posluži.*

Za lutriju vrijedi sve ono što je rečeno o igri, jer ona nije ništa drugo nego aleatorna igra.

O burzovnim spekulacijama, koje su vrlo česti aleatorni ugovori naših dana, ne može se ništa kraće reći od onoga što piše u našem Priručniku moralne teologije II., 321. Zato tamo pogledaj.

SECTIO II. De partibus potentialibus virtutis iustitiae.

362. Ordo dicendorum.
Sequendo vestigia Angelici Doctoris oportet tractare, postquam de ipsa virtute iustitiae dictum est, de virtutibus, quae sunt annexae virtuti iustitiae.

Tales virtutes (partes potentiales iustitiae) enumerantur novem vel decem:
1. religio;
2. pietas;
3. observantia;
4. oboedientia;
5. gratitudo;
6. vindicatio;
7. veritas;
8. affabilitas;
9. liberalitas;
10. epikeia.

Tractatus de virtute religionis continet ea fere omnia, quae praecipiuntur tribus prioribus praeceptis Decalogi; tractatus vero de virtutibus pietatis, observantiae, oboedientiae complectitur ea, quae in quarto praecepto Decalogi mandantur.

Hinc haec sectio altera convenienter subdividitur in tres quaestiones:
1. de virtute religionis, seu de tribus prioribus praeceptis Decalogi;

ODJELJAK II. O potencijalnim dijelovima kreposti pravednosti.

362. Red raspravljanja.
Slijedeći stope Anđeoskog učitelja, nakon govora o samoj kreposti pravednosti, treba raspravljati o krepostima koje su pridružene kreposti pravednosti.

Navodi se devet ili deset takvih kreposti (potencijalni dijelovi pravednosti):
1. bogoštovlje;
2. ljubav prema roditeljima;
3. poštovanje;
4. poslušnost;
5. zahvalnost;
6. zadovoljenje pravdi [*odmazda*];
7. istinoljubivost;
8. ljubaznost;
9. darežljivost;
10. epikeja.

Rasprava o kreposti bogoštovlja sadrži gotovo sve ono što se zapovijeda u prve tri zapovijedi Dekaloga. Rasprava pak o krepostima ljubavi prema roditeljima, poštovanja i poslušnosti obuhvaća ono što se nalaže u četvrtoj zapovijedi Dekaloga.

Zato se ovaj drugi odjeljak prikladno dijeli na tri pitanja:

1. o kreposti bogoštovlja, ili o prve tri zapovijedi Dekaloga;

2. de virtutibus pietatis, observantiae, oboedientiae, seu de quarto praecepto Decalogi;

3. de reliquis partibus potentialibus iustitiae.

2. o kreposti ljubavi prema roditeljima, poštovanja i poslušnosti, ili o četvrtoj zapovijedi Dekaloga;

3. o ostalim potencijalnim dijelovima pravednosti.

QUAESTIO I. De virtute religionis (seu de tribus prioribus Decalogi praeceptis).

Agemus
1. de natura religionis;
2. de diversis actibus religionis;
3. de vitiis religioni oppositis.

PITANJE I. O kreposti bogoštovlja (ili o prve tri zapovijedi Dekaloga).

Raspravljat ćemo:
1. o naravi bogoštovlja;
2. o raznim činima bogoštovlja;
3. o manama koje su protivne bogoštovlju.

CAPUT I. **De natura religionis.**

363. Notio etymologica nominis religionis solet quadruplex afferri.

Religio derivatur:
1. a *relegere*. Ita Cicero;
2. a *reeligere*. Ita S. Augustinus;
3. a *religare*. Ita Lactantius;
4. a *relinquere*. Ita Massurius Sabinus.

POGLAVLJE I. **O naravi bogoštovlja.**

363. Etimološki pojam naziva *religija* obično se iznosi u četiri značenja.

Religija se izvodi:
1. od *relegere* [brinuti se, strahovati]. Tako navodi Ciceron;
2. od *reeligere* [nanovo uzeti]. Tako navodi sv. Augustin;
3. od *religare* [vezati]. Tako navodi Laktancije.
4. od *relinquere* [ostaviti]. Tako navodi Masurije Sabin.

Notiones reales.
Sunt quamplurimae diversae acceptiones religionis.

Acatholici sumunt religionem vel pro affectu subiectionis erga Deum (sententia communior) vel pro morali naturali, vel in aliis sensibus, quos non vacat afferre.

Catholici sumunt religionem:

1. in sensu obiectivo pro determinato modo credendi aut colendi Deitatem (religio christiana, iudaica, mohammetana);

2. pro *tota vita morali* (Iac. 1, 27);

3. pro *speciali statu hominum* (status religiosus, e. g. religio Dominicanorum, Franciscanorum etc.);

4. pro *speciali virtute morali*.

Quae quidem virtus religionis definitur:
virtus moralis inclinans ad debitum cultum exhibendum Deo, ut nostro supremo principio.

Subiectum virtutis religionis distinguitur duplex: remotum et proximum. Subiectum *remotum* sunt illae personae seu entia, in quibus religionis virtus invenitur; subiectum vero *proximum* est illa potentia animae, in qua virtus residet.

Stvarna značenja.
Postoje mnogobrojna različita shvaćanja religije.

Nekatolici shvaćaju religiju ili kao osjećaj podložnosti prema Bogu (općenitije mišljenje) ili kao naravni moral, ili u drugim značenjima, koja nije potrebno iznositi.

Katolici shvaćaju religiju:

1. u *objektivnom* smislu, kao određeni način vjerovanja ili štovanja Božanstva (kršćanska, židovska, muhamedanska religija);

2. kao *cjelokupan moralni* život (Jak 1, 27);

3. kao *poseban stalež ljudi* (redovnički stalež, npr. dominikanski, franjevački red, itd.);

4. kao *posebnu moralnu krepost* [bogoštovlje].

Ova se pak krepost bogoštovlja definira kao:
moralna krepost koja navodi na iskazivanje dužnog štovanja Bogu, kao našem vrhovnom počelu.

Subjekt kreposti bogoštovlja razlikuje se dvostruko: dalji i bliži. *Dalji* subjekt su one osobe ili bića u kojima se nalazi krepost bogoštovlja; a *bliži* subjekt je ona duševna moć u kojoj se krepost nalazi.

Subiectum remotum virtutis religionis sunt
a) homines (etiam Christus),
b) animae in purgatorio,
c) angeli in caelo;

econtra virtus religionis deest
a) animalibus aliisque entibus irrationalibus,
b) diabolis et damnatis,
c) peccantibus formali peccato irreligiositatis.

Subiectum proximum non est alia potentia nisi voluntas.

Dalji subjekt kreposti bogoštovlja su:
a) ljudi (također Krist),
b) duše u čistilištu,
c) anđeli na nebu;

nasuprot tome, kreposti bogoštovlja nema u:
a) životinjama i drugim nerazumnim bićima;
b) đavlima i osuđenima [u paklu],
c) onima koji sagriješe formalnim grijehom nereligioznosti.

Bliži subjekt nije nijedna druga duševna moć osim volje.

364. Necessitas religionis
oritur

a) *ex lege naturali* stricte praecipiente cultum Dei,

b) *ex lege positiva divina* V. et N. Testamenti mandante cultum Dei,

c) *ex lege humana* ordinante cultum Dei et puniente irreligiositatem.

Haec necessitas religionis se extendit ad Dei cultum cum a) internum, tum b) externum, tum c) (aliquando) publicum.

364. Nužnost bogoštovlja
potječe:

a) *iz naravnog zakona*, koji strogo zapovijeda štovanje Boga;

b) *iz pozitivnog božanskog zakona* Staroga i Novoga zavjeta, koji nalaže štovanje Boga;

c) *iz ljudskog zakona*, koji određuje štovanje Boga i kažnjava nereligioznost.

Ova nužnost bogoštovlja proteže se kako na a) unutarnje štovanje Boga, tako i b) vanjsko, tako i c) (ponekad) javno štovanje.

CAPUT II. **De actibus virtutis religionis.**

365. Actus praecipui religionis sunt: devotio, oratio, adoratio, sacrificium, usus sacramentorum, votum, iuramentum, adiuratio, sanctificatio quorundam dierum.

De sacrificio et sacramentis dicetur in speciali tractatu sacramentorum; de reliquis autem nunc est agendum.

Art. 1. **De devotione.**

366. Notio. Nomine devotionis solent tria significari:

1. quaedam exercitia pietatis (devotio erga Eucharistiam);

2. *attentio et quaedam consolatio spiritualis in oratione* (Andacht). In hoc sensu dicimus: feci meditationem cum magna devotione;

3. *primus actus virtutis religionis*, quo sensu
devotio est voluntas quaedam (i. e. actus voluntatis) prompte tradendi se ad ea, quae pertinent ad Dei famulatum.

Ita S. Thomas. Est igitur idem fere actus ac ille, qui proponit facere omnia ad maiorem Dei gloriam (gute Meinung, la bonne intention), in quantum tamen talis actus immediate procedit a virtute religionis et non a caritate.

POGLAVLJE II. **O činima kreposti bogoštovlja.**

365. Poglaviti su čini bogoštovlja: pobožnost, molitva, klanjanje, žrtva, upotreba sakramenata, prisega, zavjet, zaklinjanje, svetkovanje nekih dana.

O žrtvi i sakramentima govorit će se u posebnoj raspravi o sakramentima; a o ostalima treba sad raspravljati.

Art. 1. **O pobožnosti.**

366. Pojam. Nazivom pobožnost obično se označuju tri stvari:

1. određene pobožne vježbe (pobožnost prema Euharistiji);

2. *pozornost i određena duhovna utjeha u molitvi*. U tom smislu kažemo: *obavio sam razmatranje s velikom pobožnošću*. (Andacht)

3. *prvi čin kreposti bogoštovlja*, u kojem smislu:
pobožnost je određena volja (tj. čin volje) da se spremno preda onome što se tiče služenja Bogu.

Tako govori sv. Toma. Dakle, to je gotovo isti čin kao onaj koji odlučuje sve činiti na veću slavu Božju (gute Meinung, la bonne intention), ukoliko pak takav čin neposredno potječe od kreposti bogoštovlja, a ne od ljubavi.

Causae devotionis sunt vel *externae*: gratia Dei, bonum exemplum atque influxus moralis aliorum hominum devotorum; vel *internae*: contemplatio Dei beneficentiae, maiestatis, humanitatis Christi, nostrae dependentiae a Deo creatore, gubernatore, motore.

Uzroci pobožnosti su ili *vanjski*: milost Božja, dobar primjer i moralni utjecaj drugih pobožnih ljudi; ili *unutarnji*: razmatranje Božjeg dobročinstva, veličanstva, Kristova čovještva, naše ovisnosti o Bogu stvoritelju, upravitelju, pokretaču.

Effectus devotionis sunt complures:

1. *laetitia spiritualis*;

2. *devotio accidentalis seu affectiva* (devotio in 2° sensu supra accepta);

3. *facilitas et promptitudo peragendi ceteros actus religionis*;

4. *optimus influxus etiam in corporales gestus et agendi modum* (cf. nostrum Man. theol. mor. II 330).

Učinci pobožnosti su mnogobrojni:

1. *duhovna radost*;

2. *pripadna ili afektivna pobožnost* (pobožnost u 2. stupnju, u smislu gore uzetom);

3. *lakoća i hitrost u vršenju drugih čina bogoštovlja*;

4. *odličan utjecaj i na tjelesno stanje i ponašanje* (usp. naš Priručnik moralne teologije, II., 330.).

Art. 2. **De oratione.**

§ 1. **De notione et divisione orationis.**

Art. 2. **O molitvi.**

§ 1. **O pojmu i podjeli molitve.**

367. Notio. Oratio (in sensu theologico) sumitur tripliciter:

1. *latissime* pro quolibet actu religionis, immo pro tota vita religiosa (oratio vitalis);

2. *late* pro omni pio motu mentis in Deum; quo sensu definitur a S. Ioanne Damasceno: „ascensio mentis ad Deum". Elicere actus fidei, spei, caritatis est orare in hoc sensu;

367. Pojam. Molitva (u teološkom smislu) uzima se u tri značenja:

1. *najširem*, za svaki čin bogoštovlja, štoviše, za čitav religiozni život (životna molitva);

2. *širem*, za svaki pobožni pokret duše prema Bogu; u kojem je smislu definira sv. Ivan Damaščanski kao: „uzdizanje duše k Bogu". Pobuditi čine vjere, nade, ljubavi jest molitva u ovom smislu;

3. *stricte* pro oratione deprecatoria, quo sensu definitur oratio item a S. Ioanne Damasceno: „petitio decentium a Deo“.

3. *strogom*, za deprekativnu molitvu, u kojem je smislu molitvu također definirao sv. Ivan Damaščanski kao: „traženje dostojnih stvari od Boga“.

— Orationibus deprecatoriis minime intendimus Deo nostras necessitates manifestare, quippe quas cognoscat Deus omniscius iam ante manifestationem nostram; neque etiam volumus precibus nostris mutare providentiae divinae decreta, cum hoc sit impossibile propter Dei immutabilitatem.

— Deprekativnim molitvama nipošto ne namjeravamo Bogu očitovati naše potrebe, jer ih sveznajući Bog poznaje još prije nego što ih mi očitujemo; niti želimo našim molitvama promijeniti odredbe božanske providnosti, jer je to nemoguće zbog Božje nepromjenjivosti.

Primarius finis (praeter cultum divinum) orationis nostrae deprecatoriae est, removere obstacula in nobismetipsis exsistentia, quae impletionem nostri desiderii impediunt. Orando enim exercemus omnes fere virtutes: humilitatem, fidem, spem, caritatem etc.

Prvotni je cilj (osim štovanja Boga) naše deprekativne molitve: ukloniti prepreke, koje u nama postoje, a koje sprječavaju ispunjenje naše želje. Naime, molitvom se vježbamo u gotovo svim krepostima: u poniznosti, vjeri, nadi, ljubavi itd.

Subiectum *remotum* orationis est idem ac subiectum religionis (cf. supra n. 363).

Dalji subjekt molitve isti je kao i kod subjekta bogoštovlja (usp. gore n. 363.).

Certum est, animas in purgatorio posse orare in sensu lato; eas posse etiam orationes deprecatorias stricte dictas fundere, docet sententia probabilior.

Sigurno je da duše u čistilištu mogu moliti u širem smislu; da mogu također izvršiti deprekativne molitve u strožem smislu, naučava vjerojatnije mišljenje.

— Subiectum *proximum* orationis non est voluntas, sed *ratio practica*, cum orare nihil aliud sit nisi loqui cum Deo et manifestare desiderium; quae quidem sunt actus rationis practicae.

— *Bliži* subjekt molitve nije volja, nego *praktični razum*, jer moliti nije ništa drugo nego razgovarati s Bogom i očitovati želju; a to su čini praktičnog razuma.

368. Divisio orationis. Distingui solent:

1. oratio *mentalis* seu interna et oratio *vocalis* seu externa. Oratio mentalis perficitur actibus internis et subdividitur in meditationem simplicem (quae consistit in pia et *discursiva* consideratione veritatum religiosarum) et contemplationem (quae consistit in pia et *intuitiva* consideratione atque admiratione veritatum religiosarum) [1]. Oratio vocalis perficitur mente et signis externis;

2. oratio *publica* et oratio *privata*. Ut oratio censeatur publica, requiruntur duo: ut fiat a ministro publico, ut fiat nomine Ecclesiae (cf. c. 1256).

Sacerdos etiam in privata recitatione Officii divini peragit orationem publicam; sin autem idem sacerdos privatim recitat Rosarium, peragit orationem privatam; non enim orat nomine Ecclesiae.

Nota. Omnis oratio publica debet esse *vocalis*.

---

[1] Recte distinguitur contemplatio ordinaria, quae a quolibet iusto acquiri potest, et contemplatio extraordinaria, quae ex speciali instinctu Spiritus Sancti exercetur, et quidem aliquando cum exstasi aliisque gestis miraculosis.

368. Podjela molitve. Obično se razlikuju:

1. *mislena* ili unutarnja molitva i *usmena* ili vanjska molitva. Mislena molitva vrši se unutarnjim činima i dalje se dijeli na obično razmatranje (koje stoji u pobožnom i *diskurzivnom* razmišljanju o vjerskim istinama) i kontemplaciju (koja stoji u pobožnom i *intuitivnom* razmišljanju i divljenju vjerskim istinama) [1]. Usmena se molitva vrši umom i vanjskim znakovima;

2. *javna* molitva i *privatna* molitva. Da se molitva smatra javnom, traži se dvoje: da je obavlja javni službenik i da se obavlja u ime Crkve (usp. kan. 1256.).

Svećenik, čak i u privatnoj recitaciji božanskog oficija, obavlja javnu molitvu. No, ako isti svećenik privatno moli krunicu, obavlja privatnu molitvu, jer ne moli u ime Crkve.

Napomena. Svaka javna molitva treba biti *usmena*.

---

[1] Ispravno se razlikuju obična kontemplacija, koju svaki pravednik može steći, i izvanredna kontemplacija, koja se izvršava po posebnom nadahnuću Duha Svetoga, a ponekad čak uz ekstazu i druga čudesna djela.

§ 2. **De obiecto orationis.**

369. 1. Quae in oratione peti possunt?
Hoc licet orare, quod licet desiderare (S. Augustinus). Ergo ab oratione nihil prorsus excluditur, nisi id quod est moraliter malum, seu peccatum.

2. Pro quibus orandum est?
Licet orare pro omnibus et singulis creaturis gloriae aeternae capacibus. Ergo excluduntur ab oratione nostra soli damnati in gehenna.

Ex iure autem positivo ecclesiastico aliquando a suffragiis et orationibus *publicis* arcentur excommunicati, ut dicetur in tractatu de censuris.

3. Ad quem orationes nostrae sunt dirigendae?
Solus Deus est orandus ut is, qui per semetipsum praestare potest ea, quae petimus; licitum autem atque utile est invocare sanctos aut angelos, ut intercedant pro nobis ad Deum.

Invocationem sanctorum et angelorum esse licitam et utilem definivit Concilium Trid. (sess. 25); eam esse absolute necessariam pauci theologi (Sylvius, Boeckhn) docuerunt.

Privatas (non autem publicas) orationes licet dirigere etiam ad animas in purgatorio exsistentes et ad infantes baptizatos mortuos.

§ 2. **O objektu molitve.**

369. 1. Što se može tražiti u molitvi?
Ono je dopušteno moliti, što je dopušteno željeti (sv. Augustin). Dakle, iz molitve se gotovo ništa ne isključuje, osim onoga što je moralno zlo ili grijeh.

2. Za koga treba moliti?
Dopušteno je moliti za sva i pojedina stvorenja koja su sposobna vječne slave. Dakle, isključuju se od naše molitve samo osuđenici u paklu.

No, po pozitivnom crkvenom pravu, ponekad se izopćenici isključuju iz *javnog* zagovora i molitava, o čemu će biti riječi u raspravi o cenzurama.

3. Komu trebaju biti upućene naše molitve?
Samo Boga treba moliti kao onoga tko sam po sebi može pružiti ono što molimo. No, dopušteno je i korisno prizivati svece ili anđele, da posreduju za nas kod Boga.

Da je dopušteno i korisno prizivanje svetaca i anđela, definirao je Tridentski koncil (sess. 25.); da je ono apsolutno nužno, naučavalo je malo teologa (Sylvius, Boeckhn).

Privatne (ali ne javne) molitve dopušteno je uputiti i dušama koje se nalaze u čistilištu, te umrloj krštenoj djeci.

§ 3. **De necessitate orationis.**

370. Propositio. *Non solum utilis est omnibus adultis oratio, sed etiam necessaria necessitate praecepti; immo communiter necessitate medii.*

1. Omnibus adultis orationem esse utilem patet
a) ex eo, quod est tam excellens actus religionis;
b) ex eo, quod tam insignes gratias nobis procurat.

2. Omnibus adultis orationem esse necessariam *necessitate praecepti* patet ex multis textibus S. Scripturae, e. g.: «Vigilate et orate» (Matth. 26, 41); «Oportet semper orare et non deficere» (Luc. 18, 1); «Sine intermissione orate» (1 Thess. 5, 17).

3. Omnibus adultis orationem esse necessariam etiam *necessitate medii* (saltem communiter et de lege ordinaria) est sententia communior et probabilior.

Pulchre exprimit hanc orandi necessitatem S. Benedicti Regula commentata: «Sicut nobis semper necessarius est halitus ad vitam carnis, sic omnino necessaria est continua oratio ad sanitatem mentis.... Facilius crederem hominem sine anima quam religiosum perfectum sine oratione consistere.»

§ 3. **O nužnosti molitve.**

370. Tvrdnja. *Ne samo da je svim odraslim ljudima molitva korisna, nego je i nužna nužnošću zapovijedi; štoviše, općenito i nužnošću sredstva.*

1. Da je svim odraslim ljudima molitva korisna, očito je:
a) iz toga što je tako odličan čin bogoštovlja;
b) iz toga što nam osigurava tako izvrsne milosti.

2. Da je svim odraslim ljudima molitva nužna *nužnošću zapovijedi*, očito je iz mnogih tekstova Svetog pisma, npr.: »Bdijte i molite« (Mt 26, 41); »Treba uvijek moliti i nikada ne posustati« (Lk 18, 1); »Bez prestanka molite« (1 Sol 5, 17).

3. Da je svim odraslim ljudima molitva nužna *nužnošću sredstva* (barem općenito i po redovnom zakonu) općenito je i vjerojatnije mišljenje.

Ovu nužnost molitve lijepo izražava komentar Pravila sv. Benedikta: »Kao što nam je uvijek potrebno disanje za život tijela, tako je posve nužna kontinuirana molitva za zdravlje duše.... Lakše bih vjerovao da čovjek može opstati bez duše, nego redovnik u savršenosti bez molitve.«

Idem probatur ratione: Absolute necessarium est colere divinam maiestatem. Iamvero cultus Dei impossibilis est sine pio affectu mentis in Deum; quod quidem est oratio saltem in lato sensu.

Isto se dokazuje razumom: Apsolutno je nužno štovati Božansko Veličanstvo. Doista, štovanje Boga je nemoguće bez pobožne težnje duše prema Bogu; a to je molitva barem u širem smislu.

371. Quandonam obligat praeceptum orandi?
Per se obligat hoc praeceptum saepius in vita, sed nequit accurate determinari, quoties orare debemus *ex lege divina*.

371. Kada obvezuje zapovijed molitve?
Po sebi obvezuje ova zapovijed češće u životu, ali se ne može točno utvrditi koliko smo dužni moliti *po božanskom zakonu*.

Communiter docent theologi hoc praeceptum per se obligare:
1. *initio vitae moralis*, quando scil. homo rationis capax debet primo se convertere ad Deum;
2. *in periculo mortis*;
3. *saepius in vita*.

Općenito naučavaju teolozi da ova zapovijed po sebi obvezuje:
1. *na početku moralnog života*, tj. kad se čovjek sposoban za razumijevanje treba prvo obratiti Bogu;
2. *u smrtnoj opasnosti*;
3. *češće u životu*.

Per accidens obligat hoc praeceptum:

1. quoties urget aliud praeceptum, quod sine oratione impleri nequit, e. g. Missa dominicalis audienda;

2. quando ad peccandum gravis insurgit tentatio, quae non nisi orando vinci potest;

3. in calamitatibus gravibus, praesertim publicis.

Pripadno obvezuje ova zapovijed:

1. kad god na to urgira druga zapovijed, koja se ne može ispuniti bez molitve, npr. zapovijed o slušanju nedjeljne Mise;

2. kad se pojavi teška napast na grijeh, koja se ne može svladati bez molitve;

3. u teškim nesrećama, osobito javnima.

372. Nota.
1. Cum praeceptum orandi obliget per se saepius in vita, paenitentes, qui iam a compluribus annis neque sacramenta susceperunt neque Missam audiverunt, interrogandi sunt in confessione, num toto isto tempore etiam orationem neglexerint.

— Ratio est, quia huiusmodi neglegentia est speciale peccatum (saltem obiective loquendo).

2. Nullibi invenitur lex *communis* praescribens preces matutinas et vespertinas, ante et post prandium, cenam; ideoque omissio talium precum neque per se est peccatum neque exinde sufficiens materia absolutionis. In praxi autem fideles valde sunt hortandi, ne istas preces omittunt, cum secus priventur multis gratiis ad vitam cotidianam necessariis.

372. Napomena.
1. Budući da zapovijed molitve obvezuje po sebi češće u životu, treba u ispovijedi pitati pokornike, koji već više godina nisu ni primali sakramente ni slušali Misu, jesu li cijelo to vrijeme zanemarili i molitvu.

— Razlog je tomu što je takav nemar poseban grijeh (barem objektivno govoreći).

2. Nigdje se ne nailazi na *opći* zakon koji propisuje jutarnje i večernje molitve, prije i poslije doručka, večere; te zato propuštanje takvih molitava po sebi nije ni grijeh, a prema tome, ni dovoljna materija za odrješenje [na ispovijedi]. U praksi pak treba žarko poticati vjernike da ne propuštaju te molitve, jer bi se inače lišili mnogih milosti nužnih za svakodnevni život.

§ 4. **De orationis efficacia eiusque condicionibus.**

373. I. *Oratio debitis condicionibus praedita producit tres effectus primarios et complures secundarios.*

a) **Effectus primarii** sunt
1. meritum,
2. satisfactio,
3. impetratio.

§ 4. **O učinkovitosti molitve i njezinim uvjetima.**

373. I. *Molitva obdarena potrebnim uvjetima proizvodi tri primarna učinka i mnoge sekundarne.*

a) **Primarni učinci** su:
1. zasluga,
2. zadovoljština,
3. uslišanje.

Ad 1. Oratio meretur *de condigno* augmentum gratiae et gloriae, dummodo sit debite facta ab homine iusto. — Ratio est, quia quodlibet opus bonum hominis iusti viatoris procedens ex radice caritatis meretur istud duplex augmentum.

Ad. 1. Molitva zaslužuje *de condigno* povećanje milosti i slave, dok god je učinjena dužnim načinom od strane pravednog čovjeka. — Razlog je tomu što svako dobro djelo, učinjeno od strane pravednog čovjeka dok je putnik, a koje proizlazi iz korijena ljubavi, zaslužuje ovo dvostruko povećanje.

Oratio hominis peccatoris debitis condicionibus vestita meretur *de congruo* triplex bonum, quia
a) disponit ad gratiam sancti-ficantem,
b) consequitur bona temporalia,
c) assuefacit bonis operibus. (S. Thomas, Suppl. q. 14, a. 4.)

Molitva čovjeka grešnika, obdarena potrebnim uvjetima, zaslužuje *de congruo* trostruko dobro, jer:
a) pripravlja za posvetnu milost,
b) postiže vremenita dobra,
c) navikava čovjeka na dobra djela. (Sv. Toma, Suppl. q. 14., a. 4.)

Ad 2. Oratio est satisfactoria; habet enim omnes condiciones requisitas ad satisfactionem, cum sit opus bonum, arduum, ex gratia procedens.
Hinc confessarii solent imponere quasdam orationes in salutarem paenitentiam et satisfactionem.

Ad 2. Molitva ima učinak zado-voljštine; naime, ima sve uvjete koji se traže za zadovoljštinu, jer je dobro djelo, naporno i proizlazi iz milosti.
Zato ispovjednici obično odrede neke molitve kao spasonosnu pokoru i zadovoljštinu.

Ad 3. Oratio est impetratoria,
a) in quantum est bonum opus, ut iam dictum est;
b) prout est petitio a Deo acceptata.

Ad 3. Molitva je dostojna uslišanja:
a) ukoliko je dobro djelo, kao što je već rečeno;
b) kako je molba koju Bog prihvaća.

b) **Effectus secundarii** sunt e. g. illuminatio intellectus, augmentum fidei, spei, caritatis, humilitatis alia-rumque virtutum, consolationes spirituales etc.

b) **Sekundarni učinci** su npr. prosvjetljenje razuma, povećanje vjere, nade, ljubavi, poniznosti i drugih kreposti, duhovne utjehe itd.

374. II. *Oratio debitis condicionibus praedita habet ex Dei promissione infallibilem efficaciam impetrandi.*

Id apparet ex multis textibus S. Scripturae, e. g.: «Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit; et qui quaerit, invenit; et pulsanti aperietur» (Matth. 7, 7).
«Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis» (Io. 16, 23).

III. *Condiciones requisitae ad efficaciam orationis attendendae sunt*
a) *ex parte obiecti,*
b) *ex parte subiecti,*
c) *ex parte illius, pro quo petitur.*

Ex parte obiecti requiritur, ut res petita non obsit, sed prosit saluti aeternae.

Ex parte subiecti orantis requiruntur
α) status gratiae,
β) humilitas,
γ) fiducia,
δ) perseverantia,
ε) attentio.

Ad attentionem necessariam infra sermo redibit.

Ex parte illius, pro quo petitur, necessarium est, ut sit dispositus ad gratiam petitam recipiendam, vel saltem ne obstaculum ponat.

374. II. *Molitva obdarena potrebnim uvjetima ima iz Božjeg obećanja nepogrešivi učinak uslišanja.*

To je očito iz mnogih tekstova Svetog pisma, npr. »Molite i dat će vam se; tražite i naći ćete; kucajte i otvorit će vam se. Naime, svaki koji moli, prima; i koji traži, nalazi; i onomu tko kuca, otvorit će se« (Mt 7, 7). »Zaista, zaista, kažem vam, ako što zamolite Oca u moje ime, dat će vam« (Iv 16, 23).

III. *Potrebne uvjete za učinkovitost molitve treba promatrati:*
a) *sa strane objekta,*
b) *sa strane subjekta,*
c) *sa strane onoga za koga se moli.*

Sa strane objekta, potrebno je da zamoljena stvar ne sprječava, nego koristi vječnom spasenju.

Sa strane subjekta koji moli, potrebno je:
α) stanje milosti,
β) poniznost,
γ) pouzdanje,
δ) ustrajnost,
ε) pažnja [sabranost].

Vratit ćemo se kasnije na nužnu pažnju.

Sa strane onoga za koga se moli, nužno je da bude pripravan za primanje zamoljene milosti, ili da barem ne postavlja zapreku.

375. De attentione ad orationem necessaria.

Distinguitur duplex attentio: altera *externa*, altera *interna*.

Cum attentio opponatur distractioni, attentio externa illa est, quae excludit distractiones externas, scil. omnes illos actus externos, qui hominem ita occupant, ut eius mens amplius non iam valeat attendere ad sensum orationis. Sic e. g. attentio externa deest, si quis, durante oratione, legit, vel pingit, vel facit aliud opus indigens acri advertentia; non autem, si facit, durante oratione, deambulationem aut aliud opus leve non exigens multum considerationis.

Haec attentio externa in vero sensu potest vocari attentio, cum per illam homo attendat, ne oratio perturbetur per occupationes externas. Sicut enim custos, qui attendit, ne ferae irrumpant in hortum floridum, recte dicitur habere attentionem de horto, ita a pari orans, qui abigit occupationes externas, habet attentionem de oratione.

Attentio interna excludit distractionem internam seu divagationem mentis ad res orationi extraneas.

375. O pažnji koja potrebna za molitvu.

Razlikuje se dvostruka pažnja: jedna je *vanjska*, a druga *unutarnja*.

Budući da se pažnja [sabranost] protivi rastresenosti, vanjska je pažnja ona koja isključuje vanjske rastresenosti, tj. sve one vanjske čine, koji čovjeka toliko zauzimaju, da njegov um više ne može paziti na smisao molitve. Tako npr. vanjska pažnja nedostaje ako netko tijekom molitve čita, ili slika, ili čini drugo djelo koje traži oštru pažnju; ali ne ako tijekom molitve šeće ili čini drugo lako djelo koje ne traži mnogo razmišljanja.

Ova vanjska pažnja može se nazvati pažnjom u pravom smislu riječi, jer po njoj čovjek pazi da se molitva ne smete vanjskim poslovima. Naime, kao što se za čuvara, koji pazi da divlje životinje ne navale u rascvjetani vrt, s pravom kaže da pazi na vrt, jednako tako i molitelj, koji tjera vanjska zanimanja, ima pažnju na molitvu.

Unutarnja pažnja isključuje unutarnju rastresenost ili lutanje misli prema stvarima koje su strane molitvi.

Quae quidem attentio interna potest versari circa tria obiecta:

1. circa *verba orationis*, ita ut ista verba debito modo pronuntientur (attentio materialis seu superficialis);

2. circa *sensum verborum* (attentio litteralis seu intellectualis);

3. circa *finem orationis*, scil. ad colendum Deum (attentio spiritualis seu mystica).

Tertia haec attentio est perfectior ceteris; secunda est perfectior quam prima.

Notandum est insuper attentionem internam esse vel actualem vel virtualem vel habitualem.

Actualis attentio adest, quando quis *actu* attendit; *virtualis*, quando attentio actualis prius exsistens numquam revocata est, licet actualiter adsint distractiones involuntariae.

Habitualis attentio vocatur abusive attentio, cum reapse non sit vera attentio, sed solummodo quaedam propensio ad attendendum.

Ova se pak unutarnja pažnja može odnositi na tri objekta:

1. na *riječi molitve*, tako da se te riječi izgovaraju dužnim načinom (materijalna ili površna pažnja);

2. na *smisao riječi* (literalna ili intelektualna pažnja);

3. na *svrhu molitve*, tj. na štovanje Boga (duhovna ili mistična pažnja).

Ova je treća pažnja savršenija od ostalih; druga je savršenija od prve.

Osim toga, treba napomenuti da je unutarnja pažnja: ili aktualna, ili virtualna, ili habitualna.

Aktualna pažnja postoji kad netko pazi *činom*; *virtualna* pak ako prethodna aktualna pažnja nikada nije opozvana, iako u tom trenutku aktualno postoje nesvojevoljne rastresenosti.

Habitualna pažnja neprikladno se naziva pažnjom, jer ustvari nije prava pažnja, nego samo određena sklonost pažnji.

Duo apud omnes constant, et tertium controvertitur:

Constat 1° ad essentiam orationis aliquam saltem attentionem requiri sive internam sive externam. Etenim quod fit sine omni attentione, neque est actus humanus neque a fortiori est oratio.

Constat 2° ad orationem mentalem aliquam attentionem internam requiri, cum oratio mentalis sit essentialiter actus mentis.

Controvertitur, *qualis attentio requiratur ad orationem vocalem*; quae quidem controversia non solum theoreticae sed etiam practicae utilitatis est, praesertim in recitatione Officii divini.

Solam attentionem externam sufficere docent complures auctores, e. g. Durandus, Lugo, Silvester Prierias, Tamburinus, Elbel, Noldin multique moderni.

Solam attentionem externam non sufficere affirmant Caietanus, Dom. Soto, Reiffenstuel, Suarez, Billuart; quam quidem sententiam S. Alphonsus vocat probabiliorem et communiorem.

1. In praxi, quoniam prima sententia est probabilis (saltem extrinsecus), nemo potest argui, quod non satisfecerit obligationi ecclesiasticae recitandi Officium divinum, aut quod reditus beneficiales debeat restituere,

Svi se slažu u dvije stvari, a treća je prijeporna:

Slažu se 1° da je za bit molitve potrebna barem neka pažnja, bilo unutarnja bilo vanjska. Naime, ono što se čini bez ikakve pažnje nije ni ljudski čin, a tim više, ni molitva.

Slažu se 2° da je za mislenu molitvu potrebna neka unutarnja pažnja, jer je mislena molitva u biti čin uma.

Prijeporno je *kakva se pažnja traži za usmenu molitvu*; a taj je prijepor ne samo od teoretske, nego i od praktične koristi, posebno za recitaciju božanskog oficija.

Da je dovoljna samo vanjska pažnja, naučavaju mnogi autori, npr. Durand, Lugo, Silvestar da Prierio, Tamburini, Elbel, Noldin i mnogi suvremeni autori.

Da nije dovoljna samo vanjska pažnja tvrde Kajetan, Dominik Soto, Reiffenstuel, Suarez, Billuart; a to mišljenje sv. Alfonz naziva vjerojatnijim i općenitijim.

1. U praksi, kako je prvo mišljenje vjerojatno (barem vanjski), nikomu se ne može predbaciti da nije udovoljio crkvenoj obvezi recitiranja božanskog oficija ili da treba vratiti nadarbinske prihode, dok god se držao vanjske pažnje

dummodo attentionem externam observaverit et intentionem satisfaciendi habuerit. Non enim certo constat Ecclesiam voluisse praecipere hanc recitationem etiam cum attentione interna. Cum ille, qui tenetur recitare Officium divinum, oret nomine Ecclesiae, defectus attentionis internae potest suppleri ab Ecclesia.

i imao nakanu da udovolji obvezi. Naime, nije sigurno da je Crkva željela zapovjediti ovu recitaciju također s unutarnjom pažnjom. Budući da onaj tko je dužan recitirati božanski oficij, moli u ime Crkve, nedostatak unutarnje pažnje može nadomjestiti Crkva.

2. Essentia et a fortiori efficacia orationis *privatae* non videtur consistere sine aliqua saltem attentione interna. Nam oratio est actus rationis practicae seu elevatio mentis ad Deum. Iamvero videtur esse contradictio, quod eadem ratio practica simul eliciat actum circa Deum (orationem) et actum prorsus contrarium (e. g. voluntariam cogitationem de obscenis).

2. Bit, a tim više, učinkovitost *privatne* molitve izgleda da ne postoji bez nekakve, barem unutarnje pažnje. Naime, molitva je čin praktičnog razuma ili uzdizanje duše k Bogu. I doista, izgledalo bi kao kontradikcija da isti praktični razum istodobno izvede čin prema Bogu (molitvu) i sasvim suprotan čin (npr. svojevoljno razmišljanje o nepristojnim stvarima).

§ 5. **De horis canonicis.**

376. Diversa nomina. Horae canonicae diversis nominibus sunt appellatae, e. g. collecta, agenda, divina psalmodia, cursus, officium divinum, officium ecclesiasticum, opus Dei, missa, missa vespertina, breviarium, κανών, σύναξις.

Quaenam ad Officium divinum pertinent?

℞. Ad Officium divinum pertinent iuxta Ritum Romanum:

1. Septem horae canonicae, scil. Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperae, Completorium. «Pretiosa» non est quidem hora distincta, sed pertinet ad Officium divinum;

2. Officium defunctorum die commemorationis omnium fidelium defunctorum recitandum;

3. Litaniae recitandae diebus S. Marci et Rogationum.

Ita Pius X Const. «Divino afflatu» d. 1. Nov. 1911, n. 3 (Acta Ap. Sedis III 646).

Nota.
Ad integritatem Officii divini non pertinent Orationes «Aperi» initio et «Sacrosanctae» in fine, sed valde pie et utiliter adduntur.

§ 5. **O kanonskim časovima.**

376. Razna imena. Kanonski časovi nazivali su se raznim imenima, npr. *collecta*, *agenda*, božanska psalmodija, *cursus*, božanski officij, crkveni oficij, djelo Božje, misa, večernja misa, brevijar, κανών, σύναξις.

Što pripada božanskom oficiju?

℞. Božanskom oficiju pripadaju prema rimskom obredu:

1. Sedam kanonskih časova, tj. matutin zajedno s hvalama, prvi čas, treći čas, šesti čas, deveti čas, večernja i povečerje. »Pretiosa« nije, doduše, poseban čas, ali pripada božanskom oficiju;

2. Oficij za pokojne, koji treba recitirati na spomendan svih vjernih mrtvih;

3. Litanije koje treba recitirati na blagdan sv. Marka i na prosne dane.

Tako određuje Pio X. u konstituciji »Divino afflatu«, 1. studenoga 1911., n. 3. (Acta Ap. Sedis III., 646).

Napomena.
U cjelovitost božanskog oficija ne pripadaju molitve »Aperi« na početku i »Sacrosanctae« na kraju, ali se vrlo pobožno i korisno dodaju.

Hodie in Ritu Romano iam nulla exsistit obligatio recitandi
a) Officium Beatae Mariae Virginis,
b) Officium defunctorum (extra diem supra memoratum),
c) Psalmos paenitentiales,
d) Psalmos graduales.
(Pius X Const. «Divino afflatu» d. 1. Nov. 1911, tit. VIII [Acta Ap. Sed. III 646]).

Danas u rimskom obredu više ne postoji nikakva obveza recitiranja:
a) Oficija Blažene Djevice Marije,
b) Oficija za pokojne (izvan gore spomenutog dana),
c) pokorničkih psalama,
d) gradualnih psalama.
(Pio X., konstitucija »Divino afflatu«, 1. studenoga 1911., tit. VIII. [Acta Ap. Sed. III., 646.]).

377. Quinam graviter obligantur ad recitandum Officium divinum?

℞. 1. omnes clerici in maioribus ordinibus constituti (c. 135) et legitime non redacti ad statum laicalem;

2. omnes beneficiarii, etiam non constituti in maioribus ordinibus (c. 1475);

3. omnes religiosi sollemniter professi utriusque sexus, dummodo sint ad chorum addicti (c. 610, § 3).

377. Koji ljudi imaju tešku obvezu recitiranja božanskog oficija?

℞. 1. svi klerici u višim redovima (kan. 135.) i koji nisu zakonito svedeni na laički stalež;

2. svi nadarbenici, pa i ako nisu u višim redovima (kan. 1475.);

3. svi svečano zavjetovani redovnici oba spola, dok god su obvezni na molitvu u koru (kan. 610., § 3.).

Obligationem recitandi Officium divinum esse ex genere suo gravem docent omnes theologi. Qui ergo notabilem partem Officii sine causa excusante omittit, graviter peccat. Notabilis pars censetur esse una Hora parva vel pars aequivalens.

Svi teolozi naučavaju da je obveza recitiranja božanskog oficija teška po svojoj vrsti. Dakle, tko izostavi znatan dio oficija bez razloga koji ispričavaju, teško griješi. Znatim dijelom smatra se jedan mali čas ili podjednak dio.

Notanda de obligatione beneficiariorum.

Beneficiarius, e. g. parochus, episcopus, canonicus etc., qui *culpabiliter* omittit notabilem partem Officii divini, peccat graviter et tenetur ad restitutionem fructuum beneficialium, quos debet tradere fabricae Ecclesiae aut seminario dioecesano aut pauperibus (c. 1475, § 2).

Et quidem omnes fructus tradere debet, si habuit beneficium *simplex*; dimidiam autem vel quartam partem, si eius beneficium est coniunctum cum cura animarum (e. g. paroecia).

Napomene o obvezi nadarbenika.

Nadarbenik, tj. župnik, biskup, kanonik itd., koji *skrivljeno* izostavi znatan dio božanskog oficija, teško griješi i dužan je na vraćanje nadarbinskih prihoda, koje treba predati za izgradnju crkve ili biskupijskom sjemeništu ili sirosmasima (kan. 1475., § 2.).

I pritom je dužan predati sve prihode ako je imao *običnu* nadarbinu; a polovicu ili četvrti dio, ako je njegova nadarbina spojena s brigom za duše (npr. župa).

Notanda de obligatione religiosorum.

Religiosi non clerici et sorores laicae ex iure communi non tenentur sub peccato recitare preces ab ipsorum Regula praescriptas. Item religiosi *simpliciter professi* (choristae), licet teneantur Choro interesse, non tamen sub peccato obligantur *privatim* recitare Officium divinum. Item non sub peccato obligantur recentiores Congregationes ad Officium Beatae Mariae Virginis.

Econtra utriusque sexus religiosi sollemniter professi et Choro addicti tenentur sub gravi non solum choraliter, sed etiam privatim recitare Officium divinum.

Napomene o obvezi redovnika.

Redovnici, koji nisu klerici, i časne sestre laikinje po općem pravu nisu obvezni pod grijeh recitirati molitve koje propisuje njihovo Pravilo. Isto tako, *jednostavno zavjetovani* redovnici (choristae), iako su obvezni sudjelovati u koru, ipak nisu obvezni pod grijeh *privatno* recitirati božanski oficij. Isto tako, novije kongregacije nisu obvezne pod grijeh moliti Oficij Blažene Djevice Marije.

S druge strane, svečano zavjetovani redovnici oba spola i koji su obvezni na molitvu u koru, dužni su pod teški grijeh ne samo koralno, nego i privatno recitirati božanski oficij.

378. Gravis violatio formae Officii divini adest (deficiente legitima causa excusante):

1. si quis mutat ritum, utendo alio ac praescripto breviario (cf. S. R. C. d. 27. Ian. 1899);

2. si quis recitat Officium in alia lingua ac in Latina, ita saltem, si pertinet ad ritum Latinum;

3. si quis recitat Officium quoad qualitatem et quantitatem notabiliter diversum. Qualitas Officii cotidie recitandi solet determinari in *Kalendario* seu *Directorio*.

Beneficiarii omnesque clerici alicui ecclesiae adscripti semper et ubique tenentur recitare Officium propriae ecclesiae. Alii clerici saeculares semper possunt sequi Kalendarium dioecesis, ubi versantur; immo id debent sequi, si ibi quasidomicilium habent. Regulares et religiosi exempti tenentur uti Kalendario proprio.

In Officii commutatione *involuntaria*, i. e. facta ex errore, tres sequentes regulae attendendae sunt:

378. Teška povreda forme božanskog oficija postoji (ako nema zakonitog razloga koji od toga ispričava):

1. ako netko mijenja obred, koristeći drugi brevijar umjesto propisanoga (usp. S. R. C., 27. siječnja 1899.);

2. ako netko recitira oficij na drugom jeziku umjesto na latinskom; tako je barem ako pripada latinskom obredu;

3. ako netko recitira oficij znatno različit što se tiče svojstava i količine. Svojstvo oficija koji treba svakodnevno recitirati obično se određuje u *Kalendaru* ili *Direktoriju*.

Nadarbenici i svi klerici, koji pripadaju određenoj crkvi, dužni su uvijek i svugdje recitirati oficij vlastite crkve. Drugi svjetovni svećenici mogu slijediti kalendar biskupije u kojoj se nalaze; štoviše, dužni su ga slijediti ako ondje imaju nepravo prebivalište. Redovnici i izuzeti redovnici dužni su koristiti vlastiti kalendar.

U *nenamjernom* mijenjanju oficija, tj. učinjenom iz zablude, treba paziti na sljedeća tri pravila:

1. Valet Officium pro Officio; requiritur autem aliqua compensatio, si Officium ex errore recitatum est multo brevius quam Officium revera praescriptum. Non valet Hora pro Hora, e. g. Tertia bis recitata non valet pro Sexta omissa.

1. Vrijedi oficij za oficij; ali se traži određeni nadomjestak ako je iz zablude recitiran mnogo kraći oficij od oficija koji je stvarno propisan. Ne vrijedi čas za čas, npr. dva puta recitiran treći čas ne vrijedi za propušteni šesti čas.

2. Error corrigitur, ubi deprehenditur. Ita probabilius. Quare qui parte Officii iam persoluta advertit, se falsum Officium dixisse, reliqua de vero Officio persolvat.

2. Zabluda se ispravlja tamo gdje se uoči. Tako je vjerojatnije. Stoga, tko na polovici već izmoljenog oficija primijeti da je govorio krivi oficij, neka ostalo ispuni prema pravom oficiju.

3. Error non corrigitur per errorem. Ita probabilius. Quare qui ex errore recitavit Officium nondum occurrens, dicat hoc idem Officium iterum eo die futuro, quo praescribitur.

3. Zabluda se ne ispravlja zabludom. Tako je vjerojatnije. Stoga, tko je iz zablude recitirao oficij dana koji još nije došao, treba opet moliti ovaj isti oficij na taj budući dan kad je propisan.

379. Modus recitandi Officii.
Ad perfecte satisfaciendum praecepto ecclesiastico, Officium (privatim) recitari debet:

379. Način recitiranja oficija.
Kako bi se potpuno udovoljilo crkvenoj zapovijedi, oficij treba (privatno) recitirati:

1. *debito ordine, loco, situ.* Facile tamen adest causa excusans;

1. *prema dužnom redu, mjestu, položaju*. No, lako se nađe razlog koji ispričava;

2. *debito tempore.* Sub gravi praecipitur, ut Officium sit recitatum ante mediam noctem diei currentis. Omnes aliae ordinationes de tempore recitandi Officii facile admittunt causas excusantes.

2. *u dužno vrijeme*. Zapovjeđeno je pod teški grijeh da se oficij izmoli prije ponoći dotičnog dana. Sve druge odredbe o vremenu recitiranja oficija lako nalaze razloge koji ispričavaju.

Matutini et Laudum recitatio privata anticipari potest ab hora secunda postmeridiana diei praecedentis (S. R. C. d. 12. Maii 1905);

Privatna recitacija matutina i hvala može se anticipirati od druge ure poslijepodne prethodnog dana (S. R. C. 12. svibnja 1905.);

3. *integre*, i. e. non omittendo neque partes, neque verba, neque syllabas Officii. Licet tamen alternatim psallere (etiam cum laico);

3. *cjelovito*, tj. ne propuštajući ni dijelove, ni riječi, ni slogove oficija. No, dopušteno je naizmjenično moliti psalme s drugim (pa i s laikom);

4. *continue*, i. e. non interrumpendo unam eandem horam. Facile adest causa excusans;

4. *kontinuirano*, tj. ne prekidajući jedan te isti čas. Lako se nađe razlog koji ispričava;

5. *oraliter*, i. e. non solum mentaliter. Haec obligatio est gravis, nisi adest privilegium;

5. *usmeno*, tj. ne samo misleno. Ta je obveza teška, osim ako postoji povlastica;

6. cum attentione et intentione. Cf. supra n. 375 dicta de attentione.

6. uz pažnju i nakanu. Usp. gore n. 375. rečeno o pažnji.

380. Causae excusantes a recitatione Officii solent enumerari tres:

380. Razlozi koji ispričavaju od recitacije oficija; obično se navodi tri razloga:

1. *impotentia physica*, e. g. caecitas, gravis aegritudo;

1. *fizička nemogućnost*, npr. sljepoća, teška bolest;

2. *impotentia moralis*, i. e. grave incommodum, quod ex recitatione Officii oriretur, e. g. si aliae occupationes urgentissimae deberent omitti;

2. *moralna nemogućnost*, npr. teška neprilika koja bi nastala zbog recitacije oficija, npr. ako bi se drugi vrlo hitni poslovi trebali propustiti;

3. *dispensatio legitima*, quae concedi potest pro subditis *ad breve tempus* ab episcopo vel a praelato religioso.

3. *zakonita dispenzacija*, koju biskup ili redovnički prelat može podijeliti podložnicima *na kraće vrijeme*.

Art. 3. De adoratione.

381. Notio.
In sensu generali *adoratio est honos exhibitus alteri propter superiorem eius excellentiam*.

Exsistit autem triplex excellentia: divina, creata supernaturalis, creata naturalis; et proinde etiam triplex adoratio distinguitur: adoratio Dei seu *latria*, adoratio angelorum et sanctorum seu *dulia*, adoratio hominum excelle-ntium seu *cultus civilis*.

In stricto sensu hodie usitato adoratio est *cultus latreuticus soli divinae excellentiae exhibitus*.

Divisiones. Cum adoratio sit species cultus, iuvat afferre quasdam saepe occurrentes distinctiones cultus:

1. Cultus *absolutus* et *relativus*. Primus exhibetur personis, propter earum excellentiam intrinsecam; alter exhibetur rebus, propter earum relationem arctam ad personam excellentem (e. g. cruci, imaginibus).

2. Cultus *publicus* et *privatus*, prout fit vel nomine Ecclesiae (cultus liturgicus) a personis legitime ad hoc deputatis et per actus ab Ecclesia determinatos, vel nomine privato (c. 1256).

Art. 3. O klanjanju.

381. Pojam.
U općem smislu, *klanjanje je čast koja se iskazuje drugomu zbog njegove odličnosti.*

Postoje pak tri vrste odličnosti: božanska, stvorena nadnaravna i stvorena naravna; te se, prema tome, razlikuju tri vrste klanjanja: klanjanje Bogu ili *latrija*, poklon anđelima i svetima ili *dulija*, te poklon odličnim ljudima ili *građansko štovanje*.

U strogom smislu, koji se danas koristi, klanjanje je *latreutsko štovanje koje se iskazuje samo božanskoj odličnosti*.

Podjele. Budući da je klanjanje vrsta štovanja, pomaže iznijeti neka česta razlikovanja štovanja [kulta]:

1. *Apsolutno* i *relativno* štovanje. Prvo se iskazuje osobama zbog njihove unutarnje odličnosti; drugo se iskazuje stvarima zbog njihova uskog odnosa s odličnom osobom (npr. križu, slikama).

2. *Javno* i *privatno* štovanje, prema tome obavlja li se u ime Crkve (liturgijsko štovanje) od strane osoba koje su za tu zadaću zakonito poslane i činima koje je Crkva odredila, ili u privatno ime (kan. 1256.).

3. Cultus *latriae, hyperduliae, duliae*, cultus civilis. Hyperdulia est cultus exhibitus Beatae Mariae Virgini propter eius prorsus singularem excellentiam.
Quid sint latria, dulia, cultus civilis, iam dictum est supra.

3. Štovanje *latrije*, *hiperdulije*, *dulije*, građansko štovanje. Hiperdulija je štovanje koje se iskazuje Blaženoj Djevici Mariji zbog njezine sasvim posebne odličnosti.
A što je latrija, dulija i građansko štovanje, već je gore objašnjeno.

382. Principium.
1. *Cultus absolutus latriae debetur soli Deo atque Christo Domino; cultus relativus latriae debetur cruci ceterisque instrumentis passionis atque etiam imaginibus Dei et Christi.*

382. Načelo.
1. *Apsolutni kult latrije duguje se samo Bogu i Kristu Gospodinu; relativni kult latrije duguje se križu i drugim sredstvima Muke, kao i slikama Boga i Krista.*

2. *Cultus duliae absolutus debetur angelis et sanctis; cultus duliae relativus praestandus est reliquiis et imaginibus sanctorum et angelorum.*

2. *Apsolutni kult dulije duguje se anđelima i svecima; relativni kult dulije treba iskazivati relikvijama i slikama svetaca i anđela.*

3. *Cultus hyperduliae absolutus debetur B. Virgini Matri Dei; cultus hyperduliae relativus debetur reliquiis et imaginibus B. Virginis.*

3. *Apsolutni kult hiperdulije duguje se Bl. Djevici Majci Božjoj; relativni kult hiperdulije duguje se relikvijama i slikama Bl. Djevice.*

Singula in hoc principio contenta fere patent ex dictis de notione et divisione adorationis.

Gotovo sve što sadrži ovo načelo očito je iz onoga što je rečeno o pojmu i podjeli klanjanja.

Art. 4. De voto.

Tractabitur
1. de natura et divisione voti;
2. de subiecto voti;
3. de obiecto voti;
4. de obligatione voti;
5. de cessatione voti ab intrinseco;
6. de cessatione voti eiusve obligationis ab extrinseco, nempe per irritationem, dispensationem, commutationem.

Art. 4. O zavjetu.

Raspravljat će se:
1. o naravi i podjeli zavjeta;
2. o subjektu zavjeta;
3. o objektu zavjeta;
4. o obvezi zavjeta;
5. o prestanku zavjeta zbog unutarnjih razloga;
6. o prestanku zavjeta i njegove obveze zbog vanjskih razloga, to jest, poništenjem, dispenzacijom, zamjenom.

§ 1. **De natura et divisione voti.**

383. Notio. *Votum est promissio Deo facta de bono possibili et meliore* (c. 1307, § 1).

Ad essentiam voti tria requiruntur:

a) ut sit vera *promissio*, ideoque non sufficit merum propositum;

b) ut sit promissio *Deo facta*, et non sanctis; quapropter vota sunt verus cultus latriae, qui nequit sanctis exhiberi. Nihilominus sicut Missa ita quoque vota possunt fieri in honorem sanctorum;

c) ut sit *de bono possibili et meliore*, seu de obiecto, quod consideratis omnibus circumstantiis non solum sit possibile voventi, sed etiam melius quam eius oppositum.

§ 1. **O naravi i podjeli zavjeta.**

383. Pojam. *Zavjet je obećanje dano Bogu o nekom mogućem i boljem dobru* (kan. 1307., § 1.).

Za bit zavjeta traži se troje:

a) da je pravo *obećanje*, i zato nije dovoljna puka odluka;

b) da je obećanje *dano Bogu*, a ne svecima; zato su zavjeti pravi kult latrije, koji se ne može iskazivati svecima. Unatoč tome, kao što se Misa može služiti na čast svetaca, tako i zavjeti mogu biti na čast svetaca;

c) da je *o mogućem i boljem dobru*, ili o objektu koji je, uzimajući u obzir sve okolnosti, ne samo moguć onomu tko se zavjetuje, nego i bolji od suprotne opcije.

Quare quamvis status matrimonialis obiective consideratus non sit melior quam caelibatus, nihilominus aliquando pro aliquo homine potest esse melior ideoque obiectum veri voti.

Stoga, iako ženidbeni stalež objektivno gledajući nije bolji od celibata, ipak ponekad za nekog čovjeka može biti bolji, te zato objekt pravog zavjeta.

Utilitas moralis. Vota prudenter emissa ex motivo Deum colendi sunt honesta et valde utilia. Ita docet doctrina catholica contra multos Protestantes, Quietistas, Liberalistas.

Moralna korisnost. Razborito dani zavjeti iz motiva štovanja Boga, časni su i vrlo korisni. Tako naučava katolički nauk protiv mnogih protestanata, kvijetista, liberalista.

Etenim votum «est felix necessitas, quae in meliora compellit» (S. Augustinus); et insuper elevat actus aliarum virtutum ad maius meritum, cum illis addat meritum virtutis religionis.

Naime, zavjet »je sretna nužnost, koja nagoni na bolje« (sv. Augustin); i osim toga, uzdiže čine drugih kreposti do veće zasluge, jer im dodaje zaslugu kreposti bogoštovlja.

384. Divisiones.

Ratione *obiecti* votum dividitur in

a) *personale*, quod obligat principaliter ad aliquam actionem personalem aut ponendam aut omittendam, e. g. votum orandi, non ludendi;

b) *reale*, quod principalius obligat ad aliquam rem praestandam, e. g. votum dandi eleemosynam;

c) *mixtum*, quod coalescit ex voto personali et reali, e. g. faciendi peregrinationem et offerendi donum.

384. Podjele.

S obzirom na *objekt*, zavjet se dijeli na:

a) *osobni*, koji obvezuje prvenstveno na činjenje ili propuštanje nekog osobnog čina, npr. zavjet da će moliti, da neće bančiti;

b) *stvarni* [realni], koji prvenstveno obvezuje na pružanje neke stvari, npr. zavjet o davanju milostinje;

c) *mješoviti*, koji srasta iz osobnog i realnog zavjeta, npr. zavjet o hodočašću i prikazanju dara.

2. Ratione *durationis* votum distinguitur in
a) *temporale*, quod durat ad determinatum tempus;
et b) *perpetuum*, quod servandum promittitur ad totam vitam.

2. S obzirom na trajanje, zavjet se dijeli na:
a) *privremeni*, koji traje do određenog vremena;
i b) *vječni* [trajni, doživotni], čije se održavanje obećava za cijeli život.

3. Ratione *modi* votum dividitur in
a) *absolutum*, quod fit sine ulla adiecta condicione;
et b) *condicionatum*, quod non obligat nisi aliqua condicione verificata, e. g. voveo peregrinationem, si sanitatem recuperavero.
— Si quis sub condicione determinatae culpae futurae vovet sibi poenam infligendam, est votum *poenale*.

3. S obzirom na *način*, zavjet se dijeli na:
a) *bezuvjetni*, koji se daje bez ikakvog pridodanog uvjeta;
i b) *uvjetni*, koji ne obvezuje, osim ispunjenjem određenog uvjeta, npr. *zavjetujem se da ću poći na hodočašće, ako ozdravim*.
— Ako se netko pod uvjetom počinjenja određenog budućeg grijeha, zavjetuje da će sebi zadati kaznu, riječ je o *kaznenom* zavjetu.

4. Ratione *formae* distinguitur votum
a) *expressum*, quod conceptis verbis emittitur; et b) *tacitus*, quod consistit in libera actione, cui votum adnexum est, e. g. professio religiosa sic dicta tacita, susceptio subdiaconatus, quocum coniungitur votum castitatis.

4. S obzirom na *oblik*, razlikuje se zavjet:
a) *izričiti*, koji se daje jasno izrečenim riječima;
i b) *prešutni*, koji stoji u slobodnom činu kojem je pridružen zavjet, npr. takozvano prešutno redovničko zavjetovanje, primanje reda podđakonata s kojim je spojen zavjet čistoće.

5. Ratione *acceptionis Ecclesiae* distinguitur votum
a) *privatum*, quod sine interventu Ecclesiae emittitur;
et b) votum *publicum*, quod auctoritate et interventu Ecclesiae fit, e. g. communia vota emissa in institutis religiosis approbatis.

5. S obzirom na *primanje Crkve*, razlikuje se zavjet:
a) *privatni*, koji se daje bez intervencije Crkve;
i b) *javni* zavjet, koji se čini vlašću i intervencijom Crkve, npr. zajednički zavjeti dani u odobrenim redovničkim ustanovama.

Vota publica subdividuntur in *simplicia*, quae

a) fiunt in omnibus congregationibus approbatis et insuper

b) in ordinibus religiosis ante professionem sollemnem;

et in sollemnia, quae iuxta praesentem disciplinam Ecclesiae fiunt
a) in religiosis ordinibus post triennium votorum simplicium,
b) a nonnulis membris Societatis Iesu,
c) a subdiaconis ritus latini quantum ad castitatem servandam.

In quo praecise consistat essentialis differentia voti sollemnis et simplicis, auctores non concordant. Melior videtur esse sententia S. Thomae docentis essentiam voti sollemnis consistere in quadam traditione et *consecratione* spirituali voventis, quam Ecclesia nomine Dei acceptat; vota vero simplicia non continere nisi spiritualem traditionem.

Javni zavjeti dalje se dijele na *jednostavne*:

a) koji se polažu u svim odobrenim kongregacijama i, osim toga:

b) u redovničkim zajednicama prije svečanih zavjeta;

i na *svečane*, koje prema sadašnjoj disciplini Crkve polažu:
a) članovi redovničkih zajednica tri godine nakon polaganja jednostavnih zavjeta,
b) neki članovi Družbe Isusove,
c) podđakoni latinskog obreda, što se tiče čuvanja čistoće.

Autori se ne slažu oko pitanja u čemu točno stoji bitna razlika između svečanog i jednostavnog zavjeta. Najboljim se čini mišljenje sv. Tome, koji naučava da bit svečanog zavjeta stoji u nekoj predaji i duhovnoj *posveti* onoga tko se zavjetuje, a koju Crkva prihvaća u ime Božje; dok jednostavni zavjeti sadrže samo duhovnu predaju.

§ 2. **De subiecto voti.**

385. Cum votum principaliter emittatur ad firmandam voluntatem in bono, omnes illi, quorum voluntas iam est firmata in bono (aut etiam in malo), non emittunt vota. Hinc non emittunt vota: Christus, sancti et angeli in caelo, damnati in gehenna.

§ 2. **O subjektu zavjeta.**

385. Budući da se zavjeti prvenstveno polažu radi učvršćenja volje u dobru, svi oni čija je volja već potvrđena u dobru (ili također u zlu), ne polažu zavjete. Zato zavjete ne polažu: Krist, sveci i anđeli na nebu, osuđeni u paklu.

Omnes autem homines (etiam non-catholici) possunt facere vota, dummodo
a) sint usu perfecto rationis praediti,
b) habeant intentionem vovendi,
c) habeant sufficientem libertatem et deliberationem,
d) ne sint prohibiti a lege positiva.

No, svi ljudi (pa i nekatolici) mogu polagati zavjete, dok god:
a) imaju potpunu upotrebu razuma,
b) imaju nakanu da se zavjetuju,
c) imaju dostatnu slobodu i promišljenu odluku,
d) ako im to ne zabranjuje pozitivni zakon.

— Hinc breviter statuit Codex iur. can. c. 1307, § 2: «Nisi iure prohibeantur, omnes congruenti rationis usu pollentes sunt voti capaces.»

— Zato ukratko određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 1307., § 2.: »Osim ako im je to zabranjeno po pravu, svi koji imaju prikladnu upotrebu razuma sposobni su za polaganje zavjeta.«

1. **Perfectus usus rationis** requiritur ex parte voventis ad valorem voti. Illi autem omnes censentur habere perfectum usum rationis, qui in momento voti potuerunt facere *peccatum mortale*. Ille enim, qui diabolo potest se devovere per peccatum mortale, potest etiam se Deo obligare per verum votum.

1. **Potpuna upotreba razuma** traži se sa strane onoga tko se zavjetuje za valjanost zavjeta. Smatra se pak da potpunu upotrebu razuma imaju svi oni koji su u trenutku polaganja zavjeta mogli učiniti *smrtni grijeh*. Naime, onaj tko se može zavjetovati đavlu po smrtnom grijehu, može se zavjetovati i Bogu pravim zavjetom.

2. **Intentio seu voluntas vovendi** requiritur ad valorem voti; quare votum *fictum*, i. e. solummodo exterius factum sine interna intentione, est nullum. Intentio actualis et explicita non requiritur, sed sufficit virtualis et implicita, qualis solet adesse in susceptione subdiaconatus. Non sufficit autem intentio interpretativa aut etiam indirecta.

2. **Nakana ili volja za zavjetovanjem** traži se za valjanost zavjeta. Zato je ništetan *fiktivni* zavjet, tj. učinjen samo izvana bez unutarnje nakane. Ne traži se aktualna i izričita nakana, već je dovoljna virtualna i implicitna nakana, kakva je obično u primanju podđakonata. Ali, nije dovoljna interpretativna ili također neizravna nakana.

3. **Deliberatio sufficiens et libertas** ideo requiruntur ad votum, quia sine illis nemo censetur sibi imponere tam gravem obligationem, qualis est obligatio voti.

3. **Dostatno promišljanje i sloboda** traži se za zavjet zato što se bez njih ni za koga ne može smatrati da si je nametnuo tako tešku obvezu kakva je obveza zavjeta.

Communiter theologi docent ad validitatem voti requiri tantam deliberationem et cognitionem, quanta necessaria est ad contractum onerosum aliudve grave negotium perficiendum.

Teolozi općenito naučavaju da se za valjanost zavjeta traži takvo promišljanje i spoznaja, kakvo je potrebno za sklapanje naplatnog ugovora i drugog važnog posla.

Deliberationi et cognitioni opponitur error; libertatem autem tollit vel saltem minuit metus.

Promišljanju i spoznaji protivi se zabluda; a slobodu uklanja ili barem umanjuje: strah.

386. a) *Error substantialis*, i. e. versans aut circa ipsam substantiam rei promissae aut circa condicionem substantialem irritat votum. Idem dicendum est de errore circa causam finalem voti. Quare si finis principalis deest, etiam votum cessat, e. g. si quis vovit peregrinationem pro sanitate recuperanda patris, quem putavit aegrotum, qui autem reapse tempore voti iam mortuus erat, tale votum non valet.

386. a) *Bitna zabluda*, tj. koja se odnosi ili na samu bit obećane stvari ili na bitan uvjet, čini zavjet ništetnim. Isto treba reći i za svršni uzrok zavjeta. Stoga, ako nema poglavite svrhe, i sam zavjet prestaje, npr. ako se netko zavjetuje da će poći na hodočašće za ozdravljenje oca, kojega je smatrao bolesnim, a zapravo je već bio mrtav u vrijeme zavjeta, takav zavjet nije valjan.

b) *Error accidentalis*, i. e. versans circa accidentales condiciones, votum non quidem invalidat, sed tamen facile dispensabile aut commutabile reddit.

b) *Pripadna zabluda*, tj. koja se odnosi na pripadne uvjete, ne čini zavjet nevaljanim, ali ga čini lako oprostivim ili zamjenjivim.

c) *Metus* in duobus casibus irritat votum, sc.
a) si metus tam gravis fuit, ut perturbaverit usum rationis;

c) *Strah* u dva slučaja čini zavjet ništetnim, to jest:
a) ako je strah bio tako težak da je pomutio upotrebu razuma;

b) si metus gravis iniuste incussus fuerit ad extorquenda vota (c. 1307, § 3).

b) ako je teški strah nepravedno nanesen da se iznudi polaganje zavjeta (kan. 1307., § 3.).

Licet quidam auctores (Busembaum, Navarrus) opinati sint quemlibet metum etiam levem irritare votum, tamen sententia multo verior et communior docet votum privatum non irritari

Iako su neki autori (Busembaum, Navarrus) smatrali da svaki strah, pa i laki strah, čini zavjet ništetnim, ipak mnogo točnije i općenitije mišljenje uči da privatni zavjet nije ništetan:

a) ex metu gravi naturali vel iuste incusso, e. g. in periculo naufragii vel morbi;

a) zbog teškog naravnog straha ili pravedno nanesenog straha, npr. u opasnosti brodoloma ili bolesti;

b) ex metu levi (S. Alphonsus, Theol. mor. l. 3, n. 197). — Semper autem, quando metus influxit in voventem, votum eius est facile dispensabile.

b) zbog lakog straha (sv. Alfonz, Theol. mor. l. 3., n. 197.). — No, uvijek kad strah utječe na zavjetovanika, čini njegov zavjet lako oprostivim.

387. De lege ecclesiastica prohibente nonnulla vota.

387. O crkvenom zakonu koji zabranjuje neke zavjete.

a) Ecclesia complures homines reddit incapaces ad vota publica emittenda in ordinibus et congregationibus religiosis; ideoque nonnullas condiciones apposuit, sine quibus vota ista sunt invalida. Videsis canonistas, e. g. nostrum Man. iur. can, q. 213.

a) Crkva mnoge ljude proglašava nesposobnima za polaganje javnih zavjeta u redovima i redovničkim zajednicama; i zato je postavila neke uvjete, bez kojih su ovi zavjeti nevaljani. Pogledaj kanoniste, npr. naš Priručnik kanonskog prava, q. 213.

b) Regulares voto oboedientiae adstricti non possunt emittere ullum votum privatum, quod est contra voluntatem superiorum vel regulam professam.

b) Redovnici, vezani zavjetom poslušnosti, ne mogu položiti nijedan privatni zavjet, koji je protiv volje poglavara ili redovničkog pravila.

c) Omnia vota privata facta a religiosis professis possunt irritari a suis superioribus (cf. infra de irritatione), excepto voto ingrediendi in ordinem strictiorem.

c) Sve privatne zavjete, koje su položili zavjetovani redovnici, mogu poništiti njihovi poglavari (usp. dolje o poništenju), osim zavjeta o ulasku u stroži red.

d) Vota privata facta a religiosis professis et non irritata a superioribus sunt quidem valida sed ordinarie non consulenda.

d) Privatni zavjeti, koje su položili zavjetovani redovnici i koje poglavari nisu poništili, valjani su, ali ih redovito ne treba savjetovati.

§ 3. **De obiecto voti.**

§ 3. **O objektu zavjeta.**

388. Obiectum seu materia voti debet esse
a) possibilis,
b) honesta,
c) de bono meliore.

388. Objekt ili materija zavjeta treba biti:
a) moguća,
b) časna,
c) o većem dobru.

a) Materia voti debet esse *possibilis* voventi, cum ad impossibile nemo possit se obligare.

a) Materija zavjeta treba biti *moguća* zavjetovaniku, jer se nitko ne može zavjetovati na nemoguće.

Hinc votum faciendi magnas eleemosynas est pro homine paupere impossibile ac proinde irritum. Pariter irritum est votum vitandi omnia, etiam levissima peccata.

Zato je zavjet o davanju velikih milostinja nemoguć za siromašnog čovjeka te, stoga, ništetan. Jednako tako, ništetan je zavjet o izbjegavanju svih grijeha, uključujući i najlakše grijehe.

b) Materia voti debet esse *honesta et Deo grata*. Votum enim est actus colendi Deum. Iamvero Deus non colitur actibus inhonestis aut etiam prorsus indifferentibus et vanis. Hinc e. g. votum dandi eleemosynam ad obtinendam iniustam vindictam de inimico est invalidum.

b) Materija zavjeta treba biti *časna i Bogu ugodna*. Naime, zavjet je čin štovanja Boga. A doista, Boga se ne štuje nečasnim činima ili također potpuno indiferentnim i ispraznim činima. Zato je nevaljan npr. zavjet o davanju milostinje radi postizanja nepravedne osvete nad neprijateljem.

c) Materia voti debet esse *de bono meliore*, i. e. votum non debet impedire maius bonum in vovente. Non solum autem opera consilii et supererogatoria, sed etiam opera iam aliunde praecepta possunt esse materia voti. Hinc validum est votum alicuius hominis ebrietati addicti, se iam amplius inebriatum non iri.

Nota.
Non requiritur, ut materia promissa in voto sit *absolute et obiective* melior quam eius omissio, sed sufficit, ut sit melior relative ad ipsum voventem. Quapropter licet virginitas sit melior obiective quam matrimonium, tamen potest accidere, ut pro determinato homine matrimonium sit melius virginitate. Talis homo posset facere votum nubendi, ut iam supra n. 383 dictum est.

c) Materija zavjeta treba biti *o boljem dobru*, tj. zavjet ne smije sprječavati veće dobro kod zavjetovanika. Ne samo savjetovana i superogativna djela, nego i već drugdje zapovjeđena djela, mogu biti materija zavjeta. Zato je valjan zavjet nekog čovjeka ovisnog o alkoholu, da se više neće opijati.

Napomena.
Ne traži se da materija, koja je obećana u zavjetu, bude *apsolutno i objektivno* bolja od njezina propuštanja, nego je dovoljno da je bolja u odnosu na samog zavjetovanika. Zbog toga, premda je djevičanstvo objektivno bolje od ženidbe, ipak se može dogoditi da je za nekog određenog čovjeka ženidba bolja od djevičanstva. Takav čovjek može položiti zavjet da će se oženiti, kao što je rečeno gore n. 383.

§ 4. **De obligatione voti.**

389. 1. Qualitas obligationis.

Principium.
Omne votum validum obligat ex virtute religionis solum voventem (c. 1310, § 1).

Votum validum revera obligare voventem sequitur ex ipsa natura voti, quippe quod sit promissio obligatoria.

§ 4. **O obvezi zavjeta.**

389. 1. Svojstvo zavjeta.

Načelo.
Svaki valjani zavjet obvezuje po kreposti bogoštovlja samog zavjetovanika (kan. 1310., § 1.).

Da valjani zavjet zaista obvezuje zavjetovanika, slijedi iz same naravi zavjeta, jer je to obećanje koje stvara obvezu.

Cum autem votum sit promissio *personalis*, neque obligat alium quam voventem neque impleri potest ab alio quam a vovente. Quare e. g. si pater fecit votum ieiunandi, filius nequit hoc votum implere; si communitas fecit votum ieiunandi stato die (e. g. Romae in Vigilia Purificationis), tunc posteri non vi istius voti, sed vi statuti aut consuetudinis legitimae obligantur ieiunare.

Budući da je zavjet *osobno* obećanje, niti obvezuje nekog drugog osim zavjetovanika, niti ga može ispuniti netko drugi osim zavjetovanika. Zato npr. ako otac položi zavjet da će postiti, sin ne može ispuniti taj zavjet. Ako zajednica položi zavjet da će postiti određenog dana (npr. u Rimu na vigiliju blagdana Očišćenja), tada su potomci obvezni postiti ne silom tog zavjeta, nego silom odredbe ili zakonitog običaja.

Vota *realia*, licet non imponant heredibus voventis obligationem religionis, debent tamen aliquando *ex iustitia* impleri, cum sint quasi onera hereditati incumbentia.

Realni zavjeti, iako ne nameću nasljednicima zavjetovanika obvezu iz bogoštovlja, trebaju se ponekad ispuniti *iz pravednosti*, jer su kao tereti koji opterećuju ostavinu.

Vota realia possunt, etiam durante vita, adimpleri ab alio. Sic e. g. qui vovit eleemosynam dandam, potest ab alio petere, ut pro se velit istam eleemosynam elargiri. Tunc quidem ab alio non impletur votum ut tale, sed praestatur materia promissa.

Realne zavjete mogu, pa i tijekom života, ispuniti drugi. Tako npr. tko se zavjetuje da će dati milostinju, može zamoliti drugoga da umjesto njega udijeli tu milostinju. Tada, naime, drugi ne ispunjava zavjet kao takav, nego pruža obećanu materiju.

390. Quaeres: *Num laesio cuiuslibet voti est sacrilegium?*

390. Pitaš: *Je li povreda svakog zavjeta svetogrđe?*

Caietanus respondet universaliter affirmative. Alii rectius volunt non aliam nisi laesionem votorum publicorum in religione emissorum esse sacrilegium.

Kajetan odgovara općenito potvrdno. Drugi točnije smatraju da povreda nijednoga zavjeta nije svetogrđe, osim povrede javnih zavjeta položenih u redovničkoj zajednici.

Alii demum putant praeter istam laesionem etiam laesioni voti privati *castitatis* inesse malitiam sacrilegii. Est lis de nomine. Omnis gravis laesio voti in materia gravi est peccatum mortale contra virtutem religionis.

Treći napokon smatraju da, osim ove povrede, i u povredi privatnog zavjeta *čistoće* postoji zloća svetogrđa. No, to je samo prepirka o imenu. Svaka teška povreda zavjeta u teškoj materiji jest smrtni grijeh protiv kreposti bogoštovlja.

391. 2. Quantitas obligationis.

391. 2. Količina obveze.

Principium. *Gravitas obligationis ortae ex voto mensuranda est*
a) *ex gravitate materiae,*
b) *ex intentione voventis.*

Načelo. *Težinu obveze, koja nastaje iz zavjeta, treba mjeriti:*
a) *po težini materije;*
b) *po nakani zavjetovanika.*

Ratio est, quia votum est quasi lex privata. Iamvero lex obligat pro quantitate materiae praescriptae et secundum intentionem legislatoris, qui quidem in materia gravi potest sub levi obligare, non autem vicissim in materia levi sub gravi; hoc ultimum enim esset irrationale.

Razlog je tomu što je zavjet kao privatni zakon. A doista, zakon obvezuje za količinu propisane materije i prema nakani zakonodavca, koji može, doduše, u teškoj materiji obvezati pod laki grijeh, ali ne može obrnuto u lakoj materiji obvezati pod teški grijeh: ovo posljednje bilo bi nerazumno.

— Vota autem publica in institutis religiosis et in susceptione subdiaconatus, quorum materia est in se gravis, nequeunt sub levi obligatione emitti, quoniam secus grave damnum inferretur disciplinae ecclesiasticae.

— Javni pak zavjeti u redovničkim ustanovama i u primanju podđakonata, čija je materija u sebi teška, ne mogu se položiti pod laku obvezu, jer bi se inače nanijela teška šteta crkvenoj disciplini.

Quaeres: *Quaenam materia est gravis in voto?*
℞. *Materia gravis in voto est id, quod, si praeceptum esset a lege ecclesiastica, sub gravi obligaret.*

Pitaš: *Koja je materija teška u zavjetu?*
℞. *Teška je materija u zavjetu ona koja bi, u slučaju da je zapovjeđena crkvenim zakonom, obvezivala pod teški grijeh.*

Quid autem sit materia gravis in lege ecclesiastica, multum pendet ex fine et circumstantiis legis. Materiam gravem censetur aliquis sibi imponere, si vovet e. g. Rosarium dicendum vel uno die ieiunandum.

Što je pak teška materija u crkvenom zakonu, mnogo ovisi o svrsi i okolnostima zakona. Smatra se da si je netko odredio tešku materiju, ako se zavjetovao, npr. moliti krunicu ili postiti jedan dan.

In votis *realibus* materia gravis secundum nonnullos auctores censetur ea, quae, si ratio iustitiae intercederet, gravis esset. Attamen haec regula non est nimis urgenda, cum tunc materia quoque absolute et relative gravis in violato voto sicut in violata iustitia statuenda esset; quod profecto nemo facit. Forte valor 50 frc. potest in nostris regionibus censeri materia gravis.

U *realnim* zavjetima, prema nekim se autorima smatra teškom materijom ona koja bi bila teška da se pridoda razlog pravednosti. No, ovo pravilo ne treba previše urgirati, jer bi tada trebalo odrediti da je i apsolutno i relativno teška materija u povrijeđenom zavjetu kao u povrijeđenoj pravednosti; što zaista nitko ne čini. Možda bi se vrijednost od 50 franaka u našim krajevima mogla smatrati teškom materijom.

Materiae leves voto reali (non autem personali) promissae possunt coalescere in materiam gravem, ita ut, qui pluries laesit votum reale in materia levi, tandem sit reus peccati gravis. E. g. ille, qui, facto voto dandi qualibet hebdomada 5 marcas pauperibus, per unum annum has eleemosynas neglexit, peccat graviter.

Lake materije obećane za realni zavjet (ali ne i za osobni) mogu narasti do teške materije, tako da onaj tko više puta povrijedi realni zavjet u lakoj materiji, ipak postane krivac teškog grijeha. Npr. onaj tko nakon polaganja zavjeta da će svakog tjedna dati 5 maraka siromasima, kroz jednu godinu zanemaruje ove milostinje, teško griješi.

Si quis autem primario intendens honorem Beatae Mariae Virginis fecit votum dandi quolibet *sabbato* eleemosynam 5 marcarum hocque votum neglexit per totum annum, probabilius materiae voti non coaluerunt, quia istud votum fuit potius personale quam reale atque affixum diei.

Ako netko pak primarno gledajući čast Blažene Djevice Marije, položi zavjet da će svake *subote* dati milostinju od 5 maraka i taj zavjet zanemari kroz čitavu godinu, vjerojatnije je da materije zavjeta nisu srasle, jer je ovaj zavjet bio prije osobni, nego realni, te vezan uz dan.

392. 3. Impletio obligationis.

Principium. *Iuxta intentionem voventis in actu vovendi habitam vota sunt implenda. In dubio autem adhibendae sunt eaedem regulae interpretationis, quae pro legum interpretatione valent.*

Ratio est, quia votum est ad instar legis, in qua vovens ipse est legislator, qui libere potest sibi praefigere et limitare omnes circumstantias obligationis.

Quaedam specialiter dicenda sunt
a) de tempore impletionis
et b) de obligatione voti condicionati, disiunctivi, poenalis, dubii.

a) De tempore impletionis.

1. Votum negativum (e. g. non frequentandi cauponas) obligat semper et pro semper eodem modo, sicut leges negativae obligant.

2. Si tempus impletionis voti a vovente determinatum est, tunc votum oportet impleri tempore praefixo, quin sit necessarium id tempus *praevenire*, etiamsi praevidetur impedimentum impletionis secus esse futurum; e. g. iuvenis, qui vovit se esse facturum mense Octobris peregrinationem, non debet eam facere mense Septembris, etiamsi scit se mense Octobris fore impeditum propter servitium militare.

392. 3. Ispunjenje obveze.

Načelo. *Zavjete treba ispuniti prema nakani zavjetovanika, koju je imao u činu zavjetovanja. U dvojbi pak treba primijeniti ista pravila tumačenja, koja vrijede za tumačenje zakona.*

Razlog je tomu što je zavjet poput zakona, u kojem je zavjetovanik sam sebi zakonodavac, koji slobodno može sebi odrediti i ograničiti sve okolnosti obveze.

Ponešto treba posebno reći:
a) o vremenu ispunjenja
i b) o obvezi uvjetnog, disjunktivnog, kaznenog i dvojbenog zavjeta.

a) O vremenu ispunjenja.

1. Negativni zavjet (npr. ne pohađati krčme) obvezuje uvijek i u svakom trenutku na isti način kako obvezuju negativni zakoni.

2. Ako je zavjetovanik odredio vrijeme ispunjenja zavjeta, tada zavjet treba ispuniti u to određeno vrijeme, a da pritom nije nužno to vrijeme *preteći*, premda se predviđa da će se inače pojaviti prepreka ispunjenju; npr. mladić koji se zavjetovao da će u mjesecu listopadu poći na hodočašće, ne treba ga obaviti u rujnu, iako zna da će u mjesecu listopadu možda biti spriječen zbog vojne obveze.

3. Qui tempore praefixo non implevit votum, peccat, si culpabiliter non implevit, sed iam amplius non tenetur votum implere, si tempus praefixum erat ut *terminus obligationis* seu ad finiendam obligationem; e. g. qui vovit quolibet sabbato ieiunium in honorem Beatae Mariae Virginis, non tenetur hoc ieiunium, si omissum est, supplere feria II sequenti.

3. Tko u određeno vrijeme ne ispuni obvezu, griješi, ako ju nije ispunio vlastitom krivnjom, ali više nije dužan ispuniti zavjet, ako je vrijeme određeno kao *termin obveze* ili termin završetka obveze; npr. tko se zavjetovao da će svake subote postiti u čast Blažene Djevice Marije, nije dužan ovaj post, ako je propušten, ispuniti sljedećeg ponedjeljka.

— Sin autem tempus praefixum erat non ut terminus obligationis, sed ad *urgendam exsecutionem*, tunc votum oportet impleri etiam postea, ita ut notabilis dilatio sit peccatum grave. Quaenam autem dilatio sit gravis, difficulter assignatur. Si ex dilatione aliqua *diminutio* voti oritur, e. g. ex dilato ingressu in religionem, tunc iuxta S. Alphonsum dilatio sex mensium (*sine ulla ratione excusante facta*) est gravis materia.

— No, ako je vrijeme bilo određeno ne kao termin obveze, nego za *požurenje izvršenja*, tada zavjet treba ispuniti i nakon tog vremena, tako da bi znatno odgađanje bilo teški grijeh. No, koje je odgađanje teško, nije lako utvrditi. Ako iz odgađanja nastane određeno *umanjenje* zavjeta, npr. iz odgađanja ulaska u redovničku zajednicu, tada je prema sv. Alfonzu odgađanje od šest mjeseci (*bez ikakvog razloga koji bi ispričavao*) teška materija.

Sin autem ex dilatione nulla fere diminutio voti exsurgit, tunc secundum complures auctores quantalibet dilatio voti non excedit culpam venialem.

Ako pak iz odgađanja ne nastane gotovo nikakvo umanjenje zavjeta, tada prema mnogim autorima bilo kakvo odgađanje zavjeta ne prelazi laku krivicu.

4. Si nullum determinatum tempus est praefixum impletioni, vovens studeat quantocius exsequi votum, iuxta illud (Deut. 23, 21): «Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere.»

4. Ako nije određeno nikakvo određeno vrijeme za ispunjenje, neka zavjetovanik nastoji što prije izvršiti zavjet, prema onoj (Pnz 23, 21): »Kad zavjetuješ zavjet Gospodinu Bogu svojemu, ne oklijevaj ga izvršiti.«

393. b) De obligatione voti condicionati, disiunctivi, poenalis, dubii.

1. Votum *condicionatum* non obligat, nisi condicio apposita secundum strictam vim verborum verificata est; immo licet mediis iustis (non autem iniustis) verificationem condicionis impedire.

2. Votum *disiunctivum* non obligat, nisi res disiunctive promissae

a) sunt apta materia voti,

b) sunt liberae electioni voventis submissae.

Proinde si, ante electionem alterutrius partis disiunctivae, altera pars facta est impossibilis sine culpa voventis, votum cessat. Ceterum in his votis disiunctivis imprimis attendenda est *intentio* voventis, quae si clara est, iuxta eam et non secundum materialem sensum verborum votum implendum est.

3. Votum *poenale* et votum *dubium* stricte interpretanda sunt iuxta regulas statim dandas.

393. b) O obvezi uvjetnog, disjunktivnog, kaznenog, dvojbenog zavjeta.

1. *Uvjetni* zavjet ne obvezuje, ako se postavljeni uvjet nije verificirao prema strogom značenju riječi; štoviše, dopušteno je pravednim sredstvima (ali ne i nepravednim) zapriječiti verificiranje uvjeta.

2. *Disjunktivni* zavjet ne obvezuje, osim ako su disjunktivno obećane stvari:

a) prikladna materija zavjeta,

b) podložne slobodnom izboru zavjetovanika.

Stoga, ako prije izbora jedne od disjunktivnih strana, druga strana postane neizvediva bez krivnje zavjetovanika, zavjet prestaje. Uostalom, u ovim disjunktivnim zavjetima prije svega treba paziti na *nakanu* zavjetovanika: ako je ona jasna, prema njoj treba ispuniti zavjet, a ne prema materijalnom značenju riječi.

3. *Kazneni* zavjet i *dvojbeni* zavjet treba strogo tumačiti prema pravilima koja će odmah biti dana.

394. De interpretatione votorum valent tres sequentes regulae:

Regula I. Votum imprimis interpretandum est secundum expressam aut rite praesumptam intentionem voventis.

Ratio est, quia votum est quasi lex privata, cuius legislator est ipse vovens. Porro optima est interpretatio legis, quae est conformis menti vel expressae vel rite praesumptae legislatoris.

Regula II. Quando intentio voventis neque clare apparet neque prudenter praesumi potest, votum interpretandum est secundum communem usum hominum aut generalem Ecclesiae usum.

E. g. quia communis consuetudo et usus Ecclesiae ita ferunt, is, qui vovit Rosarium, illud dicere potest cum socio; qui vovit ieiunium per unum mensem, non tenetur ieiunare diebus dominicis.

Regula III. In dubio de exsistentia aut extensione alicuius voti licet amplecti benigniorem partem.

Ratio est, quia vinculum voti non est supponendum sed probandum, et «in obscuris minimum est sequendum» (Reg. iur. 30 in VI°).

394. U tumačenju zavjeta vrijede sljedeća tri pravila:

Pravilo I. Zavjet treba prije svega tumačiti prema izričitoj ili pak pravilno pretpostavljenoj nakani zavjetovanika.

Razlog je tomu što je zavjet kao privatni zakon, čiji je zakonodavac sam zavjetovanik. Nadalje, najbolje je tumačenje zakona ono koje je u skladu bilo s izričitom bilo s pretpostavljenom namjerom zakonodavca.

Pravilo II. Kada nakana zavjetovanika nije očigledna i ne može se razborito pretpostaviti, zavjet treba tumačiti prema zajedničkom običaju ljudi ili općem običaju Crkve.

Npr. jer je takav bio zajednički običaj i običaj Crkve, onaj tko se zavjetovao da će moliti krunicu, može je moliti s drugim čovjekom; tko se zavjetovao da će postiti mjesec dana, nije dužan postiti nedjeljama.

Pravilo III. U dvojbi o postojanju ili opsegu nekog zavjeta, dopušteno je uzeti blaže tumačenje.

Razlog je tomu što svezu zavjeta ne treba pretpostavljati, nego dokazati, i: »u nejasnome treba slijediti najmanje« (Reg. iur. 30 in VI°).

§ 5. **De cessatione voti ab intrinseco.**

Praenotamen. Votum cessare potest aut *ab intrinseca causa*, nempe ex mutatione materiae aut ex cessatione finis principalis; aut *ab extrinseca causa*, scil. per irritationem, dispensationem, commutationem (cf. c. 1311).

Primo tractabitur de cessatione voti propter causas intrinsecas.

395. Regula generalis.
Votum (privatum) cessat ab intrinseco, quando tanta accessit mutatio ex parte sive voventis sive materiae promissae, quae, si ab initio adfuisset, certo impedisset votum.

E. g. si quis dives vovit eleemosynam hebdomadariam, postea autem ipse fit pauper; vel si quis bonae valetudinis vovit ingressum in religionem, postea autem incidit in aegritudinem incurabilem, iam non amplius voto ligatur.

Nota.
Vota *publica* (religionis et subdiaconatus) numquam cessant ab intrinseco, quia secus multa incommoda orirentur tum pro vovente tum pro institutis religionis.

§ 5. **O prestanku zavjeta zbog unutarnjeg razloga.**

Prethodna napomena. Zavjet može prestati ili *zbog unutarnjeg razloga*, naime, zbog promjene materije ili zbog prestanka poglavite svrhe zavjeta; ili zbog vanjskog razloga, tj. poništenjem, oprostom, izmjenom (usp. kan. 1311.).

Prvo će se raspravljati o prestanku zavjeta zbog unutarnjih razloga.

395. Opće pravilo.
Zavjet (privatni) prestaje iznutra kad nastupi takva promjena sa strane bilo zavjetovanika, bilo obećane materije, koja bi, da je postojala od početka, spriječila polaganje zavjeta.

Npr. ako se neki bogataš zavjetuje na davanje tjedne milostinje, a kasnije i sam postane siromašan; ili ako se neki čovjek dobrog zdravlja zavjetuje na ulazak u redovničku zajednicu, a kasnije padne u neizlječivu bolest, više nije vezan zavjetom.

Napomena.
Javni zavjeti (redovništva i podđakonata) nikada ne prestaju zbog unutarnjeg razloga, jer bi inače nastale mnoge neprilike, kako za zavjetovanika, tako i za redovničke ustanove.

§ 6. **De cessatione voti per irritationem.**

396. Notio. *Irritatio voti est eius annullatio vel suspensio facta ab eo, qui potestatem dominativam habet in voluntatem voventis aut saltem in materiam voti* (c. 1312, § 1).

Irritatio igitur est actus potestatis dominativae et non iurisdictionis.

Distinguitur:
a) irritatio *directa*, quae est annullatio voti facta ab eo, qui habet potestatem dominativam *in voluntatem voventis*, e. g. a patre relate ad vota filiorum impuberum;

b) irritatio *indirecta*, quae non est annullatio sed suspensio voti facta ab eo, qui habet potestatem dominativam in *materiam voti*, e. g. ab hero relate ad subditorum vota, quae impediunt servitium debitum.

Directa igitur irritatio votum prorsus exstinguit, indirecta autem irritatio obligationem voti tantum suspendit.

397. Principium 1.
Ad licitam sed non ad validam irritationem votorum requiritur sufficiens causa.

§ 6. **O prestanku zavjeta poništenjem.**

396. Pojam. *Poništenje zavjeta jest njegova anulacija ili suspenzija, učinjena od strane onoga tko ima domaćinsku vlast nad voljom zavjetovanika ili barem nad materijom zavjeta* (kan. 1312., § 1.).

Poništenje je, dakle, čin domaćinske vlasti, a ne jurisdikcije.

Razlikuje se:
a) *izravno* poništenje, to jest, anulacija zavjeta učinjena od strane onoga tko ima domaćinsku vlast *nad voljom zavjetovanika*, npr. otac u odnosu na zavjete nedorasle djece;

b) *neizravno* poništenje, koje nije anulacija, nego suspenzija [odgoda] učinjena od strane onoga tko ima domaćinsku vlast nad *materijom zavjeta*, npr. poslodavac u odnosu na zavjete podložnika, koji sprječavaju dužnu službu.

Dakle, izravno poništenje u potpunosti gasi zavjet, a neizravno poništenje samo odgađa obvezu zavjeta.

397. Načelo 1.
Za dopušteno, ali ne i za valjano poništenje, potreban je dostatan razlog.

Neque ad licitam neque ad validam irritationem votorum requiri causam docent nonnulli theologi (S. Antoninus, Caietanus, Suarez), quia superior semper potest uti potestate dominativa in subditos, quorum vota implicite supponunt consensum superioris.

Neki teolozi (sv. Antonin, Kajetan, Suarez) naučavaju da razlog nije potreban ni za dopušteno ni za valjano poništenje, jer poglavar uvijek može koristiti domaćinsku vlast nad podložnicima, čiji zavjeti implicitno podrazumijevaju suglasnost poglavara.

Alii theologi (Dom. Soto, Laymann, Lessius) docent saltem requiri levem causam ad irritanda vota, quia secus superior indebite impediret cultum Deo praestandum per voti exsecutionem et etiam utilitati subditorum obesset.

Drugi teolozi (Dominik Soto, Laymann, Lessius) naučavaju da je potreban barem laki razlog za poništenje zavjeta, jer bi inače poglavar nepotrebno zapriječio štovanje koje se Bogu iskazuje izvršenjem zavjeta, kao i korist podložnika.

Quae quidem sententia confirmata est ex Codice iur. can. c. 1312, § 1 statuente: «Qui potestatem dominativam in voluntatem voventis legitime exercet, potest eius vota valide et, ex iusta causa, etiam licite irrita reddere.»

Ovo je pak mišljenje potvrđeno Zakonikom kanonskog prava, koji određuje u kan. 1312., § 1.: »Tko zakonito izvršava domaćinsku vlast nad voljom zavjetovanika, može njegove zavjete valjano, a iz pravednog razloga i dopušteno, poništiti.«

Principium 2.
Potestas directe irritandi vota subditorum semper integra manet, quamvis superior antea vota ista permiserit aut approbaverit; non item potestas indirecte irritandi.

Načelo 2.
Vlast za izravno poništenje zavjeta podložnika uvijek ostaje cjelovita, iako je poglavar prethodno već dopustio ili odobrio ove zavjete; ali nije tako kod vlasti za neizravno poništenje.

Ratio primi est, quia, non obstante licentia data aut permissione et approbatione facta, superior retinet dominium plenum in voluntatem subditi.

Razlog je prve tvrdnje to što bez obzira na dano dopuštenje ili odobrenje, poglavar zadržava punu vlast nad voljom podložnika.

— Ratio secundi est, quia potestas indirecte irritandi vota non se extendit nisi ad materiam voti; quae, si semel tradita est liberae dispositioni voventis, iam amplius nequit reclamari.

— Razlog je druge tvrdnje to što se vlast za neizravno poništenje zavjeta proteže samo na materiju zavjeta; ako je ona jednom predana slobodnom raspolaganju zavjetovanika, ne može se više opozvati.

398. Quis potest directe irritare vota?

1. *Papa, superior religiosus, superiorissa* possunt directe irritare vota privata subditorum professorum. Excipitur solum votum eligendi statum religiosum perfectiorem et arctiorem, quia unusquisque liber est in eligendo statu perfectiore. Vota privata, quae religiosus professus ante professionem (sive in saeculo sive in religione) emisit, suspenduntur, donec vovens in religione permanserit (c. 1315).

2. *Parentes* (eorumque defectu tutores) possunt directe irritare omnia vota filiorum emissa ante pubertatem. Quae quidem potestas irritandi non solum durante impubertate filii sed etiam postea exerceri potest, dummodo vovens pubes factus votum suum non ratificaverit, et quidem *novo voto* independenti a primo voto.

3. Num *maritus* valeat directe irritare omnia vota uxoris *durante matrimonio* facta, valde controvertitur.

398. Tko može izravno poništiti zavjete?

1. *Papa, redovnički poglavar i poglavarica* mogu izravno poništiti privatne zavjete podložnika, položene nakon profesije. Izuzima se samo zavjet biranja savršenijeg i strožeg redovničkog staleža, jer je svatko slobodan da izabere savršeniji stalež. Privatni zavjeti, koje je redovnik položio prije profesije (bilo u svijetu bilo u redovništvu), suspendiraju se dok god zavjetovanik ostane u redovničkoj družbi (kan. 1315.).

2. *Roditelji* (a ako njih nema, skrbnici) mogu izravno poništiti sve zavjete, koje su djeca položila prije doraslosti. Ova pak vlast poništavanja može se izvršiti ne samo tijekom nedoraslosti djeteta, nego i nakon toga, dok god zavjetovanik nakon doraslosti nije ratificirao svoj zavjet, i to *novim zavjetom* neovisnim o prvom zavjetu.

3. Može li *muž* izravno poništiti sve zavjete *žene*, položene *tijekom braka*, vrlo je prijeporno.

Sententia negativa, quae scil. marito non concedit nisi potestatem *indirecte* irritandi, videtur esse melior, quia pro sententia affirmativa nullum solidum argumentum adduci potest.

Čini se da je bolje negativno mišljenje, tj. koje mužu ne daje više od *neizravne* vlasti poništavanja, jer se za afirmativno mišljenje ne može iznijeti nijedan solidan argument.

399. Quis potest indirecte irritare vota?

1. *Summus Pontifex* potest indirecte irritare quaecumque vota facta circa bona ecclesiastica aliaque, de quibus disponere valet.

2. *Parentes* possunt indirecte irritare filiorum nondum emancipatorum vota, quae impediunt liberam administrationem familiae, e. g. votum longinquae peregrinationis.

3. *Superior religiosus* potest indirecte irritare novitiorum vota, quae impediunt disciplinam novitiatus.

4. *Coniuges* possunt sibi invicem irritare vota, quae adversantur iuribus matrimonialibus.

5. *Herus* aut dominus potest indirecte irritare famulorum et subditorum vota, quae obstant debito famulatui.

399. Tko može neizravno poništiti zavjete?

1. *Vrhovni svećenik* može neizravno poništiti svaki zavjet položen glede crkvenih dobara i drugih dobara kojima može raspolagati.

2. *Roditelji* mogu neizravno poništiti zavjete djece, koja još nisu emancipirana, a koji sprječavaju slobodno upravljanje imetkom obitelji, npr. zavjet dugotrajnog hodočašća.

3. *Redovnički poglavar* može neizravno poništiti zavjete novaka, koji sprječavaju disciplinu u novicijatu.

4. *Supružnici* mogu međusobno poništavati zavjete koji su protivni bračnim pravima.

5. *Poslodavac* ili gospodar može neizravno poništiti zavjete službenika i podređenih, koji sprječavaju dužno obavljanje službe.

§ 7. **De cessatione voti (eiusve obligationis) per dispensationem.**

400. Notio. *Dispensatio est relaxatio obligationis voti nomine Dei facta ab habente iurisdictionem competentem.*

Ex hac definitione apparet multiplex discrimen inter dispensationem et irritationem. Etenim:

1. dispensatio fit nomine Dei, irritatio autem nomine proprio;

2. dispensatio supponit iurisdictionem, irritatio autem potestatem dominativam;

3. dispensatio exigit iustam causam, irritatio autem non (saltem de validitate);

4. dispensatio supponit consensum dispensati, irritatio autem non.

401. Requisita ad dispensandum.
Ad licite et valide dispensandum requiruntur duo: iusta causa et facultas competens.

1. *Iustae causae* dispensandi sunt

a) utilitas Ecclesiae,

b) necessitas vel utilitas voventis, qui e. g. ex voto patitur magnas difficultates aut periculum transgressionis.

§ 7. **O prestanku zavjeta (i njegove obveze) oprostom - dispenzacija.**

400. Pojam. *Oprost je oslobođenje od obveze zavjeta, podijeljeno u ime Božje od strane onoga tko ima nadležnu poglavarsku vlast.*

Iz ove je definicije očita mnogostruka razlika između oprosta i poništenja. Naime:

1. oprost se daje u ime Božje, a poništenje u vlastito ime;

2. za oprost je potrebna poglavarska vlast [jurisdikcija], a za poništenje domaćinska vlast;

3. za oprost je potreban pravedan razlog, a za poništenje nije (barem za valjanost);

4. oprost podrazumijeva suglasnost primatelja oprosta, a poništenje ne.

401. Potrebni uvjeti za davanje oprosta.
Za dopušteno i valjano dijeljenje oprosta traži se dvoje: pravedan razlog i ovlaštenje nadležne vlasti.

1. *Pravedni razlozi* za dijeljenje oprosta jesu:
a) korist Crkve,

b) nužnost ili korist zavjetovanika, koji npr. zbog zavjeta trpi velike poteškoće ili opasnost prijestupa.

In dubio de sufficientia causae superior nihilominus dispensare potest.

U dvojbi o dostatnosti razloga, poglavar ipak može podijeliti oprost.

2. *Facultas competens* dispensandi vota certo residet in Ecclesia, quae vel ipsum vinculum peccati solvere potest. Ergo a fortiori valet vinculum voti solvere.

2. *Ovlaštenje nadležne vlasti* za dijeljenje oprosta nalazi se sigurno u Crkvi, koja može razriješiti i samu svezu grijeha. Dakle, *a fortiori* može razriješiti svezu zavjeta.

Hanc facultatem dispensandi exercent:

Ovo ovlaštenje dijeljenja oprosta vrše:

a) **Summus Pontifex**, qui potest dispensare in omnibus votis (saltem si excipitur votum factum in favorem tertii), et qui sibi dispensanda reservavit:

a) **Vrhovni svećenik**, koji može oprostiti od svih zavjeta (barem ako se izuzme zavjet položen u korist trećega), i koji je sebi pridržao oprost:

1. omnia vota *publica* (sive perpetua sive temporanea) in institutis a S. Sede approbatis. Vota autem publica institutorum *dioecesanorum* dispensari possunt ab episcopo (excepto voto perfecto perpetuae castitatis, c. 638);

1. svih *javnih* zavjeta (bilo doživotnih, bilo privremenih) u ustanovama koje je odobrila Sveta Stolica. Od javnih pak zavjeta *dijecezanskih* ustanova može oprostiti biskup (osim zavjeta potpune doživotne čistoće, kan. 638.);

2. *duo vota privata*, scil. perfectae et perpetuae castitatis; ingrediendi in religionem approbatam cum votis sollemnibus. Haec tamen duo vota non censentur reservata, nisi sunt omnino perfecta ex parte cum *materiae* tum *modi*.

2. *dva privatna zavjeta*, tj. potpune i doživotne čistoće; te ulaska u odobreni red sa svečanim zavjetima. No, ova se dva zavjeta ne smatraju pridržanima, osim ako su u cijelosti savršeni kako sa strane *materije*, tako i *načina*.

Ex imperfectione *materiae* non censentur reservata e. g. vota virginitatis, non nubendi, castitatis temporaneae, suscipiendi ss. ordines, ingrediendi in aliquod institutum religiosum cum solis votis simplicibus.
— Ratio est, quia omnia ista vota neque sunt votum perfectae castitatis neque votum ingrediendi in religionem cum votis sollemnibus.

Zbog nesavršenosti *materije*, ne smatraju se pridržanima, npr. zavjeti djevičanstva, ne ženiti se, privremene čistoće, primanja svetih redova, ulaska u neku redovničku ustanovu samo sa jednostavnim zavjetima.
— Razlog je tomu što svi ovi zavjeti nisu ni zavjet potpune čistoće, ni zavjet ulaska u red sa svečanim zavjetima.

Ex imperfectione *modi* non reservantur vota
a) condicionata,
b) disiunctiva,
c) poenalia,
d) facta sub influxu metus etiam levis,
e) quae ex intentione voventis non imposuerunt nisi obligationem levem,
f) quando iam a legitima auctoritate fuerunt commutata in alia pia opera,
g) quando facta sunt ante 18 aetatis annum (c. 1309).

Zbog nesavršenosti *načina*, nisu pridržani zavjeti:
a) uvjetni,
b) disjunktivni,
c) kazneni,
d) položeni pod utjecajem straha, pa i lakog straha;
e) koji po nakani zavjetovanika nisu nametnuli veću obvezu od lake;
f) kad ih je nadležna vlast već zamijenila drugim dobrim djelima;
g) kad su položeni prije 18. godine života (kan. 1309.).

402. b) **Episcopi** aliique praelati iurisdictionem quasi-episcopalem habentes non solum in omnibus aliis non reservatis votis ex iusta causa dispensare possunt, sed etiam in duobus privatis votis:

1. quando est *urgens necessitas* et recursus ad Summum Pontificem est moraliter impossibilis, e. g. quando omnia sunt parata ad matrimonium iamiam celebrandum;

402. b) **Biskupi** i drugi prelati, koji imaju jurisdikciju poput biskupske, ne samo da mogu iz pravednog razloga oprostiti od svih drugih nepridržanih zavjeta, nego i od dva privatna zavjeta:

1. kad postoji *hitna potreba* i moralno je nemoguće obratiti se vrhovnom svećeniku, npr. kad je sve već pripremljeno za proslavu ženidbe;

2. quando agitur de voto castitatis facto post matrimonium contractum;

3. quando agitur de votis dubiis;

4. quando habent speciales facultates delegatas.

Nota. Episcopi valent dispensare in votis quoque *peregrinorum* (c. 1313).

403. c) **Confessarii regulares** habentes privilegia Mendicantium possunt sive intra sive extra confessionem dispensare in omnibus votis non reservatis.

Excipiuntur insuper vota facta principaliter in utilitatem tertii et ab illo acceptata. Ita sententia communior et probabilior.

Relate ad votum *castitatis* confessarii regulares valent dispensare
a) in casu urgentis necessitatis in ordine ad matrimonium contrahendum,
b) matrimonio iam contracto ad petendum debitum.

404. *Parochi aliique confessarii ordinarii* nullam habent potestatem dispensandi in votis nisi ex indultis particularibus vel tempore iubilaei.

2. kad je riječ o zavjetu čistoće položenom nakon sklapanja ženidbe;

3. kad je riječ o dvojbenim zavjetima;

4. kad imaju posebne delegirane ovlasti.

Napomena. Biskupi mogu dispenzirati i u zavjetima stranaca (kan. 1313.).

403. c) **Redovnički ispovjednici**, koji imaju povlastice prosjačkih redova, mogu bilo u ispovijedi, bilo izvan ispovijedi, oprostiti od svih nepridržanih zavjeta.

Izuzimaju se, osim toga, zavjeti položeni poglavito u korist trećega i prihvaćeni od njega. Tako kaže općenitije i vjerojatnije mišljenje.

U odnosu na zavjet *čistoće*, redovnički ispovjednici mogu dispenzirati:
a) u slučaju hitne potrebe radi sklapanja braka,
b) kod već sklopljenog braka radi traženja bračnih dužnosti.

404. *Župnici i drugi redoviti ispovjednici* nemaju nikakvu vlast da opraštaju od zavjeta, osim po posebnim indultima ili u vrijeme jubileja.

Quando autem omnia parata sunt ad nuptias nec matrimonium sine probabili gravis mali periculo differri potest, usquedum ab Ordinario loci dispensatio obtineatur, quilibet confessarius potest a voto castitatis aliisque votis impedientibus matrimonium dispensare, dummodo agatur de casu occulto (c. 1045, § 3).

No, kad je sve spremno za sklapanje ženidbe, a ženidba se ne može odgoditi bez vjerojatne opasnosti teškog zla, sve dok se od ordinarija ne dobije oprost, svaki ispovjednik može oprostiti od zavjeta čistoće i drugih zavjeta koji su ženidbene zabrane, dok god je riječ o tajnom slučaju (kan. 1045., § 3.).

405. Circa exercitium facultatis dispensandi oportet notare:

1. Licet uti hac facultate cum intra tum extra tribunal confessionis, nisi tamen contrarium sit expresse determinatum. Convenit autem, ut dispensatio ordinarie concedatur in tribunali confessionis.

2. Licet uti hac facultate etiam cum *semetipso*, cum sit actus iurisdictionis voluntariae, nisi tamen expresse praescribitur, ut dispensatio concedatur in tribunali confessionis.

3. Qui dispensare valet in votis, etiam valet dispensare in votis iuratis.

4. Raro expedit dispensando totam obligationem voti tollere, sed praestat commutare voti materiam in aliam leviorem.

405. O izvršenju ovlasti dijeljenja oprosta potrebno je napomenuti:

1. Dopušteno je koristiti ovo ovlaštenje kako unutar, tako i izvan sudišta ispovijedi, osim ako je suprotno izričito određeno. Ipak, prikladno je da se oprost redovito dijeli na sudištu ispovijedi.

2. Dopušteno je koristiti ovo ovlaštenje i *sa samim sobom*, jer je čin dobrovoljne jurisdikcije, osim ako je izričito propisano da se oprost dijeli na sudištu ispovijedi.

3. Tko može oprostiti od zavjeta, može oprostiti i od zaprisegnutih zavjeta.

4. Rijetko koristi u opraštanju ukloniti cijelu obvezu zavjeta, već je prikladno promijeniti materiju zavjeta u drugu lakšu materiju.

§ 8. **De cessatione voti (eiusve obligationis) per commutationem.**

406. Notio. *Commutatio est translatio obligationis voti ab una materia in aliam*; vel alis verbis: Voti commutatio est substitutio alterius boni operis in locum illius, quod voto promissum fuit, facta sub eadem obligatione voti. Commutatio igitur nihil aliud est quam *partialis* dispensatio voti, si fit in opus minus difficile.

Commutari potest votum
a) in *opus melius*, i. e. Deo gratius;
b) in *opus aequale*, quod eandem fere difficultatem exsequendi praebet;
c) in *opus minus*, quod est minus difficile.

407. Principium 1. *Quamvis commutatio voti* a) *in opus evidenter melius et* b) *in opus aequale fieri possit propria auctoritate voventis, tamen* c) *id in praxi non expedit.*

Ratio primi est, quia Deus recte praesumitur consentire in commutationem, quae magis promovet cultum religiosum et utilitatem voventis. Iamvero opus evidenter melius magis promovet et cultum religiosum et utilitatem voventis.

Ratio secundi est lex positiva (c. 1314).

§ 8. **O prestanku zavjeta (i njegove obveze) izmjenom.**

406. Pojam. *Izmjena je prijenos obveze zavjeta iz jedne materije na drugu*; ili drugim riječima: Izmjena zavjeta je zamjena drugim dobrim djelom umjesto onoga koje je obećano zavjetom. Dakle, izmjena nije ništa drugo nego *djelomični* oprost od zavjeta, ako se zamjenjuje manje teškim djelom.

Zavjet se može zamijeniti:
a) *boljim djelom*, tj. ugodnijim Bogu;
b) *jednakim djelom*, koje ima gotovo istu teškoću u izvedbi;
c) *manjim djelom*, koje je manje teško.

407. Načelo 1. *Iako zamjenu zavjeta* a) *očito boljim djelom i* b) *jednako dobrim djelom, može učiniti sam zavjetovanik,* c) *ipak to u praksi nije preporučljivo.*

Razlog je prve tvrdnje to što se ispravno pretpostavlja da Bog pristaje na zamjenu koja više promiče bogoštovlje i korist zavjetovanika. A očito bolje djelo bi više promicalo i bogoštovlje, i korist zavjetovanika.

Razlog je druge tvrdnje pozitivni zakon (kan. 1314.).

Ratio tertii est, quia in praxi saepe difficile, immo impossibile est discernere, quodnam opus sit evidenter melius aut aequale, quoniam non solum ipsum opus, sed etiam omnes circumstantiae voventis pensandae sunt.

Razlog je treće tvrdnje to što je često u praksi teško, štoviše, nemoguće razlučiti koje je djelo očito bolje ili jednako, jer treba procijeniti ne samo djelo, nego i sve okolnosti zavjetovanika.

Nota. A commutatione facienda per auctoritatem propriam excluduntur:

1. vota reservata Summo Pontifici (nisi tamen commutatio fiat per ingressum in religionem);

2. vota facta in favorem tertii, si sunt acceptata;

3. votum transeundi ad arctiorem religionem.

Napomena. Od izmjene učinjene po vlastitom ovlaštenju isključuju se:

1. zavjeti pridržani vrhovnom svećeniku (osim ako je izmjena učinjena ulaskom u redovničku zajednicu);

2. zavjeti učinjeni u korist trećega, ako su prihvaćeni;

3. zavjet prelaska u stroži red.

408. Principium 2. *Commutatio voti in opus certo et notabiliter minus nequit fieri, nisi adsit*
a) *specialis facultas,*
b) *sufficiens causa.*

408. Načelo. 2. *Zamjena zavjeta djelom, koje je sigurno i znatno manje, ne može se učiniti, ako ne postoji:*
a) *posebno ovlaštenje,*
b) *dostatan razlog.*

Ratio est, quia talis commutatio est partialis dispensatio voti. Iamvero ad omnem validam et licitam dispensationem voti requiritur specialis facultas et sufficiens causa, ut supra dictum est.

Razlog je tomu što je takva izmjena: djelomičan oprost od zavjeta. A za svaki valjani i dopušteni oprost od zavjeta traži se posebno ovlaštenje i dostatan razlog, kao što je gore rečeno.

Quicumque habet facultatem dispensandi, habet quoque facultatem commutandi vota.

Tko god ima ovlaštenje za dispenzaciju, ima i ovlaštenje za mijenjanje zavjeta.

Ad commutationem autem voti non requiritur tanta causa, quanta necessaria est ad totalem dispensationem eius. Patet per se.

No, za izmjenu zavjeta ne traži se toliko velik razlog, koliko je potrebno za potpunu dispenzaciju. To je očito samo po sebi.

Corollarium 1.
Facta commutatione (etiam pluries) voventi semper licitum est redire ad opus prius. Ratio est, quia commutatio voti est favor, quo nemo ordinarie tenetur uti.

Korolarij 1.
Nakon zamjene (pa i više zamjena), zavjetovaniku je uvijek dopušteno da se vrati na prethodno djelo. Razlog je tomu što je izmjena zavjeta povlastica, kojom se nitko nije redovito dužan koristiti.

Corollarium 2.
Si opus, in quod votum fuit commutatum, impossibile evasit (etiam ex culpa voventis), vovens non tenetur redire ad primum opus, dummodo commutatio facta sit a confessario aut a legitimo superiore ecclesiastico. Ratio est, quia per commutationem a legitima auctoritate factam prorsus exstinguitur prior obligatio.

Korolarij 2.
Ako je djelo, kojim je zavjet bio zamijenjen, postalo nemoguće (pa i krivnjom zavjetovanika), zavjetovanik se nije dužan vratiti na prvo djelo, dok god je zamjenu podijelio ispovjednik ili drugi zakoniti crkveni poglavar. Razlog je tomu što se zamjenom, podijeljenom od zakonite vlasti, u potpunosti gasi prijašnja obveza.

— Nonnulli theologi probabiliter docent numquam adesse strictam obligationem redeundi ad primum opus, etiamsi commutatio voti facta est propria auctoritate voventis.
Ratio est, quia per omnem legitimam commutationem primum votum seu prior obligatio exstinguitur.

— Neki teolozi naučavaju da vjerojatnije nikada ne postoji stroga obveza povratka na prvo djelo, pa i kad je zamjenu zavjeta učinio sam zavjetovanik.
Razlog je tomu što se svakom zakonitom izmjenom prvi zavjet ili prva obveza gasi.

Art. 5. **De iureiurando.**

§ 1. **De notione et divisione iurisiurandi.**

409. Notio. *Iusiurandum est invocatio Nominis divini in testem veritatis* (c. 1316, § 1).

Ex hac definitione apparet iusiurandum in se non solum esse honestum (quod negant Anabaptistae, Mennonitae, Quakeriani), sed etiam esse actum religionis.
Etenim iuramento homo utpote conscius propriae fallibilitatis protestatur Deum esse omniscium, omnipotentem vindicem mendacii.

Divisio.
1. Distinguitur iusiurandum *assertorium*, in quo Deus invocatur in testimonium veritatis praeteritae vel praesentis, e. g. iuro me illud crimen non commisisse; et *promissorium*, in quo Deus invocatur in testem cum futurae actionis tum praesentis intentionis sincerae aliquid faciendi vel omittendi, e. g. iuro me fideliter impleturum esse officium nunc susceptum (Amtseid).

2. Distinguitur iusiurandum *invocatorium* (contestatorium), quod simpliciter invocat Deum in testem veritatis; et *exsecratorium*, quo Deus invocatur non solum ut testis veritatis sed etiam expresse ut vindex falsitatis.

Art. 5. **O prisezi.**

§ 1. **O pojmu i podjeli prisege.**

409. Pojam. *Prisega je zazivanje Božjeg Imena za svjedočanstvo istine* (kan. 1316., § 1.).

Iz ove je definicije očito da je prisega po sebi ne samo časna (što negiraju anabaptisti, menoniti, kvekeri), nego također čin bogoštovlja.
Naime, prisegom čovjek, svjestan vlastite pogrešivosti, priznaje Boga sveznajućim, svemogućim i osvetnikom laži.

Podjela.
1. Razlikuju se *potvrdna* prisega, u kojoj se Boga zaziva za svjedočanstvo istine iz prošlosti ili sadašnjosti, npr. *prisežem da nisam počinio taj zločin*; i *obećajna* prisega, u kojoj se Boga zaziva za svjedoka kako budućeg čina, tako i sadašnje nakane da se nešto učini ili propusti, npr. *prisežem da ću vjerno obavljati službu koju sam sada primio* (Amtseid).

2. Razlikuju se *zazivna* prisega (prisega za svjedočanstvo), koja jednostavno zaziva Boga za svjedoka istine; i *odmazdna* prisega, kojom se Boga zaziva ne samo kao svjedoka istine, nego izričito i kao osvetnika laži.

In Veteri Testamento tale iusiurandum exsecratorium saepe adhibitum est: «Haec faciat mihi Deus et haec addat»; et nunc adhibetur in formula: «Sic me Deus adiuvet et haec sancta Evangelia.»

U Starom zavjetu često se primjenjivala takva odmazdna prisega: »Neka mi Bog ovo učini i ovo nanese«; i danas se primjenjuje u formuli: »Tako mi Bog pomogao i ova sveta Evanđelja.«

3. Distinguitur iusiurandum sollemne (iudiciale), quod cum quadam sollemnitate externa emittitur, e. g. accensis candelis, coram crucifixo, tactis Evangeliis; et *simplex*, quod privato modo sine sollemnitate profertur.

3. Razlikuju se *svečana* prisega (sudska), koja se polaže s određenom vanjskom svečanošću, npr. uz zapaljene svijeće, ispred raspela, uz dodir Evanđelja; i *jednostavna* prisega, koja se privatno polaže bez svečanosti.

§ 2. **De condicionibus requisitis ad validum et licitum iusiurandum.**

§ 2. **O potrebnim uvjetima za valjanu i dopuštenu prisegu.**

410. Condiciones requisitae ad *validum* iusiurandum sunt duae: intentio iurandi et formula iuratoria; ad *licitum* autem iusiurandum sunt tres: veritas, iustitia, iudicium. Tres ultimae condiciones vocantur *comites iurisiurandi*.

410. Potrebna su dva uvjeta za *valjano* polaganje prisege: nakana polaganja prisege i formula prisege. Za *dopušteno* pak polaganje prisege traže se tri uvjeta: istina, pravednost i sud. Tri zadnja uvjeta nazivaju se *pratiteljima prisege*.

1. **Intentio iurandi** (sive actualis sive virtualis) est prorsus necessaria ad validum iusiurandum, ideoque sola externa prolatio formulae iuratoriae non est verum sed fictum iusiurandum et ordinarie est grave peccatum, cum sit fallax invocatio testimonii divini.

1. **Nakana polaganja prisege** (bilo aktualna bilo virtualna) u potpunosti je nužna za valjano polaganje prisege, i zato samo vanjsko izgovaranje formule prisege nije istinsko, nego fiktivno polaganje prisege, i redovito je teški grijeh, jer je lažno zazivanje božanskog svjedočanstva.

Dico *ordinarie*, nam si ex adiunctis facile percipitur loquentem nolle iurare, non est grave peccatum. Hinc non sunt vera iuraiuranda illae locutiones nimis saepe usitatae: assero hoc per fidem meam, haec tam vera sunt quam exsistentia Dei. (So wahr ein Gott lebt!)

2. **Formula iuratoria**, quae explicite vel implicite continet invocationem Dei, ad valorem iurisiurandi requiritur. Patet ex ipsa definitione iurisiurandi. In iure ecclesiastico solet adhiberi formula iuratoria: «Sic me Deus adiuvet et haec sancta Evangelia.» In iuribus quoque civilibus determinatae formulae iurandi solent praescribi, quae, si nullo modo continent invocationem Dei, non sunt vera iuraiuranda religiosa.
Sic e. g. formula adhibita a Mennonitis: «Ich schwöre bei Manneswahrheit», iuro per veritatem viri, non est iusiurandum religiosum.

3. **Veritas** iurisiurandi significat veracitatem iurantis, qui non mentitur. Si deest veritas in iureiurando, habetur gravissimum peccatum periurii. Non solum requiritur, ut iurans non mentiatur, sed etiam ut habeat moralem certitudinem de rebus assertis. Ideo non licet iurare neque cum dubio neque cum sola probabili veritate.

Kažem *redovito*, jer ako se iz okolnosti lako može shvatiti da govornik ne želi položiti prisegu, nije teški grijeh. Zato nisu prave prisege one često korištene izreke: *tvrdim ovo po mojoj vjeri*, *to je toliko istinito, koliko i Božje postojanje*. (So wahr ein Gott lebt!)

2. **Formula prisege**, koja eksplicitno ili implicitno sadrži zazivanje Boga, potrebna je za valjanost prisege. To je očito iz same definicije prisege. U crkvenom pravu obično se koristi formula prisege: »Tako mi Bog pomogao i ova sveta Evanđelja.« I u civilnim pravima obično se propisuju određene formule polaganja prisege, koje, ako nikako ne sadrže zazivanje Boga, nisu prave vjerske prisege.
Tako npr. formula koju koriste menoniti: »Ich schwöre bei Manneswahrheit«, *prisežem po istinitosti čovjeka*, nije vjerska prisega.

3. **Istinitost** prisege označava istinoljubivost polagatelja prisege, koji ne laže. Ako nema istine u prisezi, riječ je o preteškom grijehu krivokletstva. Traži se ne samo to da polagatelj prisege ne laže, nego također da ima moralnu sigurnost o stvarima koje tvrdi. Stoga, nije dopušteno prisegnuti ni uz dvojbu, ni na samo vjerojatnu istinu.

Pariter numquam licet iurare cum restrictione *pure* mentali; immo nec cum restrictione *late* mentali, nisi ex omnino gravi causa.

Jednako tako, nikada nije dopušteno prisegnuti sa *čistim* mislenim ograničenjem; štoviše, ni sa *širim* mislenim ograničenjem, osim iz izrazito važnog razloga.

4. Iustitia tamquam secundus comes iurisiurandi requiritur, consistens in hoc quod nec quid asseritur nec quid promittitur, quod est illicitum. E. g. iustitia deest in iureiurando calumniae, detractionis, committendi fornicationem etc.

4. Pravednost je potrebna kao drugi pratitelj prisege, a stoji u tome da se ništa ne tvrdi, ništa ne obećava, što je nedopušteno. Npr. nedostaje pravednost u prisezi o kleveti, ogovaranju, počinjenju izvanbračnog prilega itd.

Iuraiuranda contra iustitiam facta sunt peccaminosa, et quidem graviter, si
a) iniustitia commissa vel committenda est gravis,
b) intentio iurantis fuit graviter mala.

Prisege, koje su položene protiv pravednosti, grešne su, i to teško, ako:
a) je teška nepravda koja je počinjena ili koja bi trebala biti počinjena,
b) je nakana polagatelja prisege bila teško zla.

Num sit grave peccatum iusiurandum de re *leviter* mala facienda, e. g. de mendacio aut deceptione levi, controvertitur. In praxi huiusmodi formulae iuratoriae futuri peccati venialis raro sunt vera iuraiuranda. Deesse enim solet intentio iurandi.

Je li teški grijeh prisega o počinjenju *lako* zle stvari, npr. o laži ili lakoj prijevari, prijeporno je. U praksi, ovakve formule prisege o budućem lakom grijehu rijetko su prave prisege. Naime, obično nedostaje nakana polaganja prisege.

5. Iudicium, tamquam tertius comes liciti iurisiurandi, exigit debitam discretionem, ut adsit
a) iusta causa iurandi,
b) debita reverentia in actu iurandi.

5. Sud, kao treći pratitelj dopuštene prisege, traži dužno razlučivanje, da postoji:
a) pravedan razlog za polaganje prisege,
b) dužno poštovanje u činu polaganja prisege.

Defectus istius comitis ordinarie non est nisi leve peccatum, cum sit sola vana assumptio nominis Dei; per accidens autem est peccatum grave, si e. g. inde oritur grave scandalum vel periculum peierandi.

Nedostatak ovog pratitelja prisege, redovito nije više od lakog grijeha, jer je samo isprazno uzimanje imena Božjega; pripadno je ipak teški grijeh, ako npr. odatle nastane teška sablazan ili opasnost krivokletstva.

§ 3. **De obligatione iurisiurandi.**

§ 3. **O obvezi prisege.**

411. Praenotamen.
Hic potissimum agitur de obligatione iurisiurandi promissorii; nam iusiurandum assertorium per se non aliam obligationem inducit quam dicendi veritatem. Sin autem iusiurandum assertorium laesit veritatem aut iustitiam, tunc ex illo oritur obligatio reparandi damna causata, sicut ex quacumque alia actione iniusta.

411. Prethodna napomena.
Ovdje se prvenstveno govori o obvezi obećajne prisege; naime, potvrdna prisega po sebi ne uvodi drugu obvezu osim obveze govorenja istine. No, ako potvrdna prisega povrijedi istinu ili pravednost, tada iz nje nastaje obveza popraviti uzrokovane štete, kao i iz svakog drugog nepravednog čina.

412. Principium.
Iusiurandum promissorum debitis condicionibus vestitum inducit obligationem, quae est gravis vel levis pro gravitate materiae promissae.

412. Načelo.
Obećajna prisega obdarena svim potrebnim uvjetima stvara obvezu, koja je teška ili laka prema težini obećane materije.

a) Iusiurandum veram obligationem inducere per se patet, quia qui promissionem iuratam non implet, contemnit Deum, quem invocavit tamquam fideiiussorem suae promissionis. Hinc iubet Deus: «Reddes Domino iuramenta tua!» (Matth. 5, 33.)

a) Da prisega stvara pravu obvezu, očito je samo po sebi, jer tko ne ispuni obećanje dano s prisegom, prezire Boga kojega je prizvao kao jamca svojega obećanja. Zato Bog zapovijeda: »Ispuni Gospodinu svoje prisege!« (Matth. 5, 33)

b) Nonnulli auctores (Caietanus, Lessius, Concina) putant omnem laesionem iurisiurandi promissorii esse peccatum grave; cum sit verum periurium; sententia autem verior et communior asserit laesionem iurisiurandi promissorii admittere parvitatem materiae, quia obligatio talis iurisiurandi sit minor obligatione voti, quae tamen etiam admittat parvitatem materiae.

b) Neki autori (Kajetan, Lessius, Concina) smatraju da je svaka povreda obećajne prisege teški grijeh, jer je stvarno krivokletstvo. No, točnije i općenitije mišljenje tvrdi da u povredi obećajne prisege može postojati neznatnost materije, jer je takva obveza prisege manja od obveze zavjeta, koja također poznaje neznatnost materije.

Condiciones requisitae ad obligationem inducendam sunt ex parte cum *materiae* tum *iurantis*.

Uvjeti potrebni za stvaranje obveze postoje kako na strani *materije*, tako i na strani *polagatelja prisege*.

Ex parte materiae requiritur, ut res iureiurando promissa sit
a) possibilis,
b) bona ac honesta.

Sa strane materije traži se da stvar obećana prisegom bude:
a) moguća,
b) dobra i poštena.

Hinc invalidum est iusiurandum de re impossibili, inhonesta aut etiam prorsus vana et inutili. Id quoque valet de sic dicto iureiurando fidelitatis seu oboedientiae, quod aliquando imponitur subditis et quod non obligat, si superior iubet aliquid illicitum.

Zato je nevaljana prisega o nemogućoj, nepoštenoj ili čak posve ispraznoj i beskorisnoj stvari. To vrijedi i za takozvanu prisegu vjernosti ili poslušnosti, koja se ponekad nalaže podložnicima i koja ne obvezuje ako poglavar zapovijeda nešto nedopušteno.

Ex parte iurantis requiritur
a) intentio iurandi,
b) sufficiens deliberatio et libertas,
c) absentia erroris substantialis.

Sa strane polagatelja prisege traži se:
a) nakana polaganja prisege,
b) dostatno promišljanje i sloboda,
c) nepostojanje bitne zablude.

— Metus gravis iniuste incussus iusiurandum non quidem invalidat, sed solummodo reddit rescindibile (c. 1317, § 2).

— Nepravedno nanesen teški strah ne čini, doduše, prisegu nevaljanom, nego samo razrješivom (kan. 1317., § 2.).

413. Interpretatio iurisiurandi.

Regula I.
Iusiurandum promissorium stricte interpretari oportet secundum ius et secundum intentionem iurantis, aut, si hic dolo agat, secundum intentionem illius, cui iuratur.

Regula II.
In omni iureiurando promissorio subintelleguntur sequentes limitationes:
a) si non aderit moralis impossibilitas implendi iusiurandum,
b) salvo iure superioris,
c) nisi alter obligationem meam remiserit, cedens iuri suo,
d) si res non fuerint notabiliter mutatae,
e) si alter suis promissis steterit.

Regula III.
Iusiurandum promissorium generatim sequitur naturam et condiciones actus, cui additum est.

414. Cessatio obligationis iurisiurandi promissorii potest causari a causis vel intrinsecis vel extrinsecis.

Ex causis *intrinsecis* cessat obligatio iurisiurandi eodem fere modo ac obligatio voti, scil. per substantialem mutationem materiae et per cessationem finis essentialis.

413. Tumačenje prisege.

Pravilo I.
Obećajnu prisegu treba strogo tumačiti prema pravu i prema nakani polagatelja prisege, ili, ako je on prisegnuo s prijevarom, prema nakani onoga komu je prisega dana.

Pravilo II.
U svakoj obećajnoj prisezi podrazumijevaju se sljedeća ograničenja:
a) ako nema moralne nemogućnosti za ispunjenje prisege;
b) ako nema povrede prava nadređenoga;
c) ako drugi ne otpusti moj dug, ustupajući svojem pravu;
d) ako se stvari nisu znatno promijenile,
e) ako drugi ostane pri svojim obećanjima.

Pravilo III.
Obećajna prisega općenito slijedi prirodu i uvjete čina, kojem je pridodana.

414. Prestanak obveze obećajne prisege mogu uzrokovati ili unutarnji ili vanjski razlozi.

Zbog *unutarnjih* razloga, obveza prisege prestaje gotovo istim načinom kao obveza zavjeta, tj. bitnom izmjenom materije i prestankom bitne svrhe.

Causae vero *extrinsecae*, quae producunt cessationem iurisiurandi, sunt:

Vanjski su pak razlozi, koji uzrokuju prestanak prisege:

1. *condonatio* illius, in cuius favorem facta erat promissio;

1. *oprost* od strane onoga u čiju je korist položena prisega;

2. *irritatio legitimi superioris* eodem modo ac in voto;

2. *poništenje zakonitog poglavara* na isti način kao kod zavjeta;

3. *dispensatio et commutatio* eodem modo ac in voto (cf. c. 1320);

3. *dispenzacija i izmjena* na isti način kao kod zavjeta (usp. kan. 1320.);

4. *relaxatio*, quae differt a dispensatione in eo, quod dispensatio solet concedi in favorem *iurantis*, relaxatio autem communiter imponitur propter graves rationes ex parte illius, in cuius favorem prolatum erat iusiurandum.

4. *oslobođenje*, koje se razlikuje od dispenzacije u tome što se dispenzacija obično daje u korist *polagatelja prisege*, a oslobođenje se općenito određuje radi važnih razloga na strani onoga u čiju je korist položena prisega.

Relaxatio similis est irritationi, sed non conceditur nisi a Summo Pontifice, et quidem
a) propter bonum commune,
b) propter poenam criminis commissi.

Oslobođenje je slično poništenju, ali ga ne daje nitko osim vrhovnog svećenika, i to:
a) radi općeg dobra,
b) radi kazne za počinjeno kazneno djelo.

§ 4. **De laesione iurisiurandi seu de periurio.**

§ 4. **O povredi prisege ili o krivokletstvu.**

415. Notio. Periurium in lato sensu acceptum est quodlibet iusiurandum *illicitum*, cui scil. deest unus ex tribus comitibus supra indicatis; in stricto autem sensu periurium est (morale) *mendacium iureiurando confirmatum*. Non autem periurium committit ille, qui sub iureiurando asserit errorem, quem invincibiliter putat esse veritatem.

415. Pojam. Krivokletstvo uzeto u širem smislu jest svaka *nedopuštena* prisega, tj. kojoj nedostaje jedan od tri gore spomenuta pratitelja prisege; u strožem je pak smislu (moralnom): *laž potvrđena prisegom*. Ali, ne čini krivokletstvo onaj tko prisegom potvrđuje zabludu za koju nesavladivo misli da je istina.

Principium.
1. *Periurium stricte dictum est peccatum mortale ex toto genere suo;*
2. *periurium late dictum est ex genere suo peccatum veniale, si laedit solum comitem iudicii;*
3. *est autem ex genere suo peccatum mortale, si laedit comitem iustitiae.*

Načelo.
1. *Krivokletstvo u strogom smislu riječi jest smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti.*
2. *krivokletstvo u širem smislu riječi jest laki grijeh po svojoj vrsti, ako povrjeđuje samo prosudbu kao pratitelja prisege;*
3. *ali po svojoj je vrsti smrtni grijeh, ako povrjeđuje pravednost kao pratitelja prisege.*

Ratio primi est, quia tale periurium est gravissimus contemptus Dei, qui nec fallere nec falli potest. Quare damnavit Innocentius XI propositionem (24): «Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.»

Razlog je prve tvrdnje to što je takvo krivokletstvo preteški prezir prema Bogu, koji ne može ni prevariti, niti biti prevaren. Zato je Inocent XI. osudio propoziciju: »Zazvati Boga za svjedoka laži nije toliko nepoštivanje, zbog kojega bi on htio ili mogao osuditi čovjeka.«

Periuri ab Ecclesia plectuntur diversis poenis (c. 2323), a iure autem civili poena carceris.

Crkva kažnjava krivokletnike raznim kaznama (kan. 2323.), a civilno pravo ih kažnjava kaznom zatvora.

Ratio secundi est, quia irreverentia hoc modo Deo illata non videtur esse tanta, ut constituat peccatum mortale, quoniam nullum attributum divinum directe laeditur. *Per accidens* iuramentum quoque sine iudicio factum est peccatum mortale, e. g. propter scandalum causatum.

Razlog je druge tvrdnje to što nepoštivanje, naneseno Bogu ovim načinom, ne izgleda tolikim da bi činilo smrtni grijeh, jer izravno ne povrjeđuje nijednu božansku osobinu. *Pripadno* je i krivokletstvo učinjeno bez prosudbe smrtni grijeh, npr. zbog uzrokovane sablazni.

Ratio tertii est, quia laesio iustitiae (etiam in lato sensu acceptae) est ex genere suo peccatum mortale.

Razlog je treće tvrdnje to što je povreda pravednosti (pa i uzete u širem smislu) smrtni grijeh po svojoj vrsti.

Art. 6. **De adiuratione.**

416. Notio.
Adiuratio est interpositio divini nominis aut rei sacrae, cuius reverentia, timore, amore ille, qui adiuratur, ad aliquid faciendum aut omittendum inducitur.

In adiuratione igitur adiurans conatur aliquid obtinere *ab alio* adiurato propter eius reverentiam vel timorem erga Deum. Adiurari possunt omnes, qui habent cognitionem Dei, scil. ipse Deus, Christus, B. Virgo, sancti, homines viatores, daemones.

Distinguitur
1. adiuratio simplex et sollemnis, prout fit sine vel cum caerimoniis ab Ecclesia praescriptis;

2. adiuratio deprecativa et imperativa (compulsiva), prout fit precibus vel imperio.

Principium. *Adiuratio debitis condicionibus vestita est actus virtutis religionis ideoque licitus et honestus.*

Ratio est, quia per adiurationem agnoscitur maiestas divina. Adiuratio semper quoque adhibita est ab Ecclesia.

Art. 6. **O zaklinjanju.**

416. Pojam.
Zaklinjanje je isticanje Božjeg Imena ili svete stvari, zbog čijeg se poštovanja, straha, ljubavi navodi onoga, koga se zaklinje, da nešto učini ili propusti.

U zaklinjanju, dakle, zaklinjač pokušava nešto postići *od drugoga*, zaklinjanoga, radi njegova poštovanja ili straha pred Bogom. Zaklinjati se mogu svi koji imaju spoznaju Boga, tj. sam Bog, Krist, Bl. Djevica, sveci, ljudi putnici, demoni.

Razlikuje se:
1. jednostavno i svečano zaklinjanje, prema tome izvodi li se bez ili sa ceremonijama koje je Crkva propisala;

2. deprekativno i imperativno (kompulzivno) zaklinjanje, prema tome izvodi li se molitvama ili zapovijedanjem.

Načelo. *Zaklinjanje obdareno potrebnim uvjetima jest čin kreposti bogoštovlja, i zato je dopušteno i časno.*

Razlog je tomu što se zaklinjanjem priznaje Božansko Veličanstvo. I Crkva je uvijek koristila zaklinjanje.

Condiciones requisitae ad licitam adiurationem sunt eaedem ac ad licitum iuramentum, nempe: veritas, iustitia, iudicium.

Potrebni uvjeti za dopušteno zaklinjanje isti su kao i za dopuštenu prisegu, naime: istina, pravednost, sud.

Veritas exigit, ut adiurans non decipiat adiuratum.

Istina traži da zaklinjač ne prevari zaklinjanoga.

Iustitia postulat, ut adiurans intendat rem licitam.

Pravednost traži da zaklinjač namjerava dopuštenu stvar.

Iudicium exigit, ut adiuratio fiat cum debita reverentia.

Sud traži da se zaklinjanje obavlja s dužnim poštovanjem.

417. Scholion. *De exorcismis*. Exorcismus proprie dictus est eiectio diaboli ex homine obsesso; late dictus est annulatio influxus diabolici in quacumque creatura.

417. Scholion. *O egzorcizmima*. Egzorcizam u vlastitom smislu riječi jest istjerivanje đavla iz opsjednutog čovjeka. U širem smislu riječi, to je poništenje đavolskog utjecaja u bilo kojem stvorenju.

In exorcismo proprie dicto, si fit sollemni modo, stricte debent observari statuta Ecclesiae. Imprimis requiritur licentia Ordinarii, cuius est iudicare, num revera adsit diabolica obsessio, et num expediat sollemnem exorcismum peragere (cf. c. 1151 sqq.).

U egzorcizmu u vlastitom smislu riječi, ako se obavlja svečanim načinom, treba se strogo pridržavati odredaba Crkve. Prije svega, potrebno je dopuštenje ordinarija, na kome je suditi je li doista riječ o đavolskom opsjednuću i je li potrebno obaviti svečani egzorcizam (usp. kan. 1151. sl.).

Privato et secreto modo exorcismus fieri potest a quolibet homine; efficacius autem ab illo, qui ordine Exorcistatus insignitus est.

Privatnim i tajnim načinom, egzorcizam može obaviti svaki čovjek; ali je učinkovitije ako ga obavi onaj tko je primio red egzorcistata.

Art. 7. **De observantia diei dominicae et festorum.**

Dividitur iste articulus in tres paragraphos:
1. de natura, origine, utilitate huius cultus;
2. de auditione Missae, quae est prima pars huius cultus;
3. de cessatione ab operibus servilibus, quae est altera pars huius cultus.

In hoc articulo tractabitur de omnibus illis, quae in tertio Decalogi praecepto et in primo et secundo praecepto Ecclesiae de observantia dierum festorum praescripta sunt.

Art. 7. **O obdržavanju nedjelje i blagdana.**

Ovaj se članak dijeli na tri paragrafa:
1. o naravi, podrijetlu, koristi ovog štovanja;
2. o slušanju Mise, što je prvi dio ovog štovanja;
3. o uzdržavanju od težačkih poslova, što je drugi dio ovog štovanja.

U ovom članku raspravljat će se o svemu onome što je propisano u trećoj zapovijedi Dekaloga te u prvoj i drugoj crkvenoj zapovijedi o obdržavanju blagdana.

§ 1. **De natura, origine, utilitate observantiae dierum festorum.**

418. Natura et origo.
Praeceptum sanctificandi dies dominicas et festivas est iuris partim naturalis, partim positivo-divini, partim ecclesiastici:

a) est *iuris naturalis*, quatenus aliquod determinatum tempus publico cultui divino tribuendum dictat;

b) est *iuris positivo-divini*, quatenus uno cuiusque hebdomadae die in laudem creatoris ab omni opere servili cessandum esse praecipit. Ita sententia probabilior;

§ 1. **O naravi, podrijetlu, koristi obdržavanja blagdana.**

418. Narav i podrijetlo.
Zapovijed o svetkovanju nedjelja i blagdana jest dijelom zapovijed naravnog prava, dijelom zapovijed pozitivno-božanskog prava, dijelom crkvenog prava.

a) *naravnog* je *prava* utoliko što nalaže da se neko određeno vrijeme posveti javnom štovanju;

b) *pozitivno-božanskog* je prava utoliko što zapovijeda da jedan dan u tjednu prestane sav težački rad na hvalu Stvoritelja. Tako kaže vjerojatnije mišljenje;

c) est *iuris ecclesiastici*, quatenus a sola Ecclesia determinatum est, quibus diebus fixis et quibus modis colendus sit Deus.

c) *crkvenog* je *prava* utoliko što je samo Crkva odredila na koje stalne dane i kojim načinima treba štovati Boga.

419. Ambitus huius praecepti.

419. Obujam ove zapovijedi.

1. *Quaenam personae obligantur?*
℞. Omnes baptizati rationis compotes, non autem ante primum septennium (c. 12). Etiam haeretici obligantur observare hoc praeceptum; saepe tamen excusantur a peccato formali transgredientes (propter ignorantiam).

1. *Koje su osobe obvezane?*

℞. Svi kršteni koji imaju upotrebu razuma, ali ne prije sedme godine života (kan. 12.). I krivovjerci su obvezni obdržavati ovu zapovijed; ali često su ispričani od formalnog grijeha dok je krše (zbog neznanja).

2. *Quinam dies sunt sanctificandi?*

℞. Ex iure communi ecclesiastico iuxta vigentem disciplinam sanctificandae sunt omnes dies dominicae et decem sequentia festa: Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae, Ascensionis, SS. Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis, Assumptionis Beatae Mariae Virginis, S. Iosephi sponsi Beatae Mariae Virginis, SS. Petri et Pauli, Omnium Sanctorum (c. 1247).

Ex iure autem particulari nonnulla festa sunt suppressa e. g. in Gallia, alia vero sunt introducta, e. g. festum S. Iacobi pro Hispania.

2. *Koje dane treba svetkovati?*

℞. Po općem crkvenom pravu, prema važećoj disciplini treba svetkovati sve nedjelje i deset sljedećih blagdana: Božić, Obrezanje, Bogojavljenje, Uzašašće, Presveto Tijelo Kristovo, Bezgrješno Začeće, Uznesenje Blažene Djevice Marije, Sv. Josip zaručnik Blažene Djevice Marije, Sv. Petar i Pavao, Svi Sveti (kan. 1247.).

Po partikularnom pak pravu, neki su blagdani ukinuti, npr. u Francuskoj, a drugi su uvedeni, npr. blagdan sv. Jakova u Španjolskoj.

3. *Quaenam ex iure ecclesiastico praestanda sunt diebus dominicis et festivis?*

℞. Duo, nempe audire Missam et cessare ab operibus servilibus et forensibus (c. 1248).

3. *Što treba činiti po crkvenom pravu nedjeljama i blagdanima?*

℞. Dvije stvari, naime, slušati Misu i uzdržavati se od težačkih i sudskih poslova (kan. 1248.).

420. Ultilitas huius praecepti:
1. conservantur vires naturales hominis;
2. pretiosum adiumentum praestatur vitae spirituali et religiosae;
3. integritas vitae familialis fovetur;
4. propagatio cultus socialis et religionis catholicae obtinetur.

420. Korist ove zapovijedi:
1. čuvaju se naravne snage čovjeka;
2. pruža se dragocjena pomoć duhovnom i vjerskom životu;
3. njeguje se integritet obiteljskog života;
4. postiže se širenje društvenog štovanja i katoličke vjere.

§ 2. **De praecepto audiendi Missam.**

§ 2. **O zapovijedi slušanja Mise.**

421. 1. Gravitas et ambitus huius praecepti.

Praeceptum audiendi Missam diebus dominicis et festivis per se obligat sub gravi omnes baptizatos usum rationis et aetatem 7 annotum habentes.

Hinc amentes et infantes nondum adepti usum rationis non obligantur. Infantes, qui iam ante primum septennium usum rationis adepti sunt, nihilominus non stricte tenentur assistere Missae, quia lex ecclesiastica eos non obligat (c. 12).

421. 1. Težina i obujam ove zapovijedi.

Zapovijed o slušanju Mise nedjeljama i blagdanima po sebi obvezuje pod teški grijeh sve krštene, koji imaju upotrebu razuma i 7 godina života.

Stoga, nisu obvezni umobolni i djeca koja još nisu došla do upotrebe razuma. Djeca, koja su već prije sedme godine života došla do upotrebe razuma, ipak nisu strogo dužna slušati Misu, jer njih ne obvezuje crkveni zakon (kan. 12.).

— Sacerdos celebrans Missam (etiam in oratorio privato) satisfacit huic praecepto.

Ad perfecte satisfaciendum huic praecepto requiruntur quattuor: praesentia corporalis, integra Missa, assistentia religiosa, locus debitus.

— Svećenik koji slavi Misu (pa i u privatnom oratoriju) udovoljava ovoj zapovijedi.

Za potpuno ispunjenje ove zapovijedi traže se četiri stvari: tjelesna nazočnost, čitava Misa, pobožno prisustvovanje, propisano mjesto.

422. a) *Praesentia corporalis* censetur sufficienter exsistere, quando audiens Missam est moraliter coniunctus cum celebrante.

Satisfaciunt igitur praecepto

α) omnes, qui sunt *intra ecclesiam*, etsi stant in capella laterali nec videre possunt celebrantem, dummodo tamen ex sonitu campanulae vel ex signis aliorum aliqualiter percipiant, quid a celebrante agatur;

β) etiam illi, qui *extra ecclesiam* stant prope ianuam (etsi clausam), immo et in domo vicina, dummodo caeremonias aliqualiter percipere valeant et se coniungant cum celebrante.

b) *Integra Missa*, i. e. ab initio Missae usque ad benedictionem sacerdotis inclusive audienda est.

Diebus, quibus sacerdos solet tres Missas dicere (die Natali Domini Nostri Iesu Christi et Commem. omi. def.) fideles nihilominus non tenentur nisi unam Missam audire.

422. a) *Tjelesna nazočnost* smatra se da dostatno postoji kada je onaj tko sluša Misu moralno združen sa celebrantom.

Stoga, udovoljavaju zapovijedi:

α) svi koji su *unutar crkve*, čak i ako stoje u pobočnoj kapeli, pa ne vide celebranta, dok god po zvuku zvonca ili znakovima drugih mogu nekako opaziti što čini celebrant;

β) također oni koji stoje *izvan crkve* blizu vrata (premda zatvorenih), štoviše, i u obližnjoj kući, dok god mogu nekako opaziti obrede i ujediniti se sa celebrantom.

b) *Čitava Misa*, tj. treba slušati od početka Mise, pa sve do uključivo svećenikovog blagoslova.

Na dane u kojima svećenik ima običaj služiti tri Mise (dan Rođenja Gospodina našega Isusa Krista i spomendan svih vjernih mrtvih) vjernici ipak nisu dužni slušati više od jedne Mise.

— Qui partem notabilem Missae non audit, non satisfacit praecepto ideoque graviter peccat.

— Tko ne sluša znatan dio Mise, ne udovoljava zapovijedi te, stoga, teško griješi.

Quid autem sit *notabilis* pars, non ita certo constat. Duo tamen constant:

No, što je *znatan* dio: nije baš tako jasno. Ali, dvije stvari su jasne:

α) Notabilitas partis non solum ex duratione sed praesertim ex eius dignitate mensuranda est; ideoque ille, qui non adest durante consecratione et communione, etiamsi adest durante tota alia parte, non satisfacit praecepto.

α) Znatan dio treba mjeriti ne samo po njegovu trajanju, nego osobito po njegovu dostojanstvu. I stoga, onaj tko ne prisustvuje tijekom pretvorbe i pričesti, pa makar prisustvovao svim ostalim dijelovima, ne udovoljava zapovijedi.

β) Tertia pars Missae censetur esse notabilis et gravis materia.

β) Trećina Mise smatra se znatnom i teškom materijom.

Omissio levis censentur esse: omnia ab initio Missae usque ad Offertorium *exclusive*; pariter omnia post communionem; pariter omnia ab initio usque ad epistulam simul iuncta cum omnibus, quae sequuntur communionem.

Lakim *propustom* smatra se: sve od početka Mise do prikazanja *isključivo*; jednako tako, sve nakon pričesti; a jednako tako, sve od početka do poslanice zajedno sa svime što slijedi nakon pričesti.

423. c) *Assistentia religiosa* et non mere physica requiritur durante Missa.

423. c) *Religiozno prisustvovanje*, a ne samo fizičko, potrebno je tijekom Mise.

Requiritur igitur
α) *debita intentio*, scil. colendi Deum, ideoque non satisfacit praecepto e. g. ille, qui ad ecclesiam accedit *unice* ob musicam audiendam vel ad puellam videndam;

Stoga, traži se:
α) *dužna nakana*, tj. nakana štovanja Boga, i zato ne udovoljava zapovijedi npr. onaj tko dolazi u crkvu *jedino* kako bi slušao glazbu ili vidio djevojku;

β) *debita attentio*. Num praeter attentionem externam etiam aliqua attentio interna sit stricte necessaria, controvertitur. Cf. supra n. 375.

β) *dužna pažnja*. Je li osim vanjske pažnje, strogo potrebna i nekakva unutarnja pažnja, prijeporno je. Usp. gore n. 375.

Debita attentio ad Missam videtur deesse in illo quoque, qui toto tempore Missae vel durante *notabili parte* eius peccata sua confitetur. Quare, nisi vera necessitas excusat, taliter confitentes tenentur aliam Missam audire. Saepe tamen talis necessitas adest, e. g. pro famulis vel pro iis qui non possunt alio tempore confiteri.

Čini se da dužne pažnje na Misu nema ni kod onoga tko tijekom cijele Mise ili njezina *znatnog dijela* ispovijeda svoje grijehe. Stoga, ako ih ne ispričava prava nužda, oni koji se tako ispovijedaju, dužni su slušati drugu Misu. No, takva nužda često postoji, npr. za sluge ili druge koji se ne mogu u drugo vrijeme ispovjediti.

424. d) *Locus debitus* ad audiendam Missam ordinarie est ecclesia, oratorium publicum vel semi-publicum [1].

424. d) *Dužno mjesto* za slušanje Mise redovito je crkva, javni ili polujavni oratorij [1].

Oratorium *publicum* est locus ex auctoritate episcopi ad cultum publicum perpetuo dedicatus et benedictus vel etiam consecratus. Insuper requiritur, ut fidelibus universim pateat ingressus ad illum locum, saltem tempore Missae (c. 1188, § 2).

Javni oratorij je mjesto koje je vlašću biskupa trajno namijenjeno za javno štovanje, te blagoslovljeno ili također posvećeno. Osim toga, traži se da svim vjernicima bude otvoren pristup na to mjesto, barem u vrijeme Mise (kan. 1188., § 2.).

---

[1] De hac re statuit Codex iur. can. c. 1249: «Legi de audiendo Sacro satisfacit, qui Missae adest quocumque catholico ritu celebratur, sub dio aut in quacumque ecclesia vel oratorio publico aut semipublico et in privatis coemeteriorum aediculis, non vero in aliis oratoriis, nisi hoc privilegium a S. Sede concessum fuerit.»

[1] O ovoj stvari određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 1249.: »Zakonu o slušanju bogoslužja udovoljava tko prisustvuje Misi, bez obzira u kojem se katoličkom obredu slavi, na otvorenom prostoru ili u bilo kojoj crkvi, ili javnom ili polujavnom oratoriju, ili u privatnim grobnim kapelicama, ali ne i u drugim oratorijima, osim ako je ta povlastica podijeljena od Svete Stolice.«

Oratorium *semi-publicum* est id, quod, etsi in loco quodammodo privato vel saltem non absolute publico erectum est, tamen inservit in commodum non alicuius personae privatae, sed alicuius communitatis aut coetus; e. g. oratorium erectum in seminariis, in collegiis ecclesiasticis, in institutis votorum simplicium, in convictibus discipulorum, in nosocomiis, in carceribus, in domibus episcoporum et Cardinalium etc.

Polujavni *oratorij* je onaj, koji premda je podignut na mjestu koje je u nekom smislu privatno ili barem ne u potpunosti javno, ipak ne koriste pojedine privatne osobe, nego neke zajednice ili skupine; npr. oratorij podignut u sjemeništima, u crkvenim kolegijima, u ustanovama s jednostavnim zavjetima, u konviktima za učenike, u bolnicama, u zatvorima, u kućama biskupa i kardinala itd.

Oratorium *privatum* est id, quod in privatis domibus in commodum alicuius determinatae personae vel familiae ex Indulto S. Sedis erectum est. In tali oratorio omnibus quidem christifidelibus potest s. communio distribui, sed non nisi illi, quibus id specialiter permissum est, possunt satisfacere praecepto audiendi Missam. In Indulto solent complures clausulae apponi, quae diligenter observandae sunt.

Privatni oratorij je onaj koji je podignut u privatnim kućama na korist neke određene osobe ili obitelji po indultu Svete Stolice. U takvom se oratoriju, doduše, može svim Kristovim vjernicima dijeliti sv. pričest, ali nitko osim onih, kojima je to posebno dopušteno, ne može udovoljiti zapovijedi o slušanju Mise. U indultu se obično dodaju mnoge klauzule, koje treba pažljivo obdržavati.

Sub nomine *hospitum* indultarii, quibus ordinarie permittitur, ut et ipsi satisfaciant praecepto audiendi Missam, intelleguntur etiam illi, qui ad solum prandium invitati sunt.

Pod imenom *gosta* onoga tko je dobio indult, a kojima je redovito dopušteno da i oni udovolje zapovijedi o slušanju Mise, razumiju se i oni koji su pozvani samo na doručak.

Ex iusta et rationabili causa episcopus potest permittere, ut in quolibet loco decenti et etiam sub divo dicatur et audiatur Missa; non quidem habitualiter, sed in casu particulari (c. 1194).

Iz pravednog i razumnog razloga, biskup može dopustiti da se na svakom dostojnom mjestu, kao i pod vedrim nebom, govori i sluša Misa; ali ne trajno, nego u pojedinačnom slučaju (kan. 1194.).

425. 2. Causae excusantes ab obligatione audiendi Missam possunt reduci omnes ad impotentiam physicam vel moralem. Alii dicunt: ab hac obligatione excusant necessitas, caritas, officium.

S. Alphonsus merito dicit: «excusat quaevis causa mediocriter gravis, scil. quae involvit notabile aliquod incommodum aut damnum in bonis animae vel corporis proprii vel proximi» (Theol. mor. I. 3, n. 324).

425. 2. Razlozi koji ispričavaju od obveze slušanja Mise mogu se svi svesti na fizičku ili moralnu nemogućnost. Drugi kažu: od ove obveze ispričavaju: nužnost, ljubav, služba.

Sv. Alfonz s pravom kaže: »ispričava svaki prosječno težak razlog, tj. koji uključuje neku znatnu nepriliku ili štetu na dobrima duše ili tijela, kod sebe ili bližnjega« (Theol. mor. I. 3., n. 324.).

§ 3. De cessatione ab operibus servilibus.

§ 3. O uzdržavanju od težačkih poslova.

426. Distinctiones. Quadruplex genus operum distinguitur:

1. *Opera servilia* sunt ea, quae
a) potissimum labore corporali perficiuntur,
b) immediate ordinantur ad utilitatem corporis,
c) antiquitus a servis fieri solebant.

Talia opera sunt e. g. opera ruralia, ut fodere, arare; opera mechanica, ut nere, calceos perficere.

Nota. Opera servilia non sunt diiudicanda ex fine operantis, ex fatigatione coniuncta, ex mercede percepta etc., sed *ex fine operis*, ac proinde remanent servilia, etiamsi fiunt recreationis vel caritatis causa.

426. Razlike. Razlikuje se četiri vrste poslova:

1. *Težački poslovi* su oni koji:
a) prvenstveno se obavljaju tjelesnim radom,
b) neposredno su usmjereni na korist tijela,
c) u starim su ih vremenima obično obavljali robovi.

Takvi su poslovi npr. poljoprivredni poslovi, kao kopanje, oranje; mehanički poslovi kao tkanje, izrada cipela.

Napomena. Težačke poslove ne treba prosuđivati po cilju onoga tko ih obavlja, prema umoru koji je s njima povezan, prema primljenoj plaći itd., nego *po cilju djela*, i zato ostaju težački poslovi, pa i kad se čine radi rekreacije i ljubavi.

2. *Opera liberalia* dicuntur ea, quae

a) a viribus animae praecipue procedunt,

b) animum excolendum immediate spectant,

c) a liberis hominibus fieri solebant, e. g. legere, scribere, canere, organa pulsare.

Talia opera remanent liberalia, etsi cum magna defatigatione et pro mercede obtinenda suscipiuntur.

3. *Opera communia* (vocantur quoque media et naturalia) sunt ea, quae a liberis et a servis promiscue exercentur et praesertim inserviunt *ad cotidianum corporis cultum*, ut manducare, venari, iter facere, coquere.

4. *Opera forensia* sunt ea, quae aut in foro iudiciali aut in foro mercatus peraguntur, ut e. g. sedere in tribunali, defendere reum, emere, vendere, locare etc.

Nota. Complura sunt opera, quorum indoles est dubia. Ad solvendum huiusmodi dubium praecipue attendendum est *ad communem aestimationem hominum*. Sic e. g. remigare est opus servile; sin autem fit recreationis causa diebus dominicis, ut licitum habetur ex communi aestimatione hominum.

2. *Slobodnim* se *poslovima* nazivaju oni koji:

a) prvenstveno se obavljaju snagama duše,

b) neposredno smjeraju na njegovanje duha,

c) obično su ih obavljali slobodni ljudi, npr. čitanje, pisanje, pjevanje, sviranje orgulja.

Takvi poslovi ostaju slobodnima, pa i kad se čine uz veliki umor i radi primanja plaće.

3. *Zajednički poslovi* (nazivaju se također srednjim i prirodnim poslovima) jesu oni koje jednako obavljaju i slobodni ljudi i sluge, a prvenstveno služe *svakodnevnom uzdržavanju tijela*, kao jesti, loviti, putovati, kuhati.

4. *Sudski poslovi* su oni koji se obavljaju na sudu i tržnicama, kao npr. sjediti u sudnici, braniti okrivljenika, kupovati, prodavati, unajmiti itd.

Napomena. Mnogo je poslova čija je narav dvojbena. Za rješavanje takvih dvojbi treba osobito paziti na *opće mišljenje ljudi*. Tako npr. veslanje je težački posao; ali ako se čini radi rekreacije nedjeljama, smatra se dopuštenim po općem mišljenju ljudi.

427. Principium. *Opera servilia et forensia prohibentur, opera vero liberalia et communia permittuntur diebus dominicis et festivis* (c. 1248).

Ratio est, quia opera servilia et forensia solent absorbendo applicationem mentis et causando defatigationem corporalem impedire hominem, quominus sufficienter vacet cultui divino. Per opera vero communia et liberalia homo non ita impeditur a cultu divino.

— Quantum ad opera forensia hodie mitior praxis exsistit. Nam nundinae, in quibus parvae res ut flores, fructus etc. veneunt, permittuntur. Item privati contractus emptionis, venditionis etc.

Praeceptum abstinendi ab illicitis servilibus et forensibus operibus est ex genere suo grave, admittit autem parvitatem materiae. Gravis materia ac proinde grave peccatum est, si quis sine ulla causa excusante *ultra duas horas* (sive continue, sive positis intervallis) opera vere servilia fecerit. Sin vero labor non est ita servilis, sed potius levis aut liberalis, *spatium trium horarum* videtur constituere gravem materiam.

427. Načelo. *Nedjeljama i blagdanima zabranjeni su težački i sudski poslovi, a dopušteni su slobodni i zajednički poslovi* (kan. 1248.).

Razlog je tomu što težački i sudski poslovi, obuzimajući umne snage i uzrokujući tjelesni umor, obično sprječavaju čovjeka da se dostatno posveti štovanju Boga. Zajednički pak i slobodni poslovi ne sprječavaju toliko čovjeka u štovanju Boga.

— Što se tiče javnih poslova, danas postoji blaža praksa. Naime, dopuštene su trgovine u kojima se prodaju male stvari, kao cvijeće, voće itd. Isto tako, privatni ugovori o kupnji, prodaji itd.

Zapovijed o uzdržavanju od nedopuštenih težačkih i sudskih poslova po svojoj je vrsti teška, ali dopušta neznatnost materije. Teška je materija, pa zato i teški grijeh, ako netko bez ikakvog razloga, koji bi ga ispričao, obavlja uistinu težačke poslove *preko dva sata* (bilo u kontinuitetu, bilo uz intervale). Ako pak rad nije toliko težački, nego prije lagan ili slobodan, *razdoblje od tri sata* izgleda da čini tešku materiju.

428. Causae excusantes ab hac lege reduci possunt ad tres categotias, quae sunt:
1. necessitas propria aut aliena;
2. consuetudo legitima;
3. dispensatio legitima.

428. Razlozi koji ispričavaju od ovog zakona, mogu se svesti na tri kategorije, a to su:
1. vlastita ili tuđa nužda;
2. zakonit običaj;
3. zakonit oprost.

Necessitas propria aut aliena excusat aliquando, e. g. agricolas tempore messis, pauperes, famulos, operarios, qui vigilare debent in magnis fabricis super machinas. Aliqualis necessitas etiam exsistit, si adest periculum peccandi ex otio.

Vlastita ili tuđa *nužda* ponekad ispričava, npr. poljoprivrednike u vrijeme žetve, siromahe, sluge i radnike koji trebaju paziti na strojeve u velikim tvornicama. Određena nužda postoji i kad postoji opasnost da se sagriješi iz besposlice.

Consuetudo excusat aliquando barbitonsores, aurigas curruum publicorum, venatores, piscatores, venditores parvarum rerum.

Običaj ponekad ispričava brijače, vozače javnog prijevoza, lovce, ribare, prodavače malih stvari.

Dispensatio in hac lege potest concedi a Summo Pontifice; in casibus particularibus etiam ab episcopis, praelatis religiosis, parochis pro suis subditis (c. 1245). Confessarius nequit quidem dispensare in hac lege, sed in casibus dubiis potest eam interpretari et concedere, ut paenitentes necessarios labores peragant.

Oprost od ovog zakona može podijeliti vrhovni svećenik; a u pojedinačnim slučajevima i biskupi, redovnički prelati, župnici za svoje podložnike (kan. 1245.). Ispovjednik ne može, doduše, oprostiti od ovog zakona, ali ga može u dvojbenim slučajevima tumačiti i dopustiti da pokornici obavljaju nužne poslove.

CAPUT III. **De vitiis oppositis virtuti religionis.**

429. Praenotamen.
Virtuti religionis opponitur duplex vitium: alterum per defectum, nempe *irreligiositas*; alterum per excessum, scil. *superstitio*.

Dividitur praesens caput in 10 articulos, quorum sex priores ad superstitionem, quattuor autem ulteriores ad irreligiositatem pertinent:
1. de superstitione in genere;
2. de idololatria;
3. de divinatione;
4. de vana observantia;
5. de magia et maleficio;
6. de magnetismo, hypnotismo, spiritismo;
7. de tentatione Dei;
8. de blasphemia;
9. de sacrilegio;
10. de simonia.

Art. 1. **De superstitione in genere.**

430. Notio. *Superstitio est vitium exhibens cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet* (S. Thomas). Quae quidem definitio magis clarescit, si attenditur ad diversas species superstitionis.

POGLAVLJE III. **O manama koje se protive kreposti bogoštovlja.**

429. Prethodna napomena.
Kreposti bogoštovlja protivi se dvostruka mana: jedna po manjku, naime, *nereligioznost*; a druga po pretjerivanju, tj. *praznovjerje*.

Ovo se poglavlje dijeli na 10 članaka, od kojih se prvih šest odnosi na praznovjerje, a zadnjih četiri na nereligioznost:
1. općenito o praznovjerju;
2. o idolopoklonstvu;
3. o gatanju;
4. o čaranju;
5. o magiji i zločinstvu;
6. o magnetizmu, hipnotizmu, spiritizmu;
7. o iskušavanju Boga;
8. o huli;
9. o svetogrđu;
10. o simoniji.

Art. 1. **Općenito o praznovjerju.**

430. Pojam. *Praznovjerje je opačina koja iskazuje božansko štovanje ili onomu komu ga ne treba iskazivati, ili na način kojim ga ne treba iskazivati* (sv. Toma). Ova će pak definicija biti jasnija, ako se obrati pozornost na različite vrste praznovjerja.

Species superstitionis sunt duae, quae tamen iterum plures subdivisiones admittunt:

a) Prima species superstitionis est *cultus indebitus veri Numinis* seu Dei; quod duplici modo fit:
1. per cultum falsum seu perniciosum;
2. per cultum superfluum.

Cultus *falsus* veri Dei diversis modis fieri potest, e. g. si quis velit colere Deum caeremoniis iudaicis, quae significant Christum adhuc venturum. Talis superstitio est ex genere suo peccatum mortale.

Cultus *superfluus* veri Dei est ille, qui fini religionis non est conveniens, e. g. velle orare cum certo numero, situ, colore candelarum. Haec superstitio est ex genere suo peccatum veniale.

— Ab omni labe superstitionis immunes sunt modi colendi Deum ab Ecclesia approbati, e. g. devotiones novendiales, Missae Gregorianae etc.

b) Secunda species superstitionis est *cultus falsi numinis*, seu cultus divinus exhibitus alicui creaturae et praesertim diabolo; quod quidem fit per idololatriam, divinationem, vanam observantiam etc.

Postoje dvije **vrste** praznovjerja, koje opet dopuštaju mnoge daljnje podjele:

a) Prva vrsta praznovjerja jest *neispravan način štovanja pravoga Božanstva* ili Boga; koje se zbiva na dva načina:
1. lažnim ili pogubnim štovanjem;
2. suvišnim štovanjem.

Lažno štovanje pravoga Boga može se izvršiti raznim načinima, npr. ako bi netko htio štovati Boga židovskim obredima, koji označavaju da Krist tek treba doći. Takvo je praznovjerje smrtni grijeh po svojoj vrsti.

Suvišno štovanje pravoga Boga jest ono koje nije prikladno za svrhu bogoštovlja, npr. htjeti moliti s određenim brojem, položajem, bojom svijeća. Ovo je praznovjerje laki grijeh po svojoj vrsti.

— Potpuno su slobodni od svake ljage praznovjerja načini štovanja Boga koje je odobrila Crkva, npr. devetnice, gregorijanske mise itd.

b) Druga je vrsta praznovjerja *štovanje lažnog božanstva*, ili božanski kult iskazan nekom stvorenju, a posebno đavlu; što se čini idolopoklonstvom, gatanjem, čaranjem itd.

Art. 2. **De idololatria.**

431. Notio. *Idololatria est latria seu adoratio idoli.*

Haec autem adoratio non refertur ad ipsum idolum seu effigiem sed ad personam repraesentatam per imaginem, nempe ad aliquam creaturam vel ad diabolum.

Divisiones.
1. Idololatria est vel *materialis* (simulata, externa) vel *formalis* (interna), prout idolum adoratur vel solo externo et ficto modo, vel etiam vero interno cultu.

2. Idololatria *perfecta* et *imperfecta*. Ita subdividitur idololatria formalis. Prior est adoratio creaturae praestita ab eo, qui revera putat hanc creaturam esse Deum; posterior committitur ab eo, qui, clare sciens idolo nullam inesse divinitatem, tamen ex pravo affectu, e. g. ex odio Dei, ex cupiditate aliquid obtinendi a daemone, illi cultum divinum exhibet.

Malitia moralis.
Omnis idololatria, sive materialis sive formalis, sive perfecta sive imperfecta, est gravissimum peccatum, nisi ex errore invincibili procedat.

Art. 2. **O idolopoklonstvu.**

431. Pojam. *Idolopoklonstvo je latrija ili klanjanje idolu.*

Ovo se pak klanjanje ne odnosi na samog idola ili sliku, nego na osobu koju slika predstavlja, naime, na određeno stvorenje ili na đavla.

Podjele.
1. Idolopoklonstvo je ili *materijalno* (simulirano, vanjsko) ili *formalno* (unutarnje), prema tome klanja li se netko idolu samo vanjskim i fiktivnim načinom ili također pravim unutarnjim štovanjem.

2. *Potpuno* i *nepotpuno* idolopoklonstvo. Tako se dijeli formalno idolopoklonstvo. Prvo je klanjanje stvorenju od strane onoga tko zaista misli da je to stvorenje Bog; a drugo čini onaj tko jasno zna da u idolu nema nikakvog božanstva, ali iz opakog afekta, npr. iz mržnje prema Bogu, iz želje da nešto zadobije od demona, iskazuje mu božansko štovanje.

Moralna zloća.
Svako idolopoklonstvo, bilo materijalno, bilo formalno, bilo potpuno, bilo nepotpuno, preteški je grijeh, osim ako dolazi iz nesavladivog neznanja.

Ratio est,
a) quia strictissime prohibita est in primo praecepto Decalogi: «Non habebis deos alienos coram me»;
b) quia est aperta rebellio contra Deum verum.

Razlog je:
a) jer je najstrože zabranjeno u prvoj zapovijedi Dekaloga: »Nemaj drugih bogova uz mene«;
b) jer je otvorena pobuna protiv pravoga Boga.

Art. 3. **De divinatione.**

Art. 3. **O gatanju.**

432. Notio. *Divinatio est praenuntiatio seu praenotio futurorum modo indebito, i. e. per media a Deo non instituta.*

432. Pojam. *Gatanje je pretkazivanje ili predviđanje budućih događaja neispravnim načinom, tj. sredstvima koja Bog nije ustanovio.*

Cum cognitio futurorum non habeatur neque per naturales vires hominis, neque per Deum, neque per bonos angelos aut sanctos, reliquum est, ut divinatio fiat ope daemonis.

Budući da se ovdje spoznaja budućih događaja ne postiže ni po naravnim snagama čovjeka, ni po Bogu, ni po dobrim anđelima ili svecima, preostaje da se gatanje zbiva pomoću demona.

Quapropter divinatio definiri quoque potest: superstitio, qua invocatur explicite aut saltem implicite daemon ad res occultas eius adiutorio cognoscendas. In omni igitur divinatione est explicita vel implicita invocatio diaboli.

Zbog toga, gatanje se također može definirati kao: praznovjerje kojim se eksplicitno ili barem implicitno priziva demona, kako bi se uz njegovu pomoć spoznale skrivene stvari. Dakle, u svakom je gatanju eksplicitno ili implicitno prizivanje đavla.

Sunt valde multi modi divinationis, e. g. *praestigium*, quando ipse daemon signo sensibili apparet; *oniromantia*, i. e. divinatio per somnia; *necromantia*, in qua diabolus rogatur, ut velit suscitare aliquem mortuum, qui revelet occulta (est idem ac modernus spiritismus); *pythonismus*, quando daemon per homines vivos a se obsessos manifestat

Postoje mnogobrojni načini gatanja, npr. *praestigium*, kad se sam demon pojavljuje osjetilnim znakom; *oniromantia*, tj. gatanje iz snova; *necromantia*, u kojoj se đavla moli da podigne nekog mrtvaca, koji bi otkrio skrivene stvari (isto je što i moderni spiritizam); *pythonismus*, kad demon po živim ljudima, koje opsjeda, očituje skrivene stvari;

occulta; *geomantia*, quando daemon docet per figuras aut signa apparentia in aliquo corpore terrestri.

geomantia, kad demon poučava figurama ili znakovima, koji se pojavljuju na nekom zemaljskom tijelu.

— Ad geomantiam reduci possunt sic dictae tabulae rotantes, quando ibi revera diabolicus influxus intercedit, quod videtur satis raro accidere.

— Na geomanciju se mogu svesti takozvani okrugli stolovi, kad se ondje doista javlja đavolski utjecaj, što se, izgleda, dosta rijetko događa.

Sortilegium quoque pertinet ad divinationem, si quis praesumit cognoscere futura ex signis arbitrarie electis, e. g. ex chartis, ex iactu taxillorum. Attamen sortes possunt licite adhiberi ad dividendas res, operas etc., et tunc vocantur sortes divisoriae.

Bacanje kocke [*sortilegium*] spada na gatanje ako netko pretpostavlja da će saznati buduće događaje iz proizvoljno izabranih znakova, npr. iz karata, iz bacanja štapića. Ipak, kocke se mogu dopušteno koristiti za podjelu stvari, poslova itd., i tada se nazivaju razdjelnim kockama.

Virga divinatoria, quae ex ligno coryli aut salicis caedi solet, licite adhibetur ad inveniendam aquam aut metalla sub terra, sed non ad inveniendas quascumque res occultas. Ratio est, quia naturaliter explicari potest influxus aquae et metallorum in hanc virgam, non autem influxus cuiuscumque rei.

Vilinske rašlje, koje se obično odsjecaju od dreveta lijeske ili vrbe, dopušteno se koriste za otkrivanje vode ili metala pod zemljom, ali ne i za otkrivanje bilo kakvih skrivenih stvari. Razlog je tomu što se može prirodno objasniti utjecaj vode i metala na taj štap, ali ne i utjecaj bilo koje stvari.

433. Malitia moralis. Divinatio, quae fit cum explicita invocatione diaboli, est peccatum mortale ex toto genere suo, quae autem cum sola implicita invocatione diaboli peragitur, est peccatum mortale ex genere suo.

433. Moralna zloća. Gatanje, koje se obavlja s eksplicitnim zazivanjem đavla, smrtni je grijeh po čitavoj svojoj vrsti, a koje se obavlja samo s implicitnim zazivanjem đavla, smrtni je grijeh po svojoj vrsti.

Ratio primi est, quia hoc modo exhibetur cultus divinus diabolo, hosti infenso Dei. Insuper oritur periculum imminens apostasiae aliorumque gravium peccatorum.

Razlog je prve tvrdnje to što se na taj način božanski kult iskazuje đavlu, ogorčenom neprijatelju Božjem. Osim toga, prijeti neposredna opasnost od apostazije i drugih teških grijeha.

Ratio secundi est, quia tunc quidem non exhibetur cultus divinus diabolo, sed tamen aliquale commercium cum illo fovetur.

Razlog je druge tvrdnje to što se tada, doduše, ne iskazuje božanski kult đavlu, ali se upušta u određeni posao s njime.

— Haec divinatio est peccatum veniale, si fit
a) ex ignorantia aut simplicitate agentis;
b) ex ioco vel levitate;
c) sine firma fiducia.

— Ovo je gatanje laki grijeh, ako se čini:
a) iz neznanja ili naivnosti činitelja;
b) iz šale ili lakomislenosti;
c) bez čvrstog pouzdanja.

Omnes diversae divinationes, sive fiant cum explicito sive cum implicito pacto diaboli, non distinguuntur specifice in genere moris, quia omnes ad cultum falsi numinis reducuntur; nihilominus in confessione declarandum est, utrum divinatio sit facta per explicitum pactum cum diabolo necne,

Sve različite vrste gatanja, bilo uz eksplicitni, bilo uz implicitni ugovor s đavlom, ne razlikuju se specifično po vrsti ponašanja, jer se sve svode na štovanje lažnog božanstva. Ipak, u ispovijedi treba očitovati je li gatanje obavljeno po izričitom ugovoru s đavlom ili nije:

1. quia sic confessarius facilius iudicare potest de gravitate peccati commissi;

1. jer ispovjednik tako može lakše suditi o težini počinjenog grijeha;

2. quia cum divinatione per invocationem expressam diaboli solent coniuncta esse complura alia peccata, e. g. blasphemiae, sacrilegii, abusus rerum sacrarum.

2. jer su s gatanjem po izričitom prizivanju đavla obično združeni i mnogi drugi grijesi, npr. hula, svetogrđe, zloupotreba svetih stvari.

Art. 4. **De vana observantia.**

434. Notio et divisio.
Vana observantia est species superstitionis, qua ad obtinendum certum effectum adhibentur media, quae nec ex natura sua nec ex Dei aut Ecclesiae ordinatione ad eum finem sunt idonea.

Differentia inter vanam observantiam et divinationem est solummodo accidentalis, nempe in divinatione ope daemonis intenditur cognitio rerum occultarum vel futurarum, in vana vero observantia quaeruntur alii effectus externi, e. g. sanitas.

A veteribus theologis distinguebatur triplex vana observantia:

1. *ars notoria*, quae est quaedam ratio adipiscendi scientiam repente et sine labore per media prorsus inepta. S. Thomas merito inculcat omnimodam inefficaciam artis notoriae, quia daemon nequit repente scientiam communicare.

2. *observantia sanitatum* est quaedam ratio curandi morbos, adhibitis mediis prorsus ineptis, e. g. per sic dictam sympathiam, per amuleta etc.

Art. 4. **O čaranju.**

434. Pojam i podjela.
Čaranje je vrsta praznovjerja u kojem se radi postizanja određenog učinka, koriste sredstva, koja ni po svojoj naravi, ni po odredbi Boga ili Crkve, nisu prikladna za postizanje tog cilja.

Razlika je između čaranja i gatanja samo akcidentalna; naime, u gatanju se namjerava spoznaja skrivenih ili budućih stvari uz pomoć demona, dok se u čaranju traže drugi vanjski učinci, npr. zdravlje.

Stari su teolozi razlikovali tri vrste čaranja:

1. *vještina stjecanja znanja* je određeni način dobivanja znanja brzo i bez truda, posve neprikladnim sredstvima. Sv. Toma s pravom ističe posvemašnu neučinkovitost *vještine stjecanja*, jer demon ne može brzo prenijeti znanje.

2. *vještina liječenja* je način liječenja bolesti primjenom posve neprikladnih sredstava, npr. takozvanih *sympathia*, amajlija itd.

3. *observantia eventuum* est quaedam ratio ex observatione fortuiti eventus coniectandi aliquid fausti vel infausti et inde suas actiones moderandi, e. g. si quis firmiter putat sibi aliquid infausti obventurum esse, quia cum 13 convivis assedit mensae.

3. *ravnanje po događajima* je određeni način razmišljanja prema kojem se iz promatranja slučajnih događaja zaključuje da će se dogoditi nešto dobro ili zlo, te se prema tome ravna vlastitim djelovanjem, npr. ako netko čvrsto drži da će mu se nešto loše dogoditi, jer je sjedio za stolom sa 13 sustolnika.

Malitia moralis et specifica vanae observantiae eadem est ac divinationis, quia in utraque laeditur eodem modo virtus religionis.

Moralna i vrsna zloća čaranja ista je kao i gatanja, jer se i u jednom i u drugom na isti način povrjeđuje krepost bogoštovlja.

Art. 5. **De magia et maleficio.**

Art. 5. **O magiji i zločinstvu.**

435. Notiones. *Magia* in sensu generali sumpta *est ars operandi mira per causas occultas.*

435. Pojmovi. *Magija* uzeta u općem smislu *jest vještina činjenja čudesnih stvari pomoću nepoznatih uzroka.*

Distinguitur magia *alba*, quae est ars operandi mira per media naturalia; et magia *nigra*, quae est ars operandi mira ope daemonis.

Razlikuju se *bijela* magija, to jest, vještina činjenja čudesnih stvari naravnim sredstvima; i *crna* magija, to jest, vještina činjenja čudesnih stvari uz pomoć demona.

Magia, quae adhibetur ad nocendum, vocatur *maleficium*, quod iuxta antiquos est vel *amatorium* seu philtrum, quod est excitatio vehementissimi amoris vel odii erga aliquam determinatam personam; vel *veneficum*, quod alicui determinatae personae infert damnum corporale ope daemonis.

Magija, koja se koristi kako bi se naudilo drugima, naziva se *zločinstvo*, koje je prema starima, ili *ljubavno* [*maleficium amatorium*] ili *philtrum*, to jest, poticanje strastvene ljubavi ili mržnje prema nekoj određenoj osobi; ili *otrovno* [*veneficium*], koje nekoj određenoj osobi nanosi tjelesnu štetu uz pomoć demona.

Malitia moralis.
a) Magia alba per se licita est;
b) magia nigra est grave superstitionis peccatum, quod non differt nisi accidentaliter a divinatione et vana observantia;
c) maleficium praeter malitiam superstitionis continet laesionem caritatis et iustitiae.

— Omnia ista clara sunt ex supra dictis.

Art. 6. **De magnetismo, hypnotismo, spiritismo.**

436. 1. Magnetismus est vel mineralis vel animalis. Prior est aliqua vis physica valde similis et affinis electricitati. Posterior (de quo unice hic sermo est) est vis quaedam forte in nervis hominis subsistens apta ad curandos morbos aliosque effectus materiales producendos sola attrectatione externa.

Talis magnetismus nostris diebus saepe exercetur a sic dictis magnetopathis et *obiective* per se consideratus nihil illiciti in se continet. Est enim nihil aliud nisi unus e diversis modis curandi morbos, sicut electrotherapia, homoeopathia etc. Per accidens tamen haud raro illicitus est, quia e. g. exercetur ab hominibus, qui carent debita scientia, bonis moribus, recto fine agendi.

Moralna zloća.
a) Bijela je magija po sebi dopuštena;
b) crna magija je teški grijeh praznovjerja, koji se samo akcidentalno razlikuje od gatanja i čaranja;
c) zločinstvo, osim zloće praznovjerja, sadrži i povredu ljubavi i pravednosti.

— Sve je ovo jasno iz gore rečenoga.

Art. 6. **O magnetizmu, hipnotizmu, spiritizmu.**

436. 1. Magnetizam je ili mineralni ili životinjski. Prvi je neka fizička sila vrlo slična i bliska elektricitetu. Drugi (o kojem se ovdje jedino govori) je određena sila, možda u živcima čovjeka, sposobna da liječi bolesti i proizvodi druge materijalne učinke samom vanjskom privlačnošću.

Takav magnetizam u naše dane često vrše takozvani magnetopati i *objektivno* gledan po sebi, ne sadrži ništa nedopušteno. Naime, to nije ništa drugo, nego jedan od raznih načina liječenja bolesti, kao elektroterapija, homeopatija itd. Ipak, pripadno, nerijetko je nedopušten, jer ga npr. izvode ljudi bez potrebnog znanja, dobrih običaja, ispravnog cilja djelovanja.

Ope huius magnetismi forte explicari possunt etiam complura phaenomena «*tabularum rotantium*» (cf. nostrum Man. theol. mor. II 521).

Pomoću ovog magnetizma možda se mogu objasniti i mnogi fenomeni »*okruglih stolova*« (usp. naš Priručnik moralne teologije, II., 521.).

437. 2. Hypnotismus. Etsi quidam auctores hypnotismum nihil aliud esse volunt nisi gradum superiorem magnetismi, rectius tamen distinguitur realiter ab illo. Etenim magnetismus solis attrectationibus corporalibus fieri potest; hypnotismus autem multis aliis mediis, e. g. aspectu fixo corporis lucidi, suggestione etc.

437. 2. Hipnotizam. Iako neki autori smatraju da hipnotizam nije ništa drugo nego viši stupanj magnetizma, ispravnije je stvarno ga razlikovati. Naime, magnetizam se može izvoditi samo privlačnošću tjelesa, a hipnotizam i mnogim drugim sredstvima, npr. upornim gledanjem u svjetleće tijelo, sugestijom itd.

Hypnotismus ordinarie causat somnum artificiosum, in quo hypnotizatus ad nutum oboedit hypnotizatori. Ad hypnotismum tamen reducitur quoque sic dicta suggestio in statu vigilantiae (Wachsuggestion) per quam non quidem producitur somnus hypnoticus, sed nihilominus hypnotizatus necessario perficit mandata hypnotizatoris seu suggestoris.

Hipnotizam redovno uzrokuje umjetni san, u kojem hipnotizirani na mig sluša hipnotizatora. No, na hipnotizam se svodi i takozvana sugestija u stanju budnosti (Wachsuggestion) po kojoj se, doduše, ne uzrokuje hipnotički san, ali ipak hipnotizirani nužno izvršava naloge hipnotizatora ili sugestora.

Effectus hypnotismi sunt prorsus stupendi, e. g. katalepsis, lethargia, duplicitas personae ita ut e. g. puella putet se esse virum etc.

Učinci su hipnotizma posve zapanjujući, npr. katalepsija, letargija, dvojna ličnost tako da npr. djevojka misli da je muškarac.

Quamvis nonnulla phaenomena hypnotismi sint difficillima explicatu, tamen non est necessario recurrendum ad interventum diabolicum.

Iako su neki fenomeni hipnotizma teško objašnjivi, ipak ne treba nužno tražiti objašnjenje u đavolskom utjecaju.

Principium.
a) *Hypnotismus per se non est illicitus,*
b) *saepe tamen propter abusum evadit illictus.*

Ita sententia hodie communior. Ratio primi est, quia media adhibita et finis hyponotismi non sunt aliquid in se illicitum, ut patet ex dictis. Neque dicat quis, non licere se modo violento private usu rationis, neque subicere voluntatem suam abitrio alieno, sicuti fit in hypnotismo. Etenim exsistente rationabili causa nihil obstat, quominus quis ad tempus renuntiet usui rationis et voluntatis, sicut e. g. fit in somno naturali et in somno artificioso per narcosim.

Ratio secundi est, quia hypnotismus est terra adhuc satis incognita, periculis plena, abusui valde subiecta, et saepe satis parvae utilitatis.

438. 3. Spiritismus in stricto sensu acceptus *est illicita conversatio cum spiritibus alterius mundi*.

Quando haec conversatio fit mediante hypnotismo — quod satis raro accidit —, habentur simul phaenomena hypnotismi et spiritismi.

Načelo.
a) *Hipnotizam sam po sebi nije nedopušten,*
b) *ali često zbog zloupotrebe postaje nedopuštenim.*

Tako danas kaže općenitije mišljenje. Razlog je prve tvrdnje to što upotrebljena sredstva i svrha hipnotizma nisu nešto u sebi nedopušteno, kao što je očito iz rečenoga. I neka nitko ne kaže da se nije dopušteno privatno nasilnim načinom lišiti upotrebe razuma, niti podložiti svoju volju izboru drugoga, kao što se događa u hipnotizmu. Naime, kad postoji razuman razlog, ništa ne sprječava da se netko na određeno vrijeme odrekne upotrebe razuma i volje, kao što je to npr. u prirodnom snu i u umjetnom snu kod narkoze.

Razlog je druge tvrdnje to što je hipnotizam još uvijek dosta nepoznata zemlja, puna opasnosti, vrlo podložna zloupotrebi, te često od vrlo male koristi.

438. 3. Spiritizam uzet u strogom smislu *jest nedopušten razgovor s duhovima drugoga svijeta.*

Kad se taj razgovor čini posredstvom hipnotizma — što se dosta rijetko događa —, zbivaju se istovremeno fenomeni hipnotizma i spiritizma.

In spiritismo stricte dicto feruntur evocari spiritus alterius mundi, nempe alicuius defuncti noti. Qui quidem spiritus producunt aliquando sic dictam «materializationem», i. e. apparent in forma sensibili et visibili, ita ut illorum photographia sumi possit.

Media spiritistica, i. e. personae habentes specialem aptitudinem conversandi cum spiritibus, adhiberi solent, quae cadendo in somnum artificialem (qui vocatur trance) materializationem spirituum producunt.

Haud semel probatum est, media celeberrima spiritistica fuisse viles impostores, qui magna dexteritate produxerunt effectus stupendos, sed solis viribus naturalibus. Quare complures auctores appellant omnia phaenomena spiritistica deceptiones et commenta.

Kod spiritizma u strogom smislu riječi, kažu da se prizivaju duhovi drugoga svijeta, naime, nekog poznatog pokojnika. A ti duhovi ponekad proizvode takozvanu »materijalizaciju«, tj. ukazuju se u osjetilnom i vidljivom obliku, tako da se mogu fotografirati.

Obično se koriste spiritistički mediji, tj. osobe koje imaju posebnu sposobnost razgovora s duhovima, te koji pavši u umjetni san (koji se naziva trans) proizvode materijalizaciju duhova.

Nejednom je dokazano da su slavni spiritistički mediji bili obični varalice, koji su velikom vještinom proizveli zapanjujuće učinke, ali samo s naravnim snagama. Zato mnogi autori nazivaju sve spiritističke fenomene obmanama i podvalama.

Moralitas. *Spiritismus stricte dictus, i. e. artificiosa et vana conversatio cum spiritibus alterius mundi, illicitus est.*

Nam phaenomena spiritismi, sive vera sive ficticia sunt, semper prohibita remanent. Etenim si sint vera et veri spiritus alterius mundi appareant, isti spiritus certo non sunt boni spiritus, quippe qui istos effectus frivolos, immo saepe irreligiosos et immorales, non producant.

Moralnost. *Spiritizam u strogom smislu riječi, tj. umjetni i isprazni razgovor s duhovima drugoga svijeta, nedopušten je.*

Naime, fenomeni spiritizma, bez obzira na to jesu li stvarni ili fiktivni, uvijek ostaju zabranjeni. Doista, ako su istiniti i ukazuju se pravi duhovi drugoga svijeta, ovi duhovi sigurno nisu dobri duhovi, jer oni ne proizvode ove bezvrijedne učinke, štoviše, često i nereligiozne i nemoralne učinke.

Ergo est diabolus, et spiritismus nihil aliud est nisi commercium cum diabolo; quod profecto non licet.

Dakle, to je đavao, i spiritizam nije ništa drugo nego razgovor sa đavlom; što nikako nije dopušteno.

Sin vero phaenomena sint ficticia, adhuc spiritismus est illicitus, utpote causans scandalum, errores, nocumenta religionis, nihil utilitatis. Ergo non licet spiritisticis sessionibus interesse et a fortiori non licet inservire tamquam medium. (Cf. S. Offic. d. 17 Apr. 1917.)

No, ako su fenomeni fiktivni, spiritizam je još uvijek zabranjen, jer uzrokuje sablazan, zablude, štete vjeri, a nikakvu korist. Stoga, nije dopušteno prisustvovati spiritističkim sjednicama, i tim više, nije dopušteno služiti kao medij. (Usp. Sv. Oficij, 17. kolovoza 1917.)

Absente autem scandalo et cooperatione omnique exclusa approbatione spiritismi, homo probus posset forte assistere sessionibus spiritistarum *hoc solo fine*, ut detegat veram naturam spiritismi, qui semper fere nihil aliud est nisi deceptio a callidissimis hominibus facta.

Ako pak nema sablazni i sudjelovanja, te isključujući bilo kakvo odobravanje spiritizma, prokušan bi čovjek možda mogao prisustvovati sjednicama spiritista *samo s tim ciljem*, da utvrdi pravu narav spiritizma, koji gotovo nikada nije ništa drugo nego obmana učinjena od strane vrlo lukavih ljudi.

Art. 7. **De tentatione Dei.**

Art. 7. **O iskušavanju Boga.**

439. Notio. *Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis explorat, num Deus aliquam perfectionem habeat vel exerceat*, e. g scientiam, potentiam, misericordiam. Deum tentare igitur nihil aliud est nisi exspectare insolitam Dei manifestationem.

439. Pojam. *Iskušavanje Boga je govor ili čin kojim netko istražuje ima li Bog neko savršenstvo ili izvršava li ga*, npr. znanje, moć, milosrđe. Iskušavati Boga, dakle, nije ništa drugo nego očekivati neuobičajeno Božje očitovanje.

Divisio. Distinguitur tentatio Dei *formalis* (expressa, explicita) et *virtualis* (interpretativa), prout homo aliquam Dei perfectionem explicite intendit explorare vel implicite per quandam actionem vel omissionem.

Podjela. Razlikuju se *formalno* iskušavanje Boga (izričito, eksplicitno) i *virtualno* iskušavanje (interpretativno), prema tome namjerava li čovjek eksplicitno istraživati neko Božje savršenstvo ili implicitno po nekom činu ili propustu.

440. Malitia.
Tentatio Dei formalis est peccatum mortale ex toto genere suo; tentatio autem virtualis est peccatum mortale ex genere suo.

Ratio primi est, quia tentatio formalis includit duplex grave peccatum, scil. infidelitatis et gravis irreligiositatis; supponit enim saltem dubium de aliqua Dei perfectione.

Ratio secundi est, quia tentatio virtualis est solum contra virtutem religionis; saepe oritur ex nimia confidentia propria. Aliquando gravitas huius peccati est pensanda etiam ex laesione aliarum virtutum.

Hinc e. g. sacerdos graviter peccat, qui ex neglegentia prorsus imparatus ad contionem accedit, sperans a Deo auxilium speciale. Non enim solam tentationem Dei, sed etiam grave scandalum committit.

440. Zloća.
Formalno iskušavanje Boga je smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti; a virtualno iskušavanje je smrtni grijeh po svojoj vrsti.

Razlog je prve tvrdnje to što formalno iskušavanje uključuje dvostruki teški grijeh, tj. nevjere i teške nereligioznosti; jer podrazumijeva barem sumnju o nekom Božjem savršenstvu.

Razlog je druge tvrdnje to što je virtualno iskušavanje protivno samo kreposti bogoštovlja; često potječe iz pretjeranog samopouzdanja. Ponekad težinu ovog grijeha treba procjenjivati i iz povrede drugih kreposti.

Zato npr. svećenik teško griješi ako zbog nemarnosti potpuno nepripremljen pristupa propovijedi, uzdajući se u posebnu Božju pomoć. Naime, ne čini samo iskušavanje Boga, nego i tešku sablazan.

Art. 8. **De blasphemia.**

441. Notio. *Blasphemia est locutio contumeliosa in Deum.*

Dicitur: *locutio*, quia blasphemia proprie et stricte dicta solis verbis fit; sub nomine tamen blasphemiae concluduntur quoque alia quae-cumque signa contumeliosa in Deum; quare a nonnullis distingui-tur blasphemia *cordis* (cogitationes contumeliosae), *oris* (verba blasphematoria), *operis* (opera blasphematoria, e. g. spuere in coelum).

Divisiones.
Blasphemia distinguitur:

1. *haereticalis* et *non-haereticalis*, prout continet vel non continet haeresim sive formalem sive materialem.

Blasphemia haereticalis est e. g., si calvinista dicit: Deus est causa peccati.

— Blasphemia non-haereticalis subdividitur in: *simplicem seu probrosam*, et *imprecativam*. Prior est simplex contumelia seu derisio Dei. Hoc modo blasphe-mabant iudaei dicentes Christo: «Vah qui destruis templum Dei et in triduo illud reaedificas, salva temetipsum.»
Blasphemia imprecativa Deo malum exoptat, e. g. Deus pereat.

Art. 8. **O huli.**

441. Pojam. *Hula je pogrdan govor protiv Boga.*

Kaže se: *govor*, jer se hula u vlastitom i strogom smislu riječi čini samo riječima. No, pod imenom hule [blasfemije] uključeni su i svi drugi pogrdni znakovi protiv Boga. Zato neki razlikuju hulu *srca* (pogrdne misli), hulu *usta* (riječi hule), hulu *djela* (pogrdna djela, npr. pljunuti prema nebu).

Podjele.
Hula se razlikuje:

1. *krivovjerna* i *nekrivovjerna*, prema tome sadrži li ili ne sadrži krivovjerje, bilo formalno bilo materijalno.

Krivovjerna hula je npr. ako kalvinist kaže: *Bog je uzrok grijeha.*

— Nekrivovjerna hula dalje se dijeli na: *običnu ili pogrdnu*, i *imprekativnu*. Prva je obična uvreda ili ismijavanje Boga. Na taj su način Židovi hulili, govoreći Kristu: »Ti koji razvaljuješ hram Božji i za tri ga dana sagradiš, spasi sam sebe.« [Mt 27, 40]
Imprekativna hula priželjkuje Bogu zlo, npr. da Bog propadne.

2. Blasphemia *immediata* et *mediata*, prout directe Deum inhonorat vel res sacras aut sanctos coniunctos cum Deo.

2. *Neposredna* i *posredna* hula, prema tome obeščašćuje li izravno Boga ili svete stvari, ili svece povezane s Bogom.

442. Malitia. *Blasphemia est peccatum mortale ex toto genere suo; ideoque non potest fieri veniale, nisi ex imperfectione actus.*

442. Zloća. *Hula je smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti; i zato ne može biti laki grijeh, osim zbog nepotpunosti čina.*

Ratio est, quia omnis blasphemia graviter laedit caritatem Dei, religionem, saepe vel ipsam fidem.

Razlog je tomu što svaka hula teško povrjeđuje ljubav prema Bogu, bogoštovlje, a često i samu vjeru.

Enormitas huius peccati potest perspici etiam ex gravissimis poenis, quas
a) Deus inflixit in V. Testamento (poena mortis),
b) Ecclesia infligit (cf. c. 2323),
c) complura iura civilia imponunt (poena carceris).

Grozota ovoga grijeha može se vidjeti i iz preteških kazni, koje je:
a) Bog zadao u Starom zavjetu (kazna smrti),
b) koje Crkva zadaje (usp. kan. 2323.),
c) koje određuju mnoga civilna prava (kazna zatvora).

Propter imperfectionem actus, i. e. per defectum sufficientis advertentiae et consensus, haud raro blasphemia non est nisi peccatum veniale praesertim in hominibus rudibus.

Zbog nepotpunosti čina, npr. nedostatka dostatne pažnje i pristanka, nerijetko hula nije više od lakog grijeha, osobito kod neukih ljudi.

Regulae practicae ad discernendum, num in casu particulari adsit blasphemia graviter peccaminosa.

Praktična pravila za razlučivanje postoji li u pojedinačnom slučaju teško grešna hula.

Ad tria praesertim attendere oportet:
1. ad intentionem loquentis vel agentis,

Treba posebno paziti na tri stvari:
1. na nakanu onoga tko govori ili čini,

2. ad sensum naturalem verborum,
3. ad communem aestimationem in loco.

2. na prirodni smisao riječi,
3. na opće shvaćanje u mjestu.

Remedia contra blasphemias.

Lijekovi protiv hula.

1. Blasphematores serio monendi sunt, quam grave peccatum sit blasphemia, quam insulsum sit velle contumeliam inferre Deo altissimo.

1. Hulitelje treba ozbiljno opominjati o tome koliko je hula težak grijeh, koliko je neukusno željeti nanošenje uvrede svevišnjem Bogu.

2. Ad habitum blasphemandi eradicandum valde expediunt parvae poenae conventionales vel preces iaculatoriae, quae qualibet vice peraguntur, quando blasphemator iterum ex inadvertentia in blasphemias prorumpit.

2. Za iskorijenje navike huljenja mnogo koriste male dogovorene kazne ili strelovite molitve, koje se trebaju ponoviti kad god hulitelj opet iz nepažnje padne u hule.

A blasphemia clare distinguere oportet maledictionem et vanam usurpationem divini nominis.

Od hule treba jasno razlikovati proklinjanje i isprazno spominjanje Božjeg imena.

443. *Maledictio est alteri malum imprecari.*

443. *Proklinjanje je zazivanje zla drugomu.*

Potest autem quis malum imprecari
a) Deo aut rebus et personis sanctis,
b) creaturis rationalibus,
c) creaturis irrationalibus,
d) diabolo.

Netko pak može zazivati zlo:
a) Bogu ili svetim stvarima i osobama,
b) razumnim stvorenjima,
c) nerazumnim stvorenjima,
d) đavlu.

a) Maledicere Deo aut rebus personisque sanctis est blasphemia, ut supra dictum est.

a) Proklinjati Boga ili svete stvari i osobe jest hula, kao što je gore rečeno.

b) Maledicere creaturis rationalibus non adversatur ordinarie nisi caritati vel iustitiae.

b) Proklinjati razumna stvorenja redovito se ne protivi drugim krepostima osim ljubavi i pravednosti.

c) Maledicere creaturis irrationalibus, e. g. ventis, equis, est communiter nihil aliud nisi leve peccatum impatientiae. Immo si est finis honestus, tales maledictiones non sunt peccaminosae, quemadmodum fit in exorcismo.

c) Proklinjati nerazumna stvorenja, npr. vjetrove, konje, općenito nije ništa drugo nego laki grijeh nestrpljivosti. Štoviše, ako im je svrha časna, takva proklinjanja nisu grešna, kao što se to čini u egzorcizmu.

d) Maledicere diabolo ut inimico Dei et hominis licitum est.

d) Proklinjati đavla kao neprijatelja Božjega i čovjekova, dopušteno je.

Exclamationes sicut: diabolus, fulgura (Donnerwetter) etc., in se non sunt peccaminosae, evadunt autem illicitae per accidens, e. g. propter scandalum.

Uzvici poput: *đavao, grmljavina* (Donnerwetter) itd., u sebi nisu grešni, ali mogu pripadno postati nedopuštenima, npr. zbog sablazni.

444. *Vana assumptio nominis Dei* vel rerum sacrarum per se est peccatum veniale, utpote non ita gravem irreverentiam Deo causans.

444. *Isprazno spominjanje Božjeg imena* ili svetih stvari po sebi je laki grijeh, jer ne nanosi tako teško nepoštovanje Bogu.

Art. 9. **De sacrilegio.**

445. Notio et divisio. *Sacrilegium est violatio rei sacrae.*

Res sacrae sunt aut personae aut loci aut res; quae scil. ritu publico et Ecclesiae auctoritate ad cultum divinum sunt dedicatae. Quare distingui solet sacrilegium *personale*, quod laedit personam sacram; sacrilegium *locale*, quod laedit locum sacrum; sacrilegium *reale*, quod laedit rem sacram.

Oportet notare tunc solummodo committi sacrilegium in stricto sensu, quando res sacra formaliter *ut sacra laeditur*, idque graviter. Hinc e. g. qui graviter laedit personam sacerdotis, committit sacrilegium; non autem, qui laedit eius famam, bona etc. Levis laesio rei sacrae, e. g. confabulationes in loco sacro, non solent nominari sacrilegia.

Malitia. *Sacrilegium est peccatum ex genere suo grave contra virtutem religionis.*

Patet ex ipsa notione sacrilegii.

Sacrilegia personalia, localia, realia specifice inter se differunt ac proinde sunt distincte declaranda in confessione.

Art. 9. **O svetogrđu.**

445. Pojam i podjela. *Svetogrđe je povreda svete stvari.*

Svete su stvari ili osobe, ili mjesta, ili stvari, tj. koje su javnim obredom i vlašću Crkve posvećene za božanski kult. Zato se obično razlikuju *osobno* svetogrđe, koje povrjeđuje posvećenu osobu; *mjesno* svetogrđe, koje povrjeđuje posvećeno mjesto; i *stvarno* svetogrđe, koje povrjeđuje posvećenu stvar.

Potrebno je napomenuti da se svetogrđe u strogom smislu riječi čini samo onda kada se sveta stvar formalno *povrjeđuje kao sveta*, i to teško. Zato npr. tko teško povrijedi osobu svećenika, čini svetogrđe; ali ne i tko povrijedi njegov dobar glas, imovinu itd. Lake povrede svete stvari, npr. brbljanje na svetom mjestu, obično se ne nazivaju svetogrđem.

Zloća. *Svetogrđe je teški grijeh po svojoj vrsti protiv kreposti bogoštovlja.*

To je očito iz samog pojma svetogrđa.

Osobna, mjesna i stvarna svetogrđa međusobno se vrsno razlikuju, i zato ih treba posebno očitovati u ispovijedi.

446. 1. Sacrilegium personale committi potest quattuor modis:

a) per laesionem *privilegii canonis*, i. e. suadente diabolo violentas manus iniciendo in clericos vel personas religiosas utriusque sexus. Requiritur, ut istae violentiae sint *reales* (non autem verbales) et *graviter peccaminosae* (non autem ex ioco, iusta correctione aut defensione);

b) per laesionem *privilegii fori*, i. e. illicite trahendo easdem personas ad tribunal saeculare. Non enim licet trahere clericos et personas religiosas ad tribunal laicale nisi prius obtenta licentia superioris ecclesiastici, quae in aliquibus regionibus conceditur vi Concordati, in aliis autem toties quoties obtineri debet;

c) per laesionem *privilegii immunitatis* personalis, i. e. exigendo indebite ab iisdem personis tributa, vectigalia, servitium militare. Complura autem gubernia civilia iam non agnoscunt hanc immunitatem, et Ecclesia illam non semper urget ad vitanda maiora mala;

d) per laesionem *voti publici castitatis*, i. e. committendo actus luxuriae a vel cum persona obstricta voto *publico* castitatis. Sacrilegium igitur committit tam ipsa religiosa persona luxuriose peccans quam eius complex.

446. 1. Osobno svetogrđe može se počiniti na četiri načina:

a) povredom *povlastice kanona*, tj. ako netko na poticaj đavla nasilno digne ruke na klerike ili redovničke osobe oba spola. Potrebno je da su ta nasilja *stvarna* (a ne verbalna) i *teško grešna* (a ne iz šale, pravedne odgojne kazne ili iz obrane);

b) povredom *povlastice sudišta*, tj. nedopušteno povlačiti te osobe pred svjetovni sud. Naime, nije dopušteno pozivati klerike i redovničke osobe pred laički sud, osim ako je prije dobiveno dopuštenje crkvenog poglavara; koje je u nekim zemljama podijeljeno konkordatom, dok se u drugima treba dobiti za svaki pojedini slučaj;

c) povredom *povlastice* osobnog *imuniteta*, tj. nepotrebno tražeći od njih poreze, carine, vojnu službu. No, mnoge građanske vlasti više ne priznaju ovaj imunitet, i Crkva ga ne ističe uvijek kako bi izbjegla veća zla;

d) povredom *javnog zavjeta čistoće*, tj. počinjenjem bludnih čina od strane osobe vezane *javnim* zavjetom čistoće ili s tom osobom. Dakle, svetogrđe čini i sama posvećena osoba, koja bludno griješi, i njezin sudionik u grijehu.

447. 2. Sacrilegium locale, quod est violatio loci sacri, i. e. ad cultum divinum perpetuo consecrati vel saltem benedicti ex Ecclesiae auctoritate (c. 1154), committitur tribus modis:

a) per *pollutionem loci sacri*, quae fit

α) iniusta et gravi effusione sanguinis humani;

β) delicto homicidii, etiam sine effusione sanguinis, e. g. strangulatione;

γ) impiis vel sordidis usibus, quibus ecclesia addicta fuerit, e. g. nundinis vel negotiationibus profanis;

δ) sepultura infidelis vel excommunicati post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam (c. 1172).

Pollutio loci sacri tunc solum habetur, si actus praedicti sunt certi et notorii et in ipsa ecclesia positi. Ergo, si facti sunt in atrio, in turri, super fornices etc., polluta non est ecclesia.

— Per peccaminosam effusionem seminis humani in loco sacro perpetratam iam non amplius polluitur iste locus, ita ut reconciliatione indigeat, quia Codex iur. can. silet de hac re; sed adhuc videtur grave sacrilegium locale committi.

447. 2. Mjesno svetogrđe, što je povreda svetog mjesta, tj. mjesta koje je trajno posvećeno ili barem blagoslovljeno vlašću Crkve za bogoslužje (kan. 1154.), čini se na tri načina:

a) *oskvrnućem svetog mjesta*, koje se čini:

α) nepravednim i teškim prolijevanjem ljudske krvi [krvoprolića];

β) kaznenim djelom ubojstva, pa i bez prolijevanja krvi, npr. gušenjem;

γ) bezbožnom ili sramotnom upotrebom, za koju bi crkva bila namijenjena, npr. za sajam ili svjetovne poslove;

δ) ukopom nevjernika ili izopćenika nakon kondemnatorne ili deklaratorne sudske odluke (kan. 1172.).

Oskvrnuće javnog mjesta počinjeno je samo ako su spomenuti čini sigurni i općepoznati, te izvršeni u samoj crkvi. Dakle, ako su izvršeni u predvorju, u tornju, iznad svodova itd., crkva nije oskvrnuta.

— Grešnim izljevom ljudskog sjemena, počinjenim na svetom mjestu, više se ne oskvrnjuje ovo mjesto, jer Zakonik kanonskog prava šuti o toj stvari, tako da nije potrebno pomirenje crkve. No, još uvijek izgleda da se time čini teško mjesno svetogrđe.

Idem valet de aliis actibus externis luxuriosis, graviter peccaminosis. Ratio est, quia omnibus his actibus gravis irreverentia committitur in locum sacrum;

Isto vrijedi i za druge vanjske bludne čine, koji su teško grešni. Razlog je tomu što se svim tim činima nanosi teško nepoštivanje svetom mjestu;

b) per *furtum grave* in loco sacro commissum. Sic enim statuitur in Decreto Gratiani (c. 21, C. 17, q. 4): «Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non-sacro.»
Complures autem auctores docent, tunc solum furtum in loco sacro commissum esse grave sacrilegium, si res ablata ad locum sacrum pertineat aut saltem eius custodiae sit concredita. S. Alphonsus probabiliorem putat sententiam, quae docet omne grave furtum commissum in loco sacro esse grave sacrilegium;

b) *teškom krađom* počinjenom na svetom mjestu. Tako je, naime, određeno u Gracijanovom dekretu (c. 21, C. 17, q. 4): »Svetogrđe se čini oduzimanjem posvećene stvari iz posvećenog mjesta, ili neposvećene stvari iz posvećenog mjesta, ili posvećene stvari iz neposvećenog mjesta.«
No, mnogi autori naučavaju da je samo tada krađa počinjena na svetom mjestu teški grijeh, ako oduzeta stvar pripada svetom mjestu ili je barem ondje povjerena na čuvanje. Sv. Alfonz smatra vjerojatnijim mišljenje koje naučava da je svetogrđe svaka teška krađa počinjena na svetom mjestu;

c) per *laesionem immunitatis localis*.
Immunitas localis est privilegium concessum locis non solum sacris sed etiam *religiosis*, vi cuius in illo prohibentur complures actiones profanae et conceditur ius asyli. Loca religiosa sunt ea, in quibus opera pietatis et misericordiae habitualiter et ex officio exercentur, et quae cum auctoritate aut expressa licentia episcopi sunt erecta, e. g. monasteria, hospitalia religiosa, seminarium clericorum, palatium episcopale etc.

c) *povredom mjesne nepovredivosti*.
Mjesna nepovredivost je povlastica udijeljena ne samo svetim mjestima, nego i *mjestima štovanja* [lat. *locus religiosus*]; silom te nepovredivosti u njima su zabranjena mnoga svjetovna djela, a daje se pravo utočišta [azil]. Mjesta štovanja su mjesta u kojima se trajno i službeno obavljaju djela pobožnosti i milosrđa, i koja su podignuta po ovlaštenju ili izričitom dopuštenju biskupa, npr. samostani, vjerske bolnice, kleričko sjemenište, biskupska palača itd.

448. Nota.
Actiones sub duabus prioribus litteris a) et b) indicatae non causant sacrilegium, nisi patratae sunt stricte *in* loco sacro, i. e. intra ambitum loci sacri, seu si agitur de ecclesiis, in spatio quod circum includitur a parietibus, pavimento et lacunari. Ergo sacrilegium non est, si e. g. effusio sanguinis facta est in sacristia aut in porticu.

Actiones autem tertio sub c) indicatae constituunt sacrilegium, etiam si factae sunt in locis immediate attingentibus locum sacrum. Ceterum ista laesio immunitatis localis hodie non ita magni momenti est propter consuetudines contrarias.

448. Napomena.
Djela naznačena s prva dva slova a) i b) ne uzrokuju svetogrđe ako nisu počinjena strogo *na* svetom mjestu, tj. unutar rubova svetog mjesta, ili ako je riječ o crkvi, u prostoru koji omeđuju zidovi, pod i strop. Dakle, nije svetogrđe ako je npr. krvoproliće počinjeno u sakristiji ili na trijemu.

Djela pak naznačena pod c) sačinjavaju svetogrđe, pa i ako su počinjena u mjestima koja neposredno graniče sa svetim mjestima. Uostalom, ova povreda mjesne nepovredivosti danas nije tako važna zbog protivnih običaja.

449. 3. Sacrilegium reale est indigna tractatio rei sacrae.

Res sacrae possunt reduci ad tres categorias, nempe sunt:
1. sacramenta et sacramentalia,
2. vasa sacra et ornamenta ecclesiastica,
3. bona ecclesiastica.

1. Indigna tractatio sacramentorum est principale sacrilegium reale, e. g. sacrilege recipere sacramenta, graves irreverentiae erga eucharistiam etc.

2. Vasa sacra consecrata adhibere ad usus profanos sine maxima necessitate est grave sacrilegium.

449. 3. Stvarno svetogrđe je nedostojno postupanje sa svetom stvari.

Svete stvari mogu se svrstati u tri kategorije; naime, to su:
1. sakramenti i blagoslovine;
2. sveto posuđe i crkveni ukrasi;
3. crkvena dobra.

1. Nedostojno postupanje sa sakramentima jest glavno stvarno svetogrđe, npr. svetogrdno primanje sakramenata, teška nepoštivanja prema Euharistiji itd.

2. Namijeniti posvećeno posuđe za svjetovnu upotrebu, bez najveće nužde, teško je svetogrđe.

Licet ex causa rationabili huiusmodi res adhibere ad usus profanos, si earum forma est prius totaliter destructa; tunc enim non ipsae res, sed potius earum materia deservit usui profano. Sic e. g. ex causa rationabili licet calicem consecratum fundere et metallum fusum adhibere pro aliis usibus.

Dopušteno je iz razumnog razloga takve svari namijeniti za svjetovnu upotrebu, ako im je prije toga obličje bilo u potpunosti uništeno. Naime, tada se ne koriste same stvari u svjetovnoj upotrebi, nego prije njihova materija. Tako je npr. dopušteno iz razumnog razloga rastopiti posvećeni kalež i rastopljeni metal namijeniti za druge svrhe.

3. Usurpatio rerum sacrarum et bonorum ecclesiasticorum in iure canonico passim vocatur sacri-legium, de quo tractabitur in tractatu de censuris.

3. Otimanje svetih stvari i crkvenih dobara u kanonskom se pravu bez razlike naziva svetogrđem, o čemu ćemo raspravljati u traktatu o cenzurama.

Art. 10. **De simonia.**

Art. 10. **O simoniji.**

450. Notio. *Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi (pretio temporali) aliquid spirituale vel spirituali annexum.*

450. Pojam. *Simonija je svjesna volja kupovati ili prodavati (za vremenitu cijenu) nešto duhovno ili spojeno s duhovnim.*

Dicitur 1: *studiosa voluntas*, i. e. deliberata intentio, quia labes simoniaca iam contrahitur ex ipsa prava intentione quamvis non sit opere externo completa.

Kaže se 1.: *svjesna volja*, tj. promišljena namjera, jer se simonijska ljaga poprima već samom opakom namjerom, pa i kad nije dovršena vanjskim djelom.

Dicitur 2: *emendi vel vendendi*, quibus verbis indicatur non solum contractus emptionis-venditionis, sed quilibet contractus onerosus, e. g. locationis, conductionis. Contractus igitur gratuitus per se non inducit labem simoniacam.

Kaže se 2.: *kupovati ili prodavati*; tim se riječima naznačuje ne samo ugovor o kupoprodaji, nego svaki naplatni ugovor, npr. najam, zakup. Stoga, besplatni ugovor sam po sebi ne izaziva ljagu simonije.

— Ad magis explicandam naturam simoniae nonnulli auctores addunt in definitione: *pretio temporali*, quod triplex solet distingui: munus a manu, munus a lingua, munus ab obsequio.

— Kako bi bolje objasnili narav simonije, neki autori dodaju u definiciji riječi: *vremenitom cijenom*, koja se obično razlikuje u tri smisla: dar iz ruke, dar od jezika, dar od službe.

Munus a manu est pecunia omnisque alia res, quae pecunia aestimati potest.

Dar iz ruke je novac i svaka druga stvar, koja se može procijeniti novcem.

Munus a lingua est favor, laus, commendatio, intercessio, defensio, generatim quodvis patrocinium, quod apud alium fit ex conventione pro remuneratione alicuius rei spiritualis obtinendae.

Dar od jezika je usluga, pohvala, preporuka, posredovanje, obrana; općenito, svaka zaštita koja se po dogovoru vrši za drugoga kao nagrada za dobivanje neke duhovne stvari.

Munus ab obsequio est servitium temporale pro re spirituali acquirenda praestitum, e. g. clericus confert instructionem filio patroni, eo pacto ut ipse praesentetur ad paroeciam.

Dar od službe je vremenito služenje pruženo za stjecanje duhovne stvari, npr. klerik daje instrukcije sinu patrona, kako bi sam bio predložen za župnika.

Dicitur 3: *aliquid spirituale vel spirituali annexum*, ad designandam materiam simoniae. Res spiritualis est id, quod vel ex se vel ex institutione Ecclesiae ad salutem supernaturalem animae ordinatur, e.g. gratia, sacramenta, potestas ordinis vel iurisdictionis etc.

Kaže se 3.: *nešto duhovno ili spojeno s duhovnim*, kako bi se označila materija simonije. Duhovna stvar je ono što je ili po sebi, ili po uredbi Crkve, određeno za nadnaravno spasenje duše, npr. milost, sakramenti, vlast reda ili jurisdikcije itd.

Spirituali autem annexum dicitur aliquid temporale tripliciter:

a) *antecedenter*, quando temporale praeexsistit, cui deinde res spiritualis accedit, e. g. calix ut res temporalis praeexsistit, cui accedit spiritualis consecratio;

b) *concomitanter*, quando temporale et spirituale quasi parallelo modo exsistunt, e. g. labor in Missa dicenda; labor et Missa simul exsistunt;

c) *consequenter*, quando res spiritualis est prior, cui accedit res temporalis, e. g. reditus paroeciales sunt aliquid temporale, quod supponit aliquid spirituale, nempe officium ipsum paroeciale.

Corollarium.
Ex dictis sequitur, ut simonia sit essentialiter aequiperatio rei temporalis cum re spirituali. Ergo simonia non adest, si una res spiritualis cum altera spirituali permutatur.

Spojeno pak s duhovnim naziva se nešto na tri načina:

a) *prethodno*, kad je vremenita stvar prije postojala, kojoj poslije pridolazi duhovna stvar, npr. kalež je prethodno postojao kao vremenita stvar, kojoj kasnije pridolazi duhovno posvećenje;

b) *popratno*, kad vremenito i duhovno postoje kao paralelnim načinom, npr. napor u služenju Mise; napor i Misa zajedno postoje;

c) *naknadno*, kad je prva duhovna stvar, kojoj se pridružuje vremenita stvar, npr. župni prihodi su nešto vremenito što podrazumijeva nešto duhovno: naime, samu župničku službu.

Korolarij.
Iz rečenoga slijedi da je simonija u biti izjednačenje vremenite stvari s duhovnom stvari. Dakle, nema simonije ako se jedna duhovna stvar zamjenjuje s drugom duhovnom stvari.

451. Divisiones.

1. Simonia *iuris divini* et *iuris ecclesiastici*. Prior (quae et aliquando vocatur simonia iuris naturalis) est illa, quae hucusque explicata est.

451. Podjele.

1. Simonija *božanskog prava* i *crkvenog prava*. Prva (koja se ponekad naziva simonijom naravnog prava) jest ona koju smo dosad objašnjavali.

Altera sunt commutationes rerum ecclesiasticarum contra graves prohibitiones Ecclesiae, e. g. quando unum beneficium datur pro alio. Haec igitur simonia nihil aliud est nisi contractus circa spirituale aut spirituali annexum, qui ab Ecclesia est graviter prohibitus intuitu religionis (cf. c. 727, § 2).

Druga postoji u zamjenama crkvenih stvari protiv strogih zabrana Crkve, npr. kad se jedna nadarbina daje za drugu. Ovaj, dakle, ugovor nije ništa drugo nego ugovor oko duhovnih ili s duhovnom spojenih stvari, koji je strogo zabranjen u odnosu na bogoštovlje (usp. kan. 727., § 2.).

2. Simonia mentalis, conventionalis, realis.

2. Mislena, ugovorna, stvarna simonija.

Simonia *mentalis* adest, quando pactum simoniacum est pure mentale neque manifestatur exterius, e. g. clericus servit patrono pro nullo aut exiguo salario hac intentione occulta, ut ab eo in recompensationem praestiti servitii sibi conferatur paroecia. Haec simonia mentalis est quidem grave peccatum, sed, utpote actus mere internus, non subiacet poenis ecclesiasticis.

Mislena [unutarnja] simonija postoji kad je simonijska pogodba čisto mentalna i ne očituje se izvana, npr. klerik služi patronu za nikakvu ili malu plaću s takvom skrivenom namjerom da od njega dobije župu kao nagradu za pruženu službu. Ova je mislena simonija, doduše, teški grijeh, ali kao čisto unutarnji čin ne podliježe crkvenim kaznama.

Simonia *conventionalis* est conventio seu pactum ultro citroque vere quidem initum, sed *nondum exsecutioni mandatum* commutandi temporale cum spirituali aut spirituali annexo.

Ugovorna simonija je ugovor ili pogodba, koja je s obje strane uistinu sklopljena, ali *još uvijek neizvršena* u smislu zamjene vremenite stvari s duhovnom ili stvari spojene s duhovnom.

Simonia *realis* est pactum simoniacum ex utraque parte contrahentium exsecutioni mandatum saltem partialiter.

Stvarna simonija je simonijski ugovor koji je s obje ugovorne strane barem djelomično izvršen.

3. Simonia *confidentialis*, quae solummodo locum habet in beneficiis ecclesiasticis, est procuratio vel collatio vel acceptatio beneficii ecclesiastici cum certa confidentiali reservatione, nempe

a) per *accessum*, quando scil. aliquis alteri tradit beneficium ecclesiasticum cum hac condicione, ut sibi vel alteri adhuc incapaci, e. g. ob defectum aetatis, post adeptam capacitatem resignetur beneficium, ita ut sibi pateat accessus ad illud;

b) per *ingressum*, quando quis beneficium sibi collatum ante coeptam eius possessionem alteri cedit eo pacto, ut, post dimissionem beneficii quocumque modo factam, ipse cedens possessionem eius ingredi possit;

c) per *regressum*, quando quis beneficium *iam possessum* alteri resignat sub condicione, ut postea sibi aut tertiae personae pateat regressus ad illud;

d) per *reservationem partis* seu pensionis, quando quis alteri beneficium procurat sub ea condicione, ut sibi tertiove cedatur pars fructuum beneficii.

3. *Povjerovna* simonija, koja ima mjesta samo kod crkvenih nadarbina, nastojanje je ili pružanje ili primanje crkvene nadarbine s određenom povjerenom rezervacijom, naime:

a) po *pristupu*, tj. kad netko drugomu predaje crkvenu nadarbinu s tim uvjetom, da se odrekne nadarbine u korist njega ili drugoga, koji je još nesposoban, npr. zbog nedostatka godina, kako bi mu nakon stjecanja sposobnosti bio otvoren pristup do nje;

b) po *ulasku*, kad netko nadarbinu, koja mu je dodijeljena, prije ulaska u njezin posjed, ustupa drugom s tom pogodbom da nakon otpuštanja nadarbine bez obzira kojim načinom učinjenom, sam ustupitelj može ući u njezin posjed;

c) po *povratku*, kad se netko nadarbine, koju *već posjeduje*, odriče u korist drugoga s uvjetom da njemu ili trećoj osobi bude kasnije otvoren povratak k njoj;

d) po *pridržaju dijela* ili naknade, kad se netko pobrine da drugi dobije nadarbinu s tim uvjetim da se njemu ili trećemu ustupi dio nadarbinskih prihoda.

452. Malitia moralis.
a) *Simonia iuris divini est peccatum ex toto genere suo mortale contra religionem;*
b) *simonia autem solius iuris ecclesiastici est peccatum mortale ex genere suo.*

Ratio primi est, quia omnis simonia iuris divini etiam in materia parva est gravis parvipensio rerum sacrarum ac proinde ipsius Dei. Gravitas huius peccati licet perspici ex gravitate poenae, quae inflicta est Simoni Mago et adhuc infligitur simoniacis ab Ecclesia.

— Ratio secundi est, quia simonia solius iuris ecclesiastici nihil est nisi praecepti ecclesiastici transgressio, quae quidem obiective est gravis, sed tamen admittit parvitatem materiae.

— Quando simonia est simul iuris ecclesiastici et iuris divini, profecto est peccatum mortale ex toto genere suo, ut per se patet.

452. Moralna zloća.
a) *Simonija božanskog prava jest smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti protiv bogoštovlja.*
b) *simonija pak samo crkvenog prava jest smrtni grijeh po svojoj vrsti.*

Razlog je prve tvrdnje to što je svaka simonija božanskog prava, pa i u neznatnoj materiji, teško podcjenjivanje svetih stvari i zato samoga Boga. Težina ovog grijeha može se vidjeti iz težine kazne kojom je kažnjen Šimun Čarobnjak [Dj 8, 18-24], i kojom još uvijek Crkva kažnjava počinitelje simonije.

— Razlog je druge tvrdnje to što simonija samo crkvenog prava nije ništa drugo nego prekršaj crkvene zapovijedi, koja je, doduše, objektivno teška, ali ipak dopušta neznatnost materije.

— Kad je simonija istovremeno crkvenog prava i božanskog prava, svakako je smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti, kao što je očito samo po sebi.

453. Principium. *Simonia iuris divini est emere aut vendere res temporales rei spirituali annexas*
a) *consequenter,* b) *concomitanter intrinsece, non autem* c) *antecedenter, neque* d) *concomitanter extrinsece.*

453. Načelo. *Simonija božanskog prava jest prodavanje ili kupovanje vremenite stvari spojene s duhovnom stvari* a) *naknadno,* b) *popratno iznutra, ali ne* c) *prethodno, niti* d) *popratno izvana.*

Ratio primi et secundi est, quia tales res temporales, utpote inseparabiliter coniunctae cum re spirituali, censentur quasi spiritualizatae ideoque invendibiles. Quamvis autem istae res nullo modo emi aut vendi possunt, tamen licet occasione earum eleemosynam vel stipendium dare et acceptare; e. g. licet stipendium dare in sustentationem sacerdotis dicentis Missam.

Razlog je prve i druge tvrdnje to što se takve vremenite stvari, kao nerazdvojivo združene s duhovnom stvari, smatraju kao produhovljene i zato izvan prodaje. Iako se te stvari nikako ne mogu kupiti ili prodati, ipak je dopušteno prigodom njihova izvršenja dati i primiti milostinju ili nagradu [stipendij], npr. dopušteno je dati nagradu za uzdržavanje svećenika koji govori Misu.

Ratio tertii et quarti est, quia huiusmodi res temporales, utpote separabiles a re spirituali, possunt emi et vendi. Quare licet e. g. aliquid accipere etiam tamquam verum pretium pro Missa dicenda cum speciali labore.

Razlog je treće i četvrte tvrdnje to što se takve vremenite stvari, kao razdvojive od duhovne stvari, mogu kupiti i prodati. Zato je dopušteno npr. nešto primiti kao pravu cijenu za služenje Mise s posebnim naporom.

454. Simonia iuris ecclesiastici locum habere potest in multis casibus, quorum principaliores sunt:

454. Simonija crkvenog prava može imati mjesta u mnogim slučajevima, od kojih su glavniji:

1. aliquid vel minimum dare aut accipere etiam sponte oblatum occasione examinis ad beneficium *paroeciale* obtinendum in sic dicto concursu paroeciali (Conc. Trid. sess. 24, c. 18 de reform);

1. dati ili primiti nešto, makar i vrlo malo, pa čak i spontano ponuđeno, u povodu ispita za dobivanje *župničke* nadarbine na takozvanom župnom natječaju (Tridentski koncil, 24. sjednica, kan. 18. *de reform.*);

2. aliquid accipere etiam sponte oblatum pro collatione ordinum et tonsurae clericalis, pro litteris dimissorialibus, testimonialibus vel formatis (Conc. Trid. sess. 21, c. 1 de reform.), pro litteris testimonialibus adspirantium ad statum religiosum (c. 545);

2. primiti nešto, pa i spontano ponuđeno, za podjelu svetog reda i kleričke tonzure, za otpusnice, pismena svjedočanstva ili potvrde (Tridentski koncil, 21. sjednica, kan. 1. *de reform*.), za pismena svjedočanstva o onima koji žele stupiti u redovnički stalež (kan. 545.);

3. vendere sepulturam ecclesiasticam (c. 13, X 3, 28). Attamen licet aliquid pecuniae exigere, si quis vult obtinere sepulturam in loco determinato (cf. tamen c. 1209, § 1);

4. vendere oleum benedictum vel sacrum chrisma etiam secundum valorem mere physicum (Benedictus XIV Const. «Apostolica» d. 17 Febr. 1742);

5. accipere aliquid pro erectione, institutione, aggregatione confraternitatum, sub poena nullitatis actus (Clemens VIII Const. «Quaecumque» d. 8 Dec. 1604);

6. vendere coronas, numismata aliasve res benedictas et indulgentiis ditatas, quae ipso venditionis facto omnes indulgentias amittunt (S. C. Indulg. d. 10 Iul. 1896 et c. 924, § 2). Quare huiusmodi res prius emendae aut vendendae et deinde benedicendae sunt. Item nefas est vendere reliquias (c. 1289);

7. exercere veram vel palliatam negotiationem aut mercaturam circa stipem Missarum (c. 827 2324);

8. vendere ipsum ius patronatus (c. 1470, § 1, n. 6).

3. prodavati crkvenu grobnicu (c. 13, X 3, 28). Ipak, dopušteno je tražiti nešto novca, ako netko želi dobiti grobnicu na određenom mjestu (usp. ipak kan. 1209., § 1.);

4. prodavati blagoslovljeno ulje ili svetu krizmu, pa i prema čisto fizičkoj vrijednosti (Benedikt XIV., konst. »Apostolica«, 17. veljače 1742.);

5. primiti nešto za podizanje, ustanovljenje, okupljanje bratovština, pod prijetnjom kazne ništetnosti čina (Klement VIII., konst. »Quaecumque«, 8. prosinca 1604.);

6. prodavati krunice, medaljice i druge stvari, koje su blagoslovljene i obdarene oprostima, a koje samim činom prodaje gube sve oproste (S. C. Indulg., 10. srpnja 1896. i kan. 924., § 2.). Zato se takve stvari trebaju prvo kupiti ili prodati, a tek potom blagosloviti. Isto tako, nedopušteno je prodavati relikvije (kan. 1289.);

7. voditi pravo ili prikriveno poslovanje ili trgovanje nagradama za Mise (kan. 827., 2324.);

8. prodati samo zaštitničko pravo (kan. 1470., § 1., n. 6.).

Licitum autem est vendere rem, e. g. castellum, quocum ius patronatus coniunctum est, dummodo ne pretium rei augeatur propter ius patronatus adiunctum.

No, dopušteno je prodati stvar, npr. tvrđavu s kojom je združeno zaštitničko pravo, dok god se cijena stvari ne povećava zbog združenog zaštitničkog prava.

455. Poenae simoniacorum.

455. Kazne za počinitelje simonije.

1. Nulla poena ecclesiastica incurritur propter simoniam mentalem, quippe quae sit actus internus.

1. Zbog mislene simonije ne upada se ni u kakvu crkvenu kaznu, jer je ona unutarnji čin.

2. Ob simoniam realem sequentes poenae in iure statuuntur:

2. Zbog stvarne simonije, pravom su određene sljedeće kazne:

a) nullitas pacti simoniaci, ideoque etiam ante sententiam iudicis res simoniace data et accepta (si restitutionis est capax, nec obstat reverentia rei spirituali debita) restitui debet. Pariter fructus percepti ex ecclesiastico beneficio aut officio simoniace obtento restituendi sunt; potest tamen iudex ecclesiasticus vel ordinarius tales fructus *in bona fide* perceptos condonare ex toto vel ex parte (c. 729);

a) ništetnost simonijskog ugovora; i zato već prije odluke suda treba vratiti stvar koja je simonijski dana i primljena (ako je sposobna za vraćanje i tomu se ne protivi poštovanje koje se duguje duhovnoj stvari). Jednako tako, treba vratiti prihode primljene iz crkvene nadarbine ili službe koja je simonijski stečena. No, crkveni ili redovni sudac može takve plodove, koji su primljeni *u dobroj vjeri*, u cijelosti ili djelomično prepustiti (kan. 729.);

b) excommunicatio S. Sedi simpliciter reservata contra eos, qui perpetraverunt simoniam in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis; insuper iidem sunt ipso facto privati iure eligendi, praesentandi, nominandi (si quod habent) et, si sunt clerici, suspenduntur (c. 2392);

b) izopćenje pridržano Svetoj Stolici običnim načinom protiv onih koji su počinili simoniju u kojoj god službi, nadarbini ili crkvenom dostojanstvu. Osim toga, isti su *ipso facto* lišeni prava biranja, predstavljanja, imenovanja (ako koje imaju) i ako su klerici, suspendirani su (kan. 2392.);

c) omnes (etiam episcopali dignitate aucti), qui per simoniam ad ordines scienter promoverint vel promoti fuerint, aut alia sacramenta administraverint vel receperint, sunt suspecti de haeresi; clerici praeterea suspensionem incurrunt S. Sedi reservatam (c. 2371);

c) svi (pa i oni obdareni biskupskim dostojanstvom), koji bi svjesno po simoniji dijelili ili primili sveti red, ili dijelili ili primili druge sakramente, sumnjivi su za krivovjerje; a klerici, osim toga, upadaju u suspenziju pridržanu Svetoj Stolici (kan. 2371.);

d) quaestum facientes ex indulgentiis plectuntur ipso facto excommunicatione simpliciter reservata S. Sedi (c. 2327);

d) oni koji zarađuju na oprostima upadaju *ipso facto* u izopćenje pridržano Svetoj Stolici na običan način (kan. 2327.);

e) delinquentes contra statuta de stipendiis Missarum vel de taxis ecclesiasticis plectuntur poenis ferendae sententiae (c. 2324 et 2408).

e) oni koji počine kazneno djelo protiv odredbi o stipendijima za Mise ili o crkvenim pristojbama, padaju u kazne prepuštene izreci suda (kan. 2324. i 2408.).

QUAESTIO II.
De virtutibus pietatis, observantiae, oboedientiae (seu de quarto praecepto Decalogi).

PITANJE II.
O krepostima ljubavi prema roditeljima, poštovanju, poslušnosti (ili o četvrtoj zapovijedi Dekaloga).

CAPUT I. **De pietate.**

POGLAVLJE I. **O ljubavi prema roditeljima i domovini [pietas].**

456. Notio. Pietas sumitur in triplici sensu, scil.
1. pro *religione seu cultu divino*; quo sensu dicitur: «Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae quae nunc est et futurae» (1 Tim. 4, 8);

456. Pojam. Izraz "pietas" uzima se u trostrukom smislu, to jest:
1. za *pobožnost ili štovanje Boga*; u tom se smislu kaže: »Pobožnost je svemu korisna, jer ima obećanje života, koji je sada i budućega« (1 Tim 4, 8);

2. pro *benignitate seu misericordia*, quo sensu ipse Deus et sancti vocantur pii: «Quoniam pius et misericors Deus» (Eccli. 2, 3);

2. za *blagost ili milosrdnost*; u tom se smislu nazivaju sam Bog i sveci "pii" [blagi]: »Jer je blag [pius] i milosrdan Bog« (Crkv. 2, 3);

3. pro *virtute morali speciali*, qua parentes et patriam colimus tamquam principium exsistentiae nostrae.
In hoc sensu pietas definitur a S. Thoma: «*Pietas est quaedam protestatio caritatis, quam quis habet ad parentes et ad patriam*» (S. theol. 2, 2, q. 101, a. 3, ad 1).

3. za *posebnu moralnu krepost*, kojom poštujemo roditelje i domovinu kao počelo naše opstojnosti.
U tom smislu, pojam "pietas" definira sv. Toma: »*Pietas je određeno očitovanje ljubavi, koju netko ima prema roditeljima i prema domovini*« (S. theol. 2, 2, q. 101, a. 3, ad 1).

Actus huius virtutis sunt duo: obsequium et reverentia; quae quidem exhibentur parentibus et patriae, quia sunt principium ortus nostri.

Dva su čina ove kreposti: poslušnost i poštovanje; koji se iskazuju roditeljima i domovini, jer su počelo odakle potječemo.

Fundamentum igitur et motivum pietatis est arctissima unio, quae exsistit inter illos, qui sunt sanguine aut patria iuncti.

Temelj je, dakle, i motiv ljubavi prema roditeljima i domovini: najuža sveza koja postoji između onih koji su povezani krvlju i domovinom.

— Pietas est virtus specialis, quia habet speciale obiectum et speciale motivum, ut patet ex dictis.

— Ljubav prema rodu i domovini jest posebna krepost, jer ima poseban objekt i poseban motiv, kao što je očito iz rečenoga.

457. Peccata contra pietatem sunt peccata specifice distincta ab aliis peccatis laedentibus caritatem aut iustitiam. Quare sunt etiam specialiter accusanda in confessione, e. g. verberare patrem et verberare alium hominem sunt peccata specifice diversa.

457. Grijesi protiv ljubavi prema rodu i domovini vrsno su različiti od drugih grijeha koji povrjeđuju ljubav ili pravednost. Zato se za njih treba posebno optužiti u ispovijedi, npr. tući oca i tući drugog čovjeka jesu dva vrsno različita grijeha.

Laesio autem pietatis inter consanguineos *remotioris gradus*, e. g. per odium, verberationem, est quidem circumstantia aggravans substantiam peccati, sed non inducit novam speciem moralem.

No, povreda ljubavi između rođaka daljega stupnja, npr. mržnjom, tučnjavom, doduše, jest okolnost koja otežava bit grijeha, ali ne izaziva novu moralnu vrstu grijeha.

Pietas *erga patriam* laeditur per excessum et defectum. Per excessum laeditur ab iis, qui nationalismum excessivum verbis et factis exhibent cum iniuria aliarum nationum; per defectum autem ab iis, qui se esse cosmopolitas iactant et quorum adagium est vetus dictum paganum: «Ubi bene, ibi patria.»

Ljubav *prema domovini* povrjeđuje se pretjerivanjem i nedostatkom. Pretjerivanjem je povrjeđuju oni koji riječima i djelima iskazuju pretjerani nacionalizam uz nepravdu prema drugim narodima; a nedostatkom oni koji se hvale da su kozmopoliti i čija je poslovica ona stara izreka pogana: »Gdje je dobro, tamo je domovina.«

Nota. Tunc solummodo laeditur pietas, quando parentes aut filii laeduntur in bonis *personalibus*, e. g. in incolumitate corporis, honoris, famae, non autem in bonis fortunae; immo tale peccatum est levius, quam si commissum est in extraneos; quia bona fortunae inter consanguineos sunt aliqualiter communia.

Napomena. Ljubav prema rodbini povrjeđuje se samo onda kada su roditelji ili djeca povrijeđeni u *osobnim* dobrima, npr. u nepovredivosti tijela, časti, dobrog glasa, ali ne i u imovinskim dobrima; štoviše, takav je grijeh lakši, nego kad je počinjen protiv vanjskih osoba; jer su imovinska dobra među rođacima na neki način zajednička.

CAPUT II. **De observantia.**

POGLAVLJE II. **O poštovanju.**

458. Notio. *Observantia est virtus, per quam cultus et honor exhibetur personis in aliqua, dignitate constitutis.*

458. Pojam. *Poštovanje je krepost po kojoj se iskazuje štovanje i čast osobama koje se nalaze na nekom dostojnom položaju.*

Solet distingui triplex observantia, prout triplex est dignitas colenda:

Obično se razlikuju tri vrste poštovanja, kao što treba štovati tri vrste dostojanstva:

a) observantia *civilis*, quae exhibetur dignitatibus civilibus, e. g. regi, praeceptori, hero;

a) *građansko* poštovanje, koje treba iskazivati građanskim dostojanstvima, npr. kralju, učitelju, poslodavcu;

b) observantia *religiosa*, quae exhibetur dignitatibus ecclesiasticis, e. g. Papae, episcopo, sacerdoti;

b) *vjersko* poštovanje, koje treba izraziti crkvenim dostojanstvima, npr. Papi, biskupu, svećeniku;

c) observantia *supernaturalis*, quae exhibetur sanctis propter eorum virtutes supernaturales, et quae solet quoque vocari *dulia*.

c) *nadnaravno* poštovanje, koje se iskazuje svecima zbog njihovih nadnaravnih kreposti, te koje se obično naziva *dulia*.

— Observantia est virtus specialis, utpote habens speciale obiectum et speciale motivum; eius actus sunt *revereri* et *oboedire*.

— Poštovanje je posebna krepost, jer ima poseban objekt i poseban motiv; njegovi su čini: *poštovati* i *slušati*.

Peccata contra observantiam sunt irreverentia et inoboedientia erga illas personas, quibus debetur observantia. Quae quidem peccata sunt leviora quam peccata contra pietatem, quippe quae arctiorem unionem et obligationem inducat.

Grijesi protiv poštovanja su nepoštivanje i neposlušnost prema tim osobama, kojima se duguje poštovanje. Ovi su pak grijesi lakši nego grijesi protiv ljubavi prema roditeljima i domovini [pietas], jer po njoj nastaje uža povezanost i obveza.

CAPUT III.
De oboedientia.

POGLAVLJE III.
O poslušnosti.

459. Notio. *Oboedientia est virtus moralis, quae reddit promptam hominis voluntatem ad implendam voluntatem alterius, scil. praecipientis.* Ita S. Thomas.

459. Pojam. *Poslušnost je moralna krepost koja ljudsku volju čini spremnom da ispuni volju drugoga, tj. onoga koji zapovijeda.* Tako kaže sv. Toma.

Duplex distinguitur oboedientia: altera *materialis*, quae est mera physica exsecutio alicuius actus praecepti; altera *formalis*, quae est exsecutio operis, in quantum est a superiore praeceptum.

Razlikuje se dvostruka poslušnost: jedna je *materijalna*, to jest, puko fizičko izvršenje nekog zapovjeđenog čina; druga je *formalna*, to jest, izvršenje djela utoliko što je zapovjeđeno od poglavara.

Oboedientia eousque se extendit, quo se extendit auctoritas praecipientis. Hinc oboedientia erga Deum est illimitata, oboedientia autem erga homines limitatur

Poslušnost se proteže dotle dokle se proteže vlast onoga tko zapovijeda. Zato je poslušnost prema Bogu neograničena, dok je poslušnost prema ljudima ograničena:

a) legibus superioribus, contra quas superiores inferioribus nihil praecipere valent;

a) višim zakonima protiv kojih poglavari ne mogu ništa zapovjediti podložnicima;

b) competentia limitata, quae iis convenit.

Oboedientia est virtus valde excellens, cum bonum valde excellens, nempe propriam voluntatem agentis, Deo sacrificet.

460. Peccata contra oboedientiam sunt

a) per *excessum*: servilitas seu oboedientia indiscreta, quae etiam in rebus illicitis obtemperat;

b) per *defectum*: inoboedientia, quae est vel *materialis*, nempe laesio cuiuslibet virtutis; vel *formalis*, nempe formalis contemptus praecepti aut praecipientis.

Formalis contemptus praecepti est peccatum mortale ex genere suo; formalis vero contemptus ipsius praecipientis est peccatum mortale ex toto genere suo, cum sit gravis iniuria non solummodo in ipsum praecipientem, sed etiam in Deum, cuius vices gerit praecipiens.

b) ograničenom nadležnošću, koja im pripada.

Poslušnost je izrazito uzvišena krepost, jer izrazito uzvišeno dobro, naime, vlastitu volju činitelja: žrtvuje Bogu.

460. Grijesi protiv poslušnosti jesu:

a) po *pretjerivanju*: sluganstvo ili nerazborita poslušnost, koja se pokorava čak i u nedopuštenim stvarima;

b) po *manjku*: neposlušnost, koja je ili *materijalna*, naime, povreda bilo koje kreposti; ili *formalna*, naime, formalni prezir prema zapovijedi ili onomu tko zapovijeda.

Formalni prezir prema zapovijedi smrtni je grijeh po svojoj vrsti; dok je formalni prezir prema onomu tko zapovijeda smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti, jer je teška nepravda ne samo prema samom nalagatelju, nego i prema Bogu, čiji je zamjenik nalagatelj.

CAPUT IV. **De iisdem virtutibus pietatis, observantiae, oboedientiae, prout observari debent a parentibus, filiis etc.**

461. 1. Obligationes filiorum erga parentes.

Filii tenentur exhibere
a) amorem,
b) reverentiam,
c) oboedientiam.

Quae quidem triplex obligatio est ex genere suo gravis.

Amor debitus sit *affectivus* simul et *effectivus*.

Reverentia exhibenda est verbis, signis, factis.

Oboedientia praestanda est parentibus in omnibus, quae ad ipsorum curam pertinent. Quaenam sit materia gravis in laesione oboedientiae debitae, difficulter dici potest. Si tamen ex inoboedientia oritur notabile damnum parentibus vel filiis, tunc profecto peccatum commissum est grave.

Oboedientia parentibus debita etiam in rebus licitis habet duas limitationes, nempe

a) quoad *durationem*, cessat enim, si filius maiorennis vel emancipatus degit extra domum paternam;

POGLAVLJE IV. **O istim krepostima ljubavi prema roditeljima, poštovanja, poslušnosti, kako ih trebaju obdržavati roditelji, djeca itd.**

461. 1. Obveze djece prema roditeljima.

Djeca su dužna iskazivati:
a) ljubav,
b) poštovanje,
c) poslušnost.

Ova je pak trostruka obveza po svojoj vrsti teška.

Dužna *ljubav* treba biti istodobno *afektivna* i *efektivna*.

Poštovanje treba iskazivati riječima, znakovima, djelima.

Poslušnost treba iskazivati roditeljima u svemu što spada na njihovu brigu. Koja je materija teška u povredi dužne poslušnosti, teško je reći. Ipak, ako iz neposlušnosti nastaje znatna šteta roditeljima ili djeci, tada je svakako počinjeni grijeh težak.

Dužna poslušnost prema roditeljima, pa i u dopuštenim stvarima, ima dva ograničenja, naime:

a) što se tiče *trajanja*, jer prestaje ako punoljetni ili emancipirani sin boravi izvan očinske kuće;

b) quoad *electionem status vitae*, ideoque filii etiam minorennes sunt liberi in hac electione, et parentes peccant cogentes filios ad amplectendum aliquem statum vitae.

b) što se tiče *izbora životnog staleža*, i zato su djeca, pa i maloljetna, slobodna u tom izboru, a roditelji griješe sileći djecu da prihvate neki životni stalež.

462. 2. Obligationes parentum erga filios.

462. 2. Obveze roditelja prema djeci.

Parentes tenentur exhibere filiis
a) amorem,
b) educationem corporalem et spiritualem [1],

Roditelji su dužni pružiti djeci:
a) ljubav,
b) tjelesni i duhovni odgoj [1],

Amor debitus sit affectivus et effectivus, ita ut parentes non solum omne odium omnemque malevolentiam seponant, sed etiam filiis bene velint, bene faciant atque subveniant in necessitatibus.

Dužna *ljubav* treba biti afektivna i efektivna, tako da roditelji ne samo odlože svaku mržnju i svaku zlovolju, nego i da žele dobro djeci, dobro im čine i pomažu u potrebama.

Educatio corporalis postulat, ut parentes inde a conceptione prolis sedulam curam habeant de salute eius corporali. Hinc mater praegnans evitet omnia, quae minitantur nocumentum foetui; parentes peccant, qui filiis non praebent sufficiens nutrimentum, vestitum, habitationem, curationem tempore morbi; qui non curant, ut filii obtineant convenientem statum vitae.

Tjelesni odgoj traži da roditelji još od začeća vode pažljivu brigu o tjelesnom zdravlju djeteta. Stoga, trudna majka treba izbjegavati sve što bi moglo ugroziti fetus. Griješe roditelji koji djeci ne pružaju dostatnu prehranu, odjeću, stanovanje, liječenje u vrijeme bolesti; te ako ne brinu o tome da im djeca postignu prikladan životni stalež.

[1] Codex iur. can. c. 1113 de hac re statuit: «Parentes gravissima obligatione tenentur prolis educationem tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem curandi et etiam eorum bono temporali providendi.»

[1] Zakonik kanonskog prava, kan. 1113., o ovoj stvari određuje: »Roditelji su po najtežoj obvezi dužni pružiti djeci odgoj: kako vjerski i moralni, tako i tjelesni i građanski, te brinuti za njihovo vremenito dobro.«

Educatio *spiritualis* perquam necessaria est proli, quoniam per illam eius salus aeterna fovetur. Hinc imprimis curandum est, ut proli natae mox baptismus conferatur; deinde, ut proles iam a teneris annis assuefiat operibus religiosis et piis peragendis mota non solum verbis, sed praecipue exemplis parentum; tum ut proles mittatur in bonas scholas.

Duhovni odgoj je posebno nužan djetetu, jer se njime brine za njegovo vječno spasenje. Zato se prije svega treba brinuti da se novorođenom djetetu brzo podijeli krštenje; zatim, da se dijete već od najranijih godina navikne na obavljanje religioznih i pobožnih djela, potaknuto ne samo riječima, nego posebice primjerima roditelja, kao i da se dijete šalje u dobre škole.

463. Obligationes coniugum.

Distinguuntur obligationes *mutuae*, quae inter ambos coniuges sunt aequales, et obligationes, quae alterutri coniugi sunt *peculiares*.

a) *Obligationes mutuae* sunt:
α) mutuus amor affectivus et effectivus;
β) debitum coniugale;
γ) convictus.

b) *Obligationes mariti* sunt:
α) tamquam caput familiae dirigere uxorem, filios, domesticos;
β) praebere uxori et toti familiae sufficientem victum, vestitum, sustentationem;
γ) recte administrare bona familiae.

c) *Obligationes uxoris* sunt:
α) debitam oboedientiam praestare marito;

β) sedulam curam habere de re domestica et praesertim de educatione prolis.

463. Obveze supružnika.

Razlikuju se *međusobne* obveze, koje su jednake kod oboje supružnika, i obveze koje su svakom supružniku *zasebne*.

a) *Međusobne obveze* su:
α) međusobna ljubav, afektivna i efektivna;
β) bračna dužnost;
γ) zajednički život.

b) *Obveze muža* su:
α) kao glava obitelji voditi ženu, djecu i ukućane;
β) pružiti ženi i cijeloj obitelji dostatnu prehranu, odjeću, uzdržavanje;
γ) ispravno upravljati dobrima obitelji.

c) *Obveze žene* su:
α) iskazivati dužnu poslušnost mužu;

β) marljivo voditi brigu o kućanstvu i osobito o odgoju djece.

464. *Scholion*.
De emancipatione feminarum.

Quamvis haec materia non pertineat ad virtutem pietatis, tamen, cum sermo sit de relationibus inter virum et mulierem, praestat hic pauca delibare scitu necessaria pro theologo moralista de emancipatione feminarum, quae hodie ita agitat mentes et rem publicam.

1. Vir et mulier pares sunt quantum ad animam, ad gratiam et gloriam obtinendam.

2. Quamvis ordinarie mulier sit debilior viro, quantum ad vires corporis et intellectus, tamen haud paucae exsistunt mulieres valentes perficere eadem opera, quae viri praestant. Per se igitur nihil obstat, quominus mulieribus capacibus haec opera et munia committantur, e. g. munus medici, magistri etc.

3. Deus creavit mulierem in adiutorium viri illamque desumpsit ex costa Adae; insuper mulierem exclusit ab officio sacerdotali. Quae quidem omnia haud obscure demonstrant, Deum nolle *omnimodam* aequalitatem inter virum et mulierem.

Ergo emancipatio radicalis mulierum et omnimoda aequiperatio cum viro videntur esse contra intentionem Creatoris.

464. *Scholion.*
O emancipaciji žena.

Iako ova materija ne spada na krepost ljubavi prema rodbini i domovini [pietas], ipak, kako je riječ o odnosima između muža i žene, korisno je ovdje ponešto istaknuti, što je moralnom teologu nužno znati o emancipaciji žena, koja danas toliko uzburkava duše i državu.

1. Muškarac i žena jednaki su što se tiče duše, milosti i slave koju treba postići.

2. Iako je redovito žena slabija od muškarca što se tiče tjelesnih i intelektualnih snaga, ipak, postoji nemali broj žena koje mogu obaviti iste poslove koje obavljaju muškarci. Stoga, po sebi ništa ne sprječava da se sposobnim ženama povjere ti poslovi i službe, npr. služba liječnika, učitelja itd.

3. Bog je stvorio ženu za pomoćnicu mužu, i uzeo ju je iz Adamova rebra. Osim toga, isključio je ženu iz svećeničke službe. Sve to pak nimalo skriveno pokazuje da Bog ne želi *posvemašnu* jednakost između muškarca i žene.

Stoga, radikalna emancipacija žena i posvemašno izjednačenje s muškarcem, izgleda da je protiv namjere Stvoritelja.

4. Officium principale mulieris est cura domestica, ideoque talis emancipatio mulierum, quae vitam familialem laedit, est reicienda.

4. Poglavita je služba žene briga o kućanstvu; i zato onakvu emancipaciju žena, koja šteti obiteljskom životu, treba odbaciti.

5. Ex parte religionis catholicae nihil obstat (saltem per se); quominus mulieribus capacibus concedatur *ius sufragii* etiam in rebus politicis. Sed est alia quaestio, utrum rei publicae et Ecclesiae aliquid utilitatis revera enascatur ex iure votandi mulieribus concesso in aliqua regione.

5. Sa strane katoličke vjere, ništa ne sprječava (barem po sebi) da se sposobnim ženama udijeli *pravo glasa*, pa i u političkim stvarima. No, drugo je pitanje hoće li doista biti ikakve koristi za državu i Crkvu od uvođenja prava glasa ženama u nekoj zemlji.

465. 4. Obligationes dominorum et famulorum.

a) *Domini et heri* debent

α) famulos et operaros benigne tractare,

β) instruere et corripere atque inducere ad religiosa munia adimplenda,

γ) iustam mercedem iis solvere.

465. 4. Obveze gospodara i sluga.

a) *Gospodari i poslodavci* dužni su:

α) dobrohotno postupati sa slugama i radnicima,

β) poučiti ih i opomenuti, te poticati na ispunjenje vjerskih dužnosti;

γ) isplatiti im pravednu plaću.

b) *Famuli et operarii* tenentur dominis et heris exhibere

α) debitam reverentiam,

β) debitam oboedientiam,

γ) fidele obsequium.

b) *Sluge i radnici* dužni su gospodarima i poslodavcima iskazivati:

α) dužno poštovanje,

β) dužnu poslušnost,

γ) vjernu službu.

466. 5. Obligationes magistrorum et discipulorum.

a) *Magistri* vices parentum gerunt quantum ad educationem spiritualem, ac proinde habent in hac re obligationes similes ac parentes. Ideo debent sedulo instruere verbo et exemplo discipulos scientiis et bonis moribus.

b) *Discipuli* tenentur magistris praestare reverentiam, amorem, oboedientiam in iis omnibus, quae studia et bonos mores spectant.

466. 5. Obveze učitelja i učenika.

a) *Učitelji* obavljaju službu zamjenika roditelja što se tiče duhovnog odgoja, i zato u ovoj stvari imaju slične obveze kao i roditelji. Stoga, dužni su marljivo poučavati učenike riječju i primjerom o znanostima i dobrim običajima.

b) *Učenici* su dužni iskazivati učiteljima poštovanje, ljubav, poslušnost u svemu onome što se tiče učenja i dobrih običaja.

467. 6. Obligationes principum et subditorum.

a) *Principes* debent strenue exercere iustitiam
α) legalem,
β) distributivam,
γ) vindicativam.

b) *Subditi* tenentur principibus
α) exhibere reverentiam, oboedientiam, fidelitatem;
β) eligere bonos deputatos;
γ) solvere iusta tributa;
δ) aliquando praestare servitium militare.

Oboedientia praestanda est principibus in omnibus rebus licitis, quas possunt legitime mandare. Numquam licita est positiva rebellio contra legitimum principem, etiamsi est tyrannus.

467. Obveze vladara i podložnika.

a) Vladari su dužni odvažno vršiti pravednost:
α) zakonsku,
β) razdiobnu,
γ) odmazdnu.

b) *Podložnici* su dužni vladarima:
α) iskazivati poštovanje, poslušnost, vjernost;
β) izabrati dobre zastupnike;
γ) plaćati pravedne poreze;
δ) ponekad pružiti vojnu službu.

Poslušnost treba pružiti vladarima u svim dopuštenim stvarima, koje mogu zakonito naložiti. Nikada nije dopuštena pozitivna pobuna protiv zakonitog vladara, pa makar bio tiranin.

Attamen licet illi aliquando opponere *passivam resistentiam*, si scil. iniustae res exiguntur.

No, dopušteno je ponekad mu se suprotstaviti *pasivnim otporom*, tj. ako traži nepravedne stvari.

Subditi per se graviter laedunt iustitiam legalem, si non eligunt bonos deputatos. Electores enim saltem aliqualiter participant in nocumentis, quae rei publicae causantur a malis deputatis.

Podložnici po sebi teško povrjeđuju zakonsku pravednost ako ne biraju dobre zastupnike. Naime, birači barem ponešto sudjeluju u štetama, koje državi uzrokuju loši zastupnici.

Per accidens licet eligere malum deputatum, si gravis causa excusat. Sic e. g. operarius posset eligere malum deputatum, si secus suum officium amitteret et aliud officium invenire non valeret. Licet eligere malum deputatum ad impediendam electionem peioris; quod quidem haud raro accidere potest in sic dictis secundis electionibus (Stichwahlen, ballottage).

Pripadno je dopušteno birati lošeg zastupnika, ako ispričava ozbiljan razlog. Tako npr. radnik može birati lošeg zastupnika, ako bi u suprotnom izgubio svoju službu, a ne može pronaći drugu službu. Dopušteno je birati lošeg zastupnika kako bi se spriječio izbor još gorega; to se nerijetko može dogoditi u takozvanom drugom krugu izbora (Stichwahlen, ballottage).

Ratio autem, quare in necessitate liceat eligere malum deputatum, est, quia talis electio non est nisi cooperatio materialis ad peccatum alterius.

Razlog je pak zašto je u nuždi dopušteno birati zlog zastupnika: jer je takav izbor samo materijalno sudjelovanje u grijehu drugoga.

QUAESTIO III.
De ceteris virtutibus iustitiae annexis, nempe de gratitudine, vindicatione, affabilitate, liberalitate, epikeia.

Quoniam iam supra n. 261 sqq. sufficienter dictum est de mendacio aliisque actibus virtuti *veritatis* (veracitatis) oppositis, non videtur esse necessarium specialiter tractare de hac virtute, «*qua aliquis et vita et sermone talem se demonstrat, qualis est*» (S. theol. 2, 2, q. 109, a. 3 ad 3).

Sit breviter dictum: Tria sunt officia huius pulchrae virtutis:

1. amare veritatem in omnibus dictis et factis;

2. cavere, ne contra iudicium propriae mentis aliquid dicatur aut significetur;

3. patefacere sincere iudicium propriae mentis per verba aut alia signa, nisi tamen aliquando sit necessarium servare secretum aut occultare veritatem.

PITANJE III.
O ostalim krepostima, koje su pridružene pravednosti; naime, o zahvalnosti, odmazdi, istinoljubivosti, ljubaznosti, darežljivosti, epikeji.

Budući da je gore n. 261. sl. dovoljno rečeno o laži i drugim činima koji se protive kreposti *istinitosti* (istinoljubivosti), izgleda da nije potrebno posebno raspravljati o toj kreposti, »*kojom se čovjek i životom i govorom pokazuje onakvim kakav uistinu jest*« (S. theol. 2, 2, q. 109., a. 3. ad 3.).

Recimo ukratko: ova lijepa krepost ima tri uloge:

1. ljubiti istinu u svemu što govorimo i činimo;

2. paziti da se ništa ne kaže ili naznači što je protivno sudu vlastitog uma;

3. iskreno očitovati sud vlastitog uma riječima ili drugim znakovima, osim ako je ponekad nužno čuvati tajnu ili prikriti istinu.

CAPUT I. **De gratitudine.**

468. Notio. *Gratitudo est virtus, quae inclinat hominem ad beneficia accepta agnoscenda (mente et ore) atque ad ea saltem aliqualiter rependenda.*

Explicatur.
Gratitudo oritur ex vero beneficio accepto, quod est indebita et utilis praestatio gratis alicui facta ex affectu benevolentiae.

Si beneficium collatum est a superiore, e. g. a Deo, parentibus, gratitudo inde orta refertur ad alias virtutes, e. g. ad religionem, ad pietatem etc.

Gratitudo consistit magis in affectu, nempe in animo grato, quam in effectu, i. e. in reali remuneratione beneficii. Ideo gratitudo est possibilis omnibus, etiam pauperibus.

Officia gratitudinis sunt tria:
1. agnoscere beneficium acceptum;
2. verbis exprimere gratitudinem, e. g. laudando benefactorem, ei grates exprimere;
3. factis retribuere beneficium acceptum, in quantum facultas permittit.

POGLAVLJE I. **O zahvalnosti.**

468. Pojam. *Zahvalnost je krepost koja navodi čovjeka da prepozna primljena dobročinstva (umom i ustima) i da za njih barem nekako uzvrati.*

Objašnjenje.
Zahvalnost nastaje iz pravog primljenog dobročinstva, to jest, nezasluženog i korisnog pružanja nekomu besplatnog dara, izvršenog činom iz čuvstva dobrohotnosti.

Ako je dobročinstvo učinio poglavar, npr. Bog, roditelji, zahvalnost koja odatle nastaje odnosi se na druge kreposti, npr. na bogoštovlje, ljubav prema roditeljima [pietas] itd.

Zahvalnost stoji više u afektu, naime, u zahvalnoj namjeri, nego u efektu, tj. stvarnom uzvraćanju dobročinstva. Zato je svima moguća zahvalnost, pa i siromasima.

Dužnosti zahvalnosti ima tri:
1. prepoznati primljeno dobročinstvo;
2. riječima iskazati zahvalnost, npr. pohvalom dobročinitelja, izražavajući mu zahvalu;
3. djelima uzvratiti za primljeno dobročinstvo, ukoliko to dopuštaju mogućnosti.

Qualitates. Gratitudo debet esse:

1. *prompta*, i. e. cito manifestari post beneficium acceptum;

2. *interna* et non solum externa, i. e. procedere ex sincero affectu interno et non tantum verbis frigidis enuntiari;

3. *humilis*, i. e. cum vera agnitione beneficii tamquam rei nobis utilis;

4. *carens cupiditate*, i. e. gratitudo non debet exprimi eo potissimum fine, ut ampliora beneficia a benefactore recipiantur.

Vitium *oppositum* gratitudini est ingratitudo, quae est aut *formalis*, nempe contemptus benefactoris aut beneficii; aut *materialis*, quae est omissio debitae gratitudinis absque contemptu.

Svojstva. Zahvalnost treba biti:

1. *brza*, tj. treba se brzo očitovati nakon primljenog dobročinstva;

2. *unutarnja*, a ne samo vanjska, tj. treba proizlaziti iz iskrenog unutarnjeg osjećaja, a ne samo obavijestiti hladnim riječima;

3. *ponizna*, tj. uz pravo priznanje dobročinstva kao stvari koja nam je korisna;

4. *bez pohlepe*, tj. zahvalnost se ne treba izražavati prvenstveno sa ciljem da se još veća dobročinstva prime od dobročinitelja.

Mana, koja je *protivna* zahvalnosti, jest nezahvalnost, koja je ili *formalna*, naime, prezir prema dobročinitelju i dobročinstvu; ili *materijalna*, koja je propust dužne zahvalnosti bez prezira.

CAPUT II. **De vindicatione.**

469. Notio. *Vindicatio est redditio mali poenalis pro malo culpabili facta ab homine privato, ut habeatur reparatio iniuriae commissae et satisfactio partis laesae.*

Cum homo ex natura sua valde proclivis sit ad ulciscendas iniurias acceptas, virtus quaedam necessaria est, ne fiat excessus in hac re.

Vindicta sumpta a superiore ad tuendum bonum commune non est actus huius virtutis, sed iustitiae legalis. Si quis homo privatus vindictam debitam sumit propter *correctionem* fratris peccantis, est actus caritatis; si id facit ad honorem Dei reparandum, est actus religionis.

— In praxi saepe expedit, ut homo privatus abstineat a vindicta sumenda aut petenda, quia sub specie aequitatis quaesitae saepe latet nimius amor proprius vel etiam odium proximi.

Vitia opposita virtuti vindicationis per *excessum* sunt crudelitas seu saevitia, per *defectum* autem nimia remissio in puniendo.

POGLAVLJE II. **O odmazdi.**

469. Pojam. *Odmazda je uzvraćanje zlom kazne za zlo krivnje, učinjeno od strane privatnog čovjeka, kako bi se postigao popravak počinjene nepravde i zadovoljština oštećenoj strani.*

Budući da je čovjek po svojoj naravi izrazito sklon osvećivanju za primljene nepravde, nužna je određena krepost da se ne događaju ekscesi u ovoj stvari.

Odmazda, koju poduzme poglavar radi čuvanja općeg dobra, nije čin ove kreposti, nego čin zakonske pravednosti. Ako neki privatni čovjek poduzme dužnu odmazdu radi *opomene* brata koji griješi, to je čin ljubavi. Ako ovo učini kako bi vratio čast Božju, to je čin bogoštovlja.

— U praksi je često korisnije da se privatni čovjek suzdrži od poduzimanja ili traženja odmazde, jer se pod prividom traženja pravičnosti često skriva pretjerano sebeljublje ili čak mržnja prema bližnjemu.

Mane protivne kreposti odmazde jesu po *pretjerivanju* okrutnost ili surovost, a po *manjku* suvišna popustljivost u kažnjavanju.

CAPUT III. **De affabilitate.**

470. Notio.
Affabilitas (comitas, urbanitas, amicitia) *est virtus, qua quis ex debito vitae socialis in communi convictu grate et decenter se habet ad alios tam im factis quam in dictis* (Höflichkeit, politesse, affabilité, politeness).

Actus affabilitatis praecipui sunt:

1. omnes benigne audire eosque libenter et hilari vultu alloqui;

2. signa urbanitatis omnibus exhibere, attamen iuxta condicionem uniuscuiusque et consuetudinem patriae;

3. interius et exterius habere veram caritatem erga proximum, atque nimium amorem erga semetipsum impugnare.

Vitia opposita sunt duo: alterum per *excessum*, nempe *adulatio*, qua quis modo excessivo et inordinato alium delectare studet verbis et factis alicuius commodi consequendi causa; alterum per *defectum*, scil. *litigium* seu *morositas*, qua quis se praebet difficilem in consortio, raro acquiescens et saepe contradicens verbis alterius ex intentione alterum contristandi aut saltem illi non placendi.

POGLAVLJE III. **O ljubaznosti.**

470. Pojam.
Ljubaznost (pristojnost, uljudnost, srdačnost) *je krepost kojom se netko po dužnosti društvenog života u zajedničkom druženju odnosi uslužno i pristojno prema drugima, kako djelima, tako i riječima* (Höflichkeit, politesse, affabilité, politeness).

Čini ljubaznosti su osobito:

1. sve dobrohotno poslušati i rado razgovarati s njima vedra lica;

2. svima izražavati znakove uljudnosti, ali prema položaju svakoga pojedinoga od njih i običaju domovine;

3. imati iznutra i izvana pravu ljubav prema bližnjemu, i suzbijati pretjeranu ljubav prema samom sebi.

Dvije su **mane protivne** ljubaznosti: jedna po *pretjerivanju*, naime, *dodvoravanje*, kojim netko pretjeranim i neurednim načinom nastoji riječima i djelima ugoditi drugomu kako bi stekao neku korist; a druga po *manjku*, tj. *svadljivost* ili *mrzovoljnost*, kojom se netko pokazuje teškim u društvu, rijetko se slažući i često suprotstavljajući riječima drugoga iz namjere da drugoga rastuži ili da mu barem ne ugodi.

CAPUT IV.
De liberalitate.

471. Notio. *Liberalitas seu largitas est virtus moderans amorem pecuniae et reddens hominem promptum ad pecuniam erogandam iuxta rectae rationis dictamen.*

Obiectum igitur proximum et immediatum liberalitatis non est ipsa pecunia, sed cupiditas pecuniae moderanda. Quare etiam pauper, qui reapse nullam pecuniam habet, potest virtutem liberalitatis habere, si moderatur iuxta rectam rationem amorem pecuniae.

Vitia opposita sunt duo: alterum per *excessum*, nempe prodigalitas, quae est erogatio superflua et irrationalis rerum suarum; alterum per *defectum*, nempe avaritia, de qua iam supra n. 173 dictum est.

POGLAVLJE IV.
O darežljivosti.

471. Pojam. *Darežljivost ili nesebičnost je krepost koja obuzdava ljubav prema novcu i čini čovjeka spremnim da udijeli novac prema nalogu ispravnog razuma.*

Dakle, bliži i neposredni objekt darežljivosti nije sam novac, nego obuzdavanje želje za novcem. Zato i siromah, koji stvarno nema nikakav novac, može imati krepost darežljivosti, ako prema ispravnom razumu upravlja ljubavlju prema novcu.

Dvije su **mane protivne** darežljivosti: jedna po *pretjerivanju*, naime, rasipnost, to jest, suvišno i nerazumno dijeljenje svojih stvari; druga po *manjku*, naime, škrtost, o kojoj je već gore n. 173. bilo riječi.

CAPUT V. **De epikeia seu aequitate.**

472. Notio.
Epikeia seu aequitas est congrua quaedam moderatio stricti iuris.

Est autem vel actus *iustitiae legalis*, quando nempe est interpretatio benigna non ipsius legis sed mentis legislatoris. De hac epikeia supra n. 105 in tractatu de legibus sermo fuit.

Vel est actus *virtutis specialis*, quae ab aliquibus vocatur quaedam iustitia naturalis, nempe iuxta S. Cyprianum: *iustitia dulcore misericordiae temperata*.

Hanc virtutem aequitatis exercet e. g. creditor, qui concedit debitori aliquam solvendi dilationem.

Laesio huius virtutis, quippe quae tam parvum debitum contineat, non est nisi peccatum veniale.

Virtus aequitatis residet in voluntate et nihil fere aliud est nisi exsecutio virtutis *gnome*, quae est pars prudentiae, et quae residet in ratione practica.

POGLAVLJE V. **O epikeji ili pravičnosti.**

472. Pojam.
Epikeja ili pravičnost je određeno prikladno ublažavanje strogog prava.

Naime, ona je ili čin zakonske pravednosti, kad je riječ o blagom tumačenju ne samog zakona, nego namjere zakonodavca. O ovoj smo epikeji govorili gore n. 105. u raspravi o zakonima.

Ili je čin *posebne kreposti*, koju neki nazivaju određenom naravnom pravednošću, naime, prema sv. Ciprijanu: *pravednost ublažena slatkoćom milosrdnosti*.

Ovu krepost pravičnosti izvršava npr. vjerovnik koji udijeli dužniku određenu odgodu plaćanja.

Povreda ove kreposti, jer sadrži tako malu dužnost, nije više od lakog grijeha.

Krepost pravičnosti nalazi se u volji i gotovo da nije ništa drugo nego izvršenje kreposti *gnome*, koja je dio razboritosti, a koja se nalazi u praktičnom razumu.

TRACTATUS XII.

De virtute fortitudinis et de vitiis oppositis.

Dividitur iste tractatus in quattuor capita:
1. de notione fortitudinis,
2. de actibus eius,
3. de partibus eius,
4. de vitiis oppositis.

CAPUT I. **De notione fortitudinis.**

473. Notio. *Fortitudo est virtus cardinalis, qua appetitus irascibilis (et voluntas) ita roboratur, ut a bono arduo prosequendo non desistat etiam propter maxima pericula vitae corporalis.*

Explicatur. *Subiectum* fortitudinis est appetitus irascibilis, prout tamen voluntati subiacet; fortitudo enim reddit appetitum irascibilem firmum ad prompte et facile moderandas passiones timoris et audaciae, instantibus periculis maximis.

Obiectum fortitudinis sunt pericula maxima recte sustinenda, nempe timores nimii expellendi et audacia nimia refrenanda.

TRAKTAT XII.

O kreposti jakosti i o manama koje joj se protive.

Ovaj se traktat dijeli na četiri poglavlja:
1. o pojmu jakosti,
2. o njezinim činima,
3. o njezinim dijelovima,
4. o manama koje joj se protive.

POGLAVLJE I. **O pojmu jakosti.**

473. Pojam. *Jakost je stožerna krepost kojom se toliko učvršćuje osjetilna težnja srditosti (i volja), da ne posustaje od postizanja tegotnog dobra, pa i zbog najvećih opasnosti za tjelesni život.*

Objašnjenje. *Subjekt* jakosti je osjetilna težnja srditosti, ali utoliko što je podložna volji. Naime, jakost čini osjetilnu težnju srditosti čvrstom kako bi spremno i lako obuzdavala porive straha i smjelosti, dok prijete najveće opasnosti.

Objekt jakosti je ispravno podnošenje najvećih opasnosti, naime, tjeranje prekomjernog straha i obuzdavanje prekomjerne smjelosti.

Donum fortitudinis in hoc excedit virtutem fortitudinis, quod causat firmam fiduciam evadendi omnia pericula.

Dar jakosti [jedan od sedam darova Duha Svetoga] u tome nadilazi krepost jakosti što uzrokuje čvrsto pouzdanje o prevladavanju svih opasnosti.

CAPUT II. **De actibus fortitudinis.**

POGLAVLJE II. **O činima jakosti.**

Actus fortitudinis sunt duo: cohibere timores et moderari audacias; qui quidem actus suum fastigium obtinent in martyrio.

Dva su čina jakosti: suzbijati strahove i ravnati smjelošću; ovi pak čini dostižu svoj vrhunac u mučeništvu.

474. *Martyrium est tolerantia mortis corporalis pro testimonio veritatis christianae.*

474. *Mučeništvo je podnošenje tjelesne smrti za svjedočanstvo kršćanske istine.*

Ad perfectam igitur rationem martyrii requiritur, ut quis

a) revera mortem corporalem patiatur;

b) ut subeat hanc mortem sibi inflictam ab hoste in odium christianae veritatis. Ergo proprie martyr non est, qui e. g. moritur propter morbum contractum ex leprosorum cura, propter veritates naturales, propter haeresim, propter suicidium factum ad castitatem servandam;

c) ut acceptet voluntarie mortem.

Dakle, za potpuni pojam mučeništva potrebno je da netko:

a) zaista pretrpi tjelesnu smrt;

b) da podnese ovu smrt kao nanesenu od strane neprijatelja, koji djeluje iz mržnje prema kršćanskoj istini. Dakle, nije mučenik u pravom smislu tko npr. umre zbog bolesti dobivene u brizi za gubavce, zbog prirodnih istina, zbog krivovjerja, zbog samoubojstva počinjenog radi očuvanja čistoće;

c) da dobrovoljno prihvati smrt.

Effectus martyrii sunt

a) remissio omnis culpae et poenae, est enim martyrium actus perfectissimae caritatis;

b) aureola martyrum, quae est privilegiatum quoddam praemium respondens privilegiatae victoriae.

Učinci su mučeništva:

a) otpuštenje svake krivnje i kazne, jer je mučeništvo čin najsavršenije ljubavi;

b) mučenička aureola, koja je određena povlaštena nagrada, koja odgovara povlaštenoj pobjedi.

CAPUT III. **De partibus fortitudinis.**

475. Fortitudo, cum sit virtus specialissima, non habet species aut partes subiectivas. Eius partes potentiales et integrantes sunt quattuor; quae quidem sunt integrantes, in quantum adiuvant ipsam fortitudinem ad perficiendos eius actus supra cap. praec. indicatos; sunt autem potentiales, in quantum versantur circa materias minus difficiles.

Hae partes sunt:
1. magnanimitas,
2. magnificentia,
3. patientia,
4. perseverantia.

475. Magnanimitas *est virtus inclinans ad magna in omni virtutum genere opera exsequenda, quae sunt magno honore revera digna.*

Obiectum igitur magnanimitatis sunt magni honores recte obtinendi.

POGLAVLJE III. **O dijelovima jakosti.**

475. Budući da je jakost najposebnija krepost, nema vrste ili subjektivne dijelove. Ima četiri potencijalna i integralna dijela. Oni su integralni dijelovi utoliko što pomažu samoj jakosti da izvrši svoje čine, koji su spomenuti gore u prethodnom poglavlju. Potencijalni su pak dijelovi ukoliko se odnose na manje teške materije.

Ovi su dijelovi:
1. širokogrudnost,
2. velikodušnost,
3. strpljivost,
4. ustrajnost.

475. Širokogrudnost *je krepost koja potiče na izvođenje velikih djela u svakoj vrsti kreposti; djela koja su zaista dostojna velike časti*.

Objekt, dakle, širokogrudnosti su velike časti, koje treba ispravno postići.

Qui quidem honores nequeunt obtineri nisi per exercitium virtutum christianarum, idque arduarum. Non ergo vere magnanimus est, qui honores quaerit, e. g. propter divitias aliasque res materiales, quia haec omnia non sunt vere magna neque per se merentur honorem.

A te se časti ne mogu postići drugačije nego vršenjem kršćanskih kreposti, i to napornih. Dakle, nije uistinu širokogrudan tko traži časti npr. zbog bogatstva i drugih materijalnih stvari, jer sve te stvari nisu zaista velike, niti po sebi zaslužuju čast.

Magnanimitas est vera et specialis virtus, habet enim nobile et speciale obiectum, quia instigat ad obtinendos magnos honores per magna opera virtutum; minime autem opponitur humilitati. Nam magnanimitas et humilitas procedunt secundum diversas considerationes: magnanimitas tendit in alta, prout obtinentur adiutorio gratiae divinae; humilitas autem considerat proprios defectus hominis, qui sic seipsum despicit aliosque anteponit.

Širokogrudnost je prava i posebna krepost, jer ima plemenit i poseban objekt, zato što potiče na postizanje velikih časti po velikim kreposnim djelima; ali se nipošto ne protivi poniznosti. Naime, širokogrudnost i poniznost proizlaze prema različitim gledištima: širokogrudnost teži prema visokome, kako se postiže uz pomoć Božje milosti; dok poniznost promatra vlastite nedostatke čovjeka, koji tako prezire samoga sebe i druge stavlja ispred sebe.

Proprietates magnanimitatis pulchre enumerantur a S. Thoma post Aristotelem: magnanimus

a) modice delectatur honoribus etiam magnis oblatis;

b) in prosperis et in adversis moderatum se praebet;

c) libenter aliis auxilium praebet, sed ipse vix quemquam rogat de auxilio pro se ipso;

d) magnatibus non adulatur neque sinit suam libertatem ab eorum auctoritate opprimi;

e) non est ambitiosus;

Vlastitosti širokogrudnosti lijepo nabraja sv. Toma prema Aristotelu; širokogrudan čovjek:

a) umjereno uživa u častima, pa i velikim darovanim častima;

b) i u uspjesima, i u protivštinama, pokazuje se staloženim;

c) rado drugima pruža pomoć, ali sam jedva da ikoga moli pomoć za sebe samoga;

d) ne dodvorava se moćnicima, niti dopušta da mu svojom vlašću zatiru slobodu;

e) nije ambiciozan [častohlepan];

f) aperte suam sententiam dicit, si est necessarium; non enim timet homines;

g) non meminit iniuriarum acceptarum;

h) in suis exterioribus gestibus corporis est tardus.

f) otvoreno izražava svoje mišljenje, ako je to potrebno, jer se ne boji ljudi;

g) ne pamti primljene nepravde;

h) u svojim je vanjskim pokretima tijela oprezan.

477. Magnificentia *est virtus moderans amorem pecuniae, ne magni sumptus impediantur, quibus magna opera externa fieri debent.*

Differt ergo magnificentia a magnanimitate sicut species a genere; magnanimitas etenim intendit magnum in omni materia et in omnibus virtutibus, magnificentia vero magnum intendit et exsequitur *in externo opere factibili*.

Materia seu obiectum magnificentiae sunt magni sumptus faciendi pro magnis operibus externis. Cum autem hoc obiectum sit quid speciale et arduum, magnificentia est virtus specialis, cuius exercitium pertinet ad reges et divites, qui possunt facere magnos sumptus.

Magnificentia differt quoque a liberalitate, quae versatur circa moderatas acceptiones et dationes pecuniae, magnificentia autem solummodo versatur circa magnos sumtus.

477. Velikodušnost *je krepost koja obuzdava ljubav prema novcu, kako se ne bi spriječili veliki izdaci, kojima se trebaju izvesti velika djela.*

Dakle, velikodušnost se razlikuje od širokogrudnosti kao vrsta od roda. Naime, širokogrudnost je usmjerena na velike stvari u svim materijama i svim krepostima, a velikodušnost namjerava i izvodi velike stvari u *veličanstvenim vanjskim djelima* [građevinama].

Materija ili objekt velikodušnosti su veliki izdaci [troškovi], koje treba poduzeti za velika vanjska djela. Budući da je taj objekt nešto posebno i tegotno, velikodušnost je posebna krepost, čije vršenje spada na kraljeve i bogataše, koji mogu poduzeti velike izdatke.

Velikodušnost se razlikuje i od darežljivosti, koja se odnosi na umjerena primanja i davanja novca, dok se velikodušnost odnosi samo na velike izdatke.

478. Patientia *est virtus, qua quis mala praesentia ita perfert, ut ex iis non inordinate tristetur.*

Si patientia versatur circa moderandam tristitiam ex imminentia mortis, est pars *integralis* fortitudinis; sin autem tristitia oritur ex minoribus malis, tunc patientia est tantum pars *potentialis* fortitudinis.

Patientia est virtus perquam necessaria, ideoque Christus dicit: «In patientia vestra possidebitis animas vestras» (Luc. 21, 19).

Medium ad obtinendam patientiam est vivida consideratio:
a) Dei patienter tolerantis peccatores;
b) Christi patientis in vita et in morte;
c) sanctorum tolerantium omnigena mala;
d) fructuum patientiae, qui sunt satisfactio pro peccatis commissis et gloria aeterna;
e) malorum, quae oriuntur ex impatientia.

478. Strpljivost *je krepost po kojoj netko tako podnosi sadašnja zla, da se zbog njih ne žalosti neuredno.*

Ako se strpljivost odnosi na obuzdavanje žalosti zbog prijetnje smrti, onda je ona *integralni* dio jakosti, ali ako žalost nastaje zbog manjih zala, tada je strpljivost samo *potencijalni* dio jakosti.

Strpljivost je izrazito potrebna krepost, i zato Krist kaže: »U vašoj ćete strpljivosti sačuvati vaše duše« (Lk 21, 19).

Sredstvo za dobivanje strpljivosti jest živo promišljanje:
a) o Bogu koji strpljivo podnosi grešnike;
b) o Kristu strpljivom u životu i u smrti;
c) o svecima koji su pretrpjeli svakovrsna zla;
d) o plodovima strpljivosti, koji su zadovoljština za počinjene grijehe i vječna slava;
e) o zlima koja nastaju iz nestrpljivosti.

479. Perseverantia *est virtus inclinans ad persistendum in exercitio virtutum, secundum quod recta ratio dictat, non obstante molestia ex diuturnitate operis proveniente.*

479. Ustrajnost *je krepost koja navodi čovjeka da izdrži u vršenju kreposti, u skladu s nalogom ispravnog razuma, bez obzira na napor koji dolazi iz dugotrajnosti djela.*

Sane quaelibet vera virtus est firma et perducit opus ad finem, sed perseverantia hanc firmitatem praebet ex speciali motivo, nempe ex speciali honestate, quae invenitur in perficiendo opere, non obstantibus omnibus impedimentis.

Dakako, svaka je prava krepost čvrsta i privodi djelo koncu, ali ustrajnost pruža ovu čvrstoću iz posebnog motiva; naime, iz posebne čestitosti, koja se nalazi u obavljanju djela bez obzira na sve zapreke.

CAPUT IV. **De vitiis oppositis.**

480. *Fortitudini opponuntur tria vitia, magnanimitati quattuor, magnificentiae duo, patientiae duo, perseverantiae item duo.*

1. Fortitudini opponuntur:
a) timiditas seu ignavia,
b) intimiditas,
c) audacia seu temeritas.

a) *Timiditas* est timor inordinatus malorum temporalium et praecipue periculorum mortis, seu est *excessus in timendo et defectus in audendo*. Defectus autem in audendo potius vocatur *ignavia*.

b) *Intimiditas* est vitium, quod non sufficienter timet pericula.

c) *Audacia* seu temeritas est excessus in aggrediendis periculis.

POGLAVLJE IV. **O protivnim manama.**

480. *Jakosti se protive tri mane, širokogrudnosti četiri, velikodušnosti dvije, strpljivosti dvije, a ustrajnosti, isto tako, dvije mane.*

1. Jakosti se protive:
a) plašljivost ili kukavičluk;
b) neustrašivost,
c) smionost ili nesmotrenost.

a) *Plašljivost* je neuredan strah od vremenitih zala, a osobito od opasnosti smrti, ili: to je *pretjerivanje u strahu i manjak u smjelosti*. Manjak pak smjelosti bolje se naziva *kukavičluk*.

b) *Neustrašivost* je mana koja se nedovoljno boji opasnosti.

c) *Smionost* ili nesmotrenost jest pretjerivanje u pristupanju opasnostima.

481. 2. Magnanimitati opponuntur:
a) praesumptio,
b) ambitio,
c) inanis gloria,
d) pusillanimitas.

a) *Praesumptio* est vitium, quo quis aggreditur opera, quae eius vires excedunt. Non est igitur confundendum hoc vitium cum alia praesumptione, quae est contra theologicam virtutem spei, et quae sperat obtinere beatitudinem aeternam per media a Deo non ordinata.

b) *Ambitio* est vitium, quo quis inordinate desiderat honorem. Talis inordinatus appetitus honoris saepe habet effectus prorsus negativos, cum loco honoris obveniant homini ambitioso derisiones et contemptus.

c) *Inanis gloria* est inordinatus appetitus inanis gloriae. Cf. quae supra n. 172 dicta sunt de hac re.

d) *Pusillanimitas* est vitium, quo quis refugit aggredi vel facere aliquid quasi nimis magnum et superans vires suas, cum revera non superet.

481. 2. Širokogrudnosti se protive:
a) preuzetnost,
b) častohleplje,
c) taština,
d) malodušnost.

a) *Preuzetnost* je mana po kojoj netko pristupa djelu koje nadilazi njegove snage. Dakle, ovu manu ne treba miješati s drugom preuzetnošću, koja je protivna bogoslovnoj kreposti nade, a koja se nada postići vječno blaženstvo sredstvima koja Bog nije odredio.

b) *Častohleplje* je mana po kojoj netko neuredno teži za čašću. Takva neuredna težnja za čašću često ima posve negativne učinke, kad umjesto časti dolaze častohlepnom čovjeku ismijavanja i prezir.

c) *Taština* je neuredna težnja za ispraznom slavom. Usp. što je gore n. 172. rečeno o ovoj stvari.

d) *Malodušnost* je mana po kojoj se netko ustručava započeti ili učiniti nešto, kao da je to suviše veliko i nadilazi njegove snage, iako stvarno ne nadilazi.

482. 3. Magnificentiae opponuntur sumptuositas et parvificentia.

a) *Sumptuositas* est vitium, quo quis facit prorsus irrationabiliter magnos sumptus.

b) *Parvificentia* est vitium, quo quis indebite refugit facere magnos sumptus, quamvis sit necessarium.

482. 3. Velikodušnosti se protive rastrošnost i sitničavost.

a) *Rastrošnost* je mana po kojoj netko čini posve nerazumno velike troškove.

b) *Sitničavost* je mana po kojoj netko nepotrebno bježi od poduzimanja velikih izdataka, premda je to nužno.

483. 4. Patientiae opponuntur per defectum insensibilitas et per excessum impatientia.

a) *Insensibilitas* seu durities est vitium, quo quis nullis malis sive propriis sive alienis tangitur. Quod quidem profecto est defectus tristitiae, licet sit excessus sustinentiae, atque sapit stolidam brutalitatem.

b) *Impatientia* est vitium, quo quis nimis tristatur et ex tristitia vel dolore a bono recedit. Impatiens igitur habet excessum tristitiae et defectum sustinentiae.

483. 4. Strpljivosti se protive po manjku neosjetljivost, a po pretjerivanju nestrpljivost.

a) *Neosjetljivost* ili tvrdoća je mana po kojoj nekoga ne diraju nikakva zla: ni vlastita ni tuđa. To je, svakako, nedostatak žalosti, makar bio suvišak izdržljivosti, a naginje prema surovoj bezosjećajnosti.

b) *Nestrpljivost* je mana po kojoj se netko previše žalosti, te zbog žalosti ili tuge odstupa od dobra. Dakle, nestrpljiv čovjek ima suvišak žalosti i nedostatak izdržljivosti.

484. 5. Perseverantiae opponuntur pariter duo vitia, scil. per defectum: inconstantia, et per excessum: pertinacia.

a) *Inconstantia* est vitium, quo quis facile recedit ab incepto opere ob difficultates, quae in eius continuatione occurrunt.

484. 5. Ustrajnosti se jednako tako protive dvije mane, tj. po manjku: nepostojanost, a po pretjerivanju: tvrdoglavost.

a) *Nepostojanost* je mana po kojoj netko olako odstupa od započetog djela zbog poteškoća koje se javljaju u njegovu nastavku.

Inconstantia est igitur quaedam mollities, quae nequit resistere difficultatibus orientibus.

Nepostojanost je, dakle, svojevrsno mekuštvo, koje se ne može oduprijeti nastalim poteškoćama.

b) *Pertinacia* est vitium, quo quis persistit in opere incepto magis quam oportet.

b) *Tvrdoglavost* je mana po kojoj netko ustraje u započetom djelu više nego što bi trebao.

TRACTATUS XIII.

De virtute temperantiae et de vitiis oppositis.

Dividimus istum tractatum in quattuor capita:
1. de notione temperantiae;
2. de partibus temperantiae in genere;
3. de subiectivis eius partibus in specie atque de vitiis oppositis;
4. de potentialibus eius partibus in specie atque de vitiis oppositis.

TRAKTAT XIII.

O kreposti umjerenosti i o manama koje joj se protive.

Dijelimo ovaj traktat na četiri poglavlja:
1. o pojmu umjerenosti;
2. općenito o dijelovima umjerenosti;
3. posebno o njezinim subjektivnim dijelovima i o protivnim manama;
4. posebno o njezinim potencijalnim dijelovima i o protivnim manama.

CAPUT I. **De notione temperantiae.**

485. Notio. *Temperantia est virtus moderans appetitum circa delectationes tactus, i. e. circa delectationes ciborum et venereorum.*

Explicatur.
Solent distingui delectationes quadruplicis generis:

1. delectationes *pure spirituales*, quae oriuntur ex actione intellectuali et versantur circa obiectum spirituale, e. g. visio beatifica, gaudium de scientia theologiae sibi comparata;

POGLAVLJE I. **O pojmu umjerenosti.**

485. Pojam. *Umjerenost je krepost koja obuzdava težnju za nasladama dodira, tj. nasladama hrane i spolnim uživanjem.*

Objašnjenje.
Obično se razlikuju četiri vrste užitaka.

1. *čisto duhovni* užitci, koji nastaju iz intelektualnog djelovanja i odnose se na duhovni objekt, npr. blaženo gledanje, radost zbog stjecanja znanja teologije;

2. delectationes *non-corporales* seu late spirituales, quae oriuntur quidem ex actione intellectuali, sed versantur circa obiectum materiale, e. g. delectatio avari de pecunia possessa;

2. *netjelesni užitci* ili duhovni užitci u širem smislu, koji nastaju, doduše, iz intelektualnog djelovanja, ali se odnose na materijalni objekt, npr. uživanje pohlepnika zbog posjedovanja novca;

3. delectationes *corporales sensitivae*, quae oriuntur ex perceptione sensitiva alicuius obiecti convenientis, e. g. delectatio auris ex dulci melodia, delectatio oculi ex pulchris coloribus;

3. užitci *tjelesnog opažanja* [senzitivni užitci], koji nastaju iz osjetilnog opažanja nekog prikladnog objekta, npr. uživanje uha zbog ugodne melodije, uživanje oka zbog lijepih boja;

4. delectationes *corporales sensuales* seu carnales, quae oriuntur ex coniunctione intima et physica obiecti cum peculiaribus nervis apparatus genitalis vel gustus, scil. delectationes in cibis et in rebus venereis.

4. *osjetilni tjelesni* užitci ili puteni užitci, koji nastaju iz najbliže i fizičke združenosti s raznim živcima spolnih organa ili organa okusa, tj. uživanja u hrani i spolna uživanja.

Temperantia sumitur
a) *latissime*, pro moderamine afferendo in qualibet actione et passione;

Umjerenost se shvaća:
a) *u najširem smislu*, kao obuzdavanje koje treba primijeniti u svakom djelovanju i trpljenju;

b) *late*, pro moderamine delectationum spiritualium et sensitivarum;

b) *u širem smislu*, kao ravnanje duhovnim i senzitivnim užitcima;

c) *stricte*, pro moderamine delectationum sensualium seu carnalium, i. e. in cibis et venereis.

c) *u strogom smislu*, kao obuzdavanje osjetilnih ili putenih užitaka, tj. u jelu i spolnim uživanjima.

Subiectum proximum temperantiae in stricto sensu acceptae est appetitus concupiscibilis, prout rationis et voluntatis imperio subiacet.

Bliži je *subjekt* umjerenosti, uzete u strogom smislu, požudna težnja ukoliko je podložna zapovijedi razuma i volje.

Obiectum huius virtutis sunt delectationes tactus, i. e. ciborum et venereorum, moderandae. Aliae autem delectationes sensitivae et intellectuales per accidens regulantur a temperantia, in quantum scil. influunt in delectationes ciborum et venereorum.

Objekt ove kreposti su užitci dodira, tj. jelo i spolne naslade, koje treba obuzdati. Druge pak senzitivne i intelektualne užitke pripadno [*per accidens*] ravna umjerenost, tj. ukoliko utječu na naslade u jelu i spolne naslade.

Temperantia naturalis, i. e. ea, quae naturalibus viribus acquiritur et a sola ratione naturali dirigitur, nihil aliud intendit nisi valetudinem hominis; differt igitur specifice a temperantia supernaturali, quae dirigitur a lumine *fidei* et quae principaliter intendit bonum animae. Namque haec temperantia supernaturalis aliquando praecipit ieiunium, virginitatem etc., quibus temperantia mere naturalis repugnat.

Naravna umjerenost, tj. ona koja se stječe samo naravnim snagama i ravna samo naravnim razumom, ne namjerava ništa drugo osim zdravlja čovjeka. Stoga, vrsno se razlikuje od nadnaravne umjerenosti, kojom ravna svjetlo *vjere* i koja poglavito gleda na dobro duše. Naime, ova nadnaravna umjerenost ponekad zapovijeda post, djevičanstvo itd., kojima se puka naravna umjerenost opire.

CAPUT II. **De partibus temperantiae in genere.**

486. 1. *Partes integrales* temperantiae sunt duae: verecundia et honestas.

Verecundia est timor opprobrii; non est virtus proprie dicta, sed passio laudabilis, quae facit hominem erubescere, quando aliquid probrosi illum tangit.

Honestas est amor et prosecutio decoris.

Istae duae: verecundia et honestas, sunt vigilantes *custodes* castitatis et temperantiae ideoque valde colendae inde a iuventute.

2. *Partes subiectivae* temperantiae enumerantur a S.Thoma quattuor: *abstinentia*, quae est temperantia in cibo; *sobrietas*, quae est temperantia in potu praesertim inebriante; *castitas*, quae est temperantia in delectatione principali coitus; *pudicitia*, quae versatur circa delectationes circumstantes, e. g. in osculis, tactibus etc.

3. *Partes potentiales* temperantiae sunt: continentia, mansuetudo, clementia, modestia; quae quidem temperant appetitum in rebus, quae non sunt tam difficiles sicut delectationes tactus.

POGLAVLJE II. **Općenito o dijelovima umjerenosti.**

486. 1. Dva su *integralna dijela umjerenosti*: sramežljivost i poštenje.

Sramežljivost je strah pred nečim sramotnim. Ona nije krepost u pravom smislu riječi, nego pohvalno čuvstvo, koje čini da se čovjek srami kad ga nešto sramotno dotakne.

Poštenje je ljubav i težnja prema [duhovnoj] ljepoti.

Ovo dvoje: sramežljivost i poštenje, budni su *čuvari* čistoće i umjerenosti, i zato ih treba pažljivo njegovati već od mladosti.

2. Sveti Toma nabraja četiri *subjektivna dijela umjerenosti*: *uzdržljivost*, to jest umjerenost u jelu; *trijeznost*, to jest umjerenost u piću, posebno kod opojnih pića; *čistoća*, to jest umjerenost u poglavitom uživanju spolnog odnosa; *stidljivost*, koja se odnosi na okolne naslade, npr. u poljupcima, dodirima itd.

3. *Potencijalni dijelovi* umjerenosti su: suzdržljivost, krotkost, blagost, čednost; koje svladavaju težnju u stvarima koje nisu tako teške kao naslade dodira.

Sub modestia humilitas aliaeque virtutes continentur. De singulis istis partibus postea sermo erit.

Pod pojmom čednosti sadržana je i poniznost, te druge kreposti. O svim će ovim dijelovima kasnije biti riječi.

CAPUT III. **De partibus subiectivis temperantiae in specie et de vitiis oppositis.**

POGLAVLJE III. **O subjektivnim dijelovima umjerenosti po vrstama i o protivnim manama.**

Praenotamen. In hoc capite agemus:
1. de virtute abstinentiae et ieiunio;
2. de vitio opposito seu gula;
3. de sobrietate et vitio opposito;
4. de castitate et virginitate;
5. de vitio opposito, nempe de luxuria.

Prethodna napomena. U ovom ćemo poglavlju raspravljati:
1. o kreposti uzdržljivosti i o postu;
2. o protivnoj mani ili o proždrljivosti;
3. o trijeznosti i protivnoj mani;
4. o čistoći i djevičanstvu;
5. o protivnoj mani, naime, o bludnosti.

Art. 1. **De virtute abstinentiae et de ieiunio.**

Art. 1. **O kreposti uzdržljivosti i o postu.**

§ 1. **De notione et obligatione abstinentiae et ieiunii.**

§ 1. **O pojmu i obvezi uzdržljivosti i posta.**

487. Notio. *Abstinentia est virtus moralis inclinans ad moderatum usum ciborum, prout recta ratio (sive fides) determinat ad bonum morale.*

487. Pojam. *Uzdržljivost je moralna krepost koja navodi na umjerenu upotrebu hrane, kako ispravan razum (ili vjera) određuje za moralno dobro.*

Actus huius virtutis sunt ieiunium et abstinentia stricte dicta, nempe a cibis determinatis, e. g. a carne.

Čini ove kreposti su post i uzdržavanje u strogom smislu riječi, to jest uzdržavanje od određene hrane, npr. od mesa.

Ieiunium aut est
a) *naturale*, i. e. totalis abstinentia ab omni cibo et potu, e. g. ante eucharistiam suscipiendam; aut

b) *philosophicum*, i. e. abstinentia aliqualis a cibo et potu, prout hoc exigit valetudo vel alius finis naturalis; aut

c) *ecclesiasticum* (vel arbitrarium), prout positivis legibus ecclesiasticis est determinatum. De hoc ieiunio ecclesiastico hic sermo est.

Post je ili:
a) *prirodan* [naravan], tj. potpuno uzdržavanje od svake hrane i pića, npr. prije primanja Euharistije; ili

b) *filozofski*, tj. određeno uzdržavanje od hrane i pića, jer to traži zdravlje ili drugi naravni cilj; ili

c) *crkveni* (ili izabrani), kako je određeno pozitivnim crkvenim zakonima. Ovdje je riječ o tom crkvenom postu.

488. *Essentia ieiunii ecclesiastici consistit in unica perfecta refectione.*

Veteres auctores satis communiter ponebant essentiam ieiunii in tribus, scil. in unica refectione, in determinata hora istius refectionis, in abstinentia a certis cibis, scil. a carnibus, ovis, lacticiniis.

Hodie autem secunda et tertia condicio non pertinent ad essentiam sed ad solam perfectionem ieiunii. Hinc e. g. adhuc essentia ieiunii adest, licet manducentur carnes, ova, lacticinia. Si essentia ieiunii in istis tribus simul iunctis exsisteret, hodie iam disparuisset essentia ieiunii ecclesiastici; quod profecto non est verum.

488. *Bit crkvenog posta stoji u uzimanju samo jednog potpunog obroka u danu.*

Stari su autori dosta općenito stavljali bit posta u troje, tj. jedan obrok dnevno, određeni čas tog obroka, te uzdržavanje od određene hrane, tj. od mesa, jaja, mliječnih proizvoda.

Danas pak drugi i treći uvjet ne spadaju na bit posta, nego samo na potpunost posta. Zato npr. još uvijek postoji bit posta, iako se jede meso, jaja, mliječni proizvodi. Kad bi bit posta bila u ovo troje zajedno, danas bi već nestala bit crkvenog posta; što svakako nije istina.

Nostris temporibus Ecclesia permittit, ut sumantur
1. prandium,
2. cenula vespertina,
3. frustulum matutinum.

U naša vremena, Crkva dopušta da se uzmu:
1. objed,
2. mali večerni obrok,
3. mali zajutrak.

489. De prandio diebus solius ieiunii.

489. O objedu u dane samog posta [bez nemrsa].

a) *Hora* prandii iuxta modernam disciplinam est relicta liberae dispositioni ieiunantis, ideoque potest serotina refectio cum prandio permutari (c. 1251, § 2).

a) *Vrijeme* objeda prema suvremenoj disciplini ostavljeno je slobodnoj odluci onoga tko posti, i zato se večernji obrok može zamijeniti objedom (kan. 1251., § 2.).

Prandium tamen ipsum debet esse moraliter *continuum*, nec *immoderate protractum*. Si enim prandium notabiliter interrumpitur (e. g. ultra dimidiam horam), iam non est una, sed sunt duae refectiones. Satis communiter docent auctores prandium diebus ieiunii non posse licite protrahi ultra duas horas.

Sam objed pak treba biti moralno *kontinuiran*, a ne *neumjereno produžen*. Naime, ako se objed prekine na znatnije vrijeme (npr. više od pola sata), više nije jedan, nego dva objeda. Autori dosta općenito naučavaju da se objed u dane posta ne može dopušteno produžiti preko dva sata.

490. b) *Qualitas* ciborum antiquitus quidem fuit determinata, sed hodie ieiunii diebus, *qui non sunt simul dies abstinentiae*, permittuntur a lege ecclesiastica communi (aliter est de lege particulari) quicumque cibi; immo nec vetitum est carnes et pisces in eadem refectione permiscere (c. 1251, § 2).

490. b) *Kakvoća* hrane je, doduše, u stara vremena bila određena, ali danas na dane posta, *koji nisu istovremeno i dani nemrsa*, dopuštana je po općem crkvenom pravu (drugačije je u partikularnom zakonu) bilo koja hrana. Štoviše, nije zabranjeno miješati meso i ribu u istom obroku (kan. 1251., § 2.).

491. De cenula vespertina.

Hora istius cenulae est libera.

Quantitas ciborum permissa hodie communiter sunt octo unciae seu circiter dimidia libra ciborum, non tamen valde nutritivorum.

Qualitas ciborum permissa in cenula vespertina dignoscenda est ex consuetudine et statutis particularibus.

491. O malom večernjem obroku.

Vrijeme ovog malog obroka je slobodno.

Količina hrane, koja je danas općenito dopuštena, jest osam unča ili otprilike pola libre hrane, ali ne izrazito hranjive.

Kakvoću hrane, koja je dopuštena u večernjem obroku, treba utvrditi iz običaja i partikularnih odredaba.

492. De frustulo matutino.

Hodie invaluit consuetudo legitima sumendi mane diebus ieiunii frustulum panis vel alius cibi levis in quantitate duarum unciarum seu 60 gramm.

Codex iur. can. c. 1251 expresse permittit hodie cenulam vespertinam et frustulum matutinum.

492. O malom doručku.

Danas je prevladao zakoniti običaj da se na dane posta ujutro uzme komadić kruha ili druge lagane hrane u količini od dvije unče ili 60 grama.

Zakonik kanonskog prava u kan. 1251. danas izričito dopušta mali večernji obrok i mali zajutrak.

493. Tempus ieiunii.
Ex iure communi sunt dies ieiunii:

a) tempus Quadragesimae, exceptis diebus dominicis. Sabbato autem Sancto ieiunium cessat post meridiem (c. 1252);

b) dies Quattuor Temporum;

493. Vrijeme posta.
Po općem pravu dani su posta:

a) vrijeme četrdesetnice [korizma], osim nedjeljama. Na Veliku subotu pak post prestaje nakon podneva (kan. 1252.);

b) kvatreni dani;

c) quattuor vigiliae festorum, scil. Pentecostes, Assumptionis Beatae Mariae Virginis, Omnium Sanctorum, Nativitatis Domini Nostri Iesu Christi;

d) pridie ante consecrationem alicuius ecclesiae cum episcopus tum populus, qui petit consecrari ecclesiam, ieiunare debent. Ita ex Pontificali Romano.

c) četiri uočnice [vigilije] blagdana, tj. uočnice Duhova, Uznesenja Blažene Djevice Marije, Svih svetih, Rođenja Gospodina našega Isusa Krista;

d) na uočnicu prije posvećenja bilo koje crkve, trebaju postiti i biskup i puk koji traži posvećenje crkve. Tako je po Rimskom pontifikalu.

494. Personae ad ieiunium obligatae sunt omnes baptizati, qui vigesimum primum annum expleverunt et nondum sexagesimum annum inceperunt (c. 1254).

Quamvis autem Protestantes omnesque alii baptizati acatholici, utpote subiecti legibus Ecclesiae, teneantur per se ad ieiunium ecclesiasticum, tamen pia mater Ecclesia non videtur ita urgere hanc obligationem, ac proinde isti acatholici ordinarie non sunt arguendi de peccato gravi propter laesionem ieiunii ecclesiastici aut abstinentiae.

494. Osobe obvezne postiti su svi kršteni, koji su navršili dvadeset prvu godinu života i još nisu započeli šezdesetu godinu (kan. 1254.).

Iako su protestanti, i svi drugi kršteni nekatolici, kao podložnici zakona Crkve, dužni po sebi obdržavati crkveni post, ipak izgleda da blaga majka Crkva ne urgira toliko ovu obvezu, te redovito ove nekatolike ne treba kriviti za teški grijeh zbog povrede crkvenog posta ili nemrsa.

495. Qualitas obligationis.

1. Praeceptum ieiunii ecclesiastici obligat ex genere suo sub gravi peccato.

Quare damnata est ab Alexandro VII propositio (23): «Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inoboedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere praecepto.»

495. Svojstva obveze.

1. Zapovijed o crkvenom postu obvezuje po svojoj vrsti pod teški grijeh.

Zato je Aleksandar VII. osudio propoziciju (23): »Tko krši post Crkve, na koji je obvezan, ne griješi smrtno, osim ako to čini iz prezira ili neposlušnosti, kao kad se ne želi podložiti zapovijedi.«

Admittit autem praeceptum ieiunii parvitatem materiae, quae videtur adesse, si in cibis non attingitur nova refectio completa.

2. Praeceptum abstinentiae quidem a carnibus est negativum; praeceptum autem ieiunii est affirmativum. Ita sententia communis.

Itaque qui pluries manducat carnes diebus vetitis, tot peccata committit, quoties illicite manducat carnes; qui vero culpabiliter sive inculpabiliter ieiunium laesit per sumptionem secundae refectionis completae, probabiliter novum peccatum non committit, si tertio vel quarto manducat.

496. ***Scholion*.**
De liquido diebus ieiunii.

Commune adagium dicit: «Liquidum non frangit ieiunium.» Rationem liquidi habent ea, quae communiter *pro vehiculo cibi* sumuntur; non autem ea, quae, licet sint liquida, tamen notabilem vim nutritivam habent, e. g. lac, chocolatum liquefactum, etc. Permittuntur vinum, cerevisia levis, Kaffee, Tee etc. Electuaria (Kompott, confiture, electuary) quoque permittuntur, saltem si in parva quantitate sumuntur.

Ipak, zapovijed o postu dopušta neznatnost materije, koja izgleda da postoji ako se u hrani ne dostiže novi potpuni obrok.

2. Zapovijed o uzdržavanju od mesa jest negativna, dok je zapovijed o postu afirmativna. Tako kaže općenito mišljenje.

Stoga, tko više puta jede meso na zabranjene dane, počinio je toliko grijeha, koliko je puta nedopušteno jeo meso. Tko pak skrivljeno ili neskrivljeno povrijedi post uzimanjem drugog potpunog obroka, vjerojatno ne čini novi grijeh, ako treći ili četvrti put jede.

496. ***Scholion*.**
O tekućini u dane posta.

Općenita izreka kaže: »Tekućina ne krši post.« Pod tekućinom razumije se ono što se općenito uzima da *pomagne probavi*; ali ne i ono što, premda je u tekućem stanju, ima hranjiva svojstva, npr. mlijeko, tekuća čokolada itd. Dopušteno je vino, lako pivo, kava, čaj itd. Kompoti (Kompott, confiture, electuary) također su dopušteni, barem ako se uzimaju u maloj količini.

497. De lege abstinentiae a carnibus.

1. «Abstinentiae lex vetat carne iureque ex carne vesci, non autem ovis, lacticiniis, quibuslibet condimentis etiam ex adipe animalium» (c. 1250).

Nomine carnium intelleguntur:

a) carnes animalium in terra viventium et respirantium atque calidum sanguinem habentium;

b) sanguis, laridum, iusculum, sic dictum «extractum carnis», medulla ossium, partes cerebrales et intestinales. In dubio, num aliquis cibus sit considerandus tamquam caro, licitum est comedere illum; in dubiis enim libertas.

Nomine piscium intelleguntur non solum pisces stricte tales, sed etiam omnia animalia, quorum sanguis est frigidus, ut sunt reptilia et amphibia, e. g. ranae, testudines, ostreae, cancri, cammari, caviale. Piscibus quoque assimilantur (saltem in aliquibus regionibus) lutrae (Fischotter), castores (Biber), fulicae (Wasserhühner).

497. O zakonu uzdržavanja od mesa.

1. »Zakon o nemrsu zabranjuje jesti meso i juhu od mesa, ali ne zabranjuje jaja, mliječne proizvode i bilo koje začine, pa i one od životinjske masti« (kan. 1250.).

Pod nazivom meso razumiju se:

a) meso životinja, koje žive i dišu na zemlji, i koje su toplokrvne;

b) krv, slanina, juha, takozvani »ižimak iz mesa«, koštana srž, dijelovi mozga i utrobe. U dvojbi smatra li se neka hrana mesom, dopušteno ju je jesti; naime, u dvojbenim stvarima sloboda [in dubiis libertas].

Pod nazivom riba razumiju se ne samo ribe u strogom smislu riječi, nego i sve hladnokrvne životinje, kao što su gmazovi i vodozemci, npr. žabe, kornjače, školjke, rakovi, jastozi, kavijar. S ribama se također izjednačavaju (barem u nekim zemljama) vidre (Fischotter), dabrovi (Biber), liske (Wasserhühner).

2. Lex solius abstinentiae servanda est singulis sextis feriis totius anni. Sin autem aliqua feria sexta (extra Quadragesimam) occurrit festum de praecepto, lex abstinentiae cessat (c. 1252, § 4).

2. Zakon o samom nemrsu treba obdržavati na sve petke tijekom čitave godine. No, ako na neki petak (izvan korizme) dođe zapovijedani blagdan, zakon o nemrsu prestaje (kan. 1252., § 4.).

Lex abstinentiae simul et ieiunii servanda est:
a) feria quarta Cinerum;
b) feria sexta et sabbatis Quadragesimae;
c) tribus feriis Quattuor Temporum;
d) quattuor pervigiliis, scil. Pentecostes, Assumptionis Beatae Mariae Virginis, Omnium Sanctorum, Nativitatis Domini Nostri Iesu Christi (c. 1252, § 1 et 2).

Zakon o nemrsu i postu zajedno treba obdržavati na:
a) Čistu srijedu;
b) petke i subote u korizmi;
c) tri kvatrena dana;
d) četiri uočnice [vigilije], tj. uočnice Duhova, Uznesenja Blažene Djevice Marije, Svih svetih, Rođenja Gospodina našega Isusa Krista (kan. 1252., § 1. i 2.).

Si ista pervigilia cadunt in dominicam, iam non anticipantur, neque exigunt abstinentiam et ieiunium.

Ako ove uočnice padnu u nedjelju, više se ne anticipiraju, niti traže nemrs i post.

3. Ad legem abstinentiae a carnibus non tenentur infantes septennio minores et perpetuo amentes.

3. Zakon o uzdržavanju od mesa ne obvezuje djecu mlađu od sedam godina i osobe trajno lišene upotrebe razuma.

Haec lex abstinentiae obligat sub gravi, datur tamen parvitas materiae, nempe quantitas *nucis iuglandis* = 4 grammata circiter.

Ovaj zakon o nemrsu obvezuje pod teški grijeh, ali dopušta neznatnost materije; naime, veličinu *oraha* = otprilike 4 grama.

§ 2. **De causis excusantibus a ieiunio et abstinentia.**

498. Omnes causae excusantes revocari possunt ad duas generales:
a) ad dispensationem,
b) ad impotentiam physicam vel moralem.

a) *Dispensatio* super lege ecclesiastica ieiunii et abstinentiae concedi potest a Summo Pontifice pro tota Ecclesia; ab episcopo autem ex causa peculiari magni populi concursus aut publicae valetudinis potest dispensari *tota dioecesis* vel totus locus.

Non solum autem episcopi sed etiam parochi possunt *in casibus singularibus* iustaque de causa dispensare subiectos sibi singulos fideles singulasve familias (etiam extra territorium) atque in suo territorio etiam peregrinos.

Superiores religiosi in religionibus clericalibus exemptis omnes suos subditos dispensare possunt, sicuti parochi suos paroecianos (c. 1245).

Confessarii ex iure communi nullam dispensandi facultatem habent, sed, si sunt legitime delegati, possunt dispensare super lege ieiunii et abstinentiae etiam extra sacramentalem confessionem, nisi hoc sit specialiter interdictum.

§ 2. **O razlozima koji ispričavaju od posta i nemrsa.**

498. Svi razlozi koji ispričavaju mogu se svesti na dva opća razloga:
a) na dispenzaciju [oprost],
b) na fizičku ili moralnu nemogućnost.

a) *Oprost* od crkvenog zakona o postu i nemrsu može podijeliti vrhovni svećenik za čitavu Crkvu, dok biskup može iz posebnog razloga velikog okupljanja puka ili javnog zdravlja podijeliti oprost za *čitavu biskupiju* ili čitavo mjesto.

Ali, ne samo biskupi, nego i župnici mogu *u pojedinačnim slučajevima* i iz pravednog razloga dispenzirati pojedine sebi podložene vjernike i pojedine obitelji (pa i izvan svojeg područja), kao i strance na svojem području.

Redovnički poglavari u izuzetim kleričkim družbama mogu dispenzirati sve svoje podložnike, kao župnici svoje župljane (kan. 1245.).

Ispovjednici po općem pravu nemaju nikakvu ovlast dispenziranja, ali ako su zakonito delegirani, mogu oprostiti od zakona posta i nemrsa, pa i izvan sakramentalne ispovijedi, osim ako je to posebno zabranjeno.

— Omnes, qui habent discretum iudicium, e. g. superiorissae, sacerdotes, immo et unusquisque, possunt *declarare* in casu particulari legem ieiunii et abstinentiae non obligare propter impedimenta gravia obstantia.

— Svi koji imaju razboritu prosudbu, npr. redovničke poglavarice, svećenici, štoviše, i svaka osoba, mogu *razjasniti* da u pojedinom slučaju zakon o postu i nemrsu ne obvezuje zbog teških zapreka.

b) *Impotentia* excusat, si ex lege ieiunii vel abstinentiae observata sequeretur notabile damnum.

b) *Nemogućnost* ispričava, ako bi iz obdržavanja zakona o postu ili nemrsu uslijedila znatna šteta.

Hinc excusantur e. g. infirmi et convalescentes, pauperes qui carent cibis sufficientibus, qui debent graves labores peragere, eosque incompatibiles cum ieiunio.

Zato su ispričani npr. bolesnici i oni koji se oporavljaju od bolesti, siromasi koji nemaju dostatnu hranu, oni koji trebaju obaviti teške radove, i to one koji su nespojivi s postom.

Generatim facilius adest impotentia servandi legem ieiunii quam legem abstinentiae. Quare senes sexagenarii excusantur quidem a ieiunio, non autem generatim ab abstinentia a carnibus.

Općenito, lakše će postojati nemogućnost obdržavanja zakona o postu, nego zakona o nemrsu.
Zato su šezdesetogodišnji starci, doduše, ispričani od posta, ali općenito nisu ispričani od uzdržavanja od mesa.

Pariter non tenentur ieiunare qui peragere debent graves et defatigantes labores spirituales, e. g. studentes, qui diligenter student, confessarii, qui cum magna defatigatione per 6—8 horas laborant in confessionali etc.

Jednako tako, nisu dužni postiti oni koji trebaju obaviti teške i zamorne duhovne poslove, npr. studenti koji pažljivo uče, ispovjednici koji se uz veliki zamor trude u ispovjedaonici po 6—8 sati itd.

499. Nota. 1. Confessarius ne praebeat se nimis difficilem in concedenda dispensatione ieiunii, cum nostris diebus non sint ita multi fideles, qui ieiunium ecclesiasticum perfecte observare possunt; obstant enim saepe graves labores peragendi, valetudo debilis, cibus parcus. Attamen admoneantur fideles, ut tempore ieiunii peragant specialia opera mortificationis aut religiositatis.

2. Qui utitur dispensatione per episcopale mandatum concessa, *tenetur* quidem dicere orationem praescriptam aut dare eleemosynam impositam, sed haec obligatio non est *gravis*, cum dispensatio sit concessa absolute et non condicionate, neque episcopus praesumatur imponere obligationem gravem, nisi id expresse dicat.

499. 1. Napomena. 1. Neka se ispovjednik ne pokazuje preteškim u podjeli oprosta od posta, jer u naše vrijeme nema tako mnogo vjernika koji mogu savršeno obdržavati crkveni zakon o postu. Naime, često to sprječavaju teški napori, koje treba poduzeti, slabo zdravlje, oskudna hrana. No, treba opominjati vjernike da u vrijeme posta obavljaju posebna djela mrtvljenja ili pobožnosti.

2. Tko koristi oprost podijeljen po biskupskom mandatu, *dužan je*, doduše, izmoliti propisanu molitvu ili dati određenu milostinju, ali ta obveza nije *teška*, jer je oprost podijeljen apsolutno i bezuvjetno, i ne predmnijeva se da je biskup nametnuo tešku obvezu, osim ako je to izričito rekao.

Art. 2. **De vitio opposito virtuti abstinentiae, scil. gula.**

500. Notio. *Gula est inordinatus appetitus edendi et bibendi.*

Quae quidem inordinatio fieri potest diversis modis indicatis in versiculo noto: «Praepropere, laute, nimis, ardenter, studiose.»

Art. 2. **O mani koja se protivi kreposti uzdržljivosti, tj. o proždrljivosti.**

500. Pojam. *Proždrljivost je neuredna težnja za jelom i pićem.*

Ova se pak neurednost može pojaviti na razne načine, koji su naznačeni u poznatom stihu: »svaki čas [jedu], bogato, previše, proždrljivo, izbirljivo.«

Moralitas. Gula, utpote excessus in re ceteroquin licita, non est ex se nisi peccatum leve; per accidens autem, e. g. ratione scandali aliorumque malorum effectuum, fit peccatum mortale.

Moralnost. Proždrljivost, kao pretjerivanje u stvari koja je inače dopuštena, nije sama po sebi više od lakog grijeha, ali pripadno može postati smrtni grijeh, npr. zbog sablazni i drugih zlih učinaka.

Effectus seu filiae gulae enumerantur a S.Thoma quinque: inepta laetitia, multiloquium, scurrilitas, hebetudo mentis, immunditia.

Sv. Toma nabraja pet *učinaka ili kćeri* proždrljivosti: neprimjereno veselje, brbljavost, lakrdijaštvo, sporost uma, nečistoća.

Art. 3. **De sobrietate et vitio opposito, i. e. de ebrietate.**

Art. 3. **O trijeznosti i protivnoj mani, tj. o pijanstvu.**

501. Sobrietas *est virtus moderans affectum et usum potus inebriantis*; est virtus specialis, quia habet speciale obiectum idque valde necessarium pro recta vita morali, nempe moderatum usum potus inebriantis.

501. Trijeznost *je krepost koja obuzdava traženje i upotrebu opojnih pića.* To je posebna krepost, jer ima poseban objekt, i to vrlo važan objekt za ispravan moralni život, naime, umjereno korištenje opojnih pića.

Necessitas huius virtutis magis apparet ex vitio opposito, scil. ex ebrietate.

Nužnost ove kreposti postaje očitijom po protivnoj mani, tj. po pijanstvu.

502. Ebrietas *est voluntarius excessus in potu (materia) inebriante usque ad violentam privationem usus rationis commissus ex inordinata concupiscentia liquoris inebriantis, i. e. sine relatione ad valetudinem tuendam.*

502. Pijanstvo *je svojevoljno pretjerivanje u opojnom piću (materiji) sve do nasilnog gubitka upotrebe razuma, počinjeno iz neuredne želje za opojnim pićem, tj. koje nije u odnosu sa čuvanjem zdravlja.*

Explicatur.

Dicitur 1: *voluntarius excessus in potu seu materia inebriante*; si etenim deest voluntas, actus non est humanus; deinde requiritur *excessus*, i. e. ut valetudini non sit utilis talis potatio. Potus enim a Creatore ordinatus est ad valetudinem corporis; proinde homo peccat, si ita excedit, ut noceat sanitati et se privet usu rationis. Iste excessus fieri potest non solum in potu inebriante, e. g. in vino, sed etiam in aliis materiis, quae producunt similes effectus. Quare abusus morphii, opii etc. usque ad violentam privationem usus rationis ad peccatum ebrietatis reducitur.

Dicitur 2: *usque ad violentam privationem usus rationis*. Si non adest privatio usus rationis eaque violenta, non est perfecta ebrietas. Usus rationis modo naturali intercipitur per somnum naturale. Signa perfectae ebrietatis sunt: prorsus insolita agere, iam non discernere inter bonum et malum, crastina die omnino non recordari eorum, quae durante ebrietate acta sunt etc.

Dicitur 3: *ex inordinata concupiscentia liquoris inebriantis*. Non requiritur quidem, ut iste liquor sumatur cum magna voluptate; quare etiam ille e. g., qui nimis bibit vinum ab aliis valde instigatus, peccat ebrietate; sed est necesse, ut materia inebrians non serviat ad valetudinem restituendam, ut iam dictum est.

Objašnjenje.

Kaže 1.: *svojevoljno pretjerivanje u opojnom piću ili materiji*.
Naime, ako nedostaje volja, čin nije ljudski. Zatim, traži se *pretjerivanje*, tj. da tolika konzumacija pića nije korisna za zdravlje. Stoga, čovjek griješi ako toliko pretjera da našteti zdravlju i liši se upotrebe razuma. Takvo se pretjerivanje može postići ne samo opojnim pićem, npr. vinom, nego i drugim materijama, koje uzrokuju slične učinke. Zato se zloupotreba morfija, opijuma itd., sve do nasilnog lišenja upotrebe razuma, svodi na grijeh pijanstva.

Kaže se 2.: *sve do nasilnog gubitka upotrebe razuma*. Ako nema lišenja upotrebe razuma, i to nasilnog, nije riječ o potpunom pijanstvu. Upotreba razuma prekida se prirodnim putem u vrijeme prirodnog sna. Znakovi su potpunog pijanstva: činiti posve neuobičajene stvari, ne razlikovati više dobro i zlo, ne sjećati se tijekom sutrašnjeg dana onoga što se događalo u vrijeme pijanstva itd.

Kaže se 3.: *iz neuredne želje za opojnim pićem*. Ne traži se, doduše, da se to piće uzima s velikim uživanjem. Zato npr. onaj tko previše pije vino na uporan poticaj drugih, griješi pijanstvom. Ali, potrebno je da opojna materija ne služi za brigu o zdravlju, kao što je već rečeno.

Quare e. g. qui sumit magnam quantitatem Cognac ad evitandam febrim typhoicam iam eminentem, non peccat ebrietate, quamvis usum rationis ex potu amittat ad tempus.

Zato npr. tko uzima veliku količinu konjaka kako bi izbjegao trbušni tifus, koji već prijeti, ne griješi pijanstvom, iako zbog pića gubi upotrebu razuma na određeno vrijeme.

503. Malitia. 1. *Ebrietas perfecta est peccatum mortale ex genere suo.*

503. Zloća. 1. *Potpuno pijanstvo je smrtni grijeh po svojoj vrsti.*

Ita sententia hodie communissima. Ratio est, quia graviter repugnat rectae rationi,

Takvo je danas najopćenitije mišljenje. Razlog je tomu što se teško protivi ispravnom razumu:

a) quod homo sciens et volens se privat violenter usu rationis ex concupiscentia liquoris inebriantis, quin valetudo id postulet;

a) jer se čovjek svjesno i namjerno silom lišava upotrebe razuma iz želje za opojnim pićem, iako to zdravlje ne traži;

b) quod ita agendo se exponit gravi periculo peccandi;

b) jer se tako postupajući izlaže teškoj opasnosti da sagriješi;

c) quod per ebrietatem compluribus malis, e. g. sanitatis, familiae, fortunae, ansam praebet.

c) jer se pijanstvom daje prilika mnogim zlima, npr. u zdravlju, obitelji, imetku.

2. *Ebrietas imperfecta est ex se solum peccatum veniale.*

2. *Nepotpuno pijanstvo je po sebi samo laki grijeh.*

Immo exsistente sufficienti causa, e. g. ad melancholiam pellendam, nullum est peccatum, nisi tamen inde scandalum aut alia mala oriantur.

Štoviše, ako postoji dostatan razlog, npr. uklanjanje melankolije, nema nikakvog grijeha, osim ako iz toga nastane sablazan ili druga zla.

Nota. Peccata in ebrietate perfecta commissa imputanda sunt eo modo, quo potuerunt et debuerunt praevideri.

504. De usu morphii aliorumque narcoticorum remediorum. Omnia ista remedia non sunt licita, nisi adsit causa sufficiens, quae ad sanitatem corporalem conducit. Etenim nisi adhibeantur ista remedia cum magna cautione, valde nocent sanitati atque insuper haud raro producunt pravos effectus morales, ut patet in illis qui sunt addicti morphinismo.

Art. 4. **De castitate et virginitate.**

505. Notiones. 1. *Castitas est virtus moderativa delectationum venerearum iuxta dictamen rectae rationis.*

Castitas coniugalis moderatur appetitum delectationis venereae; castitas vero vidualis et virginalis hunc appetitum excludit.

Pudicitia est quaedam circumstantia castitatis; versatur enim circa exteriora signa, e. g. circa impudicos aspectus, tactus, locutiones etc.

Castitas est virtus specialis, quia habet obiectum speciale idque arduum, nempe delectationes venereas moderandas.

Napomena. Grijehe počinjene u potpunom pijanstvu treba ubrajati onim načinom kako su se mogli i trebali predvidjeti.

504. O upotrebi morfija i drugih narkotičkih lijekova. Svi su ovi lijekovi nedopušteni, osim u slučaju ako postoji dostatan razlog, koji bi vodio tjelesnom zdravlju. Naime, ako se ti lijekovi ne primjenjuju uz veliki oprez, izrazito su štetni za zdravlje i povrh toga nerijetko izazivaju opake moralne učinke, kao što je očito kod onih koji su ovisni o morfiju.

Art. 4. **O čistoći i djevičanstvu.**

505. Pojmovi. 1. *Čistoća je krepost koja obuzdava spolna uživanja prema nalogu ispravnog razuma.*

Bračna čistoća ravna težnjom za spolnim uživanjem; a udovička i djevičanska čistoća isključuje ovu težnju.

Stidljivost je određena okolnost čistoće. Naime, odnosi se na vanjske znakove, npr. nečiste poglede, dodire, razgovore itd.

Čistoća je posebna krepost, jer ima poseban objekt, i to tegotan: naime, obuzdavanje spolnog uživanja.

506. 2. *Virginitas est firma voluntas perpetuo abstinendi ab omni delectatione venerea in subiecto numquam corrupto.*

Virginitas aliquando sumitur pro carnis integritate, quae amittitur in viris, per voluntariam pollutionem, in feminis autem per voluptuosam disruptionem hymenis seu claustri virginalis; aliquando etiam pro statu caelibatus.

Prout autem virginitas est specialis virtus moralis, integritas carnis se habet per accidens. Itaque si haec integritas carnis perit per operationem chirurgicam vel per violentam oppressionem, ipsa virtus virginitatis non amittitur, nisi tamen accedat voluntaria et voluptuosa pollutio.

Ad virtutem virginitatis proprie dictae non sufficit voluntaria incorruptio carnis; secus omnes iuvenes et puellae caste viventes, etiamsi volunt tempore opportuno inire matrimonium, haberent specialem virtutem virginitatis distinctam a virtute castitatis; quod non videtur esse verum.

Ideo theologi docent, ad virtutem virginitatis requiri *firmum propositum* perpetuo servandi castitatem, et quidem in obsequium Dei; nam virginitas Vestalium aliarumve feminarum, quae ob motiva profana servant virginitatem, non est virtus specialis.

506. 2. *Djevičanstvo je čvrsta volja trajno se uzdržavati od svakog spolnog uživanja kod tjelesno netaknutog subjekta.*

Djevičanstvo se ponekad uzima za tjelesnu netaknutost [nepovrijeđenost], koja se gubi kod muškaraca svojevoljnom polucijom, a kod žena požudnom povredom himena ili djevičnjaka; a ponekad i za stalež celibata.

No, ako djevičanstvo gledamo kao posebnu krepost, nepovrijeđenost [netaknutost] tijela joj je pripadno svojstvo. Stoga, ako se ta tjelesna netaknutost povrijedi kirurškom operacijom ili nasilnim napastovanjem, ne gubi se sama krepost djevičanstva, ako nije svojevoljno i s nasladom nastupila polucija.

Za krepost djevičanstva u pravom smislu riječi nije dovoljna dobrovoljna netaknutost tijela; inače bi svi mladići i djevojke koji čisto žive, pa i ako žele u prikladnom trenutku sklopiti ženidbu, imali posebnu krepost djevičanstva različitu od kreposti čistoće, a to se ne čini istinitim.

Stoga, teolozi naučavaju da se za krepost čistoće traži *čvrsta odluka* trajno sačuvati čistoću, i to kao službu Bogu. Naime, djevičanstvo vestalki i drugih žena, koje su zbog profanih motiva čuvale djevičanstvo, nije posebna krepost.

Immo iuxta S. Thomam aliosque theologos virginitas non est specialis virtus, nisi sit *voto* confirmata.

Štoviše, prema sv. Tomi i drugim teolozima, djevičanstvo nije posebna krepost ako nije potvrđeno *zavjetom*.

Excellentia cum status tum virtutis virginitatis praedicatur et in S. Scriptura (1 Cor. 7, 25 sqq.; Apoc. 14, 4) et a SS. Patribus et a ratione naturali. Pia etenim virginitas ab omni delectatione venerea abstinet ea intentione, ut homo liberius et perfectius se devoveat servitio divino; quod profecto est licitum et valde laudabile. Ea autem, quae obiciuntur contra virginitatem, quasi sit aliquid innaturale et laedens valetudinem corporalem, sunt prorsus futilia.

Izvrsnost kako staleža, tako i kreposti djevičanstva, propovijedaju Sveto pismo (1 Kor 7, 25 sl.; Otk 14, 4), sveti oci i naravni razum. Naime, pobožno djevičanstvo uzdržava se od svakog spolnog uživanja s tom nakanom da se čovjek slobodnije i savršenije posveti Božjoj službi; što je svakako dopušteno i vrlo pohvalno. A ono što prigovaraju protiv djevičanstva, kao da je to nešto neprirodno i štetno za tjelesno zdravlje, u potpunosti je besmisleno.

Art. 5. **De vitio opposito castitati, nempe luxuria.**

Dividitur hic articulus in quinque paragraphos:
1. de luxuria in genere;
2. de peccatis internis luxuriae;
3. de peccatis externis non consummatis;
4. de peccatis externis consummatis iuxta naturam;
5. de peccatis consummatis externis contra naturam.

Art. 5. **O mani koja se protivi čistoći, naime, o bludnosti.**

Ovaj se članak dijeli na pet paragrafa:
1. općenito o bludnosti;
2. o unutarnjim grijesima bludnosti;
3. o nepotpunim vanjskim grijesima;
4. o vanjskim grijesima izvršenima na prirodan način;
5. o vanjskim grijesima izvršenima na protuprirodan način.

§ 1. **De luxuria in genere.**

507. Notio.
Luxuria est inordinatus appetitus delectationis venereae.

Delectatio venerea oritur ex commotione organorum et humorum generationi inservientium et completur voluptate effusionis seminis (in viro pubere et sano) vel secretione alterius humoris ex membris genitalibus (in feminis vel in impuberibus).

Principium. *Delectatio venerea, si est directe volita extra legitimum matrimonium, est peccatum mortale ex toto genere suo; sin autem est indirecte volita, est peccatum mortale ex genere suo.*

Prima pars huius principii hodie admittitur ab omnibus. Ratio autem est, quia omnis delectatio venerea est aliqualiter coniuncta cum actu generationis, quem Creator ex iustissimis causis graviter prohibuit extra legitimum matrimonium. Ergo convenienter Creator non tantum delectationem veneream summam (in pollutione), sed etiam quamlibet aliam directe volitam graviter prohibuit.

Et revera, quicumque vel levem delectationem veneream directe vult, est in proximo periculo ulterius procedendi.

§ 1. **Općenito o bludnosti.**

507. Pojam.
Bludnost je neuredna težnja za spolnim uživanjem.

Spolno uživanje nastaje iz pokreta organa i sluzi, koje služe za rađanje i dovršava se ugodnošću izbacivanja sjemena (kod doraslog i zdravog muškarca) ili u izlučivanju druge sluzi iz spolnih organa (kod žena ili u nedoraslima).

Načelo. *Spolno uživanje, ako se izravno želi izvan zakonitog braka, smrtni je grijeh po čitavoj svojoj vrsti; ako se pak neizravno želi, smrtni je grijeh po svojoj vrsti.*

Prvi dio ovog načela danas svi priznaju. A razlog je tomu što je svako spolno uživanje na neki način povezano s činom rađanja, koji je Stvoritelj iz najpravednijih razloga zabranio izvan zakonitog braka. Zato je prikladno Stvoritelj teško zabranio ne samo najveće spolno uživanje (u poluciji), nego i svako drugo koje se izravno želi.

I zaista, tko god izravno želi makar i lako spolno uživanje, nalazi se u bližoj opasnosti da će ići još dalje.

Semper autem est peccatum grave se sine sufficienti causa exponere proximo periculo peccandi.

Naime, uvijek je teški grijeh izložiti se bližoj grešnoj prigodi bez dostatnog razloga.

Altera pars principii patet ex dictis de voluntario indirecto. Delectatio venerea indirecte volita ea est, quae minime in se appetitur, sed quae est coniuncta cum actione, quam quis ponit; e. g. iuvenis legit librum, praevidens ex hac lectione veneream delectationem esse secuturam. In hac delectatione venerea indirecte volita non adest semper proximum periculum consentiendi in actum perfectum; ideoque non semper adest grave peccatum.

Drugi dio načela očit je iz onoga što je rečeno o neizravnim voljnim činima. Neizravno voljna spolna naslada jest ona koja se nipošto ne želi sama po sebi, ali koja je spojena sa činom, koji netko izvodi; npr. mladić čita knjigu predviđajući da će iz tog čitanja uslijediti spolno uživanje. U ovoj neizravno voljnoj spolnoj nasladi ne postoji uvijek bliža prigoda za pristanak na potpuni čin; i zato nije uvijek prisutan teški grijeh.

— Ad iudicandum autem in praxi, num revera sit graviter peccaminosa delectatio venerea indirecte volita, oportet attendere,

— Za prosudbu pak u praksi, je li zaista teško grešna neizravno voljna spolna naslada, potrebno je paziti:

a) quousque actio ex se influat in delectationem veneream;

a) do koje mjere čin po sebi utječe na spolnu nasladu;

b) num adsit causa proportionate gravis ad ponendam actionem. Exempla practica dabuntur infra, quando sermo erit de aspectibus, tactibus etc.

b) postoji li razmjerno težak razlog za izvođenje čina. Kasnije ćemo dati praktične primjere, kad bude riječ o pogledima, dodirima itd.

§ 2. **De peccatis internis luxuriae.**

Tria enumerantur peccata interna luxuriae:
1. delectatio morosa,
2. gaudium,
3. desiderium.

508. 1. *Delectatio morosa*, est complacentia de re libidinosa per imaginationem repraesentata; est grave peccatum, quia nihil aliud est nisi voluntarius affectus in rem ipsam libidinosam, etsi non opere perficiendam; nisi habeat adiuncta desideria prava, specificatur ex solo obiecto, non autem ex circumstantiis. Ita saltem in praxi.

Quare sufficit, si paenitens se accusat dicens: toties delectatus sum in cogitationibus obscenis; neque necesse est, ut dicat accurate, de quibusnam obiectis cogitaverit.

509. 2. *Gaudium impurum* est complacentia libera de illicito actu venereo praeterito; e. g. aliquis delectatur de adulterio antea commisso.

Tale gaudium specificatur ex obiecto et circumstantiis; ideoque non sufficit dicere in confessione: Delectatus sum de operibus libidinosis patratis, sed insuper explicandum est, quaenam ista opera fuerint.

§ 2. **O unutarnjim grijesima bludnosti.**

Broje se tri unutarnja grijeha bludnosti:
1. zastajna naslada,
2. radost,
3. želja.

508. 1. *Zastajna naslada* je dopadnost nad nečistom stvari, koju je predstavila mašta. To je teški grijeh, jer nije ništa drugo nego svojevoljni afekt prema samoj nečistoj stvari, makar nije djelom izvršena. Ako nema pridružene opake želje, dobiva vrsno obilježje po samom objektu, a ne po okolnostima. Tako je barem u praksi.

Zato je dovoljno ako se pokornik optuži govoreći: *toliko sam puta uživao u nečistim mislima*; i nije nužno da točno kaže o kojim je objektima mislio.

509. 2. *Grešna radost* je slobodno izvedena dopadnost nad prijašnjim nedopuštenim spolnim činom; npr. netko uživa u sjećanju na nekoć počinjeni preljub.

Takva radost dobiva vrsno obilježje po objektu i okolnostima; i zato nije dovoljno reći u ispovijedi: *Uživao sam nad počinjenim pohotnim djelima*, nego je, osim toga, potrebno objasniti koja su to bila djela.

Ratio est, quia tale gaudium est approbatio operis patrati ac proinde habet eandem moralitatem specificam ac ipsum opus.

Razlog je tomu što je takva radost odobravanje počinjenog djela i zato ima istu specifičnu [vrsnu] moralnost kao i samo djelo.

510. 3. *Desiderium* impurum est complacentia de actu venereo illicito faciendo; est duplex: *efficax*, quando quis revera intendit perficere rem turpem cogitatam; *inefficax*, si est mera velleitas.

510. 3. Nečista *želja* je dopadnost nad nedopuštenim pohotnim činom, koji se čovjek sprema učiniti [u budućnosti]. Razlikuju se dvije vrste: *učinkovita* želja, kad netko doista želi izvršiti nečistu stvar koju je zamislio; te *neučinkovita* želja, ako je riječ o pukom priželjkivanju.

Desiderium impurum specificatur ex obiecto *et* circumstantiis obiecti desiderati; quare in confessione accurate accusandum est, quid praecise desideratum fuerit, saltem si id est moraliter possibile.

Nečista želja dobiva vrsno obilježje po objektu *i* okolnostima željenoga objekta. Zato se u ispovijedi treba točno optužiti: što je točno bilo željeno, barem ako je to moralno moguće.

§ 3. **De peccatis externis non consummatis luxuriae.**

Peccata luxuriae non consummata vocantur ea, in quibus pollutio non habetur; sunt
a) motus carnales,
b) actus impudicitiae.

§ 3. **O vanjskim nepotpunim grijesima bludnosti.**

Nepotpunim grijesima bludnosti nazivaju se oni u kojima nije došlo do polucije. To su:
a) putena uzbuđenja,
b) čini bestidnosti.

511. a) *Motus carnales* seu venerei dicuntur commotiones membrorum genitalium et humorum in illis organis exsistentium; solent esse coniuncti cum aliqua modica *distillatione* ad extra.

511. a) *Putenim uzbuđenjima* ili spolnim nadražajima nazivaju se pokreti spolnih organa i sluzi u tim organima; obično su združeni s određenim manjim vanjskim *prokapljivanjem*.

Quantum ad moralitatem istorum motuum valent sequentia:

1. si sunt directe voluntarii, sunt peccatum grave, utpote delectatio venerea directe volita;

2. si sunt prorsus involuntarii, nullum sunt peccatum, ut patet;

3. si sunt indirecte voluntarii, iudicandum est de illis iuxta regulas voluntarii indirecti saepe indicatas.

— Huiusmodi motus carnales facile et efficaciter solent supprimi,
a) si ipsorum causa amovetur, in quantum id est possibile,
et b) si mens ad alia distrahitur.

Što se tiče moralnosti tih uzbuđenja, vrijedi sljedeće:

1. ako su izravno voljni, teški su grijeh kao izravno svojevoljno spolno uživanje;

2. ako su posve protuvoljni, nisu nikakav grijeh, kako je očito;

3. ako su neizravno voljni, treba ih prosuđivati prema pravilima o neizravnom voljnom činu, koja smo često puta naznačili.

— Ovakva putena uzbuđenja obično se lako i učinkovito suzbijaju:
a) ako im se ukloni uzrok, ukoliko je to moguće,
i b) ako se misli svrate na druge stvari.

512. b) *Actus impudicitiae* vocantur illi, qui solent habere propinquam relationem seu influxum in delectationem veneream, ut aspectus turpes, tactus etc.

Isti actus in se mali non sunt ideoque licite fieri possunt exsistente sufficienti et rationabili causa, e. g. a medicis, obstetricibus etc.

Certum est et sequitur ex iam dictis, huiusmodi actus esse malos, si fiant propter delectationem veneream directe volitam.

512. b) *Činima bestidnosti* [čini protiv stidljivosti] nazivaju se oni koji obično imaju blisku vezu ili utjecaj na spolno uživanje, kao nečisti pogledi, dodiri itd.

Ovi čini nisu zli u sebi i zato se mogu dopušteno učiniti ako postoji dostatan i razuman razlog, npr. kod liječnika, primalja itd.

Sigurno je, i slijedi iz već rečenoga, da su takvi čini zli ako se učine radi izravno voljnog spolnog uživanja.

Restat dicendum de eorum moralitate, si fiunt neque propter delectationem veneream neque propter iustam causam, sed ex levitate, curiositate etc.

Preostaje govoriti o njihovoj moralnosti u slučaju ako se ne čine ni radi spolnog uživanja, ni radi pravednog razloga, nego iz lakomislenosti, radoznalosti itd.

Solent distingui in corpore humano: partes *honestae*, quae conspectui omnium sunt expositae, e. g. facies, manus; partes *minus honestae*, quae solent ordinarie vestibus tegi, e. g. pectus, crura; partes *inhonestae*, quae sunt membra genitalia et partes illis omnino proximae.

Obično se na ljudskom tijelu razlikuju: *pristojni* dijelovi, koji su izloženi svačijem pogledu, npr. lice, ruke; *manje pristojni* dijelovi, koji se obično pokrivaju odjećom, npr. prsa, koljena; *nepristojni* dijelovi, to jest, spolni organi i dijelovi koji su im u neposrednoj blizini.

513. Regula generalis.
Omnes actus impudicitiae (sine sufficienti causa et sine prava intentione facti) in tantum sunt mali, in quantum causant proximum periculum delectationis venereae.

513. Opće pravilo.
Svi čini bestidnosti (učinjeni bez dostatnog razloga i bez opake namjere) utoliko su zli, ukoliko uzrokuju bližu opasnost spolnog uživanja.

Gravitas huius periculi pensanda est
a) ex natura actus,
b) ex dispositione agentis.

Težinu ove opasnosti treba procijeniti:
a) iz naravi čina,
b) iz raspoloženja činitelja.

— De singulis actibus sequentia breviter notentur:

— O pojedinim činima treba ukratko istaknuti sljedeće:

514. 1. **Oscula** decentia iuxta morem patriae facta sunt licita, oscula vero indecentia vel nimis ardentia (e. g. oscula columbina) solent causare grave periculum delectationis venereae, ideoque sunt graviter illicita.

514. 1. **Poljupci** koji su pristojni prema običaju u domovini, dopušteni su, ali nepristojni ili vrlo pohotni poljupci (npr. golublji poljupci) obično uzrokuju tešku opasnost od spolnog uživanja, i zato su nedopušteni pod teški grijeh.

515. 2. **Tactus** in partes *inhonestas* alterius personae adultae morose factus sine necessitate est graviter illicitus; tactus *obiter* factus in partes inhonestas proprii corporis vel in partes minus honestas alterius personae videtur esse leve peccatum, quia periculum illicitae delectationis venereae (saltem ordinarie) non est ita grave.

515. 2. **Dodiri** *nepristojnih* dijelova druge odrasle osobe, učinjeni namjerno bez nužde, nedopušteni su pod teški grijeh; doticaj nepristojnih djelova vlastitog tijela učinjen *nabrzo* ili manje pristojnih dijelova druge osobe čini se da je laki grijeh, jer opasnost od nedopuštenog spolnog uživanja (barem redovito) nije tako teška.

Sin autem isti tactus sunt morosi, sunt etiam libidinosi ideoque graviter peccaminosi.

No, ako su ovi dodiri namjerni [sa zadržavanjem], također su pohotni, te zato teško grešni.

— De tactu inhonesto bestiarum iudicandum est iuxta intentionem et condicionem personae tange-ntis.

— O nepristojnom dodirivanju životinja treba suditi prema namjeri i položaju osobe koja dodiruje.

Tactus inhonesti induunt speciem personae, quacum habentur ex pravo affectu ad eam, e. g. incestus, adulterii, non autem aspectus, nisi accedat pravum desiderium tactus.

Nepristojni dodiri dobivaju vrsno određenje prema osobi koju se dodiruje iz opakog afekta, npr. obilježje rodoskvrnuća, preljuba; ali ne i pogledi, osim ako se tome pridruži opaka želja za dodirom.

516. 3. **Aspectus** solent minus periculum delectationis venereae inducere quam tactus.

516. 3. **Pogledi** obično izazivaju manju opasnost od spolnog uživanja nego dodiri.

Nihilominus aspectus partium inhonestarum alterius adultae personae diversi sexus morose factus videtur esse peccatum mortale.

Ipak, gledanje nepristojnih dijelova druge odrasle osobe suprotnog spola, učinjeno [namjerno] sa zadrškom, čini se da je smrtni grijeh.

Mitius potest iudicari de aspectu statuarum aut picturarum prorsus nudarum, quia artefacta non solent tam vehementer movere sicut naturalia.

Moglo bi se blaže suditi o gledanju potpuno golih kipova ili slika, jer ono što je umjetno obično ne uzbuđuje tako žestoko kao ono što je prirodno.

Per se tamen patet, etiam huiusmodi aspectus posse saepe causare graves tentationes, ideoque esse vitandos, nisi exsistat sufficiens causa.

No, očito je samo po sebi da i takvi pogledi mogu često uzrokovati teške napasti, i zato ih treba izbjegavati, osim ako postoji dostatan razlog.

Aspicere sine sufficienti causa quidem, sed etiam sine affectu libidinoso verenda propria vel aliena eiusdem sexus non videtur esse grave peccatum.

Gledati, doduše, bez dostatnog razloga, ali i bez pohote, stidljive dijelove vlastitog tijela ili druge osobe istog spola, izgleda da nije teški grijeh.

517. 4. **Colloquia** ex affectu libidinoso aut cum gravi scandalo facta de rebus obscenis sunt peccata gravia. Haud raro tamen difficile est iudicare, num colloquium turpe fuerit peccatum mortale, quia periculum delectationis venereae multum pendet ex variis circumstantiis personarum cum audientium tum loquentium.

517. 4. **Razgovori** o nečistim stvarima, učinjeni iz afekta pohote ili uz tešku sablazan, smrtni su grijeh. Ipak, nerijetko je teško prosuditi je li nečisti razgovor bio teški grijeh, jer opasnost od spolnog uživanja uvelike ovisi o raznim okolnostima kako na strani osoba koje slušaju, tako i na strani osoba koje govore.

— Idem valet de lectione pravorum librorum, de frequentatione theatri et chorearum.

— Isto vrijedi za čitanje opakih knjiga, pohađanje kazališta i plesova.

Scholion.
De familiari conversatione inter personas diversi sexus.

Talis conversatio saepe accidit praesertim inter nupturientes atque haud raro causat delectationes venereas.

Confessarius sequentes regulas generales prae oculis habeat:

1. Si delectatio venerea intenditur, talis conversatio est graviter mala ideoque prohibenda. Patet ex dictis.

2. Si delectatio venerea non solum non intenditur, sed pro viribus vitatur, mutua signa honesta amoris permittuntur, e. g. honesta oscula, amplexus, colloquia etc.

3. Si talis conversatio aliquando, sed non semper est occasio proxima peccandi, non ilico est prohibenda sub poena denegandae absolutionis, sed prius investigandum est, num talis conversatio sit moraliter necessaria. Quo in casu confessarius iubeat, ut poenitens abstineat ab omnibus, quae proxime libidinem excitant, et ut adhibeat cautelas necessarias. Sin autem conversatio ista, aliquando causans peccata est omnino non necessaria neque vere utilis, confessarius eam stricte prohibeat.

Scholion.
O prisnom druženju između osoba različitog spola.

Takvo se druženje često događa osobito između osoba koje namjeravaju sklopiti ženidbu, i nerijetko uzrokuje spolne naslade.

Neka ispovjednik ima pred očima sljedeća opća pravila:

1. Ako se namjerava spolno uživanje, takvo je druženje teško zlo i zato ga treba zabraniti. To je očito iz već rečenoga.

2. Ako se spolno uživanje ne samo ne namjerava, nego svim silama izbjegava, dopušteni su međusobni čestiti znakovi ljubavi, npr. pristojni poljupci, zagrljaji, razgovori itd.

3. Ako je takvo druženje ponekad, ali ne uvijek, bliža grešna prigoda, ne treba ga odmah zabraniti pod prijetnjom kazne uskrate odrješenja, nego prvo treba istražiti je li takvo druženje moralno nužno. U tom slučaju, neka ispovjednik naloži da se pokornik uzdržava od svega što bliže potiče pohotu i da primijeni nužne mjere opreza. No, ako je takvo druženje, koje ponekad uzrokuje grijehe, u potpunosti nepotrebno i zaista beskorisno, neka ga ispovjednik strogo zabrani.

§ 4. **De peccatis luxuriae consummatis iuxta naturam.**

Sex peccata consummata iuxta naturam solent enumerari: fornicatio, stuprum, raptus, incestus, adulterium, sacrilegium.

518. 1. *Fornicatio est copula ex mutuo consensu facta inter solutum et solutam corruptam*; est intrinsecus mala, ut patet ex propositione (48) damnata ab Innocentio XI: «Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.»

Ratio autem interna est, quia fornicatio per se graviter laedit bonum prolis et bonum societatis, neque obstat, huiusmodi laesiones aliquando per accidens non occurrere.

Ad fornicationem reducuntur concubinatus et meretricium tamquam circumstantiae aggravantes.

§ 4. **O grijesima bludnosti izvršenima na prirodan način.**

Obično se broji šest grijeha izvršenih na prirodan način: izvanbračni prileg, silovanje, otmica, rodoskvrnuće, preljub i [puteno] svetogrđe.

518. 1. *Izvanbračni prileg je spolni odnos po uzajamnom pristanku između neoženjenog muškarca i neudane žene, koja nije djevica.* To je intrinzično zao čin, kao što je očito iz propozicije (48), koju je osudio Inocent XI.: »Čini se tako jasnim da izvanbračni prileg sam po sebi ne uključuje nikakvu zloću, te da je zao samo zato što je zabranjen, tako da se suprotno mišljenje čini protivnim razumu.«

Unutarnji je razlog tomu što izvanbračni prileg po sebi teško povrjeđuje dobro djece i dobro društva, i tu ne smeta ako se takve povrede ponekad akcidentalno ne dogode.

Na izvanbračni prileg svode se i konkubinat i prostitucija, kao otegotne okolnosti.

519. 2. *Stuprum* sumitur in triplici sensu:
1) pro illicita defloratione virginis *ipsa consentiente*;
2) pro defloratione virginis *ipsa invita*;
3) pro copula cum quacumque muliere *ipsa invita*. In hoc ultimo sensu iura civilia solent sumere stuprum.

Stuprum in primo sensu acceptum est quidem circumstantia aggravans fornicationis, sed ordinarie non addit malitiam aliam mortalem necessario declarandam in confessione, uti voluerunt complures antiqui theologi. Stuprum in secundo et tertio sensu acceptum includit praeter fornicationis etiam iniustitiae malitiam gravem, cum sit violentia iniusta.

519. 2. *Silovanje* se shvaća u tri smisla:
a) kao nedopuštena defloracija djevice *uz njezin pristanak*;
b) kao defloracija djevice *protiv njezine volje*;
c) kao spolni odnos s bilo kojom ženom *protiv njezine volje*. U ovom posljednjem smislu, civilna prava obično shvaćaju silovanje.

Silovanje shvaćeno u prvom smislu jest, doduše, otegotna okolnost izvanbračnog prilega, ali redovito ne dodaje drugu smrtno grešnu zloću, koju bi nužno trebalo reći u ispovijedi, kako su smatrali mnogi stari teolozi. Silovanje uzeto u drugom i trećem smislu uključuje, osim izvanbračnog prilega, također tešku zloću nepravednosti, jer je to nepravedno nasilje.

520. 3. *Raptus est abductio violenta personae cuiusvis explendae libidinis causa.* Est peccatum grave cum contra iustitiam (propter iniustam vim illatam) tum contra castitatem. Raptores puniuntur a lege tam civili quam canonica; (cf. c. 2353 sq.).

520. 3. *Otmica je nasilno odvođenje bilo koje osobe radi zadovoljenja pohote.* To je teški grijeh, kako protiv pravednosti (zbog nepravednog nasilja), tako i protiv čistoće. Otmičari podliježu kaznama, kako civilnog zakona, tako i kanonskog zakona (usp. kan. 2353. sl.).

521. 4. *Incestus est copula carnalis inter cognatos aut affines, qui matrimonium inire nequeunt.*

521. 4. *Rodoskvrnuće je spolni odnos između osoba u krvnom srodstvu ili tazbini, koje ne mogu sklopiti ženidbu.*

Exsistit triplex cognatio: carnalis, spiritualis, legalis. Incestus commissus inter personas cognatas vel affines primi vel secundi gradus includit duplex grave peccatum, necessario accusandum: alterum contra castitatem, alterum contra pietatem. In gradibus remotioribus incestus non est nisi circumstantia aggravans.

Postoje tri vrste srodstva: tjelesno, duhovno i zakonsko. Rodoskvrnuće počinjeno između osoba u krvnom srodstvu ili tazbini prvog i drugog stupnja uključuje dvostruki teški grijeh, za koji se nužno treba optužiti [u ispovijedi]: jedan je protiv čistoće, a drugi protiv ljubavi prema rodbini [pietas]. U daljim stupnjevima rodoskvrnuće je samo otegotna okolnost.

522. 5. *Sacrilegium carnale est violatio personae sacrae vel loci sacri vel rei sacrae per actum venereum.*

522. 5. *Puteno svetogrđe je povreda posvećene osobe ili svetog mjesta ili svete stvari bludnim činom.*

Quid sit sacrilegium personale, locale, reale, supra n. 446 sqq. sufficienter dictum est.

Što je osobno, mjesno i stvarno svetogrđe, dovoljno je objašnjeno gore n. 446 sl.

Exemplum sacrilegii realis per actum venereum est sollicitatio ad turpia occasione confessionis.

Primjer stvarnog svetogrđa bludnim činom jest zavođenje na bludnost prilikom ispovijedi.

Sacrilegium carnale continet duplicem gravem malitiam: alteram contra castitatem, alteram contra religionem.

Puteno svetogrđe sadrži dvostruku tešku zloću: jednu protiv čistoće, a drugu protiv bogoštovlja.

523. 6. *Adulterium est copula carnalis inter personas, quarum saltem alterutra est ligata matrimonio*; continet duplicem gravem malitiam: contra castitatem et contra iustitiam. Adulter enim graviter laedit ius compartis.

523. 6. *Preljub je spolni odnos između osoba od kojih je barem jedna vezana ženidbom.* Sadrži dvostruku tešku zloću: protiv čistoće i protiv pravednosti. Naime, preljubnik teško povrjeđuje pravo drugog supružnika.

Speciem adulterii induunt quoque tactus inhonesti facti ab homine matrimonio iuncto in aliena persona, actus contra naturam, desideria prava in alienam personam.

Vrsno obilježje preljuba imaju i nepristojni dodiri, koje je oženjen čovjek učinio na drugoj osobi, protunaravni čini, opake želje prema drugoj osobi.

§ 5. **De peccatis luxuriae consummatis contra naturam.**

§ 5. **O grijesima bludnosti izvršenima na protuprirodan način.**

Tres solent enumerari species luxuriae consummatae contra naturam: mollities, sodomia, bestialitas.

Obično se broje tri vrste bludnosti izvršene na protuprirodan način: samozadovoljavanje, sodomija i bestijalnost.

Vocantur autem contra naturam, quia adversantur naturali fini summae delectationis venereae, qui est generatio prolis. Idcirco in genere luxuriae sunt ceteris graviora.

Nazivaju se protuprirodnima [protunaravnima], jer se suprot-stavljaju naravnom cilju najvećeg spolnog uživanja, a to je rađanje potomstva. Zato su vrsno teži od ostalih bludnih grijeha.

524. 1. *Pollutio venerea* (mollities; a medicis vocatur quoque onanismus, masturbatio, i. e. manu stupratio) *est emissio seminis vel quasi seminis extra copulam carnalem.*

524. 1. *Samozadovoljavanje* (mekuštvo; liječnici ga nazivaju i mastrubacijom, tj. okaljanje rukom - manustupracija) *jest izbacivanje sjemena ili slične sluzi izvan spolnog odnosa.*

Dicitur: seminis vel quasi-seminis emissio. Pollutio stricte dicta locum non habet nisi in viris puberibus, qui possunt emittere verum semen. In latiore autem sensu pollutio vocatur quoque emissio quasi-seminis, i. e. alicuius humoris, quae cum delectatione venerea evenit et quae locum habet in pueris impuberibus, in spadonibus et in feminis.

Kaže se: izbacivanje sjemena ili slične sluzi. Polucija u strogom smislu riječi dolazi samo kod doraslih muškaraca, koji mogu izlučiti pravo sjeme. No, u širem smislu polucijom se naziva i izbacivanje slične sluzi, tj. neke sluzi koja dolazi sa spolnim uživanjem i pojavljuje se kod nedoraslih dječaka, kod eunuha i žena.

— Malitia moralis utriusque pollutionis videtur esse eadem fere. Accedit tamen in pollutione proprie dicta malitia frustaneae emissionis seminis contra ordinem naturae.

— Moralna zloća kod obje vrste polucije čini se da je gotovo ista. No, kod polucije u pravom smislu riječi pridolazi zloća uzaludnog izbacivanja sjemena protiv naravnog reda.

a) *Pollutio directe voluntaria est peccatum mortale ex toto genere suo.*

a) *Izravno voljna polucija je smrtni grijeh po čitavoj svojoj vrsti.*

Est enim delectatio venerea directe volita. Quantum ad eius moralitatem parum refert, quomodo sit procurata, dummodo tamen desit affectus sodomiae, bestialitatis, complicitatis aut aliud medium in se illicitum.

Naime, to je izravno željeno spolno uživanje. Na njezinu moralnost malo utječe to kako se postiže, dok god nema afekta sodomije, bestijalnosti, sudjelovanja u tuđem grijehu ili drugog u sebi nedopuštenog sredstva.

b) *Pollutio indirecte voluntaria iudicanda est iuxta regulas voluntarii indirecti.*

b) *Neizravno voljnu poluciju treba prosuđivati prema pravilima o neizravnim voljnim činima.*

Hinc videndum est,
1. num actio ex qua sequitur pollutio, sit in se honesta, e. g. lavare, natare, equitare;
2. num adsit finis honestus;
3. num sit sufficiens ratio ponendi actionem.

Ovdje treba pogledati:
1. je li čin iz kojeg je uslijedila polucija u sebi pošten, npr. pranje, plivanje, jahanje;
2. je li postojao pošten cilj;
3. je li bilo dostatnog razloga da se izvrši čin.

c) *Pollutio, quae solet accidere in somno, non est peccaminosa, nisi sit aliqualiter voluntaria.*

c) *Polucija, koja se zna događati u snu, nije grešna, osim ako je na neki način svojevoljna.*

In praxi homines recti cordis non debent esse anxii de istis pollutionibus nocturnis, etiamsi accidunt in semi somnio.

U praksi, ljudi časnih namjera ne trebaju biti tjeskobni zbog tih noćnih polucija, pa i ako se događaju u polusnu.

Scholion.
De remediis contra pollutiones venereas adbibendis.

Experientia comprobatum est vitium pollutionis late grassari inter iuvenes utriusque sexus atque difficulter posse eradicari. Confessarius ante omnia satagat, ne poenitens habituatus in hoc vitio despondeat animum, sed ut fretus firma spe victoriae obtinendae adhibeat fideliter media a confessario indicata.

Talia remedia autem sunt
a) supernaturalia et moralia,
b) naturalia et hygienica.

a) Remedia *supernaturalia et moralia* sunt: frequentia sacramentorum, exercitia pietatis quotidie peragenda, fuga occasionis et otii, horror atque detestatio ipsius vitii.

b) Remedia *naturalia et hygienica* sunt: exercitia corporalia usque ad moderatam defatigationem corporalem, balnea et lotiones frigidae totius corporis, lectum durum et non nimis calidum, in lecto dormire super latere dextero et manibus compositis super pectus, mane tempore debito statim surgere, cavere a cibo et potu nimis abundante vel excitante, adhibere medicinas quae nervos sedant; demum, si frequentes pollutiones proveniunt ex morbido statu corporis, consulere medicum timoratae conscientiae.

Scholion.
O lijekovima koje treba primijeniti protiv samozadovoljavanja.

Iskustvo potvrđuje da opačina samozadovoljavanja naširoko hara kod mladeži oba spola i da se teško može iskorijeniti. Neka ispovjednik prije svega nastoji da pokornik, koji je navikut na ovu opačinu, ne klone duhom, nego da vjerno primijeni sredstva određena od ispovjednika, odlučno uz čvrstu nadu u pobjedu.

Ovi su pak lijekovi:
a) nadnaravni i moralni,
b) naravni i higijenski.

a) *Nadnaravni i moralni* lijekovi jesu: primanje sakramenata, svakodnevno vježbanje u pobožnosti, izbjegavanje grešnih prigoda i besposlice, te gađenje i gnušanje prema toj opačini.

b) *Naravni i higijenski* lijekovi jesu: tjelesno vježbanje do umjerenog tjelesnog zamora, kupanje i umivanje cijelog tijela u hladnoj vodi, tvrd krevet i ne pretopao, u krevetu spavati na desnom boku i rukama postavljenima nad prsima, ujutro odmah ustati u potrebno vrijeme, čuvati se preobilne hrane i pića ili one koja nadražuje, primijeniti lijekove koji smiruju živce. Napokon, ako česte polucije dolaze iz bolesti tijela, posavjetovati se sa savjesnim liječnikom.

525. 2. *Sodomia* (vocatur quoque paederastia, paedicatio, Urning, petits-jésus) *est immissio penis in vas posterum alterius personae.*

Si ista persona est masculini generis, habetur sodomia *perfecta*; sin autem est feminini sexus, est sodomia *imperfecta*.

Sodomia est peccatum, cuius malitia in caelum clamat. Cf. infra dicenda de perversione sexuali.

525. 2. *Sodomija* (naziva se također pederastija, pedikacija, Urning, petits-jésus) *je unošenje penisa u stražnjicu druge osobe.*

Ako je ta osoba muškog roda, riječ je o *potpunoj* sodomiji; a ako je ženskog spola, onda je *nepotpuna* sodomija.

Sodomija je grijeh čija zloća vapije do neba. Usp. što će naprijed biti rečeno o spolnoj izopačenosti.

526. 3. *Bestialitas est copula carnalis cum bestia.* Est gravissimum inter omnia peccata luxuriae. Bestialitas non exsistit, si quis sine copula habita vel volita solummodo se polluit ex tactu bestiae.

526. 3. *Bestijalnost je spolni odnos sa životinjom.* To je najteži od svih bludnih grijeha. Nema bestijalnosti ako si netko bez spolnog odnosa, stvarnog ili željenog, samo dodirom životinje izazove poluciju.

Scholion.
De perversione sexuali.

In praxi necessarium est, ut confessarius ea cognoscat, quae moderni auctores narrant de perversione sexuali, quae nihil aliud est nisi luxuria contra naturam et saepe evadit habitus quasi pathologicus difficillime superabilis.

Principaliores modi perversionis sexualis sunt:

a) *sadismus*
(dictus ab homine perverso Marquis de Sade) est excitatio ad delectationem veneream ope crudelitatis exercitae in alium, e. g. percussione, vulneratione, occisione (Lustmord);

Scholion.
O spolnoj izopačenosti.

U praksi je potrebno da ispovjednik zna ono što suvremeni autori iznose o spolnoj izopačenosti, koja nije ništa drugo nego protuprirodna bludnost i često postaje poput patološkog stanja, koje se teško svladava.

Glavniji su načini spolne izopačenosti:

a) *sadizam*
(nazvan po izopačenom markizu de Sade) jest poticanje spolnog uživanja uz pomoć okrutnosti izvršene nad drugim, npr. udaranjem, ranjavanjem, ubijanjem (Lustmord);

b) *masochismus* (dictus a scriptore lubrico Sacher-Masoch) est excitatio ad delectationem veneream ope crudelitatis exercitae *ab alio* in ipsum, e. g. mulier petit verberari, ut in ipsa delectatio venerea excitetur;

b) *mazohizam* (nazvan po razbludnom piscu Sacher-Masochu) je poticanje spolnog uživanja pomoću okrutnosti, koju *drugi* čini nad njime, npr. žena traži da je se udara, kako bi se kod nje izazvalo spolno uživanje;

c) *fetischismus* (dictus a verbo lusitano feitico) est cultus libidinosus alicuius rei; e. g. libido excitatur contrectatione vestium muliebrium, calcei, crinium etc. Fetischismus saepe est status pathologicus;

c) *fetišizam* (nazvan po portugalskoj riječi *feitiço*) je pohotno štovanje nekog predmeta; npr. pohota se izaziva dodirivanjem ženske odjeće, cipele, kose itd. Fetišizam je često patološko stanje;

d) *sexualitas contraria* est appetitus sexualis valde vehemens in personam eiusdem sexus, i. e. viri in virum, mulieris in mulierem. Talis sexualitas contraria inter mulieres exsistens ab antiquis vocata est amor lesbius, sapphius, Tribadismus.

d) *izokrenuta spolnost* je vrlo žestoka spolna težnja prema osobi istoga spola, tj. muškarca prema muškarcu, žene prema ženi. Takvu izokrenutu spolnost među ženama stari [antički] autori nazivali su lezbijskom ljubavlju, sapfijskom, tribadizmom.

Perversio sexualis aliquando quasi innata est, aliquando est acquisita actibus valde libidinosis, aliquando inducit statum vere pathologicum mentis. Cum autem rarissime mens totaliter perturbetur hac perversione sexuali, actus libidinosi peracti imputantur agenti.

Spolna izopačenost ponekad je kao urođena, ponekad je stečena vrlo pohotnim činima, a ponekad izaziva uistinu patološko stanje uma. No, kako se vrlo rijetko um potpuno poremeti ovom spolnom izopačenošću, bludni čini ubrajaju se onomu tko ih je počinio.

Confessarius cum magna prudentia et patientia tractet istos homines perversos, si volunt se emendare ab eorum pessimo habitu.

Neka ispovjednik s velikom razboritošću i strpljivošću postupa s ovim izopačenim ljudima, ako se žele popraviti od svojeg veoma zlog stanja.

CAPUT IV. **De partibus potentialibus temperantiae.**

527. 1. *Continentia* est dispositio voluntatis, qua resistitur pravis concupiscentiis circa tactum. Valde adiuvat virtutem temperantiae.

2. *Mansuetudo* est virtus moralis, quae iram secundum rectam rationem moderatur. Ad mansuetudinem acquirendam valde conducunt humilitas et fortitudo.

3. *Clementia* est virtus moralis superiorem inclinans ad poenam debitam mitigandam vel etiam remittendam, in quantum recta ratio permittit. Clementiae opponitur *crudelitas*, quae atrociter exigit atque exsequitur poenas.

4. *Modestia* est virtus, qua quis intra modum et limites sui status, ingenii et fortunae quantum ad motus tam internos quam externos et omnem rerum suarum apparatum se continet.

Continet sub se quattuor species: humilitatem, studiositatem, modestiam motuum exteriorum, modestiam cultus.

POGLAVLJE IV. **O potencijalnim dijelovima umjerenosti.**

527. 1. *Suzdržljivost* je raspoloženje volje, kojim se odupire opakim požudama glede dodira. Uvelike pomaže kreposti umjerenosti.

2. *Krotkost* je moralna krepost, koja obuzdava srdžbu u skladu s ispravnim razumom. Za stjecanje krotkosti veoma koriste poniznost i jakost.

3. *Blagost* je moralna krepost koja potiče poglavara da ublaži ili čak otpusti dužnu kaznu, ukoliko to dopušta ispravan razum. Blagosti se protivi *okrutnost*, kojom se surovo traže i izvršavaju kazne.

4. *Čednost* [skromnost] je krepost kojom se netko drži unutar običaja i granica svojeg staleža, položaja i imovinskog stanja, kako u unutarnjim, tako i u vanjskim pokretima, kao i u svim svojim djelatnostima.

Pod njom su sadržane četiri vrste: poniznost, želja za znanjem, čednost u vanjskim pokretima, te čednost u odijevanju.

a) *Humilitas* est virtus, quae cohibet inordinatum appetitum propriae excellentiae et hominem inclinat ad propriam mediocritatem agnoscendam secundum veritatem.

a) *Poniznost* je krepost koja suzbija neurednu težnju za vlastitim isticanjem i čovjeka navodi da spozna svoju neznatnost prema istini.

Quare humilitas duo munia habet:

Stoga, poniznost ima dvije zadaće:

1. reprimere inordinatum appetitum propriae excellentiae;

1. potisnuti neurednu težnju za vlastitim isticanjem;

2. se subicere Deo agnoscendo omnia bona provenire a Deo.

2. podložiti se Bogu, priznajući da sva dobra dolaze od Boga.

Hoc secundum munus est praecipuum, quod non satis agnoscitur a nonnullis auctoribus asceticis.

Ova je druga zadaća osobito važna, što nedovoljno prepoznaju neki asketski pisci.

— Humilitas est virtus valde necessaria, in quantum removet pestiferam superbiam, quae impedit efficaciam divinae gratiae.

— Poniznost je izrazito potrebna krepost, ukoliko uklanja pogubnu oholost, koja zaprječuje učinkovitost Božje milosti.

Humilitati opponitur per *excessum*: inordinata abiectio sui; per *defectum* vero: superbia.

Poniznosti se protive po *pretjerivanju*: neuredno samoodbacivanje; a po *manjku*: oholost.

b) *Studiositas* est virtus moderans appetitum et studium veritatis cognoscendae secundum regulas rectae rationis. Cui quidem virtuti opponitur per excessum: *curiositas*, quae est inordinatus appetitus cognoscendi; et per defectum: *neglegentia*, quae est voluntaria omissio sciendi ea, quae sunt necessaria secundum statum et condicionem cuiusque personae.

b) *Želja za znanjem* [studioznost] je krepost koja ravna težnjom i nastojanjem za spoznajom istine prema pravilima ispravnog razuma. Toj se pak kreposti protivi po pretjerivanju: *znatiželjnost*, to jest neuredna težnja za spoznajom; a po manjku: *nemarnost*, to jest svojevoljno propuštanje da se stekne znanje koje je potrebno prema staležu i položaju pojedine osobe.

c) *Modestia* in exterioribus rebus est virtus inclinans hominem ad servandum decorem in exterioribus iuxta rectam rationem.

c) *Čednost* u vanjskim stvarima je krepost koja navodi čovjeka na čuvanje časti u vanjštini prema ispravnom razumu.

Ista autem exteriora sunt:
1. motus corporis,
2. ludi,
3. vestimenta et ornamenta corporis.

Ove su pak vanjske stvari:
1. pokreti tijela,
2. igre,
3. odjeća i ures tijela.

Modestia in motibus corporis valde necessaria est ad iucundum convictum, ideoque S. Augustinus in Regula ad servos Dei monet: «In omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum.»

Čednost u pokretima tijela izrazito je potrebna za ugodno druženje, i zato sv. Augustin u Pravilu za sluge Božje opominje: »U svim vašim pokretima neka ne bude ničega što bi moglo povrijediti bilo čiji pogled.«

Modestia in ludis seu rectus usus ludorum vocatur *eutrapelia*.

Čednost u igrama [šalama] ili ispravna upotreba igara naziva se *eutrapelija*.

Modestia in vestimentis et ornamentis corporis non tantum omnem turpitudinem et defectum sed etiam omnem superfluitatem vitat. Per excessum peccant contra hanc virtutem praesertim mulieres per ornatum excessivum vel etiam indecentem.

Čednost u odjeći i uresima tijela ne samo da treba izbjegavati svaku sramotnost i nedostatke, nego i svaku suvišnost. Po pretjerivanju, griješe protiv ove kreposti osobito žene suvišnim nakitom ili čak nepristojnim.

Mulieres valde indecenter ornatae sunt repellendae a s. communione. In hac tamen re multum considerandae sunt consuetudines diversarum regionum, atque cum magna prudentia procedendum est.

Ženama, koje su vrlo nepristojno nakićene, treba uskratiti sv. pričest. No, u toj stvari treba uvelike uzimati u obzir običaje različitih zemalja i postupati s velikom razboritošću.

PARS II.

De sacramentis in genere et in specie.

TRACTATUS I.

De sacramentis in genere.

«Cum omnia sacramenta Novae Legis a Christo Domino nostro instituta sint praecipua sanctificationis et salutis media, summa in iis opportune riteque administrandis ac suscipiendis diligentia et reverentia adhibenda est» (c. 731, § 1).

Dividitur tractatus de sacramentis in genere in sex capita:
1. de essentia et exsistentia sacramentorum;
2. de numero et divisione;
3. de efficacia et effectibus;
4. de institutore;
5. de ministro;
6. de subiecto.

— In fine tractatus per modum appendicis agemus de sacramentalibus.

II. DIO

Općenito i posebno o sakramentima.

TRAKTAT I.

Općenito o sakramentima.

»Budući da su svi sakramenti Novoga zakona ustanovljeni od Krista Gospodina našega kao poglavita sredstva posvećenja i spasenja, treba primijeniti najveću pažnju i poštovanje u njihovu prikladnom i pravilnom dijeljenju i primanju« (kan. 731., § 1.).

Traktat općenito o sakramentima dijeli se na šest poglavlja:
1. o biti i opstojnosti sakramenata;
2. o broju i podjeli;
3. o učinkovitosti i učincima;
4. o ustanovitelju;
5. o djelitelju;
6. o subjektu.

— Na kraju traktata u obliku dodatka raspravljat ćemo o blagoslovinama.

CAPUT I. **De essentia et exsistentia sacramentorum.**

528. Notio. «*Sacramentum est res sensibus subiecta, quae ex Dei institutione sanctitatis et iustitiae cum significandae tum efficiendae vim habet*» (Cat. Rom. P. 2, c. 1, q. 8).

Haec definitio non valet nisi de N. Legis sacramentis, ad quae tria requiruntur:
1. signum externum,
2. productio interioris gratiae,
3. institutio a Iesu Christo.

Signum externum sensibile in sacramentis duplici elemento componitur, scil. materia et forma.

Materia sacramentorum sunt res vel actus; *forma* vero sunt verba, quibus istae res vel actus determinatam significationem et efficaciam accipiunt.

Materia et forma perficitur sacramenti essentia, ut dicit Concilium Trid. (sess. 14, c. 2 de sacr. paenit.).

Solet distingui duplex materia: altera *remota*, quae est ipsa res in sacramentis adhibita, e. g. aqua in baptismo, chrisma in confirmatione; altera *proxima*, quae est actualis applicatio rei sensibilis seu materiae remotae, e. g. materia proxima in baptismo est ablutio facta cum aqua.

POGLAVLJE I. **O biti i opstojnosti sakramenata.**

528. Pojam. »*Sakrament je stvar zamjetljiva osjetilima, koja po Božjoj odredbi ima snagu kako da označi, tako i da tvori svetost i pravednost*« (Rimski katekizam, p. 2., c. 1., q. 8.).

Ova definicija vrijedi samo za sakramente Novoga zakona, za koje se traži troje:
1. vanjski znak,
2. proizvođenje unutarnje milosti,
3. ustanovljenje od Isusa Krista.

Vanjski opipljivi [zamjetljivi] **znak** u sakramentima sastoji se od dva elementa, tj. materije i forme.

Materija sakramenata je stvar ili čin; a *forma* su riječi kojima ove stvari ili čini primaju određeno značenje i djelotvornost.

Materijom i formom postiže se bit sakramenta, kako kaže Tridentski koncil (sess. 14, c. 2 *de sacr. paenit.*).

Obično se razlikuje dvostruka materija: jedna je *dalja*, to jest sama stvar koja se koristi u sakramentima, npr. voda u krštenju, ulje [krizma] u potvrdi; a druga je bliža, to jest aktualna primjena opipljive stvari ili dalje materije, npr. bliža materija u krštenju je pranje vodom.

529. Condiciones materiae et formae.

Materia et forma
1. omnino sunt *necessariae* ad validitatem sacramentorum, nec licet eas vel accidentaliter mutare sine gravi causa; *substantialis* autem earum mutatio reddit sacramentum invalidum. Censetur adesse mutatio substantialis, si secundum communem et prudentem aestimationem materia est alterius speciei quam ea, quae a Christo instituta est, vel forma habet alium prorsus sensum;

2. debent moraliter *simul* uniri. Sicut enim in rebus physicis materia et forma simul unitae constituunt unum corpus, ita materia et forma in sacramentis necesse est ut sint *moraliter* simul unitae ad constituendum unum sacramentum. Hinc e. g. baptismus est invalidus, si prius funditur aqua et post intervallum pronuntiatur forma;

3. debent *certo* adesse, cum ex ipsis pendeat valor sacramentorum. Ideo non licet circa eas sequi opinionem solummodo probabilem, et extra casum urgentis necessitatis est grave peccatum adhibere materiam aut formam non moraliter certam;

529. Uvjeti materije i forme.

Materija i forma:
1. u potpunosti su *nužne* za valjanost sakramenata, i nije ih dopušteno čak ni akcidentalno mijenjati bez važnog razloga. Naime, njihova *bitna* promjena čini sakrament nevaljanim. Smatra se da postoji bitna promjena, ako je prema općem i razboritom mišljenju materija druge vrste od one koju je Krist ustanovio, ili ako forma ima posve drugi smisao;

2. trebaju se moralno *istovremeno* sjediniti. Naime, kao što u fizičkim stvarima materija i forma istodobno sjedinjene čine jedno tijelo, tako je nužno da u sakramentima materija i forma budu *moralno* istodobno sjedinjene kako bi činile jedan sakrament. Zato je npr. krštenje nevaljano, ako se prvo polije voda, a zatim nakon određenog vremenskog razmaka izrekne forma;

3. trebaju *sigurno* postojati, jer o njima ovisi valjanost sakramenata. Zato u tom pitanju nije dopušteno slijediti mišljenje koje je samo vjerojatno, a osim u slučaju hitne nužde, teški je grijeh primijeniti materiju ili formu koja nije moralno sigurna;

4. debent (ordinarie) *ab uno eodemque ministro applicari*. Excipitur e. g. sacramentum paenitentiae, in quo paenitens praebet materiam proximam et sacerdos pronuntiat formam;

4. treba ih (redovito) *primijeniti jedan te isti djelitelj*. Izuzetak je npr. sakrament pokore, u kojem pokornik pruža bližu materiju i svećenik izgovara formu;

5. debent repeti, ita ut sacramentum fiat certo validum, si dubiae fuerint (c. 732, § 2). Sin autem dubium insolubile exsistat, num adsint essentialiter requisita ad sacramentum, forma sub condicione est pronuntianda.

5. ako su dvojbene, treba ih ponoviti, tako da sakrament bude sigurno valjan (kan. 732., § 2.). Ako pak postoji nerješiva sumnja o tome postoje li bitna svojstva, koja su potrebna za sakrament, formu treba uvjetno izreći.

Regula generalis hoc in casu est: *Licet conferre sacramentum sub condicione, quoties absolute collatum exponeretur periculo nullitatis; absolute autem negatum privaret hominem magno bono aut illum detruderet in periculum aeternae salutis.*

Opće je pravilo u tom slučaju: *Dopušteno je podijeliti sakrament pod uvjetom, kad god bi se bezuvjetno podijeljen izložio opasnosti od ništetnosti; ali kad bi se bezuvjetno uskratio, lišio bi čovjeka velikog dobra ili bi ga gurnuo u pogibelj za vječno spasenje.*

Hinc e. g. licet sub condicione absolutionem sacramentalem conferre moribundo sensibus destituto, de cuius vita et dispositione valde dubitatur. Infantes expositi et inventi, nisi re diligenter investigata, de eorum baptismo constet, sub condicione baptizentur (c. 749).

Zato je dopušteno npr. podijeliti pod uvjetom sakramentalno odrješenje umirućoj osobi lišenoj upotrebe osjetila, o čijem se životu i dispoziciji podosta sumnja. Izložena i pronađena djeca trebaju se uvjetno krstiti, osim ako bi nakon pažljive istrage bilo izvjesno da su krštena (kan. 749.).

530. Exsistentia sacramentorum
In V. Testamento exsistebant quattuor species sacramentorum, quae significabant gratiam per fidem in Christum futurum, nempe
1. circumcisio,
2. variae purificationes,
3. esus agni paschalis,
4. consecratio levitarum et sacerdotum.

In Novo Testamento exsistere sacramenta, quae non solum significant sed etiam causant gratiam, definitum est in Conciliis Florentino et Tridentino.

530. Opstojnost sakramenata.
U Starom su zavjetu postojale četiri vrste sakramenata, koji su označavali milost koja će doći po vjeri u Krista, naime:
1. obrezanje,
2. razna čišćenja,
3. blagovanje pashalnog janjeta,
4. posvećenje levita i svećenika.

Da u Novom zavjetu opstoje sakramenti, koji ne samo naznačuju, nego i uzrokuju milost, definirano je na Firentinskom i Tridentskom koncilu.

CAPUT II. **De numero et divisione sacramentorum.**

531. Numerus. De fide est in N. Testamento exsistere septem sacramenta, quae sunt: baptismus, confirmatio, eucharistia, paenitentia, extrema unctio, ordo, matrimonium. (Conc. Flor. et Trid.)

532. Divisiones.
Sacramenta distinguuntur:

1. ratione *necessitatis* in sacramenta *necessaria omnibus* et *singulis personis* (quinque priora sacramenta), et necessaria *ipsi societati christianae* (duo ultima sacramenta);

POGLAVLJE II. **O broju i razdiobi sakramenata.**

531. Broj. Nauk je vjere [*de fide*] da u Novom zavjetu postoji sedam sakramenata, to jest: krštenje, potvrda, euharistija, pokora, posljednje pomazanje, sveti red, ženidba (Firentinski i Tridentski koncil).

532. Podjele.
Sakramenti se razlikuju:

1. s obzirom na *nužnost*, na sakramente koji su *nužni svima* i *svakoj pojedinoj osobi* (prvih pet sakramenata), i sakramente nužne *samom kršćanskom društvu* (dva posljednja sakramenta);

2. ratione *subiecti* in sacramenta *vivorum* (confirmatio, eucharistia, extrema unctio, ordo, matrimonium), quae non possunt suscipi nisi a spiritualiter vivis, i. e. ab exsistentibus in statu gratiae sanctificantis; et sacramenta *mortuorum* (baptismus et paenitentia), quae *per se* instituta sunt ad conferendam vitam spiritualem, i. e. gratiam sanctificantem, spiritualiter mortuis, i. e. peccatoribus.

2. s obzirom na *subjekt*, na sakramente *živih* (potvrda, euharistija, posljednje pomazanje, sveti red, ženidba), koje mogu primiti samo duhovno živi, tj. oni koji se nalaze u stanju posvetne milosti; te na sakramente *mrtvih* (krštenje i pokora), koji su *po sebi* ustanovljeni za davanje duhovnog života, tj. posvetne milosti, duhovno mrtvima, tj. grešnicima.

Per accidens autem sacramenta mortuorum non conferunt sed augent gratiam, quando scil. homo suscipiens iam est in statu gratiae; similiter per accidens conferunt sed non augent gratiam sacramenta vivorum, quando scil. homo suscipiens cum ignorantia inculpabili versatur in statu peccati mortalis;

Akcidentalno pak sakramenti mrtvih ne podaju, nego povećavaju milost, tj. kad se čovjek, koji ih prima, već nalazi u stanju posvetne milosti. Slično, sakramenti živih akcidentalno ne povećavaju, nego podaju milost, tj. kad se čovjek, koji ih prima, nalazi u stanju smrtnog grijeha uz nesavladivo neznanje [da je u stanju smrtnog grijeha].

3. ratione *effectus* in sacramenta *characterem* imprimentia (baptismus, confirmatio, ordo) et non imprimentia. Priora vocantur quoque non iterabilia, posteriora iterabilia;

3. s obzirom na *učinak*, na sakramente koji utiskuju *biljeg* (krštenje, potvrda, sveti red) i one koji ne utiskuju. Prvi se također nazivaju neponovljivima, a drugi ponovljivima;

4. ratione *habitudinis ad subiectum* in sacramenta *formata*, quae producunt omnes effectus ipsis proprios, et *informia*, quae propter obicem nequeunt gratiam producere.

4. s obzirom na *držanje sa strane subjekta* [pripremljenost ili pripravu primatelja], na *oblikovane* sakramente, koji proizvode sve učinke koji su im vlastiti, i *neoblikovane*, koji zbog zapreke ne mogu proizvesti milost.

Sacramentum igitur informe minime confundendum est cum sacramento invalido, cui aliquid essentiale deest.

Stoga, neoblikovani sakrament nipošto ne treba miješati s nevaljanim sakramentom, kojemu nedostaje nešto bitno.

Si obex, qui reddit sacramentum informe, cognitus erat a suscipiente, tunc sacramentum informe est simul sacrilegium, secus non.

Ako je zapreka, koja čini sakrament neoblikovanim, primatelju bila poznata, tada je neoblikovani sakrament istodobno i svetogrđe; u suprotnom nije.

Sacramentum sacrilege susceptum vocatur quoque: *formaliter* informe; aliud, quod susceptum fuit cum obice ignorato: informe *materialiter*.

Svetogrdno primljeni sakrament naziva se također: *formalno* neoblikovanim; a onaj koji je primljen s neznanom zaprekom: *materijalno* neoblikovanim.

CAPUT III. **De efficacia et effectibus sacramentorum.**

POGLAVLJE III. **O učinkovitosti i učincima sakramenata.**

533. 1. Efficacia. Sacramenta N. Legis producunt effectus suos *ex opere operato*. Ita definivit Concilium Trid. (sess. 7, c. 8 de sacr. in gen.).

533. 1. Učinkovitost. Sakramenti Novoga zakona proizvode svoje učinke *ex opere operato*. Tako je definirao Tridentski koncil (sess. 7., c. 8. *de sacr. in gen.*).

Expressio «ex opere operato» significat effectus sacramentales sequi ex ipsa valida administratione sacramenti, dummodo ne adsit obex ex parte suscipientis. Ergo sacramenta non producunt effectus ex opere operantis, i. e. per merita et dispositiones sive ministri sive suscipientis sacramentum.

Izraz »ex opere operato« označava da sakramentalni učinci slijede iz samog valjanog dijeljenja sakramenta, ako ne postoji zapreka na strani primatelja. Dakle, sakramenti ne proizvode učinke *ex opere operantis*, tj. po zaslugama i pripravama bilo djelitelja, bilo primatelja sakramenta.

534. 2. Effectus sacramentorum sunt:

a) *gratia sanctificans* data aut aucta. Sacramenta mortuorum ordinarie dant gratiam, sacramenta autem vivorum ordinarie augent gratiam sanctificantem iam exsistentem; cf. supra n. 532;

b) *gratia sacramentalis*, i. e. quoddam auxilium cuique sacramento proprium;

c) *character indelebilis*; imprimitur a tribus sacramentis (scil. a baptismo, confirmatione, ordine), quae propterea nequeunt iterari.

Quamvis theologi non concordent de natura istius characteris sacramentalis, tamen haec videntur esse certa:

1. character signat animam et distinguit;

2. character disponit ad specialem cultum Deo exhibendum;

3. character assimilat sacerdotio Christi.

535. Reviviscentia sacramentorum est transitus sacramenti informis ad sacramentum formatum.

Qui quidem transitus causatur ablatione obicis, quocum sacramentum erat susceptum.

534. 2. Učinci su sakramenata:

a) *posvetna milost* dana ili povećana. Sakramenti mrtvih redovito daju milost, a sakramenti živih redovito povećavaju već postojeću posvetnu milost; usp. gore n. 532.;

b) *sakramentalna milost*, tj. određena pomoć koja je vlastita pojedinom sakramentu;

c) *neizbrisivi biljeg*; utiskuju ga tri sakramenta (tj. krštenje, potvrda, sveti red), koji se zbog toga ne mogu ponoviti.

Iako se teolozi ne slažu o naravi ovog sakramentalnog biljega, ipak, izgleda da je ovo sigurno:

1. biljeg znamenuje dušu i razlikuje je;

2. biljeg pripravlja za posebno štovanje, koje treba iskazivati Bogu;

3. biljeg daje udio u svećeništvu Kristovu.

535. Oživljavanje sakramenata je prelazak neoblikovanog sakramenta u oblikovani sakrament.

Taj se pak prelazak uzrokuje uklanjanjem zapreke s kojom je sakrament primljen.

Iuxta sententiam probabiliorem quinque sacramenta informia possunt reviviscere: baptismus, confirmatio, extrema unctio, ordo, matrimonium.

Prema vjerojatnijem mišljenju, mogu oživjeti pet neoblikovanih sakramenata: krštenje, potvrda, posljednje pomazanje, sveti red, ženidba.

Ut autem ista sacramenta reviviscant, requiritur et sufficit eadem dispositio, quae erat in ipsa receptione requisita ac sufficiens ad gratiam consequendam (cf. nostrum Man. theol. mor. III 43).

Kako bi pak ovi sakramenti oživjeli, traži se i dostatna je ista dispozicija, koja se tražila i koja je dostatna za postizanje milosti u samom primanju sakramenta (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 43.).

CAPUT IV.
De institutore sacramentorum.

POGLAVLJE IV.
O ustanovitelju sakramenata.

536. *Omnia sacramenta N. Legis sunt immediate instituta a Christo ante suam ascensionem.*

536. *Sve sakramente Novog zakona ustanovio je neposredno Krist prije svojega uzašašća.*

Quod quidem theologice certum est, quamvis pauci theologi ante Concilium Tridentinum putaverint, nonnulla sacramenta esse ex auctoritate Dei ab Ecclesia instituta.

Ovo je pak teološki sigurno, iako je mali broj teologa prije Tridentskog koncila smatrao da je neke sakramente po Božjem autoritetu ustanovila Crkva.

Christus non tantum immediate instituit omnia sacramenta N. Legis, verum etiam eorum materiam et formam ita specifice determinavit, ut eas substantialiter mutare non liceat.

Ne samo da je Krist neposredno ustanovio sve sakramente Novog zakona, nego je također tako specifično odredio njihovu materiju i formu, da ih nije dopušteno bitno mijenjati.

Omnes theologi hodie docent Christum aliqualiter determinasse materiam et formam sacramentorum, sed disputant, quousque ista determinatio se extendat.

Svi teolozi danas naučavaju da je Krist nekako odredio materiju i formu sakramenata, ali raspravljaju o tome dokle se to određenje proteže.

Solet enim distingui triplex determinatio: *individualis*, *generica*, *specifica*.

Naime, obično se razlikuje trostruko određenje: *individualno*, *generičko*, *specifično*.

Certum est Christum non dedisse determinationem *individualem*, i. e. usque ad singula etiam accidentia, quia ista accidentia lapsu temporis mutata sunt in Ecclesia tam latina quam graeca. Sic e. g. Christus non determinavit, utrum consecratio eucharistica fiat in pane azymo an in pane fermentato.

Sigurno je da Krist nije dao *individualno* određenje, tj. sve do akcidentalnih pojedinosti, jer su se te akcidentalne pojedinosti protekom vremena mijenjale u Crkvi, kako u latinskoj, tako i u grčkoj. Tako Krist nije odredio hoće li se euharistijska pretvorba činiti s beskvasnim ili kvasnim kruhom.

Determinatio *generica* in eo consistit, quod Christus quidem determinavit efficaciam cuiusque sacramenti, sed reliquit Ecclesiae facultatem eligendi materiam et formam cuiusque sacramenti.

Generičko određenje stoji u tome da je Krist, doduše, odredio učinkovitost svakog sakramenta, ali je ostavio Crkvi ovlaštenje da izabere materiju i formu svakog sakramenta.

Determinatio *specifica* insuper exigit, ut Christus determinaverit *essentialem* materiam et formam cuiusque sacramenti.

Specifično određenje, povrh toga, traži da je Krist odredio *bitnu* materiju i formu svakog sakramenta.

Sententia docens specificam determinationem a Christo esse factam videtur praeferenda, nam, si Christus materiam et formam non determinasset nisi in genere, tunc Ecclesia adhuc posset essentiam materiae et formae mutare, quod tamen Concilium Trid. expresse negat.

Izgleda da treba dati prednost stajalištu koje naučava kako je Krist dao specifično određenje; naime, da je Krist samo općenito [in genere] odredio materiju i formu, tada bi Crkva mogla još uvijek mijenjati bitnu materiju i formu sakramenata, a to Tridentski koncil izričito niječe.

CAPUT V. **De ministro sacramentorum.**

Subdividitur istud caput in quattuor articulos:
1. de ipso ministro eiusque probitate et fide;
2. de eius attentione et intentione;
3. de sacramentis dandis et negandis;
4. de simulatione et dissimulatione sacramentorum.

POGLAVLJE V. **O djelitelju sakramenata.**

Ovo se poglavlje dalje dijeli na četiri članka:
1. o samom djelitelju i njegovu poštenju i vjeri;
2. o njegovoj pažnji i nakani;
3. o dužnosti dijeljenja i uskrate sakramenata.
4. o simulaciji i prikrivanju sakramenata.

Art. 1. **De ipso ministro eiusque probitate et fide.**

537. 1. **Persona ministri.** Solus homo viator isque legitime deputatus aut consecratus est minister sacramentorum. Ergo neque angeli neque animae defunctorum possunt sacramenta ministrare; immo ad nonnulla sacramenta administranda requiritur in homine specialis consecratio et deputatio.

Distinguitur
a) minister *consecratus*, qui eget speciali consecratione, et minister *non consecratus*, qui tali consecratione caret, nempe in baptismo et in matrimonio;

b) minister *ordinarius* et *extraordinarius*, prout ex officio vel ex speciali delegatione in casu necessitatis sacramenta ministrat. E. g. minister ordinarius confirmationis est episcopus, extraordinarius est sacerdos rite delegatus.

Art. 1. **O samom djelitelju i njegovu poštenju i vjeri.**

537. 1. **Osoba djelitelja.** Djelitelj sakramenata je samo čovjek putnik [na ovom svijetu], i to zakonito poslan ili posvećen. Dakle, ni anđeli ni duše pokojnika ne mogu dijeliti sakramente. Štoviše, za dijeljenje nekih sakramenata traži se kod čovjeka posebno posvećenje i poslanje.

Razlikuju se:
a) *posvećeni* djelitelj, kojemu treba posebno posvećenje, i *neposvećeni* djelitelj, koji nema takvo posvećenje, naime, u krštenju i u ženidbi;

b) *redoviti* i *izvanredni* djelitelj, prema tome dijeli li sakramente po službenoj dužnosti ili po posebnoj delegaciji u slučaju nužde. Npr. redoviti je djelitelj potvrde biskup, a izvanredni je svaki pravilno delegirani svećenik.

538. 2. **Fides et probitas ministri.**

a) Ad *validam* administrationem sacramentorum requiritur neque fides neque probitas (i. e. status gratiae sanctificantis) ministri.
— Ratio est, quia sacramenta operantur ex opere operato.

b) Ad *licite* conficienda sacramenta sub gravi requiritur status gratiae sanctificantis, saltem si minister consecratus extra casum necessitatis sollemniter administrat sacramenta.

Ratio est, quia gravem irreverentiam committit minister consecratus ad sacramenta digne ministranda, si in statu peccati mortalis et sub potestate diaboli constitutus vult in persona Christi sanctissimi aliis conferre gratiam, quam ipse ita vilipendit.

Non peccat graviter, qui in statu peccati mortalis exsistens administrat sacramentum,

1. si non est minister consecratus, e. g. laicus, qui baptizat in casu necessitatis;

2. si urget necessitas et deest tempus ad comparandum sibi statum gratiae, etiam per actum contritionis.

538. 2. **Vjera i poštenje djelitelja.**

a) Za *valjano* dijeljenje sakramenata nije potrebna ni vjera ni dobrota (tj. stanje posvetne milosti) djelitelja.
— Razlog je tomu što sakramenti djeluju *ex opere operato*.

b) Za *dopušteno* posvećivanje sakramenata traži se pod teški grijeh stanje posvetne milosti, barem ako posvećeni djelitelj svečano dijeli sakramente, osim u slučaju nužde.

Razlog je tomu što djelitelj, koji je posvećen za dostojno dijeljenje sakramenata, čini teško nepoštovanje ako u vrijeme dok se nalazi u stanju smrtnog grijeha i pod vlašću đavla, želi u osobi presvetoga Krista drugima dijeliti milost, koju sam toliko podcjenjuje.

Ne griješi teško onaj tko u stanju smrtnog grijeha dijeli sakrament:

1. ako nije posvećeni djelitelj, npr. laik koji krsti u slučaju nužde;

2. ako postoji hitna nužda i nedostaje vremena da si povrati stanje milosti, pa i činom savršenog pokajanja.

Minister consecratus in statu peccati mortalis exsistens et extra casum necessitatis sacramenta administrans committit tot peccata, quot sacramenta illicite administrat. Ita sententia probabilior.

Posvećeni djelitelj, koji se nalazi u stanju smrtnog grijeha i izvan slučaja nužde dijeli sakramente, počinio je toliko grijeha koliko je sakramenata nedopušteno podijelio. Takvo je vjerojatnije mišljenje.

Non constat sacerdotem aut diaconum committere grave peccatum, si in statu peccati mortalis exsistens ministrat *s. communionem*, quia in illo actu ipse non causat instrumentaliter gratiam, quippe quae non per porrectionem, sed per manducationem hostiae producatur.

Nije sigurno da svećenik ili đakon čini teški grijeh ako dijeli *sv. pričest* u vrijeme dok se nalazi u stanju smrtnog grijeha, jer u tom činu on ne uzrokuje milost instrumentalno; naime, ona se ne izvodi po pružanju hostije, nego po blagovanju hostije.

Diaconus in statu peccati mortalis exsistens probabiliter non committit peccatum grave tangendo vel portando eucharistiam, vel ministrando in Missa sollemni.

Đakon, koji se nalazi u stanju smrtnog grijeha, vjerojatno ne čini teški grijeh dodirivanjem ili prenošenjem euharistije, ili posluživanjem u svečanoj Misi.

Art. 2. **De attentione et intentione ministri sacramentorum.**

Art. 2. **O pažnji i nakani djelitelja sakramenata.**

539. 1. **Attentio.** Ad *validam* sacramentorum administrationem sufficit et requiritur attentio *externa*; ad licitam vero administrationem requiritur attentio *interna* excludens omnem voluntariam divagationem mentis.

539. 1. **Pažnja.** Za *valjano* dijeljenje sakramenata dovoljna je i traži se *vanjska* pažnja; ali za *dopušteno* dijeljenje sakramenata traži se *unutarnja* pažnja, koja isključuje svako svojevoljno lutanje misli.

Quare minister voluntarie distractus durante administratione sacramentorum valide quidem sed illicite administrat.

Stoga, djelitelj koji je svojevoljno rastresen tijekom dijeljenja sakramenata, doduše, valjano dijeli sakrament, ali nedopušteno.

Quod quidem peccatum est veniale; sin autem sacerdos voluntarie est distractus durante consecratione in Missa, tunc iuxta S. Alphonsum committit tantam irreverentiam, quae est peccatum grave. Alii tamen theologi hoc negant.

Ipak, ovo je laki grijeh. No, ako je svećenik svojevoljno rastresen tijekom pretvorbe u Misi, tada prema sv. Alfonzu čini toliko nepoštovanje, koje je teški grijeh. No, drugi teolozi ovo negiraju.

540. 2. **Intentio**, quae est ratiocinata voluntas, prout dirigitur per media in finem, efficit, ut minister velit mediante signo sacramentali facere, quod facit Ecclesia.

Intentio distinguitur:

a) *ratione subiecti*: *actualis*, quae hic et nunc elicitur; *virtualis*, quae antea elicita numquam retractata est et nunc adhuc influxum exercet in actum humanum ministri; *habitualis*, quae antea elicita numquam retractata est, sed iam nullo modo positive influit in opus, ut est actus humanus; *interpretativa*, quae nec antea fuit nec nunc adest, sed praesumitur adesse ex claris indiciis; e. g. aliquis Protestans moribundus et sensibus destitutus, qui in bona fide fuit et vitam morigeram duxit, censetur habere intentionem interpretativam suscipiendi absolutionem ideoque condicionate absolvi potest a sacerdote;

540. 2. **Nakana**, to jest razumna volja prema kojoj se usmjeravamo po sredstvima do cilja, postiže to da djelitelj želi posredstvom sakramentalnog znaka učiniti ono što čini Crkva.

Nakana se razlikuje:

a) *s obzirom na subjekt*: *aktualna*, koja se ovdje i sada pobuđuje; *virtualna*, koja je prije bila pobuđena, a nikada nije opozvana, te još sada vrši utjecaj na ljudski čin djelitelja; *habitualna*, koja je prije pobuđena i nikada opozvana, ali više ni na koji način ne utječe pozitivno na djelo kao na ljudski čin; *interpretativna*, koje nije bilo ni prije, niti je ima sada, ali se pretpostavlja da postoji iz jasnih indicija, npr. neki protestant, koji umire i lišen je upotrebe osjetila, a koji je bio u dobroj vjeri i vodio pošten život, smatra se da ima interpretativnu nakanu da primi odrješenje i zato ga svećenik može uvjetno odriješiti.

b) *ratione obiecti*: *clara* et *confusa*, prout obiectum intentum clare vel confuse obversatur menti; *determinata* vel *indeterminata*, prout voluntas fertur in obiectum undequaque limitatum vel vago modo designatum; *explicita* et *implicita*, prout obiectum clare cognitum intenditur in se ipso vel in alio, quocum est coniunctum; *absoluta* et *condicionata*, prout obiectum simpliciter vel solum cum condicione intenditur.

b) *s obzirom na objekt*: *jasna* i *nejasna*, prema tome promatra li um jasno ili nejasno namjeravani objekt; *određena* ili *neodređena*, prema tome smjera li volja na objekt koji je omeđen sa svih strana ili samo otprilike naznačen; *eksplicitna* i *implicitna*, prema tome namjerava li se jasno spoznati objekt sam u sebi ili u drugom objektu s kojim je združen; *bezuvjetna* i *uvjetna*, prema tome namjerava li se jednostavno objekt ili samo s uvjetom.

541. Necessitas intentionis.

a) *Ad valide conficienda sacramenta requiritur, ut minister habeat saltem intentionem faciendi, guod facit Ecclesia.*

Est de fide definitum in Concilio Trid. (sess. 7, c. 11 de sacr. in gen.).

— Non concordant theologi in explicando, quid sibi velint haec verba: faciendi, quod facit Ecclesia. Nonnulli putant nullam aliam intentionem in ministro requiri, nisi ut velit serio (et non ludicre) applicare materiam et formam (intentio externa); alii rectius docent hanc intentionem non sufficere, sed insuper requiri, ut minister velit peragere ritum, *in quantum sacer habetur a vera Ecclesia* (intentio interna).

541. Nužnost nakane.

a) *Za valjano tvorenje sakramenata, traži se da djelitelj ima barem nakanu da učini ono što čini Crkva.*

To je nauk vjere definiran na Tridentskom koncilu (sess. 7., c. 11., *de sacr. in gen.*).

— Teolozi se ne slažu u objašnjavanju što znače riječi: *činiti što čini Crkva*. Neki smatraju da se kod djelitelja ne traži nikakva druga nakana nego da želi ozbiljno (a ne u šali) primijeniti materiju i formu (vanjska nakana); drugi točnije naučavaju da ta nakana nije dovoljna, nego se povrh toga traži da djelitelj želi izvršiti obred, *ukoliko ga svetim drži prava Crkva* (unutarnja nakana).

Minister enim debet agere tamquam *mandatarius Christi*. Ergo debet habere intentionem perficiendi ritum, quem Ecclesia Christi habet sacrum.

Djelitelj, naime, treba djelovati kao *Kristov nalogoprimac*. Dakle, treba imati nakanu da izvrši obred, koji Kristova Crkva drži svetim.

Minime autem requiritur, ut ipse minister credat istum ritum esse revera sacrum. Pariter non est necesse, ut velit id facere, quod facit Ecclesia *catholica*, dummodo intendat facere, quod facit vera Ecclesia Christi.

Ali, nipošto nije potrebno da sam djelitelj vjeruje da je taj obred doista svet. Jednako tako, nije nužno da želi učiniti ono što čini *katolička* Crkva, dok god ima nakanu učiniti ono što čini prava Kristova Crkva.

b) Intentio interpretativa et habitualis non sufficit; intentio actualis non est necessaria; intentio virtualis sufficit et requiritur.

b) Interpretativna i habitualna nakana nije dovoljna; aktualna nakana nije nužna; virtualna je nakana dovoljna i potrebna.

Art. 3. **De sacramentis dandis et negandis.**

Art. 3. **O dužnosti dijeljenja i uskrate sakramenata.**

542. Principium 1. *Ii, quibus cura animarum vi muneris incumbit, tenentur ex iustitia, alii autem ex caritate, administrare sacramenta rationabiliter petentibus.*

542. Načelo 1. *Oni, kojima po snazi službe pripada briga za duše, dužni su iz pravednosti, a drugi iz ljubavi, dijeliti sakramente onima koji ih razumno traže.*

Ratio primi est, quia pastores suscipiendo curam animarum inierunt quasi-contractum praebendi subditis ea omnia, quae necessaria et utilia sunt ad salutem. Iamvero susceptio sacramentorum est medium necessarium aut valde utile ad salutem, ac proinde negando sacramenta subditis rationabiliter petentibus pastores laedunt contractum initum ideoque iustitiam.

Razlog je prve tvrdnje to što su pastiri, primajući brigu za duše, sklopili kvazikontrakt da će pružiti podložnicima sve ono što je nužno i korisno za spasenje. I doista, primanje sakramenata je nužno ili vrlo korisno za spasenje, te stoga, uskratom sakramenata podložnicima, koji ih razumno traže, pastiri krše sklopljeni ugovor, a zato i pravednost.

Pastor animarum etiam *cum periculo vitae* tenetur sacramenta administrare subditis in extrema necessitate spirituali versantibus, e. g. tenetur tempore pestis aliusve morbi contagiosi administrare moribundis sacramentum paenitentiae.

Dušobrižnik je dužan, pa i *uz opasnost po život*, dijeliti sakramente podložnicima koji se nalaze u krajnjoj duhovnoj nuždi, npr. dužan je u vrijeme kuge i druge zarazne bolesti dijeliti umirućima sakrament pokore.

Ratio secundi est, quia alii sacerdotes negando sacramenta rationabiliter petentibus non quidem laedunt aliquem contractum initum sed caritatem; privant etenim proximum pretioso bono gratiae sacramentalis. Insuper saepe oritur magnum scandalum, si sacerdos sine sufficienti ratione recusat administrare sacramenta.

Razlog je druge tvrdnje to što drugi svećenici uskraćivanjem sakramenata onima, koji ih razumno traže, ne povrjeđuju neki sklopljeni ugovor, nego ljubav. Naime, lišavaju bližnjega dragocjenog dara sakramentalne milosti. Osim toga, često nastaje velika sablazan ako svećenik bez dostatnog razloga odbija dijeliti sakramente.

543. Principium 2. a) *Subiecto* ***incapaci****, quod non solum illicite, sed etiam invalide susciperet sacramentum, numquam licet dare sacramentum;*

b) *subiecto vero* ***indigno*** *(sed non incapaci) non licet sacramentum administrare nisi ex gravissima causa.*

543. Načelo 2 a) ***Nesposobnom*** *subjektu, koji bi ne samo nedopušteno, nego i nevaljano primio sakrament, nikada nije dopušteno dati sakrament;*

b) ***nedostojnom*** *pak subjektu (ali ne nesposobnom) nije dopušteno podijeliti sakrament, osim iz vrlo teškog razloga.*

Ratio primi est, quia talis administratio est grave sacrilegium, et quidem directe procuratum a ministro. Hinc e. g. etiam ad vitandam mortem episcopus non posset conferre ordines mulieri.

Razlog je prve tvrdnje to što je takvo dijeljenje teško svetogrđe, i to izravno počinjeno od strane djelitelja. Zato npr. čak i da izbjegne smrt, biskup ne može dijeliti svete redove ženi.

Ratio secundi est, quia talis administratio est valida et non est nisi cooperatio materialis ad peccatum alterius. Iamvero licet materialiter cooperari ad peccatum alterius, si adest sufficiens causa. Quod quidem confirmatur exemplo ipsius Christi, qui probabilius administravit sacramenta Iudae Iscariotae indignissimo.

Razlog je druge tvrdnje to što je takvo dijeljenje valjano, a nije drugo nego materijalna suradnja u grijehu drugoga. No, dopušteno je materijalno sudjelovati u grijehu drugoga ako postoji dostatan razlog. Naime, ovo potvrđuje i primjer samog Krista, koji je vjerojatnije podijelio sakramente veoma nedostojnom Judi Iškariotskom.

Causae, ex quibus licitum est administrare indignis sacramenta, sunt:

1. ne violetur sigillum sacramentale;

2. ne ipse, qui petit indigne sacramentum, incurrat gravissimam infamiam ex divulgatione criminis occulti;

3. ne oriatur grave scandalum fidelium.

Razlozi, zbog kojih je dopušteno dijeliti sakramente nedostojnima, jesu:

1. da se ne povrijedi sakramentalni pečat;

2. da onoga, koji nedostojno traži sakrament, ne pogodi vrlo teško ozloglašenje ako se razglasi tajno zlodjelo;

3. da ne nastane teška sablazan za vjernike.

Regulae practicae.

1. Sacramenta excepto matrimonio negari debent:

a) publico peccatori, de cuius emendatione non sufficienter constat;

b) occulto peccatori occulte petenti.

2. Sacramenta non sunt neganda peccatori occulto publice petenti, si inde scandalum aut infamia oritur.

Praktična pravila.

1. Sakramente, osim ženidbe, treba uskratiti:

a) javnom grešniku, čiji popravak nije dovoljno izvjestan;

b) tajnom grešniku, koji tajno traži sakramente.

2. Sakramente ne treba uskratiti tajnom grešniku koji ih javno traži, ako bi odatle nastala sablazan ili ozloglašenje.

Has regulas applicat Codex iur. can. c. 855 hoc modo relate ad eucharistiam: «Arcendi sunt ab eucharistia publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti manifestoque infames, nisi de eorum paenitentia et emendatione constet et publico scandalo prius satisfecerint. Occultos vero peccatores, si occulte petant et eos non emendatos agnoverit, minister repellat; non autem si publice petant et sine scandalo ipsos praeterire nequeat.»

Ova pravila primjenjuje Zakonik kanonskog prava u kan. 855. u odnosu na Euharistiju na ovakav način: »Treba odbiti od Euharistije one koji su javno nedostojni, kao što su izopćeni, kažnjeni uskratom bogoslužja i očito beščasni, dok nije izvjesno njihovo pokajanje i popravak, i dok ne pruže zadovoljštinu za javnu sablazan. Skrovite pak grešnike, djelitelj treba odbiti ako potajno traže [sv. pričest], a poznato mu je da se nisu popravili; ali ne ako javno traže i ako ih ne može mimoići bez sablazni.«

Art. 4. **De simulatione et dissimulatione sacramentorum.**

544. Notio. *Simulatio vel fictio sacramentorum est illicita mutatio materiae vel formae vel intentionis necessariae clam facta a ministro, ita ut sacramentum sit nullum et suscipiens in errorem inducatur.*

Ergo simulatio triplici modo fieri potest:

1. si minister clam adhibet materiam ineptam, e. g. si loco vini consecrandi poneret in calice alium liquorem similem;

2. si clam essentialiter mutat formam substantialem;

Art. 4. **O simulaciji i prikrivanju sakramenata.**

544. Pojam. *Simulacija ili fikcija sakramenata je nedopuštena promjena nužne materije ili forme ili nakane, koju je djelitelj potajno učinio, tako da je sakrament ništetan, a primatelja se navodi na zabludu.*

Dakle, simulacija se može dogoditi na tri načina:

1. ako djelitelj potajno primijeni neprikladnu materiju, npr. ako umjesto vina, koje treba posvetiti, ulije u kalež neku drugu sličnu tekućinu;

2. ako potajno esencijalno promijeni bitnu formu;

3. si interius cohibet intentionem administrandi sacramenta.

— A simulatione apprime distinguenda est *dissimulatio* sacramentorum, quae est actus *non* sacramentalis, ex quo non suscipiens sed alii erronee iudicant sacramentum revera esse collatum, e. g. confessarius, qui denegare debet absolutionem paenitenti illique id expresse dicit, recitat nonnullas preces et dat benedictionem eo fine, ne circumstantes percipiant absolutionem denegatam.

3. ako iznutra suspregne nakanu da poslužuje sakramente.

— Od simulacije treba posebno razlikovati *disimulaciju* [prikrivanje] sakramenata, koja je *nesakramentalni* čin kojim se ne navodi samog primatelja, nego druge ljude da pogrešno prosude kako je sakrament stvarno podijeljen, npr. ispovjednik, koji treba uskratiti pokorniku odrješenje i to mu izričito kaže, izmoli neke molitve i dade mu blagoslov sa ciljem da ljudi, koji okolo stoje, ne primijete da je odrješenje uskraćeno.

545. Principium.
Licita quidem est aliquando dissimulatio sacramenti exsistente sufficienti causa, numquam autem simulatio.

Ratio primi est, quia dissimulatio sacramenti nihil aliud est quam ex sufficienti causa permittere, ut alii, qui nullum habent ius cognoscendi veritatem, cadant in errorem haud nocivum.

Ratio secundi est, quia simulatio sacramenti est
a) mendacium valde nocivum,
b) detestabile sacrilegium.

Quapropter Innocentius XI damnavit propositionem (29):
«Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi.»

545. Načelo.
Ponekad je dopušteno prikrivanje sakramenata ako postoji dostatan razlog, ali nikada nije dopuštena simulacija.

Razlog je prve tvrdnje to što prikrivanje sakramenata nije ništa drugo nego iz dostatnog razloga dopustiti da drugi ljudi, koji nemaju nikakvo pravo da saznaju istinu, padnu u zabludu koja [njima] nije štetna.

Razlog je druge tvrdnje to što je simulacija sakramenta:
a) vrlo štetna laž,
b) odvratno svetogrđe.

Zbog toga je Inocent XI. osudio propoziciju (29):
»Izrazito teški strah je pravedan razlog za simulaciju dijeljenja sakramenata.«

CAPUT VI. **De subiecto sacramentorum.**

1. Ad **validam** susceptionem sacramentorum diversa pro diversis sacramentis requiruntur. Generatim tamen sequentia valent:

546. a) *Fides et probitas* suscipientis non requiruntur, excepto paenitentiae sacramento, quod ad validitatem requirit contritionem (attritionem), quae profecto haberi nequit sine fide et probitate (saltem incohata).

b) Nulla *attentio* (neque interna neque externa) suscipientis requiritur ad valorem sacramentorum. Hinc etiam sensibus destitutus potest valide absolvi, dummodo adsit intentio virtualis vel saltem interpretativa suscipiendi sacramentum.

c) Ad valorem omnium aliorum sacramentorum requiritur *baptismus validus* praevie susceptus.

d) In infantibus et perpetuo amentibus nulla requiritur *intentio* (personalis) suscipiendi sacramenta, quorum sunt capaces. In illis enim Ecclesia supplet intentionem. Infantes autem possunt *valide* suscipere baptismum, confirmationem, eucharistiam, ordinem.

POGLAVLJE VI. **O subjektu sakramenata.**

1. Za **valjano** primanje sakramenata traže se različiti uvjeti kod različitih sakramenata. No, općenito vrijedi sljedeće:

546. a) *Vjera i poštenje* primatelja nisu potrebni, osim u sakramentu pokore, koji za valjanost traži pokajanje (atriciju), koje svakako ne može imati netko bez vjere i poštenja (barem započetoga).

b) Nikakva *pažnja* (ni unutarnja ni vanjska) nije potrebna kod primatelja za *valjanost* sakramenata. Zato i čovjek lišen upotrebe osjetila može primiti valjano odrješenje, dok god postoji virtualna ili barem interpretativna nakana da primi sakrament.

c) Za valjanost svih drugih sakramenata potrebno je da čovjek prethodno primi *valjano krštenje*.

d) Kod djece i trajno lišenih upotrebe razuma ne traži se nikakva (osobna) *nakana* da prime sakramente za koje su sposobni. Kod njih, naime, Crkva nadomješta nakanu. Djeca pak mogu *valjano* primiti krštenje, potvrdu, Euharistiju i sveti red.

Iuxta hodiernam autem disciplinam Ecclesia infantibus et perpetuo amentibus non aliud sacramentum administrat nisi baptismum et in paucis regionibus etiam confirmationem.

No, prema današnjoj disciplini, Crkva djeci i onima koji su trajno lišeni upotrebe razuma, ne dijeli nikakve druge sakramente osim krštenja, a u malom broju zemalja i potvrdu.

e) In habentibus usum rationis requiritur ad valorem omnium sacramentorum (excepta eucharistia) aliqua *intentio*, quae est diversa pro diversis sacramentis, ut infra de singulis sacramentis dicetur. Dicitur: *excepta eucharistia*, quae, cum consistat in re permanenti, i. e. in speciebus consecratis, a nulla intentione cum ministrantis tum suscipientis quoad validitatem dependet.

e) Kod onih koji imaju upotrebu razuma potrebna je za valjanost svih sakramenata (osim Euharistije) nekakva *nakana*, koja je različita za različite sakramente. Kaže se: *osim Euharistije*, jer ona postoji u trajnoj stvari, tj. u posvećenim prilikama, pa ne ovisi ni o kakvoj nakani bilo djelitelja bilo primatelja, što se tiče valjanosti.

2. Ad *licitam* susceptionem sacramentorum speciales condiciones requiruntur in singulis sacramentis, ut infra dicetur.

2. Za *dopušteno* primanje sakramenata traže se posebni uvjeti za pojedine sakramente, kao što će biti kasnije rečeno.

Generatim tamen sequentia valent:

Ipak, općenito vrijedi sljedeće:

a) Qui usu rationis pollet, nequit licite suscipere

α) sacramentum *mortuorum*, nisi habeat saltem attritionom;

β) sacramentum *vivorum*, nisi sit in statu gratiae sanctificantis.

a) Tko ima upotrebu razuma, ne može dopušteno primiti:

α) sakrament mrtvih, ako nema barem *atriciju* [nesavršeno pokajanje];

β) sakrament *živih*, ako nije u stanju posvetne milosti.

b) Non licet nisi ex gravi causa recipere sacramentum a ministro indigno.

b) Nije dopušteno primiti sakrament od nedostojnog djelitelja, osim iz važnog razloga.

Immo ab excommunicatis vitandis necnon ab aliis excommunicatis, postquam intercessit sententia condemnatoria aut declaratoria, fideles in solo mortis periculo possunt petere cum absolutionem sacramentalem tum etiam, si alii desint ministri, cetera sacramenta et sacramentalia (c. 2261, § 3).

Štoviše, od nepodnosivih izopćenika, kao i od drugih izopćenika nakon donošenja kondemnatorne ili deklaratorne odluke, vjernici mogu jedino u smrtnoj opasnosti tražiti sakramentalno odrješenje, kao i druge sakramente i blagoslovine, ako nema drugih djelitelja (kan. 2261., § 3.).

Appendix de sacramentalibus.

Dodatak o blagoslovinama.

547. Notio. *Sacramentalia* (in stricto sensu) *sunt res aut actiones, quibus Ecclesia in aliquam sacramentorum imitationem uti solet ad obtinendos ex sua impetratione effectus praesertim spirituales* (c. 1144).

547. Pojam. *Blagoslovine su* (u strogom smislu riječi) *stvari ili čini, koje Crkva običava upotrebljavati u određenoj sličnosti sa sakramentima, kako bi se po njihovoj molitvi postigli učinci napose duhovni* (kan. 1144.).

Sacramentalia a veteribus aliquando vocabantur *sacramenta minora*, quia habent quandam similitudinem cum sacramentis, a quibus tamen in multis quoque differunt, nempe:

Stari su blagoslovine ponekad nazivali *manjim sakramentima*, jer imaju određenu sličnost sa sakramentima od kojih se ipak u mnogo toga razlikuju, naime:

a) ratione *originis*: sacramenta instituta sunt a Christo, sacramentalia autem ab Ecclesia. Iuxta praesentem disciplinam sola S. Sedes potest nova sacramentalia constituere aut recepta authentice interpretari, ex iisdem aliqua abolere aut mutare (c. 1145);

a) s obzirom na *podrijetlo*: sakramente je ustanovio Krist, a blagoslovine Crkva. Prema sadašnjoj disciplini, jedino Sveta Stolica može ustanoviti nove blagoslovine ili usvojene autentično tumačiti, te neke od njih dokinuti ili izmijeniti (kan. 1145.);

b) ratione *effectus*: sacramenta causant ex opere operato gratiam sanctificantem eiusve augmentum; sacramentalia vero causant ex se non nisi gratias actuales aliaque auxilia spiritualia et temporalia;

b) s obzirom na *učinak*: sakramenti uzrokuju posvetnu milost i njezino povećanje *ex opere operato*, dok blagoslovine po sebi uzrokuju samo djelatne milosti i druge duhovne i vremenite pomoći;

c) ratione *modi operandi*: sacramenta causant effectus ex opere operato; sacramentalia vero producunt effectus ex opere operantis cum hominis tum Ecclesiae, quae ex sua impetratione efficacissima tribuit sacramentalibus saluberrimos effectus, scil.
α) gratias actuales,
β) remissionem peccatorum venialium,
γ) victoriam super maleficia diaboli,
δ) bona temporalia;

c) s obzirom na *način djelovanja*: sakramenti uzrokuju svoje učinke *ex opere operato*, a blagoslovine proizvode svoje učinke *ex opere operantis*, kako samog čovjeka, tako i Crkve, koja svojom vrlo učinkovitom molitvom podaje blagoslovinama spasonosne učinke, to jest:
α) djelatne milosti,
β) otpuštenje lakih grijeha,
γ) pobjedu nad đavolskim zločinstvima,
δ) vremenita dobra;

d) ratione *numeri*: sacramenta sunt septem; sacramentalia vero sunt in numero indeterminato et variabili.

d) s obzirom na *broj*: sakramenata je sedam; a blagoslovine su u neodređenom i promjenjivom broju.

548. Divisio. Distinguuntur sacramentalia *permanentia seu res* et *transeuntia seu actiones*.

Priora sunt quaedam res benedictae seu consecratae, quarum usu fideles obtinent diversa auxilia salutaria. Huiusmodi sacramentalia sunt e. g. aqua benedicta, scapularia, numismata etc.

548. Podjela. Razlikuju se *trajne blagoslovine* ili *stvari* i *prolazne blagoslovine* ili *čini*.

Prve su određene blagoslovljene ili posvećene stvari, čijom upotrebom vjernici postižu razne spasonosne pomoći. Takve su blagoslovine npr. blagoslovljena voda, škapulari, medaljice itd.

Posteriora sunt quaedam actiones, quibus ex ordinatione Ecclesiae speciales gratiae adnectuntur, e. g. benedictiones, exorcismus etc.

Druge su određeni čini s kojima su po odredbi Crkve spojene posebne milosti, npr. blagoslovi, egzorcizmi itd.

Benedictiones hodie magnam partem sacramentalium constituunt. Quaedam benedictiones reservantur Summo Pontifici, e. g. benedictio «Agnus Dei», pallii etc.; quaedam pertinent ad episcopos, e. g. chrismatis; quaedam propriae sunt nonnullis institutis religiosis, e. g. rosariorum, scapularium etc.; quaedam reservantur parocho, e. g. benedictio domorum Sabbato Sancto (non autem alia), benedictio nuptialis; complures benedictiones possunt dari a quolibet sacerdote.

Blagoslovi danas čine velik dio blagoslovina. Neki su blagoslovi pridržani vrhovnom svećeniku, npr. blagoslov »Agnus Dei«, palija itd.; neki pripadaju biskupima, npr. blagoslov ulja [krizme]; neki su vlastiti nekim redovničkim ustanovama, npr. blagoslov krunica, škapulara itd.; neki su pridržani župniku, npr. blagoslov kuća na Veliku subotu (ali ne drugi), ženidbeni blagoslov; mnoge blagoslove može dati svaki svećenik.

Benedictiones invalidae sunt, si adhibita non fuerit formula ab Ecclesia praescripta (c. 1148, § 2).

Blagoslovine su nevaljane ako nije primijenjena formula, koju je Crkva propisala (kan. 1148., § 2.).

Si ex licentia episcopi diaconus viaticum administrat, potest benedicere infirmum cum SS. Sacramento; pariter potest benedicere sepulcrum in sepultura.

Ako po dopuštenju biskupa, đakon dijeli popudbinu, može blagosloviti bolesnika s Presvetim Sakramentom; jednako tako, može blagosloviti grob na sprovodu.

— Laici autem nullam benedictionem liturgicam nullumque sacramentale perficere possunt.

— Laici pak ne mogu izvršiti nijedan liturgijski blagoslov i nijednu blagoslovinu.

549. Subiectum. Sacramentalia (et specialiter benedictiones) imprimis impertienda sunt catholicis; dari quoque possunt catechumenis, immo, nisi obstet Ecclesiae prohibitio, etiam acatholicis ad obtinendum fidei lumen vel, una cum illo, corporis sanitatem (c. 1149). Hinc e. g. numisma benedictum dari potest acatholico, qui eo non abutitur.

549. Subjekt. Blagoslovine (i posebno blagoslovi) trebaju se prije svega dijeliti katolicima. Mogu se dati i katekumenima; štoviše, ako to ne sprječava zabrana Crkve, i nekatolicima kako bi zadobili svjetlo vjere ili, zajedno s njime, zdravlje tijela (kan. 1149.). Zato se npr. blagoslovljena medaljica može dati nekatoliku, koji je neće zloupotrijebiti.

Ecclesia prohibet, ne sacramentalia dentur

a) excommunicatis per sententiam declaratoriam vel condemnatoriam (c. 2260, § 1);

b) personaliter interdictis (c. 2275, n. 2);

c) catholicis, qui matrimonium mixtum sine Ecclesiae dispensatione inire ausi fuerint (c. 2375).

Crkva zabranjuje da se blagoslovine daju:

a) izopćenicima po deklaratornoj ili kondemnatornoj odluci (kan. 2260., § 1.);

b) onima koji su osobno kažnjeni uskratom bogoslužja (kan. 2275., n. 2.);

c) katolicima koji su se bez oprosta Crkve, usudili sklopiti mješovitu ženidbu (kan. 2375.).

Casus primus vel secundus hodie est rarissimus, tertius vero satis frequens.

Prvi i drugi slučaj danas je vrlo rijedak, a treći je dosta čest.

TRACTATUS II.

De baptismo.

Dividimus istum tractatum in septem capita:
1. de notione, institutione, divisione baptismi;
2. de eius materia et forma;
3. de eius effectibus;
4. de eius necessitate;
5. de eius ministro;
6. de eius subiecto;
7. de eius caerimoniis.

TRAKTAT II.

O krštenju.

Dijelimo ovaj traktat na sedam poglavlja:
1. o pojmu, ustanovljenju, podjeli krštenja;
2. o njegovoj materiji i formi;
3. o njegovim učincima;
4. o njegovoj nužnosti;
5. o njegovu djelitelju;
6. o njegovu subjektu;
7. o njegovim obredima.

CAPUT I. **De notione, institutione, divisione baptismi.**

550. 1. Notio. Baptismus definitur a Catechismo Romano (P. 2, c. 2, n. 5): *sacramentum regenerationis per aquam in verbo*.

Quibus verbis significantur

a) baptismi effectus, nempe regeneratio; ex Adam enim nascimur filii irae, ex Deo vero per baptismum renascimur filii misericordiae;

b) materia et forma, nempe aqua et verba.

POGLAVLJE I. **O pojmu, ustanovljenju, podjeli krštenja.**

550. 1. Pojam. Krštenje definira Rimski katekizam (p. 2, c. 2, n. 5): *sakrament preporođenja po vodi u riječi*.

Ovim se riječima naznačuju:

a) učinci krštenja, naime, preporođenje [novo rođenje]; jer se iz Adama rađamo kao djeca gnjeva, a iz Boga se po krštenju nanovo rađamo kao djeca milosrđa;

b) materija i forma, naime, voda i riječ.

2. Institutio baptismi certo facta est a Christo, sed quandonam Christus hoc sacramentum instituerit, non concordant theologi: alii putantes baptismum esse institutum, quando Christus baptizatus est in Iordane; alii, quando Christus dixit Nicodemo: «Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei»; alii, quando Christus ante passionem misit discipulos ad baptizandum; alii, quando Christus post resurrectionem dixit: «Euntes docete omnes gentes, baptizantes...»

2. Ustanovljenje krštenja je sigurno izvršeno od Krista, ali teolozi se ne slažu u pitanju kada je Krist ustanovio ovaj sakrament. Jedni smatraju da je krštenje ustanovljeno kad je Krist kršten u Jordanu. Drugi, kad je Krist rekao Nikodemu: »Ako se tko ne rodi iz vode i Duha Svetoga, ne može ući u kraljevstvo Božje.« [Iv 3, 5]. Treći, kad je Krist prije muke poslao učenike da krste. Četvrti, kad je Krist nakon uskrsnuća rekao: »Pođite, učite sve narode, krsteći ih...« [Mt 28, 19]

Prima sententia, quae est S. Thomae, videtur melior.

Prvo mišljenje, koje je od sv. Tome, čini se najboljim.

551. 3. Divisiones.
Quamvis sit unum et unicum sacramentum baptismi, tamen *principalis* effectus huius sacramenti, nempe remissio peccati originalis et collatio gratiae sanctificantis, tribus modis obtineri potest.

551. 3. Podjele.
Iako je sakrament krštenja jedan i jedinstven, ipak, *poglaviti* učinak ovog sakramenta - naime, otpuštenje istočnog grijeha i darovanje posvetne milosti - može se zadobiti na tri načina.

Hinc solet distingui triplex baptismus:

Stoga, obično se razlikuje krštenje u tri smisla:

a) baptismus *fluminis* seu aquae, i. e. ipsum sacramentum a Christo institutum;

a) krštenje *rijeke* ili vode, tj. sam sakrament koji Krist ustanovio;

b) baptismus *flaminis*, qui est perfectus actus caritatis includens saltem implicite votum baptismi aquae;

b) krštenje *želje*, to jest savršeni čin ljubavi, koji barem implicitno uključuje želju za krštenjem vodom;

c) baptismus *sanguinis*, qui est martyrium pro Christo toleratum ante baptismum aquae.

c) krštenje *krvi*, to jest mučeništvo podneseno za Krista prije krštenja vodom.

Distinguitur quoque baptismus *sollemnis* et *privatus*, prout ministratur servatis omnibus ritibus et caerimoniis, quae in ritualibus libris praescribuntur, vel secus (c. 737, § 2).

Razlikuju se također *svečano* krštenje i *privatno* krštenje, prema tome obavlja li se uz pridržavanje svih obreda i ceremonija, koje su propisane obrednim knjigama, ili bez toga (kan. 737., § 2.).

CAPUT II. **De materia et forma baptismi.**

POGLAVLJE II. **O materiji i formi krštenja.**

552. 1. Materia *remota valida* est omnis et sola aqua naturalis (c. 737, § 1). Quaenam autem res vocari possit aqua, non tam ex chymica analysi quam ex communi aestimatione hominum desumendum est.

552. 1. *Dalja valjana* **materija** je svaka i samo prirodna voda (kan. 737., § 1.). Koja se pak stvar može nazvati vodom treba uzeti ne toliko iz kemijske analize, koliko iz općeg mišljenja ljudi.

2. Materia *remota licita* in baptismo sollemni est aqua baptismalis consecrata et decenter munda (c. 757, § 1). In baptismo *necessitatis* et in baptismo *privato* aqua baptismalis praeferenda est quidem, sed facile adest causa permittens usum aquae etiam naturalis aut benedictae.

2. *Bliža dopuštena* materija u svečanom krštenju je posvećena krsna voda i pristojno čista (kan. 757., § 1.). U krštenju *nužde* i u *privatnom* krštenju treba, doduše, dati prednost krsnoj vodi, ali lako postoji razlog koji dopušta upotrebu i prirodne vode ili blagoslovljene.

In extrema necessitate licet baptizare etiam cum materia dubia; sacramenta enim sunt propter salutem humanam instituta.

U krajnjoj nuždi dopušteno je krstiti i s dvojbenom materijom; naime, sakramenti su ustanovljeni zbog ljudskog spasenja.

Qui autem extra casum necessitatis sollemniter baptizat cum aqua non consecrata, pariter qui baptizat cum aqua lutulenta aut mixta cum aliis materiis, graviter peccat propter commissam gravem irreverentiam in sacramentum.

No, tko izvan slučaja nužde svečano krsti s neposvećenom vodom, a isto tako, tko krsti s blatnjavom vodom ili vodom pomiješanom s drugim materijama, teško griješi zbog počinjenja teškog nepoštovanja prema sakramentu.

Si infans in utero materno baptizatur, licet in periculo morbi admiscere aquae «sublimatum corrosivum in proportione 1/1000». (S. Off. d. 21 Aug. 1901.)

Ako se dijete krsti u majčinoj utrobi, dopušteno je u slučaju opasnosti od bolesti pomiješati s vodom »korozivni sublimat u omjeru 1/1000« (Sv. Oficij, 21. kolovoza 1901.)

3. Materia *proxima* baptismi est applicatio aquae a ministro facta ita, ut iuxta commune iudicium *vera ablutio* adsit.

3. *Bliža* materija krštenja jest primjena vode učinjena od strane djelitelja, tako da prema općenitom sudu postoji *pravo pranje*.

Quae quidem ablutio tribus modis fieri potest: immersione, aspersione, infusione.

Ovo pak pranje može se učiniti na tri načina: uronjavanjem, škropljenjem i polijevanjem.

Modus baptizandi per infusionem est hic:

a) infusio debet esse trina;

b) super caput baptizandi [1] (nisi in casu extremae necessitatis);

c) aqua *fluat* necesse est immediate super cutem baptizandi;

d) idem minister debet pronuntiare formam et facere ablutionem.

Način krštenja polijevanjem jest ovaj:

a) polijevanje treba biti trostruko;

b) na glavu krštenika [1] (osim u slučaju krajnje nužde);

c) nužno je da voda teče neposredno po koži krštenika;

d) isti djelitelj treba izgovoriti formu i izvršiti pranje.

[1] Si ablutio facta est in alio membro, baptismus postea sub condicione est iterandus, si hoc est possibile.

[1] Ako je pranje učinjeno na drugom udu [a ne na glavi], krštenje kasnije treba ponoviti pod uvjetom, ako je to moguće.

553. Forma baptismi in Ecclesia latina est: «N. ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti»; in Ecclesia vero orientali: «Baptizetur (baptizatur) servus Christi N. in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.»

553. Forma je krštenja u Latinskoj Crkvi: »N. ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«; a u Istočnoj Crkvi: »Krsti se (krštava se) sluga Kristov N. u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.«

Ad essentiam formae baptismalis pertinet, ut saltem duo exprimantur:

a) *actus baptizandi* factus a ministro,

b) *auctoritas trium personarum SS. Trinitatis*, qua baptismus confertur.

Na bit krsne forme spada da se izrazi barem ovo dvoje:

a) *čin krštenja* učinjen od strane djelitelja,

b) *vlast triju osoba Presvetog Trojstva*, kojom se daje krštenje.

Expressio actus baptizandi includit tria, scil. ministrum, subiectum, actionem ipsam baptizandi. Expressio explicita trium personarum SS. Trinitatis est prorsus necessaria.

Izricanje čina krštenja uključuje troje, tj. djelitelja, subjekt i sam čin krštenja. Izričito izricanje triju osoba Presvetog Trojstva jest posve nužno.

— Num apostoli baptizaverint in solo nomine Iesu, controvertitur.

— Jesu li apostoli krstili samo u ime Isusovo, prijeporno je.

Ex dictis potest diiudicari, quaenam formulae baptizandi sint validae, quaenam invalidae. Non vacat de singulis loqui.

Iz rečenoga se može prosuditi koje su formule krštenja valjane, a koje su nevaljane. Nije potrebno govoriti o svakoj.

Si baptismus sub condicione iteratur, dicat baptizans: Si non es baptizatus(a), ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti (Rit. Rom. tit. II. c. 4, n. 40).

Ako se krštenje ponavlja pod uvjetom, neka kaže djelitelj krštenja: *Ako nisi kršten(a), ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga* (Rimski obrednik, tit. II. c. 4., n. 40.).

CAPUT III. **De effectibus baptismi.**

554. Praenotamen.
Circa effectus baptismi flaminis et sanguinis haec breviter notentur:

1. neuter imprimit characterem, cum non sit sacramentum;

2. uterque producit gratiam sanctificantem;

3. baptismus sanguinis solet remittere quoque omnem culpam venialem et poenam temporalem; non item baptismus flaminis, nisi sit coniunctus cum actu caritatis valde intenso.

Nunc tractabitur de effectibus baptismi fluminis, quorum alii proveniunt ex iure divino, nempe sex; alius ex iure ecclesiastico, nempe unus.

Ex iure divino producuntur per baptismum:
1. character baptismalis (etiam per baptismum illicitum);
2. remissio omnis peccati;
3. remissio omnis poenae;
4. infusio gratiae, virtutum, donorum;
5. gratia sacramentalis;
6. incorporatio in Ecclesiam.

Ex iure ecclesiastico producitur per baptismum inter baptizatum ex una parte et baptizantem et patrinum ex altera parte cognatio spiritualis, de qua longior sermo erit in tractatu de matrimonio.

POGLAVLJE III. **O učincima krštenja.**

554. Prethodna napomena.
Što se tiče učinaka krštenja želje i krvi, treba ukratko istaknuti ovo:

1. nijedan od njih ne utiskuje biljeg, jer nisu sakrament;

2. oba proizvode posvetnu milost;

3. krštenje krvi obično otpušta i sve lake grijehe i vremenitu kaznu; ali isto ne čini krštenje želje, ako nije združeno s vrlo intenzivnim činom ljubavi.

Raspravljat ćemo sada o učincima krštenja vodom, od kojih neki proizlaze iz božanskog prava, naime, njih šest; a jedan iz crkvenog prava.

Po božanskom pravu krštenjem se uzrokuju:
1. krsni biljeg (pa i nedopuštenim krštenjem);
2. otpuštenje svakog grijeha;
3. otpuštenje svake kazne;
4. ulijevanje milosti, kreposti i darova;
5. sakramentalna milost;
6. pritjelovljenje Crkvi.

Po crkvenom pravu krštenjem nastaje duhovno srodstvo između krštenika s jedne strane i djelitelja krštenja i kuma s druge strane, o kojem će biti više riječi u traktatu o ženidbi.

CAPUT IV. **De necessitate baptismi.**

555. Principium.
a) *Baptismus est necessarius necessitate medii ad salutem aeternam;*

b) *baptismus tamen fluminis quoad principalem effectum, scil. quoad gratiam sanctificantem, suppleri potest in infantibus per baptismum sanguinis, in adultis vero insuper per baptismum flaminis.*

Omnia videntur esse satis clara ex antea dictis.

POGLAVLJE IV. **O nužnosti krštenja.**

555. Načelo.
a) *Krštenje je nužno nužnošću sredstva za vječno spasenje;*

b) *ali krštenje vodom, što se tiče poglavitog učinka, tj. posvetne milosti, može nadomjestiti kod djece krštenje krvi, a kod odraslih također krštenje želje.*

Izgleda da je sve dosta jasno iz onoga što je prije rečeno.

CAPUT V. **De ministro baptismi.**

556. Minister necessitatis baptismi est quilibet homo usum rationis habens atque volens et potens rite applicare formam ad materiam.

Etenim Concilium Florentinum definivit: «In casu autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus et haereticus baptizare potest, dummodo, formam servet Ecclesiae et facere intendat, quod facit Ecclesia.»

Talis necessitas est periculum mortis, neque requiritur articulus mortis.

POGLAVLJE V. **O djelitelju krštenja.**

556. U slučaju nužde djelitelj krštenja je svaki čovjek, koji ima upotrebu razuma, i koji je voljan i sposoban da pravilno primijeni formu i materiju.

Naime, Firentinski koncil je definirao: »U slučaju pak nužde, ne samo svećenik ili đakon, nego također laik ili žena, štoviše, i poganin i heretik može krstiti, dok god se pridržava forme Crkve i namjerava učiniti ono što čini Crkva.«

Takva je nužda opasnost od smrti, ali nije potrebno da to bude sam čas samrti.

Quare e. g. absente sacerdote in locis missionum, catechetae solent baptizare infantes recenter natos, qui, quamvis nunc satis bene valeant, tamen facile mori possunt ante adventum sacerdotis.

Zato npr. kad u misijskim područjima nema svećenika, vjeroučitelji običavaju krstiti novorođenu djecu, koja, iako su sada dovoljno zdrava, lako mogu umrijeti prije dolaska svećenika.

557. Minister ordinarius baptismi sollemnis est solus parochus (vel Ordinarius), seu aliis verbis: ius sollemniter baptizandi est *ius privative paroeciale*.

557. Redoviti djelitelj svečanog krštenja je samo župnik (ili ordinarij), ili drugim riječima: pravo da svečano krsti jest *isključivo župno pravo*.

Quicumque igitur sollemniter baptizat sine parochi aut Ordinarii licentia expressa vel saltem rite praesumpta, laedit graviter ius alterius.

Tko god, dakle, svečano krsti bez izričitog ili barem pravilno predmnijevanog dopuštenja župnika ili ordinarija, teško povrjeđuje pravo drugoga.

Hoc ius paroeciale est territoriale et non personale. Ideo in alieno territorio nemini licet (sine debita licentia) baptismum sollemnem conferre, ne sui quidem loci incolis (c. 739). Ita saltem de iure communi; de iure particulari haud semel specialia statuta vigent.

Ovo župno pravo je teritorijalno, a ne osobno. Stoga, nikomu nije dopušteno da na tuđem području (bez potrebnog dopuštenja) svečano dijeli krštenje, pa ni stanovnicima svojega mjesta (kan. 739.). Tako je barem po općem pravu. Po partikularnom pravu, nerijetko su na snazi posebne odredbe.

Parochus in suo territorio potest baptizare omnes, etiam peregrinos et vagos; peregrinus autem, si id facile et sine mora fieri potest, debet baptizari a proprio parocho in sua paroecia (c. 738, § 2).

Župnik može krstiti sve na svojem području, pa i strance i beskućnike. No, stranac, ako to može učiniti lako i bez odgode, treba biti kršten od vlastitog župnika i u svojoj župi (kan. 738., § 2.).

Adultorum baptismus sollemnis, e. g. Iudaeorum conversorum, ubi commode fieri potest, pro maiore sollemnitate ad episcopum deferatur (c. 744).

Svečano krštenje odraslih, npr. obraćenih Židova, gdje se to može prikladno obaviti, treba radi veće svečanosti prepustiti biskupu (kan. 744.).

558. Minister delegatus baptismi sollemnis est quilibet sacerdos aut diaconus, dummodo ne sint aliqua censura ligati.

558. Delegirani djelitelj svečanog krštenja je svaki svećenik ili đakon, dok god nije vezan nekom crkvenom kaznom.

Quilibet sacerdos dignus delegari potest etiam sine causa; diaconus vero, cum non sit nisi minister *extraordinarus*, nequit licite baptizare sollemniter, nisi adsit:
1. saltem mediocris necessitas,
2. commissio (saltem praesumpta) parochi vel Ordinarii.

Svaki se dostojni svećenik može delegirati, pa i bez razloga; a đakon, kako je samo *izvanredni* djelitelj, ne može dopušteno svečano krstiti, osim ako postoji:
1. barem osrednja nužda,
2. dopuštenje (barem pretpostavljeno) župnika ili ordinarija.

Quando in casu inopinatae necessitatis diaconus invitatur ad baptizandum, potest commissionem legitimam praesumere et sollemniter baptizare (c. 741).

Kad je u slučaju iznenadne nužde, đakon pozvan da krsti, može pretpostaviti zakonito dopuštenje i svečano krstiti (kan. 741.).

Mediocris autem necessitas, in qua parochus potest delegare diaconum, adest e. g. quando parochus absens est vel occupatus est confessionibus audiendis etc.

Osrednja pak nužda, u kojoj župnik može delegirati đakona, postoji npr. kad je župnik odsutan ili zauzet slušanjem ispovijedi itd.

Quando diaconus sollemniter baptizat, nequit benedicere salem aut aquam, sed debet uti istis rebus a sacerdote benedictis.

Kad đakon svečano krsti, ne može blagosloviti sol i vodu, nego se treba služiti tim stvarima koje je svećenik blagoslovio.

Baptismus *privatus*, qui absolute vel condicionate confertur sine caeremoniis, quando haeretici recipiuntur in gremium Ecclesiae, non videtur esse de iure paroeciali.

Privatno krštenje, koje se bezuvjetno ili uvjetno dijeli bez ceremonija, kad se krivovjerci primaju u krilo Crkve, izgleda da nije župno pravo.

559. Ordo servandus inter ministros necessitatis hoc modo a Rituali Romano statutus est: «Si adsit sacerdos diacono praeferatur, diaconus subdiacono, clericus laico, viri feminae, nisi pudoris gratia deceat feminam potius quam virum baptizare infantem non omnino editum, vel nisi melius femina sciret formam et modum baptizandi.»

559. Red kojeg se treba pridržavati među djeliteljima iz nužde ovako je određen u Rimskom obredniku: »Ako je prisutan svećenik, ima prednost pred đakonom, đakon pred podđakonom, klerik pred laikom, muškarac pred ženom, osim ako bi zbog stidljivosti bilo primjerenije da krsti žena, a ne muškarac, u slučaju djeteta koje još nije u cijelosti porođeno, ili ako žena bolje poznaje formu i način krštenja.«

Patri autem vel matri suam prolem baptizare non licet, praeterquam in mortis periculo, quando alius praesto non est, qui baptizet (c. 742, § 3).

No, ocu ili majci nije dopušteno krstiti vlastito dijete, osim u smrtnoj opasnosti, kada nema druge osobe koja bi krstila (kan. 742., § 3.).

— Curet parochus, ut fideles, praesertim obstetrices, medici et chirurgi, rectum baptizandi modum pro casu necessitatis probe ediscant (c. 743).

— Neka se župnik pobrine da vjernici, osobito primalje, liječnici i kirurzi, dobro nauče pravilan način krštenja u slučaju nužde (kan. 743.).

CAPUT VI. **De subiecto baptismi.**

Subiectum *baptismi est omnis homo viator et nondum baptizatus* (c. 745, § 1).

560. Dispositiones subiecti.
1. In infantibus et in perpetuo amentibus nulla requiritur dispositio, ut valide et licite baptizari valeant.

2. In adultis, i. e. in iis, qui pollent sufficienti usu rationis, requiritur, ut habeant
a) intentionem,
b) fidem,
c) paenitentiam.

Intentio suscipiendi baptismum requiritur ad valorem sacramenti.

Fides, i. e. cognitio praecipuorum articulorum fidei, et *paenitentia*, i. e. saltem attritio, requiruntur ad licitam et fructuosam susceptionem baptismi.

Adultus, qui certo non est baptizatus, potest quidem ex devotione, sed non tenetur confiteri peccata ante baptismum commissa. *Haereticus* autem, de cuius valido baptismo non constat, et qui proinde sub condicione iterum baptizatur, tenetur confiteri peccata commissa et sub condicione absolvi.

POGLAVLJE VI. **O subjektu krštenja.**

Subjekt *krštenja je svaki čovjek putnik* [na ovom svijetu] *i koji još nije kršten* (kan. 745., § 1.).

560. Priprave subjekta.
1. Kod djece i trajno lišenih upotrebe razuma ne traži se nikakva priprava, kako bi ih se moglo valjano i dopušteno krstiti.

2. Kod odraslih, tj. kod onih koji imaju dostatnu upotrebu razuma, potrebno je da imaju:
a) nakanu,
b) vjeru,
c) pokoru [pokajanje].

Nakana da prime krštenje potrebna je za valjanost sakramenta.

Vjera, tj. poznavanje poglavitih članaka vjere, i *pokajanje*, tj. barem nesavršeno pokajanje [atricija], traže se za dopušteno i plodonosno primanje krštenja.

Odrastao čovjek, za kojeg nije sigurno je li kršten, može, doduše, *iz pobožnosti* ispovjediti grijehe koje je učinio prije krštenja, ali to nije dužan. No, *krivovjerac* za kojega nije sigurno je li valjano kršten, i kojega zato treba ponovno krstiti pod uvjetom, dužan je ispovjediti počinjene grijehe i treba ga uvjetno odriješiti.

Contraria opinio paucorum theologorum neque probabilis neque tuta est in praxi. (Cf. nostrum Man. theol. mor. III 138.)

Suprotno mišljenje malog broja teologa: niti je vjerojatno, niti se može sigurno slijediti u praksi. (Usp. naš Priručnik moralne teologije III., 138.)

Adultus, qui in periculo mortis versatur et nequit in praecipuis fidei mysteriis diligentius instrui, potest nihilominus baptizari, si aliquo modo ostendit se istis mysteriis assentire et serio promittit se christianae religionis mandata servaturum esse. Immo si baptismum petere nequit, utpote e. g. sensibus destitutus, sub condicione baptizandus est, si aliquo probabili modo unquam manifestavit intentionem suscipiendi baptismum. Sed si deinde convaluerit et dubium de valore baptismi collati permaneat, sub condicione baptismus iteretur (c. 752, § 3).

Odrastao čovjek, koji se nalazi u smrtnoj opasnosti i ne može se pažljivo poučiti o poglavitim otajstvima vjere, može se ipak krstiti, ako na neki način pokaže da pristaje na ta otajstva i ozbiljno obeća da će obdržavati zapovijedi kršćanske vjere. Štoviše, ako ne može zatražiti krštenje, kao npr. onaj tko je lišen upotrebe osjetila, treba ga uvjetno krstiti, ako je ikada nekim vjerojatnim znakom pokazao nakanu da primi krštenje. No, ako kasnije ozdravi, a ostane sumnja o valjanosti primljenog krštenja, neka se krštenje ponovi pod uvjetom (kan. 752., § 3.).

561. Infantes parentum catholicorum *quam primum* baptizandi sunt.

561. Djecu katoličkih roditelja treba *što prije* krstiti.

Ideo Leo XIII vehementissime reprobat consuetudinem differendi baptismum infantium.

Zato Leon XIII. najstrože osuđuje običaj odgađanja krštenja djece.

— Disputant theologi, quaenam dilatio sit grave peccatum, sed nil certi dici potest. In nonnullis regionibus salutaria statuta particularia de hac re lata sunt.

— Teolozi raspravljaju o pitanju kolika bi odgoda bila teški grijeh, ali se ništa sigurno ne može reći. U nekim su zemljama donesene spasonosne pojedinačne uredbe o toj stvari.

562. Infantes duorum parentum haereticorum (aut schismaticorum aut apostatarum) iuxta vigentem disciplinam Ecclesiae sunt baptizandi a ministro catholico, si

a) *adsit extrema necessitas*, i. e. si infans in eo versatur discrimine vitae, ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingat;

b) *si exsistat fundata spes eos educandi in religione catholica*. Quae quidem spes adest, si saltem *alteruter* parens promittit pro viribus procurare educationem catholicam infantis, vel si parentes aut tutores desunt vel ius educationis exercere non possunt vel nolunt.

Infantes parentum infidelium nequeunt (extra articulum mortis) baptizari insciis vel invitis parentibus (Benedict. XIV Const. «Postremo mense» d. 28 Febr. 1747; Cod. iur. can. c. 750).

Quando, autem parentes consentiunt, vel quando infantes sunt positi extra potestatem parentum, baptismus conferri potest, dummodo adsit spes educandi infantes in religione catholica (c. 750, § 2).

562. Djecu dvoje krivovjernih roditelja (ili raskolnika ili otpadnika), prema važećoj disciplini Crkve, treba krstiti katolički službenik, ako:

a) *postoji krajnja nužda*, tj. ako se dijete nalazi u takvoj životnoj opasnosti, da se razborito predviđa da će umrijeti prije nego što dođe do upotrebe razuma;

b) *ako postoji osnovana nada da će biti odgojena u katoličkoj vjeri*. Ova pak nada postoji ako barem *jedan od roditelja* obeća da će se prema svojim snagama brinuti za katolički odgoj djeteta, ili ako nema roditelja ili skrbnika, ili ako oni ne mogu ili ne žele vršiti pravo odgoja djeteta.

Djeca roditelja nevjernika ne mogu se krstiti (osim na času smrti) bez znanja roditelja ili protiv njihove volje (Benedikt XIV., konstitucija »Postremo mense« od 28. veljače 1747.; Zakonik kanonskog prava, kan. 750.).

No, kada roditelji pristaju ili kada se djeca nalaze izvan roditeljske vlasti, krštenje se može podijeliti, dok god postoji nada da će djeca biti odgojena u katoličkoj vjeri (kan. 750., § 2.).

563. Infantes expositi ordinarie sub condicione baptizandi sunt, cum rarissime constet illos validum baptismum suscepisse (c. 749).

563. Izloženu djecu redovito treba krstiti pod uvjetom, jer je vrlo rijetko sigurno da su primila valjano krštenje (kan. 749.).

564. Infantes in utero materno adhuc totaliter exsistentes possunt et debent baptizari, si non est probabilis spes, fore ut rite editi baptizari possint. Quando autem postea nati fuerint, debent iterum sub condicione baptizari quia prior baptismus forte non fuit validus.

564. Djeca koja se još u cijelosti nalaze u majčinoj utrobi mogu se i trebaju krstiti, ako ne postoji vjerojatnost da će se moći krstiti nakon što su pravilno porođena. No, kada se kasnije porode, treba ih opet uvjetno krstiti, jer prethodno krštenje možda nije bilo valjano.

De hac re statuit Codex iur. can. c. 746: «Si infans caput emiserit et periculum mortis immineat, baptizetur in capit nec postea, si vivus evaserit, est iterum sub condicione baptizandus.»

O ovoj stvari određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 746.: »Ako dijete promoli glavu, a prijeti opasnost od smrti, neka se krsti na glavi, pa takvo dijete ne treba opet uvjetno krstiti, ako ostane na životu.«

Haec autem solummodo valent, si adest moralis certitudo, illum, qui hoc modo in capite baptizavit, omnia necessaria ad validitatem baptismi adhibuisse.

No, ovo vrijedi samo onda ako postoji moralna sigurnost da je onaj, koji je ovim načinom krstio na glavi, učinio sve što je nužno za valjanost krštenja.

«Si infans aliud membrum emiserit, in illo, si periculum immineat, baptizetur sub condicione; at tunc, si natus vixerit, est rursus sub codicione baptizandus. Si mater praegnans mortua fuerit, foetus ab iis, ad quos spectat extractus, si certo vivat, baptizetur absolute; si dubie, sub condicione.»

»Ako je dijete promolilo neki drugi ud, a prijeti opasnost [od smrti], neka se uvjetno krsti na tom udu. No, onda ga treba ponovno uvjetno krstiti, ako ostane na životu. Ako umre trudna majka, neka oni na koje to spada, bezuvjetno krste fetus nakon što su ga izvadili, ako je sigurno da je živ; ako je to dvojbeno, neka se uvjetno krsti.«

565. Foetus abortivi et monstra, qui dubie vivunt, necesse est baptizari sub condicione. Foetus autem abortivus, qui certo vivus est, absolute debet baptizari (c. 747 et 748).

565. Pobačene fetuse i nakaze, kad je dvojbeno jesu li živi, nužno je uvjetno krstiti. No, pobačeni fetus, koji je sigurno živ, treba bezuvjetno krstiti (kan. 747. i 748.).

Modus baptizandi embryonem, qui in secundinis inclusus emittitur: Embryo eiectus caute sumatur et ponendo eum in aqua tepida (non frigida) eius velamenta disrumpantur, ita ut liquor amnii effluat et aqua tangere possit ipsum embryonem. Tunc statim pronuntietur forma: «Si vivis, ego te baptizo...», et deinde extrahatur ex aqua.

Način krštenja embrija, koji je izbačen zatvoren u sekundine. Neka se izbačeni embrij oprezno uzme i postavi u mlaku vodu (ne hladnu); njegovi se ovojci rastavljaju, tako da plodova voda protekne i [prirodna] voda može dotaknuti sam embrij. Neka se odmah tada kaže forma: »Ako živiš, ja te krstim...«, i potom se izvadi iz vode.

Ratio huius modi agendi est, quia invalidus esse videtur baptismus collatus super secundinas.
Quando autem secundinae extra aquam disrumpuntur, periculum est, ne foetus ex contactu aeris statim moriatur. Sin vero sub aqua secundinae disrumpuntur, maior adest probabilitas, ut aqua tangat foetum, antequam moriatur.

Razlog je ovakvog načina postupanja to što se čini nevaljanim krštenje dano na sekundinama.
Kad se pak sekundine rastavljaju izvan vode, postoji opasnost da će fetus odmah umrijeti zbog dodira sa zrakom. No, ako se sekundine rastavljaju pod vodom, postoji veća vjerojatnost da voda dotakne fetus prije nego što umre.

566. *Scholion*. De operatione caesarea, quae potest fieri aut vivente aut mortua matre.

566. *Scholion*. O carskom rezu, koji se može izvesti ili dok je majka živa, ili kad je već mrtva.

Vivente matre sectio caesarea
a) consulenda est, si exsistit fundata spes, fore ut per eam salventur et mater et infans, secus morituri;

Dok je majka živa, carski rez:
a) treba savjetovati, ako postoji osnovana nada da će se njime spasiti i majku i dijete.

b) fieri non debet, si adest parva spes salvandi matrem aut infantem. Ratio est, quia nemo tenetur subire tam gravem operationem, quin adsit fundata spes salutis.

Infans autem in utero materno exsistens potest cum morali certitudine valide baptizari sine sectione caesarea.

Mortua matre sectio caesarea ex gravi praecepto caritatis fieri debet cum ad salvandam vitam corporalem infantis tum ad eum baptizandum. Quare medici et chirurgi eam tunc perficere debent quantocius post mortem matris. Sin autem est moraliter certum, foetum iam mortuum esse ante matrem vel simul cum matre (ut saepe accidit); vel si nemo adest, qui capax est hanc operationem perficere, omitti potest. Sacerdos eam numquam perficere potest [1], debet autem prudenter procurare, ut obstetrix vel medicus baptizet ope instrumenti infantem forte adhuc vivum in alvo materno.

[1] S. Off. d. 13. Dec. 1899.

b) ne treba ga izvesti, ako postoji mala nada da će spasiti majku ili dijete. Razlog je tomu što nitko nije dužan podnijeti tako tešku operaciju ako ne postoji osnovana nada da će ga to spasiti.

Dijete pak, koje se nalazi u majčinoj utrobi, može se s moralnom sigurnošću valjano krstiti bez carskog reza.

Nakon što majka umre, carski rez treba obaviti po teškoj zapovijedi ljubavi, kako zbog spašavanja tjelesnog života djeteta, tako i zbog njegova krštenja. Zato su ga liječnici i kirurzi dužni obaviti u određenom vremenu nakon smrti majke. No, ako je moralno sigurno da je fetus umro još prije majke ili istodobno s majkom (kako se često događa); ili ako nema nikoga tko je sposoban obaviti ovu operaciju, može se izostaviti. Svećenik je nikada ne može izvesti[1], ali se treba razborito pobrinuti da primalja ili liječnik uz pomoć instrumenata krsti dijete, koje je možda još živo u majčinoj utrobi.

[1] Sv. Oficij, 13. prosinca 1899.

CAPUT VII.
De caeremoniis baptismi.

567. Sub nomine caeremoniarum intelleguntur non solum actiones praestandae a ministro, sed etiam ea omnia, quae Ecclesia statuit de loco, tempore baptismi, et notanter de patrinis, qui «semper tamquam praecipua caeremonia in Ecclesia Christi habiti sunt».

Obligatio. Baptismus sollemnis conferendus est cum omnibus caeremoniis in Rituali praescriptis, excepto casu gravis necessitatis, i. e. periculo mortis imminente. Ideo peccat graviter sacerdos, qui notabilem partem caeremoniarum omittit.

Ex licentia Ordinarii loci omitti possunt caeremoniae baptismi, quando haereticus redit in gremium Ecclesiae, sive condicionate baptizatur sive baptismus non iteratur.

Pariter caeremoniae omitti possunt in baptismo sub condicione iterato, si in priore baptismo iam adhibitae sunt (c. 760). Qui quidem casus est valde rarus.

— Quando in periculo mortis baptismus collatus est sine caeremoniis, tunc istae postea supplendae sunt (c. 759).

POGLAVLJE VII.
O ceremonijama krštenja.

567. Pod imenom ceremonija razumiju se ne samo čini, koje djelitelj treba izvršiti, nego i sve ono što je Crkva odredila o mjestu i vremenu krštenja, a posebno o kumovima, koji su »uvijek držani kao istaknuta ceremonija u Kristovoj Crkvi«.

Obveza. Svečano krštenje treba dijeliti sa svim ceremonijama, koje su propisane u Obredniku, osim u slučaju teške nužde, tj. neposredne smrtne opasnosti. Zato teško griješi svećenik koji izostavi znatan dio ceremonija.

Po dopuštenju mjesnog ordinarija, mogu se izostaviti ceremonije krštenja kad se krivovjerac vraća u krilo Crkve, bilo da se uvjetno krsti, bilo da se krštenje ne ponavlja.

Jednako tako, ceremonije se mogu izostaviti u krštenju koje se ponavlja pod uvjetom, ako su u prethodnom krštenju već bile primijenjene (kan. 760.). No, taj je slučaj vrlo rijedak.

— Kad je u smrtnoj opasnosti krštenje podijeljeno bez ceremonija, onda ih kasnije treba nadopuniti (kan. 759.).

568. Locus et tempus. Locus baptismi sollemniter conferendi ordinarie est ecclesia paroecialis, ubi habetur fons baptismalis.

Potest tamen loci Ordinarius pro fidelium commoditate permittere vel iubere, ut fons baptismalis pro baptismo sollemni ponatur etiam in alia ecclesia vel publico oratorio intra paroeciae fines (c. 774, § 2).

In sacristia licet baptizare ob rationabilem causam ab episcopo approbandam, e. g. ob magnum frigus infanti nocivum.

In domibus privatis baptismus sollemnis non licet conferri, nisi

a) filiis aut nepotibus eorum, qui supremum actu tenent populorum principatum vel ius habent succedendi in thronum;

b) si loci Ordinarius ex iusta et rationabili causa *in casu aliquo extraordinario* id concesserit (c. 776).

Baptismus privatus (e. g. baptismus haeretici neoconversi) et baptismus necessitatis in quolibet loco decenti administrari possunt (c. 771).

568. Mjesto i vrijeme. Mjesto svečanog dijeljenja krštenja redovito je župna crkva, gdje se nalazi krstionica.

Ipak, kako bi vjernicima olakšao pristup, mjesni ordinarij može dopustiti ili naložiti da se krstionica za svečano krštenje postavi i u drugu crkvu ili javni oratorij unutar granica župe (kan. 774., § 2.).

Dopušteno je krstiti u sakristiji zbog razumnog razloga, koji biskup treba odobriti, npr. zbog velike hladnoće štetne za dijete.

U privatnim kućama nije dopušteno dijeljenje svečanog krštenja, osim:

a) djeci ili unucima vrhovnih državnih poglavara trenutno na vlasti ili onih koji ih imaju pravo naslijediti na prijestolju;

b) ako to dopusti mjesni ordinarij iz pravednog i razumnog razloga *u nekom određenom izvanrednom slučaju* (kan. 776.).

Privatno krštenje (npr. krštenje novoobraćenog krivovjerca) i krštenje iz nužde, mogu se podijeliti na bilo kojem dostojnom mjestu (kan. 771.).

2. *Tempus* baptismi, etiam sollemnis, est quilibet dies (ergo etiam Parasceve). Decet autem adultorum baptismum conferri, si fieri commode queat, in pervigilio Paschatis et Pentecostes (c. 772).

— Infantes quam primum baptizentur (c. 770), ut iam dictum est.

Nomen, quod baptizato imponitur, sit christianum; quodsi parochus id obtinere nequit, nomini a parentibus imposito addat nomen alicuius sancti et in libro baptizatorum utrumque nomen inscribat (c. 761).

569. Patrinus unus tantum, licet diversi sexus a baptizando, vel ad summum unus et una adhibeantur (c. 764); idque etiam in baptismo *privato*, si facile haberi queat (c. 762, § 2).

Si patrinus non interfuerit baptismo e. g. necessitatis, adhibeatur in, supplendis baptismi caeremoniis, sed hoc in casu nullam contrahit spiritualem cognationem (ib.).

In baptismi condicionata iteratione patrinus non est necessarius.

Sin autem in condicionata iteratione baptismi adhibetur patrinus, tunc neque hic neque ille patrinus, qui in priore baptismo forte adhibitus fuit, contrahit cognationem spiritualem, nisi idem patrinus in utroque baptismo adhibitus fuerit (c. 763).

2. *Vrijeme krštenja*, pa i svečanoga, jest bilo koji dan (dakle, i Veliki petak). No, dolikuje da se krštenje odraslih dijeli na uočnicu Uskrsa i Duhova, ako se to može prikladno izvesti (kan. 772.).

— Neka se djeca što prije krste (kan. 770.), kao što je već rečeno.

Ime, koje se daje kršteniku, neka bude kršćansko. No, ako to župnik ne može postići, neka imenu, koje su dali roditelji, doda ime nekog sveca i oba imena upiše u knjigu krštenih (kan. 761.).

569. Kum treba biti samo jedan, makar nije istog spola kao krštenik, ili najviše dvoje: muškarac i žena (kan. 764.); tako treba postupiti i u privatnom krštenju, ako se to može lako učiniti (kan. 762., § 2.).

Ako kum nije bio prisutan npr. u krštenju iz nužde, neka se uzme u nadopuni ceremonija krštenja, ali u tom slučaju ne nastaje s njim nikakvo duhovno srodstvo (ibid.).

Kada se krštenje opetuje pod uvjetom, kum nije potreban.

No, ako je kum uzet za opetovanje krštenja pod uvjetom, tada ne nastaje duhovno srodstvo ni za njega ni za onog kuma koji je možda uzet za prethodno krštenje, osim ako je isti kum bio prisutan na oba krštenja (kan. 763.).

Qualitates requisitae.

570. a) Ad *validam* susceptionem muneris patrini requiruntur quinque qualitates, scil.:

1. ut homo sit baptizatus atque intentionem habeat id munus gerendi;

2. ut ad nullam pertineat haereticam aut schismaticam sectam, nec per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam sit excommunicatus aut infamis infamia iuris aut exclusus ab actibus legitimis, nec sit clericus depositus vel degradatus;

3. ut non sit pater vel mater vel coniux baptizandi;

4. ut sit designatus ab ipso baptizando eiusve parentibus vel tutoribus aut, his deficientibus, a ministro;

5. ut baptizandum in actu baptismi per se vel per procuratorem physice tangat vel statim levet aut suscipiat de sacro fonte aut de manibus baptizantis (c. 765).

571. b) Ad *licitam* susceptionem muneris patrini requiruntur item quinque (c. 766), scil.:

1. ut homo attigerit 14 annum aetatis, nisi aliud iusta de causa ministro videatur; potest igitur sacerdos ex legitima causa dispensare ab hac condicione;

Potrebne osobine.

570. a) Za *valjano* primanje dužnosti kuma, traži se pet osobina, to jest:

1. da je čovjek kršten i ima nakanu obavljati ovu dužnost;

2. da ne pripada nijednoj krivovjernoj ili raskolničkoj sekti, da nije kondemnatornom ili deklaratornom presudom kažnjen izopćenjem, odnosno da nije pravno beščastan ili da mu nisu oduzeta crkvena časna prava, niti da je svrgnut ili degradiran klerik;

3. da nije otac ili majka ili supružnik krštenika;

4. da ga je naznačio sam krštenik i njegovi roditelji ili skrbnici ili, kad ovih nema, djelitelj krštenja;

5. da krštenika u činu krštenja, osobno ili po zastupniku, fizički dotakne ili neposredno digne, ili primi iz krstionice ili iz ruku djelitelja krštenja (kan. 765.).

571. b) Za *dopušteno* primanje dužnosti kuma traži se isto tako pet osobina (kan. 766.), to jest:

1. da je čovjek navršio 14. godinu života, osim ako djelitelj smatra da to iz pravednog razloga nije potrebno; dakle, svećenik može iz zakonitog razloga dispenzirati od ovog uvjeta;

2. ut non sit propter notorium delictum excommunicatus (e. g. vivens in matrimonio mixto graviter illicito) vel exclusus ab actibus legitimis vel infamis infamia iuris, quin tamen sententia intercesserit, nec sit interdictus aut alias publice criminosus vel infamis infamia facti;

2. da nije izopćen zbog notornog kaznenog djela (npr. zbog života u teško nedopuštenom mješovitom braku) ili isključen od crkvenih pravnih čina, ili beščastan pravnom beščasnošću, a da u svemu tome nije izrečena presuda, i da nije kažnjen uskratom bogoslužja, ili inače javni zlotvor, ili činjenično beščastan;

3. ut fidei rudimenta noverit;

3. da poznaje osnove vjere;

4. ut in nulla religione sit novitius vel professus, nisi necessitas urgeat et expressa habeatur venia superioris saltem localis;

4. da nije novak ni u jednoj redovničkoj družbi ili zavjetovani redovnik, osim u hitnoj nuždi i ako je dano izričito dopuštenje barem mjesnog poglavara;

5. ut non sit in sacris ordinibus constitutus, nisi accedat expressa Ordinarii proprii licentia.

5. da nije primio svete redove, osim uz izričito dopuštenje vlastitog ordinarija.

Onera patrini.
Si quis valide factus est patrinus, contrahit:

Dužnosti kuma.
Ako je tko valjano postao kumom, nastaje:

1. impedimentum cognationis spiritualis cum baptizato, de quo infra n. 919;

1. zapreka duhovnog srodstva s krštenikom, o kojoj će biti riječi kasnije n. 919.;

2. obligationem pro viribus curandi, ut baptizatus in vita christiana se semper talem exhibeat, qualem in baptismo spopondit (c. 769).

2. obveza da se brine, prema svojim snagama, da se krštenik uvijek pokazuje takvim u kršćanskom životu, kakvim se obećao na krštenju (kan. 769.).

572. Nota. 1. In reiciendo indigno patrino parochus utatur omni prudentia, ne alios offendat neve noceat bono religionis. Ad maiora autem mala certo vitanda parochus videtur posse aliquando admittere patrinum quoque indignum, si scandalum deest. In dubio, utrum quis valide vel licite admitti possit necne ad patrini munus, parochus, si tempus suppetat, consulat Ordinarium (c. 767).

2. Baptismo peracto parochus debet in libro baptismorum inscribere nomen
a) baptizati,
b) ministri,
c) parentum,
d) patrinorum;
debet quoque adnotare diem et locum collati baptismi (c. 777, § 1).

Ubi agitur de baptismo filii illegitimi inscribendo, potest inscribi tamquam filius patris ignoti vel ignotorum parentum.

Nomen autem matris et etiam patris inscribi debet, si hoc ex publico documento constat, vel si parentes id expresse et sponte petunt idque scripto aut coram duobus testibus (ib. § 2).

572. Napomena. 1. U odbijanju nedostojnog kuma, neka župnik primijeni svu razboritost, da ne uvrijedi druge i da ne našteti dobru vjere. Radi sigurnog izbjegavanja većih zala, čini se da župnik može ponekad prihvatiti i nedostojnog kuma, ako nema sablazni. U dvojbi o tome može li se netko valjano ili dopušteno prihvatiti za dužnost kuma, neka župnik, ako ima vremena, traži savjet ordinarija (kan. 767.).

2. Nakon obavljanja krštenja, župnik je dužan u knjigu krštenih upisati ime:
a) krštenika,
b) djelitelja krštenja,
c) roditelja,
d) kumova;
treba također naznačiti dan i mjesto podjele krštenja (kan. 777., § 1.).

Gdje je riječ o upisivanju krštenja nezakonitog djeteta, može se upisati kao dijete nepoznatog oca ili nepoznatih roditelja.

Ime pak majke i oca treba se upisati ako je očito iz javnog dokumenta, ili ako to roditelji izričito i dobrovoljno traže, i to pisanim putem ili pred dvojicom svjedoka (ib. § 2).

3. Hortandae sunt matres catholicae, quae legitime pepererunt, ut postea recipiant benedictionem puerperae ab aliquo sacerdote. Benedictio haec puerperae non est ius stricte paroeciale (S. Rit. Congr. d. 21 Nov. 1893, Decr. auth. n. 3813).

3. Treba poticati katoličke majke, koje su zakonito rodile, da poslije prime blagoslov rodilje od nekog svećenika. Taj blagoslov rodilje nije strogo župno pravo (S. Rit. Congr., 21. studenoga 1893., Decr. auth. n. 3813).

TRACTATUS III.

De confirmatione.

Dividitur iste tractatus in 4 capita:
1. de notione et effectibus confirmationis;
2. de eius materia et forma;
3. de eius ministro et subiecto;
4. de eius caeremoniis.

CAPUT I. **De notione et effectibus confirmationis.**

573. Notio.
Confirmatio est sacramentum a Christo Domino institutum, quo baptizatis per manuum impositionem et chrismatis unctionem sub certis verbis sacris datur Spiritus Sanctus ad fidem verbis operibusque fortiter confitendam.

Effectus confirmationis sunt tres ex iure divino (nempe character, augmentum gratiae sanctificantis, gratia sacramentalis) et unus ex iure ecclesiastico (nempe cognatio spiritualis, quae tamen non amplius producit impedimentum matrimonii).

TRAKTAT III.

O potvrdi.

Ovaj se traktat dijeli na 4 poglavlja:
1. o pojmu i učincima potvrde;
2. o njezinoj materiji i formi;
3. o njezinu djelitelju i subjektu;
4. o njezinim ceremonijama.

POGLAVLJE I. **O pojmu i učincima potvrde.**

573. Pojam.
Potvrda je sakrament ustanovljen od Isusa Krista, kojim se krštenicima polaganjem ruku i mazanjem uljem, pod određenim svetim riječima, daje Duh Sveti radi čvrstog ispovijedanja vjere riječima i djelima.

Učinci potvrde: postoje tri učinka po božanskom pravu (naime, biljeg, povećanje posvetne milosti i sakramentalna milost) i jedan po crkvenom pravu (naime, duhovno srodstvo, ali kojim više ne nastaje ženidbena zapreka).

Ex iure igitur divino per sacramentum confirmationis producitur:

1. *character indelebilis*, quo homo significatur et disponitur bonus miles ad fortiter pugnandum in fidei periculis, atque ad ducendam vitam iuxta praecepta fidei;

2. *augmentum gratiae sanctificantis*, specialiter augentur dona Spiritus Sancti;

3. *gratia sacramentalis* ad specialem fortitudinem exercendam contra fidei hostes cum externos tum internos.

Dakle, iz božanskog prava po sakramentu potvrde proizvodi se:

1. *neizbrisivi biljeg*, kojim se čovjek označuje i pripravlja za dobrog vojnika radi čvrste borbe u opasnostima za vjeru i za provođenje života prema zapovijedima vjere;

2. *povećanje posvetne milosti*, a posebno se povećavaju darovi Duha Svetoga;

3. *sakramentalna milost* za vršenje posebne jakosti protiv neprijatelja vjere, kako unutarnjih, tako i vanjskih.

574. Institutio sacramenti confirmationis certo facta est a Christo, sed ignoratur, quandonam id factum sit. Alii putant in cena Domini post eucharistiae institutionem, alii vero opinantur post resurrectionem Christum instituisse sacramentum confirmationis.

574. Ustanovljenje sakramenta potvrde sigurno je učinjeno od Krista, ali se ne zna kada je to učinjeno. Jedni smatraju da se to dogodilo na večeri Gospodnjoj nakon ustanovljenja Euharistije, a drugi misle da je nakon uskrsnuća Krist ustanovio sakrament potvrde.

CAPUT II. **De materia et forma confirmationis.**

575. Materia remota confirmationis est *sacrum chrisma*, i. e. unguentum compositum ex oleo olivarum et balsamo atque speciali consecratione benedictum ab episcopo.

Dicitur *speciali* consecratione benedictum; quare probabilius invalide administraretur confirmatio cum oleo infirmorum aut catechumenorum, quamvis ista olea sint quoque benedicta ab episcopo.

575. Materia proxima confirmationis est sic dicta «chrismatio», i. e. unctio cum chrismate in fronte confirmandi in modum crucis immediate facta per manus impositionem (non aliquo instrumento). Ita iuxta ritum latinum; in ritibus autem orientalibus exsistunt quaedam differentiae, sed accidentales dumtaxat.

577. Forma confirmationis consistit in verbis: «Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.»

Ita iuxta ritum latinum; in ritu graeco adhibetur forma: «Signaculum doni Spiritus Sancti».

POGLAVLJE II. **O materiji i formi potvrde.**

575. Dalja materija potvrde je *sveta krizma*, tj. pomast sastavljena od maslinovog ulja i balzama, te blagoslovljena posebnim posvećenjem od strane biskupa.

Kaže se: blagoslovljena *posebnim* posvećenjem; zato je vjerojatnije nevaljano dijeljenje potvrde s uljem za bolesničko pomazanje ili katekumenskim uljem, iako su i ta ulja blagoslovljena od biskupa.

575. Bliža materija potvrde je takozvana »krizmacija«, tj. pomazanje krizmom na čelu potvrđenika u obliku križa, neposredno učinjeno polaganjem ruku (ne nekim instrumentom). Tako je prema latinskom obredu; u istočnim pak obredima postoje određene razlike, ali samo akcidentalne.

577. Forma potvrde sastoji se od riječi: »Znamenujem te znakom križa i potvrđujem te krizmom spasenja u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.«

Tako je prema latinskom obredu; u grčkom obredu koriste se riječi: »Pečat dara Duha Svetoga«.

CAPUT III. **De ministro et subiecto confirmationis.**

578. 1. Minister *ordinarius confirmationis est episcopus; minister vero extraordinarius est sacerdos rite delegatus vel a iure vel peculiari S. Sedis indulto* (c. 782).

Episcopus potest in proprio territorio sacramentum confirmationis administrare omnibus non solum subditis sed etiam peregrinis; in alieno vero territorio non sine licentia saltem rationabiliter praesumpta episcopi istius loci, nisi agatur de propriis subditis, quibus confirmationem conferat privatim ac sine baculo et mitra (c. 783).

— Episcopus sub gravi tenetur aliquoties, i. e. saltem intra quodlibet quinquennium (c. 785), praebere occasionem suis subditis recipiendi sacramentum confirmationis; non autem stricte tenetur hoc sacramentum administrare moribundo petenti. Ratio huius secundi est, quia confirmatio non est omnino necessaria pro moribundo.

Sacerdos nequit administrare sacramentum confirmationis sine Summi Pontificis delegatione, quae conceditur vel indulto peculiari (e. g. quando episcopus loci est infirmus) vel iure communi.

POGLAVLJE III. **O djelitelju i subjektu potvrde.**

578. 1. *Redoviti* **djelitelj** *potvrde jest biskup; a izvanredni djelitelj je svećenik, pravilno delegiran bilo pravom bilo posebnim indultom Svete Stolice* (kan. 782.).

Biskup može na vlastitom području dijeliti sakrament potvrde svima: ne samo podložnicima, nego i strancima. Na tuđem pak području ne može bez barem razumno pretpostavljenog dopuštenja biskupa dotičnog mjesta, osim ako je riječ o vlastitim podložnicima, kojima privatno dijeli potvrdu, te bez štapa i mitre (kan. 783.).

— Biskup je dužan pod teški grijeh u neko vrijeme, tj. barem svakih pet godina (kan. 785.), pružiti priliku svojim podložnicima da prime sakrament potvrde; ali nije strogo dužan podijeliti ovaj sakrament umirućemu koji ga traži. Razlog je ove druge tvrdnje to što potvrda nije posve nužna umirućemu [za spasenje].

Svećenik ne može dijeliti sakrament potvrde bez delegacije vrhovnog svećenika, koja se udjeljuje ili posebnim indultom (npr. kad je mjesni biskup bolestan) ili općim pravom.

Ipso iure gaudent facultate confirmandi Cardinales, Abbas vel Praelatus nullius, Vicarius et Praefectus Apostolicus (c. 782, § 3), qui tamen ea valide uti nequeunt nisi intra fines sui territorii et durante munere tantum.

Po samom pravu, ovlast potvrđivanja imaju kardinali, samosvojni opat ili prelat, apostolski vikar i prefekt (kan. 782., § 3.), koji se, ipak, ne mogu valjano koristiti ovim pravom, osim unutar granica svojega područja i samo tijekom trajanja njihove službe.

Tacite et habitualiter delegantur omnes sacerdotes in ritu graeco, sed pro solis fidelibus istius ritus.

Prešutno i habitualno delegirani su svi svećenici grčkog obreda, ali samo za vjernike tog obreda.

Sacerdos ritus latini debet qualibet vice in lingua vernacula expresse monere ante administrationem confirmationis, se non esse ministrum huius sacramenti nisi ex speciali delegatione.

Svećenik latinskog obreda treba svaki put prije podjele sakramenta potvrde izričito napomenuti na narodnom jeziku da je samo po posebnom poslanju djelitelj ovog sakramenta [a inače nije].

579. 2. Subiectum confirmationis est quilibet homo baptizatus et nondum confirmatus. Hodie tamen (exceptis nonnullis regionibus, e. g. Hispania, America Latina) non solet sacramentum confirmationis administrari infantibus ante septimum aetatis annum.

579. 2. Subjekt potvrde je svaki kršteni čovjek, koji još nije potvrđen. Ipak, danas (osim u nekim regijama, npr. Španjolskoj, Latinskoj Americi) ne običava se dijeliti sakrament potvrde djeci prije sedme godine života.

Nihilominus etiam antea conferri potest, si infans in mortis periculo est constitutus, vel ministro id expedire ob iustas et *graves* causas videtur (c. 788).

Unatoč tome, može se i prije podijeliti ako se dijete nalazi u smrtnoj opasnosti, ili ako se to djelitelju čini korisnim zbog pravednih i *teških* razloga (kan. 788.).

Confirmandus adultus debet habere intentionem suscipiendi hoc sacramentum; insuper exigitur status gratiae, cum confirmatio sit sacramentum vivorum.

Odrasli potvrđenik treba imati nakanu da primi ovaj sakrament. Osim toga, potrebno je stanje milosti, jer je potvrda sakrament živih.

Laudabiliter ieiunus et sacra communione refectus accedat homo ad hoc sacramentum.

Pohvalno je da čovjek pristupa ovom sakramentu natašte i okrijepljen svetom pričešću.

580. *Obligatio confirmationis suscipiendae* non est de necessitate salutis, immo probabilius ne de necessitate gravis praecepti quidem.

580. *Obveza primanja potvrde* nije nužna za spasenje; štoviše, vjerojatnije nije nužna ni pod tešku zapovijed.

Quare non peccat mortaliter, qui non recipit sacramentum confirmationis, dummodo tamen desit scandalum aut contemptus aut speciale periculum salutis.

Stoga, tko ne primi sakrament potvrde ne griješi smrtno, dok god u tome nema sablazni ili prezira ili posebne opasnosti za spasenje.

Parochi autem curent, ut fideles opportuno tempore et congrua praeparatione ad s. confirmationem accedant (c. 787).

Ali, neka župnici paze da vjernici u prikladno vrijeme i primjereno pripravljeni pristupaju sv. potvrdi (kan. 787.).

CAPUT IV.
De caeremoniis confirmationis.

POGLAVLJE IV.
O ceremonijama potvrde.

581. Caeremoniae in Pontificali praescriptae observandae sunt; immo sub gravi obligant eae, quae certo aut probabiliter ad valorem sacramenti pertinent, e. g. unctio in fronte per modum crucis.

581. Ceremonije propisane u Pontifikalu trebaju se obdržavati; štoviše, obvezuju pod teški grijeh one koje sigurno ili vjerojatno spadaju na valjanost sakramenta, npr. pomazanje na čelu u obliku križa.

Confirmatio ordinarie administranda est cum omnibus sollemnitatibus in Pontificali praescriptis; ex rationabili tamen causa episcopus potest illam administrare sola stola pastorali indutus in quocumque loco decenti et quacumque die et hora.

Potvrda se redovito treba dijeliti sa svim svečanostima, koje su propisane u Pontifikalu. No, iz razumnog razloga, biskup je može dijeliti zaogrnut samo pastirskom štolom, na bilo kojem dostojnom mjestu, te u bilo koji dan i čas.

Caeremonia *alapae* non obligat sub gravi, pariter cereus; in confirmatione homo potest sed non tenetur sibi novum nomen imponere.

Ceremonija *udarca* ne obvezuje pod teški grijeh, kao ni voštanica. Prilikom potvrde, čovjek si može uzeti novo ime, ali to nije dužan.

582. Patrinus sub gravi adhibendus est aeque in confirmatione ac in baptismo, saltem si haberi potest. Patrinus autem iste unum tantum confirmandum aut duos praesentet; potest tamen minister confirmationis iusta de causa permittere, ut unus patrinus complures confirmandos praesentet (c. 794).

582. Kuma treba uzeti kod potvrde kao i kod krštenja, obvezom pod teški grijeh, barem ako ga se može imati. Neka pak taj kum predstavlja samo jednog ili dvojicu potvrđenika. No, djelitelj potvrde može dopustiti iz pravednog razloga da jedan kum predstavlja veći broj potvrđenika (kan. 794.).

Ad *valorem* debet patrinus confirmationis easdem (5) qualitates habere, ac supra n. 570 de patrino baptismi dictum est; insuper sit ipse confirmatus (c. 795).

Za *valjanost*, treba kum na potvrdi imati iste osobine (5) kao što je gore n. 570. rečeno o krsnom kumu; osim toga, treba i sam biti potvrđen (kan. 795.).

Ad *liceitatem* debet patrinus confirmationis pariter easdem (5) qualitates habere (mutatis mutandis), ac supra dictum est de patrino baptismi.

Za *dopuštenost*, kum na potvrdi treba, jednako tako, imati iste (5) osobine (mutatis mutandis) kao što je gore rečeno o krsnom kumu.

Insuper sit
a) alius ac patrinus baptismi, nisi rationabilis causa, iudicio ministri, aliud suadeat, aut statim post baptismum legitime confirmatio conferatur;

b) eiusdem sexus ac confirmandus, nisi adsit rationabilis licentia ministri (c. 796).

Ex confirmatione quoque oritur spiritualis cognatio inter confirmatum et patrinum, ex qua patrinus debet christianam educationem confirmati curare, eum commendatum sibi perpetuo habere, sed ex hac cognatione non iam gignitur impedimentum matrimoniale (c. 797 1079 1335).

Povrh toga, treba biti:
a) drugačiji od krsnog kuma, osim ako bi pravedan razlog, prema sudu djelitelja, tražio drugačije, ili ako se odmah nakon krštenja zakonito dijeli potvrda;

b) istoga spola kao i potvrđenik, osim ako postoji razumno dopuštenje djelitelja (kan. 796.).

Iz potvrde također nastaje duhovno srodstvo između potvrđenika i kuma, zbog kojeg se kum treba brinuti o kršćanskom odgoju potvrđenika, te ga uvijek smatrati preporučenim svojoj brizi, ali iz tog srodstva više ne nastaje ženidbena zapreka (kan. 797., 1079., 1335.).

583. Adnotatio.
Confirmatio collata debet simili modo notari in libro speciali, sicut supra dictum est de adnotatione baptismi; insuper debet notari in libro baptizatorum (c. 798).

Si proprius confirmati parochus praesens non fuerit, debet certior fieri quam primum de collata confirmatione (c. 799).

Quare e. g. si confirmatio administrata fuerit in aliquo collegio puerorum, minister confirmationis iubeat, singulis parochis singulorum puerorum confirmationem notificari.

583. Zabilježba.
Podijeljena potvrda treba se zabilježiti u posebnoj knjizi, na sličan način kako je gore rečeno o zabilježbi krštenja; osim toga, treba je zabilježiti u knjizi krštenih (kan. 798.).

Ako potvrđenikov vlastiti župnik nije bio prisutan, treba ga što prije obavijestiti o podijeljenoj potvrdi (kan. 799.).

Zato npr. ako je potvrda podijeljena u nekom zavodu za djecu, djelitelj potvrde treba naložiti da se svakog pojedinog župnika obavijesti o potvrdi za svako dijete.

TRACTATUS IV.

De eucharistia.

Praenotamen.
Eucharistia, quae omnia alia sacramenta praecellit in dignitate, sub duplici respectu considerari potest, nempe ut sacramentum et ut sacrificium.
Proinde tractatus de eucharistia solet dividi in duas sectiones: scil. de eucharistia ut est sacramentum, et de ea ut est sacrificium.

TRAKTAT IV.

O Euharistiji.

Prethodna napomena.
Euharistija, koja nadvisuje sve ostale sakramente u dostojanstvu, može se promatrati u dva vida, naime: kao sakrament i kao žrtva.

Zbog toga, traktat o Euharistiji obično se dijeli na dva odjeljka, to jest, o Euharistiji kao sakramentu, i o njoj kao žrtvi.

SECTIO I.
De ss. eucharistia prout est sacramentum.

Dividitur ista sectio in quinque capita:
1. de notione et institutione eucharistiae;
2. de eius materia et forma;
3. de eius effectibus;
4. de eius subiecto;
5. de eius ministro.

ODJELJAK I.
O Presvetoj Euharistiji kao sakramentu.

Ovaj se odjeljak dijeli na pet poglavlja:
1. o pojmu i ustanovljenju Euharistije;
2. o njezinoj materiji i formi;
3. o njezinim učincima;
4. o njezinu subjektu;
5. o njezinu djelitelju.

CAPUT I. **De notione et institutione eucharistiae.**

584. Notiones.
Eucharistia, quae diversis nominibus appellatur e. g. synaxis, cena Domini, viaticum, sacramentum altaris, corpus Christi etc., potest tripliciter considerari: in fieri, in facto esse, in usu.

1. *Eucharistia **in fieri** est conversio panis et vini in corpus et sanguinem Christi, remanentibus speciebus, ad animae nutrimentum;* vel brevius: *est actus transubstantiationis*.

2. *Eucharistia **in facto esse** est sacramentum corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi sub speciebus panis et vini ad animae nutrimentum a Christo institutum.*

3. *Eucharistia **in usu** est sumptio corporis Christi sub speciebus eucharisticis.*

Cum proprium sit uniuscuiusque sacramenti aliquid significare, eucharistia significat tria:

1. *passionem Christi,*

2. *gratiam ad alendam et sustentandam animam,*

3. *futurae gloriae pignus.*

POGLAVLJE I. **O pojmu i ustanovljenju Euharistije.**

584. Pojmovi.
Euharistija, koja se naziva različitim imenima, npr. synaxis, večera Gospodnja, popudbina, oltarski sakrament, Tijelo Kristovo itd., može se promatrati u trostrukom vidu: *in fieri*, *in facto esse*, *in usu*.

1. *Euharistija **in fieri** jest pretvorba kruha i vina u Tijelo i Krv Kristovu, dok ostaju prilike, radi hranjenja duše; ili kraće: to je čin transupstancijacije*.

2. *Euharistija **in facto esse** je sakrament Tijela i Krvi Gospodina našega Isusa Krista pod prilikama kruha i vina, ustanovljen od Krista kao hrana za dušu.*

3. *Euharistija **in usu** jest primanje Tijela Kristova pod euharistijskim prilikama.*

Budući da je vlastito svakom sakramentu da nešto naznačuje, Euharistija naznačuje troje:

1. *Muku Kristovu,*

2. *milost za hranjenje i uzdržavanje duše,*

3. *zalog buduće slave.*

Eucharistia gratiam sanctificantem auget in ipsa sumptione seu manducatione, i. e. quando species eucharisticae ex ore in stomachum traducuntur.

Euharistija povećava posvetnu milost u samom pričešćivanju ili blagovanju, tj. kad se euharistijske prilike iz usta prenose u želudac.

Itaque qui istas species tam diu in ore retinet, donec dissolutae fuerint, vel moribundus, qui iam nequit deglutire species, non recipit effectus sacramenti.

Stoga, tko ove prilike toliko dugo drži u ustima dok se ne rastope, ili umirući čovjek, koji više ne može progutati prilike, ne prima učinak sakramenta.

Qui autem recepit quidem in stomachum species, sed postea evomuit, revera manducavit ac proinde gratiam recepit.

No, tko primi prilike u želudac, ali kasnije povraća, uistinu je blagovao i zato je primio milost.

585. Institutio eucharistiae facta est a Christo in cena Domini. Ita docent omnes.

585. Ustanovljenje euharistije izvršio je Krist na večeri Gospodnjoj. Tako svi naučavaju.

CAPUT II. **De materia et forma eucharistiae.**

Art. 1. **De materia eucharistiae.**

586. Materia remota eucharistiae est panis triticeus et vinum de vite. Ita Concilium Florentinum.

Ad **valide** conficiendum sacramentum eucharistiae requiritur:

1. ut panis sit ex farina *triticea*, non ex hordeo, secali, avena etc. Sufficit autem quaelibet species tritici, dummodo id communi aestimatione habetur ut verum triticum;

2. ut haec farina sit mixta *aqua naturali* et deinde igne cocta, ita ut fiat verus panis. Itaque si alius liquor (e. g. lac, oleum) in notabili quantitate est mixtus, vel si tota massa est cruda et non est cocta nisi per modum pultis, placentae, libi, materia est invalida;

3. ut vinum sit *de vite*, ideoque invalidus est omnis alius liquor, e. g. cerevisia, vinum factum ex pomis, vinum factum acetum vel alio modo substantialiter corruptum, vinum cui subtractum est omne alcohol, vinum artificiale.

POGLAVLJE II. **O materiji i formi Euharistije.**

Art. 1. **O materiji Euharistije.**

586. Dalja materija Euharistije je pšenični kruh i vino od loze. Tako govori Firentinski koncil.

Za **valjanu** posvetu sakramenta Euharistije potrebno je:

1. da je kruh od *pšeničnog* brašna, a ne od ječmenog, raženog, zobenog itd. Dovoljna je pak svaka vrsta pšenice, dok god se prema općem shvaćanju smatra pravom pšenicom;

2. da je to brašno pomiješano s *prirodnom vodom* i zatim ispečeno na ognju, tako da postane pravi kruh. Stoga, ako je druga tekućina (npr. mlijeko, ulje) pomiješana u znatnoj količini, ili ako je cijelo tijesto sirovo i nije pečeno, nego na način kaše, torte, kolača: materija je nevaljana;

3. da je vino *od loze*, i zato je nevaljana svaka druga tekućina, npr. pivo, vino načinjeno od voća, vino koje je postalo ocat ili se na drugi način bitno pokvarilo, vino iz kojega je uklonjen sav alkohol [bezalkoholno vino], umjetno vino.

Ad **licite** conficiendam eucharistiam insuper requiritur:

1. ut adhibeatur panis *azymus* in ritu latino, panis vero fermentatus in ritu orientali;

2. ut hostia consecranda sit munda, integra, recens, formae orbicularis;

3. ut vinum sit fermentatum, ergo non mustum aut succus ex uvis maturis recenter expressus;

4. ut vinum sit purum nec turbidum nec mixtum aliis liquoribus, excepta modica aqua, quae in Missa addenda est vino consecrando. S. Officium (d. 5 Aug. 1896) permisit, ut vino debili admisceatur spiritus alcohol *ex vino subtractus*, ita tamen ut spiritus vini in toto mixto composito exsistens non excedat 18%;

5. ut vinum nondum sit acescens.

Za **dopuštenu** posvetu Euharistije, povrh toga, traži se:

1. da se koristi *beskvasni* kruh u latinskom obredu, a kvasni kruh u istočnom obredu;

2. da je hostija, koja se treba posvetiti, čista, cjelovita, nedavno načinjena, okruglog oblika;

3. da je vino fermentirano; dakle, da nije mošt ili nedavno iscijeđeni sok od zrelog grožđa;

4. da je vino čisto, a ne smeteno, niti pomiješano s drugim tekućinama, osim s malo vode, koja se u Misi treba dodati vinu koje treba posvetiti. Sveti Oficij (5. kolovoza 1896.) dopustio je da se slabom vinu primiješa alkoholni špirit *izdvojen iz vina*, ali tako da špirit vina u čitavoj mješavini ne prelazi 18%;

5. da se vino još nije ukiselilo [uskisnulo].

587. Materia proxima eucharistiae est applicatio panis et vini, quae fit in consecratione.

A quibusdam autem auctoribus materia proxima eucharistiae vocantur species eucharisticae, prout continent corpus et sanguinem Christi.

587. Bliža materija Euharistije je primjena kruha i vina, koja se događa u posvećenju.

Neki pak autori bližom materijom Euharistije nazivaju euharistijske prilike, prema tome kako sadrže Tijelo i Krv Kristovu.

Ad *validam* consecrationem requiruntur duae condiciones, scil.

a) ut materia consecranda sit physice praesens;

b) ut sit determinata.

Physica praesentia materiae habetur, quotiescumque iuxta communem aestimationem hominum verba «hic» et «hoc» recte adhiberi possunt.

Ideo valide consecrantur hostiae in pyxide (etiam clausa) contentae.

Num valida sit consecratio hostiarum in pyxide, quae ex inadvertentia relicta est in angulo altaris vel extra corporale, nequit determinari ex sola eius praesentia physica (cum talis pyxis sit certo magis praesens celebranti, quam hostia consecranda est praesens neopresbyteris in Missa ordinationis).

Attendenda est igitur intentio virtualis celebrantis. Praestat, ut quilibet sacerdos semel pro semper eliciat intentionem consecrandi super altari omnem materiam consecrabilem, quam voluit initio Missae consecrare.

Za *valjano* posvećenje potrebna su dva uvjeta, to jest:

a) da je materija, koju treba posvetiti, fizički prisutna;

b) da je određena.

Fizičku prisutnost materije imamo kad god se, prema općem shvaćanju ljudi, mogu ispravno primijeniti riječi »hic« i »hoc« [»ovo«].

Zato se valjano posvećuju hostije koje se nalaze u piksidi (pa i zatvorenoj).

Je li valjana posveta hostija u piksidi, koja je zbog nepažnje ostavljena na uglu oltara ili izvan tjelesnika, ne može se odrediti po samoj njezinoj fizičkoj prisutnosti (jer je takva piksida sigurno više prisutna celebrantu, nego što je hostija, koju treba posvetiti, prisutna mladomisnicima u Misi ređenja).

Treba, dakle, paziti na virtualnu nakanu celebranta. Najbolje je da svaki svećenik jednom za svagda pobudi nakanu da na oltaru posveti svu materiju, koja se može posvetiti, a koju je želio posvetiti na početku Mise.

Determinatio materiae consecrandae per intentionem actualem aut saltem virtualem sacerdotis consecrantis requiritur ad validitatem sacramenti; quare si inscio sacerdote hostia ponitur super altari, ea non est consecrata.

Određenje materije koju treba posvetiti po aktualnoj ili barem virtualnoj nakani svećenika, koji posvećuje, potrebno je za valjanost sakramenta. Stoga, ako se postavi hostija na oltar bez znanja svećenika, ona nije posvećena.

588. Ad *licitam* consecrationem requiritur, ut materia consecrabilis:

a) sit super altari consecrato vel portatili;

b) sit super corporali;

c) teneatur in manibus sacerdotis vel contineatur in vase aperto super corporali;

d) ut consecratio fiat in Missa, et res consecranda sit saltem ante Offertorium in altari.

588. Za *dopušteno* posvećenje, potrebno je da se materija, koju treba posvetiti:

a) nalazi na posvećenom oltaru ili prijenosnom oltaru;

b) nalazi na tjelesniku [korporalu];

c) da je svećenik drži rukama ili da se nalazi u otvorenoj posudi na tjelesniku;

d) da se posvećenje obavlja na Misi, i da se stvar, koju treba posvetiti, nalazi na oltaru barem prije Prikazanja.

Nonnulli putant consecrationem extra Missam factam non solum esse graviter illicitam, sed prorsus invalidam. De hac re statuit Codex iur. can. c. 817: «Nefas est, urgente etiam necessitate, alteram materiam sine altera, aut etiam utramque extra Missae celebrationem consecrare.»

Neki smatraju da je posvećenje obavljeno izvan Mise ne samo teško nedopušteno, nego i potpuno nevaljano. O ovoj stvari određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 817.: »Strogo je zabranjeno, pa i u slučaju krajnje nužde, posvetiti jednu materiju bez druge ili obje zajedno, ali izvan slavlja Mise.«

Art. 2. **De forma eucharistiae.**

589. Forma in consecratione panis est: «Hoc est enim corpus meum.»
Omnia ista verba sunt essentialia, excepto verbo «enim».

Forma in consecratione vini est: «Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.»

Verba essentialia sunt: «Hic est calix sanguinis mei«, vel etiam: «Hic est sanguis meus.»

Si quis ex neglegentia aut pravo usu pronuntiaret «oc, ic, es, copus, calis, sanguis», peccaret quidem, sed valide consecraret; quoniam: tales mutationes non sunt nisi accidentales.

— In praxi omnia verba utriusque formae pronuntiari debent distincte, reverenter, continuate, sine interruptione et repetitione. Scrupulosi sacerdotes in huiusmodi vetita repetitione facile a peccato excusantur. Non enim voluntarie causant hanc irreverentiam.

Art. 2. **O formi Euharistije.**

589. Forma u posvećenju kruha jest: »Ovo je, naime, Tijelo moje.«

Sve su ove riječi bitne, osim riječi »naime« [»enim«].

Forma u posvećenju vina jest: »Ovo je, naime, kalež moje Krvi, novoga i vječnoga zavjeta, otajstvo vjere, koja će se proliti za vas i za mnoge na otpuštenje grijeha.«

Bitne su riječi: »Ovo je kalež moje Krvi«, ili također: »Ovo je Krv moja.«

Ako netko zbog nemarnosti ili loših navika izgovori: »oc, ic, es, copus, calis, sanguis« [umjesto: »Hoc«, »Hic«, »est«, »Corpus«, »calix«, »sanguinis«], sagriješit će, doduše, ali će valjano posvetiti, jer su takve promjene samo akcidentalne.

— U praksi, sve riječi obje forme treba izgovoriti razgovijetno, pobožno, kontinuirano, bez prekida i ponavljanja. Skrupulozni svećenici se lako ispričavaju od grijeha u slučaju ovakvog zabranjenog ponavljanja. Naime, ne uzrokuju svojevoljno ovo nepoštovanje.

CAPUT III. **De effectibus eucharistiae.**

590. Eucharistia
1. producit perfectissimam unionem hominis cum Christo, Deo et homine, quare recte vocatur communio;

2. tamquam cibus animae

a) sustentat vitam spiritualem,

b) auget gratiam et virtutes,

c) remittit culpas veniales et poenas temporales,

d) causat delectationem spiritualem; est enim panis de caelo omne delectamentum in se habens;

3. tamquam specialis significatio passionis Christi praebet pignus futurae gloriae et scutum validum contra diabolicas tentationes.

Eucharistia producit omnes istos effectus eo momento, quo habetur vera manducatio seu sumptio. Quare probabilius eucharistia etiam tunc effectus suos producit, quando modo artificioso per fistulam in stomachum transfertur. Attamen S. Officium d. 27 Ian. 1886 prohibuit, ne tali modo artificioso communio detur.

POGLAVLJE III. **O učincima Euharistije.**

590. Euharistija:
1. uzrokuje najsavršenije sjedinjenje čovjeka s Kristom, Bogom i čovjekom; zato se ispravno naziva *pričest* [*communio*];

2. kao hrana duše:

a) uzdržava duhovni život,

b) povećava milost i kreposti,

c) otpušta lake grijehe i vremenite kazne,

d) uzrokuje duhovnu radost; naime, to je *kruh s neba, koji svaku slast u sebi ima*;

3. kao posebna oznaka Muke Kristove, daje zalog buduće slave i čvrsti štit protiv đavolskih napasti.

Euharistija proizvodi sve ove učinke u onom trenutku kad se događa pravo blagovanje ili jedenje. Zato Euharistija vjerojatnije proizvodi svoje učinke i onda kada se umjetnim načinom prenosi cjevčicom u želudac. No ipak, Sveti Oficij je 27. siječnja 1886. zabranio da se pričest dijeli takvim umjetnim načinom.

CAPUT IV. **De subiecto eucharistiae.**

Dividitur hoc caput in 4 articulos:
1. de persona subiecti;
2. de dispositionibus requisitis;
3. de obligatione suscipiendi eucharistiam;
4. de communione frequenti.

POGLAVLJE IV. **O subjektu Euharistije.**

Ovo se poglavlje dijeli na 4 članaka:
1. o osobi subjekta;
2. o potrebnim pripravama;
3. o obvezi primanja Euharistije;
4. o čestoj pričesti.

Art. 1. **De ipsa persona subiecti.**

591. Principium. *Subiectum capax suscipiendi cum fructu eucharistiam est omnis homo vivens baptizatus, modo per peccatum mortale gratiae obicem non ponat.*

Hodie non iam solet dari communio *infantibus*. Postquam autem homo usum rationis adeptus est, potest et debet communionem recipere.

Cognitio religionis, quae in puero requiritur, ut ipse ad primam communionem convenienter se praeparet, ea est, qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro suo captu percipiat atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat (cf. S. C. de Sacr. d. 8 Aug. 1910).

Art. 1. **O samoj osobi subjekta.**

591. Načelo. *Subjekt sposoban da plodonosno primi Euharistiju jest svaki živi čovjek, koji je kršten, dok god smrtnim grijehom ne postavi zapreku milosti.*

Danas se više ne običava davati pričest *maloj djeci*. Ali, nakon što čovjek dosegne upotrebu razuma, može i mora primati pričest.

Poznavanje vjere, koje se traži kod djeteta, kako bi se prikladno pripravilo za prvu pričest, svodi se na to da prema svojim mogućnostima shvati otajstva vjere, koja su nužna nužnošću sredstva, i da euharistijski kruh razlikuje od običnog i tjelesnog kruha (usp. S. C. de Sacr., 8. kolovoza 1910.).

Ad parentes eorumque vices gerentes et ad confessarium pertinet iudicare, num quis puer in particulari sit sufficienter dispositus ad recipiendam primam communionem. Ad parochum autem spectat advigilare, ne pueri non satis dispositi ad s. communionem admittantur (c. 854).

Roditeljima i njihovim zamjenicima, te ispovjedniku, pripada zadaća prosuditi je li neko pojedinačno dijete dovoljno pripravljeno za primanje prve pričesti. Župniku pak pripada dužnost bdjeti da se nedovoljno pripravljena djeca ne pripuštaju sv. pričesti (kan. 854.).

In periculo mortis potest et debet ss. eucharistia administrari pueris, si sciunt Corpus Christi discernere a communi cibo illudque reverenter adorare (ib.).

U smrtnoj opasnosti, može se i mora podijeliti Presveta Euharistija djeci, ako znaju razlikovati Tijelo Kristovo od obične hrane i ako mu se znaju pobožno pokloniti (ibid.).

Amentibus non solet communio dari nisi per modum viatici, quando sine periculo irreverentiae illud sumere valent. Amentibus fere aequiperandi sunt moribundi sensibus destituti, qui possunt et debent viaticum recipere, si hoc est possibile. Ad hanc possibilitatem experiendam iuvat illis prius porrigere parvam particulam non consecratam.

Umobolnima se obično ne daje pričest, osim kao popudbina, kada je mogu primiti bez opasnosti od nepoštovanja. S umobolnima se trebaju izjednačiti i umirući lišeni upotrebe osjetila, koji mogu i trebaju primiti popudbinu, ako je to moguće. Za provjeru postoji li ta mogućnost, pomaže da im se prvo pruži mala čestica, koja nije posvećena.

Semifatui, senes repuerascentes, surdo muti etc. possunt et debent eucharistiam recipere, dummodo desit periculum irreverentiae. Idem valet de iis, qui iugi tussi aut vomitu laborant.

Djelomično umobolni, podjetinjeni [zaboravljivi] starci, gluhonijemi itd. mogu i trebaju primiti Euharistiju, dok god nema opasnosti od nepoštovanja. Isto vrijedi i za one koji boluju od dugotrajnog kašlja ili povraćanja.

Art. 2. **De dispositionibus requisitis ad sumendam eucharistiam.**

592. SS. eucharistia potest sumi vel *spiritualiter* vel *sacramentaliter*.

Sumptio spiritualis est desiderium sumptionis sacramentalis, quando haec reapse impossibilis est propter rationes obstantes.

Omnes auctores ascetici instanter commendant exercitium communionis spiritualis utpote valde fructiferum ex opere operantis caritatis.

In sequentibus non loquimur nisi de dispositionibus requisitis ad sacramentalem sumptionem eucharistiae.

Art. 2. **O pripravama koje su potrebne za primanje Euharistije.**

592. Presveta Euharistija može se primiti ili *duhovno* ili *sakramentalno*.

Duhovna pričest je želja za sakramentalnom pričešću, kada je ona stvarno nemoguća zbog razloga koji je sprječavaju.

Svi asketski pisci žarko preporučuju vježbu duhovne pričesti kao vrlo plodonosno djelo po djelovanju iz ljubavi [*ex opere operantis caritatis*].

U nastavku govorimo samo o pripravama za sakramentalno primanje Euharistije.

593. Ex parte animae requiritur:

1. *immunitas ab excommunicatione et interdicto personali*, ut latius dicetur in tractatu de censuris;

2. *immunitas a peccato mortali*, quae omnino necessaria est, cum quia eucharistia est sacramentum vivorum, tum quia cibus spiritualis non datur cadaveri, i. e. peccatori spiritualiter mortuo.

593. Sa strane duše traži se:

1. *sloboda od izopćenja i osobnog interdikta*, kao što će opširnije biti objašnjeno u traktatu o cenzurama;

2. *sloboda od smrtnog grijeha*, koja je u potpunosti nužna, kako zbog toga što je Euharistija sakrament živih, tako i zbog toga što se duhovna hrana ne daje lešini, tj. duhovno mrtvom grešniku.

Si quis est sibi conscius peccati mortalis, tenetur omnino confiteri ante susceptionem eucharistiae, nec sufficit actus contritionis, nisi desit confessarius et urgeat necessitas communicandi (Conc. Trid., sess. 13, c. 7 et c. 856).

Ako je tko svjestan smrtnog grijeha, strogo je obvezan ispovjediti se prije primanja Euharistije, i nije dovoljan čin pokajanja, osim u slučaju ako nema ispovjednika, a postoji hitna nužda da se pričesti (Tridentski koncil, sjed. 13., kan. 7.; i Zakonik, kan. 856.).

Censetur confessarius revera deesse, quoties paenitens nequit confiteri absque gravi incommodo, *quod est ipsi confessioni extraneum*, e. g. quando ex confessione oriretur scandalum pro populo vel notificaretur nomen complicis, vel confessarius praesens ignorat idioma etc. Nullum autem incommodum confessioni *intrinsecum*, ut e. g. erubescentia magna, excusat a confessione.

Smatra se da ispovjednika stvarno nema, kad god se pokornik ne može ispovjediti bez teške neprilike, *koja je vanjska u odnosu na samu ispovijed*, npr. kad bi zbog ispovijedi nastala velika sablazan za puk ili bi se odalo ime sudionika u grijehu, ili ako prisutni ispovjednik ne poznaje jezik itd. Ali, nikakva neprilika koja je *unutarnja* ispovijedi, npr. veliki sram, ne ispričava od ispovijedi.

Sacerdos, qui sic deficiente confessario et necessitate cogente celebravit Missam cum sola contritione, debet quam primum confiteri, i. e. intra triduum. Urget autem hoc praeceptum, etiamsi sacerdos infra hoc triduum vel longius tempus non est celebraturus (cf. c. 807).

Svećenik, koji je na takav način, zbog nedostatka ispovjednika i prisiljen nužnošću, slavio Misu samo s pokajanjem, dužan se što prije ispovjediti, tj. unutar tri dana. Ova zapovijed urgira, pa i kad svećenik unutar tri dana ili kroz duže vrijeme neće celebrirati (usp. kan. 807.).

3. *devotio actualis*, propter reverentiam tanti sacramenti. Quapropter etiam praeparatio sedula et gratiarum actio fervens faciendae sunt.

3. *aktualna pobožnost*, zbog poštovanja prema tolikom sakramentu. Zato treba obaviti i pažljivu pripravu [prije pričesti] i žarku zahvalu [nakon pričesti].

594. Ex parte corporis requiritur:

1. *decentia habitus* propter reverentiam tanti sacramenti; laeditur autem cum ex defectu (e. g. habitu sordido) tum ex inordinato luxu (e. g. habitu immodesto mulierum);

2. *munditia corporis*, quae deest
a) propter sordes adhaerentes,
b) propter aegritudines exterius valde deturpantes,
c) propter fluxum seminis aut menstrui sanguinis.

Sordes adhaerentes et exterius apparentes sunt abluendae ante susceptionem communionis.

Aegritudines valde deturpantes non impediunt susceptionem eucharistiae, nisi aliis communionem recipientibus horrorem iniciunt.

Fluxus seminis et sanguinis menstrui, si non sunt cum peccato coniuncti, non reddunt corpus ita immundum, ut, aliqua vel levi causa accedente, susceptio eucharistiae sit ommittenda.

905. 3. *ieiunium naturale*, i. e. abstinentia ab omni cibo et potu inde a media nocte praecedenti. Ita ex universali consuetudine antiquissima, quae in compluribus Conciliis et in Codice iur. can. c. 808 et 858 confirmata est.

594. Sa strane tijela traži se:

1. *pristojna odjeća* zbog poštovanja prema tolikom sakramentu; a povrjeđuje se kako manjkom (npr. prljavom odjećom), tako i neurednim luksuzom (npr. nečednom odjećom žena);

2. *čistoća tijela*, koje nema:
a) zbog prljavština koje prianjaju tijelu,
b) zbog bolesti koje izvana veoma nagrđuju,
c) zbog istjecanja sjemena ili mjesečnice.

Prljavštine, koje prianjaju tijelu i koje se izvana pokazuju, treba oprati prije primanja pričesti.

Bolesti, koje veoma nagrđuju tijelo, ne sprječavaju primanje Euharistije, osim ako izazivaju gađenje kod drugih koji primaju pričest.

Istjecanje sjemena ili mjesečnice, ako nisu spojeni s grijehom, ne čine tijelo toliko nečistim, da bi zbog nekog, pa i lakšeg razloga, trebalo propustiti primanje Euharistije.

905. 3. *naravni post*, tj. uzdržavanje od svake hrane i pića u vremenu od prethodne ponoći. Tako je po najdrevnijem općem običaju, koji je potvrđen na mnogim koncilima i u Zakoniku kanonskog prava, kan. 808. i 858.

Haec lex ieiunii non admittit parvitatem materiae neque ex parte rei sumptae neque ex parte temporis.

Ovaj zakon posta ne dopušta neznatnost materije: ni sa strane pojedene stvari, ni sa strane vremena.

Ad rationem cibi et potus tria requiruntur, scil.

Da bi se nešto smatralo hranom i pićem, potrebna su tri uvjeta, to jest:

a) ut res sumpta sit *digestibilis*. Hinc qui deglutit ante communionem ossicula, ungues, filum, non laedit ieiunium;

a) da je uzeta stvar *probavljiva*. Stoga, tko prije pričesti proguta koščice, nokte, konac: ne povrjeđuje post;

b) ut res proveniat *ab extrinseco*, quia id, quod provenit ab intrinseco, non proprie editur aut bibitur. Hinc qui deglutit salivam aut sanguinem fluentem ex dentibus vel naribus, non impeditur a communione suscipienda;

b) da stvar dolazi *izvana*, jer ono što dolazi iznutra, ne jede se ni pije u pravom smislu riječi. Stoga, tko proguta slinu ili krv koja teče iz zuba ili nosa, nije zapriječen da primi pričest;

c) ut sumatur *per modum comestionis aut potionis*. Ideo ieiunium non solvitur per illas res, quae in stomachum transferuntur
α) per modum *salivae*, ut guttulae aquae, qua dentes lavantur;
β) per modum *aspirationis*, ut si quis tabacum aspirat vel fumat;
γ) per *clysterium nutritivum*.

c) da se uzima *na način jela ili pića*. Stoga, post se ne prekida onim stvarima koje se prenose u želudac:
α) na način *sline*, kao kapljice vode kojima se peru zubi;
β) na način *udisanja*, kao kad netko udiše ili puši duhan;
γ) preko *hranjivog klistira*.

Tempus mediae noctis potest computari secundum tempus vel solare vel legale (sive illud sit regionale aut aliud extraordinarium, c. 33, § 1).

Vrijeme ponoći može se računati ili prema solarnom vremenu ili prema zakonskom vremenu (bilo da je pokrajinsko, bilo drugo izvanredno, kan. 33., § 1.).

596. *Exemptio a ieiunio naturali* conceditur in sex casibus:

1. ad sacrificium Missae complendum (consecratione saltem alterutra peracta);

2. ad profanationem eucharistiae vitandam;

3. ad vitandum scandalum publicum (si e. g. infamia oriatur ex eo, quod sacerdos non dicit Missam);

4. ad sumendum viaticum;

5. ad communionem infirmorum, qui iam a mense sunt aegroti absque certa spe cito convalescendi. Isti possunt per modum potus vel medicinae aliquid sumere et nihilominus bis in hebdomada communionem recipere (c. 858, § 2). Potus censetur, quidquid bibitur, quamvis sit cibus nutritivus, e. g. ova cruda, non autem ova cocta;

6. ad communionem catechumenorum, qui in baptismo salem gustaverunt.

596. *Izuzeće od naravnog posta* udjeljuje se u šest slučajeva:

1. radi dovršenja misne žrtve (kad je dovršena posveta barem jedne od euharistijskih prilika);

2. radi izbjegavanja profanacije Euharistije;

3. radi izbjegavanja javne sablazni (ako bi npr. nastalo ozloglašenje zato što svećenik nije služio Misu);

4. radi primanja popudbine;

5. radi pričesti bolesnika, koji su već mjesec dana bolesni i nema sigurne nade da će brzo ozdraviti. Oni mogu nešto uzeti na način pića ili lijeka, i unatoč tome dvaput u tjednu primiti pričest (kan. 858., § 2.). Smatra se pićem sve ono što se pije, pa i kad je riječ o nutritivnoj hrani, npr. sirova jaja, ali ne i pečena;

6. radi pričesti katekumena, koji su u obredu krštenja okusili sol.

Nota.
A lege ieiunii eucharistici nemo dispensare potest nisi Summus Pontifex (per S. Officium pro sacerdotibus celebrantibus, per S. Congregationem de Sacramentis pro laicis).

Napomena.
Od zakona euharistijskog posta nitko ne može dispenzirati, osim vrhovnog svećenika (preko Svetog Oficija za svećenike celebrante, a preko Svete kongregacije za sakramente za laike).

Art. 3. **De obligatione suscipiendi eucharistiam.**

597. Principium.
a) *Necessitate medii non est necessaria sumptio eucharistiae nisi in voto;*
b) *necessitate autem praecepti (cum divini tum ecclesiastici) realis sumptio eucharistiae est necessaria omnibus usum rationis habentibus.*

Ratio primi est, quia necessitate medii nihil aliud est necessarium nisi gratia sanctificans omniaque indivisibiliter coniuncta cum illa. Iamvero gratia sanctificans haberi potest sine sumptione reali eucharistiae, e. g. per baptismum. Nihilominus *votum* explicitum vel saltem implicitum sumendae eucharistiae videtur esse necessarium, quia eucharistia est finis omnium sacramentorum, quippe quae tendant in unionem cum Christo, quae maxime habetur in eucharistia (cf. S. Thomas, S. theol. 3, q. 73, a. 3).

Ratio secundi est, quia praeceptum divinum manifeste eruitur e compluribus verbis Christi, e. g. «Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis» (Io. 6, 54).

Praeceptum autem ecclesiasticum habetur in Conciliis Lateranensi IV et Tridentino, atque in Codice iur. can. c. 859.

Art. 3. **O obvezi primanja Euharistije.**

597. Načelo.
a) *Primanje Euharistije nije nužno nužnošću sredstva, osim u želji* [in voto];
b) *ali nužnošću zapovijedi (kako božanske, tako i crkvene) stvarno primanje Euharistije nužno je svima koji imaju upotrebu razuma.*

Razlog je prve tvrdnje to što nužnošću sredstva ništa drugo nije nužno osim posvetne milosti i svega što je s njom nerazdvojivo povezano. A posvetna milost može se zadobiti bez stvarnog primanja Euharistije, npr. krštenjem. Unatoč tome, izgleda da je nužna eksplicitna ili barem implicitna *želja* za primanjem Euharistije, jer je Euharistija cilj svih sakramenata; naime, oni teže sjedinjenju s Kristom, koje se najviše događa u Euharistiji (usp. Sv. Toma, S. theol. 3., q. 73., a. 3.).

Razlog je druge tvrdnje to što se božanska zapovijed očito izvodi iz mnogih Kristovih riječi, npr. »Ako ne budete jeli tijelo Sina Čovječjega i pili krv njegovu, nećete imati života u sebi« (Iv 6, 54).

Crkvenu pak zapovijed imamo na IV. lateranskom koncilu i Tridentskom koncilu, te u Zakoniku kanonskog prava, kan. 859.

Nota.
Obligatio praecepti communionis sumendae, quae impuberes gravat, in eos quoque ac praecipue recidit, qui ipsorum curam habere debent, i. e. in parentes, tutores, confessarium, institutores, parochum (c. 860) [1].

Praeceptum divinum mandat, ut eucharistia sumatur
a) aliquoties in vita et
b) probabilius etiam in articulo mortis;
praeceptum vero ecclesiasticum statuit, ut omnes, qui ad annos discretionis pervenerunt, saltem tempore Paschatis communionem recipiant.

Lex viatici. «In periculo mortis, quavis ex causa procedat, fideles s. communionis recipiendae praecepto tenentur» (c. 864, § 1).

Quae quidem obligatio certo est gravis, si nullam vel tenuem probabilitatem habet homo evadendi periculum mortis neque communionem suscepit intra ultimam hebdomadam.

«S. Viaticum infirmis ne nimium differatur et qui animarum curam gerunt, sedulo advigilent, ut eo infirmi plene sui compotes reficiantur» (c. 865).

[1] Prima communio recipienda est; postquam homo ad annos discretionis pervenit. Cf. nostrum Man. theol. mor. III 211.

Napomena.
Obveza zapovijedi o primanju pričesti, koja tereti nedorasle osobe, poglavito pada na one koji se za njih trebaju brinuti, tj. roditelje, skrbnike, ispovjednika, učitelje, župnika (kan. 860.) [1].

Božanska zapovijed nalaže da se Euharistija prima:
a) ponekad u životu, te
b) vjerojatnije također na času smrti;
dok crkvena zapovijed određuje da svi koji su došli do godina rasudbe prime pričest barem u uskrsno vrijeme.

Zakon o popudbini. »U smrtnoj opasnosti, bez obzira iz kojeg uzroka dolazila, vjernike obvezuje zapovijed da prime sv. pričest« (kan. 864., § 1.).

Ova je pak zapovijed sigurno teška, ako čovjek nema nikakvu ili vrlo malu vjerojatnost da će izbjeći opasnost smrti, a nije primio pričest unutar zadnjih tjedan dana.

»Neka se ne odgađa previše sv. popudbina za bolesnike, i neka dušobrižnici brižljivo paze da se bolesnici njome okrijepe dok su još pri punoj svijesti.« (kan. 865.).

[1] Prvu pričest treba primiti nakon što čovjek dođe do godina rasudbe. Usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 211.

Consulendum est, ut viaticum detur infirmis,

a) qui in solo probabili mortis periculo versantur, quamvis probabilis spes sanitatis recuperandae adsit;

b) qui eodem die mane iam communionem receperunt, si postea periculum vitae oritur;

c) saepius (etiam quolibet die) durante eodem mortis periculo (c. 864, § 1 et 2).

Savjetuje se da se popudbina dade bolesnicima:

a) koji se nalaze samo u vjerojatnoj smrtnoj opasnosti, premda postoji vjerojatna nada povratka zdravlja;

b) koji su istoga dana već primili pričest, ako se kasnije pojavi opasnost za život;

c) češće (pa i svakog dana) dok traje ista smrtna opasnost (kan. 864., § 1. i 2.).

Tempus paschale currit a dominica Palmarum ad dominicam in Albis, sed locorum Ordinariis fas est ex iusta causa id extendere a quarta dominica Quadragesimae usque ad festum SS. Trinitatis inclusive (cf. c. 859, § 2). Immo ex iure particulari tempus paschale aliquando durat a die Cinerum usque ad festum SS. Trinitatis.

Uskrsno vrijeme traje od Cvjetne nedjelje do Bijele nedjelje, ali mjesnim je ordinarijima dopušteno da ga iz pravednog razloga prošire od četvrte korizmene nedjelje pa sve do uključivo blagdana Presvetog Trojstva (usp. kan. 859., § 2.). Štoviše, po partikularnom pravu, uskrsno vrijeme ponekad traje od Pepelnice sve do blagdana Presvetog Trojstva.

— Cum tempus paschale sit definitum non ad finiendam sed ad urgendam obligationem, communio paschalis quavis de causa omissa tempore paschali postea quantocius est suscipienda (ib. § 4).

— Budući da je uskrsno vrijeme određeno ne za dovršenje, nego za urgiranje obveze, uskrsnu pričest, koja je iz kojeg god razloga propuštena u uskrsno vrijeme, treba nakon toga što je moguće prije primiti (ibid. § 4).

Omnibus fidelibus datur quidem facultas, etiam solius pietatis causa suscipiendi ss. eucharistiam quolibet ritu confectam, sed iis suadetur, ut suo proprio ritu recipiant communionem paschalem; immo debent suo proprio ritu recipere viaticum, nisi adsit necessitas (cf. c. 866).

Svim se vjernicima daje, doduše, ovlaštenje da prime Presvetu Euharistiju posvećenu po bilo kojem obredu, pa i samo zbog pobožnosti, ali im se preporučuje da u svojem vlastitom obredu prime uskrsnu pričest. Štoviše, trebaju u svojem vlastitom obredu primiti popudbinu, osim u slučaju nužde (usp. kan. 866.).

598. Suadendum (non autem stricte praecipiendum) est fidelibus, ut praecepto paschali satisfaciant in sua quisque paroecia, et qui in aliena paroecia satisfecerint, curent proprium parochum de adimpleto praecepto certiorem facere (c. 859, § 3).

598. Treba preporučiti (ali ne strogo zapovjediti) vjernicima da izvrše uskrsnu zapovijed svatko u svojoj župi, a oni koji je izvrše u tuđoj župi, neka se pobrinu da obavijeste vlastitog župnika o ispunjenoj zapovijedi (kan. 859., § 3.).

Haec certioratio saepe non stricte obligat; certo ab ea eximuntur:

Ovo obavještavanje često ne obvezuje strogo; a sigurno su izuzeti:

1. sacerdotes omnes, qui per Missae celebrationem ubique satisfaciunt praecepto paschali;

1. svi svećenici, koji slavljenjem Mise na bilo kojem mjestu, izvršavaju uskrsnu zapovijed;

2. religiosi utriusque sexus eorumque familiares, commensales, qui communicare possunt in propriis sacellis. Idem valet de sororibus religiosis, non autem de earum famulis;

2. redovnici oba spola i njihovi članovi kućanstva, sustolnici, koji se mogu pričešćivati u vlastitim kapelicama. Isto vrijedi i za redovnice, ali ne i za njihove sluškinje;

3. milites, incarcerati, studentes habitantes in collegiis aliique, qui ex iure particulari vel ex legitima consuetudine in propriis sacellis satisfacere possunt praecepto paschali;

3. vojnici, zatvorenici, studenti koji borave u zavodima i drugi koji po partikularnom pravu ili po zakonitom običaju mogu udovoljiti uskrsnoj zapovijedi u vlastitim kapelicama;

4. peregrini et vagi, qui possunt communionem paschalem recipere ubique.

4. stranci i beskućnici, koji mogu uskrsnu pričest primiti svugdje.

Art. 4. **De communione frequenti.**

599. Nomine communionis frequentis proprie intellegitur communio saepius in hebdomada suscepta vel etiam communio cotidiana. Ergo communio hebdomadaria et a fortiori communio de quindena in quindenam proprie non est communio frequens.

De dispositionibus requisitis ad communionem frequentem non iam valent normae traditae ab antiquis theologis, sed quas statuit S. Congregatio Concilii d. 16 Dec. 1905, quarum praecipuae sunt

Regulae:

1. «Communio frequens et cotidiana utpote a Christo Domino et a catholica Ecclesia optatissima christifidelibus cuiusvis ordinis aut condicionis pateat, ita ut nemo, qui in statu gratiae sit, et cum recta piaque mente ad s. mensam accedat, impediri ab ea possit.»

Ergo ad frequentem, immo ad cotidianam communionem nihil aliud requiritur nisi status gratiae et recta piaque mens.

2. «Recta autem mens in eo est, ut, qui ad s. mensam accedit, non usui aut vanitati aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate coniungi, ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere.»

Art. 4. **O čestoj pričesti.**

599. Pod nazivom *česta pričest*, u vlastitom smislu riječi, misli se na primanje pričesti više puta u tjednu ili čak svakodnevna pričest. Dakle, pričest jednom u tjednu, a tim više, svakih petnaest dana, nije česta pričest u pravom smislu riječi.

Glede priprava, koje su potrebne za čestu pričest, više ne vrijede norme koje su predali stari teolozi, nego one koje je odredila Sveta kongregacija koncila 16. prosinca 1905., među kojima su poglavite:

Pravila:

1. »Česta i svakodnevna pričest, kao velika želja Krista Gospodina i Katoličke Crkve, treba biti otvorena Kristovim vjernicima svih staleža i položaja, tako da se nitko tko je u stanju milosti, i pristupa svetom stolu s ispravnom i pobožnom nakanom, ne može od nje odbiti.«

Dakle, za čestu - štoviše, za svakodnevnu pričest - ne traži se ništa drugo nego stanje milosti, te ispravna i pobožna nakana.

2. »Ispravna je nakana kod onoga tko pristupa svetom stolu, ne kako bi ugodio navici ili taštini ili ljudskim obzirima, nego kako bi ugodio Bogu i bliže se s njime združio u ljubavi i ovim božanskim lijekom pomogao svojim slabostima i nedostacima.«

3. «Communio frequens et cotidiana praesertim in religiosis institutis cuiusvis generis promoveatur...; item in clericorum seminariis et in aliis christianis omne genus ephebeis.»

3. »Neka se česta i svakodnevna pričest promiče osobito u redovničkim družbama svake vrste...; isto tako, u kleričkim sjemeništima i u drugim kršćanskim ustanovama za mlade svih vrsta.«

4. «Post promulgatum hoc Decretum omnes ecclesiastici scriptores a quavis contentiosa disputatione circa dispositiones ad frequentem et cotidianam communionem abstineant.»

4. »Nakon proglašenja ovog Dekreta, neka se svi crkveni pisci suzdrže od svake prijeporne rasprave glede priprava za čestu i svakodnevnu pričest.«

CAPUT V. **De ministro eucharistiae.**

Dividimus istud caput in duos articulos:
1. de consecratione et administratione eucharistiae;
2. de eius asservatione.

POGLAVLJE V. **O djelitelju Euharistije.**

Dijelimo ovo poglavlje na dva članka:
1. o posveti i dijeljenju Euharistije;
2. o njezinu čuvanju.

Art. 1. **De consecratione et administratione eucharistiae.**

600. 1. *Omnis et solus sacerdos potest valide consecrare eucharistiam* (Conc. Lateranense IV).

Ad *licite* consecrandam eucharistiam complures condiciones requiruntur, de quibus infra sermo erit.

Art. 1. **O posveti i dijeljenju Euharistije.**

600. 1. *Svaki svećenik i samo svećenik može valjano posvetiti Euharistiju* (IV. lateranski koncil).

Za *dopušteno* posvećenje Euharistije traži se više uvjeta, o kojima će kasnije biti riječi.

2. Minister *ordinarius* administrandae eucharistiae est sacerdos, minister vero extraordinarius est diaconus legitime delegatus. Quae quidem legitima delegatio conceditur vel ab episcopo vel a parocho vel a superiore religioso, exsistente gravi causa (c. 845).

2. *Redoviti* djelitelj Euharistije je svećenik, a izvanredni djelitelj je pravilno delegirani đakon. Ovu pak zakonitu delegaciju udjeljuje ili biskup, ili župnik, ili redovnički poglavar, kad postoji važan razlog (kan. 845.).

In gravi necessitate ministrandi viaticum moribundo non requiritur haec delegatio, immo tunc non solum diaconus, sed etiam alius clericus potest viaticum administrare. Recte docent Noldin aliique: «Ubi in communicando infirmo peculiaris dexteritas requiritur, sacerdos mulieri, puta sorori caritatis infirmo ministranti, committere potest, ut cochleari viaticum porrigat.»

U teškoj nuždi prigodom posluživanja popudbine umirućemu, ne traži se ova delegacija, štoviše, tada ne samo đakon, nego i drugi klerik može dijeliti popudbinu. Ispravno uče Noldin i drugi: »Gdje se za pričešćivanje umirućega traži posebna vještina, svećenik može ženi, primjerice, sestri ljubavi koja poslužuje bolesniku, povjeriti da žlicom pruži popudbinu.«

Nemo potest sibi ipsi eucharistiam administrare nisi in duobus casibus:
1. sacerdos in propria Missa,
2. casu maximae necessitatis.

Nitko ne može sam sebi posluživati Euharistiju, osim u dva slučaja:
1. svećenik u vlastitoj Misi,
2. u slučaju najveće nužde.

Probabiliter sacerdos (deficiente alio sacerdote vel diacono) potest sibi etiam *devotionis causa* administrare communionem, non autem diaconus sibi.

Vjerojatno svećenik (u nedostatku drugog svećenika ili đakona) može i sam sebi *radi pobožnosti* poslužiti pričest, ali ne i đakon sam sebi.

601. Requisita ad licitam administrationem eucharistiae sunt:
1. iurisdictio debita,
2. tempus debitum,
3. locus debitus,
4. ritus debitus.

601. Potrebni uvjeti za dopušteno dijeljenje Euharistije jesu:
1. dužna jurisdikcija,
2. dužno vrijeme,
3. dužno mjesto,
4. dužan obred.

602. 1. Iurisdictio debita requiritur, quia pascere fideles alimento eucharistico est officium pastoris animarum.

602. 1. Dužna jurisdikcija traži se zato što je pasti vjernike euharistijskom hranom služba pastira duša.

Iuxta vigentem autem disciplinam Ecclesiae *sacerdos quilibet, qui alicubi licite dicit Missam, licite quoque potest dispensare communionem cuilibet rite disposito, nisi loci Ordinarius iustis de causis in casu particulari id prohibuerit*.

No, prema važećoj disciplini Crkve: *svaki svećenik, koji negdje dopušteno služi Misu, može također dopušteno dijeliti pričest svakomu tko je ispravno pripravljen, osim ako to mjesni ordinarij u pojedinačnom slučaju zabrani iz pravednih razloga*.

— Etiam extra Missam quilibet sacerdos eadem facultate pollet ex licentia saltem praesumpta rectoris ecclesiae, si sit extraneus (c. 846).

— Također izvan Mise svaki svećenik ima isto ovlaštenje iz barem pretpostavljenog dopuštenja rektora crkve, ako je vanjski svećenik (kan. 846.).

Quantum ad *viaticum*, eius administratio ordinarie pertinet ad parochum eiusque delegatum, sunt autem sequentes exceptiones:

Što se tiče *popudbine*, njezino posluživanje redovito pripada župniku i njegovu poslaniku, ali postoje sljedeće iznimke:

a) in *casu necessitatis*, deficiente parocho, quilibet sacerdos vel diaconus administrare potest viaticum;

a) u *slučaju nužde*, kad nema župnika, svaki svećenik ili đakon može dijeliti popudbinu;

b) episcopo dioecesano aegroto administratur viaticum a dignitate vel canonico capituli (c. 397, n. 3);

b) bolesnom dijecezanskom biskupu popudbinu poslužuje dostojnik ili kanonik kaptola (kan. 397., n. 3.);

c) in omni *religione clericali* ius et officium superioribus est per se vel per alium administrandi viaticum (et extr. unctionem) non solum aegrotis professis, sed etiam novitiis aliisve in religiosa domo diu noctuque degentibus causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis (c. 514, § 1),

c) u svakoj *kleričkoj redovničkoj družbi* poglavarima pripada pravo i dužnost da sami ili po drugom dijele popudbinu (i posljednje pomazanje) ne samo bolesnim zavjetovanim redovnicima, nego i novacima i drugima, koji borave preko dana i noći u redovničkoj kući kao posluga, ili kao gojenci, ili kao gosti, ili radi slabog zdravlja (kan. 514., § 1.),

d) in *monialium* domo idem ius et officium habet ordinarius confessarius vel eius vices gerens (ib. § 2);

d) u kući *redovnica* isto pravo i dužnost ima redoviti ispovjednik ili njegov zamjenik (ibid. § 2.);

e) in alia religione *locali* hoc ius et officium spectat ad parochum loci vel ad capellanum, quem Ordinarius parocho suffecit (ib. § 3).

e) u drugoj *mjesnoj* redovničkoj družbi ovo pravo i dužnost pripada mjesnom župniku ili kapelanu, kojega je ordinarij postavio umjesto župnika (ibid. § 3.).

Nota.
Communionem devotionis causa (aliud est de viatico) *privatim* ad infirmos deferre non est ius paroeciale, ac proinde quilibet sacerdos id potest (c. 849, § 1).

Napomena.
Privatno donositi bolesnicima pričest radi pobožnosti (drugačije je kod popudbine) nije župno pravo, pa zato ovo svaki svećenik može učiniti (kan. 849., § 1.).

603. 2. Tempus debitum est omnis dies omnisque hora, qua licet celebrare Missam. Ita regula generalis. Feria sexta in Parasceve solum viaticum administrari potest (c. 867, § 2). Sabbato Sancto s. communio nequit fidelibus administrari nisi inter Missarum sollemnia vel continuo ac statim ab iis expletis (ib. § 3).

603. 2. Dužno vrijeme je svaki dan i svaki čas u kojem je dopušteno slaviti Misu. Takvo je opće pravilo. Na Veliki petak može se dijeliti samo popudbina (kan. 867., § 2.). Na Veliku subotu vjernicima se smije dijeliti sv. pričest samo na svečanoj Misi ili odmah neposredno nakon što je završena (ibid. § 3.).

— Si adest rationabilis causa, communio distribui potest etiam post meridiem aliisque horis, quibus non licet dicere Missam (ib. § 4).

— Ako postoji razuman razlog, pričest se može dijeliti i poslijepodne, kao i u drugo vrijeme kad nije dopušteno služiti Misu (ibid. § 4.).

604. 3. Locus debitus eucharistiae administrandae est is, ubi Missa licite celebratur; viaticum autem quolibet loco decenti administrari potest. Sacerdoti celebranti non licet ss. eucharistiam intra Missam distribuere fidelibus adeo distantibus, ut ipse altare e conspectu amittat (c. 868).

604. 3. Dužno mjesto za dijeljenje Euharistije jest mjesto gdje je dopušteno slaviti Misu. Popudbina se pak može dijeliti na svakom dostojnom mjestu. Svećeniku celebrantu nije dopušteno pod Misom dijeliti Presvetu Euharistiju vjernicima koji su toliko udaljeni, da bi time i sam izgubio oltar iz vida (kan. 868.).

605. 4. Ritus debitus praescribitur a Rituali Romano vel ab alio Rituali approbato.

In ritu latino numquam (ne pro viatico quidem) licet communionem administrare sub specie vini; attamen nunc concessum est, ut omnes fideles etiam pietatis causa possint communionem recipere alieno ritu a sacerdotibus talis ritus, ut iam supra n. 597 dictum est.

605. 4. Dužni obred propisan je u Rimskom obredniku ili u drugom odobrenom obredniku.

U latinskom obredu nikada nije dopušteno (čak ni kao popudbinu) dijeliti pričest pod prilikom vina. No, sada je dopušteno da svi vjernici, pa i zbog pobožnosti, mogu primiti pričest po drugom obredu od svećenika koji pripadaju tom obredu, kao što je već gore rečeno n. 597.

606. *Rubricae* praecipuae in administratione communionis sunt hae:

a) Sacerdos debet communionem administrare pollice et indice manus dexterae. Si isti digiti laborant morbo valde diuturno, licentia dicendi Missam et administrandi communionem petenda est a S. Congregatione; sin autem isti digiti impediti sunt parvo tempore, sacerdos autem aliis digitis decenter uti potest, videtur ex iusta causa posse celebrare et communionem distribuere. Tota enim manus sacerdotis est consecrata.

b) Nisi gravis necessitas contrarium exigit, sacerdos administrare debet communionem duabus vel saltem una candela accensa, sacris vestibus indutus, e. g. (extra Missam) superpelliceo et stola albi coloris (vel etiam coloris conformis officio diei). In die animarum stola sit alba vel violacea: (S. R. C. d. 19 Apr. 1912). Ante communionem oportet dicere: Confiteor etc., post communionem (extra Missam): O sacrum convivium, versiculos, orationem cum *longa conclusione* (Rit. Rom. tit. 4, c. 2, ed. typica).

c) Si in distributione s. communionis species aliqua ceciderit in terram, locus est tegendus et postea lavandus (sub levi); si ceciderit in vestem mulieris neque facile et absque scandalo a sacerdote inde extrahi potest; mulier ducatur in sacristiam, ubi ipsa extrahat speciem et postea lavet manus; aqua autem lotionis in sacrarium est proicienda.

606. Glavne *rubrike* za dijeljenje pričesti jesu ove:

a) Svećenik treba dijeliti pričest palcem i kažiprstom desne ruke. Ako su ovi prsti onesposobljeni zbog dugotrajne bolesti, treba tražiti dopuštenje za služenje Mise i dijeljenje pričesti od Svete kongregacije. No, ako su ti prsti zapriječeni na kratko vrijeme, a svećenik može dostojno koristiti druge prste, izgleda da može iz pravednog razloga celebrirati i dijeliti pričest. Naime, cijela je svećenikova ruka posvećena.

b) Ako teška nužda ne traži drugačije, svećenik treba dijeliti pričest uz dvije ili barem jednu upaljenu svijeću, odjeven u sveto ruho, npr. (izvan Mise) superpelicej i štolu bijele boje (ili također boju u skladu s dnevnom službom). Na Dušni dan štola treba biti bijela ili ljubičasta (S. R. C., 19. travnja 1912.). Prije pričesti treba reći *Confiteor* itd., a nakon pričesti (izvan Mise): *O sacrum convivium*, stih, molitvu s *dugim zaključkom* (Rimski obrednik, tit. 4., c. 2., tipsko izdanje).

c) Ako u dijeljenju sv. pričesti neka čestica padne na pod, to mjesto treba pokriti i nakon toga oprati (pod laki grijeh). Ako padne na odjeću žene, a svećenik je ne može izvući lako i bez sablazni za puk; neka se žena odvede u sakristiju, gdje sama treba izvući česticu i nakon toga oprati ruke; a vodu pranja treba izliti u sakrarij.

d) Eucharistia ad aegrotos deferenda est secundum statuta ab Ordinario loci legitime approbata.

d) Euharistiju treba nositi bolesnicima prema odredbama, koje je mjesni ordinarij zakonito odobrio.

Art. 2. **De asservatione eucharistiae.**

Art. 2. **O čuvanju Euharistije.**

607. Locus asservationis. De iure communi ss. eucharistia *debet* asservari:

1. in ecclesia cathedrali et in ecclesia principe Abbatiae vel Praelaturae nullius, Vicariatus vel Praelaturae Apostolicae;

2. in qualibet ecclesia paroeciali vel quasi-paroeciali;

3. in ecclesia annexa domui religiosorum exemptorum utriusque sexus.

Potest autem ss. eucharistia asservari *de licentia Ordinarii loci*:

1. in ecclesia collegiata;

2. in oratorio *principali* (sive publico sive semipublico) tam domus piae aut religiosae quam collegii ecclesiastici, quod a clericis saecularibus vel a religiosis regitur.

607. Mjesto čuvanja. Po općem pravu, Presveta Euharistija *treba se* čuvati:

1. u stolnoj crkvi i u glavnoj crkvi opatije ili samosvojne prelature, vikarijata ili apostolske prelature;

2. u svakoj župnoj crkvi ili crkvi poput župne;

3. u crkvi pridruženoj kući izuzetih redovnika oba spola.

Može se pak Presveta Euharistija čuvati *po dozvoli mjesnog ordinarija*:

1. u zbornoj crkvi;

2. u *glavnom* oratoriju (bilo javnom bilo polujavnom), koji pripada bilo pobožnoj ili redovničkoj kući, bilo crkvenom zavodu pod upravom svjetovnih i redovničkih klerika.

Ut in aliis ecclesiis seu oratoriis ss. eucharistia asservari possit, necessaria est S. Sedis licentia. Talem autem licentiam loci Ordinarius concedere nequit nisi in ecclesiis aut oratoriis publicis, idque ex iusta causa et per modum actus, i. e. non permanenter.

Kako bi se u drugim crkvama ili oratorijima mogla čuvati Presveta Euharistija, nužno je dopuštenje Svete Stolice. Takvo pak dopuštenje ne može udijeliti mjesni ordinarij, osim u javnim crkvama ili oratorijima, i to iz pravednog razloga i pojedinačno od slučaja do slučaja, tj. ne za stalno.

Ubicumque autem ss. eucharistia asservatur, necesse est, ut aliquis sacerdos semel saltem in hebdomada Missam celebret (c. 1265).

Gdje god se pak čuva Presveta Euharistija, nužno je da neki svećenik barem jednom u tjednu slavi Misu (kan. 1265.).

Gravi aliqua suadente causa (e. g. propter periculum sacrilegi furti) ab Ordinario loci approbata ss. eucharistia potest nocturno tempore extra altare in loco decenti super corporali asservari accenso lumine (c. 1269, § 3).

Kada za to postoji neki važan razlog (npr. zbog opasnosti od svetogrdne krađe) i ako je to odobrio mjesni ordinarij, može se Presveta Euharistija za vrijeme noći čuvati izvan oltara na nekom doličnom mjestu: na tjelesniku uz upaljeno svjetlo (kan. 1269., § 3.).

608. Modus asservationis.
Ss. eucharistia asservanda est:

1. *in decenti tabernaculo* benedicto et inamovibiliter in media parte altaris posito (c. 1269, § 1).

Sub gravi requiritur, ut coram isto tabernaculo luceat lampas oleo olivarum nutrita. Quodsi difficulter haberi possit oleum olivarum, sufficit aliud oleum, imprimis vegetabile vel cera apum vel ultimo loco lux electrica iuxta prudens iudicium Ordinarii (S. R. C. d. 23. Febr. 1916).

2. *in pyxide* ex solida decentique materia eaque munda, benedicta, suo operculo bene clausa, albo velo serico cooperta (c. 1270). Non est necessarium, ut pyxis sit argentea; debet tamen esse intus deaurata sicut calix.

3. *Renovari* debent frequenter hostiae consecratae et asservandae, ita ut nullum oriatur periculum corruptionis. Ad Ordinarium loci spectat hac de renovatione dare instructiones, quas omnes sacerdotes (etiam exempti) observare debent. Graviter peccat, qui hanc renovationem per longum tempus cum certo periculo corruptionis differt.

608. Način čuvanja.
Presveta Euharistija treba se čuvati:

1. *u doličnom svetohraništu*, koje je blagoslovljeno, i nepokretno postavljeno u sredini oltara (kan. 1269., § 1.).

Pod teški grijeh, traži se da ispred tog svetohraništa gori svjetlo na maslinovo ulje. Ako se teško može doći do maslinovog ulja, dovoljno je i drugo ulje, prije svega, biljno ulje ili vosak, ili na posljednjem mjestu električno svjetlo prema razboritom sudu ordinarija (S. R. C., 23. veljače 1916.).

2. *u čestičnjaku* od čvrste i dolične materije, i to čiste, blagoslovljene, a dobro zatvorenom svojim poklopcem, te pokrivenim bijelim svilenim velom (kan. 1270.). Nije nužno da čestičnjak bude od srebra, ali treba biti iznutra pozlaćen kao i kalež.

3. Trebaju se često *obnavljati* posvećene hostije i koje su namijenjene čuvanju, tako da ne nastane nikakva opasnost od kvarenja. Mjesnom ordinariju pripada zadaća dati upute o ovom obnavljanju, koje trebaju slijediti svi svećenici (pa i izuzeti). Teško griješi tko duže vrijeme odgađa ovu obnovu uz sigurnu opasnost od kvarenja.

Quid sit longum tempus, non absolute sed relative ad periculum corruptionis mensurandum est. Non autem licet asservare hostias iam a *tribus mensibus confectas* (cf. S. C. de sacr. d. 7 Dec. 1918).

Što je duže vrijeme, treba mjeriti ne u apsolutnom, nego u relativnom odnosu prema opasnosti od kvarenja. Ali, nije dopušteno čuvati hostije koje su *posvećene prije tri mjeseca* (usp. Sveta kongregacija za sakramente, 7. prosinca 1918.).

609. *Scholion*.
De expositione ss. eucharistiae.

Distinguitur duplex expositio: altera *privata*, quando solummodo aperitur porta tabernaculi; altera *publica*, quando ss. eucharistia exponitur in ostensorio super thronum.

— Prima fieri potest ex qualibet iusta causa sine licentia Ordinarii, et post eam dari potest benedictio cum pyxide velata (S. R. C. d. 30 Nov. 1895).

Altera de iure communi conceditur die festo Corporis Christi et infra Octavam durante Missa sollemni et Vesperis; aliis autem diebus semper et ab omnibus (etiam exemptis) debet obtineri praevia licentia Ordinarii loci.

609. *Scholion*.
O izlaganju Presvete Euharistije.

Razlikuju se dvije vrste izlaganja: jedno je *privatno*, kad se otvaraju samo vrata svetohraništa; drugo je *javno* izlaganje, kad se Presveta Euharistija izlaže u pokaznici na tronu.

— Prva se može obaviti iz bilo kojeg pravednog razloga bez dopuštenja ordinarija, i nakon toga može se dati blagoslov s pokrivenim čestičnjakom (S. R. C., 30. studenoga 1895.).

Druga se po općem pravu dopušta na blagdan Tijelova i unutar osmine tijekom svečane Mise i Večernje; a na druge dane uvijek i svi (pa i izuzeti klerici) trebaju dobiti prethodno dopuštenje mjesnog ordinarija.

SECTIO II. De eucharistia, prout est sacrificium.

Haec sectio continet tria capita:
1. de natura et effectibus sacrificii Missae;
2. de obligatione celebrandi Missam;
3. de requisitis ad Missam celebrandam.

ODJELJAK II. O Euharistiji kao žrtvi.

Ovaj odjeljak sadrži tri poglavlja:
1. o naravi i učincima misne žrtve;
2. o obvezi slavljenja Mise;
3. o potrebnim uvjetima za slavljenje Mise.

CAPUT I. **De natura et effectibus sacrificii Missae.**

Hoc caput dividitur in tres articulos:
1. de natura sacrificii Missae;
2. de valore, effectibus, fructibus eius;
3. de applicatione Missae.

POGLAVLJE I. **O naravi i učincima misne žrtve.**

Ovo se poglavlje dijeli na tri članka:
1. o naravi misne žrtve;
2. o njezinoj vrijednosti, učincima, plodovima;
3. o namjeni Mise.

Art. 1. **De natura sacrificii Missae.**

610. Notio sacrificii.
Sacrificium (in proprio sensu) est oblatio substantiae sensibilis a legitimo ministro facta, qua per quandam eiusdem rei destructionem (sive physicam sive moralem) homo profitetur summam Dei excellentiam eiusque supremum dominium in vitam et mortem omnis creaturae.

Art. 1. **O naravi misne žrtve.**

610. Pojam žrtve.
Žrtva (u vlastitom smislu) je prinos vidljive tvari od strane zakonitog službenika, kojim po određenom uništenju stvari (bilo fizičkom bilo moralnom) čovjek ispovijeda vrhovnu Božju uzvišenost i njegovu vrhovnu vlast nad životom i smrti svakog stvorenja.

Ad verum igitur sacrificium quattuor requiruntur:
1. ex parte *materiae*: substantia sensibilis;
2. ex parte *formae*: aliqualis destructio istius substantiae;
3. ex parte *ministri*: sacerdos;
4. ex parte *finis*: latria seu cultus divinus.

Dakle, za pravu žrtvu potrebna su četiri uvjeta:
1. sa strane *materije*: vidljiva [opipljiva] tvar;
2. sa strane *forme*: određeno uništenje te tvari;
3. sa strane *službenika*: svećenik;
4. sa strane *svrhe*: klanjanje [latrija] ili božanski kult.

611. *Missa est*
a) *verum sacrificium atque*
b) *cruenti sacrificii crucis realis exhibitio incruenta.*

611. *Misa je* a) *prava žrtva i*
b) *stvarno nekrvno predočenje krvne žrtve na Križu.*

Ratio primi est, quia Missa habet quattuor condiciones recensitas ad verum sacrificium.
Ratio secundi est dogma catholicum.

Razlog je prve tvrdnje to što Misa ima četiri spomenuta uvjeta za pravu žrtvu.
Razlog je druge tvrdnje: katolička dogma.

Essentia Missae probabilius consistit in consecratione utriusque speciei cum ordine tamen ad sumptionem sicut ad partem integrantem.

Bit Mise vjerojatno stoji u posveti obje prilike, ali uz red prema pričesti kao prema dijelu koji je popunjava.

Resolves. **1.** Non licet facere aut mutare applicationem Missae post utramque consecrationem finitam; quia essentia Missae iam finita est.

Zaključit ćeš: **1.** Nije dopušteno učiniti ili promijeniti namjenu Mise nakon što je dovršena posveta obaju prilika; jer je već dovršena bit Mise.

2. Particulae in pyxide consecratae debent in altari remanere usque post celebrantis communionem, quippe quae ad integritatem Missae pertineat.

2. Čestice posvećene u čestičnjaku trebaju ostati na oltaru sve do vremena nakon celebrantove pričesti, jer ona pripada potpunosti Mise.

Art. 2. **De valore, effectibus, fructibus Missae.**

612. 1. Valor Missae includit duo: dignitatem et efficaciam.

Porro *dignitas* Missae est infinita, quia tam offerens principalis (Christus) quam victima (item Christus) est infinitae dignitatis.

Missae *efficacia* est infinita
a) quantum ad sufficientiam;
b) quantum ad effectus latreuticos, eucharisticos, propitiatorios;
c) quantum ad sic dictos fructus speciales (cf. infra n. 614).

Ratio horum omnium est, quia sacrificium Missae eandem efficaciam habet ac sacrificium crucis. Qui sint effectus et fructus, statim dicetur.

613. 2. Effectus Missae vocantur ea omnia, quae reapse ab ea producuntur respectu tam Dei quam mundi.

Porro solent quinque effectus enumerari:
a) effectus *latreuticus*, i. e. cultus divinus seu latria;
b) effectus *eucharisticus*, i. e. gratiarum actio;
c) effectus *impetratorius*, i. e. impetratio gratiarum;
d) effectus *propitiatorius*, i. e. propitiatio pro peccatis mundi;
e) effectus *satisfactorius*, i. e. satisfactio pro poenis, quae debentur peccatis.

Art. 2. **O vrijednosti, učincima, plodovima Mise.**

612. 1. Vrijednost Mise uključuje dvoje: dostojanstvo i učinkovitost.

Nadalje, *dostojanstvo Mise* je beskrajno, jer i glavni prinositelj (Krist) i žrtva (isto Krist) ima beskrajno dostojanstvo.

Učinkovitost Mise je beskrajna:
a) što se tiče njezine dostatnosti;
b) što se tiče učinaka klanjanja, zahvale, pomirbe;
c) što se tiče takozvanih posebnih plodova (usp. naprijed n. 614.).

Razlog je svemu ovomu to što žrtva Mise ima istu učinkovitost kao žrtva Križa. Koji su to učinci i plodovi, odmah će biti rečeno.

613. 2. Učincima Mise nazivaju se svi oni učinci koje ona stvarno proizvodi, kako u odnosu na Boga, tako i u odnosu na svijet.

Nadalje, obično se nabraja pet učinaka:
a) *latreutski* učinak, tj. božanski kult ili klanjanje [latrija];
b) *euharistijski* učinak, tj. zahvaljivanje;
c) *impetratorni* učinak, tj. molitva za milosti;
d) *propicijatorni* učinak, tj. pomirnica za grijehe svijeta;
e) *satisfaktorni* učinak, tj. zadovoljština za kazne, koje se duguju za grijehe.

Effectus isti producuntur omnes ex opere operato, partim etiam ex opere operantis:
a) Ecclesiae,
b) sacerdotis,
c) fidelium offerentium;
sed non causantur *infallibiliter* nisi effectus latreuticus et eucharisticus.

Svi se ovi učinci proizvode *ex opere operato*, a dijelom i *ex opere operantis*:
a) Crkve,
b) svećenika,
c) vjernika koji prikazuju;
ali se ne uzrokuju *nepogrešivo*, osim latreutskog i euharistijskog učinka.

614. 3. Fructus Missae a nonnullis theologis promiscue sumuntur pro effectibus Missae, sed melius restringuntur ad illos solos effectus, quos Missa producit *pro hominibus* (et non pro Deo). Fructus enim alicuius rei vocamus illos effectus, quibus fruimur. Quare fructus Missae non sunt nisi effectus *propitiatorius*, *impetratorius*, *satisfactorius*.

614. 3. Plodove Mise neki teolozi uzimaju pomiješano za učinke Mise, ali je bolje da se ograniče samo na one učinke koje Misa proizvodi *za ljude* (a ne za Boga). Naime, plodovima neke stvari nazivamo one učinke koje koristimo [uživamo]. Zato su plodovi Mise samo *propicijatorni*, *impetratorni* i *satisfaktorni* učinci.

Fructus Missae reapse producti sunt *limitati*; quae quidem limitatio videtur provenire cum ex dispositione hominis suscipientis tum ex voluntate Christi instituentis.

Stvarno proizvedeni plodovi Mise *ograničeni* su. Čini se pak da ovo ograničenje proizlazi kako iz priprave čovjeka, koji ih prima, tako i iz volje Krista, koji ih je ustanovio.

Omnes quidem theologi docent, enumeratos fructus Missae esse reapse finitos, quia alioquin sequeretur, ut una Missa sufficeret pro salute totius mundi atque evacuaret totum purgatorium, neve liceret dicere plures Missas pro uno eodemque defuncto; sed non concordant, unde haec limitatio proveniat.

Naime, svi teolozi naučavaju da su nabrojani plodovi Mise ograničeni, jer bi u suprotnom slijedilo da je jedna Misa dovoljna za spasenje cijeloga svijeta i da bi ispraznila čistilište, a ne bi bilo dopušteno služiti više Misa za jednog te istog pokojnika. No, teolozi se ne slažu u pitanju odakle dolazi to ograničenje.

Quidam (Noldin, Pesch, Lehmkuhl, Génicot etc.) opinantur, hanc limitationem provenire ex sola voluntate Christi: alii (S. Thomas, S. Alphonsus, Holzmann, Marc, Aertnys etc.) docent limitationem fructuum Missae principalius provenire ex condicione hominis offerentis vel recipientis. Nil certi de hac re dici potest.

Neki (Noldin, Pesch, Lehmkuhl, Génicot itd.) smatraju da ovo ograničenje dolazi iz same Kristove volje; dok drugi (sv. Toma, sv. Alfonz, Holzmann, Marc, Aertnys itd.) naučavaju da ograničenje plodova Mise poglavito dolazi iz položaja čovjeka koji prinosi Misu ili prima plodove. O ovoj se stvari ne može reći ništa sigurno.

Fructus Missae, solent secundum *personas*, quibus obveniunt, distingui quadrupliciter:

Plodovi Mise obično se razlikuju prema *osobama*, kojima koriste, u četiri smisla:

a) fructus *generalis*, qui obvenit omnibus fidelibus vivis et defunctis;

a) *opći* plod, koji koristi svim vjernicima: živima i pokojnima;

b) fructus *specialis*, qui recipitur a fidelibus Missae assistentibus;

b) *posebni* plod, koji primaju vjernici koji prisustvuju Misi;

c) fructus *specialissimus* (personalis), qui contingit sacerdoti celebranti;

c) *najposebniji* (osobni) plod, koji pridolazi svećeniku, koji slavi Misu;

d) fructus *ministerialis*, qui obvenit iis, pro quibus Missa applicatur.

d) *ministerijalni* plod, koji dolazi onima za koje se Misa namjenjuje.

Art. 3. **De applicatione Missae.**

615. Notio. *Applicatio Missae est intentio seu voluntas sacerdotis applicandi fructum ministerialem pro determinato fine.*

Debet facere ipse sacerdos hanc applicationem pro qualibet Missa, quia secus iste fructus remanet in thesauro Ecclesiae; quando vero sacerdos oblitus est facere applicationem, fructus ministerialis probabiliter redit *ad ipsum celebrantem*.

Si sacerdos, stipendio accepto, applicavit Missam pro aliquo defuncto, qui iam est in caelo aut qui est in inferno, probabiliter fructus Missae provenit ei, qui stipendium dedit.

616. Modus applicandi.
Necesse est, ut applicatio Missae fiat:

1. *ad certum finem*.
Nimia tamen et singularis determinatio istius finis neque necessaria neque consulenda est. Sufficit, ut Missa applicetur ad intentionem dantis stipendium. Numquam autem licet Missam applicare ad intentionem saltem illius, qui applicationem oblata eleemosyna petiturus est, sed nondum petiit, et eleemosynam postea datam retinere pro Missa antea applicata (c. 825, n. 1);

Art. 3. **O namjeni Mise.**

615. Pojam. *Namjena Mise je nakana ili volja svećenika da namijeni ministerijalni plod za određenu svrhu.*

Svećenik treba sam učiniti ovu namjenu za svaku Misu, jer inače ovaj plod ostaje u riznici Crkve. Kada pak svećenik zaboravi učiniti namjenu, ministerijalni plod vjerojatno se vraća *samom celebrantu*.

Ako svećenik nakon primanja stipendija, namijeni Misu za nekog pokojnika, koji je već na nebu ili koji je u paklu, vjerojatno plod Mise koristi onomu tko je dao stipendij.

616. Način namjenjivanja.
Nužno je da namjena Mise bude:

1. *za određenu svrhu.*
No, pretjerano i pojedinačno određivanje ove svrhe niti je potrebno niti se može savjetovati. Dovoljno je da se Misa namijeni na nakanu onoga tko daje nagradu. Ali, nikada nije dopušteno namijeniti Misu na nakanu onoga tko će tražiti namjenu i dati milostinju, ali još nije tražio, pa onda sebi uzeti nagradu za Misu, koja je odslužena ranije (kan. 825., n. 1.);

2. *saltem ante secundam consecrationem*.
Ratio est, quia secunda consecratione peracta videtur esse completa essentia Missae, de cuius fructu iam nequit disponi. In praxi expedit, ut applicatio fiat *ante* Missam.

2. *barem prije druge posvete.*

Razlog je tomu što izgleda da je obavljanjem druge posvete dovršena bit Mise, čijim se plodom više ne može raspolagati. U praksi je korisno da se namjena učini *prije* Mise.

617. Pro quibus Missa applicari possit, determinatur ex iure ecclesiastico; nam ex iure divino Missa potest applicari omnino omnibus, quibus revera prodesse valet, quia Christus pro omnibus obtulit sacrificium crucis, cuius fructus applicantur in Missa.

Ex iure ecclesiastico Missa potest applicari pro quibusvis tam vivis quam defunctis in purgatorio exsistentibus.

Pro excommunicatis autem *toleratis*, e. g. haereticis, Missa nequit applicari nisi privatim et remoto scandalo, pro excommunicatis vero *vitandis* non nisi pro eorum conversione (c. 809).

617. Za koga se može namijeniti Misa, određeno je crkvenim pravom. Naime, po božanskom pravu Misa se može namijeniti baš za sve kojima uistinu može koristiti, jer je Krist za sve prikazao žrtvu Križa, čiji se plodovi primjenjuju u Misi.

Po crkvenom pravu, Misa se može namijeniti za sve: kako za žive, tako i za pokojne koji se nalaze u čistilištu.

No, za *podnosive* izopćenike, npr. krivovjerce, Misa se ne može namijeniti, osim privatno i ako nema sablazni, ali za *nepodnosive* izopćenike Misa se može namijeniti samo za njihovo obraćenje (kan. 809.).

CAPUT II. **De obligatione celebrandi Missam.**

Obligatio Missae celebrandae oriri potest ex sextuplici titulo, scil.:

1. ex ordine sacerdotali suscepto;
2. ex officio;
3. ex beneficio;
4. ex stipendio;
5. ex promissione;
6. ex oboedientia.

POGLAVLJE II. **O obvezi slavljenja Mise.**

Obveza slavljenja Mise može nastati na temelju šest naslova, to jest:

1. iz primljenog svećeničkog reda;
2. iz službe;
3. iz nadarbine;
4. iz nagrade;
5. iz obećanja;
6. iz poslušnosti.

618. 1. De obligatione ratione sacerdotii suscepti.

Omnis sacerdos tenetur pluries in anno celebrare Missam, nisi legitime impeditur (c. 805).

Immo episcopus vel superior religiosus curare debet, ut sacerdotes sibi subditi saltem singulis diebus dominicis aliisque festis de praecepto Missam celebrent (ib.).

a) De *exsistentia* huius obligationis nequit rationabile dubium exsistere. Unusquisque enim tenetur uti gratia sibi data, cum fuerit opportunum. Iamvero potestas celebrandi Missam est insignis gratia a Deo collata sacerdotibus.

618. 1. O obvezi prema primljenom svećeništvu.

Svaki je svećenik dužan slaviti Misu više puta kroz godinu, osim ako je zakonito zapriječen (kan. 805.).

Štoviše, biskup ili redovnički poglavar treba voditi brigu o tome da svećenici, koji su mu podložni, slave Misu barem svake nedjelje i u druge zapovijedane blagdane (ibid.).

a) O *postojanju* ove obveze ne može biti razumne sumnje. Naime, svatko je dužan koristiti milost koja mu je dana, kad to bude prikladno. I zaista, vlast slavljenja Mise jest istaknuta milost, koju je Bog udijelio svećenicima.

b) De *gravitate* huius obligationis omnes fere, saltem moderni theologi consentiunt, docentes quemlibet sacerdotem non legitime excusatum teneri *sub gravi* aliquoties ad celebrandam Missam. S. Alphonsus putat sacerdotem quemlibet teneri sub gravi saltem ter vel quater in anno in festis sollemnioribus celebrare Missam, nisi sit legitime impeditus.

c) De fonte huius obligationis, utrum scil. illa oriatur ex divino an ex ecclesiastico iure, non constat. Salva fide catholica negari non potest Christum *universo sacerdotali ordini* praeceptum iniunxisse Missam celebrandi; sed est incertum, num hoc praeceptum divinum obliget singulos sacerdotes.

Negativa sententia videtur esse probabilior, quia Ecclesia aliquando permittit, ut sacerdos ad communionem laicalem reducatur et iam numquam Missam celebret. Sin autem quilibet sacerdos ex iure divino obligaretur ad Missam celebrandam, tale indultum non ita facile explicaretur.

b) O *težini* ove obveze slažu se gotovo svi, barem suvremeni teolozi, koji naučavaju da je svaki svećenik, koji nije zakonito ispričan, dužan *pod teški grijeh* ponekad slaviti Misu. Sv. Alfonz smatra da je svaki svećenik dužan pod teški grijeh barem tri ili četiri puta godišnje na svečanije blagdane slaviti Misu, osim ako je zakonito zapriječen.

c) Što se tiče izvora ove obveze, tj. izvire li ona iz božanskog ili crkvenog prava, nije jasno. Uz očuvanje katoličke vjere, ne može se nijekati da je Krist *čitavom svećeničkom redu* naložio zapovijed da slavi Misu; ali neizvjesno je obvezuje li ova božanska zapovijed svakog pojedinog svećenika.

Negativno mišljenje čini se vjerojatnijim, jer Crkva ponekad dopušta da se svećenik svede na laički stalež i da nikada više ne slavi Misu. No, kada bi svaki svećenik bio obvezan po božanskom pravu slaviti Misu, takav se indult ne bi mogao tako lako objasniti.

619. 2. De obligatione ratione officii.

Principium. *Omnes pastores animarum tenentur ex iure divino aliquoties, ex iure autem ecclesiastico certis diebus Missam pro subditis applicare.*

Dicitur 1: *omnes pastores animarum*, i. e. ii omnes, quibus ratione officii incumbit cura animarum, ut sunt: Summus Pontifex, episcopi residentiales, abbates «nullius», superiores religiosi, administratores dioecesis (non autem vicarius generalis); vicarii et praefecti apostolici, parochi et quasi-parochi (cf. 306 315 339 440 466 475 476).

Dicitur 2: *tenentur ex iure divino aliquoties*. Quare Concilium Trid. (sess. 23, c. 1 de reform) dicit: «Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, *pro his sacrificium offerre*...»

Ratio est, quia sine ulla omnino applicatione Missae cura animarum non sufficienter exerceri videtur.

Dicitur 3: *tenentur ex iure ecclesiastico certis diebus unam Missam pro subditis applicare*.

619. 2. O obvezi s obzirom na službu.

Načelo. *Svi dušobrižnici obvezni su po božanskom pravu ponekad, a po crkvenom pravu na određene dane namijeniti Misu za podložnike.*

Kaže se 1. *svi dušobrižnici* [pastiri duša], tj. svi oni kojima prema njihovoj službi pripada briga za duše, kao što su: vrhovni svećenik, rezidencijalni biskupi, samosvojni opati, redovnički poglavari, upravitelji biskupija (ali ne i generalni vikar); vikari i apostolski prefekti, župnici i dožupnici (usp. kan. 306., 315., 339., 440., 466., 475., 476.).

Kaže se 2.: *obvezni su po božanskom pravu ponekad*. Zato Tridentski koncil (sess. 23., c. 1 *de reform*.) kaže: »Budući da je božanskom zapoviješću naloženo svima, kojima je povjerena briga za duše, da svoje ovce poznaju, *da za njih prinose žrtvu*...«

Razlog je tomu što izgleda da se briga za duše nedostatno obavlja, ako nema baš nikakve namjene Mise za njih.

Kaže se 3.: *obvezni su po crkvenom pravu na određene dane namijeniti jednu Misu za podložnike*.

Obligatio haec iuris ecclesiastici est

a) *gravis*,
neque consuetudo contraria aut infirmitas aut paupertas producunt excusationem;

b) *personalis*,
quare pastor nequit per alium supplere, nisi adsit legitimum impedimentum;

c) *pro certis diebus*,
nempe omnibus diebus dominicis et 36 diebus festis, quae indicari solent in Directorio. Vicarii autem et praefecti apostolici, item quasi-parochi tenentur Missam pro populo applicare 11 diebus tantum (c. 306 466);

d) *pro certis personis*,
nempe pro episcopis residentialibus, abbatibus nullius, parochis, quasi-parochis, vicariis et praefectis apostolicis.

Nota. In festo Nativitatis Domini et si quod festum de praecepto in diem dominicam incidat, satis est ut Missa una pro populo applicetur (c. 339, § 2).

Si festum aliquod de praecepto transfertur *totaliter*, i. e. secundum Officium et secundum obligationem abstinendi ab operibus servilibus, in alium diem, hoc die translationis Missa quoque applicanda est, sed non die pristino; secus Missa applicanda est die pristino (ib. § 3).

Ova je obveza crkvenog prava:

a) *teška*,
pa ni protivan običaj ili bolest ili siromaštvo ne daju ispriku;

b) *osobna*,
zato je dušobrižnik ne može nadomjestiti po drugome, osim ako postoji zakonita zapreka;

c) *za određene dane*,
naime, za sve nedjelje i 36 blagdana, koji se običavaju naznačiti u direktoriju. Vikari pak i apostolski prefekti, kao i dožupnici, dužni su Misu namijeniti za puk samo na 11 dana (kan. 306., 466.);

d) *za određene osobe*,
naime, za rezidencijalne biskupe, samosvojne opate, župnike, dožupnike, vikare i apostolske prefekte.

Napomena. Na blagdan Rođenja Gospodnjega i ako koji zapovijedani blagdan dođe u nedjelju, dovoljno je jednu Misu namijeniti za puk (kan. 339., § 2.).

Ako se neki zapovijedani blagdan *potpuno* prenese, tj. i prema oficiju i prema obvezi uzdržavanja od težačkih poslova, na drugi dan, na taj dan prijenosa treba namijeniti i Misu, ali ne prethodnog dana; inače je treba namijeniti prethodnoga dana (ibid. § 3.).

Ordinarius loci iusta de causa (e. g. propter exsequias occurrentes) permittere potest, ut parochus Missam pro populo alia die applicet ac ea, qua iure adstringitur (466, § 3).

Mjesni ordinarij može dopustiti zbog pravednog razloga (npr. zbog sprovoda) da župnik namijeni Misu za puk na neki drugi dan umjesto onog na koji je po pravu obvezan (kan. 466., § 3.).

Episcopus duas vel plures dioeceses, parochus duas vel plures paroecias regens vel administrans obligationi satisfaciat unica Missa pro populis sibi commissis (c. 339, § 5; c. 466, § 2).

Biskup koji ravna ili upravlja dvjema ili većim brojem biskupija, te župnik koji ravna ili upravlja dvjema ili većim brojem župa, udovoljavaju obvezi jednom Misom za puke koji su im povjereni (kan. 339., § 5.; kan. 466., § 2.).

620. 3. De obligatione ratione beneficii.

620. 3. O obvezi s obzirom na nadarbinu.

Notiones.

Beneficium (seu capellania, de qua est hic sermo) *est pia fundatio rite facta et a legitimo superiore ecclesiastico acceptata cum onere perpetuo etiam dicendi Missas (in determinata ecclesia aut altari aut die aut hora etc.).*

Pojmovi.

Nadarbina (ili kapelanija, o kojoj je ovdje riječ) *je pobožna zaklada pravilno učinjena i prihvaćena od zakonitog crkvenog poglavara, s trajnim teretom služenja Misa (u određenoj crkvi, ili na oltaru, ili određenog dana, ili časa itd.).*

Haec obligatio interdum breviter vocatur: «perpetua onera Missarum».

Ova se obveza ponekad kratko naziva: »perpetua onera Missarum«.

Quamquam sic dictae «Missae fundatae» iuxta modernam disciplinam non possunt proprie vocari beneficia, tamen regulae statim afferendae etiam de illis valent.

Iako se takozvane »zakladne Mise« prema suvremenoj disciplini ne mogu nazvati nadarbinama u pravom smislu riječi, ipak pravila, koja će odmah biti izložena, vrijede i za njih.

Regula 1.
Omnes clausulae in pia fundatione appositae et a legitima auctoritate ecclesiastica acceptatae debent rite explicari et fideliter observari.

Ratio est, quia pia fundatio beneficii est verus contractus bilateralis. Ampliorem explicationem huius regulae videsis in nostro Manuali Theol. mor. III, 260.

Regula 2.
Licet Ordinarius (episcopus dioecesanus aut superior maior religionis clericalis exemptae) in rebus levioris momenti possit interpretari aut etiam dispensare condiciones fundationi adiectas, si exsecutio onerum impositorum sine culpa administratorum impossibilis evaserit, tamen recurrendum est ad S. Congregationem Concilii, quotiescumque desideratur *reductio aut condonatio Missarum* (c. 1517, § 2).

Pravilo 1.
Sve klauzule uglavljene u pobožnoj zakladi i prihvaćene od zakonite crkvene vlasti, trebaju se ispravno tumačiti i vjerno obdržavati.

Razlog je tomu što je pobožna zaklada pravi dvostrani ugovor. Opširnije objašnjenje ovog pravila pogledaj u našem Priručniku moralne teologije, III., 260.

Pravilo 2.
Iako ordinarij (dijecezanski biskup ili viši poglavar izuzetog kleričkog reda) u lakšim stvarima može tumačiti ili čak dispenzirati od uvjeta koji su pridruženi zakladi, ako izvršenje preuzetih dužnosti postane nemoguće bez krivnje upravitelja, ipak se treba obratiti Svetoj kongregaciji Koncila, kad god se traži *smanjenje broja ili oprost od služenja Misa* (kan. 1517., § 2.).

621. 4. De obligatione ratione stipendii.

a) Notio, origo, liceitas stipendiorum.

Stipendium pro Missa dicenda minime datur tamquam pretium sacrificii — hoc enim esset turpis simonia — sed est eleemosyna data ad honestam sacerdotis sustentationem.

Qui enim altari servit, de altari et vivere potest. Missarum stipendia originem ducunt ex oblationibus fidelium, quae in primitiva Ecclesia offerebantur inter Missarum sollemnia, postea autem etiam extra Missam.

Licitum autem est *cuilibet* (et non soli pauperi) sacerdoti celebranti et applicanti stipendium recipere (c. 824, § 1).

Immo sacerdos, qui unice propter stipendium celebrat, alias non celebraturus, non peccat, dummodo pecuniam acceptam in bonos usus impendat.

Graviter autem Ecclesia prohibet, ne sacerdos accipiat plura stipendia

a) pro eadem Missa, quamvis applicet fructum quoque personalem (Prop. 10 damn. ab Alexandro VII.);

621. 4. O obvezi s obzirom na nagradu.

a) Pojam, podrijetlo, dopuštenost nagrada.

Nagrada za služenje Mise [stipendij] nipošto se ne daje kao cijena žrtve — to bi, naime, bila odvratna simonija — nego, to je milostinja dana za prikladno uzdržavanje svećenika.

Naime, tko služi žrtveniku, može i živjeti od žrtvenika [usp. 1 Kor 9, 13]. Misne nagrade vuku podrijetlo od prinosa vjernika, koji su se u prvobitnoj Crkvi prikazivali tijekom svečanosti Mise, a kasnije i izvan Mise.

Dopušteno je *svakom* (a ne samo siromašnom) svećeniku, koji slavi i namjenjuje Misu, primiti nagradu (kan. 824., § 1.).

Štoviše, svećenik koji slavi Misu jedino radi nagrade, a inače je ne bi slavio, ne griješi, dok god primljeni novac iskoristi za dobre svrhe.

No, Crkva strogo zabranjuje da svećenik primi više nagrada:

a) za istu Misu, pa makar namijenio i osobni plod (propozicija 10. osuđena od Aleksandra VII.);

b) pro pluribus Missis eadem die celebratis [1] (excepto die Natalis Domini aut speciali indulto).

b) za više Misa koje slavi istoga dana [1] (osim na dan Rođenja Gospodnjega ili po posebnom indultu).

622. b) Obligatio in genere.
Ex stipendio accepto oritur (vi contractus do ut facias) gravis obligatio iustitiae applicandi Missam, idque cum iis condicionibus, quae impositae et acceptatae fuerunt.

Hinc sacerdos, qui accepto stipendio non dicit Missam promissam, non solum graviter peccat, sed etiam tenetur ad restitutionem.

Stipendium sacerdoti traditum pro Missa dicenda *statim* in eius dominium transit ac proinde etiam ipsi et non donatori perit. Quare sacerdos post acceptum stipendium debet Missam dicere, etiamsi stipendium ipsi ablatum est per furtum (c. 829).

Si quis pecuniae summam obtulerit pro Missarum applicatione non indicans earundem numerum, hic supputetur secundum consuetudinem loci, *in quo oblator morabatur*, nisi aliam fuisse eius intentionem legitime praesumi debeat (c. 830).

622. b) Općenito o obvezi.
Iz primljene nagrade nastaje (po sili ugovora *do ut facias*) teška obveza iz pravednosti da se namijeni Misa, i to s onim uvjetima, koje su bili postavljeni i prihvaćeni.

Zato svećenik, koji nakon primanja nagrade nije služio obećanu Misu, ne samo da teško griješi, nego je također obvezan na vraćanje.

Nagrada, koja je predana svećeniku za služenje Mise, *odmah* prelazi u njegovo vlasništvo i zato propada njemu, a ne darovatelju. Stoga, svećenik je dužan služiti Misu nakon primanja nagrade, pa i kad bi mu nagrada bila oduzeta krađom (kan. 829.).

Ako netko daruje svotu novca za misne namjene, bez naznake koliki bi trebao biti njihov broj, taj se treba odrediti prema običaju mjesta, *u kojem je darovatelj boravio*, osim ako bi trebalo zakonito pretpostaviti da je njegova nakana bila drugačija (kan. 830.).

---

[1] Nihil obstat ne sacerdos binans accipiat pro una Missa stipendium vel eam applicet pro populo; per alteram autem satisfaciat obligationi ex fidelitate, voto, praecepto, statuto etc. ortae.

[1] Ništa ne sprječava da svećenik, koji služi dvije Mise, primi nagradu za jednu Misu ili je namijeni za puk; a drugom Misom udovolji obvezi koja potječe iz vjernosti, zavjeta, zapovijedi.

623. c) Obligatio circumstantiarum.

Obligatio ex stipendio orta non solum se extendit ad ipsam Missam dicendam, sed etiam ad omnes circumstantias tacite aut expresse stipulatas, e. g. loci, temporis, altaris privilegiati, Missae votivae, Missarum Gregorianarum.

α) Quantum **ad tempus** Missa dicenda est imprimis secundum terminum utrimque determinatum. Quodsi terminus non est accurate praescriptus, tunc Missae pro urgenti causa oblatae, e. g. pro valetudine recuperanda, quamprimum tempore utili [1] sunt celebrandae; in aliis casibus Missae sunt celebrandae intra modicum tempus pro maiore vel minore Missarum numero (c. 834).

[1] Tempus utile in iure (c. 35) illud intellegitur, quod pro exercitio aut prosecutione sui iuris ita alicui competit, ut ignoranti aut agere non valenti non currat. Proinde e. g. si sacerdos recepit stipendium Missae dicendae pro graviter aegroto, debet quidem, cum sit causa urgens, hanc Missam quantocius dicere. Sin autem sacerdos propter propriam aegritudinem inopinatam hanc Missam dicere nequit, nisi post plures hebdomadas, tempus utile non currit, et tunc satisfacit obligationi acceptatae.

623. c) Obveza okolnosti.

Obveza, koja je nastala iz nagrade, ne proteže se samo na služenje Mise, nego i na sve okolnosti, koje su prešutno ili izričito ugovorene, npr. o mjestu, vremenu, povlaštenom oltaru, zavjetnoj Misi, gregorijanskim Misama.

α) Što se tiče **vremena**, Misu treba služiti prvenstveno prema terminu koji su obje strane odredile. Ako termin nije točno propisan, tada Mise koje se prikazuju za hitne slučajeve, npr. za ozdravljenje, treba slaviti u prvo korisno vrijeme [1]. U drugim slučajevima, Mise treba slaviti u kratko vrijeme prema većem ili manjem broju Misa (kan. 834.).

[1] Pod korisnim se vremenom u pravu (kan. 35.) razumije ono koje nekomu pripada za izvršenje ili ostvarenje njegova prava, tako da mu ne teče, ako za to ne zna ili je u djelovanju spriječen. Prema tome, ako svećenik primi nagradu za služenje Mise za teško bolesnog čovjeka, treba što je moguće prije služiti ovu Misu, jer je to hitan slučaj. No, ako svećenik radi vlastite nenadane bolesti, ne može služiti ovu Misu, osim nakon mnogo tjedana, korisno vrijeme ne teče, i tada udovoljava primljenoj obvezi.

Nemini autem licet tot Missarum onera *per se* celebrandarum recipere, quibus intra annum satisfacere nequeat (c. 835) **[2]**.

Ali, nikomu nije dopušteno da *sam po sebi* preuzme toliki broj obveza služenja Misa, koji ne bi mogao izvršiti unutar godine dana (kan. 835.) **[2]**.

β) Quantum ad Missas **in altari privilegiato** (sive locali sive personali), haec circumstantia, si est expresse stipulata, omnino observanda est, neque illi satisfieri potest per aliam indulgentiam plenariam.

β) Što se tiče Misa **na povlaštenom oltaru** (bilo mjesnom bilo osobnom), ove se okolnosti, ako je izričito ugovorena, treba u cijelosti pridržavati, i ne može joj se udovoljiti drugim potpunim oprostom.

---

[2] Decreto S. Cong. Conc. 11 Maii 1904 statutum fuit, ut una Missa accepta sit dicenda intra mensem; si simul 20 Missae acceptae sint, intra duos menses; si 40, intra tres; si 100, intra sex menses. Haec omnia, cum non sint renovata in novo Codice, non iam habent obligationem sed directionem. Salubriter statuit Codex iur. can. c. 836 et 837: «In ecclesiis, in quibus ob fidelium peculiarem devotionem Missarum eleemosynae ita affluunt, ut omnes Missae celebrari ibidem debito tempore nequeant, moneantur fideles per tabellam in loco patenti et obvio positam, Missas oblatas celebratum iri vel ibidem, cum commode poterit, vel alibi. Qui Missas per alios celebrandas habet, eas quamprimum distribuat, sed tempus legitimum pro earundem celebratione incipit a die, quo sacerdos celebraturus easdem receperit, nisi aliud constet.»

[2] Dekretom Svete kongregacije Koncila od 11. svibnja 1904. bilo je određeno da se jedna primljena Misa treba služiti unutar mjesec dana; ako je istovremeno primljeno 20 Misa, unutar dva mjeseca, ako ih je 40, unutar tri mjeseca; ako ih je 100, unutar šest mjeseci. Budući da sve ovo nije obnovljeno novim Zakonikom, nije više obvezno, ali daje smjernice. Razumno je odredio Zakonik kanonskog prava, kan. 836. i 837.: »U crkvama gdje se zbog osobite pobožnosti vjernika nakupi toliko misnih nagrada, da se ne mogu ondje u propisanom vremenu slaviti sve Mise, vjernici se moraju obavijestiti pismenim putem i postavljenim oglasom na vidljivom i pristupačnom mjestu, da će se plaćene Mise slaviti ili ondje, ako to bude moguće, ili drugdje. Tko ima takve Mise, koje će morati odslužiti netko drugi, treba ih što prije porazdijeliti, ali zakonito vrijeme za njihovo slavljenje počinje onim danom kad ih primi svećenik, koji će ih slaviti, ako nije drugačije određeno.«

γ) Quantum ad **30 Missas Gregorianas**, haec circumstantia profecto est observanda; si tamen aliqua interruptio 30 Missarum facta est *sine culpa*, tunc non videtur esse necessarium iterum incipere ab initio tricenarium numerum, praesertim si tunc aliquae ex istis Missis dicuntur in altari privilegiato.

Ratio est, quia tale onus esset nimis grave pro sacerdote et ex alia parte non certo constat, animam defuncti, pro quo Missae Gregorianae dicendae sunt, ex tali interruptione magnum detrimentum pati, saltem si pro illa nonnullae Missae dicuntur in altari privilegiato (cf. nostrum Man. theol. mor. III 269; Arregui, Summarium theol. mor. n. 561).

γ) Što se tiče **30 gregorijanskih Misa**, ove se okolnosti treba svakako pridržavati. No, ako je *bez krivnje* nastupio nekakav prekid između 30 Misa, tada izgleda da nije nužno ponovno započeti od početka do broja trideset, osobito ako se tada neke od tih Misa služe na povlaštenom oltaru.

Razlog je tomu što bi takav teret bio pretežak za svećenika, a s druge strane nije posve sigurno da bi duša pokojnika, za koju treba služiti gregorijanske Mise, zbog takvog prekida pretrpjela veliku štetu, barem ako se za nju neke Mise služe na povlaštenom oltaru (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 269.; Arregui, Summarium theol. mor. n. 561.).

624. Quantitas stipendii pro Missis manualibus statuitur a taxa dioecesana, quae observanda est ab omnibus, etiam a religiosis exemptis. Licitum autem est non solum acceptare maius stipendium *sponte* oblatum, sed etiam exigere, si cum Missa coniuncta sunt specialia onera, e. g. hora tarda, locus determinatus.

Quantitas stipendii pro Missis fundatis determinatur ab Ordinario, i. e. ab episcopo pro omnibus sacerdotibus non exemptis, a superiore autem maiore religioso pro religiosis exemptis (c. 1550).

624. Visina nagrade za ručne Mise određuje se biskupijskom pristojbom [taksom], koje se svi trebaju pridržavati, pa i izuzeti redovnici. No, dopušteno je ne samo primiti veću nagradu, koja je *dobrovoljno* darovana, nego je i tražiti, ako su s Misom spojeni posebni tereti, npr. služenje u kasni čas, na određenom mjestu.

Visinu nagrade za zakladne Mise određuje ordinarij, tj. biskup za sve svećenike, koji nisu izuzeti, a viši redovnički poglavar za izuzete redovnike (kan. 1550.).

625. Missae aliis tradendae. Qui habent Missarum numerum, de quibus sibi licet libere disponere, possunt eas tribuere sacerdotibus sibi acceptis, dummodo probe sibi constet eos esse omni exceptione maiores vel testimonio proprii Ordinarii commendatos (c. 838).

625. Mise koje se trebaju predati drugima. Oni koji imaju određeni broj Misa s kojima mogu slobodno raspolagati, mogu ih predati svećenicima, koje smatraju prihvatljivima, dok god su potpuno uvjereni da su oni bez svakog prigovora ili imaju preporuku vlastitog ordinarija (kan. 838.).

Severiora igitur statuta hac de re antea lata non iam obligant. Qui autem Missas sibi commissas aliis celebrandas tradiderit, obligatione tenetur, usquedum acceptatae ab iisdem obligationis et recepti stipendii testimonium obtinuerit (c. 839).

Dakle, strože odredbe, koje su prije bile donesene o ovoj stvari, više ne obvezuju. Ali, tko povjerene Mise preda drugima da ih slave, još uvijek je vezan obvezom, sve dok ne primi njihovu potvrdu da su preuzeli obvezu i primili nagradu (kan. 839.).

— Episcopus vel etiam concilium provinciale nequit prohibere, ne quis stipendia Missarum *manualium* accepta mittat extra dioecesim sacerdotibus bene notis. S. C. C, d. 19 Febr. 1921 (Act. Ap. Sed. XIII 230).

— Biskup ili također pokrajinski sabor ne može zabraniti da netko primljene nagrade za *ručne* Mise pošalje izvan biskupije dobro poznatim svećenicima. S. C. C, 19. veljače 1921. (Acta Apostolicae Sedis, XIII., 230.).

Distinguuntur
a) Missae *fundatae*, quae in determinato loco vel a determinato sacerdote omnino dici debent;

Razlikuju se:
a) *Zakladne* Mise, koje se u cijelosti trebaju služiti na određenom mjestu ili od strane određenog svećenika;

b) Missae *ad instar manualium*, quae quidem fundatae sunt, sed tamen alibi celebrari possunt;

b) Mise *poput ručnih*, koje su, doduše, zakladne, ali se mogu slaviti i drugdje;

c) Missae *manuales*, quae a quocumque sacerdote dici possunt (c. 826).

c) *Ručne* Mise [manualne Mise], koje može služiti svaki svećenik (kan. 826.).

— In tradendis stipendiis Missarum quaelibet etiam species negotiationis vel mercaturae omnino arceatur (c. 827); sed non iam exsistunt poenae latae sententiae contra eos, qui stipendia Missarum tradunt bibliopolis aut ex Missis lucrum temporale hauriunt.

— U predaji nagrada za Mise treba spriječiti svako, pa i prividno, poslovanje ili trgovanje (kan. 827.); ali više ne postoje unaprijed izrečene kazne protiv onih koji nagrade za Mise predaju knjižarama ili iz Misa stječu vremeniti dobitak.

Stipendia Missarum tradendarum omnino integra (non diminuta) debent tradi.

Nagrade za predane Mise, trebaju se predati u cijelosti (ne umanjene).

Licitum autem est, stipendia transmittenda diminuere,

No, dopušteno je umanjiti nagrade, koje treba prenijeti:

a) si oblator expresse permittit aliquid retinere, aut certo constat, excessum supra taxam dioecesanam datum esse intuitu personae (c. 840, § 1);

a) ako darovatelj izričito dopusti da se nešto zadrži ili je posve sigurno da je dano više nego što iznosi biskupijska pristojba baš s obzirom na njegovu osobu (kan. 840., § 1.);

b) si Missae ad instar manualium transmittuntur. Tunc enim potest excessus supra taxam dioecesanam retineri, si pinguis eleemosyna locum pro parte tenet dotis beneficii aut causae piae (ib. § 2);

b) ako se prenose Mise poput ručnih. Naime, tada se može zadržati višak, koji prelazi biskupijsku pristojbu, ako obilnija milostinja ima značaj nadarbinskog ili zakladnog prihoda (ibid. § 2);

c) si adest speciale indultum Summi Pontificis;

c) ako postoji poseban indult vrhovnog svećenika;

d) si recipiens non rogatus prorsus libere consentit.

d) ako primatelj, koji o tome nije upitan, posve slobodno pristane.

620. Nota. 1. Missae manuales superfluae tradendae sunt saltem ante unum annum elapsum a die acceptionis; Missae vero ad instar manualium tradendae sunt saltem ante diem 31. Dec. illius anni, in quo erant dicendae.

Missae dicendae et dictae accurate in aliquo libro adnotentur, quia secus magna incommoda facile orientur.

620. Napomena. 1. Višak ručnih misa treba predati barem prije proteka godine dana od dana primanja, a mise poput ručnih treba predati barem prije 31. prosinca one godine u kojoj imaju biti služene.

Neka se Mise, koje treba služiti i koje su odslužene, zabilježe u nekoj knjizi, jer bi u suprotom lako mogle nastati velike neprilike.

627. 5. De obligatione ratione promissionis.

Regula.
Qui *onerosam* promissionem cum animo se obligandi dedit Missam applicandi, tenetur sub gravi satisfacere huic obligationi; sin autem promissio fuit *liberalis*, oritur sola obligatio levis.

627. 5. O obvezi s obzirom na obećanje.

Pravilo.
Tko je dao *naplatno* obećanje s namjerom da se obveže da će namijeniti Misu, dužan je pod teški grijeh ispuniti ovu obvezu. No, ako je obećanje bilo *besplatno*, nastaje samo laka obveza.

628. 6. De obligatione ratione oboedientiae.

Praelati cum saeculares tum religiosi possunt, iusta exsistente causa, subditis suis praecipere applicationem Missae. Ita sententia longe communior et in praxi sequenda, si agitur de sacerdotibus voto religioso oboedientiae ligatis (cf. S. Congr. de Rel. d. 3 Maii 1914).

628. 6. O obvezi s obzirom na poslušnost.

Prelati, kako svjetovni, tako i redovnički, mogu svojim podložnicima naložiti namjenu Mise, ako postoji pravedan razlog. Tako glasi daleko općenitije mišljenje i ono koje treba slijediti u praksi, ako je riječ o svećenicima koji su vezani zavjetom redovničke poslušnosti (usp. Sveta kongregacija za redovnike, 3. svibnja 1914.).

CAPUT III. **De requisitis liturgicis ad celebrandam Missam.**

Ex iure ecclesiastico quattuor requiruntur ad licite celebrandam Missam, scil.
1. legitimum tempus;
2. locus decens;
3. sacra utensilia;
4. ritus observandi.

POGLAVLJE III. **O potrebnim liturgijskim uvjetima za slavljenje Mise.**

Po crkvenom pravu, potrebna su četiri uvjeta za dopušteno slavljenje Mise, to jest:
1. zakonito vrijeme;
2. dolično mjesto;
3. sveti predmeti za [liturgijsku] upotrebu;
4. obredi koje treba obdržavati.

Art. 1. **De tempore celebrationis Missae.**

629. Tempus celebrationis Missae determinatum est quoad dies et horas.

1. Quolibet die licet celebrare Missam, attamen triduo ultimo hebdomadae sanctae specialia statuta observanda sunt (cf. nostrum Man. theol. mor. III, n. 281 sqq.).

2. Tres Missae a quolibet sacerdote possunt (non debent) dici in festo Nativitatis Domini et die Commemorationis omnium fidelium defunctorum (2 Nov.). Sacerdotes caecutientes, quibus ex indulto licet cotidie eandem Missam votivam dicere, possunt istis diebus trina vice hanc Missam dicere. Ita S. R. C. d. 26 Ian. 1920 et 12 Ian. 1921 (Act. Ap. Sed. XII 122 et XIII 155).

Art. 1. **O vremenu slavljenja Mise.**

629. Vrijeme slavljenja Mise određeno je što se tiče dana i sata [ure].

1. Svakoga je dana dopušteno slaviti Misu, ali se u završno trodnevlje Velikoga tjedna treba pridržavati posebnih odredaba (usp. naš Priručnik moralne teologije. III, n. 281. sl.).

2. Svaki svećenik može (ali nije dužan) služiti tri Mise na blagdan Rođenja Gospodnjega i na Spomendan svih vjernih mrtvih (2. studenoga). Slijepi svećenici, kojima je po indultu dopušteno da svakog dana služe istu zavjetnu Misu, mogu ovih dana tri puta služiti tu Misu. Tako određuje Sveta kongregacija za obrede, 26. siječnja 1920. i 12. siječnja 1921. (Act. Ap. Sed. XII. 122. i XIII. 155.).

3. Duae Missae possunt dici diebus dominicis et festivis ab iis solis, qui habent sic dictam *facultatem binandi*, quae quidem conceditur vel a iure communi vel ex indulto Ordinarii.

3. Na nedjelje i blagdane dvije Mise mogu služiti samo oni koji imaju takozvanu *ovlast za binaciju*, a ona se daje ili po općem pravu ili po indultu ordinarija.

630. *Ex iure communi* (dependenter tamen ab Ordinario, ad quem pertinet de his rebus iudicare) binatio non tantum permittitur sed etiam praecipitur in duobus casibus:

a) quando parochus duas paroecias obtinet vel duos populos adeo seiunctos (circiter 1500 m.), ut alter ipsorum parocho celebranti per dies festos adesse nullo modo possit ob locorum distantiam;

b) quando una tantum est ecclesia, in qua Missa celebratur, et ad quam insimul universus populus convenire non potest (Instruct. S. C. de Prop. Fid. d. 24 Maii 1870). Iste casus semper fere accidit in paroeciis ruralibus.

Ex speciali indulto Ordinarii binatio aliquando propter penuriam sacerdotum permittitur etiam in illis ecclesiis, ubi plus quam duae Missae dicuntur.

630. *Po općem pravu* (ali ovisno o ordinariju, kojem pripada suditi o ovim stvarima) binacija se ne samo dopušta, nego i zapovijeda u dva slučaja:

a) kada župnik zaprimi upravu nad dvjema župama ili dva puka, koji su toliko udaljeni (oko 1500 m.), da jedan od njih na blagdane nikako ne može doći župniku, dok slavi Misu, zbog udaljenosti mjesta;

b) kada je samo jedna crkva u kojoj se slavi Misa, a u kojoj se istovremeno ne može okupiti sav puk (Instrukcija Svete kongregacije za širenje vjere, 24. svibnja 1870.). Ovaj se slučaj gotovo uvijek događa u seoskim župama.

Po posebnom indultu ordinarija, binacija se ponekad dopušta zbog manjka svećenika, pa i u onim crkvama u kojima se služi više od dvije Mise.

Sacerdoti celebranti duas Missas non licet pro altera Missa stipendium accipere neque alicui obligationi *iustitiae* satisfacere, nisi habeat specialem licentiam S. Sedis. (Cf. supra n. 621, nota.)

Svećeniku, koji slavi dvije Mise, nije dopušteno primiti nagradu za drugu Misu, niti udovoljiti bilo kojoj obvezi iz *pravednosti*, osim ako ima posebno dopuštenje Svete Stolice. (Usp. gore n. 621., napomena.)

631. 4. Hora quacumque ab una hora ante auroram ad unam horam post meridiem licet Missam incipere (c. 821, § 1).

631. 4. Ura, u kojoj je dopušteno započeti Misu, jest bilo koja od jedne ure prije zore do jedne ure poslijepodne (kan. 821., § 1.).

Praeceptum ecclesiasticum non celebrandi notabiliter ante vel post tempus statutum obligat sub gravi; attamen licet citius vel tardius Missam dicere.
a) in necessitate conficiendi viaticum administrandum;
b) in nocte Nativitatis Domini;
c) ex consuetudine rationabili;
d) ex dispensatione concessa ab episcopo vel superiore religioso;
e) ex privilegio a S. Sede concesso, quale habent complura instituta religiosa.

Crkvena zapovijed da se Misa ne slavi znatno prije ili poslije određenog vremena obvezuje pod teški grijeh. No ipak, dopušteno je služiti Misu prije ili kasnije:
a) zbog nužde da se posveti popudbina, koju treba podijeliti;
b) u noći Rođenja Gospodnjega;
c) po razumnom običaju;
d) po oprostu podijeljenom od biskupa ili redovničkog poglavara;
e) po povlastici udijeljenoj od Svete Stolice, kakvu imaju mnoge redovničke družbe.

632. 5. Missae duratio. Missa privata ordinarie nec sit longior 30 minutis nec brevior 20 minutis.

632. 5. Trajanje Mise. Privatna Misa neka redovito ne bude duža od 30 minuta, niti kraća od 20 minuta.

Graves theologi putant sacerdotem, qui dicit Missam intra 15 minuta, committere grave peccatum irreverentiae et aliquando etiam scandali.

Ozbiljni teolozi smatraju da svećenik, koji odsluži Misu unutar 15 minuta, čini teški grijeh nepoštovanja, a ponekad i sablazni.

Art. 2. **De loco celebrationis.**

Locus celebrationis includit duo: spatium in quo et altare super quo Missa celebratur.

633. Principium 1. *Ex iure communi non licet Missam celebrare nisi in ecclesiis aut oratoriis iisque non pollutis, exsecratis aut interdictis.*

Dicitur: *ex iure communi*, nam ex privilegio nonnulli sacerdotes possunt celebrare Missam in quocumque loco decenti, e. g. Cardinales, episcopi, missionarii etc.

In aliquo casu extraordinario per modum actus potest loci Ordinarius (aut superior maior religionis exemptae) permittere celebrationem Missae in alio loco decenti, non autem in cubiculo.

— Quomodo ecclesiae et oratoria polluantur, dictum est in tractatu de religione n. 447. De interdicto locali sermo erit infra in tractatu de censuris.

Ecclesia exsecratur, quando ita mutatur, ut non iam censeatur eadem ecclesia, e. g. si totaliter vel secundum maiorem partem destruitur, licet reaedificata sit; si est redacta ad usus profanos (c. 1170); non autem, si crusta parietum, in quibus cruces consecrationis depictae erant, raditur aut decidit.

Art. 2. **O mjestu slavljenja.**

Mjesto slavljenja uključuje dvoje: prostor u kojem se slavi Misa i oltar na kojem se slavi Misa.

633. Načelo 1. *Po općem pravu, nije dopušteno Misu slaviti drugdje osim u crkvama ili oratorijima, i to onima koji nisu oskvrnuti, izgubili posvetu ili kažnjeni interdiktom.*

Kaže se: *po općem pravu*, jer po povlastici neki svećenici mogu slaviti Misu na svakom doličnom mjestu, npr. kardinali, biskupi, misionari itd.

U nekom izvanrednom slučaju, mjesni ordinarij (ili viši poglavar izuzete redovničke družbe) može dopustiti *per modum actus* slavljenje Mise na drugom dostojnom mjestu, ali ne u sobi.

— Kako dolazi do oskvrnuća crkve ili oratorija, rečeno je u raspravi o bogoštovlju n. 447. O mjesnom interdiktu bit će riječi kasnije u raspravi o cenzurama.

Crkva gubi posvetu [*exsecratio*] kad se toliko izmijeni da se više ne smatra istom crkvom, npr. ako se u cijelosti ili većim dijelom uništi, pa makar bila ponovno izgrađena; ako je svedena na svjetovnu upotrebu (kan. 1170.); ali ne i ako se ostruže ili otpadne žbuka na kojoj su bili naslikani križevi posvete.

634. Principium 2. *Numquam licet Missam celebrare nisi in altari consecrato, quod quidem potest esse aut fixum aut portatile.*

Quaenam requirantur, ut altare fixum vel portatile possit consecrari, videsis in iure liturgico. Latius de omnibus his egimus in nostro Man, iur. eccl. q. 358 sqq. et 366 sqq.

Non licet Missam celebrare

a) in templo haereticorum vel schismaticorum, etsi olim rite consecrato aut benedicto. Ita Cod. iur. can, c. 823, § 1. Exinde tamen non censentur revocata indulta particularia de sic dictis ecclesiis simultaneis;

b) in altari alius ritus catholici. Deficiente autem altari proprii ritus sacerdoti fas est ritu proprio celebrare in altari consecrato alius ritus catholici (ib. § 2);

c) super Graecorum antimensiis (ib.), nisi adsit speciale indultum;

d) in altaribus sic dictis papalibus, sine speciali indulto (ib. § 3).

634. Načelo 2. *Nikada nije dopušteno slaviti Misu drugdje osim na posvećenom oltaru, a on može biti ili nepomičan ili pomičan* [*prijenosan*].

Što je potrebno da se nepomični ili pomični oltar može posvetiti, vidjet ćeš u liturgijskom pravu. Opširnije o svemu tome raspravljamo u našem Priručniku crkvenog prava q. 358. sl. i 366. sl.

Nije dopušteno slaviti Misu:

a) u hramu krivovjeraca ili raskolnika, pa i u slučaju ako je nekoć pravilno posvećen ili blagoslovljen. Tako kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 823., § 1. No, time se ne smatra da su opozvani pojedinačni indulti o takozvanim simultanim crkvama;

b) na oltaru drugog katoličkog obreda. No, u nedostatku oltara vlastitog obreda, svećeniku je dopušteno vlastitim obredom slaviti na posvećenom oltaru drugog katoličkog obreda (ibid. § 2);

c) na grčkim oltarnicima (ibid.), osim ako postoji poseban indult;

d) na takozvanim papinskim oltarima, bez posebnog indulta (ibid. § 3).

Art. 3. **De sacris utensilibus.**

Sacra utensilia ad tres classes reduci possunt:
1. ornatus altaris;
2. ornatus sacerdotis;
3. sacra vasa.

Art. 3. **O svetim predmetima za liturgijsku upotrebu.**

Sveti predmeti za liturgijsku upotrebu mogu se svrstati u tri razreda:
1. ures oltara;
2. ruho svećenika;
3. sveto posuđe.

635. Ornatus altaris complectitur:

a) tres mappas ex lino vel cannabe confectas et benedictas;

b) Missale cum cussino vel parvo pulpito;

c) duas candelas accensas, ex cera confectas;

d) imaginem Crucifixi.

635. Ures oltara obuhvaća:

a) tri stolnjaka načinjena od lana ili konoplje, te blagoslovljena;

b) Misal s jastukom ili malim stalkom;

c) dvije upaljene svijeće načinjene od voska;

d) sliku Raspetoga [raspelo].

Censetur esse grave peccatum celebrare Missam sine ulla mappa aut sine ullo lumine.

Smatra se da je teški grijeh slaviti Misu bez ikakvog stolnjaka ili bez ikakve svjetlosti.

636. Ornatus sacerdotis dicentis Missam constituitur ex amictu, alba, cingulo, manipulo, stola, casula.

Omnes istae vestes benedici debent ab episcopo aut ab habente facultatem [1].

Censetur esse grave peccatum celebrare Missam sine ulla sacra veste, aut etiam sine casula et alba.

Color paramentorum est quidem observandus iuxta diversa officia et festa, sed non obligat sub gravi.

636. Ruho svećenika, koji služi Misu, sastoji se od amikta, albe, pojasa, manipula, štole, misnice.

Svu ovu odjeću treba blagosloviti biskup ili onaj tko ima ovlaštenje [1].

Smatra se da je teški grijeh slaviti Misu bez ikakvog svetog ruha, ili također bez misnice i albe.

Treba se, doduše, pridržavati boje paramenata prema različitim službama i blagdanima, ali to ne obvezuje pod teški grijeh.

---

[1] Codex iur. can. c. 1304 statuit:

«Benedictionem illius sacrae supellectilis, quae ad normam legum liturgicarum benedici debet, antequam ad usum sibi proprium adhibeatur, impertire possunt:

1. *S. R. E. Cardinales et episcopi omnes (pro omnibus ecclesiis et oratoriis)*;

2. *locorum Ordinarii, charactere episcopali carentes*, pro ecclesiis et oratoriis proprii territorii;

3. *parochus* pro ecclesiis et oratoriis in territorio suae paroeciae positis, et rectores ecclesiarum pro suis ecclesiis;

4. *sacerdotes a loci Ordinario delegati*, intra fines delegationis et iurisdictionis delegantis;

5. *superiores religiosi* (etiam non exempti) et sacerdotes eiusdem religionis ac ipsis delegati pro propriis ecclesiis et oratoriis ac pro ecclesiis monialium sibi subiectarum.»

---

[1] Zakonik kanonskog prava u kan. 1304. određuje:

»Blagoslov onog svetog posuđa, koje se mora blagosloviti prema odredbi liturgijskih zakona, prije upotrebe kojoj je namijenjeno, mogu izvršiti:

1. *Kardinali Svete Rimske Crkve i svi biskupi (za sve crkve i oratorije)*;

2. *mjesni ordinariji, koji nemaju biskupskog reda*, za crkve i oratorije na vlastitom području;

3. *župnik* za crkve i oratorije na području svoje župe, i upravitelji crkava za svoje crkve;

4. *svećenici opunomoćeni od mjesnog ordinarija*, u granicama punomoći i poglavarske vlasti opunomoćitelja;

5. *redovnički poglavari* (pa i oni koji nisu izuzeti) i od njih opunomoćeni svećenici iste redovničke družbe za vlastite crkve i oratorije i za crkve redovnica, koje su im podložne.«

637. Vasa sacra ad Missam requisita sunt calix cum patena, ampullae vini et aquae. Accedunt corporale, palla, purificatorium, velum calicis et bursa pro corporali.

Patena et cuppa calicis debent esse aurea, vel, si sunt ex argento vel stanno vel aluminio, debent esse intus deauratae. Calix et patena debent esse consecrata; amittunt autem hanc consecrationem, si perdunt suam formam, e. g. per fractionem; non vero si denuo deaurantur (c. 1305, § 2).

Corporale benedictum sub gravi requiritur in Missa.

Purificatorium et palla non benedicuntur.

Prima lotio corporalium et purificatoriorum facienda est a subdiaconis vel alio clerico in maioribus ordinibus constituto (c. 1306, § 2), neque extra casum necessitatis videtur licite fieri posse a clericis inferioribus, sicut complures theologi docuerunt ante novum codicem.

637. Sveto posuđe, koje je potrebno za Misu, jest: kalež s patenom, ampulice za vino i vodu. Pridružuju se i tjelesnik, pala, purifikatorij, veo za kalež, te bursa za tjelesnik.

Patena i kupa kaleža trebaju biti od zlata ili, ako su od srebra ili kositra, trebaju biti iznutra pozlaćene. Kalež i patena trebaju biti posvećeni. Ovo pak posvećenje gube ako izgube svoj oblik, npr. prijelomom; ali ga ne gube ako se iznova pozlate (kan. 1305., § 2.).

Na Misi je potrebno imati blagoslovljeni tjelesnik pod teški grijeh.

Purifikatorij i pala ne blagoslivljaju se.

Prvo pranje tjelesnika i purifikatorija treba obaviti podđakon ili drugi klerik u višim redovima (kan. 1306., § 2.), i izgleda da to ne mogu dopušteno učiniti niži klerici, osim u slučaju nužde, kao što su mnogi teolozi naučavali prije novog Zakonika.

Art. 4. **De ritibus observandis.**

638. Principium. *Omnes rubricae Missalis aliqualiter obligant in conscientia.*

Patet ex Constitutione S. Pii V et ex decreto S. C. Rit., quae inveniuntur in initio Missalis.

Statuit Codex iur. can. c. 818: «Reprobata quavis contraria consuetudine, sacerdos celebrans accurate et devote servet rubricas suorum ritualium librorum, caveatque ne alias caeremonias aut preces proprio arbitrio adiungat.»

Gravitas huius obligationis pensanda est ex gravitate materiae et ex communi sensu doctorum. Sic e. g. sub gravi requiritur servitor Missae, nisi adsit privilegium Pontificium [1];

[1] Codex iur. can. c. 813 statuit: «Sacerdos Missam ne celebret sine ministro, qui eidem inserviat et respondeat. Minister inserviens ne sit mulier, nisi deficiente viro, iusta de causa, eaque lege ut mulier ex longinquo respondeat nec ullo pacto ad altare accedat.»

Licet igitur Missam celebrare etiam devotionis causa cum muliere ministrante, si vir potens servire abest. Mulieris autem *immediata* ministratio ad altare, e. g. porrigendo urceolos, iuxta S. Alphonsum (Theol. mor. l. 6, n. 392) est peccatum mortale.

Art. 4. **O obredima koje treba obdržavati.**

638. Načelo. *Sve rubrike Misala na neki način obvezuju u savjesti.*

To je očito iz konstitucije sv. Pija V. i iz dekreta Svete kongregacije za obrede, koji se nalaze na početku Misala.

Zakonik kanonskog prava u kan. 818. određuje: »Odbacivši svaki protivni običaj, neka se svećenik, koji slavi Misu, točno i pobožno pridržava rubrika svojih obrednih knjiga, i neka pazi da ne dodaje druge ceremonije ili molitve po vlastitom izboru.«

Težinu ove obveze treba procjenjivati po težini materije i po općenitom shvaćanju naučitelja. Tako se npr. pod teški grijeh traži poslužitelj [ministrant] na Misi, osim ako postoji povlastica od strane prvosvećenika [1].

[1] Zakonik kanonskog prava u kan. 813. određuje: »Svećenik ne smije slaviti Misu bez ministranta, koji mu poslužuje i odgovara. Ministrant, koji poslužuje, ne smije biti žena, osim ako nema muškaraca i postoji pravedan razlog, i to uz odredbu da žena odgovara iz daljine i da nipošto ne pristupa oltaru.«

Dopušteno je, dakle, slaviti Misu, pa i iz pobožnosti, sa ženom kao ministrantom, ako nema za to osposobljenog muškarca. Ali, neposredno ministriranje žene kod oltara, npr. pružanjem vrčića, smrtni je grijeh prema sv. Alfonzu (Theol. mor. l. 6., n. 392.).

quaelibet notabilis mutatio in Canone est graviter illicita, item extra Canonem omittere partes integras, quae *in qualibet Missa* dici debent, e. g. omissio evangelii. Alia non videntur sub gravi obligare.

Svaka znatna promjena u Kanonu jest strogo nedopuštena, a isto tako, propust čitavih dijelova izvan Kanona, koji se trebaju govoriti *u svakoj Misi*, npr. izostaviti Evanđelje. Drugo ne izgleda da obvezuje pod teški grijeh.

639. Interrumpere ad breve tempus Missam licitum est, dummodo adsit iusta causa. Sic e. g. licet post evangelium praedicare, proclamationes matrimoniales facere; post communionem habere parvam exhortationem ad pueros communicantes, ad vota religiosa emittentes. Coepto autem iam Canone usque ad communionem sacerdotis non licet Missam interrumpere, nisi ex gravissima causa, e. g. ad viaticum administrandum moribundo, propter morbum sacerdotis breviter transiturum.

639. Prekinuti Misu na kratko vrijeme dopušteno je dok god postoji pravedan razlog. Tako je npr. dopušteno propovijedati nakon evanđelja, oglasiti ženidbene navještaje; nakon pričesti održati malu poticajnu riječ djeci koja se pričešćuju i onima koji polažu zavjete. Ali, od početka Kanona, pa sve do pričesti svećenika, nije dopušteno prekinuti Misu, osim iz najtežeg razloga, npr. zbog podjele popudbine umirućemu, zbog bolesti svećenika koja će brzo proći.

Abrumpere Missam ante consecrationem non licet, nisi adsit gravis causa (cf. S. Thom., Summa theol. 3, q. 83, a. 6 ad 1); post consecrationem autem numquam licet abrumpere Missam, nisi imminent periculum mortis aut gravis profanatio eucharistiae. Missa post consecrationem abrupta omnino complenda est ab ipso sacerdote vel ab alio, etiam non ieiuno, quia secus sacrilegium committeretur (S. Thom. ib.).

Prestati služenje Mise *prije* pretvorbe nije dopušteno, osim ako postoji važan razlog (usp. sv. Toma, Summa theol. 3., q. 83., a. 6. ad 1.); ali nakon pretvorbe nikada nije dopušteno prestati služenje Mise, osim ako prijeti opasnost od smrti ili teške profanacije Euharistije. Misu, koja je prekinuta nakon pretvorbe, treba u potpunosti dovršiti sam svećenik ili drugi svećenik, pa i kad nije natašte, jer bi se u suprotnom počinilo svetogrđe (sv. Toma, ibid.).

Si tamen intercessit plus quam una hora, iam videtur esse destructa unio moralis inter partes Missae, ideoque probabiliter cessat stricta obligatio complendi Missam. Licitum autem est complere Missam abruptam etiam post plures horas (S. Alphonsus, Theol. mor. l. 6, n. 355).

No, ako je prošlo više od sat vremena, izgleda da je već uništeno moralno jedinstvo između dijelova Mise, te zato vjerojatno prestaje stroga obveza dovršiti Misu. No, dopušteno je dovršiti prekinutu Misu i nakon više sati (sv. Alfonz, Theol. mor. l. 6., n. 355.).

TRACTATUS V.

De paenitentia.

Dividimus hunc tractatum in tria capita:
1. de essentia paenitentiae;
2. de subiecto paenitentiae;
3. de ministro paenitentiae.

CAPUT I. **De essentia paenitentiae.**

Vox paenitentiae a theologis sumitur in triplici potissimum sensu:

1. pro virtute morali paenitentiae;

2. pro sacramento paenitentiae;

3. pro illa parte sacramenti paenitentiae, quae vocatur satisfactio.

Agemus
1. de virtute paenitentiae;
2. de sacramento paenitentiae quantum ad eius essentiam et effectus.

TRAKTAT V.

O pokori.

Dijelimo ovaj traktat na tri poglavlja:
1. o biti pokore;
2. o subjektu pokore;
3. o djelitelju pokore.

POGLAVLJE I. **O biti pokore.**

Teolozi uzimaju izraz *pokora* poglavito u tri smisla:

1. za moralnu krepost pokore;

2. za sakrament pokore;

3. za onaj dio sakramenta pokore koji se naziva zadovoljština.

Raspravljat ćemo:
1. o kreposti pokore;
2. o sakramentu pokore, što se tiče njegove biti i učinaka.

Art. 1. **De virtute paenitentiae.**

640. Notio. *Virtus paenitentiae est habitus supernaturalis a Deo infusus, quo homo promptus redditur ad dolendum de peccato commisso, in quantum est offensa Dei, cum emendationis proposito* (cf. S. Thom., S. theol. 3, q. 85, a. 2).

Dicitur paenitentia 1: *habitus supernaturalis*, quia, licet quis etiam propriis viribus propter motiva naturalia possit paenitere de peccatis commissis, tamen talis paenitentia neque est virtus perfecta neque destruit peccati maculam.

Dicitur 2: *quo homo promptus redditur ad dolendum de peccato, in quantum est offensa Dei*.
Ergo non quicumque dolor de peccatis commissis (e. g. propter dolorosas naturales sequelas) est actus virtutis paenitentiae, sed solummodo quando peccatum odio habetur *ut offensa Dei*.

Dicitur 3: *cum emendationis proposito*, quia verus dolor peccati includit propositum emendationis.

— Ex dictis sequitur, ut virtus paenitentiae eliciat tres potissimum actus, nempe
1. dolorem de peccatis commissis;
2. detestationem peccatorum;
3. propositum non amplius peccandi.

Art. 1. **O kreposti pokore.**

640. Pojam. *Krepost pokore je nadnaravno stanje uliveno od Boga, koje čovjeka čini spremnim da žali zbog počinjenog grijeha, u tome što je grijeh uvreda prema Bogu, uz odluku o popravku* (usp. sv. Toma, S. theol. 3., q. 85., a. 2.).

Kaže se da je pokora 1.: *nadnaravno stanje* [habitus, trajno raspoloženje], jer premda se netko može i vlastitim snagama, zbog naravnih motiva, kajati za počinjene grijehe, ipak takva pokora niti je potpuna krepost, niti uništava ljagu grijeha.

Kaže se 2.: *koje čovjeka čini spremnim da žali zbog počinjenog grijeha, u tome što je grijeh uvreda prema Bogu*.
Dakle, nije bilo kakvo žaljenje zbog počinjenih grijeha (npr. zbog bolnih naravnih posljedica) čin kreposti pokore, nego samo onda kada se mrzi grijeh *kao uvreda prema Bogu*.

Kaže se 3.: *uz odluku o popravku*, jer pravo žaljenje zbog grijeha uključuje odluku o popravku.

— Iz rečenog slijedi da krepost pokore izvodi poglavito tri čina, naime:
1. žaljenje [bol] zbog počinjenih grijeha;
2. gađenje prema grijesima;
3. odluku više ne griješiti.

641. Subiectum proximum virtutis paenitentiae est voluntas. Ergo fideles non sunt inquietandi, qui non sentiunt sensibiliter dolorem de peccatis commissis.

641. Bliži **subjekt** kreposti pokore jest volja. Stoga, vjernici se ne trebaju uznemiravati, ako ne osjećaju senzibilnu bol zbog počinjenih grijeha.

— Subiectum remotum virtutis paenitentiae est quilibet homo peccati reus vel saltem capax.

— Dalji subjekt kreposti pokore jest svaki čovjek, koji je krivac grijeha ili barem sposoban da sagriješi.

642. Obiectum materiale virtutis paenitentiae est quodlibet peccatum personale (ergo non originale); obiectum vero formale est offensa Dei expiabilis seu ius divinum laesum reparabile per satisfactionem.

642. Materijalni **objekt** kreposti pokore je svaki osobni grijeh (dakle, ne istočni grijeh); a formalni objekt je uvreda prema Bogu, koja se može okajati, ili povrijeđeno božansko pravo, koje se može popraviti zadovoljštinom.

643. Necessitas virtutis paenitentiae pro omnibus peccatoribus est cum medii tum praecepti.

643. Nužnost je kreposti pokore za sve grešnike, kako nužnost sredstva, tako i nužnost zapovijedi.

Ideo Concilium Tridentinum definivit: «Fuit paenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam et iustitiam assequendam necessaria» (sess. 14, c. 1 de paen.).

Zato je Tridentski koncil definirao: »Pokora je bila nužna u svakom vremenu svim ljudima, koji su se okaljali nekim smrtnim grijehom, za postizanje milosti i pravednosti« (sess. 14., c. 1. *de paen*.).

Quare et Christus dicit: «Si paenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis» (Lc 13, 5).

Zato i Krist kaže: »Ako ne budete činili pokoru, svi ćete slično propasti« (Lk 13, 5).

Ius ecclesiasticum quoque praescribit virtutem paenitentiae statuendo annualem confessionem.

Crkveno pravo također propisuje krepost pokore, određujući godišnju ispovijed.

Quandonam obliget praeceptum paenitentiae, non concordant theologi; sequentia tamen satis communiter admittuntur:

Kada pak obvezuje zapovijed pokore, teolozi se ne slažu; ipak, općenito se priznaje sljedeće:

Per accidens obligat hoc praeceptum, quando alia obligatio necessario supponens paenitentiam observanda est; e. g. si sacerdos in statu peccati mortalis exsistens debet aliquod sacramentum administrare.

Pripadno, ova zapovijed obvezuje kada treba izvršiti neku drugu zapovijed koja nužno podrazumijeva pokoru, npr. ako svećenik, koji se nalazi u stanju smrtnog grijeha, treba podijeliti neki sakrament.

Per se obligat praeceptum paenitentiae in articulo aut gravi periculo mortis; non autem stricte obligat statim post patratum peccatum. Nihilominus notabilis dilatio, i. e. ultra annum, paenitentiae est peccatum speciale et mortale.

Po sebi, zapovijed pokore obvezuje na času smrti ili u teškoj opasnosti od smrti. Ali, ne obvezuje strogo odmah nakon počinjenja grijeha. Ipak, znatno odgađanje pokore, tj. više od jedne godine, poseban je grijeh i smrtni grijeh.

Art. 2. **De sacramento paenitentiae quantum ad eius essentiam et effectus.**

Art. 2. **O sakramentu pokore što se tiče njegove biti i učinaka.**

644. Notio.
Sacramentum paenitentiae est sacramentum Novae Legis a Christo institutum per formam iudicii ad peccata post baptismum commissa remittenda homini contrito et rite confesso per absolutionem sacramentalem.

644. Pojam.
Sakrament pokore je sakrament Novog zakona, koji je Krist ustanovio u obliku suda, radi otpuštenja grijeha počinjenih nakon krštenja raskajanom i pravilno ispovjeđenom čovjeku po sakramentalnom odrješenju.

Christus videtur instituisse hoc sacramentum post resurrectionem, quando insufflavit in discipulos dicens: «Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur iis, et quorum retinueritis, retenta sunt» (Io. 20, 22).

Vidi se da je Krist ustanovio ovaj sakrament nakon uskrsnuća, kad je dahnuo u učenike, govoreći: »Primite Duha Svetoga; kojima otpustite grijehe, otpuštaju im se; i kojima zadržite, zadržani su im.« (Iv 20, 22).

Hoc sacramentum institutum est *per formam iudicii* (cf. c. 870), in quo paenitens est simul reus, testis et accusator, sacerdos autem iudex, qui ordinarie non condemnat sed absolvit reum.

Ovaj je sakrament ustanovljen *u obliku suda* (usp. kan. 870.), u kojem je pokornik istovremeno okrivljenik, svjedok i tužitelj, a svećenik sudac, koji redovito ne osuđuje, nego oslobađa [odrješuje] okrivljenika.

Per sacramentum paenitentiae nequeunt remitti nisi peccata *post* baptismum commissa, quae sunt igitur materia remota huius sacramenti.

Po sakramentu pokore mogu se otpustiti samo grijesi koji su počinjeni *nakon* krštenja, a koji su, stoga, dalja materija ovog sakramenta.

Per verba: homini contrito et rite confesso, indicatur materia proxima; per verba autem: per absolutionem sacramentalem, designatur forma huius sacramenti.

Riječima: *raskajanom i pravilno ispovjeđenom čovjeku*, naznačuje se bliža materija; a riječima: *po sakramentalnom odrješenju*, naznačuje se forma ovog sakramenta.

Specialiter nunc tractandum est:

1. de huius sacramenti materia remota;
2. de materia proxima;
3. de forma;
4. de effectibus.

Sada treba posebno raspravljati:

1. o daljoj materiji ovog sakramenta;
2. o bližoj materiji;
3. o formi;
4. o učincima.

§ 1. **De materia remota sacramenti paenitentiae.**

645. Materia remota seu potius removenda sunt omnia peccata post baptismum commissa, ut iam dictum est. Haec autem materia distinguitur:
1. necessaria et libera;
2. certa et dubia;
3. sufficiens et non sufficiens.

Materia necessaria *sacramenti paenitentiae sunt omnia peccata mortalia post baptismum commissa, nondum in confessione manifestata nec per absolutionem directe remissa.*

Debent igitur ista peccata necessario accusari in confessione.

Materia libera *sacramenti paenitentiae sunt:*
a) *peccata venialia post baptismum commissa;*
b) *omnia peccata cum mortalia tum venialia iam remissa post baptismum.*

Ista igitur peccata libere sed non necessario accusanda sunt in confessione.

Materia certa est omne verum et certum peccatum sive mortale sive veniale.

Materia dubia est peccatum dubium, i. e. dubie commissum.

§ 1. **O daljoj materiji sakramenta pokore.**

645. Dalja materija ili, bolje rečeno, ono što treba ukloniti, jesu svi grijesi počinjeni nakon krštenja, kao što je već rečeno. Ova se pak materija razlikuje kao:
1. nužna i slobodna;
2. sigurna i nesigurna;
3. dostatna i nedostatna.

Nužna materija *sakramenta pokore su svi smrtni grijesi počinjeni nakon krštenja, koji još nisu očitovani u ispovijedi i nisu izravno otpušteni po odrješenju.*

Dakle, za ove se grijehe treba nužno optužiti u ispovijedi.

Slobodna materija *sakramenta pokore jesu:*
a) *laki grijesi počinjeni nakon krštenja;*
b) *svi grijesi, kako smrtni, tako i laki, koji su već otpušteni nakon krštenja.*

Dakle, za sve se ove grijehe čovjek slobodno može, ali ne i nužno, optužiti u ispovijedi.

Sigurna materija je svaki pravi i sigurni grijeh, bilo smrtni bilo laki.

Nesigurna materija je nesigurni [dvojbeni] grijeh, tj. za koji je dvojbeno je li počinjen.

Materia sufficiens est illa, quae sufficit ad valide recipiendam absolutionem sacramentalem, nempe certa materia vel necessaria vel libera supra indicata.

Materia insufficiens est materia dubia seu illa omnia, quae non certo habent rationem peccati, e. g. sic dictae «imperfectiones».

Dostatna materija je ona koja je dovoljna za valjano primanje odrješenja, to jest, gore naznačena sigurna materija ili nužna ili slobodna.

Nedostatna materija je nesigurna materija ili sve ono za što nije sigurno je li grijeh, npr. takozvane »nesavršenosti«.

646. ***Scholion.***
De peccatis in genere tantum accusatis.

Essentia sacramenti paenitentiae consistit, ut iam dictum est, in eo quod est iudicium. Porro iudex nequit iudicium ferre, nisi aliqualiter saltem cognoscit delicta rei.

Cum autem in iudicio paenitentiali ipse Deus, perscrutator cordium, sit principalis iudex, et finis istius iudicii sit sententia reconciliatoria et *liberativa*, non requiritur, ut confessarius perfecte cognoscat delicta paenitentis. Quare in extrema necessitate vel nulla vel prorsus generica accusatio peccatorum requiritur.

Extra autem extremam necessitatem numquam licita est sola generica accusatio peccatorum, sed, si agitur de materia *necessaria*, peccata sunt accusanda secundum speciem et numerum; sin autem agitur de sola materia libera, requiritur et sufficit accusatio de peccatis contra talem virtutem vel tale praeceptum (cf. nostrum Man. Theol. mor. III 325).

646. ***Scholion.***
O grijesima za koje se samo općenito optužuje.

Bit sakramenta pokore stoji u tome što je to sud, kao što je već rečeno. A sudac ne može donijeti presudu ako barem nekako ne poznaje prekršaje okrivljenika.

Budući da je na sudu pokore poglaviti sudac sam Bog, istražitelj srdaca, a svrha tog suda jest pomirbena i *oslobađajuća* presuda, ne traži se da ispovjednik savršeno poznaje prekršaje pokornika. Zato se u krajnjoj nuždi ne traži nikakvo ili barem općenito optuživanje za grijehe.

No, izvan slučaja krajnje nužde, nikada nije dovoljno samo općenito optuživanje za grijeh, nego ako je riječ o *nužnoj* materiji, grijesi se trebaju optužiti prema vrsti i broju. Ako je pak riječ samo o slobodnoj materiji, potrebna je i dovoljna je optužba za grijeh protiv neke kreposti ili neke zapovijedi (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 325.).

§ 2. **De materia proxima sacramenti paenitentiae.**

647. *Materia proxima sacramenti paenitentiae sunt tres actus paenitentis, scil. contritio, confessio, satisfactio.*

Ita sententia communissima, quae negatur a paucis putantibus materiam proximam huius sacramenti esse absolutionem, quatenus est *externa caeremonia*, eandem autem absolutionem esse formam sacramenti, quatenus habet vim significandi.

Contritio debet adesse actualiter vel saltem virtualiter; ad validitatem autem sacramenti sufficit aliquando, ut confessio et satisfactio adsint *in voto*; censentur enim tunc implicite inclusae in contritione.

De singulis partibus materiae proximae postea sermone speciali dicemus.

§ 2. **O bližoj materiji sakramenta pokore.**

647. *Bliža materija sakramenta pokore jesu tri čina pokornika, to jest, pokajanje, ispovijed, zadovoljština.*

Tako glasi najopćenitije stajalište, koje niječu malobrojni autori koji smatraju da je bliža materija ovog sakramenta odrješenje, ukoliko je *vanjska ceremonija*, a da je isto odrješenje forma sakramenta, ukoliko ima snagu da označava djelovanje.

Pokajanje treba biti aktualno ili barem virtualno; ali za valjanost sakramenta ponekad je dovoljno da ispovijed i zadovoljština postoje *u želji* [*in voto*]; naime, tada se smatra da su implicitno uključene u pokajanje.

O pojedinim dijelovima bliže materije govorit ćemo kasnije u posebnoj raspravi.

§ 3. **De forma sacramenti paenitentiae.**

648. *Forma essentialis* sacramenti paenitentiae sunt verba: «Deinde ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.»

Iuxta omnes certe valet forma: «Absolvo te a peccatis tuis.»

Probabile est validas esse formulas: «Absolvo te» et «absolvo a peccatis tuis». Sed omnino non licet eas adhibere, neque adesse potest rationabilis causa, ut quis adhibeat istas formulas solum probabiliter validas.

In casu necessitatis, e. g. in naufragio, valide et licite potest multis simul dari absolutio sub hac forma: «Ego vos absolvo a peccatis vestris in nomine Patris etc.»

Forma rubricalis invenitur in Rituali Romano vel in alio Rituali approbato.

§ 3. **O formi sakramenta pokore.**

648. *Bitna forma* sakramenta pokore jesu riječi: »Zatim ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen.«

Svi se slažu da je sigurno valjana forma: »Odrješujem te od grijeha tvojih.«

Vjerojatno je da su valjane formule: »Odrješujem te« i »odrješujem od grijeha tvojih«. Ali, nikako ih nije dopušteno primjenjivati, niti može postojati razuman razlog da netko primijeni ove formule, koje su samo vjerojatno valjane.

U slučaju nužde, npr. u brodolomu, može se valjano i dopušteno dati istovremeno odrješenje većem broju ljudi, pod ovom formom: »Ja vas odrješujem od vaših grijeha u ime Oca itd.«

Rubrikalna forma nalazi se u Rimskom obredniku ili u drugom odobrenom obredniku.

649. *Obligatio caeremoniarum.*
a) Elevatio manus a verbo «Indulgentiam» usque ad formationem crucis in absolutione non stricte obligat, sed valde laudabiliter fit.

b) Preces «Misereatur», «Indulgentiam», «Passio» ne omittantur sine iusta causa (c. 885), qualis censetur frequens concursus paenitentium.

c) Omittere absolutionem a censuris, si confessarius habet moralem certitudinem non ligari paenitentem censura, non est gravis culpa.

d) Externae quoque caeremoniae, e. g. de loco confessionis mulierum, diligenter observandae sunt.

649. *Obveza ceremonija*.
a) Podizanje ruke od riječi »Indulgentiam« pa sve do formiranja križa u odrješenju ne obvezuje strogo, ali je vrlo pohvalno.

b) Molitve »Misereatur«, »Indulgentiam«, »Passio« neka se ne izostavljaju bez pravednog razloga (kan. 885.), kakvim se smatra veliko mnoštvo pokornika.

c) Izostaviti odrješenje od cenzura nije teški grijeh, ako ispovjednik ima moralnu sigurnost da pokornika ne vežu cenzure.

d) I vanjske ceremonije, npr. o mjestu ispovijedi žena, trebaju se pažljivo obdržavati.

650. Modus absolutionis.
Absolutio debet esse:

1. *oralis*; ideoque invalida est absolutio scriptis data (cf. decreta Clementis VIII. d. 20 Iun. 1602 et Pauli V. d. 13 Iul. 1605);

2. *data paenitenti moraliter praesenti*. Cum enim absolutio debeat oraliter proferri, nequit dari nisi ei, qui potest verba audire vel ad quem confessarius loqui valet.

650. Način odrješenja.
Odrješenje treba biti:

1. *usmeno*; i zato je nevaljano odrješenje dano pisanim putem (usp. dekreti Klementa VIII. od 20. lipnja 1602. i Pavla V. od 13. srpnja 1605.);

2. *dano pokorniku koji je moralno prisutan*. Budući da se odrješenje treba usmeno izreći, može se dati samo onomu tko može čuti riječi ili komu ispovjednik može govoriti.

In casu extremae necessitatis haec moralis praesentia large est interpretanda; et tunc omnes etiam longe distantes possunt absolvi, qui aliquo sensu percipi possunt. Attamen probabilius videtur esse invalida absolutio, quae datur per telephonium vel per longum canalem phoneticum. In casu tamen extremae necessitatis hoc modo dari potest absolutio condicionata.

U slučaju krajnje nužde, ovu moralnu prisutnost treba široko tumačiti; i tada se može odriješiti sve, pa i znatno udaljene, koji se mogu opaziti nekim osjetilom. No, vjerojatnijim se čini da je nevaljano odrješenje koje je dano telefonom ili preko dugačke cijevi za govor. Ipak, u slučaju krajnje nužde, ovim se načinom može dati uvjetno odrješenje.

651. Observanda in praxi.
Si paenitens ante absolutionem receptam inopinate discedat a confessionali, tunc his modis agendum est:

a) *si convenienter revocari potest*, revocetur ad confessionale;

b) *si non potest sine admiratione aliove incommodo revocari*, sacerdos proferat essentialia verba absolutionis, antequam paenitens ultra 20 passus discesserit a confessionali; non autem requiritur, ut confessarius adhuc videat aut audiat paenitentem, dummodo ille sit in vicina turba aut loco;

c) *sin autem paenitens iam longius discessit neque revocari potest neque rediturus est ad eundem confessarium*, nil aliud superest nisi eum misericordiae divinae commendare;

651. Obdržavati u praksi.
Ako pokornik prije primanja odrješenja nenadano izađe iz ispovjedaonice, tada treba postupati na sljedeće načine:

a) *ako se može prikladno pozvati*, neka se pozove natrag u ispovjedaonicu;

b) *ako se ne može pozvati bez čuđenja puka i druge nelagode*, neka svećenik izgovori bitne riječi odrješenja prije nego što se pokornik udalji više od 20 koraka; ipak, ne traži se da ispovjednik još uvijek vidi ili čuje pokornika, dok god se on nalazi u obližem puku ili mjestu;

c) *ali ako se pokornik već znatno udaljio, pa se ne može ni pozvati ni vratiti istom ispovjedniku*, ne preostaje ništa drugo nego ga preporučiti Božjem milosrđu;

d) *si postea ad eundem confessarium redeat confessurus*, moneatur et deinde absolvatur.

d) *ako se kasnije vrati istom ispovjedniku na ispovijed*, neka se opomene i zatim odriješi.

652. 3.
absoluta et non condicionata neque deprecatoria.

652. 3.
apsolutno i bezuvjetno, a ne deprekatorno.

Absolutio enim est sententia iudicialis, quae debet esse neque condicionata neque deprecatoria. Absolutio in sola forma deprecatoria, quae saltem aequivalenter non est indicativa, non solum est illicita sed probabilius etiam invalida.

Naime, odrješenje je sudska presuda, koja ne treba biti ni uvjetna ni deprekatorna. Odrješenje u samo deprekatornoj formi, koje nije barem ekvivalentno indikativno, ne samo da je nedopušteno, nego je vjerojatnije i nevaljano.

— Absolutio autem condicionata et suspensiva de *futuro*, e. g. absolvo te si postea restitues, est certe invalida; condicionata autem de *praesenti* est valida et licita, quoties absolute data exponeret sacramentum periculo nullitatis; absolute vero negata exponeret paenitentem periculo gravis damni spiritualis.

— Odrješenje pak koje je uvjetno i odgodno za *budućnost*, npr. *odrješujem te ako kasnije vratiš*, sigurno je nevaljano. No, uvjetno odrješenje za *sadašnjost*, valjano je i dopušteno, kad god bi bezuvjetno dano odrješenje izlagalo sakrament opasnosti od ništetnosti, a bezuvjetno uskraćeno izložilo pokornika opasnosti teške duhovne štete.

Praecipui casus, in quibus licet absolutionem condicionatam dare, sunt:
1. in dubio, utrum paenitens sit vivus an mortuus;

2. in dubio de sufficienti usu rationis in paenitente;

3. in dubio de absolutione rite data;

Poglaviti su slučajevi u kojima je dopušteno dati uvjetno odrješenje:

1. u dvojbi je li pokornik živ ili mrtav;

2. u dvojbi o dostatnoj upotrebi razuma kod pokornika;

3. u dvojbi o pravilno danom odrješenju;

4. in dubio de morali praesentia paenitentis;

5. in dubio de sufficienti iurisdictione;

6. in dubio de sufficienti dolore et proposito paenitentis, si ex dilatione absolutionis recte timetur maius malum.

4. u dvojbi o moralnoj prisutnosti pokornika;

5. u dvojbi o dostatnoj jurisdikciji;

6. u dvojbi o dostatnom kajanju i odluci pokornika, ako postoji ispravna bojazan da će odgodom odrješenja nastati veće zlo.

653. *Scholion*.
De absolutione iteranda.

Quando paenitens, recepta iam absolutione, grave peccatum ex oblivione omissum vel circumstantiam gravem alicuius peccati vel numerum peccatorum gravium notabiliter diversum subiungit, confessarius debet repetere absolutionem, quia secus paenitens deberet hanc materiam iterum confiteri in sequenti confessione.

653. *Scholion*.
O ponavljanju odrješenja.

Kada pokornik, nakon što je već primio odrješenje, iznese teški grijeh, koji je zbog zaborava propustio navesti, ili tešku okolnost nekog grijeha, ili broj teških grijeha koji se znatno razlikuje [od onog koji je prethodno naveo], ispovjednik treba ponoviti odrješenje, jer bi inače pokornik trebao ovu materiju ponovno ispovjediti u sljedećoj ispovijedi.

§ 4. **De effectibus sacramenti paenitentiae.**

654. Sacramentum paenitentiae rite susceptum producit:

1. remissionem omnium peccatorum et poenae aeternae;

2. infusionem (augmentum) gratiae sanctificantis, virtutum et donorum Spiritus Sancti;

3. reviviscentiam meritorum, quae in gratiae statu obtenta erant.

— De modo et gradu istius reviviscentiae theologi non concordant (cf. nostrum Man. theol. mor. III 337).

§ 4. **O učincima sakramenta pokore.**

654. Ispravno primljeni sakrament pokore uzrokuje:

1. otpuštenje svih grijeha i vječne kazne;

2. ulijevanje (povećanje) posvetne milosti, kreposti i darova Duha Svetoga;

3. oživljavanje zasluga, koje su zadobivene u stanju milosti.

— O načinu i stupnju ovog oživljavanja ne slažu se teolozi (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 337.).

CAPUT II. **De subiecto sacramenti paenitentiae.**

655. Subiectum capax sacramenti paenitentiae est omnis homo baptizatus, qui post baptismum peccata personalia (saltem venialia) commisit, et qui hos tres actus: contritionem, confessionem, satisfactionem, vel saltem contritionem perficere potest.

Separatim tractabimus:
1. de contritione;
2. de confessione;
3. de satisfactione.

Art. 1. **De contritione.**

Dividitur iste articulus in 4 paragraphos:
1. de natura, divisione, effectibus contritionis in genere;
2. de attritione;
3. de dotibus contritionis et attritionis;
4. de proposito.

§ 1. **De natura, divisione, effectibus contritionis in genere.**

656. Notio. *Contritio* (generice accepta) *est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Ita Concilium Trid. sess. 14, c. 4.

POGLAVLJE II. **O subjektu sakramenta pokore.**

655. Subjekt sposoban za sakrament pokore jest svaki kršteni čovjek, koji je nakon krštenja počinio osobne grijehe (barem lake), i koji može izvršiti ova tri čina: pokajanje, ispovijed, zadovoljštinu, ili barem pokajanje.

Odvojeno ćemo raspravljati:
1. o pokajanju;
2. o ispovijedi;
3. o zadovoljštini.

Art. 1. **O pokajanju.**

Ovaj se članak dijeli na 4 paragrafa:
1. općenito o naravi, podjeli, učincima pokajanja;
2. o nesavršenom pokajanju;
3. o svojstvima savršenog i nesavršenog pokajanja.
4. o odluci.

§ 1. **Općenito o naravi, podjeli, učincima pokajanja.**

656. Pojam. *Pokajanje* (općenito uzeto) *je bol duše i gnušanje nad počinjenim grijehom, uz odluku da više neće griješiti.* Tako kaže Tridentski koncil, sess. 14., c. 4.

Ad contritionem requiruntur tres actus integrantes:
a) dolor,
b) detestatio,
c) propositum
(cf. nostrum Man. theol. mor. III 339).

Za pokajanje potrebna su tri integralna čina:
a) bol [žaljenje],
b) gnušanje,
c) odluka
(usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 339.).

Divisio.
Contritio generice sumpta distinguitur in *contritionem* stricte dictam, quae elicitur ex motivo caritatis Dei; et *attritionem*, quae non oritur ex motivo caritatis sed ex alio motivo supernaturali, e. g. ex metu poenae aeternae vel temporalis peccatis debitae.

Podjela.
Pokajanje općenito uzeto dijeli se na *pokajanje* u strogom smislu riječi [kontricija, savršeno pokajanje], koje se izvodi iz motiva ljubavi prema Bogu; i *nesavršeno pokajanje* [atricija], koje ne potječe iz motiva ljubavi, nego iz drugog nadnaravnog motiva, npr. iz straha od vječne ili vremenite kazne koja se duguje za grijehe.

Motiva naturalia, ut e. g. naturalis turpitudo peccati, naturales mali effectus peccati, non sufficiunt ad veram attritionem.

Naravni motivi, kao što su npr. naravna ružnoća grijeha, naravni loši učinci grijeha, nisu dovoljni za pravo nesavršeno pokajanje.

Effectus perfectae contritionis est remissio omnium peccatorum, dummodo accedat votum sacramenti paenitentiae; attritio autem nequit remittere peccata (saltem mortalia), nisi sit reapse coniuncta cum sacramento paenitentiae.

Učinak savršenog pokajanja je otpuštenje svih grijeha, dok god je s njime združena želja za sakramentom pokore. Nesavršeno pokajanje pak ne može otpustiti grijehe (barem ne može smrtne), osim ako je stvarno združeno sa sakramentom pokore.

De *necessitate* contritionis in genere supra n. 643 dictum est, ubi de necessitate paenitentiae sermo fuit.

O *nužnosti* kajanja općenito govorili smo gore n. 643., gdje je bila riječ o nužnosti pokore.

§ 2. **De attritione.**

657. Valor. Licet attritio per se sola nequeat remittere peccata mortalia, tamen *sufficit* ad iustificationem obtinendam in sacramento paenitentiae.

Haec propositio nunc prorsus certa est atque ab omnibus admittitur, ita ut contraria sententia, quam tenuerunt complures theologi ante Concilium Trid., sit temeraria.

Attritio etiam ex solo metu gehennae concepta est aliquid *bonum et honestum*. Etenim in tali attritione tria elementa concurrunt, quae omnia sunt bona:

1. motivum inducens, nempe fuga gehennae;

2. medium ad effugiendam gehennam, nempe detestatio peccati;

3. ordinatio huius detestationis ad reapse effugiendam gehennam.

Attritionem ex solo metu gehennae conceptam esse malam et reddere hominem hypocritam, falso docuerunt Lutherus, Iansenistae aliique.

§ 2. **O nesavršenom pokajanju.**

657. Vrijednost. Iako nesavršeno pokajanje samo po sebi ne može otpustiti smrtne grijehe, ipak je *dovoljno* za dobivanje opravdanja u sakramentu pokore.

Ova je postavka sada posve sigurna i svi je priznaju, tako da je suprotno mišljenje, koje su držali mnogi teolozi prije Tridentskog koncila, lakoumno mišljenje [sententia temeraria].

Nesavršeno pokajanje, pa i nastalo samo iz straha od pakla, jest nešto *dobro i časno*. Naime, u takvom nesavršenom pokajanju zajedno se nalaze tri elementa, koji su svi dobri:

1. motiv, koji ga potiče, naime, bijeg od pakla;

2. sredstvo za izbjegavanje pakla, naime, gnušanje nad grijehom;

3. red tog gnušanja nad grijehom u odnosu na stvarno izbjegavanje pakla.

Luther, jansenisti i drugi, lažno su naučavali da je nesavršeno pokajanje, koje je nastalo samo iz straha od pakla, zlo i da čini čovjeka licemjerom.

Num ista attritio ex solo metu gehennae elicita absque amore initiali sufficiat ad sacramentum paenitentiae, valde controvertitur, sed est lis potius de verbis quam de re. Etenim omnis vera attritio elicita ex motivo supernaturali aliqualiter refertur ad Deum, cuius subiectionem et amorem reapse includit.

Je li pak ovo nesavršeno pokajanje, koje je izvedeno samo iz straha od pakla, bez početne ljubavi, dovoljno za sakrament pokore, vrlo je prijeporno; ali to je prije prepirka o riječima nego o samoj stvari. Naime, svako se pravo nesavršeno pokajanje, koje je izvedeno iz nadnaravnog motiva, nekako odnosi na Boga, jer stvarno uključuje podložnost i ljubav prema njemu.

§ 3. **De dotibus contritionis et attritionis.**

658. Contritio vel attritio requisita ad sacramentum paenitentiae debet habere quattuor dotes.
Debet namque esse:

1. *vera et formalis*, i. e. verus et formalis, non autem solum externus et fictus vel existimatus vel implicitus dolor de peccatis commissis;

2. *supernaturalis*, et quidem
a) ratione *principii*, quatenus non solis viribus naturalibus sed auxilio gratiae supernaturalis elici debet;

b) ratione *motivi*, quatenus non motivis naturalibus sed motivis lumine fidei supernaturalis cognitis causatur;

§ 3. **O svojstvima savršenog i nesavršenog pokajanja.**

658. Savršeno ili nesavršeno pokajanje, koje je potrebno za sakrament pokore, treba imati četiri svojstva.
Naime, treba biti:

1. *pravo i formalno*, tj. pravo i formalno žaljenje [bol] zbog počinjenih grijeha, a ne samo vanjsko i fiktivno, ili smatrano ili implicitno;

2. *nadnaravno*, i to:
a) s obzirom na *počelo*, jer se treba izvesti ne samim naravnim snagama, nego uz pomoć nadnaravne milosti;

b) s obzirom na *motiv*, jer se ne uzrokuje naravnim motivima, nego motivima koji su spoznati svjetlom nadnaravne vjere.

3. *summa*, non quidem *intensive*, quatenus paenitens intensissime deberet sentire dolorem; sed *appretiative*, quatenus homo aestimat peccatum maius malum quam quodlibet aliud, ut paratus sit potius omnia alia mala pati quam peccatum admittere;

3. *najveće*, doduše, ne *intenzivno*, kao da bi pokornik trebao najintenzivnije osjećati bol; nego *aprecijativno*, tako da čovjek smatra grijeh većim zlom od bilo kojeg drugog zla, te da je spreman radije pretrpjeti sva druga zla, nego počiniti grijeh;

4. *universalis*, quatenus contritio vel attritio se extendit ad omnia prorsus peccata mortalia commissa.

4. *općenito*, kako se savršeno ili nesavršeno pokajanje proteže na baš sve počinjene smrtne grijehe.

659. Corollaria. Ex eo quod contritio pertinet ad *materiam proximam*, absolutio autem est forma sacramenti paenitentiae, deducuntur sequentia:

659. Korolarij. Iz toga što pokajanje pripada *bližoj materiji*, a odrješenje je forma sakramenta pokore, zaključuje se sljedeće:

a) contritio vel attritio debet esse aliquo *signo sensibili* manifestata, ideoque non sufficit contritio vel attritio mere interna; non autem requiritur, ut contritio *verbis* manifestetur;

a) savršeno ili nesavršeno pokajanje treba biti očitovano nekim *osjetnim znakom*, i zato nije dovoljno puko unutarnje savršeno ili nesavršeno pokajanje; ali nije potrebno da se kajanje očituje *riječima*;

b) debet elici *ante absolutionem illique coexsistere*; ex materia enim et forma coalescit sacramentum; in praxi autem contritio debet elici ante confessionem;

b) treba se izvesti *prije odrješenja i postojati istodobno s njime*; jer iz materije i forme nastaje sakrament; u praksi pak pokajanje treba pobuditi prije ispovijedi;

c) debet habere *aliquem ordinem ad absolutionem*. Est eadem ratio; attamen

c) treba imati *neki odnos prema odrješenju*. Iz istog razloga; ali ipak:

d) non debet necessario denuo elici, quando paenitens statim post absolutionem peccatum mortale ex oblivione omissum confitetur et novam absolutionem recipit. Prior enim contritio virtualiter perseverat.

d) ne treba se nužno iznova pobuditi kada pokornik odmah nakon odrješenja ispovjedi smrtni grijeh, koji je zbog zaborava propustio navesti, i primi novo odrješenje. Naime, prvo pokajanje i dalje virtualno traje.

§ 4. **De proposito.**

§ 4. **O odluci.**

660. Notio.
Propositum est voluntas non peccandi de cetero.

660. Pojam.
Odluka je volja ne griješiti više.

Ergo non sufficit pura velleitas, neque tamen stricte requiritur promissio neque votum vitandi omnia peccata.

Dakle, nije dovoljan puki prohtjev [velleitas], ali se ne traži ni strogo obećanje ni zavjet o izbjegavanju svakog grijeha.

Duplex distinguitur propositum: alterum *explicitum et formale*, quod est actus specialis et distinctus a contritione; alterum *implicitum et virtuale*, quod continetur in omni sincera contritione, quippe quae ex natura sua sit non tantum praeteritorum peccatorum detestatio sed etiam fututorum vitatio.

Razlikuje se odluka u dva smisla: jedno je *eksplicitna i formalna* odluka, koja je poseban čin i čin različit od čina pokajanja; drugo je *implicitna i virtualna* odluka, koja je sadržana u svakom iskrenom pokajanju, jer je ono po svojoj naravi ne samo gnušanje nad prošlim grijesima, nego i izbjegavanje budućih grijeha.

Necessitas.
Propositum saltem implicitum requiritur ad validitatem sacramenti paenitentiae.

Nužnost.
Odluka, barem implicitna, potrebna je za valjanost sakramenta pokore.

Ratio est, quia propositum implicitum, utpote necessario coniunctum cum contritione, est aeque necessarium ac contritio.

Razlog je tomu što je implicitna odluka, kao nužno združena s pokajanjem, jednako važna kao i pokajanje.

In praxi non solum implicitum sed etiam explicitum idque specialiter determinatum propositum debet elicere paenitens, cum hoc sit multo efficacius ad emendationem vitae.

U praksi, pokornik treba pobuditi ne samo implicitnu, nego i eksplicitnu odluku, i to posebno određenu, jer je to mnogo učinkovitije za popravak života.

661. Dotes propositi solent enumerari tres. Propositum enim debet esse:

661. Svojstva odluke; obično ih se nabraja tri. Naime, odluka treba biti:

1. *firmum* saltem quoad praesentem affectum voluntatis, licet forte sit infirmum quoad futurum eventum. Firmum igitur propositum non est idem quod constans. Proinde minime requiritur, ut paenitens habeat firmam persuasionem, se amplius non esse peccaturum;

1. *čvrsta*, barem što se tiče sadašnje težnje volje, pa makar je možda slaba što se tiče budućeg događaja. Dakle, čvrsta odluka nije isto što i stalna odluka. Zato se nipošto ne traži da pokornik ima čvrsto uvjerenje da više neće griješiti;

2. *efficax* quoad tria: paenitens debet
a) adhibere media necessaria ad vitanda peccata, e. g. orationem, vigilantiam;

b) debet vitare occasionem proximam voluntariam peccandi;

c) debet pro viribus reparare damna ex peccatis forte causata;

2. djelotvorna što se tiče tri stvari; pokornik treba:
a) primijeniti nužna sredstva za izbjegavanje grijeha, npr. molitva, budnost;

b) treba izbjegavati bližu svojevoljnu prigodu da sagriješi;

c) treba prema svojim mogućnostima popraviti štete, koje su možda uzrokovane grijesima;

3. *universale*, in quantum excludit prorsus omnia peccata mortalia facienda.

3. *općenito*, utoliko što u potpunosti isključuje počinjenje svih smrtnih grijeha.

Sin autem paenitens confitetur sola peccata venialia vel affert solam materiam liberam, nihilominus sicut ad validitatem sacramenti requiritur vera contritio, ita etiam verum propositum, quod se extendat oportet
vel a) ad omnia peccata mortalia vitanda;
vel b) ad unum determinatum peccatum veniale vitandum;
vel c) ad emendandam determinatam speciem peccatorum, e. g. peccata linguae;
vel d) ad vitanda omnia peccata venialia deliberata;
vel saltem e) ad minuendam frequentiam peccatorum venialium.

No, ako pokornik ispovijeda samo lake grijehe ili iznosi samo slobodnu materiju, ipak, kao što se za valjanost sakramenta traži pravo pokajanje, tako se traži i prava odluka, koja se treba protezati:
ili a) na izbjegavanje svih smrtnih grijeha;
ili b) na izbjegavanje jednog određenog lakog grijeha;
ili c) na popravak s obzirom na određenu vrstu grijeha, npr. grijehe jezika;
ili d) na izbjegavanje svih namjernih lakih grijeha;
ili barem e) na smanjenje učestalosti lakih grijeha.

Art. 2. **De confessione.**

Dividitur iste articulus in 3 paragraphos:
1. de essentia et necessitate confessionis;
2. de eius dotibus;
3. de eius iteratione.

Art. 2. **O ispovijedi.**

Ovaj se članak dijeli na 3 paragrafa:
1. o biti i nužnosti ispovijedi;
2. o njezinim svojstvima;
3. o njezinu ponavljanju.

§ 1. **De essentia et necessitate confessionis.**

662. Notio.
Confessio sacramentalis est accusatio peccatorum propriorum post baptismum commissorum facta sacerdoti competenti ad eorum absolutionem obtinendam.

§ 1. **O biti i nužnosti ispovijedi.**

662. Pojam.
Sakramentalna ispovijed je optužba za vlastite grijehe, koji su počinjeni nakon krštenja, nadležnom svećeniku kako bi se zadobilo njihovo odrješenje.

Si vel unum elementum deest ex definitione data, deest quoque confessio vere sacramentalis, ac proinde non oritur *sigillum* confessionis, e. g. si narrantur peccata consilii causa vel ad seducendum sacerdotem.

Ako nedostaje makar jedan element iz dane definicije, nema ni prave sakramentalne ispovijedi, pa prema tome ne nastaje ni *pečat* ispovijedi, npr. ako se pripovijedaju grijesi samo radi savjeta ili radi zavođenja svećenika.

Necessitas confessionis sacramentalis pro omnibus peccatoribus oritur ex praecepto tam divino quam ecclesiastico.

Nužnost sakramentalne ispovijedi za sve grešnike potječe kako iz božanske zapovijedi, tako i iz crkvene zapovijedi.

Ius divinum instituit paenitentiae sacramentum in forma iudicii. Christus enim dedit apostolis eorumque successoribus potestatem remittendi vel retinendi peccata. Iam vero confessarius nequit iudicium ferre, nisi prius cognoscit peccata paenitentis; haec autem cognitio nequit obtineri nisi per confessionem paenitentis. Ergo ex ipsa institutione divina confessio peccatorum est necessaria in sacramento paenitentiae (cf. Conc. Trid. sess. 14, c. 5).

Božansko pravo ustanovilo je sakrament pokore u obliku suda. Naime, Krist je dao apostolima i njihovim nasljednicima vlast da otpuste ili zadrže grijehe. I doista, ispovjednik ne može donijeti presudu ako prvo ne spozna pokornikove grijehe. Ova se pak spoznaja ne može postići drugačije nego po ispovijedi pokornika. Dakle, po samoj božanskoj ustanovi, ispovijed grijeha je nužna u sakramentu pokore (usp. Tridentski koncil, sess. 14., c. 5.).

Ius ecclesiasticum in c. 906 statuit: «Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, i. e. ad usum rationis, pervenerit, tenetur omnia peccata sua saltem semel in anno fideliter confiteri.»

Crkveno pravo u kan. 906. određuje: »Svi vjernici oba spola, nakon što dođu do godina rasudbe, tj. do upotrebe razuma, dužni su barem jednom u godini vjerno ispovjediti sve svoje grijehe.«

Huic autem praecepto non satisfacit is, qui confessionem facit sacrilegam vel voluntarie nullam (ib. c. 907), sed quilibet potest confiteri peccata sua cuilibet confessario rite approbato etiam alius ritus (ib. c. 905).

Ovoj pak zapovijedi ne udovoljava onaj tko učini svetogrdnu ili namjerno ništetnu ispovijed (ibid., kan. 907.), ali svatko može ispovjediti svoje grijehe bilo kojem pravilo odobrenom ispovjedniku, pa i drugoga obreda (ibid., kan. 905.).

663. Tempus obligationis.

1. *Praeceptum divinum* confessionis obligat peccatorem per se
a) in articulo vel imminenti periculo mortis;
b) aliquoties in vita.

Per accidens autem obligat idem praeceptum,

a) si peccator vult recipere eucharistiam;

b) quando requiritur status gratiae neque peccator valet moraliter certo elicere actum perfectae contritionis;

c) quando gravis tentatio et praesertim pravus habitus nequit vinci sine adiutorio confessionis.

663. Vrijeme obveze.

1. *Božanska zapovijed* o ispovijedi sama po sebi obvezuje:
a) na času smrti ili neposredne opasnosti od smrti;
b) ponekad u životu.

Pripadno pak obvezuje ista zapovijed:

a) ako grešnik želi primiti Euharistiju;

b) kada je potrebno stanje milosti, a grešnik ne može s moralnom sigurnošću izvesti čin savršenog pokajanja;

c) kada se teška napast, a osobito opaka navika, ne može pobijediti bez pomoći ispovijedi.

2. *Praeceptum ecclesiasticum* confessionis non obligat nisi semel in anno et probabiliter illos solos, qui peccatum mortale commiserunt.

Non concordant theologi, quomodo iste annus sit computandus. In praxi sufficit, ut annus computetur a Paschate ad Pascha.

2. *Crkvena zapovijed* o ispovijedi obvezuje samo jednom u godini, i to vjerojatno samo one koji su počinili smrtni grijeh.

Teolozi se ne slažu o tome kako treba računati ovu godinu dana. U praksi je dovoljno da se godina računa od Uskrsa do Uskrsa.

§ 2. **De dotibus confessionis.**

664. Dotes confessionis aliae sunt *necessariae*, aliae tantum *utiles*.

S. Thomas aliique antiqui theologi enumerabant 16 dotes:
«Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lacrimabilis, accelerata,
Fortis et accusans et sit parere parata.»

De nonnullis dotibus pauca:

1. *Simplex, nuda, pura, humilis* sit confessio, i. e. libera ab omnibus inutilibus verbis et narrationibus; sit humilis cum verbis tum gestis, ideoque paenitens debet genuflectere, nisi propter infirmitatem aliamque causam est excusatus; sit pura, i. e. recta intentione facta.

665. 2. *Fidelis*, i. e. absque omni mendacio. Mentiri in confessione circa rem gravem necessario declarandam est grave sacrilegium atque reddit confessionem invalidam; mentiri autem in aliqua re, quae ad confessionem necessario non pertinet, est quidem peccatum, sed non invalidat confessionem, nisi sit peccatum grave propter gravitatem materiae.

§ 2. **O svojstvima ispovijedi.**

664. Među svojstvima ispovijedi, jedna su *nužna*, a druga su samo *korisna*.

Sv. Toma i drugi stari teolozi nabrajaju 16 svojstava:
»Neka ispovijed bude jednostavna, ponizna, čista, vjerna,
I česta, otvorena, diskretna, dobrovoljna, čedna,
Cjelovita, tajna, sa suzama, ubrzana,
Čvrsta i optužujući se, i neka bude spremna pokoriti se.«

Malo o nekim svojstvima:

1. *Jednostavna, otvorena, čista, ponizna* neka bude ispovijed, tj. slobodna od svih beskorisnih riječi i pripovijedanja. Neka bude ponizna, kako u riječima, tako i u gestama, i zato pokornik treba kleknuti, osim ako ga ispričava bolest ili drugi razlog. Neka bude čista, tj. učinjena s ispravnom nakanom.

665. 2. *Vjerna*, tj. bez ikakve laži. Lagati u ispovijedi o teškoj stvari treba nužno proglasiti teškim svetogrđem i to čini ispovijed nevaljanom. No, lagati o nekoj stvari, koja ne spada nužno u ispovijed, doduše, jest grijeh, ali ne čini ispovijed navaljanom, osim ako je teški grijeh zbog teške materije.

Hinc e. g. invalide confitetur, qui mentitur circa peccati circumstantiam mutantem speciem, qui in confessione gravem calumniam narrat de proximo; qui autem negat aliquod peccatum veniale commissum vel peccatum mortale iam antea remissum, non invalide confitetur, sed leviter peccat. Nihilominus tale peccatum obiective leve inducit circumstantiam valde aggravantem, cum sit magna irreverentia in sacramentum peccare eodem tempore, quo remissio peccatorum quaeritur.

Zato se npr. nevaljano ispovijeda tko laže o okolnosti grijeha koja mijenja njegovu vrstu, tko u ispovijedi govori tešku klevetu o bližnjemu. Ali, tko niječe neki laki grijeh, koji je počinio, ili smrtni grijeh, koji je već prije otpušten, ne ispovijeda se nevaljano, ali lako griješi. Ipak, takav objektivno laki grijeh donosi izrazito otegotnu okolnost, jer je veliko nepoštovanje griješiti u sakramentu u isto vrijeme kad se traži otpuštenje grijeha.

3. *Discreta et verecunda* sit confessio, i. e. paenitens ne pandat peccata aliorum, ne utatur verbis obscenis vel nimis rudibus ad declaranda peccata contra sextum praeceptum.

3. *Diskretna i čedna* neka bude ispovijed, tj. neka pokornik ne iznosi grijehe drugih ljudi; neka ne koristi nepristojne ili odviše sirove riječi kad govori o grijesima protiv Šeste zapovijedi.

4. *Vocalis* sit confessio, i. e. verbis expressa, non autem nutu, signis aut scriptis, nisi adsit iusta causa, e. g. propter defectum loquelae.

4. *Usmena* neka bude ispovijed, tj. izražena riječima, a ne namigom, znakovima ili pisanim putem, osim ako postoji pravedan razlog, npr. zbog nemogućnosti govora.

5. *Secreta* sit confessio, i. e. non publica, ideoque numquam quis stricte tenetur confiteri per interpretem (c. 903).

5. *Tajna* neka bude ispovijed, tj. ne javna, i zato nitko nije strogo dužan ispovjediti se preko tumača (kan. 903.).

Principalis autem dos confessionis est integritas, de qua nunc uberius dicendum est.

Poglavito je pak svojstvo ispovijedi: potpunost [cjelovitost], o kojoj sada treba opširnije govoriti.

De integritate confessionis.

666. Notiones.
Duplex distinguitur integritas: altera *formalis*, quae comprehendit illa peccata mortalia, quae paenitens hic et nunc spectatis omnibus circumstantiis confiteri potest et debet; altera *materialis*, quae complectitur absolute omnia peccata mortalia post baptismum commissa et nondum directe remissa.

Necessitas integritatis.
1. *Integritas formalis omnino necessaria est ad validam et licitam confessionem;*
2. *exsistunt autem legitimae causae excusantes ab integritate materiali.*

1. Prima pars patet ex Concilio Trid. (sess. 14, c. 5 de paenit.) declarante necessarium esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia (quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur), etiam occulta et quae sunt contra duo ultima Decalogi praecepta, et circumstantias quae peccati speciem mutant.

2. Altera pars ex eo patet, quod integritas materialis aliquando est vere impossibilis. Iam vero Christus, praecipiens in confessione integritatem, noluit obligare ad impossibile.

O potpunosti ispovijedi.

666. Pojmovi.
Razlikuje se dvostruka potpunost: jedna je *formalna*, koja obuhvaća one smrtne grijehe koje pokornik ovdje i sada, uzevši u obzir sve okolnosti, može i mora ispovjediti. Druga je *materijalna*, koja bi obuhvatila apsolutno sve smrtne grijehe, koji su počinjeni nakon krštenja i još nisu izravno otpušteni.

Nužnost potpunosti.
1. *Formalna potpunost je posve nužna za valjanu i dopuštenu ispovijed;*
2. *ipak, postoje legitimni razlozi koji ispričavaju od materijalne potpunosti.*

1. Prvi dio očigledan je iz Tridentskog koncila (sess. 14., c. 5. *de paenit.*), koji izjavljuje da je po božanskom pravu nužno ispovjediti sve i svaki pojedini smrtni grijeh (koji je u sjećanju nakon dužnog i pažljivog promišljanja), također skrivene grijehe i one koji su protiv zadnje dvije zapovijedi Dekaloga, te okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha.

2. Drugi dio očigledan je iz toga što je materijalna potpunost ponekad uistinu nemoguća. I zaista, Krist zapovijedajući potpunost u ispovijedi, nije želio obvezati na nemoguće.

667. Extensio. Certum est, paenitentem debere declarare in confessione:

a) speciem moralem *infimam* peccatorum mortalium [1];

b) *numerum* eorum, in quantum id est moraliter possibile [2];

c) circumstantias eorum *speciem mutantes*.

Non ita constat, utrum insuper accusandae sint circumstantiae *notabiliter aggravantes*.
Stricta obligatio accusandi istas circumstantias nequit probari, attamen melius est illas accusare; immo est per accidens necessarium

a) ratione reservationis;

[1] Unde sumatur species peccatorum, dictum est supra in tractatu de peccatis.

[2] Paenitens non inveniens exactum numerum peccatorum, debet illum meliore quo potest modo determinare
a) adhibendo verbum circiter; e. g. circiter 10 significat 8 vel 12;

b) indicando durationem consuetudinis, cum additione, quoties circiter qualibet die vel septimana peccatum acciderit.

Nota. Confessarius ne nimis torqueat paenitentes praesertim rudes circa numerum indicandum, cum haud raro sit impossibile, etiam aliqualiter accuratum numerum peccatorum eruere. Sufficit, ut confessarius possit iudicium ferre de statu animae peccatoris.

667. Opseg. Sigurno je da pokornik treba iskazati u ispovijedi:

a) *najnižu* moralnu vrstu [species infima] smrtnih grijeha [1];

b) njihov *broj*, ukoliko je to moralno moguće [2];

c) okolnosti koje *mijenjaju* njihovu *vrstu*.

Nije tako jasno treba li se, povrh toga, optužiti za *znatno otegotne* okolnosti.
Stroga obveza da se optuži za te okolnosti ne može se dokazati, ali je ipak bolje da se za njih optuži; štoviše, to je *per accidens* nužno:

a) s obzirom na pridržaj grijeha;

[1] Odakle se uzima vrsta grijeha, rečeno je gore u raspravi o grijesima.

[2] Pokornik koji ne nalazi točan broj grijeha, treba ga što je moguće bolje odrediti:
a) koristeći riječ *otprilike*; npr. otprilike 10 označava 8 ili 12;

b) naznačujući trajanje običaja, uz dodatak koliko se otprilike puta dogodio grijeh svakoga dana ili tjedna.

Napomena. Neka ispovjednik ne muči previše pokornike, posebno neuke, oko naznake broja grijeha, jer je nerijetko nemoguće utvrditi čak i otprilike točan broj grijeha. Dovoljno je da ispovjednik može donijeti sud o stanju duše grešnika.

b) ratione occasionis aut consuetudinis peccandi;

b) s obzirom na prigodu ili običaj griješenja;

c) ratione satisfactionis aliarumque rerum post confessionem praestandarum (cf. nostrum Man. theol. mor. III 370 sqq.).

c) s obzirom na zadovoljštinu i druge stvari koje treba učiniti nakon ispovijedi (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 370. sl.).

d) *actum externum* peccati. Ergo non sufficit, si e. g. fornicator dicit: habui intentionem fornicandi, sed debet dicere: fornicatus sum;

d) *vanjski čin* grijeha. Dakle, nije dovoljno da npr. počinitelj izvanbračnog prilega kaže: *imao sam namjeru počiniti izvanbračni prileg*, nego treba reći: *počinio sam izvanbračni prileg*.

e) *effectum malum externum praevisum* peccati. Ita saltem communiter. Hinc e. g. praevidens ex lectione lubrica sibi orituram pollutionem debet confiteri et lectionem hanc et pollutionem reapse secutam.

e) *predviđeni vanjski zli učinak* grijeha. Tako je barem općenito. Zato npr. tko predviđa da će mu razbludno čitanje izazvati poluciju, dužan je ispovjediti i ovo čitanje i poluciju koja je stvarno uslijedila.

Peccata dubia non sunt necessario accusanda, si dubium est mere negativum; sin autem dubium est fundatum et positivum, tunc puri probabilistae docent non adesse strictam obligationem confitendi huiusmodi peccata dubia, sive sint
a) dubie commissa,
b) dubie gravia,
c) dubie remissa.

Dvojbene grijehe ne treba nužno optužiti, ako je riječ o pukoj negativnoj dvojbi; ali ako je dvojba utemeljena i pozitivna, tada čisti probabilisti uče da nema stroge obveze ispovijedati takve dvojbene grijehe, bez obzira jesu li:
a) dvojbeno počinjeni,
b) dvojbeno teški,
c) dvojbeno otpušteni.

Lex enim dubia iuxta illos omnino non obligat.

Naime, prema njihovu gledištu, dvojbeni zakon uopće ne obvezuje.

Attamen in praxi valde suadendum est, ut huiusmodi peccata mortalia dubia accusentur in confessione, nisi paenitens sit valde scrupulosus (cf. nostrum Man. theol. mor. III 375).

Ipak, u praksi treba uvelike poticati da se takvi dvojbeni smrtni grijesi optuže u ispovijedi, osim ako je pokornik vrlo skrupulozan (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 375.).

668. Causae excusantes ab integritate materiali confessionis sunt: impotentia physica vel moralis.

a) **Impotentia physica** censetur adesse in sequentibus vel similibus casibus, scil. si exsistit:

1. *infirmitas extrema*,

2. *defectus loquelae*, e. g. in illis, qui sunt muti vel ignari idiomatis;

3. *defectus temporis ob imminens periculum mortis*, e. g. in naufragio;

4. *ignorantia vel oblivio invincibilis*.

668. Razlozi koji ispričavaju od materijalne potpunosti ispovijedi jesu: fizička ili moralna nemogućnost.

a) **Fizička nemogućnost** smatra se da nastupa u sljedećim ili sličnim slučajevima, tj. ako postoji:

1. *vrlo teška bolest*,

2. *nedostatak govora*, npr. kod onih koji su nijemi ili ne poznaju jezik;

3. *nedostatak vremena zbog neposredne opasnosti od smrti*, npr. u brodolomu;

4. *nesavladivo neznanje ili zaborav*.

b) **Impotentia moralis** censetur adesse, si integritas materialis confessionis haberi nequit sine magno incommodo morali, quod *externe et per accidens* est coniunctum cum confessione hic et nunc facienda.
Nullum autem incommodum *internum* confessionis, e. g. magna verecundia, amissio propriae famae penes confessarium, excusat ab integritate materiali.

b) **Moralna nemogućnost** smatra se da postoji ako se materijalna potpunost ispovijedi ne može postići bez velike moralne neprilike, a koja je izvana i pripadno vezana uz ispovijed koju ovdje i sada treba obaviti.
Ali, nikakva *unutarnja* neprilika ispovijedi, npr. velika sramežljivost, gubitak vlastitog dobrog glasa kod ispovjednika, ne ispričava od materijalne potpunosti.

Casus impotentiae moralis sunt:

1. *periculum vitae*, quod ex confessione imminet paenitenti, confessario vel tertiae personae, e. g. tempore pestis;

2. *periculum scandali vel lapsus* cum ex parte paenitentis tum ex parte confessarii; est casus satis rarus;

3. *periculum laesionis sigilli*, e. g. si surdaster confitetur, aliis adstantibus;

4. *periculum famae* praesertim tertiae personae, e. g. si peccatum nequit declarari, quin confessarius cognoscat complicem.
Occultandum est enim nomen complicis, quotiescumque hoc fieri potest sine gravi incommodo. Confessarius graviter peccat, si directe inquirit nomen complicis; potest autem licite inquirere de peccatorum circumstantiis necessario declarandis, quamvis tunc indirecte complex reveletur.

669. Medium ad integritatem confessionis obtinendam est examen conscientiae diligenter factum. Quo modo et qua diligentia hoc examen instituendum sit, videsis in nostro Man. theol. mor. III 383 sqq.

Slučajevi moralne nemogućnosti jesu:

1. *životna opasnost*, koja bi zbog ispovijedi prijetila pokorniku, ispovjedniku ili trećoj osobi, npr. u vrijeme kuge;

2. *opasnost od sablazni ili pada* kako sa strane pokornika, tako i sa strane ispovjednika; to je dosta rijedak slučaj;

3. *opasnost od povrede sakramentalnog pečata*, npr. ako se nagluha osoba ispovijeda dok drugi stoje uokolo;

4. *opasnost za dobar glas* osobito treće osobe, npr. ako se grijeh ne može otkriti, a da ispovjednik ne sazna za sukrivca.
Naime, treba sakriti ime sukrivca kad god se to može učiniti bez teške neprilike. Ispovjednik teško griješi ako izravno pita za ime sukrivca. No, može dopušteno ispitivati o okolnostima grijeha, koje nužno treba očitovati, iako se tada neizravno otkrije sukrivac.

669. Sredstvo za postizanje potpunosti ispovijedi jest pažljivo obavljeni ispit savjesti. Na koji način i kakvom pažljivošću treba obaviti ovaj ispit, vidjet ćeš u našem Priručniku moralne teologije, III., 383. sl.

§ 3. **De confessionis iteratione.**

670. Ob defectum integritatis confessio potest esse vel invalida vel solummodo incompleta. Confessio est invalida, si defuit integritas *formalis*; est vero incompleta, si defuit integritas *materialis*.

Confessio incompleta complenda est accusatione illius peccati, quod inculpabiliter omissum erat; confessio vero invalida totaliter iteranda est, nam per illam nullum peccatum remissum fuit.

671. Confessio generalis.
Reiteratio aliquarum vel omnium confessionum vitae ante actae vocatur confessio generalis, quae est vel

a) *necessaria*, quoties moraliter certo constat, aliquas anteriores confessiones fuisse invalidas; vel

b) est *nociva*, quando ex ea oriuntur novae anxietates (pro scrupulosis) vel alia incommoda, e. g. tentationes; vel

c) est *utilis*, quando paenitens ex ea incitatur ad efficaciorem contritionem et emendationem vitae.

§ 3. **O ponavljanju ispovijedi.**

670. Zbog nedostatka potpunosti, ispovijed može biti ili nevaljana ili samo nepotpuna. Ispovijed je nevaljana ako je nedostajala *formalna* potpunost, a nepotpuna je ako je nedostajala *materijalna* potpunost.

Nepotpunu ispovijed treba upotpuniti optužbom za onaj grijeh, koji je neskrivljeno izostavljen. No, nevaljanu ispovijed treba u cijelosti ponoviti, jer po njoj nijedan grijeh nije bio otpušten.

671. Opća ispovijed.
Ponavljanje nekih ili svih ispovijedi prethodnoga života naziva se općom ispovijedi, koja je ili:

a) *nužna*, kad god je moralno sigurno da su neke prethodne ispovijedi bile nevaljane; ili

b) *štetna*, kad iz nje nastaju nove tjeskobe (za skrupulozne) ili druge neprilike, npr. napasti; ili

c) *korisna*, kada potiče pokornika na učinkovitije kajanje i popravljanje života.

Art. 3. **De satisfactione sacramentali.**

§ 1. **De notione et necessitate satisfactionis.**

672. Notio.
Satisfactio sacramentalis est compensatio poenae temporalis peccatis debitae per opera bona et poenalia a confessario taxata et a paenitente voluntarie acceptata.

Iuxta Concilium. Trid. sess. 14, c. 8 finis satisfactionis est quadruplex:

1. peccatori inculcat efficaciter peccatum esse magnum malum dira poena dignum;

2. reddit peccatorem cautiorem et vigilantiorem, ne iterum in eadem peccata cadat;

3. medetur reliquiis peccatorum atque exstirpat pravos habitus acquisitos;

4. facit paenitentem conformem Christo, qui pro peccatis nostris satisfecit.

673. Necessitas satisfactionis.
Confessarius a) *non tantum potest, sed*
b) *etiam ordinarie sub gravi tenetur imponere paenitenti satisfactionem.*

Art. 3. **O sakramentalnoj zadovoljštini.**

§ 1. **O pojmu i nužnosti zadovoljštine.**

672. Pojam.
Sakramentalna zadovoljština je naknada za vremenitu kaznu, koja se duguje za grijehe, izvršena dobrim i tegotnim djelima, koja je odredio ispovjednik, a pokornik dobrovoljno prihvatio.

Prema Tridentskom koncilu, sess. 14., c. 8., svrha zadovoljštine je četverostruka:

1. grešniku učinkovito predočuje da je grijeh veliko zlo i da zavrjeđuje strašnu kaznu;

2. čini grešnika opreznijim i budnijim da ne pada opet u iste grijehe;

3. liječi ostatke grijeha i iskorjenjuje opake stečene navike;

4. suobličuje pokornika Kristu, koji je dao zadovoljštinu za naše grijehe.

673. Nužnost zadovoljštine.
Ispovjednik a) *ne samo da može, nego je*
b) *i dužan redovito pod teški grijeh naložiti pokorniku zadovoljštinu.*

Ratio primi est, quia operatio confessarii debet aliqualiter esse similis operationi Dei, cuius minister est. Deus autem remissa poena aeterna adhuc infligit satisfactiones temporales.

Razlog je prve tvrdnje to što djelovanje ispovjednika treba biti na neki način slično djelovanju Boga, čiji je službenik. A Bog nakon otpuštanja vječne kazne i dalje zadaje vremenite zadovoljštine.

Ratio secundi est, quia statuit Concilium Tridentinum (sess. 14, c. 8 de paenit.): «Debent sacerdotes Domini, quantum Spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et paenitentium facultate salutares et convenientes satisfactiones iniungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum paenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur» (cf. quoque c. 887).

Razlog je druge tvrdnje ono što određuje Tridentski koncil (sess. 14., c. 8. *de paenit*.): »Dužan je svećenik Gospodnji, koliko mu nadahne Duh i razboritost, naložiti spasonosne i prikladne pokore, prema svojstvu zlodjela i mogućnostima pokornika, da ne bi možda zatvarali oči pred grijesima, te popustljivim postupanjem s pokornicima, nalaganjem nekih prelakih djela za vrlo teške prijestupe, postali sudionici tuđih grijeha« (usp. također kan. 887.).

— Dicitur: *ordinarie* tenetur, nam confessarius non tenetur satisfactionem iniungere,
a) si illa est paenitenti impossibilis, e. g. in extremo articulo mortis;
b) si paenitens accepta iam absolutione iterum materiam necessariam accusat iterumque absolutionem accipit.

— Kaže se: *redovito* je dužan; naime, ispovjednik nije dužan naložiti pokoru:
a) ako je ona pokorniku nemoguća, npr. na krajnjem času smrti;
b) ako se pokornik, nakon što je već primio odrješenje, ponovno optuži za nužnu materiju i ponovno primi odrješenje.

Multo melius tamen in hoc secundo casu est, si confessarius novam (etsi levem) paenitentiam imponit, vel saltem paenitentiam iam impositam denuo imponit novo titulo.

Ipak, mnogo je bolje u ovom drugom slučaju, ako ispovjednik odredi novu (iako laku) pokoru, ili da barem već određenu pokoru iznova odredi pod novim naslovom.

Ordinarie confessarius *tenetur sub gravi*, imponere convenientem satisfactionem, idque docent omnes, si paenitens confessus est gravem materiam; sin vero paenitens solam materiam liberam confessus est, nonnulli auctores (Lugo, Noldin) opinantur non adesse nisi levem obligationem; attamen opposita sententia videtur melior, quia, voluntarie omittendo impositionem paenitentiae confessarius deesset suo officio, irreverenter privaret sacramentum parte integrante, paenitenti noceret.

Redovito je ispovjednik *dužan pod teški grijeh* odrediti prikladnu zadovoljštinu, i to naučavaju svi, ako je pokornik ispovjedio tešku materiju. No, ako je pokornik ispovjedio samo slobodnu materiju, neki autori (Lugo, Noldin) misle da ne postoji više od lake obveze; ali ipak, suprotno mišljenje čini se boljim, jer svojevoljnim propuštanjem određivanja pokore, ispovjednik ne bi izvršio svoju službu, uz nepoštovanje lišio bi sakrament integralnog dijela, naštetio bi pokorniku.

674. Quantitas et qualitas *satisfactionis determinanda est et pro qualitate criminum et pro paenitentis facultate*.
Ita Concilium Trid. supra citatum et Codex iur. can. c. 887.

674. Veličina i svojstvo *zadovoljštine treba se određivati prema svojstvu zlodjela i mogućnostima pokornika*.
Tako kaže Tridentski koncil na gore citiranom mjestu i Zakonik kanonskog prava, kan. 887.

Ideo pro gravi peccato gravis quoque satisfactio imponenda est. Gravis censetur satisfactio, si aequivalet operi, quod Ecclesia sub gravi praeciperet, e. g. ieiunium, Missa, Rosarium quinque decadum, hora canonica; levis satisfactio est e. g. Psalmus «De profundis», 5 Pater noster etc.

Stoga, za teški grijeh treba odrediti i tešku zadovoljštinu. Teškom se smatra zadovoljština ako je jednaka djelu koje Crkva zapovijeda pod teški grijeh, npr. post, Misa, krunica od pet desetica, kanonski čas. Laka je zadovoljština npr. psalam »De profundis«, 5 Oče naš itd.

Confessarius, qui *sine iusta causa* pro gravibus delictis levem satisfactionem imponeret, absque dubio peccaret.

Ispovjednik, koji *bez pravednog razloga* za teške prekršaje odredi laku zadovoljštinu, bez sumnje griješi.

Dico sine iusta causa; nam iustae causae diminuendi satisfactionem sunt:

1. *infirmitas corporalis* paenitentis;

2. *infirmitas spiritualis*, si enim recte timetur, ne gravior paenitentia potius obfutura quam profutura sit animae paenitentis debilis in fide et fervore religionis;

3. *magna et extraordinaria contritio*;

4. *tempus iubilaei et indulgentiae plenariae*;

5. *satisfactio ab ipso confessario pro paenitente partialiter praestanda.*

Kažem: *bez pravednog razloga*; naime, pravedni razlozi za umanjenje zadovoljštine jesu:

1. *tjelesna slabost* pokornika;

2. *duhovna slabost,* ako se, naime, ispravno strahuje da bi teža pokora više štetila nego koristila duši pokornika koji je slab u vjeri i žaru bogoštovlja;

3. *veliko i izvanredno kajanje*;

4. *vrijeme jubileja i potpunog oprosta*;

5. *zadovoljština koju sam ispovjednik namjerava djelomično izvršiti za pokornika*.

Qualitas paenitentiae conformanda est condicioni et correctioni paenitentis.

Svojstva pokore trebaju se prilagoditi uvjetima i popravku pokornika.

Paenitentia sit non solum poenalis sed etiam medicinalis. Generatim omnia opera bona pro salutari paenitentia iniungi possunt, praesertim autem opera pietatis, caritatis, mortificationis, et preces ditatae indulgentiis (c. 932).

Pokora ne treba imati samo obilježje kazne, nego i lijeka. Općenito, sva dobra djela mogu se odrediti za spasonosnu pokoru, a posebno djela pobožnosti, ljubavi, mrtvljenja, i molitve obdarene oprostima (kan. 932.).

Per se quidem nihil obstat, quominus pro salutari paenitentia imponatur
a) opus internum, e. g. meditatio, dummodo tamen aliqualiter coniunctum sit cum labore externo;
b) opus pro defunctis offerendum;
c) opus aliunde praeceptum.

Po sebi pak ništa ne sprječava da se za spasonosnu pokoru odredi:
a) unutarnje djelo, npr. razmatranje, dok god je nekako povezano s vanjskim trudom;
b) djelo koje treba prikazati za pokojne;
c) djelo koje je već drugdje zapovjeđeno.

— Confessarius omnino ne imponat paenitentias incongruas. (Cf. S. Alphonsus, Theol. mor. 6, 513.)

— Neka ispovjednik uopće ne nameće neprikladne pokore. (Usp. sv. Alfonz, Theol. mor. 6., 513.)

§ 2. **De acceptatione, impletione, commutatione satisfactionis.**

§ 2. **O prihvaćanju, ispunjenju, izmjeni zadovoljštine.**

675. Acceptatio et impletio. *Paenitens non solum acceptare sed etiam implere debet satisfactionem rationabiliter a confessario impositam.*

675. Prihvaćanje i ispunjenje. *Pokornik ne samo da je dužan prihvatiti, nego je dužan i ispuniti zadovoljštinu, koju je ispovjednik razumno odredio.*

Ratio est, quia satisfactio est pars integralis sacramenti paenitentiae. Proinde ille, qui vult sacramentum suscipere, etiam eius partes integrales perficere debet.

Razlog je tomu što je zadovoljština integralni dio sakramenta pokore. Stoga, onaj tko želi primiti sakrament, treba izvršiti i njegove integralne dijelove.

Haec obligatio censetur esse gravis, si
a) accusata sunt peccata mortalia nondum remissa;
b) si satisfactio imposita est gravis.

Ova se obveza smatra teškom, ako su:
a) optuženi smrtni grijesi koji još nisu otpušteni;
b) ako je određena teška zadovoljština.

— Dico autem: *rationabiliter* impositam satisfactionem esse acceptandam et implendam; nam, si confessarius vellet imponere satisfactionem irrationabilem, paenitens non teneretur eam acceptare vel posset ab alio confessario commutationem obtinere.

— Ali kažem: *razumno* određenu zadovoljštinu treba prihvatiti i ispuniti. Naime, ako ispovjednik želi nametnuti nerazumnu zadovoljštinu, pokornik ju nije dužan prihvatiti ili može tražiti izmjenu od drugog ispovjednika.

Si quis *oblitus* est satisfactionis acceptatae, satisfactio redditur impossibilis, nisi paenitens possit commode eundem confessarium adire, qui, si iam recordatur neque satisfactionis impositae neque etiam peccatorum auditorum, non tenetur novam confessionem exigere (saltem totalem); sed sufficit, ut aliqualiter iudicare valeat de statu paenitentis, antequam novam satisfactionem sacramentalem imponat.

Ako je netko *zaboravio* prihvaćenu zadovoljštinu, zadovoljština postaje nemogućom, osim ako pokornik može prikladno pristupiti istom ispovjedniku; ali ako se on više ne sjeća ni određene zadovoljštine ni grijeha koje je slušao, nije dužan tražiti novu ispovijed (barem ne potpunu), nego je dovoljno da nekako može suditi o stanju pokornika, prije nego što odredi novu sakramentalnu zadovoljštinu.

Ipse paenitens et non eius mandatarius implere debet satisfactionem impositam. Sicut enim ipse paenitens peccata commisit et accusavit, ita etiam ipse paenitens et non eius vices gerens satisfacere debet pro peccatis commissis.

Sam pokornik, a ne drugi po njegovu nalogu, dužan je ispuniti određenu pokoru. Naime, kao što je sam pokornik počinio i optužio grijehe, tako i sam pokornik, a ne njegov zamjenik, treba zadovoljiti za počinjene grijehe.

Circa *tempus* et *modum* paenitentiae implendae haec breviter notentur:

Glede *vremena* i *načina* ispunjenja pokore, treba ukratko napomenuti ovo:

1. Paenitentia implenda est tempore assignato et, si nullum tempus assignatum fuit, quam primum id moraliter fieri potest. Non requiritur quidem sed ordinarie valde expedit, ut paenitentia impleatur *ante communionem*.

1. Pokoru treba ispuniti u određenom vremenu, a ako nije bilo određeno nikakvo vrijeme, treba je ispuniti što je prije moralno moguće. Nije potrebno, doduše, ali je redovito vrlo korisno, da se pokora izvrši *prije pričesti*.

Si paenitentia tam diu differtur, ut impleatur post peccatum mortale iterum commissum, probabiliter satisfactum quidem est praecepto confessarii, sed, quomodo tunc paenitentia possit delere poenas temporales prioribus peccatis debitas, difficulter intellegitur.

Ako se pokora tako dugo odgađa, da se ispunjava nakon ponovno počinjenog smrtnog grijeha, vjerojatno je udovoljeno zapovijedi ispovjednika, ali je teško shvatiti kako može tada pokora izbrisati vremenite kazne, koje se duguju za prijašnje grijehe.

Quare valde hortandi sunt paenitentes, ut quam primum impleant saltem partem satisfactionis.

2. *Modus* persolvendae paenitentiae debet esse conformis praecepto et intentioni confessarii.

676. Commutatio satisfactionis impositae facile fieri potest *ante* absolutionem, cum tunc iudicium sacramentale nondum sit perfectum; post absolutionem autem acceptam potest ex iusta causa obtineri sive ab eodem sive ab alio confessario, non autem ab *ipso paenitente* vel ab alia persona, quae non habet iurisdictionem audiendi confessionem.

Semper autem haec commutatio debet fieri, perdurante morali unione cum absolutione.
Quare commutatio iam nequit fieri longo tempore post absolutionem datam [1].

Alius confessarius commutare non valet satisfactionem nisi vi novae absolutionis, quare e. g. nequit commutare satisfactionem impositam pro peccatis reservatis, a quibus ipse nequit absolvere. Ita sententia probabilior.

[1] Sunt auctores, ut Lugo, Ballerini, Arregui, docentes, paenitentiam posse ab eodem confessario commutari etiam post longum tempus et extra confessionem.

Zato treba žarko poticati pokornike da što prije ispune barem dio zadovoljštine.

2. *Način* ispunjenja zadovoljštine treba biti sukladan zapovijedi i nakani ispovjednika.

676. Izmjena zadovoljštine, koja je određena, lako se može obaviti *prije* odrješenja, jer tada sakramentalni sud još nije dovršen. Ali, nakon primanja odrješenja može se dobiti izmjena iz pravednog razloga bilo od istog ispovjednika, bilo od drugoga, ali ne i od *samog pokornika* ili od druge osobe koja nema jurisdikciju da sluša ispovijedi.

No, ova se izmjena uvijek treba izvršiti dok još traje moralna sveza s odrješenjem.
Zato se izmjena više ne može dati dugo vremena nakon davanja odrješenja [1].

Drugi ispovjednik ne može izmijeniti zadovoljštinu osim snagom novog odrješenja, zato npr. ne može izmijeniti zadovoljštinu određenu za pridržane grijehe, od kojih on sam ne može odriješiti. Takvo je vjerojatnije mišljenje.

[1] Postoje autori, kao Lugo, Ballerini, Arregui, koji naučavaju da isti ispovjednik može izmijeniti pokoru i nakon dugo vremena i izvan ispovijedi.

CAPUT III. **De ministro sacramenti paenitentiae.**

Dividitur hoc caput in 4 articulos, scil.

1. de potestate ministri;

2. de eius officio et obligationibus;

3. de modo agendi cum consuetudinariis, occasionariis, recidivis;

4. de abusu confessionis.

POGLAVLJE III. **O djelitelju sakramenta pokore.**

Ovo se poglavlje dijeli na 4 članka, to jest:

1. o vlasti djelitelja;

2. o njegovoj službi i obvezama;

3. o načinu postupanja s običajnim, prigodnim, recidivnim grešnicima;

4. o zloupotrebi ispovijedi.

Art. 1. **De potestate ministri.**

In hoc articulo agemus:
1. de ministri potestate ordinis, de iurisdictione in genere;
2. de iurisdictione religiosorum et in religiosos;
3. de restrictione iurisdictionis;
4. de absolutione a casibus reservatis.

Art. 1. **O vlasti djelitelja.**

U ovom članku raspravljat ćemo:
1. o djeliteljevoj vlasti svetog reda, te općenito o jurisdikciji;
2. o jurisdikciji redovnika nad redovnicima;
3. o ograničenju jurisdikcije;
4. o odrješenju od pridržanih slučajeva.

§ 1. **De ministri potestate ordinis, atque de iurisdictione in genere.**

677. Ad valide et licite administrandum sacramentum paenitentiae requiritur ex parte ministri:
1. potestas ordinis,
2. iurisdictio.

Quare statuit Codex iur. can. c. 872: «Praeter potestatem ordinis ad validam peccatorum absolutionem requiritur in ministro potestas iurisdictionis sive ordinaria sive delegata in paenitentem.»

§ 1. **O djeliteljevoj vlasti svetog reda i općenito o jurisdikciji.**

677. Za valjano i dopušteno dijeljenje sakramenta pokore traži se sa strane djelitelja:
1. vlast svetog reda,
2. jurisdikcija.

Zato određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 872.: »Osim vlasti svetog reda, za valjano odrješenje od grijeha, djelitelj treba imati i sudačku vlast [jurisdikciju], bilo redovitu bilo delegiranu.«

1. Potestas ordinis sacerdotalis requiritur ex iure divino ad valide administrandum sacramentum paenitentiae. Est de fide definitum a Concilio Trid. (sess. 14, can. 10 de paenit.). Quare neque diaconus neque a fortiori laicus umquam potest impertiri validam absolutionem sacramentalem.

1. Vlast svećeničkog reda potrebna je po božanskom pravu za valjano dijeljenje sakramenta pokore. To je nauk vjere, definiran na Tridentskom koncilu (sjed. 14, kan. 10. *o pokori*). Zato valjano sakramentalno odrješenje nikada ne može podijeliti ni đakon, a tim više, ni laik.

678. 2. Iurisdictio ecclesiastica in genere est potestas regendi, iudicandi, coercendi homines baptizatos in ordine ad sanctitatem et beatitudinem supernaturalem.

Collatio autem iurisdictionis sacramentalis fit a superiore legitimo, qui designat sacerdoti approbato determinatos subditos, quorum peccata absolvere aut retinere potest. Approbatio et iurisdictio hodie insimul ab eodem conceduntur. Ante novum Codicem alia disciplina viguit.

678. 2. Crkvena **jurisdikcija** je vlast upravljanja, suđenja, kažnjavanja nad krštenim ljudima u redu prema svetosti i nadnaravnom blaženstvu.

Prenošenje [povjeravanje] sakramentalne jurisdikcije čini zakoniti poglavar, koji određuje odobrenom svećeniku određene podložnike, kojima može odriješiti ili zadržati grijehe. Danas isti poglavar istodobno udjeljuje odobrenje i jurisdikciju. Prije novog Zakonika na snazi je bila drugačija disciplina.

679. Necessitas.
Ad valide absolvendum in sacramento paenitentiae requiritur ex iure tam divino quam ecclesiastico iurisdictio. Ita statuit Concilium Trid. (sess. 14, c. 7 de paenit.).

Ratio est, quia sacramentum paenitentiae ex ipsa institutione Christi est iudicium.

679. Nužnost.
Za valjano odrješenje u sakramentu pokore potrebna je kako po božanskom pravu, tako i po crkvenom pravu, crkvena jurisdikcija. Tako određuje Tridentski koncil (sess. 14., c. 7. *de paenit*.).

Razlog je tomu što je sakrament pokore po samoj Kristovoj ustanovi: sud.

Iam vero nemo potest authentice iudicare nisi de suis subditis, in quos auctoritatem accipit per collationem iurisdictionis.

A zaista, nitko ne može vjerodostojno suditi ni o kome osim o svojim podložnicima, nad kojima je primio vlast povjeravanjem jurisdikcije.

Ex iure ecclesiastico statuitur, ut iurisdictionis concessio

a) sit *expressa* sive scripto sive verbis, quare non sufficit concessio tacita vel praesumpta;

b) sit *gratis* data sine retributione (c. 879).

Po crkvenom je pravu određeno da podjela jurisdikcije:

a) bude *izričita*, bilo pismeno bilo usmeno; zato nije dovoljna prešutna ili pretpostavljena jurisdikcija;

b) da bude *besplatno* dana bez nagrade (kan. 879.).

Divisio. Distinguitur:

1. iurisdictio *fori externi* (fori fori), quae ordinat fidelium relationes *sociales externas* ad Ecclesiam; et iurisdictio *fori interni* (fori poli), quae ordinat fidelium relationes morales internas cum Deo.

Forum internum aut est forum *sacramentale*, quod in solo sacramento paenitentiae obtinet; aut forum *conscientiae*, quod etiam extra sacramentum paenitentiae in sola conscientia ligat et ordinat.

2. Iurisdictio *ordinaria*, quae est eo ipso connexa cum aliquo officio ecclesiastico rite obtento, e. g. cum officio episcopali; et iurisdictio *delegata*, quae sine officio ecclesiastico confertur sive a iure sive ab homine.

Podjela. Razlikuju se:

1. jurisdikcija za *vanjsko područje* (vanjski forum, *iurisdictio fori fori*), koja uređuje *vanjske društvene* odnose vjernika prema Crkvi; i jurisdikcija za *unutarnje područje* (unutarnji forum, *iurisdictio fori poli*), koja uređuje *unutarnje moralne* odnose vjernika s Bogom.

Unutarnji forum je ili *sakramentalni* forum, koji dolazi samo u sakramentu pokore, ili forum *savjesti*, koji veže i uređuje u samoj savjesti, pa i izvan sakramenta pokore.

2. *Redovita* jurisdikcija, koja je po samom pravu spojena s nekom pravilno zadobivenom crkvenom službom, npr. s biskupskom službom; te *delegirana* jurisdikcija [povjerena jurisdikcija], koju bez crkvene službe udjeljuje ili pravo ili čovjek.

680. Iurisdictio ordinaria ad audiendas confessiones competit:

1. *Romano Pontifici et Cardinalibus* in toto orbe terrarum pro omnibus fidelibus, religiosis personis non exceptis (c. 239, § 1, n. 1). Papa potest limitare iurisdictionem omnium aliorum.

2. *Ordinariis locorum* (e. g. episcopo residentiali, vicario capitulari et generali) pro suo quisque territorio in omnes fideles ibi commorantes; extra autem territorium pro suis subditis.

3. *Paenitentiario ecclesiae tum cathedralis tum collegialis* pro omnibus commorantibus in dioecesi, immo pro omnibus dioecesanis etiam extra dioecesim (ib. c. 401, § 2; 873, § 2).

4. *Parocho aliisque qui loco parochi sunt* pro suis paroecianis ubique terrarum (c. 873, § 1).

5. *Superiori religioso exempto* pro suis subditis, ad normam constitutionum (ib. § 2). Subditi autem censentur non solum professi sed etiam novitii, postulantes, continui commensales, e. g. servi, discipuli collegii.

680. Redovita jurisdikcija za slušanje ispovijedi pripada:

1. *Rimskom prvosvećeniku i kardinalima* za sve vjernike po čitavom svijetu, od čega nisu izuzeti ni redovnici (kan. 239., § 1., n. 1). Papa može ograničiti jurisdikciju svima drugima.

2. *Mjesnim ordinarijima* (npr. rezidencijalnom biskupu, kapitularnom i generalnom vikaru), svakom za svoje područje, nad svim vjernicima koji ondje borave; a izvan područja za svoje podložnike.

3. *Pokorničaru kako katedralne, tako i kolegijalne crkve* za sve koji borave u biskupiji, štoviše, za sve biskupljane i izvan biskupije (ibid. kan. 401., § 2.; 873., § 2.).

4. *Župniku i drugima koji obavljaju službu župnika* za svoje župljane bez obzira gdje se nalazili (kan. 873., § 1.).

5. *Izuzetom redovničkom poglavaru* za svoje podložnike, u skladu s konstitucijama (ibid. § 2). Podložnicima se pak smatraju ne samo zavjetovani redovnici, nego i novaci, postulanti, stalni sustolnici, npr. sluge, učenici kolegija.

Nota.
Omnes, qui habent iurisdictionem ordinariam, possunt suorum subditorum confessiones audire ubique terrarum neque indigent adhuc approbatione Ordinarii loci. Cardinales, paenitentiarii, parochi nequeunt delegare suam iurisdictionem (cf. Commissio Pont. d. 16 Oct. 1919).

Napomena.
Svi koji imaju redovitu jurisdikciju mogu slušati ispovijedi svojih podložnika u svim zemljama, i u tome im ne treba odobrenje mjesnog ordinarija. Kardinali, pokorničari, župnici ne mogu delegirati svoju jurisdikciju (usp. Pontifikalna komisija, 16. listopada 1919.).

681. Iurisdictio delegata obtinetur vel a iure vel ab homine.

681. Delegirana jurisdikcija dobiva se ili od prava ili od čovjeka.

1. *A iure* delegatur talis iurisdictio:

1. *Samim pravom* delegira se takva jurisdikcija:

a) si paenitens in gravi periculo mortis versatur. Tunc enim quilibet sacerdos valide et licite absolvit quoslibet paenitentes (rite dispositos) a quibusvis peccatis et censuris, etiamsi praesens est sacerdos alius approbatus (c. 882).

a) ako se pokornik nalazi u teškoj opasnosti od smrti. Naime, tada svaki svećenik valjano i dopušteno odrješuje sve pokornike (ispravno pripravljene) od svih grijeha i cenzura, pa i kad je nazočan drugi odobreni svećenik (kan. 882.).

Attamen si moribundus postea convalescat, aliquando recursus est necessarius, ut infra dicetur.

No, ako bi umirući kasnije ozdravio, ponekad je nužno da se obrati [onomu tko je donio cenzuru], kao što će kasnije biti rečeno.

In tali periculo mortis censentur quoque esse milites mobilizati seu convocati ad bellum (S. Paenit. d. 12 Mart. 1912);

Smatra se da su u takvoj smrtnoj opasnosti i vojnici, koji su mobilizirani i pozvani u rat (Sveta pokorničarna, 12. ožujka 1912.);

b) si sacerdos maritimum iter arripit, potest, dummodo rite acceperit facultatem audiendi confessiones vel a proprio Ordinario [1] vel ab Ordinario cuiusvis portus, ad quem navis appellit, toto itinere non solum in navi, sed etiam in portu, ad quem obiter appellit, audire confessiones quorumlibet fidelium eosque absolvere etiam a casibus Ordinario reservatis (c. 883);

c) pro absolutione et peregrinorum et vagorum et catholicorum cuiusque ritus orientalis (c. 881, § 1);

d) iis sacerdotibus, quos sibi confessarios elegerunt Cardinales vel episcopi (c. 349).

2. *Ab homine* delegatur iurisdictio per liberam et expressam voluntatem, quae debet manifestari scripto vel verbis (c. 879, § 1).

Pro concessione iurisdictionis nihil exigi potest (ib. § 2).

[1] Probabilius iste Ordinarius est etiam pro confessariis regularibus Ordinarius loci et non Ordinarius religiosus, quamvis nonnulli scriptores contrarium autument.

b) ako svećenik putuje morem, te ako je pravilno primio ovlaštenje da sluša ispovijedi od vlastitog ordinarija [1] ili od ordinarija bilo koje luke u kojoj brod pristane, može tijekom cijelog putovanja, ne samo na brodu, nego i u luci gdje privremeno stane, slušati ispovijedi svih vjernika i odriješiti ih, pa i od grijeha pridržanih ordinariju (kan. 883.).

c) za odrješenje i stranaca, i beskućnika, i katolika bilo kojeg istočnog obreda (kan. 881., § 1.);

d) onim svećenicima, koje su kardinali ili biskupi izabrali sebi za ispovjednike (kan. 349.).

2. *Od čovjeka* se delegira jurisdikcija slobodnom i izričitom voljom, pismeno ili usmeno (kan. 879., § 1.).

Za podjelu jurisdikcije ne može se ništa tražiti (ibid. § 2).

[1] Ovaj ordinarij je vjerojatnije mjesni ordinarij također za redovničke ispovjednike, a ne redovnički ordinarij, iako neki pisci smatraju drugačije.

Iurisdictionem ne concedant Ordinarii nisi iis, qui examine idonei reperti fuerint; si tamen agatur de sacerdote, cuius theologicam doctrinam aliunde compertam habent Ordinarii, examen iam supervacaneum et omittendum est.

Neka ordinariji ne udjeljuju jurisdikciju nikomu, osim onima koji su ispitom pokazali da su sposobni. Ipak, ako je riječ o svećeniku o čijoj su se teološkoj učenosti ordinariji uvjerili na drugom mjestu, ispit je suvišan i treba ga izostaviti.

Quodsi autem post concessam iurisdictionem prudenter dubitent, num probatus a se antea sacerdos pergat adhuc idoneus esse, eum ad novum doctrinae periculum adigant, etsi agatur de parocho aut canonico paenitentiario (c. 877).

No, ako nakon podjele jurisdikcije razborito sumnjaju je li svećenik, koga su prethodno odobrili, još uvijek sposoban, neka ga podvrgnu novom ispitu nauka, pa makar se radilo o župniku ili kanoniku pokorničaru (kan. 877.).

682. Supplet Ecclesia iurisdictionem:

1. *in errore communi*, i. e. si omnes fere vel saltem plurimi fideles alicuius loci putant talem sacerdotem audientem confessiones habere debitam iurisdictionem, quamvis reapse non habeat. Neque amplius requiritur sic dictus titulus coloratus; simpliciter enim et sine ulla limitatione statuit Codex iur. can. c. 209: «In errore communi... iurisdictionem supplet Ecclesia pro foro cum externo tum interno.»

Ratio autem huius statuti est necessitas boni communis, quod secus gravissime laederetur. Ecclesia autem non supplet iurisdictionem in errore privato, i. e. unius vel paucorum.

682. Crkva nadomješta jurisdikciju:

1. *u općoj zabludi*, tj. ako gotovo svi ili barem mnogi vjernici u nekom mjestu misle da taj svećenik, koji sluša ispovijedi, ima dužnu jurisdikciju, premda je stvarno nema. Ne traži se više takozvani pravilni naslov [titulus coloratus]. Naime, Zakonik kanonskog prava, kan. 209., jednostavno i bez ikakvog ograničenja određuje: »U općoj zabludi... Crkva nadomješta jurisdikciju kako za vanjsko, tako i za unutarnje područje.«

Razlog pak ove odredbe jest nužda općeg dobra, koje bi se inače vrlo teško povrijedilo. No, Crkva ne nadomješta jurisdikciju u privatnoj zabludi, tj. u zabludi jednog čovjeka ili nekolicine ljudi.

2. *in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti* (ib.).

Quare e. g. confessarius valide absolvit, si positive dubitat, num tale peccatum sit reservatum, num iurisdictio temporanea sit elapsa.
Immo expresse statuitur: «Si, potestate pro foro interno concessa, actus (i. e. absolutio) *per inadvertentiam* positus est, elapso tempore vel exhausto casuum numero validus est» (ib. c. 207, § 2).

2. *u pozitivnoj i vjerojatnoj dvojbi bilo o pravu, bilo o činjenici* (ibid.).

Zato npr. ispovjednik valjano odrješuje ako pozitivno sumnja je li taj grijeh pridržan, je li privremena jurisdikcija istekla.
Štoviše, izričito je određeno: »Ako je u slučaju prenesene vlasti za unutarnje područje, čin (tj. odrješenje) izvršen *nepažnjom*, nakon što je isteklo vrijeme ili je bio iscrpljen broj slučajeva, ostaje valjanim.« (ibid., kan. 207., § 2.).

3. *si confessarius ignorans reservationem absolvit a censuris*. Excipiuntur tamen censurae aut ab homine aut specialissime reservatae S. Sedi (ib. c. 2247, § 3).

3. *ako ispovjednik, koji ne zna za pridržaj, odriješi od cenzure*. No, izuzimaju se cenzure ili suca ili na najposebniji način pridržane Svetoj Stolici (ibid., kan. 2247., § 3.).

683. Iurisdictio cessat:

1. *revocatione* legitimi superioris. Attamen haec revocatio ne fiat (idem valet de suspensione iurisdictionis) nisi gravem ob causam (ib. c. 880, § 1). Patet per se, cum talis revocatio vel suspensio sit aliquid valde odiosum. Episcopus nequit, inconsulta S. Sede, omnibus alicuius domus religiosae formatae confessariis *una simul* iurisdictionem adimere (ib. § 3);

683. Jurisdikcija prestaje:

1. *opozivom* zakonitog poglavara. Ipak, ovaj opoziv ne treba činiti (isto vrijedi i za obustavu jurisdikcije), osim zbog važnog razloga (ibid., kan. 880., § 1.). To je očito samo po sebi, jer je takav opoziv ili obustava nešto vrlo tegotno. Biskup ne može, prije savjetovanja sa Svetom Stolicom, *istovremeno* oduzeti jurisdikciju svim ispovjednicima neke potpune redovničke kuće (ibid. § 3.);

2. *exspiratione temporis praefixi*; sed si absolutio per inadvertentiam elapso iam tempore vel exhausto casuum numero data est, nihilominus valida est (c. 207, § 2);

3. *nonnullis censuris a delegato incursis*. Patet ex c. 873;

4. *amissione officii*, quocum coniuncta fuit iurisdictio (ib. § 3).

Nota. Non cessat iurisdictio, resoluto iure illius, qui eam concessit (e. g. morte aut translatione episcopi), nisi aliud ex additis clausulis apparet (c. 183, § 2; 207, § 1).

2. *istekom određenog vremena*; ali ako je nepažnjom dano odrješenje, nakon što je isteklo vrijeme ili je iscrpljen broj slučajeva, ipak je valjano (kan. 207., § 2.);

3. *nekim cenzurama u koje upada delegat*. Očito je iz kan. 873.;

4. *gubitkom službe* s kojom je bila spojena jurisdikcija (ibid., § 3.).

Napomena. Jurisdikcija ne prestaje prestankom prava onoga koji ju je podijelio (npr. smrću ili premještajem biskupa), osim ako je drugačije očito iz dodanih klauzula (kan. 183., § 2.; 207., § 1.).

§ 2. **De iurisdictione religiosorum et in religiosos.**

Quoad iurisdictionem specialia statuta sunt
1. de confessariis ex clero religioso assumptis;
2. de paenitentibus, qui vivunt in statu religioso.

684. Confessarii ex clero religioso exempto assumpti possunt recipere iurisdictionem
vel
a) ab Ordinario loci ad audiendas confessiones quarumcumque personarum etiam religiosarum; ordinarie tamen ea ne utantur sine licentia saltem praesumpta sui superioris (c. 874, § 1). Ordinarii locorum hanc iurisdictionem habitualiter ne concedant nisi religiosis a proprio superiore praesentatis; praesentatis vero eam ne denegent sine gravi causa (ib. § 2). Ergo religiosi confessarii amplius non iam recipiunt iurisdictionem immediate a S. Sede, ut antiquitus complures theologi putabant;

vel
b) a proprio superiore religioso ad normam constitutionum, sed pro solis confessionibus subditorum, quales sunt professi, novitii omnesque, qui in domo religiosa diu noctuque degunt famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmae valetudinis causa (c. 875, § 1).

§ 2. **O jurisdikciji redovnika i nad redovnicima.**

Što se tiče jurisdikcije, postoje posebne odredbe:
1. o ispovjednicima uzetima iz redovničkog klera;
2. o pokornicima, koji žive u redovničkom staležu.

684. Ispovjednici iz klera izuzetih redovničkih družbi mogu primiti jurisdikciju:
ili
a) od mjesnog ordinarija za slušanje ispovijedi svih osoba, pa i redovnika; ipak, neka je redovito ne koriste bez barem pretpostavljenog dopuštenja svojega poglavara (kan. 874., § 1.). Neka mjesni ordinariji ne dijele trajno ovu jurisdikciju onim redovnicima koje nije predložio njihov poglavar; a onima koje je predložio, neka je ne uskraćuju bez važnog razloga (ibid., § 2.). Dakle, redovnički ispovjednici više ne primaju jurisdikciju izravno od Svete Stolice, kao što su u starije vrijeme smatrali mnogi teolozi;

ili
b) od vlastitog redovničkog poglavara prema odredbama konstitucija, ali samo za ispovijedi podložnika, kakvi su zavjetovani redovnici, novaci i svi koji danju i noću borave u redovničkoj kući: kao posluga, ili radi obrazovanja, ili kao gosti, ili zbog slabog zdravlja (kan. 875., § 1.).

Hanc iurisdictionem possunt iidem superiores delegare quoque sacerdotibus e clero saeculari aut ex alia religione.

Ovu jurisdikciju mogu isti poglavari delegirati i svećenicima iz svjetovnog klera ili iz druge redovničke družbe.

Superiores religiosi possunt quidem confessionem audire subditorum, qui ab illis sponte sua ac motu proprio id petunt, at sine gravi causa id *per modum habitus* ne agant (c. 518, § 2). Idem valet de magistro novitiorum eiusque socio respectu novitiorum (c. 891), nisi adsit privilegium.

Redovnički poglavari mogu, doduše, slušati ispovijed podložnika, koji to od njih svojevoljno i slobodno traže, ali neka to ne čine *na trajan način* bez važnog razloga (kan. 518., § 2.). Isto vrijedi za učitelja novaka i njegova pomoćnika glede novaka (kan. 891.), osim ako postoji povlastica.

685. a) Paenitentes viri ex statu religioso (sive professi sive novitii) iuxta vigentem Ecclesiae disciplinam possunt valide et licite absolvi (etiam a casibus in suo ordine reservatis) pro foro paenitentiae per quemlibet confessarium ab Ordinario loci approbatum (c. 519).

685. a) Muškarce pokornike iz redovničkog staleža (bilo zavjetovane bilo novake), prema važećoj disciplini Crkve, može valjano i dopušteno odriješiti (pa i od grijeha koji su pridržani u njihovu redu) u sudu pokore svaki ispovjednik, kojeg je odobrio mjesni ordinarij (kan. 519.).

In singulis religionis clericalis domibus deputentur plures pro sodalium numero confessarii legitime approbati, cum potestate, si agatur de religione exempta, absolvendi etiam a casibus in religione reservatis (c. 518, § 1).

U svakoj pojedinoj redovničkoj kući klerika neka se odredi više ispovjednika, prema broju članova, koji su zakonito odobreni i koji imaju vlast, ako je riječ o izuzetom redu, da mogu odriješiti i od grijeha koji su u redu pridržani (kan. 518., § 1.).

Ceterum reservatio casuum in institutis religiosis hodie videtur esse vix utilis et efficax, cum in casu particulari quilibet confessarius a reservatis absolvere possit, ut iam dictum est.

Uostalom, danas se čini da je malo koristan i učinkovit pridržaj grijeha u redovničkim družbama, jer u pojedinim slučajevima svaki ispovjednik može odriješiti od pridržanih grijeha, kao što je već rečeno.

— In *laicalibus* virorum religionibus, e. g. Alexianorum, deputetur confessarius ordinarius et extraordinarius; potest autem quilibet religiosus libere expostulare alium confessarium (c. 528).

— U *laičkim* redovima za muškarce, npr. aleksijanci, neka se odredi redoviti i izvanredni ispovjednik. No, svaki redovnik može slobodno zatražiti drugog ispovjednika (kan. 528.).

b) Paenitentes mulieres ex statu religioso.

b) Žene pokornice iz redovničkog staleža.

Pro religiosarum mulierum communitate confessarius eget speciali iurisdictione collata ab Ordinario loci.

Ispovjedniku je potrebna posebna jurisdikcija, podijeljena od ordinarija, za ispovijedanje u zajednici redovnica.

Soli Cardinales possunt absolvere quaslibet personas etiam religiosas, ut iam dictum est (c. 876).

Jedino kardinali mogu odriješiti svaku osobu, pa i redovničku, kao što je već rečeno (kan. 876.).

Regulariter unus dumtaxat *confessarius ordinarius* deputetur pro singulis domibus, qui, nisi accedat dispensatio:

Redovito treba odrediti samo jednog *redovnog ispovjednika* za svaku kuću, koji, ako nema dispenzacije:

α) sit aetatis saltem 40 annorum (c. 524);

α) treba imati barem 40 godina (kan. 524.);

β) ne deputetur ultra triennium (numquam autem ultra novennium continuum, c. 526);

β) neka se ne određuje za razdoblje dulje od tri godine (a nikada više od devet godina u kontinuitetu, kan. 526.);

γ) nullam habeat in easdem mulieres religiosas potestatem in foro externo (c. 524);

γ) ne smije imati nikakvu vlast nad tim redovnicama u vanjskom području (kan. 524.);

δ) nullo modo se immisceat interno vel externo regimini communitatis (ib. § 3).

δ) ne smije se nikako miješati u unutarnju ili vanjsku upravu zajednice (ibid., § 3.).

Praeter confessarium ordinarium unicuique communitati religiosae deputetur *confessarius extraordinarius*, ad quem quater in anno omnes religiosae accedant oportet, saltem ut benedictionem accipiant, si nolint apud ipsum confiteri (c. 521).

Osim redovitog ispovjednika, svakoj se redovničkoj zajednici treba odrediti *izvanredni ispovjednik*, kojemu svake četiri godine trebaju pristupiti sve redovnice, barem da prime blagoslov, ako mu se ne žele ispovjediti (kan. 521.).

Insuper deputet Ordinarius unicuique domui religiosae aliquot *confessarios supplentes*, quos religiosae in casibus particularibus confessionis peragendae causa facile vocare possint (ib. § 2).

Povrh toga, neka ordinarij odredi svakoj redovničkoj kući nekoliko *zamjenika ispovjednika*, koje bi redovnice lako mogle pozvati u posebnim slučajevima obavljanja ispovijedi (ibid., § 2).

Praeter hos confessarios unicuique religiosae licet

a) ad animi sui quietem et ad maiorem progressum spiritualem postulare specialem confessarium vel moderatorem (c. 520, § 2);

b) adire alium confessarium pro mulieribus approbatum (c. 522).

Osim ovih ispovjednika, svakoj je redovnici dopušteno:

a) radi svojega duševnog mira i boljeg duhovnog napretka, tražiti posebnog ispovjednika ili voditelja (kan. 520., § 2.);

b) pristupiti drugom ispovjedniku, kojemu je odobreno ispovijedanje žena (kan. 522.).

Ampliorem doctrinam de confessione religiosarum personarum dedi in Man. iur. eccl. q. 188 sqq.

Opširniji nauk o ispovijedi redovničkih osoba dao sam u Priručniku crkvenog prava, q. 188. sl.

§ 3. **De restrictione iurisdictionis.**

Praenotamen.
Iurisdictio diversis modis restringi potest:

a) quoad *personas*, si excipiuntur a iurisdictione, e. g. moniales;

b) quoad *locum*, nempe quoad determinatum districtum;

c) quoad *tempus*, e. g. ad triennium;

d) quoad *peccata* nonnulla, si nempe confessarius nequit absolvere a quibusdam peccatis gravioribus. Quae quidem restrictio iurisdictionis vocari solet *reservatio casuum*, de qua nunc sola tractandum est.

686. Notio.
Reservatio casuum est avocatio alicuius casus (peccati vel censurae) ad speciale tribunal, ita ut nemo absolutionem impertire valeat nisi ipse reservans, eius successor, aut superior, vel delegatus (cf. c. 893).

Duplex distinguitur modus reservationis, nempe ratione *censurae* et ratione *peccati*; ideoque distinguuntur censurae reservatae et peccata reservata.

§ 3. **O ograničenju jurisdikcije.**

Prethodna napomena.
Jurisdikcija se može ograničiti na razne načine:

a) glede *osoba*, ako se izuzimaju od jurisdikcije, npr. redovnice;

b) glede *mjesta*, to jest, glede određenog područja;

c) glede *vremena*, npr. na tri godine;

d) glede nekih *grijeha*; naime, ako ispovjednik ne može odriješiti od nekih težih grijeha. Ovo se pak ograničenje jurisdikcije obično naziva *pridržavanjem slučajeva* [*pridržaj slučajeva*], o kojem sada treba posebno raspravljati.

686. Pojam.
Pridržavanje slučajeva je priziv određenog slučaja (grijeha ili cenzure) na poseban sud, tako da nitko ne može dati odrješenje osim onoga tko je pridržao slučaj, njegov nasljednik, ili poglavar, ili delegat (usp. kan. 893.).

Razlikuju se dva načina pridržavanja, naime, pridržaj s obzirom na *cenzuru* i s obzirom na *grijeh*; i zato se razlikuju pridržane cenzure i pridržani grijesi.

Deinde distinguuntur casus papales vel non-papales, prout sunt reservati vel Papae vel alii superiori.

Zatim, razlikuju se papinski slučajevi i nepapinski slučajevi, prema tome jesu li pridržani Papi ili drugom poglavaru.

Finis reservationis est bona disciplina ecclesiastica et efficacior medicina paenitentis (cf. cc. 897 et 2246, § 1).

Svrha pridržavanja je dobra crkvena disciplina i učinkovitiji lijek za pokornika (usp. kan. 897. i 2246., § 1.).

Sic enim quaedam graviora et perniciosiora peccata reservantur iudicibus excellentiore prudentia et experientia praeditis; paenitentes autem istis peccatis reservatis gravati recipiunt salutarem poenam medicinalem, quia debent in se sumere onus recurrendi ad altiorem confessarium et ordinarie etiam suscipiendi maiorem satisfactionem.

Naime, tako se određeni teži i pogubniji grijesi pridržavaju sucima s izvrsnijom razboritošću i iskustvom. Pokornici pak opterećeni tim pridržanim grijesima primaju spasonosnu ljekovitu kaznu, jer trebaju poduzeti teret obraćanja višem ispovjedniku i redovito također primanja veće zadovoljštine.

Nihilominus reservatio, quamvis in se optima, hodie est parce adhibenda, cum paenitentes saepe non multum curent de ea et confessario inde non parvum onus accrescat.

Ipak, premda je pridržaj u sebi vrlo dobar, danas ga treba malo koristiti, jer pokornici često ne brinu mnogo o njemu i ispovjedniku se zato u nemaloj mjeri povećava teret službe.

Hinc Ordinarii locorum peccata ne reservent, nisi, re in Synodo dioecesana discussa vel extra Synodum auditis Capitulo cathedrali et aliquot ex prudentioribus ac probatioribus suae dioecesis animarum curatoribus, vera reservationis necessitas aut utilitas comprobata fuerit (c. 895).

Stoga, neka mjesni ordinariji ne pridržavaju grijehe, osim ako je nakon rasprave o toj stvari na biskupijskoj sinodi ili izvan sinode, nakon saslušanja stolnog kaptola i nekih od razboritijih i iskusnijih dušobrižnika u toj biskupiji, utvrđeno da postoji prava nužda ili korist u pridržaju (kan. 895.).

Ipsa vero reservatio ne ultra in vigore maneat, quam necesse sit ad publicum aliquod inolitum vitium exstirpandum et collapsam forte disciplinam christianam instaurandam (c. 897).

Ali, neka sam pridržaj ne ostane na snazi duže nego što je to nužno da se iskorijeni neka općenito uvriježena opačina i uspostavi možda oronula kršćanska disciplina (kan. 897.).

687. Potestas reservandi casus competit

a) *Summo Pontifici*, qui sibi complures censuras et unum peccatum reservavit (cf. c. 894), ut infra latius dicetur;

b) *Ordinario loci* pro sua dioecesi; attamen episcopus ne sibi reservet nimis multos casus (3-4) neve casus iam Summo Pontifici reservatos neve (regulariter) alios casus, quibus iam a iure censura aliqua etsi nemini reservata imposita est. Sufficit enim una poena medicinalis, neque requiruntur duae. Vicarius capitularis vel generalis, licet sint Ordinarii loci, tamen nequeunt sibi casus reservare sine speciali mandato;

c) *Superioribus religiosis exemptis* pro suis subditis. Inter superiores religionis clericalis exemptae unus superior generalis et in monasteriis sui iuris Abbas possunt sibi peccata subditorum reservare; sed solummodo praehabito proprio cuiusque Consilio (c. 896).

687. Vlast pridržavanja slučajeva pripada:

a) *Vrhovnom svećeniku*, koji je sebi pridržao mnoge cenzure i jedan grijeh (usp. kan. 894.), kao što će se kasnije opširnije govoriti;

b) *Mjesnom ordinariju* za njegovu biskupiju; ali ipak, neka si biskup ne pridržava odviše velik broj slučajeva (3-4), ni slučajeve koji su već pridržani vrhovnom svećeniku, ni (redovito) druge slučajeve za koje je već po pravu određena neka cenzura, pa i kad nije nikomu pridržana. Naime, dovoljna je jedna ljekovita kazna, a nisu potrebne dvije. Kapitularni ili generalni vikar, pa i kad su mjesni ordinariji, ne mogu sebi pridržavati slučajeve bez posebnog naloga;

c) *Izuzetim redovničkim poglavarima* za njihove podložnike. Među poglavarima izuzete kleričke redovničke družbe, pridržavati sebi grijehe podložnika mogu jedino generalni poglavar, a u samosvojnim samostanima opat; ali jedino nakon što održe svoje vijeće (kan. 896.).

Haec tamen reservandi potestas istorum superiorum religiosorum hodie nullius fere utilitatis practicae est, cum quilibet confessarius ab episcopo approbatus absolvere possit in casu particulari a reservatis in ordine, ut supra iam dictum est n. 685.

No, ova vlast pridržavanja tih redovničkih poglavara danas nije gotovo od nikakve praktične koristi, jer svaki ispovjednik, kojeg je odobrio biskup, može u pojedinačnom slučaju odriješiti od grijeha pridržanih u redu, kao što je gore već rečeno n. 685.

688. Condiciones ad reservationem requisitae.
Peccatum nequit reservari quoad absolutionem, nisi:

688. Uvjeti koji se traže za pridržaj.
Grijeh se ne može pridržati glede odrješenja, osim ako je:

a) sit *mortale* (obiective et subiective). Patet, quia reservatio peccati venialis est inutilis;

a) *smrtni grijeh* (objektivno i subjektivno). To je očigledno, jer je pridržaj lakog grijeha beskoristan;

b) sit *externum*, etsi occultum. Licet enim Ecclesia valeat reservare etiam peccata interna, tamen id non facit in praxi (cf. c. 897);

b) *vanjski grijeh*, pa i skriveni. Naime, iako Crkva može pridržavati i unutarnje grijehe, ona to ipak ne čini u praksi (usp. kan. 897.);

c) sit *opere consummatum*, i. e. requiritur, ut verba reservationis in stricto sensu verificentur; si vel minimum deest, reservatio quoque deest;

c) *djelom izvršen*, tj. potrebno je da se riječi pridržaja u strogom smislu verificiraju; ako nema ni najmanjeg elementa, nema ni pridržaja;

d) sit *certum* et non dubium (i. e. dubio iuris, facti et gravitatis).

d) *siguran*, a ne dvojben (tj. uz dvojbu glede prava, činjenice i težine).

689. Ignorantia reservationis excusat a reservatione in omnibus *censuris* sive S. Sedi sive episcopo a iure reservatis (cf. tamen infra n. 742).

689. Neznanje o pridržaju ispričava od pridržaja u svim *cenzurama*, bilo da su po pravu pridržane Svetoj Stolici, bilo da su pridržane biskupu (usp. ipak naprijed n. 742.).

Non autem excusat ignorantia
a) a reservatione peccati falsae denuntiationis confessarii;
b) a reservatione in *peccatis* episcopo reservatis, nisi tamen episcopus contrarium statuerit. Ita sententia probabilior.

Reservatio est enim ad instar legis inhabilitantis, a qua ignorantia non excusat (c. 16, § 1).

Ali, neznanje ne ispričava:
a) od pridržaja grijeha lažne prijave ispovjednika;
b) od pridržaja u *grijesima* pridržanima biskupu, osim ako je biskup suprotno odredio. Takvo je vjerojatnije mišljenje.

Naime, pridržaj je poput zakona koji proglašavaju osobu nesposobnom [lex inhabilitans], od čega neznanje ne ispričava (kan. 16., § 1.).

§ 4. **De absolutione a casibus reservatis.**

690. 1. In articulo vel periculo mortis *omnis reservato cessat, ita ut quilibet sacerdos (etiam praesente confessario facultatem habente)* [1] *possit absolvere a quolibet peccato et a quavis censura.*
Ita statuit Concilium Trid. sess. 14, c. 7 de paenit. et Cod. iur. can. c. 882.

Si tamen huiusmodi moribundus postea reconvaluerit, recurrendum est ad legitimum superiorem eiusve delegatum, si absolutio data est:

a) a censura *specialissimo* modo reservata Romano Pontifici (c. 2252);

[1] Sacerdos valide quidem sed illicite absolvit suum complicem in mortis periculo constitutum, si alius sacerdos praesens est (c. 884).

§ 4. **O odrješenju od pridržanih slučajeva.**

690. 1. Na času smrti ili u opasnosti od smrti *svaki pridržaj prestaje, tako da svaki svećenik (pa i u prisutnosti ispovjednika koji ima ovlaštenje)* [1] *može odriješiti od svakog grijeha i od svake cenzure*.
Tako određuje Tridentski koncil, sess. 14., c. 7. *de paenit*. i Zakonik kanonskog prava, kan. 882.

No, ako takav umirući čovjek kasnije ozdravi, treba se obratiti zakonitom poglavaru ili njegovu delegatu, ako je odrješenje dano:

a) od cenzure koja je na *najposebniji* način pridržana rimskom prvosvećeniku (kan. 2252.);

[1] Svećenik pak valjano, ali nedopušteno, odrješuje svojeg sukrivca, koji se nalazi u smrtnoj opasnosti, ako je drugi svećenik prisutan (kan. 884.).

b) a censuris *publicis* et notoriis, saltem si scandalum est reparandum;

b) od *javnih* i općepoznatih cenzura, barem ako treba popraviti sablazan;

c) a censura lata *ab homine* (ib.).

c) od cenzure koju je donio *čovjek* (ibid.).

In nullis aliis casibus recursus est necessarius.

Ni u jednom drugom slučaju nije nužno obraćanje poglavaru.

691. 2. Extra articulum mortis statuta sunt sequentia de absolutione casuum reservatorum:

691. 2. Izvan časa smrti određeno je sljedeće o odrješenju od pridržanih slučajeva:

1) *Absolutio casuum papalium* potest concedi

1) *Odrješenje od papinskih slučajeva* mogu podijeliti:

a) *a Cardinalibus*, qui possunt absolvere quoslibet paenitentes a quibuslibet peccatis et censuris, exceptis solis censuris specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatis et illis, quae annexae sunt revelationi secreti S. Officii (c. 239, § 1, n. 1);

a) *kardinali*, koji mogu odriješiti sve pokornike od svih grijeha i cenzura, osim jedino od cenzura koje su na najposebniji način pridržane Apostolskoj Stolici i onih koje su spojene s otkrivanjem tajne Svetoga Oficija (kan. 239., § 1., n. 1.);

b) *ab Ordinariis* (i. e. episcopis etc., superioribus maioribus religionis clericalis exempte), qui possunt ex Cod. iur. can. c. 2237 suos subditos absolvere pro foro interno per se vel per delegatum ab omnibus censuris occultis, dummodo ne sint specialissimo vel speciali modo Papae reservatae.

b) *ordinariji* (npr. biskupi itd., viši poglavari izuzetih kleričkih redovničkih družbi), koji mogu po Zakoniku kanonskog prava svoje podložnike odriješiti za unutarnji forum, sami ili po delegatu, od svih skrivenih cenzura, dok god nisu na najposebniji ili poseban način pridržane papi.

In foro externo possunt episcopi absolvere a censura incursa propter haeresim; ille autem, qui sic est absolutus, potest deinde in foro conscientiae absolvi a quolibet confessario (S. Off. d. 19 Febr. 1916; c. 2314, § 2). Vi facultatum specialium episcopis aliquando competit amplior facultas dispensandi;

U vanjskom forumu, mogu biskupi odriješiti od cenzure u koju je netko upao zbog krivovjerja; ali onaj tko je tako odriješen, može zatim tražiti da ga bilo koji ispovjednik odriješi u sudu savjesti (Sveti Oficij, 19. veljače 1916.; kan. 2314., § 2.). Snagom posebnih ovlaštenja, biskupima ponekad pripada šire ovlaštenje za dispenziranje;

c) *a quolibet confessario* in casibus urgentioribus, in quibus absolutio differri nequeat sine paenitentis gravi incommodo. Quamvis autem tunc concedatur absolutio *directa*, tamen, si id est moraliter possibile, absolutus tenetur, sub poena reincidentiae in easdem censuras, sive per se sive per confessarium recurrere infra mensem vel ad S. Paenitentiariam vel ad episcopum habentem speciales facultates, vel novam petere absolutionem a confessario habente potestatem absolvendi ab his casibus papalibus (c. 2254, § 1).

c) *svaki ispovjednik* u hitnijim slučajevima, u kojima se odrješenje ne može odgađati bez teške neprilike za pokornika. Iako se tada dijeli *izravno* odrješenje, ipak, ako je to moguće, odriješeni se dužan, pod prijetnjom kazne ponovnog pada u iste cenzure, u roku od mjesec dana sam ili po ispovjedniku obratiti Svetoj pokorničarni ili biskupu koji ima posebne ovlasti, ili tražiti novo odrješenje od ispovjednika koji ima vlast odrješivanja od tih papinskih slučajeva (kan. 2254., § 1.).

Casus urgentior adest, non solum si ex dilata absolutione oritur periculum gravis scandali vel infamiae, sed etiam si durum est paenitenti in statu gravis peccati permanere per tempus necessarium, ut superior competens provideat. Quodsi paenitens non tam vivide cupit absolvi quam primum fieri potest, licet confessario hoc desiderium in eo prudenter excitare sicque dispositum absolvere.

Hitniji slučaj postoji ne samo ako bi iz odgađanja odrješenja nastala teška opasnost od sablazni ili ozloglašenja, nego i ako je tegotno pokorniku ostati u stanju teškog grijeha kroz potrebno vrijeme da nadležni poglavar ispuni molbu. No, ako pokornik ne želi tako žarko odrješenje što je prije moguće, dopušteno je ispovjedniku da kod njega razborito potakne tu želju i da ga tako raspoloženog odriješi.

— In tali casu urgentiore quilibet confessarius potest absolvere etiam a casibus specialissime reservatis S. Sedi, e. g. sacerdotem, qui attentavit absolvere suum complicem. Sed numquam (extra mortis periculum) potest valide absolvere suum proprium complicem.

— U takvom hitnijem slučaju, svaki ispovjednik može odriješiti i od slučajeva koji su na najposebniji način pridržani Svetoj Stolici, npr. svećenika koji je pokušao odriješiti svojeg sukrivca u grijehu. Ali, nikada (izvan smrtne opasnosti) ne može valjano odriješiti svojeg vlastitog sukrivca.

Si recursus faciendus intra mensem est moraliter impossibilis, e. g. quia paenitens nequit redire ad eundem confessarium, neque ipse scribere valet ad S. Paenitentiariam, tunc omisso recursu (nisi agatur de peccato absolutionis complicis) confessarius potest paenitentem absolvere, sed debet:

Ako je obraćanje, koje treba učiniti unutar mjesec dana, moralno nemoguće, npr. jer se pokornik ne može vratiti istom ispovjedniku, a ne može ni sam pisati Svetoj pokorničarni, tada izostavivši obraćanje (osim ako je riječ o grijehu odrješenja sukrivca), ispovjednik može odriješiti pokornika, ali je dužan:

a) iniungere de iure iniungenda, e. g. reparationem scandali, damnorum etc.;

a) nametnuti mu ono što nameće pravo, npr. popravak sablazni, štete itd.;

b) imponere congruam paenitentiam et satisfactionem pro censura, et quidem ita, ut paenitens, nisi intra congruum tempus a confessario definiendum paenitentiam egerit et satisfactionem dederit, recidat in censuram (c. 2254, § 3).

b) odrediti mu prikladnu pokoru i zadovoljštinu za cenzuru, i to tako da pokornik ponovno pada u cenzuru, ako unutar prikladnog vremenskog razdoblja, koje je odredio ispovjednik, ne izvrši pokoru i ne dade zadovoljštinu (kan. 2254., § 3.).

E. g. paenitens, qui propter lectionem librorum haereticorum excommunicationem incurrit, potest in casu urgenti absolvi ab aliquo missionario in loco breviter commoranti, sed confessarius illi

Npr. pokornika, koji je zbog čitanja krivovjernih knjiga upao u izopćenje, može u hitnijem slučaju odriješiti neki misionar, koji kratko boravi u tom mjestu, ali mu ispovjednik treba reći: *Ti trebaš*

dicat: tu debes libros haereticos tradere vel comburere; insuper intra mensem debes bis recitare rosarium, secus in eandem censuram incidis.

krivovjerne knjige predati ili ih spaliti. Osim toga, unutar mjesec dana trebaš dva puta izmoliti krunicu; u suprotnom, padaš u istu cenzuru.

692. 2) *Absolutio casuum episcopalium* potest concedi sicut absolutio casuum papalium, dummodo sint casus episcopo *a iure reservati* (nempe sex vel novem excommunicationes (cf. nostrum Man. iur. can. q. 680).

692. 2) *Odrješenje od biskupskih slučajeva* može se podijeliti kao i odrješenje od papinskih slučajeva, dok god su slučajevi biskupu *pridržani po pravu* (naime, šest ili devet izopćenja (usp. naš Priručnik kanonskog prava, q. 680.)

Confessarii regulares habentes privilegia Mendicantium probabilius possunt absolvere ab istis casibus episcopo *a iure* reservatis.

Redovnički ispovjednici, koji imaju povlastice prosjačkih redova, vjerojatnije mogu odriješiti od ovih slučajeva, koji su biskupu *po pravu* pridržani.

Casus, quos *proprio nomine* episcopus sibi reservat (sive cum sive sine censura), et qui, ne sint plus quam 3 vel 4, absolvi possunt a quolibet confessario extra territorium reservantis episcopi, etiamsi dumtaxat ad absolutionem obtinendam paenitens ex territorio discesserit (c. 900, n. 3).

Slučajeve, koje je biskup pridržao u svoje *vlastito ime* (bilo uz cenzuru, bilo bez cenzure), i kojih ne smije biti više od 3 ili 4, može odriješiti svaki ispovjednik izvan teritorija biskupa koji ih je pridržao, pa i kad je pokornik otišao izvan tog teritorija samo radi dobivanja odrješenja (kan. 900., n. 3.).

Praeterea absolvi possunt *in territorio reservantis*:
a) *a simplici confessario*,

Osim toga, može ih odriješiti *na teritoriju pridržatelja*:
a) *običan ispovjednik*,

α) quoties (prudenti confessarii iudicio) absolvendi facultas a legitimo superiore peti nequit sine gravi paenitentis incommodo aut sine periculo violationis sigilli sacramentalis (c. 900, n. 2);

α) kad god se (po razboritom sudu ispovjednika) ne može tražiti ovlaštenje za odrješenje od zakonitog poglavara bez teške neprilike za pokornika ili bez opasnosti od povrede sakramentalnog pečata (kan. 900., n. 2.);

β) quoties legitimus superior petitam pro aliquo determinato casu absolvendi facultatem denegaverit (ib.);

γ) cum confessionem peragunt sive aegroti, qui domo egredi non valent, sive sponsi matrimonii ineundi causa (ib. n. 1);

β) kad god zakoniti poglavar uskrati zatraženu ovlast za odrješenje u nekom određenom slučaju (ibid.);

γ) kad se ispovijedaju ili bolesnici, koji ne mogu izlaziti iz kuće, ili zaručnici radi sklapanja ženidbe (ibid., n. 1.);

b) *a missionariis* tempore, quo missiones ad populum haberi contingit (c. 899, § 3). Videtur idem valere de iis, qui praedicant populo exercitia spiritualia;

c) *a parochis* (aliisque, qui nomine parochi in iure censentur) toto tempore ad praeceptum paschale adimplendum utili;

d) *a canonico paenitentiario et vicariis foraneis* (decanis).
Paenitentiario enim ista facultas absolvendi competit ipso iure; vicariis autem foraneis committenda est per episcopum, qui iis concedat etiam licentiam subdelegandi hanc facultatem in proprio districtu pro casu particulari (ib. § 2).

Quomodo in praxi confessarius debeat procedere, si occurrit aliquod peccatum reservatum, et praesertim quomodo recursus sit faciendus, videsis nostrum Man. theol. mor. III 426 sqq.

b) *misionari* u vrijeme kad drže pučke misije (kan. 899., § 3.). Čini se da isto vrijedi i za one koji propovijedaju puku duhovne vježbe;

c) *župnici* (i drugi koji se po pravu smatraju župnicima) kroz cijelo vrijeme pogodno za ispunjenje uskrsne zapovijedi;

d) *kanonik pokorničar i vanjski vikari* (dekani).
Naime, pokorničaru ova ovlast za odrješivanje pripada po samom pravu; a vanjskim vikarima treba biti povjerena od biskupa, koji im podjeljuje također dopuštenje da to ovlaštenje dalje prenose u vlastitom kotaru za pojedinačni slučaj (ib. § 2.).

Kako bi ispovjednik trebao postupati u praksi ako se nađe neki pridržani grijeh, a posebno o pitanju obraćanja poglavaru, pogledaj u našem Priručniku moralne teologije, III., 426. sl.

693. Nota.
1. Confessarius simplex (i. e. carens speciali facultate), qui *ex inadvertentia aut ex ignorantia* absolvit a casibus reservatis, valide absolvit, dummodo ne sit censura ab homine aut specialissime S. Sedi reservata (c. 2247, § 3). Ecclesia igitur in hoc casu supplet iurisdictionem, ut iam supra dictum est, ne paenitens detrimentum capiat; idque eo vel magis, cum confessarius ex ignorantia egerit.

2. Confessarius simplex, qui *scienter sine necessitate* absolvit a casibus reservatis, graviter peccat et est ipso facto suspensus ab audiendis confessionibus (c. 2366); immo si praesumeret illegitime absolvere a casibus specialissimo vel speciali modo Summo Pontifici reservatis, incurreret excommunicationem Papae simpliciter reservatam (c. 2338, § 1).

3. A casibus reservatis *peregrini* et vagi absolvuntur prorsus eodem modo sicut indigenae. Contraria sententia multorum auctorum nunc relinquenda est post claram decisionem Commissionis Pont. d. 24 Nov. 1920 (Act. Ap. Sed. XII 575).

693. Napomena
1. Običan ispovjednik (tj. onaj kojemu nedostaje posebno ovlaštenje), koji *iz nepažnje ili iz neznanja* odriješi od pridržanih slučajeva, valjano odrješuje, dok god tu nije riječ o sudačkoj cenzuri ili cenzuri na najposebniji način pridržanoj Svetoj Stolici (kan. 2247., § 3.). Crkva, dakle, u ovom slučaju nadomješta jurisdikciju, kao što je već gore rečeno, da ne bi pokornik pretrpio štetu; tim više, ako je ispovjednik postupao iz neznanja.

2. Običan ispovjednik, koji *svjesno bez nužde* odriješi od pridržanih slučajeva, teško griješi i *ipso facto* suspendiran je od slušanja ispovijedi (kan. 2366.). Štoviše, ako se usudi nedopušteno odriješiti od slučajeva, koji su na najposebniji ili poseban način pridržani vrhovnom svećeniku, pada u izopćenje pridržano papi na običan način (kan. 2338., § 1.).

3. *Stranci* i beskućnici odrješuju se od pridržanih slučajeva na potpuno isti način kao i domaći ljudi. Suprotno mišljenje mnogih autora sada treba napustiti, nakon jasne odluke Pontifikalne komisije od 24. studenoga 1920. (Act. Ap. Sed. XII., 575.).

Art. 2. **De confessarii officiis et obligationibus.**

694. Quadruplex est munus confessarii, scil. *iudicis*, *doctoris*, *medici*, *patris*. Praecipuum autem eius munus est officium *iudicis*, cum sacramentum paenitentiae sit a Christo institutum per modum iudicii.

Agemus de officiis et obligationibus confessarii
1. ante confessionem;
2. in actu confessionis;
3. post confessionem.

Art. 2. **O službama i obvezama ispovjednika.**

694. Dužnost ispovjednika jest četverostruka, tj. *suca*, *učitelja*, *liječnika*, *oca*. Poglavita je pak njegova služba *suca*, jer je Krist ustanovio sakrament pokore na način suda.

Raspravljat ćemo o službama i obvezama ispovjednika:
1. prije ispovijedi;
2. u činu ispovijedi;
3. nakon ispovijedi.

1. Ante confessionem.

695. Confessarius debet se praeparare ad confessiones audiendas acquirendo sibi:
a) scientiam sufficientem;
b) prudentiam necessariam;
c) virtutes christianas.

a) *Scientiam sufficientem* habet ille confessarius, qui scit casus communiter contingentes solvere et de difficilioribus prudenter dubitare. Haec scientia acquirenda est sedulo studio atque conservanda continua repetitione.

b) *Prudentia valde est necessaria* confessario in interrogationibus faciendis, in iudicio ferendo, in remediis suggerendis, in consiliis dandis, in satisfactionibus imponendis.

1. Prije ispovijedi.

695. Ispovjednik se treba pripremiti za slušanje ispovijedi tako da stekne:
a) dostatno znanje;
b) nužnu razboritost;
c) kršćanske kreposti.

a) *Dostatno znanje* ima onaj ispovjednik koji zna riješiti slučajeve koji se općenito javljaju, a o težim slučajevima razborito sumnjati. Ovo znanje treba steći marljivim studijem i očuvati ga neprekidnim ponavljanjem.

b) *Razboritost je izrazito potrebna* ispovjedniku u postavljanju pitanja, u donošenju suda, u predlaganju lijekova, u davanju savjeta, u određivanju zadovoljština.

c) *Virtutes christianae*, quibus praesertim indiget confessarius, sunt ardens zelus animarum, patientia indeficiens, fortitudo, eximia puritas.

c) *Kršćanske kreposti*, koje su naročito potrebne ispovjedniku, jesu: žarka gorljivost za duše, nepresušna strpljivost, jakost, izuzetna čistoća.

2. In actu confessionis.

2. U činu ispovijedi.

696. Confessarius debet in confessione

696. Ispovjednik je dužan u ispovijedi:

1. *recte iudicare* cum de peccatis auditis, tum de absolutione danda vel recusanda. Hinc studeat obtinere opportunis interrogationibus sufficientem notitiam de paenitentis statu animae.

1. *ispravno suditi* kako o grijesima, koje je čuo, tako i o davanju ili uskrati odrješenja. Stoga, neka nastoji prikladnim pitanjima zadobiti dostatnu spoznaju o stanju duše pokornika.

Rituale Romanum (tit. 3, c. 1, n. 15) monet: «Si paenitens numerum et species et circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum sacerdos prudenter interroget.»

Rimski obrednik (tit. 3., c. 1., n. 15.) opominje: »Ako se pokornik nije izjasnio o broju i vrstama i okolnostima grijeha, koje je nužno objasniti, neka ga svećenik razborito pita.«

Haec autem interrogatio sit:

Ovo pak ispitivanje neka bude:

a) *moderata, discreta, prudens*. Ideo statuit Codex iur. can. c. 888, § 2: «Caveat omnino, ne complicis nomen inquirat, ne curiosis aut inutilibus quaestionibus, maxime circa sextum Decalogi praeceptum, quemquam detineat, et praesertim ne iuniores de iis, quae ignorant, imprudenter interroget.»

a) *umjereno, diskretno, razborito*. Zato je odredio Zakonik kanonskog prava, kan. 888., § 2.: »Neka se brižno čuva da ne traži ime sudionika u grijehu, da nikoga ne zadržava radoznalim ili beskorisnim pitanjima, naročito u pogledu Šeste zapovijedi Dekaloga, a posebno da mlade nerazborito ispituje o onome što ne znaju.«

Si confessarius directe a paenitente inquireret *nomen complicis*, graviter abuteretur sacramento paenitentiae. Nihilominus inde non prohibentur interrogationes faciendae ad integritatem confessionis, quamvis per accidens tunc nomen complicis detegeretur.

Ako bi ispovjednik izravno pitao pokornika za *ime sudionika u grijehu*, teško bi zloupotrijebio sakrament pokore. Ipak, time nije zabranjeno postavljanje pitanja radi potpunosti ispovijedi, pa makar se tada pripadno otkrije ime sudionika u grijehu.

b) *opportuna*. Generatim non expedit, ante omnino finitam accusationem interrogare paenitentem, quippe qui secus facile perturbetur et obliviscatur peccata accusanda.

b) *prikladno*. Općenito, ne koristi ispitivati pokornika prije nego što je on u cijelosti dovršio optužbu, jer bi se on inače lako mogao zbuniti i zaboraviti grijehe koje treba optužiti.

— Si paenitens celat aliquod peccatum grave, quod confessarius aliunde certo cognoscit, in interrogationibus omnino vitanda est violatio secreti praesertim sacramentalis. Hinc e. g. si sponsus aperte confessus est complura peccata cum sponsa peracta, et sponsa postea eadem peccata omnino celat, confessarius nequit licite ponere alias quaestiones sponsae isti quam cuicumque alii sponsae. Si vero sponsa rem adhuc celet, melius est absolutionem condicionate concedere (si cetera omnia adsunt) quam eam dissimulare.

— Ako pokornik skriva neki teški grijeh, koji je ispovjedniku od drugdje sigurno poznat, u pitanjima treba u potpunosti izbjegavati povredu tajne, naročito sakramentalne tajne. Stoga, npr. ako je zaručnik otvoreno ispovjedio mnoge grijehe koje je počinio sa zaručnicom, a zaručnica nakon toga iste grijehe u potpunosti prešućuje, ispovjednik ne može dopušteno postavljati ovoj zaručnici drugačija pitanja, nego bilo kojoj drugoj zaručnici. Ako zaručnica i dalje skriva stvar, bolje je uvjetno dati odrješenje (ako su svi drugi uvjeti ispunjeni) nego je prikriti.

2. *docere et monere paenitentem*, si hoc est consultum vel necessarium.

2. *poučiti i opomenuti pokornika*, ako je to uputno i nužno.

Docere debet confessarius paenitentem ignorantem non solum veritates scitu necessarias necessitate medii, sed etiam ea omnia, quae necessario pertinent ad contritionem, propositum, confessionem, satisfactionem etc.

Aliquando confessarius tenetur quoque instruere paenitentes de officiis sui status, e. g. de officiis status coniugalis.

Insuper si paenitens ex erronea conscientia iudicat aliquid esse peccatum, quod revera non est, aut grave peccatum, quod est revera leve, instruendus est, cum talis error valde noceat paenitenti. Sin autem paenitens ex conscientia erronea firmiter putat, aliquid esse licitum vel validum, quod est reapse illicitum vel invalidum, tunc paenitens est instruendus, si speratur bonus fructus; sin vero confessarius prudenter iudicat ex instructione secutura esse maiora mala, paenitens potest et debet relinqui in bona fide, secus enim ex peccatis materialibus fierent peccata formalia.

— In gravi dubio, utrum profutura an obfutura sit instructio, ea pariter omittenda est.

Monere debet confessarius paenitentem de obligationibus necessario implendis, e. g. de restitutione facienda, de proxima peccandi occasione vitanda etc.

Ispovjednik treba *poučiti* pokornika ne samo o istinama koje je nužno znati nužnošću sredstva, nego također sve ono što je nužno za pokajanje, odluku, ispovijed, zadovoljštinu itd.

Ponekad je ispovjednik dužan također poučiti pokornike o dužnostima njihova staleža, npr. o dužnostima ženidbenog staleža

Povrh toga, ako pokornik iz pogrešne savjesti sudi da je nešto grijeh, što stvarno nije grijeh, ili da je teški grijeh nešto što je stvarno laki grijeh, treba ga poučiti, jer takva zabluda veoma šteti pokorniku. No, ako pokornik iz pogrešne savjesti čvrsto smatra da je nešto dopušteno ili valjano, što je stvarno nedopušteno ili nevaljano, tada pokornika treba poučiti ako postoji nada u dobar ishod; ali ako ispovjednik razborito sudi da će iz pouke uslijediti veća zla, pokornik se može i treba ostaviti u dobroj vjeri, jer će u suprotom iz materijalnih grijeha nastati formalni grijesi.

— U teškoj dvojbi o tome hoće li pouka koristiti ili štetiti, treba je isto tako izostaviti.

Ispovjednik je dužan *opomenuti* pokornika o obvezama, koje nužno treba ispuniti, npr. o vraćanju [naknadi štete] koje treba izvršiti, o izbjegavanju bliže grešne prigode itd.

697. 3. *disponere paenitentem ad veram contritionem et emendationem.*

De hac re monet Rituale Rom. (tit. 3, c. 1, n. 17): «Et [confessarius eum] ad dolorem et contritionem efficacibus verbis adducere conabitur, atque ad vitam emendandam ac melius instituendam inducet remediaque peccatorum tradet.»

Si confessarius prudenter iudicat, paenitentem esse bene dispositum, ad nihil aliud stricte tenetur nisi ad absolutionem dandam, sed semper fere expedit omnibus (etiam doctis et piis) innuere aliquod motivum contritionis et boni propositi.

— Si confessarius *dubitat* de sufficienti contritione paenitentis, non potest eum absolvere, antequam eum rite disposuerit.

Signa sufficientis contritionis multa enumerantur, e. g. ipsa confessio *sponte* peracta ad praeceptum implendum vel ad statum gratiae acquirendum; non autem, si solum fiat confessio ex voluntate parentum, superiorum etc., ex quadam consuetudine; etiam sufficiens signum contritionis sunt seria assertio paenitentis, sincera promissio emendandae vitae, peculiare motivum accedendi ad confessionem, e. g. mors patris, contio audita etc.

697. 3. *pripraviti pokornika na pravo kajanje i popravak*.

O ovoj stvari opominje Rimski obrednik (tit. 3., c. 1., n. 17.): »I [ispovjednik njega] treba pokušati učinkovitim riječima navesti na žaljenje i kajanje, kao i na popravljanje života i njegovo bolje uređenje, i neka mu preda lijekove za grijehe.«

Ako ispovjednik razborito prosudi da je pokornik dobro pripravljen, nije strogo dužan ništa drugo, osim da mu udijeli odrješenje; ali gotovo je uvijek korisno svima (pa i učenima i pobožnima) istaknuti neki motiv za kajanje i dobru odluku.

— Ako ispovjednik *sumnja* o dostatnom kajanju pokornika, ne može ga odriješiti prije nego što ga ispravno pripravi.

Znakovi dostatnog pokajanja navode se u većem broju, npr. sama ispovijed *dobrovoljno* obavljena radi ispunjenja zapovijedi ili zadobivanja stanja milosti; ali ne ako se ispovijed obavlja samo po volji roditelja, poglavara itd., iz nekog običaja. Dostatan znak kajanja je i ozbiljna tvrdnja pokornika, iskreno obećanje o popravku života, poseban motiv za dolazak na ispovijed, npr. smrt oca, propovijed koju je čuo itd.

4. *absolutionem dare aut negare aut differre.*

Absolutio danda est paenitenti rite disposito et confesso, qui eam hic et nunc petit (c. 886), neganda est paenitenti certe indigno et incapaci; *debet* differri, si paenitentis dispositio est plane dubia, nec adest urgens causa absolvendi illum condicionate; *potest* differri ad breve tempus paenitenti ceteroquin sufficienter disposito, si confessarius recte iudicat, dilationem esse utilem pro emendatione paenitentis, et si paenitens in dilationem consentit.

Si enim paenitens certe est dispositus et absolutionem hic et nunc petit, confessarius neque negare neque differre potest paenitenti absolutionem. Ita expresse Cod. iur. can. c. 886.

Ratio est, quia paenitens recte dispositus, peracta confessione, videtur habere strictum ius, ut ipsi statim absolutio conferatur. Ita saltem iuxta modernam disciplinam (cf. nostrum Man. theol. mor. III 438).

4. *odrješenje dati ili uskratiti ili odgoditi*.

Odrješenje treba dati pokorniku, koji je pravilno pripravljen, te koji ga ovdje i sada traži (kan. 886.); treba ga uskratiti pokorniku koji je sigurno nedostojan i nesposoban. *Treba* ga odgoditi ako je pokornikova pripravljenost očito dvojbena, a ne postoji hitan razlog da ga se uvjetno odriješi. *Može* se odgoditi na kraće vrijeme pokorniku, koji je inače dobro pripravljen, ako ispovjednik ispravno prosudi da je odgoda korisna za popravak pokornika i ako pokornik pristane na odgodu.

Ako je, naime, pokornik sigurno pripravan i traži odrješenje ovdje i sada, ispovjednik ne može ni uskratiti ni odgoditi odrješenje pokornika. Tako izričito kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 886.

Razlog je tomu što izgleda da ispravno pripravljeni pokornik, nakon obavljanja ispovijedi, ima strogo pravo da mu se odmah podijeli odrješenje. Tako je barem prema suvremenoj disciplini (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 438.).

3. Post confessionem.

698. Post confessionem duo praecipue sunt praestanda a confessario: alterum per accidens, alterum per se. Confessarius debet per se strictissime servare sigillum sacramentale; per accidens autem tenetur corrigere defectus in confessione forte commissos.

3. Nakon ispovijedi.

698. Nakon ispovijedi, ispovjednik treba učiniti dvije poglavite stvari: jednu pripadno, a drugu samu po sebi. Ispovjednik je dužan sam po sebi najstrože čuvati sakramentalni pečat; a pripadno je obvezan ispraviti nedostatke, koji su možda počinjeni u ispovijedi.

De obligatione corrigendi defectus.

Defectus potuerunt accidere:

1. *circa validitatem sacramenti*, e. g. si confessarius omisit absolutionem vel essentialia verba eius;

2. *circa integritatem sacramenti*, e. g. si confessarius omisit interrogare de specie vel de circumstantiis specificis peccatorum, vel imponere paenitentiam;

3. *circa obligationes paenitentis*, e. g. si confessarius omisit monere paenitentem de restitutione facienda.

O obvezi ispravljanja nedostataka.

Nedostaci su se mogli dogoditi:

1. *glede valjanosti sakramenta*, npr. ako je ispovjednik propustio odrješenje ili njegove bitne riječi;

2. *glede potpunosti sakramenta*, npr. ako je ispovjednik propustio pitati o vrsti ili specifičnim okolnostima grijeha, ili odrediti pokoru.

3. *glede obveza pokornika*, npr. ako je ispovjednik propustio opomenuti pokornika o izvršenju vraćanja [naknade štete].

1. Defectus circa validitatem sacramenti.

699. Defectus a confessario commissus circa validitatem sacramenti est corrigendus.

Ratio est, quia non tantum parochus aliique pastores animarum tenentur *ex iustitia* valide administrare sacramentum, verum etiam quilibet confessarius, quamvis non in eodem gradu. Etenim quilibet confessarius, semel audita confessione paenitentis, ex quasi-contractu ideoque ex iustitia tenetur valide sacramentum administrare. Proinde si hoc non facit, est iniustus damnificator, isque *materialis*, si hoc fecit absque omni culpa (quod in praxi raro accidit); sin autem cum culpa hoc fecit, est damnificator *formalis*. In utroque casu obligatur damnum causatum reparare.

Gravitas huius obligationis mensuranda est

a) *ex gravitate damni secus paenitenti obventuri,*

b) *ex gravitate culpae seu neglegentiae, quam confessarius commisit frustrando sacramentum.*

1. Nedostaci glede valjanosti sakramenta.

699. Treba ispraviti nedostatak, koji je ispovjednik počinio glede valjanosti sakramenta.

Razlog je tomu ne samo to što su župnik i drugi dušobrižnici dužni *po pravednosti* valjano dijeliti sakrament, nego i to što je tako dužan postupiti svaki ispovjednik, premda ne u istom stupnju. Naime, svaki ispovjednik, koji je jednom saslušao ispovijed pokornika, po kvazikontraktu i zato po pravednosti, dužan je valjano podijeliti sakrament. Stoga, ako to ne učini, postaje nepravedni štetnik, i to *materijalni*, ako je to učinio bez ikakve krivnje (što se rijetko događa u praksi); ali ako je to učinio svojom krivnjom, *formalni* je štetnik. U oba slučaja obvezan je popraviti uzrokovanu štetu.

Težinu ove obveze treba mjeriti:

a) *iz težine štete koja bi inače pogodila pokornika,*

b) *iz težine krivnje ili nemarnosti, koju je ispovjednik počinio onemogućavanjem sakramenta.*

Res clarescit exemplis:

1. Confessarius, qui oblitus est dare absolutionem moribundo gravia peccata confesso, tenetur sub gravi hunc defectum corrigere, si possibile est. Esset enim gravissimum damnum pro paenitente, si sine absolutione valida mori debet. Insuper omissio absolutionis in tali casu vix fieri potuit sine culpabili neglegentia confessarii.

2. Confessarius, qui oblitus est dare absolutionem alii paenitenti rite confesso, serio quidem tenetur defectum corrigere, sed non cum gravi proprio incommodo. Etenim talis paenitens non ita magnum damnum ex non recepta absolutione patitur (saltem ordinarie), cum vel in sequenti communione probabiliter, vel in sequenti confessione certo, consequatur statum gratiae, si nondum eum habuit. Cf. nostrum Man. theol. mor. III 440.

Stvar će postati jasnija primjerima:

1. Ispovjednik koji je zaboravio dati odrješenje umirućemu, a koji je ispovjedio teške grijehe, dužan je pod teški grijeh ispraviti ovaj nedostatak, ako je to moguće. Naime, bila bi najteža šteta za pokornika, ako mora umrijeti bez valjanog odrješenja. Osim toga, u takvom se slučaju propust odrješenja jedva može dogoditi bez skrivljene nemarnosti ispovjednika.

2. Ispovjednik koji je zaboravio dati odrješenje drugom pravilno ispovjeđenom pokorniku, dužan je, doduše, ozbiljno ispraviti nedostatak, ali ne i uz vlastitu tešku nepriliku. Naime, takav pokornik ne trpi tako veliku štetu zbog neprimanja odrješenja (barem redovito), jer će zadobiti stanje milosti vjerojatno u sljedećoj pričesti, ili sigurno u sljedećoj ispovijedi, ako ga već nije imao. Usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 440.

2. Defectus circa integritatem.

700. Confessarius potest defectum circa integritatem confessionis committere dupliciter:

a) *negative*, quando omisit interrogare de specie et numero peccatorum gravium aut imponere paenitentiam;

b) *positive*, quando expresse dixit: non est necessarium confiteri omnia peccata mortalia.

a) Defectus *negative* commissus reparandus quidem est in sequenti confessione, si id sine gravi incommodo fieri potest, sed non debet reparari *extra confessionem*.

b) Defectus *positive* commissus reparandus est cum intra tum extra confessionem; in hoc ultimo tamen casu, prius obtenta licentia paenitentis loquendi de rebus in confessione auditis. Ratio est, quia confessarius culpabiliter induxit paenitentem in errorem perniciosum.

2. Nedostaci glede potpunosti.

700. Ispovjednik može počiniti nedostatak glede potpunosti ispovijedi na dva načina:

a) *negativno*, kad je propustio pitati o vrsti i broju teških grijeha ili odrediti pokoru;

b) *pozitivno*, kada je izričito rekao: *Nije nužno ispovjediti sve smrtne grijehe.*

a) Nedostatak počinjen *negativno* treba, doduše, popraviti u sljedećoj ispovijedi, ako se to može učiniti bez teške neprilike, ali ga ne treba popraviti *izvan ispovijedi*.

b) Nedostatak počinjen *pozitivno* treba popraviti kako unutar ispovijedi, tako i izvan ispovijedi; ali u ovom posljednjem slučaju, prvo je potrebno dobiti dopuštenje pokornika za govor o stvarima koje je čuo u ispovijedi. Razlog je tomu što je ispovjednik vlastitom krivnjom naveo pokornika na pogubnu zabludu.

3. Defectus circa obligationes paenitentis.

701. Hunc quoque defectum potest confessarius committere dupliciter:

a) *negative*, quando omisit monere paenitentem de aliqua obligatione, e. g. de restitutione facienda, de scandalo reparando;

b) *positive*, quando expresse errorem causavit paenitentis, e. g. vel illum excusando a restitutione necessaria vel illum obligando ad restitutionem non necessariam.

a) Defectus *negative* commissus est quidem ex caritate sub levi reparandus, sed non cum gravi incommodo. Ratio est, quia confessarius nemini graviter et culpabiliter nocuit. Proinde si confessarius omisit monere paenitentem de obligatione restitutionis, non tenetur ipse restituere illi, cui debebatur res restituenda; quia ex iustitia non tenetur curare, ut damnum tertiae personae reparetur (cf. S. Alphonsi Theol. mor. VI 621).

Aliud est, si omissio aequivalet positivae excusationi. Tunc enim valet sequens regula.

b) Defectus *positive* commissus a confessario etiam cum proprio damno reparandus est.

3. Nedostaci glede obveza pokornika.

701. I ovaj nedostatak ispovjednik može počiniti na dva načina:

a) *negativno*, kada je propustio opomenuti pokornika o nekoj obvezi, npr. o vraćanju, o popravljanju sablazni;

b) *pozitivno*, kada je izrijekom uzrokovao zabludu pokornika, npr. ili ga ispričavajući od obveze nužnog vraćanja [naknade štete] ili ga obvezujući na vraćanje koje nije nužno.

a) *Negativno* počinjeni nedostatak treba, doduše, iz ljubavi popraviti pod laki grijeh, ali ne i uz tešku nepriliku. Razlog je tomu što ispovjednik nikomu nije teško i skrivljeno naštetio. Stoga, ako je ispovjednik propustio opomenuti pokornika o obvezi vraćanja, nije sam dužan vratiti onomu komu se trebala vratiti stvar; jer po pravednosti nije dužan brinuti da se popravi šteta trećoj osobi (usp. sv. Alfonz, Theol. mor., VI., 621.).

Drugo je ako je propust ekvivalentan pozitivnom izvršenju. Tada, naime, vrijedi sljedeće pravilo.

b) *Pozitivno* počinjeni nedostatak ispovjednik treba popraviti i uz vlastitu štetu.

Talis enim confessarius est iniustus damnificator consulens damnum. Quando igitur cum gravi culpa paenitentem ad restitutionem falso induxerit vel ab ea falso excusaverit, tenetur sub gravi hunc defectum corrigere; et si hoc non fecerit, debet ipse confessarius restituere et quidem paenitenti quem falso induxit ad restituendum, vel tertiae personae, si paenitentem falso excusavit ab obligatione restituendi.

Takav je, naime, ispovjednik nepravedni štetnik, koji savjetuje štetu. Dakle, kada uz tešku krivnju lažno navede pokornika na vraćanje ili ga od nje lažno ispriča, dužan je pod teški grijeh ispraviti ovaj nedostatak. I ako to ne učini, dužan je sam ispovjednik na vraćanje, i to pokorniku, kojeg je lažno naveo na vraćanje, ili trećoj osobi, ako je pokornika lažno ispričao od obveze vraćanja.

4. De sigillo sacramentali.

702. Notio. *Sigillum sacramentale seu confessionis est strictissima obligatio servandi secretum de omnibus, quae in ordine ad absolutionem sacramentalem a paenitente dicta sunt, et quorum revelatio redderet sacramentum onerosum vel odiosum.*

Haec definitio amplius clarescet, si explicabitur subiectum, obiectum, obligatio, violatio sigilli.

Subiectum sigilli primario quidem est confessarius, secundario autem omnes, qui (fortuito vel ex industria, legitime vel illegitime) aliquid ex confessione sacramentali perceperunt, non autem ipse paenitens (cf. c. 889).

4. O sakramentalnom pečatu.

702. Pojam. *Sakramentalni ili ispovjedni pečat je najstroža obveza čuvanja tajne o svemu što je pokornik rekao u odnosu na sakramentalno odrješenje, i čije bi otkrivanje učinilo sakrament tegotnim ili mrskim.*

Ova će definicija postati jasnija ako se objasni subjekt, objekt, obveza, povreda pečata.

Subjekt pečata je primarno ispovjednik, a sekundarno svi oni koji su (slučajno ili namjerno, zakonito ili nezakonito) čuli nešto iz sakramentalne ispovijedi, ali ne i sam pokornik (usp. kan. 889.).

Hinc ad sigillum tenentur:

a) *confessarius*, etiam si extra sacramentum de peccatis in confessione accusatis consulitur. Pariter ille, qui fingens se esse sacerdotem, confessiones excipit (S. Thom. 4, dist. 21, q. 3, a. 1, sol. 3);

b) *interpres* adhibitus in confessione (c. 889);

c) *superior*, ad quem confessarius vel paenitens recurrit pro absolutione casus reservati;

d) *theologus consultus* a confessario ex expressa licentia paenitentis;

e) *legentes* alterius confessionem scriptam, saltem si invenitur in manibus confessarii aut in stricto loco confessionis, i. e. in loco in quo sedet confessarius;

f) *auscultantes* sive fortuito sive de industria ea, quae paenitens in confessione dicit, nisi tamen paenitens sine ratione nimis alte loquitur et non curat de circumstantibus.

Nota. Quamvis ipse paenitens non teneatur sigillo sacramentali, quippe quod introductum sit in ipsius favorem, tamen tenetur secreto *naturali et commisso* circa ea, quae confessarius ipsi dixit, saltem si ex revelatione oriretur aliquod incommodum, sicut solet fieri.

Stoga, obvezni su na pečat:

a) *ispovjednik*, pa i ako se izvan sakramenta savjetuje o grijesima optuženima u ispovijedi. Jednako tako, onaj tko sluša ispovijedi praveći se da je svećenik (sv. Toma, 4, dist. 21., q. 3., a. 1., sol. 3.);

b) *tumač* koji se koristi u ispovijedi (kan. 889.);

c) *poglavar*, kojem se ispovjednik ili pokornik obrati radi odrješenja od pridržanog slučaja;

d) *teolog* s kojim se ispovjednik *posavjetovao* po izričitom dopuštenju pokornika;

e) *oni koji čitaju* ispovijed, koju je drugi zapisao, barem ako se nađe u rukama ispovjednika ili na strogom mjestu ispovijedi, npr. na mjestu gdje sjedi ispovjednik;

f) *oni koji čuju* bilo slučajno, bilo namjerno, ono što pokornik govori u ispovijedi, osim ako pokornik bez razloga preglasno govori i ne brine za ljude koji okolo stoje.

Napomena. Iako sam pokornik nije obvezan na sakramentalni pečat, jer je on uveden na njegovu korist, ipak obvezan je *naravnom i povjerenom tajnom* glede onoga što mu je ispovjednik rekao, barem ako bi iz otkrivanja nastala neka neprilika, kao što se obično događa.

703. Obiectum sigilli seu eius materia sunt:

a) omnia peccata mortalia in genere et in specie, atque omnia peccata venialia in specie (non autem in solo genere) accusata, nisi tamen confessario aliunde nota sint;

b) ea omnia, quae ratione confessionis cognita sunt, et quorum revelatio cederet in odium sacramenti et in gravamen paenitentis.

Resolves.

1. Confessarius tenetur ad sigillum, etsi debuit denegare absolutionem, quia non ex absolutione, sed ex confessione sacramentali oritur obligatio sigilli.

2. Obiectum sigilli est quoque paenitentia imposita, *saltem si est gravis*, cum ex gravi paenitentia imposita aliquis possit concludere de gravitate peccatorum accusatorum. Pariter ad sigillum pertinent notitia complicis et absolutio negata (non autem concessa). Attamen in praxi confessarius ne dicat vel scribat, talem paenitentem a se esse absolutum, sed solummodo, si id legitime exigitur, talem paenitentem peregisse confessionem.

703. Objekt pečata ili njegova materija jesu:

a) svi optuženi smrtni grijesi po rodu i po vrsti, i svi laki grijesi po vrsti (ali ne po samom rodu), osim ako su ispovjedniku poznati od drugdje;

b) sve ono što je spoznato putem ispovijedi, i čije bi otkrivanje prešlo u mržnju prema sakramentu i teškoću pokornika.

Zaključit ćeš:

1. Ispovjednik je obvezan na pečat čak i kad je trebao uskratiti odrješenje, jer obveza pečata ne nastaje iz odrješenja, nego iz sakramentalne ispovijedi.

2. Objekt pečata je također određena pokora, *barem ako je teška*, jer iz određivanja teške pokore netko može zaključiti o težini optuženih grijeha. Jednako tako, na pečat spadaju i spoznaja sudionika u grijehu i uskraćeno odrješenje (ali ne i udijeljeno). Ipak, neka ispovjednik u praksi ne govori ili piše da je odriješio tog pokornika, nego samo - ako se to zakonito traži - da je taj pokornik obavio ispovijed.

3. *Defectus naturales* paenitentis, e. g. eius scrupulositas, natales illegitimi, ruditas etc., sunt materia sigilli, si ex sola confessione cognoscuntur, et si paenitens eos conatur celare extra confessionem.

3. *Naravni nedostaci* pokornika, npr. njegova skrupuloznost, nezakoniti rod, neukost itd. jesu materija pečata, ako su poznati samo iz ispovijedi, i ako ih pokornik nastoji prikriti izvan ispovijedi.

4. Confessarius audita confessione alicuius furis notorii potest quidem loqui de istis furtis notoriis, utpote iam aliunde notis, at minime dicere potest: iste fur publicus mihi confessus est sua furta.

4. Ispovjednik koji je slušao ispovijed nekog poznatog kradljivca, može, doduše, govoriti o tim poznatim krađama, kao o stvarima koje već zna od drugdje, ali nipošto ne može reći: *Taj poznati kradljivac ispovjedio mi je svoje krađe.*

5. Non est quidem directe contra sigillum, si confessarius dicit: paenitens tam, innocenter vixit, ut vix peccata venialia confiteatur, quia quilibet homo committit peccata venialia; sed huiusmodi locutiones vitandae sunt, sicuti etiam narrationes de virtutibus et donis paenitentis, quia paenitentes solent aegre ferre tales narrationes. Quare iure merito statuit Codex iur. can. c. 1757, § 3, n. 2 in processu canonizationis: »Incapaces (ad testimonium ferendum) sunt sacerdotes, quod attinet ad ea omnia, quae ipsis ex confessione sacramentali innotuerunt, etsi a vinculo sigilli soluti sint.«

5. Nije, doduše, izravno protiv pečata, ako ispovjednik kaže: *Pokornik je tako nevino živio da jedva ispovijeda lake grijehe*; jer svaki čovjek čini lake grijehe. No, ovakve razgovore treba izbjegavati, kao i pripovijedanja o krepostima i darovima pokornika, jer pokornici obično teško podnose takva pripovijedanja. Zato je s pravom odredio Zakonik kanonskog prava, kan. 1757., § 3., n. 2.: »Nesposobni su (za davanje svjedočanstva) svećenici u pogledu svega onoga što su saznali u sakramentalnoj ispovijedi, pa makar bili i razriješeni od veza pečata.«

6. Confessarius non tenetur ad sigillum, si paenitens non confitendi causa sed ex alio motivo, e. g. ad tentandum sacerdotem, ad eius subsidium quaerendum, narravit peccata.

6. Ispovjednik nije obvezan na pečat ako pokornik pripovijeda grijehe, ne radi ispovijedi, nego iz drugog motiva, npr. da napastuje svećenika, da traži njegovu pomoć.

Ratio est, quia sola *confessio sacramentalis* est radix, ex qua oritur obligatio sigilli sacramentalis.

Razlog je tomu što je jedino *sakramentalna ispovijed* korijen iz kojeg nastaje obveza sakramentalnog pečata.

Nota. *Extra confessionem* nec cum ipso paenitente potest confessarius licite loqui de peccatis in confessione accusatis, nisi praehabita licentia ipsius paenitentis prorsus libere concessa; *in ipsa autem confessione* confessarius potest loqui etiam de peccatis in prioribus confessionibus declaratis.

Napomena. *Izvan ispovijedi* ispovjednik ne može dopušteno razgovarati ni sa samim pokornikom o grijesima koji su optuženi u ispovijedi, osim uz prethodno dopuštenje samog pokornika, koje je dano posve slobodno. *No, u samoj ispovijedi* ispovjednik može govoriti i o grijesima koji su očitovani u prethodnim ispovijedima.

— Si paenitens duobus confessariis confessus est sua peccata, isti confessarii inter se nequeunt loqui de peccatis auditis, nisi tamen cum licentia expressa paenitentis.

— Ako je pokornik ispovjedio svoje grijehe dvama ispovjednicima, ovi ispovjednici ne smiju međusobno razgovarati o grijesima koje su čuli, osim uz izričito dopuštenje pokornika.

704. Obligatio sigilli est strictissima, ita ut eius violatio (saltem si est directa) non admittat parvitatem materiae neque ullam exceptionem.

704. Obveza pečata jest najstroža, tako da njezina povreda (barem ako je izravna) ne dopušta neznatnost materije ni bilo kakvu iznimku.

Oritur ex triplici fonte:

Potječe iz trostrukog izvora:

1. *ius naturale* exigit sigillum, quia paenitens peccata sua non manifestat nisi sub condicione secreti. Intercedit igitur quasi-contractus, ex cuius laesione laeditur ius naturale et oriuntur paenitenti gravia damna;

1. *naravno pravo* traži pečat, jer pokornik ne očituje svoje grijehe drugačije, nego pod uvjetom tajne. Dakle, nastupa kvazikontrakt čijom se povredom povrjeđuje naravno pravo i pokorniku nastaju teške štete;

2. *ius positivo-divinum* (non quidem explicite sed implicite) exigit sigillum, quia Christus instituens sacramentum paenitentiae per *modum iudicii*, in quo fideles tenentur accusare propria peccata, implicite instituit sigillum, quia secus accusatio peccatorum redderetur moraliter impossibilis;

2. *pozitivno božansko pravo* (doduše, ne eksplicitno, nego implicitno) traži pečat, jer je Krist ustanovivši sakrament pokore na *način suda* u kojem su vjernici dužni optužiti vlastite grijehe, implicitno ustanovio pečat, jer bi u suprotnom optužba grijeha postala moralno nemogućom;

3. *ius ecclesiasticum* pluries praecepit sigillum (Decr. Gratiani c. 2, dist. 6 de paenit., Conc. Lat. IV).

3. *crkveno pravo* mnogo je puta zapovjedilo pečat (Gracijanov dekret c. 2, dist. 6 *de paenit.*; IV. lateranski koncil).

Codex iur. can. c. 889, § 1 statuit: «Sacramentale sigillum inviolabile est; quare caveat diligenter confessarius, ne verbo aut signo aut alio quovis modo et quavis de causa prodat aliquatenus peccatorem.»

Zakonik kan. prava, kan. 889., § 1., određuje: »Sakramentalni je pečat nepovrediv; neka se zato ispovjednik pažljivo čuva da ne bi riječju ili znakom, ili bilo kojim drugim načinom i iz bilo kojeg razloga, ikada odao grešnika.«

Obligatio sigilli tam stricta est, ut
a) *nemo possit in ea dispensare*;
b) *non liceat adhibere epikeiam*;
c) *non liceat uti probabilismo*
(sive agatur de iure sive de facto).

Obveza je pečata tako stroga, da:
a) *nitko ne može u njoj dispenzirati*;
b) *nije dopušteno primijeniti epikeju*;
c) *nije dopušteno koristiti probabilizam* (bilo da je riječ o pravu, bilo o činjenici).

Licentia paenitentis excusat a sigillo, dummodo sit libere data; non autem sufficit licentia paesumpta aut invita.

Dopuštenje pokornika ispričava od pečata samo ako je slobodno dano, ali nije dovoljno pretpostavljeno ili protuvoljno dopuštenje.

Quam quidem licentiam valde raro et nonnisi ob gravem causam confessarius petat a paenitente; qui si eam negat, obligatio sigilli manet, quamvis forte sit neganda absolutio.

Ovo pak dopuštenje neka ispovjednik vrlo rijetko traži od pokornika i jedino iz važnog razloga. Ako ga on uskrati, obveza pečata ostaje, pa i kad je možda uskraćeno odrješenje.

705. Quamvis obligatio sigilli non prohibeat omnem usum scientiae ex confessione haustae, tamen etiam iste usus ordinarie graviter est illicitus.

Quare statuit Codex iur. can. c. 890: «Omnino prohibitus est confessario usus scientiae ex confessione acquisitae cum gravamine paenitentis, excluso etiam quovis revelationis periculo. Tam superiores pro tempore exsistentes quam confessarii, qui postea superiores fuerint renuntiati, notitia, quam de peccatis in confessione habuerint, ad exteriorem gubernationem nullo modo uti possunt.»

Immo ut vel quodlibet periculum talis usus praecaveatur, prohibentur (de iure communi) magister novitiorum eiusque socius, superior seminarii collegiive audire sacramentales confessiones suorum alumnorum secum in eadem domo commorantium, nisi alumni ex gravi et urgenti causa in casibus particularibus sponte id petant (c. 891).

705. Iako obveza pečata ne zabranjuje svaku upotrebu znanja dobivenog iz ispovijedi, ipak i ta je upotreba redovito teško nedopuštena.

Zato određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 890.: »Ispovjedniku je potpunosti zabranjena svaka upotreba znanja stečenog u ispovijedi, koja bi bila tegotna za pokornika, pa i kad je isključena svaka opasnost otkrivanja. Spoznajom o grijesima, koju su zadobili u ispovijedi, ne smiju se nipošto koristiti ni tadašnji poglavari, ni ispovjednici koji kasnije postanu poglavarima, u vanjskom upravljanju [zavodom, sjemeništem, redovničkom zajednicom...].«

Štoviše, kako bi se unaprijed spriječila svaka opasnost od takve upotrebe, zabranjeno je (po općem pravu) da učitelj novaka i njegov pomoćnik, poglavar sjemeništa i odgojnog zavoda slušaju ispovijedi svojih učenika, koji s njima borave u istoj kući, osim ako to učenici dobrovoljno zatraže u pojedinačnim slučajevima iz važnog i hitnog razloga (kan. 891.).

706. Unde resolves: Non licet uti notitia confessionis:

1. *ob maximum bonum spirituale vel temporale.* E. g. confessarius nequit confiteri suum proprium peccatum, cuius accusatio laederet sigillum; nequit fugere vel omittere Missam, si ex sola confessione scit, sibi imminere mortem vel propinari vinum venenatum; nequit e domo eicere ancillam, quam ex sola confessione scit esse gravidam aut esse furem;

2. *ob bonum rei publicae*.
E. g. confessarius cognoscens ex sola confessione aliquem esse proditurum patriam vel occisurum aliquem innocentem, nequit hoc prodere;

3. *ob bonum religionis*.
E. g. confessarius cognoscens ex sola confessione, aliquem indigne communicaturum esse, nequit hoc prodere; immo tenetur illi petenti communionem administrare.

Licet uti scientia confessionis ad proprios mores reformandos, ad specialiter orandum pro paenitente, ad melius studendum Theologiae morali, ad consulendum viros doctos. Sed in hoc ultimo casu diligentissime vitandum est omne periculum laesionis sigilli.

706. Stoga, zaključit ćeš: Nije dopušteno koristiti spoznaju iz ispovijedi:

1. *radi najvećeg duhovnog ili vremenitog dobra*. Npr. ispovjednik ne može ispovjediti svoj vlastiti grijeh čija bi optužba povrijedila pečat; niti izbjeći ili propustiti Misu, ako samo iz ispovijedi zna da mu prijeti smrt ili da će mu pružiti otrovano vino; ne može izbaciti iz kuće sluškinju za koju samo iz ispovijedi zna da je trudna ili da je kradljivica;

2. *radi dobra države*.
Npr. ispovjednik koji samo iz ispovijedi zna da će netko izdati domovinu ili ubiti nedužnog čovjeka, ne smije to odati;

3. *radi dobra religije*.
Npr. ispovjednik koji zna samo iz ispovijedi da će se netko nedostojno pričestiti, ne može to odati; štoviše, dužan je tom tražitelju podijeliti pričest.

Dopušteno je koristiti znanje iz ispovijedi za promjenu vlastitog ponašanja, za posebnu molitvu za pokornika, za bolje proučavanje moralne teologije, za savjetovanje s učenim ljudima. No, u ovom zadnjem slučaju treba najbrižljivije paziti da se izbjegne svaka opasnost od povrede pečata.

707. Violatio sigilli dupliciter accidere potest: directe vel indirecte.

1. *Directe* violatur sigillum, si materia sigilli simul cum persona paenitentis revelatur, e. g. confessarius narrat: Petrus mihi confessus est adulterium.

Haec directa violatio sigilli non admittit parvitatem materiae et est semper gravissimum peccatum cum contra iustitiam tum contra religionem; quare quoque plectitur confessarius eam praesumptuose perpetrans gravissima poena ecclesiastica, scil. excommunicatione specialissime S. Sedi reservata (c. 2369, § 1).

2. *Indirecte* violatur sigillum, si ex iis, quae confessarius loquitur aut agit, oritur *proximum periculum* cognoscendi peccatum paenitentis vel reddendi sacramentum odiosum.

Ideo in indirecta violatione sigilli non requiritur, ut paenitens eiusque peccatum manifestentur, sed sufficit, ut id probabiliter fieri possit; in ea potest esse materia levis, cum periculum sit leve. Sin autem confessarius *cum gravi culpa* indirecte violavit sigillum, tam graviter puniendus est quam confessarius, qui commisit crimen sollicitationis, scil. suspendatur a celebratione Missae et ab audiendis sacramentalibus confessionibus vel etiam pro delicti

707. Povreda pečata može se dogoditi na dva načina: izravno ili neizravno.

1. *Izravno* se povrjeđuje pečat, ako se istodobno otkriva materija pečata i osoba pokornika, npr. ako ispovjednik pripovijeda: *Petar mi je ispovjedio preljub.*

Ova izravna povreda pečata ne dopušta neznatnost materije i uvijek je preteški grijeh kako protiv pravednosti, tako i protiv bogoštovlja. Zato ispovjednika, koji je preuzetno počini, pogađa najteža crkvena kazna, tj. izopćenje na najposebniji način pridržano Svetoj Stolici (kan. 2369., § 1.).

2. *Neizravno* se povrjeđuje pečat ako iz onoga što ispovjednik govori ili čini nastaje *bliža opasnost* od saznanja grijeha pokornika ili od činjenja sakramenta mrskim.

Stoga, u neizravnoj povredi pečata nije potrebno da se otkrije pokornik i njegov grijeh, nego je dovoljno da se to vjerojatno može dogoditi. U njoj može postojati laka materija, jer je opasnost laka. No, ako ispovjednik *s teškom krivnjom* neizravno povrijedi pečat, treba ga kazniti tako teško kao ispovjednika koji je počinio grijeh zavođenja u ispovijedi, to jest suspendira se od slavljenja Mise i slušanja sakramentalnih ispovijedi, ili se po težini zločina

gravitate inhabilis ad ipsas excipiendas declaretur, privetur omnibus beneficiis, dignitatibus, voce activa et passiva, inhabilis ad ea omnia declaretur, in casibus gravioribus degradationi subiciatur (ib.).

proglašava nesposobnim za njihovo slušanje, lišava se svih nadarbina, dostojanstava, aktivnog i pasivnog glasa, proglašava se nesposobnim za svaku od ovih službi, u težim slučajevima podvrgava se degradaciji (ibid.).

— Ceteri (praeter confessarium) temere violantes sigillum sacramentale pro reatus gravitate plectantur salutari poena, quae potest esse etiam excommunicatio (ib. § 2).

— Ostali (osim ispovjednika), koji namjerno povrijede sakramentalni pečat, neka se kazne spasonosnom kaznom, a ta može biti i izopćenje (ibid., § 2.).

708. Aliqui modi, quibus indirecte violatur sigillum:

a) si confessarius ex sola notitia confessionis narrat, in aliquo collegio vel conventu vel parvo pago grassari peccata luxuriae; sin autem communitas est magna (saltem 3000 incolarum), non esset quidem laesio sigilli, sed aliquando nihilo minus imprudens locutio;

b) si confessarius narrando aliquid ex confessione tales circumstantias describit, ut paenitens probabiliter cognosci possit;

c) si confessarius, cognoscens ex confessione filiam noctu egredi, admonet parentes, ut specialiter invigilent filiam;

708. Neki načini kojima se neizravno povrjeđuje pečat:

a) ako ispovjednik, po saznanju dobivenom samo iz ispovijedi, pripovijeda da u nekom zavodu ili konventu ili malom selu haraju grijesi bludnosti; no, ako je zajednica velika (barem 3000 stanovnika), to ne bi bila povreda pečata, ali bi svakako bio nerazborit govor;

b) ako ispovjednik, prepričavajući nešto iz ispovijedi, opisuje takve okolnosti da bi se pokornik vjerojatno mogao saznati;

c) ako ispovjednik, koji iz ispovijedi zna da kćer noću izlazi iz kuće, opomene roditelje da posebno bdiju nad kćeri;

d) si confessarius recusat audire confessionem alicuius paenitentis ex eo solo motivo, quia illum ex praecedenti confessione cognoscit scrupulosum aut consuetudinarium;

e) si confessarius recusat «schedulam confessionis» (ubi talis schedula est in usu) paenitenti non absoluto.

d) ako ispovjednik odbija slušati ispovijed nekog pokornika jedino iz tog motiva što zna iz prethodne ispovijedi da je on skrupulozan ili običajni grešnik;

e) ako ispovjednik odbija »ispovjednu cedulju« (gdje je takva cedulja u upotrebi) pokorniku koji nije odriješen.

Monitum practicum.

S. Officium d. 9 Iunii 1915 dedit super inviolabili sanctitate sigilli sacramentalis ad locorum Ordinarios familiarumque religiosarum Moderatores specialem Instructionem, in qua graviter monuit, ne confessarii «quavis sub forma et quovis sub praetextu, ne obiter quidem et neque directe neque indirecte» umquam aliquid ex confessione in publicis vel privatis sermonibus narrent, quantumvis absit violatio directa vel indirecta sigilli. Ex talibus enim narrationibus aliquando potest oriri scandalum fidelium. Quare uno verbo: *Confessarius ne loquatur de rebus confessionis, nisi cum Deo orando pro paenitentibus.*

Praktična napomena.

Sveti Oficij dao je dana 9. lipnja 1915. mjesnim ordinarijima i upraviteljima redovničkih obitelji posebnu Instrukciju o nepovredivoj svetosti sakramentalnog pečata, u kojoj je ozbiljno opomenuo da ispovjednici u javnim ili privatnim govorima nikada ne smiju prepričavati »pod kojim god oblikom i pod kojom god izlikom, čak ni usput, ni izravno, ni neizravno« ništa iz ispovijedi, pa i kada nema izravne ili neizravne povrede pečata. Naime, iz takvih prepričavanja može ponekad nastati sablazan za vjernike. Stoga, jednom riječju: *Neka ispovjednik ne priča o stvarima iz ispovijedi, osim s Bogom moleći za pokornike.*

Art. 3. **De modo agendi cum occasionariis, consuetudinariis, recidivis.**

Art. 3. **O načinu postupanja s prigodnim, običajnim, recidivnim grešnicima.**

§ 1. **De occasionariis.**

§ 1. **O prigodnim grešnicima.**

709. Notiones.

Occasionarii vocantur ii, qui versantur in occasione proxima peccandi. Iamvero occasio peccandi est aliquid homini *extrinsecum* (persona, res, liber, spectaculum etc.) vehementer alliciens ad peccandum et commoditatem peccandi praebens.

Unde concludes, occasionem peccandi differre

a) *a periculo peccandi* sicut speciem a genere; omnis enim occasio est periculum, sed non vicissim; namque periculum peccandi oriri quoque potest ab aliquo intrinseco, e. g. a passione, consuetudine etc.;

b) *a scandalo* (quamvis satis parum aliquando), quod quidem allicit ad peccandum, sed non semper praebet commoditatem peccandi.

709. Pojmovi.

Prigodnim grešnicima nazivaju se oni koji se nalaze u bližoj prigodi da sagriješe. A grešna prigoda je čovjeku nešto *vanjsko* (osoba, stvar, knjiga, spektakl itd.) što žestoko navodi na počinjenje grijeha i pruža pogodnost u griješenju.

Odatle možeš zaključiti da se grešna prigoda razlikuje:

a) *od opasnosti od sagriješenja*, kao što se razlikuje vrsta od roda; naime, svaka prigoda jest opasnost, ali ne i obratno, jer opasnost od sagriješenja može nastati i iz nekog unutarnjeg uzroka, npr. strasti, običaja itd.;

b) *od sablazni* (iako ponekad vrlo malo), koja, doduše, navodi na grijeh, ali ne pruža uvijek pogodnost da se sagriješi.

710. Divisiones occasionum.

Distinguitur: Occasio *remota* et *proxima*.

Occasio *remota* non fert secum nisi leve periculum peccandi, in quo homo raro peccare solet.

710. Podjele prigoda.

Razlikuju se: *Dalja* i *bliža* prigoda.

Dalja prigoda nosi samo laku opasnost od počinjenja grijeha, u kojoj čovjek rijetko običava sagriješiti.

Occasio *proxima* est grave periculum externum peccandi vel pro omni homine vel pro tali homine.

Bliža prigoda je teška vanjska opasnost od počinjenja grijeha, bilo za svakog čovjeka, bilo za tog čovjeka.

Gravitas autem huius periculi aestimanda est
a) *ex communiter contingentibus* (e. g. lectio libri valde obsceni);
b) *ex frequentia relapsus* (e. g. caupona pro bibulo habituato);
c) *ex indole paenitentis* (e. g. amasia pro iuvene luxurioso).

Težinu pak ove opasnosti treba procijeniti:
a) *po općenitim posljedicama događaja* (npr. čitanje izrazito bestidne knjige);
b) *po učestalosti ponovnog pada* (npr. krčma za stalnog pijanca);
c) *po ćudi pokornika* (npr. djevojka za razbludnog mladića).

Occasio proxima subdividitur:

1. in *absolutam* et *relativam*, prout aliquid externum causat grave periculum peccandi vel cuilibet homini (e. g. lectio libri valde obsceni) vel soli homini determinato (e. g. caupona pro bibulo habituato);

2. in *voluntariam* et *necessariam*, prout satis facile (e. g. caupona) vel omnino non potest vitari (domus paterna pro filio minorenni);

3. in *continuam* (vocatur quoque in esse seu praesens) et *interruptam* (non in esse, non praesens), prout quis semper et continuo in tali occasione versatur (e. g. concubina in domo), vel solum aliquando in ea est (e. g. caupona pro ebrioso).

Bliža prigoda dalje se dijeli:

1. na *apsolutnu* i *relativnu*, prema tome uzrokuje li nešto vanjsko tešku opasnost od počinjenja grijeha svakom čovjeku (npr. čitanje izrazito bestidne knjige) ili samo nekom određenom čovjeku (npr. krčma za stalnog pijanca);

2. na *svojevoljnu* i *nužnu*, prema tome može li se lako izbjeći (npr. krčma) ili se uopće ne može izbjeći (očinska kuća za maloljetnog sina);

3. na *neprekinutu* (naziva se također prigodom *in esse* ili sadašnjom prigodom) i *prekinutu* (prigoda *non in esse*, nesadašnja prigoda), prema tome nalazi li se netko uvijek i neprekidno u toj prigodi (npr. priležnica u kući) ili je samo ponekad u prigodi (npr. krčma za pijanca).

Absolutio occasionarii.

711. Regula 1. *Absolutio concedi potest paenitenti*
a) *exsistenti in occasione remota;*
b) *in occasione proxima necessaria, dummodo tamen vere contritus serio promittat se adhibiturum esse media necessaria ad cavendum peccatum.*

Ratio primi est, quia omnes vivunt in remota occasione peccandi, quam impossibile est vitare.

Ratio secundi est, quia, si paenitens serio promittit adhibere media necessaria ad cavendum peccatum, vincet tentationes, Deo iuvante, «qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis» (1 Cor. 10, 13).

Praecipua media, quibus occasio proxima necessaria redditur remota, sunt: fervens oratio, frequens confessio, fuga omnis familiaritatis et solitariae conversationis cum complice.

— Quando paenitens promisit quidem haec media necessaria, sed, iis postea neglectis, iterum cadit in eadem peccata, tractandus est sicut recidivus, de quo infra § 3.

Odrješenje prigodnog grešnika.

711. Pravilo 1. *Odrješenje se može udijeliti pokorniku:*
a) *koji se nalazi u daljoj prigodi;*
b) *u nužnoj bližoj prigodi, ali dok god zaista raskajan ozbiljno obećava da će primijeniti nužna sredstva za čuvanje od grijeha.*

Razlog je prve tvrdnje to što svi žive u daljoj grešnoj prigodi, koju je nemoguće izbjeći.

Razlog je druge tvrdnje to što će pokornik pobijediti napasti, ako ozbiljno obeća da će primijeniti nužna sredstva za čuvanje od grijeha, uz Božju pomoć, »koji neće pustiti da budete kušani iznad onoga što možete« (1 Kor 10, 13).

Poglavita su sredstva kojima bliža prigoda postaje daljom prigodom: žarka molitva, česta ispovijed, izbjegavanje svake bliskosti i samotnog druženja sa sudionikom u grijehu.

— Kada pokornik obeća upotrijebiti ova nužna sredstva, ali ih kasnije zanemarivši, ponovno padne u iste grijehe, treba postupati s njim kao s recidivnim grešnikom, o kojem govorimo kasnije § 3.

Regula 2. *Absolutio deneganda est paenitenti, qui recusat deserere occasionem proximam voluntariam.*

Ratio est, quia talis paenitens merito censetur non habere sinceram voluntatem vitandi peccatum.

Hinc damnavit Innocentius XI d. 2 Martii 1679 propositionem 61: «Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quin immo directe et ex proposito quaerit aut ei se ingerit» (cf. quoque prop. 62 et 63).

Nota. Generatim *differenda* est absolutio illi paenitenti qui versatur in occasione proxima voluntaria et continua, usquedum paenitens *reapse* hanc occasionem removerit, saltem si agitur de recidivo.

Hinc e. g. concubinarius generatim non est absolvendus, antequam concubinam e domo eiecerit, praesertim si iam in priore confessione hanc eiectionem promiserit et nihilominus exsecutus non fuerit. Dixi generatim, quia sunt exceptiones in quibus potest statim concedi absolutio, dummodo paenitens serio promittat deserere occasionem proximam voluntariam (cf. nostrum Man. theol. mor. III 451).

Pravilo 2. *Odrješenje treba uskratiti pokorniku koji odbija napustiti svojevoljnu bližu prigodu.*

Razlog je tomu što se za takvog pokornika zasluženo smatra da nema iskrenu volju izbjegavati grijeh.

Zato je Inocent XI. dana 2. ožujka 1679. osudio propoziciju 61.: »Može se ponekad odriješiti onoga tko se nalazi u bližoj grešnoj prigodi, koju može, ali ne želi propustiti; štoviše, i kad je izravno i smišljeno traži ili joj hrli.« (usp. također prop. 62. i 63.).

Napomena. Općenito treba *odgoditi* odrješenje onom pokorniku koji se nalazi u bližoj svojevoljnoj i neprekinutoj prigodi, sve dok pokornik *stvarno* ne ukloni ovu prigodu, barem ako je riječ o recidivnom grešniku.

Zato npr. priležnika općenito ne treba odriješiti prije nego što izbaci priležnicu iz kuće, naročito ako je već u prethodnoj ispovijedi obećao ovo izbacivanje i svejedno ga nije izvršio. Rekao sam: općenito, jer postoje iznimke u kojima se može odmah udijeliti odrješenje, samo ako pokornik ozbiljno obeća da će napustiti svojevoljnu bližu prigodu (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 451.).

§ 2. **De consuetudinariis.**

712. Notio. *Consuetudinarius (seu habituatus) dicitur ille, qui ex repetitione peccatorum eiusdem speciei contraxit habitum committendi eadem peccata.*

Sin autem haec peccata iam iterum iterumque confessus est et nihilominus iterum iterumque commisit, non solum est consuetudinarius, sed etiam recidivus, de quo in § 3.

Quot actus ad pravum habitum acquirendum sint necessarii, nequit absolute determinari.

Hoc enim dependet
a) *a debilitate voluntatis non resistentis;*
b) *a peccati natura et modo;*
c) *ab intervallo singulorum peccatorum.*

Iuxta S. Alphonsum (Prax. conf. n. 70) aliquis censetur habitum peccati contraxisse, qui quinquies in mense peccatum *externum* solet committere.

Pro peccatis autem *internis* (e. g. pro pravis desideriis) multo maior numerus requiritur, forte quinquies in hebdomada.

Consuetudo peccandi potest oriri vel ex occasione externa, et tunc consuetudinarius est simul occasionarius, vel ex tentatione diabolica vel passione inordinata, et tunc est proprie consuetudinarius, de quo valet sequens regula.

§ 2. **O običajnim grešnicima.**

712. Pojam. *Običajnim grešnikom (ili grešnikom iz navike) naziva se onaj tko je zbog ponavljanja grijeha iste vrste stekao naviku činjenja istih grijeha.*

Ako je pak ove grijehe već više puta ispovjedio, pa ih opet više puta počinio, nije samo običajni, nego i recidivni grešnik, o kojem govorimo u § 3.

Koliko je čina potrebno za stjecanje opake navike [stanja, trajnog raspoloženja], ne može se apsolutno odrediti.

Naime, to ovisi:
a) *o slabosti volje, koja se ne odupire;*
b) *o naravi i načinu grijeha;*
c) *o vremenskom razmaku između svakog grijeha.*

Prema sv. Alfonzu (*Praxis confessarii*, n. 70.) smatra se da je netko stekao grešnu naviku, ako obično pet puta u mjesec dana počini *vanjski* grijeh.

No, za *unutarnje* grijehe (npr. za opake želje) potreban je mnogo veći broj, možda pet puta u tjedan dan.

Običaj griješenja može nastati ili iz vanjske prigode, a tada je običajni grešnik ujedno i prigodni grešnik, ili iz đavolske napasti ili neuredne strasti, a tada je to običajni grešnik u vlastitom smislu riječi, za kojega vrijedi sljedeće pravilo.

713. Absolutio.
Consuetudinarius potest et debet absolvi, quando est vere attritus et sincere promittit adhibere media necessaria ad pravam consuetudinem vincendam.

Ratio est, quia prava consuetudo per se nullo modo arguit indispositionem paenitentis. Porro iuxta adagium: paenitenti credendum est cum pro se tum contra se loquenti, paenitens firmiter asserens suam attritionem et propositum adhibendi media necessaria contra suam pravam consuetudinem fide est dignus et absolutionis capax.

Huic doctrinae non est opposita propositio 60 damnata ab Innocentio XI (cf. nostrum Man. theol. mor. III 452).

713. Odrješenje.
Običajnog grešnika može se i treba odriješiti, kada je zaista [nesavršeno] *pokajan i iskreno obeća da će primijeniti nužna sredstva za svladavanje opakog običaja.*

Razlog je tomu što opaki običaj sam po sebi nikako ne pokazuje nepripravnost pokornika. Nadalje, prema izreci: *Pokorniku treba vjerovati i kad govori za sebe, i kad govori protiv sebe*; pokornik koji čvrsto izražava svoje [nesavršeno] pokajanje i odluku da će primijeniti nužna sredstva protiv svojeg opakog običaja, vjerodostojan je i sposoban za odrješenje.

Ovom nauku nije protivna osuda propozicije 60. od strane Inocenta XI. (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 452.).

§ 5. **De recidivis.**

714. Notio. *Recidivus* (in sensu stricto et formali) *est ille, qui post iteratas confessiones (3 vel 4) alicuius peccati in idem peccatum ita semper cadit, ut merito eius mala voluntas conici possit.*

In sensu *lato* omnes nos sumus recidivi, quia omnes iteravimus peccata post confessiones. Sed de istis recidivis non est sermo.

§ 5. **O recidivnim grešnicima.**

714. Pojam. *Recidivni grešnik* (u strogom i formalnom smislu) *jest onaj tko nakon opetovanih ispovijedi (3 ili 4) nekog grijeha, uvijek pada u isti grijeh tako da se zasluženo može zaključiti o njegovoj zloj volji.*

U *širem* smislu, svi smo mi recidivni grešnici, jer smo svi ponovili grijehe nakon ispovijedi. No, ovdje nije riječ o takvim recidivnim grešnicima.

Signum quasi characteristicum recidivi formalis videtur esse, quod ille post iteratas confessiones (3 vel 4) idem delictum et in talibus circumstantiis rerum et temporis committit, ut eiusdem pertinacia in mala voluntate prudenter conici possit (cf. c. 2208, § 1).

Kao karakteristični znak formalnog recidivnog grešnika izgleda da je to što on nakon opetovanih ispovijedi (3 ili 4) čini isto zlodjelo, i to u takvim stvarnim i vremenskim okolnostima, da se njegova okorjelost u zloj volji može razborito zaključiti (usp. kan. 2208., § 1.).

Differt recidivus formalis a consuetudinario, ut iam dictum est; veteres tamen theologi haud raro promiscue loquuntur de recidivo et consuetudinario; unde isti prudenter legendi sunt.

Formalni recidivni grešnik razlikuje se od običajnog grešnika, kao što je već rečeno. No, stari teolozi nerijetko govore izmiješano o recidivnom i običajnom grešniku; zato ih treba razborito čitati.

De absolutione recidivi formalis valet sequens regula.

O odrješenju formalnog recidivnog grešnika vrijedi sljedeće pravilo:

715. Absolutio.
Recidivus regulariter absolvi nequit, nisi specialibus signis prius expulerit praesumptionem indispositionis contra ipsum exsistentem.

715. Odrješenje.
Recidivni se grešnik redovito ne može odriješiti, osim ako prvo posebnim znakovima ukloni pretpostavku nepripravnosti, koja stoji protiv njega.

Dico: *regulariter*, nam in casu necessitatis sacramentum administrari potest etiam dubie disposito.

Kažem: *redovito*, jer se u slučaju nužde sakrament može podijeliti i dvojbeno pripravnom pokorniku.

Ratio autem regulae allatae est, quia ex relapsu in eadem prorsus peccata sine ulla emendatione oritur vehemens praesumptio, quod paenitens careat sincera attritione et firmo proposito.

Razlog je pak iznesenog pravila to što iz ponovnog pada u potpuno iste grijehe, bez ikakvog popravka, nastaje snažna pretpostavka da pokorniku nedostaje iskreno kajanje i čvrsta odluka.

Etenim vix possibile est, ut homo ex intimo corde dolens de peccatis commissis et firmiter proponens adhibere media necessaria ad emendationem prorsus *eodem modo* cadat in eadem peccata.

Naime, jedva je moguće da čovjek, koji iz dubine srca žali zbog počinjenih grijeha i čvrsto odlučuje da će primijeniti nužna sredstva za popravak, potpuno *istim načinom* pada u iste grijehe.

Quare haec praesumptio contra paenitentem orta destruenda est; quod quidem non fit simplici assertione paenitentis. Cum enim paenitens iam iterum iterumque asseruerit suam emendationem futuram eamque nihilominus nullo modo produxerit, eius assertio simplex non meretur nisi parvam fidem.

Zato treba uništiti tu pretpostavku, koja je nastala protiv pokornika. A to se ne postiže običnim tvrdnjama pokornika. Budući da je pokornik već opetovano tvrdio da će se popraviti u budućnosti, a ipak nikako nije izvršio popravak, njegova obična tvrdnja ne zaslužuje više od male vjere.

Proinde suam assertionem debet confirmare *specialibus signis* contritionis et firmi propositi.

Stoga, svoju tvrdnju treba učvrstiti *posebnim znakovima* kajanja i čvrste odluke.

716. Specialia signa contritionis et firmi propositi sunt e. g. spontanea fuga occasionis proximae, firmitas propositi saltem per aliquod tempus post confessionem, spontanea confessio, praesertim tempore inconsueto, peregrinatio pia ad confessionem peragendam, exercitia spiritualia etc.

716. Posebni znakovi kajanja i čvrste odluke su npr. dobrovoljno izbjegavanje bliže grešne prigode, čvrstoća odluke barem kroz neko vrijeme nakon ispovijedi, dobrovoljna ispovijed, naročito u neuobičajeno vrijeme, pobožno hodočašće radi obavljanja ispovijedi, duhovne vježbe itd.

Regula generalis sit:
Omnibus circumstantiis pensatis confessarius debet habere *sufficientem certitudinem*, quod paenitens hic et nunc sincere doleat de peccatis commissis et firmiter proponat amplius non peccare.

Neka opće pravilo bude:
Uzimajući u obzir sve okolnosti, ispovjednik treba imati *dovoljnu sigurnost* da pokornik ovdje i sada iskreno žali zbog počinjenih grijeha i čvrsto odlučuje da više neće griješiti.

Non enim confessarius debet principaliter curare, quid post confessionem eventurum sit, sed quamnam dispositionem habeat paenitens hic et nunc.

— Si paenitens recidivus post opportunam exhortationem remanet *dubie dispositus*, absolutio ad *breve tempus* differenda est; in casu tamen necessitatis sub condicione danda est.

Per se patet confessarium non rudibus sed humanissimis verbis debere alloqui huiusmodi paenitentem.

Memor sit illius: «Fortiter in re, suaviter in modo.» Propter fidei infirmitatem, qua laborant hodie complures recidivi, absolutio raro est differenda, cum haec dilatio saepe magis obsit quam prosit.

Naime, ispovjednik ne treba poglavito brinuti o tome što će se dogoditi nakon ispovijedi, nego kakvu pokornik ima pripravljenost ovdje i sada.

— Ako recidivni pokornik nakon prikladnog poticaja ostane *dvojbeno pripravan*, odrješenje treba odgoditi na *kraće vrijeme*; ali u slučaju nužde treba ga uvjetno dati.

Samo je po sebi očito da se ispovjednik ne treba obraćati ovakvom pokorniku grubim riječima, nego vrlo uljudnim riječima.

Neka se sjeti one: »Fortiter in re, suaviter in modo.« Zbog slabosti vjere, kojom su danas opterećeni mnogi recidivni grešnici, rijetko kad treba odgađati odrješenje, jer to odgađanje često više šteti nego koristi.

Art. 4. **De abusu confessionis.**

Solent assignari tres modi abutendi confessione:

1. prohibita inquisitio nominis complicis;

2. absolutio complicis in peccato turpi;

3. sollicitatio ad turpia occasione confessionis.

Art. 4. **O zloupotrebi ispovijedi.**

Obično se navode tri načina zloupotrebe ispovijedi:

1. zabranjeno ispitivanje imena sudionika;

2. odrješenje sudionika u bludnom grijehu;

3. zavođenje na bludni grijeh prigodom ispovijedi.

§ 1. **De inquisitione complicis.**

717. Principium 1.
Obiective grave peccatum ordinarie committit confessarius, qui directe inquirit a paenitente nomen complicis sui.

Ratio est, quia talis directa inquisitio solet confessionem reddere valde odiosam.

Quare statuit Codex iur. can. c. 888, § 2: «Caveat omnino (confessarius), ne complicis nomen inquirat.»

Poenae autem ecclesiasticae antiquitus exsistentes contra illos, qui docent licite posse inquiri nomen complicis, non sunt renovatae in novo Codice ideoque sunt abrogatae.

§ 1. **O istraživanju sudionika.**

717. Načelo 1.
Ispovjednik, koji izravno pita pokornika za ime njegova sudionika [sukrivca] *u grijehu, redovito čini objektivno teški grijeh.*

Razlog je tomu što takvo izravno ispitivanje obično čini ispovijed vrlo mrskom.

Zato određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 888., § 2.: »Neka se (ispovjednik) u potpunosti čuva da ne ispituje ime sudionika u grijehu.«

No, crkvene kazne, koje su u starije doba postojale protiv onih koji naučavaju da se dopušteno može ispitivati ime sukrivca, nisu obnovljene u novom Zakoniku, te su, stoga, ukinute.

Ob gravissimum bonum: commune vel tertiae personae confessarius (etiam sub minatione denegandae absolutionis) exigere potest, ut paenitens denuntiet suum complicem, e. g. si puer in collegio vivens confitetur peccatum luxuriae commissum cum condiscipulo, qui solet alios pueros seducere, potest cogi a confessario, ut hunc pessimum seductorem denuntiet. Multo autem melius est, ut haec denuntiatio non fiat ipsi confessario (intra vel extra confessionem) sed competenti superiori.

Zbog vrlo važnog dobra: općeg dobra ili dobra treće osobe, ispovjednik (pa i pod prijetnjom uskrate odrješenja) može tražiti da pokornik prokaže svojeg sukrivca, npr. ako dječak, koji živi u ustanovi, ispovjedi grijeh bludnosti počinjen s drugim učenikom koji zavodi druge učenike; ispovjednik ga može siliti da prokaže ovog opakog zavodnika. No, mnogo je bolje da ga ne prokaže samom ispovjedniku (unutar ili izvan ispovijedi), nego nadležnom poglavaru.

718. Principium 2. *Confessarius potest licite inquirere de peccatorum circumstantiis necessario declarandis deque occasione proxima exsistente etc., quamvis tunc per accidens notitiam complicis assequatur.*

718. Načelo. 2. *Ispovjednik može dopušteno ispitivati o okolnostima grijeha, koje nužno treba otkriti, o postojanju bliže grešne prigode itd., pa i onda kad pripadno sazna ime sudionika u grijehu.*

Ratio est, quia confessario incumbit obligatio procurandi pro viribus integritatem confessionis. Quare e. g. si iuvenis, quem cognoscit confessarius, confitetur fornicationes commissas, confessarius potest et debet interrogare, num iuvenis degat in proxima occasione voluntaria vel necessaria, continua vel non continua peccandi, quamvis statim tunc femina complex dignoscatur.

Razlog je tomu što ispovjednik ima obvezu da se brine prema svojim mogućnostima o potpunosti ispovijedi. Zato npr. ako mladić, kojeg ispovjednik poznaje, ispovijeda počinjene grijehe izvanbračnog prilega, ispovjednik može i mora ispitati nalazi li se mladić u svojevoljnoj ili nužnoj, neprekinutoj ili prekinutoj bližoj grešnoj prigodi, pa i kad bi se tada odmah otkrila žena sudionica u grijehu.

§ 2. De absolutione complicis.

719. Ius vigens.
a) «Absolutio complicis in peccato turpi invalida est, praeterquam in mortis periculo;
b) et etiam in periculo mortis, extra casum necessitatis, est ex parte confessarii illicita ad normam constitutionum apostolicarum et nominatim constitutionis Benedicti XIV ‚Sacramentum Paenitentiae' 1 Iunii 1741.» Ita Cod. iur. can. c. 884.

— De poenis latis contra absolventes complicem infra sermo erit.

Ad magis explicandum hoc ius vigens oportet accurate videre, quomodo hic sumantur:
1. absolutio;
2. complex;
3. peccatum turpe.

720. 1. Absolutio, quae a iure vigente graviter prohibetur sub poena excommunicationis, est absolutio vera vel ficta. Unde haec poena non incurritur:

a) si confessarius tantum audivit confessionem complicis, non autem ipsum absolvit; immo probabiliter, si quidem absolvit ab aliis peccatis, sed expresse dixit, se nolle absolvere a peccato complicitatis;

§ 2. O odrješenju sudionika u grijehu.

719. Važeće pravo.
a) »Odrješenje sudionika u bludnom grijehu nevaljano je, osim u smrtnoj opasnosti;
b) a i u smrtnoj je opasnosti, izvan slučaja nužde, nedopušteno sa strane ispovjednika prema odredbama apostolske konstitucije Benedikta XIV. ‚Sacramentum Paenitentiae' od 1. lipnja 1741.«
Tako kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 884.

— O izrečenim kaznama protiv onih koji odrješuju sukrivca, kasnije će biti riječi.

Radi boljeg objašnjenja ovog važećeg prava, treba točno vidjeti kako se ovdje shvaćaju:
1. odrješenje;
2. sudionik [sukrivac];
3. bludni grijeh.

720. 1. Odrješenje, koje važeće pravo strogo zabranjuje pod kaznom izopćenja, pravo je ili fiktivno odrješenje. Stoga, u ovu se kaznu ne upada:

a) ako je ispovjednik samo slušao ispovijed sudionika, ali ga nije odriješio; štoviše, vjerojatno i onda ako ga je odriješio, doduše, od drugih grijeha, ali je izričito rekao da ga ne želi odriješiti od grijeha sudioništva;

b) si paenitens peccatum complicitatis *sua sponte* reticuit in confessione. Sin autem confessarius directe vel indirecte induxit paenitentem ad reticendum hoc peccatum, non effugit excommunicationem absolvens vel fingens absolvere complicem suum (S. Paenit. d. 19 Febr. 1896).

b) ako je pokornik grijeh sudioništva *vlastitom pobudom* prešutio u ispovijedi. No, ako je ispovjednik izravno ili neizravno naveo pokornika da prešuti taj grijeh, neće izbjeći izopćenje odrješujući ili fingirajući da odrješuje svojeg sukrivca (Sveta pokorničarna, 19. veljače 1896.).

Directe induceret paenitentem confessarius, qui diceret ei: Cave, ne confitearis istud peccatum; *indirecte* autem, si persuaderet paenitenti, actum commissum non fuisse graviter malum, vel non esse necessario accusandum in confessione, quoniam ipsemet confessarius iam aliunde cognoscat istud factum.

Izravno bi navodio pokornika ispovjednik koji bi rekao: *Pazi da ne ispovjediš ovaj grijeh*; a *neizravno* ako uvjeri pokornika da počinjeno djelo nije bilo teško zlo ili da ga ne treba nužno optužiti u ispovijedi, jer sam ispovjednik već od drugdje zna za taj čin.

Absolutio complicis in peccato turpi *invalida* est, cum confessarius ordinarie nullam habeat iurisdictionem illud directe remittendi; immo iuxta complures theologos totaliter privatus est iurisdictione respectu sui complicis, cuius peccatum complicitatis nondum directe remissum est. Sunt tamen *exceptiones*.

Odrješenje sudionika u bludnom grijehu *nevaljano* je, jer ispovjednik redovito nema nikakvu jurisdikciju da ga izravno otpusti. Štoviše, prema mnogim teolozima, potpuno je lišen jurisdikcije u odnosu na svojeg sukrivca, čiji grijeh sudioništva još nije izravno otpušten. No, postoje *iznimke*.

Absolutio complicis valida est:

1. in *periculo mortis*.
Attamen si praesens est alius sacerdos etiam non approbatus, cui paenitens moribundus potest et vult confiteri, absolutio data a sacerdote complice est quidem valida, sed graviter illicita et causat poenam excommunicationis.

2. Iuxta complures graves auctores (Lehmkuhl, Tanquerey, Bucceroni, D'Annibale, Noldin etc.) absolutio complicis est valida et licita etiam extra periculum mortis, nempe *in extraordinariis adiunctis*, quae fere aequivalent extremae necessitati, scil. in locis dissitarum missionum, in quibus nullus alius sacerdos, praeter complicem, inveniatur, nec etiam paenitens potest longum iter arripere ad inveniendum alium confessarium.

Tunc enim adhibendo *epikeiam* sacerdos potest suum complicem valide et licite absolvere. Attamen in isto casu absolutio esset *indirecta*, ac proinde paenitens tenetur postea, quando erit possibile, peccatum complicitatis alii confessario confiteri.

— Ratio, quare in hoc casu licite adhibeatur epikeia, est, quia est conflictus duarum legum. Lex divina praecipit, aliquando (saltem semel in anno) esse digne sumendam ss. eucharistiam. Lex ecclesiastica prohibet confessionem factam sacerdoti complici. Ergo si alius confessarius nequit haberi, tunc videtur praevalere lex divina.

Odrješenje sukrivca valjano je:

1. u *smrtnoj opasnosti*.
No, ako je prisutan drugi svećenik, pa i neodobreni, kojemu se umirući pokornik može i hoće ispovjediti, odrješenje dano od strane svećenika sukrivca jest, doduše, valjano, ali je teško nedopušteno i uzrokuje kaznu izopćenja.

2. Prema mnogim ozbiljnim autorima (Lehmkuhl, Tanquerey, Bucceroni, D'Annibale, Noldin itd.), odrješenje sukrivca jest valjano i dopušteno također izvan smrtne opasnosti, naime, *u pridruženim izvanrednim okolnostima*, koje su gotovo ekvivalentne krajnjoj nuždi, tj. u mjestima međusobno udaljenih misija, u kojima se ne nalazi nijedan drugi svećenik osim sukrivca, a pokornik ne može poduzeti dugo putovanje kako bi pronašao drugog ispovjednika.

Naime, tada svećenik, primjenjujući *epikeju*, može valjano i dopušteno odriješiti svojeg sukrivca. Ali ipak, u ovom bi slučaju odrješenje bilo *neizravno*, pa bi zato pokornik bio dužan kasnije, kada to bude moguće, ispovjediti grijeh sudioništva drugom ispovjedniku.

— Razlog zašto je u ovom slučaju dopušteno koristiti epikeju jest sukob dvaju zakona. Božanski zakon zapovijeda da ponekad (barem jednom u godini) treba primiti Presvetu Euharistiju. Crkveni zakon zabranjuje ispovijed svećeniku koji je sudionik u grijehu pokornika. Stoga, ako ne može imati drugog ispovjednika, tada izgleda da prevladava božanski zakon.

3. Si confessarius bona fide, e. g. non advertens peccatum complicitatis, absolvit paenitentem complicem, probabilius absolutio est valida, sed *indirecta*, ut in casu praecedenti, neque excommunicationem incurrit.

3. Ako ispovjednik u dobroj vjeri, npr. ne opažajući grijeh sudioništva, odriješi pokornika sukrivca, vjerojatnije je odrješenje valjano, ali *neizravno*, kao u prethodnom slučaju, te ne upada u izopćenje.

4. Pariter videtur esse *valida absolutio* (sed indirecta), quando paenitens sua sponte et in bona fide reticet peccatum complicitatis. Item si in casu urgentissimo ante absolutionem confessarius expresse dicit, se nolle dare absolutionem a peccato complicitatis, sed a solis aliis peccatis. Attamen in utroque hoc casu confessarius videtur valde illicite agere (cf. nostrum Man. theol. mor. III 458).

4. Jednako tako, čini se da je *valjano odrješenje* (ali neizravno), kada pokornik vlastitom pobudom i u dobroj vjeri prešuti grijeh sudioništva. Isto tako, ako u najhitnijem slučaju prije odrješenja ispovjednik izričito kaže da ne želi dati odrješenje od grijeha sudioništva, nego samo od drugih grijeha. No, u oba ova slučaja čini se da ispovjednik postupa izrazito nedopušteno (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 458.).

5. Si complicitas non fuit *formalis.* Quaenam requirantur ad complicitatem formalem, statim dicetur.

5. Ako sudioništvo nije bilo *formalno*. Što je potrebno za formalno sudioništvo, odmah će se reći.

721. II. Complex (seu socius criminis) potest esse quilibet homo capax peccati mortalis; immo etiam persona, quacum sacerdos ante susceptum sacerdotium peccavit, remanet complex, nisi tamen hoc peccatum iam est directe remissum.

721. II. Sukrivac (ili sudionik u zlodjelu) može biti svaki čovjek sposoban da smrtno sagriješi. Štoviše, i osoba s kojom je svećenik sagriješio prije primanja svećeništva, ostaje sukrivac, osim ako je taj grijeh već izravno otpušten.

Neque videtur esse necessarium, ut complicitas sit *immediata*, i. e. ut opus ipsum luxuriosum fuerit patratum inter sacerdotem et complicem, sed videtur sufficere, ut uterque interius exteriusque idem grave peccatum contra castitatem commiserit.

Čini se da nije nužno ni da sudioništvo bude *neposredno*, tj. da je samo bludno djelo bilo počinjeno između svećenika i sukrivca, nego izgleda da je dovoljno da su oboje iznutra i izvana počinili isti teški grijeh protiv čistoće.

Hinc e. g. videtur adesse peccatum complicitatis, si maritus externe cooperatus est, ut cum uxore possit facere sacerdos adulterium. Complures tamen theologi, e. g. Noldin, Arregui etc., requirunt complicitatem *immediatam*.

Zato npr. izgleda da postoji grijeh sudioništva, ako je muž izvana surađivao kako bi svećenik mogao počiniti preljub s njegovom ženom. No, mnogi teolozi, npr. Noldin, Arregui itd., traže *neposredno* sudioništvo.

Omnino requiritur *complicitas formalis* et quidem cum tempore peccati tum tempore absolutionis.

U cijelosti je potrebno *formalno sudioništvo*, i to kako u vremenu grijeha, tako i u vremenu odrješenja.

Tempore *peccati* complicitas formalis deest, si sacerdos larvatus peccavit cum muliere, quae illum non cognovit ut sacerdotem, si sacerdos peccavit cum muliere reluctante, totaliter ebria, amente, dormiente.

U vremenu *grijeha*, nema formalnog sudioništva ako je zamaskirani svećenik sagriješio sa ženom, koja nije znala da je on svećenik, ako je svećenik sagriješio sa ženom koje se odupirala, koja je bila potpuno pijana, umobolna, koja je spavala.

Tempore *absolutionis* non adest complicitas formalis, si confessarius in confessione vel omnino non cognoscit suum complicem, vel serio dubitat.

U vremenu *odrješenja*, ne postoji formalno sudioništvo ako ispovjednik u ispovijedi uopće ne prepoznaje svojeg sukrivca ili ozbiljno sumnja.

Non enim debet interrogare paenitentem: Numquid fecisti istud peccatum mecum?

Naime, nije dužan pitati pokornika: *Zar nisi ti počinio ovaj grijeh sa mnom?*

— Ratio horum omnium est, quia, si deest complicitas formalis, non adest abusus confessionis, quem vult Ecclesia evitare.

— Razlog svega ovoga jest: ako nema formalnog sudioništva, ne postoji zloupotreba ispovijedi, koju Crkva želi izbjeći.

Obiectum complicitatis est peccatum turpe, de quo statim.

Objekt sudioništva je bludni grijeh, o kojem će odmah biti riječi.

722. III. Peccatum turpe est quodlibet peccatum contra castitatem, dummodo sit
a) grave (obiective et subiective);
b) externum;
c) certum;
d) nondum directe remissum.

Ergo excluduntur:
a) *peccata contra alias virtutes*, e. g. furtum, homicidium. Potest igitur confessarius suum complicem in furto absolvere, sed nemo non videt, quam indecens sit talis absolutio;

b) *peccata contra castitatem*, quae sunt levia sive propter imperfectionem actus sive propter conscientiam erroneam. Hinc e. g. mulier, quae ex conscientia erronea certo putaret, inhonestos tactus a sacerdote factos non esse grave peccatum, posset ab hoc sacerdote absolvi, qui excommunicationem tunc non incurreret;

c) *peccata interna*, ut delectatio morosa, desideria;

d) *peccata iam antea directe remissa*. Quare si quis peccatum turpe cum sacerdote commissum iam rite confessus est alteri sacerdoti atque absolutus est, potest idem peccatum tamquam materiam liberam confiteri sacerdoti complici; sed tamen huiusmodi confessio ordinarie est dissuadenda.

722. III. Ružni grijeh [lat. turpis = ružan, gadan] je svaki grijeh protiv čistoće, dok god je:
a) težak (objektivno i subjektivno);
b) vanjski;
c) siguran;
d) još nije izravno otpušten.

Dakle, isključeni su:
a) *grijesi protiv drugih kreposti*, npr. krađa, ubojstvo. Stoga, ispovjednik može odriješiti svojeg sukrivca u krađi, ali nema nikoga tko ne vidi koliko je nedolično takvo odrješenje;

b) *grijesi protiv čistoće*, koji su laki, bilo zbog nepotpunosti čina, bilo zbog neistinite savjesti. Zato npr. žena, koja bi iz neistinite savjesti, sigurno smatrala da nepristojni dodiri, koje je učinio svećenik, nisu teški grijeh, može biti odriješena od tog svećenika, koji u tom slučaju ne pada u izopćenje;

c) *unutarnji grijesi*, kao zastajna naslada, želje;

d) *grijesi koji su već prije izravno otpušteni*. Stoga, ako je netko bludni grijeh, počinjen sa svećenikom, već pravilno ispovjedio drugom svećeniku i dobio odrješenje, može isti grijeh kao slobodnu materiju ispovjediti svećeniku sukrivcu; ali ipak, od ovakve bi ispovijedi redovito trebalo odvraćati ljude.

723. Poenae.

Excommunicationem *specialissime* S. Sedi reservatam ipso facto incurrit sacerdos «absolvens vel fingens absolvere complicem in peccato turpi... idque etiam in mortis articulo, si alius sacerdos (licet non approbatus ad confessiones) sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri.

Eandem excommunicationem non effugit absolvens vel fingens absolvere complicem, qui peccatum quidem complicitatis, a quo nondum est absolutus, non confitetur, sed ideo ita se gerit, quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est» (c. 2367).

Cum omnes poenae sint stricte interpretandae, *haec excommunicatio non incurritur*:

a) in casibus supra n. 720 allatis, in quibus absolutio valide et licite data est;

b) si complex sponte sua et neque directe neque indirecte a confessario inductus reticet peccatum complicitatis. Sed confessarius in hoc casu graviter peccat, insigniter abutens confessione.

723. Kazne.

Izopćenje *na najposebniji način* pridržano Svetoj Stolici *ipso facto* pogađa svećenika »koji odriješi ili fingira da odrješuje sudionika u bludnom grijehu... i tako također na smrtnom času, ako drugi svećenik (premda nije odobren za ispovijedanje) može primiti ispovijed umirućega bez nastanka neke teške sramote ili sablazni, osim u slučaju da se umirući odbija ispovjediti drugomu.

Isto izopćenje ne izbjegava ni onaj tko odriješi ili fingira da odrješuje sudionika, koji, doduše, nije ispovjedio grijeh sudioništva, od kojega još nije odriješen, ali je tako postupio zato što ga je ispovjednik na to uputio, bilo izravno bilo neizravno« (kan. 2367.).

Budući da sve kazne treba strogo tumačiti, *ovo izopćenje ne pogađa*:

a) u slučajevima navedenima gore n. 720., u kojima je odrješenje dano valjano i dopušteno;

b) ako sukrivac vlastitom pobudom prešuti grijeh sudioništva, a na to ga ispovjednik nije naveo ni izravno ni neizravno. No, ispovjednik u ovom slučaju teško griješi, jer jasno zloupotrebljava ispovijed.

724. Absolutio ab hac excommunicatione potest quidem in casu urgentiore a quolibet confessario concedi, sed recursus intra mensem ad S. Paenitentiariam est semper necessarius, quae solet sat duras imponere paenitentias; immo si sacerdos ter aut pluries suum complicem absolvit, ordinarie ei mandatur, ut munus confessarii in perpetuum deponat.

In recursu ad S. Paenitentiariam declarare oportet, quot vicibus sacerdos suum complicem (vel complices) absolverit.

724. Odrješenje od ovog izopćenja može, doduše, u hitnijem slučaju podijeliti svaki ispovjednik, ali je uvijek nužno unutar mjesec dana obratiti se Svetoj pokorničarni, koja obično nalaže dosta teške pokore. Štoviše, ako svećenik tri puta ili više odriješi svojeg sukrivca, redovito mu se nalaže da trajno odloži službu ispovjednika.

U obraćanju Svetoj pokorničarni potrebno je navesti koliko je puta svećenik odriješio svojeg sukrivca (ili sukrivce).

§ 3. **De sollicitatione ad turpia.**

725. Ius vigens.
«Ad normam constitutionum apostolicarum et nominatim constitutionis Benedicti XIV ‚Sacramentum Paenitentiae' 1 Iunii 1741 debet paenitens sacerdotem, reum delicti sollicitationis in confessione, intra mensem denuntiare loci Ordinario vel S. Congregationi S. Officii; et confessarius debet, graviter onerata eius conscientia, de hoc onere paenitentem monere» (c. 904).

§ 3. **O zavođenju na bludnost.**

725. Važeće pravo.
»Prema propisima apostolskih konstitucija, a naročito konstitucije Benedikta XIV. ‚Sacramentum Paenitentiae' od 1. lipnja 1741., pokornik je dužan svećenika, koji je krivac kaznenog djela zavođenja na bludnost u ispovijedi, u roku od mjesec dana prijaviti mjesnom ordinariju ili Svetoj kongregaciji Sv. Oficija; a ispovjednik je dužan, pod teškom odgovornošću u savjesti, opomenuti pokornika o toj njegovoj obvezi« (kan. 904.).

726. 1. Condiciones requisitae, ut hoc crimen sollicitationis et obligatio denuntiandi adsint, fere deducuntur ex ipsa notione huius criminis.

726. 1. Potrebni uvjeti za postojanje zločina zavođenja i obveze prijave, ponajviše se izvode iz samog pojma ovog zločina.

Est autem crimen sollicitationis provocatio ad grave peccatum luxuriae facta a sacerdote abutente ad hunc finem confessione sacramentali vera aut simulata.

Naime, zločin zavođenja jest navođenje na teški grijeh bludnosti, počinjeno od strane svećenika, koji u tu svrhu zloupotrebljava sakramentalnu ispovijed, pravu ili simuliranu.

Ergo requiritur:

Dakle, potrebno je:

a) *ut sit provocatio ad grave peccatum contra castitatem*.

a) *da bude navođenje na teški grijeh protiv čistoće.*

Ergo sollicitatio inducens poenas ecclesiasticas non exsistit, si provocatio facta est
α) ad aliud peccatum, e. g. ad furtum;
β) ad aliquid inhonestum quidem, sed quod non est certe et obiective peccatum mortale, e. g. ad osculum obiter datum.

Dakle, zavođenje, koje izaziva crkvene kazne, ne postoji ako je počinjeno navođenje:
α) na drugi grijeh, npr. na krađu;
β) na nešto što je, doduše, nečasno, ali što nije sigurno i objektivno smrtni grijeh, npr. usput dani poljubac;

Attamen non requiritur ad poenas incurrendas, ut sollicitatio fuerit
α) *efficax*, i. e. induxerit alium ad verum peccatum;
β) ad peccandum cum *ipso sacerdote*. Hinc videtur adesse crimen sollicitationis, si confessarius e. g. excitaret iuvenem ad peccandum cum aliqua puella.

Ali ipak, za podlijeganje kaznama nije potrebno da je zavođenje bilo:
α) *učinkovito*, tj. da je drugoga navelo na pravi grijeh;
β) na grijeh sa *samim svećenikom*. Stoga, izgleda da postoji zločin zavođenja ako ispovjednik npr. potiče mladića da sagriješi s nekom djevojkom.

b) *ut sollicitatio fiat a sacerdote formaliter ut confessario*, seu aliis verbis: *ut adsit revera abusus confessionis.*

b) *da zavođenje izvede svećenik formalno kao ispovjednik*, ili drugim riječima: *da stvarno postoji zloupotreba ispovijedi*.

Hinc non adest haec sollicitatio, si clericus vel laicus fingit se esse sacerdotem et confessarium, et tunc alium ad turpia provocat.

Zato ne postoji ovo zavođenje ako klerik ili laik fingira da je svećenik i ispovjednik, i tada drugoga navodi na bludnost.

In quattuor casibus sacerdos censetur esse confessarius, si scil. ad turpia provocat:

1. in actu *sacramentalis confessionis*, i. e. ab incepta confessione ad absolutionem, ut patet per se;

2. *immediate ante vel post confessionem*, i. e. si inter confessionem et sollicitationem non intercedit alia actio externa;

3. *occasione vel praetextu confessionis*, i. e. si confessio a confessario adhibetur ut opportunitas aut velum committendi peccatum turpe;

4. *etiam extra occasionem confessionis in confessionali sive in alio loco ad audiendas confessiones destinato aut electo cum simulatione audiendi ibidem confessionem*. Essentialia verba huius clausulae videntur esse: cum simulatione confessionis.

Recolendum est discrimen supra n. 544 indicatum inter simulationem et dissimulationem alicuius sacramenti. Simulatio adhibetur ad decipiendum ipsum paenitentem, dissimulatio autem ad decipiendos alios, et haec non inducit crimen sollicitationis.

U četiri se slučaja svećenik smatra ispovjednikom, tj. ako navodi na bludnost:

1. u činu *sakramentalne ispovijedi*, tj. od početka ispovijedi do odrješenja, kao što je i očito samo po sebi;

2. *neposredno prije ili poslije ispovijedi*, tj. ako se između ispovijedi i zavođenja nije dogodio neki drugi vanjski čin;

3. *prigodom ili pod izlikom ispovijedi*, tj. ako ispovjednik koristi ispovijed kao prigodu ili zastor za počinjenje bludnog grijeha;

4. *također izvan prigode ispovijedi, u ispovjedaonici ili na drugom mjestu, koje je namijenjeno ili izabrano za slušanje ispovijedi, uz simulaciju da ondje sluša ispovijed*. Čini se da su bitne riječi ove klauzule: uz simulaciju ispovijedi.

Treba se prisjetiti razlike, koja je naznačena gore n. 544., između simulacije i disimulacije [prikrivanja] nekog sakramenta. Simulacija se koristi za obmanu samog pokornika, a prikrivanje za obmanu drugih, i ono ne izaziva zločin zavođenja.

727. 2. Obligatio denuntiandi sollicitantes oritur ex iure cum naturali tum ecclesiastico.

727. 2. Obveza prijave zavodnika potječe kako iz naravnog prava, tako i iz crkvenog prava.

Ius naturale exigit, ut scandalum enorme datum a confessario sollicitante reparetur; quod vix aliter fieri potest, nisi ipse denuntiatur legitimo eius superiori.

Naravno pravo traži da se popravi ogromna sablazan, koju je izazvao ispovjednik koji zavodi; a to bi se inače jedva moglo učiniti kad ga se ne bi prijavilo njegovu zakonitom poglavaru.

Ius ecclesiasticum punit excommunicatione latae sententiae nemini reservata neglegentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem confessarios seu sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia (c. 2368, § 2).

Crkveno pravo kažnjava izopćenjem unaprijed izrečenim, koje nikomu nije pridržano, one koji zanemare ili skrivljeno propuste prijaviti u roku od mjesec dana svećenike ili ispovjednike, koji su ih zavodili na bludnost (kan. 2368., § 2.).

— Ab hac excommunicatione quilibet confessarius absolvere potest, dummodo denuntiatio praescripta revera sit facta, aut saltem serio promissa (ib.).

— Od ovog izopćenja može odriješiti svaki ispovjednik, samo ako je propisana prijava stvarno podnesena ili barem ozbiljno obećana (ibid.).

Causae excusantes a denuntiatione sunt:

a) mors sacerdotis sollicitantis;

b) periculum grave vel vitae vel famae vel fortunae per accidens cum denuntiatione coniunctum;

c) dispensatio a S. Officio vel a S. Paenitentiaria concessa, quae tamen sat difficulter obtinetur;

d) si non omnino certo constat, omnia requisita ad crimen sollicitationis adesse.

Razlozi koji ispričavaju od obveze prijave jesu:

a) smrt svećenika koji je zavodio;

b) teška opasnost, bilo za život, bilo za dobar glas, bilo za imetak, koja je pripadno povezana s prijavom;

c) oprost podijeljen od Svetog Oficija ili Svete pokorničarne, koji se ipak dosta teško dobiva;

d) ako nije posve sigurno da postoje svi potrebni uvjeti za zločin zavođenja.

728. 3. Modus faciendi denuntiationem.

a) Denuntiatio facienda est personaliter et non per litteras praesertim anonymas episcopo vel S. Officio. Sin autem paenitens nequit personaliter adire episcopum vel S. Officium, scribere debet litteras, quaerens quid sibi factu opus sit.

b) Episcopus competens est imprimis episcopus proprius sollicitantis, deinde etiam episcopus loci, ubi crimen commissum est, vel demum episcopus paenitentis.

c) Episcopus in hoc negotio agit tamquam delegatus S. Officii ac proinde habet iurisdictionem etiam in regulares exemptos, qui crimen sollicitationis commiserunt.

728. 3. Način podnošenja prijave.

a) Prijavu treba podnijeti biskupu ili Svetom Oficiju osobno, a ne pismima, naročito anonimnima. No, ako pokornik ne može osobno pristupiti biskupu ili Svetom Oficiju, treba napisati pismo tražeći da mu se objasni što treba učiniti.

b) Nadležni biskup je prvenstveno zavodnikov vlastiti biskup, zatim i biskup mjesta gdje je zločin počinjen, ili napokon biskup pokornika.

c) Biskup u ovom poslu postupa kao delegat Svetog Oficija, pa zato ima jurisdikciju i nad izuzetim redovnicima, koji su počinili zločin zavođenja.

729. 4.
Poenae contra sollicitantes sunt quidem omnes *ferendae* sententiae, et non solent infligi nisi post tertiam denuntiationem [1], sed sunt gravissimae.

[1] Cf. Instructio S. Officii in fine huius libri.

729. 4.
Kazne protiv zavodnika su, doduše, sve *izreci prepuštene*, i obično se ne zadaju prije treće prijave [1], ali su vrlo teške.

[1] Usp. Instrukcija Svetog Oficija na kraju ove knjige.

Etenim «Qui sollicitationis crimen commiserit, suspendatur a celebratione Missae et ab audiendis sacramentalibus confessionibus, vel etiam pro delicti gravitate inhabilis ad ipsas excipiendas declaretur; privetur omnibus beneficiis, dignitatibus, voce activa et passiva et inhabilis ad ea omnia declaretur; in casibus gravioribus degradationi quoque subiciatur» (c. 2368, § 1).

Naime »Tko počini zločin zavođenja, treba se suspendirati od slavljenja Mise i od slušanja sakramentalnih ispovijedi, ili također proglasiti nesposobnim za ispovijedanje; treba se lišiti svih nadarbina, dostojanstava, aktivnog i pasivnog prava glasa, te se za sve ovo proglasiti nesposobnim; u težim slučajevima treba se također podvrgnuti degradaciji« (kan. 2368., § 1.).

Nota.

1. Ipsum peccatum sollicitationis non est reservatum (saltem ex iure communi), ac proinde miser sacerdos sollicitans, si est rite dispositus, potest absolvi a quolibet confessario.

2. *Qui calumniose denuntiat* de crimine sollicitationis confessarium, committit peccatum grave, quod est ratione sui reservatum S. Sedi. Idem peccatum reservatum committunt omnes complices falsae denuntiationis, e. g. iubentes, mandantes etc.

Attamen hoc peccatum non est reservatum, si falsa denuntiatio facta est privato et non *iuridico* modo.

Insuper statuit Codex iur. can. c. 2363: «Si quis per seipsum vel per alios confessarium de sollicitationis crimine apud superiores falso denuntiaverit, ipso facto incurrit excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae reservatam, a qua nequit ullo in casu absolvi, nisi falsam denuntiationem formaliter

Napomena.

1. Sam grijeh zavođenja nije pridržan (barem po općem pravu), pa zato bijednog svećenika zavodnika, ako je ispravno pripravljen, može odriješiti svaki svećenik.

2. *Tko klevetnički prijavi* ispovjednika za zločin zavođenja, čini teški grijeh, koji je po sebi pridržan Svetoj Stolici. Isti pridržani grijeh čine i svi sudionici lažne prijave, npr. oni koji su to zapovjedili, naložili itd.

Ipak, ovaj grijeh nije pridržan, ako je lažna prijava učinjena privatno, a ne *sudskim* putem.

Osim toga, određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 2363.: »Ako bi tko sam osobno ili po drugima lažno prijavio ispovjednika za zločin zavođenja kod njegovih poglavara, upada samim time u izopćenje pridržano Apostolskoj Stolici na poseban način, od kojega se ni u kojem slučaju ne može odriješiti, ako

retractaverit et damna, si qua inde secuta sint, pro viribus reparaverit, imposita insuper gravi ac diuturna paenitentia.»

formalno ne povuče lažnu prijavu, te štete, ako je koja zbog toga nastala, popravi prema svojim mogućnostima; povrh toga, ima se naložiti teška i dugotrajna pokora.«

Iuxta vigentem igitur disciplinam paenitens, qui falso denuntiaverit, idque *iudicialiter* (non autem per meram epistulam privatam ad episcopum missam) confessarium:

Dakle, prema važećoj disciplini, pokornik koji lažno prijavi ispovjednika, i to *sudskim putem* (a ne pukim privatnim pismom poslanim biskupu):

a) semper committit grave peccatum S. Sedi reservatum, neque excusari videtur propter ignorantiam reservationis;

a) uvijek čini teški grijeh pridržan Svetoj Stolici, i izgleda da ga ne može ispričati neznanje o pridržaju;

b) insuper incurrit excommunicationem speciali modo S. Sedi reservatam, dummodo tamen hanc censuram non ignoraverit.

b) povrh toga, upada u izopćenje na poseban način pridržano Svetoj Stolici, ali samo ako mu ta cenzura nije bila nepoznata.

Neque a peccato neque a censura paenitens potest absolvi *ullo in casu*, nisi falsam denuntiationem formaliter retractaverit et damna causata reparaverit. Insuper confessarius debet specialem paenitentiam iniungere.

Ni od grijeha, ni od cenzure, pokornik se *ni u kojem slučaju* ne može odriješiti, ako lažnu prijavu formalno ne povuče i popravi prouzročene štete. Povrh toga, ispovjednik treba odrediti posebnu pokoru.

Notanda pro praxi.
Confessarius, audiens in confessione crimen verum vel falsum sollicitationis, sit valde cautus. Ante omnia investiget, num persona narrans tale factum sit fide digna; haud enim raro accidit, ut mulierculae hystericae narrent res vel prorsus falsas vel valde alteratas. Deinde diligenter investiget, num revera adsint omnes condiciones requisitae ad crimen sollicitationis. Quodsi vel una condicio certo desit aut etiam dubie adsit, obligatio denuntiandi paenitenti non debet imponi.

Napomene za praksu.
Ispovjednik, koji čuje u ispovjedi za pravi ili lažni zločin zavođenja, neka bude vrlo oprezan. Prije svega, neka istraži je li vjerodostojna osoba koja pripovijeda takav događaj. Naime, nerijetko se događa da histerične ženice pripovijedaju stvari, koje su ili potpuno lažne, ili uvelike izmijenjene. Zatim, neka pažljivo istraži postoje li uistinu svi potrebni uvjeti za zločin zavođenja. Ako makar jedan uvjet sigurno nedostaje ili dvojbeno postoji, ne treba nametati pokorniku obvezu prijave.

Sin autem nullum dubium est, quin crimen sollicitationis sit revera commissum, tunc confessarius videat, num possit inducere paenitentem ad faciendam debitam denuntiationem. Si paenitens ex ratione sufficienti renuat facere denuntiationem, confessarius consulat episcopum vel S. Paenitentiariam, quid factu opus sit.

No, ako nema nikakve sumnje da je zločin zavođenja zaista počinjen, tada ispovjednik treba vidjeti može li naputiti pokornika da podnese potrebnu prijavu. Ako pokornik iz dostatnog razloga odbija podnijeti prijavu, neka se ispovjednik posavjetuje s biskupom ili Svetom pokorničarnom o tome što treba učiniti.

TRACTATUS VI.

De poenis ecclesiasticis.

Dividitur iste tractatus in tria capita:

1. de poenis ecclesiasticis in genere;

2. de censuris in genere;

3. de censuris in specie.

— Brevitatis causa de una sola poena vindicativa infra n. 759 tractabitur.

TRAKTAT VI.

O crkvenim kaznama.

Ovaj se traktat dijeli na tri poglavlja:

1. općenito o crkvenim kaznama;

2. općenito o cenzurama;

3. o vrstama cenzura.

— Radi kratkoće raspravljat će se samo o jednoj odmazdnoj kazni n. 759.

CAPUT I. **De poenis ecclesiasticis in genere.**

730. Notio. *Poena ecclesiastica est malum afflictivum contra voluntatem passi, inflictum ab Ecclesia in vindictam delicti commissi*, vel, ut dicit Codex iur. can c. 2215: «Poena ecclesiastica est privatio alicuius boni ad delinquentis correctionem et delicti punitionem a legitima auctoritate inflicta.»

Nomine delicti in iure ecclesiastico intellegitur externa et moraliter imputabilis legis violatio, cui addita est sanctio canonica saltem indeterminata (c. 2195, § 1).

POGLAVLJE I. **Općenito o crkvenim kaznama.**

730. Pojam. *Crkvena kazna je zlo koje udara protiv volje onoga tko ga trpi, a koje Crkva nanosi radi odmazde počinjenog kaznenog djela*, ili, kako kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 2215.: »Crkvena kazna je lišenje nekoga dobra, koje nadležna vlast nanosi počinitelju kaznenog djela radi njegova popravka ili kažnjavanja zločina.«

Pod nazivom kaznenog djela u crkvenom pravu razumije se vanjska i moralno ubrojiva povreda zakona, kojoj je dodana kanonska prinudna mjera barem neodređena (kan. 2195., § 1.).

Licet forte Ecclesia valeat punire etiam malos actus pure internos, tamen id reapse non facit, sed relinquit iustitiae divinae punitionem horum actuum.

Iako bi Crkva možda mogla kažnjavati i čisto unutarnje zle čine, ona to ipak stvarno ne čini, nego ostavlja božanskoj pravdi kažnjavanje takvih čina.

— *Finis* poenae ecclesiasticae est duplex, scil. bonum societatis et bonum delinquentis obtinendum, seu aliis verbis: reparatio ordinis socialis laesi et emendatio delinquentis.

— *Svrha* crkvene kazne jest dvostruka, tj. postizanje dobra društva i dobra počinitelja kaznenog djela, ili drugim riječima: popravljanje narušenog društvenog reda i popravak počinitelja kaznenog djela.

731. Divisiones:
1. Ratione *finis* distinguuntur poenae *vindicativae*, *medicinales*, *remedia poenalia*, *paenitentiae*.

731. Podjele:
1. S obzirom na *svrhu* razlikuju se *odmazdne kazne*, *popravne kazne*, *kazneni lijekovi*, *pokore*.

Poenae vindicativae principaliter intendunt expiationem delicti et reparationem ordinis laesi, e. g. depositio, privatio beneficii.

Odmazdne [vindikativne, osvetne] kazne poglavito su usmjerene na okajanje zločina i popravljanje povrijeđenog poretka, npr. svrgnuće, lišenje nadarbine.

Poenae medicinales principaliter intendunt emendationem rei, e. g. censurae.

Popravne [medicinalne, ljekovite] kazne poglavito su usmjerene na popravak krivca, npr. cenzure.

Remedia poenalia (quae sunt quattuor, scil. monitio, correptio, praeceptum, vigilantia) sunt poenae medicinales *praeventivae*, quia scil. inserviunt ad cavenda vel omnino delicta vel saltem talia delicta, quae punienda essent censuris aut poenis vindicativis.

Kazneni lijekovi (kojih ima četiri, tj. opomena, ukor, naredba, nadzor) jesu *preventivne* popravne kazne, jer služe za čuvanje ili od općenito kaznenih djela ili barem od takvih kaznenih djela, koja bi bila kažnjiva cenzurama ili odmazdnim kaznama.

Paenitentiae canonicae infliguntur, ut delinquens vel poenam effugiat vel poenae contractae absolutionem aut dispensationem recipiat (c. 2312).

Kanonske se pokore nalažu da počinitelj kaznenog djela ili izbjegne kaznu ili da od kazne u koju je upao, primi odrješenje ili dispenzaciju (kan. 2312.).

2. Ratione *auctoris* distinguuntur poenae latae *a iure* et *ab homine*, prout a lege ipsa vel a legitimo superiore infliguntur (c. 2217, § 1, n. 3).

2. S obzirom na *donositelja*, razlikuju se kazne donesene *zakonom* [a iure] i donesene *od suca* [ab homine - "od čovjeka"], prema tome određuje li ih sam zakon ili zakoniti poglavar (kan. 2217., § 1., n. 3.).

3. Ratione *obiecti* distinguuntur poenae *spirituales*, quae privant bono spirituali, e. g. suffragiis Ecclesiae, et *temporales*, quae delinquentem afficiunt malo temporali, e. g. carcere, mulcta pecuniaria.

3. S obzirom na *objekt*, razlikuju se *duhovne* kazne, koje lišavaju od duhovnog dobra, npr. zagovora Crkve, te *vremenite* kazne, koje počinitelja kaznenog djela udaraju vremenitim zlom, npr. zatvorom, novčanom kaznom [globom].

4. Ratione *formae* distinguuntur poenae *latae* et *ferendae* sententiae, prout incurruntur ipso facto transgressionis legis, quin sit necessaria aliqua iudicis sententia condemnatoria, vel prout incurruntur nonnisi *post* et *per* sententiam iudicis condemnatoriam.

4. S obzirom na *formu*, razlikuju se *unaprijed izrečene* kazne i *izreci prepuštene* kazne, prema tome pogađaju li nekoga samim činom prijestupa zakona, a da nije potrebna nikakva kondemnatorna presuda suca, ili pak pogađaju samo *nakon* i *po* kondemnatornoj presudi suca.

732. Elenchus poenarum ecclesiasticarum hodie exsistentium.

Omnes poenae, quas Ecclesia infligit, possunt ad quattuor genera revocari; nempe sunt:

1. *censurae* seu poenae medicinales: excommunicatio, suspensio, interdictum;

2. *poenae vindicativae*:
a) in solos clericos vel religiosos sunt duodecim, e. g. privatio beneficii vel officii ecclesiastici, privatio vocis activae et passivae, depositio, degradatio etc.;

b) in clericos et laicos sunt item duodecim, e. g. infamia iuris, privatio sepulturae ecclesiasticae, remotio ab actibus legitimis, mulcta pecuniaria etc.;

3. *remedia poenalia*, quae sunt quattuor: monitio, correptio, praeceptum, vigilantia;

4. *paenitentiae canonicae*, e. g. recitandi determinatas preces, peragendi exercitia spiritualia, erogandi determinatam eleemosynam etc.

732. Popis crkvenih kazna koje danas postoje.

Sve kazne, koje nanosi Crkva, mogu se svesti na četiri vrste; naime, to su:

1. *cenzure* ili popravne kazne: izopćenje, suspenzija, inderdikt.

2. *odmazdne kazne*:
a) ima ih dvanaest samo protiv klerika i redovnika, npr. lišenje nadarbine ili crkvene službe, lišenje aktivnog i pasivnog prava glasa, svrgnuće, degradacija itd.;

b) protiv klerika i laika ima ih isto tako dvanaest, npr. pravna beščasnost, lišenje crkvenog pokopa, odstranjenje od obavljanja zakonitih crkvenih čina, novčana globa itd.

3. *kazneni lijekovi*, kojih ima četiri: opomena, ukor, nalog, nadzor;

4. *kanonske pokore*, npr. izmoliti određene molitve, obaviti duhovne vježbe, udijeliti određenu milostinju itd.

733. Auctor. *Regula generalis est: Qui pollent potestate leges ferendi vel praecepta imponendi, possunt quoque legi vel praecepto poenas adnectere; qui iudiciali tantum pollent potestate, possunt solummodo poenas legitime statutas ad normam iuris applicare* (c. 2220).

Hinc poenas ferre possunt:

a) Summus Pontifex pro tota Ecclesia;

b) Episcopi, superiores religionis clericalis exemptae pro suis subditis; non autem Vicarius generalis sine speciali mandato (ib. § 2).

Quaenam observanda sint ab eo, qui fert poenas, et notanter a iudice, vide canonistas, e. g. nostrum Man. iur. can. q. 554.

733. Donositelj. *Opće je pravilo: Oni kojima pripada zakonodavna ili nalogodavna vlast, mogu također zakonu ili nalogu pridodati kazne; a oni koji imaju samo sudsku vlast, mogu samo primijeniti zakonito ustanovljene kazne u skladu s pravom* (kan. 2220.).

Stoga, kazne mogu donijeti:

a) vrhovni svećenik za čitavu Crkvu;

b) biskupi, poglavari izuzete kleričke redovničke družbe za svoje podložnike; ali ne i generalni vikar bez posebnog naloga (ibid. § 2).

Glede pitanja čega se trebaju pridržavati oni koji donose kazne, a posebno sudac, pogledaj kanoniste, npr. naš Priručnik kanonskog prava, q. 554.

734. Subiectum.
Regula generalis est: «Poenae adnexae legi aut praecepto obnoxius est qui lege aut praecepto tenetur, nisi expresse eximatur» (c. 2226).

Hinc ex parte personae subiectae requiritur:

a) *ut sit subdita punienti*.

734. Subjekt.
Opće je pravilo: »Pod kaznu predviđenu u zakonu ili nalogu potpada onaj tko je zakon ili nalog dužan obdržavati, osim ako je izrijekom izuzet.« (kan. 2226.)

Stoga, sa strane podložne osobe potrebno je:

a) *da je podložna kaznitelju*.

A solo Summo Pontifice puniri possunt

α) ii, qui supremum tenent populorum principatum eorumque filii ac filiae et insuper ii, quibus ius est proxime succedendi in principatu,

β) Cardinales,

γ) Legati S. Sedis et omnes episcopi (etiam titulares) (c. 2227);

Samo vrhovni svećenik može kazniti:

α) one koji u državama obnašaju vrhovnu vladarsku vlast, te njihove sinove i kćeri, a povrh toga, one kojima pripada pravo neposrednog vladarskog nasljedstva;

β) kardinale,

γ) poslanike Svete Stolice i sve biskupe (i titularne) (kan. 2227.);

b) *ut sit puber*.
Impuberes enim excusantur a poenis latae sententiae, et potius punitionibus educativis quam censuris aliisve poenis gravioribus vindicativis corrigantur (c. 2230);

b) *da je dorasla osoba*.
Naime, nedorasli su ispričani od unaprijed izrečenih kazna, a prije ih treba opomenuti odgojnim kažnjavanjem nego cenzurama i drugim težim odmazdnim kaznama (kan. 2230.);

c) *ut possit observare poenam sine gravi infamia*, si agitur de poenis latae sententiae (c. 2232);

c) *da može obdražavati kaznu bez teškog ozloglašenja*, ako je riječ o unaprijed izrečenim kaznama (kan. 2232.);

d) *ut delinguens habuerit scientiam legis et poenae.* A nullis quidem latae sententiae poenis excusat ignorantia *affectata* (c. 2229, § 1), ideoque opposita sententia vetus relinquenda est; sed si lex habet verba: «praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit» aliave similia, quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt, quaelibet imputabilitatis imminutio, sive ex parte intellectus (ignorantia, sed non affectata, inadvertentia) sive ex parte voluntatis (metus), eximit a poenis latae sententiae (ib. § 2).

d) *da je počinitelj kaznenog djela imao znanje o zakonu i kazni*. No, *afektirano* [traženo] neznanje ne ispričava ni od jedne unaprijed izrečene kazne (kan. 2229., § 1.), i zato treba napustiti staro suprotno mišljenje. No, ako zakon sadrži riječi: »tko bi se usudio, tko bi se drznuo, znajući, namjerno, lakomisleno, promišljeno učinio« i druge slične riječi, koje traže punu spoznaju i odluku, svako umanjenje ubrojivosti, bilo sa strane razuma (neznanje, ali ne afektirano, nepažnja) bilo sa strane volje (strah), izuzima od unaprijed izrečenih kazna (ibid. § 2).

Hinc ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis, quamvis aliquando non excusent a reatu gravis peccati, tamen, quia diminuunt imputabilitatem, ab huiusmodi poenis excusant. Idem valet, si ista delicta commissa sunt a minorenni, i. e. ante 21 aetatis annos completos (c. 2204).

Stoga, pijanstvo, propuštanje dužne pažnje, slaboumnost, navala strasti, iako ponekad ne ispričavaju od krivice za teški grijeh, ipak, jer umanjuju ubrojivost, ispričavaju od ovakvih kazna. Isto vrijedi ako je ova kaznena djela počinio maloljetnik, tj. prije navršene 21. godine života (kan. 2204.).

Quare e. g. si minorennis legit librum haereticum, iam non incurrere videtur excommunicationem.

Zato npr. ako maloljetnik čita krivovjersku knjigu, čini se da više ne upada u izopćenje.

Si lex illa verba citata non habet, ignorantia *crassa* aut *supina* legis aut etiam solius poenae a nulla poena ecclesiastica excusat; si autem ignorantia non fuit crassa aut supina, excusat quidem a poenis medicinalibus, i. e. censuris, sed non ab aliis poenis.

Ako zakon nema ove citirane riječi, *grubo* ili *nemarno* neznanje o zakonu ili također samo o kazni: ne ispričava ni od jedne crkvene kazne. No, ako neznanje nije bilo grubo ili nemarno, ispričava, doduše, od popravnih kazna, tj. cenzura, ali ne i od drugih kazna.

735. Remissio poenae (sive per *absolutionem*, si agatur de censuris, sive per *dispensationem*, si de poenis vindicativis) concedi tantum potest ab eo, qui poenam tulit, vel ab eius competente superiore aut successore, vel ab eo, cui haec potestas commissa est. Hinc qui potest a lege eximere, potest quoque poenam legi adnexam remittere; iudex autem, cum ex officio debeat applicare poenam a superiore constitutam, eam semel applicatam remittere nequit (c. 2236).

735. Otpuštenje kazne (bilo *odrješenjem*, ako je riječ o cenzurama, bilo *oprostom*, ako je riječ o odmazdnim kaznama) može podijeliti samo onaj tko je nametnuo kaznu ili njegov nadležni poglavar ili sljednik, ili onaj komu je ova vlast povjerena. Stoga, tko može izuzeti od zakona, može otpustiti i kaznu pridodanu zakonu. No, kada sudac treba po službenoj dužnosti primijeniti kaznu, koju je ustanovio poglavar, ne može je otpustiti nakon što ju je već primijenio (kan. 2236.).

Poena remitti potest oraliter vel scripto, praesenti vel absenti.

Kazna se može otpustiti usmeno i pisanim putem, prisutnoj ili odsutnoj osobi.

Omnis Ordinarius (i. e. Ordinarius loci et insuper superior maior religionis clericalis exemptae) habet amplas facultates remittendi poenas suorum subditorum, scil.

Svaki ordinarij (tj. mjesni ordinarij ili, osim toga, viši poglavar izuzete kleričke redovničke družbe) ima široke ovlasti za otpuštanje kazni svojim podložnicima, to jest:

1. *in casibus publicis* potest Ordinarius poenas latae sententiae iure communi statutas remittere, exceptis:

a) casibus ad forum contentiosum deductis;

b) censuris S. Sedi reservatis;

c) poenis inhabilitatis ad beneficia, officia, dignitates, munera in Ecclesia, vocem activam et passivam eorumve privationis, suspensionis perpetuae, infamiae iuris, privationis iuris patronatus et privilegii seu gratiae a S. Sede concessae (c. 2237, § 1).

1. *u javnim slučajevima* ordinarij može otpuštati unaprijed izrečene kazne, ustanovljene općim pravom, izuzev:

a) slučajeve u kojima je već pokrenut sudski postupak;

b) cenzure pridržane Svetoj Stolici;

c) kazne onesposobljenja za nadarbine, službe, dostojanstva, zvanja u Crkvi, aktivnog i pasivnog prava glasa i njegova lišenja, trajne suspenzije, pravne beščasnosti, lišenja zaštitničkog prava i povlastica ili milosti podijeljenih od Svete Stolice (kan. 2237., § 1.).

2. *in casibus occultis*, etiam si non sunt urgentiores, potest Ordinarius poenas latae sententiae iure communi statutas remittere per se vel per alium delegatum, exceptis censuris *specialissimo* vel *speciali* modo S. Sedi reservatis (ib. § 2).

2. *u skrivenim slučajevima*, pa i kad nisu hitniji, ordinarij može otpustiti unaprijed izrečene kazne, koje su ustanovljene općim pravom, sam ili po drugom delegatu, osim cenzura koje su pridržane Svetoj Stolici na *najposebniji* ili *poseban* način (ibid. § 2).

Si agitur de casibus occultis *urgentioribus*, tunc Ordinario eaedem facultates competunt, quibus pollet confessarius (cf. supra n. 691).

Ako je riječ o skrivenim *hitnijim* slučajevima, tada ordinariju pripadaju iste ovlasti koje ima ispovjednik (usp. gore n. 691.).

CAPUT II. **De censuris ecclesiasticis in genere.**

Caput istud dividitur in sex articulos:
1. de notione et divisione censurae;
2. de eius auctore;
3. de eius subiecto;
4. de eius obiecto;
5. de causis excusantibus;
6. de absolutione a censuris.

POGLAVLJE II. **Općenito o crkvenim cenzurama.**

Ovo se poglavlje dijeli na šest članaka:
1. o pojmu i podjeli cenzura;
2. o njezinu donositelju;
3. o njezinu subjektu;
4. o njezinu objektu;
5. o razlozima koji ispričavaju;
6. o odrješenju od cenzura.

Art. 1. **De notione et divisione censurae.**

736. Notio. *Censura est poena ecclesiastica medicinalis, qua homo baptizatus delinquens et contumax quibusdam bonis spiritualibus vel spiritualibus adnexis privatur, donec a contumacia recedens absolvatur* (c. 2241).

Haec definitio magis clarescet ex infra dicendis de subiecto et obiecto censurae.

Art. 1. **O pojmu i podjeli cenzura.**

736. Pojam. *Cenzura je popravna crkvena kazna, kojom se kršteni čovjek, koji je počinio kazneno djelo i koji je tvrdokoran* [uporan], *lišava nekih duhovnih dobara ili dobara spojenih s duhovnima, sve dok ne bude odriješen, nakon što odustane od tvrdokornosti* (kan. 2241.).

Ova će definicija biti jasnija iz onoga što ćemo naprijed reći o subjektu i objektu cenzure.

Divisiones principaliores censurarum sunt:

Glavnije **podjele** cenzura jesu:

1. ratione *speciei* distinguuntur: excommunicatio, suspensio, interdictum;

1. s obzirom na *vrstu*, razlikuju se: izopćenje, suspenzija, interdikt;

2. ratione *causae efficientis* distinguuntur: censurae latae a iure et ab homine;

2. s obzirom na *tvorni uzrok* razlikuju se: cenzure izrečene zakonom i cenzure izrečene od suca;

3. ratione *modi* distinguuntur: censurae latae et ferendae sententiae;

3. s obzirom na *način*, razlikuju se: unaprijed izrečene cenzure i cenzure prepuštene odluci suca;

4. ratione *potestatis absolvendi* distinguuntur: censurae reservatae et non reservatae.

4. s obzirom na *vlast odrješenja*, razlikuju se: pridržane i nepridržane cenzure.

Art. 2. **De auctore censurae.**

Art. 2. **O donositelju cenzure.**

737. 1. *De fide est exsistere in Ecclesia potestatem ferendi censuras* (Conc. Constantiense).

737. 1. *Nauk je vjere* [de fide] *da u Crkvi postoji vlast donošenja cenzura* (Koncil u Konstanzu).

Quae quidem potestas *modo ordinario* est penes omnes et solos praelatos ecclesiasticos habentes iurisdictionem expeditam fori externi (cf. c. 2220, § 1); modo autem delegato penes solos clericos (c. 118).

Ova pak vlast *redovitim načinom* pripada svima i jedino crkvenim prelatima koji imaju jurisdikciju u vanjskom području (usp. kan. 2220., § 1.); a delegiranim načinom pripada samo klericima (kan. 118.).

Potestate ordinaria ferendi censuras pollent:

Redovita vlast donošenja cenzura pripada:

Summus Pontifex et Concilium oecumenicum pro tota Ecclesia,

Vrhovnom svećeniku i općem koncilu za čitavu Crkvu

Legati a latere in territorio legationis suae,

Izaslanicima pobočnicima [legati a latere] na području njihova poslanstva,

Episcopi in suos subditos, non autem Vicarius generalis sine speciali mandato (c. 2220, § 1),

Biskupima nad njihovim podložnicima, ali ne i generalnom vikaru bez posebnog naloga (kan. 2220., § 1.),

Vicarius capitularis sede vacante,

Kapitularnom vikaru u vrijeme prazne stolice,

Praelati habentes iurisdictionem quasi-episcopalem in foro externo,

Prelatima koji imaju jurisdikciju poput biskupske u vanjskom području,

Concilia provincialia, item Capitula ordinum religiosorum.

Pokrajinskim saborima, a isto tako kapitulima redovničkih družbi.

Potestas delegata ferendi censuras non committitur laicis et a fortiori feminis.

Delegirana vlast za donošenje cenzura ne povjerava se laicima, a još manje ženama.

738. 2. Condiciones requisitae ad valide et licite ferendam censuram sunt:

a) ut auctor censurae sit compos rationis, habeat voluntatem ferendi veram censuram, atque sobrie et magna cum circumspectione procedat;

b) ut libere et non coacte agat;

c) ut habeat iurisdictionem expeditam quoad usum;

d) ut praemittat monitionem canonicam vel legalem; debet enim constare de contumacia delinquentis (c. 2233, § 2).

738. 2. Potrebni uvjeti za valjano i dopušteno donošenje cenzura jesu:

a) da je donositelj cenzure sposoban služiti se razumom, ima volju donijeti pravu cenzuru, te postupa trijezno i s velikom obzirnošću;

b) da to čini slobodno i bez prisile;

c) da ima potrebnu jurisdikciju što se tiče upotrebe;

d) da dopusti kanonsku ili zakonsku opomenu; naime, potrebno je jasno postojanje tvrdokornosti počinitelja (kan. 2233., § 2.).

Art. 3. **De subiecto censurae.**

739. Subiectum censurae vocantur ii, qui censura plecti possunt.

Sunt autem sequentes condiciones necessariae, ut sit homo:
a) *baptizatus*
b) *viator*
} Ecclesia enim caret iurisdictione in non baptizatos et in mortuos.
c) *rationis compos dolique capax*.

Ratio est quia censura supponit delictum, immo cum contumacia coniunctum.

Delicti sunt incapaces ac proinde non plectuntur censuris habitualiter quoque amentes, licet quandoque lucida intervalla habeant (c. 2201, § 2).

Quamvis impuberes sint rationis compotes et doli capaces, tamen iuxta praesentem Ecclesiae disciplinam non incurrunt censuras latae sententiae (c. 2230). Impuberes enim potius virgis quam censuris corrigi debent;

d) *subditus*. Ratio est, quia ferre censuras est actus iurisdictionis, qui nequit exerceri in nonsubditos.

Art. 3. **O subjektu cenzure.**

739. Subjektom cenzure nazivaju se oni koje može pogoditi cenzura.

Potrebni su pak sljedeći uvjeti; da je čovjek:
a) *kršten*
b) *putnik*
} Naime, Crkva nema jurisdikciju nad nekrštenima i mrtvima.
c) *sposoban služiti se razumom i kazneno sposoban* [sposoban za krivnju, "doli capax"].

Razlog je tomu što cenzura podrazumijeva kazneno djelo; štoviše, spojeno s tvrdokornošću.

Nesposobni su počiniti kazneno djelo, pa ih zato ne pogađaju cenzure, također trajno umobolni, premda ponekad imaju svijetle trenutke (kan. 2201., § 2.).

Iako su nedorasli sposobni služiti se razumom i sposobni za krivnju, ipak, prema sadašnjoj disciplini Crkve, ne upadaju u unaprijed izrečene cenzure (kan. 2230.). Nedorasle, naime, treba prije prekoriti šibama nego cenzurama;

d) *podložnik*. Razlog je tomu što je izricanje cenzura čin jurisdikcije, koji se ne može izvršiti nad nepodložnicima.

740. Corollaria:
1. nullus superior incurrit censuram a seipso latam;

2. ex privilegio Cardinales (nisi expresse nominentur) sub nulla lege poenali comprehenduntur, nec episcopi sub poenis latae sententiae suspensionis et interdicti (c. 2227);

3. cum supremi populorum gubernatores eorumque filii et filiae atque successores a nemine iudicari possint nisi Summo Pontifice, non videntur incurrere censuras episcopo reservatas (sive a iure sive ab homine);

4. religiosi exempti non subduntur censuris episcopalibus, nisi id sit specialiter a iure determinatum;

5. censurae *territoriales* non ligant peregrinos neque incolas extra territorium degentes [1];

6. personae *morales* (communitates) possunt plecti interdicto et suspensione, sed non excommunicatione (c. 2555).

[1] Aliter est de censuris latis per praeceptum speciale (cf. c. 1566, § 1).

740. Korolarij:
1. nijedan poglavar ne upada u cenzuru koju je sam donio;

2. po povlastici, kardinali (osim ako ih se izričito imenuje) nisu obuhvaćeni nijednim kaznenim zakonom, a ni biskupi unaprijed izrečenim kaznama suspenzije i interdikta (kan. 2227.);

3. budući da vrhovnim upraviteljima naroda i njihovim sinovima i kćerima, te nasljednicima, nitko ne može suditi osim vrhovnog svećenika, izgleda da ne upadaju u cenzure pridržane biskupu (bilo po pravu, bilo odlukom suca);

4. izuzeti redovnici nisu podložni biskupskim cenzurama, osim ako je to pravom posebno određeno;

5. *teritorijalne* cenzure ne vežu strance ni stanovnike koji se nalaze izvan područja [1];

6. *moralne* osobe (zajednice) mogu se kazniti interdiktom i suspenzijom, ali ne i izopćenjem (kan. 2555.).

[1] Drugačije je kod cenzura izrečenih po posebnom nalogu (usp. kan. 1566., § 1.).

Multiplicatio censurae (cum eiusdem tum diversae speciei) accidit in eodem subiecto:

a) si perpetravit delictum, quod fuit prohibitum sub censura a diversis superioribus (casus hodie valde rarus);

b) si perpetravit vel diversa delicta vel idem delictum pluries (c. 2244).

Hinc e. g. is, qui iniit matrimonium coram ministro acatholico, stipulavit ut proles educetur in haeresi, obtulit prolem baptizandam ministro acatholico, septies legit libros haereticos, incurrit decem excommunicationes.

Est enim axioma: Ordinarie tot poenae, quod delicta (c. 2224, § 1).

Umnažanje cenzure (kako iste vrste, tako i različite vrste) dolazi kod istog subjekta:

a) ako je počinio kazneno djelo, koje je bilo zabranjeno pod cenzurom od strane različitih poglavara (danas dosta rijedak slučaj);

b) ako je počinio različita kaznena djela ili više puta isto kazneno djelo (kan. 2244.).

Stoga, npr. onaj tko sklopi ženidbu pred nekatoličkim službenikom, ugovori da se djeca odgoje u krivovjerju, donese dijete na krštenje nekatoličkom službeniku, sedam puta čita krivovjerske knjige, upada u deset izopćenja.

Naime, aksiom kaže: Redovito je toliko kazna, koliko je kaznenih djela (kan. 2224., § 1.).

Art. 4. **De obiecto censurae.**

741. Obiectum, quod etiam vocatur materia vel causa censurae, est crimen, propter quod haec poena infligitur. Nullum autem crimen iuxta vigentem disciplinam (c. 2242) punitur per censuram, nisi est:

a) *grave*, idque obiective et subiective; unde ea, quae excusant a gravi imputabilitate delicti, excusant quoque a censura (c. 2218, § 2);

b) *externum* (sive publicum sive occultum). Hinc peccatum mere internum, e. g. haeresis mere interna non punitur aliqua censura.

c) *consummatum* (et non solum attentatum, nisi et ipse conatus delicti puniatur), i. e. censura non incurritur, nisi crimen habeat omnino omnes condiciones in ipsa prolatione censurae positas; censurae enim sunt stricte interpretandae; quare e. g. censuram non incurrit, qui in clericum explodit quidem sclopetum, sed eum non attingit;

d) *coniunctum cum contumacia*, i. e. cum contemptu saltem virtuali censurae.

Qui quidem contemptus deest, ac proinde etiam censura, si peccans ignoravit legem prohibentem vel poenam specialem transgressoribus infligendam.

Art. 4. **O objektu cenzure.**

741. Objekt, koji se također naziva materijom ili uzrokom cenzure, jest kazneno djelo, zbog kojeg se nanosi ova kazna. Nijedno se pak kazneno djelo, prema važećoj disciplini (kan. 2242.) ne kažnjava cenzurom, osim ako je:

a) *teško*, i to objektivno i subjektivno; stoga, ono što ispričava od teške ubrojivosti za kazneno djelo, ispričava također od cenzure (kan. 2218., § 2.);

b) *vanjsko* (bilo javno bilo tajno). Stoga, samo unutarnji grijeh, npr. samo unutarnje krivovjerje ne kažnjava se nikakvom cenzurom.

c) *dovršeno* (a ne samo pokušano, osim ako se kažnjava i sam pokušaj kaznenog djela), tj. ne upada se u cenzuru ako zločin nema u potpunosti sve uvjete koji su navedeni u samom proglasu cenzure; naime, cenzure treba strogo tumačiti; zato npr. ne upada u cenzuru tko je, doduše, ispalio hitac iz puške prema kleriku, ali ga nije pogodio;

d) *spojeno s tvrdokornošću*, tj. barem s virtualnim prezirom prema cenzuri.

Ovog pak prezira nema, pa zato nema ni cenzure, ako grešnik nije poznavao zakon, koji zabranjuje djelo, ili posebnu kaznu koja pogađa prekršitelje.

Ita saltem pro foro interno; nam in foro externo aliquando sufficit contumacia *praesumpta*. Quando enim lex ecclesiastica sufficienter est promulgata, eius notitia praesumitur in subditis, qui, si hanc legem transgrediuntur, debent in foro externo luere poenas et censuras sancitas.

Tako je barem za unutarnji forum. Naime, za vanjski forum ponekad je dovoljna pretpostavljena tvrdokornost. Kada je, naime, crkveni zakon dostatno proglašen, pretpostavlja se njegovo poznavanje kod podložnika; ako oni prekrše taj zakon, trebaju u vanjskom području snositi propisane kazne i cenzure.

Art. 5. **De causis excusantibus a censuris.**

742. Causae excusantes a censura sunt:

1. *nullitas censurae* propter defectum iurisdictionis;

2. *defectus ex parte peccati*, quod non habet omnes condiciones in art. praec. recensitas;

3. *metus gravis*, quoties excusat ab observanda lege ecclesiastica; deest enim tunc contumacia. Exceptiones videsis c. 2229, § 3, n. 3;

4. *ignorantia censurae*.
a) A censuris, quae feruntur contra «scienter» vel «consulto, temerario ausu» etc. aliquid facientes, non excusat quidem ignorantia afectata, sed crassa et supina;

b) a ceteris censuris non excusat nisi ignorantia leviter culpabilis.

Art. 5. **O razlozima koji ispričavaju od cenzura.**

742. Razlozi koji ispričavaju od cenzure jesu:

1. *ništetnost* cenzure zbog nedostatka jurisdikcije;

2. *nedostatak sa strane grijeha*, koji nema sve uvjete koji su navedeni u prethodnom članku;

3. *teški strah*, kad god ispričava od obdržavanja crkvenog zakona; tada, naime, nema tvrdokornosti. Izuzetke ćeš vidjeti u kan. 2229., § 3., n. 3.;

4. *neznanje o cenzuri*.
a) Od cenzura koje se donose protiv onih koji djeluju »znajući« ili »promišljeno, lakomislenom drskošću« itd., ne ispričava, doduše, afektirano neznanje, nego grubo i nemarno.

b) od ostalih cenzura ne ispričava nikakvo neznanje, osim neznanje iz lakše krivnje.

Nota. Cum censura obliget sicut lex positiva ecclesiastica, omnia, quae excusant ab observatione talis legis, excusant quoque ab observatione censurae. Quare e. g. sacerdos, qui est occulte excommunicatus, non tenetur observare hanc censuram, si inde publicam et gravem infamiam pati deberet.

Napomena. Budući da cenzura obvezuje kao pozitivni crkveni zakon, sve što ispričava od obdržavanja takvog zakona, ispričava i od obdržavanja cenzure. Zato npr. svećenik, koji je tajno izopćen, nije dužan obdržavati ovu cenzuru, ako bi odatle trebao pretrpjeti javno i teško ozloglašenje.

Art. 6. **De absolutione a censuris.**

Art. 6. **O odrješenju od cenzura.**

743. Principium 1.
Censura (stricte dicta) semel incursa non tollitur nisi per legitimam absolutionem.

743. Načelo 1.
Cenzura (u strogom smislu riječi) jednom udarena, ne uklanja se drugačije nego zakonitim odrješenjem.

Ergo non cessat:
a) morte auctoris ferentis;
b) morte rei censura puniti;
c) emendatione aut satisfactione rei.

Dakle, ne prestaje:
a) smrću donositelja;
b) smrću krivca koji je kažnjen cenzurom;
c) popravkom ili zadovoljštinom krivca.

Hinc e. g. excommunicatus, qui elicit actum perfectae contritionis, in statu gratiae est, manet tamen excommunicatus et privatus communione Ecclesiae. Attamen absolutio censurae denegari nequit, cum primum delinquens a contumacia recesserit (c. 2248, § 2).

Stoga, npr. izopćenik, koji pobudi čin savršenog pokajanja, u stanju je milosti, ali ostaje izopćenim i lišenim zajedništva Crkve. Ipak, odrješenje od cenzure ne može se uskratiti čim počinitelj odustane od tvrdokornosti (kan. 2248., § 2.).

Absolutio censurae potest concedi vel pro foro externo vel pro foro interno; ad reincidentiam; ad cautelam (vide nostrum Man. theol. mor. III 491).

Odrješenje od cenzure može se podijeliti bilo za vanjsko područje, bilo za unutarnje područje; radi ponovnog pada; *ad cautelam* (pogledaj naš Priručnik moralne teologije, III., 491.).

744. Principium 2.

a) *A censura non reservata quilibet confessarius potest absolvere pro foro interno;*

b) *a censura autem reservata nemo absolvere valet, nisi qui habet debitam iurisdictionem sive ordinariam sive delegatam;*

c) *censurae autem reservatae sunt:*
α) *omnes censurae latae per sententiam particularem;*
β) *omnes censurae, quae in iure expresse declarantur reservatae.*

744. Načelo 2.

a) *Od nepridržane cenzure svaki ispovjednik može odriješiti za unutarnje područje;*

b) *ali od pridržane cenzure nitko ne može odriješiti, ako nema potrebnu jurisdikciju bilo redovitu bilo delegiranu;*

c) *pridržane su pak cenzure:*
α) *sve cenzure koje su izrečene pojedinačnom presudom;*
β) *sve cenzure koje su pravom izričito proglašene kao pridržane.*

Omnia videntur esse clara. De iurisdictione autem delegata absolvendi a censuris haec notentur: Delegatio conceditur vel ab homine, et tunc observandae sunt omnes clausulae in hac delegatione appositae; vel a iure ipso.

Izgleda da je sve jasno. Ali, o delegiranoj jurisdikciji za odrješenje od cenzura treba napomenuti ovo: Delegaciju dijeli ili poglavar, a tada treba obdržavati sve klauzule koje se nalaze u delegaciji; ili se daje samim pravom.

Ius delegat iurisdictionem absolvendi a censuris reservatis:

745. 1. *in periculo mortis*, ubi quilibet sacerdos (etiam praesente alio sacerdote facultatem habente) potest absolvere a qualibet censura.

Pravo delegira jurisdikciju za odrješenje od pridržanih cenzura:

745. 1. *u smrtnoj opasnosti*, u kojoj svaki svećenik (pa i kad je prisutan drugi svećenik koji ima ovlaštenje) može odriješiti od svake cenzure.

In duobus autem casibus tunc postea, si moribundus sanitatem recuperaverit intra mensem, est faciendus recursus (si id moraliter est possibile); scil. si absolutio data est:

α) a censuris specialissimo modo Summo Pontifici reservatis;

β) a censuris latis per sententiam particularem (c. 2252).

No, ako je umirući kasnije ozdravio, treba se u dva slučaja obratiti u roku od mjesec dana onomu tko je izrekao cenzuru (ako je to moralno moguće), tj. ako je dano odrješenje:

α) od cenzura koje su na najposebniji način pridržane vrhovnom svećeniku;

β) od cenzura izrečenih u pojedinačnoj presudi (kan. 2252.).

2. *in casibus urgentioribus* [1], ubi quilibet confessarius directe absolvere potest ab omnibus censuris a iure (non ab homine) latis, ea tamen lege, ut sic absolutus teneatur sub poena reincidentiae recurrere intra mensem ad S. Paenitentiariam vel novam absolutionem petere ab habente facultatem. Quando autem iste recursus est moraliter impossibilis, omitti potest (c. 2254).

2. *u hitnijim slučajevima* [1], u kojima svaki ispovjednik može izravno odriješiti od svih cenzura izrečenih zakonom (ne od suca), ali s propisanom obvezom da je tako odriješeni pokornik dužan obratiti se u roku od mjesec dana Svetoj pokorničarni ili tražiti novo odrješenje od onoga tko ima ovlaštenje. No, kada je ovo obraćanje moralno nemoguće, može se izostaviti (kan. 2254.).

[1] Habetur casus urgentior,

a) si censurae latae sententiae exterius servari nequeunt sine periculo gravis scandali vel infamiae;

b) si durum est poenitenti in statu gravis peccati permanere per tempus necessarium ut superior provideat (c. 2254, § 1).

[1] Hitniji slučaj postoji:

a) ako se unaprijed izrečene cenzure ne mogu vanjski obdržavati bez teške opasnosti od sablazni ili ozloglašenja;

b) ako je pokorniku nesnosno ostati u stanju teškog grijeha u vremenu koje je potrebno da poglavar riješi stvar (kan. 2254., § 1.).

3. *Cardinales* possunt absolvere quoslibet paenitentes ab omnibus censuris, exceptis iis, quae

a) sunt specialissime S. Sedi reservatae,

b) adnexae sunt laesioni secreti S. Officii (c. 239, § 1).

3. *Kardinali* mogu odriješiti sve pokornike od svih cenzura, osim od onih koje su:

a) na najposebniji način pridržane Svetoj Stolici,

b) povezane s povredom tajne Svetog Oficija (kan. 239., § 1.).

4. *Ordinarii* possunt vi c 2237, § 2 absolvere suos subditos ab omnibus censuris papalibus occultis, dummodo ne sint specialissime vel specialiter reservatae. Item possunt absolvere in foro externo a censura propter haeresim incursa (ib. c. 2314, § 2).

4. Ordinariji mogu snagom kan. 2237., § 2. odriješiti svoje podložnike od svih tajnih papinskih cenzura, dok god nisu pridržane na najposebniji ili poseban način. Isto tako, mogu u vanjskom području odriješiti od cenzure izrečene zbog krivovjerja (ibid. kan. 2314., § 2.).

5. Confessarii regulares possunt absolvere a censuris de iure reservatis Ordinario. Etenim tale privilegium antea exsistens non videtur esse revocatum per novum codicem. Ita quoque *Noldin*, De poenis [12] n. 95.

5. Redovnički ispovjednici mogu odriješiti od cenzura koje su po pravu pridržane ordinariju. Naime, čini se da takva povlastica, koja je prethodno postojala, nije opozvana novim Zakonikom. Tako kaže i *Noldin*, De poenis [12] n. 95.

746. Nota. 1.
In absolutione censurarum exigi oportet:

a) ut paenitens reparet scandalum et damnum forte causata;

b) ut recipiat paenitentiam particularem distinctam a paenitentia sacramentali.

746. Napomena. 1.
U odrješenju od cenzura treba tražiti:

a) da pokornik popravi sablazan i štetu, koju je možda uzrokovao;

b) da primi posebnu pokoru, različitu od sakramentalne pokore.

2. Ritus absolutionis pro foro *externo* quolibet modo dari potest, sed melius determinatur in Rituali Romano (tit. 3, c. 3) vel a superiore competente; pro foro autem *interno* adhibeatur forma communis, quae in qualibet absolutione usuvenit (ib. c. 2250, § 3).

2. Obred odrješenja za *vanjsko* područje može se dati na bilo kakav način, ali je bolje upotrijebiti način određen u Rimskom obredniku (tit. 3., c. 3.) ili određen od nadležnog poglavara; a za *unutarnje* područje primjenjuje se opća forma, koja je uobičajena u svakom odrješenju (ibid. kan. 2250., § 3.).

3. Absolutio data in foro *externo* etiam internum forum afficit; sin vero in foro interno aliquis absolutus est, potest quidem (remoto scandalo) uti absolutum se habere etiam in foro externo; sed, nisi probetur aut saltem legitime praesumatur absolutionem esse revera concessam, superior potest adhuc exigere absolutionem specialem in foro externo (c. 2251).

3. Odrješenje dano u *vanjskom* području, vrijedi i za unutarnje područje. No, ako je netko odriješen u unutarnjem području, može se, doduše (ako nema sablazni), smatrati odriješenim i u vanjskom području; ali ako se ne dokaže ili barem zakonito pretpostavlja da je odrješenje zaista podijeljeno, poglavar može još uvijek tražiti posebno odrješenje u vanjskom području (kan. 2251.).

4. Si quis pluribus censuris detinetur, potest ab una absolvi, ceteris minime absolutis. Sed iste casus est rarissimus. Si absolutio generalis censurarum legitime data est, valet quoque pro censuris *bona fide* reticitis, exceptis 4 censuris specialissime S. Sedi reservatis, non autem pro reticitis mala fide (c. 2249).

4. Ako nekoga veže više cenzura, može se odriješiti od jedne, a da od ostalih ne bude odriješen. No, ovaj je slučaj vrlo rijedak. Ako je zakonito dano općenito odrješenje od cenzura, vrijedi i za cenzure prešućene u *dobroj vjeri*, osim za četiri cenzure koje su na najposebniji način pridržane Svetoj Stolici, ali ne i za cenzure prešućene u zloj vjeri (kan. 2249.).

5. Absolutio vi aut metu gravi extorta, ipso iure irrita est (c. 2238).

5. Odrješenje koje je iznuđeno silom ili teškim strahom, po samom je pravu ništetno (kan. 2238.).

CAPUT III. **De censuris in specie.**

Praenotamen.
Brevissime tractabimus ea sola puncta, quae in praxi ordinaria confessarii occurrere possunt, remittentes lectorem pro ampliore doctrina ad nostrum Manuale theologiae moralis vel ad Canonistas.

— Cum sint tres species censurarum, ut supra dictum est, dividimus hoc caput in tres articulos:
1. de excommunicatione;
2. de interdicto;
3. de suspensione.

POGLAVLJE III. **O pojedinim vrstama cenzura.**

Prethodna napomena.
Raspravljat ćemo vrlo kratko samo o onim točkama koje se mogu javiti u redovitoj praksi ispovjednika, ostavljajući čitatelju za opširniju pouku naš Priručnik moralne teologije ili kanoniste.

— Budući da postoje tri vrste cenzura, kao što je gore rečeno, dijelimo ovo poglavlje na tri članka:
1. o izopćenju;
2. o interdiktu;
3. o suzpenziji.

Art. 1. **De excommunicatione.**

747. Notio.
Excommunicatio est censura, qua quis privatur ecclesiastica communione fidelium (cf. c. 2257).

Si quis totaliter privatur hac unione, est excommunicatus *vitandus* (nempe si violentas manus in personam Summi Pontificis iniecerit vel fuit nominatim excommunicatus a S. Sede et publice tamquam vitandus denuntiatus); secus est excommunicatus *toleratus*. Ergo iam nemo, nisi S. Sedes potest aliquem declarare excommunicatum vitandum.

Art. 1. **O izopćenju.**

747. Pojam.
Izopćenje je cenzura kojom se netko lišava crkvenog zajedništva vjernika (usp. kan. 2257.).

Ako se netko potpuno lišava tog zajedništva, onda je *nepodnosivi* izopćenik (naime, ako je nasilno dignuo ruke na osobu vrhovnog svećenika ili ga je Sveta Stolica poimenično izopćila i javno proglasila kao nepodnosivog); u suprotnom je *podnosivi* izopćenik. Dakle, više nitko osim Svete Stolice ne može proglasiti nekoga nepodnosivim izopćenikom.

748. Effectus.
Privatio causata per excommunicationem se extendit ad 8 sequentes effectus:

748. Učinak.
Lišenje uzrokovano izopćenjem proteže se na 8 sljedećih učinaka.

1. Ad res sacras,
i. e. ad sacramenta, quorum administratio et receptio partialiter interdicuntur excommunicatis:

1. Na svete stvari,
tj. na sakramente, čije se dijeljenje i primanje djelomično zabranjuje izopćeniku:

a) excommunicatus *vitandus* utpote privatus iurisdictione ecclesiastica nullum sacramentum valide administrat, ad quod requiritur vera iurisdictio. Excipitur articulus mortis;

a) *nepodnosivi* izopćenik, kao lišen crkvene jurisdikcije, ne dijeli valjano nijedan sakrament za koji je potrebna prava jurisdikcija. Izuzetak je čas smrti;

b) excommunicatus toleratus *valide administrat* sacramenta immo et *licite*, si est a fidelibus explicite rogatus (c. 2261);

b) podnosivi izopćenik *valjano dijeli* sakramente, štoviše, i *dopušteno*, ako ga vjernici izričito traže (kan. 2261.);

c) nullus excommunicatus *recipit licite* sacramenta, nisi ignorantia aut metus gravis damni excuset. Post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam excommunicatus ne sacramentalia quidem recipere potest (c. 2260, § 1).

c) nijedan izopćenik ne *prima dopušteno* sakramente, osim ako ga ispričavaju neznanje i strah od teške štete. Nakon deklaratorne ili kondemnatorne presude, izopćenik ne može primati ni blagoslovine (kan. 2260., § 1.).

2. Ad ritus,
i. e. ad *divina officia liturgica* (non autem ad praedicationem). Attamen iuxta vigentem Ecclesiae disciplinam excommunicati *tolerati* possunt assistere istis officiis liturgicis (non autem excommunicati vitandi).

2. Na obrede,
tj. *liturgijske bogoštovne čine* (ali ne i na propovijed). No, prema važećoj crkvenoj disciplini, *podnosivi* izopćenici mogu prisustvovati ovim liturgijskim službama (ali ne mogu nepodnosivi izopćenici).

Sic enim statuit Codex iur. can. c. 2259, § 2: «Si *passive* assistat toleratus (excommunicatus), non est necesse ut expellatur; si vitandus, expellendus est, aut, si expelli nequeat, ab officio cessandum, dummodo id fieri possit sine gravi incommodo; ab assistentia vero *activa* (quae aliquam secum ferat participationem in celebrandis divinis officiis) repellatur non solum vitandus, sed etiam quilibet post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam aut alioquin notorie excommunicatus.»

Naime, ovako određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 2259., § 2.: »Ako podnosivi (izopćenik) *pasivno* prisustvuje, nije nužno da se istjera; a ako je nepodnosivi izopćenik, treba se istjerati; ili, ako se ne može istjerati, treba prekinuti bogoslužje, dok god se to može učiniti bez velike neprilike. No, od *aktivnog* prisustvovanja (koje nosi određeno sudjelovanje u bogoslužju), ima se odbiti ne samo nepodnosivi izopćenik, nego i svatko tko je izopćen nakon deklaratorne ili kondemnatorne presude, ili ako je inače notorni izopćenik.«

Ex quibus verbis patet, Ecclesiam hodie non ita severe arcere Protestantes ab officio divino catholico.

Iz tih je riječi očito da Crkva danas ne zabranjuje tako oštro protestantima prisustvovanje na katoličkom bogoslužju.

3. Ad communionem,
i. e. ad communia suffragia Ecclesiae et ad indulgentias, quae tamen aliqualiter permittuntur pro excommunicatis toleratis. Immo licet sacerdoti privatim et remoto scandalo applicare Missam pro excommunicato tolerato, e. g. pro Protestante (c. 2262).

3. Na zajedništvo,
tj. na zajedničke zagovore Crkve i na oproste, koji se ipak u nekoj mjeri dopuštaju za podnosive izopćenike. Štoviše, dopušteno je svećeniku da privatno, i otklonivši sablazan, namijeni Misu za podnosivog izopćenika, npr. za protestanta (kan. 2262.).

4. Ad cryptam,
i. e. ad sepulturam ecclesiasticam, sed nonnisi post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam. De sepultura eccl. videsis nostrum Man. iur. can. q. 372 sqq.

4. Na grobnicu,
tj. na crkveni ukop, ali samo nakon kondemnatorne ili deklaratorne presude. O crkvenom pokopu pogledaj naš Priručnik kanonskog prava, q. 372. sl.

5. Ad potestatem.
Haec autem potestas significat quattuor:

a) *iurisdictionem* ecclesiasticam fori tam externi quam interni, quae *invalide* exercetur ab excommunicatis post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam (praeterquam in articulo mortis); *illicite* autem ab omnibus excommunicatis, nisi tamen sint requisiti a fidelibus ex iusta causa (c. 2261);

b) *facultatem eligendi, praesentandi, nominandi* (c. 2265, § 1);

c) *facultatem consequendi munera ecclesiastica aut ordines* (ib. n. 2);

d) *facultatem exercendi actus legitimos*. Actus legitimi sunt: munus gerere administratoris bonorum ecclesiasticorum; partes agere iudicis, auditoris et relatoris, defensoris vinculi, promotoris iustitiae et fidei, notarii et cancellarii, cursoris et apparitoris, advocati et procuratoris in causis ecclesiasticis; munus patrini agere in sacramentis baptismi et confirmationis; suffragium ferre in electionibus ecclesiasticis; ius patronatus exercere (c. 2256, n. 2).

5. Na vlast.
Ova pak vlast označava četiri stvari:

a) *crkvenu jurisdikciju* kako na vanjskom, tako i na unutarnjem području, koju izopćenici *nevaljano* obavljaju nakon deklaratorne ili kondemnatorne presude (osim na smrtnom času); a svi je izopćenici obavljaju nedopušteno, osim ako to od njih traže vjernici iz pravednog razloga (kan. 2261.);

b) *ovlaštenje da biraju, predlažu, imenuju* (kan. 2265., § 1.);

c) *ovlaštenje da zadobiju crkvene dužnosti ili redove* (ibid., n. 2.);

d) *ovlaštenje da obavljaju zakonite crkvene čine*. Zakoniti crkveni čini jesu: vršenje službe upravitelja crkvenih dobara, suca, preslušnika i izvjestitelja, branitelja veza, promicatelja pravde i vjere, bilježnika i ravnatelja pisarne, dostavljača i ovršitelja, odvjetnika i zastupnika u crkvenim parnicama; kuma u sakramentima krštenja i potvrde; glasovanje pri crkvenim izborima, vršenje prava zaštitništva (k. 2256., n. 2.).

6. Ad praedia sacra,
i. e. ad fructus ecclesiasticos. Etenim post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam excommunicatus manet privatus fructibus dignitatis, officii, beneficii, pensionis, muneris, si quod habeat in Ecclesia; et vitandus ipsamet dignitate, officio, beneficio, pensione, munere (c. 2266).

6. Ad praedia sacra,
tj. na crkvene plodove [prihode]. Naime, nakon kondemnatorne ili deklaratorne presude, izopćenik ostaje lišen prihoda dostojanstva, službe, nadarbine, mirovine, dužnosti, ako koju ima u Crkvi; a nepodnosivi izopćenik i samog tog dostojanstva, službe, nadarbine, naknade, dužnosti (kan. 2266.).

7. Ad forum,
i. e. ad communicationem in iudicio cum civili tum ecclesiastico. Praxis hodierna est mitior.

7. Na forum [sudbenost],
tj. na sudjelovanje na sudu, kako građanskom, tako i crkvenom. Današnja je praksa blaža.

8. Ad civilia iura nonnulla.
Praxis hodierna est mitior etiam quoad excommunicatos vitandos (cf. c. 2267).

8. Na neka građanska prava.
Današnja je praksa blaža, pa i što se tiče nepodnosivih izopćenika (usp. kan. 2267.).

749. Nota.
1. Clericus excommunicatus (vel alia censura irretitus), qui culpabiliter exercet actum sacri ordinis, fit irregularis (c. 985, n. 7).

2. Omnis, qui per *annum* insordescit in excommunicatione, fit suspectus de haeresi (c. 2340, § 1).

749. Napomena
1. Izopćeni klerik (ili koji je upao u drugu cenzuru), koji skrivljeno obavlja čin svetoga reda, postaje nepravilnim (kan. 985., n. 7.).

2. Svatko tko kroz *godinu dana* ogrezne u izopćenju, postaje sumnjiv za krivovjerje (kan. 2340., § 1.).

Art. 2. **De interdicto.**

750. Notio.
Interdictum est censura, qua fideles in communione Ecclesiae permanentes prohibentur quibusdam sacramentis aliisque sacris (cf. c. 2268, § 1).

Quamvis interdictum vocetur censura, haud raro tamen est quoque poena vindicativa vel mera prohibitio, ex qua etiam innocentes pati debent. Cum autem interdictum non tollat communionem Ecclesiae, ordinarie est mitior poena quam excommunicatio.

Divisiones.

1. Interdictum est vel *locale*, quod immediate afficit locum, mediate autem omnes personas ibi degentes etiam exteras et exemptas; vel *personale*, quod immediate afficit personam eamque sequitur ubique.
— De interdicto *mixto*, quod aeque afficit locum et personas, non fit mentio in novo Codice.

2. Interdictum est vel *generale*, quod afficit vel totum aliquod territorium (interdictum locale generale) vel totum populum alicuis loci (interdictum personale generale), vel *particulare*, quod afficit vel determinatum locum (e. g. ecclesiam, monasterium) vel quasdam personas.

Art. 2. **O interdiktu.**

750. Pojam.
Interdikt je cenzura kojom se vjernicima, koji ostaju u zajedništvu Crkve, zabranjuju neki sakramenti i drugi bogoslužni čini (usp. kan. 2268., § 1.).

Iako se interdikt naziva cenzurom, ipak je nerijetko i odmazdna kazna ili puka zabrana, po kojoj i nedužni trebaju trpjeti. Budući da interdikt ne uklanja zajedništvo Crkve, redovito je blaža kazna nego izopćenje.

Podjele.

1. Interdikt jest ili *mjesni*, koji neposredno pogađa mjesto, a posredno sve osobe koje se ondje nalaze, pa i vanjske i izuzete osobe; ili je *osobni*, koji neposredno pogađa osobu i slijedi je svugdje.
— O *mješovitom* interdiktu, koji jednako pogađa mjesto i osobe, nema spomena u novom Zakoniku.

2. Interdikt je ili *opći*, koji pogađa ili neko područje (opći mjesni interdikt) ili čitavi puk nekog mjesta (opći osobni interdikt), ili je *pojedinačni*, koji pogađa ili određeno mjesto (npr. crkvu, samostan) ili neke osobe.

3. *Interdictum ab ingressu ecclesiae* est aliquod partiale interdictum secum ferens prohibitionem, ne quis in ecclesia divina officia celebret vel iisdem assistat aut ecclesiasticam sepulturam habeat; sin autem assistat, non est necesse ut expellatur, nec, si sepeliatur, oportet ut cadaver amoveatur (c. 2277).

3. *Zabrana ulaska u crkvu* je određeni djelomični interdikt, koji nosi zabranu da netko u crkvi slavi bogoslužje ili istome prisustvuje, ili da dobije crkveni pokop. No, ako prisustvuje, nije nužno da ga se istjera, niti je potrebno da se ukloni tijelo, ako je ondje pokopano (kan. 2777.).

751. Auctor. Ferre interdictum generale in totam dioecesim vel in rempublicam vel in loca exempta vel in totum populum alicuius dioecesis, aut reipublicae, reservatur S. Sedi; ferre autem interdictum generale in paroeciam vel in populum alicuius paroeciae, pertinet ad episcopum; item ferre interdicta alia particularia (c. 2269, § 1).

751. Donositelj. Donijeti opći interdikt nad cijelom biskupijom, ili nad državom, ili nad izuzetim mjestima, ili nad čitavim pukom neke biskupije ili države, pridržano je Svetoj Stolici. Donijeti pak opći interdikt nad župom ili nad pukom neke župe, pripada biskupu; isto tako, donijeti druge pojedinačne interdikte (kan. 2269., § 1.).

752. Effectus interdicti eiusque ambitus solent in casu particulari determinari a legitimo superiore. Generatim autem dici potest:

1. *Interdictum locale:*
a) *vetat* in loco interdicto quodlibet divinum officium vel sacrum ritum, exceptis 5 festis (sc. Nativitatis Domini, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi, Assumptionis Beatae Mariae Virginis), in quibus interdictum ita suspenditur, ut omnia sacra permittantur, exceptis collatione ordinum et sollemni benedictione nuptiarum (c. 2270, § 2);

752. Učinke interdikta i njegovo izvršenje obično određuje zakoniti poglavar u pojedinačnom slučaju. No, općenito se može reći:

1. *Mjesni interdikt:*
a) *zabranjuje* u mjestu, koje je podložno interdiktu, bogoslužje ili sveti obred, osim na 5 blagdana (to jest, Rođenje Gospodnje, Uskrs, Duhovi, Tijelovo, Uznesenje Blažene Djevice Marije), u kojima se interdikt tako obustavlja da su dopušteni svi sveti obredi, osim podjele svetog reda i svečanog blagoslova ženidbe (kan. 2270., § 2.);

b) *non vetat:*
α) *morientibus* sacramenta et sacramentalia ministrare privatim vel sepulturam fidelium peragere in coemeterio, sed sine ullo ecclesiastico ritu (c. 2270, § 1; c. 2272, § 2);

b) *ne zabranjuje:*
α) umirućima privatno dijeliti sakramente i blagoslovine ili obaviti pokop vjernika na groblju, ali bez ikakvog crkvenog obreda (kan. 2270., § 1.; kan. 2272., § 2.);

β) si interdictum fuerit locale *generale* neque in interdicti decreto aliud expresse caveatur (dummodo ne clerici sint ipsi personaliter interdicti) *privatim* obire omnia divina officia et sacros ritus in quacumque ecclesia aut oratorio, sed id fieri debet ianuis clausis, voce submissa, campanis non pulsatis (c. 2271, n. 1);

β) ako je interdikt bio *opći* mjesni, a u dekretu o interdiktu nije bilo izričito određeno drugačije (dok god sami klerici nisu bili osobno udareni interdiktom) *privatno* obavljati sve božanske službe i svete obrede u bilo kojoj crkvi ili oratoriju, ali to treba činiti sa zatvorenim vratima, tihim glasom, bez zvonjenja (kan. 2271., n. 1.);

γ) in ecclesia cathedrali, in omnibus ecclesiis paroecialibus, in ecclesia quae forte est unica in oppido celebrare unam Missam cotidie, asservare ss. eucharistiam, administrare sacramenta baptismi, eucharistiae, paenitentiae, assistere matrimonio (exclusa autem benedictione nuptiali), peragere exsequias mortuorum absque sollemnitate, benedicere aquam baptismalem et sacra olea, praedicare verbum Dei. In his tamen functionibus prohibetur cantus et pompa in sacra supellectili, sonitus campanarum, organorum aliorumve instrumentorum musicalium (ib. n. 2).

γ) u katedralnoj crkvi, u svim župnim crkvama, u crkvi koja je možda jedina u manjem mjestu, svakodnevno slaviti jednu Misu, čuvati Presvetu Euharistiju, dijeliti sakrament pokore, prisustvovati ženidbi (isključivši pak ženidbeni blagoslov), obavljati sprovode bez svečanosti, blagoslivljati krsnu vodu i sveta ulja, propovijedati riječ Božju. No, u ovim je službama zabranjeno pjevanje i pompa u svetom posuđu, zvonjenje, sviranje orgulja i drugih glazbenih instrumenata (ibid., n. 2.).

Ex quibus omnibus patet, interdictum *locale* non esse poenam tam gravem, saltem pro innocentibus.

Iz svega je ovoga očito da *mjesni* interdikt nije tako teška kazna, barem za nedužne.

2. *Interdictum personale* prohibet personas interdictas:

a) ne divina officia celebrent neve iis assistant, excepta praedicatione verbi Dei. *Passiva* tamen assistentia non est tam graviter prohibita; at ab assistentia *activa*, quae aliquam secum fert participationem in divinis officiis celebrandis, repellantur interdicti, si sunt aut notorie interdicti aut per sententiam condemnatoriam vel declaratoriam (c. 2275);

b) ne sacramenta vel sacramentalia ministrent, conficiant, recipiant. In hac autem re valent eaedem exceptiones, quae supra n. 748 pro excommunicatis indicatae sunt. Quantum ad ius eligendi, praesentandi, nominandi; ad consecutionem dignitatum, officiorum, beneficiorum, pensionum, munerum ecclesiasticorum, gratiarum S. Sedis; ad ordines suscipiendos personaliter interdicti tractantur eo modo quo excommunicati (cf. supra n. 748);

c) ne donentur sepultura ecclesiastica (c. 2275, n. 4).

2. *Osobni interdikt* zabranjuje osobama kažnjenima interdiktom:

a) da slave bogoslužje i da mu prisustvuju, osim propovijedi riječi Božje. *Pasivna* pak prisutnost nije tako teško zabranjena; ali od *aktivnog* prisustvovanja, koje nosi sudjelovanje u slavljenju bogoslužja, odbijaju se oni koji su udareni interdiktom, ako su ili notorno upali u interdikt ili po kondemnatornoj ili deklaratornoj presudi (kan. 2275.);

b) da dijele, tvore, primaju sakramente ili blagoslovine. No, u ovoj stvari vrijede iste iznimke, koje su naznačene gore n. 748. o izopćenicima. Što se tiče prava da biraju, predlažu, imenuju; na dobivanje dostojanstava, službi, nadarbina, naknada, crkvenih dužnosti, milosti Svete Stolice; na primanje svetih redova, prema onima, koji su kažnjeni interdiktom, postupa se na isti način kao i prema izopćenicima (usp. gore n. 748.);

c) da im se podari crkveni pokop (kan. 2275., n. 4.).

753. Cessatio interdicti accidit, sicut aliae poenae *vindicativae* cessant, si interdictum latum fuit per modum poenae vindicativae, scil. per legitimam dispensationem vel lapsum temporis determinati. Sin autem interdictum latum est per modum *censurae* (ut ordinarie accidit), tunc de eius cessatione eadem valent, quae supra dicta sunt de absolutione censurarum.

753. Prestanak interdikta nastupa kao kod prestanka drugih *odmazdnih* kazni, ako je interdikt izrečen na način odmazdne kazne, tj. zakonitim oprostom [dispenzacijom] ili protekom određenog vremena. No, ako je interdikt izrečen na način *cenzure* (kako se redovito događa), tada za njegov prestanak vrijedi isto ono što je rečeno o odrješenju od cenzura.

Art. 3. **De suspensione.**

Art. 3. **O suspenziji.**

754. Notio.
Suspensio est censura, qua clericus officio vel beneficio vel utroque prohibetur, idque vel ex toto vel ex parte (cf. c. 2278).

754. Pojam.
Suspenzija je cenzura kojom se kleriku zabranjuje služba ili nadarbina ili oboje, i to u cijelosti ili djelomično (usp. kan. 2278.).

Explicatur.
Dicitur 1: *censura*, etenim ordinarie quidem est poena medicinalis, sed aliquando est quoque (sicut interdictum) poena vindicativa. In dubio autem, num in aliquo casu suspensio sit censura vel poena vindicativa, praesumitur esse censura (c. 2255, § 2).

Objašnjenje.
Kaže se 1.: *cenzura*, jer je to redovito popravna kazna, ali ponekad je (kao i interdikt) odmazdna kazna. No, u dvojbi je li u nekom slučaju cenzura ili odmazdna kazna, pretpostavlja se da je cenzura (kan. 2255., § 2.).

Dicitur 2: qua *clericus*, nam in solos clericos suspensio ferri potest, dum excommunicatio et interdictum laicos quoque ferire possunt.

Kaže se 2.: *kojom klerik*, jer samo klerici mogu biti kažnjeni suspenzijom, dok izopćenje i interdikt mogu pogoditi i laike.

755. Divisiones.

1. Suspensio est vel *generalis* vel *specialis*, prout clericus privatur *omni usu* et ordinis et officii et beneficii, vel solo usu alicuius ex tribus. Suspensio simpliciter sine specificatione inflicta censetur esse generalis.

2. Suspensio *ab officio* est item vel generalis vel specialis, prout vetat omnem actum cum potestatis ordinis et iurisdictionis tum etiam merae administrationis ex officio competentis (excepta administratione bonorum proprii beneficii; c. 2279, § 1); vel prout vetat solum aliquos determinatos actus officii.

— Suspensio generalis ab officio (et idem valet de suspensione generali a beneficio) afficit *omnia* officia (vel beneficia) quae clericus habet in dioecesi superioris suspendentis (c. 2281).

Loci Ordinarius nequit clericum suspendere a determinato officio vel beneficio, quod in aliena dioecesi reperitur; non enim habet iurisdictionem in aliena dioecesi. Sed suspensio latae sententiae iure communi irrogata afficit omnia officia vel beneficia, in quacumque dioecesi possidentur (c. 2282). Hinc e. g. clericus, qui per simoniam ad ordines scienter promotus fuerit, est suspensus ab omnibus officiis et beneficiis, quamvis ea in diversis dioecesibus obtineat.

755. Podjele.

1. Suspenzija je ili *opća* ili *posebna*, prema tome lišava li se klerik *svake upotrebe* i svetog reda i službe i nadarbine, ili samo upotrebe jednog od ovih troje. Suspenzija jednostavno izrečena bez specifikacije, smatra se općom.

2. Suspenzija *od službe* je isto tako ili opća ili posebna, prema tome zabranjuje li svaki čin: kako vlasti reda i jurisdikcije, tako i čisto upravni čin po nadležnoj službi (osim uprave dobara vlastite nadarbine; kan. 2279., § 1.); ili zabranjuje samo neke određene čine službe.

— Opća suspenzija od službe (a isto vrijedi i za opću suspenziju od nadarbine) odnosi se na *sve* službe (ili nadarbine), koje klerik ima u biskupiji poglavara, koji je odredio suspenziju (kan. 2281.).

Mjesni ordinarij ne može suspendirati klerika od određene službe ili nadarbine, koja se nalazi u drugoj biskupiji; jer nema jurisdikciju u drugoj biskupiji. No, unaprijed izrečena suspenzija [suspensio latae sententiae] po općem pravu odnosi se na sve službe ili nadarbine, bez obzira na to u kojoj se biskupiji posjeduju (kan. 2282.). Stoga, npr. klerik koji je svjesno simonijom došao do ređenja, suspendiran je od svih služba i nadarbina, iako ih je zadobio u različitim biskupijama.

3. Enumerantur novem suspensiones partiales (c. 2279):

a) *a iurisdictione generatim*. Talis suspensio, ut per se patet, vetat omnem actum iurisdictionis pro quolibet foro;

b) *a divinis*. Vetat omnino omnem actum potestatis ordinis, idque etiam per privilegium receptae, e. g. potestatem confirmandi concessam simplici sacerdoti;

c) *ab ordinibus*. Vetat omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem;

d) *a sacris ordinibus*. Vetat omnem actum potestatis ordinum sacrorum, i. e. maiorum;

e) *ab exercendo certo et definito ordine*. Vetat non solum exercere (et recipere) istum ordinem, sed etiam recipere ordinem superiorem eumque post receptionem exercere;

f) *a conferendo certo et definito ordine*. Vetat conferre ordinem designatum, non vero inferiorem nec superiorem;

g) *a certo et definito ministerio*, e. g. audiendi confessiones, vel ab *officio*, e. g. curae animarum. Vetat omnem actum eiusdem ministerii vel officii;

3. Nabraja se devet djelomičnih suspenzija (kan. 2279.):

a) *općenito od jurisdikcije*. Takva suspenzija, kako je i očito samo po sebi, zabranjuje svaki čin jurisdikcije za svaki forum [vanjski i unutarnji];

b) *od službe Božje* [a divinis]. Zabranjuje u potpunosti svaki čin vlasti primljene ređenjem, i to uključujući vlasti primljene povlasticom, npr. vlast dijeljenja svete potvrde udijeljena običnom svećeniku;

c) *od redova*. Zabranjuje svaki čin vlasti reda primljenog po ređenju.

d) *od svetih redova*. Zabranjuje svaki čin vlasti svetih redova, tj. viših redova;

e) *od vršenja izvjesnog i određenog reda*. Zabranjuje ne samo vršiti (i primiti) ovaj red, nego i primiti viši red, te ga vršiti nakon primanja;

f) *od dijeljenja izvjesnog i određenog reda*. Zabranjuje podijeliti određeni red, ali ne i niži ili viši red;

g) *od izvjesne i određene dužnosti*, npr. slušanja ispovijedi, ili od *službe*, npr. dušobrižništva. Zabranjuje svaki čin ove dužnosti ili službe;

h) *ab ordine pontificali*. Vetat omnem actum potestatis ordinis episcopalis;

i) *a pontificalibus*. Vetat exercitium actuum pontificalium, i. e. exigentium ex liturgia baculum et mitram.

h) *od biskupskog reda*. Zabranjuje svaki čin vlasti biskupskog reda;

i) *od biskupskih čina*. Zabranjuje vršenje biskupskih čina, tj. koji traže u liturgiji štap i mitru.

756. Effectus suspensionis.

1. Suspensus graviter peccat, si actum sibi prohibitum exercet (datur tamen parvitas materiae), nisi sunt causae excusantes, quae sunt eaedem, quae valent pro non observatione censurae in genere (cf. supra n. 742);

2. suspensus ab ordine sacro, qui violat cum gravi culpa suspensionem exercitio s. ordinis, fit irregularis (c. 985, n. 7);

3. suspensus *a beneficio* privatur fructibus beneficii (excepta habitatione in aedibus beneficialibus), non autem iure administrandi bona beneficialia. Ita saltem ordinarie.
Si talis suspensus nihilominus fructus beneficiarios perceperit, eos restituere debet (c. 2280);

4. generatim suspensio eosdem effectus producit, qui supra de excommunicatione dicti sunt n. 748.

756. Učinci suspenzije.

1. Suspendirani teško griješi ako izvrši čin koji mu je zabranjen (daje se ipak neznatnost materije), osim ako postoje razlozi koji ispričavaju, a to su isti oni koji općenito vrijede za neobdržavanje cenzure (usp. gore n. 742.);

2. suspendirani od svetog reda, koji teškom krivicom prekrši suspenziju vršenja svetog reda, postaje neregularnim (kan. 985., n. 7.);

3. suspendirani *od nadarbine* lišava se prihoda nadarbine (osim stanovanja u nadarbinskoj kući), ali ne i prava upravljanja nadarbinskom imovinom. Tako je barem općenito.
Ako taj suspendirani ipak primi nadarbinske prihode, dužan ih je vratiti (kan. 2280.);

4. općenito, suspenzija proizvodi iste učinke koji su koji su gore navedeni kod izopćenja n. 748.

757. Cessatio suspensionis accidit sicut cessatio ceterarum poenarum aut vindicativarum (si suspensio est poena vindicativa) aut medicinalium (si suspensio est censura).

757. Prestanak suspenzije nastupa kao i prestanak drugih kazna, bilo odmazdnih (ako je suspenzija odmazdna kazna) bilo popravnih (ako je suspenzija cenzura).

758. Scholion. De suspensione ex informata conscientia.

Suspensio valde gravis atque remedium extraordinarium est sic dicta suspensio ex informata conscientia, quae ferri potest tum ab Ordinario loci tum a superiore maiore religionis clericalis exemptae. Ipsa se extendit ad solum *officium* (sive ex parte sive etiam in totum) (c. 2186, § 1), non autem ad beneficium.

Condiciones requisitae, ut haec suspensio valide et licite ferri possit, sunt:

a) ut Ordinarius non possit sine gravi incommodo alio modo ad iuris normam in subditum procedere (ib. § 2);

b) ut decretum suspensionis detur *in scriptis* (nisi adiuncta aliud exigant) designato die, mense, anno; insuper expresse dicatur suspensionem ferri ex informata conscientia atque tempus durationis indicetur.

— Ratio est duplex, scil. ne Ordinarius ex subitanea ira hoc remedium extraordinarium adhibeat, et ut subditus possit facilius interponere recursum.

758. Scholion. O suspenziji iz obaviještene savjesti.

Vrlo je teška suspenzija i izvanredni lijek takozvana suspenzija iz obaviještene savjesti, koju može odrediti kako mjesni ordinarij, tako i viši poglavar izuzete kleričke redovničke družbe. Ona se proteže samo na službu (bilo djelomično bilo u cijelosti) (kan. 2186., § 1.), ali ne i na nadarbinu.

Potrebni uvjeti da se ova suspenzija valjano i dopušteno odredi, jesu:

a) da ordinarij ne može bez teške neprilike na drugi način postupati protiv podložnika u redovitom zakonskom postupku (ibid. § 2.);

b) da se odluka o suspenziji daje *pisanim putem* (osim ako okolnosti traže drugačije) uz naznaku dana, mjeseca, godine; osim toga, treba izričito reći da se suspenzija određuje po obaviještenoj savjesti i uz naznaku vremena trajanja.

— Razlog je dvostruk, tj. da ordinarij ne primjenjuje ovaj izvanredni lijek iz nagle srdžbe, i da podložnik može lakše uložiti utok.

Si ista suspensio infertur tamquam *censura*, Ordinarius debet clerico manifestare causam, propter quam haec poena irrogatur; secus non adest quidem stricta obligatio huius manifestationis, sed nihilominus videtur esse valde congruum.

Ako se ova suspenzija primjenjuje kao *cenzura*, ordinarij treba kleriku očitovati razlog zbog kojeg se određuje ova kazna; inače ne postoji stroga obveza ovog očitovanja, ali se ipak čini vrlo prikladnim.

Si clericus recursum a suspensione sibi inflicta imponat, Ordinarius tenetur mittere ad S. Sedem probationes, quibus constat, clericum revera perpetrasse delictum, quod extraordinaria hac poena puniri queat (c. 2194);

Ako klerik uloži utok protiv nametnute suspenzije, ordinarij je dužan dostaviti Svetoj Stolici dokaze iz kojih je očito da je klerik doista počinio kazneno djelo, koje je trebalo kazniti ovom izvanrednom kaznom (kan. 2194.);

c) ut agatur de poena delicti *certi, occulti atque adeo gravis*, ut eiusmodi dura poena plectendum sit (c. 2190 sq.). Ob delictum *notorium* numquam, ob delictum *publicum* nonnisi extraordinarie haec suspensio infligi potest (c. 2191).

c) ako je riječ o kazni za *sigurno, tajno i dosta teško* kazneno djelo, pa treba upotrijebiti ovu tešku kaznu (kan. 2190. sl.). Ova se kazna ne može nikada nametnuti za *notorno* kazneno djelo, a za *javno* kazneno djelo može se samo izvanredno nametnuti.

Quomodo et quando recursus contra hanc duram poenam sit instituendus, videsis in nostro Man. iur. can. q. 556.

Kako i kada treba uložiti utok protiv ove teške kazne, vidjet ćeš u našem Priručniku kanonskog prava, q. 556.

Art. 4. **De aliis poenis ecclesiasticis.**

Praenotamen.
Supra n. 732 dedimus elenchum poenarum ecclesiasticarum hodie exsistentium. Cum non ad Theologiam moralem sed ad ius ecclesiasticum pertineat tractare de poenis praesertim vindicativis, de paenitentiis canonicis, de remediis poenalibus, remittimus lectorem benevolum ad nostrum Man. iur. can. Ceterum istae poenae satis raro occurrunt, et casu occurrente non sufficit cognitio superficialis istius materiae, qualis dari posset in hoc brevissimo Vademecum. De una sola poena vindicativa, quae etiam in praxi confessarii aliquando occurrere potest, iuvat necessaria scitu breviter indicare, scil. de infamia.

Art. 4. **O ostalim crkvenim kaznama.**

Prethodna napomena.
Gore n. 732. dali smo popis crkvenih kazna koje danas postoje. Budući da posebno raspravljanje o odmazdnim kaznama, o kanonskim pokorama, o kaznenim lijekovima, ne spada u moralnu teologiju, nego u crkveno pravo, upućujemo dobrohotnog čitatelja na naš Priručnik kanonskog prava. Uostalom, ove se kazne dosta rijetko javljaju, a i kad se jave, nije dovoljno površno poznavanje ove materije, kakvo se može dati u ovom vrlo kratkom *Vademecumu*. Samo o jednoj odmazdnoj kazni, koja se također može ponekad javiti u praksi ispovjednika, bit će od pomoći ukratko naznačiti što je nužno znati, tj. o beščasnosti.

De infamia.

759. Notio. *Infamia est bonae famae vel existimationis privatio vel saltem imminutio.*

Hic tantum sermo est de infamia canonica seu ecclesiastica, non autem de infamia civili. Fuerunt quidem nonnulli auctores putantes, illum, qui a iudice civili fuit declaratus infamis, esse quoque infamem in iure ecclesiastico, sed saltem iuxta modernam disciplinam haec sententia non est vera, ut patebit ex dicendis.

O beščasnosti.

759. Pojam. *Beščasnost je lišenje ili barem umanjenje dobrog glasa ili poštovanja.*

Ovdje je riječ samo o kanonskoj ili crkvenoj beščasnosti, a ne o građanskoj beščasnosti. Bilo je, doduše, nekih autora koji su smatrali da je onaj kojega je građanski sudac proglasio beščasnim, također beščastan i u crkvenom pravu, ali barem prema suvremenoj disciplini ovo mišljenje nije istinito, kao što će biti očito iz onoga što ćemo govoriti.

Non quidem negatur, eum, qui est civiliter infamis, esse quandoque etiam canonice infamem, sed hoc aliunde provenit et non ex sola infamia civili.

Ne niječe se da je onaj, koji je građanski beščastan, ponekad također kanonski beščastan, ali to dolazi od drugdje, a ne iz same građanske beščasnosti.

760. Divisio. Distinguitur duplex infamia: altera iuris, altera facti.

760. Podjela. Razlikuje se dvostruka beščasnost: jedna je pravna, a druga činjenična.

Infamia *iuris* ea sola est, quae in casibus iure communi expressis statuitur (c. 2293, § 2).

Pravna beščasnost je samo ona koja je ustanovljena za slučajeve izrijekom navedene općim pravom (kan. 2293., § 2.).

Infamia *facti* contrahitur, quando quis ob patratum delictum vel ob pravos mores bonam existimationem apud fideles probos et graves amisit; de quo iudicium spectat ad Ordinarium.

Činjenična beščasnost nastaje kada netko izgubi primjereno poštovanje kod poštenih i ozbiljnih vjernika zbog počinjenog kaznenog djela ili opakog ponašanja; o čemu suditi pripada ordinariju.

Sufficit quidem unum delictum probrosum, dummodo sit ita grave et notorium, ut iuxta iudicium Ordinarii (non alius hominis) destruat bonam existimationem apud fideles probos et graves.

Dovoljno je, doduše, jedno sramotno kazneno djelo, dok god je tako teško i notorno, da prema sudu ordinarija (ne drugog čovjeka) uništi dobro mišljenje kod poštenih i ozbiljnih vjernika.

Nota.
In antiquo iure infamia aliquando oriebatur ex officiis probrosis, e. g. carnificis, histrionis etc. Iuxta vigentem autem disciplinam infamia oritur *ex solo delicto eoque proprio*. Quare iam nulla infamia afficit delinquentis consanguineos aut affines (ib. § 4). Ex officio autem probroso, e. g. carnificis, oriri potest irregularitas ex defectu.

Napomena.
U starom pravu beščasnost je ponekad nastajala iz sramotnih službi, npr. krvnika, glumca itd. No, prema važećoj disciplini, beščasnost nastaje *samo iz kaznenog djela, i to vlastitoga*. Zato više nikakva beščasnost ne pogađa rodbinu i svojtu počinitelja (ibid. § 4.). No, iz sramotne službe, npr. krvnika, može nastati nepravilnost zbog nedostatka.

761. Casus, in quibus infamia iuris oritur, sunt septem ipso facto, et duo post sententiam iudicis.

Ipso facto infames iure sunt:

1. qui sectae acatholicae nomen dederit vel publice adhaeserit (c. 2314, § 1, n. 3);

2. qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit (c. 2320);

3. qui corpora vel sepulcra mortuorum ad furtum vel ad alium malum finem violaverit (c. 2328);

4. qui violentas manus iniecerit in personam aut Romani Pontificis aut Cardinalis aut Legati (c. 2343);

5. duellantes eorumque patrini (c. 2351, § 2);

6. bigami (c. 2356);

7. laici legitime damnati ob delicta contra sextum praeceptum cum minoribus infra aetatem 16 annorum commissa, vel ob stuprum, sodomiam, incestum, lenocinium (c. 2357).

761. Slučajevi u kojima nastaje pravna beščasnost; ima ih sedam *ipso facto* i dva nakon presude suca.

Ipso facto beščasni su po pravu:

1. tko se upiše u nekatoličku sektu ili joj se javno pridruži (kan. 2314., § 1., n. 3.);

2. tko baci posvećene prilike ili ih uzme odnosno zadrži u zlu svrhu (kan. 2320.);

3. tko oskvrne tijela ili grobnice mrtvih radi krađe ili druge zle svrhe (kan. 2328.);

4. tko nasilno digne ruke ili na osobu rimskog prvosvećenika ili kardinala ili poslanika (kan. 2343.);

5. sudionici dvoboja i njihovi svjedoci (kan. 2351., § 2.);

6. dvoženci (kan. 2356.);

7. laici koji su zakonito osuđeni zbog kaznenih djela protiv Šeste zapovijedi počinjenih s maloljetnicima ispod 16 godina, ili zbog silovanja, sodomije, rodoskvrnuća, svodništva (kan. 2357.).

Infames declarandi sunt:

1. apostatae, haeretici, schismatici, nisi moniti resipuerint (c. 2314, § 1, n. 2);

2. clerici ob eadem delicta contra sextum praeceptum commissa, quae supra de laicis indicata sunt, et insuper propter adulterium, bestialitatem, incestum primi gradus (c. 2359, § 2).

Treba proglasiti beščasnima:

1. otpadnike, krivovjerce, raskolnike, ako se nakon opomene ne obrate (kan. 2314., § 1., n. 2.);

2. klerike zbog istih kaznenih djela počinjenih protiv Šeste zapovijedi, koja su gore navedena o laicima, te povrh toga, zbog preljuba, bestijalnosti, rodoskvrnuća u prvom stupnju (kan. 2359., § 2.).

762. Effectus *infamiae iuris sunt:*

1. irregularitas ex defectu (c. 984, n. 5);

2. inhabilitas ad obtinenda beneficia, pensiones, officia, dignitates ecclesiasticas (c. 2294, § 1);

3. inhabilitas ad actus legitimos ecclesiasticos perficiendos (ib.);

4. inhabilitas ad exercitium iuris aut muneris ecclesiastici (ib.);

5. prohibitio exercendi ministerium in sacris functionibus (ib.);

762. Učinci *pravne beščasnosti jesu:*

1. nepravilnost iz nedostatka (kan. 984., n. 5.);

2. nesposobnost za dobivanje nadarbina, naknada, službi, crkvenih dostojanstava (kan. 2294., § 1.);

3. nesposobnost za vršenje zakonitih crkvenih čina (ibid.);

4. nesposobnost za vršenje prava ili crkvenih dužnosti (ibid.);

5. zabrana obavljanja službe u svetim obrednim činima (ibid.);

Effectus infamiae facti sunt:

1. repulsio a suscipiendis ordinibus, dignitatibus, beneficiis, officiis ecclesiasticis (ib. § 2);

Učinci činjenične beščasnosti jesu:

1. odbijanje od primanja svetih redova, dostojanstava, nadarbina, crkvenih službi (ibid. § 2.);

2. repulsio ab exercendo sacro ministerio et ab actibus legitimis (ib.).

763. Cessatio infamiae *iuris* ex sola dispensatione S. Sedis obtinetur; cessat autem infamia *facti*, quando bona existimatio apud fideles probos et graves, omnibus perpensis adiunctis et praesertim diuturna rei emendatione, fuit recuperata. Iudicium de hac recuperatione pertinet ad Ordinarium.

Quaenam sit *diuturna* emendatio, e. g. utrum sufficiat triennalis, ut docuerunt nonnulli antiqui, item relinquitur prudenti iudicio Ordinarii.

CAPUT IV. **De censuris hodie vigentibus.**

Praenotamen. Generaliter statuit Codex iur. can. c. 6, n. 5: «Quod ad poenas attinet, quarum in Codice nulla fit mentio, spirituales sint vel temporales, medicinales vel ut vocant vindicativae latae vel ferendae sententiae, eae tamquam abrogatae habeantur.»
Ergo de iure communi vigent solae poenae inventae in novo Codice.

— Pro praxi confessarii valde utilis est brevis elenchus censurarum hodie vigentium. Ceterae poenae ecclesiasticae non ita frequenter occurrunt in praxi confessarii.

2. odbijanje od vršenja svete službe i od zakonitih crkvenih čina (ibid.).

763. Prestanak *pravne* beščasnosti postiže se samo dispenzacijom Svete Stolice. *Činjenična* pak beščasnost prestaje kad se povrati dobro mišljenje kod poštenih i ozbiljnih vjernika, uzevši u obzir sve okolnosti i naročito dugotrajni popravak stvari. Sud o tom povratku pripada ordinariju.

Što je *dugotrajni* popravak, npr. je li dovoljno tri godine, kako su naučavali neki stari pisci, također se prepušta razboritom sudu ordinarija.

POGLAVLJE IV. **O cenzurama koje su danas na snazi.**

Prethodna napomena. Općenito određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 6., n. 5.: »Što se tiče kazni, moraju se smatrati dokinutima sve one kazne koje se u Zakoniku više nikako ne spominju, bile one duhovne ili vremenite, popravne ili, kako se kaže, odmazdne, bile unaprijed izrečene ili prepuštene presudi.«
Dakle, po općem pravu ostaju na snazi samo kazne koje se nalaze u novom Zakoniku.

— Za praksu ispovjednika vrlo je koristan kratki popis cenzura, koje su danas na snazi. Ostale crkvene kazne ne javljaju se tako često u praksi ispovjednika.

Brevissime igitur tractabimus de hodie exsistentibus censuris, et quidem
1. de excommunicationibus;
2. de interdictis;
3. de suspensionibus.

Dakle, raspravljat ćemo vrlo kratko o cenzurama koje danas postoje, i to:
1. o izopćenjima;
2. o interdiktima;
3. o suspenzijama.

Art. 1.

De excommunicationibus hodie vigentibus.

Art. 1.

O izopćenjima koja su danas na snazi.

Excommunicationes latae sententiae hodie vigentes distinguuntur in quinque categorias, secundum quod earum absolutio est reservata:
1. S. Sedi specialissimo modo;
2. speciali modo;
3. simplici modo;
4. Ordinariis;
5. nemini.

Unaprijed izrečena izopćenja, koja su danas na snazi, dijele se na pet kategorija, prema tome je li njihovo odrješenje pridržano:
1. Svetoj Stolici na najposebniji način;
2. na poseban način;
3. na jednostavan način;
4. ordinarijima;
5. nikomu.

I. Excommunicationes S. Sedi specialissime reservatae sunt quattuor

(praeter eas, quae infliguntur violantibus secretum S. Officii aut S. Congr. Consist. in electione episcopi).

I. Izopćenja pridržanih Svetoj Stolici na najposebniji način ima četiri

(osim onih koja pogađaju povreditelje tajne Svetog Oficija ili Svete konzistorijalne kongregacije u izboru biskupa).

764. Excommunicantur hoc modo:

764. Izopćeni su na ovaj način:

1. qui species consecratas abiecerint vel ad malum finem abduxerint aut retinuerint;

1. oni koji bace posvećene prilike ili ih uzmu ili zadrže sa zlim ciljem;

Talem excommunicationem incurrunt e. g. fures, qui sacrilego modo tabernaculum effringunt et hostias dispergunt.

U takvo izopćenje upadaju npr. lopovi, koji svetogrdnim načinom razbiju svetohranište i raspu hostije.

— Qui hoc crimen commisit, est insuper
a) suspectus de haeresi,
b) ipso facto infamis.
Si est clericus, deponendus est (c. 2320).

— Tko počini ovaj zločin jest, osim toga:
a) sumnjiv za krivovjerje,
b) *ipso facto* beščastan.
Ako je klerik, treba ga svrgnuti (kan. 2320.).

2. qui violentas manus iniecerint in personam Romani Pontificis (c. 2343);

Praeterea delinquens est ipso facto vitandus, est ipso iure infamis; si clericus est, degradandus est.

2. oni koji nasilno dignu ruke na osobu rimskog prvosvećenika (kan. 2343.);

Osim toga, počinitelj *ipso facto* postaje nepodnosivi izopćenik, a po samom pravu beščastan. Ako je klerik, treba ga degradirati.

3. qui absolverint vel finxerint absolvere complicem in peccato turpi (c. 2367, cf. quae supra n. 723 dicta sunt de hac re);

3. oni koji odriješe ili fiktivno odriješe sudionika u bludnom grijehu (kan. 2367., usp. što je gore n. 723. rečeno o ovoj stvari);

4. confessarius, qui praesumpserit directe violare sigillum sacramentale.

Quid sit directa violatio sigilli, dictum est supra n. 707.
Ex verbis Codicis c. 2369, § 1: «Confessarium, qui sigillum sacramentale directe violare praesumpserit, manet excommunicatio specialissimo modo S. Sedi reservata», nonnulli (propter verbum manet cum accusativo) opinati sunt, hanc censuram non esse latae sed ferendae sententiae, sed opposita sententia est multo probabilior et communior.

4. ispovjednik koji bi se usudio izravno povrijediti sakramentalni pečat.

Što je izravna povreda pečata, rečeno je gore n. 707.
Iz riječi Zakonika, kan. 2369., § 1.: »Kod ispovjednika, koji bi se usudio izravno povrijediti sakramentalni pečat, ostaje izopćenje pridržano Svetoj Stolici na najposebniji način«, neki su smatrali (zbog riječi *ostaje* s akuzativom) da ova cenzura nije unaprijed izrečena, nego prepuštena presudi, ali je suprotno mišljenje mnogo vjerojatnije i općenitije.

II. Excommunicationes speciali modo S. Sedi reservatae sunt undecim

(praeter eas, quae incurruntur propter nonnullos abusus commissos in electione Summi Pontificis).

795. Excommunicantur hoc modo:

1. qui sunt a christiana fide apostatae, haeretici, schismatici (c. 2314, § 1);

Quid sint apostatae a fide, haeretici, schismatici, supra n. 201 dictum est.

Ille, qui est suspectus de haeresi, et qui intra sex menses a contracta poena sese non emendaverit, habetur tamquam haereticus, et proinde haereticorum poenis obnoxius (c. 2315).

— Si delictum haeresis, apostasiae vel schismatis ad forum externum Ordinarii loci quovis modo (etiam per voluntariam confessionem) deductum fuerit, idem Ordinarius loci (non vero Vicarius generalis sine speciali mandato) resipiscentem potest auctoritate sua ordinaria in foro externo absolvere, praevia abiuratione peracta aliisque servatis de iure servandis; ita vero absolutus potest deinde a peccato absolvi per quemlibet confessarium in foro conscientiae (c. 2314, § 2).

II. Izopćenja pridržanih Svetoj Stolici na poseban način ima jedanaest

(osim onih u koje se upada zbog nekih zloupotreba počinjenih u izboru vrhovnog svećenika)

795. Izopćeni su na ovaj način:

1. oni koji su otpadnici od kršćanske vjere, krivovjerci, raskolnici (kan. 2314., § 1.);

Što su otpadnici od vjere, krivovjerci, raskolnici, rečeno je gore n. 201.

Onaj tko je osumnjičen za krivovjerje, i tko se ne popravi u roku od šest mjeseci od pada u kaznu, smatra se krivovjercem, te je zato podložan kaznama za krivovjerce (kan. 2315.).

— Ako kazneno djelo krivovjerja, otpadništva ili raskola bude izneseno pred vanjski forum mjesnog ordinarija (pa i u dobrovoljnoj ispovijedi), isti mjesni ordinarij (ali ne i generalni vikar bez posebnog naloga) može svojom redovitom vlašću u vanjskom sudu odriješiti pokajnika, koji se prije toga mora odreći zablude i poduzeti druge pravom propisane korake. A tako odriješenog pokornika može zatim svaki ispovjednik odriješiti od grijeha u sudu savjesti (kan. 2314., § 2.).

Hoc statutum habet valorem practicum, quando neo-conversi recipiuntur in gremium Ecclesiae.

In apostatas, haereticos, schismaticos aliae quoque poenae latae sunt, quae enumerantur in c. 2314.

Ova odredba ima praktičnu vrijednost kad se novoobraćenici primaju u krilo Crkve.

Protiv otpadnika, krivovjeraca, raskolnika određene su i druge kazne, koje se nabrajaju u kan. 2314.

766. 2. qui sunt editores librorum apostatarum, haereticorum, schismaticorum apostasiam, haeresim vel schisma propugnantium; item, qui eosdem libros vel alios per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendunt aut scienter sine debita licentia legunt vel retinent (c. 2318, § 1);

Haec censura, quae iam continebatur in Bulla «Apostolicae Sedis», paulo mutata est. Ad eam explicandam breviter indicamus,
1. quinam libri et
2. quaenam actiones sub censura prohibeantur.

766. 2. oni koji su izdavači otpadničkih, krivovjernih, raskolničkih knjiga, koje brane otpadništvo, krivovjerje ili raskol; isto tako, oni koji brane te knjige ili druge knjige koje su poimenično zabranjene apostolskim pismima ili ih svjesno čitaju ili drže bez potrebne dozvole (kan. 2318., § 1.);

Ova cenzura, koje je bila sadržana već u buli »Apostolicae Sedis«, malo je izmijenjena. Kako bismo je objasnili, ukratko ćemo naznačiti:
1. koje knjige i
2. koji su čini zabranjeni pod cenzurom.

Libri (non autem manuscripta et ephemerides, certo vero publicationes periodicae in fasciculos ligatae: S. Off. d. 13 Ian. 1892) sunt ii,

a) qui data opera defendunt (non autem solum continent) apostasiam, haeresim, schisma.

Knjige (a ne rukopisi ili dnevnici, ali sigurno periodične publikacije izdane u svescima: Sveti Oficij, 13. siječnja 1892.), jesu one:

a) koje namjerno brane (a ne samo sadrže) otpadništvo, krivovjerje, raskol.

Iuxta aliquos auctores liber talis non esset sub excommunicatione prohibitus, si quidem defenderet apostasiam etc., sed esset conscriptus ab auctore anonymo, vel catholico, vel non-baptizato; quoniam tales auctores in stricto sensu non sunt haeretici etc., sed ista explicatio videtur esse cum nimis formalistica tum contra spiritum legis, quae vult protegere fideles contra gravia pericula orientia ex omni libro, qui data opera defendit apostasiam etc.

Prema nekim autorima, takva knjiga ne bi bila zabranjena pod prijetnjom izopćenja, ako bi, doduše, branila otpadništvo itd., ali ako ju je napisao anonimni autor, bilo katolik bilo nekršten čovjek, jer takvi autori nisu krivovjerci u strogom smislu riječi itd., ali ovo se objašnjenje čini kako odviše formalističkim, tako i suprotnim duhu zakona, koji želi obraniti vjernike od svih teških opasnosti koje potječu iz svake knjige koja namjerno brani otpadništvo itd.

b) qui sunt nominatim (i. e. expresso proprio titulo, non autem generaliter sub titulo: opera omnia talis auctoris) per apostolicas litteras, e. g. per Breve, Encyclicam etc. (non autem per decretum S. Officii), prohibiti et quidem sub excommunicatione. Tales libri sunt valde pauci et in novo Indice librorum prohibitorum notantur cruce †.

b) koje su poimenično (tj. izričito pod vlastitim naslovom, a ne općenito pod naslovom: *sva djela tog autora*) apostolskim pismima, npr. breve, enciklika itd. (ali ne i dekretom Svetog Oficija) zabranjene, i to pod prijetnjom izopćenja. Takve su knjige dosta malobrojne, a u novom se Indeksu zabranjenih knjiga označavaju križem †.

Actiones prohibitae sunt quattuor:

Zabranjenih **čina** ima četiri:

a) *edere*, scil. hanc actionem committunt auctor, typographus, editor, non autem probabiliter alii cooperatores;

a) *izdavati*, tj. ovo djelo čine autor, tiskar, izdavač, ali vjerojatno ne i drugi suradnici;

b) *legere*, scil. is, qui propriis oculis perlustrat et aliqualiter saltem ea intellegit, quae legit; non autem qui audit legentem, neque qui materialiter (i. e. sine ullo intellectu) legit, neque qui legit mini-

b) *čitati*, tj. onaj tko vlastitim očima pregledava i barem nekako razumije što čita; ali ne i tko sluša čitatelja, niti onaj tko materijalno čita (tj. bez ikakvog razumijevanja), niti onaj tko čita neznatan

mam partem libri, ita ut nullum periculum perversionis oriatur. Requiritur, ut quis *scienter* legat; quare omnis ignorantia (excepta affectata) excusat a censura;

dio knjige, tako da ne nastaje nikakva opasnost od iskvarenja. Potrebno je da netko *znajući* čita; zato svako neznanje (osim afektiranog) ispričava od cenzure;

c) *defendere*, scil. is, qui librum defendit non propter eius elegantiam aliasque bonas qualitates, sed praecise, quia defendit apostasiam etc.;

c) *braniti*, tj. onaj tko brani knjigu ne zbog njezine elegancije i drugih dobrih kvaliteta, nego precizno zato što brani otpadništvo itd.;

d) *retinere*, scil. is, qui proprio nomine retinet librum sine magna necessitate. Hinc non excommunicantur, qui sunt custodes in bibliothecis alienis, qui compingunt libros (vulgo Buchbinder, relieur, book-binder).

d) *zadržati*, tj. onaj tko pod vlastitim imenom drži knjigu bez velike nužnosti. Stoga, ne padaju pod izopćenje oni koji su čuvari u tuđim knjižnicama, oni koji uvezuju knjige (pučki: Buchbinder, relieur, book-binder).

Nota.
1. Praeter excommunicationem modo explicatam exsistit alia (nemini reservata) contra eos, qui sine debita licentia imprimendam curant S. Scripturam etc.; cf. infra.

Napomena.
1. Osim izopćenja, koje smo sada objasnili, postoje i druga (nikomu pridržana) protiv onih koji bez potrebnog dopuštenja tiskaju Sveto pismo itd.; usp. dolje.

2. Praeter libros *sub censura* prohibitos exsistit magnus numerus aliorum librorum prohibitorum, de quibus videsis nostrum Man. iur. can. q. 417 sqq.

2. Osim knjiga zabranjenih *pod cenzuru*, postoji i velik broj ostalih zabranjenih knjiga, o kojima pogledaj naš Priručnik kanonskog prava, q. 417. sl.

3. qui ad ordinem sacerdotalem non promoti simulaverint celebrationem Missae aut exceperint confessionem sacramentalem (c. 2322);

3. oni koji nisu primili svećeničko ređenje, a simuliraju slavljenje Mise ili slušaju sakramentalnu ispovijed (kan. 2322.);

4. qui appellant a mandatis Romani Pontificis ad universale Concilium (c. 2332);

4. oni koji se protiv naloga rimskog prvosvećenika prizovu na opći koncil (kan. 2332.);

5. qui recurrunt ad potestatem civilem ad impediendas litteras vel acta S. Sedis (c. 2333);

5. oni koji se obrate civilnoj vlasti da spriječe pisma ili rješenja Svete Stolice (kan. 2333.);

767. 6. qui leges, mandata vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edunt; item qui impediunt directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem (c. 2334);

767. 6. oni koji donesu zakone, naloge ili odluke protiv slobode ili prava Crkve; isto tako, oni koji izravno ili neizravno sprječavaju izvršenje crkvene jurisdikcije, bilo na unutarnjem, bilo na vanjskom području, te se radi toga obrate bilo kojoj laičkoj vlasti (kan. 2334.);

Haec excommunicatio esset hodie frequentissima in iis regionibus, in quibus multae leges iniquae conduntur a deputatis vel senatoribus, sed in praxi saepe excusare videtur ignorantia censurae vel aliquando quoque Concordata inita.

Ovo bi izopćenje danas bilo vrlo često u onim zemljama u kojima zastupnici ili senatori donose mnoge nepravedne zakone, ali čini se da ih u praksi često ispričava neznanje o cenzuri ili ponekad također sklopljeni konkordati.

Homo autem privatus, qui recurrit ad aliquam laicalem potestatem, ut impediatur iurisdictio ecclesiastica, nullam excusationem meretur.

No, privatni čovjek, koji se obrati nekoj laičkoj vlasti radi sprječavanja crkvene jurisdikcije, ne zaslužuje nikakvu ispriku.

7. qui sine venia S. Sedis ausi fuerint ad iudicem laicum trahere vel aliquem Cardinalem vel Legatum S. Sedis vel Officialem maiorem Curiae Romanae ob negotia ad eorum munus pertinentia, vel Ordinarium proprium (c. 2341);

7. oni koji se bez dopuštenja Svete Stolice usude povući pred laičkog suca ili kojeg kardinala ili poslanika Svete Stolice ili višeg službenika Rimske kurije zbog poslova koji se tiču njihove službe, ili vlastitog ordinarija (kan. 2341.);

Talis venia S. Sedis, ut scil. causae quoque clericorum agi possint apud tribunalia laicalia, aliquando generaliter concessa est per Concordata, e. g. pro nonnullis regionibus Americae latinae.

Takvo dopuštenje Svete Stolice, tj. da se i parnice klerika mogu voditi pred laičkim sudovima, ponekad je općenito podijeljeno konkordatom, npr. u nekim zemljama Latinske Amerike.

Ad iudicem laicum trahere videtur significare, ut personae indicatae cogantur apparere in tribunali laico tamquam *accusati*, non tamquam *testes*.

Povući pred laičkog suca, izgleda, znači spomenute osobe prisiliti da se pojave pred laičkim sudom kao *tuženici*, a ne kao *svjedoci*.

768. 8. qui violentas manus iniecerint in personam vel Cardinalis vel Legati Papalis vel Patriarchae vel archiepiscopi vel cuiuscumque episcopi (etiam titularis) (c. 2343);

768. 8. oni koji nasilno dignu ruke na osobu ili kardinala, ili papinskog poslanika, ili patrijarha, ili nadbiskupa, ili bilo kojeg biskupa (pa i naslovnog) (kan. 2343.);

Violentas manus inicere significat quamcumque gravem laesionem privilegii canonis, e. g. percutere, incarcerare.

Nasilno dignuti ruke označava bilo koju tešku povredu povlastice kanona, npr. udariti, utamničiti.

Eadem laesio commissa in alios clericos punitur aliis censuris, cf. supra sub I, 2 et infra sub IV, 6.

Ista povreda počinjena protiv drugih klerika kažnjava se drugim cenzurama, usp. gore pod I., 2. i dolje pod IV., 6.

9. qui usurpant vel detinent bona aut iura ad ecclesiam *Romanam* pertinentia (c. 2345);

9. oni koji uzurpiraju ili zadrže imovinu ili prava koja pripadaju *Rimskoj* Crkvi (kan. 2345.);

10. qui falsificant litteras vel acta S. Sedis vel qui iisdem falsificatis scienter utuntur (c. 2360, § 1);

10. oni koji krivotvore pisma ili rješenja Svete Stolice ili koji svjesno koriste ove krivotvorine (kan. 2360., § 1.);

11. qui calumniose denuntiaverint confessarium de sollicitatione ad turpia (c. 2363).

11. oni koji klevetnički prijave ispovjednika za zavođenje na bludnost (kan. 2363.).

Cf. supra n. 729, ubi dictum est calumniosam hanc denuntiationem semper esse peccatum reservatum S. Sedi etiamsi censura non est contracta, e. g. propter ignorantiam poenae.

Usp. gore n. 729., gdje je rečeno da je ova klevetnička prijava uvijek grijeh pridržan Svetoj Stolici, pa i kad nije došlo do cenzure, npr. zbog neznanja o kazni.

III. Excommunicationes simpliciter S. Sedi reservatae item sunt undecim.

III. Izopćenja pridržanih Svetoj Stolici na jednostavan način isto tako ima jedanaest.

769. Excommunicantur hoc modo:

769. Izopćeni su na taj način:

1. qui quaestum faciunt ex indulgentiis (c. 2327);

1. oni koji zarađuju na oprostima (kan. 2327.);

Quaestum facere ex indulgentiis videntur omnes illi, qui inde lucrum temporale ex industria requirunt, neque est necesse ut istud lucrum sibi applicent. Lucrum etiam pro causis piis est prohibitum.

Čini se da zarađuju na oprostima svi oni koji odatle namjerno stječu vremenitu korist, a nije nužno da sebi namijene ovu korist. Zabranjena je i korist za pobožne svrhe.

770. 2. nomen dantes sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus, quae contra Ecclesiam vel legitimas potestates civiles machinantur (c. 2335);

770. 2. oni koji se učlane u masonsku sektu i druga udruženja iste vrste, koja rovare protiv Crkve ili zakonitih građanskih vlasti (kan. 2335.);

S. Officium d. 10 Maii 1884 distinxit inter societates simpliciter et sub censura prohibitas.

Sveti Oficij je 10. svibnja 1884. napravio razliku između jednostavno zabranjenih društava [*societates simpliciter prohibitae*] i društava zabranjenih pod cenzuru [*societates sub censura prohibitae*].

Simpliciter prohibitae societates sunt omnes, quae vel pravum finem prosequuntur e. g. ad promovendum usum comburendi cadavera humana, vel prava media adhibent, vel strictissimum silentium et absolutam oboedientiam a suis sectatoribus exigunt.

Jednostavno zabranjena društva su sva ona koja ili teže zabranjenom cilju, npr. promicanju spaljivanja ljudskih tijela [kremiranje], ili traže najstrožu šutnju i apsolutnu poslušnost od svojih sljedbenika.

Sub censura prohibitae sunt societates massonicae, carbonariae omnesque, quae contra legitimas potestates civiles aut contra Ecclesiam data opera machinantur, ut Communistae, Bolschewiki, Nihilistae. Num socialistae omnes sub hac censura cadant, videtur dubium.

Društva zabranjena pod cenzuru jesu: masonska, karbonarska i sva ona koja namjerno rovare protiv zakonitih građanskih vlasti ili protiv Crkve, kao komunisti, boljševici, nihilisti. Padaju li svi socijalisti pod ovu cenzuru, čini se dvojbenim.

771. 3. absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo S. Sedi reservata (c. 2338, § 1);

771. 3. oni koji se usude bez potrebnog ovlaštenja odriješiti od unaprijed izrečenog izopćenja pridržanog Svetoj Stolici na najposebniji ili poseban način (kan. 2338., § 1.);

Cum censura feratur in solos praesumentes, ignorantia omnis (excepta affectata) excusat.

Budući da se cenzura donosi samo protiv onih koji se usude, ispričava svako neznanje (osim afektiranoga).

4. qui impendunt auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto, propter quod excommunicatus fuit; item clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis recipientes (c. 2338, § 2);

4. oni koji pružaju nepodnosivom izopćeniku pomoć ili pogodnost u kaznenom djelu zbog kojega je bio izopćen; isto tako, klerici koji znajući i svojevoljno sudjeluju s njim u bogoslužju ili ga primaju na bogoslužje (kan. 2338., § 2.);

Cum excommunicati vitandi hodie sint rarissimi, supersedeo ab explicatione huius censurae. Cf. nostrum Man. theol. mor. III 519.

Budući da su nepodnosivi izopćenici danas vrlo rijetki, zaobilazim objašnjavanje ove cenzure. Usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 519.

5. qui ausi fuerint (sine praevia legitima venia) ad iudicem laicum trahere episcopum (non autem proprium Ordinarium vel abbatem), vel praelatum nullius vel superiorem maiorem in religione iuris Pontificii (c. 2341);

5. oni koji bi se usudili (bez prethodne zakonite dozvole) povući biskupa pred laičkog suca (ali ne vlastitog ordinarija ili opata), ili samosvojnog prelata ili višeg poglavara u redovničkoj družbi papinskog prava (kan. 2341.);

Hac excommunicatione puniuntur ii, qui laedunt privilegium fori respectu aliquorum praelatorum. Alias excommunicationes propter laesionem eiusdem privilegii fori vel respectu altissimorum praelatorum vide supra II, 7 vel respectu aliarum personarum ecclesiasticarum vide infra n. 777.

Ovim se izopćenjem kažnjavaju oni koji povrijede povlasticu sudišta [privilegium fori] nekih prelata. Inače, izopćenja zbog povrede iste povlastice sudišta u odnosu na najviše prelate pogledaj gore II., 7. ili u odnosu na druge crkvene osobe pogledaj dolje n. 777.

6. violantes clausuram monialium; item mulieres violantes regularium virorum clausuram et quicumque eas admittunt vel introducunt; item moniales e clausura illegitime exeuntes (c. 2342);

6. oni koji povrijede klaustar [zatvoreni prostor, lat. *claustrum*] redovnica; isto tako, žene koje povrijede klaustar muških redovnika, te svi oni koji ih prime ili uvedu; isto tako, redovnice koje nezakonito izađu iz klaustra (kan. 2342.);

Clausura, de qua hic agitur, est sic dicta clausura *papalis*, quae non solet exsistere nisi in institutis religiosis votorum sollemnium. Laedentes igitur quamcumque aliam clausuram non incurrunt hanc excommunicationem.

Klauzura o kojoj je ovdje riječ, takozvana je *papinska* klauzura, koja obično postoji samo u redovničkim ustanovama svečanih zavjeta. Stoga, oni koji povrijede bilo koju drugu klauzuru ne padaju u ovo izopćenje.

Quandonam sit licitum ingredi in clausuram vel ex ea egredi videsis nostrum Man. iur. can. q. 228.

Kada je dopušteno ući u klauzuru ili iz nje izaći, vidjet ćeš u našem Priručniku kanonskog prava, q. 228.

7. usurpantes bona ecclesiastica, aut impedientes ne eorundem fructus seu reditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur (2346);

7. oni koji uzurpiraju crkvenu imovinu ili sprječavaju da njezine plodove ili prihode primaju oni kojima po pravu pripadaju (kan. 2346.);

Aliae quoque poenae infliguntur iis, qui hoc crimen commiserunt; ut statuitur in canone citato. Fures et latrones non videntur hanc censuram incurrere (cf. S. Off. d. 9 Mart. 1870); pariter civitatis maior (vulgo maire, Bürger-meister) et consiliarii, qui bona ecclesiastica non in proprios, sed in civitatis usum converterunt (S. Paenit. d. 3 Ian. et 8 Mart. 1906); pariter qui libere susceperunt munus administrandi bona sic erepta (S. Paenit. d. 17 Sept. 1906).

I druge cenzure pogađaju one koji su počinili ovo kazneno djelo; kao što je određeno u navedenom kanonu. Čini se da kradljivci i razbojnici ne padaju u ovu cenzuru (usp. Sveti Oficij, 9. ožujka 1870.); jednako tako, ni gradonačelnik (pučki: maire, Bürgermeister) i savjetnici, koji su crkvenu imovinu pretvorili ne za vlastitu upotrebu, nego za upotrebu grada (Sveta pokorničarna, 3. siječnja i 8. ožujka 1906.); a jednako tako, oni koji su slobodno primili službu upravljanja nad tako oduzetom imovinom (Sveta pokorničarna, 17. rujna 1906.).

Illi autem, qui bona ecclesiastica, i. e. ad quamcumque ecclesiasticam personam *moralem* pertinentia, *sibi* emerunt vel locaverunt; pariter parochi aliive beneficiarii intrusi hanc excommunicationem incurrunt; a qua absolutio nequit concedi nisi post restitutionem istorum bonorum. In nonnullis regionibus, e. g. in Gallia, Italia, episcopi gaudent speciali facultate dandi vel facilitandi hanc absolutionem. (S. Paenit. d. 5 Aug. 1907).

No, oni koji su za *sebe* kupili ili unajmili crkvena dobra, tj. imovinu koja pripada bilo kojoj crkvenoj *pravnoj* osobi, a jednako tako, župnici i drugi nametnuti nadarbenici, padaju u ovo izopćenje; od kojega se odrješenje može podijeliti samo nakon povratka ove imovine. U nekim zemljama, npr. u Francuskoj, Italiji, biskupi imaju posebno ovlaštenje da daju ili olakšaju ovo odrješenje (Sveta pokorničarna, 5. kolovoza 1907.).

8. duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes, acceptantes, permittentes, de industria spectantes, vel quamlibet operam aut favorem praebentes (c. 2351). Cf. quae de hac materia supra n. 279 dicta sunt;

8. sudionici dvoboja ili oni koji samo pozovu na dvoboj, prihvate ga, dopuste, namjerno promatraju, ili mu na bilo koji način pogoduju (kan. 2351.). Usp. ono što je o ovoj materiji rečeno gore n. 279.;

772. 9. clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum sollemne castitatis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium (etiam civiliter tantum) contrahere praesumentes (c. 2388, § 1);

772. 9. klerici u višim redovima ili redovnici ili redovnice nakon svečanog zavjeta čistoće, kao i svi oni koji bi se usudili s nekom od spomenutih osoba sklopiti ženidbu (pa i samo civilno) (kan. 2388., § 1.);

Haec excommunicatio ante novum Codicem reservata fuit Ordinario, cui nunc alia similis excommunicatio reservata est, nempe lata in professos votorum simplicium praesumentes matrimonium contrahere (cf. infra IV, 9). Si clerici religiosive non matrimonium (saltem apparens) sed merum concubinatum attentant, hanc excommunicationem non incurrunt,

Ovo je izopćenje prije novog Zakonika bilo pridržano ordinariju, kojemu je sada pridržano drugo slično izopćenje; naime, izopćenje izrečeno protiv polagatelja jednostavnih zavjeta koji bi se usudili sklopiti ženidbu (usp. dolje IV., 9.). Ako klerici i redovnici ne namjeravaju sklopiti ženidbu (barem prividno), nego obično priležništvo, ne upadaju u ovo izopćenje;

10. qui simoniam committunt in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis (c. 2392);

10. oni koji počine simoniju u bilo kojoj crkvenoj službi, nadarbini ili dostojanstvu (kan. 2392.);

Simoniaci etiam diversis aliis poenis plectuntur, ut patet ex c. 2392, sed excommunicationes, quibus ante novum Codicem puniebantur ii, qui committebant simoniam in ingressu religionis, in stipendiis Missarum collectis etc., videntur esse abolitae.

Počinitelji simonije podložni su i raznim drugim kaznama, kao što je očito iz kan. 2392., ali čini se da su ukinuta izopćenja kojima su prije novog Zakonika kažnjavani oni koji su počinili simoniju u ulasku u redovničku zajednicu, u sabiranju nagrada za Mise itd.

11. omnes, qui documentum quodlibet ad curiam episcopalem pertinens subtraxerunt vel destruxerunt vel celaverunt vel substantialiter mutaverunt (c. 2405).

11. svi koji su oduzeli ili uništili ili sakrili ili bitno izmijenili bilo koji dokument koji pripada biskupskoj kuriji (kan. 2405.).

IV. Excommunicationes reservatae Ordinariis sunt novem.

IV. Izopćenja pridržanih ordinariju ima devet.

773. Excommunicantur hoc modo:

773. Izopćeni su na ovaj način:

1. qui matrimonium ineunt coram ministro acatholico (c. 2319), ut sacris addicto non autem ut est merus officialis civilis;

In foro externo hanc excommunicationem incurrunt etiam ii, qui eam ignorant (S. Off. d. 17 Maii 1892). Episcopi solent statuere determinatas normas, iuxta quas reconciliatio fieri debeat.

1. koji sklope ženidbu pred nekatoličkim službenikom (kan. 2319.), kao vjerskim službenikom, a ne kao pukim civilnim službenikom;

Na vanjskom području u ovo izopćenje padaju i oni koji ga ne poznaju (Sveti Oficij, 17. svibnja 1892.). Biskupi običavaju ustanoviti određena pravila prema kojima se treba izvršiti pomirenje.

2. qui uniuntur matrimonio cum pacto, ut proles educetur extra Ecclesiam catholicam (ib.);

2. koji stupaju u ženidbu s ugovorom da će se njihova djeca odgajati izvan Katoličke Crkve (ibid.);

3. qui scienter liberos suos ministris acatholicis baptizandos offerre praesumpserint (ib.);

3. koji bi se usudili dati svoju djecu nekatoličkim službenicima da ih krste (ibid.);

4. parentes parentumve locum tenentes, qui liberos in religione acatholica educandos vel instituendos scienter tradunt (ib.);

4. roditelji i njihovi zamjenici koji svjesno predaju djecu na odgoj ili pouku u nekatoličkoj religiji (ibid.);

5. qui falsas reliquias conficiunt, aut scienter vendunt, distribuunt vel publicae fidelium venerationi exponunt (c. 2326);

5. oni koji krivotvore relikvije ili ih svjesno prodaju, dijele ili izlažu javnom štovanju vjernika (kan. 2326.);

6. qui violentas manus iniecerunt in personam vel clericorum (non fulgentium aliqua dignitate praelatitia supra I, 2 et II, 8 indicata) vel utriusque sexus religiosorum (c. 2343, § 4);

6. oni koji nasilno dignu ruke ili na osobu klerika (koji se ne odlikuje nekim od prelatskih dostojanstava naznačenih gore I, 2 i II, 8) ili na redovničke osobe oba spola (kan. 2343., § 4.);

7. procurantes abortum, effectu secuto, matre non excepta (c. 2350);

7. oni koji izvrše pobačaj, ako dođe do učinka, ne izuzevši ni majku (kan. 2350.);

8. religiosi apostatae a religione. Quae quidem excommunicatio proprio superiori maiori vel, si religio sit laicalis aut non exempta, Ordinario loci, in quo commorantur, est reservata (c. 2385);

8. redovnici otpadnici od redovništva. Ovo je pak izopćenje pridržano vlastitom višem poglavaru ili, ako je redovnička družba laička ili neizuzeta, ordinariju mjesta u kojem boravi (kan. 2385.);

9. professi votorum simplicium perpetuorum (tam in Ordinibus quam in Congregationibus religiosis); item omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium etiam civiliter tantum contrahere praesumentes (c. 2388, § 2, cf. supra III, 3).

9. polagatelji jednostavnih vječnih zavjeta (kako u redovima, tako i u redovničkim zajednicama); isto tako, svi koji bi se usudili sklopiti ženidbu, pa i samo civilno, s nekom od tih osoba (kan. 2388., § 2., usp. gore III., 3.).

Nota.
Ab his novem censuris confessarii regulares possunt absolvere, nisi Ordinarius aliquam specialiter sibi reservavit. In articulo mortis constitutus et his censuris innodatus a quolibet confessario absolvi potest, quin remaneat obligatio adeundi episcopum, si absolutus convaluerit.

Napomena.
Redovnički ispovjednici mogu odriješiti od ovih devet cenzura, osim ako je ordinarij posebno neku od njih pridržao sebi. Svaki ispovjednik može odriješiti onoga tko se nalazi na času smrti i opterećen je ovim cenzurama, a da pritom ne ostaje obveza obratiti se biskupu ako odriješeni ozdravi.

V. Excommmunicationes nemini reservatae sunt quinque.

774. Excommunicantur hoc modo:

1. auctores et editores, qui sine debita licentia S. Scripturam eiusque adnotationes aut commentarios imprimi curant (c. 2318, § 2);

2. qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, vel haereticos, schismaticos aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum c. 1240, § 1 (c. 2339);

Praeter enumeratos privantur sepultura ecclesiastica:
1. suicidae;
2. mortui in duello aut ex vulnere inde relato;
3. qui mandaverunt suum corpus cremari;
alii peccatores publici.

— Si tamen omnes isti ante mortem dederunt aliqua signa poenitentiae, possunt donari sepultura ecclesiastica.

3. omnes quovismodo reos in illegitima alienatione bonorum ecclesiasticorum, sine requisito beneplacito apostolico (c. 2347, n. 3);

4. qui quoquo modo cogunt aliquem ad statum clericalem vel religiosum (c. 2352);

V. Izopćenja nikomu pridržanih ima pet.

774. Izopćeni su na ovaj način:

1. autori i izdavači, koji bez potrebne dozvole daju tiskati Sveto pismo i njegove bilješke ili komentare (kan. 2318., § 2.);

2. oni koji bi se usudili naložiti ili prisiliti da se crkveno pokopaju nevjernici, otpadnici od vjere, ili krivovjerci, raskolnici i drugi bilo izopćeni bilo kažnjeni interdiktom, protivno propisu kan. 1240., § 1. (kan. 2339.);

Osim nabrojanih, trebaju se lišiti crkvenog pokopa:
1. samoubojice;
2. poginuli u dvoboju ili od ozljede dobivene u dvoboju;
3. tko naloži da mu se tijelo spali [kremira];
drugi javni grešnici.

— No, ako su svi ovi prije smrti dali nekakve znakove pokore [kajanja], može im se dati crkveni pokop.

3. svi koji su na bilo koji način skrivili nezakonito otuđenje crkvene imovine, bez traženja apostolskog odobrenja (kan. 2347., n. 3.);

4. oni koji na bilo koji način prisile nekoga da stupi u klerički ili redovnički stalež (kan. 2352.);

5. qui scienter omiserunt confessarium, a quo sollicitati fuerunt, intra mensem denuntiare (c. 2368, § 2).

5. oni koji svjesno propuste u roku od mjesec dana prijaviti ispovjednika koji ih je zavodio na bludnost (kan. 2368., § 2.).

Art. 2. **De interdictis hodie vigentibus.**

Art. 2. **O interdiktima koji su danas na snazi.**

775. 1. Universitates, collegia, capitula aliaeve *personae morales*, quocumque nomine nuncupentur, appellantes a legibus, decretis, mandatis R. Pontificis pro tempore exsistentis ad universale Concilium (c. 2332).

Personae physicae hoc delictum perpetrantes sunt suspectae de haeresi et incurrunt excommunicationem speciali modo S. Sedi reservatam, ut iam supra II, 3 dictum est. Interdictum, quod incurrunt personae morales, item est speciali modo S. Sedi reservatum.

775. 1. Sveučilišta, zborna tijela, kaptoli i druge *moralne osobe*, bez obzira na to kako se nazivaju, koji se prizovu na opći koncil protiv zakona, odluka, naloga rimskog prvosvećenika koji vlada u ono vrijeme (kan. 2332.).

Fizičke osobe, koje počine ovo kazneno djelo, sumnjive su za krivovjerje i padaju u izopćenje na poseban način pridržano Svetoj Stolici, kao što je već rečeno gore II., 3. Interdikt u koji padaju moralne osobe, također je pridržan Svetoj Stolici na poseban način.

2. Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis interdictis vel admittentes ad celebranda officia divina (per censuram vetita) clericos excommunicatos, interdictos, suspensos post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam contrahunt ipso iure *interdictum ab ingressu ecclesiae*, donec arbitrio eius, cuius sententiam contempserunt, congruenter satisfecerint (c. 2338, § 3).

2. Oni koji svjesno slave bogoslužje ili daju slaviti bogoslužje u mjestima kažnjenima interdiktom ili prime radi slavljenja bogoslužja (zabranjenog cenzurom) klerike koji su kažnjeni izopćenjem, interdiktom, suspenzijom nakon kondemnatorne ili deklaratorne presude, upadaju po samom pravu u *zabranu ulaska u crkvu* [*interdictum ab ingressu ecclesiae*], sve dok ne izvrše prikladnu zadovoljštinu prema ocjeni onoga čiju su presudu prezreli (kan. 2338., § 3.).

3. Qui causam dederunt interdicto locali aut interdicto in communitatem seu collegium, sunt ipso facto personaliter interdicti (ib. § 4). Hoc interdictum videtur esse nemini reservatum.

4. *Sponte* dantes ecclesiasticam sepulturam infidelibus, apostatis a fide, vel haereticis, schismaticis aliisve sive excommunicatis sive interdictis contrahunt *interdictum ab ingressu ecclesiae Ordinario reservatum* (c. 2339).

5. Catholici, qui matrimonium mixtum (etsi validum) sine Ecclesiae dispensatione inire ausi fuerint, ipso facto ab actibus legitimis et *Sacramentalibus* exclusi manent, donec ab Ordinario dispensationem obtinuerint (c. 2375).

Art. 3. **De suspensionibus hodie vigentibus.**

Distinguuntur suspensiones reservatae;
1. S. Sedi;
2. episcopis;
3. superioribus religionis;
4. nemini.

— Nonnullae ex istis suspensionibus sunt potius poenae vindicativae quam censurae.

3. Oni koji su prouzročili mjesni interdikt ili interdikt nad zajednicom ili zavodom, *ipso facto* upadaju u osobni interdikt (ibid., § 4.). Čini se da ovaj interdikt nije nikomu pridržan.

4. Oni koji *vlastitom pobudom* daju crkveni pokop nevjernicima, otpadnicima od vjere ili krivovjercima, raskolnicima ili drugim osobama kažnjenima izopćenjem ili interdiktom, upadaju u *zabranu ulaska u crkvu pridržanu ordinariju* (kan. 2339.).

5. Katolici koji bi se usudili sklopiti mješovitu ženidbu (makar i valjanu) bez oprosta Crkve, *ipso facto* ostaju isključeni od zakonitih crkvenih čina i *blagoslovina*, dok ne prime oprost od ordinarija (kan. 2375.).

Art. 3. **O suspenzijama koje su danas na snazi.**

Razlikuju se suspenzije pridržane:
1. Svetoj Stolici;
2. biskupima;
3. redovničkim poglavarima;
4. nikomu.

— Neke od ovih suspenzija su prije odmazdne kazne nego cenzure.

I. Suspensiones reservatae Sanctae Sedi.

779. 1. Qui sine mandato Apost. Sedis consecrationem episcopalem conferunt vel recipiunt, ipso iure suspensi sunt, donec S. Sedes eos dispensaverit (c. 2370).

2. Omnes clerici (etiam episcopali dignitate aucti) qui simoniace ordinationem aliave sacramenta conferunt aut recipiunt, suspensionem incurrunt (c. 2371).

3. Qui praesumunt recipere ordines ab excommunicato vel suspenso vel interdicto (post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam) aut a notorio apostata, haeretico, schismatico, incurrunt suspensionem a divinis. Qui vero *bona fide* a quopiam eorum sit ordinatus, exercitio careat ordinis sic recepti, donec dispensetur (c. 2372).

4. Qui conferunt ordines
a) sine requisitis litteris testimonialibus aut dimissoriis;
b) sine titulo canonico;
c) sine licentiis necessariis in ordinatione religiosorum, incurrunt ipso facto suspensionem per annum ab ordinum collatione (c. 2373).

I. Suspenzije pridržane Svetoj Stolici.

779. 1. Oni koji bez naloga Apostolske Stolice podijele ili prime biskupsko posvećenje, suspendirani su po samom pravu, dok im Sveta Stolica ne podijeli oprost (kan. 2370.).

2. Svi klerici (pa i uzdignuti na biskupsko dostojanstvo) koji su simonijski podijelili ili primili ređenje i druge sakramente, padaju u suspenziju (kan. 2371.).

3. Oni koji se usude primiti ređenje od osobe koja je kažnjena izopćenjem ili suspenzijom ili interdiktom (nakon kondemnatorne ili deklaratorne presude) ili od notornog otpadnika, krivovjerca, raskolnika, padaju u suspenziju *a divinis*. No, tko je u *dobroj vjeri* zaređen od strane nekoga od ovih, ne smije vršiti ovako primljeni red, dok ne dobije oprost (kan. 2372.).

4. Oni koji zaređuju:
a) bez potrebnih pisanih svjedočanstava ili otpusnica;
b) bez kanonskog naslova;
c) bez nužnih dozvola za ređenje redovnika, padaju *ipso facto* u suspenziju od ređenja kroz godinu dana od ređenja (kan. 2373.).

5. Abbas vel praelatus nullius, qui, cessante legitimo impedimento, intra tres menses a receptis litteris Apostolicis non recepit benedictionem, est ipso facto a iurisdictione suspensus (c. 2402).
Non est extra dubium, num haec suspensio sit reservata, cum Codex sileat de reservatione.

5. Opat ili samosvojni prelat, koji nakon prestanka zakonite zapreke, ne primi blagoslov u roku od tri mjeseca od primitka apostolskog pisma, suspendiran je *ipso facto* od jurisdikcije (kan. 2402.).
Nije bez dvojbe pitanje je li ova suspenzija pridržana, jer Zakonik šuti o pridržaju.

6. Clericus religiosus, in ordinibus maioribus constitutus, cuius professio ob admissum ab ipso dolum nulla fuerit declarata, suspensus est, donec S. Sedi aliter visum fuerit (c. 2387).

6. Redovnički klerik u višim redovima, čije je zavjetovanje proglašeno ništetnim zbog njegove zlonamjerne prijevare, suspendiran je sve dok Sveta Stolica ne odluči drugačije (kan. 2387.).

7. Clericus religiosus professus votorum perpetuorum et in ordinibus sacris constitutus, qui dimissus fuit a religione ob delicta minora (iis, qui in c. 670 indicantur), ipso facto suspensus manet (c. 671).

7. Redovnički klerik, koji je položio vječne zavjete i koji je u višim redovima, a koji je otpušten iz redovničke zajednice zbog manjih kaznenih djela (onih koja su naznačena u kan. 670.), *ipso facto* ostaje suspendiran (kan. 671.).

8. Sacerdotes, qui sine debitis litteris a S. Congregatione Consistoriali (d. 30 Dec. 1918) requisitis ex Europa vel ex Mediterranei oris ad Americam vel ad insulas Philippinas temere arroganterque demigraverint, suspensi a divinis ipso facto manent; qui si nihilominus sacris (quod Deus avertat) operari audeant, in irregularitatem incidunt; a quibus poenis absolvi non possunt nisi a S. Congregatione Consistoriali (Act. Ap. Sed. XI, 43).

8. Svećenici koji bez potrebnih pisama Svete konzistorijalne kongregacije (30. prosinca 1918.), olako i drsko migriraju iz Europe ili sa sredozemne obale u Ameriku ili na filipinske otoke, *ipso facto* ostaju suspendirani *a divinis*. Oni koji bi se, unatoč tome, usudili služiti svete obrede (što neka Bog otkloni), padaju u nepravilnost; od ovih ih kazna ne može odriješiti nitko osim Svete konzistorijalne kongregacije (Act. Ap. Sed. XI., 43.).

II. Suspensio reservata Ordinario.

777. Clericus, qui ausus fuit ad iudicem laicum trahere (non obtenta ab Ordinario loci licentia) personam ecclesiasticam (quae tamen non fulget dignitate cardinalitia, episcopali, praelatitia maiore), incurrit *suspensionem ab officiis* (c. 2341).

II. Suspenzija pridržana ordinariju.

777. Klerik koji se usudio povući pred laičkog suca (ako nije dobio dopuštenje mjesnog ordinarija) crkvenu osobu (koja se ipak ne odlikuje kardinalskim, biskupskim, višim prelatskim dostojanstvom), upada u *suspenziju od služba* (kan. 2341.).

III. Suspensio reservata superiori maiori religioso.

778. Religiosus fugitivus in sacris constitutus suspensus est (c. 2386).

Non solum religiosi proprie dicti, sed etiam sodales sine votis in societatibus virorum in communi viventes plectuntur hac paena, si sunt fugitivi (Commissio Pontificia d. 3 Iun. 1918).

III. Suspenzija pridržana višem redovničkom poglavaru.

778. Redovnik bjegunac u višim redovima jest suspendiran (kan. 2386.).

Ne samo redovnici u vlastitom smislu riječi, nego i članovi koji zajednički žive bez zavjeta u društvima muškaraca, padaju u ovu kaznu, ako su bjegunci (Pontifikalna komisija, 3. lipnja 1918.).

IV. Suspensiones reservatae nemini.

779. 1. Sacerdos, qui sine necessaria iurisdictione praesumpserit sacramentales confessiones audire, est ipso facto suspensus a divinis; qui autem a peccatis reservatis absolvere praesumpserit, ipso facto suspensus est ab audiendis confessionibus (c. 2366).

IV. Suspenzije koje nisu pridržane nikomu.

779. 1. Svećenik koji bi se usudio slušati sakramentalne ispovijedi bez nužne jurisdikcije, *ipso facto* upada u suspenziju *a divinis*; a tko bi se usudio odriješiti od pridržanih grijeha, *ipso facto* upada u suspenziju od slušanja ispovijedi (kan. 2366.).

2. Qui sine litteris vel cum falsis dimissoriis litteris vel ante canonicam aetatem vel per saltum ad ordines *malitiose* accesserit, est ipso facto a suscepto ordine suspensus (c. 2374).

2. Tko bi *zlonamjerno* pristupio ređenju bez pisane otpusnice ili s krivotvorenom otpusnicom, ili prije kanonske dobi, ili povredom susljednosti, *ipso facto* upada u suspenziju od primljenoga reda (kan. 2374.).

3. Clericus, qui in manus laicorum *praesumpserit* resignare officium, beneficium aut dignitatem ecclesiasticam, ipso facto suspensionem a divinis incurrit (c. 2400).

3. Klerik koji bi se usudio u ruke laika podnijeti ostavku na crkvenu službu, nadarbinu ili dostojanstvo, *ipso facto* upada u suspenziju *a divinis* (kan. 2400.).

4. Vicarius capitularis illegitime concedens litteras dimissorias pro ordinatione ipso facto subiacet *suspensioni a divinis* (c. 2409).

4. Kapitularni vikar koji nezakonito udijeli pisanu otpusnicu za ređenje, *ipso facto* upada u *suspenziju a divinis* (kan. 2409.).

5. Superiores religiosi, qui illegitime subditos suos ad episcopum alienum ordinandos remittere *praesumpserint*, ipso facto suspensi sunt per mensem *a Missae celebratione* (c. 2410).

5. Redovnički poglavari koji bi se *usudili* nezakonito otpustiti svoje podložnike drugom biskupu radi ređenja, *ipso facto* padaju u suspenziju *od slavljenja Mise* kroz mjesec dana (kan. 2410.).

Haec suspensio afficit etiam superiores societatum clericalium sine votis, si societas gaudet privilegio concedendi suis subditis dimissorias ad ordines (Pont. Com. d. 2-3 Iun. 1918. Act. Ap. Sed. X 347).

Ova suspenzija pogađa i poglavare kleričkih društava bez zavjeta, ako društvo ima povlasticu dijeliti svojim podložnicima otpusnice za ređenje (Pontifikalna komisija, 2.-3. lipnja 1918., Act. Ap. Sed. X., 347.).

TRACTATUS VII.

De indulgentiis.

Iste tractatus dividitur in tria capita:

1. de indulgentiis in genere;

2. de condicionibus requisitis ad lucrandas indulgentias;

3. de nonnullis indulgentiis in particulari.

CAPUT I. **De indulgentiis in genere.**

780. Notio.
Indulgentia est remissio coram Deo poenae temporalis debitae pro peccatis (ad culpam quod attinet, iam deletis), quam ecclesiastica auctoritas extra sacramentum paenitentiae ex thesauro Ecclesiae concedit: pro vivis per modum absolutionis, pro defunctis per modum suffragii (c. 911).

Dicitur **1**: *remissio coram Deo poenae temporalis*; non enim indulgentiis remittitur culpa neque mortalis neque venialis, uti calumniose Protestantes asserunt.

Postquam culpa peccati iam deleta est aliis modis, indulgentiae remittunt poenam temporalem residuam, et quidem non in solo foro ecclesiastico, sed etiam in foro Dei; ac proinde haec poena temporalis sic remissa iam non est luenda neque in hac terra neque in purgatorio.

TRAKTAT VII.

O oprostima.

Ovaj se traktat dijeli na tri poglavlja:

1. općenito o oprostima;

2. o potrebnim uvjetima za dobivanje oprosta;

3. pojedinačno o nekim oprostima.

POGLAVLJE I. **Općenito o oprostima.**

780. Pojam.
Oprost je otpuštenje vremenite kazne pred Bogom, koja se duguje za grijehe (koji su već izbrisani glede krivnje), što crkvena vlast izvan sakramenta pokore dijeli iz riznice Crkve: za žive na način odrješenja, a za pokojne na način zagovora (kan. 911.).

Kaže se **1.**: *otpuštenje vremenite kazne pred Bogom*; naime, oprostima se ne otpušta ni smrtni ni laki grijeh [krivnja], kao što klevetnički tvrde protestanti.

Nakon što je krivnja grijeha već izbrisana drugim načinima, oprosti otpuštaju preostalu vremenitu kaznu, i to ne samo pred sudom Crkve, nego i pred Božjim sudom; pa stoga ovu vremenitu kaznu, koja je tako otpuštena, ne treba više okajavati ni na ovoj zemlji ni u čistilištu.

Dicitur **2**: *quam ecclesiastica auctoritas extra sacramentum paenitentiae ex thesauro Ecclesiae concedit*.

Poenae temporales residuae post remissionem culpae possunt multis modis deleri: satisfactione sacramentali, operibus mortificationis libere susceptis atque patienter toleratis miseriis huius vitae.

Per indulgentias autem delentur istae poenae, in quantum Ecclesia ex suo thesauro, i. e. ex cumulo satisfactionum Christi et sanctorum, offert satisfactionem debitam. Fundantur igitur indulgentiae super duobus, scil. super thesauro Ecclesiae et super vicaria satisfactione (cf. nostrum Man. theol. mor. III 541).

Dicitur **3**: *pro vivis per modum absolutionis, pro defunctis per modum suffragii*.

Cum enim Ecclesia ex iurisdictione, quam habet super omnes fideles vivos, possit eos absolvere ab omnibus, quae impediunt ingressum in caelum, largiendo indulgentias revera absolvit a poenis temporalibus; cum autem careat iurisdictione in defunctos, non potest nisi per modum suffragii offerre ex thesauro suo satisfactiones seu indulgentias pro defunctis.

Kaže se **2.**: *koji crkvena vlast izvan sakramenta pokore dijeli iz riznice Crkve*.

Vremenite kazne, koje ostanu nakon otpuštenja krivnje, mogu se izbrisati na mnogo načina: sakramentalnom zadovoljštinom, slobodno poduzetim djelima mrtvljenja i strpljivim podnošenjem patnji ovoga života.

Oprostima se pak brišu ove kazne, utoliko što Crkva iz svoje riznice, tj. iz skupa zadovoljština Krista i svetih, prinosi dužnu zadovoljštinu. Dakle, oprosti se temelje na dvije stvari, tj. na riznici Crkve i na namjesničkoj zadovoljštini (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 541.).

Kaže se **3.**: *za žive na način odrješenja, a za pokojne na način zagovora*.

Budući da Crkva po jurisdikciji, koju ima nad svim živim vjernicima, može odriješiti ove vjernike od svega što im zaprječuje ulazak u nebo, dijeleći oproste zaista odrješuje od vremenitih kazna; ali kako nema jurisdikciju nad pokojnima, može za pokojne prikazati zadovoljštine ili oproste iz svoje riznice samo način zagovora [molitve].

781. Divisiones.
1. Ratione *effectus* distinguuntur indulgentiae *plenariae* et *partiales*, prout totam vel partem tantum poenae remittunt.

Plenaria indulgentia ita concessa intellegitur, ut, si quis eam plenarie lucrari non possit, eam tamen partialiter lucretur pro dispositione, quam habet (c. 926). Nequit autem indulgentia plenaria annexa alicui operi acquiri pluries in die, quamvis idem opus pluries ponatur, nisi tamen aliud expresse cautum sit (c. 928).

— *Partialis* indulgentia, quantam partem poenarum remittat, nequit certo determinari.
Communissime docent auctores, indulgentiam partialem, e. g. septem annorum totidemque quadragenarum, remittere tantam partem poenarum, quanta remissa fuit per paenitentiam septem annorum totidemque quadragenarum peractam iuxta veterem disciplinam Ecclesiae.

Partiales indulgentiae, nisi contrarium expresse notetur, saepius per diem, eodem opere repetito, possunt lucrifieri (c. 928).

2. Ratione *subiecti* distinguuntur indulgentiae pro vivis et pro defunctis, prout vivis aut defunctis sunt applicabiles.

781. Podjele.
1. S obzirom na učinak razlikuju se *potpuni* i *djelomični* oprosti, prema tome otpuštaju li čitavu kaznu ili samo dio kazne.

Potpuni oprost razumije se da je tako podijeljen da ga onaj tko ga ne može dobiti u potpunosti, ipak dobiva djelomično prema svojoj pripravljenosti (kan. 926.). No, potpuni oprost vezan uz neko djelo, ne može se dobiti više puta na dan, pa i kad se isto djelo više puta izvrši, osim ako je drugačije izričito određeno.

— *Djelomični* oprost: koliki dio kazni otpušta, ne može se izvjesno odrediti.
Autori najopćenitije naučavaju da djelomični oprost, npr. sedam godina i toliko četrdesetnica, otpušta toliki dio kazni, koliki je bio otpušten pokorom od sedam godina i toliko četrdesetnica prema staroj disciplini Crkve.

Djelomični oprosti, osim ako je drugačije izričito naznačeno, mogu se dobiti više puta u danu, ponavljanjem istog djela (kan. 928.).

2. S obzirom na *subjekt*, razlikuju se oprosti za žive i za pokojne, prema tome mogu li se primijeniti živima ili pokojnima.

Omnes indulgentiae concessae a Rom. Pontifice sunt applicabiles defunctis, nisi aliud constet (c. 930). Pariter omnes indulgentiae, quas lucrantur ii, qui sic dictum actum heroicum emiserunt (Raccolta 531).

Svi oprosti koje je podijelio rimski prvosvećenik mogu se namijeniti za pokojne, osim ako je drugačije određeno (kan. 930.). Jednako tako, svi oprosti koje dobiju oni koji su izvršili takozvano junačko djelo [za duše u čistilištu] (Raccolta 531.).

3. Ratione *modi* distinguuntur indulgentiae *personales*, *reales*, *locales*; prout conceduntur aut determinatis personis e. g. membris alicuius confraternitatis, aut connectuntur cum certis rebus e. g. cum rosario, aut cum certo loco e. g. cum tali ecclesia.

3. S obzirom na *način*, razlikuju se *osobni oprosti*, *stvarni oprosti*, *mjesni oprosti*; prema tome udjeljuju li se određenim osobama, npr. članovima određene bratovštine, ili su povezani s određenim stvarima, npr. s krunicom, ili s određenim mjestom, npr. s takvom crkvom.

782. Dispensatores indulgentiarum sunt:

a) *Rom. Pontifex* (illimitate);

b) *Cardinales* 200 dierum (c. 239, § 1. n. 24);

c) *Archiepiscopi* in tota sua provincia 100 dierum (c. 274, n. 2);

d) *Episcopi residentiales* in sua dioecesi 50 dierum (c. 349, § 2, n. 2). In consecratione autem ecclesiae vel altaris episcopus potest ampliores indulgentias concedere (c. 1166);

e) *Vicarii et Praefecti Apostolici* intra sui territorii fines et perdurante munere 50 dierum (c. 294, § 2);

782. Djelitelji oprosta su:

a) *rimski prvosvećenik* (neograničeno);

b) *kardinali* 200 dana (kan. 239., § 1. n. 24.);

c) *nadbiskupi* u čitavoj svojoj pokrajini 100 dana (kan. 274., n. 2.);

d) *rezidencijalni biskupi* u svojoj biskupiji 50 dana (kan. 349., § 2., n. 2.). No, prigodom posvećenja crkve ili oltara biskup može podijeliti obilnije oproste (kan. 1166.);

e) *apostolski vikari i prefekti* unutar granica svojeg područja i u vrijeme trajanja svoje službe oprost od 50 dana (kan. 294., § 2.);

Nota. Omnes inferiores Rom. Pontifici ordinarie nequeunt:

a) suam facultatem concedendi indulgentias aliis committere;

b) indulgentias concedere defunctis applicabiles;

c) eidem rei seu actui pietatis vel sodalitio, cui iam a S. Sede vel ab alio indulgentiae concessae sunt, alias adiungere, nisi novae condiciones adimplendae praescribantur (c. 913).

Napomena. Svi niži od rimskog prvosvećenika redovito ne mogu:

a) svoje ovlaštenje za dijeljenje oprosta povjeriti drugima;

b) dijeliti oproste koji se mogu namijeniti za pokojne;

c) istoj stvari ili činu pobožnosti ili udruženju, kojima je već podijelila oproste Sveta Stolica ili netko drugi, dodati druge oproste, osim ako se propišu novi uvjeti koje treba ispuniti (kan. 913.).

f) Nuntii, Legati a latere, Paenitentiarius maior Romae aliique possunt item nonnullas indulgentias concedere.

f) nunciji, izaslanici pobočnici [legati a latere], viši pokorničar u Rimu i drugi mogu isto tako podijeliti neke oproste.

CAPUT II. **De condicionibus requisitis ad lucrandas indulgentias.**

POGLAVLJE II. **O potrebnim uvjetima za dobivanje oprosta.**

Pro consecutione indulgentiae requiruntur tria:
1. debita intentio;
2. status gratiae et perfecta unio sanctorum;
3. impletio operum praescriptorum (c. 925).

Za dobivanje oprosta traži se troje:
1. potrebna nakana;
2. stanje milosti i potpuno zajedništvo svetih;
3. ispunjenje propisanih djela (kan. 925.).

783. 1. *Intentio* quaelibet virtualis, immo et habitualis i. e. quae semel habita et numquam retracta est, sufficit ad lucrandas indulgentias. Indulgentia enim est purum beneficium, quod quilibet praesumitur acceptare, qui non positive contradixerit.

783. 1. Svaka virtualna *nakana*, štoviše, i habitualna nakana, tj. koju je netko jednom imao i nikada je nije povukao, dovoljna je za dobivanje oprosta. Naime, oprost je čista povlastica, za koju se pretpostavlja da je svatko prihvaća tko joj se pozitivno ne protivi.

Si quis autem vult applicare animae determinatae aliquam indulgentiam, profecto requiritur intentio explicita (saltem virtualis).

No, ako netko želi neki oprost namijeniti određenoj duši, svakako je potrebna izričita nakana (barem virtualna).

784. 2. *Status gratiae, immo et perfecta unio sanctorum* requiritur ad lucrandam quamlibet indulgentiam.

784. 2. *Stanje milosti, štoviše, i potpuno zajedništvo svetih*, traži se za dobivanje svakog oprosta.

Quare indulgentias nequeunt lucrari
a) non-baptizati et excommunicati;
b) illi, qui sunt in statu peccati mortalis.

Zato oproste ne mogu dobiti:
a) nekršteni i izopćeni;
b) oni koji su u stanju smrtnog grijeha.

Immo etiam peccatum veniale impedit, ne *tota* poena temporalis condonetur. Aliorum quidem iam quoad culpam deletorum peccatorum poenae residuae per indulgentias tunc deleri possunt, sed non poena peccati venialis nondum remissi.

Štoviše, i laki grijeh sprječava da se otpusti *cijela* vremenita kazna. Tada se, doduše, mogu izbrisati preostale vremenite kazne, koje se tiču grijeha čija je krivnja već izbrisana, ali ne i kazna za laki grijeh koji još nije otpušten.

— Sunt quidem pauci auctores, qui docent pro animabus purgatorii acquiri posse indulgentias etiam ab illo, qui ipse est in statu peccati mortalis, sed haec sententia est parum probabilis et manifeste adversatur doctrinae S. Thomae. Sufficit autem, ut adsit status gratiae saltem in fine operum praescriptorum (c. 925, § 1).

— Postoje ipak malobrojni pisci koji naučavaju da za duše u čistilištu može zadobiti oproste i onaj tko je sam u stanju smrtnog grijeha, ali ovo je mišljenje malo vjerojatno i očito se protivi nauku sv. Tome. No, dovoljno je da postoji stanje milosti barem na kraju propisanih djela (kan. 925., § 1.).

785. 3. *Opera praescripta* pro indulgentiis lucrandis necesse est ut fideliter impleantur, ita ut substantialis mutatio irritet indulgentiam lucrandam.

785. 3. *Propisana djela* za dobivanje oprosta nužno je da se vjerno ispune, tako da bi bitna promjena dobivanje oprosta učinila ništetnim.

Opera praescripta debent

Propisana djela trebaju se:

a) impleri *personaliter*, nisi sit eleemosyna, quae etiam dari potest per alium. Hinc etiam iuxta vigentem disciplinam non potest indulgentia applicari alteri *vivo* (c. 930);

a) *osobno* ispuniti, osim ako je riječ o milostinji, koju može dati i drugi. Zato se također prema važećoj disciplini oprost ne može namijeniti za drugog *živog* čovjeka (kan. 930.);

b) *supererogatorie* impleri et non per opera iam aliunde praescripta *sub peccato* (nisi tamen aliud expresse dicatur in concessione), e. g. quando praescripta est visitatio ecclesiae, nequit id fieri per auditionem Missae dominicalis. Qui tamen praestat opus sibi in sacramentalem paenitentiam iniunctum et indulgentiis forte ditatum, potest simul et paenitentiae satisfacere et indulgentias lucrari (c. 932).

b) *superogativno* ispuniti, a ne djelima koja su već drugdje propisana *pod grijeh* (osim ako je drugačije izričito rečeno prilikom podjele oprosta), npr. kada je propisano pohođenje crkve, ovo se ne može izvršiti slušanjem nedjeljne Mise. No, tko izvrši djelo koje mu je određeno kao sakramentalna pokora, a koje je možda obdareno oprostima, može istodobno i zadovoljiti pokori i dobiti oprost (kan. 932.).

Item per communionem paschalem indulgentiae ordinarie acquiri possunt (Decreta auth. n. 327).

Isto tako, uskrsnom pričešću redovito se mogu dobiti oprosti (Decreta auth., n. 327.).

Nota. 1. Uno eodemque opere, cui ex variis titulis indulgentiae annexae sunt, non possunt plures acquiri indulgentiae, nisi opus requisitum sit confessio vel communio, aut nisi aliud expresse cautum fuerit (c. 933).

Napomena. 1. Jednim te istim djelom, uz koje su vezani oprosti po različitim naslovima, ne može se dobiti više oprosta, osim ako je potrebno djelo ispovijed ili pričest, ili ako je drugačije izričito određeno (kan. 933.).

Sic e. g. si quis recitat rosarium (rite benedictum), lucratur simul indulgentias Dominicanorum et Crucigerorum (Pius X, d. 12 Iunii 1907, Beringer-Hilgers, Die Ablässe I 113).

Tako npr. ako netko moli krunicu (pravilno blagoslovljenu), dobiva istodobno oproste dominikanaca i križara (Pio X., 12. lipnja 1907., Beringer-Hilgers, Die Ablässe, I. 113).

2. Pia opera ad lucrandas indulgentias iniuncta, confessarii possunt in alia commutare pro iis, qui legitimo detenti impedimento eadem praestare nequeunt (c. 935). Cum haec facultas sit generaliter et sine limitatione concessa, ea uti potest confessarius etiam extra confessionem et etiam quantum ad communionem.

2. Pobožna djela određena za dobivanje oprosta ispovjednici mogu zamijeniti drugim djelima za one osobe koje ih zbog zakonite zapreke ne mogu izvršiti (kan. 935.). Budući da je ovo ovlaštenje podijeljeno općenito i bez ograničenja, ispovjednik ga može koristiti i izvan ispovijedi i što se tiče pričesti.

Particularia opera, quae solent imponi ad indulgentias lucrandas, sunt
a) confessio,
b) communio,
c) visitatio alicuius ecclesiae,
d) certae preces.

Pojedina su djela, koja se obično određuju za dobivanje oprosta:
a) ispovijed,
b) pričest,
c) pohod neke crkve,
d) određene molitve.

786. a) *Confessio*, si qua praescripta est, debet fieri ab iis quoque, qui non habent nisi peccata venialia. Confessio autem sacramentalis peracta *octiduo* ante vel post diem pro indulgentiis determinatam sufficit ad lucrandas omnes indulgentias durantibus his octiduis (c. 931, § 1).

786. a) *Ispovijed*, ako je propisana, trebaju obaviti i oni koji imaju samo lake grijehe. Sakramentalna pak ispovijed obavljena u vremenu od *osam dana* prije ili poslije dana određenog za oprost dovoljna je za dobivanje svih oprosta tijekom tih osam dana (kan. 931., § 1.).

Pro aliquibus dioecesibus concessum est indultum, ut fideles possint omnes indulgentias lucrari, dummodo confessionem peregerint ab ultima quindena.

Nekim biskupijama podijeljen je indult da vjernici mogu dobiti sve oproste ako su obavili ispovijed u zadnjih petnaest dana.

Immo Christifideles, qui solent (nisi legitime impediantur) saltem bis in mense ad paenitentiae sacramentum accedere aut s. communionem recipere cotidie (quamvis semel aut iterum in hebdomada ab ea abstineant) possunt lucrari omnes indulgentias, quae ceteroquin sine confessione acquiri non possent (exceptis indulgentiis iubilaei vel ad instar iubilaei c. 931, § 3). Ergo e. g. sacerdos, qui cotidie solet Missam dicere, potest lucrari omnes indulgentias, etiamsi non valet confiteri nisi semel in sex hebdomadis.

Štoviše, Kristovi vjernici koji običavaju (ako nisu zakonito spriječeni) pristupiti sakramentu pokore barem dvaput mjesečno ili svakodnevno primati sv. pričest (pa i kad se jednom ili dvaput u tjednu uzdrže od primanja pričesti), mogu dobiti sve oproste koji se inače ne mogu dobiti bez ispovijedi (osim jubilejskog oprosta ili oprosta poput jubilejskog, kan. 931., § 3.). Stoga, npr. svećenik koji svakog dana običava služiti Misu, može dobiti sve oproste, pa makar se ne može češće ispovjedati nego jednom u šest tjedana.

787. b) *Communio* una (etiam paschalis) sufficit ad lucrandas plures indulgentias pro eadem die, quarum singulae exigunt communionem. Si indulgentia concessa est pro determinata die, semper iam pridie, et insuper intra subsequentem octavam, licet communionem praescriptam peragere.

787. b) Jedna *pričest* (pa i uskrsna) dovoljna je za dobivanje više oprosta istog dana, ako je za svaki od njih potrebna pričest. Ako je oprost podijeljen za određeni dan, uvijek je dopušteno u osam dana prije ili također nakon tog dana, obaviti propisanu pričest.

Illis, qui propter infirmitatem diuturnam aut aliud impedimentum physicum permanens nequeunt communionem praescriptam suscipere, potest confessarius aliud pium opus subrogare. Eandem commutationem potest confessarius concedere pueris, qui nondum accesserunt ad ss. eucharistiam.

Onima, koji zbog dugotrajne bolesti ili druge trajne fizičke zapreke, ne mogu primiti propisanu pričest, može je ispovjednik zamijeniti drugim pobožnim djelom. Ispovjednik može istu zamjenu udijeliti i djeci, koja još nisu pristupila Presvetoj Euharistiji.

788. c) *Visitatio ecclesiae* aliquando praescripta ad lucrandas indulgentias facienda est in ecclesia determinata, si ita est statutum. Sin autem visitatio alicuius ecclesiae in genere praescripta est, sufficit visitare quamcumque ecclesiam vel etiam oratorium publicum, non autem oratorium semi-publicum aut privatum.

788. c) *Pohod crkve*, koji je ponekad propisan za dobivanje oprosta, treba obaviti u određenoj crkvi, ako je tako ustanovljeno. No, ako je općenito propisan pohod određene crkve, dovoljno je pohoditi bilo koju crkvu ili također javni oratorij, ali ne i polujavni ili privatni oratorij.

Nihilominus illi, qui perfectionis studio vel educationis vel institutionis vel valetudinis causa vitam communem agunt in domibus, quae carent ecclesia vel publico sacello, sed quae de consensu Ordinarii constitutae sunt; necnon personae omnes ad illis ministrandum ibidem commorantes possunt visitando proprium sacellum semipublicum peragere visitationem praescriptam alicuius ecclesiae *indeterminatae* (c. 929).

Ipak, oni koji zbog nastojanja oko savršenstva ili obrazovanja ili odgoja ili zdravlja, provode zajednički život u kućama koje nemaju crkvu ili javnu kapelu, ali koje su ustanovljene pristankom ordinarija; također sve osobe koje ondje borave kao njihova posluga, mogu pohodom vlastite polujavne kapele izvršiti propisani pohod neke *neodređene* crkve (kan. 929.).

Indulgentia *plenaria*, concessa ut *cotidiana perpetua* vel *ad tempus* visitantibus aliquam ecclesiam vel oratorium publicum, ita intellegenda est, ut quidem quacumque die sed *semel tantum* in anno ab unoquoque fideli acquiri possit, nisi aliud in decreto expresse dicatur (c. 921, § 3).

Potpuni oprost, podijeljen kao *trajni svakodnevni* ili *povremeni* oprost onima koji pohode neku crkvu ili javni oratorij, treba tako razumjeti da ga, doduše, svaki vjernik može dobiti na bilo koji dan, ali *samo jednom* u godini, osim ako je u odluci izričito rečeno drugačije (kan. 921., § 3.).

Ad lucrandam indulgentiam *alicui diei affixam*, si visitatio ecclesiae vel oratorii requiratur, haec fieri potest a meridie praecedentis diei usque ad mediam noctem, quae statutum diem claudit (c. 923).

Radi dobivanja oprosta *vezanog uz neki dan*, ako se traži pohod crkve ili oratorija, može se obaviti od popodneva prethodnog dana, pa sve do ponoći kojom završava propisani dan (kan. 923.).

Hinc e. g. pro lucranda indulgentia sic dicta «toties quoties» nunc maius tempus concessum est quam ante novum Codicem.

Stoga, npr. za dobivanje takozvanog oprosta »toties quoties« danas je dodijeljeno više vremena nego što je to bilo prije novog Zakonika.

789. d) *Preces recitandae* debent esse: *vocales*, ideoque non sufficiunt mere mentales, nisi expresse contrarium notetur.

789. d) *Molitve koje treba recitirati* trebaju biti: *usmene*, i zato nisu dovoljne samo mislene molitve, osim ako je suprotno izričito naznačeno.

Si preces *in genere* praescribuntur ad mentem Rom. Pontificis, sufficiunt quaecumque preces orales, e. g. Pater noster, Litaniae etc. Sin autem preces peculiares assignantur, possunt quidem in quocumque idiomate recitari, sed indulgentiae cessant ob quamlibet additionem, detractionem vel interpolationem (c. 934, § 2). Hoc statutum videtur esse satis durum; quare e. g. indulgentiae concessae recitationi rosarii non cessant, si post quamlibet decadem vel post quodlibet Ave Maria intercalatur mysterium meditandum, ut declaravit S. Paenitentiaria 22 Ian. 1921 (Act. Ap. Sed. XIII 164).

Ako su *općenito* propisane molitve na nakanu rimskog prvosvećenika, dovoljne su bilo koje usmene molitve, npr. Oče naš, litanije itd. No, ako su naznačene posebne molitve, mogu se, doduše, izgovoriti na bilo kojem jeziku, ali oprosti prestaju ako je bilo što dodano, propušteno ili umetnuto (kan. 934., § 2.). Ova odredba izgleda dosta strogo; zato npr. oprosti podijeljeni za molitvu krunice ne prestaju, ako se nakon svake desetice ili svakog Zdravo Marijo umetne otajstvo koje se razmatra, kao što je izjavila Sveta pokorničarna 22. siječnja 1921. (Act. Ap. Sed., XIII., 164.).

— Si *cum socio* preces recitantur, satis est non solum eas *alternatim* recitare, sed etiam mente eas prosequi, dum ab alio recitantur (ib. § 3).

— Ako se molitve recitiraju *s drugim*, dovoljno je ne samo *naizmjenično* recitirati, nego ih pratiti umom, dok ih drugi recitira (ibid., § 3.).

Muti lucrari possunt indulgentias, si una cum ceteris fidelibus in eodem loco orantibus mentem ac pios sensus ad Deum attollunt, immo etiam, si agitur de precibus privatis, si eas mente recolunt signisve effundunt vel tantummodo oculis percurrunt (c. 936).

Nijemi mogu dobiti oproste, ako zajedno drugim vjernicima, koji mole na istom mjestu, uzdignu dušu i pobožne osjećaje Bogu; štoviše, ako je riječ o privatnim molitvama, ako ih mišlju izmole i izraze znakovima ili samo očima pročitaju (kan. 936.).

790. Cessatio indulgentiarum in novo Codice clare ordinata est.

1. Indulgentiae *locales* cessant, si ecclesia vel oratorium penitus destruatur; reviviscunt autem indulgentiae, si ecclesia intra 50 annos in eodem vel in eodem fere loco sub eodem titulo reaedificatur (c. 924, § 1).

2. Indulgentiae *reales* cessant solummodo in duobus casibus:
a) si res prorsus desinunt esse;
b) si venduntur (ib. § 2).

Hinc non cessant indulgentiae, si res indulgentiis ditata, e. g. rosarium, alteri *donatur* aut *commodatur*, idque etiam postquam quis ea usus est ad indulgentias lucrandas; si *successive* reparetur res secundum partes minores, quamvis tandem aliquando tota res sit mutata; econtra videtur cessare indulgentia alicui rosario concessa, si illis chorda ita rumpitur, ut non habeatur nisi acervus granorum.

790. Prestanak oprosta jasno je uređen u novom Zakoniku.

1. *Mjesni* oprosti prestaju, ako se crkva ili oratorij u potpunosti uništi; ali oprosti oživljavaju ako se crkva u roku od 50 godina ponovno izgradi na istom mjestu ili gotovo na istom mjestu pod istim naslovom (kan. 924., § 1.).

2. *Stvarni* oprosti prestaju samo u dva slučaja:
a) ako stvari u potpunosti nestanu;
b) ako se prodaju (ibid., § 2.).

Stoga, ne prestaju oprosti ako se stvar obdarena oprostima, npr. krunica, *daruje* ili *posudi* drugomu, i to također nakon što ju je već netko koristio za dobivanje oprosta; te ako se *sukcesivno* popravlja stvar glede njezinih manjih dijelova, premda se ponekad čitava stvar promijeni. S druge strane, čini se da prestaje oprost podijeljen za neku krunicu, ako joj se nit tako prekine da ne ostane ništa drugo nego skup kuglica.

CAPUT III. **De nonnullis indulgentiis in specie.**

De paucis indulgentiis in particulari agimus, de iis nempe, quae frequentius in praxi sacerdotali occurrunt, scil. de indulgentia in articulo mortis, in benedictione papali, in absolutione generali, de indulgentiis annexis altari privilegiato, coronis, viae crucis. Omittimus indulgentiam iubilaei, quia in unoquoque iubilaeo solent particularia statuta ferri.

POGLAVLJE III. **O nekim vrstama oprosta.**

Raspravljat ćemo posebno o malom broju oprosta, naime, o onima koji se češće javljaju u svećeničkoj praksi, tj. o oprostu na času smrti, o papinskom blagoslovu, o općem odrješenju, o oprostima vezanima uz povlašteni oltar, krunice, križni put. Izostavljamo jubilejski oprost, jer se u svakom jubileju obično donose posebne odredbe.

1. Indulgentia in articulo mortis.

791. Natura.
Indulgentia in articulo mortis est ea, quam Summus Pontifex per se vel per delegatum moribundis impertitur sub forma cuiusdam absolutionis seu benedictionis.

Distinguitur ista indulgentia ab aliis, quas fideles in articulo mortis lucrari possunt, e. g. osculando crucifixum, tenendo nonnulla numismata, vel tamquam membra alicuius confraternitatis. Huiusmodi enim indulgentias ipse fidelis sibi applicat, dum indulgentia papali benedictioni annexa non potest applicari nisi per benedictionem sacerdotis auctoritate Rom. Pontificis concessam.

1. Oprost na času smrti.

791. Narav.
Oprost na času smrti jest onaj koji vrhovni svećenik sam ili po poslaniku dijeli umirućima pod oblikom određenog odrješenja ili blagoslova.

Ovaj se oprost razlikuje od drugih oprosta, koje vjernici mogu dobiti na času smrti, npr. ljubljenje raspela, držanje nekih medaljica, ili kao članovi neke bratovštine. Naime, ovakve oproste vjernik sam sibi primjenjuje, dok se oprost povezan s papinskim blagoslovom ne može primijeniti drugačije nego po blagoslovu svećenika podjeljenom vlašću rimskog prvosvećenika.

Haec indulgentia non sortitur effectum suum nisi *momento, quo anima a corpore separatur* coram supremo iudice comparitura, neque videtur esse applicabilis aliis defunctis, etiam si quis fecerit sic dictum actum heroicum. S. Cong. Indulg. de hac re interrogata recusavit responsum dicens d. 23 Ian. 1901: «non esse interloquendum.»

Ovaj oprost postiže svoj učinak tek u *trenutku u kojem se duša odvaja od tijela* da bi došla pred Višnjeg Suca, i izgleda da se ne može namijeniti za druge pokojnike, pa i ako je netko učinio takozvano junačko djelo. Kad je Sveta kongregacija za oproste bila upitana o ovoj stvari, odbila je odgovor, govoreći 23. siječnja 1901.: »non esse interloquendum.«

Subiectum. Benedictionem cum indulgentia plenaria in articulo mortis recipere possunt omnes in gravi periculo mortis constituti, qui sunt capaces absolutionis sacramentalis neque eam in eodem periculo mortis iam receperunt.

Subjekt. Blagoslov s potpunim oprostom na času smrti mogu primiti svi koji se nalaze u teškoj smrtnoj opasnosti, te koji su sposobni primiti sakramentalno odrješenje, a nisu ga već primili u istoj smrtnoj opasnosti.

Declaratur.
Dicitur **1**: *omnes in gravi periculo mortis constituti* seu ii, qui viaticum recipere possunt, e. g. milites ante proelium, damnati ad mortem etc.

Dicitur **2**: *qui absolutionis sacramentalis sunt capaces*.
Ergo etiam sensibus destituti, pueri capaces peccati, quamvis primam communionem nondum receperint.

Dicitur **3**: *neque eam in eodem periculo mortis iam receperunt*. Haec enim benedictio, quippe quae effectum suum sortiatur ultimo momento vitae, nequit iterari durante eodem periculo mortis.

Pojašnjenje.
Kaže se **1.**: *svi koji se nalaze u teškoj smrtnoj opasnosti* ili oni koji mogu primiti popudbinu, npr. vojnici prije bitke, osuđeni na smrt itd.

Kaže se **2.**: *koji su sposobni za sakramentalno odrješenje*.
Dakle, i oni koji su lišeni upotrebe osjetila, djeca koja su sposobna sagriješiti, iako još nisu primila prvu pričest.

Kaže se **3.**: *i nisu ga već primili u istoj smrtnoj opasnosti*. Naime, kako ovaj blagoslov postiže svoj učinak u zadnjem trenutku života, ne može se ponoviti tijekom iste smrtne opasnosti.

Quod observari debet, etiamsi infirmus in statu peccati mortalis eam acceperit aut, ea accepta, in peccatum mortale relapsus est. Sin autem infirmus convaluerit ac deinde in novum periculum mortis incidat, licet quidem hanc benedictionem iterare, sed non est necessarium.

Ovo treba obdržavati i ako ga je bolesnik primio u stanju smrtnog grijeha ili ako je nakon primanja ponovno pao u smrtni grijeh. No, ako je bolesnik ozdravio, a zatim pao u novu smrtnu opasnost, dopušteno je, doduše, ponoviti ovaj blagoslov, ali to nije nužno.

792. Condiciones requisitae:

a) *ex parte dantis* hanc benedictionem iam nulla specialis facultas requiritur, cum statuat Codex iur. can. c. 468, § 2: «Parocho aliive sacerdoti, qui infirmis assistat, facultas est iis concedendi benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria in articulo mortis secundum formam a probatis libris liturgicis traditam, quam benedictionem impertiri ne omittat.»

Formula praescripta a Benedicto XIV, quae invenitur in Rituali Romano, videtur esse omnino abhibenda etiam a regularibus specialem ritum habentibus. Si ista benedictio datur post viaticum et extremam unctionem (ut fieri solet), «Confiteor» debet repeti, ita ut tunc tribus vicibus sit dicendum (Decret. auth. Indulg. n. 286, n. 6).

792. Potrebni uvjeti:

a) *sa strane djelitelja* za ovaj se blagoslov više ne traži nikakvo posebno ovlaštenje, jer Zakonik kanonskog prava određuje u kan. 468., § 2.: »Župniku i drugom svećeniku, koji pristupa bolesnicima, pripada ovlaštenje da im podijeli apostolski blagoslov s potpunim oprostom na času smrti, prema obliku predanom u odobrenim liturgijskim knjigama, a taj blagoslov neka ne propuste dati.«

Formula propisana od Benedikta XIV., koja se nalazi u Rimskom obredniku, izgleda da se u cijelosti treba primijeniti, pa i od strane redovnika koji imaju poseban obred. Ovaj se blagoslov daje nakon popudbine i posljednjeg pomazanja (kako je uobičajeno), »Confiteor« treba ponoviti, tako da ga tada treba tri puta izgovoriti (Decret. auth. Indulg. n. 286., n. 6.).

b) *ex parte recipientis:*
α) ut non sit excommunicatus vel manifeste impaenitens;
β) ut mortem aequo animo ex manu Dei recipiat;
γ) ut ss. nomen Iesu ore (si possit), secus corde devote invocet.

Quare sacerdos assistens admoneat infirmum, ut ss. nomen Iesu invocet.

b) *sa strane primatelja:*
α) da nije izopćen ili očito nepokajan;
β) da smrt mirno prima iz ruke Božje;
γ) da Presveto Ime Isusovo ustima (ako može), inače srcem pobožno prizove.

Zato neka prisutni svećenik napomene bolesniku da prizove Presveto Ime Isusovo.

2. Indulgentia coniuncta cum benedictione papali.

793. Notio.
Benedictio Papalis seu Apostolica est benedictio in quibusdam circumstantiis sollemnioribus impertita vel a Romano Pontifice vel ab eius delegato; cui benedictioni adiuncta est indulgentia plenaria.

Condiciones requisitae ex parte dantis:

a) *specialis facultas*, quam habent *ex iure communi:*

α) episcopi in sua quisque dioecesi bis in anno, i. e. die sollemni Paschatis et alio die festo sollemni ab ipsis designando;

β) abbates et praelati nullius, vicarii et praefecti apostolici (etsi episcopali dignitate carentes) in suis territoriis *uno* tantum ex sollemnioribus per annum diebus (c. 914).

2. Oprost združen s papinskim blagoslovom.

793. Pojam.
Papinski ili apostolski blagoslov je blagoslov koji u određenim svečanijim okolnostima udjeljuje ili rimski prvosvećenik ili njegov poslanik; a s tim je blagoslovom združen potpuni oprost.

Potrebni uvjeti sa strane djelitelja:

a) *posebno ovlaštenje*, koje imaju *po općem pravu:*

α) biskupi, svaki u svojoj biskupiji, dvaput na godinu, tj. na svetkovinu Uskrsa i na drugi svečani blagdan koji sami trebaju odrediti;

β) samosvojni opati i prelati, apostolski vikari i prefekti (pa i ako nemaju biskupsko dostojanstvo) na svojim područjima, i to samo na *jedan* od svečanijih dana u godini (kan. 914.).

Hanc facultatem ex delegatione speciali habent complures sacerdotes e clero saeculari vel regulari.

Ovo ovlaštenje po posebnoj delegaciji imaju mnogi svećenici iz svjetovnog ili redovničkog klera.

b) formula adhibenda ab episcopis aliisque praelatis saecularibus invenitur in Appendice Pontificalis Rom., adhibenda a praelatis regularibus habetur in Rituali Rom. tit. VIII, c. 32; adhibenda a concionatoribus ordinarie est eadem, quae habetur in Rituali loco citato.

b) formula koju trebaju primijeniti biskupi i drugi svjetovni prelati nalazi se u Dodatku Rimskog pontifikala, a ona koju trebaju primijeniti redovnički prelati nalazi se u Rimskom obredniku, tit. VIII., c. 32.; propovjednici redovito trebaju primijeniti istu onu koja se nalazi u Obredniku, na navedenom mjestu.

Si tamen nulla determinata formula praescripta est, sufficit sola benedictio cum crucifixo una cum verbis: «Benedictio Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus Sancti descendat super vos et maneat semper. ℞. Amen.»

No, ako nije propisana nikakva određena formula, dovoljan je samo blagoslov s raspelom zajedno s riječima: »Blagoslov Boga svemogućega Oca i Sina i Duha Svetoga sašao na vas i ostao vazda. ℞. Amen.«

Unicum, non triplex signum crucis est faciendum (S. R. C. d. 11 Maii 1911, cf. Beringer, Die Ablässe II 456).

Treba načiniti jedan znak križa, a ne tri (S. R. C., 11. svibnja 1911., usp. Beringer, Die Ablässe, II., 456.).

3. Indulgentia in absolutione generali.

3. Oprost u općem odrješenju.

794. Notio. *Absolutio generalis est absolutio regularibus, monialibus, tertiariis quorundam ordinum ex privilegio concedenda certis diebus iuxta determinatam formulam, quacum non solum coniuncta est indulgentia plenaria, sed etiam remissio censurarum et transgressionum regulae.*

794. Pojam. *Opće odrješenje je odrješenje koje se po povlastici dijeli redovnicima, redovnicama, trećorecima nekih redova na određene dane prema određenoj formuli, uz koju nije samo vezan potpuni oprost, nego i otpuštenje cenzura i prekršaja Regule* [redovničkog pravila].

Condiciones requisitae ex parte dantis sunt:

1. *specialis facultas*, si agitur de absolutione publice danda. Hanc facultatem habent proprius superior eiusque delegatus pro suis subditis; confessarius monasterii vel alius sacerdos delegatus ab Ordinario pro monialibus et sororibus in communitate viventibus; director vel quilibet confessarius pro tertiariis saecularibus;

2. *specialis formula*, quae habetur in appendice Ritualis Rom. Privatim in confessionali hanc absolutionem dare potest quilibet confessarius per formulam breviorem: «Auctoritate apostolica mihi concessa plenariam omnium peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior. In nomine Patris † et Filii et Spiritus Sancti. Amen» (cf. Beringer, Die Ablässe II 455).

Condiciones requisitae ex parte recipientis nullae aliae sunt quam status gratiae et esse membrum legitime adscriptum sodalitati, cui privilegium absolutionis generalis concessum est.

Potrebni su uvjeti sa strane djelitelja:

1. *posebno ovlaštenje*, ako je riječ o odrješenju koje treba javno dati. Ovo ovlaštenje imaju vlastiti poglavar i njegov poslanik za svoje podložnike; samostanski ispovjednik ili drugi svećenik, kojega je delegirao ordinarij, za redovnice i sestre koje zajednički žive; upravitelj ili bilo koji ispovjednik za svjetovne trećoredce;

2. *posebna formula*, koja se nalazi u dodatku Rimskog obrednika. Privatno u ispovjedaonici, ovo odrješenje može dati svaki ispovjednik kraćom formulom: »Apostolskom vlašću, koja mi je dodijeljena, dajem ti oproštenje svih tvojih grijeha. U ime Oca † i Sina i Duha Svetoga. Amen.« (usp. Beringer, Die Ablässe, II., 455.).

Potrebni uvjeti sa strane primatelja nisu ništa drugo nego stanje milosti i zakonito članstvo u društvu, kojem je podijeljena povlastica općeg odrješenja.

4. Indulgentia altaris privilegiati.

795. Notio et species.
Altare privilegiatum nihil aliud est nisi indulgentia plenaria annexa Missae dictae vel in certo altari vel a certo sacerdote.

Distinguitur: **1.**
altare privilegiatum *pro vivis et defunctis* et *pro solis defunctis*. Primum (quod hodie est rarissimum) concedit indulgentiam plenariam vel vivis vel defunctis; alterum autem solis defunctis;

2. altare privilegiatum *locale*, *personale*, *mixtum*, prout indulgentia plenaria concessa est in aliquo determinato altari omnibus sacerdotibus celebrantibus; vel alicui sacerdoti celebranti in quocumque altari; vel in aliquo determinato altari determinatis sacerdotibus.

Indulgentia altaris privilegiati *localis* concessa est

a) omnibus altaribus ecclesiae, in qua peragitur supplicatio 40 horarum,

b) die secunda Novembris (Commemoratio Omn. Fidelium Def. c. 917).

— Tale altare designare possunt in unaquaque ecclesia nonnulli praelati (cf. c. 916).

4. Oprost povlaštenog oltara.

795. Pojam i vrste.
Povlašteni oltar nije ništa drugo nego potpuni oprost vezan uz služenje Mise bilo na određenom oltaru bilo od strane određenog svećenika.

Razlikuju se:
1. povlašteni oltar *za žive i pokojne* ili *samo za pokojne*.
Prvi (što je danas vrlo rijetko) udjeljuje potpuni oprost ili živima ili pokojnima; a drugi samo pokojnima;

2. *mjesni*, *osobni*, *mješoviti* povlašteni oltar, prema tome je li potpuni oprost podijeljen svim svećenicima koji slave na nekom određenom oltaru; ili nekom određenom svećeniku koji slavi na bilo kojem oltaru; ili određenim svećenicima na nekom određenom oltaru.

Oprost *mjesnog* povlaštenog oltara podijeljen je:

a) svim oltarima u crkvi u kojoj se obavlja četrdesetosatna pobožnost,

b) na drugi dan studenoga (Spomen svih vjernih mrtvih, kan. 917.).

— Takav oltar mogu neki prelati označiti u svakoj crkvi (usp. kan. 916.).

Altare privilegiatum *personale* conceditur cuilibet sacerdoti facienti sic dictum actum heroicum (S. C. Indulg. d. 25 Aug. 1897).

Osobni povlašteni oltar podjeljuje se svakom svećeniku koji učini takozvano junačko djelo (Sveta kongregacija za oproste, 25. kolovoza 1897.).

Condiciones requisitae sunt:

Potrebni uvjeti su:

1. ut altare privilegiatum *locale* sit fixum, aliud est de altari privilegiato *personali*,

1. da je *mjesni* povlašteni oltar nepomičan, drugačije je kod *osobnog* povlaštenog oltara,

2. ut Missa et indulgentia debeant applicari pro uno eodemque defuncto; non autem requiritur Missa de Requiem (s. Off. d. 20 Febr. 1913).

2. da se Misa i oprost trebaju namijeniti za jednog te istog pokojnika; ali ne traži se da to bude Misa de Requiem (Sveti Oficij, 20. veljače 1913.).

5. Indulgentiae annexae coronis.

5. Oprosti vezani uz krunice.

796. Complures coronae exsistunt indulgentiis ditatae, e. g. corona S. Dominici, S. Birgittae, Crucigerorum, Servitarum seu septem dolorum etc. Quaenam indulgentiae et sub quibus condicionibus singulis coronis concessae sint, videndum est in libris, qui ex professo de hac materia tractant, e. g. in Beringer, Die Ablässe. Iuvat hic solummodo notare: Quamvis una eademque corona possit ditari diversis indulgentiis, tamen per *unam* recitationem non acquiruntur insimul nisi indulgentiae rosarii Dominicani et Crucigerorum (S. Cong. Indulg. d. 12 Iunii 1907).

796. Postoje mnoge krunice obdarene oprostima, npr. krunica sv. Dominika, sv. Brigite, križara, servita ili sedam žalosti itd. Koji su oprosti podijeljeni i pod kojim uvjetima svakoj od tih krunica, treba pogledati u knjigama koje stručno raspravljaju o ovoj materiji, npr. u Beringer, *Die Ablässe*. Pomaže ovdje samo napomenuti: Premda se jedna te ista krunica može obdariti različitim oprostima, ipak *jednom* recitacijom ne dobiva se istodobno više oprosta, osim oprosta dominikanske i križarske krunice (Sveta kongregacija za oproste, 12. lipnja 1907.).

6. Indulgentiae annexae Viae Crucis.

797. Indulgentiae viae crucis complures sunt tam plenariae quam partiales et omnes applicabiles animabus purgatorii. Vetitum autem est earum catalogum texere.

Condiciones requisitae ad lucrandas has indulgentias sunt:

1. *meditatio* quantumvis brevis *passionis* Christi saltem in genere ad quamlibet stationem. Oratio *vocalis* non necessario requiritur, laudabiliter tamen adiungitur.

2. *motus localis* de una ad aliam stationem, si hoc est possibile. In communi exercitio viae crucis sufficit, ut multitudo pro qualibet statione assurgat et genuflectat, dummodo una saltem persona circumeat.

3. *visitatio singularum stationum uno tractu facta*, saltem sine notabili interruptione. Brevis autem interruptio, e. g. ad confitendum vel communicandum, non obstat.

Nota. Fideles *impediti* ex qualibet rationabili causa, ne singulas stationes visitent, possunt, manu tenentes crucifixum specialiter benedictum et recitantes 20 Pater, Ave et Gloria nempe pro stationibus 14, quibus addatur aliqua meditatio passionis Christi, 5 in honorem vulnerum Iesu Christi, 1 ad intentionem Rom. Pontificis, lucrari omnes indulgentias viae crucis.

6. Oprosti vezani uz križni put.

797. Mnogo je oprosta križnog puta, kako potpunih, tako i djelomičnih oprosta, i svi se mogu namijeniti za duše u čistilištu. No, zabranjeno je izložiti njihov popis.

Potrebni uvjeti za dobivanje ovih oprosta jesu:

1. *razmatranje*, pa i kratko, o *muci* Kristovoj, barem općenito na svakoj od postaja. Ne traži se nužno *usmena* molitva, ali se pohvalno dodaje.

2. *mjesno kretanje* od jedne do druge postaje, ako je to moguće. U zajedničkom obavljanju križnog puta dovoljno je da mnoštvo za svaku postaju ustane i klekne, dok barem jedna osoba obilazi postaje.

3. *pohađanje svake od postaja učinjeno u jednom tečaju*, barem bez znatnijeg prekida. No, kratki prekid, npr. za ispovijedanje ili pričešćivanje, ne smeta.

Napomena. Vjernici koji su *spriječeni* iz bilo kojeg razumnog razloga da pohode pojedine postaje, mogu dobiti sve oproste križnog puta, ako drže u ruci posebno blagoslovljeno raspelo i izmole 20 *Oče naš*, *Zdravo Marijo* i *Slava Ocu*, naime, 14 za postaje, kojima se dodaje neko razmatranje o muci Kristovoj, 5 na čast rana Isusa Krista, 1 na nakanu rimskog prvosvećenika.

Erectio viae crucis nequit fieri nisi a sacerdote praedito speciali facultate. Quomodo haec erectio facienda sit, videsis in Rituali Romano.

Podizanje križnog puta ne može izvršiti nitko osim svećenika obdarenog posebnim ovlaštenjem. Kako treba izvršiti ovo podizanje, vidjet ćeš u Rimskom obredniku.

Omnino requiruntur 14 cruces ligneae (sine crucifixo) benedictae, affixae, aliqualiter distantes. Tabulae pictae vel sculptae consuluntur, sed non praecipiuntur.

U cijelosti je potrebno 14 drvenih križeva (bez raspetog tijela), blagoslovljenih, nepomičnih i ponešto udaljenih. Preporučuju se oslikane ili izrezbarene ploče, ali nisu naložene.

Erectio cessat,
a) si cruces transferantur ab una ad aliam ecclesiam, non autem ab uno ad alium locum eiusdem ecclesiae.

Podignuće prestaje:
a) ako se križevi prenesu iz jedne u drugu crkvu, ali ne i sa jednog na drugo mjesto u istoj crkvi.

b) si cruces pereant omnes vel secundum maiorem partem; sin autem in minore parte pereant, satis est novas cruces subrogare etiam non benedictas.

b) ako propadnu svi križevi ili veći njihov dio. No, ako propadne samo manji dio križeva, dovoljno je zamijeniti ih novim križevima, pa i ako nisu blagoslovljeni.

TRACTATUS VIII.

De extrema unctione.

Dividitur hic tractatus in tria capita:

1. de natura sacramenti extr. unctionis;

2. de eius effectibus;

3. de eius subiecto et ministro.

TRAKTAT VIII.

O posljednjem pomazanju.

Ovaj se traktat dijeli na tri poglavlja:

1. o naravi sakramenta posljednjeg pomazanja;

2. o njegovim učincima;

3. o njegovu subjektu i djelitelju.

CAPUT I. **De natura extremae unctionis.**

798. Definitio.
Extrema unctio est sacramentum Novae Legis, quo per unctionem olei benedicti et orationem sacerdotis confertur homini doli capaci et graviter infirmo salus animae et quandoque corporis.

Haec definitio magis clarescet ex dicendis de materia, forma, effectibus, subiecto, ministro huius sacramenti.

Materia remota *valida* est oleum olivarum (O. I.) specialiter benedictum; cuius benedictionis minister ordinarius est episcopus, extraordinarius simplex sacerdos a Romano Pontifice delegatus (c. 945). In ecclesia graeca omnes sacerdotes solent tacite habere hanc delegationem.

POGLAVLJE I. **O naravi posljednjeg pomazanja.**

798. Definicija.
Posljednje pomazanje je sakrament Novog zakona, kojim se mazanjem blagoslovljenim uljem i molitvom svećenika daje čovjeku, koji sposoban počiniti grijeh [doli capax]*, i koji je teško bolestan, spasenje duše, a ponekad i tijela.*

Ova će definicija biti jasnija iz onoga što će biti rečeno o materiji, formi, učincima, subjektu, djelitelju ovog sakramenta.

Valjana **dalja materija** jest maslinovo ulje (O. I.), posebno blagoslovljeno; biskup je redoviti djelitelj tog blagoslova, a izvanredni djelitelj je običan svećenik koji je delegiran od rimskog prvosvećenika (kan. 945.). U Grčkoj Crkvi obično svi svećenici prešutno imaju ovu delegaciju.

Materia remota *licita* in casibus ordinariis est oleum benedictum
a) eodem anno;
b) ab episcopo dioeceseos (vel sede vacante ab episcopo vicino).

Dopuštena dalja materija u redovitim slučajevima jest ulje blagoslovljeno:
a) iste godine;
b) od dijecezanskog biskupa (ili u vremenu prazne stolice od strane susjednog biskupa).

Vetera olea ne adhibeantur nisi in necessitate. «Mox autem deficiente oleo benedicto aliud oleum de olivis non benedictum adiciatur, etiam iterato, minori tamen copia» (c. 734).

Stara ulja neka se ne primjenjuju, osim u nuždi. »U slučaju manjka blagoslovljenog ulja, treba ubrzo dodati drugo neblagoslovljeno maslinovo ulje, pa i opetovano, ali u manjoj količini« (kan. 734.).

Materia *dubia* est oleum catechumenorum et chrisma.

Dvojbena materija jest katekumensko ulje i krizma.

799. Materia proxima est applicatio materiae remotae scil. unctio infirmi cum oleo benedicto.

799. Bliža materija jest primjena dalje materije, tj. mazanje bolesnika blagoslovljenim uljem.

Ad *validitatem* sufficit in casu necessitatis unctio una in uno sensu seu rectius in fronte cum praescripta forma breviore (de qua infra), salva obligatione singulas unctiones supplendi cessante periculo, si infirmus supervixerit (c. 947, § 1).

Za *valjanost* u slučaju nužde dovoljno je jedno pomazanje na jednom osjetilu ili točnije na čelu uz propisanu kraću formu (o kojoj više kasnije), ali s obvezom da se nadopune pojedinačna pomazanja kad prestane opasnost, ako bolesnik preživi (kan. 947., § 1.).

Ad *liceitatem* extra casum necessitatis requiritur, ut unctiones fiant

a) pollice dextro;

b) per modum crucis;

c) in utroque organo (si adest) incipiendo a dextro;

d) servato ordine sensuum in Rituali praescripto aliisque rubricis servatis.

Za *dopuštenost* izvan slučaja nužde, potrebno je da se pomazanja izvrše:

a) desnim palcem;

b) u obliku križa;

c) na oba organa (ako su prisutni) počevši od desnoga;

d) obdržavanjem poretka osjetila propisanog u Obredniku, te obdržavanjem ostalih rubrika.

Si quis caret uno organo (e. g. manu), ungendus est in parte vicina, dummodo hoc sit possibile. Quare e. g. si quis caret duobus pedibus et cruribus, non est ungendus in coxa.

Ako nekomu nedostaje jedan organ (npr. ruka), treba ga pomazati na obližnjem dijelu, dok god je to moguće. Stoga, npr. ako nekomu nedostaju obje noge i golijeni, ne treba ga pomazati na kuku.

Propter periculum contagionis licitum est, in unctionibus faciendis uti penicillo. Unctio renum semper omittatur. Unctio autem pedum ex qualibet rationabili causa omitti potest (ib. § 2 et 3).

Zbog opasnosti od zaraze, dopušteno je koristiti instrument u vršenju pomazanja. Pomazanje bokova treba uvijek izostaviti. Pomazanje pak nogu može se izostaviti iz svakog razumnog razloga (ibid. § 2. i 3.).

Forma *ordinaria* (in Ecclesia latina) est: «Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum (auditum, odoratum, gustum, locutionem, tactum, gressum) deliquisti. Amen.»

Redovita **forma** (u Latinskoj Crkvi) jest: »Po ovom svetom pomazanju i svojem preblagom milosrđu, oprostio ti Gospodin što god si sagriješio gledanjem (slušanjem, mirisanjem, kušanjem, govorom, dodirom, hodanjem). Amen.«

Forma *extraordinaria*, nempe quando in casu necessitatis adhibetur unica unctio in fronte, est: «Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti. Amen.» (S. Off. d. 25 Apr. 1906.).

Izvanredna forma, naime, kad se u slučaju nužde koristi samo jedno pomazanje na čelu, jest: »Po ovom svetom pomazanju, oprostio ti Gospodin što god si sagriješio. Amen.« (Sv. Oficij, 25. travnja 1906.).

Sin autem ista formula cum unica unctione facta est, simulac periculum cessavit, omnes unctiones cum respectivis formulis supplendae sunt. Quamvis enim sacramentum sit valide administratum unica unctione et forma, cum tamen adhuc exsistat unio moralis, supplenda sunt ea, quae ad sacramenti integritatem pertinent.

No, ako je upotrebljena ova formula s jednim pomazanjem, čim prestane opasnost, treba nadomjestiti sva pomazanja s pripadajućim formulama. Naime, premda je sakrament valjano podijeljen s jednim pomazanjem i formom, ipak postoji moralno jedinstvo, pa treba nadomjestiti ono što pripada potpunosti sakramenta.

800. Nota.
Si hoc sacramentum confertur sub condicione, ne adhibeatur condicio: si es dispositus, sed: si es capax. Etenim si sub prima condicione sacramentum administratum fuit, deficiente dispositione sacramentum est nullum neque potest reviviscere; sin autem sub secunda condicione, tunc, cessante postea obice, sacramentum reviviscit.

800. Napomena.
Ako se ovaj sakrament dijeli pod uvjetom, neka se ne koristi uvjet: *ako si pripravan*, nego: *ako si sposoban*. Naime, ako je sakrament podijeljen pod prvim uvjetom, u slučaju nedostatka priprave, sakrament je ništetan i ne može oživjeti. Ako je pak podijeljen pod drugim uvjetom, tada kasnije prestankom zapreke, sakrament oživljuje.

Extrema unctio in 4 casibus sub condicione dari debet: si dubitatur, num infirmus

a) usum rationis attigerit;

b) in periculo mortis revera versetur;

c) mortuus sit;

d) in manifesto peccato mortali impaenitens contumaciter perseveraverit (c. 941 sq.).

Posljednje pomazanje treba se dati pod uvjetom u 4 slučaja: ako se sumnja je li bolesnik:

a) došao do upotrebe razuma;

b) nalazi li se doista u smrtnoj opasnosti;

c) je li umro;

d) ustraje li tvrdoglavo u nepokori u očitom smrtnom grijehu (kan. 941. sl.).

CAPUT II. **De effectibus extremae unctionis.**

Effectus huius sacramenti sunt vel primarii vel secundarii:

801. Primarii effectus sunt:

1 *augmentum gratiae sanctificantis* destruentis per se reliquias peccati et per consequens ipsa peccata.

POGLAVLJE II. **O učincima posljednjeg pomazanja.**

Učinci su ovog sakramenta ili primarni ili sekundarni:

801. Primarni učinci su:

1. *povećanje posvetne milosti* koja po sebi uništava ostatke grijeha i posljedično same grijehe.

Sacramentum enim extremae unctionis est primario et per se sacramentum *vivorum*, ideoque ante eius susceptionem homo debet esse in statu gratiae sanctificantis aut per absolutionem aut per actum contritionis *putative* saltem perfectae.

Naime, sakrament posljednjeg pomazanja jest primarno i sam po sebi sakrament *živih*, i zato prije njegova primanja, čovjek treba biti u stanju posvetne milosti, bilo po odrješenju bilo po činu kajanja, koje je barem *putativno* savršeno.

Secundarie autem et consequenter extrema unctio est sacramentum *mortuorum* causans primam gratiam et remissionem peccatorum, ut patet cum ex verbis S. Iacobi: «Et si in peccatis sit, remittentur ei», tum ex forma adhibita: «Indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti», tum ex Conc. Trid. sess. 14, c. 2.

Sekundarno pak i posljedično, posljednje pomazanje je sakrament *mrtvih*, koji uzrokuje prvu milost i otpuštenje grijeha, kao što je očito kako iz riječi sv. Jakova: »I ako je u grijesima, otpustit će mu se« [Jak 5, 15], tako i iz primijenjene forme: »Oprostio ti Gospodin što god si sagriješio«, tako i iz Tridentskog koncila, sess. 14., c. 2.

— Immo extrema unctio certius causat gratiam primam quam absolutio sacramentalis data moribundo sensibus destituto. Etenim pro valore absolutionis requiritur verus actus attritionis externe manifestatus; pro valore vero extremae unctionis sufficit attritio habitualis eaque nullo modo manifestata. Quare omni diligentia curandum est, ut moribundi sensibus destituti recipiant sacramentum extremae unctionis.

— Štoviše, posljednje pomazanje uzrokuje prvu milost sigurnije nego sakramentalno odrješenje dano umirućem čovjeku u besvjesnom stanju. Naime, za valjanost odrješenja potreban je pravi čin atricije [nesavršenog pokajanja], koji je vanjski očitovan; a za valjanost posljednjeg pomazanja dovoljna je habitualna atricija, i to ni na kakav način očitovana. Zato treba najvećom pažljivošću brinuti da umirući u besvjesnom stanju prime sakrament posljednjeg pomazanja.

2. *gratia sacramentalis* causans

a) robur animae contra mala praeterita, praesentia, futura;

b) abstersionem peccati venialis et reliquiarum peccati.

2. *sakramentalna milost* koja uzrokuje:

a) jakost duše protiv prošlih, sadašnjih, budućih zala;

b) brisanje lakog grijeha i ostataka grijeha.

Secundarii effectus sunt:

1. sanitas corporalis, si ita est expediens pro salute animae;

2. remissio peccatorum mortalium, si homo inculpabiliter neque est confessus neque contritus, sed tamen est attritus.

Sekundarni učinci su:

1. tjelesno zdravlje, ako je to korisno za spasenje duše;

2. otpuštenje smrtnih grijeha, ako čovjek bez svoje krivnje nije ni ispovjeđen ni savršeno pokajan, ali je ipak nesavršeno pokajan.

CAPUT III. **De subiecto et ministro extremae unctionis.**

POGLAVLJE III. **O subjektu i djelitelju posljednjeg pomazanja.**

802. Subiectum extremae unctionis est omnis homo baptizatus, doli capax, versans in probabili periculo mortis, idque non aliunde, sed ob infirmitatem vel senium (c. 940, § 1).

802. Subjekt posljednjeg pomazanja jest svaki kršteni čovjek, sposoban počiniti osobni grijeh [doli capax], koji se nalazi u vjerojatnoj opasnosti od smrti, i to ne zbog drugih uzroka, nego zbog bolesti ili starosti (kan. 940., § 1.).

Ad *validam* igitur susceptionem requiritur, ut homo

a) sit baptizatus (baptismo fluminis);

b) sit doli capax, i. e. capax peccatorum personalium; ideoque infantes ante usum rationis adeptum et perpetuo amentes nequeunt recipere hoc sacramentum;

c) versetur in probabili periculo mortis, idque ex infirmitate vel senio. S. Iacobus enim expresse dicit: «Infirmatur quis in vobis (ἀσθενεῖ).»

Dakle, za *valjano* primanje potrebno je da je čovjek:

a) kršten (krštenjem vode);

b) *doli capax*, tj. sposoban počiniti osobe grijehe; i zato djeca prije dolaska do upotrebe razuma i trajno umobolne osobe ne mogu primiti ovaj sakrament;

c) nalazi se u vjerojatnoj opasnosti od smrti, i to zbog bolesti ili starosti. Naime, sv. Jakov izričito kaže: »Boluje li tko među vama (ἀσθενεῖ).« [Jak 5, 14].

Ergo non licet extremam unctionem administrare militibus ante proelium; plectendis mox capite etc., mulieri ante partum periculosum. Cum senectus ipsa sit infirmitas, homini grandaevo debili licet administrare extremam unctionem;

Dakle, nije dopušteno podijeliti posljednje pomazanje vojnicima prije bitke; osuđenima na smrtnu kaznu itd., ženi prije opasnog poroda. Budući da je starost sama po sebi bolest, slabom čovjeku u visokim godinama dopušteno je podijeliti posljednje pomazanje.

d) habeat intentionem saltem habitualem suscipiendi hoc sacramentum.

d) treba imati barem habitualnu nakanu da primi ovaj sakrament.

Ad *licitam* susceptionem requiritur status gratiae, vel ut homo sit aut contritus aut cum attritione confessus aut saltem attritus, si nequit esse confessus aut contritus.

Za *dopušteno* primanje potrebno je stanje milosti, ili da je čovjek bilo savršeno pokajan, bilo ispovjeđen s nesavršenim pokajanjem ili barem nesavršeno pokajan, ako se ne može ispovjediti ili savršeno pokajati.

Nota.
Extrema unctio non est differenda usque ad extremum periculum mortis, sed quantocius administranda est in morbo periculoso.

Napomena.
Posljednje pomazanje ne treba odgađati sve do krajnje smrtne pogibelji, nego ga treba što prije podijeliti u opasnoj bolesti.

Cum non certo constet, quo momento anima e corpore egrediatur, hoc sacramentum sub condicione administrari potest etiam per semihoram, postquam homo apparenter mortuus est.

Budući da nije sigurno u kojem trenutku duša izlazi iz tijela, ovaj se sakrament može uvjetno podijeliti i pola sata nakon što je čovjek naizgled umro.

803. Obligatio suscipiendi extremam unctionem non censetur gravis, dummodo desit scandalum et contemptus.

803. Obveza primanja posljednjeg pomazanja ne smatra se teškom, dok god nema sablazni i prezira.

Ratio est, quia nullum certum praeceptum de hac re invenitur, neque in S. Scriptura neque in Traditione neque in iure ecclesiastico, ideoque tempore Interdicti hoc sacramentum nequit administrari nisi iis, qui sacramenta eucharistiae et paenitentiae recipere non valent.

Razlog je tomu što se ne može pronaći nikakva sigurna zapovijed o ovoj stvari ni u Svetom pismu, ni u Tradiciji, ni u crkvenom pravu; i zato se u vremenu interdikta ovaj sakrament ne može dijeliti nikomu osim onima koji ne mogu primiti sakramente Euharistije i pokore.

Quamvis autem ordinarie non adsit nisi *levis* obligatio recipiendi hoc sacramentum, nemini tamen licet illud neglegere, et omni studio et diligentia curandum est, ut infirmi, dum sui plene compotes sunt, illud recipiant (c. 944).

Iako redovito postoji samo *laka* obveza primanja ovog sakramenta, nikomu nije dopušteno da ga zanemari, i svom brižljivošću i pažljivošću treba nastojati da ga bolesnici prime dok su još pri punoj svijesti (kan. 944.).

804. Minister *validae* collationis est omnis et solus sacerdos, ut patet cum ex verbis S. Iacobi «inducat presbyteros» tum ex definitione Conc. Trid. sess. 14, c. 4.

804. Djelitelj *valjane* podjele sakramenta jest svaki svećenik i samo svećenik, kao što je očito, kako iz riječi sv. Jakova »neka dozove prezbitere« [Jak 5, 14], tako i iz definicije Tridentskog koncila, sess. 14, c. 4.

Minister *licitae* collationis in casibus ordinariis est pastor animarum, i. e.

Djelitelj *dopuštene* podjele sakramenta u redovitim slučajevima jest dušobrižnik, to jest:

a) parochus loci in quo infirmus degit, vel alius sacerdos ex eius licentia expressa aut tacita aut rationabiliter praesumpta (c. 938);

a) župnik mjesta u kojem bolesnik boravi, ili drugi svećenik po njegovu izričitom ili prešutnom ili razumno pretpostavljenom dopuštenju (kan. 938.);

b) superior religiosus pro suis subditis professis, novitiis, familiaribus et continuis commensalibus;

b) redovnički poglavar za svoje zavjetovane podložnike, novake, poslugu i trajne sustolnike;

c) confessarius pro monialibus.

c) ispovjednik za redovnice.

Ceterum de administratione extremae unctionis idem valet, quod supra n. 602 dictum est de administratione viatici.

Uostalom, za podjelu posljednjeg pomazanja vrijedi isto što je gore n. 602. rečeno o podjeli popudbine.

Excommunicatio antiquitus lata contra regulares praesumentes extremam unctionem administrare laicis sublata est.

Izopćenje koje je u starim vremenima određeno protiv redovnika koji bi se usudili podijeliti posljednje pomazanje laicima, ukinuto je.

— Pastores animarum tenentur sub gravi hoc sacramentum administrare subditis id rationabiliter petentibus; alii sacerdotes tenentur ex caritate (c. 939).

— Dušobrižnici su obvezni pod teški grijeh podijeliti ovaj sakrament podložnicima koji to razumno traže; drugi su svećenici obvezni iz ljubavi (kan. 939.).

Iteratio huius sacramenti in eadem infirmitate nequit fieri, nisi infirmus post susceptam unctionem convaluerit et in aliud vitae discrimen inciderit (c. 940, § 2).

Ponavljanje ovog sakramenta ne može se obaviti u istoj bolesti, osim ako bi bolesnik nakon primanja pomazanja ozdravio i pao u drugu životnu opasnost (kan. 940., § 2.).

Ratio est, quia efficacia huius sacramenti tamdiu durat, quamdiu aegrotus aut mortem obierit aut ex periculo ex hac infirmitate decedendi liberatus fuerit. Vitae discrimen seu periculum mortis censetur cessasse, si infirmus per notabile tempus, e. g. per mensem, in eadem diuturna infirmitate se melius habeat.

Razlog je tomu što učinkovitost ovog sakramenta traje toliko dugo dok bolesnik ne izbjegne smrt ili bude oslobođen od opasnosti da umre zbog te bolesti. Smatra se da je prestala životna pogibelj ili smrtna opasnost ako se bolesnik bolje osjeća kroz znatno vrijeme, npr. kroz mjesec dana u istoj dugotrajnoj bolesti.

TRACTATUS IX.

De ordine.

Dividitur hic tractatus in quattuor capita:
1. de natura sacramenti ordinis;
2. de eius ministro;
3. de eius subiecto;
4. de irregularitatibus et impedimentis.

Hoc modo de his materiis tractabimus, ut praebeatur sufficiens materia pro sic dicto examine ordinandorum.

TRAKTAT IX.

O redu.

Ovaj se traktat dijeli na četiri poglavlja:
1. o naravi sakramenta reda;
2. o njegovu djelitelju;
3. o njegovu subjektu;
4. o nepravilnostima i zaprekama.

Na ovaj ćemo način raspravljati o ovim materijama, kako bismo pružili dostatnu materiju za takozavni ispit ređenika.

CAPUT I. **De natura ordinis.**

Art. 1. **De notione et effectibus ordinis.**

805. Notio. *Sacramentum ordinis est sacramentum Novae Legis, quo traditur spiritualis potestas et confertur gratia ad debite obeunda munia ecclesiastica.*

Explicatur. In sensu generali definitur ordo a S. Thoma (praeeunte Magistro Sententiarum) *«signaculum quoddam Ecclesiae, quo spiritualis potestas traditur ordinato»*.

POGLAVLJE I. **O naravi reda.**

Art. 1. **O pojmu i učincima reda.**

805. Pojam. *Sakrament reda je sakrament Novog zakona, kojim se predaje duhovna vlast i podaje milost za dužno obavljanje crkvenih službi.*

Objašnjenje. U općenitom smislu, Sv. Toma (a prethodno Učitelj izreka - Petar Lombardski) definira red kao: *«određeni pečat Crkve, kojim se ređeniku predaje duhovna vlast»*.

— Ordo sumitur vel *active*, prout est ordinatio, i. e. ea actio, qua spiritualis potestas confertur et hierarchia secundum diversos gradus constituitur; vel *passive*, et tunc est ipsa potestas collata in ordinatione vel hierarchia constituta.

— Red se shvaća ili *aktivno*, kao ređenje, tj. onaj čin kojim se podjeljuje duhovna vlast i ustanovljuje hijerarhija prema različitim stupnjevima; ili *pasivno*, i tada je to sama vlast podijeljena u ređenju ili ustanovljena hijerarhija.

Ordo active sumptus est verum sacramentum; ideoque definivit Concilium Trid. sess. 23, c. 3: Si quis dixerit ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum... anathema sit.

Red shvaćen u aktivnom smislu jest pravi sakrament; i zato je definirao Tridentski koncil, sess. 23, c. 3: *Ako netko kaže da red ili sveto ređenje nije pravi i vlastiti sakrament ustanovljen od Krista Gospodina... neka bude izopćen*.

Numerus. In Ecclesia latina praeter episcopatum exsistunt septem ordines: quattuor minores: ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolythatus; tres maiores: subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus.

Broj. U Latinskoj Crkvi, osim biskupstva, postoji sedam redova: četiri niža reda: ostijarijat, lektorat, egzorcistat, akolitat; tri viša reda: podđakonat, đakonat, prezbiterat.

In Ecclesia autem orientali expresse non nominantur nisi quattuor ordines: lectoratus, subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus. Sed tres ordines omissi videntur conferri cum aliis, scil. cum subdiaconatu ostiariatus et acolythatus et cum diaconatu exorcistatus.

No, u Istočnoj Crkvi izričito se navode samo četiri reda: lektorat, podđakonat, đakonat, prezbiterat. Ali, izgleda da se tri izostavljena reda podjeljuju s drugima, tj. ostijarijat i akolitat zajedno s podđakonatom, a egzorcistat zajedno s đakonatom.

— Prima tonsura clericalis, qua laicus adscribitur clero, non est ordo neque sacramentum, sed sacramentale.

— Prva klerička tonzura, kojom se laik pridružuje kleru, nije ni red ni sakrament, nego blagoslovina.

806. Controversiae tres brevissime tanguntur:

1. *num quattuor ordines minores et subdiaconatus habeant characterem veri sacramenti?*

Veteres theologi, e. g. B. Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonaventura, Paludanus, Scotus, responderunt affirmative; moderni theologi communissime respondent negative. Neutra sententia est certa;

2. *num episcopatus sit ordo essentialiter distinctus a presbyteratu an tantum eius complementum?*

Veteres communius respondent: negative, moderni autem communissime: affirmative. Neutra sententia est certa;

3. *num episcopatus sit valide collatus ei, qui invalide suscepit presbyteratum?*

Negativa sententia videtur praeferenda et in praxi sequenda.

806. Ukratko ćemo dotaknuti tri **prijeporna pitanja**:

1. *Imaju li četiri niža reda i podđakonat biljeg pravog sakramenta?*

Stari teolozi, npr. bl. Albert Veliki, sv. Toma, sv. Bonaventura, Paludanus, Škot, odgovaraju potvrdno; a suvremeni teolozi najopćenitije odgovaraju negativno.
Nijedno mišljenje nije sigurno;

2. *Je li biskupstvo bitno različiti red od prezbiterata ili samo njegova nadopuna?*

Stari teolozi općenitije odgovaraju: negativno, a suvremeni najopćenitije: potvrdno. Nijedno mišljenje nije sigurno;

3. *Je li biskupstvo valjano podijeljeno onomu tko je nevaljano primio prezbiterat?*

Čini se da treba dati prednost negativnom mišljenju i u praksi ga slijediti.*

* U dodatku na kraju ove knjige donosimo apostolsku konstituciju pape Pija XII. *Sacramentum Ordinis* od 30. studenoga 1947., koja uvelike pojašnjava ova pitanja.

807. Effectus sacramenti ordinis in genere sunt quattuor. Ordo enim (saltem sacer):

1. producit *augmentum gratiae sanctificantis et gratiam sacramentalem;*

2. imprimit *characterem* indelebilem;

3. confert potestatem spiritualem, quae habet maiorem vel minorem connexionem cum eucharistia;

4. causat permanentiam *hierarchiae* ecclesiasticae.

807. Učinci sakramenta reda; općenito ima četiri učinaka. Naime, red (barem sveti red):

1. proizvodi *povećanje posvetne milosti i sakramentalnu milost;*

2. utiskuje neizbrisivi *biljeg*;

3. podjeljuje duhovnu vlast, koja ima veću ili manju povezanost s Euharistijom;

4. uzrokuje trajnost crkvene *hijerarhije*.

808. Effectus singulorum ordinum:

1. *Ostiariatus* tradit potestatem *ex officio* aperiendi et claudendi ianuas ecclesiae, admittendi dignos et excludendi indignos.

2. *Lectoratus* tradit potestatem *ex officio* legendi in ecclesia Psalmos et lectiones, catechizandi et instruendi populum in rudimentis fidei, benedicendi panem et novos fructus.

3. *Exorcistatus* tradit potestatem *ex officio* expellendi daemones ex obsessis. Quae autem potestas iuxta vigentem disciplinam nequit exerceri (saltem publice), nisi adsit praevia et expressa licentia Ordinarii (c. 1151).

808. Učinci pojedinih redova:

1. *Ostijarijat* predaje vlast *po službenoj dužnosti* otvarati i zatvarati vrata crkve, primiti dostojne i isključiti nedostojne.

2. *Lektorat* predaje vlast čitanja u crkvi *po službenoj dužnosti* psalama i čitanja, kateheze i poučavanja puka u osnovama vjere, blagoslivljanja kruha i novih plodova.

3. *Egzorcistat* predaje vlast istjerivanja *po službenoj dužnosti* demona iz opsjednutih. No, ta se vlast po važećoj disciplini ne može vršiti (barem ne javno), ako nema prethodne i izričite dozvole ordinarija (kan. 1151.).

4. *Acolythatus* tradit potestatem *ex officio* inserviendi subdiacono in Missa sollemni, ferendi urceolos ad altare et accendendi lumina.

4. *Akolitat* predaje vlast posluživanja podđakonu *po službenoj dužnosti* na svečanoj Misi, donošenja vrčića do oltara i paljenja svijeća.

5. *Subdiaconatus* confert potestatem praeparandi materiam consecrandam in vasis sacris, inserviendi in Missa sollemni, cantandi epistolam, lavandi corporalia, purificatoria, pallas post eorum usum.

5. *Podđakonat* podaje vlast pripravljanja materije za posvećenje u svetim posudama, posluživanja na svečanoj Misi, pjevanja poslanice, pranja tjelesnika, purifikatorija, pala nakon njihove upotrebe.

6. *Diaconatus* confert potestatem immediate assistendi sacerdoti in Missa sollemni, canendi evangelium et praedicandi ex commissione Ordinarii. Sub quibus condicionibus diaconus possit sollemniter baptizare et distribuere communionem, dictum est supra n. 558 et 600.

6. *Đakonat* podaje vlast neposrednog posluživanja svećeniku na svečanoj Misi, pjevanja evanđelja i propovijedanja po poslanju ordinarija. Pod kojim uvjetima đakon može svečano krstiti i dijeliti pričest, rečeno je gore n. 558. i 600.

7. *Presbyteratus* confert potestatem consecrandi corpus et sanguinem Iesu Christi, remittendi peccata, pascendi subditos opere et doctrina, administrandi reliqua sacramenta, quae non requirunt characterem episcopalem.

7. *Prezbiterat* podaje vlast posvećivanja Tijela i Krvi Isusa Krista, otpuštanja grijeha, pasti podložnike djelom i naukom, dijeljenja ostalih sakramenata, koji ne traže biskupski biljeg.

8. *Episcopatus* confert potestatem administrandi sacramenta confirmationis et ordinis, conficiendi complura sacramentalia, e. g. consecrationes, regendi populum legitime concreditum.

8. *Episkopat* [biskupstvo] podaje vlast dijeljenja sakramenata potvrde i reda, činjenja mnogih blagoslovina, npr. posvete, upravljanja zakonito povjerenim pukom.

***Scholion*.**
De effectibus primae tonsurae.

Quamvis prima tonsura clericalis non sit ordo, ut dictum est, disponit tamen ad ordines et hos effectus producit:

1. transfert in statum clericalem et incardinat dioecesi (c. 108 et 111, § 2);

2. confert sic dicta privilegia clericalia, scil. fori, canonis, immunitatis, competentiae (c. 120 sqq.);

3. confert aptitudinem suscipiendi ordines, exercendi iurisdictionem, recipiendi beneficia et pensiones ecclesiasticas (c. 118).

***Scholion*.**
O učincima prve tonzure.

Iako prva klerička tonzura nije red, kao što je rečeno, ipak pripravlja za redove i proizvodi ove učinke:

1. prenosi čovjeka u klerički stalež i inkardinira u biskupiji (kan. 108. i 111., § 2.);

2. podaje takozvane kleričke povlastice, tj. povlastice suda, kanona, nepovredivosti [imuniteta], nadležnosti (kan. 120. sl.);

3. podaje sposobnost primanja redova, vršenja jurisdikcije, primanja crkvenih nadarbina i prihoda (kan. 118.).

Art. 2. **De materia et forma ordinis.**

809. Materia et forma ordinum minorum.

Materia remota sunt instrumenta singulis ordinibus propria, scil. in *ostiariatu:* claves; in *lectoratu:* liber lectionum (Missale vel Breviarium vel S. Scriptura); in *exorcistatu:* liber exorcismorum (Rituale, Pontificale, Missale); in *acolythatu:* candelabrum cum candela exstincta et urceoli vacui.

Materia proxima est traditio horum instrumentorum.

Art. 2. **O materiji i formi reda.**

809. Materija i forma nižih redova.

Dalja materija su znakovi [instrumenti], koji su vlastiti pojedinim redovima, tj. u *ostijarijatu:* ključevi; u *lektoratu:* knjiga sa čitanjima (misal ili brevijar ili Sveto pismo); u *egzorcistatu:* knjiga egzorcizama (obrednik, pontifikal, misal); u *akolitatu:* svijećnjak s ugašenom svijećom i prazni vrčići.

Bliža materija je predaja tih instrumenata.

Forma sunt verba episcopi pronuntiata in traditione instrumentorum, scil. in *ostiariatu:* «Sic agite, quasi reddituri Deo rationem pro iis rebus, quae his clavibus recluduntur.»

In *lectoratu:*
«Accipite et estote verbi Dei relatores, habituri, si fideliter et utiliter impleveritis officium vestrum, partem cum iis, qui verbum Dei bene administraverunt ab initio.»

In *exorcistatu:*
«Accipite et commendate memoriae et habete potestatem imponendi manus super energumenos sive baptizatos sive catechumenos.»

In *acolythatu:*
«Accipite ceroferarium cum cereo, et sciatis vos ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini. ℟. Amen.»
Et (in traditione urceoli): «Accipite urceolum ad suggerendum vinum et aquam in eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini. ℟. Amen.»

Forma su riječi biskupa izgovorene prigodom predaje instrumenata, tj. u *ostijarijatu:* »Radite tako, kao da ćete Bogu odgovarati za ono što se zatvara ovim ključevima.«

U *lektoratu:*
»Primite i budite navjestitelji riječi Božje. Ako vjerno i korisno izvršite svoju službu, imat ćete dio s onima koji su od početka dobro posluživali riječ Božju.«

U *egzorcistatu:*
»Primite i zapamtite i imajte vlast polagati ruke na opsjednute, bilo da su kršteni, bilo da su katekumeni.«

U *akolitatu:*
»Primite svijećnjak sa svijećom i znajte da postajete dužni paliti crkvene svjetiljke u ime Gospodnje. ℟. Amen.«
I (u predaji vrčića): »Primite vrčić da dodajete vino i vodu za euharistiju Krvi Kristove u ime Gospodnje. ℟. Amen.«

810. Materia et forma ordinum maiorum.

In subdiaconatu est duplex materia remota et proxima itemque duplex forma, scil.

1. traditio calicis vacui cum patena vacua superposita, quem singuli ordinandi manu dextera tangere debent, dum pontifex pronuntiat formam: «Videte, cuius ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis»;

2. traditio libri epistolarum (Missalis, Bibliae), quem similiter singuli ordinandi tangere debent, pontifice dicente formam: «Accipite librum epistolarum, et habete potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. ℞. Amen.»

In *diaconatu* item est duplex materia remota et proxima duplexque forma, scil.

1. impositio manus episcopi durante qua pontifex pronuntiat formam:
«Accipe Spiritum Sanctum ad robur et ad resistendum diabolo et tentationibus eius: in nomine Domini»;

810. Materija i forma viših redova.

U podđakonatu je dvostruka dalja materija i dvostruka bliža materija, to jest:

1. predaja praznog kaleža na kojem je prazna patena, koji svi ređenici trebaju dodirnuti desnom rukom, dok biskup izgovara formu: »Gledajte čija vam se služba predaje; zato vas opominjem da se tako vladate da uzmognete Bogu omiliti«;

2. predaja knjige s poslanicama (Misala, Biblije), koju isto tako svi ređenici trebaju dodirnuti, dok biskup izgovara formu: »Primite knjigu poslanica, i imajte vlast da ih čitate u svetoj Crkvi Božjoj, kako za žive tako i za pokojne, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. ℞. Amen.«

U *đakonatu* je isto tako dvostruka dalja i bliža materija i dvostruka forma, to jest:

1. polaganje biskupovih ruku tijekom kojeg biskup izgovara formu:
»Primi Duha Svetoga da ojačaš i da se odupreš đavlu i njegovim napastima: u ime Gospodnje«;

2. traditio libri evangeliorum (Missalis, Bibliae), quem singuli ordinandi manu dextera tangere debent, pontifice dicente formam: «Accipite potestatem legendi evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini. ℟. Amen.»

2. predaja knjige s evanđeljima (Misala, Biblije), koju svi ređenici trebaju dodirnuti desnom rukom, dok biskup izgovara formu: »Primite vlast čitanja evanđelja u Crkvi Božjoj kako za žive tako i za pokojne, u ime Gospodnje. ℟. Amen.«

In *presbyteratu* quid sit materia et forma essentialis, theologi in sex diversas sententias abierunt (cf. nostrum Man. theol. mor. III 594).

U *prezbiteratu* glede pitanja što je bitna materija i forma, teolozi su se razišli u šest različitih mišljenja (usp. naš Priručnik moralne teologije, III., 594.).

Hoc tamen est certum ex diversis decisionibus S. Officii (e. g. 6 Iul. 1898, 11 Ian. 1899, 17 Ian. 1900): *totam* ordinationem esse reiterandam, nisi adhibitae sunt saltem haec duplex materia et forma, scil. prima impositio manus cum oratione: «Exaudi nos» etc., et traditio calicis cum vino et patenae cum hostia, dum pontifex pronuntiat verba: «Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, Missasque celebrare tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini.»

No, ovo je sigurno iz raznih odluka Svetog Oficija (npr. 6. srpnja 1898., 11. siječnja 1899., 17. siječnja 1900.): *cijelo* ređenje treba ponoviti ako nije primijenjena barem ova dvostruka materija i forma, tj. prvo polaganje ruku s molitvom: »Exaudi nos« itd., te predaja kaleža s vinom i patene s hostijom, dok biskup izgovara riječi: »Primi vlast prinositi žrtvu Bogu, i slaviti Mise kako za žive tako i za pokojne, u ime Gospodnje.«

In *episcopatu* videtur esse materia impositio manuum consecrantis; forma vero oratio, quae hanc impositionem comitatur.

U *biskupstvu* izgleda da je materija polaganje ruku posvetitelja; a forma je molitva, koja prati to polaganje. *

* Među teolozima stoljećima se raspravljalo o pitanju što je materija i forma sakramenta svetog reda. Konačan odgovor na to pitanje dao je papa Pio XII. u apostolskoj konstituciji *Sacramentum Ordinis* od 30. studenoga 1947., koju donosimo u dodatku na str. 1088.

811. Scholion.
De supplendis defectibus in ordinatione commissis.

Si in aliquo ordine (etiam minore) aliquis defectus occurrit, qui non est *certe* accidentalis, ordinatio est repetenda saltem condicionate. In praxi recurrendum est ad S. Officium, si agitur de defectu dubie essentiali.

811. Scholion.
O nadopuni nedostataka počinjenih u ređenju.

Ako se u nekom redu (pa i nižem) dogodio neki nedostatak, koji nije *sigurno* akcidentalan, ređenje treba ponoviti barem uvjetno. U praksi, treba se obratiti Svetom Oficiju, ako je riječ o dvojbeno bitnom nedostatku.

CAPUT II. **De ministro ordinis.**

POGLAVLJE II. **O djelitelju reda.**

I. Minister validae ordinationis:

I. Djelitelj valjanog ređenja:

812. a) *ordinarius* est omnis et solus episcopus consecratus (Conc. Trid. sess. 23, c. 7). Ergo etiam episcopus schismaticus, irregularis, degradatus etc. valide ordinat, dummodo ipse sit valide consecratus et necessariam materiam formamque adhibeat;

812. a) *redoviti* djelitelj je svaki posvećeni biskup i samo posvećeni biskup (Tridentski koncil, sess. 23., c. 7.). Dakle, i biskup koji je raskolnik, iregularan, degradiran itd. valjano zaređuje, dok god je sam valjano posvećen i primijeni nužnu materiju i formu;

b) *extraordinarius* tonsurae et ordinum minorum est sacerdos, qui, licet charactere episcopali careat, a iure vel a Sede Ap. per indultum peculiare accepit hanc potestatem (c. 951).

b) *izvanredni* djelitelj tonzure i nižih redova jest svećenik, koji premda nema biskupski biljeg, prima ovu vlast po pravu ili od Apostolske Stolice po posebnom indultu (kan. 951.).

A *iure* hanc potestatem habent:

a) Cardinales (c. 239, § 1, n. 22);

b) Vicarius ac Praefectus Apostolicus, Abbas vel Praelatus nullius, sed solum durante munere et in proprio territorio (c. 957, § 2);

Po *pravu*, ovu vlast imaju:

a) kardinali (kan. 239., § 1., n. 22.);

b) apostolski vikar i prefekt, samosvojni opat i prelat, ali samo tijekom trajanja službe i na vlastitom području (kan. 957., § 2.);

c) Abbas regularis de regimine, sed pro solis subditis vi professionis saltem simplicis (c. 964, n. 1).

c) regularni opat na upravi, ali samo za podložnike barem po jednostavnim zavjetima (kan. 964., n. 1.).

II. Minister licitae ordinationis:

II. Djelitelj dopuštenog ređenja:

813. a) pro *episcopatu* est solus Romanus Pontifex vel episcopus de speciali mandato Rom. Pontificis (c. 953);

813. a) za *biskupstvo* je samo rimski prvosvećenik ili biskup po posebnom nalogu rimskog prvosvećenika (kan. 953.);

b) pro *ceteris ordinibus* est episcopus proprius eiusve delegatus; ministri autem extraordinarii supra indicati possunt primam tonsuram et ordines minores conferre sine delegatione episcopi.

b) za *ostale redove* je vlastiti biskup i njegov poslanik; ali gore navedeni izvanredni djelitelji mogu podijeliti prvu tonzuru i niže redove bez biskupove delegacije.

814. Episcopus est **proprius** ex duplici ratione seu *titulo competentiae* (sublatis antiquis titulis beneficii et familiaritatis).

814. Biskup je **vlastiti** po dva razloga ili *naslova nadležnosti* (uklonivši stare naslove nadarbine i domaćinstva).

1. Titulus *domicilii una cum origine* adest, si ordinandus habet in dioecesi episcopi ordinantis tam verum domicilium quam originem.

1. Naslov *prebivališta zajedno sa zavičajnošću* postoji ako ređenik ima u dijecezi biskupa zareditelja pravo prebivalište, kao i zavičajnost [podrijetlo];

2. Titulus *solius domicilii sine origine* sufficit quidem, sed tunc ordinandus debet animum in dioecesi perpetuo permanendi iureiurando firmare.

2. Naslov *samog prebivališta bez zavičajnosti* dovoljan je, doduše, ali tada ređenik treba prisegom potvrditi namjeru da trajno ostane u biskupiji.

Quod quidem iusiurandum omittitur in tribus casibus, scil. si agitur

a) de promovendo ad ordines clerico, qui dioecesi per primam tonsuram iam incardinatus est;

b) de promovendo alumno, qui servitio alius dioecesis destinatur;

c) de promovendo religioso professo (c. 956).

Religiosi censentur domicilium habere in dioecesi, in qua sita est domus religiosa, ad cuius familiam pertinet ordinandus, ac proinde iste episcopus est eorum proprius quoad ordinationes, ideoque ad ipsum superior religiosus debet litteras dimissorias mittere (c. 965).

Solummodo in quinque casibus superior religiosus potest suos subditos ordinandos et litteras dimissorias mittere ad alium episcopum:

1. si episcopus dioecesanus licentiam dederit;

2. si est diversi ritus, e. g. orientalis;

3. si est absens;

4. si non est ordinationem habiturus proximo legitimo tempore;

5. si dioecesis vacat, eiusque administrator caret charactere episcopali.

Ova se pak prisega izostavlja u tri slučaja, tj. ako je riječ:

a) o ređenju klerika, koji je već inkardiniran u biskupiji prvom tonzurom;

b) o ređenju pitomca, koji je određen za službu u drugoj biskupiji;

c) o ređenju zavjetovanog redovnika (kan. 956.).

Smatra se da *redovnici* imaju prebivalište u biskupiji u kojoj se nalazi redovnička kuća one redovničke obitelji kojoj pripada ređenik, i zato je taj biskup njihov vlastiti glede ređenja, te zato njemu treba redovnički poglavar poslati otpusnice (kan. 965.).

Samo u pet slučajeva redovnički poglavar može sebi podložne ređenike i otpusnice poslati drugom biskupu:

1. ako je dijecezanski biskup dao dopuštenje;

2. ako pripada različitom obredu, npr. istočnom;

3. ako je odsutan;

4. ako neće imati ređenje u skorije zakonito vrijeme;

5. ako je biskupija upražnjena, a njezin upravitelj nema biskupski biljeg.

Necesse est autem, ut in singulis istis casibus id constet alii episcopo ordinaturo ex authentico Curiae episcopalis testimonio.

No, nužno je da je u svakom pojedinom od ovih slučajeva ta okolnost sigurno poznata biskupu zareditelju iz autentičnog svjedočanstva biskupske kurije.

Caveant superiores religiosi, ne in *fraudem* episcopi dioecesani subditum ordinandum ad aliam religiosam domum mittant, aut concessionem litterarum dimissoriarum de industria in id tempus differant, quo episcopus vel abfuturus vel nullas habiturus sit ordinationes (c. 967).

Neka paze redovnički poglavari da ne pošalju sebi podložnog ređenika u drugu redovničku kuću radi *zavaravanja* dijecezanskog biskupa ili namjerno odugovlače s izdavanjem otpusnice do vremena kada će biskup biti odsutan ili neće uopće držati ređenja (kan. 967.).

815. Episcopus est legitime **delegatus** ad ordines conferendos, si ad ipsum directae sunt *litterae dimissoriae*, quas concedere potest

a) *pro saecularibus* et *religiosis non exemptis:* episcopus proprius, postquam possessionem suae dioecesis legitime ceperit... licet nondum consecratus; vicarius generalis ex speciali tamen mandato episcopi; vicarius capitularis, sed cum consensu capituli et post annum a sede vacante, intra vero annum nonnisi sic dictis «arctatis»; vicarius et praefectus apostolicus, abbas vel praelatus nullius (c. 958);

b) *pro religiosis exemptis:* superior maior religiosus, qui debet quoque litteras dimissorias dare suis subditis ordinandis a proprio episcopo, iuxta supra dicta; qui autem suis subditis nondum perpetuo professis nequit has litteras concedere nisi ad primam tonsuram et ordines minores (c. 964, n. 3 et 4).

815. Biskup je zakonito **delegiran** za dijeljenje redova ako su mu upućene *otpusnice*, koje može udijeliti:

a) *za svjetovnjake* i *neizuzete redovnike:* vlastiti biskup, nakon što je zakonito uzeo u posjed svoju biskupiju... iako još nije posvećen; generalni vikar ipak po posebnom nalogu biskupa; kapitularni vikar, ali uz suglasnost kaptola i nakon što je prošla jedna godina od upražnjenja biskupije, a unutar godine samo takozvanim »arctatis«; apostolski vikar i prefekt, samosvojni opat ili prelat (kan. 958.);

b) *za izuzete redovnike:* viši redovnički poglavar, koji treba dati otpusnice također svojim podložnicima koje treba zarediti vlastiti biskup, prema gore rečenome; ali on može dati ove otpusnice svojim podložnicima, koji još nisu položili trajne zavjete, samo za prvu tonzuru i niže redove (kan. 964., n. 3. i 4.).

Litteris dimissoriis addendae sunt litterae testimoniales, de quibus infra n. 817.

Otpusnicama treba priložiti pisano svjedočanstvo o kojemu se govori dolje n. 817.

CAPUT III. **De subiecto ordinis.**

POGLAVLJE III. **O subjektu reda.**

Praenotamen. Ex parte subiecti ordinandi quaedam requiruntur ad *validam*, quaedam vero ad *licitam* ordinationem.

Prethodna napomena. Sa strane subjekta, koji se treba zarediti, neki su uvjeti potrebni za *valjano* ređenje, a neki za *dopušteno* ređenje.

Ad validam ordinationem requiritur, ut ordinandus sit
a) masculus;
b) baptizatus;
c) praeditus intentione saltem habituali suscipiendi ordines.
De istis condicionibus, utpote in se claris, nihil dicendum superest.

Za *valjano* ređenje potrebno je da je ređenik:
a) muškarac;
b) kršten;
c) obdaren barem habitualnom nakanom da primi redove.
O ovim uvjetima, koji su jasni sami po sebi, ne preostaje ništa drugo da kažemo.

Ad *licitam* ordinationem requiruntur ex iure divino:
a) vocatio divina;
b) recta intentio;
c) status gratiae et vitae probitas;
ex iure autem *ecclesiastico* complura alia requiruntur, de quibus infra singulatim dicetur (cf. c. 968, § 1).

Za *dopušteno* ređenje potrebni su po božanskom pravu:
a) Božji poziv;
b) ispravna nakana;
c) stanje milosti i pošten život;
po *crkvenom* pak pravu potrebni su mnogi drugi uvjeti, o kojima će se kasnije pojedinačno govoriti (usp. kan. 968., § 1.).

Art. 1. **Requisita ex iure divino.**

816. 1. *Vocatio divina* prorsus necessaria est ad licite suscipiendos ordines; dicit enim S. Paulus de sacerdotio: «Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aron» (Hebr. 5, 4).

Ratio est, quia sacerdos est mediator inter Deum et homines atque dispensator mysteriorum Dei. Iam vero nemo potest licite sibi arrogare officium mediatoris vel dispensatoris, nisi vocetur a partibus, quarum interest.

Signa vocationis sunt

a) *recta intentio,* qua quis non quaerit propriam utilitatem temporalem, sed honorem Dei et salutem spiritualem tam suam quam proximi;

b) *aptitudo ad subeunda munia ecclesiastica,* e. g. scientia, valetudo;

c) *virtus probata et animi constantia;* quare non sufficit, ut ordinandus post sinceram contritionem sit absolutus a gravibus peccatis, sed etiam ut per diuturnum exercitium virtutum praebuerit moralem certitudinem de constanti vita virtuosa futura;

Art. 1. **Potrebni uvjeti po božanskom pravu.**

816. 1. *Božji poziv* je u potpunosti nužan za dopušteno primanje redova. Naime, sv. Pavao kaže o svećenstvu: »I nitko sam sebi ne prisvaja čast, nego onaj tko je pozvan od Boga kao Aron.« (Heb 5, 4)

Razlog je tomu što je svećenik posrednik između Boga i ljudi, te djelitelj Božjih otajstava. A nitko ne može sam sebi prisvojiti službu posrednika ili djelitelja, ako nije pozvan od strana kojih se to tiče.

Znakovi poziva jesu:

a) *ispravna nakana*, kojom netko ne traži vlastitu vremenitu korist, nego čast Božju i duhovno spasenje, kako za sebe tako i za bližnjega;

b) *sposobnost za obavljanje crkvenih dužnosti*, tj. znanje, zdravlje;

c) *prokušana krepost i duhovna postojanost;* zato nije dovoljno da je ređenik nakon iskrenog pokajanja odriješen od teških grijeha, nego je potrebno također da po dugotrajnom vježbanju u krepostima pruži moralnu sigurnost o budućem postojanom kreposnom životu;

d) *vocatio a legitimo superiore ecclesiastico,* quare Catechismus Romanus concinne dicit: «Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur» (P. 2, c. 7, q. 3; cf. c. 970 et Lahitton, La vocation sacerdotale).

d) *poziv od zakonitog crkvenog poglavara;* zato Rimski katekizam lijepo govori: »Kaže se da su pozvani od Boga oni koji su pozvani od zakonitih službenika Crkve« (P. 2., c. 7., q. 3.; usp. kan. 970. i Lahitton, *La vocation sacerdotale*).

2. *Recta intentio* necessaria versatur circa procurandum honorem Dei et salutem spiritualem hominum, ut iam dictum est.

2. *Ispravna nakana*, koja je nužna, odnosi se na brigu za čast Božju i duhovno spasenje ljudi, kao što je već rečeno.

3. *Status gratiae et vitae probitas* sub gravi requiruntur. Namque sacramentum ordinis est sacramentum vivorum, et Concilium Trid. (sess. 23, c. 12 de reform.) monet: «Sciant episcopi non singulos debere ad hos ordines assumi, sed dignos dumtaxat, et quorum probata vita senectus sit.»

3. *Stanje milosti i dobar život* traže se pod teški grijeh. Naime, sakrament reda je sakrament živih, i Tridentski koncil (sess. 23., c. 12. *de reform.*) opominje: »Neka znaju biskupi da ne treba bilo koga primati za ove redove, nego samo dostojne, i one čiji je prokušani život već otprije na glasu.«

Art. 2. **Requisita ex iure ecclesiastico.**

Ex iure ecclesiastico requiritur, ut ordinandus
1. habeat litteras testimoniales;
2. aetatem canonicam;
3. scientiam debitam;
4. subierit examen;
5. peregerit exercitia spiritualia;
6. observet interstitia;
7. habeat titulum canonicum, si agitur de ordinibus maioribus;
8. sit immunis ab irregularitatibus et impedimentis.

Art. 2. **Potrebni uvjeti po crkvenom pravu.**

Po crkvenom pravu, potrebno je da ređenik:
1. ima pisano svjedočanstvo;
2. kanonsku dob;
3. potrebno znanje;
4. položi ispit;
5. obavi duhovne vježbe;
6. obdržava vremenske razmake između ređenja;
7. ima kanonski naslov ako je riječ o višim redovima;
8. nema nikakve nepravilnosti i smetnje.

817. 1. **Litterae testimoniales.**

1) Ordinandi *saeculares* (aut religiosi non exempti) debent afferre quattuor testimonia (c. 993 sq.):

a) ultimae ordinationis, aut, si de prima tonsura agitur, recepti baptismatis et confirmationis;

b) de peractis studiis pro singulis ordinibus requisitis;

c) rectoris seminarii aut sacerdotis, cui candidatus extra seminarium commendatus fuit, de bonis eiusdem candidati moribus;

d) Ordinarii loci, in quo ordinandus tantum temporis moratus est, ut canonicum impedimentum ibi contrahere potuerit. Tale tempus censetur pro militibus trimestre, pro aliis semestre post pubertatem, nisi episcopus ordinans prudenter etiam brevius tempus in casu particulari determinet. Sin autem ordinandus per tot dioeceses vagatus sit, ut impossibile vel nimis difficile evadat, omnes litteras testimoniales exquirere, vel si loci Ordinarius non potest sufficienter testari, ordinandum revera nullum canonicum impedimentum contraxisse, tunc provideat Ordinarius saltem per iuramentum suppletorium ab ordinando praestandum.

817. 1. **Pisana svjedočanstva.**

1) *Svjetovni* ređenici (ili neizuzeti redovnici) trebaju podnijeti četiri svjedodžbe (kan. 993. sl.):

a) o zadnjem ređenju, ili ako je riječ o prvoj tonzuri, o krštenju i potvrdi;

b) o završenim studijima koji su potrebni za pojedine redove;

c) ravnatelja sjemeništa ili svećenika, kojemu je kandidat bio povjeren izvan sjemeništa, o dobrom ponašanju istog kandidata;

d) ordinarija mjesta u kojem je ređenik boravio toliko dugo da je mogao upasti u kanonsku smetnju. Takvim se vremenom smatra za vojnike tri mjeseca, a za druge šest mjeseci nakon doraslosti, osim ako biskup reditelj razborito odredi kraće vrijeme u pojedinačnom slučaju. No, ako je ređenik prolazio kroz toliko biskupija da je postalo nemoguće ili vrlo teško tražiti sva pisana svjedočanstva, ili ako mjesni ordinarij ne može dostatno posvjedočiti da ređenik zaista nije upao ni u kakvu kanonsku smetnju, neka se tada ordinarij pobrine da ređenik barem položi domirnu prisegu.

2. Ordinandi *religiosi exempti* debent afferre sui superioris maioris testimonium, in quo iste testatur, subditum emisisse professionem religiosam, esse de familia talis domus religiosae, peregisse studia requisita aliaque de iure postulata (c. 995, § 1).

2. Ređenici, koji su *izuzeti redovnici*, trebaju podnijeti svjedočanstvo svojeg višeg poglavara u kojem ovaj svjedoči da je podložnik položio redovnički zavjet, da pripada redovničkoj obitelji i određenoj redovničkoj kući, da je završio potrebne studije i drugo što je potrebno po pravu (kan. 995., § 1.).

Exemplar talium litterarum testimonialium dedi in appendice Man. iur. can.

Primjer takvog pisanog svjedočanstva dao sam u dodatku Priručniku kanonskog prava.

818. 2. **Aetas canonica.**

818. 2. **Kanonska dob.**

Pro prima tonsura et ordinibus minoribus nulla aetas determinatur in iure; cum autem requiratur cursus theologicus inceptus (c. 976), isti ordines in praxi ordinarie nequeunt conferri ante annum duodevigesimum aetatis.

Za prvu tonzuru i niže redove u pravu nije određena nikakva dob; ali kako se traži započeti teološki tečaj (kan. 976.), ovi se redovi u praksi ne mogu podijeliti prije dvadeset i druge godine života.

Pro subdiaconatu requiritur annus 21 completus.

Za podđakonat traži se navršena 21. godina života.

Pro diaconatu requiritur annus 22 completus.

Za đakonat traže se navršene 22 godine života.

Pro presbyteratu requiritur annus 24 completus (c. 975).

Za prezbiterat traži se navršena 24. godina života (kan. 975.).

Pro episcopatu requiritur annus 30 completus (c. 331, § 1).

Za episkopat traži se navršena 30. godina života (kan. 331., § 1.).

819. 3. **Scientia debita.**

Pro prima tonsura et ordinibus minoribus requiritur peractus cursus philosophicus et inceptus cursus theologicus.

Pro subdiaconatu requiritur cursus theologicus per triennium fere peractus.

Pro diaconatu requiritur initium quadriennalis cursus.

Pro presbyteratu requiritur cursus theologicus protractus usque post medietatem quarti anni.

Cursus autem theologicus debet esse peractus non privatim, sed in scholis ad id legitime institutis (c. 976).

Pro episcopatu requiritur doctoratus vel saltem magna peritia in theologia aut iure canonico (c. 331, § 1, n. 5).

819. 3. **Potrebno znanje.**

Za prvu tonzuru i niže redove traži se završeni filozofski tečaj i započeti teološki tečaj.

Za podđakonat traži se gotovo završeni trogodišnji teološki tečaj [pri kraju treće godine teološkog studija].

Za đakonat traži se započeta četvrta godina tečaja.

Za prezbiterat traži se dovršeni teološki tečaj sve do nakon polovice četvrte godine.

No, teološki tečaj ne smije biti završen privatno, nego u školama koje su radi toga zakonito ustanovljene (kan. 976.).

Za episkopat traži se doktorat ili barem velika učenost u teologiji ili kanonskom pravu (kan. 331., § 1., n. 5.).

820. 4. **Examen feliciter peractum.**

Quilibet promovendus (sive saecularis sive religiosus) debet praevium et diligens examen subire *circa ipsum ordinem suscipiendum*. Qui autem ad *sacros* ordines promovendi sunt, debent insuper examinari in aliquo tractatu theologico.

820. 4. **Uspješno položeni ispit.**

Svaki ređenik (bilo svjetovni bilo redovnički) treba položiti prethodni i pažljivi ispit *glede samog reda koji treba primiti*. Oni pak koji trebaju biti zaređeni za *svete* redove, trebaju se povrh toga ispitati o nekom teološkom traktatu.

Ad Ordinarium loci pertinet determinare, qua methodo, coram quibus examinatoribus, in qua materia omnes ordinandi (etiam religiosi exempti) debeant examinari (c. 996 sq.). Potest tamen (quamvis non teneatur) acquiescere attestationi oblatae, ordinandum iam debitum examen alibi subiisse.

Na ordinarija spada određivanje kojom se metodom, pred kojim ispitivačima, u kojoj materiji svi ređenici (pa i izuzeti redovnici) trebaju ispitati (kan. 996. sl.). No, može (iako ne mora) prihvatiti ponuđenu svjedodžbu da je ređenik već drugdje položio potrebni ispit.

Ad examen ordinandorum aliqualiter pertinent non solum litterae testimoniales, de quibus supra, sed etiam *publicatio* nominum ordinandorum. Nomina enim promovendorum ad singulos sacros ordines (exceptis religiosis a votis perpetuis) publice denuntientur in paroeciali cuiusque candidati ecclesia; sed Ordinarius pro sua prudentia potest cum ab hac publicatione dispensare ex iusta causa, tum praecipere ut in aliis quoque ecclesiis peragatur, tum publicationi substituere publicam ad valvas ecclesiae affixionem per aliquot dies, in quibus unus saltem dies festus comprehendatur.

Na ispit ređenika u neku ruku spada ne samo pisano svjedočanstvo, o kojem se govori gore, nego i *oglašavanje* imena ređenika. Naime, imena ređenika za sve svete redove (osim redovnika s trajnim zavjetima) trebaju se javno oglasiti u župnoj crkvi svakog pojedinog kandidata. No, ordinarij može po svojoj razboritosti iz pravednog razloga podijeliti oprost od ovog oglašavanja, kao i naložiti da se objavi i u drugim crkvama, pa i odrediti da se umjesto oglašavanja pribije javni oglas na vrata crkve kroz nekoliko dana, među kojima treba biti barem jedan blagdan.

Omnes fideles debent impedimenta ad sacros ordines, si qua norint, Ordinario vel parocho ante ordinationem revelare (c. 998 sqq.).

Svi vjernici dužni su prije ređenja otkriti ordinariju ili župniku smetnje za svete redove, ako su im neke poznate (kan. 998. sl.).

821. 5. **Exercitia spiritualia.**

Quilibet ordinandus debet ante ordinationem peragere exercitia spiritualia in domo religiosa aut pia ab Ordinario designanda et de peractis exercitiis testimonium afferre episcopo ordinanti.

Si expletis exercitiis sacra ordinatio qualibet de causa *ultra semestre* differatur, exercitia spiritualia iterentur; sin autem dilatio non est tanta, Ordinarius iudicet, utrum iteranda sint necne (c. 1001).

Per *tres saltem dies integros* exercitia spiritualia peragantur ante primam tonsuram et ordines minores.

Per *sex saltem integros dies* ista exercitia peragantur ante quemlibet sacrum ordinem.

Sed si quis intra semestre ad plures ordines maiores promovendus est, Ordinarius (episcopus aut superior maior religiosus) potest exercitiorum tempus reducere pro ordinatione ad diaconatum, non tamen infra tres dies integros (ib.).

821. 5. **Duhovne vježbe.**

Svaki ređenik treba prije ređenja obaviti duhovne vježbe u redovničkoj ili pobožnoj kući, koju je odredio ordinarij, te o obavljenim vježbama podnijeti svjedočanstvo biskupu koji ga treba zarediti.

Ako se nakon obavljanja vježbi, sveto ređenje odgodi iz bilo kojih razloga *više od šest mjeseci*, duhovne vježbe trebaju se ponovno obaviti. No, ako odgoda nije toliko duga, neka ordinarij prosudi treba li ih ponoviti ili ne treba (kan. 1001.).

Barem tri puna dana trebaju se obavljati duhovne vježbe prije prve tonzure i nižih redova.

Barem šest punih dana trebaju se obavljati ove vježbe prije primanja svakog svetog reda.

No, ako netko u razdoblju od šest mjeseci treba primiti više svetih redova, ordinarij (biskup ili viši redovnički poglavar) može vrijeme vježbi skratiti za đakonsko ređenje, ali ne na manje od tri puna dana (ibid.).

822. 6. **Interstitia.**

Interstitia sunt intervalla, quae inter collationes singulorum ordinum intercedere necesse est, ad hoc ut ordinandus possit rite exercere ordinem iam susceptum atque se debite praeparare ad ordinem superiorem recipiendum.

Codex iur. can. mutans veterem disciplinam statuit c. 978:

a) interstitia inter primam tonsuram et ostiariatum vel inter singulos ordines minores prudenti iudicio episcopi committuntur; non autem licet conferri primam tonsuram una cum ostiariatu, neque omnes ordines minores una simul. Consuetudo tamen immemorabilis in multis regionibus exsistens conferendi tonsuram et ordines minores eodem die videtur posse conservari, si adest rationabilis causa;

b) interstitia inter acolythatum et subdiaconatum sint unus annus;

c) interstitia inter singulos ordines maiores sint tres menses.

Ab interstitiis episcopus potest dispensare, si id necessitas aut utilitas Ecclesiae exigit; non autem potest dispensare, ut minores ordines et subdiaconatus vel duo sacri ordines eodem die conferantur.

822. 6. **Vremenski razmaci.**

Vremenski razmaci su intervali koji nužno moraju proteći između dijeljenja pojedinih redova, kako bi ređenik mogao pravilno vršiti već primljeni red i pažljivo se pripraviti za primanje višeg reda.

Zakonik kanonskog prava, mijenjajući staru disciplinu, određuje u kan. 978.:

a) vremenski razmaci između prve tonzure i ostijarijata, ili između pojedinih nižih redova, povjeravaju se razboritom sudu biskupa; ali nije dopušteno podijeliti prvu tonzuru zajedno s ostijarijatom, niti je dopušteno zajedno podijeliti sve niže redove. No, izgleda da se može sačuvati običaj od pamtivijeka, koji postoji u mnogim zemljama, da se tonzura i niži redovi dijele istoga dana, ako postoji razuman razlog;

b) vremenski razmak između akolitata i podđakonata treba biti jedna godina;

c) vremenski razmaci između pojedinih viših redova trebaju biti tri mjeseca.

Biskup može dispenzirati od vremenskih razmaka, ako to traži nužda ili korist Crkve; ali ne može dispenzirati da se istoga dana podijele niži redovi i podđakonat ili da se istoga dana podijele dva sveta reda.

Superiores maiores regulares (omnesque qui participant eorum privilegia) possunt quoque subditos suos ab interstitiis dispensare (cf. Leo XII Const. «Plura inter» d. 11. Iul. 1826).

Viši redovnički poglavari (i svi koji sudjeluju u njihovim povlasticama) mogu također podložnike dispenzirati od vremenskih razmaka (usp. Leon XII., konstitucija »Plura inter« od 11. srpnja 1826.).

823. 7. **Titulus canonicus sustentationis.**

Cum clericus in maioribus ordinibus constitutus debeat totum servitium suum impendere Ecclesiae neque possit se implicare negotiis saecularibus, necesse est ut habeat cautionem legitimam de sufficienti et perpetua sustentatione convenienti, seu titulum sustentationis.

Iuxta vigentem disciplinam de iure communi admittuntur sequentes tituli:

1) *pro saecularibus clericis* (et religiosis non exemptis vel non habentibus vota perpetua):

a) *titulus beneficii*, qui est possessio pacifica beneficii ecclesiastici sufficientis. Cum iste titulus saepe desit, permittitur

b) *titulus patrimonii*, qui est possessio bonorum propriorum, ex quibus clericus convenienter vivere potest. Quantitas istorum bonorum determinanda est ab Ordinario loci;

823. 7. **Kanonski opskrbni naslov.**

Budući da se klerik u višim redovima treba potpuno posvetiti službi Crkve i ne može se baviti svjetovnim poslovima [2 Tim 2, 4], nužno je da ima zakonito jamstvo o dostatnom i trajnom uzdržavanju, koje je prikladno, ili opskrbni naslov.

Prema važećoj disciplini, po općem pravu priznaju se sljedeći naslovi:

1) *za svjetovne klerike* (i redovnike koji nisu izuzeti ili nemaju trajne zavjete):

a) *nadarbinski naslov*, to jest miran posjed dostatne crkvene nadarbine. Budući da ovaj naslov često izostaje, dopušta se

b) *imovinski naslov*, to jest posjed vlastite imovine iz koje klerik može pristojno živjeti. Veličinu ove imovine treba odrediti mjesni ordinarij;

c) *titulus pensionis*, qui est census (sive ecclesiasticus sive civilis). Si etiam titulus patrimonii et pensionis deest, tunc permittitur

c) *rentovni naslov*, to jest cenzus (bilo crkveni bilo građanski). Ako nedostaje i nadarbinski i rentovni naslov, tada je dopušten

d) *titulus servitii dioecesis* (et in locis Propagandae subiectis *titulus missionis*). In hoc casu ordinandus debet, iureiurando interposito, se devovere perpetuo dioecesis aut missionis servitio. Ordinarius autem debet ordinato conferre beneficium vel officium ad congruam eiusdem sustentationem sufficiens (c. 981).

d) *naslov službe u biskupiji* (i u mjestima podložnima Kongregaciji za širenje vjere, *naslov misije*). U tom slučaju ređenik treba položiti prisegu obvezujući se da će trajno ostati u službi biskupije ili misije. Ordinarij pak treba ređeniku podijeliti nadarbinu ili službu za njegovo primjereno uzdržavanje (kan. 981.).

Ordinatus in sacris, si titulum suum amittat, alium sibi provideat, nisi iudicio episcopi eius congruae sustentationi aliter cautum sit.

Ako ređenik u višim redovima izgubi svoj opskrbni naslov, treba si priskrbiti drugi, osim ako je njegovo uzdržavanje, po sudu njegova biskupa, osigurano na drugi način.

Episcopus, qui (citra Apostolicum Indultum) suum subditum sine titulo canonico scienter ordinaverit in sacris aut ordinari permiserit, debet ipse, eiusque successores, eidem egenti alimenta necessaria praebere, donec congruae eiusdem sustentationi aliter provisum fuerit; quodsi episcopus aliquem ordinaverit cum pacto, ut ordinatus non petat ab ipso alimenta, hoc pactum omni vi caret (c. 980).

Biskup koji (bez apostolskog indulta) svojeg podložnika bez kanonskog naslova svjesno zaredi višim redom ili dopusti da bude zaređen, dužan je sam, kao i njegovi nasljednici, skrbiti za njegovo uzdržavanje, ako je u potrebi, sve dok se njegovo uzdržavanje ne osigura na drugačiji način. Ako biskup nekoga zaredi s pogodbom da ređenik neće od njega tražiti uzdržavanje, takva pogodba nema nikakve pravne snage (kan. 980.).

2) *pro regularibus clericis sollemniter professis est titulus paupertatis seu professionis sollemnis;*

3) *pro religiosis votorum simplicium perpetuorum est titulus mensae communis* vel *congregationis* vel alius similis ad normam constitutionum.

8. Immmunitas ab irregularitatibus et impedimentis requiritur in ordinando; de qua materia tractabitur in cap. seq.

2) *za svečano zavjetovane redovničke klerike vrijedi naslov siromaštva ili svečanih zavjeta;*

3) *za redovnike s jednostavnim vječnim zavjetima vrijedi naslov zajedničkog stola* ili *zajednice* ili drugi slični naslov prema propisu konstitucija.

8. Nepostojanje nepravilnosti i smetnji potrebno je kod ređenika; o toj će se materiji raspravljati u sljedećem poglavlju.

CAPUT IV.
De irregularitatibus et impedimentis ordinationis.

Cum haec materia sit satis ampla, tractabitur
1. de irregularitatibus in genere;
2. de irregularitatibus in specie;
3. de impedimentis ordinationis.

POGLAVLJE IV.
O nepravilnostima i smetnjama ređenja.

Budući da je ova materija dosta široka, raspravljat će se:
1. općenito o nepravilnostima;
2. o vrstama nepravilnosti;
3. o smetnjama za ređenje.

Art. 1. De irregularitatibus in genere.

824. Notio.
Irregularitas est impedimentum de se perpetuum ex iure ecclesiastico institutum, quod prohibet primario ordinis susceptionem, secundario autem ordinis exercitium.

Art. 1. Općenito o nepravilnostima.

824. Pojam.
Nepravilnost [iregularnost, neregularnost] *je po sebi trajna zapreka ustanovljena crkvenim pravom, koja primarno zabranjuje primanje reda, a sekundarno vršenje reda.*

Explicatur:

Dicitur 1. *impedimentum de se perpetuum*, quia irregularitas non est poena aut censura sed aliqua indignitas, reddens hominem non quidem omnino inhabilem sed perpetuo ineptum ad ordines suscipiendos vel exercendos. Distinguuntur enim irregularitates ab impedimentis temporalibus.

Dicitur 2. *iure ecclesiastico institutum;* quare non exsistunt irregularitates latae *ab homine*, sed solae eae quae in novo Codice continentur (c. 983).

Dicitur 3. *prohibet primario ordinis susceptionem et secundario eius exercitium* ad significandos effectus, scil. non irritare sed *prohibere*, ne suscipiatur quilibet ordo et etiam prima tonsura atque exerceantur ordines suscepti (c. 968, § 2).

Divisiones.

1. Distinguitur irregularitas *ex defectu* et *ex delicto*. Prior oritur ex defectu alicuius qualitatis sine culpa; altera oritur ex gravi delicto personali, externo, opere consummato, post baptismum commisso.

Objašnjenje:

Kaže se 1. *zapreka koja je po sebi trajna*, jer nepravilnost nije kazna ili cenzura, nego određena nedostojnost, koja čovjeka, doduše, ne čini potpuno nesposobnim, nego trajno neprikladnim za primanje ili vršenje redova. Naime, nepravilnosti se razlikuju od privremenih smetnji.

Kaže se 2. *ustanovljena crkvenim pravom;* zato ne postoje nepravilnosti izrečene od čovjeka [poglavara, suca], nego samo one koje su sadržane u novom Zakoniku (kan. 983.).

Kaže se 3. *primarno zabranjuje primanje reda, a sekundarno njegovo vršenje*, kako bi se naznačili učinci, tj. da ne čine ništetnim, nego *zabranjuju* primanje nekog reda, a i prve tonzure, te vršenje primljenog reda (kan. 968., § 2.).

Podjele.

1. Razlikuju se nepravilnost *iz nedostatka* i nepravilnost *iz kaznenog djela*. Prva nastaje iz nedostatka neke osobine bez vlastite krivnje; druga nastaje iz teškog osobnog kaznenog djela: vanjskog, izvršenog djelom, počinjenog nakon krštenja.

2. Distinguitur irregularitas *totalis* et *partialis*, prout cuiusque ordinis susceptionem et exercitium prohibet vel
a) solum ascensum ad ordinem superiorem, aut
b) exercitium partiale alicuius ordinis.

2. Razlikuju se *potpuna* i *djelomična* nepravilnost, prema tome zabranjuje li primanje i vršenje nekog reda ili
a) samo uzdignuće na viši red, ili
b) djelomično vršenje nekog reda.

Sic e. g. sacerdos carens manu est irregularis quantum ad celebrationem Missae, non autem quantum ad audiendas confessiones.

Tako je npr. svećenik koji nema ruku nepravilan glede slavljenja Mise, ali nije glede slušanja ispovijedi.

825. Condiciones requisitae ad contrahendam irregularitatem. Requiritur, ut actio inducens irregularitatem:

825. Potrebni uvjeti za pad u nepravilnost. Potrebno je da čin koji izaziva napravilnost:

a) sit *certa*. Irregularitas dubia est nulla; si tamen dubium exsistit, utrum defectus corporis (e. g. epilepsia) adsit necne, ad Ordinarium pertinet hoc dubium solvere et dispensare (cf. c. 15);

a) bude *siguran*. Dvojbena nepravilnost je ništetna; ali ako ipak postoji dvojba je li prisutan tjelesni nedostatak (npr. epilepsija) ili nije, na ordinarija spada razriješiti ovu dvojbu i dispenzirati (usp. kan. 15.);

b) sit *peccatum grave externum, opere consummatum, post baptismum commissum*, si agitur de irregularitatibus ex delicto. Ergo omnia, quae excusant a peccato gravi, e. g. parvitas materiae, defectus advertentiae, bona fides, excusant quoque ab irregularitate.

b) da bude *teški vanjski grijeh, izvršen djelom, počinjen nakon krštenja*, ako je riječ o nepravilnostima iz kaznenog djela. Dakle, sve što ispričava od teškog grijeha, npr. neznatnost materije, nedostatak pažnje, dobra vjera, ispričava i od nepravilnosti.

Si adultus sivit sibi baptismum conferri ab acatholico absque extrema necessitate, facit delictum ante et in baptismo sed nihilominus est irregularis (cf. infra n. 831, 2).

Ako odrasli čovjek dopusti da mu krštenje podijeli nekatolik bez krajnje nužde, čini kazneno djelo prije krštenja i u krštenju, ali je ipak nepravilan (usp. dolje n. 831., 2.).

Nota.
1. *Ignorantia* irregularitatum (sive ex delicto sive ex defectu) atque impedimentorum ab iisdem non excusat (c. 988). Unde benignior sententia complurium auctorum nunc reicienda est.

2. Irregularitas omnis incurritur ipso facto ideoque non exigit sententiam declaratoriam.

3. Irregularitates et impedimenta multiplicantur ex *diversis* eorundem causis, non autem ex repetitione eiusdem causae, nisi agatur de irregularitate ex homicidio voluntario (c. 989). Hinc e. g. sacerdos excommunicatus, qui quinquies celebravit Missam, non incurrit nisi semel irregularitatem; qui autem quinquies abortum procuravit, incurrit quinquies irregularitatem; qui demum excommunicatus pluries celebravit, pluries audivit confessiones, et semel abortum procuravit, incurrit duas irregularitates, scil. ex delicto abusus sacramenti et ex delicto homicidii.

Napomena.
1. *Neznanje* o nepravilnostima (bilo iz kaznenog djela bilo iz nedostatka) i o smetnjama ne ispričava od istih (kan. 988.). Stoga, blaže mišljenje mnogih autora sada treba odbaciti.

2. U svaku se nepravilnost upada *ipso facto* i zato nije potrebna deklaratorna presuda.

3. Nepravilnosti i smetnje umnožavaju se iz njihovih *različitih* uzroka, ali ne zbog ponavljanja istog uzroka, osim ako je riječ o nepravilnosti iz svojevoljnog ubojstva (kan. 989.). Stoga, npr. izopćeni svećenik koji pet puta slavi Misu, upada u samo jednu nepravilnost; ali tko pet puta počini pobačaj, pet puta upada u nepravilnost; napokon, izopćenik koji je više puta slavio Misu, više puta slušao ispovijedi, i jednom počinio pobačaj, upada u dvije nepravilnosti, tj. iz kaznenog djela zloupotrebe sakramenta i iz kaznenog djela ubojstva.

826. Cessatio.
Irregularitas non solet cessare nisi per legitimam dispensationem (cf. tamen infra de cessatione irregularitatis ex defectu natalium et ex defectu corporis).

826. Prestanak.
Nepravilnost obično ne prestaje na drugačiji način nego zakonitom dispenzacijom (usp. ipak dolje o prestanku nepravilnosti iz urođenog nedostatka i iz tjelesnog nedostatka).

Dispensationem irregularitatis concedere possunt:

1. *Summus Pontifex* in omnibus omnino irregularitatibus, quas dispensat in foro externo per S. Congr. de Sacramentis; in foro autem interno per S. Paenitentiariam.

2. *Ordinarius* (episcopus, superior maior religionis clericalis exemptae) per se vel per delegatum pro suis subditis in omnibus irregularitatibus

a) *dubiis*, dummodo agatur de iis, in quibus R. Pontifex dispensare solet (c. 15);

b) *ex delicto occulto* provenientibus, exceptis iis quae proveniunt ex homicidio voluntario vel procuratione abortus, et iis quae deductae sunt ad forum iudiciale (c. 990, § 1).

3. Confessarius quilibet quoad solum *exercitium* ordinis suscepti (non quoad susceptionem ordinis) in iis casibus, in quibus dispensare potest Ordinarius, dummodo agatur de casu occulto urgentiore, in quo Ordinarius adiri nequit et periculum imminet gravis damni vel infamiae (ib. § 2).

Quamvis confessarius nequeat dispensare in irregularitate proveniente ex procuratione abortus, tamen, si paenitens sine gravi infamia nequit desistere ab exercitio ordinis suscepti, nihil obstat, ne epikeia interim adhibeatur et postea dispensatio petatur. Nulla enim lex positiva obligat cum magno incommodo.

Dispenzaciju [oprost] od nepravilnosti mogu podijeliti:

1. *Vrhovni svećenik* u cijelosti u svim nepravilnostima, koje dispenzira na vanjskom području preko Svete kongregacije za sakramente; a na unutarnjem području preko Svete pokorničarne.

2. *Ordinarij* (biskup, viši poglavar izuzete kleričke redovničke družbe) sam ili po delegatu za svoje podložnike u svim nepravilnostima:

a) koje su *dvojbene*, dok god je riječ o onima od kojih običava dispenzirati rimski prvosvećenik (kan. 15.);

b) koje nastaju *iz tajnog kaznenog djela*, osim onih koje nastaju iz svojevoljnog ubojstva ili počinjenja pobačaja, i onih koje su postale predmet sudskog postupka (kan. 990., § 1.).

3. Svaki ispovjednik samo glede *vršenja* primljenog reda (a ne glede primanja reda) u onim slučajevima u kojima ordinarij može dispenzirati, dok god je riječ o hitnom tajnom slučaju u kojem se ne može doći do ordinarija, a prijeti opasnost od teške štete ili ozloglašenja (ibid. § 2).

Iako ispovjednik ne može dispenzirati od nepravilnosti koja potječe iz počinjenja pobačaja, ipak ako se pokornik bez teškog ozloglašenja ne može suzdržati od vršenja primljenog reda, ništa ne sprječava da se u međuvremenu primijeni epikeja i kasnije traži dispenzacija. Naime, nijedan pozitivni zakon ne obvezuje uz tešku nepriliku.

827. Nota.

1. Privilegia concessa nonnullis superioribus et confessariis regularibus circa dispensationem irregularitatum non sunt revocata. Cf. nostrum Man. iur. can. q. 245.

2. In precibus pro irregularitatum (vel impedimentorum) dispensatione omnes irregularitates (et impedimenta) indicanda sunt; secus dispensatio generalis valebit quidem etiam pro reticitis *bona fide* (exceptis irregularitatibus supra indicatis, in quibus nec Ordinarius nec confessarius dispensare potest), non autem pro reticitis *mala fide* (c. 991, § 1).

3. Si agitur de irregularitate ex homicidio voluntario contracta, etiam numerus delictorum exprimendus est sub poena nullitatis concedendae dispensationis (ib. § 2).

4. Dispensatio *generalis* ad ordines valet pro ordinibus quoque maioribus; et dispensatus potest obtinere beneficia non consistorialia etiam curata (e. g. paroeciam), sed renuntiari nequit (sine nova dispensatione) Cardinalis, episcopus, abbas vel praelatus nullius, superior maior in religione clericali exempta (ib. § 3).

5. Dispensatio in foro interno non sacramentali concessa scripto consignetur; et de ea in secreto Curiae libro constare debet (ib. § 4).

827. Napomena.

1. Povlastice podijeljene nekim redovničkim poglavarima i ispovjednicima glede dispenzacije od nepravilnosti nisu opozvane. Usp. naš Priručnik kanonskog prava, q. 245.

2. U molbama za dispenzaciju od nepravilnosti (ili smetnji) trebaju se navesti sve nepravilnosti (i smetnje); u suprotnom, opća dispenzacija vrijedi, doduše, i za nepravilnosti prešućene u *dobroj vjeri* (osim gore naznačenih nepravilnosti od kojih ne može dispenzirati ni ordinarij ni ispovjednik), ali ne i za nepravilnosti prešućene u *zloj vjeri* (kan. 991., § 1.).

3. Ako je riječ o nepravilnosti iz svojevoljnog ubojstva, treba naznačiti i broj kaznenih djela pod prijetnjom ništetnosti podjele oprosta (ibid. § 2.).

4. *Opća* dispenzacija za redove vrijedi i za više redove; te dispenzirani može zadobiti nekonzistorijalne nadarbine, pa i dušobrižničke (npr. župu), ali ne može biti imenovan (bez nove dispenzacije) kardinalom, biskupom, samosvojnim opatom ili prelatom, višim poglavarom u izuzetoj kleričkoj redovničkoj družbi.

5. Dispenzacija podijeljena u nesakramentalnom unutarnjem području, treba se pismeno podijeliti; i treba biti zabilježena u tajnoj knjizi u Kuriji (ibid., § 4.).

Art. 2. **De irregularitatibus in specie.**

§ 1. **De irregularitatibus ex defectu.**

828. *Irregularitates ex defectu* enumerantur septem:

1. *Defectus natalium* afficit filios illegitimos (sive publice sive occulte) qui non sunt legitimati vel sollemniter professi (c. 984, n. 1).

Filii illegitimi censentur indigni ad statum clericalem, quia portant opprobrium parentum, quorum haud raro quoque imitantur incontinentiam.

Sunt legitimi, qui *vero vel saltem putativo matrimonio concepti aut nati sunt*, nisi tamen parentibus ob sollemnem professionem religiosam vel susceptum ordinem sacrum tempore conceptionis fuerit prohibitus usus matrimonii antea contracti (c. 1114).

Praesumuntur legitimi filii, qui nati sunt saltem post sex menses a die celebrati matrimonii vel intra decem menses a die dissolutae vitae coniugalis (c. 1115, § 2).

Pariter iuxta adagium: Pater is est, quem iustae nuptiae demonstrant, legitimi praesumuntur filii geniti durante matrimonio, quamvis forte ex adulterio, nisi *evidentibus* argumentis probetur eos esse genitos ex adulterio (ib. § 1).

Art. 2. **O vrstama nepravilnosti.**

§ 1. **O nepravilnostima iz nedostatka.**

828. Nabraja se sedam *nepravilnosti iz nedostatka*:

1. *Nedostatak rođenja* pogađa nezakonite sinove (bilo javno bilo tajno) koji nisu pozakonjeni ili položili svečane zavjete (kan. 984., n. 1.).

Nezakoniti sinovi smatraju se nedostojnima za klerički stalež, jer nose sramotu roditelja, čiju neuzdržljivost nerijetko nasljeduju.

Zakoniti su oni koji su začeti ili rođeni u *pravom ili barem putativnom braku*, osim ako je roditeljima zbog svečanog redovničkog zavjeta ili primljenog svetog reda u vrijeme začeća bilo zabranjeno izvršiti prethodno sklopljenu ženidbu (kan. 1114.).

Pretpostavlja se da su zakoniti sinovi oni koji su rođeni barem šest mjeseci nakon dana slavljenja ženidbe ili unutar deset mjeseci od dana razvrgnuća ženidbene zajednice (kan. 1115., § 2.).

Jednako tako, prema izreci: *Otac je onaj na koga ukazuje pravedna ženidba*, pretpostavlja se da su zakoniti sinovi rođeni tijekom trajanja ženidbe, iako možda potječu iz preljuba, osim ako se *očitim* argumentima ne dokaže da su rođeni iz preljuba (ibid., § 1.).

Cessat haec irregularitas

a) per legitimam dispensationem;

b) per legitimationem ope subsequentis matrimonii (c. 1116 sq.). Sed hoc modo soli filii naturales, non spurii etc. legitimantur;

c) per professionem religiosam sollemnem.

Ova nepravilnost *prestaje*:

a) zakonitom dispenzacijom;

b) pozakonjenjem naknadnom ženidbom (kan. 1116. sl.). Ali, na ovaj se način pozakonjuju samo naravni sinovi, a ne podmetnuti [nepoznatog oca] itd.;

c) svečanim redovničkim zavjetom.

829. 2. *Defectus corporis* afficit eos, qui propter vitium corporale non valent (vel secure propter debilitatem vel decenter propter deformitatem) altaris ministerio fungi (c. 984, n. 2).

829. 2. *Tjelesni nedostatak* pogađa one koji zbog tjelesne mane ne mogu obavljati službu oltara (bilo da je sigurno ne mogu obavljati zbog slabosti, bilo da to ne mogu dolično činiti zbog nagrđenosti) (kan. 984., n. 2.).

Ad impediendum tamen exercitium ordinis legitime iam recepti gravior requiritur defectus, neque ob hunc defectum prohibentur actus, qui rite poni possunt.

No, kao zapreka za vršenje već zakonito primljenog reda potreban je teži nedostatak, a zbog tog se nedostatka ne zabranjuju čini koji se mogu pravilno obaviti.

Sunt irregulares propter defectum corporis:

a) *mutilati*, e. g. carentes pede, manu, pollice, indice, vel qui non valent hostiam decenter frangere cum pollice et indice.

b) *debilitati*, e. g. caeci, muti, graviter balbutientes, claudi qui sine baculo ad altare se sistere nequeunt, paralytici.

Nepravilni su zbog tjelesnog nedostatka:

a) *osakaćeni*, npr. koji nemaju nogu, ruku, palac, kažiprst, ili koji ne mogu hostiju dostojno prelomiti s palcem i kažiprstom.

b) *nemoćni*, npr. slijepi, gluhi, oni koji teško mucaju, šepavi koji bez štapa ne mogu stajati kod oltara, paralizirani.

c) *deformes*, qui tali vitio externo facile perceptibili laborant, ut aliis excitent risum aut horrorem, e. g. quibus abscissae sunt nares, qui sunt veri pygmaei (Zwerge, nains) vel gigantes, qui sunt notabiliter gibbosi. Si deformitas non est magna, non adest irregularitas, e. g. si quis est luscus, strabo et leviter claudus etc. De hac re iudicare pertinet ad Ordinarium cf. supra n. 826 (2).

c) *unakaženi*, koji imaju lako opažljivu vanjsku manu, tako da kod drugih potiču podsmijeh ili gađenje, npr. kojima su odsječeni nosevi, koji su pravi patuljci (Zwerge, nains) ili divovi, koji su znatno grbavi. Ako unakaženost nije velika, ne postoji nepravilnost, npr. ako je netko slabovidan, škiljav i neznatno šepav itd. Ordinariju pripada suditi o ovoj stvari, usp. gore n. 826. (2).

830. 3. *Defectus animi* afficit eos, qui sunt vel fuerunt epileptici vel amentes vel a daemone possessi. Quodsi post receptos ordines tales evaserint et iam liberos esse certo constet, Ordinarius potest suis subditis receptorum ordinum exercitium rursus permittere (ib. n. 3).

830. 3. *Duševni nedostatak* pogađa one koji jesu ili su bili padavičari ili umobolni ili opsjednuti od demona. No, ako takvima postanu nakon primanja redova i sigurno je da su oslobođeni, ordinarij može svojim podložnicima opet dopustiti vršenje primljenih redova (ibid., n. 3.).

4. *Defectus bigamiae* afficit iuxta vigentem disciplinam eos solos, qui duo vel plura matrimonia valida successive contraxerunt (ib. n. 4).

Suppressa est bigamia interpretativa; bigamia vero similitudinaria inducit irregularitatem ex delicto, de qua infra.

4. *Nedostatak dvoženstva* [bigamija] prema važećoj disciplini pogađa samo one koji su sukcesivno sklopili dvije ili više valjanih ženidbi (ibid., n. 4.).

Ukinuta je interpretativna bigamija; a prividno dvoženstvo [bigamia similitudinaria] izaziva nepravilnost iz kaznenog djela, o kojoj govorimo dolje.

5. *Defectus famae* afficit eos, qui infamia iuris notantur; cf. supra n. 761.

5. *Nedostatak ozloglašenosti* pogađa one koji su upali u pravnu beščasnost; usp. gore n. 761.

6. et **7.** *Defectus lenitatis* afficit iuxta vigentem disciplinam:

a) iudicem (probabiliter etiam iudices iuratos) qui mortis sententiam tulit;

b) eos, qui munus carnificis susceperunt eorumque voluntarii ac immediati ministri in exsecutione capitalis sententiae (ib. n. 6 et 7).

— Defectus lenitatis iam non oritur pro militibus in bello iusto.

6. i **7.** *Nedostatak krotkosti* prema važećoj disciplini pogađa:

a) suca (a vjerojatno i suce porotnike) koji je presudom odredio smrtnu kaznu;

b) one koji su primili službu krvnika i njihovi svojevoljni i neposredni poslužnici u izvršenju smrtne kazne (ibid., n. 6. i 7.).

— Nedostatak krotkosti više ne nastaje za vojnike u pravednom ratu.

§ 2. **De irregularitatibus ex delicto.**

831. *Irregularitates ex delicto* enumerantur item septem; sunt enim irregulares:

1. apostatae a fide, haeretici, schismatici (c. 985, n. 1);

2. qui, praeterquam in casu extremae necessitatis, baptismum ab acatholicis quovis modo sibi conferri siverunt (ib. n. 2);
Est abusus sacramenti *baptismi*.

3. qui matrimonium attentare aut civilem tantum actum ponere ausi sunt vel

a) ipsimet ligati vinculo aut matrimonii aut ordinis sacri aut votorum religiosorum etiam simplicium ac temporalium; vel

§ 2. **O nepravilnostima iz kaznenog djela.**

831. Isto tako, nabraja se sedam *nepravilnosti iz kaznenog djela*; naime, nepravilni su:

1. otpadnici od vjere, krivovjerci, raskolnici (kan. 985., n. 1.);

2. oni koji su kakvim god načinom dopustili da im krštenje podijele nekatolici, osim u slučaju krajnje nužde (ibid., n. 2.);
To je zloupotreba sakramenta *krštenja*.

3. oni koji su pokušali sklopiti ženidbu ili su se usudili sklopiti civilni brak, bilo da su:

a) sami vezani ženidbenim vezom ili svetim redom ili redovničkim zavjetima, pa i jednostavnim i privremenim zavjetima; bilo da su:

b) cum muliere aut iisdem votis adstricta aut matrimonio valido coniuncta (ib. n. 3);

b) to pokušali sa ženom koja je ili vezana zavjetima ili valjanim brakom (ibid., n. 3.);

Est abusus *matrimonii*. Ista irregularitas nihil aliud est nisi extensio illius, quae antiquitus appellabatur bigamia similitudinaria.

To je zloupotreba *ženidbe*. Ova nepravilnost nije ništa drugo nego proširenje one koja se u starijim vremenima nazivala *prividno dvoženstvo*.

4. qui actum ordinis clericis in ordine sacro constitutis reservatum ponunt vel eo ordine carentes vel ab eius exercitio poena canonica (sive personali medicinali aut vindicativa sive locali) prohibiti (ib. n. 7);

4. oni koji izvrše čin kleričkog reda pridržan klericima u višim redovima: bilo da nemaju taj red, bilo da im je kanonskom kaznom (ili osobnom popravnom ili odmazdnom kaznom ili pak mjesnom kaznom) zabranjeno izvršenje tog čina (ibid., n. 7.);

Est abusus *ordinis*. Iuxta vigentem disciplinam permittitur (sub certis limitationibus), ut simplex clericus peragat officium subdiaconi in Missa sollemni.

To je zloupotreba *reda*. Prema važećoj disciplini, dopušteno je (pod određenim ograničenjima) da običan klerik obavlja službu podđakona u svečanoj Misi.

5. qui voluntarium homicidium perpetrarunt aut foetus humani abortum procuraverunt, effectu secuto, omnesque cooperantes (ib. n. 4);

5. oni koji su počinili svojevoljno ubojstvo ili prouzročili pobačaj ljudskog fetusa, uz nastup učinaka, te svi sudionici (ibid., n. 4.);

Hanc irregularitatem incurrunt e. g. medici, qui procurant abortum aut craniotomiam, milites qui *voluntarie* (et non coacti) participant in bello certo iniusto, iudices, accusatores, testes in causa iniusta sanguinis. Si causa est iusta, iudices nihilominus incurrunt irregularitatem ex defectu lenitatis.

U ovu nepravilnost upadaju npr. liječnici koji su prouzročili pobačaj ili kraniotomiju; vojnici koji *svojevoljno* (a ne prisilno) sudjeluju u sigurno nepravednom ratu; suci, tužitelji, svjedoci u nepravednom sudskom postupku s ishodom smrtne kazne [*causa iniusta sanguinis*]. Ako je postupak pravedan, suci ipak upadaju u nepravilnost iz nedostatka krotkosti.

6. qui seipsos vel alios mutilaverunt vel sibi vitam adimere tentaverunt (ib. n. 5);

Mutilatio intellegitur *abscisio membri principalis*, e. g. oculi, manus, pedis. Ad recte autem intellegendas hanc et praecedentem irregularitatem oportet recolere, quod nulla irregularitas incurritur ex delicto, quod non est grave peccatum externum. Quare e. g. si quis alium occidit vel mutilat vel cum moderamine inculpatae tutelae vel ex ignorantia inculpabili, non incurrit has irregularitates.

6. oni koji su osakatili sebe ili druge, ili su si pokušali oduzeti život (ibid., n. 5.);

Pod osakaćenjem razumije se *odsijecanje poglavitog uda*, npr. oka, ruke, noge. No, za ispravno razumijevanje ove i prethodne nepravilnosti treba se prisjetiti da se ni u jednu nepravilnost ne pada zbog kaznenog djela koje nije teški vanjski grijeh. Stoga, npr. ako netko drugoga ubije ili osakati bilo iz umjerene nužne obrane bilo iz neskrivljenog neznanja, ne upada u ovu nepravilnost.

7. clerici medicam vel chirurgicam artem sibi vetitam exercentes, si exinde mors sequatur (ib. n. 6).

Quando clericus licite exercet artem medicam, e. g. in missionibus, non incurrit hanc irregularitatem, ut patet.

7. klerici koji se bave sebi zabranjenim liječništvom ili kirurgijom, ako iz toga uslijedi smrt (ibid., n. 6.).

Kada se klerik dopušteno bavi liječništvom, npr. u misijama, ne upada u ovu nepravilnost, kao što je očito.

Art. 3. **De simplicibus impedimentis ordinationis.**

832. In novo Codice c. 987 assignantur praeter irregularitates etiam septem impedimenta temporanea ordinationis, quae cessant aut lapsu temporis aut legitima dispensatione, quae tamen videtur non posse concedi *nisi a S. Sede*.

Art. 3. **O običnim smetnjama ređenja.**

832. U novom Zakoniku, kan. 987., navode se, osim nepravilnosti, također sedam privremenih smetnji ređenja, koje prestaju ili protekom vremena ili zakonitom dispenzacijom, koju ipak, čini se, ne može podijeliti nitko *osim Svete Stolice*.

— Reducuntur ista impedimenta ad ea, quae antiquitus vocabantur: defectus fidei, libertatis, famae.

— Ove se smetnje svode na ono što se u starijim vremenima nazivalo: nedostatak vjere, slobode, dobrog glasa.

Sunt simpliciter impediti:

Običnom su smetnjom zapriječeni:

1. filii acatholicorum, quamdiu parentes in suo errore permanent.

1. sinovi nekatolika, dok god njihovi roditelji ostaju u svojoj zabludi.

Commissio Pontificia d. 16 Oct. 1919 (Act. Ap. Sed. XI 478) declaravit hoc impedimentum etiam exsistere, si alteruter parens est acatholicus; postea autem d. 14 Iul. 1922 (Act. Ap. Sed. XIV, 528) eadem Commissio Pontificia declaravit hoc impedimentum afficere tantum descendentes *in linea paterna* usque ad primum gradum. Hoc impedimentum probabiliter cessat mortuo parente acatholico.

Pontifikalna komisija je 16. listopada 1919. (Act. Ap. Sed. XI., 478.) izjavila da ova smetnja postoji i kad je samo jedan od roditelja nekatolik. No, kasnije je 14. srpnja 1922. (Act. Ap. Sed. XIV., 528.) ista Pontifikalna komisija izjavila da ova smetnja pogađa samo potomke *u očevoj liniji* do prvog stupnja. Ova smetnja vjerojatno prestaje smrću nekatoličkog roditelja.

2. viri uxorem habentes;
Ergo vir, quamvis uxor consentiat, nequit sacros ordines suscipere sine licentia S. Sedis.

2. muževi koji imaju ženu;
Dakle, čak i ako žena pristaje, muž ne može primiti svete redove bez dozvole Svete Stolice.

3. qui officium vel administrationem gerunt clericis vetitam, cuius rationes reddere debeant, donec, depositis officio et administratione atque rationibus redditis, liberi facti sint;

3. oni koji obavljaju službu ili upravljanje zabranjeno klericima, čije su račune dužni položiti, sve dok ne napuste službu i upravljanje i, položivši račune, postanu slobodni;

4. servi servitute proprie dicta ante acceptam libertatem;

4. robovi u ropstvu u pravom smislu riječi, prije nego što zadobiju slobodu;

5. qui ad ordinarium militare servitium civili lege adstringuntur, antequam illud expleverint;

5. oni koji su građanskim zakonom obvezni na redovitu vojnu službu, prije nego što je izvrše;

Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos interrogata respondit d. 2/3 Iun. 1918, etiam eos esse impeditos (ad omnes ordines suscipiendos), qui ad militiam forsan vocabuntur, sed de facto nondum sunt vocati, vel quia aetate impares sunt vel quia, examine recte peracto, ad tempus inhabiles sunt declarati (Act. Ap. Sed. X 345). Ordinarium militare servitium videtur esse servitium cum armis, non autem officium infirmarii, capellani etc;

Pontifikalna komisija za autentično tumačenje kanona Zakonika na pitanje je odgovorila 2/3. lipnja 1918. da su i oni zapriječeni (za primanje svih redova) koji će možda biti pozvani u vojsku, ali stvarno još nisu pozvani, bilo zato što nisu dosegli potrebnu dob, bilo zato što su nakon obavljanja ispita proglašeni privremeno nesposobnima (Act. Ap. Sed. X., 345.). Čini se da je redovita vojna služba: služba s oružjem, a ne služba bolničara, kapelana itd.

6. neophyti (i. e. qui ex iudaeis, paganis aliisque sectis similibus adulta aetate ad fidem conversi et recenter baptizati sunt), donec iudicio Ordinarii sufficienter probati fuerint;

6. novoobraćenici (tj. oni koji su se od Židova, pogana i drugih sličnih sekti u odrasloj dobi obratili na vjeru i nedavno krstili), dok god nisu po sudu ordinarija dovoljno prokušani;

7. qui infamia facti laborant, dum ipsa, iudicio Ordinarii, perdurat. Quid sit infamia *facti*, supra n. 760 dictum est.

7. oni koje tereti činjenična beščasnost, dok god ona traje po sudu ordinarija. Što je *činjenična* beščasnost, rečeno je gore n. 760.

Appendix de nonnullis adiunctis ordinationis.

833. 1. Clerici saeculares ante ordinationem suam debent degere in seminario legitimo erecto. Cf. quae dicta sunt de seminario clericali in nostro Man. iur. can. q. 408 sqq.

2. In ipsa ordinatione debent ad amussim observari ea, quae statuta sunt de debito ritu, tempore, loco.

a) **Debitus ritus** plura includit, scil. *ne ordinatio fiat per saltum*, i. e. ne ordo superior conferatur, nondum collato inferiore (c. 977). Ordo per saltum collatus est quidem validus, excepto episcopatu, qui collatus est ei, qui non est sacerdos.

Deinde Missa ordinationis semper debet ab ipsomet ordinationis ministro celebrari, in ea autem saltem promoti ad ordines maiores tenentur recipere s. communionem (c. 1003 et 1005).

Nemo potest ordinari a ministro alterius ritus.

Ordinatis subdiaconis et diaconis episcopus imponit Nocturnum recitandum, quem libere determinare potest. Quodsi sola verba Pontificalis adhibet, intellegendus est Nocturnus ferialis vel primus Nocturnus festi aut dominicae, prout ordinatio habita est in feria vel in die festo vel dominico.

Dodatak o nekim dodatnim uvjetima za ređenje.

833. 1. Svjetovni klerici prije svojeg ređenja trebaju boraviti u zakonito podignutom sjemeništu. Usp. što je rečeno o kleričkom sjemeništu u našem Priručniku kanonskog prava, q. 408. sl.

2. U samom ređenju treba pažljivo obdržavati sve što određeno o dužnom obredu, vremenu, mjestu.

a) **Obvezan obred** uključuje mnogo toga, tj. *da se ređenje ne odvija preskakanjem*, tj. da se ne podijeli viši red ako još nije podijeljen niži red (kan. 977.). Ipak, red podijeljen preskakanjem jest valjan, osim biskupstva koje je podijeljeno onomu tko nije svećenik.

Zatim, Misu ređenja uvijek treba slaviti sam djelitelj ređenja, a u njoj su dužni primiti sv. pričest barem oni koji su zaređeni višim redovima (kan. 1003. i 1005.).

Nikoga ne može zarediti djelitelj koji pripada drugom obredu.

Zaređenim podđakonima i đakonima biskup nalaže da izmole noćnicu [nokturn], koju može slobodno odrediti. Ako upotrijebi samo riječi Pontifikala, podrazumijeva se ferijalni nokturn ili prvi nokturn blagdana ili nedjelje, prema tome je li ređenje obavljeno u feriju ili blagdan ili nedjelju.

Non autem necessario oportet addi Invitatorium, Hymnus, lectiones (S. R. C. d. 27 Iun. 1899, 10 Iul. 1903).

No, ne treba nužno dodati invitatorij, himan, čitanja (S. R. C., 27. lipnja 1899., 10. srpnja 1903.).

— Pro tribus Missis ab episcopo impositis neosacerdotes possunt stipendium sumere easque applicare ad intentionem dantis stipendium.

— Za tri Mise, koje je biskup naložio mladomisnicima, oni mogu uzeti stipendij i namijeniti ih na nakanu davatelja stipendija.

834. b) **Debitum tempus.**
Consecratio episcopalis conferri debet intra Missarum sollemnia die dominico vel natalitio Apostolorum.

834. b) **Obvezno vrijeme.**
Biskupsko posvećenje treba se podijeliti na svečanoj Misi u nedjelju ili nebeski rođendan apostola.

Ordines maiores conferantur intra Missarum sollemnia sabbatis Quattuor Temporum, sabbato ante dominicam Passionis, Sabbato Sancto.

Viši redovi dijele se na svečanoj Misi u kvatrene subote, subotu prije Nedjelje Muke [Gluhe nedjelje], te na Veliku subotu.

Gravi tamen causa interveniente episcopus potest hos ordines conferre etiam quolibet die dominico aut festo de praecepto.

No, u slučaju važnog razloga, biskup može ove redove podijeliti i svake nedjelje i zapovijedanog blagdana.

Prima tonsura quolibet die et hora conferri potest; ordines minores singulis diebus dominicis et festis duplicibus, mane tamen.

Prva tonzura može se podijeliti svakoga dana i sata; niži redovi na svaku nedjelju i dvostruki blagdan, ali ujutro.

Reprobatur consuetudo contra ordinationum tempora supra indicata (c. 1006). Exsistunt tamen nonnulla privilegia hac in re. Quoties ordinatio iteranda est vel aliquis ritus supplendus (sive absolute sive condicionate), id fieri potest etiam extra tempora et secreto (c. 1007).

Odbacuje se običaj protivan gore naznačenom vremenu ređenja (kan. 1006.). Ipak, postoje neke povlastice glede ove stvari. Kad treba ponoviti ređenje ili nadomjestiti neki obred (bilo bezuvjetno bilo uvjetno), ovo se može obaviti i izvan određenih vremena i tajno (kan. 1007.).

c) **Debitus locus** pro ordinationibus *generalibus* est ecclesia cathedralis vel alia ecclesia, si istae ordinationes fiunt extra sedem episcopalem. Non tamen prohibetur episcopus, iusta suadente causa, ordinationes *particulares* habere etiam in aliis ecclesiis, itemque in oratorio domus episcopalis aut seminarii aut religiosae domus. Prima tonsura et ordines minores conferri possunt etiam in privatis oratoriis (c. 1009).

c) **Obvezno mjesto** za *opća* ređenja jest katedralna crkva ili druga crkva ako se ova ređenja obavljaju izvan biskupskog sjedišta. Ipak, biskupu nije zabranjeno da iz pravednog razloga *pojedinačna* ređenja održi i u drugim crkvama, kao i u oratoriju biskupske kuće ili sjemeništa ili redovničke kuće. Prva tonzura i niži redovi mogu se podijeliti i u privatnim oratorijima (kan. 1009.).

835. Adnotatio et testimonium peractae ordinationis.

Expleta ordinatione, nomina singulorum ordinatorum ac ministri ordinantis, locus et dies ordinationis notentur in peculiari libro in Curia loci ordinationis diligenter custodiendo, et omnia singularum ordinationum documenta accurate serventur (c. 1010, § 1).

Praeterea loci Ordinarius (pro ordinatis e clero saeculari) aut superior maior religiosus (pro subditis sibi ordinatis) notitiam celebratae ordinationis uniuscuiusque *subdiaconi* transmittat ad parochum baptismi, qui id adnotet in suo baptizatorum libro (c. 1011).

835. Zabilježba i svjedočanstvo o izvršenom ređenju.

Nakon što se izvrši ređenje, trebaju se imena svih ređenika i zareditelja, mjesto i dan ređenja, zabilježiti u posebnoj knjizi, koja se treba pažljivo čuvati u kuriji mjesta ređenja, i svi dokumenti svakog ređenja trebaju se pomnjivo čuvati (kan. 1010., § 1.).

Osim toga, mjesni ordinarij (za ređenike iz svjetovnog klera) ili viši redovnički poglavar (za sebi podložne ređenike) treba obavijest o ređenju svakog *podđakona* poslati župniku mjesta krštenja, koji će to zabilježiti u svojoj knjizi krštenih (kan. 1011.).

Singulis ordinatis detur authenticum receptae ordinationis testimonium; qui, si ab episcopo extraneo cum litteris dimissoriis promoti fuerint, illud proprio Ordinario exhibeant pro ordinationis adnotatione in speciali libro in archivo servando (c. 1010, § 2).

Svakom pojedinom ređeniku treba se dati autenična svjedodžba o primljenom ređenju. Ako su oni na temelju otpusnice zaređeni od vanjskog biskupa, trebaju tu svjedodžbu podnijeti vlastitom ordinariju radi zabilježbe ređenja u posebnoj knjizi, koju treba čuvati u arhivu (kan. 1010., § 2.).

TRACTATUS X.

De matrimonio.

Dividitur hic tractatus in novem capita:
1. de matrimonii natura et divisione;
2. de matrimonio, prout est sacramentum;
3. de matrimonii proprietatibus;
4. de eius bonis;
5. de eius obligationibus;
6. de eius praeparatione, scil. de sponsalibus, examine sponsorum, bannis;
7. de eius celebratione;
8. de eius impedimentis;
9. de matrimonio civili.

TRAKTAT X.

O ženidbi.

Ovaj se traktat dijeli na devet poglavlja:
1. o naravi i podjeli ženidbe;
2. o ženidbi kao sakramentu;
3. o vlastitostima ženidbe;
4. o njezinim dobrima;
5. o njezinim obvezama;
6. o njezinoj pripravi, tj. o zarukama, ispitu zaručnika, oglašavanju ženidbe;
7. o njezinu slavljenju;
8. o njezinim smetnjama;
9. o građanskoj ženidbi.

CAPUT I. **De matrimonii natura et divisione.**

836. Definitio.
Matrimonium est viri et mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas individuam vitae societatem retinens.

Inter baptizatos huiusmodi coniunctio ex institutione Christi, est verum sacramentum; inter non-baptizatos autem haec coniunctio non est quidem sacramentum, sed nihilominus aliquid «sua vi, sua natura, sua sponte sacrum» (Leo XIII, Const. «Arcanum» d. 10 Febr. 1880).

POGLAVLJE I. **O naravi i podjeli ženidbe.**

836. Definicija.
Ženidba je bračno združenje muškarca i žene, koje održava nerazdjeljivo zajedništvo života između zakonitih osoba.

Među krštenima je takvo združenje po Kristovoj ustanovi pravi sakrament; a među nekrštenima takvo združenje nije, doduše, sakrament, ali je ipak nešto »sveto po svojoj snazi, svojoj naravi, samo po sebi« (Leon XIII., konstitucija »Arcanum« od 10. veljače 1880.)

Explicatur definitio.

Dicitur 1: *coniunctio*, quae vox, si sumitur active, i. e. pro ipso actu transeunte consensus interioris et exterioris, quo vir et mulier sibi fidem coniugalem promittunt, est matrimonium *in fieri* et est ipsum sacramentum matrimonii (inter christianos); sin autem sumitur quasi passive, i. e. pro effectu producto seu pro statu vitae orto ex isto consensu manifestato, est matrimonium *in facto esse*, nempe *vinculum matrimoni*.

Essentia igitur contractus (sacramenti) matrimonii consistit in mutuo consensu contrahentium, non autem in copula maritali, ut nonnulli auctores docuerunt.

Dicitur 2: *maritalis*, ut significetur proprius finis huius coniunctionis. Vir enim et mulier coniunguntur ad legitimam vitam maritalem ducendam, non autem propter luxuriam aut negotia saecularia.

Dicitur 3: *viri et mulieris*, non autem virorum et mulierum, ut significetur monogamia et excludatur polygamia.

Dicitur 4: *inter legitimas personas*, ut exprimatur, non omnes, sed illos solos posse matrimonium contrahere, qui non ligantur impedimentis.

Objašnjenje definicije.

Kaže se 1.: *združenje*; ako se ta riječ uzme u aktivnom značenju, tj. za samu prolaznu unutarnju i vanjsku privolu kojom muškarac i žena međusobno obećavaju bračnu vjernost, to je ženidba *in fieri* i jest sam sakrament ženidbe (među kršćanima). Ako se pak uzme kao u pasivnom značenju, tj. za proizvedeni učinak ili za stalež života koji potječe iz ove očitovane privole, to je ženidba *in facto esse*, to jest, *ženidbeni vez*.

Dakle, bit ugovora (sakramenta) ženidbe stoji u međusobnoj privoli ugovornih strana, a ne u spolnom odnosu, kao što su neki autori naučavali.

Kaže se 2. *bračno*, da se naznači vlastiti cilj ovog združenja. Naime, muškarac i žena združuju se radi vođenja zakonitog bračnog života, a ne radi bludnosti ili svjetovnih poslova.

Kaže se 3.: *muškarca i žene*, a ne muškaraca i žena, kako bi se naznačila monogamija i isključila poligamija.

Kaže se 4.: *između zakonitih osoba*, kako bi se istaknulo da ne mogu svi sklopiti ženidbu, nego samo oni koji nisu vezani smetnjama.

Dicitur 5: *individuam vitae societatem retinens*, ut primario indicetur indissolubilitas matrimonii, secundario autem etiam

a) communio vitae domesticae;

b) unio animarum per caritatem et commune agendi studium;

c) unio saltem aliqualis bonorum temporalium.

Kaže se 5: *koje održava nerazdjeljivo zajedništvo života*, kako bi se prvenstveno istaknula nerazrješivost ženidbe, a drugotno također:

a) zajedništvo domaćeg života;

b) savez duša po ljubavi i nastojanju oko zajedničkog djelovanja;

c) barem nekakvo zajedništvo vremenitih dobara [imovine].

837. Divisiones. 1. *Distinguitur matrimonium legitimum, ratum, consummatum.*

837. Podjele. 1. *Razlikuju se zakonita, tvrda i izvršena ženidba.*

Matrimonium *legitimum* est contractus matrimonialis valide initus a duabus personis, quarum utraque vel saltem alterutra *non* est *baptizata*, vel est omne validum matrimonium, quod non est sacramentum; et nihil refert, utrum sit copula maritali consummatum necne.

Zakonita ženidba je valjano sklopljeni ženidbeni ugovor između dvije osobe od kojih obje ili barem jedna *nije krštena*, ili: to je svaka valjana ženidba koja nije sakrament; i ovdje nikakvu razliku ne čini pitanje je li izvršena spolnim odnosom ili nije.

Matrimonium *ratum* est contractus matrimonialis valide initus a christianis, cui tamen copula maritalis nondum supervenit.

Tvrda ženidba je valjano sklopljeni ženidbeni ugovor između kršćana, kojem još nije pridošao spolni odnos.

Matrimonium *consummatum* est illud, quo celebrato habita est copula maritalis apta ad generationem. Ergo matrimonium non dicitur consummatum ex eo, quod copula carnalis forte praecessit validum matrimonium. Celebrato autem matrimonio, si coniuges simul cohabitaverunt, *praesumitur* consummatio donec contrarium probetur (c. 1015, § 2).

Izvršena ženidba je ona u kojoj je nakon slavljenja ženidbe izvršen bračni čin prikladan za rađanje. Dakle, ženidba se ne naziva izvršenom ako je spolni odnos možda prethodio valjanoj ženidbi. No, ako su nakon slavljenja ženidbe supružnici zajedno stanovali, *pretpostavlja se* izvršenje dok se protivno ne dokaže.

2. *Distinguitur matrimonium publicum, clandestinum, secretum.*

Matrimonium *publicum* est illud, quod celebratum est in facie Ecclesiae vel alio modo publico ab Ecclesia ut valido agnito.

Matrimonium *clandestinum* est connubium initum sine praesentia parochi et duorum testium. Iuxta vigentem disciplinam non alia dantur (extra casum gravis necessitatis) matrimonia clandestina valida nisi matrimonia acatholicorum.

Matrimonium *secretum* (vocatur etiam *matrimonium conscientiae*) est illud, quod contrahitur quidem coram parocho et duobus testibus, cuius celebratio tamen ex gravissima ratione occultatur coram populo. Tale matrimonium non inscribitur in libro ordinario copulatorum, sed in libro secreto, qui conservatur in curia episcopali (c. 1107). Requiritur specialis licentia episcopi ad tale matrimonium celebrandum (c. 1104).

2. *Razlikuju se javna, potajna, tajna ženidba.*

Javna ženidba je ona koja je sklopljena pred licem Crkve ili na drugi javni način, koji Crkva priznaje valjanim.

Potajna ženidba je ženidba sklopljena bez nazočnosti župnika i dvoje svjedoka. Prema važećoj disciplini, ne priznaje se valjanost (osim u slučaju teške nužde) drugim potajnim ženidbama osim ženidbama nekatolika.

Tajna ženidba (naziva se također *ženidba savjesti*) je ona koja se sklapa pred župnikom i dvoje svjedoka, ali čije se slavljenje iz vrlo važnog razloga skriva pred narodom. Takva se ženidba ne upisuje u redovitu knjigu vjenčanih, nego u tajnu knjigu, koja se čuva u biskupskoj kuriji (kan. 1107.). Potrebna je posebna dozvola biskupa za slavljenje takve ženidbe (kan. 1104.).

3. *Distinguitur matrimonium validum, invalidum, putativum.*

Matrimonium validum (verum) est illud, cui nullum impedimentum dirimens obstat.

3. *Razlikuju se valjana, nevaljana i mnijevana ženidba*.

Valjana (prava) ženidba je ona koju ne sprječava nikakva ženidbena zapreka.

Matrimonium *invalidum* (irritum, nullum) est illud, cui obstat impedimentum dirimens; sin autem nihilominus contrahentes mala fide connubium inierunt, vocatur illud matrimonium *attentatum*.

Nevaljana (ništetna, nepostojeća) ženidba je ona koju sprječava ženidbena zapreka. No, ako su ugovorne strane ipak u zloj vjeri sklopile ženidbu, takva se ženidba naziva *pokušana* ženidba.

Matrimonium *putativum* est illud, quod quidem reapse invalidum est ob impedimentum dirimens, quod tamen bona fide contractum est ab *alterutro* saltem contrahentium. Si utraque pars de nullitate evadat certa, iam non exsistit matrimonium putativum (c. 1015, § 4). Tale matrimonium non agnoscitur ab Ecclesia, nisi nuptiae publice nec contradicente Ecclesia initae fuerint. Proles nata ex matrimonio putativo censetur legitima, ut iam supra n. 828 dictum est.

Mnijevana [putativna] ženidba jest ona koja je, doduše, stvarno nevaljana zbog ženidbene zapreke, ali koja je sklopljena u dobroj vjeri barem od *jedne* ugovorne strane. Ako obje strane postanu sigurne o ništetnosti, više ne postoji mnijevana ženidba (kan. 1015., § 4.). Crkva ne priznaje takvu ženidbu, osim ako je sklopljena javno i bez protivljenja Crkve. Djeca rođena iz mnijevane ženidbe smatraju se zakonitom, kao što je već rečeno gore n. 828.

Hodie non iam exsistit matrimonium *praesumptum*, nisi quando copula carnalis libere exercetur post matrimonium condicionate initum.

Danas više ne postoji *predmnijevana* ženidba, osim ako se spolni odnos slobno vrši nakon uvjetnog sklapanja ženidbe.

CAPUT II. **De matrimonio, ut est sacramentum.**

838. Principium.
Matrimonium inter christianos legitime celebratum est verum et proprie dictum sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum.

Est de fide definitum in Concilio Trid. sess. 24, can. 1 et probari potest cum ex S. Scriptura (Eph. 5, 22—32) tum ex Traditione (cf. nostrum Man. theol. mor. III 643).

Quandonam autem Christus instituerit hoc sacramentum, non concordant theologi. Quidam putant Christum elevasse matrimonium ad dignitatem sacramenti in nuptiis in Cana Galilaeae celebratis; alii: quando abrogavit libellum repudii; alii demum: quando Christus post resurrectionem cum apostolis varia loquebatur de regno Dei.

Contractus et sacramentum sunt in matrimoniis christianis prorsus inseparabilia ita ut, quoties alterutrum est invalidum, totum sit invalidum, et, quoties adest validus contractus, eo ipso sit sacramentum (c. 1012).

POGLAVLJE II. **O ženidbi kao sakramentu.**

838. Načelo.
Zakonito sklopljena ženidba je pravi i vlastiti sakrament Novoga zakona ustanovljen od Krista Gospodina.

To je vjerska istina [*de fide*] definirana na Tridentskom koncilu, 24. sjednica, kan. 1., i može se dokazati kako iz Svetoga pisma (Ef 5, 22—32), tako i iz Tradicije (usp. naš Priručnik moralne teologije III, 643.).

No, teolozi se ne slažu u pitanju kada je Krist ustanovio ovaj sakrament. Neki misle da je Krist uzdigao ženidbu na dostojanstvo sakramenta na svadbi u Kani Galilejskoj; drugi onda kada je ukinuo otpusno pismo; treći, napokon, kada je Krist nakon uskrsnuća govorio apostolima razne stvari o kraljevstvu Božjem.

Ugovor i sakrament su u kršćanskim ženidbama potpuno nerazdvojivi tako da kad god je jedan od njih nevaljan, sve je nevaljano, a kad god postoji valjan ugovor samim time je i sakrament (kan. 1012.).

Corollaria. 1.
Ad solam Ecclesiam pertinet iudicare et determinare de omnibus, quae essentiam matrimonii christiani attingunt.

Ratio est, quia non potestatis civilis sed solius Ecclesiae est iudicare et determinare de sacramentis.

Korolarij. 1.
Samo Crkvi pripada suditi i odlučivati o svemu što se tiče biti kršćanske ženidbe.

Razlog je tomu što građanskoj vlasti ne pripada suditi i odlučivati o sakramentima, nego samo Crkvi.

839. 2. *Potestas civilis nequit pro matrimoniis christianis statuere impedimenta dirimentia aut prohibentia; pariter nequit pronuntiare divortium quoad vinculum, neque permittere, ut christiani, qui divortium fecerunt, ad novas nuptias convolent.*

Ratio est, quia haec omnia attingunt matrimonii essentiam et sacramentum, de quo potestas civilis nihil statuere valet.

839. 2. *Građanska vlast ne može ustanoviti ženidbene zapreke i zabrane za kršćanske ženidbe. Jednako tako, ne može proglasiti rastavu što se tiče ženidbenog veza, niti dopustiti da kršćani koji su učinili rastavu, pristupe novim ženidbama.*

Razlog je tomu što se sve ovo tiče biti ženidbe i sakramenta o kojem građanska vlast ne može ništa odrediti.

3. *Potestas civilis potest et debet propria auctoritate ferre iusta statuta de effectibus temporalibus matrimonii* (c. 1016).

Ratio est, quia societatis civilis maxime interest, ut recte habeantur in matrimonio omnia etiam momenta materialia, e. g. unio bonorum eorumque administratio, successio, hereditas proli competens etc., quae quidem non directe pertinent ad forum ecclesiasticum. De his omnibus potestas civilis leges iustas easque obligantes in conscientia ferre potest et debet.

3. *Građanska vlast može i treba vlastitim autoritetom donijeti pravedne odredbe o vremenitim* [svjetovnim] *učincima ženidbe* (kan. 1016.).

Razlog je tomu što je građansko društvo najviše zainteresirano za to da se u braku ispravno drže i svi materijalni momenti, npr. zajedništvo imovine i njezino upravljanje, nasljeđivanje, ostavina koja pripada djeci itd., a što ne spada izravno na crkveni sud. O svemu ovome građanska vlast može i treba donijeti pravedne zakone, i oni obvezuju u savjesti.

840. 4. *Non est sacramentum Novae Legis matrimonium contractum*
a) *inter duos non-baptizatos;*
b) *inter baptizatum et non-baptizatam.*

Prima pars est certa et hodie ab omnibus admittitur, cum sine baptismo (qui est ianua omnium sacramentorum) nullum sacramentum valide suscipi queat.

Altera pars negatur quidem a compluribus auctoribus (Dom. Soto, Christ. Pesch, Scherer), sed videtur nihilominus esse vera. Etenim iuxta commune adagium «matrimonium non potest claudicare», i. e. si matrimonium est invalidum ex una parte, est quoque invalidum ex altera parte. Iamvero pars non baptizata, licet valide contrahat matrimonium, certo non recipit sacramentum. Ergo etiam altera pars, nempe baptizata.

Quae modo dicta sunt de matrimonio, quod pars catholica contrahit cum parte non baptizata, valent quoque, si ex duobus coniugibus non baptizatis alter postea baptizatur. Etiam tale matrimonium non evadit sacramentum pro parte sic baptizata. Sin autem ambo coniuges pagani baptizantur, tunc eorum matrimonium fit sacramentum, dummodo consensus maritalis perseveret.

840. 4. *Nije sakrament Novog zakona ženidba sklopljena:*
a) *između dvije nekrštene osobe;*
b) *između krštenoga i nekrštene.*

Prvi dio je siguran i danas ga svi priznaju, jer se bez krštenja (koje je vrata svih sakramenata) ne može valjano primiti nijedan sakrament.

Drugi dio, doduše, negiraju mnogi autori (Dominik Soto, Christian Pesch, Scherer), ali ipak izgleda istinitim. Naime, prema općoj izreci »ženidba ne može šepati«, tj. ako je ženidba nevaljana s jedne strane, nevaljana je i s druge strane. A iako nekrštena strana valjano sklapa ženidbu, sigurno ne prima sakrament. Dakle, ne prima ga ni druga, to jest, krštena strana.

Što je sada rečeno o ženidbi koju sklapa katolička strana s nekrštenom stranom, vrijedi također u slučaju ako se od dvoje nekrštenih supružnika jedan kasnije krsti. Ni takva ženidba ne postaje sakramentom za tako krštenu stranu. No, ako se krste oboje poganskih supružnika, tada će njihova ženidba postati sakramentom, ako i dalje traje ženidbena privola.

841. 5. *Matrimonium legitimum non-baptizatorum non subditur legibus Ecclesiae, subditur autem iustis legibus et impedimentis a potestate civili latis.*

Acerrime quidem de hoc corollario disputatur, sed doctrina proposita non solum videtur probabilior, sed hodie etiam communior et praxi romanae curiae conformior. Late de hac re disseruimus in nostro Manuali theol. mor. III, n. 651 sq.

841. 5. *Zakonita ženidba nekrštenih nije podložna zakonima Crkve, ali je podložna pravednim zakonima i zaprekama koje je donijela građanska vlast.*

Ipak, žustro se raspravlja o ovom korolariju, ali se predloženo učenje čini ne samo vjerojatnijim, nego i danas općenitijim, te usklađenijim s praksom rimske kurije. Široko smo raspravljali o ovoj stvari u našem Priručniku moralne teologije III., n. 651. sl.

842. Materia remota sacramenti matrimonii sunt contrahentium corpora, seu, ut alii volunt: est ius mutuum in corpora in ordine ad generationem.

Materia proxima est applicatio huius materiae remotae, nempe signa seu verba, prout exprimunt *traditionem corporum*.

Forma sacramenti matrimonii est *mutua acceptatio huius traditionis externe manifestata*.

Falsa igitur est sententia Melchioris Cani paucorumque aliorum docentium formam esse benedictionem sacerdotis; quod quidem clare apparebit ex dicendis de ministro huius sacramenti.

842. Dalja materija sakramenta ženidbe su tijela ugovornih strana, ili, kako drugi žele: to je međusobno pravo na tijela u odnosu na rađanje.

Bliža materija je primjena ove dalje materije, to jest, znakovi ili riječi ukoliko izražavaju *predaju tijela*.

Forma je sakramenta ženidbe *vanjski izraženo međusobno prihvaćanje ove predaje*.

Pogrešno je, stoga, mišljenje Melchiora Cana i malog broja drugih koji naučavaju da je forma svećenikov blagoslov; a to će postati jasno iz onoga što ćemo reći o djelitelju ovog sakramenta.

Ex dictis de materia et forma sequitur, ut consensus maritalis sub diverso respectu consideratus sit simul materia, forma, causa efficiens huius sacramenti. Itaque si consensus maritalis deest, matrimonii sacramentum nullo modo exsistere potest.

Iz onoga što je rečeno o materiji i formi, slijedi da je ženidbena privola, promatrana iz različitih gledišta, istodobno materija, forma i tvorni uzrok ovog sakramenta. Prema tome, ako nema ženidbene privole, nikako ne može postojati sakrament ženidbe.

843. Consensus maritalis debet esse:

1. *verus;* ideoque non sufficit fictus consensus;

2. *liber et deliberatus;* itaque metus gravis et error substantialis sunt defectus conditionum essentialium;

3. *de praesenti;* ideoque consensus de futuro non sufficit;

4. *mutuus et simultaneus*, quia matrimonium est contractus bilateralis;

5. *externe et legitime manifestatus*. Materia enim et forma sacramentorum constituunt signum sensibile;

6. *absolutus et non condicionatus*. Matrimonialis contractus vix umquam *licite* initur sub condicione. Sed etiam *validitatem* matrimonii aliquando destruit condicio vere suspensiva.

843. Ženidbena privola treba biti:

1. *prava*; i zato nije dovoljna fiktivna privola;

2. *slobodna i promišljena;* i zato su teški strah i bitna zabluda nedostaci bitnih uvjeta;

3. *za sadašnjost;* i zato privola za buduće vrijeme nije dovoljna;

4. *uzajamna i istovremena*, jer je ženidba dvostrani ugovor;

5. *vanjski i zakonito izražena*. Naime, materija i forma sakramenata čine vidljivi znak;

6. *bezuvjetna, a ne uvjetna*. Ženidbeni ugovor jedva da se ikada *dopušteno* sklapa pod uvjetom. No, pravi suspenzivni uvjet ponekad uništava i *valjanost* ženidbe.

Sequentia sunt digna notatu:

a) Matrimonium initum sub condicione *de praesenti* vel *de praeterito* validum aut invalidum est, prout condicio apposita verificatur vel non.

b) Matrimonium contractum sub condicione *de futuro contingenti honesto* suspenditur, usquedum condicio verificata fuerit; verificata autem condicione matrimonium evadit eo ipso validum, nec est stricte necessaria renovatio consensus maritalis. Sin autem matrimonium fuit contractum sub condicione: «si Papa dispensaverit», tunc obtenta dispensatione consensus maritalis renovandus est in forma a legibus praescripta, quia contrahentes ante hanc dispensationem obtentam inhabiles erant ad efficacem consensum praestandum.

c) Matrimonium contractum sub condicione, quae est *contra substantiam matrimonii*, est nullum.

Substantia matrimonii consistit in tribus bonis, nempe: prolis, fidei, sacramenti. Quid sint ista tria bona, vide infra n. 858.

d) Matrimonium contractum sub condicione *de futuro contingenti inhonesto, quod tamen non est contra substantiam matrimonii,* est validum. Talis enim condicio censetur ut non adiecta.

Sljedeće je vrijedno zabilježiti:

a) Ženidba sklopljena pod uvjetom *o sadašnjosti* ili *o prošlosti* valjana je ili nevaljana, prema tome je li postavljeni uvjet verificiran ili nije.

b) Ženidba sklopljena pod uvjetom o *budućem časnom događaju*, odgađa se sve do ostvarenja uvjeta. Kad se pak verificira uvjet, ženidba postaje samim time valjana i nije strogo nužna obnova ženidbene privole. No, ako je ženidba bila sklopljena pod uvjetom: »Ako Papa dispenzira«, tada zadobivši dispenzaciju, treba obnoviti ženidbenu privolu u zakonom propisanom obliku, jer su ugovorne strane prije dobivanja ove dispenzacije bile nesposobne za davanje učinkovite privole.

c) Ženidba sklopljena pod uvjetom, koji je *protivan biti ženidbe*, ništetna je.

Bit ženidbe sastoji se od tri dobara, to jest: djece, vjernosti i sakramenta. Što su ta tri dobra, pogledaj naprijed n. 858.

d) Ženidba sklopljena pod uvjetom *o budućem nečasnom događaju, ali koji nije protivan biti ženidbe*, valjana je. Naime, smatra se kao da takav uvjet nije ni dodan.

844. Minister sacramenti matrimonii sunt ipsi contrahentes.

Ita docet sententia hodie communissima et moraliter certa. Aliquando etenim sacramentum matrimonii potest celebrari absque omni interventu sacerdotis, ut infra dicetur.

Ergo luce clarius est, sacerdotem non esse ministrum huius sacramenti, neque dici potest sacerdotem esse quidem ministrum ordinarium, contrahentes autem ministrum extraordinarium. Nullum enim solidum fundamentum talis assertionis exsistit.

844. Djelitelj sakramenta ženidbe jesu same ugovorne strane.

Tako naučava danas najopćenitije i moralno sigurno stajalište. Naime, ponekad se sakrament ženidbe može slaviti bez ikakvog posredovanja svećenika, o čemu će kasnije biti riječi.

Dakle, jasnije je od svjetla da svećenik nije djelitelj ovog sakramenta, i ne bi se moglo reći da je svećenik, doduše, redoviti djelitelj, a ugovorne strane izvanredni djelitelj. Naime, ne postoji nikakav solidni temelj za takvu tvrdnju.

845. Subiectum capax *validi* sacramenti matrimonii sunt omnes baptizati non laborantes impedimento *dirimente*.

Ad digne autem et fructuose suscipiendum hoc sacramentum requiritur insuper, ut nupturientes sint
a) in statu gratiae sanctificantis atque
b) immunes ab omni impedimento *prohibente*.

Lege quidem communi non est statutum, ut nupturientes sacramenta paenitentiae et eucharistiae recipiant ante matrimonium, dummodo sint in statu gratiae sanctificantis; sed nemo non videt, quam congruum sit ista sacramenta recipere ante matrimonium.

845. Subjekt sposoban za *valjani* sakrament ženidbe jesu svi krštenici kod kojih ne postoji ženidbena *zapreka*.

No, za dostojno i plodonosno primanje ovog sakramenta potrebno je, povrh toga, da su mladenci:
a) u stanju posvetne milosti i
b) da nemaju nikakvu ženidbenu *zabranu*.

Općim zakonom, doduše, nije određeno da mladenci prime sakramente pokore i Euharistije prije ženidbe, dok god su u stanju posvetne milosti; ali nema nikoga tko ne vidi kako je prikladno primiti te sakramente prije ženidbe.

CAPUT III.
De matrimonii proprietatibus.

Duae sunt matrimonii
proprietates, nempe
1. unitas et
2. indissolubilitas seu firmitas.

Agemus primo de istis proprietatibus in genere et deinde in particulari de divortio, quod opponitur indissolubilitati.

POGLAVLJE III.
O vlastitostima ženidbe.

Dvije su vlastitosti [svojstva]
ženidbe, naime:
1. jedinstvo i
2. nerazrješivost ili čvrstoća.

Raspravljat ćemo prvo općenito o ovim vlastitostima, a zatim pojedinačno o rastavi koja se protivi nerazrješivosti.

Art. 1. **De unitate et indissolubilitate matrimonii.**

846. Unitas matrimonii seu monogamia est vinculum matrimoniale inter unum virum et unam feminam. Unitati opponitur *simultanea* polyandria et polygamia.

Polyandria simultanea, quae est maritalis coniunctio unius mulieris cum duobus vel pluribus viris, est prorsus contra ius naturale.

Polygamia simultanea, quae est coniunctio maritalis unius viri cum duabus vel pluribus mulieribus, viguit ante Christum non solum apud gentes sed etiam apud Israelitas, *Deo ita permittente*.

Inde autem a temporibus Novae Legis polygamia est prorsus illicita et irrita *pro omnibus* tam christianis quam paganis.

Art. 1. **O jedinstvu i nerazrješivosti.**

846. Jedinstvo ženidbe ili monogamija jest ženidbeni vez između jednog muškarca i jedne žene. Jedinstvu se protivi *simultana* poliandrija i poligamija.

Simultana poliandrija, to jest, bračno združenje jedne žene s dvojicom ili više muškaraca, u potpunosti je protivno naravnom pravu.

Simultana poligamija, to jest, bračno združenje jednog muškarca s dvije ili više žena, vladalo je prije Krista ne samo među poganima, nego i među Židovima, *po Božjem dopuštenju*.

No, od vremena Novog zakona, poligamija je u potpunosti nedopuštena i ništetna *za sve ljude*, kako kršćane, tako i pogane.

Christus enim reduxit matrimonium ad primaevam unitatem et vocavit adulterum illum, qui etiam dimissa prima uxore aliam duxit. Ergo a fortiore est adulter ille, qui retenta prima legitima uxore aliam ducit.

Naime, Krist je sveo ženidbu na prvobitno jedinstvo i nazvao je preljubnikom onoga tko se, otpustivši prvu ženu, oženi drugom. Dakle, tim više preljubnik je onaj tko se, zadržavši prvu zakonitu ženu, oženi drugom.

Polygamia successiva licita est ac proinde inter christianos constituit verum sacramentum (c. 1142). Nonnulli veteres Patres durius de hac polygamia succesiva locuti sunt.

Sukcesivna poligamija je dopuštena i, stoga, među kršćanima čini pravi sakrament (kan. 1142.). Neki stariji oci strože su govorili o ovoj sukcesivnoj poligamiji.

847. Indissolubilitas matrimonii denuo instituta est a Christo; ideoque *matrimonium christianum* ratum et consummatum ex nulla causa nullave auctoritate creata solvi potest (c. 1118).

847. Nerazrješivost ženidbe iznova je ustanovljena od Krista; i zato se *kršćanska ženidba*, koja je tvrda i izvršena, ne može razriješiti ni iz kojeg razloga i ni od koje stvorene vlasti (kan. 1118.).

Nec obstat textus evangelii: «Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur.» Nam ob fornicationem permittitur quidem dimissio uxoris, ut infra latius dicetur, sed minime maritus dimittens aut uxor dimissa potest novum matrimonium inire.

I tome se ne protivi tekst Evanđelja: »Tko god otpusti ženu, osim zbog bludništva, i oženi se drugom, čini preljub« [Mt 19, 9]. Naime, zbog bludništva dopušteno je otpuštanje žene, kao što će se kasnije opširnije govoriti, ali muž, koji otpušta ženu, i otpuštena žena, nipošto ne mogu sklopiti novu ženidbu.

Art. 2. **De divortio.**

Indissolubilitati matrimonii opponitur divortium, quod est vel Perfectum, i. e. quoad ipsum vinculum matrimoniale; vel imperfectum, i. e. quoad torum aut habitationem, manente integro vinculo.

1. **De divortio perfecto.**

848. Principium.
Divortium perfectum in tribus casibus locum habere potest:
a) *per privilegium Paulinum;*
b) *per dispensationem Summi Pontificis;*
c) *per professionem religiosam sollemnem.*

Duo autem casus ultimi non possunt evenire nisi in matrimonio rato non consummato.

849. a) **Privilegium Paulinum** permittit dissolutionem perfectam matrimonii legitimi etiam consummati, dummodo adsint sequentes condiciones:

1. *ut alterutra (non utraque pars) valide sit baptizata.*

Supponitur igitur, ut *post* matrimonium legitimum valide contractum alteruter coniux valide baptizetur.

Art. 2. **O rastavi.**

Nerazrješivosti ženidbe protivna je rastava, koja je ili potpuna, tj. glede samog ženidbenog veza; ili nepotpuna, tj. glede postelje ili stanovanja, dok vez ostaje nepovrijeđen.

1. **O potpunoj rastavi.**

848. Načelo.
Potpuna rastava može imati mjesta u tri slučaja:
a) *Pavlovom povlasticom;*
b) *dispenzacijom vrhovnog svećenika;*
c) *polaganjem svečanog redovničkog zavjeta.*

No, dva zadnja slučaja mogu doći u obzir samo u sklopljenoj [tvrdoj] ženidbi koja nije izvršena.

849. a) **Pavlova povlastica** dopušta potpuno razvrgnuće zakonite ženidbe, pa i izvršene, dok god postoje sljedeći uvjeti:

1. *da je jedna od strana (ne obje strane) valjano krštena.*

Podrazumijeva se, dakle, da se *nakon* valjanog sklapanja zakonite ženidbe jedan od supružnika valjano krstio.

Ergo privilegium Paulinum numquam potest adhiberi, si cum dispensatione disparitatis cultus aliquis christianus matrimonium validum contraxit cum non baptizata persona (c. 1120, § 2).

Stoga, Pavlova povlastica nikada se ne može primijeniti ako je neki kršćanin, uz oprost od smetnje razlike vjere, sklopio valjanu ženidbu s nekrštenom osobom (kan. 1120., § 2.).

Potest autem adhiberi, licet fidelis post susceptum baptisma denuo matrimonialiter vixerit cum parte infideli, si ista postea vel non iam cohabitat pacifice, vel non sine contumelia creatoris, vel sine iusta causa discedit (c. 1124).

No, može se primijeniti iako je vjernik nakon primanja krštenja iznova bračno živio s nevjerničkom stranom, ako ona kasnije ili ne želi više zajednički živjeti u miru, ili to ne želi bez uvrede Stvoritelja, ili se odvoji bez pravednog razloga (kan. 1124.).

Dicitur autem: *sine iusta causa discedit*, nam, si pars fidelis *post baptismum* dederit parti infideli iustam causam discedendi, e. g. per adulterium, iam nequit novum matrimonium contrahere (c. 1123).

No, kaže se: *odvoji bez pravednog razloga*, naime, ako je vjernička strana *nakon krštenja* dala nevjerničkoj strani pravedan razlog za odvajanje, npr. preljubom, više ne može sklopiti novu ženidbu (kan. 1123.).

2. *ut pars in infidelitate persistens aut*
a) *discedat renuatve pacifice cohabitare cum parte baptizata, aut*
b) *nolit cohabitare sine contumelia creatoris.*

2. *da se strana koja ustraje u nevjeri ili*
a) *odvojila i odbija u miru zajednički živjeti s krštenom stranom, ili*
b) *ne želi zajednički živjeti bez uvrede Stvoritelja.*

Ut autem revera constet de ista duplici condicione, ordinarie, i. e. nisi S. Sedes aliud declaraverit, requiritur *interpellatio* partis infidelis continens duas quaestiones:

No, kako bi se zaista utvrdilo postojanje ovog dvostrukog uvjeta, traži se redovito, tj. ako Sveta Stolica ne izjavi drugačije, upit nevjerničke strane koji sadrži dva pitanja:

a) utrum pars infidelis velit et ipsa amplecti religionem catholicam;

a) hoće li nevjernička strana i sama prigrliti katoličku vjeru;

b) an saltem velit pacifice cohabitare idque sine contumelia creatoris (c. 1121, § 1).

b) hoće li barem zajednički živjeti u miru bez uvrede Stvoritelja (kan. 1121., § 1.).

Contumelia creatoris habetur, si infidelis conatur trahere fidelem ad grave peccatum vel nomen Dei blasphemat vel concubinas dimittere non vult.

Uvreda Stvoritelja postoji ako nevjernik pokušava navesti vjernika na teški grijeh, ili huli ime Božje, ili ne želi otpustiti priležnice.

Haec interpellatio ordinarie facienda est ab episcopo vel Ordinario partis baptizatae; sufficit tamen, si etiam aliter et privatim facta est, dummodo constet per scriptum documentum aut per attestationem duorum testium, illam reapse esse factam (c. 1122).

Ovaj upit redovito treba učiniti biskup ili ordinarij krštene strane. No, dovoljno je i da je to učinjeno na drugačiji način, pa i privatno, dok god je sigurno, prema pisanom dokumentu ili dvojici svjedoka, da je upit zaista učinjen (kan. 1122.).

Ab hac interpellatione facienda nemo ex propria auctoritate dispensare valet nisi Summus Pontifex, qui aliquando delegat dispensandi facultatem vicariis apostolicis.

Od postavljanja ovog upita nitko ne može dispenzirati vlastitim autoritetom, osim vrhovnog svećenika, koji ponekad delegira ovlast dispenziranja apostolskim vikarima.

Nota.

1. Non per baptismum partis baptizatae, sed per eius novum validum matrimonium dissolvitur primum matrimonium (c. 1126).

2. Statuit Codex iur. can. c. 1125: «Ea, quae matrimonium respiciunt in constitutionibus Pauli III ,Altitudo', 1 Iunii 1537; S. Pii V ,Romani Pontificis‘, 2 Aug. 1571; Gregorii XIII ,Populis', 25 Ian. 1585, quaeque pro peculiaribus locis scripta sunt, ad alias quoque regiones in iisdem adiunctis extenduntur.»

Napomena.

1. Prva ženidba se ne razrješuje krštenjem pokrštene strane, nego njezinom novom valjanom ženidbom (kan. 1126.).

2. Zakonik kanonskog prava određuje kan. 1125.: »Ono što je u pogledu ženidbe određeno u konstitucijama Pavla III. *Altitudo* od 1. lipnja 1537.; sv. Pija V. *Romani Pontificis* od 2. kolovoza 1571.; Grgura XIII. *Populis* od 25. siječnja 1585., i što je propisano za pojedinačna mjesta, proteže se i na druge krajeve u istim prilikama.«

Iamvero Paulus III permisit, ut viri polygami baptizati possint retinere uxorem primo acceptam, aut, si quam primo acceperint non recordentur, quamlibet ex acceptis retinere.

Već je Pavao III. dopustio da kršteni muškarci mnogoženci mogu zadržati prvu ženu koju su uzeli, ili, ako se ne sjećaju koju su prvu uzeli, mogu zadržati bilo koju od uzetih.

S. Pius V concessit iisdem polygamis simpliciter (etiam in casu quo recordantur, quamnam acceperint primam uxorem), ut possint cum ea remanere quae baptizatur.

Sv. Pio V. dopustio je istim mnogožencima jednostavno (pa i u slučaju da se sjećaju koju su prvu uzeli za ženu) da mogu ostati s onom koja se pokrstila.

Gregorius XIII concessit Ordinariis locorum, parochis, confessariis Soc. Iesu, ut possint dispensare super interpellationibus faciendis, dummodo constet (etiam summarie et extra iudicialiter) coniugem infidelem absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse. Si tunc neoconversus aliud matrimonium legitime contraxit, illud est firmum et validum, quantumvis postea constet, coniuges priores infideles suam voluntatem iuste impeditos declarare non potuisse et ad fidem etiam tempore contracti secundi matrimonii iam conversos fuisse.

Grgur XIII. dopustio je mjesnim ordinarijima, župnicima, ispovjednicima Družbe Isusove, da mogu oprostiti od postavljanja upita dok god je sigurno (pa i sumarno i izvansudbeno) da se nenazočni nekršteni supružnik ne može zakonito opomenuti ili da nakon opomene nije izrazio svoju volju unutar vremena koje je određeno u istoj opomeni. Ako tada novoobraćenik zakonito sklopi drugu ženidbu, ona je tvrda i valjana, pa i kad se kasnije ustanovi da prethodne nevjerničke supruge nisu mogle izraziti svoju volju zbog zakonite spriječenosti i da su bile obraćene na vjeru u vrijeme sklapanja druge ženidbe.

Istae tres constitutiones inveniuntur in fine Codicis iur. can.

Ove tri konstitucije nalaze se na kraju Zakonika kanonskog prava.

3. Quando dubium est, num verificentur omnes condiciones requisitae ad privilegium Paulinum, favendum est fidei, i. e. iudicandum est in favorem libertatis partis conversae (c. 1127).

3. Kada je dvojbeno jesu li se ostvarili svi potrebni uvjeti za Pavlovu povlasticu, treba pogodovati vjeri, tj. treba prosuđivati u korist slobode obraćene strane (kan. 1127.).

850. b) **Dispensatio Summi Pontificis** potest solvere matrimonium ratum (non consummatum) christianorum.

Sic fert constans praxis Curiae Romanae, ita ut hodie iam nemo hanc dispensandi potestatem in dubium vocare licite possit. Requiritur autem, ut haec dispensatio petatur non a tertia persona, sed ab utraque parte aut saltem ab alterutra, etsi altera sit invita (c. 1119).

850. b) **Oprost vrhovnog svećenika** može razriješiti tvrdu ženidbu kršćana (koja nije izvršena).

Tako donosi konstantna praksa rimske kurije, tako da danas više nitko ne može dopušteno dovoditi u pitanje ovu vlast dispenziranja. No, potrebno je da ovu dispenzaciju ne traži treća osoba, nego obje strane [u braku] ili barem jedna od njih, pa i protiv volje druge strane (kan. 1119.).

851. c) **Professio religiosa sollemnis** solvit matrimonium ratum (non consummatum) christianorum.

Est de fide definitum in Concilio Trid.: «Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per sollemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit» (sess. 24, can. 6 de matr.).

Neque professio simplex neque votum castitatis sollemnizatum in susceptione subdiaconatus dirimit matrimonium antea contractum.

Antiquitus infra primum bimestre post nuptias initas coniux cogitans de religione ingredienda potuit denegare debitum coniugale, sed Codex iur. can. c. 1111 statuit, ut uterque coniux *ab ipso matrimonii initio* debeat actum coniugalem praestare. Proinde abolitum est istud antiquum privilegium.

851. c) **Polaganje svečanog redovničkog** zavjeta razrješuje tvrdu ženidbu kršćana (koja nije izvršena).

To je vjerska istina [*de fide*] definirana na Tridentskom koncilu: »Ako netko kaže da se tvrda ženidba, koja nije izvršena, ne razvrgava svečanim redovničkim zavjetom jednoga od supružnika, neka bude proklet« (24. sjednica, kan. 6. *De matrimonio*).

Prethodno sklopljenu ženidbu ne razvrgava ni jednostavni zavjet ni zavjet čistoće svečano potvrđen u primanju podđakonata.

U starije vrijeme unutar prva dva mjeseca nakon sklapanja ženidbe, supružnik koji je razmišljao o ulasku u redovničku zajednicu mogao je uskratiti bračnu dužnost, ali Zakonik kanonskog prava odredio je u kan. 1111. da su oba supružnika dužna *od samog početka ženidbe* pružiti bračni čin. Prema tome, dokinuta je ova stara povlastica.

II. De divortio imperfecto.

852. Obligatio cohabitandi incumbit coniugibus ex ipsa notione matrimonii, quod est «individua vitae consuetudo», et ex verbis Christi dicentis: «Dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae» (Mt 19, 5).

Quae quidem obligatio includit
a) consortium tecti et
b) consortium lecti.

Neuter coniux potest ab alio discedere ad longum tempus, altero invito, nisi adsint graves causae (c. 1128).

Divortium imperfectum potest esse
a) perpetuum vel temporale;
b) factum privata vel publica auctoritate;
c) quoad solum *torum*, i. e. quoad usum matrimonii, vel etiam quoad *habitationem*, si scil. coniuges communem vitam domesticam et habitationem dissolvunt.

Causae, ob quas licite fieri potest divortium imperfectum, recensentur:

1. adulterium carnale;

2. adulterium spirituale, i. e. haeresis seu apostasia;

3. periculum grave animae vel corporis;

4. mutuus consensus.

II. O nepotpunoj rastavi.

852. Obveza zajedničkog života pada na supružnike već iz samog pojma ženidbe, koja je »običaj nerazdjeljenog života«, i iz riječi Kristovih, koji govori: »Ostavit će čovjek oca i majku i prionut će uza svoju ženu« (Mt 19, 5).

Ova, naime, obveza uključuje:
a) zajedništvo krova i
b) zajedništvo postelje.

Nijedan od supružnika ne može od drugoga odstupiti na duže vrijeme, protiv volje drugoga, osim ako postoje važni razlozi (kan. 1128.).

Nepotpuna rastava može biti:
a) trajna ili privremena;
b) učinjena privatnom ili javnom vlašću;
c) samo glede *postelje*, tj. glede upotrebe ženidbe, ili također glede *stanovanja*, tj. ako supružnici razvrgnu zajednički život kućanstva i stanovanja.

Razlozima, zbog kojih se dopušteno može izvršiti nepotpuna rastava, smatraju se:

1. tjelesni preljub;

2. duhovni preljub, tj. krivovjerje ili otpadništvo;

3. teška opasnost za dušu ili tijelo;

4. međusobni sporazum.

853. 1. *Adulterium carnale* commissum ab uno coniuge dat alteri coniugi innocenti ius faciendi divortium non solum a toro sed etiam ab habitatione.

Coniux innocens, sive iudicis sententia sive propria auctoritate discesserit, *nulla umquam obligatione tenetur* coniugem adulterum rursus admittendi; potest autem eundem admittere aut revocare, nisi tamen ille ex ipsius consensu statum matrimonio contrarium susceperit (c. 1130).

Si igitur adulter cum consensu coniugis innocentis statum religiosum amplexus fuerit, nequit postea revocari.

Quamvis valde sit suadendum, ut divortium in casu adulterii vel propter alias causas infra afferendas non fiat quoad habitationem sine praevia licentia Ordinarii loci, quia secus multa incommoda facile evenire possunt, tamen etiam propria auctoritate fieri potest, dummodo *certo constet* causam sufficientem separationis adesse, et periculum sit in mora (c. 1131, § 1).

853. 1. *Tjelesni preljub* počinjen od jednog supružnika daje drugom nevinom supružniku pravo da izvrši rastavu ne samo od postelje, nego i od stanovanja.

Nevini supružnik koji se rastavio bilo po sudskoj presudi bilo vlastitom odlukom, *nikada više nije vezan nikakvom obvezom* da supružnika preljubnika ponovno primi. No, može ga primiti ili pozvati, osim ako je on po njegovu pristanku prihvatio stalež koji je protivan ženidbi (kan. 1130.).

Stoga, ako preljubnik s pristankom nevinog supružnika prigrli redovnički stalež, ne može se kasnije ponovno pozvati [u ženidbenu zajednicu].

Iako treba žarko savjetovati da se rastava u slučaju preljuba ili zbog drugih razloga, koje ćemo kasnije iznijeti, ne čini glede stanovanja bez prethodne dozvole mjesnog ordinarija, jer u suprotnom mogu lako nastati mnoge neprilike, ipak se može izvršiti i po vlastitoj odluci, dok god je *sigurno utvrđeno* da postoji dostatan razlog za rastavu, i nastala bi opasnost u odgađanju (kan. 1131., § 1.).

Coniux innocens nequit facere divortium, nisi adulterium sit:

a) moraliter certum;

b) formale, culpabile, libere commissum;

c) non condonatum;
tacita condonatio
α) habetur, si coniux innocens, cognito adulterio, cum parte adultera sponte maritali affectu conversatus fuerit;
β) praesumitur, si intra sex menses non reclamaverit (c. 1129, § 2).

d) non mutuum aut communi consensu patratum (c. 1129, § 1).

Nevini supružnik ne može izvršiti rastavu, osim ako je preljub:

a) moralno siguran;

b) formalan, skrivljen, slobodno počinjen;

c) neoprošten;
prešutno oproštenje:
α) postoji ako je nevini supružnik, nakon saznanja o preljubu, svojevoljno s preljubničkom stranom bračno općio;
β) pretpostavlja se ako u roku od šest mjeseci nije prigovorio (kan. 1129., § 2.).

d) ako nije počinjen po međusobnom ili zajedničkom sporazumu (kan. 1129., § 1.).

Nota.
1. Pars innocens potest quidem sed rarissime debet divortium facere propter adulterium compartis. Generatim praestat, ut pars adultera concilietur cum parte innocenti.

2. Pars innocens potest, etiam invito adultero, religionem intrare aut sacros ordines suscipere.

Napomena.
1. Nevina strana može, doduše, izvršiti rastavu radi preljuba supružnika, ali bi to trebala učiniti u vrlo rijetkim slučajevima. Općenito je bolje da se preljubnička strana pomiri s nevinom stranom.

2. Nevina strana može, pa i protiv volje preljubnika, ući u redovničku zajednicu ili primiti svete redove.

854. 2. Adulterium spirituale, i. e. haeresis seu apostasia (matrimonio superveniens) unius coniugis, qui adhaesit sectae acatholicae vel prolem acatholice educavit, est causa sufficiens pro divortio faciendo.

854. 2. Duhovni preljub, tj. krivovjerje ili otpadništvo (pridošlo nakon sklapanja ženidbe) jednog supružnika, koji je pristupio nekatoličkoj sekti ili nekatolički odgajao djecu, dovoljan je razlog za izvršenje rastave.

Ratio est, quia post tale flagitium commissum solet imminere cum coniugi innocenti tum proli periculum grave perversionis.

Razlog je tomu što nakon počinjenja takvog zločina, obično prijeti teška opasnost izopačenja, kako za nevinog supružnika, tako i za djecu.

Ex *privata* autem auctoritate raro licet divortium facere propter hanc causam; et, si nihilominus factum est, coniux innocens tenetur redire ad alterum, si iste ab haeresi resipuerit (c. 1131, § 2).

No, po *privatnom* autoritetu rijetko je dopušteno izvršiti rastavu zbog ovog razloga; i ako je ipak učinjena, nevini supružnik je dužan vratiti se drugomu ako se ovaj obratio od krivovjerja (kan. 1131., § 2.).

855. 3. Periculum grave animae vel corporis item est causa sufficiens divortii.

855. 3. Teška opasnost duše ili tijela isto je tako dovoljan razlog za rastavu.

Censetur adesse grave periculum animae, si coniux compartem constanter sollicitat ad grave peccatum, e. g. ad furtum, onanismum, meretricium, ad praecepta ecclesiastica transgredienda etc., ita tamen ut divortium sit quasi unicum remedium vitandi peccatum grave.

Smatra se da postoji teška opasnost za dušu ako supružnik konstantno zavodi drugog supružnika na teški grijeh, npr. na krađu, onanizam, prostituciju, kršenje crkvenih zapovijedi itd., ali tako da je rastava praktički jedini lijek za izbjegavanje teškog grijeha.

Raro tamen expedit facere divortium ob istam causam, quoniam semper fere adsunt alia remedia contra sollicitationem ad peccatum.

No, rijetko koristi izvršiti rastavu zbog ovog razloga, jer gotovo uvijek postoje drugi lijekovi protiv zavođenja na grijeh.

Grave periculum corporis oritur

a) ex *saevitiis revera gravibus*, quas alter coniux in alterum committit verbis vel factis;

b) ex *molesta cohabitatione*, quae provenit ex vita criminosa et ignominiosa compartis, ex iurgiis, rixis, habitu se inebriandi, neglegentia crassa rei familiaris, dilapidatione fortunae etc.;

c) ex *morbo gravi contagioso*, quem alter coniux contraxit *ex gravi sua culpa*. Talis morbus praecipue est syphilis, quae solet contrahi ex adulterio.

Teška opasnost za tijelo nastaje:

a) iz *doista teškog surovog postupanja*, koje jedan supružnik čini drugomu riječima ili djelima;

b) iz *tegotnog zajedničkog života*, koji proizlazi iz kriminalnog ili sramotnog života druge strane, iz prepirki, svađa, pijanstva iz navike, teškog zanemarivanja obiteljskih dužnosti, rasipanja imetka itd.;

c) iz *teške zarazne bolesti*, koju je jedan od supružnika dobio *svojom teškom krivnjom*. Takva je bolest osobito sifilis, koji se obično dobiva preljubom.

856. 4. Mutuus consensus libere et licite praestitus est causa sufficiens faciendi divortium etiam *perpetuum* quoad *torum*.

Etenim coniuges possunt quidem uti matrimonio, sed possunt etiam ex mutuo et libero consensu servare continentiam. Ut ex mutuo consensu licite fiat divortium temporale vel perpetuum quoad *habitationem*, requiritur non solum sufficiens causa, sed etiam necesse est ut vitentur scandalum, damna pro prole, periculum incontinentiae etc.

856. 4. Međusobni sporazum, koji je slobodno i dopušteno dan, dovoljan je razlog da se učini rastava, pa i *trajna* glede *postelje*.

Naime, supružnici mogu upotrebljavati brak, ali mogu i po uzajamnom i slobodnom sporazumu čuvati uzdržljivost. Kako bi se po međusobnom sporazumu dopušteno izvršila privremena ili trajna rastava glede *stanovanja*, potreban je ne samo dostatan razlog, nego je nužno i da se izbjegne sablazan, štete za djecu, opasnost neuzdržljivosti itd.

857. Nota.

1. Cessatio divortii.
Si divortium factum est propter adulterium, pars innocens numquam stricte tenetur vitam maritalem redintegrare, ut iam dictum est; in omnibus autem aliis casibus, causa separationis cessante, vitae consuetudo restauranda est; nihilominus si separatio ab Ordinario loci pronuntiata fuerit ad certum incertumve tempus, coniux innocens ad id non obligatur nisi ex novo decreto Ordinarii vel exacto tempore (c. 1131, § 2).

2. Onera divortii.
Instituta separatione, filii educandi sunt penes coniugem innocentem; sin autem alter coniugum est acatholicus, penes coniugem catholicum. Potest tamen semper Ordinarius loci pro filiorum bono aliter decernere, dummodo filii in catholica religione educentur (c. 1132).

Onera *sustentationis* solent determinari a iudice civili.

857. Napomena.

1. Prestanak rastave.
Ako je rastava učinjena zbog preljuba, nevina strana nikada nije strogo dužna ponovno uspostaviti bračni život, kao što je već rečeno. No, u svim drugim slučajevima, kada uzrok rastave prestane, treba ponovno uspostaviti zajednički život. Ipak, ako je mjesni ordinarij proglasio rastavu na određeno ili neodređeno vrijeme, nevina strana nije na to obvezna, osim po novoj odluci ordinarija ili protekom roka (kan. 1131., § 2.).

2. Tereti rastave.
Nakon uspostave rastave, djeca se trebaju odgajati kod nevine strane. No, ako je jedan od supružnika nekatolik, trebaju se odgajati kod katoličkog supružnika. Ipak, mjesni ordinarij uvijek može odlučiti drugačije radi dobra djece, dok god se djeca odgajaju u katoličkoj vjeri (kan. 1132.).

Terete *uzdržavanja* obično određuje građanski sud.

CAPUT IV. **De matrimonii bonis.**

858. Monet Catechismus Romanus: «Docendi sunt fideles tria esse matrimonii bona: prolem, fidem, sacramentum; quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quae Apostolus indicat his verbis: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi; efficiturque ut coniunctiones corporum, quae extra matrimonium merito damnandae essent, cum honestate coniunctae sint.»

— Quaelibet actio, quae graviter laedit vel unum ex his bonis, est peccatum mortale.

1. *Bonum prolis* est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei; ideoque exigit ut parentes procurent bonum cum corporale tum spirituale prolis. Contra bonum prolis graviter peccant parentes, qui e. g. procurant abortum, neglegunt alimentationem et bonam educationem prolis (c. 1113).

2. *Bonum fidei* duo includit: debitum coniugale et fidelitatem coniugalem. De debito coniugali erit specialis sermo in cap. seq. Fidelitas coniugalis est magnum matrimonii bonum, et, quo sanctius conservatur, eo maior felicitas solet exsistere inter coniuges. Laesio fidelitatis fit per adulterium omnesque actus connexos, immo etiam per pollutionem solitariam.

POGLAVLJE IV. **O dobrima ženidbe.**

858. Rimski katekizam opominje: »Treba poučavati vjernike da su tri dobra ženidbe: djeca, vjernost, sakrament; po njihovoj nadoknadi ublažavaju se one neprilike koje Apostol naznačuje ovim riječima: *takvi će imati tjelesnu nevolju* [1 Kor 7, 28]; i postiže se to da su sjedinjenja tijela, koja bi izvan braka zasluženo bila osuđena, ovdje časno sjedinjena.«

— Svaki čin koji teško povrjeđuje makar jedno od tih dobara: smrtni je grijeh.

1. *Dobro djece* jest prihvaćanje djece i odgajanje za štovanje Boga; i zato traži da se roditelji brinu kako za tjelesno, tako i za duhovno dobro djece. Protiv dobra djece teško griješe roditelji, koji npr. izazovu pobačaj, zanemaruju uzdržavanje i dobar odgoj djece (kan. 1113.).

2. *Dobro vjernosti* uključuje dvoje: bračnu dužnost i bračnu vjernost. O bračnoj dužnosti bit će posebno riječi u sljedećem poglavlju. Bračna vjernost je veliko dobro ženidbe i što se svetije čuva, to je obično veća sreća među supružnicima. Povreda vjernosti nastaje preljubom i svim povezanim činima; štoviše, i samozadovoljavanjem.

3. *Bonum sacramenti* est vinculum indissolubile matrimonii et societas amoris exsistens inter coniuges. Haec maritalis coniunctio laeditur non solum per divortium indebitum sed etiam per neglectionem officiorum, quae incumbunt marito et uxori. De istis officiis sermo fuit supra in tractatu de quarto praecepto Decalogi n. 462 sqq.

3. *Dobro sakramenta* je nerazrješivi vez ženidbe i zajednica ljubavi koja postoji među supružnicima. Ova se bračna zajednica povrjeđuje ne samo bezrazložnom rastavom, nego i zanemarivanjem dužnosti koje spadaju na muža i ženu. O ovim je dužnostima bilo riječi gore u raspravi o Četvrtoj zapovijedi Dekaloga n. 462. sl.

CAPUT V. **De matrimonii obligationibus.**

POGLAVLJE V. **O bračnim obvezama.**

Praenotamen. Complures sunt obligationes, quae oriuntur ex tribus bonis matrimonii in cap. praec. explicatis. In hoc capite agemus de sola illa obligatione, quae oritur ex bono fidei, nempe de debito coniugali.

Prethodna napomena. Mnogo je obveza, koje proistječu iz triju dobara ženidbe, objašnjenih u prethodnom poglavlju. U ovom ćemo poglavlju raspravljati samo o onoj obvezi koja nastaje iz dobra vjernosti, naime, o bračnoj dužnosti.

859. 1. Liceitas actus coniugalis.

859. 1. Dopuštenost bračnog čina.

Principium. *Actus coniugalis est licitus, immo et meritorius, quoties concordat cum bono prolis et bono fidei.*

Načelo. *Bračni čin je dopušten; štoviše, i zaslužan, kad god je u skladu s dobrom djece i dobrom vjernosti.*

Scribit enim S. Paulus: «Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro» (1 Cor. 7, 3).

Naime, sv. Pavao piše: »Neka muž vrši dužnost prema ženi, a slično žena prema mužu« (1 Kor 7, 3)

— Ratio autem interna est, quia actus coniugalis necessarius est non solum ad propagationem generis humani, sed etiam ad amorem maritalem fovendum. Quotiescumque alteruter istorum finium intenditur, actus coniugalis est licitus, dummodo tamen inde ne alia mala vel incommoda sequantur.

— Unutarnji je pak razlog tomu što je bračni čin nužan ne samo za širenje ljudskog roda, nego i za njegovanje bračne ljubavi. Kad god se namjerava jedan od ta dva cilja, bračni čin jest dopušten, ali samo ako iz toga ne slijede druga zla ili neprilike.

Minime igitur requiritur, ut coniuges peragendo copulam carnalem semper intendant propagationem generis humani. Hinc licitus est actus coniugalis inter coniuges steriles, tempore lactationis, praegnationis, diebus dominicis et festivis; non autem licitus est, si fit modo onanistico vel cum gravi periculo sanitatis vel cum scandalo aliorum etc.

Dakle, nikako nije potrebno da supružnici u obavljanju spolnog odnosa uvijek namjeravaju raširenje ljudskog roda. Stoga, dopušten je bračni čin između neplodnih supružnika, u vrijeme dojenja, trudnoće, na nedjelje i blagdane. No, nije dopušten ako se izvodi onanističkim načinom ili uz tešku opasnost za zdravlje ili uz sablazan za druge itd.

Accessoria actus coniugalis.
Non solum ipse actus coniugalis sed etiam tactus et aspectus aliaque omnia licita sunt inter coniuges, dummodo desit proximum periculum pollutionis et ne fiant ex sola voluptate. Quare confessarius ordinarie ne interroget coniuges de istis actibus accessoriis.

Pripadnosti bračnog čina.
Nije dopušten samo bračni čin, nego su dopušteni i dodir i pogled, i sve ostalo među supružnicima, dok god nema bliže opasnosti od polucije i ako se ne izvodi samo zbog uživanja. Stoga, neka ispovjednik ne ispituje supružnike o ovim pripadnim činima.

860. 2. Obligatio actus coniugalis.

Principium 1. *Quotiescumque alteruter coniugum rationabiliter et serio petit debitum coniugale, alter tenetur ex iustitia illud reddere et quidem sub gravi peccato.*

Explicatur. Dicitur: *rationabiliter et serio petit*.

Irrationabiliter petit coniux debitum e. g. in ebrietate, in gravi morbo, si nimis frequenter petit aut cum scandalo aliorum aut onanistico modo etc.

— Non serio petit, si exprimit potius aliquam velleitatem quam voluntatem determinatam.

— Sin autem coniux revera rationabilter et serio petit debitum coniugale, alter tenetur ex iustitia et sub gravi peccato illud reddere, ut patet
a) ex verbis S. Pauli iam supra n. 1 citatis;
b) ex ipso contractu maritali, in quo ius ad actum coniugalem alter alteri tradit.

Obligatio reddendi debitum, licet per se sit gravis, quoniam est circa gravem materiam stipulatam in iusto contractu, tamen admittit parvitatem materiae.

820. 2. Obveza bračnog čina.

Načelo 1. *Kad god jedan od supružnika razumno i ozbiljno traži ispunjenje bračne dužnosti, drugi ju je dužan izvršiti iz pravednosti, i to pod teški grijeh.*

Objašnjenje. Kaže se: *razumno i ozbiljno traži*.

Nerazumno supružnik traži dug npr. u pijanstvu, u teškoj bolesti, ako prečesto traži ili uz sablazan drugih ili na onanistički način itd.

— Ne traži ozbiljno ako prije izražava neko priželjkivanje nego određenu volju.

— No, ako supružnik zaista razumno i ozbiljno traži bračni dug, drugi je supružnik obvezan ispuniti ga po pravednosti i pod teški grijeh, kao što je očito:
a) iz riječi sv. Pavla, koje smo već gore n. 1. citirali;
b) iz samog ženidbenog ugovora, u kojem jedno drugom predaju pravo na bračni čin.

Obveza ispunjenja bračne dužnosti, iako je po sebi teška, jer se tiče teške materije ugovorene u pravednom ugovoru, ipak dopušta neznatnost materije.

Hinc si uxor una alterave vice denegat marito debitum coniugale, remittens illud ad aliud sibi convenientius tempus, non peccat graviter, saltem si vir non est in proximo periculo incontinentiae aut inde non exardescit magna ira.

Stoga, žena koja prvi ili drugi put uskrati mužu bračnu dužnost, odgađajući je za drugo sebi prikladnije vrijeme, ne griješi teško, barem ako muž nije u bližoj opasnosti od neuzdržljivosti ili ako zbog toga ne nastane velika srdžba.

Per se patet coniugem non obligari ad reddendum debitum comparti, qui ius petendi amisit per adulterium aut per divortium quoad torum legitime obtentum.

Samo je po sebi očito da supružnik nije obvezan ispuniti bračnu dužnost drugom supružniku, koji je preljubom ili zakonito postignutom rastavom od postelje izgubio pravo da je traži.

861. Principium 2.
a) *Nulla per se exsistit obligatio petendi debitum coniugale, ideoque ex mutuo consensu libero coniuges ab actu coniugali possunt libere abstinere temporaliter vel perpetuo;*
b) *per accidens tamen quandoque ex caritate oritur obligatio petendi debitum.*

861. Načelo 2.
a) *Ne postoji po sebi nikakva obveza da se traži bračna dužnost, i zato se po uzajamnom slobodnom sporazumu supružnici mogu slobodno privremeno ili trajno uzdržavati od bračnog čina;*
b) *ipak, pripadno iz ljubavi ponekad nastaje obveza tražiti bračnu dužnost.*

Ratio primi est, quia coniuges possunt libere renuntiare iuri suo petendi debitum. Hinc B. Virgo et S. Ioseph vero matrimonio uniti libere renuntiaverunt iuri petendi debitum; et saltem temporalis continentia coniugum solet valde conducere ad spiritualem vitam fovendam.

Razlog je prve tvrdnje to što se supružnici mogu slobodno odreći svojeg prava da traže bračnu dužnost.
Stoga, Bl. Djevica i sv. Josip, združeni pravom ženidbom, slobodno su se odrekli prava da traže bračnu dužnost. I obično barem privremena uzdržljivost supružnika mnogo koristi podupiranju duhovnog života.

Ratio secundi est, quia ex non-usu matrimonii possunt facile oriri multa incommoda, e. g. periculum incontinentiae, refrigescentia amoris maritalis.

Razlog je druge tvrdnje to što iz nekorištenja ženidbe mogu lako nastati mnoge neprilike, npr. opasnost neuzdržljivosti, hlađenje bračne ljubavi.

862. 3. Peccata coniugum.

Principium.
a) *Grave peccatum coniugum contra castitatem est, quidquid directe et graviter repugnat bono prolis et bono fidei;*
b) *leve peccatum est, quidquid fit ex sola voluptate, quin directe repugnet bono prolis vel fidei;*
c) *nullum peccatum est, quod utile vel necessarium est ad actum coniugalem bene perficiendum et amorem maritalem fovendum.*

Declaratur. Secunda et tertia pars huius principii sufficienter patent ex supra n. 859 dictis de copula maritali facta ex sola voluptate et de accessoriis actibus copulae maritalis.

Bona fidei et prolis graviter laeduntur:

a) per peccata luxuriae cum alienis personis perpetrata sive facto sive desiderio;

b) per pollutionem solitariam;

c) per onanismum coniugalem.

862. 3. Grijesi supružnika.

Načelo.
a) *Teški je grijeh supružnika protiv čistoće sve ono što je izravno i teško protivno dobru djece i dobru vjernosti;*
b) *laki je grijeh sve ono što se čini samo zbog uživanja, ako se izravno ne protivi dobru djece ili vjernosti;*
c) *nije nikakav grijeh ono što je korisno ili nužno za dobro obavljanje bračnog čina i njegovanje bračne ljubavi.*

Objašnjenje. Drugi i treći dio ovog načela dovoljno su očiti iz onoga što je rečeno gore n. 859. o bračnom odnosu obavljenom samo radi uživanja i o pripadnim činima bračnog odnosa.

Dobra vjernosti i djece teško se povrjeđuju:

a) grijesima bludnosti počinjenima s drugim osobama bilo činom bilo željom;

b) samozadovoljavanjem;

c) bračnim onanizmom.

Sufficienter dictum est de peccatis primae et secundae speciei supra n. 518 sqq. in tractatu de castitate. Restat dicendum de onanismo.

Dovoljno je rečeno o grijesima prve i druge vrste gore n. 518. sl. u raspravi o čistoći. Preostaje govoriti o onanizmu.

863. Onanismus distinguitur duplex: alter solitarius, qui nihil aliud est nisi pollutio seu mollities; alter coniugalis, qui fit vel

863. Onanizam se razlikuje u dva pogleda: jedan je samotni, koji nije ništa drugo nego samozadovoljavanje ili mekuštvo; drugi je bračni, koji se čini ili

a) abruptione copulae maritalis ante seminationem [1], vel

a) prekidom bračnog čina prije seminacije [1], ili

b) diversis instrumentis (e. g. Condom, pessario occlusivo), quae impediunt, ne semen virile perveniat ad locum debitum.

b) raznim sredstvima (npr. kondom, dijafragma), koji sprječavaju da muško sjeme dođe na potrebno mjesto.

Hic non loquimur nisi de onanismo coniugali.

Ovdje govorimo samo o bračnom onanizmu.

Malitia. *Onanismus coniugalis, quocumque modo libere fit, semper est peccatum mortale.*

Zloća. *Bračni onanizam, kojim god načinom se slobodno činio, uvijek je smrtni grijeh.*

Ita docet recta ratio, ita declaravit Ecclesia. Recta ratio docet onanismum coniugalem directe repugnare tam bono prolis quam bono fidei atque esse veram pollutionem.

Tako uči ispravan razum, tako je izjavila Crkva. Ispravan razum uči da se bračni onanizam izravno suprotstavlja kako dobru djece, tako i dobru vjernosti, i da je stvarno oskvrnuće.

---

[1] Graviter illicitum quoque est statim post copulam irrigare vaginam ea intentione, ut semen expellatur vel spermatozoida (ope liquoris ad hoc praeparati) enecentur itaque conceptio evitetur. Licita autem est huiusmodi lotio vaginalis, si ob rationes hygiaenicas et non statim post copulam fit. Constat enim tunc conceptionem non reddi impossibilem.

[1] Strogo je nedopušteno također odmah nakon spolnog odnosa ispirati vaginu s namjerom da se izbaci sjeme ili izdvoje spermatozoidi (pomoću tekućine pripravljene za tu svrhu) i tako izbjegne začeće. Ipak, dopušteno je ovo ispiranje vagine ako se čini zbog higijenskih razloga i ne odmah nakon spolnog odnosa. Naime, izvjesno je da tada ne čini začeće nemogućim.

Pessimi quoque effectus solent produci ab hoc onanismo: sanitas corporalis utriusque coniugis ex eo saepe graviter laeditur, proles non generatur, familiae et civitates depopulantur, habenae laxantur omnigenae libidini.

Ovaj onanizam obično izaziva najgore učinke: time se često teško povrjeđuje tjelesno zdravlje oba supružnika, djeca se ne rađaju, obitelji i države se depopuliraju, otpuštaju se uzde svakoj vrsti pohote.

— S. Officium d. 21 Maii 1851 declaravit «scandalosam, erroneam et iuri naturali matrimonii contrariam» hanc propositionem: «Ob rationes honestas coniugibus uti licet matrimonio eo modo, quo usus est Onan.»

— Sveti Oficij je 21. svibnja 1851. izjavio da je »sablažnjiva, pogrešna i protivna naravnom pravu ženidbe« ova propozicija: »Zbog poštenih razloga, supružnicima je dopušteno koristiti ženidbu na onaj način kako ju je koristio Onan.«

S. Paenitentiaria d. 13 Nov. 1901 respondit: «Absolvi non posse paenitentem, qui abstinere nolit ab huiusmodi agendi ratione, quae est purus, putus onanismus.»

Sveta pokorničarna je 13. studenoga 1901. odgovorila: »Ne može se odriješiti pokornika koji se ne želi suzdržati od takvog načina postupanja, koji je obični, prljavi onanizam.«

864. *Cooperatio formalis* ad onanismum numquam, cooperatio vero *materialis* (ad onanismum primo modo exercitum) aliquando licita est, dummodo adsit causa proportionate gravis.

864. *Formalno sudjelovanje* u onanizmu nikada nije dopušteno, ali *materijalno* sudjelovanje (u onanizmu izvršenom na prvi način) ponekad je dopušteno, ali samo ako postoji razmjerno težak razlog.

Ratio primi est, quia numquam licet formaliter cooperari ad peccatum alterius, ut supra n. 234 probatum est.

Razlog je prve tvrdnje to što nikada nije dopušteno formalno sudjelovati u grijehu drugoga, kao što je dokazano gore n. 234.

Ratio secundi est, quia actio posita a materialiter cooperante est obiective honesta et tota malitia oritur ex abusu huius actionis facto a coniuge onanista.

Razlog je druge tvrdnje to što je čin onoga tko materijalno sudjeluje objektivno pošten i sva zloća proizlazi iz zloupotrebe ovog čina od strane supružnika onanista.

Applicandae igitur hic sunt regulae de voluntario indirecto malo.

Stoga, ovdje treba primijeniti pravila o neizravnom voljnom činu.

Causae proportionate graves, ut coniux possit licite cooperari materialiter ad congressum onanisticum, sunt e. g. timor fundatus iurgiorum, rixarum, adulterii etc.

Razmjerno teški razlozi da supružnik može dopušteno materijalno sudjelovati u onanističkom odnosu jesu npr. osnovani strah od prepirka, svađa, preljuba itd.

Insuper requiritur:

a) ut coniux innocens passive se habeat in abruptione copulae;

b) ut conetur avertere compartem a suo pessimo agendi modo;

c) ut cohibeat interiorem complacentiam actus peccaminosi.

Povrh toga, potrebno je:

a) da se nedužna strana pasivno drži u prekidu spolnog odnosa;

b) da nastoji odvratiti supružnika od njegova opakog načina postupanja;

c) da spriječi unutarnji pristanak na grešni čin.

Si omnes istae condiciones adsunt, coniux non solum reddere sed etiam petere potest debitum coniugale a comparte onanista. Potest tamen etiam recusare debitum, quoniam compars, qui onanistice vult abuti matrimonio, nullum ius habet ad debitum coniugale.

Ako postoje svi ovi uvjeti, supružnik može ne samo ispuniti, nego i tražiti bračni dug od supružnika onanista. No, može i odbiti bračnu dužnost, jer supružnik, koji želi onanistički zloupotrebljavati ženidbu, nema nikakvo pravo na bračni dug.

Cooperatio materialis ad onanismum secundo modo exercitum solum ex metu gravissimi mali permitti potest, ita ut coniux debeat positive resistere huic actui in se et iam inde ab initio illicitum. Nonnulli dicunt, uxorem debere tunc eodem fere modo agere sicut virginem, quam conatur vir opprimere.

Materijalno sudjelovanje u onanizmu izvršenom na drugi način, može se dopustiti samo iz straha od najtežeg zla, tako da se supruga treba pozitivno odupirati tom činu koji je u sebi od početka nedopušten. Neki kažu da se žena tada treba ponašati gotovo na isti način kao djevica koju muškarac želi silovati.

865. *Remedia* contra onanismum non exsistunt alia hodieque cognita, efficacia et licita, nisi continentia virtuosa aut *confidentia firma in Deum*.

Media *physica* ad impediendam conceptionem circumferuntur complura, sed omnia aut sunt illicita aut non certe efficacia. Observare sic dictum tempus *ageneseos* (i. e. abstinere a copula per 15 dies post et per 4 dies ante menstruationem) est quidem licitum, ut declaravit S. Paenitentiaria, sed non certo impedit conceptionem quoniam non cognoscitur tempus ageneseos.

865. *Lijekovi* protiv onanizma: ne postoje drugi i danas poznati, učinkoviti i dopušteni lijekovi, osim kreposne uzdržljivosti ili *čvrstog pouzdanja u Boga*.

Kruže mnoga *fizička* sredstva za sprječavanje začeća, ali sva su nedopuštena ili nesigurno učinkovita. Obdržavanje takozvanog vremena *agenezije* (tj. uzdržavanje od spolnog odnosa kroz 15 dana poslije i 4 dana prije mjesečnice) jest, doduše, dopušteno, kako je izjavila Sveta pokorničarna, ali ne sprječava sigurno začeće, jer se ne zna vrijeme agenezije.

CAPUT VI. **De matrimonii praeparatione.**

Praenotamen.
Praeparatur matrimonium tribus actibus praeviis:

1. sponsalibus;

2. examine sponsorum;

3. bannis seu proclamationibus matrimonii.

De singulis agendum est.

POGLAVLJE VI. **O pripravi za ženidbu.**

Prethodna napomena.
Ženidba se pripravlja trima prethodnim činima:

1. zarukama;

2. ispitom zaručnika;

3. oglašavanjem ili navještajima ženidbe.

O svakom pojedinom od njih treba raspravljati.

Art. 1. **De sponsalibus.**

866. Notio. *Sponsalia sunt futurarum nuptiarum mutua promissio inter personas habiles legitime inita.*

Art. 1. **O zarukama.**

866. Pojam. *Zaruke su zakonito sklopljeno uzajamno obećanje o budućoj ženidbi između sposobnih osoba.*

Declaratur.
Dicitur **1**: *futurarum nuptiarum mutua promissio*. Ergo sponsalia sunt essentialiter promissio de futuro et non de praesenti. Quae quidem promissio debet esse:

1) *libera*, i. e. immunis
a) ab errore;
b) a metu.

Error substantialis, utpote irritans omnem contractum, irritat quoque sponsalia; error vero accidentalis notabilis reddit sponsalia rescindibilia.

Metus gravis a causa naturali aut etiam a causa libera iuste incussus neque irritat neque rescindibilia reddit sponsalia. Metus levis iniustus videtur reddere sponsalia rescindibilia, saltem si non fuit mere concomitans, sed si dedit causam contractui sponsalitio; metus autem gravis iniuste incussus certo rescindibilia reddit sponsalia (c. 103, § 2).

2) *deliberata*. Cum enim sponsalia sint contractus onerosus magni momenti, requiritur ea deliberatio, quae necessaria est generatim pro contractibus onerosis valide et licite ineundis.

3) *mutua*, ideoque non sufficit promissio unilateralis, sed requiritur promissio bilateralis et vere reciproca.

Razjašnjenje.
Kaže se 1.: *uzajamno obećanje o budućoj ženidbi*. Dakle, zaruke su u biti obećanje o budućem, a ne o sadašnjem. A to obećanje treba biti:

1) *slobodno*, tj. lišeno
a) zablude;
b) straha.

Bitna zabluda, koja čini ništetnim svaki ugovor, čini ništetnim i zaruke; ali znatna akcidentalna zabluda čini zaruke razrješivima [poništivima].

Teški strah od naravnog uzroka ili također od slobodnog uzroka, koji je pravedno izazvan, ne čini zaruke ni ništetnima ni razrješivima. Nepravedni laki strah izgleda da čini zaruke razrješivima, barem ako nije bio samo popratni strah, nego je dao uzrok zaručničkom ugovoru. Teški pak strah, koji je nepravedno izazvan, sigurno čini zaruke razrješivima (kan. 103., § 2.).

2) *promišljeno*. Budući da su zaruke naplatni ugovor važnog značenja, traži se ona promišljenost koja je općenito nužna za valjano i dopušteno sklapanje naplatnih ugovora.

3) *uzajamno*, i zato nije dovoljno jednostrano obećanje, nego je potrebno dvostrano i uistinu obostrano obećanje.

Dicitur **2**: *inter personas habiles*. Duplex est inhabilitas: altera naturalis, altera legalis.

Kaže se **2.**: *između sposobnih osoba*. Nesposobnost je dvostruka: jedna je naravna, a druga zakonska.

Inhabilitate *naturali* contrahendi sponsalia laborant omnes, qui carent sufficienti usu rationis ad ineundum contractum onerosum magni momenti, e. g. amentes, perfecte ebrii, hypnotizati, infantes.

Naravna nesposobnost za sklapanje zaruka zahvaća sve koji nemaju upotrebu razuma dostatnu za sklapanje naplatnog ugovora važnog značenja, npr. umobolni, potpuno pijani, hipnotizirani, djeca.

Inhabilitate *legali* laborant omnes,

a) qui non observant formam in iure canonico praescriptam (cf. infra);

b) qui obstringuntur aliquo impedimento prohibente aut dirimente matrimonium.

Zakonska nesposobnost zahvaća sve:

a) koji se ne pridržavaju oblika propisanog u kanonskom pravu (usp. dolje);

b) koji su vezani nekom ženidbenom zabranom ili zaprekom.

Quod quidem est certum, si in tali impedimento non solet concedi dispensatio, cum tunc sponsalia essent promissio rei illicitae. Sin autem satis facile conceditur dispensatio talis impedimenti, non ita constat, num tunc possint fieri sponsalia condicionate valida. Iste casus praesertim occurrere potest, si contrahentes sunt mixtae religionis.

Ovo je pak sigurno ako se kod takve smetnje obično ne daje dispenzacija, jer bi tada zaruke bile obećanje nedopuštene stvari. No, ako se dosta lako podijeli dispenzacija od takve smetnje, nije tako sigurno mogu li se tada sklopiti uvjetno valjane zaruke. Ovaj se slučaj može naročito javiti ako su ugovorne strane mješovite vjere.

In praxi omnia sponsalia, quibus obstat aliquod impedimentum dirimens vel prohibens matrimonium, considerari possunt ut invalida.

U praksi, sve zaruke koje sprječava neka ženidbena zabrana ili zapreka, mogu se smatrati nevaljanima.

Proinde parochus ne permittat, ut sponsalia contrahantur, antequam dispensatio impedimentorum obtenta est;

Stoga, neka župnik ne dopušta da se sklapaju zaruke prije dobivanja oprosta od ženidbenih smetnji;

c) partialiter etiam *impuberes*, qui post adeptum usum rationis possunt quidem inire valida sponsalia, quae tamen (propria auctoritate) sunt rescindibilia *in triduo*, quod sequitur pubertatem vel cognitionem huius privilegii.

c) i djelomično *nedorasli*, koji nakon dolaska do upotrebe razuma mogu, doduše, sklopiti valjane zaruke, koje su ipak (vlastitim autoritetom) razrješive *u roku od tri dana* koji slijede nakon doraslosti ili spoznaje o ovoj povlastici.

Dicitur **3**: *legitime inita*. Sub poena nullitatis omnimodae statutum est c. 1017, § 1, ut sponsalia sint:

Kaže se **3.**: *zakonito sklopljeno*. Pod prijetnjom kazne potpune ništetnosti, određeno je kan. 1017., § 1. da zaruke trebaju biti:

a) *scripto* exarata cum appositione diei, mensis, anni;

a) izražene u *pisanoj* ispravi s naznakom dana, mjeseca, godine;

b) *subscripta* a duobus contrahentibus et parocho (vel Ordinario). Loco parochi (vel Ordinarii) possunt subscribere etiam duo testes. Quodsi utraque vel alterutra pars contrahentium scribere non valet (sive ex imperitia sive propter infirmitatem corporalem), id expresse in litteris adnotetur, et tunc novus testis subscribere debet.

b) *potpisanom* od obje ugovorne strane i župnika (ili ordinarija). Umjesto župnika (ili ordinarija) mogu se potpisati i dva svjedoka. Ako obje ugovorne strane ili jedna od njih ne može pisati (bilo zbog neukosti bilo zbog tjelesne bolesti), ovo treba izričito napomenuti u ispravi, i tada se novi svjedok treba potpisati.

Acatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se contrahunt, nullibi ligantur ad ista statuta.

Nekatolici, bilo kršteni bilo nekršteni, ako međusobno sklapaju zaruke, ni u čemu nisu vezani ovim odredbama.

Ex *sponsalibus*, quae non sunt inita iuxta formam in iure praescriptam, in utroque foro nulla obligatio exsurgit. Si tamen sponsalia informia sunt *fraudulenter* inita, tunc profecto oritur obligatio reparandi damna ex fraude orta.

Iz *zaruka* koje nisu sklopljene prema zakonom propisanom obliku, u oba područja ne nastaje nikakva obveza. No, ako su neformalne zaruke *prijevarno* sklopljene, tada svakako nastaje obveza popravljanja štete nastale iz prijevare.

867. Effectus sponsalium solent enumerari duo:

1. obligatio gravis matrimonium ineundi tempore opportuno et legitimo;

2. impedimentum prohibens omnes alias nuptias.

867. Učinci zaruka - obično se navode dva:

1. teška obveza sklapanja ženidbe u prikladnom i zakonitom roku;

2. ženidbena smetnja koja zabranjuje sve druge ženidbe.

Ratione primi effectus graviter peccat, qui sine sufficienti causa resilit a contractu sponsalitio, vel qui, invita comparte, indebite differt matrimonium contrahendum.

S obzirom na prvi učinak, teško griješi tko bez dostatnog razloga odstupi od zaručničkog ugovora ili tko protiv volje druge ugovorne strane bezrazložno odgađa sklapanje ženidbe.

Ratione secundi omnia alia sponsalia sunt invalida et aliae nuptiae sunt illicitae, nisi tamen priora sponsalia sint prius legitime soluta.

S obzirom na drugi učinak, druge su zaruke nevaljane i druga je ženidba nedopuštena, osim ako su prethodne zaruke zakonito razvrgnute.

Nota. Ex matrimonii promissione, licet valida sit nec ulla iusta causa ab eadem implenda excuset, non datur actio ad petendam matrimonii celebrationem; datur tamen ad reparationem damnorum forte ex dissolutione sponsalium ortorum (c. 1017, § 3).

Napomena. Iz obećanja ženidbe, iako je valjano i nikakav pravedan razlog ne ispričava od njegova ispunjenja, ne nastaje pravo na tužbu za sklapanje ženidbe; ali nastaje [pravo na tužbu] za popravljanje šteta koje su možda nastale zbog razvrgnuća zaruka (kan. 1017., § 3.).

Haec actio damnorum efficacius in foro civili proponitur, ibique fieri potest etiam a catholicis, cum sit mixti fori (Act. Ap. Sed. 1918, X 345).

Ovu tužbu je učinkovitije podnijeti pred građanskim sudom, a ondje je mogu podnijeti i katolici, jer je to pitanje mješovitog suda (Act. Ap. Sed. 1918., X., 345.).

868. Dissolutio sponsalium potest fieri:
1. mutuo consensu;
2. notabili mutatione superveniente;
3. violatione fidei sponsalitiae;
4. electione status perfectioris;
5. dispensatione pontificia.

868. Razvrgnuće zaruka može se dogoditi:
1. uzajamnim sporazumom;
2. nastupom znatne promjene okolnosti;
3. povredom zaručničke vjernosti;
4. izborom savršenijeg staleža;
5. dispenzacijom prvosvećenika.

1. *Mutuus consensus* libere, sine dolo et metu praestitus, solvit sponsalia (etiam iurata), quippe quae sint contractus arbitrarius.

1. *Uzajamni sporazum* sklopljen slobodno, bez prijevare i straha, raskida zaruke (pa i zaprisegnute), jer su one svojevoljni ugovor.

2. *Notabilis mutatio*, quae *post* sponsalia inita oritur vel detegitur, solvit sponsalia. Illa autem mutatio censetur notabilis, quae absterruisset a sponsalibus ineundis, si antea cognita fuisset.

2. *Znatna promjena*, koja nastane ili se otkrije *nakon* sklapanja zaruka, raskida zaruke. Smatra se pak znatnom ona promjena koja bi odvratila od sklapanja zaruka da se prije za nju znalo.

Huiusmodi mutatio accidere potest:

a) in bonis *corporis*, e. g. si alteruter fit caecus, claudus;

b) in bonis *fortunae*, e. g. si alteruter magnam fortunae partem amisit;

c) in bonis *animi*, e. g. si sponsus detegitur ebriosus, prodigus, malis moribus contaminatus;

Ovakva se promjena može dogoditi:

a) u dobrima *tijela*, npr. ako jedna od stranaka postane slijepa, šepava;

b) u dobrima *imetka*, npr. ako jedna od stranaka izgubi velik dio imetka;

c) u dobrima *duše*, npr. ako se otkrije da je zaručnik pijanac, rasipnik, podložan zlim navikama;

d) in *externis circumstantiis*, e. g. si magnae inimicitiae inter familias sponsi et sponsae ortae sunt vel quando parentes graviter dissentiunt.

d) u *vanjskim okolnostima*, npr. ako su nastala velika neprijateljstva između obitelji zaručnika i zaručnice, ili kada se roditelji ozbiljno razilaze.

3. *Violatio fidei sponsalitiae* fieri potest tripliciter:
a) per fornicationem aliosque actus graviter impudicos commissos cum aliena persona;
b) per matrimonium cum aliena persona;
c) per indebitam matrimonii dilationem.

3. *Povreda zaručnike vjernosti* može se dogoditi na tri načina:
a) izvanbračnim prilegom i drugim teškim bestidnim činima počinjenima s drugom osobom;
b) ženidbom s drugom osobom;
c) bezrazložnim odgađanjem ženidbe.

4. *Electio status perfectioris*, qualis est status religiosus (etiam votorum simplicium) et status clericalis, solvit sponsalia inita. In contractu enim sponsalitio semper subauditur condicio: nisi statum perfectiorem elegero. Non desunt auctores, qui docent etiam *statum virginitatis* voto privato perpetuae castitatis firmatum dissolvere sponsalia contracta.

4. *Izbor savršenijeg staleža*, kao što je redovnički stalež (pa i s jednostavnim zavjetima) i klerički stalež, raskida sklopljene zaruke. Naime, u zaručničkom ugovoru uvijek se podrazumijeva uvjet: *Ako ne izaberem savršeniji stalež*. Ne nedostaje autora koji naučavaju da i *djevičanski stalež*, potvrđen privatnim zavjetom doživotne čistoće, raskida sklopljene zaruke.

5. *Dispensatio pontificia* potest dissolvere sponsalia. Si enim Summus Pontifex potest dissolvere matrimonium ratum (cf. supra n. 850), a fortiori potest solvere sponsalia. Quamvis ex sponsalibus oriatur utrique sponso strictum ius, ne alter a promissione facta resiliat, tamen ex alia parte ex connubiis coactis solent pessimi effectus profluere in detrimentum cum ipsorum contrahentium tum Ecclesiae.

5. *Dispenzacija prvosvećenika* može raskinuti zaruke. Naime, ako vrhovni svećenik može razvrgnuti tvrdu ženidbu (usp. gore n. 850.), tim više može raskinuti zaruke. Iako iz zaruka nastaje strogo pravo za oba zaručnika, kako ne bi jedan od njih odstupio od danog obećanja, ipak, s druge strane, iz prisilnih ženidaba obično proistječu najgori učinci na štetu, kako samih ugovornih strana, tako i Crkve.

Papa autem habet ius praecavendi damna Ecclesiae, ac proinde vi *dominii alti* potest ius alicuius singularis personae limitare. Aliquando Papa dissolvendo sponsalia valida imponit indemnitatem solvendam a parte iniuste resiliente, aliquando autem iudicium de hac indemnitate solvenda relinquit tribunali civili.

Papa, naime, ima pravo otkloniti štete od Crkve, te zato silom *višeg vlasništva* [dominium altum] može ograničiti pravo neke pojedinačne osobe. Ponekad papa raskidajući valjane zaruke, odredi naknadu štete od stranke koja je nepravedno oklijevala, a ponekad presudu o naknadi štete ostavlja građanskom sudu.

Dissolutionis modus non praescribitur in iure; ideoque sponsalia, iusta exsistente causa, possunt etiam propria auctoritate dissolvi, si scandalum praecavetur et lex dioecesana non obstat.

Način razvrgnuća nije propisan u pravu; zato se zaruke, ako postoji pravedan razlog, mogu raskinuti i vlastitim autoritetom, ako se otkloni sablazan i ako to ne sprječava dijecezanski zakon.

Art. 2. **De examine sponsorum et de publicationibus matrimonialibus.**

Art. 2. **O ispitu zaručnika i o ženidbenim navještajima.**

Antequam matrimonium celebretur, constare debet nihil eius validae ac licitae celebrationi obsistere (c. 1019, § 1). Ut id obtineatur, praemittenda sunt:
1. examen sponsorum;
2. banni seu publicationes matrimoniales.

Prije slavljenja ženidbe, treba se utvrditi da ništa ne sprječava njezino valjano i dopušteno sklapanje (kan. 1019., § 1.). Kako bi se to postiglo, treba prethodno obaviti:
1. ispit zaručnika;
2. ženidbene oglase ili navještaje.

In periculo autem mortis, si aliae probationes haberi nequeant, sufficit, nisi contraria adsint indicia, affirmatio iurata contrahentium, se baptizatos fuisse et nullo detineri impedimento (ib. § 2).

No, u smrtnoj opasnosti, ako se drugi dokazi ne mogu izvesti, dovoljno je, ako nema suprotnih indicija, da ugovorne strane prisegom potvrde da su krštene i da nisu vezane nikakvom smetnjom (ibid. § 2.).

869. 1. Examen sponsorum faciendum est coram parocho proprio eiusve delegato, i. e. coram parocho, cui ius est assistendi futuro matrimonio. Quinam sit iste parochus, dicetur infra, ubi de celebratione matrimonii tractabitur.

869. 1. Ispit zaručnika treba obaviti pred župnikom i njegovim delegatom, tj. pred župnikom koji ima pravo prisustvovati budućoj ženidbi. Tko je taj župnik, reći ćemo kasnije, na mjestu gdje raspravljamo o slavljenju ženidbe.

Iste parochus:

a) exigat *baptismi testimonium* (nisi collatus fuerit in ipso suo territorio) ab utraque parte, vel a parte tantum catholica, si agitur de matrimonio contrahendo cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus (c. 1021, § 1). Si agitur de matrimonio mixto contrahendo, parochus debet inquirere de validitate baptismi ab haeretico accepti, ne forte adsit impedimentum disparitatis cultus;

b) exigat *confirmationis susceptionem*.
Catholici enim, qui sacramentum confirmationis nondum receperunt, illud, antequam ad matrimonium admittantur, recipiant, si id possunt sine gravi incommodo (ib. § 2);

c) *interroget* cum sponsum tum sponsam etiam seorsum et caute, utrum aliquo detineantur impedimento, an consensum libere praestent, an in doctrina christiana sufficienter instructi sint. Haec ultima interrogatio omitti potest, si iam aliunde constat sufficiens doctrina sponsorum.

Taj župnik:

a) treba tražiti *krsni list* (osim ako je krštenje podijeljeno na njegovu području) od obje strane ili samo od katoličke strane ako je riječ o sklapanju ženidbe s oprostom od zapreke razlike vjere (kan. 1021., § 1.). Ako je riječ o mješovitoj ženidbi, župnik treba ispitati o valjanosti krštenja primljenog od krivovjerca, da ne bi možda na djelu bila zapreka razlike vjere;

b) treba tražiti *primanje sv. potvrde*.
Naime, katolici koji još nisu primili sakrament potvrde, trebaju ga primiti prije sklapanja ženidbe, ako to mogu bez velike neprilike (ibid., § 2);

c) *treba ispitati*, kako zaručnika, tako i zaručnicu, i pojedinačno i oprezno: jesu li zapriječeni nekom smetnjom, daju li slobodno privolu, jesu li dovoljno poučeni u kršćanskom nauku. Ovo zadnje pitanje može se izostaviti ako je već iz drugih izvora sigurno da zaručnici dovoljno poznaju nauk.

Solet Ordinarius loci peculiares normas de ista investigatione status liberi facienda praescribere (c. 1020, § 2 et 3). Si parochus invenit sponsos ignaros doctrinae christianae, eos doceat saltem necessaria elementa, sed eos a matrimonio ne arceat (Act. Ap. Sed. 1918 X 345);

Mjesni ordinarij obično propisuje posebna pravila o obavljanju ovog ispitivanja glede slobodnog stanja (kan. 1020., § 2. i 3.). Ako župnik otkrije da zaručnici ne poznaju kršćanski nauk, neka ih pouči barem nužne osnove, ali neka ih ne odvraća od ženidbe (Act. Ap. Sed. 1918., X., 345.);

d) *doceat* sponsos sanctitatem sacramenti matrimonii, mutuas coniugum obligationes, parentum obligationes erga prolem; eosdem vehementer adhortetur, ut ante matrimonii celebrationem sua peccata diligenter confiteantur et ss. eucharistiam pie recipiant (c. 1033).

d) *treba poučiti* zaručnike o svetosti sakramenta ženidbe, međusobnim obvezama supružnika, obvezama roditelja prema djeci; i neka ih žarko potiče da prije slavljenja ženidbe pažljivo ispovjede svoje grijehe i pobožno prime Presvetu Euharistiju (kan. 1033.).

Si sponsi sunt *minores* hortetur eos parochus, ne nuptias ineant, insciis aut rationabiliter invitis parentibus; quod si abnuerint, eorum matrimonio ne assistat nisi prius consulto loci Ordinario (c. 1034).

Ako su zaručnici *maloljetni*, neka ih župnik opomene da ne sklapaju ženidbu bez znanja roditelja ili uz njihovo razumno protivljenje; ako oni to odbiju, neka ne prisustvuje njihovoj ženidbi, dok se prije ne posavjetuje s mjesnim ordinarijem (kan. 1034.).

870. 2. Publicationes seu banni matrimoniales sunt publicae denuntiationes, quae celebrationi matrimonii praemitti debent eo fine, ut securius et facilius detegantur impedimenta forte obstantia.

870. 2. Ženidbeni navještaji ili oglasi su javna očitovanja koja trebaju prethoditi slavljenju ženidbe s tim ciljem da se sigurnije i lakše otkriju smetnje koje je možda zaprječuju.

Obligatio.
Lex ecclesiastica publicationum obligat sub gravi. Ita sententia communis, et perspicitur ex gravi earum fine.

Obveza.
Crkveni zakon o navještajima obvezuje pod teški grijeh. Tako kaže općenito mišljenje i vidi se po važnosti njihova cilja.

Neque cessat haec lex in casu particulari, quamvis certum sit, nullum impedimentum obstare alicui matrimonio. Omissio unius (ex tribus) et forte etiam duarum publicationum est peccatum *leve*.

Taj zakon ne prestaje ni u pojedinačnom slučaju, premda je sigurno da nijedna smetnja ne stoji na putu ženidbi. Propuštanje jednog (od tri), a možda i dva navještaja, *laki* je grijeh.

Omttiuntur publicationes

a) in casu urgentis necessitatis;

b) ex dispensatione Ordinarii proprii [1];

c) in matrimoniis mixtis aut cum dispensatione disparitatis cultus contrahendis. Potest tamen Ordinarius loci etiam in istis matrimoniis rite ineundis publicationes praescribere, sed tunc mentio religionis partis acatholicae omittenda est (c. 1026).

Izostavljaju se navještaji:

a) u slučaju hitne nužde;

b) po dispenzaciji vlastitog ordinarija [1];

c) u mješovitim ženidbama ili onima koje se sklapaju s oprostom od razlike vjere. Ipak, mjesni ordinarij može i u ovim ženidbama, koje se pravilno sklapaju, propisati navještaje, ali tada treba izostaviti spominjanje religije nekatoličke strane (kan. 1026.).

871. Tempus.
«Publicationes fiant tribus continuis diebus dominicis aliisque festis de praecepto in ecclesia inter Missarum sollemnia aut inter alia divina officia (e. g. Vesperas), ad quae populus frequens accedat» (c. 1024).

Si peractis publicationibus intra sex menses matrimonium contractum non fuerit, publicationes repetantur, nisi aliud loci Ordinario videatur (c. 1030, § 2).

871. Vrijeme.
»Navještaji se trebaju obaviti na tri uzastopne nedjelje i druge zapovijedane blagdane u crkvi pod svečanom Misom ili na drugim božanskim službama (npr. večernja), na kojima puk prisustvuje u većem broju« (kan. 1024.).

Ako u roku od šest mjeseci nakon obavljanja navještaja ženidba nije bila sklopljena, navještaje treba ponoviti, osim ako mjesni ordinarij odluči drugačije (kan. 1030., § 2.).

---

[1] Si plures sint Ordinarii proprii, ille ius habet dispensandi, in cuius dioecesi matrimonium celebratur; quodsi matrimonium extra proprias ineatur dioeceses, quilibet Ordinarius proprius dispensare potest (c. 1028, § 2).

[1] Ako ima više vlastitih ordinarija, vlast dispenziranja ima onaj u čijoj se biskupiji slavi ženidba; a kada se ženidba treba sklopiti izvan vlastitih biskupija, svaki vlastiti ordinarij može dispenzirati (kan. 1028., § 2.).

Forma.
Publicationes fieri debent vulgari sermone iuxta formam Ritualis Rom. (tit. 7, c. 1, n. 13) vel probatam consuetudinem dioecesanam, exprimendo

a) nomen, cognomen, domicilium, parentes sponsorum;

b) numerum publicationum;

c) obligationem fidelium revelandi impedimenta parocho vel Ordinario. Omittendae sunt omnes mentiones odiosae et probrosae, e. g. religio acatholica, illegitimitas, aetas etc.

Potest loci Ordinarius pro suo territorio publicationibus oralibus substituere publicam ad valvas ecclesiae paroecialis aliusve ecclesiae affixionem nominum contrahentium per spatium saltem octo dierum, ita tamen ut hoc spatio duo dies festi de praecepto comprehendantur (c. 1025).

Oblik.
Navještaji se trebaju obaviti pučkim jezikom prema obliku u Rimskom obredniku (tit. 7., c. 1., n. 13.) ili dokazanom dijecezanskom običaju, uz isticanje:

a) imena, prezimena, prebivališta, roditelja zaručnika;

b) broja navještaja;

c) obveze vjernika da župniku ili ordinariju otkriju ženidbene smetnje. Treba izostaviti svaki spomen neugodnih i sramotnih stvari, npr. nekatolička religija, nezakonito rođenje, dob itd.

Mjesni ordinarij može za svoje područje usmene navještaje zamijeniti javnim oglasima, pribijenima na vratima župne ili druge crkve, s imenima ugovornih strana, kroz vrijeme od barem osam dana, ali tako da su u tom razdoblju uključena dva zapovijedana blagdana (kan. 1025.).

872. Locus.
Publicationes debent fieri a parocho proprio utriusque sponsi (c. 1023, § 1); sive autem per domicilium sive per quasi-domicilium suum quisque, parochum sortitur.

Proinde publicationes essent per se faciendae in omnibus locis, in quibus uterque sponsus post pubertatem habuit domicilium.

872. Mjesto.
Navještaje treba obaviti vlastiti župnik oba zaručnika (kan. 1023., § 1.); bilo da se župnik određuje prema prebivalištu bilo prema boravištu svake stranke.

Stoga, navještaje treba obaviti u svim mjestima u kojima su oba zaručnika imala prebivalište nakon doraslosti.

Cum autem hoc aliquando possit causare magna incommoda, si alteruter sponsus in alio loco per sex menses commoratus sit post adeptam pubertatem, parochus rem exponat Ordinario, qui pro sua prudentia vel exigat publicationes inibi faciendas vel praescribat alias, probationes seu coniecturas super status libertate colligendas (ib. § 2).

No, kako ovo može ponekad izazvati velike neprilike, ako je jedan od zaručnika boravio u drugom mjestu kroz šest mjeseci nakon navršenja doraslosti, župnik treba stvar iznijeti pred ordinarija, koji će prema svojoj razboritosti tražiti ili da se ondje obave navještaji ili propisati da se pribave drugi dokazi ili svjedočanstva o slobodnom stanju (ibid., § 2.).

Si publicationes sunt faciendae in pluribus paroeciis, tunc omnes parochi debent peractis publicationibus per authenticum documentum certiorem reddere illum parochum, qui matrimonio assistere debet (c. 1029). Ceterum in unaquaque dioecesi solet legitimis statutis determinari, in quibusnam locis debeant publicationes fieri.

Ako navještaje treba obaviti u više župa, nakon obavljanja navještaja svi župnici trebaju o tome vjerodostojnim dokumentom izvijestiti onog župnika koji treba prisustvovati ženidbi (kan. 1029.). Uostalom, u svakoj biskupiji običava se zakonitim uredbama odrediti u kojim se mjestima trebaju obaviti navještaji.

Impedimentorum revelatio.

Cum finis principalis publicationum sit, ut impedimenta matrimonii, si quae sint, detegantur, sequitur ut fideles omnes teneantur sub gravi, impedimenta, si quae norint, parocho aut loci Ordinario ante matrimonii celebrationem revelare (c. 1027).

Otkrivanje smetnji.

Budući da je poglaviti cilj navještaja otkriti ženidbene smetnje, ako ih ima, slijedi da su svi vjernici dužni pod teški grijeh otkriti smetnje, ako su im poznate, župniku ili mjesnom ordinariju prije slavljenja ženidbe (kan. 1027.).

Causae autem excusantes ab hac revelatione sunt:

a) grave damnum proprium vel alienum;

b) inutilitas denuntiationis, si scil. impedimentum iam innotuit parocho;

Razlozi koji ispričavaju od ove obveze otkrivanja jesu:

a) teška vlastita ili tuđa šteta;

b) beskorisnost prijave, tj. ako je smetnja već poznata župniku;

c) secretum sacramentale vel professionale. Hinc e. g. confessarius, medicus, obstetrix non possunt revelare ea, quae sciunt ex officio suo; debent autem, in quantum hoc est possibile, monere nupturientes, ut ipsi revelent impedimentum.

c) sakramentalna ili profesionalna tajna. Zato npr. ispovjednik, liječnik, primalja: ne mogu otkriti ono što znaju iz svoje službe; ali trebaju, ako je to moguće, opomenuti mladence da sami otkriju smetnju.

873. Quid faciendum sit, examine sponsorum et publicationibus peractis.

873. Što treba činiti nakon obavljanja ispita zaručnika i navještaja.

Tres casus sunt possibiles: peractis omnibus investigationibus et receptis omnibus documentis necessariis

Moguća su tri slučaja: nakon obavljanja svih istraga i primanja svih potrebnih dokumenata

1. *nullum* impedimentum detectum est: tunc parochus debet sponsos admittere ad matrimonium, sed ordinarie nisi post 3 dies (c. 1030, § 1), et si agitur de matrimonio vagorum, praehabita licentia Ordinarii loci;

1. *nijedna* smetnja nije otkrivena: tada je župnik dužan primiti zaručnike na ženidbu, ali redovito tek nakon 3 dana (kan. 1030., § 1.), a ako je riječ o ženidbi beskućnika, nakon dobivanja dozvole mjesnog ordinarija;

2. *dubium* impedimentum detectum est: tunc dubium expellendum est accuratiore investigatione; dubio autem perseverante, Ordinarius loci est consulendus (c. 1031);

2. otkrivena je *dvojbena* smetnja: tada dvojbu treba otkloniti točnijim istraživanjem; ako dvojba i dalje postoji, treba tražiti savjet mjesnog ordinarija (kan. 1031.);

3. *certum* impedimentum detectum est: tunc dispensatio huius impedimenti petenda est, sicut infra n. 932 dicetur.

3. otkrivena je *sigurna* smetnja: tada treba tražiti oprost od te smetnje, kao što će biti rečeno dolje n. 932.

CAPUT VII. **De matrimonii celebratione externa.**

874. Praenotamen.
Externa celebratio matrimonii hodie sub poena nullitatis facienda est iuxta Codicis iur. can. statuta, quae obligant (c. 1099):

«omnes in catholica Ecclesia (latina) baptizatos et ad eam ex haeresi aut schismate conversos, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint», si:

a) *inter se* matrimonium ineunt, i. e. contrahunt *matrimonium pure catholicum;*

b) *cum acatholicis* (sive baptizatis sive non baptizatis etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus) contrahunt *matrimonium mixtum*. Indulta hac in re pro Germania et Hungaria concessa amplius non iam vigent;

c) *cum orientalibus* (sive catholicis sive acatholicis) contrahunt.

Non autem obligant ista statuta:

a) *acatholicos* (sive baptizatos sive non baptizatos), si inter se contrahunt, scil. *matrimonium pure acatholicum*,

POGLAVLJE VII. **O vanjskom slavljenju ženidbe.**

874. Prethodna napomena.
Vanjsko slavljenje ženidbe danas treba pod prijetnjom ništetnosti obaviti prema odredbama Zakonika kanonskog prava, koje obvezuju (kan. 1099.):

»sve koji su kršteni u Katoličkoj Crkvi (latinskoj) i one koji su se u nju obratili iz krivovjerja ili raskola, makar kasnije bilo prvi bilo drugi od nje otpali«, ako:

a) *međusobno* sklapaju ženidbu, tj. sklapaju *čisto katoličku ženidbu;*

b) *s nekatolicima* (bilo krštenima bilo nekrštenima, i nakon dobivanja oprosta od smetnje mješovite vjere ili različite vjere) sklapaju *mješovitu ženidbu*. Indulti u ovoj stvari, koji su podijeljeni za Njemačku i Ugarsku, više nisu na snazi;

c) *sa istočnjacima* (bilo katolicima bilo nekatolicima) sklapaju brak.

Ali, ove odredbe ne obvezuju:

a) *nekatolike* (bilo krštene bilo nekrštene), ako međusobno sklapaju ženidbu, to jest *čisto nekatoličku ženidbu*,

b) *natos ab acatholicis* (etsi in Ecclesia catholica baptizatos), qui ab infantili aetate in haeresi vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt, si cum parte acatholica matrimonium contrahunt;

b) *rođene od nekatolika* (makar krštenih u Katoličkoj Crkvi), koji su od djetinjstva odrastali u krivovjerju, ili raskolu, ili nevjeri, ili bez ikakve religije, ako sklapaju ženidbu s nekatoličkom strankom;

c) *orientales*, si inter se matrimonium contrahunt. Ita saltem de iure communi; nam de iure particulari Rutheni tenentur sicuti Latini.

c) *istočnjake*, ako međusobno sklapaju ženidbu. Tako je barem po općem pravu. Naime, po partikularnom pravu, Rusini su obvezni jednako kao Latini.

Ad clarius explicanda omnia, quae ad celebrationem matrimonii pertinent, distinguitur istud caput in tres articulos:

Radi jasnijeg obrazloženja svega što se tiče slavljenja ženidbe, ovo se poglavlje dijeli na tri članka:

1. quaenam requirantur ad validam et licitam celebrationem externam matrimonii in casibus ordinariis;

1. što je potrebno za valjano i dopušteno vanjsko slavljenje ženidbe u redovitim slučajevima;

2. in casibus extraordinariis, scil. in articulo mortis, vel quando sacerdos rite delegatus haberi nequeat;

2. u izvanrednim slučajevima, tj. na smrtnom času ili kad se ne može doći do pravilno delegiranog svećenika;

3. de ritu celebrationis et de adnotationibus postea faciendis.

3. o obredu slavlja i o zabilježbama koje kasnije treba izvršiti.

Art. 1. **De requisitis ad validam et licitam celebrationem externam matrimonii in casibus ordinariis.**

I. Requisita ad validam celebrationem externam.

875. Lex: *«Ea tantum matrimonia valida sunt, quae contrahuntur coram parocho vel loci Ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato et duobus saltem testibus»* (c. 1094).

In ordinaria igitur celebratione externa matrimonii requiritur sub poena nullitatis assistentia:

vel parochi loci vel Ordinarii loci vel sacerdotis rite delegati	et duorum testium.

Nomine parochi intelleguntur:

1. omnes parochi proprie dicti;

2. omnes, qui parochis aequiperantur, nempe

a) administrator paroeciae vacantis;

b) curatus, i. e ille, qui in territorio determinato sed non ad dignitatem verae paroeciae erecto plenam curam animarum gerit;

c) vicarius perpetuus vel temporalis paroeciae incorporatae;

Art. 1. **O potrebnim uvjetima za valjano i dopušteno vanjsko slavljenje ženidbe u redovitim slučajevima.**

I. Potrebni uvjeti za valjano vanjsko slavljenje.

875. Zakon: *»Valjane su samo one ženidbe koje se sklapaju pred župnikom ili mjesnim ordinarijem ili svećenikom, koji je ovlašten od jednoga od njih, i pred barem dvojicom svjedoka«* (kan. 1094.).

Dakle, u redovitom vanjskom slavljenju ženidbe traži se pod prijetnjom ništetnosti prisutnost:

ili mjesnog župnika ili mjesnog ordinarija ili pravilno ovlaštenog svećenika	i dvojice svjedoka.

Pod nazivom župnika razumiju se:

1. svi župnici u vlastitom smislu riječi;

2. svi koji su izjednačeni sa župnicima, naime:

a) upravitelj ispražnjene župe;

b) kurat, tj. onaj tko vodi potpunu brigu o dušama na određenom području, ali koje nije uzdignuto na dostojanstvo prave župe;

c) trajni ili privremeni vikar pritjelovljene župe;

d) capellani seu rectores piorum cuiusvis generis locorum a paroeciali iurisdictione exemptorum;

e) parochi personales, e. g. capellani militares.

Nomine Ordinarii intelleguntur: episcopi dioecesani, administratores seu vicarii apostolici, praelati seu praefecti habentes iurisdictionem cum territorio separato, eorumque vicarii in spiritualibus generales et, sede vacante, vicarius capitularis vel legitimus administrator dioecesis (c. 198, § 2).

— Capellanus maior castrensis est Ordinarius pro omnibus personis ad militiam iuxta legem civilem pertinentibus.

Nomine sacerdotis rite delegati intellegitur ille, cui commissa est a loci parocho vel Ordinario facultas valide assistendi matrimonio. Requiritur, ut haec delegatio detur pro quolibet casu particulari, scil. sacerdoti determinato ad determinatum matrimonium, exclusis quibuslibet delegationibus generalibus.

Soli vicarii cooperatores possunt generaliter delegari in sua paroecia (c. 1096, § 1).

Delegatio autem ipsa non est necesse ut sit expressa, sed sufficit tacita, quae ex actibus concludentibus manifeste colligitur; non autem sufficit delegatio praesumpta aut postea ratihabita.

d) kapelani ili upravitelji pobožnih mjesta svake vrste, koja su izuzeta od župne jurisdikcije;

e) osobni župnici, npr. vojni kapelani.

Pod imenom ordinarija razumiju se: dijecezanski biskupi, apostolski upravitelji ili vikari, prelati ili prefekti koji imaju jurisdikciju s odvojenim područjem i njihovi generalni vikari u duhovnim stvarima, te u vremenu prazne stolice, kapitularni vikar ili zakoniti upravitelj biskupije (kan. 198., § 2.).

— Viši vojni kapelan je ordinarij za sve osobe koje prema građanskom zakonu pripadaju u vojsku.

Pod imenom pravilno ovlaštenog svećenika razumije se onaj komu su mjesni župnik ili ordinarij povjerili ovlaštenje da valjano prisustvuje ženidbi. Potrebno je da se ovo ovlaštenje daje za svaki pojedini slučaj, tj. određenom svećeniku za određenu ženidbu, isključivši svako opće ovlaštenje.

Jedino se vikarima pomoćnicima može dati opće ovlaštenje za njihove župe (kan. 1096., § 1.).

Samo pak ovlaštenje ne treba nužno biti izričito, nego je dovoljno prešutno, koje se može očigledno zaključiti iz konkludentnih čina. No, nije dovoljno pretpostavljeno ovlaštenje ili kasnije naknadno odobreno.

— Ille, qui delegatus est pro universitate causarum, e. g. vicarius cooperator, potest hanc delegationem in singulis casibus subdelegare, econtra delegatus pro casu particulari nequit subdelegare, nisi id ipsi sit expresse concessum a delegante (c. 199, § 4).

— Onaj tko je delegiran za sve slučajeve, npr. pomoćni vikar, može ovo ovlaštenje dalje prenijeti u pojedinačnim slučajevima; s druge strane, onaj komu je povjereno ovlaštenje u pojedinačnom slučaju, ne može ga dalje prenositi, osim ako mu je to izričito dopušteno od strane onoga tko delegira (kan. 199., § 4.).

Delegatio cessat
a) revocatione,
b) elapso praefixo tempore, non autem morte aut resoluto iure delegantis (c. 207).

Preneseno ovlaštenje prestaje:
a) opozivom,
b) protekom određenog vremena, ali ne smrću ili prestankom prava onoga tko je prenio ovlaštenje (c. 207).

Quare e. g. si parochus subito moritur, eius vicarius cooperator nihilominus valide et licite assistit matrimoniis in paroecia.

Zato npr. ako župnik iznenada umre, njegov vikar pomoćnik ipak valjano i dopušteno prisustvuje ženidbama u župi.

876. Condiciones sub poena nullitatis requisitae ex parte parochi et Ordinarii loci sunt tres:

876. Uvjeti koji se pod prijetnjom ništetnosti traže sa strane župnika ili mjesnog ordinarija jesu ova tri:

1. *ut beneficium vel officium suum canonice possideat, neque sit per sententiam excommunicatus vel interdictus vel suspensus ab officio vel ut talis declaratus* (c. 1095, § 1, n. 1).

1. *da kanonski posjeduje svoju nadarbinu ili službu, i da nije presudom izopćen ili kažnjen interdiktom ili suspenzijom od obavljanja službe ili proglašen takvim* (kan. 1095., § 1., n. 1.).

Parochus canonice possidet paroeciam per sic dictam institutionem corporalem (c. 1444, § 1); Ordinarius loci, i. e. episcopus, per praesentationem litterarum Apostolicarum (c. 334, § 3).

Župnik kanonski posjeduje župu po takozvanoj *institutio corporalis* (kan. 1444., § 1.); mjesni ordinarij, to jest biskup, predočenjem apostolskog pisma (kan. 334., § 3.).

— Etiam parochus *putativus* valide assistit matrimonio, cum Ecclesia in errore communi iurisdictionem suppleat (c. 209).

— I *putativni* župnik valjano prisustvuje ženidbi, jer Crkva kod opće zablude nadomješta jurisdikciju (kan. 209.).

2. *ut intra limites sui territorii assistat matrimonio* (ib. n. 2).

2. *da prisustvuje ženidbi unutar granica svojeg područja* (ibid., n. 2.).

Nihil igitur refert, quantum ad validitatem matrimonii, utrum nupturientes sint proprii paroeciani an extranei, dummodo parochus assistat intra limites suae paroeciae in quocumque loco.

Stoga, što se tiče valjanosti ženidbe, nema nikakvog utjecaja pitanje jesu li mladenci vlastiti župljani ili vanjski, dok god župnik prisustvuje unutar granica svoje župe u bilo kojem mjestu.

— Parochi personales possunt ubique terrarum valide assistere matrimonio suorum subditorum.

— Osobni župnici mogu u svim zemljama valjano prisustvovati ženidbi svojih podložnika.

3. *ut parochus neque vi neque metu gravi constrictus requirat excipiatque consensum* (ib. n. 3).

3. *da župnik nije prisiljen ni silom ni strahom da traži i prima ženidbenu privolu* (ibid., n. 3.).

Quare assistentia coacta vel metu extorta vel subrepta iam non sufficit, sed semper necesse est, ut sacerdos assistens matrimonio libere requirat et excipiat consensum contrahentium. Etiam quando parochus non praestat nisi assistentiam *passivam*, debet requirere et excipere consensum contrahentium. Quandonam licita sit haec assistentia passiva, dicetur infra in tractatu de matrimoniis mixtis n. 894.

Stoga, prisilno ili strahom iznuđeno ili obmanom navedeno prisustvovanje više nije dovoljno, nego je uvijek nužno da svećenik, koji prisustvuje ženidbi, slobodno traži i prima privolu ugovornih strana. I kad župnik iskazuje samo *pasivno* prisustvovanje treba tražiti i primiti privolu ugovornih strana. Kada je pak dopušteno ovo pasivno prisustvovanje, govorit će se dolje u raspravi o mješovitim ženidbama n. 894.

877. Duo testes praeter parochum aliumve sacerdotem debent assistere celebrationi matrimonii. De qualitate istorum testium nihil aliud stricte exigitur, nisi ut valeant revera celebrationem matrimonii attestari. Quare amentes, perfecte ebrii, surdi simul et caeci nequeunt esse testes. Valde decet, ut adhibeantur testes bonis moribus praediti; haeretici possunt tamen, remoto scandalo, tolerari ex gravi causa (S. Off. d. 19 Aug. 1891).

877. Dvojica svjedoka, osim župnika ili drugog svećenika, dužni su prisustvovati slavljenju ženidbe. Glede osobina ovih svjedoka, ništa se strogo ne traži, osim da mogu uistinu svjedočiti slavljenju ženidbe. Zato umobolni, potpuno pijani, gluhi istodobno i slijepi: ne mogu biti svjedoci. Vrlo je prikladno da se koriste svjedoci koji se odlikuju dobrim vladanjem. Ipak, krivovjerci se mogu tolerirati iz važnog razloga, ako se otkloni sablazan (Sveti Oficij, 19. kolovoza 1891.).

878. II. Requisita ad licitam celebrationem externam:

878. II. Potrebni uvjeti za dopušteno vanjsko slavljenje ženidbe:

1. *moralis certitudo de contrahentium statu libero ad normam iuris* (c. 1097, § 1, n. 1).

1. *moralna sigurnost o slobodnom stanju ugovornih strana prema pravnim normama* (kan. 1097., § 1., n. 1.).

Status liber significat immunitatem ab omnibus impedimentis prohibentibus et dirimentibus.

Slobodno stanje označava nezahvaćenost bilo kojom ženidbenom zabranom i zaprekom.

Moralis autem certitudo huius immunitatis obtinenda est:

a) per examen sponsorum;

b) per publicationes matrimoniales;

c) aliquando per iuramentum de statu libero a contrahentibus praestitum.

Moralna pak sigurnost o ovoj nezahvaćenosti postiže se:

a) ispitom zaručnika;

b) ženidbenim navještajima;

c) ponekad i prisegom o slobodnom stanju koju polažu ugovorne strane.

2. *domicilium vel quasi-domicilium vel saltem menstrua commoratio alterutrius nupturientium in loco matrimonii* (ib. n. 2).

2. *prebivalište ili boravište ili barem jednomjesečni boravak jednog od mladenaca u mjestu ženidbe* (ibid., n. 2.).

Quid sit domicilium et quasi domicilium, dictum est supra in tractatu de legibus n. 84. Cum illorum quoque, qui non habent nisi dioecesanum domicilium vel quasi domicilium, parochus proprius sit ille, in cuius territorio actu commorantur (c. 94, § 3), talis parochus potest valide et licite eorum matrimonio assistere.

Što je prebivalište i boravište [nepravo prebivalište] rečeno je gore u raspravi o zakonima n. 84. Budući da je i za one koji imaju samo biskupijsko prebivalište ili boravište, vlastiti župnik onaj na čijem području stvarno borave (kan. 94., § 3.), taj župnik može valjano i dopušteno prisustvovati njihovoj ženidbi.

Proinde non iam requiritur domicilium paroeciale, sed sufficit dioecesanum.

Prema tome, više nije potrebno župno prebivalište, nego je dovoljno biskupijsko.

— Menstrua commoratio non destruitur, si sponsi uno alterove die durantibus 30 diebus ante matrimonium a loco abfuerunt. Parum enim pro nihilo reputatur.

— Jednomjesečni boravak ne prekida se ako su zaručnici odsutni iz mjesta jedan ili dva dana tijekom 30 dana prije ženidbe. Naime, malo se uzima za ništa.

3. *parochus sponsae regulariter assistat matrimonio celebrando, nisi iusta causa excuset*.

3. *župnik zaručnice redovito treba prisustvovati slavljenju ženidbe, osim ako od toga ispričava pravedan razlog.*

Haec obligatio videtur esse levis et facile adesse causa excusans. Observanda tamen sunt statuta dioecesana, si quae hac de re exsistunt.

Čini se da je ovo laka obveza i lako se nađe razlog koji ispričava. Ipak, treba obdržavati dijecezanske odredbe, ako koje postoje glede ove stvari.

Matrimonia catholicorum mixti ritus (e. g. ritus latini et orientalis) sunt celebranda in ritu viri et coram eiusdem parocho, nisi aliud peculiari iure cautum sit (c. 1097, § 2).

Ženidbe između katolika različitog obreda (npr. latinskog i istočnog obreda) treba slaviti po obredu muža i pred njegovim župnikom, osim ako je drugačije određeno partikularnim pravom (kan. 1097., § 2.).

4. *licentia Ordinarii loci (vel eius delegati), ubi matrimonium contrahitur, peti debet (ordinarie) ad assistendum matrimonio vagorum* (c. 1032).

Nomine vagorum in hac materia videntur intellegi ii, qui tempore matrimonii celebrandi nullibi habent parochum vel Ordinarium proprium ratione domicilii vel quasi-domicilii, vel saltem menstruae habitationis. In casu necessitatis, e. g. si timetur matrimonium mere civile vel si vagi sunt actu itinerantes (c. 1097, § 1, n. 3), parochus potest licite assistere matrimonio vagorum sine praevia licentia Ordinarii.

4. *potrebno je (redovito) tražiti dozvolu mjesnog ordinarija (ili njegova delegata), gdje se ženidba sklapa, za prisustvovanje ženidbi beskućnika* (kan. 1032.).

Pod nazivom beskućnika u ovoj materiji izgleda da se razumiju oni koji u vrijeme slavljenja ženidbe nigdje nemaju vlastitog župnika ili ordinarija s obzirom na prebivalište ili boravište, ili barem jednomjesečni boravak. U slučaju nužde, npr. ako se strahuje da bi moglo doći do sklapanja puke građanske ženidbe ili ako su beskućnici u prolazu (kan. 1097., § 1., n. 3.), župnik može dopušteno prisustvovati ženidbi beskućnika bez prethodne dozvole ordinarija.

5. *licentia parochi vel Ordinarii domicilii aut quasi-domicilii aut menstruae commorationis alterutrius contrahentis, nisi gravis necessitas intercedat, quae a licentia petenda excuset* (ib.).

Parochus *in proprio territorio*, cum semper valide assistat matrimoniis, numquam indiget delegatione alterius parochi vel Ordinarii; indiget autem licentia, nisi saltem alteruter contrahentium habet in proprio territorio domicilium vel quasi-domicilium vel saltem menstruam commorationem. Si parochus sine hac licentia matrimonio assistit, emolumenta stolae non facit sua eaque proprio contrahentium parocho (sponsae) remittat (ib. § 3).

5. *dozvola župnika ili ordinarija prebivališta ili nepravog prebivališta ili jednomjesečnog boravišta jedne od ugovornih strana, osim ako postoji teška nužda, koja ispričava od traženja dozvole* (ibid.).

Budući da župnik *na vlastitom području* uvijek valjano prisustvuje ženidbama, nikada mu nije potrebno ovlaštenje drugog župnika ili ordinarija. No, potrebna mu je dozvola, osim ako barem jedna od ugovornih strana ima na vlastitom području prebivalište ili nepravo prebivalište ili barem jednomjesečno boravište. Ako župnik prisustvuje ženidbi bez ove dozvole, ne pripada mu pristojba štole i treba je prepustiti vlastitom župniku ugovornih strana (župniku zaručnice) (ibid., § 3.).

Emolumenta stolae sunt illa taxa, quae iuxta legem dioecesanam debetur parocho assistenti matrimonio; non autem comprehendunt stipendium Missae nuptialis aliaque dona forte oblata.

Pristojbe štole su one takse koje se prema dijecezanskom zakonu duguju župniku koji prisustvuje ženidbi; ali ne obuhvaćaju stipendij Mise za mladence i druge darove koji su možda bili dani.

Art. 2. **De requisitis ad validam et licitam celebrationem externam matrimonii in casibus extraordinariis.**

Art. 2. **O potrebnim uvjetima za valjano i dopušteno vanjsko slavljenje ženidbe u izvanrednim slučajevima.**

Casus extraordinarii sunt, si matrimonium est celebrandum
1. in mortis periculo;
2. si sacerdos competens haberi nequit.

Izvanredni su slučajevi ako ženidbu treba slaviti:
1. u smrtnoj opasnosti;
2. ako se ne može doći do nadležnog svećenika.

879. I. Celebratio matrimonii in periculo mortis.

Si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius vel sacerdos delegatus, qui matrimonio assistant in mortis periculo, validum et licitum est matrimonium contractum coram solis testibus; si tamen alius sacerdos (non delegatus) praesto sit, debet vocari et una cum testibus matrimonio assistere, salva tamen coniugii validitate coram solis testibus (c. 1098).

879. I. Sklapanje ženidbe u smrtnoj opasnosti.

Ako se ne može bez teške neprilike imati ili doći do župnika ili ordinarija ili ovlaštenog svećenika, koji bi prisustvovao ženidbi u smrtnoj opasnosti, valjana je i dopuštena ženidba sklopljena samo pred svjedocima. No, ako se može doći do drugog (neovlaštenog) svećenika, treba se pozvati i treba prisustvovati ženidbi zajedno sa svjedocima, iako je valjana i ženidba samo pred svjedocima (kan. 1098.).

Dicitur **1**: *in mortis periculo*, i. e. alterutrius contrahentis. Nihil refert, utrum periculum mortis sit ortum ex aegritudine an ex alia causa, e. g. ex bello, naufragio.

Kaže se **1.**: *u smrtnoj opasnosti*, tj. za jednu od ugovornih strana. Nema nikakvog utjecaja pitanje je li smrtna opasnost nastala iz bolesti ili iz drugog uzroka, npr. iz rata, brodoloma.

Dicitur **2**: *si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo*... Cum enim celebratio matrimonii sine assistentia competentis sacerdotis sit satis inconveniens et causare possit haud parva incommoda, requiritur gravis causa excusans, quae tamen facile adest in periculo mortis, quia tunc solet deesse tempus advocandi parochum aliumve sacerdotem delegatum.

Kaže se **2.**: *ako se ne može imati ili doći bez teške neprilike*... Budući da je sklapanje ženidbe bez prisustvovanja nadležnog svećenika dosta neprikladno i može uzrokovati nemale neugodnosti, potreban je važan razlog koji ispričava, ali koji lako postoji u slučaju smrtne opasnosti, jer tada obično nema vremena za pozivanje župnika ili drugog ovlaštenog svećenika.

Dicitur **3**: *si tamen alius sacerdos praesto sit; debet vocari*... Casus ordinarie accidit, ut confessarius vocatus detegat, moribundum non esse valido matrimonio coniunctum. Tunc putativi coniuges possunt consensum maritalem praestare coram confessario et duobus testibus convocatis.

Kaže se **3.**: *ali ako se može doći do drugog svećenika; treba ga pozvati*... Redovito se javlja slučaj da pozvani ispovjednik otkrije da umirući nije sklopio valjanu ženidbu. Tada putativni supružnici mogu dati ženidbenu privolu pred ispovjednikom i dvojicom pozvanih svjedoka.

Immo cum confessarius valeat dispensare cum super forma in matrimonii celebratione servanda tum super omnibus impedimentis iuris ecclesiastici (exceptis duobus, c. 1043), putativi coniuges ex iusta causa possunt dispensari ab obligatione convocandi testes atque coram solo confessario consensum maritalem praestare; tenentur tamen scandalum forte exsistens removere et praestare consuetas cautiones, si agitur de matrimonio aut mixtae religionis aut disparis cultus.

Štoviše, jer ispovjednik može dispenzirati kako od forme u sklapanju ženidbe, tako i od svih smetnji crkvenog prava (osim dvije, kan. 1043.), putativni supružnici mogu se dispenzirati od obveze pozivanja svjedoka i dati ženidbenu privolu samo pred ispovjednikom. No, dužni su ukloniti sablazan koja možda postoji i dati uobičajena jamstva ako je riječ o ženidbi mješovite vjere ili razlike u vjeri.

880. II. Celebratio matrimonii, si sacerdos competens haberi nequit.

Etiam extra mortis periculum coram solis duobus testibus matrimonium valide et licite celebrari potest, si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius vel sacerdos delegatus, dummodo tamen prudenter praevideatur, eam rerum condicionem esse *per mensem* duraturam. Sin autem alius sacerdos (non delegatus) praesto sit, qui adesse possit, debet vocari et una cum testibus matrimonio assistere, salva coniugii validitate coram solis testibus (c. 1098).

Iste casus praecipue accidere potest in locis missionum. Si nupturientes volunt matrimonium inire, sed non possunt neque nunc neque infra mensem sine gravi incommodo adire vel habere sacerdotem competentem, possunt valide et licite matrimonium contrahere coram solis duobus testibus.

Valde decet, ut tunc procedatur iuxta instructionem S. C. de Propaganda d. 23 Iunii 1830: «Tali casu parentes duos testes eligant, qui, una cum sponso et sponsa eorumque propinquis, ad ecclesiam loci se conferentes, flexis genibus, consuetos fidei, spei, caritatis, contritionis actus in communi recitent, sicque sponsus et sponsa ad contrahendum matrimonium rite se disponant.

880. II. Sklapanje ženidbe ako se ne može imati nadležnog svećenika.

I izvan slučaja smrtne opasnosti, može se valjano i dopušteno sklopiti ženidba samo pred dvojicom svjedoka, ako se bez teške neprilike ne može imati ili doći do župnika ili ordinarija ili ovlaštenog svećenika, ali samo onda kada se razborito predviđa da će takvo stanje stvari trajati *mjesec dana*. No, ako se može doći do drugog (neovlaštenog) svećenika, koji može prisustvovati, treba se pozvati i treba prisustvovati ženidbi zajedno sa svjedocima, iako je valjana i ženidba samo pred svjedocima (kan. 1098.).

Ovaj se slučaj naročito može dogoditi u misijskim mjestima. Ako mladenci žele sklopiti ženidbu, ali ne mogu ni sada ni unutar mjesec dana pristupiti nadležnom svećeniku ili dobiti nadležnog svećenika, mogu valjano i dopušteno sklopiti ženidbu samo pred dvojicom svjedoka.

Vrlo je prikladno da se tada postupa prema uputi Svete kongregacije za širenje vjere od 23. lipnja 1830.: »U takvom slučaju neka roditelji izaberu dva svjedoka, koji pošavši u mjesnu crkvu zajedno sa zaručnikom i zaručnicom i njihovom rodbinom, neka zajedno klečeći izgovore uobičajene čine vjere, ufanja, ljubavi, kajanja, i neka se tako zaručnik i zaručnica ispravno priprave za sklapanje ženidbe.

Post haec surgentes sponsus et sponsa coram praedictis testibus per verba de praesenti mutuum exprimant consensum, et post gratias Deo actas domum revertantur. Si autem ad ecclesiam ire nequeant, in privatis domibus praedicta observentur.»

Ustavši nakon toga, neka zaručnik i zaručnica pred spomenutim svjedocima izraze uzajamnu privolu riječima u sadašnjem vremenu, i nakon zahvale Bogu, neka se vrate kući. No, ako ne mogu doći do crkve, neka se rečeno obdržava u privatnim kućama.«

Per se patet, contrahentes debere curare, ut sint tunc immunes cum a peccato mortali tum ab omnibus impedimentis matrimonialibus.

Samo je po sebi očito da su se ugovorne strane dužne pobrinuti da u tom trenutku budu bez smrtnog grijeha i bez ikakvih ženidbenih smetnji.

Quomodo autem simplex sacerdos forte praesens possit dispensare tunc ab istis impedimentis, dicetur infra n. 927, ubi sermo specialis erit de dispensationibus matrimonialibus.

Kako pak običan svećenik, koji je možda prisutan, može u tom slučaju dispenzirati od ovih smetnji, bit će rečeno dolje n. 927., gdje će posebno biti riječi o ženidbenim dispenzacijama.

Celebrato matrimonio tenentur (in solidum) testes et contrahentes curare, ut quam primum matrimonium inscribatur in libris matrimoniorum et baptismorum propriae vel vicinioris ecclesiae, si non exsistit propria ecclesia (c. 1103, § 3).

Nakon sklapanja ženidbe svjedoci i ugovorne strane dužni su (solidarno) da se što prije ženidba upiše u knjige vjenčanih i krštenih vlastite ili obližnje crkve, ako ne postoji vlastita crkva (kan. 1103., § 3.).

Art. 3. **De ritu celebrationis matrimonii et de adnotationibus faciendis.**

881. 1. Ritus celebrationis. «Extra casum necessitatis in matrimonii celebratione serventur ritus in libris ritualibus ab Ecclesia probatis praescripti aut laudabilibus consuetudinibus recepti» (c. 1100).

Inter istos ritus principem locum obtinet *benedictio nuptialis*, quae quidem est duplex: altera simplex, quae habetur in Rituali Rom. (tit. 7, c. 2); altera sollemnis, quae habetur in Missali in Missa pro sponso et sponsa.

a) *Benedictio sollemnis* consistit in tribus orationibus, quarum duae dicuntur post «Pater noster», tertia vero post «Ite Missa est» vel «Benedicamus Domino». Parochus curet, ut sponsi benedictionem sollemnem accipiant, quae dari eis potest, etiam postquam diu vixerint in matrimonio, sed solum in Missa, servata speciali rubrica et excepto tempore feriato (c. 1101, § 1).

Hanc sollemnem benedictionem ille tantum sacerdos per se ipse vel per alium dare potest, qui valide et licite matrimonio potest assistere (ib. § 2). Est enim quasi complementum assistentiae matrimonii.

Art. 3. **O obredu slavljenja ženidbe i o zabilježbama koje treba upisati.**

881. 1. Obred slavljenja. »Izvan slučaja nužde, neka se u slavljenju ženidbe obdržavaju obredi propisani u obrednim knjigama, koje je Crkva odobrila, ili koji su usvojeni pohvalnim običajima« (kan. 1100.).

Među tim obredima poglavito mjesto zauzima *ženidbeni blagoslov*, koji je dvostruk: jedan je jednostavan, koji se nalazi u Rimskom obredniku (tit. 7, c. 2); drugi je svečan, koji se nalazi u Misalu u Misi za zaručnika i zaručnicu.

a) *Svečani blagoslov* sastoji se od tri molitve, od kojih se dvije govore nakon »Pater noster«, a treća nakon »Ite Missa est« ili »Benedicamus Domino«. Župnik se treba pobrinuti da zaručnici prime svečani blagoslov, koji im se može dati i nakon što su dugo živjeli u braku, ali samo na Misi, uz obdržavanje posebne rubrike i isključivši zabranjeno vrijeme (kan. 1101., § 1.).

Ovaj svečani blagoslov može dati samo onaj svećenik, sam ili po drugome, koji može valjano i dopušteno prisustvovati ženidbi (ibid., § 2.). Naime, to je kao nadopuna prisustvovanju ženidbi.

Non est necesse ut Missa, in qua haec benedictio datur, sit Missa votiva pro sponsis [1] aut applicetur pro sponsis; requiritur autem, ne detur

1. extra Missam (nisi adsit speciale privilegium);

2. tempore feriato (scil. a prima Dominica Adventus usque ad Nativitatem Iesu Christi et a fer. IV Cinerum usque ad Pascha inclusive), nisi adsit licentia Ordinarii (c. 1108, § 3);

3. in matrimoniis mixtis;

4. si mulier eam iam in priore matrimonio accepit (c. 1143).

— Hortandi sunt sponsi, ut in Missa nuptiali communicent.

Nije nužno da Misa na kojoj se daje ovaj blagoslov bude zavjetna Misa za zaručnike [1] ili da se namijeni za zaručnike; ali traži se da se ne daje:

1. izvan Mise (osim ako postoji posebna povlastica);

2. u zabranjeno vrijeme (tj. od prve nedjelje došašća pa sve do Rođenja Isusa Krista, i od Pepelnice pa sve do Uskrsa uključivo), osim ako postoji dopuštenje ordinarija (kan. 1108., § 3.);

3. u mješovitim ženidbama;

4. ako ga je žena već primila u prijašnjoj ženidbi (kan. 1143.).

— Treba poticati zaručnike da se pričeste u Misi vjenčanja.

---

[1] Missa votiva pro sponsis celebrari potest, exceptis diebus qui excludunt officia duplicia II. classis, scil. exceptis diebus dominicis, festis de praecepto I et II ordinis, octavis privilegiatis I et II ordinis (scil. Paschatis, Pentecostes, Epiphaniae, Corporis Christi), feriis privilegiatis (scil. IV. Cinerum, tota Hebdomada Sancta), Vigilia Nativitatis. In Missa istorum dierum exceptorum potest addi commemoratio pro sponsis, et quidem, sub *unica* conclusione in festis excludentibus aliam commemorationem, e. g. Nativitatis, Resurrectionis etc., in aliis diebus et festis sub *duplici* conclusione (S. R. C. d. 14 Iun. 1918; Act. Ap. Sed. X 332).

[1] Zavjetna misa za zaručnike može se slaviti, osim na dane koji isključuju dvostruke službe II. razreda, tj. osim na nedjelje, zapovijedane blagdane I. i II. razreda, povlaštene osmine I. i II. razreda (tj. osmine Uskrsa, Duhova, Bogojavljenja, Tijelova) povlaštenih ferija (tj. Čiste srijede, cijelog Velikog tjedna), vigiliju Božića [Badnjak]. U misama ovih izuzetih dana može se dodati spomen za zaručnike, i to pod *jednim* zaključkom u blagdanima koji isključuju drugi spomen, npr. na Božić, Uskrs itd., a na druge dane i blagdane pod *dvostrukim* zaključkom (Sveta kongregacija za obrede, 14. lipnja 1918.; Act. Ap. Sed. X., 332.).

b) *Benedictio simplex*, quae habetur in Rituali, datur extra Missam in ecclesia vel in oratorio publico aut semi-publico, non autem in aedibus privatis, nisi in casu extraordinario Ordinarius loci licentiam dederit.

b) *Jednostavan blagoslov*, koji se nalazi u Obredniku, daje se izvan Mise u crkvi ili javnom ili polujavnom oratoriju, ali ne u privatnim kućama, osim ako je u pojedinačnom slučaju mjesni ordinarij dao dozvolu.

882. c) *Tempus et locus celebrationis matrimonii*.

882. c) *Vrijeme i mjesto slavljenja ženidbe*.

Matrimonium ipsum (cum benedictione simplici) *quolibet anni tempore* contrahi potest; *sollemnis* autem nuptiarum benedictio prohibetur tempore feriato (supra indicato), nisi Ordinarius loci ex iusta causa eam permiserit (c. 1108).

Sama ženidba (s jednostavnim blagoslovom) može se sklopiti *u svako doba godine*; ali *svečani* blagoslov ženidbe zabranjen je u (gore naznačenom) zabranjenom vremenu, osim ako ga mjesni ordinarij dopusti iz pravednog razloga (kan. 1108.).

Locus matrimonii celebrandi ordinarie est ecclesia paroecialis; ex licentia parochi alia ecclesia vel oratorium publicum vel semipublicum; ex licentia Ordinarii loci oratorium privatum vel alius locus decens. Attamen in ecclesiis vel oratoriis sive Seminarii sive Religiosarum Ordinarii ne permittant celebrationem matrimonii nisi urgente necessitate ac opportunis adhibitis cautelis (c. 1109, § 2).

Mjesto slavljenja ženidbe redovito je župna crkva; po dozvoli župnika druga crkva ili javna ili polujavna kapela; po dozvoli mjesnog ordinarija privatni oratorij ili drugo dolično mjesto. Ipak, neka ordinariji ne dopuštaju slavljenje ženidbe u crkvama ili oratorijima bilo sjemeništa bilo redovnica, osim u slučaju hitne nužde i uz primjerene mjere opreza (kan. 1109., § 2.).

Matrimonia mixta celebrentur extra, ecclesiam, nisi ex licentia Ordinarii loci aliud sit permissum; numquam autem permittitur Missa nuptialis (ib. § 3).

Mješovite ženidbe trebaju se slaviti izvan crkve, osim ako je dozvolom mjesnog ordinarija drugačije dopušteno; ali nikada nije dopuštena Misa vjenčanja (ibid., § 3.).

883. 2. Adnotatio matrimonii celebrati.

Celebrato matrimonio, parochus vel qui eius vices gerit quamprimum describat in libro matrimoniorum nomina coniugum ac testium, locum et diem celebrati matrimonii atque alia secundum modum in libris ritualibus et a proprio Ordinario praescriptum; idque, licet alius sacerdos vel a se vel ab Ordinario delegatus matrimonio adstiterit (c. 1103, § 1).

Praeterea parochus in libro quoque baptizatorum adnotet coniugem tali die in sua paroecia matrimonium contraxisse. Quodsi coniux alibi baptizatus fuerit, matrimonii parochus notitiam initi contractus ad parochum baptismi sive per se sive per Curiam episcopalem transmittat, ut matrimonium in baptizatorum librum referatur (ib. § 2).

Si matrimonium in periculo mortis vel in aliis casibus extraordinariis sine assistentia parochi eiusve delegati celebratum est (cf. supra n. 879 sq.), tunc sacerdos alius, si eidem adstiterit, secus testes tenentur in solidum cum contrahentibus curare, ut initum matrimonium in libris matrimoniorum et baptizatorum quamprimum adnotetur (ib. § 3).

883. 2. Zabilježba sklopljene ženidbe.

Nakon sklapanja ženidbe, župnik ili njegov zamjenik treba što prije upisati u knjigu vjenčanih imena supružnika i svjedoka, mjesto i dan sklapanja ženidbe i drugo prema načinu propisanom u obrednim knjigama i od strane vlastitog ordinarija; i toga se treba držati i onda kada je ženidbi prisustvovao drugi svećenik, bilo da je ovlašten od njega samoga bilo od ordinarija.

Osim toga, župnik treba i u knjizi krštenih zabilježiti da je supružnik toga dana u njegovoj župi sklopio ženidbu. Ako je supružnik kršten drugdje, župnik vjenčanja treba obavijestiti župnika krštenja, bilo sam bilo po biskupskoj kuriji, kako bi se ženidba zabilježila u knjizi krštenih (ibid., § 2.).

Ako je ženidba sklopljena u smrtnoj opasnosti ili u drugim izvanrednim slučajevima bez prisustvovanja župnika ili njegova ovlaštenika (usp. gore n. 879. sl.), tada to treba učiniti drugi svećenik, ako je prisustvovao, a inače su svjedoci dužni solidarno s ugovornim stranama pobrinuti se da se sklopljena ženidba što prije zabilježi u knjigama vjenčanih i krštenih (ibid., § 3.).

Obligatio faciendi adnotationes praescriptas videtur esse gravis, quia finis, scil. cognoscendi statum personalem, est gravis. Adnotationes faciendae sunt quamprimum, i. e. saltem inter triduum, quia secus facile ex oblivione omittuntur aut inaccurate fiunt.

Obveza izvršenja propisanih zabilježbi čini se teškom, jer je svrha, tj. spoznaja osobnog stanja, teška. Zabilježbe treba izvršiti što prije, tj. barem unutar tri dana, jer se u suprotnom lako propuste zbog zaborava ili se netočno izvrše.

Matrimonium conscientiae celebratum adnotari debet non in ordinario libro matrimoniorum et baptizatorum sed in speciali libro Curiae episcopalis (c. 1107).

Sklopljena ženidba savjesti treba se zabilježiti ne u redovitoj knjizi vjenčanih i krštenih, nego u posebnoj knjizi biskupske kurije (kan. 1107.).

CAPUT VIII.
De matrimonii impedimentis.

Dividitur istud caput in quattuor articulos:
1. de notione et divisione impedimentorum;
2. de impedimentis prohibentibus;
3. de impedimentis dirimentibus;
4. de impedimentorum dispensatione.

Art. 1. **De notione et divisione impedimentorum.**

884. Notio.
Impedimentum matrimonii est quaedam circumstantia, propter quam validus vel saltem licitus contractus matrimonialis est impossibilis inter contrahentes.

Quamquam impedimentum ex una tantum parte se habet, e. g. aetas deficiens, matrimonium tamen reddit aut illicitum aut invalidum ex utraque parte (c. 1036, § 3). «Matrimonium enim nequit claudicare.»

Impedimenta *iuris naturalis et divini* omnes homines obstringunt, *iuris vero ecclesiastici* ligant solos baptizatos (sive catholicos sive acatholicos).

Non-baptizatus autem ligatur indirecte his impedimentis, quando scil. vult matrimonium contrahere cum baptizato, propter idem adagium: Matrimonium non potest claudicare.

POGLAVLJE VIII.
O ženidbenim smetnjama.

Ovo se poglavlje dijeli na četiri članaka:
1. o pojmu i podjeli smetnji;
2. o ženidbenim zabranama;
3. o ženidbenim zaprekama;
4. o dispenzaciji od smetnji.

Art. 1. **O pojmu i podjeli smetnji.**

884. Pojam.
Ženidbena smetnja je određena okolnost zbog koje je nemoguć valjani ili barem dopušteni ženidbeni ugovor između ugovornih strana.

Iako smetnja postoji samo na jednoj strani, npr. nedovoljna dob, ona čini ženidbu ili nedopuštenom ili nevaljanom za obje strane (kan. 1036., § 3.). »Ženidba, naime, ne može šepati.«

Smetnje *naravnog i božanskog prava* obvezuju sve ljude, a smetnje crkvenog prava vežu samo krštene (bilo katolike bilo nekatolike).

Međutim, nekršteni je neizravno vezan ovim smetnjama, tj. kada želi sklopiti ženidbu s krštenom osobom, zbog iste izreke: Ženidba ne može šepati.

— *Impedimenta civila dirimentia* non ligant, nisi uterque contrahens non est baptizatus.

— *Građanske ženidbene zapreke* ne obvezuju, osim u slučaju ako su obje ugovorne strane nekrštene.

885. Divisiones. Distinguuntur

885. Podjele. Razlikuju se:

1. *ratione effectus:*
impedimenta *dirimentia* et *prohibentia*, prout graviter prohibent et insuper irritant matrimonium attentatum vel graviter illicitum reddunt matrimonium ceteroquin validum (c. 1036);

1. *s obzirom na učinak:*
ženidbene zapreke (impedimenta *dirimentia*) i *ženidbene zabrane* (impedimenta *prohibentia*), prema tome da li strogo zabranjuju i, povrh toga, čine ništetnom pokušanu ženidbu ili strogo zabranjuju ženidbu koja je inače valjana (kan. 1036.);

2. *ratione originis:*
impedimenta *iuris naturalis*, *iuris positivo-divini*, *iuris ecclesiastici*, prout orta sunt aut ex ipso iure naturali, e. g. impotentia; aut ex iure positivo-divino, e. g. ligamen; aut ex iure ecclesiastico, e. g. affinitas;

2. *s obzirom na podrijetlo:*
smetnje naravnog prava, *pozitivno-božanskog prava*, *crkvenog prava*, prema tome potječu li iz samog naravnog prava, npr. spolna nemoć; ili iz pozitivno-božanskog prava, npr. ženidbeni vez; ili iz crkvenog prava, npr. tazbina.

3. *ratione ambitus:*
impedimenta *absoluta* et *relativa*, prout impediunt matrimonium cum quacumque persona, e. g. ligamen; vel cum determinata tantum persona, e. g. consanguinitas;

3. *s obzirom na opseg:*
apsolutne i *relativne* smetnje, prema tome zaprječuju li ženidbu s bilo kojom osobom, npr. ženidbeni vez; ili samo s određenom osobom, npr. krvno srodstvo;

4. *ratione notitiae:*
impedimenta *publica* et *occulta*, prout in foro externo probari possunt vel secus (c. 1037);

4. *s obzirom na poznatost:*
javne i *tajne* smetnje, prema tome mogu li se dokazati na vanjskom području ili ne mogu (kan. 1037.);

5. *ratione dispensabilitatis:*
impedimenta *dispensabilia* et *indispensabilia*, prout dispensari possunt (et solent) vel secus.

5. *s obzirom na oprostivost:*
oprostive i *neoprostive* smetnje, prema tome mogu li se oprostiti (i je li to uobičajeno) ili ne mogu.

Impedimenta dispensabilia subdistinguuntur cum secundum maiorem minoremve facilitatem tum secundum modum dispensationis in: impedimenta *minoris* et *maioris* gradus.

Oprostive smetnje dijele se dalje kako prema većoj ili manjoj lakoći, tako i prema načinu oprosta na: smetnje *nižeg* i *višeg* stupnja.

Impedimenta *minoris* gradus sunt quinque (c. 1042):

a) consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis;

b) affinitas in secundo gradu lineae collateralis;

c) publica honestas in secundo gradu;

d) cognatio spiritualis;

e) crimen ex adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii etiam per civilem actum tantum.

Postoji pet smetnja *nižeg* stupnja (kan. 1042.):

a) srodstvo u trećem koljenu pobočne loze;

b) tazbina u drugom koljenu pobočne loze;

c) javna ćudorednost u drugom koljenu;

d) duhovno srodstvo;

e) kazneno djelo preljuba s obećanjem ili pokušajem ženidbe, pa i samo građanskim činom.

Impedimenta *maioris* gradus sunt alia omnia.

Sve su ostale smetnje *višeg* stupnja.

886. Auctor. Solius S. Sedis est authentice declarare, quandonam ius divinum matrimonium impediat vel dirimat. Per se patet, cum nemo nisi S. Sedes possit *authentice* declarare ius divinum.

886. Donositelj. Jedino Sveta Stolica može vjerodostojno izjaviti u kojem slučaju božansko pravo čini ženidbu nedopuštenom ili nevaljanom. To je očito samo po sebi, jer nitko osim Svete Stolice ne može *vjerodostojno* [autentično] tumačiti božansko pravo.

Eiusdem S. Sedis est ius, *privative* (i. e. excluso quocumque alio) alia impedimenta sive dirimentia sive prohibentia pro baptizatis constituendi per modum legis universalis vel particularis (c. 1038).

Istoj Svetoj Stolici pripada *privativno* (tj. isključujući sve druge) pravo da za krštene ustanovi druge ženidbene zabrane ili zapreke na način općeg ili partikularnog zakona (kan. 1038.).

Pro non-baptizatis auctoritas civilis videtur posse statuere impedimenta etiam dirimentia. De prohibitione alicuius matrimonii particularis seu de sic dicto vetito Ecclesiae infra specialiter tractabitur.

Izgleda da za nekrštene građanska vlast može ustanoviti i ženidbene zapreke. O zabrani neke pojedinačne ženidbe ili o takozvanoj zabrani Crkve dolje će se posebno raspravljati.

Consuetudo iam nequit impedimentum introducere aut abrogare (c. 1041).

Običaj više ne može ni uvesti ni dokinuti ženidbenu smetnju (kan. 1041.).

De cessatione impedimentorum infra n. 921 specialis sermo erit.

O prestanku smetnji bit će posebno riječi dolje n. 921.

Art. 2. **De impedimentis prohibentibus.**

Praenotamen.
Iam a longis temporibus diversimode enumerabantur impedimenta prohibentia matrimonii; alii enumerabant 9, alii 8, alii 6, alii 5. In novo Codice non enumerantur nisi tria, scil. votum simplex, cognatio legalis, mixta religio.

Claritatis causa non videtur recedendum a vetustissimis versiculis enumerantibus quinque impedimenta prohibentia matrimonii:
Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum,
Cultusque impediunt mixtus, sed facta valebunt.

Art. 2. **O ženidbenim zabranama.**

Prethodna napomena.
Još od davnih vremena na različite se načine broje ženidbene zabrane; jedni ih nabrajaju 9, drugi 8, treći 6, četvrti 5. U novom Zakoniku nabrajaju se samo tri zabrane, tj. jednostavan zavjet, zakonsko srodstvo i mješovita vjera.

Radi jasnoće, čini se da ne bi trebalo odstupiti od drevnih stihova koji nabrajaju pet ženidbenih zabrana:
Zabrana Crkve, vrijeme, zaruke, zavjet,
Zaprječuju razlike vjere, ali sklopljene, bit će valjane.

887. I. **Ecclesiae vetitum** est praeceptum speciale (non autem lex), quo a S. Sede vel ab Ordinario loci ex iusta causa prohibetur matrimonium particulare.

1. S. Sedes solet vetitum apponere:

a) *in dispensatione perpetui voti publici castitatis* ad determinatum matrimonium contrahendum sub his simmilibusve verbis: «Quodsi supervixerit comparti, perpetuo absque spe coniugii maneat»;

887. I. **Zabrana Crkve** je posebna zapovijed (a ne zakon), kojom Sveta Stolica ili mjesni ordinarij iz pravednog razloga zabranjuju pojedinačnu ženidbu.

1. Sveta Stolica obično određuje zabranu:

a) *u oprostu od javnog zavjeta doživotne čistoće* radi sklapanja određene ženidbe pod ovim ili sličnim riječima: »Ako nadživi supružnika, neka zauvijek ostane bez nade sklapanja ženidbe«;

b) *in dispensatione matrimonii rati propter impotentiam* sub hac clausula: «vetito viro (mulieri) transitu ad alias nuptias inconsulta S. Sede»;

b) *u oprostu tvrde ženidbe zbog spolne nemoći* pod ovom klauzulom: »uz zabranu mužu (ženi) da prijeđe u drugu ženidbu bez savjetovanja sa Svetom Stolicom«;

c) *in dispensatione super impedimento raptus* sub his similibusve verbis: «Quodsi dictus vir praefatae mulieri supervixerit, absque spe coniugii maneat.»

c) *u oprostu radi zapreke otmice* pod ovim ili sličnim riječima: »Ako rečeni muž nadživi spomenutu ženu, neka ostane bez nade u sklapanje ženidbe.«

Sola S. Sedes potest apponere vetito clausulam irritantem, ita ut tunc vetitum evadat impedimentum dirimens (c. 1039, § 2).

Jedino Sveta Stolica može zabrani pridati klauzulu koja čini ženidbu nevaljanom, tako da onda zabrana postane ženidbenom zaprekom (kan. 1039., § 2.).

2. *Ordinarius loci* omnes in suo territorio actu commorantes (ergo etiam peregrinos et vagos) et suos subditos etiam extra fines sui territorii vetare potest matrimonia contrahere in casu particulari, sed *ad tempus* tantum, iusta de causa eaque perdurante (ib. § 1), e. g. quando adest suspicio alicuius impedimenti latentis, quando magna damna praesertim spiritualia ex tali matrimonio timentur.

2. *Mjesni ordinarij* može svima koji stvarno borave na njegovu području (dakle, i strancima i beskućnicima) i svojim podložnicima, također izvan granica svojeg područja, zabraniti da sklope ženidbu u pojedinačnom slučaju, ali samo *na određeno vrijeme* iz pravednog razloga, i to samo dok postoji taj razlog (ibid., § 1.), npr. kada postoji sumnja o nekoj skrivenoj smetnji, kada postoji strah da će iz te ženidbe proizaći velike štete, napose duhovne štete.

Obligatio et cessatio.
Vetitum Ecclesiae obligat sub gravi tam nupturientes quam sacerdotem invitatum ad assistendum matrimonio. Semper autem recursus patet ad legitimam auctoritatem ecclesiasticam.

Obveza i prestanak.
Zabrana Crkve obvezuje pod teški grijeh: kako mladence, tako i svećenika koji je pozvan da prisustvuje ženidbi. No, uvijek preostaje utok zakonitoj crkvenoj vlasti.

— Cessat hoc vetitum per legitimam revocationem factam a superiore ecclesiastico.

— Ova zabrana prestaje zakonitim opozivom od strane crkvenog poglavara.

888. II. **Tempus clausum seu feriatum** est tempus, quo sollemnis nuptiarum benedictio vetatur. Matrimonium autem ipsum (de iure communi) quolibet anni tempore contrahi potest (c. 1108).

888. II. **Zatvoreno ili zabranjeno vrijeme** je vrijeme u kojem je zabranjen svečani ženidbeni blagoslov. No, sama ženidba može se (prema općem pravu) sklopiti u svako doba godine (kan. 1108.).

«Sollemnis nuptiarum benedictio vetatur a prima dominica Adventus usque ad diem Nativitatis Domini inclusive, et a fer. IV Cinerum usque ad dominicam Paschatis inclusive. Ordinarii tamen locorum possunt, salvis legibus liturgicis, etiam praedictis temporibus eam permittere ex iusta causa, monitis sponsis, ut a nimia pompa abstineant» (ib. § 2 et 3).

»Zabranjuje se svečani ženidbeni blagoslov od prve nedjelje došašća do dana Rođenja Gospodnjega uključivo, i od Pepelnice do nedjelje Uskrsa uključivo. Ipak, mjesni ga ordinariji mogu iz pravednog razloga dopustiti i u zabranjeno vrijeme, obdržavajući liturgijske zakone, uz opomenu zaručnicima da se suzdrže od pretjeranog sjaja« (ibid., § 2. i 3.).

Valde igitur mitigata est disciplina hodierna.

Dakle, današnja je disciplina uvelike ublažena.

889. III. **Sponsalia** legitime inita constituunt impedimentum prohibens respectu cuiuslibet alterius matrimonii; sunt enim promissio onerosa, quam non licet frangere nisi ex remissione alterius partis aut legitima solutione vel dispensatione. Cf. supra n. 867.

889. III. **Zaruke**, koje su zakonito sklopljene, čine ženidbenu zabranu u odnosu na svaku drugu ženidbu. Naime, zaruke su naplatno obećanje, koje nije dopušteno prekršiti, osim po dopuštenju [oproštenju] druge strane ili po zakonitom razrješenju ili dispenzaciji. Usp. gore n. 867.

890. IV. **Votum**, quod constituit impedimentum prohibens matrimonii, non est votum *sollemne* (quippe quod non solum prohibeat sed etiam irritet matrimonium), sed votum *simplex*, quod inducit obligationes incompatibiles cum statu matrimoniali. Talia autem vota sunt quinque (c. 1058, § 1):

890. IV. **Zavjet**, koji čini ženidbenu zabranu, nije *svečani* zavjet (jer taj ne samo zabranjuje, nego i čini ženidbu ništetnom), nego *jednostavni* zavjet, koji donosi obveze nespojive sa ženidbenim staležom. Postoji, naime, pet takvih zavjeta (kan. 1058., § 1.):

1. *Votum virginitatis* habet pro obiecto integritatem corporalem servandam; ideoque ligatus tali voto graviter peccat matrimonium contrahendo, nisi habeat in casu rarissimo moralem certitudinem se in matrimonio non esse laesurum hoc votum, e. g. ex consensu compartis. Sin autem post votum amissa est virginitas per actum perfectum luxuriae, votum iam factum est impossibile ac proinde non amplius obligat.

1. *Zavjet djevičanstva* ima kao objekt očuvanje tjelesne netaknutosti; i zato onaj tko je vezan takvim zavjetom teško griješi sklapanjem ženidbe, osim ako u vrlo rijetkom slučaju ima moralnu sigurnost da u braku neće povrijediti ovaj zavjet, npr. pristankom supružnika. No, ako je nakon polaganja zavjeta izgubljeno djevičanstvo činom potpune bludnosti, zavjet je već postao nemoguć i zato više ne obvezuje.

2. *Votum castitatis perfectae* habet pro obiecto omnimodam castitatem externam internamque; ideoque ligatus tali voto graviter peccat matrimonium contrahendo, nisi in casu rarissimo habeat moralem certitudinem se in matrimonio non esse laesurum suum votum; matrimonio autem illicite contracto, nequit debitum coniugale *petere*, debet autem illud reddere comparti legitime petenti, quippe quae habeat ius ad illud.

2. *Zavjet potpune čistoće* ima kao objekt posvemašnu vanjsku i unutarnju čistoću; i zato onaj tko je vezan takvim zavjetom teško griješi sklapanjem ženidbe, osim ako u vrlo rijetkom slučaju ima moralnu sigurnost da u ženidbi neće povrijediti svoj zavjet. No, nakon nedopuštenog sklapanja ženidbe, ne može *tražiti* bračnu dužnost, ali je treba izvršiti supružniku koji to zakonito traži, jer on na to ima pravo.

3. *Votum non nubendi* habet pro obiecto solam abstinentiam a matrimonio; ideoque tali voto ligatus peccat quidem graviter matrimonium contrahendo, sed matrimonio contracto potest licite debitum coniugale petere et reddere.

3. *Zavjet ne ženiti se* ima kao objekt samo uzdržavanje od ženidbe; i zato onaj tko je vezan takvim zavjetom, doduše, teško griješi sklapanjem ženidbe, ali nakon sklapanja ženidbe može dopušteno tražiti i izvršiti bračnu dužnost.

4. *Votum suscipiendi sacros ordines* reddit contractum matrimonialem graviter illicitum, quippe qui impletionem voti reddat moraliter impossibilem. Inito autem matrimonio, ligatus tali voto potest licite petere et reddere debitum coniugale. Quodsi postea a vinculo matrimonii est solutus, debet adhuc votum implere, si id est possibile.

4. *Zavjet primanja svetih redova* čini ženidbeni ugovor strogo nedopuštenim, jer čini ispunjenje zavjeta nemogućim. Ali, nakon sklapanja ženidbe, onaj tko je vezan takvim zavjetom može dopušteno tražiti i izvršiti bračnu dužnost. No, ako kasnije bude razriješen ženidbenog veza, još uvijek je dužan ispuniti zavjet, ako je to moguće.

5. *Votum amplectendi statum religiosum* eodem modo obligat et cessat ac votum suscipiendi sacros ordines.

5. *Zavjet stupanja u redovnički stalež* obvezuje i prestaje na isti način kao i zavjet primanja svetih redova.

Nota.
Confessarii habentes privilegia Mendicantium non possunt quidem dispensare a votis, quae sunt *publica*; ab omnibus autem votis *privatis*, exceptis votis (absolute et post aetatem 18 annorum emissis) perfectae castitatis et ingrediendi in religionem cum votis sollemnibus, possunt dispensare.

Napomena.
Ispovjednici, koji imaju povlastice prosjačkih redova, ne mogu, doduše, dispenzirati od zavjeta koji su *javni*; ali mogu dispenzirati od svih *privatnih* zavjeta, osim od zavjeta (koji su položeni bezuvjetno i nakon 18. godine života) potpune čistoće i ulaska u redovničku družbu sa svečanim zavjetima.

— Non solum in periculo mortis, sed etiam in aliis casibus, quando omnia parata sunt ad nuptias, nec matrimonium sine probabili periculo gravis mali differri potest, usquedum dispensatio a competenti auctoritate obtineatur, ab istis quinque votis dispensare possunt parochus vel confessarius (cf. infra n. 927 sqq.).

— Ne samo u smrtnoj opasnosti, nego i u drugim slučajevima, kada je sve pripravljeno za svadbu, a ženidba se ne može odgoditi bez vjerojatne opasnosti od teškog zla, sve dok se ne dobije dispenzacija od nadležne vlasti, od ovih pet zavjeta mogu dispenzirati župnik ili ispovjednik (usp. dolje n. 927. sl.).

891. V. **Mixta religio** est impedimentum, quod exsistit inter nupturientes, quorum alter est catholicus, alter est sectae acatholicae vel schismaticae adscriptus.

891. V. **Mješovita vjera** je smetnja koja postoji među mladencima od kojih je jedan katolik, a drugi je upisan u krivovjersku ili raskolničku sektu.

Codex iur. can. c. 1060 haec habet: «Severissime Ecclesia ubique prohibet, ne matrimonium ineatur inter duas personas baptizatas, quarum altera sit catholica, altera vero sectae haereticae seu schismaticae adscripta; quodsi adsit perversionis periculum coniugis catholici et prolis, coniugium ipsa etiam lege divina vetatur.»

Zakonik kanonskog prava, kan. 1060., ovako kaže: »Crkva svagdje najstrože zabranjuje sklapanje ženidbe između dvije krštene osobe od kojih je jedna katolik, a druga je upisana u krivovjersku ili raskolničku sektu; a ako postoji opasnost izopačenja katoličkog supružnika i djece, ženidba je zabranjena i po samom božanskom zakonu.«

Munus Ordinarii aliorumque animarum pastorum quoad matrimonia mixta vitanda (c. 1064).

Dužnost ordinarija i drugih dušobrižnika glede izbjegavanja mješovitih ženidaba (kan. 1064.).

1. Totis viribus, hortationibus necnon increpationibus sacerdotes deterreant fideles a mixtis matrimoniis ineundis. Quod quidem facilius obtinetur, si in unaquaque regione omnes animarum pastores unitis viribus et uniformiter colaborant.

1. Svim snagama, poticajima, ali i prijekorima, neka svećenik odvraća vjernike od sklapanja mješovitih ženidaba. A to će se lakše postići ako u svakoj pokrajini svi dušobrižnici zajedničkim snagama i ujednačeno surađuju.

2. Si matrimonia mixta impedire non valeant, omni studio curent, ne contra Dei et Ecclesiae leges contrahantur, i. e. ut cautiones praestentur, de quibus infra.

2. Ako ne mogu spriječiti mješovite ženidbe, neka se svim nastojanjem brinu da se ne sklapaju protivno Božjim i crkvenim zakonima, tj. da se pruže jamstva o kojima ćemo dolje govoriti.

3. Mixtis matrimoniis celebratis sive in proprio sive in alieno territorio, sedulo invigilent, ut coniuges promissiones factas fideliter impleant.

3. Nakon sklapanja mješovitih ženidaba bilo na vlastitom bilo na tuđem području, trebaju pažljivo bdjeti da supružnici vjerno ispunjavaju dana obećanja.

892. Dispensatio ad matrimonium mixtum licite contrahendum pertinet ad S. Sedem, i. e. ad S. Officium.

892. Dispenzacija za dopušteno sklapanje mješovite ženidbe pripada Svetoj Stolici, tj. Svetom Oficiju.

Quomodo in articulo mortis alioque casu urgenti non solum Ordinarius loci sed etiam parochus et confessarius possint dispensare, dicetur infra, ubi de dispensatione omnium impedimentorum tractabitur, n. 924 sqq.

Kako mogu oprostiti na smrtnom času i u drugom hitnom slučaju, ne samo mjesni ordinarij, nego i župnik i ispovjednik, govorit će se dolje, gdje će se raspravljati o dispenzaciji od svih smetnji, n. 924. sl.

Condiciones requisitae pro dispensatione matrimonii mixti.

Potrebni uvjeti za dispenzaciju mješovite ženidbe.

Ecclesia non dispensat, nisi:

Crkva ne dispenzira, osim:

1. *urgent iustae et graves causae*, e. g. periculum grave matrimonii pure civilis aut coram ministro acatholico contrahendi;

1. *ako urgiraju pravedni i teški razlozi*, npr. teška opasnost od sklapanja pukog građanskog braka ili pred nekatoličkim službenikom;

2. *cautionem praestiterit (regulariter in scriptis):*

a) *coniux acatholicus de amovendo a coniuge catholico perversionis periculo, et*

b) *uterque coniux de universa prole catholice tantum baptizanda et educanda;*

3. *moralis certitudo habeatur de cautionum impletione* (c. 1061).

2. *ako pruže jamstvo (redovito u pisanom obliku):*

a) *nekatolički supružnik da će ukloniti od katoličkog supružnika opasnost od izopačenja, i*

b) *oba supružnika da će svu djecu samo katolički krstiti i odgajati;*

3. *ako postoji moralna sigurnost o ispunjenju jamstva* (kan. 1061.).

893. Contrahentium obligationes.

1. Coniux catholicus debet conversionem coniugis acatholici prudenter curare (c. 1062) e. g. orando, bonum exemplum vitae christianae donando, exhortando etc.

2. Coniuges nequeunt neque ante neque post matrimonium coram Ecclesia initum adire quoque (sive per se sive per procuratorem) ministrum acatholicum *si sacris addictum*, ad matrimonii consensum praestandum aut renovandum.

Immo si parochus certe noverit, sponsos hanc legem violaturos esse vel iam violasse, eorum matrimonio ne assistat nisi ex gravissimis causis, remoto scandalo et consulto prius Ordinario.

893. Obveze ugovornih strana.

1. Katolički supružnik treba se razborito brinuti za obraćenje nekatoličkog supružnika (kan. 1062.), npr. molitvom, davanjem dobrog primjera kršćanskog života, poticanjem itd.

2. Supružnici ne mogu ni prije ni poslije sklapanja ženidbe pred Crkvom također pristupiti (bilo sami bilo po zastupniku) nekatoličkom službeniku *kao vjerskom službeniku* radi davanja ili obnove ženidbene privole.

Štoviše, ako je župniku izvjesno poznato da će zaručnici prekršiti ovaj zakon ili da su ga već prekršili, neka ne prisustvuje njihovoj ženidbi, osim iz vrlo važnih razloga, uklonivši sablazan i posavjetovavši se prethodno s ordinarijem.

Non improbatur tamen, quod, lege civili iubente, coniuges se sistant etiam coram ministro acatholico, *officialis civilis tantum munere fungente*, idque ad actum civilem dumtaxat explendum, effectuum civilium gratia (c. 1063).

Međutim, ako tako nalaže građanski zakon, nije zabranjeno da supružnici pristupe također nekatoličkom službeniku, *koji obavlja službu građanskog službenika*, i to samo zato da obave građanski čin radi postizanja građanskih učinaka ženidbe (kan. 1063.).

Ritus externus matrimonii mixti.

Vanjski obred mješovite ženidbe.

De iure communi in matrimoniis mixtis celebrandis prohibentur omnes ritus sacri; ideoque parochus absque vestibus sacris in loco decenti solummodo debet consensum maritalem contrahentium exquirere et excipere.

Po općem pravu, u sklapanju mješovitih ženidaba zabranjeni su svi sveti obredi; i zato župnik treba bez svetog ruha na doličnom mjestu samo tražiti i primiti ženidbenu privolu.

Quodsi autem ex tali modo agendi Ordinarius loci praevideat graviora mala, potest aliquam ex consuetis ecclesiasticis caerimoniis permittere, exclusa semper Missae celebratione (c. 1102, § 2).

No, ako mjesni ordinarij predviđa da će iz takvog postupanja izaći teža zla, može dopustiti neku od uobičajenih crkvenih ceremonija, ali uvijek isključivši slavljenje Mise (kan. 1102., § 2.).

894. Assistentia passiva consistens in hoc, quod parochus absque omni religioso ritu (i. e. sine vestibus sacris et extra locum sacrum) unice gerit officium testis qualificati, qui manifestatum consensum contrahentium postea in libro matrimoniorum scribit, hodie neque valida neque licita est de iure communi (cf. S. Officium d. 26 Nov. 1919).

894. Pasivno prisustvovanje, koje stoji u tome da župnik bez ikakvog vjerskog obreda (tj. bez svetog ruha i izvan svetog mjesta) jedino obavlja ulogu kvalificiranog svjedoka, koji će očitovanu privolu ugovornih strana kasnije upisati u knjigu vjenčanih, danas nije ni valjano ni dopušteno po općem pravu (usp. Sveti Oficij, 26. studenoga 1919.).

In nonnullis tamen regionibus (e. g. in regno Chilensi, in Austria et Hungaria, in nonnullis dioecesibus Germaniae) S. Sedes eam permisit ad maiora mala vitanda in matrimoniis mixtis, in quibus contrahentes pervicaciter negant cautiones praescriptas (cf. nostrum Man. iur. can. q. 334).

Ipak, u nekim ga je zemljama (npr. u Kraljevini Čile, u Austriji i Ugarskoj, u nekim biskupijama Njemačke), Sveta Stolica dopustila radi izbjegavanja većih zala u mješovitim ženidbama, u kojima ugovorne strane tvrdokorno odbijaju propisana jamstva (usp. naš Priručnik kanonskog prava, q. 334.).

Videntur tamen haec indulta esse revocata per decretum S. Officii modo citatum.

Međutim, izgleda da su ovi indulti opozvani gore citiranom odlukom Svetog Oficija.

895. Poenae contra illicite contrahentes matrimonium mixtum sunt hae:

895. Kazne protiv onih koji nedopušteno sklope mješovitu ženidbu jesu ove:

1. Catholici, qui tale matrimonium etsi valide sine Ecclesiae dispensatione inire ausi fuerint, ipso facto ab actibus legitimis ecclesiasticis et sacramentalibus exclusi manent, donec ab Ordinario dispensationem obtinuerint (c. 2375).

1. Katolici koji su pokušali sklopiti takvu ženidbu, pa i valjanu, bez oprosta Crkve, *ipso facto* ostaju isključeni od zakonitih crkvenih čina i blagoslovina, sve dok ne dobiju oprost od strane ordinarija (kan. 2375).

Matrimonium mixtum illicite quamvis valide hodie iam nequit contrahi, nisi

Mješovita ženidba danas se više ne može sklopiti nedopušteno, premda valjano, osim:

a) ubi assistentia passiva est valida et licita;

a) ondje gdje je pasivno prisustvovanje valjano i dopušteno;

b) in periculo mortis vel in iis casibus, in quibus matrimonium valide contrahi potest coram solis testibus (cf. supra n. 879 sq.).

b) u smrtnoj opasnosti ili u onim slučajevima u kojima se ženidba može valjano sklopiti samo pred svjedocima (usp. gore n. 879. sl.).

2. Qui matrimonium ineunt coram ministro acatholico, incurrunt excommunicationem Ordinario reservatam (c. 2319, § 1, n. 1). Tale matrimonium est ubique invalidum.

2. Oni koji sklope ženidbu pred nekatoličkim službenikom, padaju u izopćenje pridržano ordinariju (kan. 2319., § 1., n. 1.). Takva je ženidba svugdje nevaljana.

896. Scholion. De matrimonio publici peccatoris.

896. Scholion. O ženidbi javnog grešnika.

Propter gravia pericula secutura absterreantur fideles a matrimonio contrahendo cum notoriis apostatis a fide, quamvis ad sectam acatholicam non transierint, et cum notoriis membris alicuius sectae ab Ecclesia proscriptae, e. g. sectae Massonicae.

Zbog teških opasnosti koje bi mogle uslijediti, vjernike treba odvraćati od sklapanja ženidbe s notornim otpadnicima od vjere, pa i ako nisu prešli u nekatoličku sektu, te s notornim članovima nekih sekta koje je Crkva zabranila, npr. masonske sekte.

Parochus praedictis nuptiis ne assistat nisi consulto Ordinario, qui ex gravi causa permittere potest assistentiam parochi, dummodo
a) satis cautum sit catholicae educationi universae prolis;
b) remotum sit periculum perversionis partis catholicae (c. 1065).

Neka župnik ne prisustvuje spomenutim ženidbama, dok se ne posavjetuje s ordinarijem, koji iz važnog razloga može dopustiti prisustvovanje župnika, ali samo ako je:
a) dostatno zajamčen katolički odgoj sve djece;
b) otklonjena opasnost izopačenja katoličke strane (kan. 1065.).

Si publicus peccator aut censura aliqua notorie innodatus, e. g. socialista vel anarchista formalis, ante matrimonium recusat ad sacramentalem confessionem accedere aut cum Ecclesia reconciliari, parochus eius matrimonio ne assistat, nisi gravis urgeat causa, de qua, si fieri possit, consulat Ordinarium (c. 1066).

Ako je javni grešnik ili notorno upao u neku cenzuru, npr. formalni socijalist ili anarhist, ili prije ženidbe odbija pristupiti sakramentalnoj ispovijedi ili se pomiriti sa Crkvom, neka župnik ne prisustvuje njegovoj ženidbi, osim ako to urgira važan razlog o kojem, ako je moguće, treba tražiti savjet ordinarija (kan. 1066.).

Art. 3. **De impedimentis dirimentibus.**

897. Praenotamen.
Tanta sapientia apposuit Ecclesia impedimenta dirimentia, ut haud raro vel ipsa gubernia civilia illa adoptaverint pro matrimoniis civilibus.

Omnia ista impedimenta habent imprimis characterem *inhabilitatis*; ratio autem *poenae*, quae in aliquibus quoque invenitur, e. g. in impedimentis criminis, publicae honestatis, est prorsus secundaria, ac proinde ignorantia numquam excusat ab impedimentis dirimentibus.

Finis, propter quem Ecclesia impedimenta dirimentia matrimonium instituit, est
a) bonum publicum;
b) bonum contrahentium;
c) bonum religionis.

Numerus impedimentorum dirimentium non eodem modo assignatur, idque eo vel magis, quia in novo Codice impedimenta erroris, vis, metus tractantur in capite «de consensu matrimoniali», impedimentum autem clandestinitatis in capite «de forma celebrationis matrimonii».

Nos agimus de sequentibus 14 impedimentis:
1. erroris (et condicionis servilis);
2. vis et metus;
3. raptus;
4. impotentiae;
5. ligaminis;

Art. 3. **O ženidbenim zaprekama.**

897. Prethodna napomena.
Crkva je takvom mudrošću uredila ženidbene zapreke da su ih nerijetko i same građanske vlasti preuzele za građanske ženidbe.

Sve ove zapreke imaju prije svega biljeg *nesposobnosti* [za sklapanje ženidbe]; a razlog *kazne*, koji se također nalazi u nekima, npr. zapreka kaznenog djela, javnog ćudoređa, u potpunosti je sekundarna, te zato neznanje nikada ne ispričava od ženidbenih zapreka.

Svrha, zbog koje je Crkva ustanovila ženidbene zapreke, jest:
a) javno dobro;
b) dobro ugovornih strana;
c) dobro vjere.

Broj ženidbenih zapreka ne određuje se uvijek istim načinom, tim više što se u novom Zakoniku o zaprekama zablude, sile i straha govori u poglavlju »o ženidbenoj privoli«, a o zapreci tajnosti ženidbe u poglavlju »o obliku slavljenja ženidbe«.

Mi raspravljamo o sljedećih 14 zapreka:
1. zabluda (i ropsko stanje);
2. sila i strah;
3. otmica;
4. spolna nemoć;
5. ženidbeni vez;

6. aetatis;
7. disparitatis cultus;
8. ordinis et voti;
9. criminis;
10. consanguinitatis;
11. affinitatis;
12. publicae honestatis;
13. cognationis spiritualis;
14. cognationis legalis.

6. dob;
7. različita vjera;
8. sveti red i zavjet;
9. kazneno djelo;
10. krvno srodstvo;
11. tazbina;
12. javno ćudoređe;
13. duhovno srodstvo;
14. zakonsko srodstvo.

I. Impedimentum erroris et condicionis servilis.

898. Notiones. Error et condicio servilis aliquando ut duo distincta impedimenta enumerantur; revera autem non sunt nisi unum impedimentum habens duplex obiectum materiale. Etenim error versatur vel circa ipsam personam compartis eiusque qualitates vel circa condicionem seu statum servilem compartis. In primo casu habetur impedimentum erroris simpliciter, in altero vero impedimentum condicionis servilis.

De diversis divisionibus erroris videsis nostrum Man. Theol. mor. III 787.

Principium 1.
Ex iure naturali solus error substantialis est impedimentum dirimens matrimonii.

Ratio est, quia solus error substantialis tollit verum consensum matrimonialem ac proinde ipsum matrimonium.

I. Zapreka zablude i ropskog stanja.

898. Pojmovi. Zabluda i ropsko stanje nekoć su se brojali kao dvije različite zapreke; ali stvarno su samo jedna zapreka koja ima dvostruki materijalni objekt. Naime, zabluda se odnosi ili na samu osobu supružnika i njegove osobine [osobna svojstva] ili na ropsko stanje supružnika. U prvom slučaju postoji obična zabluda, a u drugom slučaju zapreka ropskog stanja.

O raznim podjelama zablude pogledaj naš Priručnik moralne teologije III, 787.

Načelo 1.
Po naravnom pravu, jedino bitna zabluda jest ženidbena zapreka.

Razlog je tomu što samo bitna zabluda uklanja pravu ženidbenu privolu, te zato i samu ženidbu.

Error substantialis adest in triplici casu:

1. si est *error circa ipsam personam compartis*.

Talis error (qui exsistebat in matrimonio Iacob cum Lia) hodie vix possibilis est in nostris regionibus; saltem si matrimonium non contrahitur per procuratorem;

2. si est *error circa qualitatem redundantem in errorem personae* (c. 1083, § 2).

In foro externo huiusmodi error numquam agnoscitur ut impedimentum dirimens, nisi qualitas ista sit expresse stipulata et quidem ut condicio sine qua non. Hinc idem valet ac de matrimonio sub condicione contracto. De tali condicione statuit Codex iur. can. c. 1092, n. 4: «Condicio de praeterito vel de praesenti (reddit) matrimonium validum vel non, prout id, quod condicioni subest, exsistit vel non»;

3. si est *error circa tria bona matrimonii*, scil. bonum prolis, fidei, sacramenti.

Hinc e. g. virgo, quae ignorat matrimonium esse societatem permanentem ad filios procreandos, invalide contrahit matrimonium (c. 1082).

Bitna zabluda postoji u tri slučaja:

1. ako je *zabluda glede same osobe supružnika*.

Takva zabluda (koja je postojala u ženidbi između Jakova i Lije) danas je jedva moguća u našim krajevima; barem ako se ženidba ne sklapa preko zastupnika;

2. ako je *zabluda glede osobnog svojstva koje prelazi u zabludu o osobi* (kan. 1083., § 2.).

U vanjskom sudu takva se zabluda nikada ne priznaje kao ženidbena zapreka, osim ako je to svojstvo izričito ugovoreno kao *condicio sine qua non*. Ovdje vrijedi isto što i u ženidbi sklopljenoj pod uvjetom. O takvom uvjetu određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 1092., n. 4.: »Uvjet koji se odnosi na prošlost ili sadašnjost (čini) ženidbu valjanom ili nevaljanom prema tome postoji li ili ne postoji ono što je stavljeno pod uvjet«;

3. ako je *zabluda glede tri dobra ženidbe*, tj. dobra djece, vjernosti, sakramenta.

Stoga, npr. djevica koja ne zna da je ženidba trajna zajednica usmjerena na rađanje djece, nevaljano sklapa ženidbu (kan. 1082.).

Simplex autem error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, etsi det causam contractui, non vitiat consensum matrimonialem (c. 1084).

No, obična zabluda glede jedinstvenosti ili nerazrješivosti ili sakramentalnog dostojanstva ženidbe, pa i kad je bila uzrok sklapanja ugovora, ne čini ženidbenu privolu nevaljanom (kan. 1084.).

Aliud est, si aliquid expresse stipulatum est contra unitatem vel indissolubilitatem matrimonii. Nam «si alterutra vel utraque pars positivo voluntatis actu excludat matrimonium ipsum aut omne ius ad coniugalem actum aut essentialem aliquam matrimonii proprietatem, invalide contrahit» (c. 1086, § 1).

Drugačije je ako je izričito ugovoreno nešto protiv jedinstvenosti ili nerazrješivosti ženidbe. Naime, »ako jedna ili obje ugovorne strane pozitivnim činom volje isključe samu ženidbu ili svako pravo na bračni čin ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapaju ženidbu« (kan. 1086., § 1.).

Resolves: Non adest error substantialis sed accidentalis, ac proinde matrimonium est validum, si coniux etiam graviter erravit vel deceptus est de fortuna, valetudine, honestate compartis.

Zaključit ćeš: Ne postoji bitna zabluda, nego akcidentalna zabluda, te je, stoga, ženidba valjana, ako je supružnik bio makar u teškoj zabludi o imetku, zdravlju, čestitosti supružnika.

899. Principium 2.
Ex iure ecclesiastico error condicionis servilis proprie dictae est impedimentum dirimens matrimonii.

899. Načelo 2.
Po crkvenom pravu, zabluda o ropskom stanju, u pravom značenju te riječi, jest ženidbena zapreka.

Sic enim statuit Cod. iur. can. c. 1083: «Error circa qualitatem personae irritat matrimonium, si persona libera matrimonium contrahat cum persona quam liberam putat, cum contra sit serva servitute proprie dicta.»

Naime, ovako određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 1083.: »Zabluda glede svojstva osobe čini ženidbu nevaljanom ako slobodna osoba sklapa ženidbu s osobom koju smatra slobodnom, ali koja je, naprotiv, rob u pravom smislu riječi ropstva.«

Servitus proprie dicta hodie ubique fere abolita est, quoniam tunc solum adest, quando dominus possidet servum, ita ut eum sicuti rem aliquam vendere vel alienare possit.

Ropstvo u pravom smislu riječi danas je gotovo svugdje ukinuto, jer postoji samo onda kada vlasnik posjeduje roba tako da ga može prodati ili otuđiti kao neku stvar.

Impedimentum non oritur:
1. si persona libera scienter in matrimonium ducit personam servam;
2. si servus ducit servam;
3. si servus ducit personam, quam putat liberam, quae autem revera est serva.

Zapreka ne nastaje:
1. ako slobodna osoba svjesno sklapa ženidbu s osobom koja je rob;
2. ako se rob oženi ropkinjom;
3. ako rob ženi osobu, koju smatra slobodnom, ali koja je uistinu ropkinja.

Dispensatio impedimenti ex errore *substantiali* orti nequit dari a S. Sede; est enim impedimentum iuris naturalis. Quare matrimonium ex hoc errore invalidum non convalidetur nisi per renovationem consensus compartis, quae erravit.

Dispenzaciju zapreke nastale iz *bitne* zablude Sveta Stolica ne može dati; jer je to zapreka naravnog prava. Zato ženidba, koja je nevaljana zbog te zablude, ne može konvalidirati, osim obnovom privole supružnika koji je bio u zabludi.

II. Impedimentum vis et metus.

II. Zapreka sile i straha.

Notiones vis et metus supra n. 26 sqq. iam datae sunt.

Pojmovi sile i straha već su dani gore n. 26. sl.

900. Principium 1.
Ex ipso iure naturali matrimonium est irritum, quod contractum fuit sub influxu vis physicae vel talis metus, qui totaliter perturbavit usum rationis.

900. Načelo 1.
Po samom naravnom pravu, nevaljana je ženidba koja je sklopljena pod utjecajem fizičke sile ili takvog straha koji je u cijelosti pomutio upotrebu razuma.

Ita omnes. Ratio est, quia tunc prorsus deest consensus matrimonialis ideoque ipsum matrimonium.

Tako naučavaju svi. Razlog je tomu što tada uopće nema ženidbene privole, te zato ni same ženidbe.

Principium 2.
Certo ex iure ecclesiastico et probabilius etiam ex iure naturali matrimonium est irritum, quod contractum fuit sub influxu metus, qui fuit
a) *gravis (absolute vel relative);*
b) *iniuste incussus a causa extrinseca libera;*
c) *consultus, i. e. in ordine ad matrimonium extorquendum.*

Codex iur. can. statuit c. 1087: «Invalidum est matrimonium initum ob vim vel metum gravem ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium. Nullus alius metus, etiamsi det causam contractui, matrimonii nullitatem secum fert.»

Etiam *ex iure naturali* matrimonium invalidari, quod contractum fuit ex gravi metu iniusto, docent numerosi et gravissimi auctores, ut S. Raymundus de Pennaforte, S. Thomas, Reiffenstuel, Wernz etc., quia exsistente tali metu actus quidem alius humanus perfici potest, non autem congruenter contractus matrimonialis absolute irrescindibilis.

— Ex hac sententia sequitur, ut non solum christianorum sed etiam non baptizatorum matrimonia inita sub tali metu sint invalida. Quod quidem in praxi est valde attendendum, cum apud paganos haud raro matrimonia sub gravi metu iniusto contrahantur.

Načelo 2.
Sigurno je po crkvenom pravu i vjerojatnije također po naravnom pravu nevaljana ženidba koja je sklopljena pod utjecajem straha, koji je bio:
a) *težak (apsolutno ili relativno);*
b) *nepravedno izazvan od vanjskog slobodnog uzroka;*
c) *promišljen, tj. u odnosu na iznuđivanje ženidbe.*

Zakonik kanonskog prava određuje, kan. 1087.: »Nevaljana je ženidba sklopljena zbog sile ili teškog straha, koji je izvana i nepravedno izazvan, tako da je netko prisiljen izabrati ženidbu, kako bi ga se oslobodio. Nijedan drugi strah, pa i kad daje uzrok ugovoru, ne nosi ništetnost ženidbe.«

Da je i *po naravnom pravu* nevaljana ženidba, koja je bila sklopljena iz teškog nepravednog straha, naučavaju mnogobrojni autori, te najvažniji autori kao sv. Rajmund Penjafortski, sv. Toma, Reiffenstuel, Wernz itd., jer uz postojanje takvog straha može se, doduše, izvršiti drugi ljudski čin, ali ne može prikladno ženidbeni ugovor koji je apsolutno nerazrješiv.

— Iz ovog stajališta slijedi da su nevaljane ne samo ženidbe kršćana, nego i ženidbe nekrštenih, koje su sklopljene pod takvim strahom. Na ovo pak treba dosta paziti u praksi, jer se kod pogana nerijetko sklapaju ženidbe pod teškim nepravednim strahom.

Resolves:
1. Concubinarius in periculo mortis versans et ob gravissimum timorem gehennae contrahens matrimonium valide contrahit; non est enim metus iniuste incussus. Pariter matrimonium est validum, quod contrahit iuvenis, qui seduxit virginem et nunc sub gravi metu a patre virginis cogitur vel ad ducendam virginem vel ad damna reparanda.

Zaključit ćeš:
1. Priležnik koji se nalazi u smrtnoj opasnosti i koji zbog najtežeg straha od pakla sklopi ženidbu, valjano je sklopio ženidbu; jer to nije nepravedno izazvan strah. Jednako tako, valjana je ženidba koju sklapa mladić, koji je zaveo djevicu i sada je zbog teškog straha od oca djevice prisiljen ili oženiti djevicu ili popraviti štetu.

2. Matrimonium, cui impedimentum metus obstat, non solum invalide contrahitur, sed etiam tam diu invalidum manet, quamdiu coniux, qui metum passus fuit, liberum consensum non praestiterit, idque in debita forma. Quare ius petendi irritationem matrimonii sub tali metu initi remanet integrum etiam post complures annos et post prolem iam generatam.

2. Ženidba, koju sprječava zapreka straha, ne samo da se nevaljano sklapa, nego također ostaje nevaljanom dok god supružnik, koji je pretrpio strah, ne pruži slobodnu privolu, i to u potrebnom obliku. Zato pravo na traženje poništenja ženidbe, koja je sklopljena pod takvim strahom, ostaje cjelovito i nakon proteka mnogo godina i nakon što je dijete već rođeno.

Dispensatio huius inpedimenti non conceditur ab Ecclesia; quare ad convalidandum matrimonium sub tali metu initum requiritur novus consensus maritalis libere praestitus et quidem coram parocho et duobus testibus, si impedimentum est *notorium*, secus sufficit, ut coniux, qui gravem metum passus est, praestet occulte aliquo signo externo verum consensum maritalem, dum interim consensus alterius partis saltem virtualiter perseveret.

Dispenzaciju ove zapreke Crkva ne udjeljuje. Zato je za konvalidaciju ženidbe, koja je sklopljena pod takvim strahom, potrebna nova ženidbena privola, slobodno dana, i to pred župnikom i dvojicom svjedoka, ako je zapreka *notorna*; u suprotnom je dovoljno da supružnik, koji je pretrpio teški strah, tajno pruži nekim vanjskim znakom pravu ženidbenu privolu, dok u međuvremenu privola druge strane barem virtualno traje.

III. Impedimentum raptus.

901. Notio. *Raptus est abductio violenta mulieris de loco tuto in locum non tutum matrimonii ineundi causa.*

Declaratur.
Ut raptus constituat impedimentum dirimens matrimonii, idque distinctum ab impedimento vis et metus, requiritur:

1. *Abductio violenta mulieris de loco tuto in locum non tutum*, i. e. mulier debet abduci de loco, in quo erat tuta, in locum physice et moraliter diversum, in quo non iam est tuta, e. g. ex urbe in aliam urbem, idque *violento modo*, i. e. *invita muliere*.

Quae quidem violentia potest esse vel *physica* (raptus violentiae); vel moralis, i. e. gravi metu, fraude, dolo, suggestione hypnotica peracta (raptus seductionis).

Si mulier libere consentit abductioni, tunc potius fuga est ideoque impedimentum non oritur.

2. Abductio *mulieris;* ideo impedimentum non exsistit, si vir fuit violenter abductus.

3. *Matrimonii ineundi causa*.
Finis igitur abductionis non debet esse libido satianda, vindicta sumenda etc., sed matrimonium ineundum.

III. Zapreka otmice.

901. Pojam. *Otmica je nasilno odvođenje žene iz sigurnog mjesta u nesigurno mjesto radi sklapanja ženidbe.*

Objašnjenje.
Kako bi otmica činila ženidbenu zapreku, i to različitu od zapreke sile i straha, potrebno je:

1. *Nasilno odvođenje žene iz sigurnog mjesta u nesigurno mjesto*, tj. žena treba biti odvedena iz mjesta, u kojem je bila sigurna, u mjesto koje je fizički i moralno drugačije, u kojem više nije sigurna, npr. iz grada u drugi grad, i to *nasilnim načinom*, tj. *protiv volje žene*.

A ovo nasilje može biti ili fizičko (nasilna otmica); ili moralno, tj. izvršeno teškim strahom, prijevarom, obmanom, hipnotičkom sugestijom (otmica zavođenja).

Ako je žena slobodno pristala na otmicu, tada je to prije bijeg, i zato ne nastaje zapreka.

2. Odvođenje *žene;* zato zapreka ne postoji ako je muškarac bio nasilno odveden.

3. *Radi sklapanja ženidbe.*
Dakle, cilj odvođenja ne treba biti zadovoljavanje pohote, izvršenje osvete itd., nego sklapanje ženidbe.

4. Violentae abductioni aequiperatur *violenta retentio* mulieris, cum nempe vir mulierem in loco, ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii retinet. Ita Codex iur. can. c. 1074, § 3. Quare finita est controversia hac de re olim exsistens.

4. S nasilnim odvođenjem izjednačuje se *nasilno zadržavanje* žene, naime, kada muškarac ženu u mjestu gdje ona boravi ili kamo je slobodno došla, nasilno zadrži s ciljem sklapanja ženidbe. Tako kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 1074., § 3. Stoga, završio je prijepor koji je nekada postojao glede ovog pitanja.

Cessatio huius impedimenti non solet fieri dispensatione sed liberatione mulieris. Statuit enim Codex iur. can. c. 1074, § 2: «Quodsi rapta, a raptore separata et in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, impedimentum cessat.»

Prestanak ove zapreke obično se ne zbiva dispenzacijom, nego oslobođenjem žene. Naime, određuje Zakonik kanonskog prava, kan. 1074., § 2.: »Ako oteta, nakon što je odvojena od otmičara i stavljena na sigurno i slobodno mjesto, pristane da joj dotični bude muž, zapreka prestaje.«

In periculo tamen mortis confessarius vel parochus potest dispensare ab hoc impedimento, licet mulier non sit prius posita in loco tuto, dummodo tamen ipsa praestet liberum consensum maritalem.

No, u smrtnoj opasnosti ispovjednik ili župnik može oprostiti od ove zapreke, iako žena nije prethodno stavljena na sigurno mjesto, ali samo ako ona pruži slobodnu ženidbenu privolu.

Poenae contra raptores mulierum latae sunt hae: «Qui intuitu matrimonii vel explendae libidinis causa rapuerit mulierem nolentem vi aut dolo, vel mulierem minoris aetatis consentientem quidem sed insciis vel contradicentibus parentibus aut tutoribus, ipso iure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et insuper aliis poenis pro gravitate culpae plectatur» (c. 2353).

Kazne unaprijed izrečene protiv otmičara žena jesu ove: »Tko s ciljem sklapanja ženidbe ili zadovoljavanja pohote otme ženu protiv njezine volje, silom ili prijevarom, ili maloljetnu ženu, koja pristaje, ali bez znanja ili uz protivljenje njezinih roditelja ili skrbnika, treba se po samom pravu smatrati isključenim od zakonitih crkvenih čina i treba, osim toga, biti kažnjen drugim kaznama prema težini krivnje« (kan. 2353.).

Aliae poenae in antiquo iure exsistentes sunt sublatae.

— Raptus mulierum solet etiam a legibus civilibus graviter puniri.

Druge kazne, koje su postojale u starom pravu, dokinute su.

— Otmicu žena obično strogo kažnjavaju i građanski zakoni.

IV. Impedimentum impotentiae.

IV. Zapreka spolne nemoći.

902. Notio.
Impedimentum impotentiae est impossibilitas coeundi, seu vitium animi vel corporis vel utriusque, quo quis impeditur alii (naturali modo) commisceri.

902. Pojam.
Zapreka spolne nemoći je nemogućnost spolnog općenja ili mana duše ili tijela ili oboje zbog koje je netko zapriječen da (prirodnim načinom) spolno opći s drugom osobom.

Explicatur.
Impotentia distinguitur a sterilitate; haec enim matrimonium neque dirimit neque impedit (c. 1068, § 3).

Objašnjenje.
Spolna nemoć razlikuje se od neplodnosti; jer neplodnost ne čini ženidbu ni nevaljanom ni zabranjenom (kan. 1068., § 3.).

Impossibilitas coeundi exsistit, si verus et naturalis coitus est impossibilis.

Nemogućnost spolnog općenja postoji ako je nemoguć pravi i prirodni spolni odnos.

Coitus autem recte definitur a Cardinali Gasparri (De matr. I 510): «immissio membri virilis in vaginam mulieris cum seminis effusione». Quare si coitus est possibilis, quamvis desit facultas generandi, ut e. g. in muliere cui excisa sunt duo ovaria et uterus, impedimentum impotentiae non adest.

Spolni odnos je pak točno definirao kardinal Gasparri (*De matr*. I. 510.): »Unošenje muškog spolnog organa u vaginu žene s izlučivanjem sjemena«. Stoga, ako je moguć spolni odnos, makar nedostaje sposobnost rađanja, npr. ako su ženi odstranjena oba jajnika i maternica, ne postoji zapreka spolne nemoći.

Causae, ex quibus oritur impossibilitas coeundi, partim sunt *corporales*, partim *spirituales*.

Uzroci zbog kojih nastaje nemogućnost spolnog odnosa dijelom su *tjelesni*, a dijelom *duhovni*.

Propter defectum *corporalem* laborat hoc impedimento

a) *vir* eunuchus vel spado, qui scil. caret utroque testiculo; deinde is, cui deest membrum virile vel cui adest ita difforme, ut coitus sit prorsus impossibilis, e. g. in nonnullis casibus hypospadiae et epispadiae;

b) *mulier*, quae caret vagina vel habet vaginam ita arctam, ut prorsus nullus coitus sit possibilis, vel quae laborat morbo vaginismi incurabilis.

Zbog *tjelesnog* nedostatka, ovom su zaprekom zahvaćeni:

a) *muškarac* eunuh ili uškopljenik, tj. koji nema oba testisa; zatim onaj tko nema spolni organ ili kojemu je spolni organ toliko deformiran da je spolni odnos u potpunosti nemoguć, npr. u nekim slučajevima hipospadije i epispadije;

b) *žena*, koja nema vaginu ili ima toliko usku vaginu da uopće nije moguć nikakav spolni odnos ili koja boluje od neizlječive vaginalne bolesti.

Propter defectum spiritualem laborat hoc impedimento vir affectus perfecta anaesthesia sexuali vel nonnullis morbis mentalibus.

Zbog duhovnog nedostatka ovom je zaprekom zahvaćen muškarac koji ima potpunu spolnu anesteziju ili neke mentalne bolesti.

Probabilius impedimentum impotentiae oritur quoque ex *vasectomia*, i. e. ex sectione «vasorum deferentium». Haec operatio chirurgica hodie frequenter peragitur.

Zapreka spolne nemoći nastaje vjerojatnije i iz *vazektomije*, tj. iz odstranjenja »sjemenovoda«.
Ova se kirurška operacija danas često obavlja.

Divisiones. Distinguitur:

1. impotentia *antecedens* et *consequens*, prout antecedit vel consequitur matrimonium;

2. impotentia *perpetua* et *temporaria*, prout numquam vel aliquando cessabit;

Podjele. Razlikuju se:

1. *prethodna* i *naknadna* spolna nemoć, prema tome prethodi li sklapanju ženidbe ili je naknadno nastala;

2. *trajna* i *privremena* spolna nemoć, prema tome hoće li jednom prestati ili neće nikada prestati;

3. impotentia *absoluta* et *relativa*, prout reddit copulam carnalem impossibilem cum omni vel tantum cum aliqua determinata persona.

3. *apsolutna* i *relativna* spolna nemoć, prema tome čini li spolni odnos nemogućim sa svakom osobom ili samo s nekom određenom osobom.

903. Principium.
«Impotentia antecedens et perpetua, sive ex parte viri sive ex parte mulieris, sive alteri cognita sive non, sive absoluta sive relativa, matrimonium ipso naturae iure dirimit. Si impedimentum impotentiae dubium sit, sive dubio iuris sive dubio facti, matrimonitum non est impediendum.»

903. Načelo.
»Prethodna i trajna spolna nemoć, bilo na strani muškarca bilo na strani žene, bilo da je poznata drugoj strani bilo da nije poznata, bilo apsolutna bilo relativna, po samom naravnom pravu čini ženidbu ništetnom. Ako je zapreka spolne nemoći dvojbena, bilo zbog pravne dvojbe bilo zbog činjenične dvojbe, ženidbu ne treba sprječavati.«

Ita Codex iur. can. c. 1068.
Nonnulli veteres theologi docebant impotentiam non esse impedimentum matrimonii, si fuerit cognita ab utraque parte, sed haec sententia nunc relinquenda est.

Tako kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 1068.
Neki stari teolozi naučavali su da spolna nemoć nije ženidbena zapreka ako je bila poznata i jednoj i drugoj strani, ali ovo mišljenje danas treba napustiti.

Modus agendi parochi et confessarii. Maxima prudentia opus est, si confessarius vel parochus dubitat, num paenitens matrimonium initurus vel matrimonio iam iunctus sit impotens.

Način postupanja župnika i ispovjednika. Potrebna je velika razboritost ako ispovjednik ili župnik sumnja da je pokornik, koji namjerava sklopiti ženidbu ili je već sklopio ženidbu, spolno nemoćan.

a) Si dubium oritur *ante* matrimonium, ope periti et timorati medici investiganda est veritas. Dubio persistente, licet matrimonium inire, dummodo adsit gravis causa et uterque contrahens cognoscat impedimentum dubium.

a) Ako je dvojba nastala *prije* ženidbe, treba istražiti istinu pomoću stručnog i savjesnog liječnika. Ako dvojba i dalje postoji, dopušteno je sklopiti ženidbu samo ako postoji važan razlog i obje ugovorne strane znaju za dvojbu o zapreci.

b) Si dubium oritur *post* matrimonium, iterum investiganda est veritas ope periti et timorati medici; qui si affirmat, impotentiam *certo adesse*, coniuges putativi possunt ex gravi causa relinqui in bona fide. Sin autem coniuges sunt in mala fide, i. e. si cognoscunt impedimentum, possunt et debent se separare propria auctoritate quoad torum; quoad vinculum autem et habitationem nequeunt se separare sine licentia S. Sedis.

b) Ako je dvojba nastala *nakon* sklapanja ženidbe, opet treba istražiti istinu pomoću stručnog i savjesnog liječnika. Ako on potvrdi da spolna nemoć *sigurno postoji*, putativni supružnici mogu se iz važnog razloga ostaviti u dobroj vjeri. No, ako su supružnici u zloj vjeri, tj. ako im je zapreka poznata, mogu se i moraju razdvojiti vlastitom odlukom što se tiče postelje. Ali, što se tiče veza i stanovanja, ne mogu se razdvojiti bez dopuštenja Svete Stolice.

— Si impotentia post seriam investigationem remanet dubia, coniuges possunt licite uti coniugio, quamquam copula carnalis nequeat perfecto modo peragi.

— Ako spolna nemoć nakon ozbiljne istrage ostane dvojbena, supružnici mogu dopušteno koristiti ženidbu, premda se spolni odnos ne može izvesti savršenim načinom.

V. Impedimentum ligaminis.

V. Zapreka ženidbenog veza.

904. Notio.

Impedimentum ligaminis est inhabilitas contrahendi novum matrimonium, durante vinculo prioris matrimoni sive rati sive consummati.

904. Pojam.

Zapreka veza je nesposobnost sklapanja nove ženidbe dok traje vez ranije ženidbe bilo tvrde bilo izvršene.

Hoc impedimentum oritur ex iure tam naturali quam positivo-divino.

Ova zapreka potječe kako iz naravnog tako i iz pozitivno-božanskog prava.

Quomodo matrimonium ratum possit solvi per professionem religiosam sollemnem et dispensationem pontificiam, matrimonium vero legitimum per privilegium Paulinum, dictum est supra n. 849 sqq.

Kako se može razriješiti tvrda ženidba polaganjem svečanog redovničkog zavjeta i dispenzacijom prvosvećenika, a zakonita ženidba Pavlovom povlasticom, rečeno je gore n. 849. sl.

Quamvis prius matrimonium sit irritum aut solutum qualibet ex causa, non ideo licet aliud contrahere, antequam de prioris nullitate aut solutione legitime et certo constet (c. 1069, § 2).

Iako je ranija ženidba ništetna ili razriješena iz kojeg god razloga, nije zato dopušteno sklopiti drugu ženidbu, sve dok se zakonito i sigurno ne utvrdi ništetnost ili razrješenje ranije ženidbe (kan. 1069., § 2.).

Quare praesertim si agitur de dubia morte prioris coniugis, requiritur praevia declaratio mortis, et quidem non solum a civili sed etiam ab ecclesiastica auctoritate pronuntiata. Quomodo haec *declaratio mortis* obtinenda sit, vide in nostro Man. Theol. mor. III 806.

Stoga, naročito ako je riječ o dvojbenoj smrti ranijeg supružnika, potrebno je prethodno proglašenje smrti, i to objavljeno ne samo od strane građanske vlasti, nego i od crkvene vlasti. Kako se postiže *proglašenje smrti*, pogledaj u našem Priručniku moralne teologije III., 806.

Poenae contra violantes impedimentum ligaminis.

Kazne protiv prekršitelja zapreke veza.

1. Si quis *bona fide* secundas nuptias contraxerit ligatus impedimento ligaminis, nullam quidem ecclesiasticam poenam incurrit, sed debet, cognita veritate, ilico se separare a secundo coniuge.

1. Ako netko *u dobroj vjeri* sklopi drugu ženidbu vezan zaprekom ženidbenog veza, ne upada, doduše, ni u kakvu crkvenu kaznu, ali se treba odmah čim sazna istinu odvojiti od drugog supružnika.

2. Qui secundas nuptias *scienter* attentaverit, ligatus matrimonio, contrahit ipso facto:

a) impedimentum criminis, de quo infra n. 908;

b) irregularitatem ob bigamiam (c. 984, n. 4);

c) infamiam iuris (c. 2356).

2. Tko *znajući* pokuša drugu ženidbu, iako je već vezan ženidbom, *ipso facto* upada u:

a) zapreku kaznenog djela, o kojoj govorimo dolje n. 908.;

b) nepravilnost zbog dvoženstva (kan. 984., n. 4.);

c) pravnu beščasnost (kan. 2356.).

Si, spreta Ordinarii monitione, in illicito contubernio persistat, pro diversa reatus gravitate excommunicetur vel personali interdicto plectatur (ib.).

Ako, prezrevši opomenu ordinarija, ustraje u nedopuštenom suložništvu, prema različitoj težini krivnje treba se kazniti izopćenjem ili osobnim interdiktom (ibid.).

VI. Impedimentum aetatis.

VI. Zapreka dobi.

905. Notio.
Impedimentum aetatis est defectus legitimae aetatis a iure ecclesiastico requisitae ad validum matrimonium.

905. Pojam.
Zapreka dobi je manjak zakonske dobi koju traži crkveno pravo za valjanu ženidbu.

Statuit autem Codex iur. can. c. 1067: «Vir ante decimum sextum aetatis annum completum, mulier ante decimum quartum item completum, matrimonium validum inire non possunt. Licet matrimonium post praedictam aetatem contractum validum sit, curent tamen animarum pastores ab eo avertere iuvenes ante aetatem, qua secundum regionis receptos mores, matrimonium iniri solet.»

Naime, Zakonik kanonskog prava određuje, kan. 1067.: »Ne mogu sklopiti valjanu ženidbu muškarac prije navršene šestnaeste godine, a žena prije navršene četrnaeste godine života. Iako je valjana ženidba sklopljena nakon navedene dobi, neka dušobrižnici ipak nastoje odvratiti mlade od sklapanja ženidbe prije dobi u kojoj se obično sklapa prema usvojenim običajima pokrajine.«

Hoc impedimentum utpote iuris mere ecclesiastici non obligat non baptizatos, ac proinde valida sunt matrimonia a paganis contracta ante praedictam aetatem.

Budući da je ovo zapreka čisto crkvenog prava, ne obvezuje nekrštene, te su zato valjane ženidbe koje su sklopili pogani prije navedene dobi.

VII. Impedimentum disparitatis cultus.

906. Notio.
Impedimentum disparitatis cultus dirimit matrimonium inter personam non baptizatam et personam baptizatam in Ecclesia catholica vel ad eandem ex haeresi aut schismate conversam (c. 1070, § 1).

Explicatur.
Hoc impedimentum est iuris ecclesiastici atque (iuxta vigentem disciplinam) non obligat Protestantes aliosque baptizatos extra Ecclesiam catholicam. Proinde si e. g. Protestans contrahit matrimonium cum Iudaea, non ligatur hoc impedimento.

In ordine ad matrimonium baptismus dubius censetur validus. Quare si pars tempore contracti matrimonii tamquam baptizata communiter habebatur aut eius baptismus erat dubius, standum est pro valore matrimonii, donec certo probetur, alteram partem baptizatam esse, alteram vero non baptizatam (ib. § 2).

Cum autem *certo* constiterit, baptismum dubium reapse esse invalidum, matrimonium nequit *privata auctoritate* rescindi propter exsistens impedimentum disparitatis cultus, sed requiritur auctoritas Ordinarii loci, qui citatis partibus matrimonii nullitatem declarare potest cum interventu tamen defensoris vinculi (c. 1990).

VII. Zapreka različite vjere.

906. Pojam.
Zapreka različite vjere čini ništetnom ženidbu između nekrštene osobe i osobe krštene u Katoličkoj Crkvi ili koja se u nju obratila iz krivovjerja ili raskola (kan. 1070., § 1.).

Objašnjenje.
Ovo je zapreka crkvenog prava i (prema važećoj disciplini) ne obvezuje protestante i druge koji su kršteni izvan Katoličke Crkve. Stoga, ako npr. protestant sklopi ženidbu sa Židovkom, nije vezan ovom zaprekom.

U odnosu na ženidbu, dvojbeno krštenje smatra se valjanim. Stoga, ako se općenito držalo da je stranka u vrijeme sklapanja ženidbe bila krštena ili ako je njezino krštenje bilo dvojbeno, treba smatrati da je ženidba valjana, sve dok se sigurno ne dokaže da je jedna stranka krštena, a da druga nije krštena (ibid., § 2.).

No, ako se *sigurno* utvrdi da je dvojbeno krštenje zaista nevaljano, ženidba se ne može raskinuti *privatnim autoritetom* zbog postojanja zapreke različite vjere, nego je potreban autoritet mjesnog ordinarija, koji može, pošto je saslušao stranke, proglasiti ništetnost ženidbe, ali je potrebno sudjelovanje branitelja veza (kan. 1990.).

Cessatio huius impedimenti contingit:

1. per *validam susceptionem baptismi* et legitimam renovationem consensus matrimonialis;

2. per *dispensationem S. Sedis* (i. e. S. Officii). In hac dispensatione, quam in periculo mortis vel in alio casu urgenti possunt quoque dare Ordinarius loci, parochus, confessarius, omnes cautiones exigendae sunt, quae supra n. 892 pro dispensatione mixtae religionis indicatae sunt (c. 1071).

Prestanak ove zapreke zbiva se:

1. *valjanim primanjem krštenja* i zakonitom obnovom ženidbene privole;

2. *dispenzacijom Svete Stolice* (tj. Sv. Oficija). U ovoj dispenzaciji, koju u smrtnoj opasnosti ili u drugom hitnom slučaju mogu dati mjesni ordinarij, župnik, ispovjednik, treba tražiti sva jamstva koja su gore n. 892. navedena za dispenzaciju od mješovite vjere (kan. 1071).

VIII. Impedimentum ordinis et voti.

907. Disciplina vigens.

Invalide matrimonum attentant:
1. *clerici in sacris ordinibus constituti* (c. 1072);
2. *religiosi, qui vota sollemnia professi sunt aut vota simplicia, quibus ex speciali S. Sedis praescripto vis addita est nuptias irritandi* (c. 1073).

VIII. Zapreka svetog reda i zavjeta.

907. Važeća disciplina.

Nevaljano pokušavaju sklopiti ženidbu:
1. klerici koji su primili svete [više] *redove* (kan. 1072.);
2. *redovnici koji su položili svečane zavjete ili jednostavne zavjete kojima je po posebnoj odredbi Svete Stolice dana snaga da ženidbu čine ništetnom* (kan. 1073.).

Explicatur. Quantum ad 1.

In Ecclesia orientali soli episcopi, presbyteri, diaconi prohibentur contrahere matrimonium; in Ecclesia autem *latina* etiam subdiaconi.

Objašnjenje. Što se tiče 1.

U Istočnoj Crkvi zabranjeno je sklapanje ženidbe samo biskupu, prezbiteru i đakonu; a u *Latinskoj* Crkvi zabranjeno je također podđakonu.

Requiritur autem, ut ordo sacer sit susceptus valide, libere, absque metu gravi iniuste incusso, cum cognitione obligationis caelibatus. Secus impedimentum non oritur, nisi tamen remoto metu clericus eandem ordinationem ratam habet saltem tacite per ordinis exercitium et per voluntatem se subiciendi obligationibus clericalibus (c. 214).

No, traži se da sveti red bude primljen valjano, slobodno, bez nanošenja teškog straha, uz znanje o obvezi celibata. U suprotnom, ne nastaje zapreka, osim ako je naknadno, poslije uklanjanja straha, isti klerik pristao na svoje ređenje, barem prešutno vršenjem reda i voljom da se podvrgne kleričkim obvezama (kan. 214.).

Cessatio huius impedimenti difficillime obtinetur. Quousque se extendat dispensandi facultas concessa confessariis in articulo mortis, dicetur infra n. 927.

Prestanak ove zapreke teško je postići. Dokle se proteže ovlaštenje dispenziranja udijeljeno ispovjednicima za čas smrti, govorit će se dolje n. 927.

Quantum ad 2.
Vota, quae sunt impedimenta dirimentia, sunt:

1. vota *sollemnia*, quae usuveniunt in ordinibus religiosis stricte dictis;

2. vota *simplicia* Iesuitarum (Gregorius XIII, Const. «Ascendente Domino» d. 25 Maii 1584).

Što se tiče 2.
Zavjeti, koji su ženidbene zapreke, jesu:

1. *svečani* zavjeti, koji su uobičajeni u redovničkim družbama u strogom smislu riječi;

2. *jednostavni* zavjeti isusovaca (Grgur XIII., konst. »Ascendente Domino«, 25. svibnja 1584.).

Cessatio huius impedimenti facilius obtinetur quam praecedentis.

Prestanak ove zapreke lakše se postiže nego prethodne.

Poenae statutae contra clericos et religiosos sollemniter professos, qui praesumunt attentare matrimonium, sunt:

1. *excommunicatio* S. Sedi simpliciter reservata (c. 2388);

Kazne određene protiv klerika i svečano zavjetovanih redovnika, koji se usude pokušati sklapanje ženidbe, jesu:

1. *izopćenje* pridržano Svetoj Stolici na običan način (n. 2388.);

2. *irregularitas ex delicto* (ex bigamia similitudinaria) (c. 985, n. 3);

2. *nepravilnost* zbog kaznenog djela (zbog prividnog dvoženstva) (kan. 985., n. 3.);

3. *dimissio ex ordine* (c. 646, § 1, n. 3). Ipso enim facto habendi sunt tamquam legitime dimissi ii religiosi, qui attentant aut contrahunt matrimonium, etiam civile;

3. *otpuštenje iz reda* (kan. 646., § 1., n. 3.). Naime, treba smatrati da su *ipso facto* otpušteni oni redovnici koji pokušaju ili sklope ženidbu, pa i građansku;

4. *poenae latae contra clericos concubinarios* (c. 2359).

4. *kazne izrečene protiv klerika priležnika* (kan. 2359.).

IX. Impedimentum criminis.

IX. Zapreka kaznenog djela.

908. Notio.
Impedimentum criminis est lex ecclesiastica, qua a matrimonio valido arcentur personae, quae commiserunt aut adulterium qualificatum aut coniugicidium qualificatum.

908. Pojam.
Zapreka kaznenog djela je crkveni zakon kojim se sprječavaju u sklapanju valjane ženidbe osobe koje su počinile ili kvalificirani preljub ili kvalificirano ubojstvo supružnika.

Explicatur.
Adulterium qualificatur seu crescit in malitia tribus modis:

1. per adiectam promissionem futuri matrimonii;

2. per adiunctam attentationem matrimonii;

3. per adiunctum coniugicidium.

Objašnjenje.
Preljub postaje kvalificiran ili raste u zloći na tri načina:

1. uz pridruženo obećanje buduće ženidbe;

2. uz pridružen pokušaj sklapanja ženidbe;

3. uz pridružen pokušaj ubojstva supružnika.

Coniugicidium qualificatur ex hoc, quod communi consilio perpetratur.

Ubojstvo supružnika postaje kvalificirano po tome što je počinjeno zajedničkom odlukom.

Sunt igitur quattuor casus, in quibus hoc impedimentum oritur:

1. *ex adulterio cum promissione matrimonii;*

2. *ex adulterio cum attentatione matrimonii;*

3. *ex adulterio cum coniugicidio patrato ab uno adultero;*

4. *ex coniugicidio patrato ab utroque communi consilio.*

Postoji, dakle, četiri slučaja u kojima nastaje ova zapreka:

1. *iz preljuba s obećanjem ženidbe;*

2. *iz preljuba s pokušajem ženidbe;*

3. *iz preljuba s ubojstvom supružnika, koje je počinio jedan od preljubnika;*

4. *iz ubojstva koje su zajedničkom odlukom počinili oboje preljubnika.*

Veteres auctores solebant distinguere tres casus his verbis expressos: *utroque* (coniugicidium) patrante = quartus casus; *uno patrante* = tertius casus; *neutro* patrante = primus et secundus casus.

Stari autori obično su razlikovali tri slučaja izražena u ovim riječima: *kad oboje počine* (ubojstvo supružnika) = četvrti slučaj; *kad jedan počini* = treći slučaj; *kad nijedan ne počini ubojstvo* = prvi i drugi slučaj.

909. I. casus:
Adulterium cum promissione matrimonii.

909. I. slučaj:
Preljub s obećanjem ženidbe.

Ut impedimentum in hoc casu revera adsit, requiritur **ex parte adulterii**, ut sit:

1. *verum*, i. e. ut verum et validum matrimonium frangatur;

2. *formale ex utraque parte*, i. e. uterque peccans debet scire unum idemque (vel duo matrimonia) frangi, seu aliis verbis: uterque debet cognoscere alterutrum esse coniugatum; nec sufficit, ut utraque pars sciat seipsam esse coniugatam;

Kako bi ova zapreka zaista postojala, potrebno je **sa strane preljuba**, da bude:

1. *pravi*, tj. da se prekrši prava i valjana ženidba;

2. *formalan s obje strane*, tj. oba supružnika trebaju znati da krše jednu te istu ženidbu (ili dvije ženidbe), ili drugim riječima: oba preljubnika trebaju znati da je druga osoba u braku; i nije dovoljno da obje strane znaju da su same u braku;

3. *consummatum*, i. e. per copulam perfectam ex se aptam ad generationem. Ergo non sufficit copula onanistica.

3. *izvršen*, tj. dovršen spolnim odnosom koji je po sebi prikladan za rađanje. Dakle, nije dovoljan onanistički odnos.

ex parte promissionis, ut sit:

sa strane obećanja, da bude:

1. *vera et seria*. Ergo non sufficit ficta neque solum desiderium aut propositum;

1. *pravo i ozbiljno*. Dakle, nije dovoljno hinjeno obećanje ili samo želja ili odluka;

2. *libera* et non gravi metu extorta;

2. *slobodno*, a ne iznuđeno teškim strahom;

3. *mutua*. Codex enim c. 1075, n. 1 requirit, ut fidem sibi mutuo dederint de matrimonio ineundo;

3. *uzajamno*. Naime, Zakonik u kan. 1075., n. 1. traži da su si međusobno dali vjeru o sklapanju ženidbe;

4. *absoluta*, vel saltem, si facta est sub condicione, ut condicio sit impleta;

4. *bezuvjetno*, ili barem da je uvjet ispunjen ako je dano pod uvjetom;

5. *durante eodem matrimonio*, i. e. utrumque scil. adulterium et promissio debent fieri perdurante eodem legitimo matrimonio. Quare e. g. impedimentum non adest, si Petrus promisit matrimonium Bertae, deinde contraxit matrimonium cum Anna, et durante hoc matrimonio adulterium commisit cum Berta.

5. *tijekom trajanja iste ženidbe*, tj. oboje - i preljub i obećanje - trebaju se dogoditi tijekom iste zakonite ženidbe. Stoga, zapreka ne postoji ako je npr. Petar obećao ženidbu Berti, a zatim sklopio ženidbu s Anom, i tijekom te ženidbe počinio preljub s Bertom.

910. II. casus:
Adulterium cum attentatione matrimonii.

910. II. slučaj:
Preljub s pokušajem ženidbe.

1. Ex parte *adulterii* eaedem requiruntur condiciones, quae supra pro primo casu indicatae sunt.

1. Sa strane *preljuba* potrebni su isti uvjeti koji su gore naznačeni za prvi slučaj.

2. *Attentatio* matrimonii exsistit, si vir et femina exstantis impedimenti ligaminis conscii vere et serio sibi praestant consensum maritalem per verba de praesenti (sive publice sive clandestine). Talis attentatio matrimonii hodie frequenter accidit in matrimonio *civili*, quod coniux contrahit, postquam obtinuit divortium civile prioris matrimonii validi.

2. *Pokušaj* sklapanja ženidbe postoji ako muškarac i žena, koji su svjesni da postoji zapreka ženidbenog veza, stvarno i ozbiljno međusobno izraze ženidbenu privolu riječima u sadašnjem vremenu (bilo javno bilo potajno). Takav se pokušaj ženidbe danas često događa u *građanskoj* ženidbi, koji supružnik sklapa nakon što je dobio građanski razvod ranije valjane ženidbe.

Impedimentum criminis non oritur, si contrahentes nil aliud intendunt nisi concubinatum, vel si alteruter ignorat vinculum prioris matrimonii.

Zapreka kaznenog djela ne nastaje ako ugovorne strane ništa drugo ne namjeravaju osim priležništva ili ako jedna od njih ne zna za zapreku ranije ženidbe.

911. III. casus: Adulterium cum coniugicidio patrato ab uno adultero.

911. III. Preljub s počinjenim ubojstvom supružnika od strane jednog od preljubnika.

1. Ex parte *adulterii* requiruntur iterum eaedem condiciones, quae supra pro primo casu indicatae sunt.

1. Sa strane *preljuba* potrebni su opet isti uvjeti koji su gore naznačeni za prvi slučaj.

2. Ex parte *coniugicidii* requiritur:

2. Sa strane *ubojstva supružnika* potrebni su:

a) *mors re ipsa secuta* ex actione sive physica sive morali unius adulteri;

a) *smrt koja je stvarno uslijedila* bilo iz fizičkog bilo iz moralnog čina jednoga od preljubnika;

b) *mors illata ex intentione matrimonium contrahendi cum adultero*. Quare si mors infertur ex alio motivo, e. g. ex odio, impedimentum non oritur.

b) *smrt nanesena iz namjere sklopiti ženidbu s preljubnikom*. Stoga, ako je smrt nanesena iz drugog motiva, npr. iz mržnje, zapreka ne nastaje.

912. IV. casus: Coniugicidium patratum communi consilio.

In hoc casu non requiritur adulterium, quamvis in praxi soleat quoque adesse adulterium.

Ex parte coniugicidii requiritur, ut sit:

1. *verum*, i. e. ut verus (et non putativus) coniux revera occidatur;

2. *mutuum consilium* seu machinatio ad patrandum coniugicidium. Quare uterque debet habere verum influxum in mortem coniugis; ideoque non sufficit approbatio postea data;

3. *coniugicidium factum cum intentione matrimonium contrahendi cum complice.*

912. IV. slučaj: Ubojstvo supružnika počinjeno zajedničkom odlukom.

U ovom slučaju nije potreban preljub, iako u praksi obično postoji i preljub.

Sa strane ubojstva supružnika potrebno je da bude:

1. *pravo*, tj. da se pravi (a ne putativni) supružnik uistinu ubije;

2. *obostrana odluka* ili spletkarenje radi počinjenja ubojstva supružnika. Stoga, oboje trebaju imati pravi utjecaj na smrt supružnika;

3. *ubojstvo supružnika s namjerom sklapanja ženidbe sa sudionikom u kaznenom djelu.*

913. Multiplicatio huius impedimenti oritur:

1. si sunt duo vel plura matrimonia, quibus iniuria infertur;

2. si in idem matrimonium committuntur diversa crimina, non autem si eadem crimina multiplicantur, e. g. si durante eodem matrimonio accidunt inter duas personas complices plura adulteria pluresque promissiones matrimonii.

913. Umnažanje ove zapreke nastaje:

1. ako postoje dvije ili više ženidaba kojima se nanosi nepravda;

2. ako se protiv iste ženidbe čine različita kaznena djela, ali ne i ako se ista kaznena djela umnažaju, npr. ako se tijekom iste ženidbe događa između dvije osobe u sudioništvu više preljuba i više obećanja ženidbe.

Cessatio huius impedimenti obtinetur per legitimam dispensationem, quae tamen non solet concedi, si agitur de coniugicidio publico.

Primus et secundus casus huius impedimenti censentur impedimentum minoris gradus, ut iam supra dictum est.

Nota.
Quamvis hoc impedimentum habeat quoque characterem poenalem, tamen nulla ipsius ignorantia excusat.

Prestanak ove zapreke postiže se zakonitom dispenzacijom, ali koja se obično ne daje ako je riječ o javnom ubojstvu supružnika.

Prvi i drugi slučaj ove zapreke smatra se zaprekom manjeg stupnja, kao što je već rečeno.

Napomena.
Iako i ova zapreka ima kazneni karakter, ipak od nje ne ispričava nikakvo neznanje.

X. Impedimentum consanguinitatis.

914. Notio.
Impedimentum consanguinitatis seu cognationis naturalis est propinquitas personarum ab eodem stipite propinquo per carnalem generationem descendentium, quae irritat matrimonium intra determinatos gradus.

Explicatur.
Ad recte iudicandam et mensurandam consanguinitatem oportet attendere ad tria: ad stipitem, lineam, gradum.

1. *Stipes* (radix, truncus) consanguinitatis vocatur illa persona (sive vir sive femina), a qua tamquam a radice communi nupturientes per carnalem generationem descendunt. Hinc e. g. avus est communis stipes nepotum.

X. Zapreka krvnog srodstva.

914. Pojam.
Zapreka krvnog srodstva ili naravnog srodstva jest bliskost osoba koje potječu iz istog zajedničkog korijena tjelesnim rađanjem, a koje čini ženidbu ništetnom između određenih koljena.

Objašnjenje.
Za ispravno prosuđivanje i mjerenje krvnog srodstva potrebno je paziti na troje: na korijen, lozu i stupanj [koljeno].

1. *Korijen* (radix, truncus) krvnog srodstva je naziv za onu osobu (bilo muškarac bilo žena) iz koje mladenci kao iz zajedničkog korijena potječu tjelesnim rađanjem. Stoga, npr. djed je zajednički korijen unuka.

2. *Linea* vocatur naturalis *series personarum*, quae ab eodem stipite originem ducunt.

2. *Loza* je naziv za naravni *slijed osoba*, koje vuku podrijetlo iz istog korijena.

Distinguitur duplex linea: altera *recta*, in qua singulae personae ab invicem descendunt (linea descendens: avus, pater, filius) vel ascendunt (linea ascendens: filius, pater, avus).

Razlikuje se dvostruka loza: jedna je *ravna*, u kojoj pojedine osobe potječu [silaze] jedna od druge (silazna loza: djed, otac, sin) ili uzlaze (uzlazna loza: sin, otac, djed).

Altera linea est *collateralis* (transversa, obliqua), in qua quidem singulae personae non descendunt *ab invicem*, sed descendunt ab uno eodemque stipite, e. g. frater et soror descendunt non ab invicem, sed ab eodem stipite, i. e. patre.

Druga je *pobočna* loza (transversa, obliqua), u kojoj pojedine osobe, doduše, ne potječu jedna od druge, ali potječu od jednog te istog korijena, npr. otac i sestra ne potječu *jedno od drugoga*, ali potječu od istog korijena, tj. oca.

— Si nupturientes distant *aequaliter* a stipite communi, sicuti in exemplo allato fratris et sororis, est linea collateralis aequalis; secus est linea collateralis inaequalis.

— Ako su mladenci *jednako* udaljeni od zajedničkog korijena, kao u izloženom primjeru brata i sestre, to je jednaka pobočna loza; inače je nejednaka pobočna loza.

3. *Gradus* est mensura distantiae a communi stipite et valent sequentes regulae:

3. *Stupanj* [koljeno] je mjera udaljenosti od zajedničkog korijena, a za nj vrijede sljedeća pravila:

a) *in linea recta tot sunt gradus, quot sunt generationes, vel* (quod idem est) *tot sunt gradus, quot sunt personae, dempto stipite*, e. g. inter avum et nepotem sunt duo gradus, quia sunt duae generationes, scil. avus genuit patrem, pater genuit filium, aut tres personae (computato stipite), scil. avus, pater, filius;

a) *u ravnoj lozi toliko je stupnjeva koliko rođenja, ili* (što je isto) *toliko je stupnjeva koliko je osoba, oduzevši korijen*, npr. između djeda i unuka su dva stupnja, jer su dva rođenja, tj. djed je rodio oca, otac je rodio sina, ili tri osobe (uračunavši i korijen), tj. djed, otac, sin;

b) *in linea collaterali aequali tot sunt gradus, quot sunt generationes* (seu personae, dempto stipite), *computatae ex una tantum parte*, e. g. inter consobrinos sunt duo gradus in linea collaterali, quia a communi stipite computantur ex una parte duae generationes;

b) *u jednakoj pobočnoj lozi toliko je stupnjeva koliko je rođenja* (ili osoba, oduzevši korijen), *zbrojenih samo s jedne strane*, npr. između bratića su dva stupnja u pobočnoj lozi, jer se od zajedničkog korijena zbrajaju dva rođenja s jedne strane;

c) *in linea collaterali inaequali tot sunt gradus, quot sunt generationes in linea longiore* (c. 96); ideoque adagium dicit: gradus remotior trahit ad se propinquiorem, e. g. si ex una linea sunt tres generationes, ex altera vero duae, solet dici: nupturientes sunt consanguinei in tertio gradu attingente secundo.

c) *u nejednakoj pobočnoj lozi toliko je stupnjeva koliko je rođenja u dužoj lozi* (kan. 96.); i zato izreka kaže: dalji stupanj privlači k sebi bliži, npr. ako su po jednoj lozi tri rođenja, a po drugoj dva rođenja, obično se kaže: mladenci su rođaci u trećem stupnju koji dodiruje drugi.

Ad facilius inveniendos et computandos gradus consanguinitatis iam in vetere corpore iuris canonici delineata fuit sic dicta «arbor consanguinitatis», cuius figuram iuxta novum ius mutatam in pagina sequente damus (Fig. 1).

Radi lakšeg pronalaska i računanja stupnjeva srodstva već je u starom Corpusu iuris canonici ocrtano takozvano »rodoslovno stablo«, čiju figuru prema promjenama u novom pravu dajemo na sljedećoj stranici (Fig. 1).

915. Divisiones. Consanguinitas distinguitur:

915. Podjele. Krvno srodstvo razlikuje se na:

a) *Legitima* et *illegitima*, prout generatio facta est in legitimo matrimonio aut extra matrimonium. Potest tamen proles illgitima legitimari, ut infra dicetur n. 942.

a) *Zakonito* i *nezakonito*, prema tome je li se rođenje dogodilo u zakonitoj ženidbi ili izvan ženidbe. Ipak, nezakonita djeca mogu se pozakoniti, o čemu će biti riječi dolje n. 942.

b) *Plena* (perfecta) et *minus plena* (imperfecta), prouti personae consanguineae descendunt ex iisdem *ambobus* parentibus, vel tantum ex eodem patre eademve matre.

— Fratres habentes eundem patrem, sed non eandem matrem vocantur «consanguinei», habentes autem eandem matrem, sed non eundem patrem appellantur «uterini»; habentes vero eundem patrem et eandem matrem dicuntur «germani».

c) *Cognatio* et *agnatio*, prout consanguinitas orta est per lineam femineam seu matrem vel per lineam masculinam seu patrem.

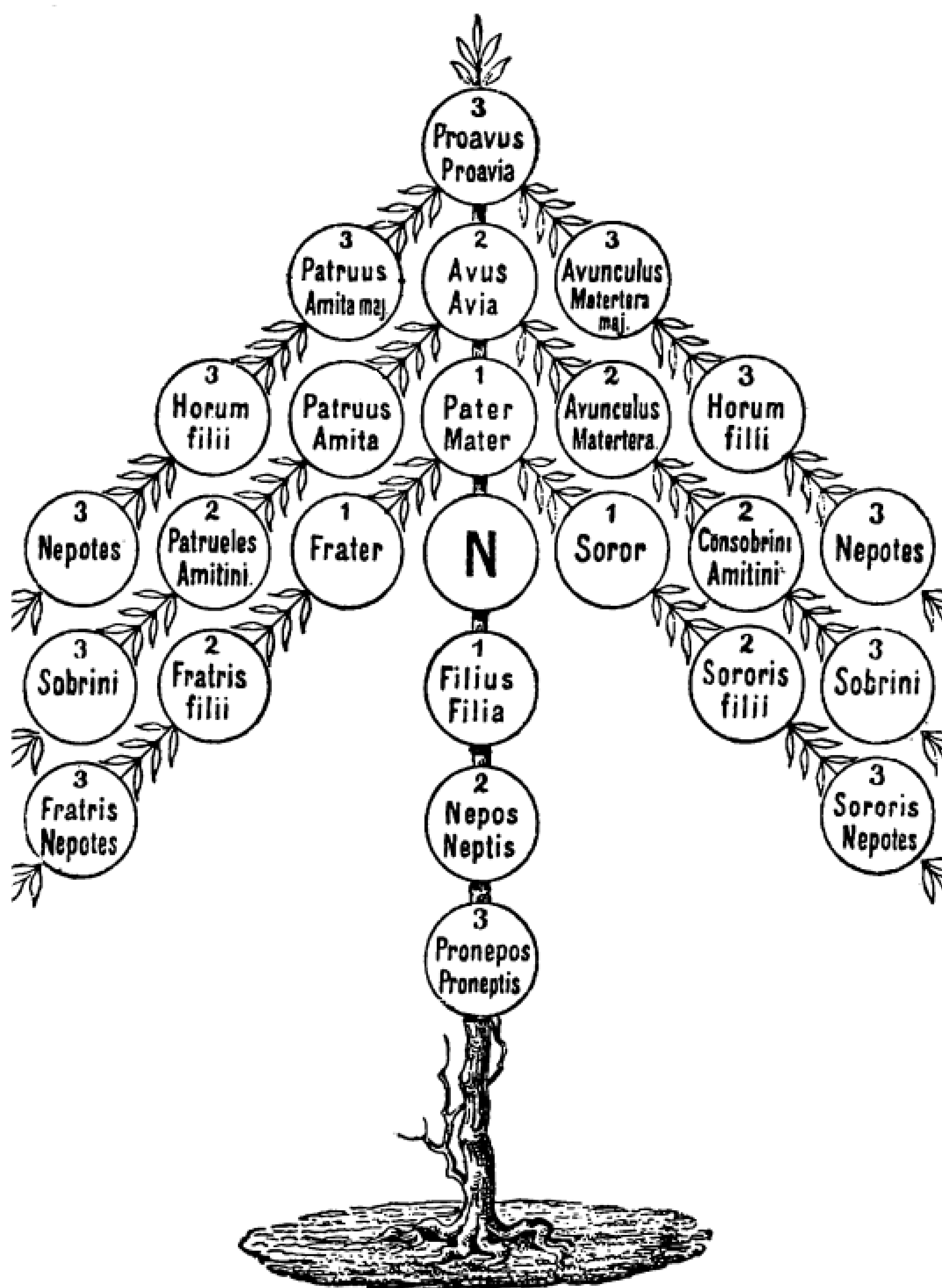
d) *Simplex* et *multiplex*, prout duae personae consanguineae ab uno communi stipite descendunt, vel prout adsunt *plures* communes stipites. Ita iuxta vigentem disciplinam (c. 1076, § 2). Antea alii quoque casus multiplicis consanguinitatis occurrebant.

b) *Puno* (potpuno) i *manje puno* (nepotpuno), prema tome potječu li srodne osobe iz istoga po *oba* roditelja ili samo od istog oca ili iste majke.

— Braća koja imaju istog oca, ali nemaju istu majku, nazivaju se »consanguinei«, a oni koji imaju istu majku, ali nemaju istog oca nazivaju se »uterini«; oni pak koji imaju istog oca i istu majku nazivaju se »germani«.

c) *Kognacija* i *agnacija*, prema tome nastaje li srodstvo po ženskoj odnosno majčinoj lozi ili pak po muškoj odnosno očevoj lozi.

d) *Jednostruko* [jednostavno] i *višestruko*, prema tome potječu li dvije osobe u krvnom srodstvu iz zajedničkog korijena ili postoji *više* zajedničkih korijena. Tako je prema važećoj dosciplini (kan. 1076., § 2.). Prije je dolazilo i do drugih slučajeva višestrukog krvnog srodstva.

3
Proavus
Proavia
3
Patruus
Amita maj.
2
Avus
Avia
3
Avunculus
Matertera maj.
3
Horum filii
Patruus
Amita
1
Pater
Mater
2
Avunculus
Matertera
3
Horum filii
3
Nepotes
2
Patrueles
Amitini
1
Frater
N
1
Soror
2
Consobrini
Amitini
3
Nepotes
3
Sobrini
2
Fratris filii
1
Filius
Filia
2
Sororis filii
3
Sobrini
3
Fratris
Nepotes
2
Nepos
Neptis
3
Sororis
Nepotes
3
Pronepos
Proneptis
Fig. 1.

Cum in praxi nonnumquam sit satis difficile invenire multiplicem consanguinitatem, oportet paulo latius explicare duos casus multiplicis cansanguinitatis.

Budući da je u praksi nerijetko dosta teško pronaći višestruko srodstvo, potrebno je malo opširnije objasniti dva slučaja višestrukog srodstva.

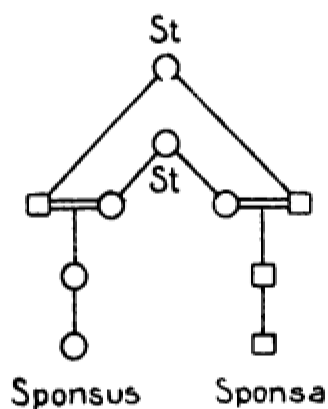

Fig. 2.
Primus casus.

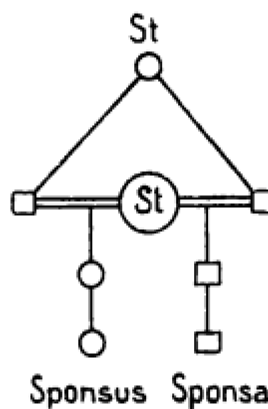

Fig. 3.
Secundus casus.

Multiplex consanguinitas.

Primus casus. Si inter ascendentes duorum sponsorum membra unius familiae cum membris alterius familiae matrimonia celebrarunt, e. g. duo fratres unius familiae duxerunt duas sorores ex alia familia. In hoc casu sunt duo stipites communes, ut apparet ex schemate hic posito. Nam ambo avi sponsi et ambo avi sponsae fuerunt fratres et sorores. Exinde duo nupturientes sunt consanguinei in duplici gradu tertio. Ut per se patet, possunt etiam alia exempla similia fingi.

Višestruko srodstvo.

Prvi slučaj. Ako su među precima u uzlaznoj lozi dvoje zaručnika članovi jedne obitelji sklapali ženidbe sa članovima druge obitelji, npr. dva brata iz jedne obitelji oženili su dvije sestre iz druge obitelji. U ovom slučaju postoje dva zajednička korijena, kao što se vidi na ovdje prikazanoj shemi. Naime, djed i baka zaručnika te djed i baka zaručnice bili su braća i sestre. Prema tome, dvoje mladenaca su krvni srodnici u dvostrukom trećem stupnju. Kao što je očito samo po sebi, mogu se navesti i drugi slični slučajevi.

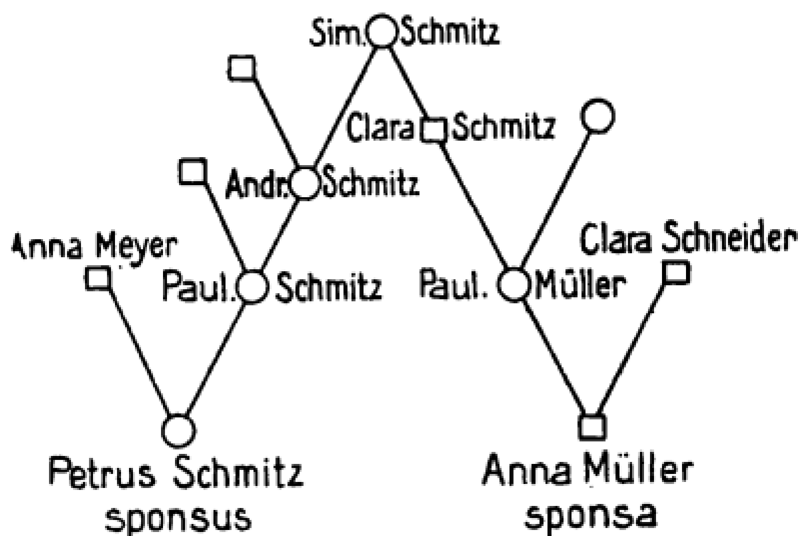

Fig. 4.

Secundus casus. Si ascendentes fuerunt consanguinei et unus ex istis duxit successive duas consanguineas, ut clare conspicitur ex schemate supra fig. 3 posito. In hoc casu sunt item duo stipites communes, et nupturientes sunt consanguinei in tertio et secundo gradu.

Drugi slučaj. Ako su preci u uzlaznoj lozi bili krvni srodnici i jedan je od njih sukcesivno oženio dvije rođakinje, kao što se jasno vidi iz sheme koja je navedena gore fig. 3. I u ovom su slučaju dva zajednička korijena, te su mladenci rođaci u trećem i drugom stupnju.

Nota.
Quando petenda est dispensatio super consanguinitatis impedimento, necessario exprimi debet, utrum adsit simplex an multiplex; utrum sit plena an semiplena; utrum in linea recta an in collaterali sit consanguinitas. Valde expedit, ut in petitione delineetur *schema consanguinitatis*, sicut supra fig. 4 monstratur; immo in aliquibus dioecesibus huiusmodi schema expresse exigitur in qualibet petitione porrigenda.

Napomena.
Kada treba tražiti oprost od zapreke krvnog srodstva, potrebno je iskazati je li krvno srodstvo jednostruko ili višestruko; je li potpuno ili nepotpuno; nalazi li se u ravnoj lozi ili u pobočnoj lozi. Vrlo je korisno da se u molbi ocrta *shema krvnog srodstva*, kao što je pokazano gore fig. 4. Štoviše, u nekim se biskupijama izričito traži takva shema u svakoj molbi koju treba podnijeti.

Modus inveniendi gradus consanguinitatis.

Complures modi praesto sunt, quorum tamen sequens videtur esse facilior, clarior et securior.

Si quod dubium rationabile parocho surgit de consanguinitate nupturientium, nomina sponsi et sponsae scribantur in aliquo folio non ita parvae extensionis, deinde supra nomen sponsi omnia nomina ascendentium eius, et similiter supra nomen sponsae omnia nomina ascendentium illius.

Postea numerentur generationes, quae intercedunt, usquedum perveniatur ad stipitem communem. Numerus istarum generationum a communi stipite usque ad sponsum dat gradus consanguinitatis ex eius parte; numerus autem generationum a communi stipite usque ad sponsam dat gradus consanguinitatis ex parte sponsae.

Si e. g. inveniuntur tres generationes a communi stipite tum ex parte sponsi tum ex parte sponsae, adest consanguinitas in tertio gradu aequali lineae collateralis. Vide schema supra fig. 4 positum.

Način pronalaženja stupnja krvnog srodstva.

Na raspolaganju nam stoji mnogo načina, ali se među njima sljedeći čini lakšim, jasnijim i sigurnijim.

Ako se župniku javi neka razumna sumnja o krvnom srodstvu mladenaca, neka napiše imena zaručnika i zaručnice na nekom listu papira, ne tako malene širine; zatim neka iznad imena zaručnika napiše imena svih njegovih predaka u uzlaznoj lozi, i slično iznad imena zaručnice imena svih njezinih predaka u uzlaznoj lozi.

Nakon toga, neka se zbroje rođenja koja se pojavljuju sve dok se ne dođe do zajedničkog korijena. Broj ovih rođenja od zajedničkog korijena do zaručnika daje stupanj srodstva s njegove strane; a broj rođenja od zajedničkog korijena do zaručnice daje stupanj srodstva sa strane zaručnice.

Ako se npr. pronađu tri rođenja od zajedničkog korijena i na strani zaručnika i na strani zaručnice, postoji krvno srodstvo u trećem stupnju jednake pobočne loze. Pogledaj shemu stavljenu gore fig. 4.

Sin autem sunt quattuor generationes a stipite communi usque ad sponsum et tres usque ad sponsam, tunc nupturientes sunt consanguinei in quarto gradu lineae collateralis attingente tertium. In hoc ultimo casu dispensatio iam non est necessaria, quia iuxta adagium supra enuntiatum *gradus remotior trahit ad se gradum propinquiorem*, et dispensatio solummodo requiritur, ut infra dicetur, si nupturientes sunt consanguinei usque ad tertium gradum inclusive.

No, ako postoje četiri rođenja od zajedničkog korijena do zaručnika, a tri do zaručnice, tada su mladenci krvni srodnici u četvrtom stupnju pobočne loze koja dodiruje treći stupanj. U ovom posljednjem slučaju, dispenzacija više nije potrebna, jer prema gore navedenoj izreci: *dalji stupanj povlači k sebi bliži stupanj*, a dispenzacija je potrebna, kao što će dolje biti rečeno, samo onda kada su mladenci krvni srodnici sve do trećeg stupnja uključivo.

Si adest multiplex consanguinitas, gradus computandi sunt ab utroque stipite communi, vel iuxta diversas vias, quibus fit ascensus ad stipitem communem.

Ako postoji višestruko srodstvo, stupnjeve treba računati od oba zajednička korijena ili prema različitim putovima kojima se uzlazi do zajedničkog korijena.

916. Ambitus impedimenti consanguinitatis limitatus est:

a) in linea *recta* consanguinitatis matrimonium irritum est inter omnes ascendentes et descendentes tam legitimos quam naturales;

b) in linea *collaterali* matrimonium irritum est usque ad tertium gradum inclusive (c. 1076).

916. Opseg zapreke krvnog srodstva ograničen je:

a) u *ravnoj* lozi krvnog srodstva ženidba je ništetna između svih predaka i potomaka, kako zakonitih, tako i naravnih;

b) u *pobočnoj* lozi, ženidba je ništetna sve do trećeg stupnja uključivo (kan. 1076.).

Facilis regula populo tradenda et in praxi adhibenda ad discernendum, num adsit impedimentum consanguinitatis in linea collaterali, est haec:

Lako pravilo kojem treba poučiti puk, te u praksi primijeniti za razlučivanje postoji li zapreka krvnog srodstva u pobočnoj liniji, jest ovo:

Non adest impedimentum, nisi avi nupturientium fuerunt fratres vel sorores.

Cessatio huius impedimenti non obtinetur nisi legitima dispensatione, quae tamen *numquam* conceditur in linea recta aut in primo gradu lineae collateralis (c. 1076, § 3). Consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis censetur impedimentum minoris gradus (c. 1042, § 2, n. 1).

Ne postoji zapreka, osim ako su djedovi ili bake mladenaca bili braća ili sestre.

Prestanak ove zapreke ne može se postići nikako drugačije nego zakonitom dispenzacijom, ali koja se *nikada* ne daje za ravnu lozu ili za prvi stupanj pobočne loze (kan. 1076., § 3.). Krvno srodstvo u trećem stupnju pobočne loze smatra se zaprekom nižeg stupnja (kan. 1042., § 2., n. 1.).

XI. Impedimentum affinitatis.

917. Notio.

Affinitas est propinquitas personarum, orta ex matrimonio sive rato tantum sive rato et consummato, inter virum et consanguineos mulieris atque vicissim inter mulierem et consanguineos viri (c. 97, § 1 et 2).

Explicatur.

Ante novum Codicem affinitas oriebatur ex copula carnali sive maritali (usque ad quartum gradum) sive fornicaria (usque ad secundum gradum); nunc autem oritur ex solo matrimonio christiano, quin necessaria sit copula carnalis. Affinitas consequens, quae exsistebat in vetere iure, nunc abolita est.

XI. Zapreka tazbine.

917. Pojam.

Tazbina je srodstvo osoba koje nastaje iz ženidbe bilo samo tvrde, bilo tvrde i izvršene, između muža i krvnih srodnika žene i obratno između žene i krvnih srodnika muža (kan. 97., § 1. i 2.).

Objašnjenje.

Prije novog Zakonika tazbina je nastajala iz spolnog općenja bilo u braku (do četvrtog stupnja) bilo izvan braka (do drugog stupnja); sada pak nastaje samo iz kršćanske ženidbe, a da pritom nije nužno spolno općenje. Naknadna tazbina, koja je postojala u starom pravu, sada je ukinuta.

Computatio graduum.
Affinitas ita computatur, ut, *qui sunt consanguinei viri, iidem in eadem linea et gradu sint affines mulieris, et vice versa* (ib. § 3), vel aliis verbis: Tot sunt gradus affinitatis ex una parte, quot sunt gradus consanguinitatis ex altera parte.

Ambitus huius impedimenti nunc se extendit in linea recta ad quemlibet gradum, in linea vero collaterali usque ad secundum gradum inclusive. Est igitur ambitus nunc valde restrictus.

Notandum est adagium: «*Affinitas non parit affinitatem.*»
Quare inter consanguineos viri et consanguineos mulieris nulla affinitas exsistit, ideoque e. g. nihil obstat, ne duo fratres ducant in matrimonium duas sorores; pater et filius matrimonium ineant cum aliena matre et filia; immo filius cum aliena matre et pater cum filia huius matris.

Multiplicatio huius impedimenti hodie accidit in duobus solis casibus (c. 1077, § 2):

1. quoties multiplicatur impedimentum consanguinitatis, a quo procedit;

2. iterato successive matrimonio cum consanguineo coniugis defuncti. Hinc e. g. Petrus, qui successive in matrimonium duxit duas sorores, est dupliciter affinis cum tertia sorore.

Računanje stupnjeva.
Tazbina se računa tako da su *oni koji su krvni srodnici muža jednako u istoj lozi i stupnju u tazbini sa ženom i obratno* (ibid., § 3.), ili drugim riječima: Toliko je stupnjeva tazbine na jednoj strani, koliko je stupnjeva krvnog srodstva na drugoj strani.

Opseg ove zapreke sada se proteže u ravnoj lozi na sve stupnjeve, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja uključivo. Dakle, danas je opseg dosta sužen.

Treba paziti na izreku: »*Tazbina ne rađa tazbinu.*«
Stoga, između krvnih srodnika muža i krvnih srodnika žene ne postoji nikakva tazbina, te zato npr. ništa ne sprječava da dvojica braće ožene dvije sestre; da otac i sin sklope ženidbu s drugom majkom i kćeri; štoviše, sin s drugom majkom i otac s kćeri ove majke.

Umnažanje ove zapreke danas se događa samo u dva slučaja (kan. 1077., § 2.):

1. kad god se umnaža zapreka krvnog srodstva iz kojeg potječe;

2. sukcesivnim sklapanjem ženidbe s krvnim srodnikom preminulog supružnika. Stoga, npr. Petar koji je sukcesivno oženio dvije sestre, u dvostrukoj je tazbini s trećom sestrom.

Cessatio huius impedimenti obtinetur per legitimam dispensationem, quae autem *numquam* (nec etiam in articulo mortis) conceditur in linea recta, si affinitas orta est ex consummato matrimonio. Affinitas in secundo gradu lineae collateralis numeratur inter impedimenta minoris gradus, ut iam supra dictum est.

Prestanak ove zapreke postiže se zakonitom dispenzacijom, ali koja se nikada (ni na samom smrtnom času) ne daje u ravnoj lozi, ako je tazbina nastala iz izvršene ženidbe. Tazbina u drugom stupnju pobočne loza ubraja se među zapreke nižeg stupnja, kao što je već gore rečeno.

XII. Impedimentum publicae honestatis.

XII. Zapreka javnog ćudoređa.

918. Notio.

Impedimentum publicae honestatis (quod et quasi-affinitas vocatur) *est propinquitas personarum orta vel*

a) *ex matrimonio invalido sive consummato sive non; vel*

b) *ex publico vel notorio concubinatu* (c. 1078).

918. Pojam.

Zapreka javnog ćudoređa (koja se naziva i kvazi-tazbinom) *jest srodstvo osoba nastalo ili*

a) *iz nevaljane ženidbe bilo izvršene bilo neizvršene; ili*

b) *iz javnog ili notornog priležništva* (kan. 1078.).

Explicatur.

Hoc impedimentum introductum vel saltem ita determinatum est a novo Codice; nam impedimentum publicae honestatis antea exsistens fuit aliquid prorsus aliud; oriebatur enim ex sponsalibus (usque ad primum gradum) et ex matrimonio rato (usque ad quartum gradum inclusive).

Novum impedimentum publicae honestatis satis affinis est veteri impedimento affinitatis ex copula illicita; oritur autem ex quocumque matrimonio invalido, quamvis coniuges putativi sint in bona fide.

Objašnjenje.

Ova je zapreka uvedena ili barem tako određena novim Zakonikom. Naime, zapreka javnog ćudoređa, koja je prije postojala, bila je nešto sasvim drugo, jer je nastajala iz zaruka (do prvog stupnja) i iz tvrde ženidbe (do četvrtog stupnja uključivo).

Nova zapreka javnog ćudoređa dosta je bliska staroj zapreci tazbine iz nedopuštenog spolnog općenja: jer nastaje iz svake nevaljane ženidbe, premda su putativni supružnici u dobroj vjeri.

Si oritur ex concubinatu, requiritur, ut id sit *publicum* vel *notorium*; non sufficit igitur occultus concubinatus. Talis publicus vel notorius concubinatus censetur matrimonium *mere civile* a parte catholica initum.

Ako nastaje iz priležništva, potrebno je da je riječ o *javnom* ili *notornom* priležništvu; dakle, nije dovoljno tajno priležništvo. Takvim se javnim ili notornim priležništvom smatra *puka građanska* ženidba koju je sklopila katolička strana.

Ambitus huius impedimenti se extendit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineos mulieris et vice versa (c. 1078).

Opseg ove zapreke proteže se na prvi i drugi stupanj ravne loze između muža i krvnih srodnika žene i obratno (kan. 1078.).

Cum hoc impedimentum sit meri iuris ecclesiastici, non ligat non baptizatos saltem directe. *Indirecte* autem, quando scil. non baptizatus vult matrimonium inire cum baptizato, qui ligatus est hoc impedimento, ligatur etiam non baptizatus.

Budući da je ovo zapreka čistog crkvenog prava, barem izravno ne veže nekrštene. Ali, *neizravno*, tj. kada nekrštena osoba želi sklopiti ženidbu s krštenom osobom, koja je vezana ovom zaprekom, vezan je također nekršteni.

Cessatio huius impedimenti obtinetur legitima dispensatione. Inter auctores disputatur, utrum hoc impedimentum transeat in affinitatem veram, ita ut cesset, an vero integrum permaneat, si matrimonium invalidum postea convalidatur vel si concubinatus transit in verum matrimonium. Utraque sententia est probabilis. In praxi praestat ad maiorem securitatem clare enarrare speciem facti in dispensationis petitione.

Prestanak ove zapreke postiže se zakonitom dispenzacijom.
Među autorima se raspravlja o pitanju prelazi li ova zapreka u pravu tazbinu, tako da prestaje ili ostaje u cijelosti ako nevaljana ženidba kasnije konvalidira ili ako priležništvo prijeđe u pravu ženidbu. Oba su mišljenja vjerojatna. U praksi je bolje radi veće sigurnosti jasno obrazložiti činjenično stanje u molbi za dispenzaciju.

— Impedimentum publicae honestatis in secundo gradu enumeratur inter impedimenta minoris gradus, ut iam dictum est.

— Zapreka javnog ćudoređa u drugom stupnju ubraja se među zapreke nižeg stupnja, kao što je već rečeno.

XIII. Impedimentum cognationis spiritualis.

919. Notio.
Impedimentum cognationis spiritualis est propinquitas personarum orta ex collatione et susceptione baptismi.

Explicatur.
Quamvis etiam ex collatione et susceptione confirmationis oriatur cognatio spiritualis (c. 797), tamen inde amplius non iam exsistit impedimentum matrimonii.

Ad hoc autem ut ex baptismo exsurgat impedimentum, hae condiciones sunt necessariae:

1. *vera et valida administratio baptismi sive privati sive sollemnis*.
Quare non oritur impedimentum ex caerimoniis sacramentalibus postea suppletis, neque ex baptismo sub condicione iterato, nisi tamen idem patrinus in utroque baptismo adhibitus fuerit (c. 763, § 2).

2. *minister baptismi et patrinus debent esse baptizati*.
Hoc enim impedimentum est iuris mere ecclesiastici atque non obligat non baptizatos.

3. *patrinus debet scienter et libere exercere munus suum atque habere ceteras condiciones, quae a iure de valore actus requiruntur.* Quaenam sint istae condiciones, dictum est supra n. 570.

XIII. Zapreka duhovnog srodstva.

919. Pojam.
Zapreka duhovnog srodstva jest srodstvo osoba koje nastaje iz podjele i primanja krštenja.

Objašnjenje.
Premda također iz podjele i primanja sv. potvrde nastaje duhovno srodstvo (kan. 797.), ipak odatle više ne nastaje zapreka ženidbe.

No, kako bi iz krštenja nastala zapreka, potrebni su ovi uvjeti:

1. *prava i valjana podjela krštenja, bilo privatna bilo svečana*.
Stoga, zapreka ne nastaje iz sakramentalnih ceremonija koje su kasnije nadomještene, niti iz krštenja koje je ponovljeno pod uvjetom, osim ako je isti kum uzet kod oba krštenja (kan. 763., § 2.).

2. *djelitelj krštenja i kum trebaju biti kršteni*.
Naime, ovo je zapreka čisto crkvenog prava i ne obvezuje nekrštene.

3. *kum treba znajući i slobodno obavljati svoju službu i ispunjavati ostale uvjete koje pravo traži za valjanost čina*. Koji su to uvjeti, rečeno je gore n. 570.

Hinc e. g. si Protestans admittatur ut patrinus, invalide admittitur, neque proinde contrahit impedimentum cognationis spiritualis.

Stoga, npr. ako je protestant primljen kao kum, nevaljano je primljen, pa ga zato ne zahvaća zapreka duhovnog srodstva.

Ambitus huius impedimenti valde restrictus est in novo Codice. Etenim impedimentum non exsistit nisi
a) inter baptizatum et baptizantem;
b) inter baptizatum et patrinum (c. 1079).

Opseg ove zapreke dosta je sužen u novom Zakoniku. Naime, zapreka postoji samo:
a) između krštenika i djelitelja krštenja;
b) između krštenika i kuma (kan. 1079.).

Cessatio huius impedimenti, quod enumeratur impedimentum minoris gradus, obtinetur legitima dispensatione.

Prestanak ove zapreke, koja se ubraja u zapreke nižeg stupnja, postiže se zakonitim oprostom.

XIV. Impedimentum cognationis legalis.

XIV. Zapreka zakonskog srodstva.

920. Notio.
Impedimentum cognationis legalis est propinquitas personarum orta ex adoptione legali civili.

920. Pojam.
Zapreka zakonskog srodstva jest srodstvo osoba koje nastaje iz posvajanja prema građanskom zakonu.

Explicatur.
Ius ecclesiasticum ante novum Codicem adoptavit vetus ius civile Romanum; nunc autem adoptat ius civile uniuscuiusque patriae. Statuit enim: «In iis regionibus, ubi lege civili legalis cognatio, ex adoptione orta, nuptias reddit *illicitas*, iure quoque canonico matrimonium illicitum est» (c. 1059).

Objašnjenje.
Crkveno pravo prije novog Zakonika usvojilo je staro rimsko građansko pravo; a sada usvaja građansko pravo svake pojedine države. Naime, određuje: »U onim krajevima u kojima zakonsko srodstvo, nastalo iz posvajanja, po građanskom zakonu čini ženidbu *nedopuštenom*, nedopuštena je i po kanonskom pravu« (kan. 1059.).

«Qui lege civili *inhabiles* ad nuptias inter se ineundas habentur ob cognationem legalem ex adoptione ortam, nequeunt vi iuris canonici matrimonium inter se valide contrahere» (c. 1080).

»Oni koji se po građanskom zakonu smatraju *nesposobnima* za sklapanje ženidbe zbog zakonskog srodstva nastalog iz posvajanja, ne mogu po sili kanonskog prava međusobno valjano sklopiti ženidbu« (kan. 1080.).

Non satis clare apparet, in quibus regionibus adoptio legalis sit impedimentum prohibens vel dirimens. Videtur esse impedimentum *dirimens* in Hispania (art. 84), Italia (a. 60 et 104), Helvetia (a. 100), in nonnullis statibus Americae Latinae, e. g. in Bolivia (a. 108), Brasilia (a. 183), Costarica (a. 140), Peruvia (a. 143). Cf. Ferreres, Theol. mor. II 1051 sqq.

Nije tako jasno u kojim je krajevima zakonsko posvajanje ženidbena zabrana ili pak ženidbena zapreka. Izgleda da je ženidbena *zapreka* u Španjolskoj (čl. 84.), Italiji (čl. 60. i 104.), Švicarskoj (čl. 100.), u nekim državama Latinske Amerike, npr. u Boliviji (čl. 108.), Brazilu (čl. 183.), Kostariki (čl. 140.), Peruu (čl. 143.). Usp. Ferreres, Theol. mor. II. 1051. sl.

Videtur esse impedimentum *prohibens* in Germania (§§ 1311 et 1741), Gallia (a. 348), Belgio (a. 348).

Izgleda da je ženidbena *zabrana* u Njemačkoj (§§ 1311. i 1741.), Francuskoj (čl. 348.), Belgiji (čl. 348.).

Videtur *nullo modo obstare matrimonio* in Anglia, Hollandia, Austria, Portugallia, Argentinia, regno Chilensi, Mexico aliisque regionibus Americae (cf. De Smet, De spons. et matr. n. 499).

Izgleda da *nikako ne sprječava ženidbu* u Engleskoj, Nizozemskoj, Austriji, Portugalu, Argentini, kraljevini Čile, Meksiku i drugim zemljama Amerike (usp. De Smet, De spons. et matr. n. 499.).

Cessatio huius impedimenti videtur non solum accidere legitima dispensatione ecclesiastica sed etiam dispositionibus *civilibus*.

Prestanak ove zapreke izgleda da se ne događa samo zakonitom crkvenom dispenzacijom, nego i građanskim dispenzacijama.

Cum enim ius canonicum canonizaverit hac in re ius civile, si iam ex iure civili non amplius obstat impedimentum, videtur quoque cessare in foro ecclesiastico.

Budući da je kanonsko pravo u ovoj stvari kanoniziralo građansko pravo, ako po građanskom pravu više ne postoji zapreka, čini se da prestaje i pred crkvenim forumom.

Art. 4. **De cessatione impedimentorum.**

921. Praenotamen.
Impedimenta matrimonii cessare possunt tribus modis:

1. *lapsu temporis*, e. g. tempus clausum, ligamen per mortem compartis;

2. *consensu contrahentium legitime praestito*, e. g. impedimenta erroris, vis, metus;

3. *legitima dispensatione;* de qua nunc specialiter tractandum est, et quidem:
a) de notione et divisione dispensationis;
b) de eius auctore;
c) de eius causis;
d) de modo petendi dispensationem;
e) de eius exsecutione.

Art. 4. **O prestanku smetnji.**

921. Prethodna napomena.
Ženidbene smetnje mogu prestati na tri načina:

1. protekom vremena, npr. zabranjeno vrijeme, ženidbeni vez smrću supružnika;

2. *zakonito iskazanim pristankom ugovornih strana*, npr. smetnje zablude, sile, straha;

3. *zakonitom dispenzacijom;* o kojoj sada treba posebno raspravljati, i to:
a) o pojmu i podjeli dispenzacije;
b) o njezinu donositelju;
c) o njezinim razlozima;
d) o načinu traženja dispenzacije;
e) o njezinu izvršenju.

§ 1. **De notione et divisione dispensationis matrimonialis.**

922. Notio.
Dispensatio matrimonialis est relaxatio legis irritantis vel prohibentis matrimonium in casu particulari legitime facta a legitima auctoritate ecclesiastica.

Divisiones. Distinguitur:

1. dispensatio pro foro *interno* vel pro foro *externo*.

§ 1. **O pojmu i podjeli ženidbene dispenzacije.**

922. Pojam.
Ženidbena dispenzacija [oprost] *je oslobođenje od zakona koji ženidbu čini ništetnom ili zabranjuje ženidbu u pojedinačnom slučaju podjeljeno od zakonite crkvene vlasti.*

Podjele. Razlikuje se:

1. dispenzacija za *unutarnje* područje i dispenzacija za *vanjsko* područje.

Notare autem oportet: *dispensatio data pro foro externo valet etiam in foro interno, at non vice versa*. Ita saltem ordinarie;

Ipak, treba naglasiti: *dispenzacija podjeljena za vanjsko područje vrijedi i za unutarnje područje, ali ne i obratno.* Tako je barem redovito;

2. dispensatio ad matrimonium *contrahendum* vel ad matrimonium invalide initum *convalidandum*;

2. dispenzacija za *sklapanje* ženidbe i dispenzacija za *konvalidaciju* ženidbe koja je nevaljano sklopljena;

3. dispensatio *in forma gratiosa* vel *in forma comissoria*, prout directe et immediate per Curiam Romanam conceditur vel committitur episcopo vel sacerdoti, ut nomine S. Sedis dispenset. Hodie dispensationes solent concedi in forma commissoria.

3. *neposredna* dispenzacija [*in forma gratiosa*] i *posredna* dispenzacija [*in forma comissoria*], prema tome podjeljuje li se izravno i neposredno od strane Rimske kurije ili se povjerava biskupu ili svećeniku da dispenziraju u ime Svete Stolice. Danas se dispenzacije obično podjeljuju u posrednom obliku.

§ 2. **De auctoritate dispensandi.**

§ 2. **O donositelju dispenzacije.**

923. Principium.

«*Praeter Romanum Pontificem nemo potest impedimenta iuris ecclesiastici (sive impedientia sive dirimentia) abrogare aut illis derogare; item nec in iisdem dispensare, nisi iure communi vel speciali Indulto a Sede Apostolica haec potestas concessa fuerit*» (c. 1040).

923. Načelo.

»*Osim rimskog prvosvećenika, nitko ne može ukidati ili mijenjati smetnje crkvenog prava (bilo zabrane bilo zapreke); niti od istih oprostiti, osim ako mu je ta vlast podijeljena po općem pravu ili posebnim indultom od Svete Stolice*« (kan. 1040.).

Romanus Pontifex *nequit* dispensare in impedimentis, quae certo dirimunt matrimonium iure naturali aut iure divino positivo, ut in impedimentis ex defectu consensus, ex ligamine matrimonii consummati;

Rimski prvosvećenik *ne može* oprostiti od zapreka koje sigurno čine ženidbu ništetnom po naravnom pravu ili po pozitivnom božanskom pravu, kao u zaprekama zbog nedostatka ženidbene privole, zbog veza izvršene ženidbe.

non dispensat (quamvis possit) in impedimentis consanguinitatis primi gradus lineae collateralis, affinitatis lineae rectae saltem si affinitas orta est ex matrimonio consummato, criminis orti ex coniugicidio notorio, raptus; in aliis impedimentis dispensat, si adest proportionata causa.

Ne oprašta (iako može) od zapreka prvog stupnja krvnog srodstva u pobočnoj lozi, tazbine u ravnoj lozi barem ako je tazbina nastala iz izvršene ženidbe, zapreke kaznenog djela nastale iz notornog ubojstva supružnika, otmice; a u drugim zaprekama oprašta ako postoji razmjerno važan razlog.

I. Romanus Pontifex exercere solet suam dispensandi facultatem:

1. *per Congr. S. Officii* super impedimentis mixtae religionis et disparis cultus; item super interpellationibus faciendis in applicatione privilegii Paulini (c. 247, § 3);

2. *per Congr. de Sacramentis* pro foro externo super omnibus aliis impedimentis (fidelium ritus latini); item super matrimonio rato. Si tamen agitur de impedimento professionis religiosae, dispensatio petenda est a Congr. de Religiosis;

3. *per Congr. pro Ecclesia Orientali* pro matrimoniis catholicorum ritus orientalis, sive inter se sive cum fideli ritus latini sive cum infideli matrimonium contrahunt (c. 257);

4. *per S. Paenitentariam* super impedimentis occultis et pro foro *interno* tantum (c. 258).

I. Rimski prvosvećenik obično vrši svoje ovlaštenje dispenziranja:

1. *preko Kongregacije Sv. Oficija* kod zapreka mješovite vjere i različite vjere; isto tako, glede upita koje treba izvršiti u primjeni Pavlove povlastice (kan. 247., § 3.);

2. *preko Kongregacije za sakramente* za unutarnje područje glede svih drugih smetnji (vjernika latinskog obreda); isto tako, glede tvrde ženidbe. No, ako je riječ o zapreci redovničkog zavjeta, dispenzaciju treba tražiti od Kongregacije za redovnike;

3. *preko Kongregacije za Istočnu Crkvu* za ženidbe katolika istočnog obreda, bilo da međusobno sklapaju ženidbu, bilo da je sklapaju s vjernikom latinskog obreda, bilo da sklapaju s nevjernikom (kan. 257.);

4. *preko Svete pokorničarne* glede tajnih smetnji i samo za unutarnje područje (kan. 258.).

924. II. Dispensandi facultas Ordinariis locorum competens.

Claritatis causa distinguimus facultatem dispensandi, quae competit Ordinariis locorum:
1. in casibus ordinariis;
2. in casibus urgentis necessitatis;
3. in periculo mortis.

1. In casibus ordinariis locorum Ordinarii possunt dispensare:

a) *in impedimentis dubiis dubio facti*, dum modo agatur de iis, in quibus Rom. Pontifex dispensare solet (c. 15), e. g. si dubium est, num in impedimento criminis vera promissio matrimonii facta sit;

b) *in proclamationibus faciendis, in tempore clauso, in votis non reservatis.*

925. 2. In casibus urgentis necessitatis, quando scil. impedimentum detegitur, cum iam omnia sunt parata ad nuptias nec matrimonium sine probabili gravis mali periculo differri potest, usquedum a S. Sede dispensatio obtineatur, locorum Ordinarii possunt dispensare super omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici (sive publicis sive occultis, etiam multiplicibus), exceptis duobus, scil. iis, quae proveniunt ex s. presbyteratus ordine et ex affinitate in linea recta consummato matrimonio.

924. II. Ovlaštenje za dispenziranje koje pripada mjesnim ordinarijima.

Radi jasnoće razlikujemo ovlaštenje za dispenziranje koje pripada mjesnim ordinarijima:
1. u redovitim slučajevima;
2. u slučajevima hitne nužde;
3. na smrtnom času.

1. U redovitim slučajevima mjesni ordinariji mogu dispenzirati:

a) *u dvojbenim smetnjama činjenične dvojbe*, samo ako je riječ o onima u kojima rimski prvosvećenik obično dispenzira (kan. 15.), npr. ako je dvojbeno je li u zapreci zbog kaznenog djela učinjeno pravo obećanje ženidbe;

b) *u ženidbenim navještajima koji se trebaju obaviti, u zabranjenom vremenu, u nepridržanim zavjetima.*

925. 2. U slučajevima hitne nužde, tj. kad se otkrije smetnja dok je sve već pripravljeno za vjenčanje, a ženidba se ne može odgoditi bez vjerojatne opasnosti od težeg zla, sve dok se ne dobije dispenzacija od Svete Stolice, mjesni ordinariji mogu dispenzirati od svih i svake pojedine smetnje crkvenog prava (bilo javnih bilo tajnih, pa i višestrukih), osim dvije, tj. onih koje potječu iz svetog reda prezbiterata i iz tazbine u ravnoj lozi koja potječe iz izvršene ženidbe.

Debet tamen scandalum forte exsistens removeri et, si conceditur dispensatio super cultus disparitate aut mixta religione, exigi, ut a contrahentibus praestentur consuetae cautiones (c. 1045, § 1).

No, potrebno je ukloniti sablazan, koja možda postoji, i ako se podjeljuje oprost od različite vjere ili mješovite vjere, treba tražiti da ugovorne strane pruže uobičajena jamstva (kan. 1045., § 1.).

Hanc dispensandi facultatem Ordinarii locorum possunt exercere

a) tam pro subditis suis ubique commorantibus quam pro aliis, e. g. peregrinis, vagis in proprio territorio degentibus;

b) non solum ad contrahendum sed etiam ad convalidandum matrimonium (ib. § 2).

Ovo ovlaštenje za dispenziranje mjesni ordinariji mogu vršiti:

a) kako za svoje podložnike bez obzira na to gdje se nalazili, tako i za druge, npr. strance, beskućnike koji se nalaze na njihovu području;

b) ne samo za sklapanje, nego i za konvalidaciju ženidbe (ibid., § 2.).

926. 3. In casu urgentis periculi mortis locorum Ordinarii habent sub iisdem condicionibus eandem facultatem ac in casibus urgentis necessitatis. Insuper possunt tunc dispensare super forma in matrimonii celebratione servanda (c. 1043).

926. 3. U slučaju hitne smrtne opasnosti mjesni ordinariji imaju isto ovlaštenje pod istim uvjetima kao i u slučajevima hitne nužde. Osim toga, mogu tada dispenzirati od oblika koji se treba obdržavati u sklapanju ženidbe (kan. 1043.).

Hinc e. g. episcopus potest ex iusta causa dispensare, ut, si coniux putativus versetur in urgenti periculo mortis, matrimonium contrahatur coram confessario sine praesentia testium; nequit autem dare sanationem in radice, de qua infra n. 940.

Stoga, npr. biskup može iz pravednog razloga dispenzirati da se, ako se putativni supružnik nalazi u hitnoj smrtnoj opasnosti, ženidba sklopi pred ispovjednikom bez prisutnosti svjedoka; ali ne može dati ozdravljenje u korijenu, o kojem govorimo dolje n. 940.

Dispensando ab impedimentis in casu sive urgentis necessitatis sive urgentis periculi mortis Ordinarii locorum possunt quoque legitimare prolem illegitimam (cf. infra n. 928, 4).

Dispenzirajući od smetnji u slučajevima hitne nužde i hitne smrtne opasnosti, mjesni ordinariji mogu također pozakoniti nezakonitu djecu (usp. infra n. 928., 4.).

Nota. Vi facultatum specialium Ordinarii locorum possunt quoque alias dispensationes concedere, ut apparet infra ex appendice adiecto huic operi.

Napomena. Silom posebnih ovlasti, mjesni ordinariji mogu podijeliti i druge dispenzacije, kao što je očito dolje iz dodatka ovome djelu.

927. III. Dispensandi facultas competens parocho et confessario.

927. III. Ovlaštenje za dispenziranje koje pripada župniku i ispovjedniku.

1. In casibus ordinariis nulla facultas dispensandi competit parocho et confessario.

1. U redovitim slučajevima nikakvo ovlaštenje za dispenziranje ne pripada župniku i ispovjedniku.

2. In casibus *urgentis necessitatis*, de quibus supra n. 2 et in quibus Ordinarius loci non possit adiri vel non nisi cum periculo violationis secreti, eandem facultatem ac Ordinarius loci habent:
a) parochus;
b) sacerdos, qui legitime assistit matrimonio, deficiente parocho;
c) confessarius.

2. U slučajevima *hitne nužde*, o kojima smo govorili gore n. 2. i u kojima se ne može pristupiti mjesnom ordinariju ili ne može bez povrede tajne, isto ovlaštenje kao mjesni ordinarij imaju:
a) župnik;
b) svećenik koji zakonito prisustvuje ženidbi u nedostatku župnika;
c) ispovjednik.

Sed haec dispensandi facultas limitata est *ad casus occultos* (c. 1045, § 3). In impedimentis enim *publicis* Ordinarius loci adiri potest et debet sine gravi incommodo.

Ali, ovo ovlaštenje za dispenziranje ograničeno je *na tajne slučajeve* (kan. 1045., § 3.). Naime, u *javnim* smetnjama, mjesnom ordinariju može se pristupiti i treba, ako nema teške neprilike.

3. In casu *urgentis periculi mortis*, de quo supra n. 3 et in quo loci Ordinarius adiri nequit, eadem dispensandi facultas, quae concessa est Ordinario loci in tali periculo, conceditur etiam:
a) parocho,
b) sacerdoti legitime assistenti matrimonio, deficiente parocho,
c) confessario.

3. U slučaju *hitne smrtne opasnosti* o kojem smo govorili gore n. 3. i u kojem se ne može pristupiti mjesnom ordinariju, isto ovlaštenje za dispenziranje, koje je podijeljeno mjesnom ordinariju u takvoj opasnosti, podjeljuje se također:
a) župniku;
b) svećeniku koji zakonito prisustvuje ženidbi u nedostatku župnika;
c) ispovjedniku.

Limitatur autem dispensandi facultas confessarii ad forum *internum* et nequit exerceri nisi in actu sacramentalis confessionis (c. 1044).

No, ispovjednikovo ovlaštenje za dispenziranje ograničeno je na *unutarnje* područje i ne može se vršiti drugdje osim u činu sakramentalne ispovijedi (kan. 1044.).

Hinc e. g. si confessarius audiens confessionem moribundi detegit, eum vivere in matrimonio invalido civili et insuper impedimentum criminis obstare validitati matrimonii, potest, si tempus deest recurrendi ad Ordinarium, dispensare cum ab hoc impedimento tum a forma celebrandi matrimonii.

Stoga, npr. ako ispovjednik, koji sluša ispovijed umirućeg čovjeka, otkrije da on živi u nevaljanoj građanskoj ženidbi i da, osim toga, zapreka kaznenog djela stoji na putu valjanosti ženidbe, može, ako nema vremena da se obrati ordinariju, dispenzirati kako od ove zapreke, tako i od oblika sklapanja ženidbe.

Si ambo coniuges cognoscant nullitatem matrimonii, debent prius curare, ut sint in statu gratiae et deinde coram confessario consensum maritalem praestare. Sin autem unus solus cognoscat nullitatem matrimonii, sufficit, ut iste (in statu gratiae exsistens) renovet consensum maritalem, quia consensus alterius partis censetur virtualiter perseverare (c. 1133).

Ako oba supružnika znaju za ništetnost ženidbe, trebaju se prvo pobrinuti da budu u stanju milosti i zatim pred ispovjednikom izraziti ženidbenu privolu. No, ako samo jedan supružnik zna za ništetnost ženidbe, dovoljno je da ovaj (dok se nalazi u stanju milosti) obnovi ženidbenu privolu, jer se smatra da privola druge strane virtualno traje (kan. 1133.).

928. Nota.

1. Parochus aut sacerdos, qui in urgenti periculo mortis dispensaverunt pro foro externo ab impedimentis vel forma matrimonii, debent statim Ordinarium loci certiorem facere de concessa dispensatione eamque adnotare in libro matrimoniorum (c. 1046).

Per se patet, confessarium, qui pro foro interno in actu sacramentalis confessionis dispensavit, nemini aliquid dicere posse vel debere.

2. Qui habet *indultum generale* dispensandi, habet quoque ordinarie (nisi aliud expresse dicatur) sic dictam *facultatem cumulandi*, i. e. potest dispensare cum super eodem impedimento multiplici tum super pluribus impedimentis in eodem matrimonio occurrentibus (c. 1049).

3. Si quando cum impedimentis *publicis*, super quibus ex indulto dispensare quis potest, concurrat aliud impedimentum, super quo dispensare nequeat, suam facultatem dispensandi exercere *nequit*, sed pro omnibus S. Sedes adiri debet; si tamen impedimenta, super quibus dispensare potest, comperiantur *post* impetratam a S. Sede dispensationem, suis facultatibus uti poterit (c. 1050).

928. Napomena.

1. Župnik ili svećenik koji su u hitnoj smrtnoj opasnosti za vanjsko područje oprostili od ženidbenih smetnji ili oblika sklapanja ženidbe, trebaju odmah obavijestiti mjesnog ordinarija o podjeljenoj dispenzaciji i zabilježiti je u knjizi vjenčanih (kan. 1046).

Očito je samo po sebi da ispovjednik koji je u činu sakramentalne ispovijedi dispenzirao za unutarnje područje, nikomu ništa ne može i ne treba reći.

2. Tko ima *opći indult* za dispenziranje, ima također redovito (osim ako je drugačije izričito rečeno) takozvanu *facultas cumulandi*, tj. može dispenzirati i glede višestruke iste smetnje i glede više smetnji koje se javljaju u istoj ženidbi (kan. 1049.).

3. Ako se u nekom slučaju s *javnim* smetnjama, od kojih netko može po indultu dispenzirati, zajedno nađe i druga smetnja, od koje ne može dispenzirati, *ne može* vršiti svoje ovlaštenje za dispenziranje, nego se za sve treba obratiti Svetoj Stolici. No, ako se smetnje od kojih može dispenzirati otkriju *nakon* dobivanja dispenzacije Svete Stolice, može koristiti svoja ovlaštenja (kan. 1050.).

4. Qui vi *indulti generalis*, ut episcopi, parochi, confessarii, in casibus supra enumeratis (non autem vi rescripti particularis) dispensant super aliquo impedimento dirimente, eo ipso etiam legitimant prolem, excepta tamen prole adulterina vel sacrilega (c. 1051). Cf. infra n. 943.

4. Oni koji silom *općeg indulta*, kao biskupi, župnici, ispovjednici, u gore nabrojanim slučajevima (ali ne i silom pojedinačnog otpisa) dispenziraju od neke ženidbene zapreke, samim time također pozakonjuju djecu, osim djece iz preljuba ili svetogrđa (kan. 1051.). Usp. dolje n. 943.

5. Dispensatio concessa super *impedimento occulto* a S. Paenitentiaria in foro interno:

a) *sacramentali*, non valet pro foro externo, ideoque nova dispensatio est necessaria, si postea impedimentum evadit publicum;

b) *non-sacramentali*, valet etiam pro foro externo, etsi postea impedimentum publicum evaserit, nisi aliud ferat S. Paenitentiariae rescriptum. Haec dispensatio S. Paenitentiariae adnotetur in secreto libro Curiae episcopalis (c. 1047).

5. Dispenzacija koju je Sveta pokorničarna podijelila glede tajne smetnje za unutarnje područje:

a) *sakramentalno*, ne vrijedi za vanjsko područje i zato je nužna nova dispenzacija ako smetnja kasnije postane javna;

b) *nesakramentalno*, vrijedi i za vanjsko područje, pa i ako kasnije smetnja postane javna, osim ako drugačije određuje otpis Svete pokorničarne. Ova dispenzacija Svete pokorničarne treba se zabilježiti u tajnoj knjizi biskupske kurije (kan. 1047.).

929. *Scholion*.
De casu perplexo.

Casus perplexus vocatur a theologis ille casus, quando detegitur impedimentum dirimens immediate ante celebrationem matrimonii, ita ut neque celebratio matrimonii differri queat sine gravi incommodo, neque tempus suppetat ad dispensationem obtinendam.

929. *Scholion*.
O spletenom slučaju.

Teolozi nazivaju spletenim slučajem onaj slučaj kada se neposredno prije sklapanja ženidbe otkrije ženidbena zapreka, tako da se ne može odgoditi sklapanje ženidbe bez teške neprilike, a nema dovoljno vremena za dobivanje dispenzacije.

Propter amplissima indulta concessa Ordinariis locorum, parochis et confessariis (de quibus supra) hodie casus perplexus vix est possibilis, ideoque non vacat loqui de diversis modis agendi excogitatis ab antiquis theologis.

Zbog obilnih indulta podijeljenih mjesnim ordinarijima, župnicima i ispovjednicima (o kojima smo gore govorili) danas je spleteni slučaj jedva moguć, te zato nije potrebno govoriti o raznim načinima postupanja koje su smislili stari teolozi.

§ 3. **De causis dispensationum.**

§ 3. **O razlozima dispenzacija.**

930. Necessitas causae.
Concilium Trid. (sess. 24, c. 5 de reform. matr.) statuit: «In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio vel raro, idque ex causa et gratis concedatur.»

930. Nužnost razloga.
Tridentski koncil (sess. 24., c. 5. *de reform. matr.*) određuje: »U sklapanju ženidaba neka se ne daje uopće nikakva dispenzacija ili neka se rijetko udjeljuje, i to zbog razloga i besplatno.«

Per accidens ex iuris concessione in *5 impedimentis minoribus* non requiritur causa *ad validitatem* dispensationis.
Etenim dispensatio in tali impedimento concessa «nullo sive obreptionis sive subreptionis vitio irritatur, etsi unica causa finalis in precibus exposita falsa fuerit» (c. 1054).

Pripadno prema dopuštenju prava u *5 zapreka nižega stupnja* ne traži se razlog *za valjanost* dispenzacije.
Naime, dispenzacija podijeljena u takvoj zapreci »ne postaje ništetnom ni zbog jedne mane: bilo da je u molbi stvar neispravno prikazana bilo da je nešto prešućeno, pa i kad je bio neistinit jedini u molbama navedeni odlučni razlog« (kan. 1054.).

Distinctiones. Distinguuntur:

Razlike. Razlikuju se:

1. causae *finales* (motivae), quae per se sufficiunt ad obtinendam dispensationem, et causae *impulsivae*, quae quidem per se non sufficiunt, sed tamen adiuvant ad obtinendam dispensationem;

1. *odlučni* razlozi (motivi), koji su sami po sebi dovoljni za dobivanje dispenzacije, i *pobudni* razlozi, koji sami po sebi nisu dovoljni, ali pomažu u dobivanju dispenzacije;

2. causae *infamantes* (inhonestae, turpes), quae ex delicto oriuntur atque infamiam parere solent (e. g. graviditas sponsae ex fornicatione), et causae *honestae*, quae nec delicti nec infamiae notam habent, e. g. proles numerosa viduae;

2. *infamantni* razlozi (sramotni, ružni), koji nastaju iz zlodjela i obično nanose sramotu (npr. trudnoća zaručnice zbog izvanbračnog prilega), i *pošteni* razlozi, koji ne nose obilježje ni zlodjela ni sramote, npr. brojna djeca udovice;

3. causae *canonicae*, quae secundum stilum Curiae Romanae ut finales et sufficientes habentur, et causae *non-canonicae* (rationabiles, certae), quae sunt eaedem ac causae impulsivae supra explicatae.

3. *kanonski* razlozi, koji se prema stilu Rimske kurije smatraju odlučnima i dostatnima, i *nekanonski* razlozi (razumni, sigurni), koji su isto što i pobudni razlozi, koji su gore objašnjeni.

931. Causae canonicae dispensandi solent enumerari sedecim:

931. Kanonskih razloga za dispenziranje obično se nabraja šesnaest:

1. *angustia loci*, et quidem vel absoluta (si locus non continet plus quam circiter 1500 incolas et distat ab alio loco ultra miliare = 1500 metra) vel relativa, si familia oratricis est valde propagata in loco;

1. *maleno mjesto*, i to ili u apsolutnom smislu (ako mjesto nema više od oko 1500 stanovnika i udaljeno je od drugog mjesta više od jedne milje = 1500 metara) ili u *relativnom* smislu, ako je obitelj moliteljice veoma raširena u mjestu;

2. *aetas virginis superadulta*, i. e. si virgo excessit aetatem 24 annorum. Haec causa non admittitur pro viduis;

2. *prekoračena dob za djevicu*, tj. ako je djevica prešla dob od 24 godine. Ovaj se razlog ne prihvaća za udovicu;

3. *deficientia vel saltem insufficientia dotis;*

3. *nedostatak ili barem nedovoljna veličina miraza;*

4. *lites super successione bonorum;*

4. *svađe radi nasljeđivanja imovine;*

5. *paupertas viduae*, quae numerosa prole est onerata;

5. *siromaštvo udovice*, koja ima brojnu djecu;

6. *bonum pacis;*

6. *dobro mira* [pomirenje];

7. *nimia, suspecta familiaritas vel cohabitatio;*

7. *preveliko, sumnjivo prijateljstvo ili stanovanje pod istim krovom;*

8. *praegnantia sponsae ideoque legitimatio prolis;*

8. *trudnoća zaručnice i zato pozakonjenje djece;*

9. *infamia mulieris ex suspicione copulae habitae,*

9. *ozloglašenje žene radi sumnje o spolnom općenju;*

10. *revalidatio matrimonii*, quod bona fide et publice contractum est;

10. *revalidacija ženidbe*, koja je sklopljena u dobroj vjeri i javno;

11. *periculum matrimonii mixti vel coram acatholico ministro celebrandi;*

11. *opasnost mješovite ženidbe ili ženidbe sklopljene pred nekatoličkim službenikom;*

12. *periculum incestuosi concubinatus;*

12. *opasnost incestuoznog priležništva;*

13. *periculum matrimonii civilis;*

13. *opasnost građanske ženidbe;*

14. *remotio gravium scandalorum;*

14. *odstranjenje teških sablazni;*

15. *cessatio publici concubinatus;*

15. *prestanak javnog priležništva;*

16. *excellentia meritorum.*

16. *velike zasluge molitelja* [za Crkvu i vjeru].

932. Causae non canonicae sunt multae, e. g.
a) ex parte *mulieris*: difficultas inveniendi alium virum aeque commendabilem, infirmitas aliique defectus, auxilium parentibus praestandum;

932. Nekanonskih razloga ima mnogo, npr.
a) na strani *žene*: teškoća da pronađe drugog muža koji bi bio jednako preporučljiv, bolest i drugi nedostaci, pomoć koju treba pružiti roditeljima;

b) ex parte *viri*: infirmitas ita ut indigeat adiutorio bonae uxoris, cura prolis susceptae ex matrimonio praecedente;

c) ex parte *utriusque*: propositum matrimonii iam divulgatum, quod sine infamia mutari nequit, virtutes et boni mores utriusque, bonum parentum.

b) na strani *muža*: bolest zbog koje treba pomoć dobre žene, briga za djecu koju je dobio u ranijoj ženidbi;

c) na strani *oboje zaručnika*: ako je odluka o ženidbi već razglašena, a ne može se mijenjati bez sramote, te kreposti i dobro vladanje oboje zaručnika, dobro roditelja.

§ 4. **De modis petendi dispensationem.**

933. 1. Omnes dispensationes matrimoniales petuntur nomine contrahentium, ac proinde petitio facienda est non in prima, sed in tertia persona, e. g. Titus petit. Iuxta stilum Curiae nupturientes, qui petunt dispensationem, vocantur: oratores, orator, oratrix, latores, lator, latrix.

2. Pro *externo* foro parochus, et quidem ordinarie parochus sponsae, petit dispensationem mediante Curia episcopali; pro foro *interno* confessarius petit dispensationem vel per Curiam episcopalem vel, si adest periculum laesionis sigilli, directe a S. Paenitentiaria.

3. Si petitur dispensatio super *impedimento publico*, tunc in libello supplici exprimi debent:

§ 4. **O načinima traženja dispenzacije.**

933. 1. Sve ženidbene dispenzacije mole se u ime ugovornih strana, te zato molbu treba napisati ne u prvom licu, nego u trećem licu, npr. *Titus moli*. Prema stilu Kurije, mladenci koji mole za dispenzaciju, nazivaju se: oratores [molitelji], orator [molitelj], oratrix [moliteljica], latores, lator, latrix.

2. Za *vanjsko* područje, župnik - i to redovito župnik zaručnice - moli za dispenzaciju posredstvom biskupske kurije; za *unutarnje* područje, ispovjednik moli za dispenzaciju ili preko biskupske kurije ili, ako postoji opasnost povrede sakramentalnog pečata, izravno od Svete pokorničarne.

3. Ako se moli za dispenzaciju od *javne smetnje*, tada se u zamolnici trebaju navesti:

a) nomen et cognomen oratorum, dioecesis originis vel actualis domicilii;

a) ime i prezime molitelja, biskupija podrijetla ili stvarnog prebivališta;

b) species etiam infirma impedimenti; hinc e. g. in consanguinitate non solum gradus sed etiam linea indicanda est;

b) vrsta smetnje, pa i slaba; stoga, npr. kod krvnog srodstva treba navesti ne samo stupanj, nego i lozu;

c) numerus impedimentorum;

c) broj smetnji;

d) variae circumstantiae, e. g. utrum agatur de matrimonio contrahendo vel iam contracto;

d) razne okolnosti, npr. je li riječ o ženidbi koju tek treba sklopiti ili o već sklopljenoj ženidbi;

e) causae dispensationis;

e) razlozi dispenzacije;

f) generalis status fortunae oratorum.

f) općenito stanje imovine molitelja.

4. Si petitur dispensatio super impedimento *occulto*, tunc in libello supplici adhibenda sunt nomina ficta, et confessarius debet serio invigilare, ne secretum confessionis violetur; sed nihilominus debet clare exprimere speciem accuratam impedimenti et causas dispensationis.

4. Ako moli za dispenzaciju od *tajne* smetnje, tada u zamolnici treba navesti fiktivna imena i ispovjednik treba budno paziti da se ne povrijedi ispovjedna tajna; ali ipak treba jasno navesti točnu vrstu smetnje i razloge za dispenzaciju.

5. Si petitur dispensatio super duobus vel pluribus impedimentis, quorum unum est publicum alterum occultum, tunc dispensatio impedimenti publici obtinenda est, sicut supra n. 3 dictum est, sed reticito impedimento occulto.

5. Ako se moli za dispenzaciju od dvije ili više smetnji od kojih je jedna javna, a druga tajna, tada treba zadobiti dispenzaciju od javne smetnje, kao što je rečeno gore n. 3., ali prešutjevši tajnu smetnju.

In petitione autem dispensationis super impedimento occulto mentio facienda est etiam impedimenti publici, cuius dispensatio iam obtenta vel saltem petita est in foro competenti.

No, u molbi za dispenzaciju od tajne smetnje treba spomenuti i javnu smetnju od koje je već dobivena dispenzacija ili je barem bila zatražena od nadležnog tijela.

§ 5. **De modis exsequendi dispensationem obtentam.**

§ 5. **O načinima izvršenja zaprimljene dispenzacije.**

934. Regula generalis.
Iuxta vigentem disciplinam Curia Romana solet omnes dispensationes matrimoniales concedere *in forma commissoria*; Ordinarii autem locorum solent dispensare *in forma gratiosa*, saltem si agitur de impedimentis publicis.

934. Opće pravilo.
Prema važećoj disciplini, Rimska kurija obično podjeljuje sve ženidbene dispenzacije posredno [*in forma commissoria*]; a mjesni ordinariji obično dispenziraju neposredno [*in forma gratiosa*], barem ako je riječ o javnim smetnjama.

Dispensationes super publicis impedimentis Ordinario oratorum commissas exsequatur ille Ordinarius, qui litteras testimoniales dedit vel preces transmisit ad S. Sedem, etiamsi sponsi, quo tempore executioni danda est dispensatio, relicto illius dioecesis domicilio aut quasi-domicilio, in aliam dioecesim discesserint non amplius reversuri, monito tamen Ordinario loci, in quo matrimonium contrahere cupiunt (c. 1055).

Dispenzacije od javnih smetnji, koje su povjerene ordinariju molitelja, izvršava onaj ordinarij koji je potvrdio istinitost molbe ili otpremio molbe Svetoj Stolici, pa i kad su zaručnici u vrijeme kad treba izvršiti dispenzaciju, napustivši prebivalište ili doprebivalište, otišli u drugu biskupiju s namjerom da se više ne vrate, ali se o tome treba obavijestiti mjesnog ordinarija na području gdje žele sklopiti ženidbu (kan. 1055.).

Omnes, qui ex potestate a S. Sede delegata dispensationem concedunt, in eadem expressam pontificii indulti mentionem faciant (c. 1057), e. g. his similibusve verbis: Auctoritate Apostolica mihi commissa dispenso....

Svi koji podjeljuju dispenzaciju po vlasti povjerenoj od Svete Stolice, moraju pritom izričito spomenuti papinski indult (kan. 1057.), npr. ovim ili sličnim riječima: *Apostolskom vlašću koja mi je povjerena, opraštam....*

935. Clausulae adiectae.
Accepto Rescripto exsecutor sedulo debet attendere omnes clausulas adiectas. Si enim clausulas *essentiales* ac *substantialem* procedendi formam non servaverit exsecutio est irrita (c. 55).

935. Pridodane klauzule.
Nakon primanja otpisa, izvršitelj treba budno paziti na sve pridodane klauzule. Naime, ako se ne pridržava *bitnih* klauzula i *bitne* forme postupanja, izvršenje je ništetno (kan. 55.).

Clausulae autem tunc tantum essentiales censentur, cum per particulas: si, dummodo, vel aliam eiusdem significationis exprimuntur (c. 39).

No, klauzule se smatraju bitnima samo onda kada su izražene riječima: *ako*, *samo ako*, ili drugima koje imaju jednako značenje (kan. 39.).

Principaliores clausulae sunt:

Poglavite su klauzule:

1. «*Si preces veritate nitantur.*» Regulariter ad validitatem dispensationis requiritur, ut momento «fulminationis» vera sint, saltem quoad essentiam, omnia exposita in libello supplici.

1. »*Ako su molbe utemeljene na istini.*« Redovito se za valjanost dispenzacije traži da je u trenutku »grmljavine« istinito, barem što se tiče bitnoga, sve što je navedeno u zamolnici.

Ante exsecutionem igitur dispensationis necessaria est sic dicta «*verificatio precum*», nempe nova et brevis investigatio, num reapse vera sint ea, quae in petitione allata sunt.

Dakle, prije izvršenja dispenzacije nužna je takozvana »*verifikacija molbi*«, to jest, nova i kratka istraga o tome je li stvarno istinito ono što je navedeno u molbi.

Si detegitur essentialis error, tunc novam dispensationem seu sic dictas litteras «*Perinde valere*» oportet petere.

Ako se otkrije bitna zabluda, tada treba tražiti novu dispenzaciju ili takozvano pismo »*Perinde valere*«.

— Solummodo excipiuntur *impedimenta minoris gradus* supra n. 885 indicata, in quibus dispensatio non vitiatur, quamvis sit obtenta obreptione vel subreptione (c. 1054).

— Jedino su izuzete *smetnje nižega stupnja*, koje su navedene gore n. 885., u kojima dispenzacija ne postaje ništetna iako je dobivena neispravnim prikazivanjem ili prešućivanjem stvarnog stanja (kan. 1054.).

Pro *foro externo* aliquando determinatus modus verificandi preces praescribitur. Pro foro autem *interno* sufficit, ut confessarius summarie repetat declarationes iam antea a paenitente factas.

Za *vanjsko područje*, ponekad se propisuje određeni način verifikacije. No, za *unutarnje područje* dovoljno je da ispovjednik sumarno ponovi izjave koje je već prije dao pokornik.

2. «*Imposita eis pro modo culpae arbitrio tuo gravi paenitentia salutari.*» Quae quidem paenitentia distincta sit a paenitentia sacramentali; omissio autem istius paenitentiae non reddit invalidam dispensationem petitam (S. Paenit. d. 12 Nov. 1891).

2. »*Odredivši im vlastitom odlukom tešku spasonosnu pokoru prema krivnji.*« Ova se pak pokora razlikuje od sakramentalne pokore. No, propuštanje ove pokore ne čini zatraženu dispenzaciju nevaljanom (Sveta pokorničarna, 12. studenoga 1891.).

3. «*Statim his laceratis*», i. e. Rescriptum S. Paenitentiariae est lacerandum statim, i. e. infra *triduum* post exsecutionem dispensationis. Nihil autem obstat, ne confessarius pro sua eruditione transcribat hoc Rescriptum et transcriptum conservet, salvo tamen sigillo confessionis.

3. »*Odmah ovo poderavši*«, tj. otpis Svete pokorničarne treba odmah poderati, tj. u roku od *tri dana* nakon izvršenja dispenzacije. Međutim, ništa ne priječi da ispovjednik radi vlastite pouke prepiše taj otpis i čuva prijepis, ali uvijek pazeći na ispovjedni pečat.

936. Nota.

Pro foro *externo* exsecutio dispensationis facienda est in scriptis (c. 56) et adnotanda in libro matrimoniorum; pro foro autem *interno* solet praescribi, ut dispensatio verbis pronuntietur; quod quidem hoc vel simili modo fieri potest: Post consuetam absolutionem a censuris et peccatis confessarius dicat: Insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter delegata dispenso tecum super impedimento affinitatis (vel criminis), ut eo non obstante matrimonium cum dicta muliere contrahere valeas. Eadem auctoritate prolem susceptam vel suscipiendam legitimam declaro. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Passio Domini Nostri Iesu Christi, merita Beatae Mariae Virginis etc.

— Ex rationabili causa dispensatio potest etiam pronuntiari in lingua vernacula.

936. Napomena.

Za *vanjsko* područje, izvršenje dispenzacije treba obaviti pisanim putem (kan. 56.) i zabilježiti u knjizi vjenčanih. No, za *unutarnje* područje obično se propisuje da se dispenzacija proglasi riječima, a to se može učiniti ovim ili sličnim riječima: Nakon uobičajenog odrješenja od cenzura i grijeha, neka ispovjednik kaže: *Povrh toga, apostolskom vlašću koja mi je posebno prenesena, opraštam ti zapreku tazbine* (*ili kaznenog djela*)*, da bez obzira na nju možeš sklopiti ženidbu sa spomenutom ženom. Istom vlašću proglašavam zakonitom djecu koju si dobio ili koju ćeš dobiti. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen. Muka Gospodina našega Isusa Krista, zasluge Blažene Marije Djevice* itd.

— Iz razumnog razloga, dispenzacija se može proglasiti i na pučkom jeziku.

Art. 5. **De matrimonii invalide contracti convalidatione.**

937. Praenotamen.
Quando detegitur aliquod matrimonium contractum esse nullum propter impedimentum dirimens, magna circumspectione opus est. Quadruplex via procedendi patet:

1. dissociatio coniugum; quae quidem ordinarie propter multa incommoda inde orientia vitanda est, quae tamen necessaria est, si impedimentum est indispensabile, neque putativi coniuges possunt cohabitare sicut frater et soror; ante dissociationem putativorum coniugum solet necessaria esse declaratio nullitatis matrimonii facta ab Ordinario loci;

2. relinquere putativos coniuges in bona fide; quod quidem non est licitum, nisi adsit urgens causa;

3. fraterna cohabitatio; quae potest permitti, si
a) nullitas matrimonii est occulta,
et b) si non adest proximum periculum incontinentiae;

4. convalidatio matrimonii invalidi; quae quidem fieri potest tribus modis:

a) per simplicem renovationem consensus sine ulla dispensatione;

Art. 5. **O konvalidaciji nevaljano sklopljene ženidbe.**

937. Prethodna napomena.
Kada se otkrije da je neka sklopljena ženidba ništetna zbog ženidbene zapreke, potreban je veliki oprez. Postoji četiri načina postupanja:

1. razdvajanje supružnika; koje ipak treba redovito izbjegavati zbog mnogih neprilika koji iz toga nastaju; ali koje je nužno ako je zapreka neoprostiva, a putativni supružnici ne mogu zajedno živjeti kao brat i sestra; prije razdvajanja putativnih supružnika obično je nužno proglašenje ništetnosti ženidbe od strane mjesnog ordinarija;

2. ostavljanje putativnih supružnika u dobroj vjeri; ali to nije dopušteno, osim ako postoji hitan razlog;

3. bratski suživot; koji se može dopustiti, ako je:
a) ništetnost ženidbe tajna,
i b) ako ne postoji bliža opasnost od neuzdržljivosti;

4. konvalidacijom nevaljane ženidbe; a to se može dogoditi na tri načina:

a) jednostavnom obnovom ženidbene privole bez ikakve dispenzacije;

b) per simplicem dispensationem;

c) per sanationem in radice.

De singulis his modis singillatim tractandum est.

b) jednostavnom dispenzacijom;

c) ozdravljenjem u korijenu.

O svakom od ovih načina treba pojedinačno raspravljati.

§ 1. **De convalidatione matrimonii per renovationem consensus.**

938. Per simplicem renovationem consensus matrimonium invalidum potest convalidari in tribus casibus:

1. quando matrimonium fuit invalidum *ob solum deffectum consensus* (e. g. qui fuit datus ficte vel sub metu aut vi vel cum errore substantiali);

2. quando obstabat impedimentum, quod sponte cessavit lapsu temporis, e. g. impubertas, ligamen;

3. quando obstabat impedimentum, quod libere potest removeri per factum alterius contrahentis, e. g. disparitas cultus per baptismum libere susceptum.

— Renovatio consensus debet esse novus actus voluntatis in matrimonium, quod constat ab initio nullum fuisse (c. 1134).

§ 1. **O konvalidaciji ženidbe obnovom ženidbene privole.**

938. Jednostavnom obnovom privole, nevaljana ženidba može konvalidirati u tri slučaja:

1. kada je ženidba bila nevaljana *samo zbog nedostatka privole* (npr. koja je bila dana fiktivno ili pod strahom ili silom ili s bitnom zabludom);

2. kada je ženidbu sprječavala zapreka koja je sama prestala protekom vremena, npr. nedoraslost, ženidbeni vez [smrću supružnika];

3. kada je ženidbu sprječavala zapreka koja se može slobodno ukloniti činom jednoga od supružnika, npr. zapreka različite vjere slobodnim primanjem krštenja.

— Obnova pristanka mora biti novi čin volje na ženidbu za koju je utvrđeno da je od početka bila ništetna (kan. 1134.).

Quantum ad *formam* istius *renovationis* consensus sequentia notentur:

Što se tiče *oblika* ove *obnove* privole, treba paziti na sljedeće:

a) Si nullitas matrimonii est *notoria*, consensus matrimonialis debet publice renovari iuxta normas in celebratione matrimonii stabilitas (c. 1135, § 1). Ratio est, quia secus non cessat scandalum.

a) Ako je ništetnost ženidbe *notorna*, ženidbenu privolu treba javno obnoviti prema pravilima koja vrijede za sklapanje ženidbe (kan. 1135., § 1.). Razlog je tomu što u suprotnom ne bi prestala sablazan.

b) Si nullitas matrimonii est *occulta* sed *utrique* coniugi nota, tunc privatim et secreto renovari potest consensus ab utraque parte (ib. § 2).

b) Ako je ništetnost ženidbe *tajna*, ali je poznata oboje supružnika, tada obje strane mogu privatno i tajno obnoviti ženidbenu privolu (ibid., § 2.).

c) Si nullitas matrimonii est occulta et uni soli coniugi nota neque potest sine magno incommodo alteri coniugi manifestari, tunc «satis est, ut sola pars impedimenti conscia consensum *privatim et secreto* renovet, dummodo altera in consensu praestito perseveret». Ita Codex iur. can. c. 1135, § 3.

c) Ako je ništetnost ženidbe tajna i poznata samo jednom supružniku, a ne može se otkriti drugom supružniku bez velike neprilike, tada je »dovoljno da strana koje je svjesna zapreke *privatno i tajno* obnovi ženidbenu privolu, dok god druga strana ustraje u pruženoj privoli«. Tako kaže Zakonik kanonskog prava, kan. 1135., § 3.

Quare iam inutiles sunt varii modi, quos veteres theologi excogitaverunt, ad inducendum coniugem ignarum impedimenti, ut renovet implicite consensum.

Zato su sada beskorisni razni načini koje su stari teolozi smislili za navođenje supružnika, kojemu je nepoznata zapreka, da implicitno obnovi privolu.

d) Si matrimonium est nullum ob defectum formae, e. g. si matrimonium mixtum non fuit contractum coram competenti sacerdote, tunc nequit convalidari, nisi denuo contrahatur in legitima forma, i. e. coram parocho et duobus testibus (c. 1137).

d) Ako je ženidba ništetna zbog nedostatka oblika, npr. ako mješovita ženidba nije sklopljena pred nadležnim svećenikom, tada ne može konvalidirati ako se ne sklopi iznova u zakonitom obliku, tj. pred župnikom i dvojicom svjedoka (kan. 1137.).

Ab hac forma nemo potest (extra periculum mortis) dispensare nisi S. Sedes, eiusve delegatus.

Od ovog oblika nitko ne može oprostiti (izvan smrtne opasnosti), osim Svete Stolice i njezina poslanika.

§ 2. **De convalidatione matrimonii per simplicem dispensationem.**

§ 2. **O konvalidaciji ženidbe jednostavnom dispenzacijom.**

939. In articulo mortis alterutrius pseudo-coniugis matrimonium potest convalidari ab Ordinario, a parocho, immo a quolibet sacerdote, dummodo agatur de impedimentis dispensabilibus et adsint omnes condiciones requisitae, ut supra dictum est n. 926 sqq.

939. Na smrtnom času jednog od pseudo-supružnika, ženidbu može konvalidirati ordinarij, župnik, štoviše, svaki svećenik, dok god je riječ o oprostivim zaprekama i postoje svi potrebni uvjeti, kao što je rečeno gore n. 926. sl.

Extra articulum mortis adhiberi potest simplex dispensatio

Izvan smrtnog časa, može se primijeniti jednostavna dispenzacija:

a) *impedimenti publici* ad convalidandum matrimonium, si ambo pseudo-coniuges parati sunt ad praestandum novum consensum in forma legitima;

a) *od javne zapreke* radi konvalidacije ženidbe ako su oba pseudo-supružnika spremna pružiti novu ženidbenu privolu u zakonitom obliku;

b) *impedementi occulti*, si renovatio consensus est possibilis iuxta ea in paragrapho praec. dicta. Si adest difficultas ex hac parte, praestat recurrere ad sanationem in radice, de qua statim.

b) *od tajne zapreke*, ako je obnova ženidbene privole moguća prema onome što je rečeno u prethodnom poglavlju. Ako postoji poteškoća s ove strane, preostaje priteći ozdravljenju u korijenu, o kojem ćemo odmah govoriti.

§ 3. **De sanatione in radice.**

940. Notio.
Sanatio in radice est dispensatio a S. Sede concessa, qua matrimonium invalidum redditur validum, et quidem (ex fictione iuris) quoad effectus canonicos non a tempore concessae dispensationis, sed inde ab initio contractus matrimonialis (c. 1138).

Brevius dici potest:
Per sanationem in radice matrimonium invalidum redditur *quoad effectus canonicos* aeque validum, ac si inde ab initio nullum impedimentum dirimens adfuisset.

Ideo post sanationem in radice non iam requiritur:
a) legitimatio prolis naturalis,
b) renovatio consensus, quippe qui sanatus sit in radice.

Effectus autem moralis et notanter *gratia sacramentalis* per sanationem in radice non tribuuntur matrimonio ab initio, sed a momento dispensationis concessae. Ita saltem sententia communior.

— Sanatio in radice concedi unice potest a S. Sede (c. 1141) eiusve delegato.

§ 3. **O ozdravljenju u korijenu.**

940. Pojam.
Ozdravljenje u korijenu je dispenzacija podijeljena od Svete Stolice kojom nevaljana ženidba postaje valjanom, i to (prema pravnoj fikciji) glede kanonskih učinaka ne od vremena podijeljene dispenzacije, nego još od početka ženidbenog ugovora (kan. 1138.).

Može se kraće reći:
Ozdravljenjem u korijenu nevaljana ženidba postaje *glede kanonskih učinaka* jednako valjanom kao da od početka nije postojala nikakva ženidbena zapreka.

Stoga, nakon ozdravljenja u korijenu nije više potrebno:
a) pozakonjenje izvanbračne djece,
b) obnova ženidbene privole, jer je ona ozdravila u korijenu.

No, moralni učinci i napose *sakramentalna milost* ne daju se ženidbi ozdravljenjem u korijenu od početka, nego od trenutka podjele dispenzacije. Tako barem kaže općenitije mišljenje.

— Ozdravljenje u korijenu može podijeliti jedino Sveta Stolica (kan. 1141.) i njezin delegat.

941. Condiciones requisitae ad sanationem in radice, sunt:

1. ut impedimentum dirimens, de quo agitur, sit *dispensabile*, i. e. ne sit iuris naturalis aut divini.

Quare matrimonium contractum cum impedimento iuris naturalis vel divini (e. g. ligaminis), etiam si postea impedimentum cessaverit, Ecclesia non sanat in radice ne a momento quidem cessationis impedimenti (c. 1139, § 2);

2. ut in principio matrimonii adfuerit verus consensus maritalis.

Si consensus ab initio quidem defuerit, sed postea praestitus fuerit, sanatio concedi potest a momento praestiti consensus (c. 1140, § 2);

3. ut iste consensus maritalis virtualiter perseveret neque sit certo revocatus (ib. § 1);

4. ut adsit gravis et urgens causa, e. g. renovatio consensus maritalis nequit convenienter obtineri.

942. Petitio et exsecutio sanationis in radice.

Cum sanatio in radice obtineri et applicari possit etiam insciis pseudo-coniugibus (ib. § 3), quilibet eam petere potest.

941. Uvjeti koji se traže za ozdravljenje u korijenu jesu:

1. da je ženidbena zapreka, o kojoj je riječ, *oprostiva*, tj. da nije zapreka naravnog ili božanskog prava.

Stoga, ženidbu koja je sklopljena sa zaprekom naravnog ili božanskog prava (npr. ženidbeni vez), pa i kad kasnije prestane zapreka, Crkva ne ozdravljuje u korijenu, čak ni od trenutka prestanka zapreke (kan. 1139., § 2.);

2. da je na početku ženidbe postojala prava ženidbena privola.

Ako privole na početku nije bilo, ali je kasnije iskazana, ozdravljenje se može podijeliti od trenutka iskazivanja privole (kan. 1140., § 2.);

3. da ova ženidbena privola virtualno traje i da nije sigurno opozvana (ibid., § 1.);

4. da postoji važan i hitan razlog, npr. obnova ženidbene privole ne može se prikladno postići.

942. Traženje i izvršenje ozdravljenja u korijenu.

Budući da se ozdravljenje u korijenu može zadobiti i primijeniti i kada pseudo-supružnici toga nisu svjesni (kan. 1138., § 3.), svatko ga može tražiti.

Ordinarie autem petit hanc dispensationem confessarius vel parochus, qui in petitione explicare debet graves causas, ob quas non simplex dispensatio sed sanatio in radice petatur.

No, redovito ovu dispenzaciju traži ispovjednik ili župnik, koji u molbi treba objasniti važne razloge zbog čega se traži ozdravljenje u korijenu, a ne jednostavna dispenzacija.

— In exsequenda sanatione obtenta sedulo attendendae sunt clausulae appositae in Rescripto S. Sedis.

— U izvršenju zaprimljenog ozdravljenja treba brižno paziti na klauzule koje su postavljene u otpisu Svete Stolice.

Deinde etiam curandum est, ut pseudo-coniuges sint in statu gratiae, quando sanatio conceditur, quia tunc recipiunt sacramentum matrimonii.

Zatim, treba također brinuti da pseudo-supružnici budu u stanju milosti kada se podjeljuje ozdravljenje, jer tada primaju sakrament ženidbe.

943. *Scholion*.
De filiis illegitimis.

943. *Scholion*.
O pozakonjenju nezakonite djece.

Filii legitimi generatim sunt omnes, qui concepti aut nati sunt in matrimonio vero aut saltem putativo (c. 1114).

Zakonita djeca su općenito sva ona koja su začeta ili rođena u pravoj ili barem putativnoj ženidbi (kan. 1114.).

Omnes alii filii sunt illegitimi, qui distinguuntur:

Sva su ostala djeca nezakonita, a ona se dijele na:

a) *naturales*, qui nati sunt ex *simplici fornicatione*;

a) *naravnu djecu*, koja su rođena iz *običnog izvanbračnog prilega*;

b) *spurii*, qui nati sunt aut ex adulterio (filii adulterini) aut ex sacrilegio (filii sacrilegi) aut ex incestu (filii incestuosi).

b) *kopilad*, koja je rođena iz preljuba (djeca iz preljuba) ili iz svetogrđa (svetogrdna djeca) ili iz rodoskvrnuća (incestuozna djeca).

Legitimatio filiorum illegitimorum optineri potest triplici modo:

1. *per subsequens matrimonium* parentum sive verum sive putativum, sive noviter contractum sive convalidatum (c. 1116). Hoc tamen modo non legitimantur filii spurii, sed naturales;

2. *per professionem sollemnem* filiorum in ordinibus religiosis aut per professionem simplicem in nonnullis institutis speciale privilegium habentibus. Haec legitimatio valet pro ordinibus suscipiendis, sed non pro acceptandis dignitatibus;

3. *per rescriptum Summi Pontificis* vel per dispensationem concessam ab eo, qui vi *indulti generalis* dispensavit ab impedimento dirimente (c. 1051), e. g. in periculo mortis vel in alio casu urgenti.

Legitimatio obtenta debet notari in libro baptismorum.

Pozakonjenje nezakonite djece može se postići na tri načina:

1. *naknadnom ženidbom roditelja* bilo pravom bilo putativnom, bilo ponovno sklopljenom bilo konvalidiranom (kan. 1116.). No, ovim se načinom ne pozakonjuje kopilad, nego naravna djeca;

2. *svečanim zavjetom* djece položenim u redovničkim družbama ili jednostavnim zavjetom u nekim ustanovama koje imaju posebnu povlasticu. Ovo pozakonjenje vrijedi za primanje svetih redova, ali ne i za primanje dostojanstava;

3. *otpisom vrhovnog svećenika* ili dispenzacijom koju je podijelio onaj tko je *silom općeg indulta* dispenzirao od ženidbene zapreke (kan. 1051.), npr. u smrtnoj opasnosti ili u drugom hitnom slučaju.

Zadobiveno pozakonjenje treba zabilježiti u knjizi krštenih.

CAPUT IX.
De matrimonio et divortio civili.

Caput istud dividitur in duos articulos:
1. de matrimoni civili;
2. de divortio civili.

Art. 1. **De matrimonio civili.**

944. Notio.
Matrimonium civile est contractus maritalis (etiam christianorum) initus coram magistratu civili.

Dicitur: *contractus maritalis*, qui scil. non solum pactum de effectibus civilibus sed etiam ipsa iura maritalia respicit.

Matrimonium civile hodie viget ubique fere terrarum, sed non eodem modo; est enim:
vel *obligatorium* pro omnibus e. g. in Gallia, Germania, Helvetia;

vel *facultativum*, quando nupturientibus christianis optio permittitur celebrandi matrimonium aut religiosum aut civile, e. g. in Anglia, America septentrionali,

vel *subsidiarium*, quod acceptatur a gubernio, quando nupturientes aut nequeunt aut nolunt contrahere matrimonium religiosum, e. g. in Austria, Hispania.

POGLAVLJE IX.
O građanskoj ženidbi i rastavi.

Ovo se poglavlje dijeli na dva članka:
1. o građanskoj ženidbi;
2. o građanskoj rastavi [razvodu].

Art. 1. **O građanskoj ženidbi.**

944. Pojam.
Građanska ženidba je ženidbeni ugovor (pa i kršćana) sklopljen pred građanskim poglavarstvom.

Kaže se: *ženidbeni ugovor*, tj. ugovor koji se ne odnosi samo na građanske učinke, nego i na sama bračna prava.

Građanska je ženidba danas na snazi u gotovo svim zemljama, ali ne na isti način.
Naime, ili je *obvezna* za sve,
npr. u Francuskoj, Njemačkoj, Švicarskoj;

ili *fakultativna*, kad se kršćanskim mladencima dopušta izbor da sklope ili vjersku ili građansku ženidbu, npr. u Engleskoj, sjevernoj Americi,

ili *supsidijarna*, ako je vlasti prihvaćaju kad mladenci ili ne mogu ili ne žele sklopiti vjersku ženidbu, npr. u Austriji, Španjolskoj.

945. Principium 1.
Matrimonium civile inter christianos non agnoscitur ab Ecclesia neque ullos effectus canonicos producit.

Rationes praecipuae, propter quas Ecclesia semper reprobavit matrimonium civile, sunt:

Matrimonium civile:
1. laedit ius Ecclesiae, quao sola habet potestatem in matrimoniis christianis, quippe quae sint sacramenta;

2. reddit matrimonium rem profanam;

3. fovet indifferentismum et divortia.

Effectus matrimonii civilis sunt potius negativi quam positivi. Etenim:

a) matrimonium civile non habet vim sponsalium, sed, quia censetur publicus concubinatus, inducit impedimentum publicae honestatis;

b) proles nata ex matrimonio civili est illegitima;

c) personae viventes in matrimonio civili invalido habentur tamquam publici peccatores; sunt enim concubinarii, ac proinde nequeunt admitti ad sacramenta neque ad sepulturam ecclesiasticam neque ad actus legitimos;

945. Načelo 1.
Crkva ne priznaje građansku ženidbu među kršćanima i ona ne proizvodi nikakve kanonske učinke.

Poglaviti razlozi zašto je Crkva uvijek odbacivala građansku ženidbu, jesu:

Građanska ženidba:
1. povrjeđuje pravo Crkve, koja jedina ima vlast nad kršćanskim ženidbama, jer su to sakramenti;

2. čini ženidbu profanom stvari;

3. pogoduje indiferentizmu i rastavama.

Učinci građanske ženidbe su prije negativni nego pozitivni. Naime:

a) građanska ženidba nema snagu zaruka, nego, jer se smatra javnim priležništvom, izaziva zapreku javnog ćudoređa;

b) djeca rođena iz građanske ženidbe jesu nezakonita;

c) osobe koje žive u nevaljanoj građanskoj ženidbi drže se kao javni grešnici; jer su priležnici, te zato ne mogu biti primljeni k sakramentima, ne mogu dobiti crkveni sprovod, ne mogu obavljati zakonite crkvene čine;

d) qui post divortium prioris matrimonii legitimi contrahunt et consummant matrimonium civile, habent impedimentum criminis;

d) oni koji nakon rastave ranije zakonite ženidbe, sklope i izvrše građansku ženidbu, imaju zapreku zlodjela [zapreka kaznenog djela];

e) clerici maioristae et religiosi sollemniter professi contrahentes matrimonium civile incurrunt excommunicationem S. Sedi reservatam aliasque poenas, ut supra dictum est n. 770.

e) klerici u višim redovima i svečano zavjetovani redovnici koji sklope građansku ženidbu, upadaju u izopćenje pridržano Svetoj Stolici, te u druge kazne kao što je rečeno gore n. 770.

Religiosi *simpliciter professi* incurrunt excommunicationem Ordinario reservatam (c. 2388, § 2).

Redovnici koji su položili *jednostavne zavjete* upadaju u izopćenje pridržano ordinariju (kan. 2388., § 2.).

Nota.
Quamvis matrimonium civile *qua tale* nullum effectum canonicum producat, tamen istud matrimonium, in quantum contrahitur cum vero consensu maritali, est validum:
a) inter omnes acatholicos;
b) in casibus, in quibus matrimonium celebrari potest sine assistentia sacerdotis (cf. supra n. 879 sq).

Napomena.
Iako građanska ženidba *kao takva* ne proizvodi nikakav kanonski učinak, ipak takva ženidba, ukoliko se sklapa s pravom ženidbenom privolom, valjana je:

a) među svim nekatolicima;

b) u slučajevima u kojima se ženidba može sklopiti bez prisustvovanja svećenika (usp. n. 879. sl.).

946. Principium 2.
Nupturientes christiani licite possunt ex rationabili causa observare statuta legis civilis quoad matrimonii celebrationem, dummodo excludatur intentio suscipiendi ipsum sacramentum matrimonii coram magistratu civili (c. 1063, § 3). Ita expresse quoque docet Leo XIII. in Encyclica «Arcanum».

946. Načelo 2.
Kršćanski mladenci dopušteno mogu iz razumnog razloga obdržavati odredbe građanskog zakona što se tiče sklapanja ženidbe, dok god je isključena nakana da prime sam sakrament ženidbe pred građanskim poglavarstvom (kan. 1063., § 3.). Tako izričito naučava i Leon XIII. u enciklici »Arcanum«.

Quaeres.
Num licet assistere matrimonio civili tamquam magistratus vel testis?

Respondetur: 1. Affirmative, si nupturientes nihil intendunt nisi effectus mere civiles; pariter si intendunt et contrahunt verum et validum matrimonium;

2. Affirmative probabiliter etiam, si nupturientes certo et scienter contrahunt matrimonium invalidum, dummodo adsit gravis causa et desit specialis prohibitio Ecclesiae. Etenim huiusmodi Officiales assistendo ex gravi causa tali matrimonio civili non videntur praestare nisi cooperationem materialem ad peccatum nupturientium. Ita sententia communior.

Pitaš.
Je li dopušteno prisustvovati građanskoj ženidbi kao državni službenik ili svjedok?

Odgovara se: 1. Potvrdno, ako mladenci ništa drugo ne namjeravaju osim čisto građanskih učinaka ženidbe; jednako tako, ako namjeravaju i sklapaju pravu i valjanu ženidbu;

2. Potvrdno vjerojatno također ako mladenci sigurno i svjesno sklapaju nevaljanu ženidbu, samo ako postoji važan razlog i nema posebne zabrane Crkve. Naime, izgleda da ovakvi službenici koji prisustvuju iz važnog razloga takvoj građanskoj ženidbi pružaju samo materijalno sudjelovanje grijehu mladenaca. Takvo je općenitije mišljenje.

Art. 2. **De divortio civili.**

947. Notio. *Divortium civile est separatio coniugum a potestate civili pronuntiata.* Quae quidem separatio est vel quoad vinculum matrimonii vel quoad torum et habitationem solam.

Principium. *Lex civilis permittens divortium perfectum matrimonii validi est iniqua et gravissime reprobanda.*

Art. 2. **O građanskoj rastavi.**

947. Pojam. *Građanska rastava je razdvajanje supružnika koje je proglasila građanska vlast.* Ovo je pak razdvajanje ili glede ženidbenog veza ili samo glede postelje i stanovanja.

Načelo. *Građanski zakon koji dopušta potpuni razvod valjanog braka jest nepravedan zakon i treba ga najoštrije odbaciti.*

Ratio est, quia statuit rem intrinsecus malam scil. destructionem vinculi matrimonialis eamque producentem pessimos effectus.

Razlog je tomu što određuje intrinzično zlu stvar, tj. uništenje ženidbenog veza, i to izazivajući najgore učinke.

948. Corollaria.

1. Coniuges possunt quidem ex gravi causa petere a potestate civili divortium imperfectum, numquam autem divortium perfectum quoad vinculum matrimonii (S. Off. d. 19 Dec. 1860).

2. Iudex civilis

a) debet suam incompetentiam agnoscere in rebus, quae attingunt sacramentum matrimonii, neque potest pronuntiare divortium civile, si exsistit specialis prohibitio pro aliqua regione;

b) potest pronuntiare divortium civile alicuius matrimonii certo invalidi, e. g. matrimonii civilis catholicorum;

c) nequit absque gravissima causa pronuntiare divortium perfectum alicuius matrimonii christiani.

Exsistente autem tali causa, si iudex nihil aliud intendit, nisi *solos effectus civiles dissolutionis*, videtur licite posse pronuntiare divortium. Ita sententia hodie communior, contra nonnullos putantes tale iudicium esse actum intrinsecus malum.

948. Korolarij.

1. Supružnici mogu, doduše, iz važnog razloga tražiti od građanskih vlasti nepotpunu rastavu, ali nikada potpuni razvod što se tiče ženidbenog veza (Sv. Oficij, 19. prosinca 1860.).

2. Građanski **sudac**:

a) treba priznati svoju nenadležnost u stvarima koje se tiču sakramenta ženidbe, i ne može proglasiti građanski razvod, ako postoji posebna zabrana za neku zemlju;

b) može proglasiti građanski razvod nekog braka koji je sigurno nevaljan, npr. građanski brak između katolika;

c) ne može bez vrlo važnog razloga proglasiti potpuni razvod nekog kršćanskog braka.

No, dok postoji takav razlog, ako sudac ništa drugo ne namjerava osim *razvrgnuća građanskih učinaka ženidbe*, čini se da može proglasiti rastavu. Tako kaže danas općenitije mišljenje protiv nekih koji smatraju da je takva presuda intrinzično zao čin.

Ratio est, quia iudex sic agendo nihil aliud facit, quam concedit istis coniugibus *impunitatem legalem*, si novum idque invalidum matrimonium postea contrahunt. Seu aliis verbis: Tale iudicium nihil aliud esse videtur nisi *destructio prioris matrimonii civilis*; quod quidem non est actus intrinsecus malus. Neque etiam sequitur grave scandalum ex actione iudicis, quippe qui ab omnibus cognoscatur agere coactus a lege civili.

Razlog je tomu što sudac, koji tako postupa, ne čini ništa drugo nego daje ovim supružnicima *zakonsku nekažnjivost* ako kasnije sklope novu, i to nevaljanu ženidbu. Ili drugim riječima: Izgleda da takva presuda nije ništa drugo nego *uništenje ranije građanske ženidbe*; što ipak nije intrinzično zao čin. A iz čina suca ne slijedi sablazan, jer svi znaju da on postupa pod prisilom građanskog zakona.*

949. 3. Advocati utpote non coacti vi officii rarius habent sufficientes causas excusantes ad patrocinandum causae divortii. In praxi autem confessarius non debet inquietare catholicos advocatos, qui absque gravissimo incommodo nequeunt declinare munus actoris pro divortio, dummodo scandalum inde ne oriatur et soli civiles effectus intendantur.

949. 3. Odvjetnici, jer na to nisu prisiljeni svojom službom, rijeđe imaju dostatne razloge koji bi ih ispričavali za sudjelovanje u brakorazvodnoj parnici. Ipak, u praksi ispovjednik ne treba uznemiravati katoličke odvjetnike, koji bez vrlo teške neprilike ne mogu izbjeći ulogu tužitelja za razvod, dok god odatle ne dolazi sablazan i ako se namjeravaju samo građanski učinci ženidbe.

---

* Glede ovih Prümmerovih riječi potrebno je naglasiti sljedeće: iako se u praksi može pokazati razumijevanje prema sucu kojeg nepravedni zakoni prisiljavaju da tako čini pod prijetnjom gubitka posla, takvo se razumijevanje ne može pokazati prema zastupnicima u parlamentu koji donose opake zakone o razvodu braka.
Prümmer u svojem Priručniku moralne teologije govori da se cijela katolička javnost, a posebno katolički zastupnici u parlamentima, trebaju zalagati za ukidanje zakona o razvodu braka (Manuale theologiae moralis, III, n. 892):

„Optandum tamen est, ut catholici omnes (praesertim autem deputati) strenue laborent ad reformandam legislationem civilem, ita ut iam nullus officialis publicus cogatur pronuntiare divortium civile alicuius matrimonii validi."

(„Ipak, poželjno je da svi katolici (a posebno zastupnici) čvrsto rade na izmjeni građanskog zakonodavstva, tako da se više nijedan građanski službenik ne prisiljava da proglasi građanski razvod bilo koje valjane ženidbe.")

APPENDIX.

Subiunguntur nonnulla Curiae Romanae documenta recentia, quae pro confessario videntur scitu utilia.

Post novum Codicem suppressae erant omnes facultates quinquennales, triennales etc., nunc autem episcopi iterum obtinere possunt huiusmodi facultates, quae infra recensentur.

I. Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii.

Denunciatos de crimine sollicitationis monendi ratio.

De denunciatis semel aut iterum de infando sollicitationis crimine solet plerumque, praeviis scilicet opportunis diligentiis, Suprema haec Sacra Congregatio decernere ut: *Moneantur nomine et sub secreto Sancti Officii*.
Cui monitionis huiusmodi impertiendae munus committitur, sacerdotem denunciatum, qua par est circumspectione, penes se vocabit, eumque gravibus quidem, plus minusve pro rerum adiunctis, sed paternis in simul atque omnino genericis, ne ullo modo sive directe sive indirecte denunciantes prodantur, verbis commonefaciet *«pervenisse ad aures Sancti Officii, eum in sacro poeni-*

DODATAK.

Dodaju se neki nedavni dokumenti Rimske kurije, za koje se čini da je korisno da ih ispovjednici poznaju.

Nakon novog Zakonika bile se ukinute sve petogodišnje ovlasti, trogodišnje ovlasti itd., ali sada biskupi mogu opet dobiti takve ovlasti, koje se dolje navode.

I. Vrhovna sveta kongregacija Svetog Oficija.

Način opomene onih koji su prijavljeni za kazneno djelo zavođenja.

Što se tiče onih koji su jednom ili dva puta prijavljeni za odvratni zločin zavođenja, običava često ova Vrhovna sveta kongregacija, dakako, uz prethodne mjere opreza, odlučiti da se: *Opomenu u ime i pod tajnom Svetog Oficija*.
Onaj komu se povjerava ova dužnost opomene, pozvat će prijavljenog svećenika, uz potreban oprez, i opomenuti ga ozbiljnim riječima, više ili manje prema okolnostima stvari, ali istodobno očinskim i posve uopćenim riječima, kako se ni na koji način, ni izravno ni neizravno, ne bi odala imena onih koji su ga prijavili, opominjući ga: *»došlo je do uši Svetog Oficija, da se on u svetom sudu ispovijedi*

tentiae tribunali non semper, qua decuisset prudentia ac sanctitate, se gessisse, ita ut non immerito timendum sit, ne sacramentum ipsum reconciliationis in animarum perniciem, ausu temerario, convertere attentaverit: sua igitur quam maxime interesse sibi in posterum accurate cavere, ne ad procedendum ad graviora Sacra Congregatio compellatur». Opportuno vero tempore Sacram Congregationem de resultantibus certiorem faciet; servato, ceterum, quoad omnia et cum omnibus arctissimo secreto Sancti Officii.

nije uvijek vladao onom razboritošću i svetošću koja dolikuje, tako da se ne bez razloga treba bojati da ne bi pokušao i sam sakrament pomirenja, nepromišljenom drskošću, okrenuti na propast duša: neka se, stoga, čuva ubuduće najvećom brižljivošću, da ne bi Sveta kongregacija bila prisiljena upotrijebiti teža sredstva«. U pogodno pak vrijeme neka izvijesti Svetu kongregaciju o rezultatima; uostalom, čuvajući glede svega i sa svima najstrožu tajnu Svetog Oficija.

II. Sacra Congregatio Consistorialis.

Formula II.
Facultates quinquennales pro Revmis Ordinariis regionum Europae, Italia et Russia exceptis.

Revmi Ordinarii locorum eo anno, quo Summo Pontifici «Relatio dioecesana» fieri debet ad normam can. 340, § 2 — etiam in casu quo propter recenter adeptam possessionem dioecesis dispensatus Episcopus fuerit ab exhibenda Relatione — possunt a respectivis SS. Congregationibus facultates quae sequuntur impetrare; salvis clausulis in rescriptis quoad usum facultatum adpositis.

II. Sveta konzistorijalna kongregacija.

Formula II.
Petogodišnje ovlasti za prečasne ordinarije u krajevima Europe, uz izuzeće Italije i Rusije.

Prečasni mjesni ordinariji one godine u kojoj trebaju podnijeti vrhovnom svećeniku »biskupsko izvješće« prema normi kan. 340., § 2. — također u slučaju da je biskup dispenziran od podnošenja izvješća zbog nedavnog uzimanja posjeda biskupije — mogu od odnosnih sv. kongregacija tražiti ovlaštenja koja slijede; uz obdržavanje klauzula koje su dodane otpisima glede korištenja navedenih ovlaštenja.

Pro prima vice memoratas facultates impetrare poterunt etiam extra tempus praescriptum, duraturas tamen dumtaxat usque ad annum «Relationis dioecesanae» proxime futurum.

Za prvi put mogu spomenuta ovlaštenja tražiti i izvan propisanog vremena, ali tako da traju samo do najbliže godine »biskupskog izvješća«.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis Consistorialis, die 17 Martii 1922.

Dano u Rimu, u dvoru Svete konzistorijalne kongregacije, dana 17. ožujka 1922.

C. Card, **De Lai** Ep. Sab.,
Secretarius.

G. kard. **De Lai**, bisk. sab.
Tajnik.

I. A S. Congregatione S. Officii.

I. Od Sv. kongregacije Sv. Oficija.

1. Permittendi sacerdotibus et laicis ad tempus, et sub diversis clausulis pro casuum et circumstantiarum diversitate adiiciendis, lectionem librorum prohibitorum, exceptis semper operibus de obscenis ex professo tractantibus.

1. Ovlaštenje da na određeno vrijeme dopuste svećenicima i laicima čitanje zabranjenih knjiga, i to pod raznim dodanim klauzulama prema različitim slučajevima i okolnostima, uvijek uz izuzetak djela koja *ex professo* govore o nečistim stvarima.

2. Tantum pro regionibus ubi catholici acatholicis permixti vivunt, exceptis proinde Gallia, Hispania et Lusitania: Dispensandi in mixtis nuptiis super impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus cum clausulis, limitationibus et instructionibus pro casuum et locorum diversitate adiiciendis.

2. Samo u zemljama gdje katolici žive izmiješani s nekatolicima; prema tome, uz izuzetak Francuske, Španjolske i Portugala: Ovlaštenje da dispenziraju u mješovitim ženidbama od smetnje mješovite vjere ili različite vjere, uz ograničenja i instrukcije za različite slučajeve i mjesta.

II. A S. Congregatione de Disciplina Sacramentorum.

Excipiuntur ab indulto sequentium facultatum Helvetia, Gallia, Hispania, Lusitania et Belgium:

1. Dispensandi iusta et rationabili ex causa super matrimonialibus impedimentis minoris gradus quae in can. 1042 recensentur, nec non super impedimentis impedientibus de quibus in can. 1058 ad effectum tantum matrimonium contrahendi.

2. Dispensandi ex gravi urgentique causa quoties periculum sit in mora et matrimonium nequeat differri usque dum dispensatio a Sancta Sede obtineatur super impedimentis maioris gradus infra recensitis:

a) consanguinitatis in secundo gradu aut in tertio cum primo mixtis, dummodo nullum exinde scandalum aut admiratio exoriatur;

b) consanguinitatis in secundo lineae collateralis gradu;

c) affinitatis in primo lineae collateralis gradu aequali vel mixto cum secundo;

d) publicae honestatis in primo gradu, dummodo nullum subsit dubium quod coniux esse possit proles ab altero contrahentium genita.

II. Od Sv. kongregacije za disciplinu sakramenata.

Izuzimaju se od indulta sljedećih ovlaštenja Švicarska, Francuska, Španjolska, Portugal i Belgija:

1. Ovlaštenje da iz pravednog i razumnog razloga opraštaju od ženidbenih smetnji nižeg stupnja, koje se navode u kan. 1042., kao i od ženidbenih zabrana o kojima se govori u kan. 1058., samo radi učinka sklapanja ženidbe.

2. Ovlaštenje da dispenziraju iz važnog i hitnog razloga kad god opasnost leži u odgađanju, a ženidba se ne može odgoditi do dobivanja dispenzacije Svete Stolice, glede dolje navedenih zapreka višeg stupnja:

a) krvnog srodstva u drugom stupnju ili u trećem stupnju pomiješanim s prvim stupnjem, ali samo ako odatle ne nastane nikakva sablazan ili čuđenje;

b) krvnog srodstva u drugom stupnju pobočne loze;

c) tazbine u prvom stupnju pobočne loze, jednake ili pomiješane s drugim stupnjem;

d) javnog ćudoređa u prvom stupnju, dok god ne postoji nikakva sumnja da bi supružnik mogao biti potomak druge ugovorne strane.

3. Dispensandi tempore et in actu Sacrae Pastoralis Visitationis aut Sacrarum Missionum, et non ultra, super omnibus matrimonialibus impedimentis supra memoratis cum iis qui in concubinatu vivere reperiuntur.

3. Ovlaštenje za dispenziranje u vrijeme i u činu svetih pastirskih pohoda ili svetih misija, a ne izvan tog vremena, glede svih gore spomenutih ženidbenih smetnji kod onih koje zatekne da žive u priležništvu.

4. Sanandi in radice matrimonia nulliter contracta ob aliquod ex impedimentis minoris gradus si magnum adsit incommodum requirendi a parte ignara impedimenti renovationem consensus, dummodo tamen prior consensus perseveret et absit periculum divortii, monita tamen parte conscia impedimenti de effectu huius sanationis et debita facta adnotatione in libro matrimoniorum.

4. Ovlaštenje ozdravljenja u korijenu ženidaba koje su ništetno sklopljene zbog neke od zapreka nižega stupnja, ako postoji velika neprilika u traženju obnove privole od strane koja nije svjesna zapreke, ali samo ako i dalje traje ranija privola i nema opasnosti od rastave, te uz napomenu strani, koja je svjesna zapreke, o učincima ovog ozdravljenja i uz potrebnu zabilježbu u knjizi vjenčanih.

III. A S. Congregatione Concilii.

III. Od Sv. kongregacije Koncila.

1. Reducendi per quinquennium, ob diminutionem redituum, perpetua Missarum onera ad rationem eleemosynae in dioecesi legitime vigentis, quoties nemo sit qui de iure teneatur et utiliter cogi queat ad eleemosynae augmentum, et sub lege ut de Missarum ita reductarum satisfactione a singulis celebrantibus Curia dioecesana quovis anno legitime doceatur.

1. Ovlaštenje da na pet godina reduciraju trajne obveze služenja Misa zbog umanjenja prihoda prema milostinji koja zakonito vlada u biskupiji, kad god nema nikoga tko bi po pravu bio dužan ili bi ga se moglo korisno navesti na uvećanje milostinje, i pod zakonom da svi celebranti svake godine zakonito obavijeste biskupsku kuriju o udovoljenju obvezi služenja ovako reduciranih Misa.

2. Transferendi per quinquennium intra fines dioecesis onera Missarum in dies, ecclesias vel altaria alia a fundatione statuta, dummodo adsit vera necessitas nec divinus cultus idcirco minuatur aut populi commoditati praeiudicium inferatur, exceptis tamen legatis quae in certis locis adimpleri facile possunt per eleemosynae augmentum, et cauto ut de translatarum Missarum satisfactione quovis anno Curia dioecesana a singulis celebrantibus legitime doceatur.

2. Ovlaštenje da na pet godina unutar granica biskupije prenesu obveze služenja Misa na dane, crkve ili oltare koji su drugačiji od onih koji su određeni u zakladi, dok god postoji prava nužnost i ako se zbog toga ne umanjuje bogoštovlje, niti se nanosi šteta pogodnostima puka, ali uz izuzetak zapisa koji se mogu lako ispuniti na određenim mjestima povećanjem milostinje, i uz obvezu da o izvršenju obveze služenja prenesenih Misa svi celebranti svake godine zakonito obavijeste biskupsku kuriju.

3. Transferendi per quinquennium exuberantia Missarum onera etiam extra dioecesim, cauto tamen ut quam maximus Missarum numerus intra fines dioecesis celebretur atque ad amussim serventur praescripta Codicis iuris canonici circa cautelas adhibendas in Missis committendis.

3. Ovlaštenje da na pet godina suvišak obveza služenja Misa prenesu i izvan biskupije, ali uz pažnju da se što veći broj Misa slavi unutar granica biskupije i da se do najsitnijih detalja obdržavaju propisi Zakonika kanonskog prava glede nužnih mjera opreza koje treba primijeniti u povjeravanju Misa.

IV. A S. Congregatione Religiosorum.

1. Facultas dispensandi super illegitimitate natalium ad ingrediendum in Religionem, quatenus a Constitutionibus Instituti requiratur, dummodo non agatur de prole sacrilego commercio orta, ad petitionem Superiorum, et dispensati ad munia maiora ne eligantur iuxta praescriptum can. 504.

IV. Od Sv. kongregacije za redovnike.

1. Ovlaštenje za dispenziranje glede nezakonitog rođenja radi ulaska u redovničku družbu, ako to traže konstitucije dotične ustanove, dok god nije riječ o djetetu rođenom iz svetogrdne veze, na molbu poglavara, a dispenzirani neka se ne biraju na više položaje prema propisu kan. 504.

2. Facultas permittendi celebrationem trium Missarum de ritu in nocte Nativitatis Domini Nostri Iesu Christi in ecclesiis religiosorum non comprehensis in can. 821, § 3, cum facultate pro adstantibus ad S. Synaxim accedendi, ita tamen ut dictae tres Missae ab uno eodemque sacerdote celebrentur.

2. Ovlaštenje da dozvoli slavljenje triju Misa prema obredu u noći Rođenja Gospodina našega Isusa Krista u redovničkim crkvama koje nisu obuhvaćene u kan. 821., § 3., uz dopuštenje da prisutni smiju pristupiti sv. pričesti, ali tako da jedan te isti svećenik slavi sve tri spomenute Mise.

3. Facultas dispensandi super aetatis excessu pro admittendis ad habitum religiosum, quatenus a Constitutionibus Instituti requiratur, audita in singulis casibus Superiorissa Generali vel Provinciali atque praevio earum consensu et respectivi Consilii, dummodo postulantes aetatem 40 annorum ne excesserint et polleant ceteris qualitatibus requisitis.

3. Ovlaštenje za dispenziranje glede prekoračenja dobi za ulazak u redovničku družbu, ako tako traže konstitucije dotične ustanove, uz obvezu da se u svakom pojedinom slučaju sasluša generalna poglavarica ili provincijalka, te po njihovu prethodnom pristanku i pristanku odnosnog vijeća, dok god postulantice nisu prekoračile dob od 40 godina i posjeduje sve potrebne osobine.

4. Facultas dispensandi super defectu aetatis canonicae ad S. Ordinem Presbyteratus, non ultra... menses, etiam pro Religiosis exemptis, dummodo a suis Superioribus litteras dimissoriales acceperint et quatenus ordinandi ceteras qualitates habeant a SS. Canonibus requisitas et praesertim curriculum theologicum expleverint ad normam Canonis 976, 2, Codicis I. C.

4. Ovlaštenje za dispenziranje glede nedostatka kanonske dobi za sveti red prezbiterata, ali ne preko... mjeseca, također za izuzete redovnike, samo ako su primili otpusnice od svojih poglavara, te ako ređenici imaju ostala svojstva koja traže sveti kanoni, a naročito da su završili teološki tečaj prema normi kanona 976., 2. Zakonika kanonskog prava.

5. Facultas dispensandi super dotis defectu cum Monialibus et Sororibus in toto vel in parte, dummodo status oeconomicus Instituti detrimentum ne patiatur, et postulantes talibus sint praeditae qualitatibus, ut eas magnae utilitati Instituto fore certa spes habeatur.

5. Ovlaštenje za dispenziranje glede nedostatka miraza kod redovnica i časnih sestara u cijelosti ili djelomično, dok god ekonomsko stanje dotične ustanove ne trpi štetu, a postulantice se odlikuju takvim osobinama, da postoji sigurna nada da će u budućnosti biti od velike koristi za ustanovu.

6. Facultas confirmandi Confessarium ad quartum et quintum triennium, dummodo maioris partis Religiosarum, convocatis etiam iis, quae in aliis negotiis ius non habent ferendi suffragium, consensus capitulariter ac per secreta suffragia praestandus, prius accedat, proviso pro dissentientibus, si quae sint ac velint.

6. Ovlaštenje da potvrdi ispovjednika za četvrto ili peto trogodište, ali samo ako je dan pristanak većine redovnica skupno i tajnim glasovanjem, pozvavši i one koje u drugim stvarima nemaju pravo glasa, uz brigu da se pruži drugačija opcija za one koje ne pristanu, ako ih ima i žele drugačije.

7. Facultas permittendi celebrationem SS. Missae Sacrificium Feria V in Coena Domini, facta licentia personis habitualiter in communitate commorantibus sese reficiendi S. Synaxi, etiam ad adimplendum praeceptum paschale.

7. Ovlaštenje da dozvoli služenje presvete misne žrtve na Veliki četvrtak, uz dopuštenje osobama koje trajno borave u zajednici da prime sv. pričest, pa i za ispunjenje uskrsne obveze.

8. Facultas permittendi Monialibus descensum in ecclesiam, ut ipsae eam maiori sollertia mundare et decorare possint, exeuntibus prius ab ecclesia extraneis omnibus, non exceptis ipsis Confessario et Monasterio inservientibus et extra Claustra degentibus, portae illius claudantur et claves

8. Ovlaštenje da dozvole redovnicama ulazak u crkvu kako bi je mogle većom brižljivošću očistiti i ukrasiti, ali prvo trebaju sve vanjske osobe izaći iz crkve, ne izuzevši ni samog ispovjednika i one koji služe u samostanu, kao i one koji žive izvan klaustra; neka se vrata zatvore i ključevi predaju

Superiorissae tradantur, Moniales vero semper binae sint et porta per quam aditus interior ad ecclesiam patet, duplici clavi claudatur, quarum una a Superiorissa, altera a Sanctimoniali ab Ordinario deputanda custodiatur et non aperiatur nisi in casibus enunciatis et cum praescriptis cautelis.

poglavarici; redovnice pak uvijek trebaju ići dvije po dvije, a vrata kroz koja je otvoren unutarnji ulaz u crkvu trebaju se zatvoriti s dva ključa, od kojih jedan treba čuvati poglavarica, a drugi jedna druga redovnica koju je odredio ordinarij, i neka se vrata ne otvaraju osim u najavljenim slučajevima i uz propisane mjere opreza.

9. Facultas permittendi Monialibus egressum e claustris urgente casu operationis chirurgicae subeundae, quamvis non secumferat periculum mortis imminentis aut gravissimi mali, per tempus stricte necessarium, praescriptis debitis cautelis.

9. Ovlaštenje da dozvole redovnicama izlazak iz klaustra u hitnom slučaju kirurške operacije, kojoj se trebaju podvrgnuti, iako ne postoji neposredna opasnost od smrti ili vrlo teškog zla, i to u vremenu koje je za ovo strogo nužno, uz pridržavanje propisanih mjera opreza.

V. A S. Congregatione Rituum.

V. Od Sv. kongregacije za obrede.

1. Deputandi vicarium generalem vel alium sacerdotem in aliqua ecclesiastica dignitate constitutum ad altaria fixa et portatilia consecranda, servato ritu et forma Pontificalis romani.

1. Ovlaštenje da povjere generalnom vikaru ili drugom svećeniku, koji se nalazi u nekom crkvenom dostojanstvu, službu posvećenja nepomičnih i pomičnih oltara, uz obdržavanje obreda i forme Rimskog pontifikala.

2. Deputandi sacerdotes, si fieri potest, in aliqua ecclesiastica dignitate constitutos, ad altaria fixa et portatilia exsecrata consecranda, adhibita formula breviori B pro casibus can. 1200, § 2, Cod. I. C.; dum in casu can. 1200, § 1 iam indulta fuit per ipsum canonem facultas et adhibenda est formula A.

2. Ovlaštenje da povjere svećenicima, koji se po mogućnosti nalaze u nekom crkvenom dostojanstvu, posvećenje oskvrnutih nepomičnih ili pomičnih oltara, primjenom kraće formule B za slučajeve navedene u kan. 1200., § 2. Zakonika kanonskog prava; dok je u slučaju navedenom u kan. 1200., § 1. već podijeljeno ovlaštenje samim kanonom i treba primijeniti formulu A.

3. Deputandi vicarium generalem vel alium sacerdotem in aliqua ecclesiastica dignitate constitutum, ad consecrandos calices et patenas, servato ritu et forma Pontificalis Romani.

3. Ovlaštenje da povjere generalnom vikaru ili drugom svećeniku, koji se nalazi u nekom crkvenom dostojanstvu, službu posvećenja kaleža i patena, uz obdržavanje obreda i forme Rimskog pontifikala.

4. Quando in Missa Hebdomadae Maioris dicitur Passio, pro sacerdotibus, qui binas Missas, ex speciali Indulto Apostolico obtinendo, celebrant, legendi in una Missa tantum ex Passione postremam partem (altera autem die etc.), praemissis «Munda cor meum» etc. — Sequentia sancti Evangelii secundum (Matthaeum).

4. Kad se u Misi Velikog tjedna govori Muka, ovlaštenje da dozvole svećenicima, koji prema posebnom apostolskom indultu slave dvije Mise, da u jednoj Misi čitaju samo zadnji dio (*altera autem die* itd.), nakon što kažu »Munda cor meum« itd. — Slijedi sveto Evanđelje (po Mateju).

5. Benedicendi obiecta pietatis, signo crucis (pro Episcopo seu Ordinario) servatis ritibus ab ecclesia praescriptis. Occasione tamen visitationis pastoralis et quando multi petunt, et plura ac varia exhibent eiusmodi obiecta benedicenda, saepe etiam cum diversis formulis; hisce in casibus permittitur unica et brevis formula ab Episcopo seu Ordinario recitanda, dum fit signum crucis super obiecta; nempe: «Benedicat haec omnia Deus Pater, Filius et Spiritus Sanctus. Amen.»

5. Ovlaštenje za blagoslivljanje nabožnih predmeta znakom križa (za biskupa ili ordinarija) uz obdržavanje obreda koje je Crkva propisala. No, prigodom pastirskog pohoda i kada mnogi ljudi traže blagoslov i daju na blagoslov mnoge i različite predmete, koji često imaju različite formule; u ovim slučajevima dopušta se jedna i kratka formula, koju treba izmoliti biskup ili ordinarij dok čini znak križa nad predmetima, naime: »Blagoslovio sve ovo Bog Otac, Sin i Duh Sveti. Amen.«

6. Celebrandi Missam de Requie lectam semel in hebdomada ab Episcopo seu Ordinario in proprio Oratorio.

6. Ovlaštenje da biskup ili ordinarij jednom u tjednu slave tihu Misu za pokojne [Requiem] u vlastitoj kapelici.

VI. A S. Poenitentiaria.

1. Absolvendi quoscumque poenitentes (exceptis haereticis haeresim inter fideles e proposito disseminantibus) a quibusvis censuris et poenis ecclesiasticis ob haereses tam nemine audiente vel advertente quam coram aliis externatas incursis; postquam tamen poenitens magistros ex professo haereticalis doctrinae, si quos noverit, ac personas ecclesiasticas et religiosas si quas hac in re complices habuerit, prout de iure, denunciaverit; et quatenus ob iustas causas huiusmodi denunciatio ante absolutionem peragi nequeat, facta ab eo seria promissione denunciationem ipsam peragendi cum primum et quo meliori modo fieri poterit, et postquam in singulis casibus haereses coram absolvente secrete abiuraverit; iniuncta pro modo excessuum gravi poenitentia salutari cum frequentia sacramentorum, et obligatione se rectractandi apud personas coram quibus haereses manifestavit, atque illata scandala reparandi.

VI. Od Sv. pokorničarne.

1. Ovlaštenje da odriješe bilo koje pokornike (osim krivovjeraca koji namjerno šire krivovjerje među vjernicima) od svih cenzura i crkvenih kazna za krivovjerje, bilo da ih nitko nije čuo ili primijetio, bilo da su ga izvana izražavali pred drugima; ali nakon što je pokornik prijavio učitelje *ex professo* krivovjernog nauka, ako su mu poznati, te crkvene i redovničke osobe ako su bile sudionici u ovoj stvari, kako je pravom propisano; a ako se zbog pravednih razloga takva prijava ne može podnijeti prije odrješenja, nakon što dade ozbiljno obećanje da će podnijeti tu prijavu što je prije moguće i najbolje što može, i nakon što se u svakom pojedinom slučaju tajno odrekao krivovjerja pred ispovjednikom; uz određivanje teške spasonosne pokore sa čestim pristupanjem sakramentima, te obvezu da povuče krivovjerje pred osobama pred kojima ga je očitovao i da popravi nanesene sablazni.

2. Absolvendi a censuris et poenis ecclesiasticis eos qui libros apostatarum, haereticorum aut schismaticorum, apostasiam, haeresim aut schisma propugnantes, aliosve per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos defenderint aut scienter sine debita licentia legerint vel retinuerint; iniuncta congrua poenitentia salutari ac firma obligatione supradictos libros, quantum fieri poterit, ante absolutionem, destruendi vel Ordinario aut confessario tradendi.

3. Absolvendi a censuris eos qui impediverint directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem.

4. Absolvendi a censuris et a poenis ecclesiasticis circa duellum statutis, in casibus dumtaxat ad forum externum non deductis; iniuncta gravi poenitentia salutari, et aliis iniunctis, quae fuerint de iure iniungenda.

5. Absolvendi a censuris et poenis ecclesiasticis eos qui nomen dederint sectae massonicae; aliisque eiusdem generis associationibus, quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur; ita tamen ut a respectiva secta vel associatione omnino se separent eamque abiurent, denuncient, iuxta can. 2336, § 2, personas ecclesiasticas et religiosas, si quas eidem adscriptas noverint; libros, manuscripta ac signa eiusdem transmittenda aut saltem, si iustae gravesque causae id postulent, destru-

2. Ovlaštenje da odriješe od cenzura i crkvenih kazna one koji su branili ili svjesno bez potrebne dozvole čitali ili držali knjige otpadnika, krivovjeraca ili raskolnika, koje promiču otpadništvo, krivovjerje ili raskol, te druge knjige koje su poimenično zabranjene apostolskim pismima; uz određivanje prikladne spasonosne pokore i čvrstu obvezu da spomenute knjige, ako je to moguće, unište prije odrješenja ili predaju ordinariju ili ispovjedniku.

3. Ovlaštenje da odriješe od cenzura one koji su izravno ili neizravno sprječavali izvršenje crkvene jurisdikcije, bilo na unutarnjem bilo na vanjskom području, te se u ovu svrhu obratili laičkoj vlasti.

4. Ovlaštenje da odriješe od cenzura i crkvenih kazna određenih za dvoboj, ali samo u slučajevima koji nisu izneseni pred vanjski sud; uz određivanje teške spasonosne pokore i drugoga što prema pravu treba odrediti.

5. Ovlaštenje da odriješe od cenzura i crkvenih kazna one koji su se pridružili masonskoj sekti; i drugim udruženjima iste vrste, koja rovare protiv Crkve ili zakonitih građanskih vlasti; ali tako da se od dotične sekte ili udruženja u potpunosti odvoje i odreknu, te da prema kan. 2336., § 2. prijave crkvene i redovničke osobe ako znaju da su neke upisane u ista udruženja; trebaju predati knjige, rukopise i znakovlje istog udruženja ili ih barem uništiti, ako tako traže pravedni i važni razlozi; treba odrediti tešku spasonosnu

enda; iniuncta pro modo culparum gravi poenitentia salutari cum frequentatione sacramentalis confessionis et obligatione illata scandala reparandi.

pokoru prema mjeri krivnje uz često primanje sakramenata ispovijedi i obvezu da će popraviti izazvane sablazni.

6. Absolvendi a censuris et poenis ecclesiasticis eos qui clausuram Regularium utriusque sexus sine legitima licentia ingressi fuerint, necnon qui eos introduxerint vel admiserint; dummodo tamen id factum non fuerit ad finem utcumque graviter criminosum, etiam effectu non secuto, nec ad externum forum deductum; congrua pro modo culpae poenitentia salutari iniuncta.

6. Ovlaštenje da odriješe od cenzura i crkvenih kazna one koji su bez zakonite dozvole ušli u redovnički klaustar oba spola, kao i one koji su ih uveli ili primili; ali samo ako to nije učinjeno radi izrazito zločinačkog cilja, pa i kad nije uslijedio zli učinak, i slučaj nije iznesen pred vanjski sud; uz određivanje prikladne spasonosne pokore prema mjeri krivnje.

7. Dispensandi ad petendum debitum coniugale cum transgressore voti castitatis perfectae et perpetuae, privatim post completum XVIII aetatis annum emissi, qui matrimonium cum dicto voto contraxerit, huiusmodi poenitentem monendo, ipsum ad idem votum servandum teneri tam extra licitum matrimonii usum quam si coniugi supervixerit.

7. Ovlaštenje da dispenziraju kako bi se mogla tražiti bračna dužnost od prekršitelja zavjeta potpune i doživotne čistoće, položenog nakon navršene 18. godine života, a koji je sa spomenutim zavjetom sklopio ženidbu, uz opomenu takvom pokorniku da je dužan obdržavati taj isti zavjet kako izvan dopuštene upotrebe ženidbe, tako i u slučaju ako nadživi drugog supružnika.

8. Dispensandi super occulto criminis impedimento, dummodo sit absque ulla machinatione, et agatur de matrimonio iam contracto; monitis putatis coniugibus de necessaria consensus secreta renovatione, ac iniuncta gravi et diuturna poenitentia salutari.

8. Ovlaštenje da dispenziraju od tajne zapreke kaznenog djela, dok god nema nikakvih spletki, a riječ je o već sklopljenoj ženidbi; uz opomenu putativnim supružnicima o nužnosti tajne obnove ženidbene privole, i uz određivanje teške i dugotrajne spasonosne pokore.

Item dispensandi super eodem occulto impedimento, dummodo pariter sit absque ulla machinatione, etiam in matrimoniis contrahendis; iuncta gravi et diuturna poenitentia salutari.

Isto tako, ovlaštenje da dispenziraju od iste tajne zapreke, ako jednako tako nema nikakve spletke, također u ženidbama koje tek treba sklopiti; uz određivanje teške i dugotrajne spasonosne pokore.

Dodatak II. Apostolska konstitucija pape Pija XII. *Sacramentum Ordinis*

Acta Apostolicae Sedis, 40 (1948), p. 5-7.

CONSTITUTIO APOSTOLICA

DE SACRIS ORDINIBUS DIACONATUS, PRESBYTERATUS ET EPISCOPATUS

PIUS EPISCOPUS
SERVUS SERVORUM DEI

AD PERPETUAM REI MEMORIAM

1. Sacramentum Ordinis a Christo Domino institutum, quo traditur spiritualis potestas et confertur gratia ad rite obeunda munia ecclesiastica, unum esse idemque pro universa Ecclesia catholica fides profitetur; nam sicut Dominus Noster Iesus Christus Ecclesiae non dedit nisi unum idemque sub Principe Apostolorum regimen, unam eandemque fidem, unum idemque sacrificium, ita non dedit nisi unum eundemque thesaurum signorum efficacium gratiae, id est Sacramentorum.

APOSTOLSKA KONSTITUCIJA

O SVETIM REDOVIMA ĐAKONATA, PREZBITERATA I EPISKOPATA

PIO BISKUP
SLUGA SLUGU BOŽJIH

NA VJEČNI SPOMEN

1. Katolička vjera ispovijeda da je sakrament svetog reda, ustanovljen od Isusa Krista, kojim se predaje duhovna vlast i podaje milost za pravilno obavljanje crkvenih službi, jedan te isti za čitavu Crkvu. Naime, kao što je Gospodin Isus Krist dao samu jednu te istu vlast Crkvi pod apostolskim prvakom, jednu te istu vjeru, jednu te istu žrtvu, tako je dao samo jednu te istu riznicu djelotvornih znakova milosti, to jest, sakramenata.

Neque his a Christo Domino institutis Sacramentis Ecclesia saeculorum cursu alia Sacramenta substituit vel substituere potuit, cum, ut Concilium Tridentinum docet, (Conc. Trid., Sess. VII, can. 1, De Sacram. in genere) septem Novae Legis Sacramenta sint omnia a Iesu Christo Domino Nostro instituta et Ecclesiae nulla competat potestas in «substantiam Sacramentorum», id est in ea quae, testibus divinae revelationis fontibus, ipse Christus Dominus in signo sacramentali servanda statuit.

I Crkva tijekom stoljeća nije ove sakramente, ustanovljene od Krista Gospodina, zamijenila drugim sakramentima, niti ih je mogla zamijeniti, jer kao što naučava Tridentski koncil (Trid. konc., sjed. VII., kan. 1., *De Sacramentis in genere*) svih sedam sakramenata Novoga zakona ustanovljeno je od Isusa Krista Gospodina našega i Crkvi ne pripada nikakva vlast nad »biti sakramenata«, to jest, nad onime što je po svjedočanstvu izvora božanske objave sam Krist Gospodin odredio da se treba čuvati u sakramentalnom znaku.

2. Quod autem ad Sacramentum Ordinis de quo agimus spectat, factum est ut, non obstante eius unitate et identitate, quam nemo unquam e catholicis in dubium revocare potuit, tamen, aetatis progressu, pro temporum et locorum diversitate, illi conficiendo ritus varii adiicerentur; quod profecto ratio fuit cur theologi inquirere coeperint, quinam ex illis in ipsius Sacramenti Ordinis collatione pertineant ad essentiam, quinam non pertineant: itemque causam praebuit dubiis et anxietatebus in casibus particularibus, ac propterea iterum iterumque ab Apostolica Sede humiliter expostulatum fuit, ut tandem quid in Sacrorum Ordinum collatione ad validitatem requiratur, suprema Ecclesiae auctoritate decerneretur.

2. Što se pak tiče sakramenta reda o kojem raspravljamo, dogodilo se to da su, bez obzira na njegovo jedinstvo i istovjetnost, koje nitko od katolika nikada nije mogao dovesti u sumnju, protekom vjekova prema raznolikosti vremena i mjesta, njegovoj podjeli dodavani razni obredi; što je svakako bio razlog zašto su teolozi počeli istraživati koji od njih u podjeli sakramenta reda pripada biti sakramenta, a koji ne pripada. Isto tako, to je podalo uzrok dvojbama i tjeskobama u pojedinačnim slučajevima, i zato su opet i opet ponizno molili Apostolsku Stolicu da napokon vrhovnom vlašću Crkve odredi što je potrebno za valjanost u podjeli svetih redova.

3. Constat autem inter omnes Sacramenta Novae Legis, utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt et efficere quam significant.

3. Svi se pak slažu da sakramenti Novoga zakona, kao vidljivi znakovi koji uzrokuju nevidljivu milost, trebaju i označavati milost koju uzrokuju i uzrokovati milost koju označavaju.

Iamvero effectus, qui Sacra Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinatione produci ideoque significari debent, potestas scilicet et gratia, in omnibus Ecclesiae universalis diversorum temporum et regionum ritibus sufficienter significati inveniuntur manuum impositione et verbis eam determinantibus.

Zaista, učinci koji se trebaju uzrokovati svetim ređenjem za đakonat, prezbiterat i episkopat, te koji zato trebaju biti naznačeni, to jest, vlast i milost, pronalaze se u svim obredima sveopće Crkve raznih vremena i mjesta: dovoljno naznačeni u polaganju ruku i riječima koje ga određuju.

Insuper nemo est qui ignoret Ecclesiam Romanam semper validas habuisse Ordinationes graeco ritu collatas absque instrumentorum traditione, ita ut in ipso Concilio Florentino, in quo Graecorum cum Ecclesia Romana unio peracta est, minime Graecis impositum sit, ut ritum Ordinationis mutarent vel illi instrumentorum traditionem insererent: immo voluit Ecclesia ut in ipsa Urbe Graeci secundum proprium ritum ordinarentur.

Osim toga, nema nikoga tko ne bi znao da je Rimska Crkva uvijek držala valjanima ređenja podijeljena grčkim obredom bez predaje instrumenata, tako da ni na samom Firentinskim koncilu, na kojem je sklopljena unija Grka sa Rimskom Crkvom, Grcima nipošto nije nametnuto da promijene obred ređenja ili da umetnu predaju instrumenata. Štoviše, Crkva je htjela da se i u samom Gradu [Rimu] Grci zaređuju prema vlastitom obredu.

Quibus colligitur, etiam secundum mentem ipsius Concilii Florentini, traditionem instrumentorum non ex ipsius Domini Nostri Iesu Christi voluntate ad substantiam et ad validitatem huius Sacramenti requiri.

Iz toga se zaključuje da ni prema nakani samog Firentinskog koncila, predaja instrumenata, prema volji samog Gospodina našega Isusa Krista, nije potrebna za bit i za valjanost ovog sakramenta.

Quod si ex Ecclesiae voluntate et praescripto eadem aliquando fuerit necessaria ad valorem quoque, omnes norunt Ecclesiam quod statuit etiam mutare et abrogare valere.

Ako je prema volji i propisu Crkve, ista bila nekad potrebna i za valjanost, svi znaju da ono što odredi Crkva, može i promijeniti i ukinuti.

4. Quae cum ita sint, divino lumine invocato, suprema Nostra Apostolica Auctoritate et certa scientia declaramus et, quatenus opus sit, decernimus et disponimus: Sacrorum Ordinum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus materiam eamque unam esse manuum impositionem; formam vero itemque unam esse verba applicationem huius materiae determinantia, quibus univoce significantur effectus sacramentales, — scilicet potestas Ordinis et gratia Spiritus Sancti, — quaeque ab Ecclesia qua talia accipiuntur et usurpantur.

4. Budući da je tako, prizvavši božansku svjetlost, našom vrhovnom apostolskom vlašću i sigurnim znanjem izjavljujemo i, koliko je potrebno, odlučujemo i određujemo: da je polaganje ruku materija, i to jedina materija svetih redova đakonata, prezbiterata i episkopata; a isto tako, jedina forma jesu riječi koje određuju primjenu ove materije, kojima se jednoglasno označavaju sakramentalni učinci, — to jest, vlast Reda i milost Duha Svetoga, — i koje Crkva kao takve uzima i upotrebljava.

Hinc consequitur ut declaremus, sicut revera ad omnem controversiam auferendam et ad conscientiarum anxietatibus viam praecludendam, Apostolica Nostra Auctoritate declaramus, et, si unquam aliter legitime dispositum fuerit, statuimus instrumentorum traditionem saltem in posterum non esse necessariam ad Sacrorum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinum validitatem.

Iz ovoga slijedi da izjavimo, kao što stvarno, radi uklanjanja svakog prijepora i radi sprječavanja tjeskoba savjesti, našom apostolskom vlašću izjavljujemo, a ako je ikada bilo zakonito određeno drugačije, određujemo da barem za ubuduće predaja instrumenata nije nužna za valjanost svetih redova đakonata, prezbiterata i episkopata.

5. De materia autem et forma in uniuscuiusque Ordinis collatione, eadem suprema Nostra Apostolica Auctoritate, quae sequuntur decernimus et constituimus:

In Ordinatione Diaconali materia est Episcopi manus impositio quae in ritu istius Ordinationis una occurrit. Forma autem constat verbis «Praefationis» quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: «Emitte in eum, quaesumus, Domine, Spiritum Sanctum, quo in opus ministerii tui fideliter exsequendi septiformis gratiae tuae munere roboretur«.

In Ordinatione Presbyterali materia est Episcopi prima manuum impositio quae silentio fit, non autem eiusdem impositionis per manus dexterae extensionem continuatio, nec ultima cui coniunguntur verba: «Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiseris peccata, etc.».

Forma autem constat verbis «Praefationis» quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: «Da, quaesumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eius Spiritum sanctitatis, ut acceptum a Te, Deus, secundi meriti munus obtineat censuramque morum exemplo suae conversationis insinuet».

5. O materiji pak i formi u podjeli svakog pojedinog Reda, istom našom vrhovnom apostolskom vlašću određujemo i ustanovljujemo što slijedi:

U đakonskom ređenju materija je polaganje ruku biskupa, koje je jedno u obredu ovog ređenja. Forma se pak sastoji od riječi »Predslovlja«, od kojih su ove bitne i potrebne za valjanost: »Pošalji na nj, molimo, Gospodine, Duha Svetoga, da po njemu darom tvoje sedmerostruke milosti ojača za vjerno vršenje tvoje službe«.

U prezbiterskom ređenju, materija je prvo polaganje ruku biskupa, koje se obavlja u tišini, ali ne i nastavak tog polaganja držanjem ispružene desnice, ni posljednje polaganje s kojim se združuju riječi: »Primi Duha Svetoga: kojima otpustiš grijehe, itd.«.

Forma se pak sastoji od riječi »Predslovlja«, od kojih su ove bitne i zato potrebne za valjanost: »Podaj, molimo, svemogući Oče, ovom svojem slugi svećeničko dostojanstvo; obnovi u njegovim grudima Duha svetosti da primljenu od tebe, Bože, službu drugoga reda zadobije i da primjerom svojega života bude mjerilo vladanja.«

Denique in Ordinatione seu Consecratione Episcopali materia est manuum impositio quae ab Episcopo consecratore fit. Forma autem constat verbis «Praefationis», quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: «Comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructum coelestis unguenti rore sanctifica».

Napokon, u biskupskom ređenju ili posvećenju, materija je polaganje ruku koje obavlja biskup posvetitelj. Forma se pak sastoji od riječi »Predslovlja«, od kojih su ove bitne i zato potrebne za valjanost: »Dopuni u svojem svećeniku puninu svoje službe, i poučenog uresima svake proslave, posveti rosom nebeskog pomazanja«.

Omnia autem haec fiant sicut per Apostolicam Nostram Constitutionem «Episcopalis Consecrationis» diei trigesimi novembris anni MCMXLIV statutum est.

No, sve se ovo treba izvršiti kao što je određeno našom apostolskom konstitucijom »Episcopalis Consecrationis« dana tridesetog studenoga godine 1944.

6. Ne vero dubitandi praebeatur occasio, praecipimus ut impositio manuum in quolibet Ordine conferendo caput Ordinandi physice tangendo fiat, quamvis etiam tactus moralis ad Sacramentum valide conficiendum sufficiat.

6. Ali, da se ne pruži prigoda sumnjama, zapovijedamo da se polaganje ruku u podjeli svakog Reda izvrši fizičkim dodirom glave ređenika, iako je i moralni dodir dovoljan za valjanu podjelu sakramenta.

Tandem quae supra de materia et forma declaravimus ac statuimus, nequaquam ita intelligere fas sit ut vel paulum negligere vel praetermittere liceat ceteros «Pontificalis Romani» ritus constitutos; quin immo iubemus ut omnia data praescripta ipsius «Pontificalis Romani» sancte serventur et perficiantur.

Napokon, ono što smo gore izjavili i odredili o materiji i formi: nipošto nije dopušteno tako shvatiti kao da bi bilo dopušteno, pa i najmanje, zanemariti ili izostaviti ostale ustanovljene obrede »Rimskog pontifikala«. Naprotiv, zapovijedamo da se svi propisi istog »Rimskog pontifikala« sveto čuvaju i obavljaju.

Huius Nostrae Constitutionis dispositiones vim retroactivam non habent; quod si dubium aliquod contingat, illud huic Apostolicae Sedi erit subiiciendum.

Odredbe ove naše konstitucije nemaju retroaktivno važenje; a ako se pojavi bilo kakva sumnja, treba je iznijeti pred ovu Apostolsku Stolicu.

Haec edicimus, declaramus et decernimus, quibuslibet non obstantibus, etiam speciali mentione dignis, proindeque volumus et iubemus ut eadem in «Pontificali Romano» quadam ratione evidentia fiant.

Ovo proglašavamo, izjavljujemo i određujemo, bez obzira na sve što mu se protivilo, pa i vrijedno posebnog spomena, te zato želimo i zapovijedamo da se isto zabilježi u »Rimskom pontifikalu« radi očevidnosti.

Nulli igitur homini liceat hanc Constitutionem a Nobis latam infringere vel eidem temerario ausu contraire.

Nijedom, stoga, čovjeku nije dopušteno ovu konstituciju, koju smo donijeli, prekršiti ili joj drskom lakomislenošću proturječiti.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die trigesimo novembris, in festo S. Andreae Apostoli, anno millesimo nongentesimo quadragesimo septimo, Pontificatus Nostri nono.

Dano u Rimu kod Svetog Petra, dana tridesetog studenoga, na blagdan sv. Andrije Apostola, godine tisuću devetsto četrdeset i sedme, u devetoj godini našeg pontifikata.

PIUS PP. XII

PIO PAPA XII.

Sadržaj